

Jesucristo oy oa'pak: Kenda Jesucristoa

Amarakaeri New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

SAN MATEO.....	4
SAN MARCOS.....	42
SAN LUCAS.....	64
SAN JUAN	109
HECHOS	140
ROMANOS.....	175
1 CORINTIOS	191
2 CORINTIOS	206
GÁLATAS	217
EFESIOS	224
FILIPENSES.....	231
COLOSENSES	235
1 TESALONICENSES	240
2 TESALONICENSES	244
1 TIMOTEO.....	246
2 TIMOTEO.....	251
TITO	255
FILEMÓN	258
HEBREOS.....	259
SANTIAGO.....	274
1 PEDRO	278
2 PEDRO	283
1 JUAN	286
2 JUAN	290
3 JUAN	291
JUDAS.....	292
APOCALIPSIS	294

SAN MATEO

Jesucristoen adhuea'pane'.

(Lc. 3.23-38)

1 Jesucristo Davidkudaken adhuea'si'po kenpa'ti Abrahamkudaken adhuea'si'po o'uyate. In beroba'te do Mateoa on'nigmadoya'ne. Jesucristoen adhuea'pane'dik on'nigmadoya'dene.

² A'nennanada Abraham Isaacen huaoj o'uyate. Isaac Jacoben huaoj o'uyate. Jacob Judáen huama'buyereen huaoj o'uyate. ³ Judá Faresen Zaraereen huaoj o'uyate. Tamar kenomeyen huaoj o'uyate. Fares Esromen huaoj o'uyate. Esrom Aramen huaoj o'uyate. ⁴ Aram Aminadaben huaoj o'uyate. Aminadab Naasónen huaoj o'uyate. Naasón Salmónen huaoj o'uyate. ⁵ Salmón Boozen huaoj o'uyate. Rahab Boozen huaye o'uyate. Booz Obeden huaoj o'uyate. Rut Obeden huaye o'uyate. Obed Isaíen huaoj o'uyate. ⁶ Isaí Huairi Daviden huaoj o'uyate. David Salomónen huaoj o'uyate. Uríasen ayahua Salomónen inag o'uyate.

⁷ Salomón Roboamen huaoj o'uyate. Roboam Abíasen huaoj o'uyate. Abías Asaen huaoj o'uyate. ⁸ Asa Josafaten huaoj o'uyate. Josafat Joramen huaoj o'uyate. Joram Uzíasen huaoj o'uyate. ⁹ Uzías Jotamen huaoj o'uyate. Jotam Acazen huaoj o'uyate. Acáz Ezequíasen huaoj o'uyate. ¹⁰ Ezequías Manasésen huaoj o'uyate. Manasés Amónen huaoj o'uyate. Amón Josíasen huaoj o'uyate. ¹¹ Josías Jeconíasen huama'buyereen huaoj o'epo kenoka' Israel aratbuttaj Babilonia huadaribayo on'batohua'de'uyate.

¹² Nogok Jeconías Salatielen huaoj o'uyate. Salatiel Zorobabelen huaoj o'uyate. ¹³ Zorobabel Abiuden huaoj o'uyate. Abiud Eliaquimen huaoj o'uyate. Eliaquim Azoren huaoj o'uyate. ¹⁴ Azor Sadocen huaoj o'uyate. Sadoc Aquimen huaoj o'uyate. Aquim Eliuden huaoj o'uyate. ¹⁵ Eliud Eleazaren huaoj o'uyate. Eleazar Matánen huaoj o'uyate. Matán Jacoben huaoj o'uyate. ¹⁶ Jacob Joséen huaoj o'uyate. José Maríaen huatoe o'uyate. María Jesús en huaye o'uyate. Jesús taj konogdikda o'dikka'uy Cristo, Diosa o'ta'mona'uyate.

¹⁷ Ken Abraham Davidte catorce Daviden adhuea'pane' o'nuyate. Kenpa'ti David Babilonia huadariyo en'batohuade'te Jeconíaste catorce adhuea'pane' o'nuyate. Kenpa'ti Jesús e'si'poede'te nog catorce adhuea'pane' o'nuyate.

Jesucristo o'si'poe'uyate.

(Lc. 2.1-7)

¹⁸ In konig Jesucristo o'si'poe'uyate. María Jesús en huaye Joséere o'toepakapo. Toepakhueda huaboa'

da bogdakhue'da o'e on'tinopo'e'uy. Diosen Nokirega o'dapoka'uy. ¹⁹ José Maríaen huatoe huadak huaka'eri e'eada María bogdakhue' o'enok e'huaa'ta' pakhue'ada soatayo' huatoe e'enta' o'pakuynig'a. ²⁰ Kenpa' José e'nopoede'te o'yorokpo Dios Huairien huata'moneritaj o'tiahuay'uy.

—On José i'e. Daviden adhuea'si'po i'e. María e'toepaktaj me'pukehue' yae'. Huasi'po o'toepaponig Dios Nokiregen o'epo. ²¹ Bokereksi'poa' o'si'popakapo. Kentaj i'dikka'apo Jesús. (Jesúsdik Judíoen hua'ate dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'epo) konigepo ke'nen aratbut Israel aratbuttaj dakhuea' e'kika' o'manopo'yarea'apo. —Diosen huata'moneria kenda on'auyate. Josétaj ona'uyate.

²² Dios Huairien huamanbatia'pakeria o'manbatia'pakuynig in aya'da o'uy.

²³ Mune'yo katenohued e'eada bogdakhue' o'epo. Huabokereksi'po o'si'popakapo. Kentaj on'dikka'apo Emanuel. Dios Huairia o'mana'uyate.

Emanuel huadik konig Dios oro'ere o'ika'.

²⁴ José o'mabodepo Dios Huairien huata'moneritaj o'nigpepo huatoe e'toepada ²⁵ e'si'popakde'te batohuedhue' o'uyate. E'si'popakde'te Jesús o'dikka'uyate.

Digada huanopo'e'eria Jesús yobedtaj on'ta'huade'uyate.

2 Belén huakka' jakyo Judea huadaribayo Jesús o'si'poe'uyate. Kenoka' Herodes Roma huae'eri Judea gobierno huairi o'uy. Kenoka' Jerusalén huakka' jakyo sue'da huabokerek on'tiakdepo, kenomey digada huanopo'e'eria nogbaya' niokpo e'behuikyon on'tiakdepo,

² —Judío aratbuten huairi o'si'popakdeme'. ¿Meyon ya'e? Keyon niokpo ome' judío Huairi e'si'popakde' huanopo'e' siokpo o'tiahuayme'po, judío Huairitaj dakti Dios aa'ya'po o'tiakdey. —On'mana'uyate. ³ Kenoka' Herodes Huairi kenda o'matipeedepo o'me'puke'uyate. ⁴ Aya' sacerdote huairitaj kenpa'ti aya'da Apagba' huamanmadika'eritaj o'makupopaka'uyate Herodesa. Oqgupopakdepo, "¿Cristo Diosya' o'tiakdepo meya' ya'si'poepo?" o'mana'uyate.

⁵ —Judeabayo Belén huakka' jakyo o'si'poepo. Diosen huamanbatia'pakeria kenpa' o'nigmadoya'uyate:

⁶ Judea huadaribayoda Belén huakka' jak suhuigda ee'pi' huakhuairi Cristo o'si'poe'apo. Belén jakya' huamata'monanhua' Huairi Cristo o'g'orokapo. Ke'na Israel

aratbuttaj o'batikika'apo. —Judío huairia o'nona'uyate.

⁷ Kenoka' digá'da huanopogé'erite o'mata'mona' Herodesa. "Iregireg yan'batotiak." Herodesa o'mana'uyate. "¿Judío huairien siokpo menok huaboa'da ya'orokuy bo'tiahuaayne?" Herodesa digá'da huanopogé'eritaj o'mana'uyate. ⁸ O'nopogedepo digá'da huanopogé'erite Beléno o'mata'mona'po,

—Ayon yan'huati'. Huasi'potaj daka' yaduk. Kenoka' yan'huahuaydepo do'taj yan'tiakti'. Enade'te do kenpa'ti huahua'dik ijje'po kentaj huikudate ijti'huadpo, "Urua'da huairi i'ene." Yona'apoy. —Herodesa nama'da o'mana'uyate.

⁹ Ken Herodestaj on'peedepo digá'da huanopogé'eria o'nokhua'uyate. Ken siokpo niokpo ya'behuikyon on'tiahuayde ken siokpo huakkuruyon o'hua'uy. O'hua'po kutaya' kente huasi'po e'huage'te o'batik. ¹⁰ Digá'da huanopogé'eria siokpo on'tiahuaypo huakka'da on'durugpakuy. Judío aratbuten huairisi'po kente o'e on'nopogepo. ¹¹ Jakyo on'kuddepo huasi'potaj on'tiahuay'uy. Huasi'po huayé Maríaere on'tiahuay'uyate. Konig gobierno huairitaj huikudate on'huadikuy huasi'po Jesús'taj huikudate on'tihuadpo 'uru'á'da judío aratbuten gobierno huairi o'e on'batia'pakpo. Kenoka' caja' o'nokhuikedepo katetehue' huasi'potaj oro on'yokuyate. 'Urua'da o'huayé huasi'huaj daka'da e'bakpakte 'uru'huie'ada o'huiríkika'. Huakka'teda ee'tada Jesús'taj on'yokuyate. Nogda konig 'uru'huie'ada e'huiríkika' kenpa'ti huakka'teda ee'tada on'yokuyate. Katetehue' huasi'po huairitaj on'yokuyate. ¹² Nogok on'yorokdepo "Herodeste onte'ti huahue' yane'," kenda on'peedepo kenomeyenbayo nog dagtekon on'hua'uyate.

Nog aratbutenbayo Egiptobayo on'mon'uyate.

¹³ Digá'da huanopogé'eri en'huade'te José o'taypo o'y-oro'kpo Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uy.

—Herodes Jesús'si'potaj a'arakya'po o'ukaponok, yamabo', huasi'po huayéere yabatohua'po Egipto aratbutenbayo yamatomon'. Keyo yanikati'. Kenok yakumejti' ona'apone. —José e'yorokya' Diosen huata'moneria ona'uyate.

¹⁴ Ken José o'peedepo o'maboduyate. Sikyo huasi'po huayéerea o'tohua'bedpo Egiptobayo o'tohua'uyate.

¹⁵ Egipto'yo o'ika'uyate. Herodes Huairi e'bueyde'te o'ika'uyate. Konig Oseas Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda oa'uy konigti ogka'uyate. "Egiptobaya' ya'orok. Do'hued Huasi'potaj yona'apoy." Dios Huairia oa'uy.

"Huasi'potaj yan'batiaraka'." Herodesa o'mana'uyate.

¹⁶ Digá'da huanopogé'eria judío huairisi'potaj a'batia'pakya'po tiakhue' ya'neapet. Nama'da me'nona'uyne. Herodes kenda o'nokotdepo digá'da o'diaypo, "Aya'da huabokereksi'po yobed nogbayoktidaere botta' huabayokere en'ta'etada yan'batiaraka'. Belén huakka' jakyo kenpa'ti Belén meyohue'da huasi'potaj yan'batiaraka'." O'mana'uyate. Digá'da huanopogé'eria a'nen-

da botta' huabayok Jesús'en siokpo huaboa'da on'tiahuay'uyate. Kenoka' Herodestaj on'batia'pakuy.

¹⁷ Konig Jeremías Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyate. Kenda Herodesa o'ka'uy.

¹⁸ Ramá huakka' jak huage'eria digá'da on'bahuikon-huahua'. Bidteda on'mapeeonhuahua'. Huasi'po on'mabueynok Raquel huasi'potaj on'bahuikon-huahua'apo. Jeremías kenda oa'uyate.

¹⁹ Herodes e'bueyde'te José e'yorokya' Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uy. Egiptobayo o'epo o'tiahuay'uy.

²⁰ —Ke'na huasi'potaj e'arakta' o'pakuy o'bueyde, yabo', Israel aratbutenbayo yakumejti'. Huasi'po huayéeretaj yabatohua'. —Diosen huata'moneria José'taj ona'uyate.

²¹ José o'peedepo o'bodpo huasi'po huayéere Israel aratbutenbayo o'batohua'uyate. ²² Herodesensi'po Arquelaio Judeabayo gobierno huairi o'e. José o'peedepo Judeayo e'hua'ta' o'me'pukpo o'bayorokpo, "Judeayo huahue' ya'e'," o'peedepo Galileabayo o'hua'uyate.

²³ Nazaret huakka' jakyo o'hua'uyate. O'ika'uyate. Jesús Nazaret huage'eri o'e on'dikka'apo Apagba' huamanbatia'pakeria oa'uyate. Konig Apagba' oa'uyate aratbut Jesús'taj on'dikka'uyate.

Sue'da aratbut e'nahué'yo Juan bautiza huaka'eria Diosba' o'mana'onhuahua'uyate.

(Mr. 1.1-8; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

3 Nogok Jesús Nazaretyo o'kere'kdepo Juan bautiza huaka'eria huaboa'da o'mana'onhuahua'uyate. Sue'da aratbut e'nahué'yo Jordánhueyon o'mana'onhuahua'uyate.

² —Dakhuea' e'kika' yan'batikpo onte'ti Diostaj yan'nigpejka'. Diosen Huairi o'tiakdeapo Diosensi'po mo'ea'pone. —Juana aratbut egkupopakya' o'mana'uyate.

³ Isaías Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda Juantaj o'timadoya'uyate,

Sue'da aratbut e'nahué'yo kentaj mo'pe'epo. 'Utta' ena'pakte mo'pe'epo. "Huairi e'tiakde'te daka'da ae'ya'po 'urunopo'da ya'g'kika'. Dakhuea' e'kika' yan'batikpo onte'ti Diostaj yan'nigpe'e'. Huairitaj yade'." 'Utta'da o'mana'apo. Kenda Isaías a'timadoya'uyate.

⁴ Yudtaj camello huahuijtaj e'ka' Juan Bautista o'otika'po kenpa'ti huasi'dak maka'bij o'ta'e'uyate. Tiktik o'babika'uyate. Asigku o'minika'uyate. ⁵ Juantaj e'pe'eta' on'pakpo huakka'da aratbut Juantaj on'huatiakuyate. Huakka' Jerusalén huakka' jakyo huage'eri kenpa'ti huakka' Judea huadari huage'eri kenpa'ti Jordánhue id-bodte huage'eria Juantaj on'huatiakuyate. ⁶ "Dakhuea'da ijkika'mey, bekkahuea' Dios." Enade'te Juana bautiza o'magka'uyate. Jordánhueya' bautiza o'magka'uyate.

⁷ Huakka'ada huamanmadika'eri huairi on'bahu'apo fariseo huairi saduceo huairiere on'bahu'uyate. Juantaj bautiza megke'po on'huahua'uyate. Juana o'batiahuaydepo:

—Konig dakhue'da bihui o'magkika'. Konigti opudomey dakhue'da bo'kika'po kenpa'ti opudomey nama'da mo'nopoka'po. Nopo'koreahue'tada bautiza

egkade'te Diosa dakhuea'da castiga egka'te yoktitikon-apoy. Kenda nama'da mo'nopoene. ⁸Urua'da yag'kikati'. Daknopo'da yag'kika'po Diostaj mo'nopo'korea'uynok aya'ada tiahuydik mo'ea'pone. ⁹Abraham oro'omeyen adhuea'pane' o'enek Diostaj me'pukhue'dik o'ey." Nopoehue' yanika'. Diosa e'paknayo in huid o'bahuednigtaj Abrahamen huayayoa' magka'dik o'e. ¹⁰Nopo'koreahue' ee'nayo ida Diosa castiga mogka'apone. In konig o'e. Konig ta'bayo huada huato'e'eri o'epo. Huada 'uruu'da onhuadhue' o'eon-huahuika'nok daka'da o'tiahuyonhuahua'depo yami'a o'ta'tegpo ta'akyo o'mahuigika'. ¹¹Dakhuea' e'kika' mo'nopo'korea'de huamanopo'ea' hue'eya do'hua bautiza egka'tada noganayo Cristoanayo o'tiakdepo Diosen Nokirega ta'akerea bautiza o'magka'apo. Ken-nayo huakhuairinanada teynanada ee'ada do'huataj ehue'nanada ijjej. ¹²Cristo o'tiakdepo konig aroz hu-atug'a'eri o'epo aroz o'tugdepo oktipoa'. Ken oktipoa'depo jakyo o'kudapo. O'kud'a'depo huakusi'hue ta'akyo o'huigonhuahuika'po okbithue' o'ea'po. Ken huadak huakid konig Cristotaj huaknop'o'eri o'ne. On'nigpejka'. Huaknop'o'eritaj o'bakud'a'apo, Diosen jakyo o'bakud'a'apo. Huakusi'hue konig aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'. Konig castiga e'magka' ta'akyo o'majenapo. —Juana aya'tada o'mana'uyate.

Juana Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mr. 1.9-11; Lc. 3.21-22)

¹³Kenoka' Galilea huadaribaya' Jordánhueyo Juante o'huahua'uyate Jesúsa. Bautiza megke'po o'huahua'po.

¹⁴Juan Jesústaj bautiza egka'ta' pakhue' o'epo,

—Do'taj bautiza ogka'dik o'ene o'na. ¿Mena'po bautiza megke'po do'taj i'tiak? —Juana Jesústaj ona'uyate.

¹⁵—Aya'da Diosa o'paknig e'ka'ta' ijpaknok bautiza megka'. —Jesúsa ona'uyate.

—Huadak bautiza ogka'i'. —Juana ona'uyate. ¹⁶Juan bautiza ogka'denok Jesús huahueya' e'behuikde'te ida kurud konig akbogpe okhuikepo Diosen Nokirega daka'damon konig tukku' o'huahuarakpo Jesústaj o'tikot. Jesúsa e'tiahuyate o'tikotpo.

¹⁷—On do'hued Huasi'po o'ta'ene. Huadi'da o'ta'ene. Ontaj durugda o'to'ene. —Kurudy'a' Diosa ona'uyate.

Jesústaj nama'da kake'po toto' huairia Jesústaj ona'uyate.

(Mr. 1.12-13; Lc. 4.1-13)

4 Nogok sue'da aratbut e'nahue'yo Diosen Nokirega Jesústaj o'tohua'uyate. Toto'a Jesústaj a'dikdikya'po keyo Jesústaj o'tohua'uyate.

²Jesús cuarenta huame'noe cuarenta sikyo bapehue' o'unhuahuika'depo aypota' o'uyate. ³Jesús nama'da kake'po toto'a Jesústaj o'huahua'depo,

—On buttida Diosensi'po ee'nayo in huidtaj aypo yae' yana'. —Toto'a Jesústaj ona'uyate.

⁴—Aypoayo'da noikahue'dik o'ne aratbut. Aypo on'bapepo aya'da Apagba' huadikkon nigpejka'dik o'ne. Apagba' kenpa' oa'. —Jesúsa ona'uyate.

⁵Kenoka' toto' Jesústaj o'tohua'po Jerusalényo Diosen huakka' jakyo o'tohua'po Diosen huaboro' jak kutayoda jakkutagpiyo o'tobehuikuyate.

⁶—On buttida Diosen Huasi'po ee'nayo barakte yakudaj Apagba' oa'po:

Kanokba'huade'po e'kotte Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'aponok huidbate kothue'dik i'ea'pone. Huaba'a kutate monokba'huadapone. Apagba' kenpa' o'madoya'uyate.

—Toto'a ona'uyate.

⁷—Kenpa'ti "Dios Huairitaj nama'da kake'po dikdikhue' yae'." Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate.

—Jesúsa toto'taj ona'uyate.

⁸Onteti toto'a Jesústaj o'tohua'. Kutayoda ote'yo o'tobehuikuyate. Nogyo nogyoda aya' 'uruu'da huadaribayoj kenpa'ti aya'da huadaribayo gobiernu huairi Jesústaj o'tiahuyate'ea'uyate.

⁹—Do'taj huikudate be'tihuadpo "Uruu'da huairi me'ta'ene," do'taj ea'nayo aya'da i'tiahuyaynig aya'da 'uruu'da huadaribayo kenpa'ti huadaribayo huairi huahua' o'bayokapone. —Toto'a nama'da Jesústaj ona'uyate.

¹⁰—Keje', yahua'ti, toto'. "Dios Huairitayo'da huikudate yan'tihuadpo kentayo'da yan'nigpejka'." Apagba' oa'. —Jesúsa ona'uyate.

¹¹Ken toto'a okhua'depo Diosen huata'moneria Jesústaj on'huatiakdepo aypo on'yokuyate.

Galilea judío'en huadaribayo Jesúsa huaboa'da o'manmadika'uyate.

(Mr. 1.14-15; Lc. 4.14-15)

¹²Juan Bautista huabakud'a' jakyo o'e, Jesúsa o'tipe'edepo Galilea huadaribayo o'huahua'uyate.

¹³Nazaret huakka' jakyo e'huahua'ada ijhuiti ehue' Capernaum huakka' jakyo o'huahua'po Capernaumyo o'ika'uyate. Capernaum huaboro' e'pogte o'e. Zabolón huadaribayo kenpa'ti Neftalí huadaribayo huakka' jak Capernaum kenteda o'e. ¹⁴Capernaumyo o'ika'po konig Isaiaskudaka a'nenda o'timadoya'uyatenig, Jesúsa o'ka'uy.

¹⁵Zabolón huadarieri kenpa'ti Neftalí huadari on-teteyo' e'pogtone' huag'eri Jordánhue akodpeneri Galilea huag'eri Galilea kenteda nog aratbutda judío huag'eri ehue' o'nika. ¹⁶Inomey aratbut Diostaj oknop'oehue' o'nepo konig sikkiregyo o'nika'po huaboa'nayo Diostaj o'noknop'o'edepo konig huaboro'da huakjey huaboa'da on'tiahuyate. Kenomeya dakhuea'da ogkika'po kenpa'da bueydik ya'neapetnig'a huaboa'nayo huakjeytaj on'tiahuyate. Isaiaskudaka o'madoya'uyate.

¹⁷Kenoka' Jesúsa huaboa'da o'mana'po:

—Diosen Huairi o'tiakdenok dakhuea' bokika'nig yan'nopo'korea' Diostaj yan'nopo'korea'. Dios Huairitaj yanoknop'o'e. —Jesúsa huakka' aratbuttaj o'mana'ika'uyate.

Botta' botta' huakjene'eritaj: "Doere monhua'." Jesúsa o'mana'uyate.

(Mr. 1.16-20; Lc. 5.1-11)

¹⁸ Nogok Galilea e'pog akta'bogpete Jesúsa o'hua'epo botta' huama'buy o'tiahuay'uy. Simóntaj o'tiahuay. Simón nogdikda o'dikka' Pedro. Andréstakon o'tiahuay'uy. Huakjene'eri o'ne'uy. E'pogyo o'nokjen'epo:

¹⁹ —Doere monhua'. Aratbut Diosensi'po ka'nike'po kan'manopo'kore'po mo'manmadikika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁰ On'pegedepo huakjene' kenpa'da on'maenonpo Jesúsere on'hua'uyate.

²¹ Adyonda nog botta' huama'buytaj Jesúsa o'tiahuay'uy. Jacobo Juanere o'tiahuay'uy. Zebedeoen huasi'po o'nuy. Kusi'petone'yo o'nepo huaojere huakjene'taj on'to'ka'po, "Doere monhua'po do'taj me'nigpejika'." Jesúsa o'mana'uy. ²² On'pegedepo kusi'pe huaojere kenpa'da o'nenonpo Jesússtaj a'nigpejika'po on'tahua'uyate.

Huakka'tada o'manmadika'uyate Jesúsa.

(Lc. 6.17-19)

²³ Ken Galilea huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Jesúsa o'hua'epo judío aratbuten huakka' jakyo nogya' nogya' o'manmadika'onhuahua'po Diosen Huairi o'tiakdepo yan'nopo'korea'po yan'nigpejika' Diosensi'po mo'eapone. O'manmadika'onhuahua'po kenpa'ti aratbut nogpa' nogpa' dakhue'da en'toete o'bayareadhua'uyate. ²⁴ Jesúsa aratbuttaj o'bayarea' bidteda Siria huadaribayo on'tipegedepo aya'da dakhue'da aratbut Jesússte on'batohua'po nogda nogda dakhue' en'toete on'batohua'uyate. Nog e'are', nog e'soteyye', nog ayhue', nog toto' e'nopo'toetaj on'batohua'uy. Jesúsa o'bayareadhua'uyate.

²⁵ Galilea huadaribaya' aratbut, Decápolis huakka' jakya' aratbut, Jerusalén huakka' jakya' aratbut, Judea huadaribaya' aratbut, kenpa'ti Jordánhue akodpen huage'eri huakka'ada Jesúsere on'huahuudhuahuika'uyate.

Ote'ta' Jesúsa o'manmadikanhua'uy.

5 Huakka' aratbut egkupopakte Jesús o'batiahuaypo ote'yo o'behuikpo o'huaduy. Ke'nen huamanigpejika'eri kentaj meyhue'da ogkupopakuy. ² Huaboa'da o'manmadika'apo:

Durugda huage'eri konig o'ne. Jesúsa o'manmadika'uyate.

(Lc. 6.20-23)

³ —Opudomey huata'da Diosen kikhue'dik ihuey, mo'nopoepo, "Be'tihuapok Dios," bo'tiona'pakika'po, durugda mo'e. Dios opuden Huairi o'e. Diosensi'po mo'ene.

⁴ Opudomey dakhuea' e'ka'de' nama'da ijkamey mo'nopoika'denok pa'ida mo'enok, Dios opudtaj mo'manoeynoeyapone. Durugdakon mo'ika'apone.

⁵ Opudomey daknopo'da huata'yo'da pakhue' yanika'po Diosen aratbut mo'eapo kenpa'ti Diosere Diosenbayo huage'eri mo'eapo. Durugda mo'ika'apone.

⁶ Opudomey Diosen e'mana' 'urunanada e'kika'ta' bo'erepakika'nok. Diosa bo'tihuapokaponok daknopo'da mo'teapone. Durugnada mo'ika'apone.

⁷ Nogomeytaj mo'matinepahui'nok Diosa opudtaj mo'matinepahui'po. Durugda mo'ika'apone.

⁸ Dioseno'da huapakeri 'urunanada huanopog'eriomey Diosere mo'eapone. Durugda mo'ika'apone.

⁹ Opudomey huamanoeynoeyeri do'huedsi'po mo'ene. Diosa mona'apone. Durugda mo'ika'apone.

¹⁰ Diosen e'mana' bo'kika'nok nogomeya' bo'huadiaypo bo'tierikpo mogka'ne. Opud Diosen bo'kika'po Dioseni'po mo'ika'apone. Durugda mo'ika'apone.

¹¹ Opud do'hued hua'a e'kika'ta' bo'paknok nama'da bo'tidi'kene kenpa'ti nama'da mogka'ne kenpa'ti dakhuea'da bo'huaa'ne. Durugda mo'ika'apone. ¹² A'nenda opud si'popakhued Diosen huamanbatia'pakeritaj kenpa'ti on'magkuyate. Konig premio Diosa 'urua'da do'to'eapone. Durugda mo'ika'apone.

Cristoen huanigpejika'eri konigti sal huadak on'manigkika'po konig huakjey Diosen egkika'te aya'ada on'batiahuaypo oknopog'dik o'neapo.

(Mr. 9.50; Lc. 14.34-35)

¹³ Sal huadakda o'epo aratbuttehuapa'. Konigti do'hued huanigpejika'eri konig salonig huadakda o'nepo aratbuttehuapa' huadakda o'ne. Sal pai' e'titiknayo onte'ti huadakda kahue'dik o'eapo. Sal pai' e'titiknayo huadaritehuapa' huadak ehue'dik o'eapo. Paichi kahue'dik o'eapo. Kenpa'da en'dik o'e. Batikhue'ada daka' men'pee'. Batikhue'ada daka' me'noknopoenka'.

¹⁴ Opudomey konig huakjey mo'ene. Diostaj mo'nigpeepo huadak bo'kika'nok aratbuta tiahuydik mo'ene. Konigti be'edpi' huakka' jak ote'yo ee'nayo aya'ada jaktaj tiahuydik o'ne. Konigti Diosen bo'kika'nok aya' aratbutada tiahuydik mo'eapone. ¹⁵ Huakjey e'bakpakde'te ektioke'yo jonhuadahue' o'nika'. Aya' on'kudpo tiahuydik ka'ne'po kutopa kutapen huakjey o'nonhuadika'. Aya' jakyoda jeyda o'e. ¹⁶ Konigti opud huadak yag'kika'po konig huakjey ya'nepo aya'ada opudtaj tiahuydik ka'ne'po kenpa'ti huadakda Dios o'ea' batia'pakdik ka'ne'.

Moisés e'mana'taj Jesúsa o'tia'pakuy.

¹⁷ "Moisésen e'mana' kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeritaj peehue'dik yane'." Ea'ta' o'pakpo o'tiakuy. Kenda nama'da nopogehue' yane'. "Moisésen e'mana' kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeritaj peehue'dik yane'." Ahue' a'eya'po aya'tada daka'da e'manopog'at'aj ijpakpo ijtiakuy. ¹⁸ Kurud huadari ee'te batikhued kenpa'da Moisésen e'mana' dikenhue' o'eapo. Suigpi' dikenhue'dik o'eapo. Kene'huaya' huame'noe e'gede'te aya'da Moisés e'mana' kuhuitdik o'eapet. Buttida ijjay. ¹⁹ Be'api' Diosen e'mana'taj kahue' ee'nayo kenpa'ti Diosen e'mana' kahue'dik yane' e'manmadika'nayo Dios Huairiens'po ehue'da o'neapo. Kenpa' Moisésa o'

mana'uyate opud bo'ka'po kenpa'ti yag'kika' e'manmadika'nayo Dios Huairiensip' mo'eapone. ²⁰ Moisésba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo aratbut eretpakhue' e'eada Moisésba'taj nama'da on'nigpejka'nig'a. Opudomeynayo huadakada yan'nopogepo Diostaj daka' yag'kika'. Huadaknopo' ehue' ee'nayo Diosen aratbut ehue' mo'eapone.

Madiyhue' yanika' Jesúsa o'manmadika'uy.
(Lc. 12.57-59)

²¹ "Aratbuttaj arakhue' yae'. I'huadiaypo e'aralnayo o'nakon bueydik i'ene." Opuden adhuea'pane' mona'uyate. Kenda opud mo'pee'uy. ²² Kenda huadak ee'pi' nogda iija'apoy. Be'api' nog aratbuttaj e'huadiaynayo dakhue'da o'ka'nok gobierno huairite castiga kagke'po tohua'dik mo'ene. Nog aratbuttaj o'bahuadiaypo e'batidi'ke'nayo dakhue'da oa'nok mabitbitdik mo'ene. Castiga kagke'po gobierno huairi egkupopakyo tohua'dik mo'ene. "Huasegda i'epo dakhuea' i'kika'ne." Nog aratbuttaj ena'nayo dakhue'da ia'nok ta'akyo huigdik mo'ika'apone. Do'a ijjay.

²³ Diostaj a'tiona'pakya'po i'hua'po nog aratbuttaj dakhue'ada ijkamey huaboa'da i'nopogede. Tiona'pakhuedada yahuati'. Kentaj yamanoeynoey. Yamanoeynoeydepo a'tiona'pakya'po yahuati'.

²⁵ "O'na dakhuea' megka'ne," noga ena'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'depo e'tohua'te kentaj yanoey'a. E'ma'dehue'nayo huakupepi' yayokti'. Noeyahue'pi' yokhue'pi' ee'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'apone. Ken gobierno huairi sorotataaj bo'yokapone. Sorotataa huabakudaj jakyo bo'kudaj'apone. ²⁶ Keyoda ijhue'da orokhue'dik i'eapone. Aya'da dehue'te i'yokde'po orokdik i'eapone.

E'bokerekbo'nayo konig huatoe toehue' o'epo e'bakdej o'e. Kenda Jesúsa o'manmadika'uy.

²⁷ Nogen bakdejhue' yane'. Kenda mo'pee'uyate. ²⁸ Kenda buttida ea'pi' be'api' e'bokerekbo'nayo konig huanopoya' o'eretpakpo konigti o'bakdej. Dakhue'da o'ka'. Donayo ijjay.

²⁹ E'bokerekbo'nayo dakhue'da ijkay yan'nopogepo kenpa'da yan'batikti'. Batikhue'da dakhue'da e'kika'nayo Dios castiga mogka'po ta'akyo huigdik mo'ika'apone. ³⁰ Dakhue'da huaba'a eka'nayo kenpa'da yan'batikti', dakhue'da e'kika'nayo. Batikhue'da Dios castiga mogka'po ta'akyo huigdik mo'ika'apone.

Huatoe konig e'entaj Jesúsa o'manmadika'.
(Mt. 19.9; Mr. 10.11-12; Lc. 16.18)

³¹ Be'api' huabokerek huatoe e'ennayo ettone'taj e'ende' huanopog' beroba' yokdik o'e. Opuden adhuea'pane' kenda mona'ika'uyne. ³² Donayo nogda ijjay. Huabokereken huatoe bakdejhued ee'tada e'ennayo ettone'taj dakhue'da ogka'. Ken ettone' e'ende'taj e'tog'nayo konig e'bakdejonhuahuika' o'e. Kenpa'ti huabokereka nogen huatoe e'entaj e'tog'nayo konig

e'bakdejonhuahuika' o'e. Diostehuapa' dakhue'da o'e, ijjay.

"Ijka'apoy. Buttida ijjay. Dios meknopogene." Ken konig aratbut o'dika'nig Jesúsa o'manmadika'uy.

³³ "Ijka'apoy. Buttida ijjay. Dios meknopogene." Diostaj e'huana'nayo da ahue' yae', kenda yakati'. Kenda opuden adhuea'pane'a on'mana'uyate mo'pee'de'uy. ³⁴ Donayo nogda ijjay. "Ijka'apoy. Buttida ijjay." Ahue' yanika'. "Ijka'apoy," kenyo'da yaa'. Kurud Diosenbayo o'e. Keya' o'mata'mona'ika'. "Ijka'apoy. Buttida ijjay. Kuruda meknopogene da ahue' ijjey." Ken konig ahue' yanika'. ³⁵ Dios huadarite o'ibonok, "Ijka'apoy, buttida ijjay. Huadaria meknopogene. Da ahue' ijjey." Ken konig ahue' yanika'. Jerusalén Dios Huairien huakka' jak o'enek, "Ijka'apoy, buttida ijjay. Jerusaléna meknopogene. Da ahue' ijjey." Ken konig ahue' yanika'. ³⁶ Opudada kuhuirihueahue'dik mo'ene. Diosayo'da kuhuirihueahue'dik o'e. "Ijka'apoy, buttida ijjay. Do'hued huaku o'nopog. Da ahue' ijjey." Kention ahue' yanika'. ³⁷ Kenpa'da buttida yada'. Menokpi' da ahue' yane'. Nogiti nogitinada ea'nayo toto'a mena'nok ia'ne.

Noga ontaj dakhuea' egka'nayo konigti kahue' yae'. Jesúsa o'manmadika'uy.
(Lc. 6.29-30)

³⁸ Huabokerekapi' nogtaj dakhuea' egka'nayo kenpa'ti huairiakon konigti kentaj ogka'dik o'e. Kenda opud mo'pee'uyate. ³⁹ Nogpa'da donayo ijjay. Noga ontaj dakhuea' egka'nayo diayhue' yaepo kentaj ogkahue' yaeti'. Noga ontaj nogatida egka'nayo diayhue' yaepo ogkahue' yaeti'. Onte'ti egka'nayo onte'ti diayhue' yaepo ogkahue' yae'. ⁴⁰ Noga gobierno huairipi' "Opiot beyok," ena'nayo daka'da yayokti'. Kenpa'ti diayhue'ada chompakon yayokti'. ⁴¹ "Do'hued yudtaj adtemon betatohua'." Sorotataapi' ena'nayo diayhue'ada adyoda yatatohuati'. ⁴² "Ayo beyok." Noga ena'nayo sue'nopo ehue'ada yabayokti'. Yudtaj bektoyok ena'nayo dakinopoda yaepo yaktoyokti', ijjay.

Dig huadiayeritaj konig taka'taj onte'ti diayhue'ada di' yan'maika'.
(Lc. 6.27-28, 32-36)

⁴³ "Huadi'taj di' yamaika'. Ontaj huatinosikeritaj konigti yan'huadiayikati'." Kenda opuden adhuea'pane' on'mana'uyatenig mo'pee'de'uyne. ⁴⁴ Donayo nogpa'da ijjay. Matinosikeritaj di' yan'maika'. Dakhue'da hua'eritaj Dios "Kanopo'kore'," yan'tiona'pakikati'. Huadiayeritaj huadakda yakikati'. Huabatidi'keritaj yan'tiona'pakikati'. Huamagkeritaj kenpa'ti yan'tiona'pakikati'. ⁴⁵ Kenda bo'kika'po konig Apag Dios Kurude'riensi'po mo'ika'apet. Huadak huaka'eri kenpa'ti dakhuea' huaka'eri ayo kan'tojke'po Dios nio'kpoa kata'teike'po o'kuyate kenpa'ti ehui' mo'nigta'mona'ika'ne. ⁴⁶ Di' aratbuttayo'da di' e'maika'nayo gana e'ka'huayak baehue'dik mo'eapone. Kenda dakhuea' huaka'eria ogkika'. Di' aratbuttaj di' on'maika'.

Dakhuea' huakeritaj kenpa'ti di' maika'dik mo'ika'apone. ⁴⁷ Q'nen huabettayo'da 'urua'da e'huajka'nayo "Huadakda ijkay," nopogehue' yanika'. Dakhuea' huaka'eria kenda ogkika'. Dakhuea' huakeritaj kenpa'ti di'da huada'dik mo'ika'ne. ⁴⁸ Opuden Apag Dios kurudyo aya'tada di' o'maika' kenpa'ti aya'tada huadaka'da o'magkika'. Konigti opuden Apag Dios aya'tada di' yan'maika' kenpa'ti aya'da huadaknopo'da yag'kikati'.

Huadaknopo'ada huadakyoda yag'kikati'. Jesúsa o'manmadika'uyate.

6 Aratbuta men'tiahuaye'poyo'da pai'da aratbuttaj e'bayoknayo nama'da boka'ne. Ken konig kahue' yanika'. Kenda e'kika'nayo Apag Dios kurudyo huag'e-ria kenpa' e'ka'huayak bayokhue'dik mo'eapone. ² Nama'da huanopog'eria huakka' aratbut men'tiahuaye'po pai'da aratbuttaj on'bayokika'. Kenpa'ti huaitake' jakya' huakka' aratbut men'tiahuaye'po pai'da aratbuttaj on'bayokika'. Konigepo huadakda ogka' batia'pakika'dik me'nepo. Kenpayo'da on'pejika'po. "Huadak ogka'." Diosa ahue' mo'eapone. Kenomey nama'da huanopog'eria digá'da aratbuttayo'da on'pakika'. Diostanayo pakhue' o'ne. Konig kenomey ogkika' kikhue' yane'. Irejireg yan'bayokikati'. Q'nen huadi'a tiahuayhue'te pai'da aratbuttaj yan'bayokikati'. ⁴ Irejireg aratbuta tiahuayhue' ene'te pai'da aratbuttaj yan'bayokikati'. Kenda e'kika'nayo Dios irejireg e'bayokika'nayo o'tiahuaypo Diosa nogitida 'uruda bo'yokapone.

Diostaj konig tiona'pakika'dik Jesúsa o'manmadika'uy.
(Lc. 11.2-4)

⁵ Do huadakda ijjej nama'da huamanopog'eri huaitake' jakyo kenpa'ti jak kurute aratbut egkupopakikaya' on'tiona'pakika'. "Huadakda o'ne." Aratbuta menhuaike'po on'tiona'pakika'. Kenda dakhuaapa e'egada on'tiona'pakika'nig'a Diosanayo sigpi' peehue'dik mo'eapone. ⁶ Opudomeynayo menokapi' e'tiona'pakta' bo'pakpo o'nenbayo dubayapi' nogtia'da Apag Diostaj yan'tiona'pakikati'. Irejireg e'tiona'pakika'te Apag Diosa tiahuaydik mo'ene. Mo'pejika'apone. Montihuapokika'apone.

⁷ Diostaj oknopogehue' huag'eria konigdikti onte'ti onte'ti ijhue'da on'tiona'pakonhua'nig'a Diosa mo'peapone nama'da on'nopog'ni'g'a. Kenomeytaj Diosa nigpeehue'dik o'maika'apo. Konigti kikhue' yane'. Tiona'pakhue' ee'ted kenda i'paknig Apag Diosa o'nopog'. ⁹ In konig yan'tiona'pakikati':

Oro'en Apag i'ene, Apag Dios. Kurudyo i'ika'ne. Kenpa'da 'urunanada i'ika'ne. Q'nen huadik kenpa'da huadakda o'ika'. Aya'ada ka'dike'. ¹⁰ Huakhuairi i'enek da aya'ada ontaj mo'nigpejike'. Dios Huairi i'epo aya'da i'pakpo i'manika'. Kurudyo huag'eria mo'nigpejika'po ogkika' konigti iyo huadariyo aya'ada huaka'. ¹¹ Inme'noete ayo oro'taj a'nigyaya'po bo'tihuapok. ¹² Oro'taj dakhuea' mogkame'nigtaj oroa o'bakkahueay konigti oro'en dakhuea' e'kika'taj bokkahuea'. ¹³ Dakhuea' e'ka'

nopogehue' kajke'po montihuapok. Nama'da e'ka'ta' e'paknayo kikhue' ka'epo bo'tihuapok, Apag Dios. Dios Huairinayo aya'enda Huakhuairinanada i'epo tey-nananada i'epo kenpa'da huadaknananada i'enek kenda aya'ada kan'manbatia'pakike', ken. Ken konig yan'tiona'pakikati'.

¹⁴ Opudtaj dakhuea' mogkame'nigtaj ekkahuea'nayo o'nen Apaga kurudya' o'nen dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone. ¹⁵ Opudomey nogomeytaj okkahueahue' ee'nayo Diosa opudtaj okkahueahue'dik mo'eapone.

Diosa kapeunhue'po in konig bapehue' mo'unhua'nig'a Jesúsa o'manmadika'uy.

¹⁶ Oro' huadakda o'e nama'da huamanopog'eri, pai'da o'e, nama'da e'manopog'ata' on'pakpo huakok koyoahue'da ogkokparoka'po "Huadakda o'ne." Aratbuta kan'batia'pake'po ayo bapehue' o'neonhua'nig'a, "Huadakda o'ne." Diosanayo huahue'dik mo'eapone. Opudomeynayo Diostaj ayo bapehue' mo'unhua'po ken konig kikhue' yane'. ¹⁷ Opudnayo e'tiona'pakte ayo bapehue' e'unhua'nayo yag'kokkoyoika' kenpa'ti daka' yag'kuirida'ika'. Kenda eka'nayo aratbut bo'tiahuaypo ayo bapehue' o'nunhua'nigtaj nokothue'dik o'neapo. Opuden Apag Diosayo'da soatayo' bo'tiahuayapone. Bo'tiahuaypo mo'peepo huanoeonhuahuika' mo'bayokapone.

Diostaj bo'eretpakpo yan'nigpejika'po kenda Diosa okkahuehue' mo'eapone.
(Lc. 12.33-34)

¹⁹ Katepi' 'uru yudtapi' huakka'nada e'tamaeta' eretpakhue' yanikati'. Huakka'da matogehue' yanikati'. Huakka'da e'matog'nayo indariyo huithuita ya'ba-peapetpi', huakka'da ya'para'apetpi', yan'bereapetpi', ²⁰ Dios kuruderienyo'da yaderetpakpo yan'nigpejika'. Diosa okkahuehue'dik o'eapo. Kenpa'ti Diosen o'tag kateapi' bapehue'dik parahue'dik okberekhue'dikpi' o'unhuahuika'apo. ²¹ Diosen e'kika'nayo Diostaj di'nanada mo'epo Diostaj bo'eretpakika'apone.

Opudomeyen huakpo huaso'en huakjey o'e.
(Lc. 11.34-36)

²² Opudomeyen huakpo huaso'en huakjey e'dik o'e. Huakpoa katepi' bo'tiahuaypopi' ontehuapayo'da eretpakdik mo'ene'pi', huadaknopo'da mo'epo nogomey pai'da huag'eritapi' e'bayokta' bo'eretpakpopi'. Katetapi' 'uruda e'tiahuayada nogomey kan'tamae'po e'paknayo huadaknopo'da mo'epo durugda mo'epo huadakda bo'kika'ne. Konig huakjeyonig mo'ika'. Katetapi' bo'tiahuaypo ontehuapayo'da bo'eretpakpo dakhue'nopo'da mo'epo durugnopo' ehue' dakhue' bo'kika'. Konig sikkiregyonig mo'ika'ne.

Dios huairi o'ē. Huakka' e'tamaeta' e'eretpaknayo ken konig nogda huairionig mo'tae.

(Lc. 16.13)

²⁴ Diosyo'da konig huairi o'ē. Kentayo'da nigpejka'dik mo'ene. Kentayo'da di'nanada ika'dik mo'ene. Huakka'da katepi' e'eretpakika'nayo nogda huairi mo'tae. Konigepo huakka'da katepi' eretpakhue' yanikati'. Diostaj e'nigpejka'nayo huakka'da katetapi' eretpakhue'dik mo'ene.

Dios ke'nensi'potaj o'batihuapokika'.

(Lc. 12.22-31)

²⁵ Aypota' e'mai'ta'pi' yudtata' mepu'kudhuahuahue' yanikati'. Diosa oro'taj mo'noea'ika'ne kenpa'ti oro'en aypo oro'en yudtaj bo'yokika'ne. Konigepo Diostaj yanoknopounhuahuika'. ²⁶ Bakoy baahue'tada o'nen Apag Diosa aypo o'bayokika'. Bakoyta' suigda o'pak. Opuđtanayo Apag Diosa huakka'da o'pak. Konigepo bo'tihuapokika'apone. Aypota' mepu'kikahue' yanika'. ²⁷ Huabokerek e'kereкта' e'pakada huakka' e'mepu'kudhuahuada nogiti kerekhue'dik o'ēapo.

²⁸ ¿Mena'po yudtata' mo'mepu'kika'? Mepu'kehue' yanika'. Mirebayo huakhuen yan'tiahuayika'. Mire huakhuen baahue'ada o'ē. Joda o'kereк. ²⁹ Salomónkudak huairitone' o'uyate. Huakka'da o'toē'uyate. 'Uruda yudtaj o'matōē'ika'uyate. 'Uruda o'otika'. Huakhuen nayo nogitinada 'urunanada Salomónkudak sue'da 'uruda o'otika'uyate. ³⁰ Diosa huakunopia okhuenpaka'. 'Urua'nada e'ka'tada idada okhuenkot. Diosa huakunopiada okhuenpaka'ika' kenpa'ti opudtaj huakka'da o'pakpo o'tihuapokapone yudtaj yokika'dik mo'ika'apone. ³¹ Konigepo katetapi' mepu'kehue' yanikati'. "¿Kate o'bapeapo?" Nopōēhue' yanikati'. "¿Kate o'mayapo?" Nopōēhue' yanikati'. "¿Kate ijjo-tapo?" Nopōēhue' yanikati'. ³² Oknopōēhue' huāē'eri huakka'da yudtaj kenpa'ti huakka'da aypo digā'da on'pakika'. Kenoka' opud toēhue'da mo'ēnok Apag Diosa o'nopōēpo bo'tihuapokika'apone. ³³ Nogiti nogiti Dios Huairitaj yan'pakika'. Nogiti nogiti Dios Huairitaj e'nigpeēta' yan'pakika'. Ken konig Diostaj e'pakika'nayo Diosa bo'yokika'apone. Yudtaj aypo huamai' katepi' bo'yokika'apone. ³⁴ Eme'te katepi' ijgotapo, katepi' ijba-peapo katepi' yamayapo kenpa' nopōēhue' yanika'. Konig oy Diosa bo'tihuapokpo eme'tepi' nogok nogok Diosa daka' bo'tihuapokika'apone.

Nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'," bahuaahue' yanika'.

(Lc. 6.37-38, 41-42)

7 "Dakhuea' o'ka'," Diosa huaahue' mo'ē'po nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'," bahuaahue' yanika'. ² Konig nogomeytaj bo'huaa'ika'nig konigti Diosa opudtaj bo'huaa'apone. Konig nogomeytaj bo'kika'nig konigti Diosa mogkika'apone. ³ Noga sue'pi' dakhuea' e'ka'tada "dakhuea' ika'," ida onahue' yanika'. Ona'taj dakhuea'nanada i'kuy'etpi'. Kenda nopōēhue' mo'ene. In konig o'ē ijbatia'pakapoy. Nogen huakpoyo huata'suji'po ekpohuedte o'na i'tiahuaynig'a. O'nen

huakpoyoa'taj huaboro'ta'suada bekpohuedne. "Hu-ata'suj huakpoyo oktoki', eg'." Menpa' ina'. Nama'da i'nopōēpo ia'. Ken o'nen huakpoyoa'taj huaboro'ta'suada ekpohuedtada tiahuayhue' i'ene. Nama'da huanopōē'eri i'ene. Huakkuruda o'nen huakpoyo huaboro'ta'sutaj on huata' yakokpotoken. Ken konig dakhuea' i'ka'uyning yanopo'korea'po yabatik. Kenoka' i'nopo'korea'depo daka' i'tiahuaydepo nogen huata'suji'pokon okpotokdik i'ēapone. Noga nama'da eka'nayo dakhuea' e'ka' kabatike'po batihuapokdik i'ēapone.

⁶ Huatidi'keritaj Diosen huadak hua'a manmadikahue' yanika'. Kentaj e'manmadika'nayo dakhuea' magka'dik ya'neapetpi'. Konigti Diostaj pakhue' huāē'eritaj Diosen huadak hua'a manmadikahue' yanika'. 'Urunanada e'manmadika'nayo opudomeytaj bo'huadiaypo dakhuea'da mogka'apetpi'.

In konig Diostaj yan'tiona'pakika'.

(Lc. 11.9-13; 6.31)

⁷ Katepi' bo'pakpo "Beyok" Diostaj yan'tiona'pakikati'. Diosa bo'yokikapone. Diostaj bo'ukpo bo'huahuayapone. Menigokhuike' Diosyo ijkudapoy. Yan'tiona'pak. Mo'tiona'pakdepo kuddik mo'ēapone. ⁸ Konigepo beyok o'na ea'nayo Diosa bo'yokapone. Kenpa'ti e'uknayo bo'huahuayapone. Ijkudapoy menigokhuike' ena'nayo kuddik mo'ēapone.

⁹ "Aypo beyok." O'nensi'poa ena'nayo huid yokhueada aypoda yokdik mo'ene. ¹⁰ "Biig beyok." Ena'nayo bihui yokhueada, biigda yokdik mo'ene. Kenda huasi'po o'paknig kenda bo'yokne. ¹¹ Opuđ dakhue'da eē'pi' katepi' huadakda mo'bayokika'ne huasi'potaj. Kenpa'da Diosnayo huadakda o'kika'. Opuđ Diostaj e'tiona'pakika'nayo Diosa huadakda mogkika'apone kenpa'ti huadakda huakika' bo'tihuapokika'apone.

¹² Konig nogomeya opudtaj huadakda egkika'ta' e'paknayo huadakda ogkikahue' eē'pi' kenomeytaj huadakda yağ'kikati'. Konig nogomey opudtaj di'da eē'ta' e'batipaknayo kenomeytakon di'nanada yan'maikati'. Ken konig Moisésa o'manbatia'pakonhuahua'uyate. Kenpa'ti huamanbatia'pakeria ken konigti on'manbatia'pakonhuahua'uyate.

Diosyo huahua' suigda akbogpe huakud o'ē.

(Lc. 13.24)

¹³ Diosyo huahua' suig akbogpe huakud o'ē. Diosyo huahua' suigdagda o'ē. Diosyo bo'hua'po suigdag huakka' bo'pakpo hua'dik mo'ika'apone. Suigdagte huahua' Diostaj mo'nigpejka'po Diosere onte'ti mo'noeonhuahuika'apo. Boro'dagte ta'akyo on'hua'ika'. Ta'akyo huahua' dag huaboro'dag o'ika'. Boro'dagtaj huakka'da eretpakdik o'nika'. Katepi' huakka'da e'tamaeta' on'pakika'. Dakhuea'da kika'dik o'nika'. Boro'dagte huakka'nada on'bahua'ika'. Ta'akyo on'bahua'ika'. Ta'akyo mahuigdik o'ika'apo. ¹⁴ Diosyo huahua' suigdagda o'ē. Dagsi'poda o'ē. Suigdagteda huakka'da katepi' toēhue'dik mo'ika'apone. Diosenyoda kika'dik mo'ika'apone. Suigdagte bo'hua'po onte'ti

Diosere mo'noeonhuahuika'apone. Suigdagtaj sue'ada on'huahuaypo on'hua'ika'.

Huamanmadika'eri konig hueymey o'ne. Huadak hueymey ee'nayo huadak huada o'toe.

(Lc. 6.43-44)

¹⁵ Nama'da huamanmadika'eria opudtaj e'manmadika'ta' on'pakpo yan'tiakapet. Keyoj nama'da monmadikapet. Nama'da e'manopoea'ta' on'pak. Konig oveja ijje. Huadakda ijkikay. Buttida ijje. Nama'da opudtaj mona'ika'apet. Konig apetpet o'ne. Huiyokda o'ne. Dakhuea'da ogka'dik mo'ea'pone. ¹⁶ Huamanmadika'eria dakhuea'da e'kika'nayo nama'da huamanmadika'eri o'ne. Maknokotdik mo'ene. Konig okposidsi'uruda huada dapakhue'dik o'e. Konigti nama'da huamanmadika'eri huadak kikhue'dik o'ne. ¹⁷ Huamanmadika'eri konig hueymey o'ne. Huadak hueymey kenpa'ti huadak huada o'to'ika'. Hueymey e'aya huada kenpa'ti o'ay. Dakhue'da o'e. ¹⁸ Hueymey huadakda ee'nayo dakhue' huada to'ehue'dik o'e. Hueymey e'aya huadak huada to'ehue'dik o'e. ¹⁹ Aya'da hueymey e'madaayika'nayo ta'tegdik o'ea'po. O'ta'tegpo huigdik o'ea'po ta'akyo. ²⁰ Nama'da huamanmadika'eria dakhue'da ogkika'. Huamanmadika'eria dakhue'da e'kika'nayo nama'da huamanmadika'eri o'ne. Maknokotdik mo'ene. Kenomeytaj manigpeehue' yaneti'.

Diosensi'po aya'da ehue'dik o'neapo.

(Lc. 13.25-27)

²¹ "Do'hued huairi ontaj huakka'da ijnigpeikay, Huairi." Do'taj huakka'ada o'nona'apet. Sue'da huakka'amon aratbuta huadaknopo'da kenda o'nona'apo Apag Diostaj mo'nigpeika'nok kenomeynayo Diosensi'po o'ne. "Do'hued huairi ontaj huakka'da ijnigpeikay, Huairi." Huakka'ada do'taj nama'da o'nona'apet. Apag Diostaj nigpeehue' o'nepo dapita' Diosensi'po ehue'da o'ne. ²² Kene'huaya' huame'noete aya'da Diostaj on'toboapo. "Diosa mona'nok Diosba' oro'a o'manbatia'pakika'uy. Diosa mona'nok aratbuttaj o'bayarea'po toto' nokireg o'maoroka'uy. Diosa mona'nok konig Diosyo'da teyda ka'dik o'e konigti oro' urua'da o'kika'uy." Diostaj on'tobopo huakka'ada ya'nona'apet. ²³ "Opudtaj okiehue' ijjeahudakamey. Dakhuea'da huaka'eri mo'ene. Kenpa'da yanhuati'." Ijmana'apoy.

Konig jak ogka' Jesusa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Lc. 6.47-49; Mr. 1.22)

²⁴ Aya'da do'hued hua'ataj mo'nigpeika'po bo'kika' kenpa'da bueyhue'dik mo'ika'apone. Onte'ti doere mo'noeonhuahuika'apone. Konig huadak huanopoe'eri jak huaka'eri o'nepo jak ogka'. Ote'ya' dariteyta' jak ogka'. Adteda 'iddu ogkudea'. Digad'a o'hui', digad'a kenpa'ti o'bapok. Huekurukon o'tiak. Ote'yo o'enek huekurua jak tohuahue'dik o'e. Bapoka onhuekehue'dik o'e. ²⁶ Aya'da do'hued hua'ataj nigpeehue' o'nepo konig nama'da huaka'eri o'ne. Nama'da huaka'eri konig kuhuadta' jak huaka'eri o'ne. Adteda 'iddu kudeahue'

o'ne. ²⁷ Huakka' o'hui' kenpa'ti digad'a o'bapok kenpa'ti huekuru o'huepokpo jak o'tohua'. Ke'poda o'ka'. Nama'da huaka'eri ken konig ogkika' kenpa'ti do'ed e'manmadika'te nigpeehue' o'nika'. —Kenda Jesusa o'manmadika'ahuaduy.

²⁸ Jesusa kenda e'manmadikade'te "Kenpihuay 'urua'da o'manmadika'." Aratbuta on'batia'pakuy. ²⁹ "Urua'da o'manmadika'nok nigpeika'dik o'ika'apoy. Moisesenba' huamanmadika'eria konig huairi manmadikahue' o'nika'." Aratbuta on'batia'pakuy.

Huabokerek ke'poda e'so'settaj Jesusa o'yarea'uyate.

(Mr. 1.40-45; Lc. 5.12-16)

8 Jesús ote'ya' o'huarakpo huakka'ada on'ta'bahua'uy. ² Jesustaj huabokereka o'huatiakuy, kena ke'poda e'so'set. Konig a'nenda aratbuta gobierno huairitaj ogkika'uyng ke'na Jesustaj huikudate o'tihuadpo:

—O'na e'paknayo beyarea', Huairi. —Ona'uy.

³ Jesusa o'tibata'tepo ona'po:

—E'yarea'ta' ijipaki. Ijyareapoy. —Jesusa ona'uy.

Ena'te idada o'yarud'uy.

⁴ —Jesusa be'yarea'ne mantia'pakhue' ya'e'. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakerite yahuati'. A'yarea'po konig Moisesa o'mana'uyate ken konig yayokti'. Sacerdotea 'uhua Diostaj kanigarake'po 'uhuapi' yayokti'. Ken konig i'ka'po o'yaredepo aratbuta mo'tinopoeapone. —Jesusa ona'uy.

Roma gobierno capitánen huanaba'taj Jesusa o'yarea'uyate.

(Lc. 7.1-10)

⁵ Huakka' jak Capernaumyo Jesús e'kudonde'te Roma sorotataj Capitána Jesustaj o'huahua'uy. Cien sorotataj o'mata'mona'ika'. ⁶ Jesustaj

—Do'hued huanaba' jakyo onpahued. Huga'o' dakhue'da o'epo konig ayhue'da o'e. Pai'nada o'nopo'e, Huairi. —Capitána digad'a o'pakpo ona'uy.

⁷ —A'yareaya'po ijhua'apoy. —Jesusa ona'uy.

⁸ —O'na 'urua'da Huairi i'e. Donayo nog aratbuta ijje. Ehue'da ijje. Do'hued jakyo kudhue'dik i'ene, Huairi. Kayare' yaa'. Eade'te o'yarudapo. ⁹ Do'hued sorotataj huairia menika'ne kenda ijnigpeikay. Kenpa'ti do'hued sorotataj ijmanikay do'taj men'nigpeika'ne. "Yahuati'." Do'hued sorotataj enade'te on'hua'ika'.

Nogtaj "Yatiak," ena'te on'tiakika'. Do'hued huanaba'taj katepi' "Yaka'," ena'nayo o'kika'. —Capitána Jesustaj ona'uyate. ¹⁰ Kenda Jesusa o'pe'edepo,

—Kenpihuay, huakka'da meknopoe'ne. Israel aratbut Diosen aratbut e'ead'a sue'da Diostaj o'noknopoe'.

¹¹ Huakka'da nog aratbuta judío ehue' o'no'knopoe'apo. Bidta'da on'tiakapo nogya' nogya'. Abrahamere Isaacere Jacobere on'bape'po on'noeonhuahuika'apo. Diosensi'po o'neapo. ¹² Huakka'ada judío aratbuta Diosensi'po o'ey nama'da on'nopoe'po Diostaj oknopoe'hue'ada on'nopoe'nok Diosa o'maenapo. Sikkiregyoda on'bahua'apo. Pai'da on'nopoun-

huahuika'apo. Kenpa'da on'huikonhuahuika'apo.

—Jesúsa huanigpejka'eritaj o'mana'uy.

¹³ Ona'ti capitántaj ona'po:

—O'nen jakyo yahuati'. Konig do'taj iknopoëniḡ o'nen huanaba' o'yarudde. —Jesúsa ona'uy. Kenda ea'te huanaba' o'yarud.

Pedroen huasu'taj o'yaread'uy Jesúsa.

(Mr. 1.29-31; Lc. 4.38-39)

¹⁴ Pedroen jakyo Jesús o'hua'uy. Pedroen huasu' o'digpakpo onpahued. Jesús e'kudde'te o'tiahuay'uy.

¹⁵ Huaba'ta' o'nejpo o'yaread'uy. Ken Pedroen huasu' o'yaruddepo o'bodpo o'manigmanhuada'uy.

Jesúsa huakka'tada o'bayarea'uy.

(Mr. 1.32-34; Lc. 4.40-41)

¹⁶ Noga' noga' huakka' aratbut o'nepo, dakhue'da o'nepo, noga noga nogda nogda dakhue' on'toëpo on'digpakpi', ekpobigpi', nogda nogda dakhue'da o'ne'uyate. Ken e'sikde'te kenomeyen huabeta Jesúste on'batotiakuyate. Jesús nogtati nogtati o'batibata'te'epo o'bayarea'uyate. Nogomey kenpa'ti dakhue'da e'ne'te Jesúsa toto'taj o'makena'uyate. Aya' dakhue' huag'eritaj o'bayarea'uy. ¹⁷ "Oro'taj mo'tinepahui'po bo'yarea'apone." Isaías a'nennada oa'uyate. Kenpa' Isaías Jesústaj o'tia'pakpo oa'uyate. Kenda Jesúsa o'ka'po o'bayarea'uy. Jesúsa huakka'tada o'bayarea'uy.

Nogomeya Jesústaj e'tahuata' on'pakuy.

(Lc. 9.57-62)

¹⁸ Nogok Jesústaj huakka'ada en'tikupopakte Jesúsa o'batiahuaypo, "E'pogtone' mo'dayhua," o'mana'uy.

¹⁹ E'pog ayhuahued Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj o'huatiakuy. Ona'po:

—Meyopi' i'huika'apo o'nen huanigpejka'eri ee'ta' ij-paki. Ontaj e'tahuika'ta' ijpaki, Huamanmadika'eri. —Jesústaj ona'uy.

²⁰ —Nubakuhued huakog o'tajka'. Bakoyen kenpa'ti huapak o'tajka'. Do huabokerek ijjeḡ Diosya' ijtiakuy. Donayo nog jakyo nog jakyo ijta'yikay. Doere e'hua'nayo meyoḡkon yatayapet nopoëhue' yag'. —Huamanmadika'eritaj Jesúsa ona'uy.

²¹ —Ontaj etahuata' ijpakniḡ'a huakkuru bueyhued ee'ted huaojtone'taj daka' toëdik ijjeḡ. —Noga huanigpejka'eria Jesústaj ona'uy.

²² —Huabo oknopoëhue' huag'eria nog oknopoëhue' huag'eritone'taj daka' kan'tojke' kenpa'ti kan'kubarakke'. Onnayo digá'da yaeretpakpo beta'hua'. —Jesúsa ona'uy.

Jesúsa e'hueniri'tone'taj bapoka'tere o'batika'uy.

(Mr. 4.35-41; Lc. 8.22-25)

²³ Jesús huanigpejka'eri e'pog aktegya'po kusi'petone'yo on'bahuadpo on'hua'uy. ²⁴ E'pognopoyo ee'te huaboro'bapokada o'bahuatiakuy. Teya'da o'bapoknok huaboro'da o'hueniri'tone'po digá'da o'huëkudpo huata'kotdikte o'uy. Jesús nayo o'tay'uy.

²⁵ A'maboaya'po Jesústaj on'huahua' huanigpejka'eria:

—Bo'tihuapok, Huairi. Montakotnede. —Jesústaj o'nona'uy.

²⁶ —Me'pukhue' yane'. Diosa bo'tihuapokapone. Diosa bo'tiokkika'apo daka' yanoknopojka'. —Jesúsa o'mana'uy.

O'mabodpo, "Yabatik, bapokhue' yag', huënirihue' yag'," ona'nok o'batikanpo, bapokhue' o'ëpo kenpa'ti huënirihue' o'uy. ²⁷ "Kenpihuay. I'na huabokerek 'urua'da o'ka'. Kentaj bapoka o'nigpeë kenpa'ti e'poga o'nigpeë." Huanigpejka'eria on'batia'pakuy.

Botta' huabokerektaj toto' huakka'ada o'manopo'toë'ika'uyate.

(Mr. 5.1-20; Lc. 8.26-39)

²⁸ Jesús e'pog akodpen o'be'tuy. Ken huadari Gadarabayo o'e. Jesústaj botta' huabokerek on'huatiakuy. Huakka'ada toto'a o'manopo'tounhuahua'nok kubarakbayo o'nika'uyate. Sorokeyo o'nika'uyate. Huiyokda o'nika'uyate. Huiyokda o'nenok ke'nenbayo aratbut huahue'dik o'nika'uyate.

²⁹ —¿Mena'po oro'taj o'huatiak, Jesús? Diosen Huasi'po i'ene. Kene'huaya' castiga huame'noe ehued oro'taj castiga magkahue' moe'. —'Utta'da Jesústaj o'nona'uy toto'a.

³⁰ Kenta'da meyoḡhue'da huakka'da huakyari' on'bape'uy.

³¹ —Oro'taj e'maoroka'nayo huakyarien huanopo'yo mota'mona'. —Jesústaj digá'da o'nona'uy.

³² —Yanhuati', huakyarien huanopo'yo yan'bakud. —Jesúsa o'mana'nok, toto' botbokerektaj on'maenonpo huakyarien huanopo'yo on'hua'po on'bakud'uy. Ken, aya'da huakyari' huaduk on'bahuarakpo kubogyo on'baajpo e'pogyo on'bata'ko'tuyate. Toto'ere on'bata'ko'tuy.

³³ Ken huakyari' huamatog'eri kenda on'tiahuaydepo digá'da on'mame'pukonpo kenomeyen huakka' jakyo on'baket'uyate. On'tiakdepo kenda huaboa'da on'tiahuayniḡ on'batia'pakato'uyate. ³⁴ Aya'ada huakka' jak huag'eria on'peëdepo Jesúste on'huahua'uy. Jesústaj on'huahuaydepo, "Oro'enbaya' yahuade'." Jesústaj digá'da o'nona'uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mr. 2.1-12; Lc. 5.17-26)

9 Ken, Jesús kusi'peyo o'huadpo akodpen okteḡdepo huaen jakyokon o'tiakuy. ² Jesúste aratbuta asukte huabokerektaj o'nonpahueda'po on'nigtotiakuyate. Ke'na e'ketpak o'ika'uy. Jesús nayo o'yareapo o'noknopoëpo on'nigtotiakuy. Kenda Jesúsa o'nopoëpo.

—Durugda yag'. Aya'da Diostaj dakhuea' i'ka'uy-ateniḡ'a doa yokkahueay. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uy.

³ "Inbokerek nama'da o'nopoëpo Diostaj dakhuea'da o'huaa'." Sue'da Moisésenba' huamanmadika'eria huanopoya'da on'nopoëpo. ⁴ Kenda huanopoya'da on'nopoëniḡ Jesús o'nopoëpo o'mana'po:

—Menpa' dakhuea'da on'tinopoë. ⁵ Diostaj dakhuea' e'ka' huabokerekada okkahueahue'dik o'ne. Diosayo-

da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'ē. Huabokerekanayo sigpi' yareahue'dik o'ne. Diosayo'da yarea'dik o'ē. ⁶ Do huabokerek ijjeпо Diosya' ijtakuy. Diostaj dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik ijjeпо opudtaj kenda a'-manopoēaya'po,

—Yabo', asuk yatōēpo, o'nen jakyo yahuati'.

—Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa ona'uy.

⁷ Ke'na o'boddepo jakyo o'hua'uyate. ⁸ Huakka'da aratbut oḡkupopakpo kenda on'tiahuaypo on'-mame'pukpo Diosa o'tihuapoknok Jesús teyda o'ēpo konig Diosonigti okkahuea'dik o'ē. Yarea'dik o'ē. 'Urua'-nanada Dios o'ē. On'huaa'uy.

Jesúsa Mateotaj "menigpeunhuahuika'po beta'huika'," ona'uyate.

(Mr. 2.13-17; Lc. 5.27-32)

⁹ Ken keya' Jesús o'tiakuy. Do Mateotaj Jesúsa be'huahuay'uyne. Jaksi'poya' gobiernoen huakupe ijtabae'ika'uy.

—Do'taj a'nigpeunhuahuikaya'po beta'huika'.

—Mena'uynok ijbodpo kenere ijhua'uy.

¹⁰ Ken jakyo Jesúsere Jesúsén huanigpejka'eriere ijbape'po huakka'ada gobiernoen huakupe huatabae'eri on'bakudpo oro'ere on'bapepo kenpa'ti no-gomey Moisésenba' daka' peēhue' huāē'eri on'bape'uy.

¹¹ Kenda fariseo huamanmadika'eria on'tiahuaypo:

—¿Mena'po Jesúsa gobiernoen huakupe huatabae'eriere kenpa'ti dakhuea' huaka'eriere ya'bape'? Dakhuea' huakika'eriere bapehue'dik o'ika'ne.

—Fariseoa Jesúsén huanigpejka'eritaj on'huaa'uy.

¹² Jesúsa kenda o'mapeēdepo,

—Aratbut dakda eē'nayo huamadakka'eritaj pakhue' o'nika'. Dakhue'da eē'nayo huamadakka'erita' on'-pakika'. Opud fariseo huamanmadika'eri huadakda o'ēy mo'nopoēpo do'taj pakhue' mo'ene. Gobiernoen huakupe huatabae'eri kenpa'ti dakhuea' huaka'eriere dakhue'da o'ne on'nopoēpo do'te huamanopo'-yarea'eri ijjenok on'pakpo on'batiakika'. ¹³ "Nog aratbuttaj di' yan'maepo yan'matinepahuika'. Kenda huakka'da ijpaki. Do'taj 'uhua e'nigarakika' kennayo sue'da ijpaki." Apagba'a oa'. Kenda daka' yan'nopoika'. Konigepo "Yan'nopo'korea', onte'ti Diostaj yan'nigpejka'." Dakhuea' huaka'eritaj e'mana'taj ijpakpo ijtakuy. Huadak huaka'eritaj "Yan'nopo'korea'," a'-manaya'po Diosya' tiakhue' ijjuy. —Jesúsa o'mana'uy.

Mena'po o'nen huanigpejka'eria Dios kamapeē'po ay-po bapehue' ehue' yanika'. Jesústaj o'nona'uyate.

(Mr. 2.18-22; Lc. 5.33-39)

¹⁴ Juan Bautistaen huanigpejka'eria Jesústaj on'huatiakpo:

—Diosa me'peē'po bapehue' o'ikay oro'. Fariseo huamanmadika'eriakon Diosa me'peē'po bapehue' o'nika'. O'nen huanigpejka'erinayo kenpa'da on'bapika'.

¿Mena'po yan'bapika'? —Jesústaj o'nona'uy.

¹⁵ —Huabokerek o'tōēpakpo ke'nen huadi'a fiestate on'tiakdepo on'bapika'. Ken huabokerekere o'nepo pai'da ehue'dik o'ne. Do kenpa'ti do'hued huanig-

pejka'eriere ijika'nok durugda o'nika'. Pai'da ehue' o'nepo on'bapika'. Nogok do'taj mo'baktohua'apone. Kenoka' pai'da o'neapo. Nogok nogok Dios kamapeē'po bapehue' o'nika'apo.

¹⁶ Huatone'ok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' o'ikay oro'omey judío aratbut. Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'ēapo. Konigti adhuae'pane'ā e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpeēhue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpeēdik yanika'. ¹⁷ Huatone'si'dak vino huātoē' ayda kenpa'ti kurugāda o'ēpo konigepo huabo vino sine' hue'biahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'-dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'-dakyo huabo vino enjonyayo o'huēpoagpo huasi'dak on'titagonapo. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'ēapo. Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik o'ene. Huasi'dak vinoere huadak o'neapo. —Jesúsa o'mana'uy.

Jairoen huayobutaj o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti ettone' Jesúsén yudtaj o'nejdepo o'yarud'uyate.

(Mr. 5.21-43; Lc. 8.40-56)

¹⁸ Juan Bautistaen huanigpejka'eritaj Jesúsa e'-mana'te judío huairia o'huatiakpo Jesúsén hua'ite huikudate o'tisakotpo:

—Do'hued huayobu huaboa'da e'bueytada on ehua'-nayo tanoyhuada'dik i'ene. Bohua'. Yakutibata'te', e'kutibata'te'te o'noyhuadapo. —Jesústaj ona'uy.

¹⁹ Kenda Jesúsa o'peeonpo o'bodpo kenere o'hua'uy. Oro' Jesúsén huanigpejka'eriere Jesúsere o'hua'uy.

²⁰ Jesús dagte e'hua'te ettone' huata'piyen o'tatiakpo. Mimi batikhue' o'unhuahuika'po doce huabayok o'unhuahuika'po, "Jesúsén huaok huakubogpita' e'nejnayo ijyareapoy." Huanopoa o'nopoēpo huaok huakubogpita' o'ne'uy. ²² E'nejde'te Jesúsa o'tikorudpo o'tiahuaypo: —Yadurugpak. Do'taj oknopōenok o'yareaddene, sion. —Jesúsa ona'uy. Kenda eade'te o'yareadpo huadakda o'unhuahuika'uyate.

²³ A'kubarakka'deya'po música huaka'eri on'tiakdepo huairien jakyo o'nedepo kenpa'ti huakka'ada aratbut on'bahuik. Jesús o'tiakdepo o'batiahuaydepo:

²⁴ —Yan'maorok. Ettone'si'po bueyhue'ada o'ē. O'taypo o'ē. —Jesúsa o'mana'uy. Aratbuta kenda on'peēpo Jesústaj on'tierikuy. ²⁵ Jesúsa o'maoroka'depo o'kudpo ettone'si'pobuey e'huedyo o'huahua'po huaba'taj o'tōēato'nok o'noyhuadonpo o'bodyy. ²⁶ Jesúsa judío huairien huayobusi'potaj o'noyhuada' aratbuta Capernaum aya'bayoda on'batia'pakuyate.

Botta' ekpobigtaj Jesúsa o'bakpoyarea'uyate.

²⁷ Jesús huairien jakya' o'bakhua'depo e'pokte botta' ekpobiga on'tatiakpo:

—Mo'tinepahui', Davidkudaken adhuae' huayayo. —Jesústaj 'utta'da o'nona'uy.

²⁸ Jakyo e'kudonde'te ekpobiga on'huahua'nok —¿Do'a okpoyarea'dik me'ene menpa' mo'nopoē? —Jesúsa o'mana'uy.

—Ee', oknopogene, huairi. —O'nona'uy.

²⁹ Ekponejde'te:

—Bo'tiahuayapone moknopogēnok, yan'tiahuay'. —O'mana'uy.

³⁰ O'nokpoyarudpo on'tiahuayon'uy.

—Bokpoyarea'ne, be'tapi' batia'pakhue' yaneti'.

—Huiyoka'da o'mana'uyinig'a. ³¹ O'norogkondepo, Jesús a bokpoyarea'ne huabada on'batia'pakuyate.

A'pakhue'da e'ika'tada Jesús a o'yarea'uy.

³² Jesús ome' e'norogkonde'te sue'da nogomeya huabokerektaj on'totiakuy. Ken huabokerek a'pakhue'da o'ika'uy, toto'a o'no'to'ika'nok. Jesús te on'totiakuy.

³³ Jesús a toto'taj okenonnok a'pakhue'da huag'eria ida da oa'pakon'uy.

—Kenpihuay, Israel aratbut ken konig tiahuayhued o'neahuadikame'te. —Huakka' aratbut egkupopakte on'batia'pakuy.

³⁴ —Toto' huairia o'teypaka'nok toto'taj o'maen Jesús a. —Fariseo huamanmadika'erianayo nama'da on'huaa'uy.

Jesús aratbuttaj o'matinepahui'uy.

³⁵ Kendariyo aya'da huakka' jakyo Jesús o'huae'uy. Nogyo nogyo o'huae'uy. Judíoen huaitake' jakyo o'manmadikika'uy. Dios Huairia me'nopo'to'ike'po yan'nopo'korea'. Dios Huairitaj yanoknopogē yan'nigpejka'. Diosensi'po mo'eapone. O'manmadika'uy. E'dig-paktaj kenpa'ti nogpa' nogpa' dakhue' ee' en'to'e'tada o'bayarea'uyate. ³⁶ Huakka' aratbut egkupopakte o'batiahuaypo o'matinepahui'uy. Kenomey konig oveja 'uhua o'nepo konig huamatog'eri toehue' o'nika'uy. Pai'da o'neonhuahuika'po kate ka'dik nopogehue' o'nepo, kenpa'ti Diostaj buttida manmadikahue' o'nenok kenomeytaj Jesús a o'matinepahui'uy.

³⁷ —Huakka'ada Diosensi'po ee'ta' e'pakada Dios Huairitaj eknopog'eta' e'pakada sue'ada huadak hua'a huamanmadika'eri o'ne. ³⁸ Konigepo Diosa huadak hua'a huamanmadika'eritaj yamata'mona', Diosa aratbuttaj kamanopo'yare'po yamata'mona', Diostaj yan'tiona'pakika'. —Jesús a oro' huanigpejka'eriomeytaj mona'uyne.

Docetaj huamata'mona' Jesús a o'baktie'ea'uy.

(Mr. 3.13-19; Lc. 6.12-16)

10 Oro'taj doce huanigpejka'eritaj, "Menhuatiak." Jesús a mona'uyne. E'tiakde'te, "Dakhue' toto'a huamanopo'tog'eritaj kan'maoroke'po on'teypakapone on'tihuapokapone. Aya'da dakhue' ee' kan'bayarika'po on'teypakapone on'tihuapokapone. Bayarea'dik mo'eapone." Jesús a mona'uyne.

² Jesús en doce huamata'mona'eri o'nepo: Simón nogdikda Pedro, Pedroen huama'buy Andrés, nog Jacobo huama'buy Juanere Zebedeensi'po, ³ nog Felipe, Bartoloméere, kenpa'ti Tomás do Mateoere huakupe huabae'eri ijikamey, kenpa'ti Jacobo Alfeoensi'po, Lebeo konogdikda o'dikka'uy Tadeo, ⁴ Simón cananista

jonyo huapakeri, kenpa'ti Judas Iscariote. Judas Iscariote Jesús taj kan'arake'po judío huairitaj bayokdik o'eapo.

Doce huanigpejka'eritaj kan'manmadike'po o'mata'mona'uy.

(Mr. 6.7-13; Lc. 9.1-6)

⁵ Jesús a oro' doce huanigpejka'eritaj mo'ta'mona'uyne.

—Judíoenbayoyo'da yanhuati'. Nog aratbutenbayo huahue' yane'. Samaria aratbuten huakka' jakyo kudhue' yaneti'. ⁶ Israel aratbut konig oveja Diostaj e'tiyoyahue'taj yanhuati'. ⁷ Dios Huairi o'ede. Yanoknopogepo yan'nigpejka'. Nogyo nogyo yanhua'epo yan'manati'. ⁸ Ke'poda e'si'dakpara'tada yan'bayareati'. Dakhue'da ee'tada yan'bayarea'. E'bueytada yan'manoyhuada'. Toto'a e'manopo'tog'etada yan'maenti'. Katetehue' Diosa bo'tihuapokaponok katetehue' yan'batihuapokika'. "Huakupe beyok," manahue' yanika'.

⁹ Yan'hua'po oro tohuahue' yane'. Huakupe tohuahue' yane'. ¹⁰ Kutama batohuahue' yane'. Nogtida huaok yan'tohuati'. Huabo zapatos tohuahue' yane'. Oteypapi' tohuahue' yane'. Huakka'da mo'manmadika'aponok kenpa'ti mo'batihuapokapone to-bape'dik mo'eapone.

¹¹ Huakka' jakyo bo'kudondepo, "¿Be'a Diostaj bo'pak? ¿Be'a Diostaj e'nigpeeta' bo'pak?" Yan'manati'. Be'a Diostaj ya'pakapet ke'nen jakyo yanikati'. Yanhua'apo keyoda yan'tayikati'. ¹² Jakyo yan'kudondepo, "Opudtaj Diosa mo'manopo'noeye'." Yan'mana'. ¹³ Jak huatae'eria opudtaj e'paknayo kenpa'ti e'peenayo Diosa kenomeytaj kamanoeye'. Jak huatae'eria opudtaj pakhue' ee'nayo yanokhuati'. Diosa jak huatae'eritaj manoeyahue' kamae'. ¹⁴ Jak huatae'eria opudtaj pakhue' ee'nayo kenpa'ti e'peeta' pakhue' ee'nayo ken jakya' huakka' jakya'pi' yan'bakhuati'. Yan'orokdepo Diostaj dakhuea'da o'ka'dey aya'ada kan'nopog'epo soroka e'itimabette yan'itihuekeati'. ¹⁵ Ken jaktaj Diosa diga'nanada castiga o'magka'apo. Sodoma huakka' jak huag'eritaj kenpa'ti Gomorra huakka' jak huag'eritaj sue'da huakka' castiga o'magka'uy. —Jesús a oro'taj mona'uyne.

"Opudtaj dakhuea'da mogka'apone." Jesús a mona'uyne.

¹⁶ —Opudomeytaj on'ta'mona'ne. Aratbut opudtaj dakhuea'da e'magka'ta' on'pakapo. Konig ovejasi'ponig dubakuhuaenbanopoyonig mo'eapo. Huadaka'da yan'nopogepo yag'kikati'. 'Urunopo'da yanika'. ¹⁷ Opudomey do'hued huanigpejka'eritaj huabokereka dakhuea' mogka'aponok "keyoj" ijay. Castiga kan'magke'po judío huairite bo'tohua'apone. Judíoen huaitake' jakyo mo'batibitbitapone. ¹⁸ Do'taj moknopogēnok nog aratbuten gobierno huairite bo'tohua'apone. Diostaj kenpa'ti do'taj kan'manbatia'pake'po huairite bo'tohua'apone. ¹⁹ Gobierno huairitaj e'yokde'te "Kati-a'pi' huairitaj yan'batia'pakapo." Me'pukehue' yane'. Kenoka' a'dik ka'ne'po Diosa mo'nopog'epa'apone.

²⁰ Huairitaj mo'batia'pakpo Apag Diosen Nokirega mo'nopogea'aponok mo'batia'pakapone.

²¹ Nogok oknopogehue' huage'eria huaknopog'e'eri hua-ma'buytaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huaoa huasi'potaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huasi'poa ke'nen huaoj huaknopog'eritaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. ²² Do'taj moknopog'enok aya'ada bo'huadiayapone. Dakhue'da mogkadhuahuika'apone. Opuđ batikhue'da eknopoun-huahuika'nayo onte'ti Diosere mo'noeon-huahuika'apone. ²³ Huakka' jakya' opudtaj e'huadiay-nayo e'batiarakata' e'tipakte idada yan'makmamonti'. Nog huakka' jakyo yan'bakhuati'. Keya' kenpa'ti e'huadiaynayo onte'ti ida yan'bakhuati'. Nog judioen huakka' jakyo nog judioen huakka' jakyo e'hua'te konigti dakhue'da mogka'apet. Aya'da judioen huakka' jakyo huaehued ene'ted do Diosen Huairi ijjepo onte'ti ijtakapoy.

²⁴ Opuđ do'hued huanigpejka'eri mo'ene. Do'taj dakhuea'da egka'nayo opudtakon dakhuea'da mogka'apone. ²⁵ Do'taj toto' huairia e'tidike'nayo opud do'hued huanigpejka'eritakon dig'a'da dakhuea'da bo'huaa'apone.

¿Be'taj okme'pukdik ya'e?

(Lc. 12.2-9)

²⁶ Aratbuttaj me'pukhue' yanika'. Opuđtahuanig Diosen huadak hua'a o'nonmadika'ne. Nogok aya'ada on'nokotapo. ²⁷ Kenda soatayo' o'nonmadika'nig nogok aya'tada yan'manikati'. ²⁸ Huabokereka huaso'tay-o'da barakdik o'ne. Huabokereka nokiregtaj arakhue'dik o'ne. Huabokerektaj mididhue' yanika'. Diosanayo huaso'taj nokiregeretaj ta'akyo en'dik o'e. Onte'ti noyhuadhue'dikda o'ne. Konigepo Diostayo'da yanokme'pukikati'.

²⁹ Bakoyisipotaj aratbuta suhuigda on'pak. Botta' bakoyisipote huasigkupesipo bayokdik o'e. Opuđen Apag Diosa e'paknayo bakoyisipo bueydik o'e. E'paknayo bueyhue'dik o'e. Opuđen Apag Diosa bakoyisipotaj daka' o'matojka'. ³⁰ Opuđtaj kenpa'ti daka' mo'matojka'ne. Opuđen huakuhijitaj mo'dikika'ne. ³¹ Diosa bakoytaj sue'da o'pakpo opudtanayo huakka'da bo'pakne. Daka' mo'matojka'ne. Konigepo aratbuttanayo mididhue' yanikati'.

"Jesucristotaj huaknopog'e'eri ijjej" huaa'eritaj Apag Diostaj Jesusa huadakda o'bahuaa'apo.

(Lc. 12.8-9)

³² "Do Jesucristotaj huaknopog'e'eri ijjej." Aya'ada aratbuttaj e'manika'nayo Dioste kurudyo en'tiakte, "Do'hued huaknopog'e'eri o'ne." Do'hued Apagtaj yona'apoy. ³³ "Do Jesucristotaj oknopogehue' huage'eri ijjej." Aya'ada be'api' aratbuttaj e'ika'nayo, "Kenomey do'hued huaknopog'e'eri ehue' o'ne." Do'hued Apag Diostaj kurudya' yona'apoy.

Jesucristotaj oknopogehue' huage'eria huabeta huaknopog'eritaj on'huadiayapo.

(Lc. 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Do'a aya'da aratbuttaj a'manoeyaya'po Diosya' o'tiakuy nopogehue' yane'. Aratbut nog aratbuttaj a'poes-pakanhuaya'po Diosya' ijtiakuy. Nogtaj nogtaj on'bahuadiayika'apo. ³⁵ Diosya' ijtiakuyok huabet nog onaratbuttaj huabettaj yan'mahuadiayika'apet. Oknopogehue' huage'eria huaknopog'eritaj yan'mahuadiayika'apet. Huasi'po huaojtaj yan'mahuadiayikapet. Kenpa'ti huayobua huayetaj yan'mahuadiayika'apet. Kenpa'ti huakabu huasu'taj yan'mahuadiayika'apet.

³⁷ Be'api' do'taj e'nigpejka'ta' e'paknayo do'taj huakka'da di'nanada me'nikati'. Apagtapi', huayetapi' huasi'potapi' huama'buytapi' huakka'da di' ee'nayo do'taj sue'da di' ee'nayo, do'hued huaknopog'e'eri ehue'dik o'ne. ³⁸ "Jesucristoen huaknopog'e'eri ijjej." Nog aratbuttaj e'mana'nayo opudtaj dig'a' on'huadiayapo mogka'apet. "Jesusen huaknopog'e'eri ijjej." Aratbuttaj manahue' ee'nayo do'taj huaknopog'e'eri ehue'dik mo'ene. ³⁹ Do'hued huaknopog'e'eri mo'enok dig'a'da mogkadhuahuika'apone. "Jesusen huaknopog'e'eri ehue' ijjej." Ena'nayo ontaj arakhue'dik mo'ea'apone. Onte'ti Diosere noeonhuahuikahue' mo'ea'apone. Do'hued huaknopog'e'eri i'nenok aratbut dig'a'da mogkapone. Batikhue'da "Jesusen huaknopog'e'eri ijjej." I'mana'ika'nok e'araknayo onte'ti Diosere mo'noeon-huahuika'apone.

Diosen huadak e'kika'nayo Diosa 'urua'da mogkika'apone.

(Mr. 9.41)

⁴⁰ Aya'ada opudomeytaj on'nigpejepo bo'ika'ne, do'takon me'depo on'nigpejka'. Kenpa'ti aya'ada do'takon on'nigpejka'po Apag Diostakon on'pakpo on'nigpejka'apo. Ke'na do'taj be'ta'mona'uyne. ⁴¹ Diosen huamanbatia'pakeritaj Diosa o'mata'mona'ika'. Diosen huamanbatia'pakeri o'nenok kentaj e'nigpej'nayo konig huamanbatia'pakeritaj huadakuapa Diosa o'bayokapo, ontaj konigti huadakuapa Diosa mo'bayokapone. Diosenba' uruda huanigpejka'eritaj e'de'nayo konig kentaj huadakuapa Diosa o'yokapo konigti ontaj huadakuapa Diosa bo'yokapone. ⁴² Huakka' huaknopog'e'eri o'ne. Diostaj sue'damon huaknopog'eritaj hue'eypi' e'yoknayo huadakda bo'ka'nig Diosa okkahuehue'dik o'unhuahuika'apo. Nogok kurudya' huadakuapa mo'bae'apo. —Kenda oro'omey huanigpejka'eritaj monmadikahuaduy Jesusa.

Juan Bautistaa botta'taj Jesuste o'mata'mona'uyate.

(Lc. 7.18-35)

11 Jesusa oro'taj ke'nen doce huamata'mona'eritaj monmadika'depo oro'taj bokhua'uy. Meyohue'da huakka' jakyo Jesus o'hua'uy. A'manmadikaya'po o'hua'uy.

² Juan Bautista huabakud'a jakyo o'epo Cristo o'bayarea'po nogda nogda 'uruda o'kika'. Juana kenda

o'tipeedeipo botta' ke'nen huanigpejka'eritaj Jesúste o'ta'mona'uyate.

³ —Diosa Cristotaj mo'nigta'mona'apone. Cristo ya'tiakapet oknopoe. "¿O'na menpa' Cristo i'e? ¿Oro'omey menpa' nogtaj nige'dik o'e?" Jesústaj ya'nonati'. —Juan mona'ne. Jesúsa Juanen huanigpejka'eritaj o'peedeipo,

⁴ —Huakpobigtaj ijbakpoyareay. Hua'ehue'dik ee'tada ijbayareay. Ke'poda e'si'dakpara'taj ijbayareay. E'peokbettaj ijbayareay. Huakudaka'da e'bueytada ijmanoyhuaday. Do'taj eknopoe'nayo Diosere onte'ti mo'noeonhuahuika'apone. Pai'da aratbuttaj ijmanikay. Do'taj o'noknopoe'po okbatikhue' o'nenok kenomeytaj ijmaturugpaka'apoy. Kenda e'ka'te on'tiahuayonhuanig on'peeonhuanig Juantaj yan'huahua'po yan'nonati'. —Jesúsa Juanen huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

⁷ Ken Juan Bautistaen huanigpejka'eri e'nokhuade'te huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa Juantaj o'tia'pakpo:

—Nogbayo sue'da aratbut e'nahue'yo opudomey bo'hua'uyne. Huabokerek nogpa' nogpa' huaa'eritaj a'peeya'po huahue' mo'uyne. ⁸ Huabokerek 'urunada yudtaj e'otika'te kenda a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne. Aratbut 'uru yudtaj on'otika'po konig huairien 'uru jakyoda o'nika'. ⁹ Diosen huamanbatia'pakeritaj a'tiahuaya'po jakbahue'yo bo'hua'uyne. Diosen huamanbatia'pakeri huadakda o'ne. Juannayo nogiti hueretnanada Diosen huamanbatia'pakeri o'ika'nok. Juantaj a'tiahuaya'po bo'hua'uyne. ¹⁰ Do'taj katia'pake'po huakkuruda Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Apagba'te kenpa' o'timadoya'po:

Ontaj huakkuruda do'hued huata'mona'eritaj ijta'mona'apoy. Dakhuea' ogkika'nok aya'tada ya-manopo'korea'. Diosen Huasi'potaj yanoknopoe'. Aratbuttaj o'mana'apo. Apagba'te o'timadoya'uyate. Kenda Diosa Apagba'te mena'uyne do'taj.

¹¹ Oyedda aya'da huabokerek sue'da huadak o'nika'. Juannayo huadaknada o'e. Diosa oknopoe'. Dios Huairitaj huaknopoe'eri huadaknada o'neapo. Diosa kenomeytanayo huakka' o'baeretpakika'apo. Juantanayo sue'da o'pakapo. Ijjay.

¹² Diosen Huairi o'eapo Moisésa Apagba'te o'batia'pakuyate. Kenpa'ti Diosen Huairi o'eapo Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'te on'batia'pakuyate. Juan bautista tiakhued ee'ted on'batia'pakuyate. Juan bautista Diosen Huairitaj huaboa'da e'batia'pakde'te aratbuta Diosen Huairitaj digá'da on'pakika'. Diosen-si'potaj e'nigpeeta' on'pak. Nogomeyanayo Diosen Huairitaj on'huadiaypo Cristoen huaknopoe'eritaj eknopoebatika'ta' on'pakpo, "Yan'batik. Dakhue' ia'ne." Huaknopoe'eritaj on'manika'nig'a. ¹⁴ Eknopoe'ta' e'paknayo Elías Diosen huamanbatia'pakeri o'e Juan. Diosen Huairi o'tiakde Elías huakkuru o'eapo. Apagba'a oa'uyate. ¹⁵ Kenda yonay daka' yan'pee' bo'peokhuadne.

¹⁶ Aratbut oy ken konig o'nika' ijbatia'pakapoy. Kenomeytaj be'api' madurugpakahue'dik o'nika'. Katepi' nogomey on'pakpo ogkika'nig kenomeynayo

konigti e'ka'ta' pakhue' o'ne. Kenda Juan Bautista o'kika'nig kenomeynayo pakhue' o'ne. Kenpa'ti do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne konig do ijkika'nig kenda kenpa'ti pakhue'da o'ne. Juan Bautista katepi' 'uruda aypo bapehue' o'ika'po kenpa'ti vino mayhue' o'ika'po. Kenda Juana o'kika'nok toto'a Juantaj o'nopo'toe kenomeya nama'da on'batia'pakika'nig'a. Nogok do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne opudere katepi' 'uruda aypo ijbapikay kenpa'ti do katepi' ijmay'ikay. Do'takon dakhuea'da menhuaika'ne. "Huakka'da o'bakika' kenpa'ti huakka'da huama'eri o'ika'. Kenpa'ti Jesúsa dakhuea' huaka'eritaj di'da o'maika'. Kenpa'ti gobierno huakupe huatabae'eritaj di'da o'maika'." Do'taj kenpa' menhuaa'ika'ne. Aratbut oy ken konig o'nika' nogda ijbatia'pakapoy. Katepi' nogomey on'pakpo ogka' kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'nika'. Konig huasi'po on'batuerikika'nig aratbut oy konigti o'ne. Huasi'po huakka' jak kurute on'bahuadpo on'batuerikpo nogtaj nogtaj on'mana'po "Tete'pu'te 'urua'da o'batadi'keay opudnayo oro'ere e'durugpakta' pakhue' mo'ene, baila ee'ta' pakhue' mo'ene. Oro' e'bahuiktada opudnayo huikhue' mo'ene." Ken konig huasi'poa onda'ika'. Ken konig aratbut oyda ogkika'. Diosa 'urua'da o'nopo'jka'nok Diostaj huanigpejka'erinayo 'urua'da on'noepenkika'po kenomeyo'da durugda o'nika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huakka' jakyo huae'eria Diostaj nigpeehue'ada dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue'da o'ne'uy.
(Lc. 10.13-15)

²⁰ Huakka' jakyo nogyo nogyo Jesúsa o'bayarea'uy. Aratbut nopo'koreahue' o'nenok Diosa ke'poda o'magka'apo. Jesúsa huaboa'da o'manbatia'pakapo:

²¹ —Huakka' jak Corazín huae'eria pai'da mo'nopo'eapone. Kenpa'ti huakka' jak Betsaida huae'eria pai'da mo'nopo'eapone. Opudomeyen jakya' Diosa teyda o'kame'nig'a 'urua'da o'kame'nig'a o'bayareame'nig'a, opudomeynayo nopo'koreahue' mo'eme'ne. Konig Betsaida huakka' jakya' kenpa'ti Corazínya' Diosa 'urua'da o'kame' kenpa'ti teyda o'kame' konigti Tiro nog aratbuten huakka' jakya' Sidón nog aratbuten huakka' jakya'kon Diosa 'urua'da eka'nayo kenomeya ida yan'manopo'korea'aymetnig'a kenpa'ti kenomey pai'da o'nea' aratbuttaj mo'knopoe'po saconig yan'otay'metnig'a. Nogok kenoka' Diosa aya'tada aratbuttaj dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po Tiro huae'eritaj Sidón huae'erieretaj sue'da castiga o'magka'apo. Opudomeytanayo ke'poda castiga mogka'apone. Opud Capernaum huakka' jakyo huae'eri "Huadakda o'ey. Kurudyo o'hua'apoy." Mo'nopogenig'a. Kubarakyoda bohuapone. Sodoma huakka' jak huae'eria dakhuea'da ogkikuynok Diosa huakka' jak ta'aka o'mahuig'uyate. Kenomeytaj mahuighued konig opudtaj ijbayarikay konigti Sodomayo e'bayarika'uyunayo Diosa ta'akyo mahuighue' ya'eay'uyetnig'a. ²⁴ Nogok Diosa castiga egka'te opudtaj ke'poda mogkapet. Sodomataj sue'da-

mon castiga o'magka'apo. —Jesúsa o'bayareaddepo huakka' jakyo huag'eritaj huiyokada o'mana'uy.

Do'taj me'noknopog'e'po dakhuea' e'ka' on'batika'apone. Jesúsa o'mana'uyate.
(Lc. 10.21-22)

²⁵ —'Urua'da i'ene, Apag Dios. Kurudyo huag'eried huairi i'ene. Kenpa'ti huadariyo huag'eried huairi i'ene, Apag Dios. Suhue'damon huanopog'eritaj 'urunopo'ta-da o'nen huairitaj i'maknopog'e'ne. Huakka' huanopog'eritaj o'nen huairitaj huaknopog'ika' men'tiokhueyne. ²⁶ I'paknok huaknopog'ika' men'tiokhueyne, kenpa'ti i'paknok menoknopog'ene, Apag. —Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuy.

²⁷ —Do'hued Apaga be'teypaka'uyne, me'-manopog'e'uyne. Aya'da beyokuyne. Do Diosen Huasi'po o'e, Apag Diosayo'da moknopog'e'ne. Konig Apag Dios o'epo, konig o'nopog'e, konig Apag Dios o'ka' do'huayo'da ijnopog'e kenpa'ti kenomeytaj do'hua Diosen Huasi'poa ijmaknopog'eay. ²⁸ Opu dakhue'da bo'kikame'te. Diostaj dakhuea' huakeri mo'ene. Dakhuea' e'ka' a'nopo'yareaya'po dig'a'da nama'da bo'kika'nig'a. Opu daj e'tihuapokta' ijpaki. Do'taj meknopog'enok on'nopo'yarea'apone. Dakhuea' e'ka' on'batika'apone. ²⁹ Diosen ijkikay. Doere bokika'. Do'taj men'nigpejika'po nogiti nogiti yan'noponhuati'. Opu dtehuapa' ijhue'da daka'da ijnigikay. Opu daj ijmatinepahuika'nok onte'ti dakhuea' kikhue'dik mo'eapone. Ona'ti me'pukehue'dik mo'eapone. ³⁰ Doere bo'pakpo Diostaj o'nigpeene kenpa'ti on'tihuapoknok do'hued e'manmadika'taj nigpejika'dik mo'eapone. —Jesúsa o'mana'uy.

Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete oro' Jesúsen huanigpejika'eri ogkupoktega'uy.
(Mr. 2.23-28; Lc. 6.1-5)

12 Nogok judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete oro' Jesústaj huanigpejika'eri Jesúsere o'huae'uy. Ta'bayo o'huae'uy. O'kusitokpo ogkupaya'po o'bape'uy. ² Fariseo huamanmadika'eri huairia oro'taj bo'tiahuaypo Jesústaj:

—Yatiahuy'. Kenda judíoen okmapie'ahuaddik ee'te kikhue'dik o'nenig o'nen huanigpejika'eria ogka'. Dakhuea'da ogka'. —Fariseo Moisésba'taj nama'da huaknopog'eria Jesústaj o'nona'uy.

³ —Apagba'te Davidtaj e'batia'pak mo'ba'tiahuay'uyate. David kenere huag'eri ogkusitokuyate. ⁴ Diosen carpa jakyo on'kudon'uyate. Pan Diostaj o'nighueda'ika' o'hued'uyate. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatirakeriyo'da ken pan bape'dik o'nika'. David kenere huag'eri ogkusitokpo ken pan o'depo on'pe'uyate. ⁵ Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatirakeritaj Moisésba' o'batia'pak mo'ba'tiahuayde. Judíoen okmapie'ahuaddik ee'te sacerdote 'uhua Diostaj on'nigbarakika'. Judíoen okmapie'ahuaddik ee'te baahue'dik o'e. Moisésa o'madoya'uyate. Opu domeynayo sacerdote dakhuea'da ogka' bahuahue' mo'ika'ne. ⁶ Diosen jak huadaka o'nenig'a do huabok-

erek ijjepe Diosya' ijtikuy. Do'tataj aya'ada nigpejika'dik o'ne. ⁷ "Uhua e'nigbatiarakika' sue'da ijpaki. Aratbuttaj e'matinepahuiataj huakka'da ijpaki," Apagba'a oa'. Kenda e'nopog'e'nayo do'hued huanigpejika'eritaj mo'matinepahui'po dakhuea'da ogka' ahue' mo'eayet. ⁸ —Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noete huairi ijjepe katepi' yagka' aratbuttaj mana'dik ijikay. —Fariseotaj Jesúsa o'mana'uyate.

Eba'po'ketpaktaj Jesúsa o'bayarea'uy.
(Mr. 3.1-6; Lc. 6.6-11)

⁹ Kenda Jesúsa o'mana'depo o'hua'uy. Judíoen huajitake' jakyo o'kudon'uy. ¹⁰ Jakyo huabokerek eba'po'ketpak o'uy.

—Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' yarea'dik ya'e? —Jesústaj o'nona'po Jesúsa nama'dapi' kae'po Jesústaj dakhue' e'hua'ta' on'pakpo kenpa' Fariseomeya' o'nona'uy.

¹¹ —Opuden nogtida oveja e'teagada judíoen okmapie'ahuaddik huame'noe ee'pi' huabid sorokkogyo e'takotnayo dapita' ida sorokkogyo bo'totokika'ne. ¹² Diosa oveja 'uhuataj sue'da o'pak. Aratbuttanayo huakka'da o'pak. Konigepo judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete aratbuttaj tihuapokdik ijjepe. —Jesúsa o'mana'uy.

¹³ —Yaopite'. —Jesúsa ona'uy. Huabokerek o'opitedepo o'bayaruduy. Dakba'da nogbapenonigti o'un'uy.

¹⁴ Fariseo huamanmadika'eri o'nokbahua'uy. Ogkupopakpo ontatayo on'batia'pakpo, monig Jesústaj o'arakapo, huaboa'da on'batia'pakuyate.

A'nenda Jesústaj Diosen huamanbatia'pakeria o'timadoya'uyate.

¹⁵ Fariseo huairi Jesústaj e'arakta' on'paknok kenok Jesús o'nokotpo keya' o'bakhua'uy. Kenere huakka'da on'hua'uy. Aya'da dakhue' huag'eritaj o'bayarea'uy.

¹⁶ Jesúsa o'bayarea' nogyo nogyo batia'pakhue' yane'. Huiyoka'da o'mana'uy. ¹⁷ Kenda Isaíasa Diosen huamanbatia'pakeri o'batia'pakuyatenig Jesúsa aya' o'ka'uy. Oa'po:

¹⁸ In do'hued huanaba' me'tagene. Do'hued kakike'po ijta'mona'apoy. Kentaj di' ijjepe. Do'taj me'durugpaka'apone. Kentaj ijdurugpakapoy. Do'hued Nokirega ijnopo'togepoy. Aya'tada nog aratbuttakon dakhuea' e'ka' manopo'yarika'dik o'ika'apo. ¹⁹ Nog aratbuttaj maboyhue' o'ika'apo. Aratbuttaj 'utta'da okoyhue' o'eapo. Jak kuruta' 'utta' mana'pakhue' o'eapo. ²⁰ Konig hu'e'pi sue'pi' tey e'epok daka' tojika'dik o'ne, konigti aratbut sue'da o'noknopog'enok daka' o'matjika'apo. Konig kerosenbij aya' e'pakada ida bakayhue'dik o'e. Konigti pai'da aratbuttaj o'manopo'yarea'apo. Do'hued huanaba'a aya' dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'depo kenpa'da Diosen huadak hua'a o'mananhua'huika'apo. Ke'nen huaknopog'erimeynayo kenere on'neonhuahuika'apo. ²¹ Nogbayo nogbayo huag'eria kentaj yanoknopog'ika'apet. Isaíasa a'nenda oa'uyate.

“Toto’ huairia Jesústaj o’teyya’.” Fariseo huamanmadika’eria nama’da on’huaa’uyate.

(Mr. 3.19-30; Lc. 11.14-23; 12.10)

²² Toto’ nokirēgā dakhue’a o’nopo’tōenok huabokerek botpenpenda ekpobig o’uy kenpa’ti a’pakhue’dik o’uy. Jesúste on’tohua’uy. Jesúsa o’yarea’nok o’yarud. Huaboa’da ’urua’da mabo’dik o’uy kenpa’ti huaboa’da a’pakdik o’uy.

²³ —iKenpihuay! Diosa huabokerek huairitaj o’ta’mona’apo. Kentaj on’maboikay. ¿Menpa’ Diosa Jesústaj ya’ta’mona’uy? ¿Menpa’ Jesús David Huairien adhuea’ huayayo ya’ē? —Huakka’ aratbuta ogkupopakpo o’da’uy. ²⁴ Fariseo huamanmadika’eria on’pēdepo,

—Ehue’. Diosa ta’monahue’ o’uy. Toto’ huairia o’teyya’nok Jesúsa toto’ nokirēgtaj maendik o’ē. —Fariseoa on’huaa’uy.

²⁵ Kenda fariseo en’huaa’te Jesúsa o’nopoēpo, —Ondariyoyo’ huāē’eri gobierno huairi huayahuaya e’barakika’nayo gobierno huairi toēhue’dik o’neapo. Onyoyo’ huāē’eri aratbut e’batuktukta’ on’pakpo on’bakkupopak. E’baraknayo ehue’dikda o’ne.

²⁶ Konigti toto’ huairi huayahuaya e’magka’nayo a’ti ehue’dik ya’neapet. ²⁷ Toto’ huairi do’taj o’teyya’nok nog toto’ nokirēgtaj o’maena’. Opudden huamanmadika’eria nama’da on’huaa’ne. Opudden huanigpeika’eria toto’ nokirēgtaj kan’maene’po menpa’ toto’ huairia ya’bateypaka’po. Ehue’. Nama’da boa’ne. Opudden huanigpeika’eria mona’apone ²⁸ Diosen Nokirēgā be’teyya’nok toto’taj ijmakenikay. Konigēpo do Diosen Huairi o’tiakde. Diosa o’ta’mona’uy. Opuddere Diosen Huairi o’ēde. Kentaj yanoknopōē’.

²⁹ Huabokereka huairien e’tamaika’ ekbakayta’ e’paknayo ba’tinuku’dik kenpa’ti itakpi’tinuku’dik o’ē. Huairitaj e’tinukude’ okbakaydik o’ē. Donayo teyda ijje. Toto’ huairitaj tinuku’dik ijje. Toto’ huairien huanaba’ maendik ijje.

³⁰ Be’api’ do’taj pakhue’ ēē’nayo konig do’hued taka’ mo’ika’ne. Be’api’ doere e’baktie’ea’ta’ tihuapokhue’ ēē’nayo do’hued huaknopōē’eritaj on’baknopōē-batika’po dakhuea’ ogka’po.

³¹ Aratbut dakhuea’da eka’nayo kenpa’ti Diostaj dakhuea’da e’huaa’nayo Diosa bakkahuea’dik o’ē. Diosen Nokirēgtanayo dakhuea’da e’huaa’nayo bakkahueahue’dik o’ē. ³² Be’api’ do’taj dakhuea’da e’huaa’nayo Diosa bakkahuea’dik o’ē. Be’api’ Diosen Nokirēgtaj dakhuea’da e’huaa’nayo bakkahueahue’dik o’ē. Menokapi’ bakkahueahue’dik o’ēapo.

Hueymeyen huada huadakda ēē’nayo o’tiahuaypo hueymey huadakda o’ē o’nopoēne. Konigti aratbut huadakda e’batia’pakika’nayo huadakda o’ne nopōē’dik o’ēne.

(Lc. 6.43-45)

³³ Daknopoda hueymey ēē’nayo ’uru huada o’tojka’. Hueymeyā e’aynayo huadakon o’aypo dakhue’ huada o’ika’. Huadakdada enhuadnayo ’uruda o’huey o’ē o’nopoēne. Do kenpa’ti huadakda ijrika’nok huadakda

o’ē. Yan’nopoē’. ³⁴ Konig bihui a’nenda nama’da ona’uyate, opudkon nama’da huaa’eri mo’ēne. Opudden dakhuea’ huāē’eri mo’ēpo huadak sigpi’ ahue’dik mo’ika’ne. Katepi’ huanopoya’da o’nopoēpo kenda o’batia’pakika’ne. ³⁵ Huabokerek huadaknopō’da o’nepo huadakda on’nopoika’po huadakyō’ on’batia’pakika’. Huabokerek dakhue’nopo’da o’nepo dakhue’da on’nopoika’po dakhueayo’ on’batia’pakika’. ³⁶ Kene’huayā’me’noete Diosen castiga huame’noete aya’da dakhue’dik o’da’ika’uynigtaj castiga o’magka’apo. ³⁷ Huadakyō’ huaa’eritaj “Huadakda mo’ēne.” Diosa mona’apet. Dakhuea’ huaa’eritaj “Dakhue’da mo’ēne.” Diosa mona’apet, ken. —Jesúsa o’mana’uy.

—On Diosya’ o’tiakuyate. Kenda oro’omeyā oknopōē’dik ka’ne’po konig Dios teyda o’kika’ konigti yaka’. —Dakhuea’ huaka’erimeyā Jesústaj o’nona’uyate.

(Mr. 8.12; Lc. 11.29-32)

³⁸ —On Diosya’ o’tiakuyate. Kenda oro’omeyā oknopōē’dik ka’ne’po konig Dios teyda o’kika’ konigti yaka’, huamanmadika’eri. —Sue’da Moisésenba’ huamadoya’eria kenpa’ti fariseo huamanmadika’eria o’nona’uy.

³⁹ —Oy aratbut dakhuea’da o’nika’. Diostaj oknopōikay o’danig’a Diostaj nigpēehue’da o’ne. Konig Dios teyda o’kika’ konigti yaka’ o’nona’nig’a kahue’ ijjeapoy. Kenyo’da konig Jonás Diosen huamanbatia’pakeria o’kuyate sue’da konigtimon ijka’apoy. ⁴⁰ Jonás bapa’me’noe bapa’ sikyo sikidbi’dapoyo o’unhua’uyate konigti do bapa’me’noe bapa’ sikyoere sorokkogyo ijjeapoy. ⁴¹ A’nennada huakka’ jak Nínive huāē’eritaj Jonás Diosen hua’a e’manade’te Nínive aratbut Diostaj on’nopo’korea’po huaboa’da Diostaj on’nigpēē’uyate. Oy aratbut do’taj mo’pēēdenig’a nopo’koreahue’ mo’ēpo do’taj oknopōēhue’ mo’ēne. Jonás sue’da huairi o’uyate. Donayo hueretda huairi ijje. Konigēpo kene’huayā’me’noete aya’da Diostaj e’nigbakupobote opudomey oy huāē’eri dakhuea’da ogkika’uyate. Nínive huāē’eria kenda Diostaj on’bahuaa’apo. A’nennada huadaribayo ettone’ā huairi o’uyate. Ke’nenna bidtenada o’uyate. Salomón Israel aratbuten huairi huakka’nada o’nopoēpo ’urua’da o’batia’pakika’nok a’pēya’po ken ettone’ ke’nenbaya’ bidta’nada o’tiakon-huahua’uyate. Israel aratbutenbayo o’tiakon-huahua’uyate. Salomónnayo sue’da ’urua’damon o’nopoē’uyate. Donayo ’urua’nanada ijnopōēpo huadaka’da ijmanmadikika’nig’a oy huāē’eria sue’ada do’taj mo’pēēpo o’noknopōēne. Konigēpo nogok kene’huayā’me’noete aya’da Diostaj en’nigbakupobo’tē opudomey do’taj oknopōēhue’ huāē’eri Diostaj dakhue’nada o’ne ettone’ huairia Diostaj o’bahuaa’apo. —Jesúsa o’mana’uyate.

**Dakhue' toto' nokirega huabokerektaj ekhua'deada on-
te'ti o'huakume'uy.**

(Lc. 11.24-26)

⁴³ —Dakhue' toto' nokireg huabokerektaj e'nopo'-
toe onhuahua'de' okhua'depo aratbut ehue' ee'yo
o'hua'po meyopi' huajika' e'uktada huahuayhue'da
o'epo. ⁴⁴ "Keyo ijikamey a'kumeyi." Kenpa' nokirega
o'nopo'epo, ken huabokerektaj o'nopo'tojkame', kentaj
ekyede'te Diosapi' nopo'togehue'da daknopo'da konig
jak e'beroke'yoni'g 'urua'da o'gnok ⁴⁵ ken toto'a
o'hua'po nog siete dakhue'nanadakon nokiregtaj
o'bahuahua'ydepo o'batotiakpo ken ontayo' huabok-
erektaj on'nopo'togek. Huakkuruda nogtotoatida
o'nopo'togepo sue'da dakhue'mon o'epo ta'pota'taj
ochoa dakhuea'nanada toto' on'nopo'togedenok
huabokerek dakhuea'nanada o'eyuy. —Jesusa o'-
mana'uyate.

Jesusen huaye Jesusen huama'buyere on'huatiakuy.

(Mr. 3.31-35; Lc. 8.19-21)

⁴⁶ Jesus e'batia'pakonhua'te Jesusen huaye Jesusen
huama'buyere o'nokyedepo on'boato'po, "Jesustaj e'-
batia'pakta' o'paki." Huabokerektaj o'nona'uy.

⁴⁷ —Iyo jak kurute o'nen huaye o'nen huama'buyere
bo'ukne. Ontaj e'batia'pakta' on'pak. —Huabokereka
Jesustaj ona'uy.

⁴⁸ —Be do'hued huaye ya'et. Be do'hued huama'buy
ya'net. —Jesusa o'mana'po, ⁴⁹ huanigpejika'eritaj o'ba'-
tohua'ea'po:

—Inomey do'hued huaye do'hued huama'buy o'ne.

⁵⁰ Aya'ada kenda do'hued Apag kurudyo huage'eri o'pa-
knok ogkika' kenomeyyo'da do'hued huama'buy o'ne.
Kenomey Diosen ogkika' do'hued huidpo o'ne,
kenomey Diosen ogkika' do'hued huaye o'ne. —Jesusa
o'mana'uy.

**Huabakidena'eri konig ogkika'nig o'manbatia'pakpo o'-
manmadika'uyate.**

(Mr. 4.1-9; Lc. 8.4-8)

13 Kenme'noe Jesus o'rogkpo e'pogyo o'hua'po ak-
ta'bogpete o'huad'uy. ² Huakka'ada aratbut
Jesustaj on'tikupopaknok kusi'pe e'betyo o'huadato'po.
Aratbut kuhuadte ogkupopakuy. ³ Konig Diosen Huair-
itaj yanoknopogepet a'manmadikaya'po o'manbatia'-
pakonhua'po:

—Huabakidena'eri a'bakidenaya'po o'hua'uy. ⁴ Nogy-
on nogyon o'hua'e'uyate. O'hua'epo o'bakidenea'po
dagte sue'da o'kidbakotapo bakoy o'batiakpo
o'kidye'kea'uyate. ⁵ Huidbate sorok burujte sue'da
o'kidbako'tuyate. Kenta' idada o'kereku. Sorok buruj
o'epo idada o'kereku. ⁶ Ken dig'a' niokpo o'ta'tedepo
eyya' o'pakpo suhue'da hua'ihuit o'epo o'ay'uy. ⁷ Nog
huakid okpota'pidsi'bayo o'kidbako'tuyate. Huakpi
sue'da o'batipakbonig'a okpota'pidsi' dig'a' o'bakereko
huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸ Nog huakid huadak sorok-
teda o'kidbakotea'uyate. O'batipakbodepo huakka'ki-
dada ogkupahuad'uyate. Noga huakpia cien huakid

ogkupae'po. Noga huakpia sesenta huakid ogkupae'po.
Noga treinta huakid ogkupae'uyate, ken. ⁹ Kenda
o'nona'dene daka' yan'pee'. Bo'peokhuadne. —Jesusa
o'mana'uy.

**Jesusa konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy-
atenok huakka'a nopenkahue'dik ya'neapet.**

(Mr. 4.10-12; Lc. 8.9-10)

¹⁰ Oro' Jesusen huanigpejika'eri o'huatiakpo:
—¿Mena'po aratbuttaj nopenkahue'dik e'huage' jon-
batia'pak? —Jesustaj ona'uyne.

¹¹ —Diosen Huakhuairitaj konig aratbuta on'nig-
pejika'apo opudtanayokon konig e'manopogea'ta' ijpaki.
Nogomeytaj e'manopogea'ta' pakhue' ijje. ¹² Kenomey
sue'da huakka' on'nopo'epo e'nigpejika'ta' on'pakpo
nogda on'nopo'epo. Nogomey suhuigda
on'nopo'eng'a nogda e'nopo'eta' pakhue' o'nenok
Diosa o'bakkahuea'apo. ¹³ Nogomey e'tiahuayada
e'peeada nopenkahue'dik e'huage' Diosen huakhuairi
konig o'e ijmanbatia'pakpo ijmanmadikikay. ¹⁴ Isafas
Diosen huamanbatia'pakeria nopenkahue' huage'eri
konig o'nika' o'batia'pakuyate:

Opudada mo'peeapetnig'a nopogkahue' mo'epet.
Kenpa'ti bo'tiahuayapetnig'a nopogkahue' mo'epet.

¹⁵ Nopo'teyda mo'epo. Diosendiktaj dakhuea'da
mo'peeapet. Konig ekposikonig ya'nepo hueretda
hua'a tiahuayhue'dik ya'neapet. Peehue' ya'neapet.
Nopogkahue' ya'neapet. Kenpa'ti a'nopo'yareaya'po
nopo'koreahue' mo'epet. Kenda Isafasa oa'uyate.

¹⁶ Opudnayo do'hued huanigpejika'erianayo on'ti-
ahuayne on'peeene. Konigepo durugda mo'ika'ne. ¹⁷ A'-
nenda Diosen huamanbatia'pakeria kenpa'ti huada-
knopoda aratbut do'taj e'tiahuayta' e'pakada tiahuay-
hue'dik me'nuyate kenpa'ti do'hued e'manmadika'taj
e'peeta' e'pakada pee'hu' o'nuyate. Buttida ijjay.
—Jesusa oro'taj mona'uyne.

**Huakidena'eri konig o'e kan'nopenke'po Jesusa
huanigpejika'eritaj daka' o'manopogea'uyate.**

(Mr. 4.13-20; Lc. 8.11-15)

¹⁸ —Yan'pee'. Huabakidena'eri konig o'e daka' ijbata'-
pakapoy. ¹⁹ Huabakidena'eria o'bakidena'po dagte
o'kidbakot. Diosen Huakhuairitaj huadak hua'a konig
huakid o'e. Sue'ada aratbut konig dag o'ne. Teynopo'-
da o'ne. Diostaj e'nigpeeta' pakhue' o'ne. Do'hued e'-
manmadika' e'peeada nopenkahue' o'ne. Toto'
o'bahuatiakpo huadak hua'ataj o'bakkayika'. ²⁰ Sue'da
huidbate o'kidbakot. Sorok burujda o'e. Ken konig
aratbut do'hued e'manmadika'taj on'pee'po idada o'no-
knopoenig'a durugda on'pee'atunig'a kenpa'da nigpe-
onhuahuahue' o'nepo sue'da o'nopenka'po. Sue'da
huame'noe o'noknopoeonhua'. Nogok Jesusen e'man-
madika'taj yoknopoy o'da'nok aratbuta on'batierikpo
diga' on'magka'nok o'noknopobatikapo. ²² Huakid
okpota'pidsi'bayo o'kidbako'tuyate. Ken konig aratbut
Diosen e'manmadika'taj on'pee'po on'pe'eng'a nogok
nogta' nogta' on'mame'pukepo onte'ti sig sig Diostaj
o'noknopobatikapo. Kenpa'ti huakka' e'matogeta' on'-

pakpo sig sig Diostaj o'noknopogebatikapo. Kenpa'ti hua'enda e'durugpakta' on'pakika'po onte'ti Diostaj pakhue' o'neapo, nigpeehue' o'neapo. Diosen kahue'dik o'neapo. Ken huakid huadak sorokyo o'kid-bako'tuyate. Ken konig aratbut huadaknopo'da Dios-ba'taj on'peonhuahuika'po on'nigpeonhuahuika'. Daka' konig 'urunopo'da on'nigpeepo batikhue'da huadakda ogkika'apo. Kenomey Diosensi'po o'ne, huakka'ada on'nopogepo. Noga suhuignada on'nig-pejika'. Noga huakka'mon on'nigpejika'. Noga huakka'-nanada on'nigpejika'. —Jesúsa oro' huanigpejika'eritaj mona'uayne.

A'manmadikaya'po nogdakon Jesúsa o'manbatia'-pakuy. Trigo mireere e'tipakbo' konig o'e Jesúsa o'manbatia'pakuy.

²⁴ Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'no-knopogeponigtaj on'nigpeeponigtaj ken konig o'eapo Jesúsa onte'ti o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Diosen Huakhuairi in konig o'e. Huairien huanaba'ta'bayo huadakkidda o'batuke'uyate. ²⁵ Aya'ada en'-batayte huairien taka' ta'bayo o'tiakbedpo trigotaj miregokda o'noktibatukbed'uyate. O'noktibatukbedpo on'hua'uyate. ²⁶ Ken trigo huakpi o'kerekepo trigokid o'magkupapa'kuyate. Mire trigoere o'bakerekuyate. ²⁷ Huanaba' mire on'tiahuaydepo huairite on'hua'po, "Huadakkidyo' o'batu'kemey. ¿Meyo ee' mire ya'bo, huairi?" O'nona'uyate. ²⁸ "Taka' ogkame'te." Huairia ona'nok, "¿Menpa' e'taburuta' i'pak?" Huanaba'a huairitaj o'nona'uy. ²⁹ "Keje', mire mo'burupo trigo huakpitaj tionurudikpi' mo'et. Trigoere mireere kenpa'da kae'." ³⁰ Ogkupayea'hued ee'ted onteteyo' kenpa'da kae'. Huakkuru a'bakpakaya'po mire yan'burupo yan'ku-pahua', trigokidnayo aypo jakyo yag'kudati'. Ijmana'apoy." Huairia oa'uyate. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

Mostazakidtaj ken konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mr. 4.30-32; Lc. 13.18-19)

³¹ Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'no-knopogeponigtaj on'nigpeeponigtaj ken konig o'eapo o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Diosen Huakhuairi konig suhuigkidda mostaza huakid o'e. Huabokerek ke'nen ta'bayo mostaza huakidsi'po o'tukpo. ³² Suhuigkidada e'kerekepo hueymeytonea' o'kerekepo huaboro'nanada o'eapo. Hua'opite huakka' bakoya on'pakka'apo. Konigti huakkuruda Dios Huairien huaknopogeri sue'da o'ne. Nogok huakka'ada Dios Huairitaj o'noknopogepo on'nigpeonhuahuika'po huakka'da o'neapo. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

Pan huabia'og ken konig o'ka' Jesúsa o'manbatia'-pakpo o'manmadika'uyate.

(Lc. 13.20-21)

³³ Ona'ti a'manmadikaya'po Jesúsa o'manbatia'pakpo:

—Ettone'a harinaoggyo huabia'og o'buk. 'Urua'da o'tiogkuayaga'nok huabada o'kudapo. Aya'da o'bi-a'apo. Ken konig Diosen Huakhuairitaj huabada yanoknopogepet. —Jesúsa ken konig o'manbatia'-pakpo o'manmadika'uy.

Huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa Dios Huairitaj huaknopogeri o'noknopogepo ken konig o'eapo o'manbatia'pakika'po o'manmadika'uyate.

(Mr. 4.33-34)

³⁴ Huakka' aratbut egkupopakte konig Dios Huairitaj yan'nigpeonhuahuika'apet nogda nogda o'manbatia'-pakika'po o'manmadika'uy. ³⁵ Diosen huamanbatia'-pakeria oa'uyatenok aratbut egkupopakte Jesúsa ken konig o'unhuahuika'apo o'manbatia'pakika'uy.

Huadari e'ka'detada kenda aratbut nopogehued o'nunhuahuika'uy, kenda kan'nopogepo, ken konig o'eapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda oa'uyate.

Mire trigoere e'bakerek Jesúsa ken konig o'e o'manbatia'pakde daka' o'manmadika'uy.

³⁶ Huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa o'bakhua'po jakyo o'kudon'uy. Oro' ke'nen huanigpejika'eria o'huatiakondepoy,

—Trigo mireere ta'bayo onteteyo' o'bakerek ken konig i'manbatia'paknig daka' mona'. —Oro' Jesúsen huanigpejika'eria ona'uayne.

³⁷ —Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uayne. Ken konig ijmanbatia'paknig. Huairien ta'ba o'taepo huadakkidda e'batuke'. Ken huairi do ijje. ³⁸ Huadarite huag'eri aratbut konig huairien ta'ba o'ne. Aratbut do'taj mo'nigpejika'nig konig huadakkidda o'ne. Aratbut toto'taj on'nigpejika'nig konig mire o'ne. ³⁹ Taka' mire huabakbatuke'eri konig toto' huairida o'ne. Toto'ada nama'da o'manopogea'nok Cristoen huaknopogeri o'ey nama'da ya'manopogea'apet. Nogok kene'huaya' huame'noete Diosen huata'moneri aya'tada o'bakbaea'apet ⁴⁰ Konig aratbut tajpo mire on'bakpakika'nig konigti kene'huaya' huame'noe ee'te Diosa dakhuea' huakka'eritaj huehuea'nanada ta'akyo o'mahuigapo.

⁴¹ Do Diosen huata'moneritaj ijmata'mona'apoy. Aya'da dakhuea' huaka'eritaj on'bakbe'ea'apo. ⁴² Dakhuea' huakka'eritaj ta'akyo on'maenaponok on'bahuikonhuahuika'apo pai'nanada o'neonhuahuika'apo.

⁴³ Kenoka' Diostaj huanigpejika'eri 'uruana'nanada o'neapo. Konig niokpo e'ta'teoneig 'uruana'nanada o'neapo. Kenda o'nona'nig daka' yan'pejikasi'. Bo'piokhuadne.

Huakka'te huapa'da o'ika'nig katepi' o'huahuaypo konig o'e. Jesúsa o'manbatia'pakuy.

⁴⁴ Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'no-knopogeponigtaj on'nigpeeponigtaj konig e'dik o'eapo ijmanbatia'pakapoy. Konig huabokereka nogen ta'bayo huakka'te huapa'da o'ika'nig o'huahuaypo kenda huakka'da o'pakpo soroka o'tibukanpo. Ken ta'ba

huakupete e'bake'nayo kenda o'huahuayme'nig o'taeonhuahuika'apo. Konigepo ken ta'ba e'baketa' huakka' o'pakpo aya'da o'matogē huakupete o'bahuaya'po, ken huakupe o'togēdepo ta'ba huakupete durugteda o'bakepo. Kenda 'urunanada o'huahuayme'nig huaboa'da o'taeonhuahuika'apo. Konigti Diosen huakhuairitaj huakka'da pakdik o'nepo kentayo'da nigpejka'dik o'neonhuahuika'apo.

'Uruda sakbij huakka'tenanada o'jka', konigti Diosen Huakhuairien e'manmadika' o'jka'.

⁴⁵ Diosen Huakhuairien e'manmadika' on'nigpeeonhuahuika'aponigtaj konig o'e ijbatia'paki. Konig yudtaj huabahuaya'eria 'uruda sakbij o'ukika'po 'urunanada o'huahuaydepo kenda sakbijtaj o'pakpo aya'da o'matogēpo huakupete o'bahuaya'po sakbij o'bake. Ken konigti Diosen Huakhuairien e'manmadika' huakka'na-da pakdik o'neonhuahuika'apo.

Dios Huairien huaknopogē'eri konig biigentotok o'e. Hueretda huaknopogē'eritaj on'baktie'ea'apo. Nogtaj ta'akyo mahuigdik o'neapo.

⁴⁷ Dios Huairien huaknopogē'eri ken konig o'ne. Konig biig huakjenea e'pogya' o'nokene. Nogda nogda biig o'nontotokpo ⁴⁸ hueda'da o'enok kuhuada'ta' o'nontotok, o'nontotokdepo huadak biigyo' o'noktie'ea'. Nogda biig pehue'dik e'huagē o'nen. ⁴⁹ Diosen kene'huaya' huame'noete ken konig Diosa aratbuttaj o'magka'apo. Diostaj hueretda huaknopogē'eritaj Diosen huata'moneria on'baktie'ea'apo. ⁵⁰ Dakhuea' huakka'eritaj ta'akyo on'maenapo. Ta'akyo pai'da o'nepo on'bahuikapo. —Jesúsa mona'uyne.

Moisésen e'mana'ba' huamanmadika'eria Jesústaj eknopogē'nayo huatone'bapi' kenpa'ti Jesúsen huaboda e'manmadika' manmadika'dik o'ne.

⁵¹ —¿Menpa' o'nonbatia'paknig mo'nopoenka? —Jesúsa oro'taj ke'nen huanigpejka'eritaj mona'uyne. —Eē', o'nopoenkay. —Jesústaj ona'uy.

⁵² —Opud Moisésenba' huamanmadika'eri Moisésenba'taj daka' mo'nopogē. Kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakerienba' mo'nopogē. Oy Diosen Huairitaj ijmanmadika'nig opud moknopogēdene. Huatone'ba' kenpa'ti do'hued huaboda e'manmadika' manmadika'dik mo'ene. Konig jak huatagē'eri ken konig yag'kikati'. Jak huatagē'eria pai'da huagē'eritaj on'batiahuayika'. Jakyo katepi' o'tagē huatone'pi' huabopi o'batotiakpo pai'da huagē'eritaj o'bayokika'. Opud konigti yag'kika'. Apagba' huatone'ba' do'hued huaboa'da e'manmadika'ere yan'manmadikikati'. —Jesúsa o'mana'uy.

Nazaretyo Jesús o'jka'uy.

(Mr. 6.1-6; Lc. 4.16-30)

⁵³ Kenoka' Jesúsa ken konig o'manmadikandepo o'batikuy. Keya' on'bakhua'uy. ⁵⁴ Hua'enbayokon okye'uy. Judíoen huaitake' jakyo huaboa'da o'manmadika'uy.

Aratbut on'peēdepo e'me'pukeada oknopogēhue' o'nepo:

—¡Kenpihuay! 'Urua'da o'nopogē. Menpapi' huakka'da yanopogē'. Menpapi' yabayarea'. ⁵⁵ Huamenhuea'erien-si'po o'enig'a. Ke'nen huayē María o'e. Jacobo ke'nen huama'buy o'e, José Simón Judas. ⁵⁶ Jesúsen huidpopi' oro'ere o'nika', meya' huakka' ya'nopyyet. —Aratbut Jesúsen huakka' jakyo huagē'eri huayahuaya on'batia'pakuy.

⁵⁷ Konigepo Jesústaj digda on'huanopogē'uy.

—Aya'da nogbayo nogbayo huagē'eria Diosen huamanbatia'pakeritaj e'peeta' on'pakika'. Kenpa'ti huadakda o'ne. E'bahuaa'ta' on'pakika'. Ke'nenbayo huagē'erinayo e'peeta' pakhue' o'nika' kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri huadak o'ne. E'bahuaa'ta' pakhue' o'ne. —Jesúsa ke'nenbayo huagē'eritaj o'mana'uy.

⁵⁸ Keya' aratbut Jesústaj oknopogēhue' o'nenok sue'ta-da o'bayarea'uy.

Juan Bautistataj on'huerenokteg'uyate.

(Mr. 6.14-29; Lc. 9.7-9)

14 Galilea huadari gobierno huairi Herodes o'uyate. Herodesen huama'buy Felipeen huatogē Herodíastaj o'togē'uyate.

—Felipeen huatogē Herodíastaj togehue'dik i'ene. —Juana Herodestaj ona'ika'nok Herodes Juantaj o'tita'mona'uyate. "Huabakudā' jakyo yag'kudā'." O'mana'uyate. Herodes Juantaj e'arakta' o'paknig'a arakhue' o'uyate. Aratbuttaj o'me'pukpo Juantaj arakhue' o'uyate. Juan Bautista Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopogēnok. Herodesen cumpleañote huakka'tada o'batobape'uyate.

Aya'tada Herodíasen huayobua bailea' o'manigē'uy. Herodes huakka'da o'durugpakpo "Aya'da katepi' on i'pak menati' kenda o'yokapone." Aya'da en'peete huayogbutaj ona'uy. Mune'yoa Herodías huayetaj o'huahuatupo. "¿Ka'tia' yona'apo?" Onatupo. "Juan Bautistaen huaku beyok." Yanati'. Mune'yoen huayegā ona'uyate. Herodeste o'kumej. "Baegte Juan Bautistaen huaku beyok." Herodestaj ona'uy. Herodes kenda o'peēdepo pai'da e'nopo'eāda "Aya'da katepi' on i'pak menati' kenda i'yokapoy." Aya'ada huabokerek on'peēnok sorotataj "Huabakudā' jakyo yanhuati', Juantaj yanhuerenokteg. Yag'kutotiak. Herodíasen huayogbutaj yan'yok." Huairia o'mana'uyate. Sorotataj on'nigpeēpo huaku on'totiakpo Herodesen huayogbutaj on'yokuyate. Ke'na huayetaj o'kutohua'po o'kuyokuyate. A'timon Juan Bautistaen huanigpejka'eri on'tiakpo huabuey on'tohua'uy. Ogkubarakka'uyate. Ogkubarakka'depo Jesústaj on'hua'po Juantaj on'huerenokteg o'nonbatia'pakato'uy.

Nogok Jesús 'urua'da o'kika'nok Herodes huairia o'tipeēdepo:

—Ken Juan Bautista o'etaj. Huakudaka'da eē'tada Diosa o'noyhuadame'te. Konigepo 'urua'da o'kika'te. —Kenda nama'da o'nopogēpo oa'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesúsa aypo o'bia'po o'bato-bape'uyate.

(Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

¹³ Juan Bautista e'bueyde'te Jesúsa o'pe'edepo keya' o'bakhua'uy. Kusi'pete o'hua'uy. Kente aratbut ehue' e'nika'yo o'hua'uy. Jesús o'hua'de on'tipeepo huakka'da jakya' o'norokonpo akta'bogpea' on'tahua'e'uy.

¹⁴ Kusi'pe o'betatodepo Jesúsa o'kutuy. O'kutdepo huakka'da aratbuttaj o'batiahuay'uy. O'matinepahui'po dakhue' e'ne'taj o'bayarea'uy. ¹⁵ Huaboa' e'sikonyakte oro' Jesúsen huanigpejika'eria Jesústaj o'huahua'po,

—O'sikde. Iyo aratbut ehue' o'ne. Huakka' jakyo aypo kan'bae'po yamata'mona'. —Oro'a Jesústaj ona'uynig'a.

¹⁶ —Huahue'dik o'ne. Opudā aypo yan'bayok.

—Jesúsa oro'taj mona'uynye.

¹⁷ —Ehue' to'ehue'da o'ey. Huabanigā pan botta' bi-igyo'da o'toey. —Jesústaj ona'uy.

¹⁸ —Iyo do'taj menigtotiak. —Jesúsa mona'uynye.

¹⁹ "Mirebate yan'bahuad." Huakka'da aratbuttaj Jesúsa o'mana'depo, huabanigā pan botta' biigere o'babapdo kurudyo o'mabopo Diostaj dakiti o'tiona'pakuy. Dakiti oa'depo pannopote o'posakea'uy. Oro' ke'nen huanigpejika'eritaj bo'yoke'uyne. Oro' huakka' aratbuttaj o'bayoke'uy. ²⁰ Aya'ada on'bape'po noteyya' ogka'uy. On'tiokayonpo doce kusogyo huedā da huata'suj on'dohuea'uy. Huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'dohuea'uy. ²¹ Cinco mil huabokerek on'bape'uy. Ettone' huasi'pobeta' kenpa'ti on'bape'uy.

Jesús huahuētiudte o'huae'uy.

(Mr. 6.45-52; Jn. 6.16-21)

²² "Huakkuru kusi'pete yan'kudpo yanoktegti'." Jesúsa oro'taj mona'uynye. Enade'te huakka' aratbuttaj jakyoda o'mata'mona'uy. ²³ O'mata'mona'depo ote'yo o'behuikuyate. Diostaj a'tiona'pakya'po o'behuikuyate. Osikdenok Jesúsyoda o'uyate. ²⁴ Kenok oro' e'pognopoyo o'uy. Diga'da o'babokpo kusi'pete monbosaka'uyne. ²⁵ Sikyoedda Jesúsa huahuētiudte bo'huatiakuyne. ²⁶ Jesús huahuētiudte oro' o'tiahuaypo o'me'pukon'uy.

—Nokireg o'e. —O'me'pukonpo o'okoy'uy.

²⁷ —Me'pukhue' yane'. Do ijje. —Jesúsa mona'uynye.

²⁸ —O'na ee'nayo do'taj yatiak. Mena' Huairi. —Pedroa ona'uy.

²⁹ —Yatiak. —Jesúsa ona'nok Pedro o'kotpo Jesústaj huahuētiudte o'huahua'uy. ³⁰ Huahuētiudte o'huahua'po e'huahuada diga'da o'babok o'nokotpo o'me'pukon'uy. O'me'pukonpo huaboa'da o'ta'kotaypo.

—Be'totok, Huairi, ijta'kotdey. —Pedroa Jesústaj o'nokoy'uy. ³¹ Jesúsa Pedrotaj o'ba'totokpo,

—¿Mena'po suhuigda meknopoe' do'taj? Huahuētiudte i'huatiakpo be'tihuapokapone mena'po oknopoe'hue' o'e. —Ona'uy. ³² Jesús Pedroere kusi'peyo en'huadde'te bapoka o'batikon'uy. ³³ Oro' huikudate o'huadpo,

—Kenpihuay, on buttida i'e Diosen Huasi'po. Kurudyā i'tiakuyate. —Oro'a ona'uy.

Genesaret huadaribayo Jesúsa huakka'tada o'bayarea'uyate.

(Mr. 6.53-56)

³⁴ E'pogtone' oktegdepo Genesaret huadaribayo o'betdepo okye'uy. ³⁵ En'kotde'te Jesús o'e aratbuta o'nokie'depo aya'tada huabada on'mana'uy. Aya'da dakhue' e'huagē' Jesúste on'manpatotiakuy. ³⁶ "O'nen huaok huakubogpi a'neya'po," Jesústaj diga' o'nona'nok aya'ada on'nejdepo Diosa o'bayaread'uy.

Huabokerekapi' dakhuea' eka'nayo Diostaj dakhue'nopo'da o'ne.

(Mr. 7.1-23)

15 Nogok sue'da judío huagē'eri huairi Jesústaj on'huatiakuy. Jerusalén huakka' jakya' on'huatiakuy. Jesústaj o'nona'po:

² —A'nenda oro'en adhuea'pane' huairi huadaknopo' oro'en Diosa moknopoe'po bapehued on'ba'koy-o'ika'uyate. Mena'po kenda o'nen huanigpejika'eria nigpeehue'ada ba'koyohue'ada yan'bape'ika'. —Judío huairia Jesústaj o'nona'uy.

³ —Konig opuden adhuea'pane' ogkika'uyate opudakon a'kikaya'po Apag Diostaj nigpeehue' mo'ika'ne.

⁴ "Opuden huaojtaj huayetere nigpejika'dik mo'ene kenpa'ti tihuapokika'dik mo'ene." Diosa oa'uyate. Kenpa'ti "Huaojtaj huayetapi' be'api' dakhuea' e'huaa'ika'nayo bueydik mo'ene." Diosa oa'uyate. ⁵ "Huaojtaj huayetere oyda tihuapokhue'dik o'nene kenpa'ti bayokonhuahue'dik o'nene. Diostaj aya'da mo'ta-maika'nigtaj o'bayokde'uy." Be'api' huaojta huayetapi' a'dik o'ne. ⁶ Ken konig huaojta huayetapi' ea'nayo tihuapokhue'dik o'neapo. Opudā mo'manmadikika'ne. Konig adhuea'pane' nama'da on'manmadikika'uyatenig opudā nama'da mo'manmadikika'nok aratbuta Diostaj nigpeehue'dik o'nika'apo. Bo'ika'ne. ⁷ Opud nama'da huanopoe'eri mo'ika'ne. Isaías Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda 'urua'da bo'timadoya'uyate opudtaj:

⁸ In aratbuta Diostaj o'paki nama'da o'dika'nig'a do'taj huanopoya'da eretpakhue' o'ne. ⁹ Nama'da do'taj dakiti mo'tiona'pakika'ne. Huabokerekada e'huaa'yo'da on'manmadikika'nig'a. Isaías o'manigmadoya'uyate. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

¹⁰ —Iyon yan'batiak. —Jesúsa huakka' aratbuttaj o'mana'depo,

—Katepi' e'pe'pi' konig Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Kenda dakhue'dik ea'nayo konig da ea' Diostaj dakhuea' e'ka' e'dik o'e. In o'nona'nig yan'pee' kenpa'ti yan'nopoenka'. —Jesúsa huakka'tada o'mana'uy.

¹² Kenoka' oro' Jesúsen huanigpejika'eria Jesústaj o'bahuahua'po,

—Fariseo huamanmadika'eri ontaj mo'peepo bo'huadiayne. ¿Menpa' i'nopoe? —Jesústaj ona'uy.

¹³ —Konig huakpi do'hued Apag konig batukehue'da sue'da huamanmadika'eria konigti o'ne. Huakpi do'hued Apag batukehue'taj o'baurua'po o'maenapo.

Konigti nogenda huamanmadika'eritaj o'maenapo.

¹⁴ Fariseo huamanmadika'eritaj mepu'kehue' yane'. Kenomey nama'da o'noknopogepo nama'da on'manmadikika'nig'a. Konig ekpobigtaj e'tohuanig o'ne. Kenomey kenpa'ti konig ekpobig o'ne. Fariseo ekpobigyo' e'hua'enayo huabidkogyo kotdik ya'neapet. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

¹⁵ —Katepi' bo'pe'po konig Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Ia'nig. Nopoenkahue' o'enenok daka' mona'. —Pedroa Jesústaj ona'uy.

¹⁶ —Menpa' opud kenpa'ti nopoenkahue' mo'e.

¹⁷ Mo'bape'po hua'aypoyo o'kudika'. Huaminyá'kon o'orokika'. Kenda Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Kenpa' mo'nopogē. ¹⁸ Dakhue'da ea'nayo huanopoda i'nopogēpo ia'. Diostaj dakhuea'da i'ene Diosa o'nopogē. ¹⁹ Aratbut huanopoya'da on'pakpo dakhuea'da ogkika'. Huanopoya' on'huadiaypo on'barakika'. Huanopoya' on'eretpakpo nogen huatoē on'bakdejika'. Huanopoya' on'pakpo huatoē toēhue' huāē'eri on'bakdejika'. Huanopoya' on'pakpo on'bere'ika'. Huanopoya' on'eretpakpo nama'da on'mahuia'ika'. Huanopoya' on'pakpoda on'mahuia'ika'. ²⁰ Kenpa' ogkika'po dakhue'da o'ne Diosa o'nopogē. Ba'koyohue'ada e'bape'nayo "dakhuea' i'ka'," Diosa manahue' o'e. —Jesúsa mona'uyne.

Esoeri ettone'a Jesústaj oknopogēuy.

(Mr. 7.24-30)

²¹ Keya' Jesús o'hua'po Tiro huakka' jakyo kenpa'ti Sidón huakka' jak huadaribayo o'hua'uy. ²² Ettone' judío aratbut ehue' keyo o'ika'. Cananea huāē'eri o'uy. Jesústaj o'huahua'po,

—Do'taj me'tinepahui'po be'tihuapok. Do'hued huayobu'taj toto'a o'nopo'togēpo dakhue'nanada o'e, Huairi. On Daviden huayayo i'ene. —Ettone'a Jesústaj 'utta'da ona'uy.

²³ Jesúsanayo sigpi' a'tokhue' o'uy.

—Ettone'taj yata'mona'. Konigepo oro'taj bota'tiakpo 'utta'da o'okoyonyak. —Oro' huanigpeika'eria Jesústaj digā'da ona'uy.

²⁴ —Judío aratbuttaj kabatihupoke'po Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbut konig oveja e'titikononig Diostaj nigpeikahue' o'ne. Nog aratbuttaj judío ehue'taj Diosa ta'monahue' me'uyne. —Jesúsa oa'uy.

²⁵ Ken ettone'nayo Jesústaj o'huahua'po hua'ikudate o'tihuadato'po,

—Be'tihuapok, Huairi. —Jesústaj ona'uy.

²⁶ —Konig huasi'poen aypo kuhuataj e'yok dakhue'da o'e. Konigti judío aratbuttayoda tihuapokdik ijje. Nog aratbuttaj tihuapokhue'dik ijje. —Jesúsa ettone'taj ona'uy.

²⁷ —Buttida ia'ne. Kuhuanayo huasi'poen e'ta'sujkahua' on'bapika', Huairi. —Ettone'a Jesústaj ona'uy.

²⁸ —Huakka'da do'taj iknopogēnok. Kenda ona'nok o'tayarea'ne, ettone'. —Jesúsa ona'uy. Kenpa' ea'te ettone'en huayobu o'yarud'uy.

Jesúsa aya'pa'da e'ne'taj o'bayarea'uy.

²⁹ Keya' Jesús o'hua'po Galilea e'pog akta'bogpete o'hua'e'uy, Nogok ote'yo o'behuikdepo o'huaduy.

³⁰ Kentaj huamojta'po sododa, ekpobig, a'pakhue'dik aratbut, kenpa'ti huakka' dakhue' nogpa' nogpa' ee' on'batotiakpo Jesústaj huakka'da on'huatiakuy. On'batotiaknok Jesúsa o'bayarea'uy.

³¹ —Kenpihuay. A'pakhue'a aratbuta huaboa'da on'a'pak. Huamojta'po sododa huaboa'da 'uruda on'hua'e. Huakpobiga huaboa'da on'tiahuay. —On'batia'pakpo, "Urua'da o'e Israelen Dios. Dakiti Dios." Huaboa'da on'batadi'kea'uy.

Cuatro mil huabokerektaj ettone'eretaj Jesúsa o'batobape'uy.

(Mr. 8.1-10)

³² Oro' huanigpeika'eritaj bo'kupopakade'po mona'po:

—Iyoda huakka'nada bo'kupopakme'ne. Bapa'me'noea' o'nedepo aypobayo' kate bapehue'dikda o'nenok ijmatinepahui'po bapehued en'bahua'nayo jakyo okyehued dagta' arogdik o'nenok e'mata'mona'ta' pakhue' ijje. —Jesúsa mona'uyne.

³³ —Iyo aratbut ehue' o'nika'. ¿Meyo aypo o'eyapet? —Oro'a Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyne.

³⁴ —¿Meniga' pan mo'taē? —Jesúsa mona'uyne oro'taj.

—Siete pan sue'da biigere mo'taēne. —Oro'a ona'uy.

³⁵ —Barakte yan'bahuad. —Jesúsa o'mana'uy. ³⁶ Siete pan sue'da biigere o'babadpo, "Dakiti Dios. Daka' joka'ne." O'tiona'pakpo o'posakea'po oro'taj ke'nen huanigpeika'eritaj bo'yoke'uyne. Oro'a huakka'da aratbuttaj o'bayoke'uy. Aya'tada o'bayoke'uy. ³⁷ Aya'ada on'bape'uy. Noteymeya'da ogka'uy. Siete kusogyo huaboro'pegda boro'ta'sujmonere on'dohuea'uy. Huedmeya'da on'dohuea'uy. ³⁸ Cuatro mil huabokerek on'bape'uy. Ettone' huasi'poere kenpa'ti o'nuyate.

³⁹ Kenoka' "Opuden jakyo yan'huati'." Jesúsa huakka'da aratbuttaj o'mana'uy. O'mana'depo kusi'pete Magdalabayo o'hua'uy.

Konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katepi' oro' tiahua'y hue' o'ika'uyunig mo'nigka'. Judío huairia Jesústaj o'nona'uy.

(Mr. 8.11-13; Lc. 12.54-56)

16 Judío aratbut huairia Jesústaj on'huatiakuy. Jesúsa nama'da katepi' yaka'apetpi' on'nopogēpo, "Katepi' konig Diosayo'da kurudya' ka'dik oro' tiahua'y hue' o'ika'uyunig kake'po." Judío huairia Jesústaj on'dikdikpo o'nona'uy.

² —Baysik kurudbed bo'tiahuaypo "Eme'te 'uru'bada o'eapo." Opuda boa'ika'ne. ³ Sikyoedda kurudbed ee'nayo kenpa'ti digā'da e'sihui' ee'nayo "Dakhue'bada o'eapo." Opuda boa'ika'ne. Opud huadakda o'ey huata'da nama'da mo'tinopika'ne. Dakhue'da mo'ene. Kurud huadakda mo'nopika'nig'a Diosa o'ta'mona'uy,

oknopogehue' o'nene. ⁴In judío aratbut dakhue'nada o'nika'. Diostaj oknopogehue'da o'nika'. "Katepi' kurudyo konig Diosayo'da ka'dik oro' tiahua'yhue' o'ika'uynig yaka'." Nama'da o'nona'ne. Kenpa'da konig Jonás o'noyhuaduyate do konigti ijnoyhuadapoy, ijjay. —Jesúsa o'mana'po o'bakhua'uy.

"Fariseo huairi Saduceo huairiere dakhue'dik e'huag'e on'manmadikika'. Kenomeytaj keyoj ijjay." Jesúsa oa'uyate.
(Mr. 8.14-21)

⁵Kenoka' oro' Jesúsen huanigpejka'eri e'pog akodpen oktego pan okkahuudj.

⁶—Eya', judío huairien e'bia'ogtaj keyoj ijjay. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

⁷—Pan okkahuudnok kenda mona'ne. —Oro'a huayahua'ya o'batia'pakuy.

⁸Kenda oro'a o'batia'paknig Jesúsa o'nopogepo, —¿Menpa' aypota' mo'mepuke? Do'hua daka' togedik o'nene. Suhuigda do'taj o'noknopogene. ⁹Opuḁa do'taj nopogehue' o'nene. Cinco mil huabokerektaj cinco pan ijanigposakea'uy. Aya'da noteya' on'bapeme'. Menpa' kenda bokkahue'. Doce kusogyo huedmeya'da o'do-huea'uy. ¹⁰Kenpa'ti cuatro mil aratbuttaj siete pan sue'da biigere ijanigposakea'mey. Noteymeya'da on'bapeme'. Siete kusogyo huata'suj huedmeya'da o'dohueame'. ¹¹"Eya', judío huairien e'bia'ogtaj keyoj." Huaboa'da o'nona'dene. Pantaj o'batia'pak nama'da mo'nopogene. Judío huairien e'bia'ogtaj keyoj o'nona'ne kenti. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

¹²Jesúsa nog konig monbatia'paknig huaboa'da o'nokoti. Pan e'bia'ogtaj batia'pakhue' o'e. Judío huairia dakhue'diken on'manmadika'ika'. Kenomeytaj keyoj. Kenda Jesúsa o'batia'paknig o'nopoenka'uy oro'a.

Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' meta'mona'uyne. Pedroa Jesústaj ona'uyate.
(Mr. 8.27-30; Lc. 9.18-21)

¹³Nogok Jesús Cesarea Filipino huadaribayo okyede'po oro' ke'nen huanigpejka'eritaj mona'po:

—¿Be o'e'a' do'taj aratbuta menhuaa'ika'? —Oro'taj mona'uy Jesúsa.

¹⁴—Juan Bautista on o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. On Elías o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. On Jeremías o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. Diosen huamanbatia'pakeripi' o'e. Nogomeya' bo'huaa'ika'ne. —Oro'a Jesústaj ona'uy.

¹⁵—¿Be o'e'a' do'taj opuda' on'huaa'ika'? —Oro'taj mona'uyne.

¹⁶—On Diosen Cristo i'ene. Diosen Huasi'po i'enok Diosa me'ta'mona'uyne. —Pedroa ona'uy.

¹⁷—Kenda ona'ne aratbuta onahue'tada ona'ne. Apag Dios kurudyo huag'eria men'nopogea'ne, Simón Jonásensí'po. Konigepo durugda i'ika'apone. ¹⁸O' nendik Pedro o'e. Pedro huidtone'dik o'e. On konig huakkuruda huaknopog'eria judiotaj nog aratbuttaere mo'manbatia'pakapone. Ken aya'da ijkika'nig mo'manbatia'pakika'apone. Huakka'ada do'taj o'noknopogepo. Huakka'tada Diosa o'baktie'ea'apo. Kenomeytaj toto'a

kenpa'da engaña magkahue'dik o'eapo. Do'hua ona'ne. ¹⁹On Pedro mo'manbatia'paknok aratbut Diosen Huairitaj huaboa'da on'nigpe'eapo Diosensí'po o'neapo. Katepi' aratbut dakhue' kahue'dik e'huag'e manmadikika'dik i'epone. Katepi' huadaky'o' ka'dik e'huag'e manmadikika'dik i'epone. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

²⁰—"Cristo o'e. Diosa o'ta'mona'uy." Be'tapi' manahue' yane'. —Oro'taj mona'uyne Jesúsa.

"Ijbueydeapoy." Jesúsa o'batia'pakpo oa'uy.
(Mr. 8.31-9.1; Lc. 9.22-27)

²¹"Jerusalén gobierno huairien huakka' jakyo hua'dik ijjey. Keyo judío huairitone' sacerdote huairiere Moisésen e'mana'ba' huamanmadika'eriere do'taj pai'da me'nogka'apone. Do'taj men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noyhuadapone." Kenoka' Jesúsa huaboa'da kenpa' monbatia'pakuyne. Oro'taj monbatia'pakuyne.

²²—Kenpa' ahue' yag'e, Huairi. Dios kenpa' pakhue' o'e. Konig ogkahue'dik mo'eapone. —Pedroa adyon o'tohua'depo Jesústaj ona'uyne. ²³Jesúsa Pedrotaj o'tikoretupo,

—Yahuati'. Konig totoniga' ona'ne. Nama'da mena'ne. Konig huabokerekada nama'da on'nopojika'nig o'na konigti i'nopojika'. Diosen e'nopog'e nopogehue'da i'ene. —Pedrotaj ona'uyate.

²⁴—Bepi' do'taj e'nigpejka'ta' e'paknayo katepi' huag'enda on'pakika' ona'ti eretpakhue' ka'nike'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Kenpa'ti do'taj mo-knopojika'po pai'da nopo'edik mo'eapet. ²⁵Kenpa'da huag'enda e'paknayo Cristoere kurudyo onte'ti noeon-huahuahue' o'nika'apo. Kenomey kenpa'da huag'enda pakhue' o'nepo, Diostayo'da e'nigpejka'ta' huakka' on'pakpo onte'ti Diosere kenpa'da on'noeon-huahuika'apo. ²⁶Aya'ada oy katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Kurudyo Diosere noeon-huahuikahue'dik o'neapo. ²⁷Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Diosen huata'monieriere nogok kurudya' ijtia'kapoy. Konig Apag Dios 'urua'da o'e konigti ijjepoy. Konig Apag Dios huairitone' o'ika' konigti ijjika'apoy. Konig daka' on'nigpejka'nigtaj huakka' dakuapa ijbayokapoy. Sue'da on'nigpejka'nigtaj sue'da ijbayokapoy. ²⁸Sue'da opud iyo doere mo'eng bueyhued ee'te huakka'ada Dios Huairitaj mo-knopojika'nigtaj mo'nigpejka'nigtaj mo'batiahuayapet. —Jesúsa mona'uyne.

Jesús o'eypakatu'uyate.
(Mr. 9.2-13; Lc. 9.28-36)

17 Seis huame'noe e'pokde'te Pedrotaj Jacobotaere Jacoboen huama'buy Juantaere o'batohua'po huakupa kutayo Jesúsa o'batobehui'uyate. ²Kenomey on'tiahuaypo Jesúsen huakok konig niokpo o'kokey-pakuyate. Yudtakon dig'a'ada o'takeregpakatupo konig senogda o'etuyate. ³Moisés'kudak Elíaseretaj Jesús en'batia'pakte Pedromeya' on'batiahuay'uyate.

4 —Oro' iyoda o'epo huadakda o'ene. O'na e'paknayo bapa' bak o'kay'. Ontehuapa' nogtida Moisés'taj nogtida kenpa'ti Elíastaj nogtida o'kay', Huairi. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

5 Pedroa kenpa' enade'te senogada e'sihuija o'batibuk'uyate. E'sihuiya' on'peepo,

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene. Kentaj huakka'da ijdurugpakikay. Kentaj yan'nigpejika'.

—Diosa e'sihuiya' oa'nok on'peepo'uyate.

6 Kenda on'peepo konig gobierno huairitaj ogkika'nig Diostaj okkubuka' huakka'da on'mepukpo on'bahue-don'uyate. 7 Ken Jesús'a Pedromeytaj o'bahuhua'po o'tibata'tepo,

—Yanbo'. Me'pukhue' yane'. —Jesús'a o'mana'uyate.

8 Ona'ti en'tiahuayte Jesústaj o'da on'tiahuay'uyate.

9 Huakupaya' on'huarakdepo,

—Do huakudaka'da e'bueyada noyhuadhued kenda huakupayo huaboa'da bo'tiahuaynig batia'pakhue' yane'. —Jesús'a o'mana'uyate.

10 —“Diosen Cristo tiakhued ee'ted Elías huakkuruda tiakdik o'epet”. ¿Mena'po Moisés'ena' humanmadika'eria kenda yadika'? —Jesústaj oro'omeya' ona'uy.

11 —Elías onigti huakkuruda tiakdik o'epo. Aya'tada ya'manopo'yareaya'po ya'tiakapet. Buttida oa'uynig'a.

12 Elías e'tiaktada kentaj oki'ehue' o'nuy Apagba' humanmadika'eria. Dakhuea' huaka'eria kentaj dakhuea'da o'nogka'uy. On'pakpo dakhuea'da o'nogka'uyate. Do'taj kenpa'ti dakhuea'da me'nogka'apone. Pai'da men'nopo'ea'apone. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uy. Buttida ijjay. —Jesús'a oro'omeytaj mona'uyne.

13 Jesús'a Juan Bautistataj o'huaa' oro'omeya' huaboa'da o'noponde'uy.

Huasi'po e'ketpakonka'taj Jesús'a o'yarea'uyate.

(Mr. 9.14-29; Lc. 9.37-43)

14 Huakupaya' e'huarakde'te huakka'da aratbut egkupopakyo oro'omey ekye'te nobokerekatida Jesústaj o'huahua'po huikudate o'tihuadato'po,

15 —Do'huedsipotaj yatinepahui', huairi. O'ketpakonkika' kenpa'ti pai'nanada o'nopo'ika'. Nogok nogok ta'akyo o'hu'ekika' kenpa'ti huahueyo o'hu'ekika'.

16 O'nen huanigpejika'eritaj ijtohua'nig'a yareahue'dik o'ne. —Jesústaj ona'uy.

17 —Opudomey judío aratbut eknopoe'ta' pakhue' mo'ene. Oknopoe'hue' huae'eri mo'epo dakhue'da mo'ika'ne. Dios teyda o'epo bayarea'dik o'eknopoe'hue'da mo'ene. Ijhue'ta'da do'taj monoknopoe'ne. Huasi'potaj yan'totiak. —Jesús'a mona'uyne.

18 Toto' huasi'potaj e'nopo'toetada Jesús'a huiyokda ona'po o'ta'mona'denok toto' okmonnok huasi'po o'yarud'uy.

19 Nogok oro' Jesús'en huanigpejika'eriyoda o'epo, —¿Oro'nayo toto'taj mena'po ta'monahue'dik o'epo? —Jesústaj ona'uy.

20 —Dios teyda o'epo yarea'dik o'epo. Opudnayo suigda moknopoe'ne. Mostazakid sigkidonig sigda sigda

eknopoe'nayo ote'taj “yahua” ona'dik mo'enek, ena'te o'hua'apo. Diosnayo aya'da ka'dik o'epo yanoknopoe'.

21 Bapehue' mo'unhua'po kenpa'ti e'tiona'pakonhua'nayo in toto'taj ta'mona'dik mo'ene. —Jesús'a mona'uyne.

“Do'taj me'darakapone.” Onte'ti Jesús'a o'mana'uy.

(Mr. 9.30-32; Lc. 9.43-45)

22 Jesús oro' huanigpejika'eriere Galilea huadaribayo o'hua'udhuapo, “Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Huabokereka do'taj huairitaj men'yokapone. 23 Do'taj men'arakapone. Bapa'me'noe huakudaka'da e'epada ijnoyhuadapoy.” Jesús'a mona'uyne. Jesús kenda eade'te pai'da o'mauy.

Diosen jak e'to'ka'huayak huakupe on'bayok'uy.

24 Capernaum huakka' jakyo Jesús oro'ere o'tiakdenok Diosen jak e'to'ka' huakupe huabae'eria Pedrotaj on'huahua'po,

—¿Huamanmadika'eria Diosen jak e'to'ka' huakupe menpa' yayokika'? —Pedrotaj o'nona'uy.

25 —Ee'. O'yokikay. —Pedroa o'mana'uy. Jakyo Pedro e'kudonde'te Jesús'a huakkuruda ona'po:

—¿Huadari gobierno huairitaj be'a huakupe yokdik yanika'? ¿Gobiernoen huadakyereapi' esoeriapi' yokdik yanika'? —Jesús'a Pedrotaj ona'uy.

26 —Esoeriayo'da huakupe yokdik o'nika'. —Pedroa ona'uy.

—Ken gobierno huairitaj huadakyerenayo yokhue'dik o'nika'. Konigti do Diosen Huasi'po ijjepo Diosen jak e'to'ka'huayak huakupe yokhue'dik ijjey.

27 Aratbut be'api' huadiayhue'dik mo'epo ijyokapoy. E'pogyo yahua'. Yanigka'eti'. Huakkuru biig e'taka' i'to-tokdepo huakitta'yo huakupe i'huahuayapone. Diosen jak e'to'ka'huayak huakupe huabae'eritaj yayokti'. Onere doerea dakhua'pa o'epo. —Jesús'a ona'uy.

“¿Be'a hueret huairida e'dik ya'epet?” Huanigpejika'erimeya' Jesústaj o'nona'uyate.

(Mr. 9.33-37; Lc. 9.46-48)

18 Kenoka' oro'omey Jesús'en huanigpejika'eri Jesústaj o'huahua'po,

—¿Diosen Huairitaj nogok e'nigpeede'te be'a hueret huairida e'dik ya'epet? —Oro'a Jesústaj ona'uy.

2 Jesús kenda o'peede'po, “yatiak huasi'po,” ona'po nopoyo o'boa'po.

3 —Huasi'potaj 'urua'da manmadika'dik mo'epo kenpa'ti huasi'po 'urua'da on'nigpejika'. Diostaj nopo'korea'dik mo'epo. Konig huasi'po 'urua'da on'nigpejika'nig yan'nigpejika'. Konig huasi'po on'nigpejika' opud nigpeehue' ee'nayo kenpa'ti nopo'koreahue' ee'nayo Diosensi'po ehue'dik mo'epone. 4 In isi'po huairi ijjey nopoe'hue' o'ika'nig aya'ada konigti yan'nopo'jika'po Cristoere hueret huairida ya'neapet. 5 Do'hua' ijpaknok aya'ada konig huasi'potaj do'hued huaknopoe'eritaj e'tihuapoknayo daka' e'matoge'nayo do'takon o'dene, do'takon mento'ene.

Keyoj nama'da eka'nayo dakhue'da o'unhuahuika'apo.
(Mr. 9.42-48; Lc. 17.1-2)

⁶ Be'api' do'hued 'uru huanigpejika'eritaj dakhuea' e'-batoka'nayo ke'ponanada castiga Diosa ogkad-huahuika'apo konigepo do'hued 'uru huanigpejika'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' e'paknayopi' dakhuea' batokahued be'api' huidtone' ke'nen huahuerenta' yan'tiontidukupo ta'kotdik a'eyā'po jod yakoyo e'kotnayo kendanayo konig sue'da castiga e'magka' o'ē.

⁷ Dakhuea'nanada o'ēpo nogtaj nogtaj dakhuea' huabatoka' o'nika'po dakhue'da o'ē. On'batoka'ika'aponok dakhuea' e'ka' huabatoka'eritaj Diosa digā'nanada castiga o'magkadhuahuika'apo. ⁸ Konigepo huaba'pi' hua'ipi' huakpopi' dakhuea' e'ka' huata'da e'toka'nayo dakhuea'nanada o'ēnok Diosa castiga o'magka'po ta'akyo o'ēnapo. Konigepo huabaapi' hua'ia'pi' huakpoapi' dakhuea' e'toka'ta' e'paknayo dakhue'da o'ēpo kahue'dik a'eyā'po e'boktegnayopi' huadak ya'ēapet, tokahue'dik a'eyā'po ekpokotoknayopi' huadak ya'ēapet. Ken konig yan'nopogepo dakhuea' kahue' yanika'. Dakhuea' eka'nayo Diostaj dakhuea'nanada bo'ka'nok castiga mogkadhuahuika'apone.

Oveja e'titikon ken konig o'ē Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.
(Lc. 15.3-7)

¹⁰ Huaboa' huaknopogē'eritaj konig huasi'potaj dakhue'da o'ne matinopogehue' yanikati'. Diosen huata'moneria Diosere o'nika'po daka' on'matojika'. Huaboa' huaknopogē'eritaj daka' on'matojika'. ¹¹ Do Diosen Huasi'po ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Arat-but Diostaj nigpeehue' huagē'eritaj a'manopo'yareaya'po ijtiakuy.

¹² Cien oveja on e'togē'nayo nogtida e'tatitikonte no-gomey noventa y nuevetaj i'bahua'apo nogtia'da e'tatitikontaj i'ukapo. ¹³ I'huahuaypo durugnada i'ēapone. Nog ovejataj sue'pi' durugda i'ēapone ¹⁴ Aya'da huaknopogē'eritaj Diosa huadi'da o'maika'. Nogtiapi' huadi'da huaknopogē'eri Diostaj e'yoyahue'ta' Apag Dios kurudya' pakhue' o'ē.

Huaknopogē'eri huama'buytaj okkahuea'ika'dik mo'ēne.
Ken konig Jesúsa o'manmadika'uy.
(Lc. 17.3)

¹⁵ O'nen huaknopogē'eri huama'buy ontaj dakhuea' eka'nayo kentaj nogtia' yan'togepo nama'da ogka'ne. Yanati'. Ke'na o'pēepo e'nopo'korea'nayo onte'ti on'taj huadi'da o'ēapo kenpa'ti Diostaj di'da o'ēapo. ¹⁶ Ontaj pēehue'da eē'nayo nogtida bottatapi' yabatohua'. O'nen huaknopogē'eri huama'buyte yabatohua'. Kenpa' huama'buy ontaj dakhuea' megka'ne kan'huape'po yabatohua'. Huama'buyte yabatohua'. ¹⁷ Kenda enade'te kenomeytakon e'pēeta' pakhue' eē'nayo Diostaj huaknopogē'eri egkupopakikaya' daka' yamana'. Ke'na kenpa'ti Diostaj huaknopogē'eritaj manpēehue'da eē'nayo konig oknopogehue' huagē'eri kaē'. Konig huakupe

huabae'eri dakhue'da kaē'. Kentaj eg' huaahue' yanikati'.

¹⁸ Opudere nogtiapi' huaknopogē'eri o'kupopakika' dakhuea' eka'nayopi' daka'da yan'nopogepo kentaj okkahuea'dik mo'ēne. Ekkahuea'nayo Diosakon okkahuea'apo. Okkahueahue'da e'nika'nayo Diosakon okkahueahue'dikda o'ēapo.

¹⁹ Opud botta'da konigti bo'pakpo bo'tiona'paknok Apag Diosa kurudyo mo'nigkika'apone. ²⁰ Do'hued e'kika'ta' on'pakpo botta'api' bapa'api' on'kupopak. A'tiona'pakya'po on'kupopakpo kenomeynopoyo ijjeapoy. Kenpa'ti ijjay. —Jesúsa o'mana'uy.

²¹ Ken, Pedroa Jesústaj o'huahua'po,

—¿Do'hued huama'buy do'taj onte'ti dakhuea' egka'nayo meniga'a' okkahuea'dik ijje? ¿Menpa' si-etea'a' okkahuea'dik ijje, Huairi? —Pedroa Jesústaj ona'uy.

²² —Sietea' okkahuea'dik ahue' ijje. Cuatro cientos noventa' okkahuea'dik mo'ēne, ijjay. —Jesúsa ona'uy.

Huanaba' nogtaj ekkahuea'ta' pakhue' eē'nayo Dios Huairiakon ekkahuea'ta' pakhue' o'ēapo. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

²³ —Dios huairitaj e'nigpejika' konig huadari gobierno huairi o'ē. "Ayaada do'taj dehue' eē'nayo yokdik mo'ēne." Kenpa' huairia o'mana'uyate. ²⁴ Kenpa' e'manade'te nogtida huadehue'eritaj on'totiakuy. Huairite on'totiakuy. Huakka'nanada dehue' o'uyate.

²⁵ Ken huabokerek huadehue'eri huakupebayo' o'ēpo yokhue'dik o'ēnok. "Ken huanaba' huakupete yabahuayati'. Ke'nen huatogēere huasi'poere kenpa'ti aya'da o'tamaenig yabahuayati'. Kenda huakupe dehue' bae'dik ijje." Gobierno huairia o'mana'uyate.

²⁶ Ken huadehue'eria o'pēedepo huikudate o'tihuadpo "Do'taj menigē'. Do'taj me'tinepahui'po dakhuapa ijyokapoy, huairi." Ona'uy. ²⁷ Ke'nen huairia o'tinepahui'po o'ēno kenpa'ti aya' dehue' o'ti-tiokahue'uy. ²⁸ O'titiokahue'nig'a ken huadehue'eri e'hua'te nog huanaba'taj o'deato'po. Ken huanaba' huadehue'eritaj suhuigda dehue' eē'tada huahuerenta' o'huerendapikpo "Kenda huakupe e'dehue'te beyok." Huiyokda ona'uy. ²⁹ Ken huanaba' huikudate o'tihuadpo. "Menigē'. Me'tinepahui'po. A'ti aya' ijyokapoy," ena'tada ³⁰ noga e'nigē'ta' pakhue' o'ēpo huabakudā' jakyo o'kudā'uy. Huakupe yokhued huabakudā' jakyo e'dik o'ēapo. ³¹ Kenda nog huanaba' o'ka'nig on'tiahuaypo konig e'tirionig o'nepo. Gobierno huairitaj on'huahua'uy. Aya'da dakhuea' huadehue'eria o'ka'nig o'nonbatia'pakuy. ³² "Ke'na dehueme'enigtaj yan'totiak." Huairia o'mana'uy. En'totiakde'te "Dakhue'da huanaba' i'ēne. Pai'da ona'nok o'na dehue' aya' ijti-tiokahue'mey. ³³ Konig ontaj o'matinepahuime'ne on konigti nogtaj tinepahui'dik ya'jika'." Ken huairia ona'uy. ³⁴ Ken huairia huakka'da o'huadiaypo, "Huakupe paga kahued eē'te huabakudā' jakyo huamatogē'eritaj yan'yokti'." Huairia o'mana'uy. —Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo:

³⁵ —Nog aratbuttaj okkahueahue' ee'nayo konigti do'hued Apag Dios opudtaj okkahueahue' o'epo castiga o'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

“¿Huabokerek huato'e'taj menpa' en'dik ya'ne?” Jesústaj nama'da kae'po o'nona'uy.
(Mr. 10.1-12; Lc. 16.18)

19 Kenpa' Jesúsa o'mana'depo Galilea huadaribaya' o'bakhua'po Jordánhue' akodpen Judeabayo o'hua'uy. ² Judeabayo o'hua'epo kentaj huakka' ogkupopakpo Jesústaj on'ta'hua'uy. Keya' huakka'tada o'bayarea'uy. Dakhue'taj o'bayarea'uy.

³ Kenoka' sue'ada fariseo huamanmadika'eria Jesústaj on'huahua'po Jesúsa nama'da kae'po on'pakpo: —¿Huabokerek huato'e' katepi' dakhuea' e'ka'te menpa' kenpa'da endik ya'e? —Jesústaj o'nona'uy.

⁴ —“Huakkuruda Diosa huabokerektaj ettone'takon o'ka'uyate.” Apagba'te kenpa' oa'. ⁵ Kenpa'ti oa'po: “Konigepo huabokerek ke'nen huaoj huayeeretaj okhua'po ettone'taj a'to'epakya'po. Botta' e'e'ada on'to'epakdepo konig nogtida o'nede.” Apagba'te kenpa' oa'. ⁶ Konigepo huabokerek huato'e'eere ona'ti botta' ehue'dik nogtida o'ne. Konigepo kenda Diosa o'to'epaka'de huabokereka enhue'dikda o'ne. —Jesúsa fariseo huamanmadika'eritaj o'mana'uy.

⁷ —Huabokerek huato'e'taj e'enta' e'paknayo e'en beroba' madoya'dik o'e. Huato'e'taj iyokdepo 'endik o'e. ¿Mena'po Moisésa kenpa' o'mana'uyate? —Jesústaj o'nona'uy.

⁸ —Aratbut Diosen e'ka'ta' pakhue' o'nepo konigepo huato'e' en'dik mo'ene. Moisés kudaka e'mana'tada a'nenda huakkuruda enhue'dik o'nika'uy. ⁹ Huato'e' nog huabokerekere bakdejhue' ee'nayo ken huabokerek ke'nen huadakda huato'e' e'enada kenpa'ti nog ettone'taj e'to'epaknayo Diostaj dakhuea'da o'ka'po konig nogen huato'e' o'bakdej. Kenpa'ti nogen huato'e' e'en beroba' e'yokde'taj on e'to'epaknayo konig nogen huato'e' e'bakdeonig o'e. Diostaj dakhuea'da i'ka'. Do'hua ijjay. —Jesúsa fariseo huamanmadika'eritaj o'mana'uy.

¹⁰ —Ken konig huabokerek huato'e'taj enhue'dik ee'nayo to'epakhue'dik o'ey. —Oro' Jesúsen huanigpejka'eria ona'uy.

¹¹ —Sue'damona huabokereka to'epakhue'dik o'nika'apo. Kenomeytaj Diosa o'tihuapoknok to'epakhue' o'nika'apo. ¹² Sue'da huabokerek dakhue' e'si'po'e' to'epakhue'dik o'nika'. Nogomeytaj huabokereken ektegok to'epakhue'dik o'nika'. Nogomey Diostayo'da di' e'eta' on'pakpo kenpa'ti Diosenyo'da e'ka'ta' on'pakpo to'epakhue' o'nepo Diosenyo'da ogkika'. Kenda pee'dik ee'nayo yan'pee'. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Jesúsa huasi'potaj o'mationa'pakuy.

(Mr. 10.13-16; Lc. 18.15-17)

¹³ Nogok huasi'potaj Jesúste on'batohua'uy. Jesúsa be'tatibata'te'epo kenpa'ti me'tationa'pake'po on'pakpo on'batotiakuy. Oro' huanigpejka'erianayo “Keje', nigbatohuahue' yane'.” O'mana'uyning'a.

¹⁴ —Huasi'po do'te kan'batiaké. “Ka'eya',” manahue' yane'. Konigepo konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopoe'eri Diosensi'po o'nepo Dios Huairitaj on'nigpejka'. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁵ Huasi'potaj o'batibata'te'edepo o'mationa'pakdepo keya' o'bakhua'uy.

Huairi Jesútere on'batia'pakuy.

(Mr. 10.17-31; Lc. 18.18-30)

¹⁶ Jesústaj huairia o'huatiakdepo:

—¿Kurudyo Diosere a'noeonhuahuikaya'po kate huadakda kika'dik ijje, huadakda huamanmadika'eri? —Jesústaj ona'uy.

¹⁷ —Ka'tia'po huadakda i'e' ona'. Diosyo'da huadakda o'jka'. Kurudyo Diosere e'noeonhuahuika'ta' e'paknayo Diosen e'mana' yanigpejka'. —Jesúsa huairitaj ona'nok:

¹⁸ —¿Katea' e'mana' nigpejka'dik ijje'apo? —Jesústaj ona'uy huairia.

—Aratbuttaj yahuadiaypo arakhue' ya'jka'. Nogen huato'e'taj bakdejhue' ya'jka'. Nogen bakberhue' ya'jka'. Nama'da bahuaahue' ya'jka'. ¹⁹ Huaojtaj huayetaere daka'da yanigpejka', kenpa'ti daka'da yama-tojka'po, yabayokika'. Konig huata' di'da i'jka' nog aratbuttakon di'nanada yamaika'. —Jesúsa ona'uy.

²⁰ —Do huasi'poedada aya'da i'jigpejka'uy. ¿Kate nog ka'diken ijje'apo? —Huairia ona'nok:

²¹ —Aya'da ka'diken i'epo i'pakpo huakupete aya'da i'tamaetnig yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matoeunhuahuika'apone. Do'taj be'tahua'ika'po do'tayo'da menigpeonhuahuika'. —Jesúsa ona'uy.

²² Ken huairi huakka'nada o'tamaenok suhue'nanada o'unpo okhua'uy.

²³ —Huairi huakka' e'mato'e'ta' huaeretpakeri Diostaj oknopogehue'dik o'nepo Diosensi'po ehue'dikda o'ne.

²⁴ Konig camello huaboro' 'uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da on'mato'epo Diosensi'po ehue'dikda o'nepo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

²⁵ Kenpa' oro' o'pe'edepo,

—¿Kenpihuay! ¿Be'a Diosensi'po e'dik ya'neapo? ¿Be'a Diosere onte'ti noeonhuahuika'dik ya'neapo? —Oro'a huayahua'ya o'batia'pakuynok.

²⁶ Jesúsa oro'taj bo'tiahuaypo:

—Huabokereka huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. O'nada on'pakpo noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti manoeonhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —Jesúsa mona'uyne.

²⁷ —Oro'nayo aya'da o'matojka'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey. ¿Oro' kate matog'e'dik o'e'apet? —Pedroa Jesústaj ona'uy.

²⁸ —Nogok Diosa konig huaboda aya'da onte'ti o'ka'apo. Kenoka' do huamata'mona'anhua' gobierno huairitone' ijje'po opud doce huanigpejka'eri Israel tribu aratbuttaj maboroaydik mo'jka'apone. ²⁹ Aya'ada ke'nen jak kenpa'da o'nen, huama'buytaj huidpotapi' o'nen, huaojtaj huayetapi' o'nen, huato'e'taj huasi'potaj

ta'bapi' o'nen. Do'tayo'da a'nigpejkaya'po o'nen. Kenomeytaj huakka'nada Diosa o'bayokapo kenpa'ti onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. ³⁰ Oy huakka'da huairi e'ēada nogok huairida ehue' o'neapo. Konig huanaba' o'neapo. Huakka'mon konig huairionig ehue'da o'nika'nig konig huanaba'da oy o'nika'nig nogoknayo 'urua'da o'neapo. Konig gobierno huairitone' o'neapo. —Jesúsa mona'uayne.

Huakupete huabaa'eri konig o'ne Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

20 Dios huairitaj e'nigpeika' konig o'ēapo onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo:

—Ta'ba huairi huaboro'da ta'ba o'toēpo uva kan'dake'po sikyoedda ta'ba huabaa'eritaj o'ukuy. ² Nogtida denario huakupe ijyokapoy o'mana'depo ke'nen ta'bayo o'mata'mona'uy. ³ Tokhuada' huadhued eē'ted ona'ti huakka' jak eretnopoyo huabokerektaj o'bahuahuaypo, ⁴ "Do'hued ta'bayo yanhuati'. Dakhuapa on'yokapone." O'mana'nok kenomeykon ta'bayon on'hua'uy. ⁵ Tokhuad e'huadte ta'ba huairi onte'ti konigti o'ka'uy kenpa'ti terea' e'huadte konigti o'ka'uy. Onte'ti onte'ti nogbokerek nogbokerek ta'bayo o'mata'mona'uy. ⁶ Kenpa'ti baysikdakon jak eretnopoyo o'hua'depo nogda o'bahuahuaypo "¿Opud aya' inme'noete mena'po baahue' mo'e?" Huabokerektaj o'mana'uy. ⁷ "Be'api' oro'taj ta'monahue' mo'ene." Huairitaj o'nona'uy. "Do'hued ta'bayo yanhua'. Keyo yan'baa'. Dakhuapa on'yokapone." Huairia o'mana'uy. ⁸ O'sikdenok ta'ba huairi ke'nen huakupe huatoē'eritaj ta'bayo o'ta'mona'po, "Huabaa'eritaj yabatotiak. Huakupe yabayoke'. Ta'pota' huahua'eritaj huakkuruda yabayoke'. Kenomey sikyoedda huakkuru on'baa' ta'pota' yabayok." Huairia ke'nen huakupe huatoē'eritaj ona'uy. ⁹ Kenomey bisikda huaboa'da on'baa'nig en'tiakde'te nogtida denario huakupe o'bayoke'. ¹⁰ Nog huakkuruda huabaa'eria a'timon ta'pota' on'tiakdepo nogitimon oro'taj bo'yokapone en'nopog'e'tada konigti o'bayoke'uy. Kenomeytakon nogtida denario huakupe o'bayoke'uy. ¹¹ Huakupe on'toēdepo huaboa'da huairitaj dakhuea'da on'hua'po, ¹² "Ta'pota' huaka'eria sue'da on'baa'nig'a oro'nayo ukka'da e'ta'te'te huame'noea' o'baa'ahuadnig'a konig kenomeytaj o'bayok konigti oro'taj bo'yokne." Huairitaj en'huaa'te, ¹³ nogtitada "Ontaj dakhuea' kahue' ijje. Nogtida denario huakupete ijbaa'apoy o'na ia'ne i'baa'ne, huadi'. ¹⁴ O'nen huakupe in i'ta'ene yahuati'. Ta'pota'da huabaa'eritaj konigti doada e'yokta' ijpak. ¹⁵ Do'huedda huakupe ijtoēpo be'tapi' ijpakpo yokdik ijje. Nogtaj ijpakpo huakka'da ijbayoki nama'da o'huadiayne, huadiayhue' mee'." Huairia ona'uy. ¹⁶ Ken aratbut ta'pota' do'taj o'noknopogēapo konig huakkuruda huaknopogē'eritaj konigti Diosa o'bayokapo. Diosa o'manoean-huahuika'apo. —Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

Nog aratbuta do'taj me'darakapone. Jesúsa onte'ti oa'uyate.

(Mr. 10.32-34; Lc. 18.31-34)

¹⁷ Jesús Jerusalényo o'hua'depo oro' ke'nen doce huata'moneritaj Jesúsa bo'tohua'uy. Meyohue'da bo'tohua'uy. Oro'taj mona'po:

¹⁸ —Jerusalényo o'hua'ne. Do huabokerek ijje po Diosya' ijtiakuy. Jerusalényo huabokereka sacerdote huairiomeytaj men'yokapone. Moisésenba' huamanmadika'eritere men'yokapone. Ken bueydik o'ē. Men'huaa'apone. ¹⁹ Nog aratbuttaj judío aratbut ehue'taj do'taj on'bayokapo. Nog aratbuta do'taj men'tierikapone. Huiyokda pidetbi'a men'bitbitapone. Hueypa Cruzte do'taj me'darakapone. Botta'a' e'tisikde'te kubarakyo huakudaka'da e'eme'tada Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa mona'uayne.

Jacobo en Juanereen huayea Jesústaj huasi'potehuapa' o'niga'uy.

(Mr. 10.35-45)

²⁰ Zebedeoensi'po Jacobo kenpa'ti Juan o'nepo huayere Jesústaj on'huahua'uy. Konig huairitaj huikudate on'tihuadika' ettone'a Jesústaj huikudate o'tihuaduy.

²¹ —¿Kate i'pak? —Jesúsa ona'nok.

—O'na huakhuairi e'ēde'te in do'hued botta'si'po onere ka'nike' kenpa'ti onere huairitone' yan'manpajika'. —Jacobo en Juanenere huayea Jesústaj ona'uy.

²² —Kenpa' onahue' mene'. Do pai'nada ijnopo'ēapoy. ¿Menpa' doere konigti pai'da nopo'e'dik mo'e? —Jesúsa o'mana'uy.

—Eē', onere pai'nada nopo'e'dik o'ey. —Jesústaj o'nona'uy Juana Jacoboera.

²³ —Buttida ijje, konig do pai'da ijnopo'ēapoy opud konigti pai'da mo'nopo'ēapone. Nogok do huakhuairi ijje depoy ijmanika'apoy. Doere huakhuairi ka'ne'po do'huanayo yahueahue'dik o'nene. Kenomey do'hued Apag Dios a'nenda o'baktie'ea'uynigtaj do'ere huairi o'bahuea'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

²⁴ Oro'a Jesúsen nog diez huata'mona'eria kenda o'mapeēpo Juantaj Jacobotaere o'mahuadiay'uy. Kenomey huakhuairi Jesúsere eē'ta' on'paknok oro'a o'mahuadiay'uy. ²⁵ Inte yan'batiak Jesúsa oro' huanigpeika'eritaj mona'depo:

—Nog aratbuten gobierno huairitone' kenpa'da teyda on'mana'ika'nok kenomeyen aratbut huairitaj nigpeika'dik o'nika'. ²⁶ Opudnayo ken konig kikhue'dik mo'ene. Be'api' huairi eē'ta' e'paknayo nog aratbuttaj kan'batihuapokike'. ²⁷ Kenpa'ti be'api' do'ere huairi eē'ta' e'paknayo nog aratbuten huanaba' ka'nike'. ²⁸ Konig do ijnika'nig konigti yag'kika'. "Konig huanaba'a mentihuapok." A'ikaya'po tiakhue' ijje. Aratbuttaj a'tihuapokya'po ijtiakuy. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po a'manigbueyya'po ijtiakuy. —Jesúsa oro'taj mona'uayne.

Botta' ekpobigtaj o'bayarea'uy Jesúsa.

(Mr. 10.46-52; Lc. 18.35-43)

²⁹Jerusalényo o'hua'po huakka' jak Jericóyo e'un-hua'de' g'grogdenok huakka'ada aratbut Jesústaj on'tahua'uy. ³⁰Dagope botta' ekpobig on'huadpo, "Jesús o'pokde," aratbuta enhuaa'te huakpobiga on'peepo, —Oro'taj mo'tinepahui'po bokpoyarea' Huairi, Daviden adhuea' huayayo. —Jesústaj o'nonokuy'uy.

³¹—Yan'batikde'. —Aratbuta huiyoka'da en'mana'tada nogiti huakka'a'da o'nonokuye'uy.

—Oro'taj mo'tinepahui'po bokpoyarea' Huairi, David-kudaken adhuea' huayayo. —'Utta'da o'nonokuy'uy.

³²Ken, Jesúsa e'hua'ada o'boato'po. Ekpobigtaj o'mana'po:

—¿Kate bo'pak? —Jesúsa o'mana'uy.

³³—Ekpoyarea'ta' o'paki. Oro'taj boyarea', Huairi. —Jesústaj o'nona'uy.

³⁴Ken, Jesúsa o'matinepahui'po e'makpotogede'te huaboa'da on'tiahuaydepo Jesúsere on'hua'uy.

Jerusalényo Jesús o'kuduy.

(Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

21 Jerusalén meyhue'da e'ede'te Betfagé huakka' jakyo o'tiakuy. Olivos ote' kenteda o'e. Jesús bota'ta' huanigpejka'eritaj o'mata'mona'po:

²—Ayon Jerusalén dagyon huakkuruyon huakka' jakyo yanhuati'. Keyo burra 'uhua burrasipoere enuku' bo'huahuayapone. Yanogkujpo do'taj menigtotiak.

³—¿Mena'po bo'tohua'?" Be'api' ena'nayo "Huairia o'paknok o'kay. Huaboa'da onte'ti o'totiakapoy." Ya'nonati'. —Jesúsa botta' huanigpejka'eritaj o'mana'uy.

⁴Konig Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyatenok Jesúsa burrate kan'totiake'po o'mata'mona'uy. O'madoya'po:

⁵Jerusalén aratbuttaj yana': "Yan'mabo'. O'nen Huairi opudtaj bo'huatiakne. Konig huanaba' huiyoka' ahue' o'epo burrosipote o'huadpo o'tiakapo. Burra katepi' huamaba'hui'eri o'e." Diosen huamanbatia'pakeria kenpa' o'madoya'uyate.

⁶Ken Jesús en huanigpejka'eria konig Jesúsa o'mana'denig on'hua'depo ogka'uyate. ⁷Burra huasi'poere on'totiakuy. Huanigpejka'eriomeyen huaoka' burrata'pite on'hueda'denok Jesúsa burrata'pite o'huadde'uy.

⁸Jesúsere huakka'da aratbut on'kupopakdepo dagte huakkuruyon huaok dagte on'bahueda'po kente Jesús o'pokapo on'nopogepo huaok on'bahueda'uy. Huakka' nogomey ohuey 'opi ba'kutaj on'baktega'depo dagte on'bahueda'uy. ⁹Huakkurute huag'eria kenpa'ti huata'poeria aya'ada huaboa'da 'utta'da on'da'po:

—Huairitone' Daviden adhuea' huayayo 'urua'nanada o'ika'. Dios Huairia 'urua'da me'ta'mona'uyate. Dakiti Dios. —Aratbuta 'utta'nada o'nokoy'uy.

¹⁰Jerusalényo Jesúsa e'kudde'te aya' huakka' jakyo huag'eria diga'da on'batia'pakpo:

—¿Be'a in ya'e? —Huakka'ada huayahuaya on'batia'pakuy.

¹¹—Galilea huadaribayo huakka' jak Nazaret huag'eri o'e. Jesús o'e. Diosen huamanbatia'pakeri o'e. —Huakka' aratbut egkupopakya' on'batia'pakuy.

Diosen jakya' huabahuaya'eritaj o'maen'uy Jesúsa.

(Mr. 11.15-19; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹²Jesúsa Diosen jakyo o'kudondepo aya' 'uhua huabahuaya'eritaj o'maoroka'. Kenpa'ti aya' huabakbae'eritaj o'maoroka'uy. Kenpa'ti huakupe huakabia'erien kutopa o'makmaena'uy. Kenpa'ti tukku' 'uhua huabahuaya'erien huahuadtaj o'makmaena'uy. ¹³O'mana'po:

—Apagba'te o'madoya'uyate. "In do'hued jak o'e. A'tiona'pakya'po aratbut iyoda on'tiakika'. Konig huabere'erien jakonig opudomeya mo'togene." Apagba'te kenpa' oa'. —Jesúsa huabahuaya'eritaj o'mana'uy.

¹⁴Diosen jakyo sue'da huakpobig sue'da huakketkon Jesústaj on'huatiaknok o'bayarea'uy. ¹⁵Sacerdote huairi kenpa'ti Apagba' huamadoya'eri o'nepo, Jesús e'bayarea'te on'tiahuaydepo, Diosen jakyo huasi'po Jesústaj "On 'urua'nanada huairitone' i'e. Daviden adhuea' huayayo i'e." Huasi'poa 'utta'da e'nona'te huairi on'peede'po on'diaipo:

¹⁶—¿Inomey huasi'poa bo'hua'nig menpa' i'pee? —Jesústaj o'nona'uy.

—E'e' ijpeey. A'nenda Apagba'te David o'madoya'uyate opudada bo'tiahuayika'ne.

Huasi'po yobederea "'urua'da o'e," on'hua'apo Apagba'te kenpa' oa'uyate.

—Jesúsa o'mana'uy.

¹⁷Judío huairitaj o'bakhua'depo huakka' jak Betaniayo o'hua'uy. Keyo o'tay'uy.

Hueymey higerataj "onte'ti dapakhue'dikda i'epone," Jesúsa ona'uy.

(Mr. 11.12-14, 20-26)

¹⁸Sikyoedmon onte'ti Jerusalényo Jesús o'kumejdepoyapota' o'e'uy. ¹⁹Hueymey higuera dagte o'tiahuaypo o'huahua'uy. Huakutayo'da o'enok,

—Onte'ti dapakhue'dikda i'epet. —Jesúsa higerataj ona'nok idada higuera o'ayon'uy. ²⁰Oro' o'tiahuaydepo, —Kenpihuay. ¿Menpa' idada o'ayon? —Oro'a Jesústaj ona'nok.

²¹—Daka' eknopog'nayo konig higerataj ijka'dey konigti 'urua'da ka'dik mo'epone opudakon. Nog kenpa'ti daka' moknopogepo "In ote' yatohua', Dios. E'pogyo yaen." Tiona'pakdik mo'epet. Kenpa' e'tiona'pakde'te Diosa o'enapo. ²²Eknopog'nayo katepi' i'pakpo i'tiona'paknok Diosa o'kika'apo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

"Yabayareadhuati'. ¿Be'a mena'uy?" Jesústaj judío huairia o'nona'uy.

(Mr. 11.27-33; Lc. 20.1-8)

²³Nogok Diosen jakyo Jesúsa o'kudondepo e'manmadika'te sacerdote huairi huatone' huairiere Jesústaj on'huatiakpo:

—¿Yabayareadhuati'. Be'a mena'uy? —Jesústaj o'non-a'uy.

²⁴ —Huakkuru do'taj me'nakonen. Opud ena'nayo ke'na "yabayarea'," mena'uyne do kenpa'ti o'non-a'apone. ²⁵ "Bautiza yamagkika.'" ¿Be'a Juantaj yana'uy, huabokereka Diosapi'? —Jesúsa o'mana'nok. Ken huairiayo' huayahuaya onpayo' on'batia'pakpo:

—Diosa Juantaj o'ta'mona'uy. Oro'a ea'nayo "¿Kenda Juana do'taj be'tia'ikuynig mena'po oknopogehue' mo'uy?" Oro'taj mona'apone. ²⁶ "Huabokereka Juantaj ona'uy." Oro'a ena'nayo aratbuta oro'taj dakhue'da mogka'apet konigepo Diosen huamanbatia'pakeri Juan o'ey'uy aratbut o'noknopogē. —Judío huairia huayahuaya on'batia'pakdepo:

²⁷ —Be'a Juantaj yanuyet oro' nopogehue' o'ey.

—Huairia Jesústaj o'nona'uy.

—"Yabayarea'." Ke'na mena'uyne do kenpa'ti onahue' o'neapone. —Jesúsa o'mana'uy.

Jesúsa botta' isi'potaj o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

²⁸ —Huabokerek botta' huasi'po o'togē'uy. Nogtatida huasi'potaj "Oy do'hued uva ta'bayo yahua'po yabaa'." Huaoa ona'uy. ²⁹ "Ke' baahuey." E'ada a'timon huadakda o'nopogepo a'baaya'po o'hua'uyate. ³⁰ A'ti huaoj nogsi'potaj o'huahua'. Konigti ona'uy. "Oy do'hued uva ta'bayo yahua'po yabaa'." Huaoa ona'uy'nig'a. "Ee' ijka'apoy." Ke'na huaojtaj ona'uy. Kenpa' ena'ada huahue' o'uy. ³¹ ¿Menata huasi'poa huaoj o'paknig ya'ka'uy? —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

—Huakkuru e'huana huasi'po konig huaoj o'paknig o'ka'uy. —Huairia Jesústaj o'nona'uy.

—"Yan'nopo'korea' onte'ti Diosen yag'kikati'." Juan Bautista opudtaj mona'uy'nig'a opuda nopo'koreahue' mo'uy. Oknopogehue'da mo'uy. Gobierno huakupe huabae'eria kenpa'ti huakupete huabakdejeriomeynayo Juana e'manmadika'te on'nopo'korea'po o'no-knopogē'uyate. Opud kenomeytaj e'batiahuayada eknopogē'taj nopo'koreahue' mo'uy'nok. Konigepo gobierno huakupe huabae'eria kenpa'ti huakupete huabakdejeriere huakkuruda Diosensi'po o'neapo. Opudnayo ta'pote Diosensi'po e'dikpi' moet. Buttida ijjay. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

Huairien ta'ba huatatoe'eria dakhue'da on'taka'uy. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

(Mr. 12.1-12; Lc. 20.9-19)

³³ —In ijmanbatia'pakapoy daka' yan'peeti'. Huairien ta'bayo uva huakpi on'batuke'uy. Uva setda huada huakpi on'batuke'uy. On'tiokpaka'uy. Uva huada huasapa'a' sipana' uruda o'kogka'. Hua'ia a'sapaya'po o'kogka'uy. Ta'ba huatioka' kutayoda kutopa o'ka'uy.

Kenoka' uva ta'ba huatatoe'eritaj ta'ba o'baktoyokuy. O'yokdepo bidteda nogbayo huairi o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'uyate. ³⁴ Kenoka' uva huada o'boyogdenok ta'bayo o'mata'mona'uyate. Huanaba'taj o'mata'mona'uyate. Sue'da huada kan'totiake'po o'mata'mona'uyate. ³⁵ Ta'bayo en'tiakte huatatoe'eria

huairien huanaba'taj on'matogepo nogta'tida on'bit-bituyate. Nogtaj o'darakuy. Nogtaj on'pa'ea'uy. ³⁶ On-te'ti nogiti huakka' huanaba'taj o'mata'mona'uy. Huada kan'totiake'po o'mata'mona'uy. Ta'bayo en'tiakde'te huatatoe'eria konig huakkurueri huanaba'taj on'magka'uy konigti kenomeytaj on'barakuyate.

³⁷ Kene'huaya' huairia huasi'po o'ta'mona'uy. Kentanayo urua'da on'deapet o'nopogepo. ³⁸ Huasi'pokon e'ta'mona'tada ta'ba huatatoe'eria huasi'potaj on'tiahuaydepo "Huairi e'bueyde'te huasi'poa aya' huaojen bae'dik o'epo. Huairien ta'ba oro'en kenpa'da mo'tagē'po huasi'potaj mo'darak." Onpayo' on'batia'pakuy. ³⁹ Ken huasi'potaj on'togepo ta'baya' on'togorokpo, o'darakuy, ken. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakuy.

⁴⁰ —¿Ta'bayo huairi o'tiakdepo, huatatoe'eritaj menpa' magka'dik ya'e? ¿Menpa' mo'nopogē? —Jesúsa judío huairitaj o'mana'nok,

⁴¹ —Matinepahuihue'da dakhuea' huaka'eritaj o'barakapo. Ta'ba nogomey huatatoe'eritaj o'bayokapo. Kenomeyanayo ida ke'nen uva huada on'tatotiakapo. —Jesústaj o'nona'uy.

⁴² —In Apagba' bo'tiahuayde'uy:

Huid jak ogka'po jak huaka'eria Diosen uru huidda e'huagē'taj pakhue' o'nepo o'nen'uy. Ken huidte Diosnayo o'pak ken huidte huaboro' jakda o'ka'apo. Kenda Dios Huairia o'ka'apo urudapita' o'ka', o'nopogey. Apagba'te kenda oa'.

⁴³ Konigepo Diosen Huairitaj nogomeya o'noknopogepo urua'da on'nigpejka'apo. Diosen uruda huasi'po o'neapo. Opudomeytanayo mo'eneapone. ⁴⁴ Konig huidtone'taj o'tikude'po o'nokketogka'apo ken konig e'dik o'neapo. Diosen Huairitaj oknopogehue' o'nepo dakhue'da o'neapo. Huidtone' kutahueya' e'tikotnayo konig huagoga'da ya'magka'apet. Ehue'da o'neapo. Konigti nopo'koreahue' huagē'eritaj Diosa castiga o'magka'apo. Kenpa'da ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

⁴⁵ Sacerdote huairi fariseo huamanmadika'eriere Jesúsen e'manbatia'paktaj on'pegedepo, Jesúsa oro'taj bo'tia'pakne on'nokotuy. Oro'a huairien ta'ba huatatoe'eri o'nea' Jesúsa bo'tia'pakne judío huairiomeya o'nokotdepo, ⁴⁶ Jesústaj huabakuda' jakyo e'tohuata' on'paknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo tohuahue'dik o'nuy. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'ē. Aratbuta o'noknopogēnok aratbuttaj on'makme'pukuy huairia.

Huairia huasi'potaj e'tatogepakte fiesta o'nigka'uyate. Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

22 Ken onte'ti Jesúsa ken konig o'manbatia'pakpo, o'manmadika'uy.

² —Dios Huairitaj e'nigpejka' ken konig huairiensipō e'tatogepak fiesta o'ē. Gobierno huairiensipō o'togepakaponok huairia fiesta o'nigka'uyate. ³ Huakka'tada kenoka' yan'tiakti' fiesta aypo mon'bape' ikken o'mana'deme'te. Ken aypo e'mahueyde'te huanaba' o'mata'mona'uyate. "Kenomeytaj ijmana'mey kentaj yan'batotiak." O'mana'uyatenok. Huanaba'a "Yan'tiak." Ena'tada tiakhue' o'ne'uyate. E'tiakta' pakhue' o'nepo

tiakhue' o'ne'uy. ⁴ Nogomeytakon huanaba'taj o'mata'mona'po, "Kenomeytaj yan'tiak ijmana'demey. Vaca huasihuada ijbatiarakamey. Vacasi'po ijbatiarakamey. Vacaere aypoere o'hueyde. Oyedda e'toepak aypotaj yan'tiak. Huairia mona'ne." Yan'manati'. ⁵ On'hua'depo on'mana'nig'a. Nigpeehue' o'nepo on'tierikpo ehua'ta'pakhue' o'ne'uy. Sue'ada e'peeada ta'bayo on'hua'uy. Noga huabahuaya' jakyo on'hua'uy. ⁶ Nogomey on'peedepo huairien huanaba'taj on'mabitbituy. Dakhuea'da on'magka'uy. Nogte on'barakuy. ⁷ Huairia kenda o'matipeedepo huakka'da o'bahuadiaypo "Yan-huati'. Kenomey huabarakeritaj yan'barak. Kenomeyen huakka' jaktaj yan'makhuig." Hua'en sorotataj o'mana'uyate. ⁸ Kenoka' "E'toepak fiesta aya'da o'ka'dey aya' aypo e'mahueyde'tada kenomey e'tiakta' pakhue' o'nenok ⁹ jak nopoyo kente aratbut on'kupopakika' kente yanhuati'. Aya'tada mo'bahuahuayapetnigtaj, 'Yan'tiak, e'toepak aypo mon'bape'.' Yan'manati'." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. ¹⁰ Huanaba' on'peedepo jurute on'hua'uy. Aya'da on'bahuahuaydepo huairien jakyo on'batotiakpo aypo a'bapeya'po on'batotiakpo huadakda dakhue'daere on'batotiaknok jakyo hueda'da o'uy.

¹¹ Aya'da on'kuddepo 'uru e'toepak huaok on'baenig'a nogbokerekatida othue' o'uyate. Gobierno huairi o'kudondepo othue' o'tiahuay'uyate. ¹² "Uru e'toepak huaok othue' ee'ada menpa' iyoda i'kud, huadi'." Huairia ena'tada ke'na a'tokhue'da o'uyate. ¹³ "Huamata'koypi' hua'itakpipenkon yan'tinuku'. Sikkiregyo yanen'. Keyo kenpa'da o'huikonhuahua'apo kenpa'ti pai'da o'nopo'unhuahua'apo." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate, ken. ¹⁴ "Do'hued huasi'potaj yanoknophonhuati'." Diosa huakka'tada o'mana'ika'. Sue'ada o'noknopoenok sue'tada Diosa o'baktie'ea'apo. Dios Huairitaj e'nigpeika' in konig fiesta o'e. —Jesusa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

"¿Menpa' Romano gobierno huairitaj huakupe yokika'dik o'e?" On'batia'pakuy.

(Mr. 12.13-17; Lc. 20.20-26)

¹⁵ Kenoka' fariseo huamanmadika'eria o'nokhua'depo "Jesusa nama'da kae' kentaj kate ona'dik o'e," huayahua on'batia'pakuyate. Jesusa nama'da ea'nayo dakhuea'da oa' huaa'dik o'eeapone. On'batia'pakuyate. ¹⁶ Konigepo Jesuste on'mata'mona'uyate. Sue'da fariseomey sue'da Herodes huamanmadika'eria Jesuste on'huahua'uy. O'nona'po:

—Buttida ia'ika'. Konig aratbut ka'dik o'nika', kenda Diosa o'pak buttida i'manmadikika'ne. Be'api' aratbut huairiapi' ontaj e'peetada me'pukhue'da i'epo buttida i'manmadikika'. ¹⁷ ¿Menpa' Romano gobierno huairitaj huakupe yokika'dik o'e? ¿Yokhue'dikpi' o'e, huamanmadika'eri? —Fariseo huamanmadika'eria Herodes huamanmadika'eria Jesustaj o'nona'uy.

¹⁸ Jesusa nama'da yaa'apetpi' nama'da kae'po me'nona'ne. Jesusnayo o'nokotpo,

—Huadakda ijje opudada huata'da nama'da mo'tinopojika'ne. ¿Do dakhuea' kae'po mena'po nama'-

da o'nona'? ¹⁹ Men huakupe gobierno huairitaj yokdik ya'ika'. Men'tiahuay'ea'. —Jesusa o'mana'uynok.

Ken denario huakupe e'yokte ²⁰ Jesus o'tiahuaydepo, —¿Huakupete be'ed huakok ya'e? ¿Huakupete be'ed huadik e'madoya' ya'e? —Jesusa o'mana'uy.

²¹ —Romano gobierno huairien huakok huadikere o'e. —Jesustaj o'nona'uy.

—Gobiernoen e'huae' yan'yokikati'. Kenpa'ti Diosen e'huae' yag'kika'po yan'yokikati'. —Jesusa o'mana'uy.

²² Kenpa' on'peedepo, kenpihuay, 'urua'da oa' on'nopoe'po Jesustaj o'nokhua'uy.

¿Menpa' aratbut kubarakya' noyhuaddik ya'neapet?

(Mr. 12.18-27; Lc. 20.27-40)

²³ Saduceo huamanmadika'eria aratbut kubarakya' onte'ti noyhuadhue' o'neapo on'batia'pakika'uy. Kenme'noete Saduceoa Jesustaj on'huahua'po o'nona'po:

²⁴ —"Huabokerek e'toepakada huasi'po toehuedada e'bueynayo ke'nen huama'buy ayhuataj toepakdik o'epo huama'buykudaktaj huasi'po kanigtoe'." Moisesa a'nenda o'mana'uyate. ²⁵ Ken oro'ere siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria o'toepakdepo nogok okbuey'uyate. Sigpi' huasi'po toehue'ada okbuey'uy. Nog huama'buya ekbuey ayhuataj o'toepakuy. ²⁶ Konigti huakkuruerien ayhua o'toepo huasi'po toehue'ada okbuey'uy. Konigti aya'ada huama'buy ogka'uy. Aya'da huama'buya huakkuruerien ayhuataj on'toepakdepo on'timabuey'uy. Sietea' huama'bueya ayhuataj on'toepakdepo on'mabuey'uy. ²⁷ Ta'pota' ayhuakon o'buey'uy. ²⁸ ¿Nogok aratbut kubarakya' onte'ti en'noyhuadde'te ke'na ayhua be'ed huatoe'at'aj ya'eeapet? Aya'ada huama'buya on'to'e'uy, huamanmadika'eri. —Saduceoa Jesustaj o'nona'uy.

²⁹ —Opud Apagba' nopoe'hue'da mo'ene. Kenpa'ti Dios teyda o'e oknopoe'hue'da mo'epo nama'da mo'nopojika'ne. ³⁰ Aratbut on'bueydepo onte'ti kubarakya' on'noyhuaddepo toepakhue'dik o'neapo kenpa'ti huayobu katopake'po bayokhue'dik o'neapo. Aratbut kubarakya' onte'ti on'noyhuaddepo konig Diosen huata'moneri kurudyo o'ne konigti o'neapo. Diosen huata'moneri toepakhue' o'nika'. ³¹ Aratbut kubarakya' onte'ti on'manoyhuadapo nopoe'dik mo'ene. Apagba'te Diosa kenpa' oa'uyate. Moisesenba'te konig bo'tiahuayika'. ³² "Abrahamen Dios ijje. Isaacen Dios ijje. Jacoben Dios ijje." Diosa oa'uyate. Kenpa' ea'te inomey huabokerek a'nenda on'buey-on'uyate. Diosere on'noeonhuahuika'. E'bueyen Dios ehue'da o'e. Dios aratbut huanoika'erien Dios o'e. —Jesusa o'mana'uy.

³³ Jesustaj on'peedepo 'urua'nada oa' huakka'ada aratbuta on'tinopoe'uy.

Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e.

(Mr. 12.28-34)

³⁴ Jesusa 'urua'da oa'nok Saduceo aratbut onte'ti onahue' o'nuy Jesustaj. Kenpa' fariseo huamanmadika'e-

ria on'noependepo ogkupopakpo Jesúsá nama'da yaa'apetpi' ¿katea' ona'dik o'ëapo? On'nopepo,

—¿Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e, Huamanmadika'eri? —Fariseo huamanmadika'eria Jesúsá yan'uy.

³⁷ —“Dios Huairitaj di'nanada yanika'. Huanopo'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huanokiregá-beta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. E'nopoika'a yan'eretpakpo Diostaj di' yanika'.” ³⁸ Kenda Diosen hueretda e'mana' inigpeika'po kika'dik o'ë. Huakkuruda kenda e'mana' o'ë. ³⁹ Diosen ta'pota' e'mana' konigtimon o'ë. “Konig huata' di'da mo'ika'ne konigti nog aratbuttaj di'da yan'maika'.” ⁴⁰ Kenda ijjaj'nis Moisésen e'mana'pi' konigti aya'da o'ë. Kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri e'manmadika'pi' konigti aya'da o'ë. —Jesúsá o'mana'uy.

¿Be'ed adhuea' huayayo o'ë Cristo?

(Mr. 12.35-37; Lc. 20.41-44)

⁴¹ Fariseo huamanmadika'eri Jesúsá yan'uy egkupopakpo,

⁴² —¿Cristotaj katia' mo'tinopoe? ¿Be'ed adhuea' huayayo o'ë? —Jesúsá o'mana'uy.

—Daviden adhuea' huayayo o'ë. —Jesúsá yan'uy.

⁴³ —Davidtaj Diosen Nokiregá o'nopo'toedenok, “Cristo do'hued Huairi me'taene.” ¿Mena'po Davida kenpa' yaa'uyate?

⁴⁴ “Doere teyda yamana'ika'. Aya'da o'nen taka' oknopoehue' huae'erikon nogoka'da huabo'a'da ontaj nigpeika'dik o'neapo.” Do'hued Huairi Cristotaj Diosa ona'uy, a'nennada Davida oa'uyate.

⁴⁵ “¿Do'hued Huairi Cristo o'ë,” David ea'nayo Cristo Daviden adhuea' huayayo menpa' e'dik ya'e? —Jesúsá o'mana'uy.

⁴⁶ Fariseo on'pepedepo konig a'tokhue'dikda o'nepo kate ona'dik o'ë nopoehue'da o'nuy. Ona'ti onahue' o'nuy.

Fariseo huamanmadika'eritaj kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eritaj Jesúsá o'batia'pakuy.

(Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

23 Huakka' aratbut Jesúsá yan'uy egkupopakpo kenpa'ti Jesúsá yan'uy huanigpeika'eribeta' o'nenok aya'tada Jesúsá o'mana'po:

² —Moisésenba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo huamanmadika'eriere Moisésenba' manmadika'dik o'nika'apo. ³ Konigepo kenomeytaj yan'manigpeika' kenpa'ti kenda ka'dik ena'te kennayo yag'kikati'. Konig huamanmadika'eria ogkika'nignayo kikhue' yanikati'. Kenda on'manika'nignayo kikhue' o'nepo dakhue'da ogkika'. ⁴ Nogda nogda huakka'da yag'kika' opudtaj mona'ikanig'a. Aya'da menpa' kikhue'dik mo'ene. Huamanmadika'erianayo kenda on'mana'ikanig'a katepi' sigpi' kahue'dikda o'nika'. ⁵ Aratbuta men'tiahuaye'po huamanmadika'eria aya'da ogkika'. Aratbuta men'tiahuaye'po Apagba'si'po huanoyte on'beta'ika' kenpa'ti hua'opite on'beta'ika'. Kenpa'ti aratbuta men'tiahuaye'po huabidada ogkubogpiokdea'ika' huaoktaj.

⁶ Fiesta aypo e'bape'nayo huairien huahuadte e'huadta' on'eretpakika' kenpa'ti judioen huaitake' jakyo huairien huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. ⁷ Huakka' jak eretnopoyo e'huae'te, “Itiak huairi,” kenpa'ti “Itiak huamanmadika'eri,” ena'ta' on'eretpakika'. Apagba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo huamanmadika'eri kenpa' e'peika'ta' on'eretpakika'.

⁸ “Huamanmadika'eri, menona',” manahue' yanika'. Aya'da huama'buy mo'maene kenpa'ti nogtida Huamanmadika'eri mo'taene. Cristoyo'da mo'taene. ⁹ Kenpa'ti in huadariyo nogbokerektaj “pag,” manahue' yanika'. Nogtida Pag mo'taene. Kurudyo o'ë. ¹⁰ “Huairi menona',” manahue' yanika' Cristoyo'da Huairi o'nenok. ¹¹ Nogtaj huabatihuapoke'eri ke'na opuden huairi o'ne. Huabatihuapoke'eritaj Diosa o'pak. ¹² Kenomey “huairitone' ijjey,” huata'da huatinopoe'eri ehue'dikda o'neapo. Kenomey “huairi ehue'da ijjey,” huanopoe'eria konig huairi o'neapo.

¹³ Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eriere pai'da mo'nopo'ëapone. Huadakda o'ne, 'uruda huamanmadika'eri o'ne. Aratbuta opudtaj men'tinopoe'po kenpa'da bo'eretpakika'ne. Nama'da huanopoe'eri mo'ika'ne. Dakhue'da bo'kika'nok aratbut Diosensi'po ee'ta' e'pakada Diosensi'po ehue'dik o'neapo. Opudkon Diosensi'po ehue'dik mo'ëapo.

¹⁴ Moisésenba' huamanmadika'eri Fariseo huamanmadika'eriere opud pai'da mo'nopo'ëapone. Huadakda o'ne. Nama'da mo'manopoe'ika'ne. Ayhuataj huakka' huakupe dehuea' nama'da mona'po ayhuataj huid jak katepi' en'tae' mo'bakkay'ika'ne, nogok aratbut e'tiahuayte Diostaj ijhue'nada bo'tiona'pakika'ne. Nama'da bo'kika'ne. Ke'poda Diosa castiga mogka'apone.

¹⁵ Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eriere pai'da mo'nopo'ëapone. Huadakda o'ne. Nama'da mo'manopoe'ika'ne. Nama'da huaka'eri mo'ene. Opuden e'manmadika'taj nogtia' kanopo'kore' opudtaj mo'nigpeike'po nogta'tipi' bo'ukonhuahua'po dig'a'da bo'hua'udhuahua'po. Huadarite kenpa'ti e'pogte bidteda bo'hua'udhuahua'po. Nogtiada o'pepedepo e'nopo'korea'de' konig opud dakhue'da mo'ene ke'nanayo dakhue'nanada o'yahueapo.

¹⁶ “Diosen jaka meknopoenok katepi' Diosenpi' ijkika'apoy buttida ijjay.” Be'api' kenpa' ea'ada kahue'dik e'ëada oa'. “Diosen jak oro huakupea meknopoenok katepi' ijkika'apoy buttida ijjay.” Be'api' ea'nayo kenda ka'dik mo'ene. Opudā nama'da bo'ika'ne. Opud huamanmadika'eri ekpobigā huabatohua'erionig pai'da mo'nopo'ëapone. ¹⁷ Nama'da mo'nopojika'ne. Ekpobigonig mo'ene. Diostaj oknopoehue' mo'ene. Diosen jak o'nenok oroa e'tihuit Diostaj 'uruda o'ë. Diosen jaktanayo Diosa huaka' o'pak. ¹⁸ “Ijka'apoy, buttida ijjay. Diosen 'uhuataj e'nigbakpaka kutopa meknopoe'ne,” kenda ea'ada kahue' mo'ika'ne. “Ijka'apoy, buttida ijjay. 'Uhuataj e'nigbakpaka kutopate 'uhua o'huedpo meknopoe'ne ea'nayo ka'dik mo'ene.” Opudā nama'da bo'ika'ne ¹⁹ Konig huakpobigonig Diostaj oknopoehue' mo'ika'ne. Diosen kutopa o'nenok 'uhua Diostaj huadak o'ë. Kutopatanayo

Diosa huakka' o'pak. ²⁰ Ijka'apoy, kutopa meknopogēne buttida ijjay ea'nayo kutopayo'da oknopogēhue' mo'ene. Kutopa 'uhuaerea moknopogēne. Ka'dik mo'ene. ²¹ Kenpa'ti Diosen jaka meknopogēnok ijka'apoy ea'nayo ka'dik mo'ene. Dios jakyo o'ika'.

²² Kenpa'ti kenda ijka'aponig, kurudapi' meknopogēne buttida ijjay. Kenpa' ea'nayo Diosen huahuada Diosakon moknopogēnok kenda ka'dik mo'ene.

²³ Opud Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eri Apagba' huakka' mo'nopogēnig'a nama'da mo'nopogēnig'a po bo'kika'ne. Opud pai'da mo'nopo'eapone. Menta anís cominoere aypo huatokbuk Diostaj sig sig bo'yokika'nig'a Diosen e'manmadika' kenda Dios huakka' o'pak kennayo kahue' mo'ika'ne. Opudnayo butukda huadik kakahue' mo'ene. Nog aratbuttaj matinepahuihue' mo'ika'ne. Kenpa'ti Diostaj oknopogēhue'da mo'ika'ne. Aya' Diosen 'uru e'manmadika' kika'dik mo'epo, nogomeytaj butuk huadikyo' kika'dik mo'epo, aya'tada yan'-matinepahuika'po, kenpa'ti aypo huatokbukkon Diostaj yokdik mo'ika'apone. ²⁴ Kenda Diosa pakhue' o'ika'nig bo'kika'ne. Kenda Diosa huakka' o'pak opudnayo kahue' mo'ika'ne. Opud konig ekpobigā e'batohua'nig mo'ika'ne.

²⁵ Opud huamanmadika'eri pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne, 'uruda huamanmadika'eri o'ne.

Aratbuta opudtaj men'tinopogē'po kenda bo'eretpakika'. Huasō'tayo'da bo'koyoa'ika'ne. Huanoponayo dakhue'nopo'nada mo'ika'po huakka'tada katetapi' bo'eretpakika'po kenpa'ti mo'bakkay'ika'ne. ²⁶ Fariseo Diostaj konig ekpobigonig mo'ika'ne. Konig vaso huakiregpenkon koyodik mo'ika'ne, ken konig e'nopo'koyoa' yanika'. Huakkuruda nopo'koyoa'dik mo'ene. Mo'nopo'koyoa'depo huasō'kon 'uruda o'eapo.

²⁷ Opud huamanmadika'eri pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. 'Uruda huamanmadika'eri o'ne. Aratbut opudtaj men'tinopogē'po kenpa'da bo'eretpakika'ne. Konig kubaraktone'onig mo'ene. Huid huanokbettaj yereda e'tihuitde'te 'uruda e'eada sorokya'nayo pagda o'epo e'bueyen hua'ay huakka'da o'nika'. ²⁸ Ken konig mo'ika'ne. Opuden huasō' 'uruda mo'engig'a dakhue'nopo' mo'ika'po kenpa'da nama'da mo'nopogēnig'a po dakhue'da bo'kika'ne.

²⁹ Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere pai'nama'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. Aratbuta men'tinopogē'po nama'da mo'nopogēnig'a po bo'kika'ne. Apagba' huamanbatia'pakerikudaken kubarakta' konig okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'nig'a. Kenpa'ti huadak huaka'erien kubarak huanokbet 'urua'da boto'kika'nig'a. ³⁰ "Oro'en adhueya'pane' kudaka Diosen huamanbatia'pakeritaj on'batiarakika'uy. Oro' kenoka' e'e'nayo batiarakahue' o'eay'uyet." Opudā nama'da mo'mana'ika'ne. ³¹ Diosen huamanbatia'pakeritaj oro'en huaoj on'batiaraka'uyate. Opudā huata'da bo'huaa'ika'ne. ³² Kenda opuden huaoj huaboada ogkika'uyatenig kenpa'da yagka'po yan'batikti'.

³³ Opud konig bihui mo'ene. Konig bihuien aratbut mo'ene. Nama'da huaa'eri mo'ika'ne. Kenpa'da mo'bueyapone. Diosa castiga mogka'po kenpa'da ta'akyo mo'eonhuahuikapone. ³⁴ Opudtaj Diosen huamanbatia'pakeritaj ijmata'mona'apoy. Diosen huanopogēritaj ijmata'mona'apoy. Kenpa'ti huadak hua'a huamanmadika'eritaj ijnigta'mona'apoy. Dakhue'da mo'epo opudā sue'da huakka'mon mo'baarakapone. Hueypa cruzte nogtaj mo'baarakapone. Nogtaj opuden huaitake' jakya' huiyokbiada mo'mabitbitapone. Nogtaj huakka' jakyo nog huakka' jakyo mo'bahuahua'po dakhue'ada mo'magka'apone. ³⁵ Konig opud judío aratbuten adhuea'pane' huairi dakhue'da mo'nigkika'uyatenok opudomeyākon konigti bo'kika'. Huakkuru mo'diaypo Abeltaj o'darakuyate. Abel 'urua'da Diostaj o'nigpeika'uyate. Nogok nogda nogda Diosen huamanbatia'pakeritaj on'huadiaypo o'darakuyate. Ta'pote Zacarias Berequiasensi'potaj Diosen jak kuruta' o'darakuyate. ³⁶ Opuden adhuea'pane' dakhue'da mo'nigkika'uyunok opudkon dakhue'da bo'kika'nok Diosa digā'da castiga mogka'apone, buttida ijjay. —Jesúsa judío huairitaj ighua'nanada o'mana'uy.

Jerusalén huakka' jakyo huagēritaj Jesúsa o'matinepahui'uyate.

(Lc. 13.34-35)

³⁷ —Opud Jerusalén huakka' jakyo huagēritaj di' o'nika'nig'a. Diosen huamanbatia'pakeritaj kenpa'ti Diosen huata'mona'eritaj opudā mo'batiarakika'uyate kenpa'ti a'arakya'po huidā mo'bapa'ea'uyate. Konig huatahuaj huayegā huasi'potaj okajpea o'batioka'ika' konigti menigaa' opudomeytaj a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakika'uyunig'a opudnayo konig Diosensi'po e'e'ta' pakhue' mo'ika'uyne. ³⁸ Opudomeytaj Diosa bokhua'nede. Opuden huakka' jaktaj Diosa onte'ti tiokahue' mo'eapo. Jak ehue'da o'tāeapone. ³⁹ Onte'ti do'taj tiahuyahue' o'neonhuahua'apone. Kenoka' "Kentaj Diosa o'ta'mona'uyate 'urunanada o'e. Kentaj o'paki." Opudomeyā eade'te onte'ti do'taj on'tiahuyayapone, ijjay. —Jesúsa o'mana'uy.

Diosen huid jak aya'nada on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'eapo.

(Mr. 13.1-2; Lc. 21.5-6)

24 Diosen jakya' Jesúsa o'orokdepo jak kurute e'huae'te, "Diosen huakka' jak yatiahuyay, 'uruda o'e." Oro'a Jesúsēn huanigpeika'eria Jesússtaj ona'uy.

² —In huid jak bo'tiahuyaydenigtaj nogok aya'da huid on'sakapo. Huabada sorokte nog aratbuta on'saka'apo. Huid kupahuihuihue' o'eapo. Diosen jak ehue'da o'eapo. Buttida ijjay. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Cristo onte'ti tiakhued ee'ted kenpa'ti kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted in konig aratbuta on-magkika'aponig Jesúsa o'manopoea'uyate.

(Mr. 13.3-23; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³ Ken Olivos ote'yo o'hua'de'uy Jesús e'huadte oroay-o'da kentaj o'huahua'po ona'po:

—¿Menoka' Diosen huid jak yansakapet? ¿On onte'ti e'tiak kenpa'ti kene'huaya' huame'noe menoka' ya'eapet? ¿Oro'omey a'nopoe'ya'po kate huakkuru o'ti-ahuayapet? —Jesústaj ona'uy.

⁴ —Keyoj, huakka'ada opudtaj nama'da ena'te peehue' yanikati'. ⁵ Huakka'ada opudtaj bo'huati-akapone. "Cristo ijje'y." Nama'da mona'apet. Kenomeytaj huakka'ada nama'da on'manigpe'eapo. ⁶ Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhua' yan'batia'pakapet. Opudnayo me'pukhue' yane'. Kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted. ⁷ Nogbaya' nogbaya' gobierno sorotataj yan'barakeonhuahua'apet. Digá'da yan'barakeon-hua'apet. Noga' noga' aratbut aypobayo' o'nepo yan'mabueyonhua'apet, huakka'da dakhue'da yan'mamaeapet, kenpa'ti nogbaya' nogbaya' huadari ya'iyegapet. ⁸ Kenpa' huaboa' dakhue'da o'edepo pai'nana-da yan'nopo'eapet.

⁹ Nogok do'taj moknopojika'nok opudtaj digá'da mogka'apet. Opudtaj bo'arakapet. Nogba nogbaya' huabada opud huaknopoe'eritaj bo'huadiayika'apet. ¹⁰ Kenoka' huakka'ada yanoknopoe'batikapet. Nog huaknopoe'eritaj dakhue'da yan'magka'apet yan'bakudea'apet kenpa'ti huayahuaya yan'bahuatitia'keapet. ¹¹ Kenpa'ti huakka'da huamanbatia'pakeri ya'neapet. Diosen huamanmadika'eri ijje'y nama'da yada'apet. Kenpa' on'mona'nok huakka'ada nama'da yanoknopoe'apet. Ona'ti Diostaj pakhue' ya'neapet.

¹² Digá'da dakhue' on'magka'aponok huaknopoe'eria di' on'maepo sigda sigda yan'batikapet. Onte'ti nog huaknopoe'eritaj huayahuaya suepi' di' yan'maeapet.

¹³ Kenomey Diostaj daka'da on'nigpe'eapo o'no-knopoeonhuahuika'po batikhue'da huayahuaya di' on'mae'ika'nignayo on'bueydepo batikhue'da onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. ¹⁴ Konig ijmanmadika'nig, Dios Huairitaj huaknopoe'eri Diosensi'po ya'neapet. Kenda nogbaya' nogbaya' huabada yan'manbatia'pakika'apet. Aya'ada yan'mape'apet. Aya'ada en'mape'edeika'te kene'huaya' huame'noe ya'eapet.

¹⁵ Kenda Diostaj konig tahuirregnana da o'epo Diosen jakyo ya'eapet. Daniela a'nenda o'madoya'uyate. Yan'bona'pakpo yan'nopoenkati'. Kenda Diosen jakyo e'ede'te yan'tiahuaydepo ¹⁶ aya'da aratbut Judea huadaribayo o'nepo ote'yon ida ken'mamone'.

¹⁷ Huabarakeri idada on'batiaknok jak kurute opud ee'nayo jakyo katapi' mo'tamae a'udya'po kudhue' yaneti'. Idada yan'mamonti'. ¹⁸ Kenomey ta'bayo o'nepo jakyo huaoktaj a'etuya'po kumejhue' yane'. Idada yan'mamonti'. ¹⁹ Ettone' bogdakhue' ya'nepo kenpa'ti ettone' yobed yan'to'epo on'minognok ida monhue'dik o'nenok kenomeytaj dakhue'nanada ya'eapet. Pai'da

yan'nopo'eapet. ²⁰ Yan'tiona'pakikati'. Huahui'okpi' uu'ok ee'tepi' monhue'dikpi' a'eya'po, okmapie'ahuad-dikte monhue'dikpi' a'eya'po, yan'tiona'pakikati'.

²¹ Huakka'nada pai'da yan'nopo'eonhuahua'apetnok. Ke'ponanada ya'neonhuahua'apet. A'nenda sue'da pai'damon on'nopo'e'uyate. Kenpa'ti nogok onte'ti sue'da dakhue'mon yan'nopo'eapet. ²² Aya'ada mabuey-hue'dik ka'ne'po kenpa'ti Diostaj huaknopoe'eri Diosen huabaktie'ea'eritaj Diosa o'matinepahui'po "sue'da huame'noe aratbut pai'nana da kan'nopo'un-huahuike'." Diosa ya'aapet. Konigepo yan'tiona'pakikati'.

²³ Kenoka' pai'da e'nopo'unhuahuade'te "Yan'tiahuay' in Cristo o'e." "Yan'tiahuay' ayo Cristo o'e." Be'api' ena'nayo peehue' yaneti'. ²⁴ Nogok "Cristo ijje'y," huabok-erekapi' nama'da yan'mana'apet. Noga "Diosen huamanbatia'pakeri ijje'y," nama'da nogok nogok yan'mana'apet. Diosen huabaktie'ea'eri nama'da kagke'po nama'da yan'mana'apet. Kenpa'ti 'urua'da konig Diosayo'da ka'dik o'eneg yagka'apet kenpa'ti yan'bayarea'apet. ²⁵ Nama'da huaa'eria nama'da yan'batia'pakapet. Nama'da huaa'eri tiakhued daka'da opudtaj on'nopoe'a'ne. ²⁶ "Aratbut ehue' e'nahue'yo Cristo o'e." Aratbuta e'na'nayo huahue' yaneti'. "Iyo Cristo o'e jakyo." Be'api' ena'nayo peehue' yaneti'. ²⁷ Konig ojbed-tone' adteda kurudya' e'eypak o'huaika' aya'ada aratbuta nogbaya' nogbaya' onokteyo' on'tiahuayika'. Ken konig do onte'ti e'tiakte aratbut nogbaya' nogbaya' onokteyo' on'tiahuayapet. Do'taj Diosen Huasi'po ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. ²⁸ Huaso' o'bueypo ida pagda o'e. Matuk ida on'batiakika'. Konigti nogok aratbut dakhue'da ogkika'deaponok doere Diosen huata'moneriere ijhuarakapoy. Dakhue' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy.

In konig ijtiakapoy Jesúsa o'batia'pakuyate.

(Mr. 13.24-37; Lc. 21.25-33; 17.26-30, 34-36)

²⁹ Kenoka' pai'da e'nopo'unhuahuade'te digá' e'-magkadhuahua' en'batikde'te niokpoakon sigpi' ta'tehue'dikda ya'eapet konigti puug jeyhue'da ya'eapet. Kurudya' siokpo yakahuaapet. Kurudyo huae'eri huairinig yan'kiriga'apet. ³⁰ Kenoka' kurudyo do Diosen Huasi'pota' bo'tiahuayapet, 'urua'nanada ee'te aya'ada bo'tiahuayapet. Diostaj dakhue'da ogkika'po on'manokotdepo on'mame'pukpo digá'da on'bahuikapo. Do e'tiakte bo'tiahuayapet. Teynanada ijje'po 'urunana-da ijje'po ijhuarakapoy. ³¹ 'Utta'da huato'ka'pu' e'to'ka'te do'hued huata'moneri ijmata'mona'apoy. Nogyon nogyon do'hued huabaktie'ea'eritaj on'bakupopaka'apo. Aya'baya'da on'bakupopaka'apo.

³² Higuera hueymeytaj ijmanbatia'pakapoy. Kenda daka' yan'nopoe'. Hua'opi o'kuta'sonpakde o'bakuta-pakde huabayok o'tiakonyak mo'nopojika'. ³³ Kenda kenpa' huaboda ijmanay e'ede'te opud bo'tiahuaydepo kurudya' o'tiakdeapo nopoe'dik mo'ene. ³⁴ Aya' opud aratbut bueyhued opuden huakka' jaktaj taka' sorotataj ke'poda mogka'apet. ³⁵ Do'hued hua'a do'hued e'-manmadika'nayo kenpa'da o'unhuahuika'apo.

Batikhue'dik o'ēapo. Huadari batikdik kurud batikdik do'hued e'mana'nayo batikhue'dikda o'ēapo.

³⁶ Ken huame'noe o'tiakapo kente niokpo e'huadte aya'ada be'api' nopōēhue'da o'ne. Diosen huata'-moneripi' kurudya' nopōēhue' o'ne. Do, Diosen Huasi'po itipi' nopōēhue' ijje. Apag Diosayo'da o'nopōē.

³⁷ Konig a'nenda Noékudak eē'te aratbut huahue e'pogtaj onmabohue' o'nuy. Do e'tiakte konigti o'ēapo. Aratbut do'taj onmaboikahue' o'neapo. ³⁸ A'nenda Noé e'noete huēkurutone' tiakhued eē'ted aratbut on'bapeika', on'mamay'ika', on'tōepakika', kenpa'da oḡkika'uy. Diostaj nopo'koreahue'da Noéomey kusi'petone'yo eḡkudde'te ³⁹ kenpa'ti huēkurutone' o'tiakapo oknopōēhue' o'nuy. E'tiakte enta'kotde'te huaboa'da on'nokotuyate. Kenoka' huēkurua aya'da o'batohua'uyate. Do e'tiakte konigti ya'neapet. ⁴⁰ Do e'tiakte ta'bayo botta' huabokerek ya'neapet. Diosen huata'moneria nogtatida yanoktohua'apet. Nogtaj ya'nenonapet. ⁴¹ Botta' ettone'a yan'atarua'apet. Diosen huata'moneria nogtatida yan'tohua'apet. Nogtaj ya'nenonapet.

⁴² Kenoka' do opuden Huairi o'tiakdeapo nopōēhue' mo'ēpo, daka' eḡkōē' menigikati' opudānayo. ⁴³ Jak huāḡaē'eri e'tayte huabere'eri a'bereya'po on'tiakika'. Ken horate huabere'eri o'tiakapo jak huāḡaē'eri e'nopōē'nayo tayhue' o'ēpo huabere'eritaj o'mabonok berehue'dik o'ēapo. ⁴⁴ Konigti opud kenpa'ti do'taj daka' maboika'dik mo'ika'ne. Kenoka' Huairi o'tiakapo nopōēhue' e'ne'te ijtiakapoy.

Huairien huanaba' huamatōē'eri daka' huakika'eri konig o'ne. Huairien huanaba' huamatōē'eri daka' kihakue' huāē'eri konig o'ne.

(Lc. 12.41-48)

⁴⁵ Huaknopōē'eritaj 'urua'nanada huatamatōē'erita' Diosa o'pakika'. 'Urua'nanada huatamatōē'eria huaknopōē'eritaj daka' on'manmadikika' kenpa'ti daka' on'matojka'. ⁴⁶ Do e'tiakte huatamatōē'eri daka'da on'nigpejka'po huadakda e'manmadikika'nayo kenpa'ti 'uruda nog huaknopōē'eritaj e'tihuapokika'nayo durugda o'neapo. ⁴⁷ Daka'da Diosen oḡkika'po aya'da Diosen e'tamae' on'tojka'apo. ⁴⁸ Do'hued huairi ijhue'da ya'ēpo yatiakapet nama'da e'nopōē'nayo kenpa'ti ⁴⁹ Diosen huaknopōē'eritaj e'mabitbitnayo kenpa'ti sine' huakku'da'eri e'bape'ika'nayo kenpa'ti kenomeyere e'mamay'ika'nayo ⁵⁰ kenoka' Huairitaj mabohue' ene'te ijtiakapoy. Kenme'noete nopōēhue' eē'te ijtiakapoy. ⁵¹ Kenomeytaj digā'da o'nogka'apone. Nama'da huaa'eri dakhuea'da o'nenok kenomeyere o'nogka'apone. Keyōda aratbut pai'da on'nopo'jka' kenpa'ti digā'da on'bahuikika' keyō kenomeytaj ijmaenapoy.

Diez mune'yo konig oḡka'uyate.

25 Konig Dios Huairien hueretda huanigpejka'eri, Dios Huairiensipō o'nepo daka' eḡkōē' on'nigonhuahuika'depo durugda Diosyo on'bakudapo.

Ken konig o'ē ijmanbatia'pakapoy. Konig opud judío aratbut oḡkika' huabokerek a'tōepakya'po sikyo huā-tōē ae'ya'po o'tiakapo. Kentaj a'deatuya'po diez mune'yoa sikyo on'huahua'uy. Huasihuj huakjeysi'po o'nontōē'epo on'huahua'uy. Mune'yo konig Jesúsen huaknopōē'eri o'ne. ² Huabanigā' daka' nopōēhue'ada o'nuy. Nog huabanigā' daka'da on'nopōēpo huadakda oḡkika'uy. ³ Daka' manopōē' ehue'ada mune'yo sue'da huasihuj o'nontohua'uy. Nog huasihuj ontohuaehue' o'nuyate. ⁴ Nog mune'yoanayo nog huasihuj o'nontohuae'uyate. Diosen Nokiregā' o'manopo'tojka'nok Diosen 'urua'da oḡkika'po huabokerektaj keyōda on'niguyate. Huasihuj konig Diosen Nokireg o'ē. ⁵ Huabokerek a'tōepakya'po ijhue'ta'da o'tiaknok aya'da o'nokbatai'uyate. ⁶ Ken sikyo nopoka' "Ken huabokerek a'tōepakya'po o'tiakde. Kentaj yan'dej." "Utta'da aya'ada on'peēde'uyate. ⁷ Aya'ada mune'yo on'mamabo'uyate. Huakjeysi'potaj a'bakpakaya'po oḡka'uyate. ⁸ Daka' manopōē' ehue'ada huāē'eria mune'yo nog mune'yotaj on'mana'po: "Sue'da huasihuj beyok. Oro'en huakjeji o'bakayde." On'mana'uyate. ⁹ "Keje' sue'da mo'taēne. Yokhue'dik o'nene. Huabahuaya'erite yanhua'. Keyō ya'detu'." Daka'da huanopōē'eri mune'yo oḡ on'mana'uyate. ¹⁰ Nog huabanigā' daka' nopōēhue'ada huāē'eri mune'yo huasihuate enhuade'te huabokerekakon o'tiakuy. Ke'na a'tōepakya'po o'tiakuy. Kenere huabanigā' mune'yo Diosen Nokiregā' o'manopo'tojka'nok daka'da Diostaj on'nigpejka'po jakyo e'tōepak fiestate on'kuduyate. On'kuddepo akbogpe o'nokhuikuy. ¹¹ A'timon huabanigā' daka' nopōēhue'ada huāē'eri mune'yo on'tiakuy. "Monigokhuike', Huairi." O'nona'uyningā. ¹² "Opudtaj oḡkijhue' o'nene. Buttida ijjay." Huairia o'mana'uy. Ken konig ya'ēapet. —Jesúsa o'manbatia'pakuy.

¹³ —Konigepo Diosen daka'da yaḡ'kikati'. Batikhue'da do e'tiakapote eḡkōē' yanikati'. —Jesúsa mona'uyne.

Huairien huadak huanigpeē'eria huairien huakupe daka' o'taēpo nog huakupe gana o'taka'apo. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

¹⁴ —Konig Dios Huairien hueretda huanigpejka'eri, Dios Huairiensipō o'nepo kirigayō' Diosen oḡkika'. Konig huairi huanaba' o'matōēpo nogbayo a'ti o'hua'depo huanaba'taj ke'nen huakupe o'baktoyoke'uyate. Gana men'takadhuahue'po o'baktoyoke'uyate.

¹⁵ Nogtatida huabanigā' mil huakupe oktoyokuyate. Nogtaj botta' mil huakupe oktoyokuyate. Nogtaj nogtida mil huakupe oktoyokuyate. Konig gana men'take'po huakka' huanopōē'eritaj huakka'mon o'baktoyokuyate. Sue'da huanopōē'eritaj huakkahue' o'baktoyokuyate. O'bayokdepo nogbayo o'bakhua'uyate.

¹⁶ Ke'na huanaba' huabanigā' mil huakupe o'edepo nogok nogok o'bae' kenpa'ti o'bahuaya'. Daka'da o'kika'depo nog huabanigā' mil huakupe o'itaka'uyate. ¹⁷ Konigti o'ka'po noga botta' mil o'tōēpo nog botta' mil huakupe o'itaka'uyate. ¹⁸ Kennayo nogtida mil o'edepo sorokyo o'ma'iregā'uyate.

¹⁹ Huairi ijhue'da o'edepo onte'ti o'tiakuyate. "Yan'tiak." Huakupe huato'e'eritaj o'mana'po en'tiakte, "Men do'hued huakupe mo'to'e," o'mana'uyate. ²⁰ Ke'na huabaniga' mil huakupe oe'uy huakkuru o'huatiakuy. Huairitaj botbaniga' mil huakupekon o'tabahua'uyate. "Huabaniga' mil huakupe bekuayne. Nog huabaniga' mil ijitaka'mey. In botbaniga' mil huakupe itamaene, Huairi." Ona'uyate. ²¹ "Huadakda huanaba' o'taene o'na. Daka'da i'kika'nok. Batikhue'da i'kika'. Sue'da do'hued me'taeme'nig'a daka'da i'kika'tenok huakka'da do'hued me'ta'eapone. Doere i'durugpakapone." Huairia ona'uy. ²² Nogakon huanaba' botta' mil huakupe oe'uyate huairite o'huatiakpo "Botta' mil huakupe bektoyokuyne. Nog botta' mil huakupe ijitaka'mey. In botta' botta' mil huakupe itaene, Huairi." Ke'na huanaba'a ona'uyate. ²³ "Huadakda huanaba' me'taene. Daka'da i'kikate. Sue'da do'hued me'taeme'nig'a daka'da i'kika'tenok huakka'da do'hued me'ta'eapone. Doere i'durugpakapone." Huairia ona'uy. ²⁴ Ke'na nogtida mil huakupe oe'uy huairitaj o'huatiakdepo "O'na ba'tey o'epi', ijnopoe'po o'nen huanaba' diga'da en'baa'tada aya'da i'bakbae'ika'. Huanaba'en ehue'da o'e. Huakid batukehue'ada i'bakbakayika'. ²⁵ Konigepo ijme'pukpo o'nen huakupe sorokyo ijmairega'uy. In o'nen itaene." Ken huanaba'a ona'uy. ²⁶ "On huanaba' dakhue'da i'ene. Baahue' huae'eri i'ene. Do baahue'da o'bakbaika' kenpa'ti batukhue' e'eda huakid o'bakbaika' i'nopoe'po ²⁷ konigepo do'hued huakupe bancoyo e'kudame'nayo do e'tiakde'te do'hued huakupe nogiti huakupe men'tahuayetnig'a." Huanaba'taj huairia ona'uyate. ²⁸ Nogomey kenteda e'ne'te "Ken mil huakupe huanaba' o'to'e ya'nokkay'. Ke'na diez mil o'toenigtaj yan'yok. ²⁹ Aya'ada sue'da huakka' on'to'epo daka'da e'to'ika'nayo daka'da e'kika'nayo kenomeyen huairia o'pakpo nogiti o'bayokapo. Nogomey sue'da on'to'epo daka'da to'ehue' ee'nayo daka'da kikhue' ee'nayo kenpa'ti noga itakahue' ee'nayo kenomeyen huairi kenda sue'da on'toenigtaj o'baktiparatapo. ³⁰ Ken dakhue' huanaba'taj keyoda sikkiregda o'ika', keyoda kenpa'da pai'da on'nopo'ika', keyoda ya'nen'." Huairia o'mana'uyate. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

Jesús Huairi onte'ti e'tiakde'te ke'nen hueretda huanigpeika'eritaj daka' o'baeapo. Oknopoe'hue' huae'eritanayo Diosen castiga e'kadhuahuika'yo o'maenapo.

³¹ —Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. Nogok do onte'ti ijtiakapoy. Onte'ti konig huairitone' 'urua'da ijje'po doere aya'da Diosen huata'monerie o'tiakapoy. Kenoka' Dios Huairien 'urua'da huahuate konig huamata'mona' huairi ijhuadapoy. ³² Aya'ada nogbayo nogbayo huae'eria do'taj menhuatiakapone. Do'taj egkupopakte ijbaktie'ea'apoy. Konig oveja huato'e'eria ovejataj cabra 'uhua o'bakupopaka'ika' ken konig ijka'apoy. ³³ Oveja konig Diosen huabaktie'ea'eri 'uruda Diosen hua'a huanigpe'e'eri do'hued huada'kopen ijkupopaka'apoy. Cabra konig Diosen huabaktie'ea'eri ehue'da nama'da huaka'eritaj do'hued ope'topen ijkupopaka'apoy.

³⁴ Ijbakupopaka'depo do'hued huada'kopen huae'eritaj "Yan'tiak. Opu'dtaj do'hued Apaga o'madurugpaka'uyate. Huadari kurud Diosa a'nenda o'ka'po do'huedsi'po o'neapo Diosa o'nopoe'uyate. Oyda Diosensi'po mo'ene. ³⁵ Aypota' e'kusitokte aypo on'yokuyne. Maymaya' ea'te hu'e'ey on'yokuyne. Nogbayo e'huae'te huataj on'yokuyne. ³⁶ Yudtaj to'ehue' ee'te on'yokuyne. Dakhue', ee'te on'ta'huade'uyne. Huabakuda' jakyo ee'te do'taj on'ta'huade'uyne." Do Diosen Huairi huada'kopen huae'eritaj ijmana'apoy. ³⁷ "Menok kenpa' kahue' o'uy ontaj. O'na aypota' e'kusitokte aypo yokhue' o'uyne. Maymaya' ea'te hu'e'ey yokhue' o'uy. ³⁸ O'na nogbayo e'huae'te oro'en jakyo kataye'po kudahue' o'uy. Yudtaj to'ehue' ee'te menok yokhue' o'uyne. ³⁹ Dakhue' ee'te kenpa'ti huabakuda' jakyo ee'te on'taj ta'huade'hue' o'uyne, Huairi." Huadak huaka'eria do'taj kenpa' boa'apone. ⁴⁰ "Kenoka' inomey do'hued huama'buytaj bo'ka'uyate kenda do'taj hueretda bo'ka'uyne." Do Diosen Huairia ijmana'apoy.

⁴¹ Aratbut ope'topen Diosen huabaktie'ea'eri ehue' e'huae'taj "Menokbahua'. Opu'dtaj Diosa diga' castiga magka'dik mo'eapone. Bakpak batikhue'da e'ika'yo yanhuati'. Ken ta'akyo castiga a'magkaya'po toto'taj kenpa'ti toto'en huata'moneritaj Diosa o'nigka'de.

⁴² Aypota' ee'tada yokhue' o'ne'uyne. Maymaya' ea'tada yokhue' o'ne'uyne. ⁴³ Nogbayo e'huae'te huataj yokhue' o'ne'uyne. Yudtaj to'ehue' ee'te yokhue' o'ne'uyne. Dakhue' ee'te kenpa'ti huabakuda' jakyo ee'te do'taj ta'huade'hue' o'ne'uyne." Do Diosen Huairia ijmana'apoy. ⁴⁴ "Ehue' ontaj e'kusitokte tihuayhue'da maymaya' ea'te tihuayhue'da o'na nogbayo e'huae'te kenpa'ti yudtaj to'ehue' ee'te kenpa'ti dakhue'da ee'te huabakuda' jakyo ee'te tihuayhue' o'e'uyne. Konigepo ontaj tihuapokhue' o'e'uy, Huairi." Ope'topen huakupopakeria do'taj mona'apone. ⁴⁵ "Inomey do'hued huama'buy do'hued huaknopoe'eri huairihue'da kenpa'ti konig pai'da e'ne'tada batihuapokhue'da mo'ika'uynok konigepo do'tada konig tihuapokhue' o'nyne. Buttida ijjay." Ijmana'apoy. ⁴⁶ Kenomey ope'topen huakupobo'eri Diosen castigayo kenpa'da o'nokbahua'apo. Kenpa'da pai'da on'nopo'unhuahuika'apo. Diosen 'uruda huakika'eri kenpa'da Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Jesústaj a'arakya'po monig o'totiakapo judío huairiomey on'batia'pakuyate.

(Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

26 Kenpa' aya'da Jesúsa oro'taj mona'depo nogdakon mona'po:

² —Eme'tekenta' judío huakkuru'eri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'e'apo, mo'nopoe'ne. Do'taj cruzte kan'arake'po judío huairitaj nogbokereka'tida me'bahuaya'apone —Jesúsa mona'uyne.

³ Jesúsa kenpa' ea'te sacerdote, Moisésenba' huanmanmadika'eri, judío huairitone', Caifás sacerdote huairien jak kurute on'kupopakuyate. ⁴ Keya' monig Jesústaj iregireg o'totiakapet kenpa'ti monig o'arakapet on'batia'pakuyate.

⁵ —Fiesta eġte arakhue'dik o'ene. Kenoka' e'araknayo aratbut mo'huadiaypo 'utta'da boy'dik mo'eapone. —Judío huairia on'batia'pakuyate.

Ettone' 'uru'hujeada huasihu'a Jesústaj o'kutioy'uy.
(Mr. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

⁶ E'si'dakseta' Simóntaj on'dikka'uyate. O'si'dak-yare'uyate. Betania huakka' jakyo Simónen jakyo Jesús eġte ⁷ ettone'a Jesústaj o'huahua'po huid yerepu'te 'uru'hujeada huasihuaj huakka'teda eġtada o'tohua'uy. Jesús huabape' kutopate e'huadte 'uru'hujeada huasihuaj o'kutioy'uy. ⁸ Sue'ada Jesús en huanigpejka'eria e'kutioy on'tiahuaydepo on'huadiayonpo,

—Mena'po huakka'teda eġtada nama'da injoy. ⁹ On-joyhued eġ'nayo huakka'teda bahuaya'dik huakupe pai'da aratbuttaj bayokdik o'eay'nig'a. —Huanig-pejka'eria nopoghue' o'nepo on'da'uy.

¹⁰ —In ettone'taj nama'da i'ka'ne onahue' yane'. 'Uru-a'da megka'ne. ¹¹ Opuđere pai'da aratbut o'nika'apo. Donayo opuđere ehue' ijika'apoy. ¹² In huasihuaj be'tioyne do'hued huas'o' e'kubarakka' ikkenda be'si-huaka'ne. ¹³ Do aratbuttaj a'manopo'koreaya'po mo'nigbuey'uy. Meyapi' aya'da huadaribaya' kenpa' on'manbatia'pakika'apo kenda in ettone' megka'nigkon on'manbatia'pakika'apo. Ken ettone'taj okkahuehue' o'nika'apo. —Jesúsa mona'uyne.

Huakupete Judasa Jesústaj o'huatitotiakapo judío huairitaj.

(Mr. 14.10-11; Lc. 22.3-6)

¹⁴ Doce Jesús en huata'moneri o'nepo nogtida Judas Iscariote e'ġada o'bakhua'uy. Judío sacerdote huairitaj a'batia'pakya'po o'bahuahua'uyate.

¹⁵ —¿Jesús opuđtaj e'yoknayo menig'a huakupe do'taj yokdik o'ne? —Judasa sacerdote huairitaj o'mana'uy. Ken Judastaj treinta plata huakupe on'yokuyate. ¹⁶ Huaboa'da Jesústaj sacerdote huairitaj monig ijbayokapet Judasa o'nopog'euyate.

Kene'huay'a Jesúsere on'bape'uyate.

(Mr. 14.12-25; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

¹⁷ Ken huame'noe judío huakkurueri isi'po mabueyhue' eġ' okkahuehue' fiesta huakkuru huame'noe o'uy. Oro' Jesústaj o'huahua'po,

—¿Mey'a' fiesta aypo manhuada'dik o'eapone? —Jesústaj ona'uy.

¹⁸ —Jerusalényo yanhua'. Huabokerektaj bo'huahuayapet, "A'ti ijbueyapoy. Q'nen jakyo do'hued huanigpejka'eriene fiesta aypo o'bape'apoy. Huamanmadika'eria oa'." Ken huabokerektaj ya'nonati'. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁹ Kenda Jesúsa mona'nig oro'a o'ka'po fiesta aypo o'manhuada'uy.

²⁰ Esikde'te Jesús doce huanigpejka'eriene kutopate o'epo ²¹ o'bape'po,

—Judío huairia do'taj kdarake'po opud nogtiada do'taj mo'bayokapone. Buttida ijjay. —Oro'taj Jesúsa mona'uyne.

²² Ken huaboa'da suhue'nada o'uy oro'. Noga noga Jesústaj ona'po:

—Doapi' o'yokapetpi', Huairi. —Oro'a noga noga ona'uy.

²³ —Ke'na doere aypo huabape'te o'bape'denig'a ke'nada judío huairitaj me'bahuaya'apone. ²⁴ Konig Apagba'te oa'ika' do'taj ogka'aponiga ke'na me'bahuaya'apone. Kentaj ke'ponada o'eapone. Pai'nada o'nopo'unhuahuika'apo. Ke'na a'nen si'poehue' e'uy-nayo huadakda o'eay'nig'a. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

²⁵ —Do'huapi' o'bahuaya'apetpi'. —Jesústaj Judasa nama'da ona'nig'a ke'na judío huairitaj o'yokapo.

—Eġ' o'na o'bahuaya'apone. —Jesúsa Judastaj ona'uy.

²⁶ O'bape'po Jesúsa pan o'bapadpo, "dakiti Dios"

oa'depo o'posakea'po oro'taj bo'yoke'po,

—Yan'bape'. In pan do'hued huas'o' o'e. —Oro'taj mona'uyne. ²⁷ A'timon vino huamaipu' o'toepo "dakiti Dios" ona'depo oro'taj bo'yokpo,

—Opud aya'ada yan'mai' ²⁸ Do'hued mimi o'e. Aratbuten dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy. Huaboa'da ijjay. Opuđtaj a'nopog'eay'a'po ijbueydepo do'hued mimi o'hua'apo. Aratbuten dakhuea' e'ka' akkahueaya'po do'hued mimi o'manighua'apo. ²⁹ A'ti in vino mayhue' ijika'apoy. Nogok do'hued Apag Dios Huairitaj aya'da huaknopog'eria huaboa'da en'nigpejkade'te onte'ti vino ijmayapoy. —Jesúsa mona'uyne.

"Jesústaj jokiahue'ya ijjey." Ia'apone Pedro. Jesúsa ona'uy.

(Mr. 14.26-31; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

³⁰ Diostaj e'batadi'kea'de' huakka' jak Jerusalénya' o'norokdepo ote' Olivosyo sikyo o'hua'uy.

³¹ —In sikyo opud aya'da do'taj o'nokmabiradapone. Do'taj o'nokmamonapone. "Oveja huamatog'eritaj ekarakte oveja o'nokmamonapo." Apagba'te kenpa' oa'. ³² Nogok huakudaka'da e'ġada ijnoyhuaddeapoy Galileayo huakkuruda ijhua'apoy. Opuđ ta'pota' bo'tiakapone. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

³³ —Nogomey bokbiradpo ekmamonpi' donayo okbiradhue' ijjepoy. —Pedroa Jesústaj ona'uy.

³⁴ —Oyda in sikyo huatahuaj sipoghued "Jesústaj jokiahue'ya ijjey." Bapa'a' ia'apone. Buttida ijjay. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

³⁵ —Ehue' onere bueydik eġ'pi' "Jesústaj jokiahue'ya ijjey," ahue' ijjepoy. —Pedroa ona'uy. Oro' Jesús en huanigpejka'eria konigti aya'ada ona'uy.

Getsemaní ta'baya' Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuy.

(Mr. 14.32-42; Lc. 22.39-46)

³⁶ Ken sikyoda Getsemaní ta'bayo Jesús oro' ke'nen huanigpejka'eriene okye'uy.

—Inteda yan'bahuadi'. Ayo a'tiona'pakya'po ijhua'apoy. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

³⁷ Pedrotaj kenpa'ti Zebedeoen botta' huasi'po Juan Jacobotaj o'batohua'depo Jesús huaboa'da suhue'-nanada o'epo kenpa'ti pai'nanada o'nopo'epo,

³⁸ —Konig ijbueyapopo pai'nanada ijnopo'ey. Iyoda men'nige'. Doere yanokpoehue'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹ Ken Jesús nogiti adyonda o'hua'depo okkubuka' o'huedpo o'tiona'pakpo:

—Do pai'da nopo'ehue' kãe'po tihuapokdik ee'nayo konig do ijpaknig kahue' yãe'. Konig kenda on i'pakpo megka', do'hued pag. —Jesúsa o'tiona'pakuyate.

⁴⁰ Ken Pedromeytaj o'bahuahua'po en'batayte o'bahuahuay'uy.

—Nogoratipi' mena'po doere okpoehuehue'dik mo'ene. ⁴¹ Nama'da kahue' a'eya'po yanokpoehue' yan'tiona'pak. Huadak e'kika'ta' bo'eretpaknig'a kahue'dik mo'ene. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴² Onte'ti a'tiona'pakya'po adyonda o'bakhua'uy.

—Do'huada pai'da e'nopo'eta' pakhue' ijje'y. Kenpa'ti e'bueyta' pakhue' ijjen konig kenda on ipaknok bueydik a'ey', do'hued pag. —Jesúsa o'tiona'pakondepo ⁴³ Onte'ti huanigpejika'eritaj o'bahuatiakuy. Entayte o'bahuahuayato'uy. Taytaya' ijjay. Huakka' o'da'nok.

⁴⁴ O'bakhua'depo bapa'a' o'tiona'pakuyate. Konigti o'tiona'pakuyate. ⁴⁵ Ken o'tiona'pakondepo huanigpejika'eritaj o'bahuatiakpo,

—Oyitiye'yo yan'huedti', yan'tayti'. Oy dakhuea' huaka'eritaj do'taj men'bahuaya'ne. ⁴⁶ Yan'mabo' monhua'. Ke'na men'bahuaya'dene o'tiakde. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesústaj on'tohua'uyate.

(Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Jesúsa kenpa' e'mana'ted Judas o'tiakde'uy. Jesúsen doce huanigpejika'eri Judas nogtida o'uy. Judasere huakka'da on'batiakbeduyate. Sorotataen siroenpa noga hueypa on'totiakpo on'batiakbeduyate. Sacerdote huairi judío huairitone'a on'mata'mona'nok on'batiakbeduyate.

⁴⁸ —Kentaj bo'paknigtaj ijbuyukapoy yan'tohuati'.

—Kenpa' Judas huabahuaya'eri tiakhued o'epo o'mana'uyate. Jesústaj ka'nokig'e'po kenpa' o'mana'uyate.

⁴⁹ Ken Judas Jesústaj o'huahuato'po,

—Ijtiaki, Huamanmadika'eri, —ona'depo o'buyukuy.

⁵⁰ —¿Katete i'tiak huadi'? —Jesúsa ona'uy.

Nogomeya Jesústaj on'ta'koyato' on'tohua'uy.

⁵¹ Ken nogtiada huanigpejika'eria siroenpa o'to'epo sacerdote huairien huanaba'taj o'pesodokteguy.

⁵² —Siro yakudã'. Kenomey kenpa'ti siroa ogka'po siroa mabueydik o'ẽapo. ⁵³ Setenta mil Diosen huata'moneri sorotataj menigta'mona', pag. Oyedda do'hued Apag Diostaj tiona'pakdik ijje'ayetnig'a, kenda e'tiona'paknayo idada menigta'monayetnig'a inomey do'taj tohua'dik o'ne. Apagba'te oa'ika'nok kenpa' tiona'pakhue'dik ijje'y. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy. ⁵⁵ Kenoka' huakka' aratbuttaj:

—Konig huiyokda huabere'eritaj a'tohuaya'po mo'bahuahuika'. Konigti do'taj on'huatiakbedne. Siroenpa mo'to'epo hueypa mo'to'epo do'taj on'huatiakbedne. ¿Mena'po? Diosen jakyo aya'da huame'noe ijhuadpo ijmanmadika'ikay. Kenoka' do'taj tohuahue'

o'nika'ne. ⁵⁶ Konig Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'te mentimadoya'uyate. Konigda opud do'taj ka'dik o'nene. —Jesúsa o'mana'uy. Eade'te oro' Jesúsen huanigpejika'eria Jesústaj okmamon'uy.

Judío huairi egkupopakyo Jesústaj on'boa'uyate.

(Mr. 14.53-65; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Caifáste on'tohua'uyate. Caifás sacerdote huairitone' o'ika'uy. Caifásen jakyo aya' judío huairi on'kupopakbeduy. ⁵⁸ Pedronayo adteda Jesústaj o'ta'hua'uyate. Sacerdote huairien kurute o'tiakdepo e'tiokpaka'yo o'kudpo sorotataere o'huadonhua'po, Jesústaj menpa' yanogka'apet o'nopõepo a'tiahuaya'po o'huadonhua'uyate.

⁵⁹ Sacerdote huairiere huatone' huairiere kenpa'ti aya'da nog judío huairi ogkupopakpo, "Jesúsa dakhuea'da o'ka'." "Jesúsa nama'da oa'." Be'api' kenpa' a'huaaya'po o'dikuk. Nogpa' nogpa' nama'da a'huaaya'po kenpa'ti on'dikukpo Jesús kabueye', ea'ta' o'deretpakuy. ⁶⁰ Huakka'da nama'da huaa'eria da on'huaa'nig'a "Dakhuea' o'kika', bueydik o'e." Ahue'dik o'nuy. Ta'pote botta' nama'da huaa'eria on'huaa'po,

⁶¹ —"Diosen huid jaktone'taj sakdik ijje'y. Bapa' huame'noe onte'ti ka'dik ijje'y." Jesúsa oa'uy. —Kenpa' nama'da huaa'eria on'huaa'uyate.

⁶² Kenoka' sacerdote huairi o'bodpo Jesústaj —¿O'na menpa' baa'tokhue' i'e? ¿Kenda inomey ontaj bo'huaa'ne buttida menpa' yada? —Sacerdote huairia Jesústaj ona'uyate.

⁶³ Jesúsnayo sohuata' a'tokhue'da o'uyate.

—Diosnayo o'noeonhuahuika'. Diosa mepejika'ne do'taj buttida ona'dik mo'ene. ¿O'na menpa' Cristo i'e? ¿Menpa' Diosen Huasi'po i'e? Mena'. —Sacerdote huairia ona'uyate.

⁶⁴ —E'e, Cristo ijje'y. Diosen Huasi'po ijje'y. Do'taj Diosa me'ta'mona'uyne. Kurudyõ do'taj on'tiahuayapone. Dios teyda o'e. Ke'nen huada'kopen ijje'po kurudyã' e'sihuiya' e'tiakte on'tiahuayapone. —Jesúsa huairitaj o'mana'uyate.

⁶⁵ Konig judío aratbuta ogkika'uyate on'diaypo yudtaj on'huisika'. Ke'na sacerdote huairi Jesústaj o'peẽdepo o'huadiayonpo yudtaj o'huis'uyate.

—In huabokereka Dios ijje'y nama'da o'nopõepo dakhuea'da oa'. Nogiti dakhuea' huaa'eritaj e'peeta' pakhue' o'ey. Diostaj dakhuea'da oa'nigtaj opudã mo'peene. ⁶⁶ ¿Menpa' mo'nopõe? —Sacerdote huairia nog judío huairitaj o'mana'uyate.

—Dakhuea'da oa'. Bueydik kãe'. —O'nona'uyate.

⁶⁷ Jesúsen huakoktaj on'tisupue'uy kenpa'ti Jesústaj on'tuktukuy kenpa'ti Jesúsen huakoktaj on'pebas'uy.

⁶⁸ —¿Ontaj Diosa e'ta'monuy'nayo be'a huaboa'da be-tuktuk ke'na yaa? —Jesústaj o'nona'uyate.

"Jesústaj jokiahue'ya ijje'y." Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mr. 14.66-72; Lc. 22.56-62; Jn. 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Kenoka' jak kurute Pedro e'huadte mune'yo huanaba'a o'huahua'depo,

—Jesús Galileayo huag'eriere i'huae'ika'uyate. —Pedrotaj mune'yoa ona'uyate.

⁷⁰ Aya'ada enpee'te,

—Ehue'. Katea' i'et nopog'hue' ijje'y. —Pedroa oa'uyate.

⁷¹ E'tiokpaka' akbogpeyo e'huade'te noga ettone'a o'tiahuaydepo,

—Jesús Nazareteriere ken kenpa'ti o'huae'ika'uyate.

—Pedrotaj o'huaa'uyate.

⁷² —Ehue'. Kenbokerektaj jokiahue'ya ijje'y. Buttida ij-jay Diosapi' o'nopog'e. —Onte'ti Pedroa oa'uyate.

⁷³ A'timon nogomey meyo'hue'da o'nepo Pedrotaj on'huatiakpo,

—O'na Jesús en huanigpe'ika'eri i'epo konig Galilea huag'erien hua'a ia'ne. —Pedrotaj o'nona'uyate.

⁷⁴ —Kentaj jokiahue'ya ijje'y. Buttida ij-jay. Buttida ahue' ee'nayo dakhuea'da do'taj kagke'. —Pedroa o'mana'uyate.

Kenpa' ea'te huatahuua o'sipogde'uyate. ⁷⁵ E'si-pogde'te "Oyda in sikyo huatahuua sipoghued, 'Jesústaj jokiahue'ya ijje'y, bapa'a' ia'apo." Jesús a mename'nig. Pedro huaboa'da okkahuehue'da onte'ti o'noponpo o'orokdepo pai'nanada o'huikuyate.

Jesústaj Pilato gobierno huairitaj on'yokuyate.

(Mr. 15.1; Lc. 23.1-2; Jn. 18.28-32)

27 Emede'te monig Jesús bueydik o'eapo aya' sacer-dote huairia aya' judío huatone' huairia on'batia'pakdepo on'nopog'e'uyate. ² Jesústaj on'tinukupo on'tohua'po Poncio Pilato Romano gobierno huairitaj on'yokuyate.

Judas o'buey'uyate.

³ Judas huakupete Jesústaj judío huairitaj o'bahuayame'te. Jesús bueydik o'eapo Judas huaboa'da o'nopogedepo huaboa'da o'nopokorea'uyate. Treinta plata huakupe sacerdote huairitaj kenpa'ti huatone' huairitaj onte'ti a'batahuaya'po o'tohua'po,

⁴ —In huabokerek dakhuea' kahue' o'uy. Kenpa'da huadak o'kika'uy. Opuda kan'arake'po on'yokme'ne. Kenpa' ijka'po dakhuea'da ijka'mey. —Judasa huairitaj o'mana'uyate.

—Kenda e'peeta' pakhue' o'ey oro'nayo. —Huairia Judastaj o'nona'uyate.

⁵ Diosen jakyo Judas plata huakupe barakte o'endepo o'orokuyate. O'hua'depo e'bia o'huerenpitinukupo huata' o'oroa'po o'buey'uy.

⁶ Sacerdote huairi huakupe on'edepo,

—Huabokerektaj e'arak huakupe o'enk Diosen huakupe huato'e'yo in huakupe kudahue'dik o'ene. —Huairia o'da'uyate.

⁷ Nogok huayahuaya on'batia'pakpo,

—Mamasot huadari in huakupete mon'bake. Keyoda esoeritayo'da bakubarakka'dik o'nika'apo.

—Huayahuaya on'batia'pakuyate. ⁸ Ken huakupe Jesústaj kan'arake'po o'bahuaya'uyunig ken huadari on'bake'uy. Mimi huadari o'e. Aratbuta on'batia'pakika'apo. ⁹ Konig Jeremías Diosen huamanbatia'pak-

eria oa'uyate. Judío Huairia konigda ogka'de'uy. "Ken treinta plata e'huatitotia huakupe konig Dios Huairia oa'uyunig mamasot huadari yan'bakeapet." Jeremías o'madoya'uyate. Kenda judío huairi ogka'uyate.

Pilato gobierno huairitaj Jesús a huakpote o'nigbo'uyate.

(Mr. 15.2-5; Lc. 23.3-5; Jn. 18.33-38)

¹¹ Kenoka' Pilato gobierno huairite Jesústaj on'tohua'depo,

—¿Judío en gobierno huairi menpa' i'e? —Pilatoa on'a'uy Jesústaj.

—Ee' kenda ia' kenda ijje'y. —Jesús a ona'uy.

¹² —Jesús dakhue'da o'e. Nogda nogda dakhuea' o'ka'. —Judío huairia Pilatotaj on'huaa'uyunig'a. Jesús anayo baa'tokhue' o'uy.

¹³ —Ontaj dakhuea'da bo'huaa'ne. O'na soata' i'ene. ¿Menpa' i'pee? —Pilatoa Jesústaj ona'uy.

¹⁴ Jesús anayo sigpi' a'tokhue' o'uy. Pilato kenpihuay Jesústaj huakka' oknopen'uy.

Jesústaj yan'arakti' Pilatoa ta'pota'da o'mana'uy.

(Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19.16)

¹⁵ Ken fiestate gobierno huairia nogtatida huabakudá' jakyo huag'eritaj o'maoroka'ika'. Kentaj aratbuta o'noktie'ea' gobierno huairia o'oroka'ika'. ¹⁶ Kenoka' Barrabás huabakudá' jakyo o'uyate. Dakhuea'da huaka'eri o'e aya'ada on'nopog'e'uy. ¹⁷ Huakka'da en'bakupopakde'te,

—¿Huabakudá' jakya' e'orokata' be'taj bo'pak Barrabástaj Jesústapi'? Jesús opuden Cristo o'e. —Pilatoa o'mana'uy.

¹⁸ Judío huairi Jesústaj digda on'huahuaypo menigotiatkne. Pilatoa kenpa' o'nopondepo o'mana'uy.

¹⁹ Kenoka' Pilato huairi apon huahuadte o'huadde "Jesús huadakda o'e. Bueydik o'e. Ahue' ya'e'. E'bay-orokte kentaj pai'da yoknopo'unhuahuay." Pilatotaj behuaati' Pilatoen huato'e'a o'mana'uyate.

²⁰ —"Barrabástaj ya'oroka'. Jesústaj ya'darak." Pilatotaj ya'nona'. —Sacerdote huairia kenpa'ti huatone' huairia huakka' aratbut egkupopakte on'eretpakpo on'mana'uy.

²¹ —Botta' o'nenok. ¿Be'tataj ijjo'oroka'apo? —Pilatoa onte'ti o'mana'uy.

—Barrabástaj. —O'nona'uy.

²² —¿Jesús opuden Cristotaj monig ijka'apo? —Pilatoa o'mana'uy.

—Hueypa cruzte yaarak. —Aya'ada o'nona'uy.

²³ —¿Mena'po? ¿Kate dakhuea' yaka? —Pilatoa o'mana'uy.

—Hueypa cruzte yaarak. —Nogiti nogiti 'utta'da o'nona'uy.

²⁴ Do'taj pee'hue' o'nepo kenpa'ti aratbut digá'da o'nokoynok. Pilato o'nopondepo, "Hue'ey yatotiak," on'a'po aya'ada en'tiahuayte o'ba'koyopo,

—In huadak huabokerektaj e'araktá' pakhue' ijje'y. Donayo dakhuea' kahue' ijje'y. Opud bo'paknok ij-jarakapoy. —Pilatoa o'mana'uy.

²⁵ —Kentaj ya'darak nama'da ea'nayo oro' kenpa'ti oro'ensi'po pai'da o'nopo'eapo. —Aya'ada o'nona'uy.

²⁶ Kenoka' Pilato Barrabástaj o'oroka'uy. Jesústaj huiyokda huasi'dakbi'a en'bitbitde'te Pilatoa sorotata'taj o'bayokuy. Hueypa cruzte kan'arake'po o'bayokuy.

²⁷ Gobierno huairien huaboro' jakyo on'tohua'depo aya'da sorotataj Jesústaj on'tikupopakuyate. ²⁸ Ken Jesúsén huaok o'nokkiroka'po ayagdakon huaok on'ota'po. (Ken konig gobierno huairiayo'da on'otika'nig.)

²⁹ Kenpa'ti e'pid huakiok ogkuotta'po kenpa'ti hueypa huada'kopen on'ba'pada'uyate. Kenpa' o'nogka'depo huikudate on'tihuadpo,

—Itiak judíoen gobierno huairi. —Nama'da sorotata'a on'tierikpo o'nona'uyate.

³⁰ Kenpa'ti on'tisupu'uyate. Hueypa on'to'epo ogkubit-bituyate. ³¹ Ken konig on'tierikdepo okayagda o'nokiroka'po ke'nenokkon onte'ti on'ota'depo hueypa cruzte a'arakya'po Jesústaj on'tohua'uyate.

Hueypa cruzte on'arakuyate.
(Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

³² Jerusalén huakka' jakya' on'to'orokdepo Cirene huakka' jak huag'eri Simóntaj on'de'uyate. Sorotataa o'nona'nok Jesúsén hueypa cruz Simóna o'tohua'uyate.

³³ Ken Gólgota ote' onokye'uyate. Gólgota aratbuten-jate huakuai' ote'. ³⁴ Keyo sorotataj Jesústaj vino pai' on'yokuyate. Monigti ya'etapo suhuigda o'maypo nogiti mayhue' o'uyate.

³⁵ Sorotataj Jesústaj hueypa cruzte on'betandepo be'a ke'nen yudtaj ya'deyapet a'nopo'eya'po huid okmo o'nene'uy. Kenda Diosen huamanbatia'pakeria oa'uy-atenig kenda ogka'uy. ³⁶ Kenoka' Jesúsén huasog' a'tiokaya'po on'huad'uyate. ³⁷ Huaku kutapen hueymeyente "In Jesús o'e. Judío aratbuten gobierno Huairi o'e." On'madoya'uyate. Konigepo bueydik o'e on'nope'uyate.

³⁸ Kenoka' bota' huabere'eritakon hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesús huada'kopen nogtaj ope'topen on'mabeta'uyate. ³⁹ Judío aratbut on'pokpo Jesústaj dakhuea'da on'tidi'keonhua'uy. Kenpa'ti on'huadiaypo huakua on'pekore'epo,

⁴⁰ —"Diosen huaboro' jak ijsakapoy, bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy." Iame'ne. O'na bueyhue' a'eya'po huata' yatihuapok. O'na Diosen Huasi'po ee'nayo cruzya' yahuarak. —Judío aratbuta on'babokpo Jesústaj o'nona'uyate. ⁴¹ Sacerdote huairia Apagba' huamanmadika'eria fariseo huamanmadika'eria huatone' huairierea kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da o'nona'po:

⁴² —Nogomeytaj o'bayarea'ika'uyatenig'a huata'nayo bueyhue' a'eya'po tihuapokhue'dik o'e. Israel aratbuten huairi ee'nayo hueypa cruzya' kahuarake'. E'huaralnayo kentaj oknopojka'dik o'eapoy. ⁴³ Diostaj oknopoenok kenpa'ti "Diosen Huasi'po ijje." Jesúsé oa'uynok Diosa daka' Jesústaj e'paknayo bueyhue'dik ka'e'po katihuapoke'. —Judío huairia Jesústaj on'huaa'uyate.

⁴⁴ Huabere'eriére Jesús onteteyo' hueypa cruzte on'betpo kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da ona'uyate.

Konig Jesús o'buey'uyate.

(Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

⁴⁵ Tokhuada' e'huadte huadari huabada o'sikon'uy. Sikkjiregda o'uyate. Terea' e'huadde'te onte'ti o'ta'tuduyate. ⁴⁶ Kenteda niokpo e'huadted,

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate. Ken aratbuten hua'ate:

—¿Mena'po do'taj me'enonne, do'hued Dios? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate.

⁴⁷ Sue'da huakka'mona on'tikupobopo on'pe'edepo, —In huabokerek Elíaskudaktaj o'nokoy. —On'mana'uyate.

⁴⁸ Nogbokerektida ida o'ketpo apon esponja o'totikdepo vino pai'yo o'ta'buta'po hueypate o'beta'po kenpa'ti huakitta'te o'nigoktea'uyate. Kabuyuke'po o'nigoktea'uyate.

⁴⁹ —A'ti, Elías a'tihuapokya'po yatiakapetpi' a'ti-ahuaya'po mon'nige. —Nogomeya' on'mana'uyate.

⁵⁰ Onte'ti Jesús 'utta'da o'okoyondepo o'notitikon'uyate. ⁵¹ E'bueyonde'te Diosen huid jakyo konig tela pegtone' e'oroya'da kutapen nopote o'huison'uyate.

Huadari o'iyig'uy. Huidtone' o'sakuy. ⁵² Huakka' kubarak o'bakhuikad'uy. Huakka' Diosen huaknopoe'erikudak on'manoyhuadon'uyate. ⁵³ Bapa'me'noe e'pokonde' Jesús e'noyhuadde'te huaknopoe'erikudakkon kubarakya' on'maorokon'uyate. Diosen huakka' jakyo Jerusalényo on'kudon'uyate. Keyoda huakka'da on'batiahuay'uyate.

⁵⁴ Kenta' sorotataj sorotataj capitánere Jesústaj huatioka'eri huadari e'iyeg kenpa'ti nogpa' nogpa' ee'te on'tiahuaydepo huakka'da on'me'pukpo,

—In huabokerek buttida Diosen Huasi'po o'e. —On'batia'pakuy.

⁵⁵ Kenpa'ti keyoda huakka' ettone' on'nepo bidta'da on'tiahuayanhua'uyate. Ettone' Galilea huadaribaya' Jesústaj on'ta'hua'ika'po kenpa'ti on'tihuapokika'uy.

⁵⁶ María Magdalena kenpa'ti María Jacoboen Joséereen huayé kenpa'ti Zebedeoen huasi'poed huayé keyoda o'ne'uyate.

Jesústaj on'kubarakka'uyate.

(Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁵⁷ Ken e'sikonyakte José huakka'da huamatog'eri huairi o'tiakuyate. José huakka' jak Arimatea huag'eri kenpa'ti Jesústaj huanigpejka'eri o'epo ⁵⁸ Pilatotaj o'huahua'depo, "Jesúsensog' beyok." Ona'nok "Jesúsensog' Josétaj yan'yok." Pilatoa o'mana'uyate. ⁵⁹ José o'sog'to'epo yereda telaa o'sog'tihuiyigdepo ⁶⁰ Joséén huabo sipana'kogyo o'sog'huedan'uyate. Ken kubarak akbogpete huaboro' huid o'tinokbetandepo o'hua'uyate.

⁶¹ Joséén kubarak meyhue'da María Magdalena nog Maríaere on'huadpo on'tiahuay'uyate.

Jesús kubaraktaj sorotataj on'tioka'uyate.

⁶² Eme'te sábadote sacerdote huairi kenpa'ti fariseo huamanmadika'eriére Pilatotaj on'huahua'po,

⁶³ —“Bapa’ huame’noe e’pokte onte’ti ijnoy-huadapoy.” Ke’na da huaa’eria bueyhued o’epo oame’, okkahuehue’ o’ey, huairi. ⁶⁴ Ke’nen huanigpejka’eri yan’huahua’po yan’so’bereapetdapi’ “E’bueytada Jesús o’noyhuadde.” Aratbuttaj yan’mana’apet. Kenpa’ egka’nayo dakhue’da e’dik o’epo. Diga’da aratbut nama’da yanoknopoeapetpi’. Konigepo bapa’a’ huame’noea’ kubaraktaj daka’ yan’tioka’ yamana’. —Judío huairia Pilatotaj o’nona’uyate.

⁶⁵ —Inomey sorotataj yan’batohuati’. Daka’nada kubaraktaj yan’tioka’ yan’manati’. —Pilatoa o’mana’uyate.

⁶⁶ Ken on’bahua’uyate. Kubaraktaj a’tiokaya’po, huaboro’ huid teyda o’nokbettinuku’uyate. Kenpa’ti sorotataj kan’tioke’po sacerdote huairi kenpa’ti fariseo huamanmadika’eriere on’maenonpo on’bahua’uyate.

Jesúsa huakudaka’da, e’eadá o’noyhuaduyate.

(Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

28 Judío aratbuten okmapie’ahuaddik huame’noe e’pokonde’te domingo emede’te María Magdale-na nog Maríaere kubarakyo a’tiahuaya’po on’hua’uyate. ² Kenoka’ diga’da huadari o’iyeg. Diosen huata’moneri kurudyá’ o’huarakonpo kubarakyo o’hua’po boro’ huid huanokbet okpokorea’depo huaboro’ huidte o’huaduyate. ³ Ke’na jeynada konig ojbed. Ke’nen yudtaj keregnanada o’uy. ⁴ Sorotataj on’tiahuaypo diga’da on’me’pukuyate. Konig e’bueyonig on’bahued’uyate. ⁵ Ettone’taj:

—Okme’pukhue’ mene’. Jesústaj bo’ukne ijnopoe kentaj hueypa cruzte o’darakme’te. ⁶ Iyo ehue’ o’e. O’noyhuadonde. Ken konig mona’uyné. Yan’tiak. Kente on’huedame’te yan’tiahuay’. ⁷ En’tiahuayde’te ida yan’huati’. Jesúsen huaknopoe’eritaj yan’bahuahuati’, “Huabueya’da o’eme’nig’a o’noyhuadonde. Huakkuru-da Galileayo o’hua’apo opud huahued. Keyá’ bo’ti-ahuayapone.” Kenpa’ huaknopoe’eritaj yan’manati’. Kenpa’da ijjay. —Diosen huata’moneria ettone’taj o’mana’uyate.

⁸ Ken ettone’ kubarakya’ idada on’hua’po on’durug-pakonpo kenpa’ti on’me’pukudpo on’bahua’uyate. Huaknopoe’eritaj a’mana’toya’po on’baketonhua’uyate. ⁹ Ida Jesúsa o’madejpakuyate. “Ijtiaki.” Oa’uyate. Ettone’ Jesústaj on’huahua’depo Jesúsen hua’itaj di’da o’nepo on’bapaduyate kenpa’ti

—‘Urua’nanada Diosen Huasi’po i’jka’. —O’nona’uyate.

¹⁰ —Me’pukhue’ yane’. Do’hued huama’buyte yan’hua’. “Galileayo yanhuati’. Keyoda Jesústaj bo’ti-ahuayapone.” Yan’manati’. —Jesúsa ettone’taj o’mana’uyate.

Kenda sorotataj on’batia’pakato’uyate.

¹¹ Ettone’ en’huade’te sue’da sorotataj kubarak huatioka’eria Jerusalén huakka’ jakyo on’hua’uyate. Ayoda judío sacerdote huairitaj aya’da kenda on’tiahuaydepo on’manbatia’pakato’uyate. ¹² Kate o’kapoy e’nopoe’ta’ on’pakpo huatone’ huairitere on’batia’pakuyate. On’nopodepo huakka’ huakupe sorotataj on’bayokpo,

¹³ —Sikyo e’tayte Jesúsen huaknopoe’eria on’tiakpo Jesúsen huaso’ on’berepo on’tohuate. Nama’da yan’batia’pakti’. ¹⁴ Kenda gobierno huairi e’peenayo oro’ opudtaj o’tihuapokpo huairitaj o’batia’pakapoy. Opudtaj menpa’ ogkahue’dik mo’epone. —Judío huairia sorotataj on’mana’uyate.

¹⁵ Ken sorotataj huakupe on’baedepo on’hua’uyate. Kenpa’ huairia on’mana’nig on’batia’pakonhua’uyate. Konigepo oy kenpa’ti Jesúsenso’taj Jesúsen huaknopoe’eria on’bere’uyate. Judío nama’da on’batia’pakika’.

Once huaknopoe’eritaj Jesúsa o’mana’uy.

(Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁶ Ken ote’ Galileayo Jesúsa o’dikkame’ oro’a Jesúsen once huaknopoe’eri o’hua’uy. ¹⁷ Jesústaj o’tiahuaydepo “‘Urua’da i’e. Diosen Huasi’po i’e.” Jesústaj o’nona’uynig’a nogte Jesústaj okiogkahue’ o’nuy. ¹⁸ Jesúsa oro’taj o’huatiakdepo,

—Diosa mena’nok aya’tada kurudyopi’ huadariere-tapi’ mata’mona’dik ijje. Aya’ada do’taj nigpeedik me’nika’apone. ¹⁹ Yanhuati’. Aya’ aratbuten huadarib-ayo yanhuati’. Do’taj kanoknopoe’po daka’ yan’manmadikikati’ kenpa’ti Apag Diosa o’paknok do ijpaknok Diosen Nokireg o’paknok bautiza yan’magkikati’. ²⁰ Aya’da ijmana’nig nigpeika’dik mo’ene yan’manikati’. Kenpa’da opudere aya’da huame’noe ijjeon-huahuika’apoy. Kene’huayá’ huame’noete onte’ti opudere ijjeonhuahuika’apoy. —Jesúsa mona’uyné, ken.

SAN MARCOS

Sue'da aratbut e'nahue'yo Juan Bautistaa Diosen huadak hua'a o'mana'onhuahua'uyate.

(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

- 1** Jesucristoen huadak hua'a huaboa'da on'nig-madoya'ne. Jesucristo Diosen Huasi'po o'e.
- ² A'nennada Isaías Diosen huamanbatia'pakeria o'-madoya'uyate:
Ontaj oknopog'e'dik ka'ne'po onte huakkuruda do'hued huata'moneritaj ijta'mona'apoy sion. Diosa ona'uyate.
- ³ Sue'da aratbut e'nahue'yo o'ika'apo. "Yan'nopo'korea'. Huairi e'tiakde'te daka'da a'eya'po 'urunopo'da yag'kika'. Dakhuea' e'kika' yan'batikpo onte'ti Diostaj yan'nigpejka'." 'Utta'da o'mana'apo.
Kenda o'madoya'uyate Isaías. Juan Bautistataj o'ti-madoya'uyate.
- ⁴ Ken sue'da aratbut e'nahue'yo Juana bautiza o'-magkika'po, "Diosa dakhuea' e'ka' kakkahue'po yan'nopo'korea' Diostaj bautiza megke'." Juana aratbuttaj o'manika'uyate.
- ⁵ Juantaj e'peeta' on'pakpo huakka'nanada aratbut on'huahua'uyate. Huakka' Judea huadari huage'eri huakka' Jerusalenyō huage'eri juantaj on'huahua'uyate. "Dakhuea'da ijikamey. Bekkahuea' Dios." Enade'te Jordánhueya' Juana bautiza o'magka'uyate.
- ⁶ Yudtaj camello huahuijtaj e'ka' Juan Bautista o'otika'po kenpa'ti huasi'dak baka'bij o'tage'uyate. Tiktik o'bpika'uyate. Asigku o'minika'uyate. ⁷ O'mana'po:
—A'ti Diosen Huairi bo'huatiakdeapone. Do'hua e'-manikade'te bo'huatiakapone. Kennayo huakhuairi-nanada teynanada e'geada do'huataj ehue'da ijjej. Huairinanada o'eno'k ke'nen huanaba' ehue'dikda ijjej.
- ⁸ Hue'eya' opudtaj bautiza o'nogka'ne. Ke'nanayo Diosen Nokirega' bautiza mogka'apone. —Juan Bautista o'mana'uyate.

Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)

- ⁹ Kenoka' Galilea huadaribaya' Nazaret huakka' jakya' Jesús o'tiakuyate, Jordánhueya' Juana bautiza ogka'uyate. ¹⁰ Jesús huahueya' e'behuikde'te ida kurud konig akbogpe okhuikpo, Diosen Nokirega' daka'damon konig tukku' o'huahuarakpo Jesústaj o'tikot Jesús Diosen Nokiregtaj e'tihuayate o'tikotpo:
- ¹¹ —On do'hued huasi'po o'taene. Huadi'da o'taene. Ontaj durugda o'toene. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesústaj toto'a o'dikdikuyate.

(Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13)

- ¹² Ken sue'da aratbut e'nahue'yo Dios Nokirega' Jesústaj o'ta'mona'uyate. ¹³ Ken, sue'da aratbut e'nahue'yo cuarenta huame'noe o'eonhua'po dubayo huage'eri e'riepo. Toto' huairia Jesústaj o'dikdikuyate dakhuea' kake'po. E'dikdikde'te Diosen huata'moneri aypo on'yokuyate.

Galileayo huaboa'da huadak hua'a Jesús a o'manmadika'uyate.

(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)

- ¹⁴ Ken Herodes huairia Juantaj huabakuda' jakyo e'kudade'te, Galilea huadariyo Jesús o'hua'uyate. Dios Huairitaj huadak hua'a huaboa'da o'manmadika'uyate.
- ¹⁵ —Oyedda Dios huairi o'tiakdenok, dakhuea' bokika'nig yan'nopo'korea', Diosen huamanopo'yarea'eritaj yanoknopojka'. —Jesúsa o'manika'uyate.

Botta' botta' huakjene'eritaj: "Doere monhua'." Jesús a o'mana'uyate.

(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)

- ¹⁶ Jesús huaboro' e'pog Galilea akta'bogpete o'hua'e-po Simón huama'buy Andréstere o'batiahuay'uyate. O'nokjene'uyate. Huakjene'eri o'ne'uy. E'nokjene'te o'batiahuay'uyate.
- ¹⁷ —Doere monhua'. Aratbut Diosensi'po ka'nike'po kan'manopo'kore'po mo'manmadikika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.
- ¹⁸ Idada huakjene' kenpa'da o'nenanpo Jesúsere on'hua'uyate.
- ¹⁹ Adyonda o'hua'edepo Jacobotaj huama'buy Juantere Jesús a o'batiahuay'uyate. Jacobo huama'buyere Zebedoen huasi'po o'nuyate. Kusi'petone'yo o'nepo huakjene'taj on'to'ka'po, ²⁰ "Monhua', do'taj me'nigpejka'." Jesús a e'manade'te huaoj Zebedeo huanaba'tere o'nenonpo Jesústaj a'nigpejkaya'po on'tahua'uyate.

Dakhue' nokirega' huabokerektaj o'nopo'toe'uyate.

(Lc. 4.31-37)

- ²¹ Ken Capernaum huakka' jakyo o'nokye'uyate. Okmapi'e'ahuaddik huame'noete judío aratbuten huajitake' jakyo Jesús o'kuddepo, o'manmadika'uyate.
- ²² Moisésenba' huamanmadika'eri konig huairi daka'manmadikahue' o'nika'nig'a Jesús nayo konig huairitone' urua'nanada o'manmadika'uyatenok, "ken-

pihuay" aratbut o'da'po on'mepuke'uyate. ²³ Judíoen huaitake' jakyo dakhue' nokirega huabokerektaj o'nopo'toenok 'utta'da ona'po:

²⁴ —Mena'po oro'taj dakhuea' egka'ta' i'pak Jesús Nazaret huag'eri. Mena'po oro'taj a'maenya'po o'huatiak. Ontaj okia'ne Diosen huadakda nogsi'potida i'ene. O'nopoey. —Kenbokereka Jesústaj 'utta'da ona'uyate.

²⁵ —A'pakhue' yag'e'. Huabokerektaj yakorok, nokireg. —Jesúsa ona'uyate. ²⁶ Nokirega o'iriga'po o'sagkia'depo okhua'uyate.

²⁷ Aya'ada on'tiahuaypo,

—Kenpihuay on'nopoeyepo 'urua'nanada o'manmadika'. Konig huairitone' ighua'da o'mana'nok dakhue' nokireg on'nigpeepo o'nokorok. —Huayahuaya on'batia'pakuyate.

²⁸ Idada Galilea huadaribayo nogyo nogyo Jesúsa 'u-rua'da o'kika' on'manbatia'pakika'uyate.

Simón Pedroen huasu'taj o'yaread'uy Jesúsa.

(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)

²⁹ Ken judíoen huaitake' jakya' o'norokdepo Jesús Simónen Andrésenere jakyo Jacobo Juanere o'hua'uy. ³⁰ Simónen huasu' o'digpakpo, onpahueduyate. "Simónen huasu' o'digpak." Jesústaj o'nona'nok. ³¹ Jesús Simónen huasu'taj o'huahua'po, o'ta'kuypo o'boda'uyate. E'digpak o'ta'huitato'po aypo o'manigmanhuada'uy.

Huakka' aratbut dakhue'da e'ne'te Jesúsa o'bayarea'uyate.

(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)

³² E'sikde'te huakka'da dakhue' o'nenok aya'tada Jesúste on'batohua'uy. Nogomeytaj dakhue' nokirega on'manopo'toenok Jesústaj on'batohua'uy. ³³ Huakka' jakya' aya'ada akbogpete on'kupopakuy. ³⁴ Huakka'tada Jesúsa o'bayarea'uy. Huakka' toto'taj o'maken'uy. Toto' Jesústaj okia'nok "Diosen Cristo o'e' ahue' yan'e'." Jesúsa toto'taj o'mana'uyate.

Galilea huadaribaya' Jesúsa o'manbatia'pakonhuahua'uyate.

(Lc. 4.42-44)

³⁵ Ken, meahuedda o'mabo'uyate. Sue'da aratbut e'nahue'yo Jesús o'hua'uyate. Keya' Diostaj o'tiona'pakuyate. ³⁶ Simónomey on'tahua'po, ³⁷ on'huahuaydepo,

—Aya'ada bo'ukne. —O'nona'uyate.

³⁸ —Nog huakka' jakyo nogyo nogyo huadak hua'a a'manbatia'pakya'po ijtia'kpo nogyo nogyo monhua'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹ Galilea huadaribayo nogyo nogyo o'hua'unhuahua'po judío aratbuten huaitake' jakyo o'manmadikika'po kenpa'ti toto' nokiregtaj o'maenika'uyate.

Huabokerek ke'poda e'so'settaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

⁴⁰ Huabokerek ke'poda o'so'setpo, Jesústaj o'huatiakuyate. Huikudate o'tihuadpo,

—E'paknayo yarea'dik o'ene. —Jesústaj ona'nok.

⁴¹ Jesús o'tinepahuiudpo, o'tibata'tepo, ona'po:

—E'yarea'ta' o'pakne. O'yareapone. —Ona'uyate.

⁴² Ena'te idada o'yaread'uyate. 'Uruda huaso' o'uyate.

⁴³ Jesúsa o'ta'mona'po,

⁴⁴ —Keyoj, Jesúsa be'yarea'ne mantia'pakhue' yag'e'.

Huaso' e'yarea' ka'tiahuaye'po sacerdotete yahuati'. A'yareya'po konig Moisésa o'mana'uyatenig ken konig yayokti'. 'Uhuapi' yayokti'. O'yarede aratbuta mo'tinopoeyapone. —Jesúsa ighua'da ona'uyate.

⁴⁵ Ke'nanayo o'hua'po Jesúsa be'yarea'ne aya'tada huaboa'da o'mantia'pak'uyate. Konigepo Jesús huakka' jak eretnopoyo mankudhue'dik o'epo sue'da aratbut e'nahue'yo o'ika'uy. Nogyá' nogyá' on'bahuatiakika'uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

2 Sue'da huame'noe e'pokde'te Capernaum huakka' jakyo onte'ti Jesús e'tiakde'te "Jesús jakyo o'e'." Huakka' jak huag'eria on'tipeepo, ² huakka'ada aratbut on'kupopakpo, jakyo ogkupopakpo kurutekon ogkupopakuyate. Akbogpete mente boahue' o'ne'uyate. Apag Diosen huadak hua'a Jesúsa o'manmadika'uyate. ³ Botta' botta' huabokereka huabokerek e'ketpaktaj o'onokba'huadonpo on'totiakuyate. ⁴ Huakka'ada ogkupopaknok, menpa' ibodte huatotiakhue'dik o'nepo, jak kutayo on'tobehui'konpid on'tiokendepo huabokerek e'ketpak asukte enpahuedte aratbutnopote Jesústaj huakokpen o'nonhuaraka'uyate. ⁵ Jesúsa o'yarea'apo o'noknopoenok Jesúsa o'nopoeyepo,

—Aya' Diostaj dakhuea' i'kika'uyatenig'a yokkahuea'po o'nopo'tihueke'ne, sion. —Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa ona'uyate.

⁶ Kenteyo sue'da Moisésenba' huamanmadika'eri on'bahuadpo, "Menpa' in huabokerek Diostaj dakhuea' oa'. Be'a dakhuea' e'ka' ya'nopo'tihueke'. Diosayo'da nopo'tihueke'dik o'e'." Kenda huanopoya'da on'nopoeyate. ⁸ Kenda Moisésenba' huamanmadika'eri huanopoya'da on'nopoeyenigtaj Jesúsa o'nopoeyepo,

—Mena'po huanopoya' kenpa' do'taj on'tinopoeyepo.

⁹ Diostaj dakhuea' e'ka' huabokereka okkahueahue'dik o'e'. Diosayo'da okkahuea'dik o'e'. Huabokerekanayo yareahue'dik o'epo, "Yabod, atisuk yatohua' yahuati'," onahue'dik o'e'. Diosayo'da yarea'dik o'e'. ¹⁰ Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtia'kuy. Diostaj dakhuea' e'ka' nopo'tihueke'dik ijje' opudtaj a'manopoeyaya'po, e'ketpaktaj ijyareapoy. —Jesúsa Moisésenba' huamanmadika'eritaj o'mana'po,

¹¹ —Yabo', asuk yatoyepo, o'nen jakyo yahuati' ona'ne. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uyate.

¹² Aya'ada en'tiahuayte o'bodpo asuk o'udpo o'makorokon'uyate. Konigepo aya'ada,

—Kenpihuay, Dios huadakda o'e'. 'Urunanada o'ka'. Ken konig a'nenda tiahuayhue' o'nika'uynig o'tiahuaydey. —Aratbuta on'tiahuaydepo on'batia'pakuy.

Jesúsa Mateotaj “menigpeepo beta’hua’,” ona’uyate.

(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)

¹³ Ken onte’ti Jesús o’hua’po, e’pog akta’bogpete o’hua’uyate. Huakka’ada aratbut kentaj egkupopakde’te o’manmadikanhua’uyate. ¹⁴ O’pokonpo, Levítaj o’tiahuay’uyate. (Leví Mateo botta’dik on’dikka’uyate.) Leví Alfeoen huasi’po gobiernoen huakupe huatabae’ jakyo o’huaduyate, —Menigpeepo beta’hua’. —Levítaj ona’uyatenok Leví o’bodpo, Jesúsere o’hua’uyate.

¹⁵ Ken Levien jakyo Jesúsere huakka’mon on’bape’po huakka’ gobiernoen huakupe huatabae’eri huakka’ dakhuea’ huaka’erikon on’bape’uyate. Huakka’da ken konig Jesússtaj on’tahua’ika’uyate. ¹⁶ Dakhuea’ huaka’eriere, Jesús o’bape’ Moisésenba’ huamanmadika’eri fariseoere on’tiahuaydepo, —¿Mena’po huakupe huatabae’eri dakhuea’ huaka’eriere o’bape’po Jesús? —Fariseoa Jesús en huanigpeika’eritaj on’huaa’uyate.

¹⁷ Kenda Jesús a o’mape’depo, —Aratbut dakda ee’nayo huamadakka’eritaj pakhue’ o’nika’. Dakhue’da ee’nayo huamadakka’eritaj on’pakika’. Huadak huakika’eritaj “yan’nopo’korea’,” a’manaya’po tiakhue’ ijje’uy. “Yan’nopo’korea’po do’taj men’nigpeika’.” Dakhuea’ huaka’eritaj e’mana’ta’ ij-pakpo ijtiakuy. —Jesúsa o’mana’uyate.

“¿Mena’po o’nen huanigpeika’eria Dios kamape’po aypo bapehue’ ehue’ yanika?” Jesússtaj o’nona’uyate.

(Mt. 9.14-17; Lc. 5.33-39)

¹⁸ Nogok Juanen huanigpeika’eri Dios kamape’po aypo bapehue’ e’nika’te, fariseo aratbutkon Dios kamape’po bapehue’ e’nika’te sue’da aratbut Jesússtaj on’huatiakpo,

—Juanen huanigpeika’eri fariseokon Dios kamape’po bapehue’ o’nika’. ¿O’nen huanigpeika’erinyo mena’po yan’bapika’? —O’nona’uyate.

¹⁹ —Huabokerek o’toepakapo, ke’nen huadi’a fiestate on’tiakdepo on’bapika’. Ken huabokerekere e’ne’te huadi’a bapika’dik o’nika’. ²⁰ Nogok ken huabokerekertaj en’baktohuade’te huadi’a pai’da e’dik o’nepo Dios kamape’po bapehue’ o’nika’apo. —Jesúsa o’mana’uyate.

²¹ —Huatone’ok ke’poda e’para’te akbetya’po huabo huaoktaj okteghue’ o’jika’ne oro’omey aratbut. Huabo enpa huatone’oktaj ekbetnayo onte’ti ke’poda o’para’apo kenpa’ti huabo huaok dakhue’da o’eo’apo. Konigti adhuae’pane’a e’manmadika’ huatone’dik onte’ti nigpeehue’dik yane’. Do’hued huabodikyo’da e’manmadika’ nigpeedik yanika’. Konigti konig adhuae’pane’ ogkika’uynig nogiti kika’dik manahue’ ijje’po huabo e’manmadikayo’da on’madika’ika’ne. ²² Huatone’si’dak vino huato’e ayda kenpa’ti kurugada o’epo konigepo huabo vino sine’ hue’biahued onjoyhue’dik o’ene. Huatone’si’dakyo huabo vino onjoyhue’dik o’jika’ne. Huatone’si’dakyo huabo vino onjoynayo o’huapoagpo huasi’dak on’titagonapo. Vino o’su-

rukapo kenpa’ti huasi’dak ke’poda o’su’huitonapo, dakhue’da o’eo’apo. Huabo vino huabosi’dakyo onjoydik o’ene. Huasi’dak vinoere huadak o’eo’apo. Konigti adhuae’pane’ ogkika’nig kahue’dik yanika’. Do’hued huabo e’manmadikayo’da yan’nigpeika’po yag’kika’. Konigti konig adhuae’pane’ ogkika’uynig nogiti kika’dik manahue’ ijje’po huabo e’manmadikayo’da on’madikika’ne. —Jesúsa o’mana’uyate.

Judíoen okmapie’ahuaddik huame’noete Jesús en huanigpeika’eria o’nogkupoktega’uyate.

(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)

²³ Nogok okmapie’ahuaddik huame’noete ta’bayo Jesús o’hua’epo huanigpeika’eriere o’huae’uyate. Jesús en huanigpeika’eria ogkusitokpo trigo o’nogkupaya’uyate.

²⁴ —Yatiahua’y. ¿Judíoen okmapie’ahuaddik huame’noete ogkupayahue’dik o’enig’a mena’po o’nen huanigpeika’eria yagka’? Dakhue’da ogka’. —Fariseoa Jesússtaj o’nona’uyate.

²⁵ —A’nennada David kenere huag’eri aypotaj o’nepo ogkusitokuyate. ²⁶ Diosen carpa jakyo on’kudonpo, Abiatar sacerdote huairi e’jika’te Diostaj e’nighueda’ pan on’tabapeduyate. Kenda pan be’api’ bapehue’dik ee’tada ogka’uyate. Sacerdoteyo’da bape’dik o’nuyate. Menpa’ kenda Apagba’te tiahua’yhue’ o’jika’.

²⁷ Huabokerektehuapa’ okmapie’ahuaddik ka’nike’po Diosa okmapie’ahuaddik huame’noe o’dikka’uyate. Huabokereka katepi’ nogda nogda kikhue’dik yanika’ a’manaya’po okmapie’ahuaddik huame’noe Diosa dikkahue’ o’uyate. ²⁸ Do huabokerek ijje’po Diosya’ ijtiakuy. Okmapie’ahuaddik huame’noe Huairi ijje’y. —Fariseotaj Jesús a o’mana’uyate.

Jesúsa eba’po’ketpaktaj o’ba’yarea’uyate.

(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)

3 Onte’ti okmapie’ahuaddik huame’noete judíoen huaitake’ jakyo Jesús a o’kuduyate. Keyo huabokerek eba’po’ketpak o’uyate. ² “¿Okmapie’ahuaddik huame’noete menpa’ Jesús a ya’yareapo?” Fariseo on’nopopepo, e’yarea’nayo, “Jesúsa dakhuea’ o’ka’.” Huaa’dik o’ey on’nopope’uyate. Konigepo fariseo Jesússtaj on’tiahuaya’uyate.

³ —Yabo’, iyo eretnopoyo yaboato’. —Jesúsa eba’po’ketpaktaj ona’uyate.

⁴ —¿Okmapie’ahuaddik huame’noete menpa’ huadak ka’dik ya’ne? ¿Menpa’ dakhuea’ ka’dik ya’ne? ¿Menpa’ yarea’dik ya’ne? ¿Menpa’ arakdik ya’ne? —Jesúsa o’mana’nig’a. Fariseomeya’ sohuata’ a’tokhue’da o’nok’e’uyate. ⁵ E’nopoenka’ta’ pakhue’ o’nenok Jesús a o’bahuadiayonpo suhue’da o’epo nogta nogta o’bati-huaypo,

—Yabate’. —Jesúsa ona’uyate.

Ken o’ba’tepo o’ba’yaruduyate. ⁶ Fariseomey o’norokpo ida Herodestaj huapakieriere ogkupopakdepo, menpa’ Jesússtaj arakdik o’eo, on’batia’pakuyate.

E'pog akta'bogpete Jesús taj huakka'da ogkupopakuyate.

⁷ Huaboro' e'pog akta'bogpeyo Jesús huanig-pejka'eriere on'hua'uyate. Huakka' Galilea huadarib-aya' huag'erikon on'tahua'uyate. ⁸ Judeaya' Jerusalén ya' Idumea huadariya' Jordán hue adpenya' Tiro huakka' jakya' Sidón huakka' jakya' huakka'da on'huatiakpo, Jesús a' urunanada o'kika' on'tipeedepo, on'tiakuyate. ⁹ Huakka'tada o'bayareadyonok aya'ada dakhue' huag'eria a'yareya'po ken'taj e'nejta' on'pakpo digá'da on'kupopakpo Jesús s'otaj sapajdikte e'nenok, —Ibodteda kusi'pe mo'nigtoe'. —Jesús a huanig-pejka'eritaj o'mana'uyate.

¹¹ Kenoka' toto'a huanopo'toe'eria Jesús taj on'ti-ahuaydepo on'tihuekpo, —Diosen Huasi'po i'ene. —'Utta'da o'nona'uyate.

¹² —Keje' matiokiahue' yane'. —Ighua'da o'mana'uyate Jesús a.

Jesús a docetaj huamata'mona' o'baktie'ea'uyate.

(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)

¹³ Ote'yo o'behuikuyate. Kenomeytaj e'baktie'ea'ta' o'pakpo "Yan'tiak," o'mana'nok on'huatiakuyate.

¹⁴ Jesús ere ka'nike'po huadak hua'a kan'manmadikike'po docetaj o'baktie'ea'uyate. ¹⁵ "Do ijpaknok dakhue' ee' bayarea'dik mo'eapno kenpa'ti dakhue' nokiregtaj maoroka'dik mo'eapone." O'mana'uyate.

¹⁶ Jesús en doce huamata'moneri o'nepo: Simón Pedro, ¹⁷ Jacobo, Jacoboen huama'buy Juan Zebedeoen huasi'po, kenomeytaj o'dikka' Boanerges (kurud ea'ensi'po), ¹⁸ Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo Alfoen huasi'po, Tadeo, Simón cananista huakupakeri, ¹⁹ kenpa'ti Judas Iscariote Jesús en huamata'moneri o'nuyate. Judas Iscariote huakupete Jesús taj kanarake'po ya'bahuatitotiakapet.

"Toto' huairia Jesús taj o'teyya'." Fariseo huamanmadika'eria nama'da on'huaa'uyate.

(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23; 12.10)

Nogok huanigpejka'eri Jesús ere jakyo on'kuduyate.

²⁰ On'te'ti huakka'da aratbut ogkupopaknok menpa' bapehue'dik o'ne'uyate. ²¹ "O'segpakpo o'kika'." Aratbuta on'batia'paknok Jesús en huabeta kenda on'nopoedepo a'tohuaya'po on'huatiakuyate.

²² —Beelzebú toto' huairi o'nopo'toe'po o'teyya'nok Jesús a toto' nokiregtaj o'makenika'. —Moisés enba' huamanmadika'eria on'batia'pakuy. Jerusalén ya' on'tiakde'uyate.

²³ "Nama'da on'nopo'eng Moisés enba' huamanmadika'eritaj a'manopo'eaya'po menhuatiakpo men'pee'," Jesús a o'mana'depo konig o'e' o'manbatia'pakpo:

—Menpa' toto'a huata' toto'taj en'dik ya'et. Ehue', ehue'dik o'e'. ²⁴ Ondariyoyo' huag'eria gobierno huairi huayahuaya e'barakika'nayo gobierno huairi toehue'dik o'neapo. ²⁵ Kenpa'ti onyoyo' huag'eria e'

batuktukta' on'pakpo on'bakkupopak. E'baraknayo ehue'dikda o'ne. ²⁶ Konigti toto' huairi huayahuaya e'magka'nayo a'ti ehue'dik ya'neapet.

²⁷ Huabokereka huairien e'tamaika' jekbakayta' e'paknayo ba'tinuku'dik kenpa'ti itakpi'tinuku'dik o'e'. Huairitaj o'tinukudepo okbakaydik o'e'. Donayo teyda ijje. Toto' huairitaj tinuku'dik ijje. Toto' huairien huanaba' maendik ijje.

²⁸ Aratbut dakhuea'da eka'nayo kenpa'ti Dios taj dakhuea'da e'huaa'nayo nopo'tihueke'dik o'e' Diosa.

²⁹ Diosen Nokiregtanayo dakhuea'da e'huaa'nayo Diosa bakkahueahue'dik o'e'. Menokapi' bokkahueahue' o'e'apo Diosa. Diosen Nokiregtaj dakhuea'da o'huaa'uyate Diosa okkahuehue' o'unhuahuika'apo. Buttida ijje. —Jesús a o'mana'uyate.

³⁰ "Dakhuea' nokirega Jesús taj o'nopo'toe'." Moisés enba' huamanmadika'eria nama'da on'huaa'nok Jesús a kenpa' o'mana'uyate.

Jesús en huag'e Jesús en huama'buyere on'huatiakuyate.

(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)

³¹ Kenoka' huag'e Jesús en huama'buyere on'huatiakuyng'a huakka'nada ogkupopaknok bidtemon on'boato'po "bo'huatiakne. Yana'," ona'nok ³² huakka'da aratbut on'tikupohuadpo,

—O'nen huag'e o'nen huama'buyere aratbuttiokpeyon mo'nigbone. On'taj bo'ukne. —O'nona'uyate.

³³ —Be do'hued huag'e ya'et. Do'hued huama'buy be ya'net. —Jesús a o'mana'po, ³⁴ kenomey en'tikupohuad-taj o'tiokpokubere'po,

—Inomey do'hued huag'e do'hued huama'buy o'ne.

³⁵ Kenda Dios o'paknok aya'ada ogkika'po do'hued huama'buy do'hued huaidpo do'hued huag'e o'ne. —Jesús a o'mana'uyate.

Huabakidena'eri a'manopo'eaya'po o'manbatia'pakuyate.

(Mt. 13.1-9; Lc. 8.4-8)

4 On'te'ti huaboa'da Jesús a o'manmadika'po e'pog akta'bogpete o'manmadika'uyate. Huakka'ada aratbut ogkupopaknok kusi'pe e'betyo o'huadato'po huakka' aratbutnayo akta'bogpete ogkupopakuyate.

² Konig Diosen Huairitaj yanoknopo'eapet a'manopo'eaya'po o'manbatia'pakonhua'po o'manmadika'po nogda nogda o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

³ —Yan'pee': Huabakidena'eri a'bakidenaya'po o'hua'uyate. ⁴ Nogyon nogyon o'bakidena'po sue'da dagte o'kidbakotapo, bakoy o'batiakpo o'kidye'kea'uyate. ⁵ Sorok buruj huidbate sue'da o'kidbakotuyate.

Kenta' idada o'kereyuy. Sorok buruj o'epo idada o'kereyuy. ⁶ Ken digá' o'ta'tedepo eyya' o'pakpo sue'da hua'ihuit o'epo o'ayuy. ⁷ Nog huakid okpota'pidsi'bayo o'kidbakotea'po sue'da o'batipakbonig'a okpota'pidsi' digá' o'bakerekpo huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸ Nog huakid huadak sorokteda o'kidbakotea'uyate. O'batipakbodepo o'bakerekdepo huakka'kidada ogkupahuad'uyate. Noga huakpia treinta huakid ogku-

pæpo noga huakpia sesenta huakid ogkupæpo nogda cien huakid ogkupæuyate. —Jesúsa kenda o'manbatia'pakdepo,

⁹ —Be'api' e'nopog'e'ta' e'paknayo daka' yan'pæe'. Bo'peokhuadne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huakka'ada nopenkahue'dik ka'ne'po Dios Huairi konig o'e, Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadikika'uyate.

(Mt. 13.10-17; Lc. 8.9-10)

¹⁰ Huakka'ada aratbut en'bakhuade'te Jesúsen huanigpejka'eri doce huanigpejka'eriereyo'da o'nepo, "Ken huabakidena'eri ken konig o'e huaboa'da on'manbatia'paknigtaj nopogkahue' o'ey. Oro'taj daka' mo'nopog'e'a." Jesústaj o'nona'uyate.

¹¹ —Dios huairitaj konig aratbuta yan'nigpejka'apet opudtanayo daka' e'manopog'e'a'ta' ijpaki. Nogomeytaj e'manopog'e'a'ta' pakhue' ijjepo ken konig o'e ijmanbatia'pakikay. ¹² En'tiahuayada daka' tiahuyahue' o'neapo. En'pæe'ada nopogkahue' o'neapo. Nopo'koreahue' ka'ne'po Diosa bakkahueahue'dik kamagke'po Dios Huairi konig o'e ijmanbatia'pakikay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huabakidena'eri konig o'e kan'nopenke'po Jesúsa huanigpejka'eritaj daka' o'manopog'e'a'uyate.

(Mt. 13.18-23; Lc. 8.11-15)

¹³ —Huabakidena'eri konig o'e nopogkahue e'e'nayo nogdakon e'manbatia'paknayo menpa' nopogka'dik mo'e'apet. ¹⁴ Ken huakid huabakidena'eri o'bakidenean'ig Diosen huadak hua'a o'e. ¹⁵ Kenda huakid dagte o'kidbakot konig aratbuta Diosen huadak hua'a on'pæe'ato'nig'a idada toto'a huahua' huanopoya' Diosen hua'ataj o'bakkaynok kenpa'da o'noknopogebatikapo. ¹⁶ Huakid huidbayo on'kidbakot konig aratbuta Diosen huadak hua'ataj durugda on'pæe'ato'nig'a. ¹⁷ Konig sigda hua'ihuit huadak hua'a sigda o'noknopogedepo daka' nigpeonhuahued o'nepo on'nigpæe'ato'nig'a. Nogok Diosen huadak hua'a huaknopog'eri o'nenok aratbut on'batieriknok kenpa'ti castiga on'magka'nok ida o'noknopogebatikapo. ¹⁸ Nog okpota'pidsi'bayo o'kidbakot. Ken konig aratbuta huadak hua'a on'pæepo on'pæenig'a. ¹⁹ Nogok nogta' nogta' on'mamepuke'po kenpa'ti katepi' on'tiahuayika'nigtaj nogiti nogiti on'pakpo huakka' e'matog'e'ta' on'pakpo, huakka' e'matog'e'nayo durugda ijje'apoy nama'da on'nopog'enig'a nogta' nogta' on'eretpakpo onte'ti Diosen kahue' o'nika'apo. Sigda sigda Diostaj o'noknopogebatikapo. ²⁰ Huakid huadak sorokyo o'kidbakot konig aratbut huadaknopoda huadak hua'a daka' on'nigpæe'onhuahuika'po Diosen batikhue'da huadakda ogkadhuahuika'po Diosensipo o'ne. Noga suhuignada on'nigpejka'. Noga huakka'mon on'nigpejka'. Noga huakka'nanada on'nigpejka'apo. —Jesúsa huanigpejka'eritaj o'manmadika'uyate.

Jakkiregya' huakjeytaj o'batia'pakpo Jesúsa o'manmadika'uyate.

(Lc. 8.16-18)

²¹ Nog Jesúsa o'mana'po:

—Sikyo jakkiregya' huakjey e'bakpakte kosoa huakjeyte tiokkubukhue'dik o'nika'. Kenpa'ti huataytoyo huakjey huadahue'dik o'nika'. Kutopate huakjey on'huada'ika'. ²² Ken konig Diostaj eknopog' oy konig e'iregireg nogok aya'ada on'nopog'e'apo, aya'ada on'tiahuayapo. ²³ Kenda o'nona'ne daka' yan'pæe'.

²⁴ Huadak hua'atayo'da daka' yan'nigpejka'. Sigda e'bayoknayo sigda Diosa bo'yokapone. Huakka' e'bayokika'nayo Diosa huakka' bo'yokapone. Konigti Diosen huadak hua'ataj daka' e'nigpejka'nayo Diostaj 'urunanada moknopog'e'apo. ²⁵ Sue'da e'pæenayo sue'da eknopog'e'nayo Diosa kaknopog'e'po bo'tihuapokapone nogiti nogiti Diostaj moknopog'e'apo. Daka' pæehue' e'e'nayo Diosen huadak hua'ataj oknopogehue' e'e'nayo kenda mo'nopog'enigtaj Diosa bokkayapone. Onte'ti oknopogehue'dikada mo'e'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Dios Huairitaj huaknopog'eri ken konig huakid o'tipakbopo o'kerekapo.

²⁶ Nogiti Jesúsa o'mana'po:

—Dios Huairitaj huaknopog'eri in konig o'e: Huabokerekpi' e'borute o'bakidena'po ²⁷ ken o'taybedpo nogok o'taybedpo nogok huakid o'tibopo o'kere. Monig tibodik ya'et nopogehue' o'e. ²⁸ Sorokyo o'enok o'tipakbopo o'kere. Huabokerek tihuapokhue' e'e'tada o'kere. Huakkuru huakpi, huametpikon o'kere konig huakka' huakid o'magkupapakpo ²⁹ e'maboyogde'te agkupaeaya'po ta'bayo o'hua'apo o'boyognok ogkupaeya'apo. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Konig mostaza huakid o'tipakbopo huaboro'nanada o'kere'kika'. Ken konig huakka'nanada Dios Huairitaj huaknopog'eri o'neapo.

(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)

³⁰ Onte'ti Jesúsa o'manmadika'po:

—Dios Huairitaj huaknopog'eri ken konig o'neapo ijmanbatia'pakapoy. ³¹ Dios Huairitaj huaknopog'eri konig mostaza huakid o'ne. Mostaza huakid suhuigkidada o'epo ta'bayo on'tukika'. ³² E'batukde'te nogok o'tipakbopo huaboro'nanada o'kere'kika'. Huaboro'nanada o'enok hua'opite huakka' bakoya on'pakka'ika'. Ta'huiokte ika'dik o'ne. Ken konig oy sue'da Dios Huairitaj huaknopog'eri o'ne. Nogoknayo huakka'nanada huaknopog'eri o'neapo. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huakka' aratbut egkupopakte Dios Huairitaj huaknopog'eri o'noknopog'e'apo ken konig o'e'apo Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.34-35)

³³ Ken konig Jesúsa o'manmadika'po konig Dios Huairitaj yan'nigpæe'onhuahuika'apet nogda nogda o'

manbatia'pakika'po. Keniga'da eanopojkapa' pee'dik yanet o'manbatia'pakika'uyate. ³⁴ Huakka' aratbut egkupopakte Dios Huairitaj ken konig o'epo yan'nig-peunhuahuika'apet o'manbatia'pakika'po ke'nen huanigpejka'eritanayo daka' o'manopoea'ika'uyate.

Jesúsa e'hueniri'tone'taj bapoka'tere o'batika'uyate.
(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)

³⁵ Ken huame'noe baysik huanigpejka'eritaj o'mana'po:

—E'pog monokteg. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁶ Ken huakka' aratbut egkupopakya' o'nokbahua'po kusi'petone'yo Jesústaj o'nontohua'po nog kusi'petone'ere on'hua'uyate. ³⁷ E'pognopoyo enhua'te huaboro'bapokada o'bahuatiakuy. Teya'da o'bapoknok huaboro'da o'hueniri'tone'po digá'da o'huəkudpo huata'kotdikte o'uyate. ³⁸ Jesúsnayo huata'pakte colchónte o'tay'uyate. On'maboa'po,

—Huata'kotdikte o'ene, Huamanmadika'eri. ¿Menpa'mepu'kehue' i'e? —Jesústaj o'nona'uyate.

³⁹ Ken Jesús o'mabodpo, "Yabatik, bapokhue' ya'e'. Huenirihue' ya'e'." Jesúsa ona'nok o'batikanpo bapokhue' o'epo kenpa'ti huenirihue' o'uyate.

⁴⁰ —Mena'po digá' mome'puk. Mena'po do'taj oknopogehue' mo'e. —Jesúsa huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

⁴¹ Huakka'da on'mepu'kepo,

—¿Kenpihuay, in huabokerek be ya'e? Kentaj bapoka o'nigpee kenpa'ti e'poga o'nigpee. —Huanigpejka'eria huayahuaya on'batia'pakuyate.

Huabokerektaj huakka'ada toto' nokirega on'nopo'tog'uyate.

(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

5 Ken akodpen Gadara huadaribayo o'betato'uyate.

² Jesús e'kotde'te kubarakbaya' nogbokerektida o'huatiakuyate. Kentaj dakhue'da nokirega o'nopo'tounhuahuika'uyate. ³ Kubarakbayo o'noika'uyate. Kentaj sirobijtone'a tinukuhue'dik o'nuyate. ⁴ Nogok nogok sirobijtone'a huaba'ta'koypi' kenpa'ti hua'itakpi on'tinuku'ea'nig'a teyda o'epo sirobijtone'taj o'tipukpukika' kenpa'ti o'bapukika'uyate. Kentaj togehue'dik o'nuyate. ⁵ Huame'noe kenpa'ti sikyo o'hua'epo ote'yo kenpa'ti kubarakya' o'sagkia'ika'po huidá huata' o'bitakpo o'ayagsikatoka'po o'kika'uyate. ⁶ Jesústaj o'tiahuaypo huikudate o'tisakotuyate.

⁷ —Ken huabokerektaj yakorok, dakhue'da nokireg. —Jesúsa ona'nok huabokereka 'utta'da oa'tokpo:

—¿Mena'po do'taj o'huatiak, Jesús? Dios kutayo huage'erien Huasi'po i'ene. Diosa be'tihuapoke' kenpa'da castiga ogkahue' mee'. —Jesústaj 'utta'da ona'uyate.

⁹ —¿Katedik i'e? —Jesúsa ona'uy. Huakka'da nokireg o'nenok,

—Do'hued huadik o'e "Huakka'," ¹⁰ adyonda oro'taj ta'monahue' moe'. —Jesústaj digá' o'nona'uyate.

¹¹ Kente ote'te huakka'da huakyari' on'pe'nok,

¹² —Huakyariere a'eya'po yan'kud, oro'taj yamana'.

—Jesústaj dakhue'da nokirega o'nona'nok,

¹³ —Yan'kud. —Jesúsa e'mana'te nokirega huabokerektaj o'nenonpo dos mil huakyaritaj on'huankudonok aya'da huaduk on'bahuarakpo kubogyo on'baajpo e'pogyo on'bata'ko'tuyate.

¹⁴ Huakyari' huamatog'eriomeya kenda on'tiahuaydepo on'mepuke'po a'manbatia'pakya'po huakka' jakyo on'bake'tuyate. Ta'bayo kenpa'ti a'manbatia'pakya'po on'hua'uyate. Kenda Jesúsa o'ka' on'pe'edepo Jesústaj on'huahua'po ¹⁵ o'nokyepo ken huabokerektaj huakka' dakhue'da nokirega huaboa'da en'maorokonde' on'tiahuay'uyate. Ken huabokereka daka' e'huadpo yudtaj o'otpo huadakda o'epo huadakda on'opogepo. Kentaj on'tiahuaydepo on'me'pukuyate. ¹⁶ Aratbut keyo Jesúsera e'huage' on'tiahuaydepo kenda Jesúsa o'ka'de eatiahuay'a huakka' jakyo huage'eritaj on'manbatia'pakpo, Jesúsa dakhue'da nokiregtaj o'maoroka'de kenpa'ti huakyariyo en'huankudonde'te huakyari' huaduk on'bahuarakpo e'pogyo on'bata'kotnig on'manbatia'pakuyate. ¹⁷ Kenda on'pe'edepo "Oro'enbaya' yahuade'." Jesústaj digá'da o'nona'uyate.

¹⁸ Jesús kusi'petone'yo a'huaya'po e'huadde'te ken huabokereky'a dakhue'da nokireg okoroka'niga "onere e'hua'ta' ijpaki," Jesústaj ona'nok,

¹⁹ —Doere huahue' ya'e'. O'nen jakyo yahuati'. O'nen huabettaj yamanbatia'pak. "Dios Huairi me'tinepahui'po be'yarea'dene." Daka' yamanbatia'pakti'. —Jesúsa ken huabokerektaj ona'uyate.

²⁰ Ken huabokereka a'manbatia'pakhuaya'po o'hua'po Decápolis huadaribayo huakka' jakyo huaboa'da o'manbatia'pakonhuahua'po "Jesúsa dakhue'da nokiregtaj mekmaename'ne, be'yareame'ne," o'manbatia'pakonhuahua'uyate. Aya'ada on'pe'edepo "Kenpihuay, 'urunanada Jesús Huairia o'kame'te," on'batia'pakuyate.

Jairoen huayobutaj o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti ettone' Jesúsen yudtaj o'nejdepo o'yarud'uyate.

(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

²¹ Onte'ti akodpen kusi'petone'yo Jesús e'kumejde'te akta'bogpete huakka'ada aratbuta on'tikupopakuyate.

²² Jairo judíoen huaitake' jak huairi o'uyate. Jesústaj o'huatiakpo o'tiahuaydepo hua'ite huikudate o'tisakotpo,

²³ —Do'hued huayetsi'po huabueydikte mekene. Betayare'po kanoe'po huaba'a be'tatibata'tepo doere bohua'. —Jesústaj digá'da ona'uyatenok.

²⁴ Jairoere Jesús o'hua'uyate. E'hua'te huakka'ada on'tahua'po aratbutpoya' a'daya'po o'nogka'uyate.

²⁵ Huakka' aratbut egkupopakyo ettone' o'epo dakhue'da o'epo doce huabayok o'tipokde mimi batikhue' o'unhuahuika'uyate. ²⁶ Nogtaj nogtaj huamadakka'eritaj o'bahuahuae'ika'uynig'a aya'da ke'nen huakupe e'yoktada yareahue' o'epo nogiti nogiti o'dakhue'pakika'uyate. ²⁷ Jesúsa huakka'tada o'bayarea'ika' aratbuta on'batia'paknok o'pe'edepo Jesústa'piyen o'huatiakpo egkupopakyo Jesúsen yudtaj o'nejpo,

²⁸ “Ke’nen yudtaj e’nejnayo ijyareapoy.” Huanopo’ada o’nopogepo, ²⁹ o’nejpo mimi o’batikonpo “ijyarudi” o’nopogē’uyate. ³⁰ Betapi’ huaboa’da ijyareadi Jesús a o’nopogepo huakka’ aratbutyo huata’piyon o’korudpo, —¿Be’a me’nej? —O’mana’nok.

³¹ —Huakka’ada aratbutpoya’ monda’ene a’daya’po mogka’ne. “¿Be’a me’nej?” ¿Mena’po ia? —Jesús en huanigpejka’eria o’nona’uyate.

³² Jesús anayo be’a me’nejne o’nopogepo o’tiokpokubere’uyate. ³³ Ken Jesús a be’yareadne ettone’a o’nopogedepo digā’da o’me’pukpo Jesús taj o’huahua’po hua’ite huikudate o’tisakotpo, “o’nejne idada ijyarudi,” Jesús taj buttida ona’uyate.

³⁴ —Do’taj oknopogēnok o’yareaddene. Dakda i’epo daka’da yahuati’, sion. —Jesús a ona’uyate.

³⁵ Jesús a ettone’taj e’batia’pakte Jairoen jakya’ huabokerekakon okyeyakpo,

—O’nen huayetsi’po o’bueyde. Huamanmadika’eritaj totiakhue’ yagē. —Jairotaj o’nona’uyate.

³⁶ Jesús anayo kenda o’pēepo nigpēehue’ o’epo, —Me’pukhue’ yagē. Do’hua o’yarea’apo meknopogē. —Jesús a Jairotaj ona’uyate.

³⁷ —Pedro Jacobo Juanereyo’da do Jairoere hua’dik o’ne. —O’mana’po o’hua’po ³⁸ huairien jakyo okyeyakdepo huakka’ aratbuttaj o’batiahuay’uyate. Ettone’si’po e’bueyta’ digā’da on’bahuikpo on’sagkia’uyate. ³⁹ O’kuddepo,

—Mena’po bo’sagkia’po digā’da mo’bahuik. Ettone’si’po bueyhue’ o’ē. O’taypo o’ē. —Jesús a o’mana’nok,

⁴⁰ Jesús taj on’tierikuynig’a aya’tada o’maoroka’depo ettone’si’poen huaoj huayē ke’nen huatahua’eretere ettone’si’pobuey e’huedyo o’batokudpo, ⁴¹ mune’yoen huaba’ta’ o’ba’padpo,

—“Talita, cumi.” Yabo’, mune’yosi’po, ona’ne. —Jesús a ona’uyate.

⁴² Idada mune’yosi’po o’bodpo o’huae’uyate. Doce huabayok o’togē’uyate. Digā’da on’mepuke’po “kenpihuay” o’da’uyate. ⁴³ “Ken bo’tiahuaynig betapi’ manbatia’pakhue’ yane’.” Ighua’da o’mana’po, “mune’yosi’potaj aypopi’ yan’yok,” o’mana’uyate.

Nazaretyo Jesús o’ika’uyate.

(Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

6 Ken, keya’ on’bakhua’po huanigpejka’eriere Jesús huanbayokon okye’uyate. ² Okmapigē’ahuaddik huame’noe e’ede’tē judioen huaitake’ jakyo huaboa’da o’manmadika’uyate. ‘Urua’nanada o’manmadika’nok judío aratbut on’pēedepo on’mepuke’po,

—Kenpihuay! ‘Urua’da o’nopogē. Menpapi’ huakka’da yanopogē. Meyopi’ huaboa’da huakka’ yanopogē. Ka’bayare’po be’a yateyya’. ³ Huamenhuae’eri o’ēnig’a, Mariāensi’po o’ēnig’a. Jacobo ke’nen huama’buy o’ē José Simón Judas. Jesús en huidpopi’ oro’ere o’nika’. —Qda’po onte’ti e’pēeta’ pakhue’ o’nepo konig digda on’huanopogē’uyate.

⁴ —Nogbayo huagē’eria Diosen huamanbatia’pakeritaj e’pēeta’ on’pakika’. Huadakda o’ne. E’bahuaa’ta’ on’-

pakika’. Ke’nenbayo huagē’erinayo e’pēeta’ pakhue’ o’nika’. Huadakda o’ē. E’bahuaa’ta’ pakhue’ o’nika’. Konigti ke’nen huabet ke’nen jakyo huagē’erikon e’pēeta’ pakhue’ o’nika’. —Jesús a Nazareteritaj o’mana’uyate.

⁵ Keya’ Jesús taj eknopogē’ta’ pakhue’ o’nenok konig Dios teyda ka’dik o’ēnig Jesús a kahue’dik o’ēnig’a keny-o’da sue’da dakhue’da o’tibata’tea’po o’bayarea’uyate.

⁶ Ke’nenbayo huagē’eri eknopogē’ta’ pakhue’ o’nenok Jesús a kenpihuay o’nopogē’uyate. Nogok nogda nogda huakka’ jakyo meyhue’da o’manmadika’uyate.

Huanigpejka’eritaj kanmanmadike’po o’mata’mona’uyate.

(Mt. 10.5-15; Lc. 9.1-6)

⁷ “Menhuatiak.” Jesús a doce huanigpejka’eritaj o’mana’depo nogda nogda botta’ nogyo nogyo o’mata’mona’po,

—Doa o’nona’nok dakhue’da nokiregtaj maoroka’dik mo’ēapone. ⁸ Dagte bo’huahuudhuahuika’po katepi’ tohuahue’ yanikati’. Oteypaj nogtiyo’da yan’tohua’. Huenpu aypo huakupepi’ tohuahue’ yane’. ⁹ Hua’iot yan’otpo, nogtida’ opiot yan’otpo nogda tohuahue’ yane’. ¹⁰ Jakyo bo’kuddepo keyoyo’da yanikati’. Huakka’ jakya’ yan’hua’epo keyo yan’tayikati’. ¹¹ Jak huataē’eria opudtaj pakhue’ eē’nayo kenpa’ti e’pēeta’ pakhue’ eē’nayo ken jakya’ huakka’ jakya’pi’ yan’bakuati’.

Yan’orokdepo Diostaj dakhuea’da o’ka’dey aya’ada kan’nopogē’po soroka e’itimabette yan’itihuekeadi’. Kenomeytaj Diosa digā’nanada castiga o’magka’apo. Sodoma huakka’ jak huagē’eritaj kenpa’ti Gomorra huakka’ jak huagē’eritaj sue’da castiga o’magka’apo. —Jesús a doce huanigpejka’eritaj o’mata’mona’po o’mana’uyate.

¹² Ken doce huanigpejka’eria on’bahua’ud-huahuika’po nog huakka’ jakyo nog huakka’ jakyo on’hua’po huadak hua’a on’manbatia’pakpo “yan’nopokorea’, Dios Huairitaj yanoknopogē,” on’mana’po ¹³ dakhue’da nokiregtaj on’maoroka’po kenpa’ti dakhue’taj huasihuaa on’batikubata’tepo on’bayareadyate.

Juan bautista o’buey’uyate.

(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)

¹⁴ Jesús a ‘urua’nanada o’kika’nig huabada aratbut on’batia’pakika’nok Herodes huairia o’tipeedepo,

—Ken Juan bautista o’etaj. Huakudaka’da eē’tada Diosa o’noyhuadame’tenok ‘urua’da o’kika’tē. —Herodes nama’da o’nopogepo Jesús taj o’tia’pakuyate.

¹⁵ —Elías Diosen huamanbatia’pakerikudak o’noyhuadame’tē Jesús o’etaj. —Nogomeya on’batia’pakuyate.

—Diosen a’neneri huamanbatia’pakeri Jesús o’etaj. —Nogomeya on’batia’pakuyate.

¹⁶ Herodes kenda o’pēedepo, —Ke’na Juan o’etaj. Juantaj yan’huerenokteg i’mana’meynig’a o’noyhuaddepo Jesús o’etaj. —Herodes a oa’uyate.

¹⁷ Herodías o'paknok Herodes huairi Juantaj huabakudá' jakyo o'kudame'te. Herodías Herodesen huama'buy Felipeen huatoe e'e'tada Herodesa o'koreame'tenok.

¹⁸ —Huama'buyen huatoe koreahue'dik i'ene. —Juan ona'nok ¹⁹ Herodías Juantaj digá' o'huadiaypo e'arakta' o'paknig'a arakhue'dik o'eme'te. ²⁰ Juan huadakyoda o'kika' kenpa'ti Diosenyo'da o'kika' Herodesa o'nopoepo Juantaj daka' o'tiokikame'nok Herodías arakhue'dik o'eme'te. Juantaj o'peepo nopenkahue' ee'pi' durugda o'peeme'te. ²¹ Herodesen cumpleaños fiestate Juantaj arakdik ijje Juantaj nayo o'nopoeme'te. Fiestate Herodesen huairi Galilea huairitaj o'batobapeme'te. ²² Herodíasen huayobu o'bahuakudpo baile e'nige'te huairi Herodesere huakka'da on'durugpakpo,

—Katepi' i'paknig mena' o'yokapone. Huakka'pi' i'paknig o'yokapone. Buttida ijay. —Herodesa Herodíasen huayobutaj ona'uyate. ²⁴ Huayetaj o'huahuatupo,

—¿Katepi' ona'dik ijje? —Oname'te.

—Juan Bautistaen huaku beyok. Yana'. —Oname'te.

²⁵ Herodes huairitaj o'huahua'depo,

—Oyedda baegte Juan Bautistaen huaku beyok.

—Mune'yoa oname'te.

²⁶ Herodes kenda o'peedepo pai'da eknopoada "Aya'da katepi' on i'pak menati' kenda ijyokapoy. Buttida ijay." Oa'nig. Aya'ada on'peenok nogda ea'ta' pakhue' o'epo ²⁷ "Huabakudá' jakyo yahuati'. Juantaj yahuerenokteg. Yagkutotiak. Herodíasen huayobutaj yayok." Herodesa sorotataj oname'tenok ²⁸ huabakudá' jakyo Juantaj o'huerenoktegpo baegte o'totiakpo Herodíasen huayobutaj o'yokme'nok ke'na huayetaj o'yokme'te.

²⁹ Kenda Juanen huanigpeika'eria o'noknopoedepo on'tiakpo huabuey on'tohua'po ogkubarakka'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesús aypo o'bia'po

o'batobape'uyate.

(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

³⁰ Nogok Jesússte doce huamata'moneria on'koredepo kenda o'kadhuahua'mey Jesússtaj o'nonbatia'pakuyate. Aya'da o'manmadikika'mey o'nonbatia'pakuyate.

³¹ Huakka'nada on'batiakika'nok on'bahua'ika'nok menokapi' bapehue'dikda o'nepo,

—Monhua'. Kente aratbut ehue' e'nika'yo okmapie'ahuaddik a'eyá'po monhua'. —Jesús a' mana'uyate. ³² Kente aratbut ehue' e'nika'yo kusi'pete Jesús ke'nen doce huamata'monerie

on'bahua'uyunig'a. ³³ En'hua'te huakka'ada on'bati-ahuaypo Jesússtaj on'nokie'po aya' huakka' jakya' keyo yan'betapet on'nopoepo on'baketonhua'po huakkuru- da on'bakye'uyatenok. ³⁴ Jesús o'kotpo huakka'tada o'batiahuaypo kenomey konig oveja o'nepo huabet toehue'onig o'nenok Jesús a' matinepahui'po huaboa'- da o'manmadika'uyate. ³⁵ Huaboa' e'sikonyakte Jesús- taj on'huatiakpo,

—O'sikde. Iyo aratbut ehue' o'ne. ³⁶ Aypo toehue' o'nenok nog jakyo nog jakyo huakka' jakyo meyhue'da aypo kan'baepo yamata'mona'. —Huanigpeika'eria o'nona'uyunig'a,

³⁷ —Opudá aypo yan'bayok. —Jesús a' mana'nok, —¿Aypo a'bayokya'po docientos denario huakupea pan kabaepo menpa' hua'dik o'e oro'? —Huanig- peika'eria o'nona'uyate.

³⁸ —¿Menigá' pan mo'toe? Yan'hua'po yan'tiahuay'. —Jesús a' mana'uyate.

On'nopoedepo,

—Huabanigá' pan botta' biigyo'da o'toe. —Jesústaj o'nona'uyate.

³⁹ "Huakupo huakupoa' mirebate yan'bahuad." Jesús a' mana'nok ⁴⁰ cien kenpa'ti cincuenta huakupo huakupoa' on'bahuaduyate. ⁴¹ Ken Jesús huaba'te cinco pan botta' biigere o'badadpo kurudyo o'mabopo o'antaj dakiti o'tiona'pakdepo pannopote o'posakea'po huanigpeika'eritaj kan'bayoke'po o'bayoke'uyate. Bot- ta' biigkon okpukpukpo aya'tada o'bayoke'uyate.

⁴² Aya'ada on'bape'po noteyya' ogka'uyate. ⁴³ On'tiokay- onpo doce kusogyo huedá'da huata'suj on'dohuea'uyate. Pan biig huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'tihuedá'uyate. ⁴⁴ Cinco mil huabokerek ken pan on'bape'uyate.

Jesús huahuetiudte o'huae'uyate.

(Mt. 14.22-27; Jn. 6.16-21)

⁴⁵ "Kusi'peyo yan'kudpo Betsaidayo akudpen huakku- ru yanoktegi'." Jesús huanigpeika'eritaj o'mana'depo huakka' aratbuttaj jakyoda o'mata'mona'uyate. ⁴⁶ O'- mata'mona'depo Diostaj a'tiona'pakya'po Jesús o'te'yo o'behuikpo ijhue'da o'tiona'pak'uyate. ⁴⁷ E'sikde'te kusi'petone' e'pognopoyo o'enig'a Jesúsyo'da huararite o'uyate. ⁴⁸ E'pognopoyo digá' o'baboknok e'nokhuayagá'tada huahue' o'nuyate. Sikyoedda Jesús huahuetiudte o'bahuatiakpo meyhue'da o'- batipokaynig'a, ⁴⁹ huahuetiudte e'huae'taj huanig- peika'eria on'tiahuaypo aratbuten nokireg o'e on'nopoepo huakka'da on'me'pukpo on'sagkia'uyate.

—Me'pukhue' yane'. Do ijje. —Jesús a' mana'uyate.

⁵¹ Kusi'petone'yo o'kudpo huanigpeika'eriere on'huaduyate. E'kudte bapoka o'batikon'uy. Huakka'- nanada on'mepuke'po "kenpihuay" o'da'uyate. ⁵² Jesús o'paknok Dios a'pan o'biame' nopenkahued kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopoehued o'nenok digá'- nanada on'me'pukuyate.

Genesaretyo Jesús a'bayarea'uyate.

(Mt. 14.34-36)

⁵³ E'pogtone' o'noktegedepo Genesaret huararibayo on'betdepo o'nokye'uy. ⁵⁴ En'kotde'te Jesús o'e aratbut o'nokie'depo, ⁵⁵ Jesússte dakhue' e'huae' a'manpatoti- akya'po nogyon nogyon on'baketpo huaboa'da Jesússte asukte on'manpatotiakuyate. ⁵⁶ Meyopi' Jesús o'hua'e- po jak kuruyo huakka' jakyopi' dagte dakhue' e'huae' on'manpahuedá'po "O'nen huaok huakubogpi kan'ne-

jatue'po," Jesústaj digá' o'nona'nok aya'ada on'nejdepo Diosa o'bayaread'uy.

Huanopoya'da dakhuea'da on'nopoꝑo Diostaj dakhuea' ogkika'.
(Mt. 15.1-20)

7 Nogok Jerusalénya' fariseo huairi Moisésenba' huamanmadika'eriere on'tiakdepo Jesústaj on'huahua'uyate. ² Konig adhuea'pane' bapehued on'bakoyo'ika'uyatenig sue'ada Jesúsen huanigpejka'eria konig kahue' o'nika'po ba'koyohue'ada on'bapika'nig judío huairia on'batiahuaypo "dakhuea'da ogkika'," on'huaa'uyate. ³ (Konig adhuea'pane' ogkika'uyatenig aya' judíomey fariseoere ogkika'po ay-po bapehued huakka'da on'ba'koyo'ika'. ⁴ Kenpa'ti ay-po huabae' jakya' on'tiakpo bapehued on'ba'koyo'ika'. Vasos, platos, ollas, kutopatak on'ba'koyoa'ika'uyate.) ⁵ Konigepo fariseoa Moisésenba' huamanmadika'erierea Jesústaj o'nona'po:

—A'nenda oro'en adhuea'pane' huadaknopo'da Diosa meknopoꝑo bapehued on'ba'koyoika'uyate. Mena'po kenda o'nen huanigpejka'eria nigpeꝑehue'ada ba'koyohue'ada yan'bape'ika'. —O'nona'uyate.

⁶ —Diosen huamanbatia'pakeri Isaías opud nama'da huanopoꝑe'eritaj daka' bo'timadoya'uyate:

In aratbuta Diostaj o'paki nama'da o'dika'nig'a do'taj huanopoya'da eretpakhue' o'ne. ⁷ Nama'da do'taj dakiti mo'tiona'pakika'ne. Huabokerekada e'huaa'yo'da on'manmadikika'nig'a.

Isaías a o'madoya'uyate. ⁸ Kenda opudomey bo'kika'po Diosen e'mana'ba' nigpeꝑehue'ada konig opuden adhuea'pane' ogkika'nig bo'kika'po vasos platos nogtaj nogtaj bo'koyoa'ika'po nogda nogdak on'bo'kika'nig'a.

⁹ Konig opuden adhuea'pane' on'pakpo ogkika'uyatenig a'kikaya'po Diosenbatia'pakeri nigpeꝑehue'ada bo'kika'ne. ¹⁰ "O'nen huaojtaj huayetere nigpejka'dik mo'ene kenpa'ti tihuapokika'dik mo'ene. Pai'da ee'nayo bayokika'dik mo'ene," kenpa'ti "Huaojtaj huayetapi' huasi'poa dakhuea' e'huaa'ika'nayo bueydik mo'ene." Moisésa o'mana'uyate. ¹¹ "Huaojtehuapa' huayerehuapa' aya'da Diostaj o'bayokde'po opudtaj bayokhue'dik o'nene." Kenpa' be'api' huaojtaj huayetere ona'dik o'ne. ¹² Kenpa' ena'nayo huaojtaj huayetere tihuapokhue'dik o'nepo bayokikahue'dik o'nepo nama'da mo'manmadikika'po ¹³ ken konig adhuea'pane' ogkika'nig bo'kika'po Diosen hua'ataj nigpeꝑehue' mo'ika'po, ken konig nogda nogda nama'da bo'kika'nig'a. —Jesúsa judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

¹⁴ "Iyon yan'batiak." Huakka' aratbuttaj Jesúsa o'mana'po,

—Do'taj menigpeꝑo yan'nopoenka'. ¹⁵ Katepi' e'pe'pi' Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'ne. Dakhue'dik ea'nayo, da ea'nayopi' Diostaj dakhuea' e'ka' e'dik o'ne.

¹⁶ Do'taj daka' menigpeꝑe'. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁷ Huakka'da aratbut egkupopakya' Jesúsa e'bakuade' jakyo e'kudde'te "Katepi' bo'pe'po konig Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'ne. Ia'nig.

Nopoenkahue' o'nepo daka' mona'." Huanigpejka'eria Jesústaj o'mona'uyate.

¹⁸ —Menpa' opud kenpa'ti nopoenkahue' mo'ne.

Katepi' mo'bape'po hua'aypo o'kudika'po huaminyo o'hua'po huaminyá' ken o'orokika'. Huanopo'yo kudhueada Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kenda oa'nok katepi' ay-po huanepi' bape'dik o'ne.

Aya'da bape'dik o'ne, huaboa'da on'nopoꝑe'uy.

²⁰ —Huanopoya'da dakhuea'da e'nopoꝑe'nayo dakhuea'da bo'ka'apone, dakhuea'da bo'a'apone. Kenayo Diostaj dakhuea'da o'ne. ²¹ Huanopoya'da on'pakpo dakhuea'da on'nopoꝑika'po, huanopoya'da on'eretpakpo nogen huatoꝑe on'bakdejpo, nogtaj nogtaj on'bakdeika'po, on'huadiaypo on'barakika'po, ²² huanopoya'da on'pakpo on'bereika'po, huanopoya'da nogen en'tamaeta' on'eretpakpo, huanopoya'da dakhuea' ogkika'po, huanopoya'da nama'da on'manika'po, huanopoya'da aya'da digá'da on'eretpakika'po, huanopoya'da digda on'bahuahuyika'po, huanopoya'da on'bahuae'ika'po, huanopoya'da huata'tada on'pakika'po huanopoya'da konig nopoꝑehue'ada ogkika'po. ²³ Ken konig huanopoya'da aratbut ogkika'nok Diostaj dakhuea'da o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Esoeri ettone'a Jesústaj oknopoꝑe'uyate.
(Mt. 15.21-28)

²⁴ Keya' Jesús o'hua'po Tiro Sidónere huadaribayo o'hua'uyate. Jakyo o'kudpo iregireg e'kudta' e'paktada sue'ada on'tiahuaynok ²⁵ ettone'si'poen huaye idada o'nopoꝑe'po Jesúsen hua'ite huikudate o'tihuad'uyate. Ke'nen huayobutaj toto' nokirega' o'nopo'toenok dakhue'da o'uyate. ²⁶ Ettone' esoeri o'ne'po sirofenicia huaje'eri o'uy. "Do'hued huayobutaj toto' nokiregtaj yakoroka'." Jesústaj ona'uyate.

²⁷ —Hueretda judío huasi'po huakkuruda bape'dik o'nika'. Huasi'poen ay-po yokhue'dik kuhuataj. —Jesúsa esoeri ettone'taj ona'nok,

²⁸ —Ee', Huairi. Kuhuanyo kutopatopen huasi'poen e'ta'sujkahua' on'bapika'. —Ettone'a ona'nok,

²⁹ —Huadaknada mena'nok hua'dik i'ne. Toto' nokireg huayobutaj o'takorokonde. —Jesúsa ona'uyate.

³⁰ Jakyo o'kumejdepo huayobu huatayte dak e'unde'te o'huednig o'huahuay'uyate. Toto' nokireg o'orokde'uyate.

Huabokerek a'pakhue'dik kenpa'ti e'peokbettaj Jesúsa o'yarea'uyate.

³¹ Jesús Tiro huadaribaya' o'hua'po Sidónyo o'pokpo Decápolis huadaribayo nog jakyo nog jakyo o'pokpo e'pog Galileayo o'tiakuyate. ³² Keyo huabokerektaj on'huatotiakpo e'peokbet kenpa'ti a'pakhue'dik e'huaje', "yatibata'te." Jesústaj o'nona'nok ³³ huakka' aratbutya' o'baktohua'depo o'peokba'kudpo o'bapitispuppo o'no'deya'po, ³⁴ kurudyo o'tiahuaypo, "aaj" oa'po, "yapeokbete'," oa'uyate.

³⁵ Idada o'peokbeteonpo o'noyarudpo huadakda a'-pakdik o'uyate. ³⁶ "Kenda ijka'dey nogomeytaj batia'pakhue' yane'." Jesúsa o'mana'nig'a ighua'mon e'-mana'tada nogiti huakka'mon kenda on'batia'pakon-hua'po. ³⁷ Kenpa'ti Jesústaj on'mepuke'po,
—Aya'tada 'urua'nanada o'kika'po e'peokbettaj o'mapee'a'apo kenpa'ti a'pakhue'dik huaboa'da a'-pakdik o'ne. —Aratbuta on'batia'pakuyate.

Cuatro miltaj Jesúsa e'batobape'uyate.

(Mt. 15.32-39)

8 Nogok onte'ti huakka'nanada egkupopakte kenpa'ti aypopi' ehue'da o'uyate. Jesús kenda o'nopogepo huanigpeika'eritaj o'mana'po:

²—Inomey aratbut bapa'me'noea' iyoda doere o'nedepo aypobayo' o'nenok ijmatinepahui'po. ³ Jakyoda mata'monahue'dik ijje. Huakka'mon bidteda on'tiakme'tenok e'mata'mona'nayo dagta' arogdik o'nenok. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴—Iyo aratbut ehue' o'nika'. ¿Meyo aypo o'eyapet? —Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'uyate.

⁵—¿Meniga' pan mo'togé? —Jesúsa o'mana'nok. —Siete. —O'nona'uyate.

⁶ "Barakte yan'bahuad." Jesúsa o'mana'uyate. Siete pan o'ba'padpo, "Dakiti Dios, daka' joka'ne," o'tiona'pakdepo o'posakea'po huanigpeika'eritaj o'bayoke'uyatenok aratbuttaj on'bayoke'uyate. ⁷ Sue'da biigkon on'togonok "Dakiti Dios" ona'depo "yan'bayoke'," o'mana'uyate. ⁸ Noteymeya'da aya'ada on'bape'uyate. Noteymeya'da en'bapepi' siete kusogyo huata'suj huedmeya'da on'dohuea'uyate. ⁹ Konig cuatro mil on'bape'uyate. "Jakyoda yan'huati'," Jesúsa o'mana'depo, ¹⁰ huanigpeika'eriere kusi'petone'yo o'kuddepo Dalmanuta huadariyo o'hua'uyate.

Konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katepi' oro' tiahuahue' o'ika'uynig mo'nigka'. Fariseo huairia Jesústaj o'nona'uyate.

(Mt. 16.1-4; Lc. 12.54-56)

¹¹ A'ti fariseomey Jesústaj on'huatiakdepo huaboa'da on'batia'pakpo a'dikdikya'po, "konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katepi' oro' tiahuahue' o'ika'uynig mo'nigka'," Jesústaj o'nona'uyate. ¹² Huanopoya'da "aaaj" oa'depo,
—"Konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katepi' oro' tiahuahue' o'ika'uynig mo'nigka'." Nama'da o'nona'ne. Konig mona'nig opudtehuapa' kahue' ijjeapoy, buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹³ Jesús o'bakhua'po kusi'petone'yo o'kudpo akodpen o'hua'uyate.

"Fariseo huairi dakhue'dik e'huag' on'manmadikika'. Keyoj ijjay." Jesúsa oa'uyate.

(Mt. 16.5-12)

¹⁴ Kusi'pete on'hua'po pan e'tohua'ta' o'nokkahu-uduyate. Nogtiyo'da on'togé'uyate kusi'peyo.

¹⁵ —Eya', fariseoen e'bia'ontaj keyoj ijjay. Herodesen e'bia'ontaj keyoj ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶ —Pan togehue' o'enek kenda mona'ne. —Jesúsen huanigpeika'eria huaboa'da huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁷ —Pan togehue' o'ey mena'po mo'batia'pak. Pantaj mepu'kehue'dik mo'ika'ne. Kenda ka'dik ijje nopogehued mo'e kenpa'ti nopenkahued mo'ene. Menpa' huanopoya'da oknopogehue'dikda mo'ika'ne. ¹⁸ Huakpoa mokpogonig'a menpa' tiahuahue' mo'e. Huapeok bo'peokjene menpa' peehue' mo'e. Pan ijbi-a'mey menpa' bokkahue'de. ¹⁹ Cinco mil huabokerektaj cinco pan ijbayokemey. ¿Meniga' kusogyo huata'suj huedmeya'da yan'ohueame? —Jesúsa o'mana'uyate.

—Doce. —O'nona'uyate.

²⁰ —Cuatro mil aratbuttaj siete pan ijbayokemey. ¿Meniga' kusogyo huedmeya'da yan'ohueame?

—Jesúsa o'mana'nok,

—Siete. —Huanigpeika'eria o'nona'uyate.

²¹ —Menpa' kenda nopogehued mo'e. —Onte'ti o'mana'uyate.

Huakka' jak Betsaidaya' Jesúsa ekpobigtaj o'yareaduyate.

²² Nogok Betsaida huakka' jakyo on'tiakuyate. Jesúste ekpobigtaj on'totiakpo "yakpotibata'te," o'nona'uyatenok ²³ ekpobigtaj o'ta'koypo huakka' jakya' o'baktohua'po igkusi'huag' okpotihueke'po o'tibata'tepo,
—¿Menpa' sigpi' tiahuahue' i'e? —Ona'uyate.

²⁴ Ekpobig o'tiahuahuatupo,

—Huabokerektaj ijtiahuaypo konig ohuey on'hua'e. —Jesústaj ona'uyatenok, ²⁵ onte'ti Jesúsa okpotibata'tenok huaboa'da 'urunanada aya'tada o'tiahuahue'uyate.

²⁶ —O'nen jakyo yahua'ti'. Huakka' jakyo huahue' yag'. Kenda o'nigka'ne batia'pakhue' yag'. —Jesúsa ona'uyate.

Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' me'ta'mona'uyne. Pedroa Jesústaj ona'uyate.

(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)

²⁷ Cesarea de Filipino huadaribayo nog jakyo nog jakyo huanigpeika'eri Jesúsero on'hua'epo dagte,
—¿Be o'eg' do'taj aratbuta menhuaa'ika? —Huanigpeika'eritaj Jesúsa o'mana'uyate.

²⁸ —Juan Bautista on o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. On Elías o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Nogomeya bo'huaa'ika'ne. —Huanigpeika'eria o'nona'nok,

²⁹ —¿Be o'eg' do'taj opuda on'huaa'ika? —Jesúsa o'mana'uyate.

—On Diosen Cristo i'ene. Diosen Huasi'po i'enek Diosa me'ta'mona'uyne. —Pedroa ona'uyate.

³⁰ —Kenda ona'ne be'tapi' manahue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

"Ijbueydeapoy." Jesúsa o'batia'pakpo oa'uyate.

(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)

³¹ Jesúsa huaboa'da o'manmadika'po:

—Do huabokerek ijjeпо Diosya' ijtiakuy. Pai'nanada ijnopo'eapoy. Judío huairitone', sacerdote huairi, kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'erierea do'taj eknopo'e'ta' pakhue' o'nepo men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noyhuada'apone. ³²—Jesúsa daka' o'mana'uyatenok Pedroa o'tohua'depo, "kenpa' ahue' ya'e', Huairi," ona'uynig'a ³³Jesúsa o'batikorudpo ke'nen huanigpejika'eritaj o'tiahuaypo Pedrotaj ona'po:

—Konig huabokerekada nama'da on'nopejika'nig o'na konigti i'nopejika'po Diosen e'nope'e' nope'ehue'da i'ene. Konig totonig ia'ne yahuati'. —Jesúsa ihgua'da ona'uyate.

³⁴Huanigpejika'eritaj kenpa'ti huakka'da aratbuttaj menhuatiakde' o'mana'depo huaboa'da o'manmadika'po:

—Bepi' do'taj e'nigpejika'ta' e'paknayo katepi' hua'enda on'pakika' ona'ti eretpakhue' ka'nike'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Kenpa'ti do'taj monkopo'ika'po pai'da nopo'edik mo'e'apet. ³⁵Kenpa'da hua'enda e'paknayo Cristoere kurudyo onte'ti nounhuahuahue' o'nika'apo. Do'taj e'nigpejika'ta' on'pakpo huadak hua'a huakka' on'pakpo kenpa'da hua'enda pakhue' o'nepo onte'ti Diosere kenpa'da on'noeonhuahuika'apo. ³⁶Aya'ada oy katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpejika'ta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Kurudyo Diosere noeonhuahuikahue'dik o'neapo. ³⁷Diosere a'noeonhuahuikaya'po katepi' Diostaj yokhue'dik mo'epo kenpa'da do'taj pe'e'dik mo'ika'ne. ³⁸In aratbut dakhuea'da ogkika'po Diostaj nigpe'ehue' o'nika'po inomey be'api' do'taj e'nokbira'nayo do'hued e'manmadika'taj en'tobira'nayo nogok do huabokerek ijjeпо onte'ti ijtiakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Diosya' kurudya' ijhuarakpo Diosa 'urua'nanada megka'nok Diosen huata'moneriere 'urua'nanada ijjeпо ijtiakapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

9 —Huakka'nanada Diosen Nokireg on'nope'toepo Dios Huairitaj daka' on'nigpejika'apo. Kenpa' opudomey huakka'mon bueyhued mo'epo bo'tiahuayapo. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús o'eypakatuyate.

(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)

²Seis huame'noe e'pokde'te Pedrotaj Jacobotaj Juantere o'batohua'po huakupa kutayo Jesúsa o'batobehuikuyate. En'tiahuayte Jesús en huakok konig niokpo o'kokeypakuyate. ³Yudtakon dig'a'da o'takereg-pakatupo konig senogda o'etuyate. Aratbutnayo konig keregda kahue'dik o'nika'. ⁴Elíastaj Moiséstaj Jesúsere en'batia'pakte on'batiahuay'uyate.

⁵—Oro' iyoda o'epo huadakda o'ene. Bapa' bak o'kay'. Ontehuapa' nogtida Moiséstaj nogtida Elíastaj nogtida o'kay', Huairi. —Pedroa ona'poda ona'uyate. ⁶Pedromey dig'a'da on'mepuke'po konig'a' a'ay' Pedroa nope'ehue'ada oa'uyate. ⁷Kenpa' ena'te e'sihuija' o'batibuk'uyate. E'sihuiya' on'peepo:

—In do'hued Huasi'po me'ta'ene. Huadi'da me'ta'ene. Kentaj yan'nigpejika'. —Diosa o'mana'uyate.

⁸A'tida en'tiahuayte Jesússtayo'da on'tiahuay'uyate.

⁹Huakupaya' en'huarakde'te

—Do huakudaka'da e'bueyada noyhuadhued ee'ted kenda huakupayo huaboa'da bo'tiahuaynig batia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate. ¹⁰Konigepo kenda batia'pakhue' o'ne'uynig'a huayahuyayo'da kate en'noyhuadtaj Jesúsya ya'batia'pak on'batia'pakuyate.

¹¹Konigepo Jesússtaj:

—“Cristo tiakhued ee'ted Elías huakkuruda tiakdik ya'e'apet.” ¿Mena'po Moisés huamanmadika'eri kenda yadika'? —Jesústaj o'nona'uyate.

¹²—Elíasonigti huakkuruda tiakdik o'e'apo. Aya'tada a'manopo'yareaya'po yatiakapet. Diosen Huasi'po pai'nada ya'nopo'e'apet. Kentaj yan'tibirae'apet. Kenda huaobjba'te on'madoya'uyate. ¹³Elíasonigti e'tiaktada on'tibirae'po konigti on'pakpo dakhuea' ogkame'te. Konig Apagba'a oa'nig ogkame'te. —Jesúsa Pedromey-taj o'mana'uyate.

Huasi'po toto' nokirega e'nope'toetada Jesúsya o'yarea'uyate.

(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)

¹⁴Jesús en huanigpejika'erite on'bahua'po okyehued ee'ted huakka'nada e'kupopakada Moisésenba' huamanmadika'eria Jesús en huanigpejika'eritaj en'maboyte Jesús somey on'batiahuayato'uyate. ¹⁵Jesústaj on'tiahuaydepo on'mepu'kepo on'huaketonyakpo durugteda on'baaka'uyate.

¹⁶—¿Katea' yan'batia'pak? —O'mana'nok ¹⁷nogtiada oa'tokpo,

—Do'hued huasi'potaj dakhuea' toto' nokirega o'nope'toenok a'pakhue'dik o'e'. ¹⁸Kenpa'ti menokapi' e'nope'toete o'ketpakonpo barakte o'huekika'po kutajpoa' o'orokika'po hua'id o'idta'peteye'po dig'a'da o'arognok ontaj o'totiakne. “Dakhue' nokiregtaj ya'noroka',” o'nen huanigpejika'eritaj e'mana'tada orokahue' o'ne, Huamanmadika'eri. —Nogtiada ona'uyate.

¹⁹—Opudomey judío aratbut do'taj eknopo'e'ta' pakhue' mo'ene. Oknopoe'hue' hua'e'eri mo'ene. Dios teyda o'epo bayarea'dik o'e' oknopoe'hue'da mo'ene. Ijhue'ta'da do'taj moknopoe'ene. Huasi'potaj yan'totiak. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁰Huasi'potaj on'totiaknok dakhuea' nokirega Jesússtaj o'tiahuaydepo huasi'potaj o'ketpakonka'nok sorokte o'huekpo, o'pokore'epo o'tiokkutajorokuyate.

²¹—¿Meniga' huabayoka' dakhuea' nokirega ya'nopo'toika'po ya'ketpakonka'ika'? —Jesúsa ona'uyate.

²²—Si'nog ee'ted nogok nogok huakka'da dakhue' nokirega a'arakya'po ta'akyo huahueyopi' o'enika'. Ka'dik ee'nayo oro'taj mo'matinepahui'po bo'tihuapok. —Ke'nen paga ona'uyate.

²³—Do'taj eknopo'e'nayo aya'tada ka'dik ijjeпо yarea'dik ijjeпо. —Jesúsa ona'nok,

²⁴—Yoknopoe'y, nogiti nogiti eknopo'e' be'tihuapok. —Utta'da ona'uyate.

²⁵ Huakka' aratbut on'kupopaknok Jesúsa o'tiahuay-po,

—E'peokbet a'pakhue'dikere nokireg yaorokpo huasi'poya' yakhuati' onte'ti a'kudya'po tiakhue' ya'e'.

—Jesúsa dakhue' nokiregtaj huiyokda ona'nok, ²⁶ dakhue' nokirega o'sagkiadpo o'ketpakogka'po e'bueyonig o'orokpo o'enon'uyate. Konigepo "e'buey o'e'," huakka'mon on'batia'pakuynig'a ²⁷ Jesúsnayo o'ta'koyp o'boa'uyate. Huasi'po o'bodyate.

²⁸ Jesús jakyo o'kuduyate. Huanigpeika'eriyo'da kenere o'nepo,

—¿Oro'nayo dakhue' nokiregtaj mena'po orokahue' o'e'? —Jesústaj o'nona'uyate.

²⁹ —Bapehue' mo'unhua'po kenpa'ti mo'tiona'pakon-hua'po dakhue' nokiregtaj ta'mona'dik mo'ene. —Jesúsa o'mana'uyate.

"Do'taj me'darakapone." Onte'ti Jesúsa o'mana'uyate.
(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)

³⁰ Keya' o'hua'po Galileayo konig iregiregteda o'pokonhua'po. ³¹ Huanigpeika'eritaj o'manmadika'po iregiregteda o'hua'onhua'po. "Do Huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Huabokereka men'bahuatitotiakapet. Men'arakapone. Bapa'me'noe huakudaka'da e'eada ijnoyhuadapoy." Jesúsa o'manmadika'uyate.

³² Huanigpeika'erinayo kenpa' nopenkahue' o'nepo on'me'pakpo "¿monig ya'e'?" onahue' o'nuyate.

"¿Be'a hueret huairida e'dik ya'et?" Huanigpeika'eria on'batia'pakuyate.
(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)

³³ Capernaumyo on'tiakdepo jakyoda o'eato'po, —¿Dagte o'tiakpo katetaj mo'batia'pak? —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁴ "¿Be'a hueret huairida e'dik ya'et?" on'batia'pakpo a'tokhue' o'nuyate. ³⁵ Jesús huanigpeika'eritaj a'manmadikaya'po o'huadpo "yan'kupopak," o'mana'po, —Bepi' doere huairi ee'ta' e'paknayo nog aratbuten huanaba'nig ka'nike' konig nogtaj kan'tihuapokike'. —O'mana'po ³⁶ huasi'potaj o'ta'koyp noyoyo o'totiakpo hua'opite o'doko'uyate.

³⁷ —Do ijpaknok be'api' in huasi'potaj di'da o'depo o'tihuapokika'po konigda do'takon o'de do'hued Apag-takon o'de. Ke'na me'ta'mona'uyne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Ken aratbut opudomeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo daka' bo'tihuapokika'ne.
(Lc. 9.49-50; Mt. 10.42)

³⁸ —Nogbokereka o'nendik o'dikka'po toto'taj o'maenika'. O'tiahuaypo oro'ere huahue' o'ika'nok, "Keje', kahue' ya'e'." Ona'mey, huamanmadika'eri. —Juana ona'uyate.

³⁹ —Kentaj "kahue' ya'e'," onahue' yane'. Be'api' konig tiahuahued o'ika'nig do'hued huadik o'dikka'po eka'nayo onte'ti do'taj dakhue' huaahue'dik o'eapo. ⁴⁰ Ken aratbuta oro'omeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo oro'omeytaj bo'tihuapokne. ⁴¹ Cristoen huanigpeika'eri

mo'enok do ijpaknok be'api' huamai' hue'ey e'yoknayo dapi' Diosa dakhua'po o'bayokapo. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'po.

Keyoj nama'da e'toka'nayo dakhue'da o'un-huahuika'apo.
(Mt. 18.6-9; Lc. 17.1-2)

⁴² —Be'api' do'hued 'uru huaknopoe'eritaj dakhuea' e'batoka'nayo ke'ponanada castiga Diosa ogkad-huahuika'apo. Konigepo do'hued 'uru huaknopoe'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' e'paknayopi' dakhuea' batokahued huidtone' ke'nen huahuerenta' yan'tiontidukup o'ta'kotdik a'eya'po jod yakoyo e'kotnayo kenda konig sue'da castiga e'magka' o'e'. ⁴³ Huaba'pi' hua'ipi' huakpopi' dakhuea' e'ka' huata'da e'toka'nayo dakhue'nanada o'enok Diosa castiga o'magka'po ta'akyo o'enario. Ta'ak o'bakpakonhuahuika'apo bakayhue' o'eapo. Konigepo huabaapi' hua'ia'pi' huakpopi' dakhuea' e'toka'ta' e'paknayo dakhue'da o'epo kahue'dik a'eya'po e'boktegnayopi' huadak ya'e'apet, dakhuea' kahue'dik a'eya'po ekpokotoknayopi' huadak ya'e'apet. Ken konig yan'nopoe'epo dakhuea' kahue' yanika'. Dakhuea' eka'nayo Diostaj dakhuea' boka'nok castiga mogkadhuahuika'apone. Ta'akyo mo'bakpakonhuahuika'apone. Bakayhue'dik o'un-huahuika'apo.

⁴⁹ Sal pai' e'eada huadakda o'kika'nig konigti pai'da mo'nopo'epo huadakda mo'eapone. ⁵⁰ Sal huadakda o'epo o'kika'. Pai' ehue' ee'nayo huadak kahue'dikda en'dik o'ene. Konig salonig ya'nepo huadaknopo'da huayahuaya di' yan'maepo yan'manoeyika'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

"¿Huabokerek huato'e'taj menpa' en'dik ya'ne?" Jesústaj nama'da kae'po fariseoa o'nona'uyate.
(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)

10 Keya' Jesúsa o'bakhua'po Judeayo kenpa'ti Jordán akodpen huadariyo o'hua'uyate. E'tiakte onte'ti huakka'nanada ogkupopakuyate. Konig o'kika'po o'manmadika'uyate. ² Jesústaj a'dikdikya'po sue'da fariseo on'huahua'po, "¿Huabokerek huato'e'taj menpa' kenpa'da endik ya'e'?" Jesústaj o'nona'uyate.

³ —¿Kate yamana'uyate Moisésa? —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴ —"Huato'e' e'en beroba' madoya'dik mo'epo huato'e' endik mo'e'." Moisésa o'mana'uyate. —O'nona'uyate.

⁵ —Konig nopoteyda mo'ika'po Diostaj e'nigpeika'ta' pakhue' mo'ika'nok Moisésa kenda o'madoya'uyne'ga.

⁶ Huakkuruteda Diosa aya'tada o'ka'uyp huabokerek ettone'ere o'ka'uyate. ⁷ "Konigepo huabokerek ke'nen huaoj huayeeretaj okorokpo ettone'taj a'toepakya'po.

⁸ Botta' e'eada on'toepakdepo konig nogtida o'nede." Apagba'te kenpa' oa'. Botta' e'eada nogtida o'nede.

⁹ Kenda Diosa o'toepaka'denok huabokereka en-hue'dikda o'ne. —Jesúsa fariseomeytaj o'mana'uyate.

¹⁰ Nogok huanigpeika'erierye jakyoda o'nepo, "¿Huato'e' menpa' en'dik o'e'?" Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'nok,

¹¹ —Be'api' huabokerek huato'e'taj e'ennayo nogtaj o'to'e'pakpo huakkuru huato'e'taj dakhuea'da ogka'.

¹² Kenpa'ti ettone'a huato'e'taj e'ennayo nogtaj o'to'e'pakpo dakhuea'da o'ka'. Diostaj dakhuea'da o'ka'.

—Jesúsa o'mana'uyate.

Jesúsa huasi'potaj o'mationa'pakuyate.

(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)

¹³ Jesúsa daka' kan'bake'po huasi'po kentaj en'batotikakta ke'nen huanigpejka'eria "keje', batotiaxue' yane'," on'mana'uyate. ¹⁴ Kenda Jesús o'tiahuaypo o'di-ayatu.

—Huasi'po do'te kan'batiake'. "Kaeyá'," manahue' yane'. Konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopog'e'ri Diosensi'po o'nepo Dios Huairitaj on'nigpejka'apo. ¹⁵ Huasi'po do'taj 'urunopo'da menoknopog'epo men'nigpejka'ne. Konig huasi'po Dios Huairitaj daka' o'noknopog'enig konigti opudomey oknopog'hue' e'e'nayo Dios Huairiensí'po ehue'dik mo'e'apone. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶ Huasi'potaj o'badokoe'po o'batibata'te'epo Diosa daka' kabake'po o'mationa'pakuyate.

Huabokerek huairi Jesúsa on'batia'pakuyate.

(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)

¹⁷ Dagte Jesúsa huaboa'da o'hua'depo huabokereka o'huaketonyakpo huikudate o'tihuadpo,

—¿Kurudyo Diosere a'noe'huahuikaya'po kate huadakda kika'dik iije, huadakda huamanmadika'eri? —Jesústaj ona'uyate.

¹⁸ —Ka'tia'po huadakda i'ene ona'. Diosyo'da huadakda o'jka'. ¹⁹ Diosen e'mana' i'nopog'e. Nogen huato'e'taj bakdejhue' yajika'. Aratbuttaj yahuadiaypo arakhue' yajika'. Nogen bakberekue' yajika'. Nama'da bahuahue' yajika'. Da ahue' yajika'. Huaojtaj huayetere daka'da yanigpejka'po daka' yamatojka'po yabayokika'. Kenpa' Diosa o'mana'uyate i'nopog'ene. —Jesúsa ona'uyate.

²⁰ —Do huasi'poedanda kenda aya'da ijnigpejka'uy, Huamanmadika'eri. —Huabokereka ona'uyate.

²¹ Jesúsa di' o'epo o'tiahuayatupo, —Nogitied ka'diken i'ene. Huakupete aya'da i'ta-maetnig yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo paí'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matounhuahuika'apone. Do'taj behuatiakpo beta'hua'ika' e'bueypi' beta'hua'ika'. —Jesúsa huairitaj ona'uyate.

²² Huairia kenda o'pe'epo nohue' o'unpo huakka'-nanada o'tamaenok suhue'nanada o'epo okhua'uyate.

²³ Huanigpejka'eritaj okpokuberudpo, —Bepi' huairi huakka'nada e'matog'e'ta' huaeretpakeri Dios Huairitaj oknopog'hue'dik o'neapo, Diosensi'po ehue'dikda o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁴ Huanigpejka'eria Jesúsen hua'ataj o'pe'epo on'mepuke'nok onte'ti Jesúsa o'mana'po:

—Huakka'da e'matog'e'ta' huapakeria Dios Huairitaj oknopog'hue'dik o'neapo. Diosensi'po ehue'dikda o'ne. ²⁵ Konig camello huaboro' 'uhua sakpi'peyo kudhue'dik

o'e. Konigti huairi huakka'da on'matog'epo Diosensi'po ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁶ Huanigpejka'eria kenda on'pe'epo huakka'da on'mepu'kepo huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿Kenpihuay! ¿Be'a Diosensi'po e'dik ya'neapo? ¿Be'a Diosere onte'ti noe'huahuika'dik ya'neapo? —On'batia'pakuyate.

²⁷ Jesúsa o'batiahuaypo o'mana'po:

—Huabokereka huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. O'nada on'pakpo noe'huahuika'hue'dik o'neapo.

Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti ma-noe'huahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —O'mana'uyate.

²⁸ —Oro'nayo aya'da o'matog'ika'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey. —Pedroa ona'uyate.

²⁹ —Aya'da ke'nen jak kenpa'da o'nen, huama'buytaj huidpotapi' o'nen, huaojtaj huayetapi' o'nen, huato'e'taj huasi'potaj ta'bapi' o'nen. Huadak hua'a o'deretpakpo kenpa'ti do'tayo'da a'nigpejkaya'po o'nen. ³⁰ O'nennok Diosa oy huakka'nanada o'bayokapo. Jak, huama'buy, huidpo, huay'e huasi'po, ta'bakon o'bayokapo. Paí'da e'nopo'ebet o'bayokapo. Nogok Diosere on'noe'huahuika'apo. ³¹ Oy huakka'da huairi e'e'ada nogok huairida ehue' o'neapo. Konig huanaba' o'neapo. Huakka'mon konig huairionig ehue'da o'nika'nig konig huanaba'da oy o'nika'nig. Nogoknayo 'urua'da o'neapo. Konig huairitone' o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

"Do'taj me'darakapone." Jesúsa onte'ti oa'uyate.

(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)

³² Jerusalényo dagte Jesús huanigpejka'eriere on'be-huikpo Jesús huakkuruda o'hua'enok huanigpejka'eri on'mepuke'po nogomey on'tahua'po on'me'pukuyate. Doce huanigpejka'eritaj nogyonda o'batohua'po konig megka'apone o'mana'po:

³³ —Jerusalényo o'hua'ne. Do huabokerek ijjepo Diosya' ijtikuy. Jerusalényo huabokereka sacerdoté huairiomeytaj men'yokapone. Moisésenba' huamanmadika'eritere men'yokapone. Ken bueydik o'e men'hua'apone. Nog aratbuttaj judío ehue'taj do'taj menyokapone. ³⁴ Nog aratbuta do'taj men'tierikapone. Huiyokda pidetbi'a men'bitbitapone. Men-tisupu'eapone. Me'darakapone. Botta'a e'tisikde'te kubarakyo huakudaka'da e'eme'tada Diosa me'noy-huad'a'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jacoboa Juanerea huairi bo'yahuea' o'nona'uyate.

(Mt. 20.20-28)

³⁵ Zebedeoen huasi'po Jacobo Juanere Jesústaj on'huahua'po,

—Kenda ona'nig oro'taj mogka', huamanmadika'eri. —Juan Jacoboere o'nona'uyate.

³⁶ —¿Kate bo'pak? —Jesúsa o'mana'nok.

³⁷ —O'na 'urua'nanada huakhuairi e'ede'te konig huairi e'huag'e onte da'kopen ope'topen bohuada'. —Jesústaj o'nona'uyate.

³⁸ —Kenpa' onahue' mene'. Do pai'da ijnopo'ēapoy. ¿Menpa' doere konigti pai'da nopo'ē'dik mo'ē? —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹ —Eē', onere pai'da nopo'ē'dik o'ey. —Jesústaj o'nona'uyate.

—Buttida ijjay, konig pai'da ijnopo'ēapoy opud konigti pai'da nopo'ē'dik mo'ēapone. ⁴⁰ Nogok do huakhuairi ijjedepo ijmana'ika'apoy. Doere huakhuairi ka'ne'po do'huanayo yahueahue'dik o'nene. Kenomey do'hued Apag Dios a'nennada o'baktie'ea'uyngitaj doere huairi o'bahuea'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹ Nog diez huamata'moneria kenda on'mapeēpo Jacobotaj Juantere on'mahuadiay'uyate.

⁴² —Inte yan'batiak —Jesúsa o'mana'po— Nog aratbuten gobierno huairitone' kenpa'da teyda on'mana'ika'nok kenomeyen aratbut huairitaj nigpejka'dik o'nika'. ⁴³ Opudnayo ken konig kihakue'dik mo'ēne. Be'api' huairi eē'ta' e'paknayo nog aratbuttaj kan'bati-huapokike'. ⁴⁴ Kenpa'ti be'api' doere huairi eē'ta' e'paknayo konig nog aratbuten huanaba' ka'nike'. ⁴⁵ Konig do ijikika'nig konigti yag'kika'. "Konig huanaba' menti-huapok." A'ikaya'po tiakhue' ijjuj. Aratbuttaj a'ti-huapokya'po ijtiakuy. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po a'manigbueyya'po Apag Diosya' ijtiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Bartimeotaj okpoyarea'uyate.

(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)

⁴⁶ Ken Jericó huakka' jakyo on'batiakuyate. Huakka' jakya' on'pokondepo Jesús huanigpejka'eriēre huakka'-nanada aratbutere e'norokte Bartimeo ekpobig Timeoen huasi'po dagte o'huadpo "huakupe beyok," o'mana'uyate. ⁴⁷ "Jesús Nazaret huagē'eri o'pokde," aratbuta enhuaa'te o'pēēpo 'utta'da ona'po,

—Metinepahui', Jesús Daviden adhuea' huasi'po. —Ekpobigā 'utta'da ona'uyate.

⁴⁸ —Yabatikde'. —Aratbuta huiyokda e'nona'tada nogiti huakka'a'da o'nokoye'uyate.

—Metinepahui', Jesús Daviden adhuea' huasi'po. —'Uta'da ona'uyate.

⁴⁹ Ken Jesús e'hua'ada o'boato'po,

—Yan'totia. —Jesúsa o'mana'nok on'huahua'depo, —Yadurugpakpo yabod. Jesúsa "Yatiak" mena'ne. —O'nona'uyate.

⁵⁰ Huaok o'ēno o'bodpo Jesústaj o'huatiakuyate.

⁵¹ —¿Kate i'pak? —Jesúsa ona'uyate.

—Ekpoyarea'ta' ijpak, Huamanmadika'eri. —Ekpobigā ona'uyate.

⁵² —Do'taj meknopōēpo yayarudpo yahuati'. —Jesúsa ona'uynok ekpobig huaboa'da o'tiahuaypo Jesústaj dagte o'tahua'uyate.

Jerusalényo Jesús o'kuduyate.

(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

11 Jerusalén meyhue'da e'ēde'te Betfagēte kenpa'ti Betaniate kenpa'ti ote' Olivoste o'nedepo, botta' huanigpejka'eritaj:

² —Butukda yan'huati'. Huakka' jakyo yan'huati'. Keyo burro 'uhua enuku' bo'huahuayapone. Ken burrote bepi' huadhued o'ne. Yanogkujpo do'taj menigtotia. ³ "¿Mana'po bo'tohua?" Be'api' ena'nayo "Huairia o'pa-knok o'kay. Huaboa'da onte'ti o'totia. —Jesúsa botta' huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

⁴ Ken on'hua'po dagte akbogpete burro 'uhua enuku' on'huahuaypo o'nogkujuyate.

⁵ Egkujte huabokerek kenteda o'nepo,

—¿Kate boka? ¿Mena'po burrotaj mogkuj? —On'mana'uyate.

⁶ Konig Jesús o'mana'nig kenda on'mana'nok "to-hua'dik mo'ē," on'mana'uyate. ⁷ Jesúste burrotaj on'to-hua'po kenomeyen huaoka' burrotajpita on'hueda'nok Jesús o'huaduyate. ⁸ Kente Jesús o'pokapo on'nopōēpo dagte huakka'da kenomeyen yudtaj on'bahueda'po nogomeya' o'huay'opi ba'kutaj on'baktega'depo dagte on'bahueda'uyate.

⁹ Huakkurte huagē'eria kenpa'ti huata'poeria aya'ada huaboa'da 'utta'da on'da'po:

—'Urunanada Jesús, Diosen huamanopo'yarea'eri, mon'durugpak, huakka' mon'durugpak. Kentaj Apag Diosa mo'nigta'mona'uynē. ¹⁰ Oro'en adhuea'pane' David huairionig hueretda huakhuairi o'tiakde, Jesús Huairi o'tiakde. Dakiti Dios, mon'durugpak, huakka' mon'durugpak. —Aratbuta 'utta'nanada o'nokoy'uyate.

¹¹ Ken konig Jerusalényo Jesús o'kudpo kenpa'ti Diosen jakyo o'kudpo, aya'tada daka' o'tiahuaypo osikdenok Betaniayo doce huamata'monerie o'hua'uyate.

Hueymey higerataj "onte'ti dapakhue'dikda i'ēapone," Jesús ona'uyate.

(Mt. 21.18-19)

¹² Eme'te Betaniaya' o'norokdepo Jesús aypota' o'ēpo ¹³ adteda hueymey higerataj o'tiahuaynig'a huada o'pakpo o'huahua'nig'a huakutayo'da o'uyate. Huadajok ehued o'uyate. ¹⁴ Konigepo higerataj ona'po:

—Onte'ti dapakhue'dikda i'ēapet. Bepi' o'nenda bapehue' ya'neapet. —Jesúsa ona'uyate. Kenda huanigpejka'eria on'pēē'uyate.

Diosen jakya' huabahuaya'eritaj o'maen'uyate Jesús.

(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹⁵ Onte'ti Jerusalényo on'tiakdepo Jesús Diosen jakyo o'kuddepo huaboa'da 'uhua huabahuaya'eritaj huabakbae'erieretaj o'maoroka'po huakupe huakabi-erien kutopa o'makmaena'po tukku' 'uhua huabahuaya'erien huahuadtaj o'makmaena'uyate.

¹⁶ "Konig dag ekapa' Diosen jakyo katepi' topokhue'dik mo'ēne." Jesús i'ghua'da o'mana'uyate. ¹⁷ O'manmadika'po:

—Do'hued jak aya' huadarieri aratbuten huationa'-pak jak on'taē. Apagba' e'mana'tada konig huabereerien jakonig opudomeya' mo'tōēne. —Jesúsa huabahuaya'eritaj o'mana'uyate.

¹⁸ Kenda sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eriēre on'pēēpo Jesústaj on'me'pukuyate.

Jesúsa e'manmadika'te huakka'nanada aratbut on'peepo 'urunanada o'e on'mepuke'nok huairia Jesús-taj on'me'pukpo huaboa'da e'arakta' on'pakpo monig e'arakta' o'duknig'a. ¹⁹ Esikde'te Jesúsa huakka' jakya' o'orokuyate.

Hueymey higuera o'ay'uyate.

(Mt. 21.20-22)

²⁰ Eme'te sikyoedda onte'ti on'hua'depo higuera hua'ihuitya' aya'da e'ayde' on'tiahua'yuyate. ²¹ Pedro onte'ti okkahuehue' o'epo,

—Ken higerataj "onte'ti dapakhue'dikda" iname'nig o'ayde, yatiahua'y, huamanmadika'eri. —Ona'uyate.

²² —Dioštaj daka' yanoknopoe'. ²³ "In ote' yatohua', Dios. E'pogyo yaen." Be'api' ena'nayo Diosa yaka'apet daka' eknopoe'nayo o'ka'apo. Konig ona'nig o'eapo.

²⁴ Eknopoe'nayo aya'tada katepi' bo'pakpo bo'tiona'pakno'k Diosa bo'yokapone. ²⁵ Apag Dioštaj yan'tiona'pakpo be'api' ontaj dakhuea' egkame'nayo yakkahuea'. O'nen Apag Dios kurudyo o'ika'po ke'na opudtaj dakhuea' e'ka' bokkahueapone kenpa'ti. ²⁶ Nogtaj okkahueahue' ee'nayo o'nen Apag Diosakon opudtaj okkahueahue' mo'eapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

¿Be'a Jesústaj ya'ta'mona'uyate?

(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)

²⁷ Onte'ti Jerusalényo on'tiakdepo Jesúsa Diosen jakyo e'huae'te sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eri judío huairitone'ere on'huahua'depo,

²⁸ —¿Yabayareadhuati'. Be'a mena'uy? —Jesústaj o'nona'uyate.

²⁹ —Huakkuru do'taj me'nakonen. Opud ena'nayo ke'na "yabayarea'," mena'uyne do kenpa'ti o'nona'apone. ³⁰ "Bautiza yamagkadhuati'." ¿Be'a Juantaj yana'uyate, Diosa huabokerekapi'? Mena'tok. —Jesúsa o'mana'uyate.

³¹ Menpa' o'apo huairia huayahuaya on'batia'pakpo: —"Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate." Oro'a ena'nayo "¿kenda Juana do'taj be'tia'pakikuynig mena'po oknopoe'hue' mo'uy?" oro'taj mona'apone. ³² "Huabokereka Juantaj on'ta'mona'uyate." Oro'a ena'nayo aratbuta oro'taj dakhue'da mogka'apet konigepo Diosen huamanbatia'pakeri Juan o'e'uy aratbut o'no-knopoenok. —Judío huairia huayahuaya on'batia'pakpo,

³³ —Be'a Juantaj yanuyet oro' nopoe'hue' o'ey. —Huairia Jesústaj o'nona'uyate.

—"Yabayarea'." Ke'na mena'uyne do kenpa'ti onahue' o'neapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huairien ta'ba huatatoe'eria dakhuea'da on'taka'uy. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)

12 Jesúsa konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Huairien ta'bayo uva huakpi on'batuke'uy. Uva setda huada huakpi on'batuke'uy. On'tiokpaka'uy. Uva

huada huasapa'a' sipana' 'uruda o'kogka'uy. Hua'ia asapaiya'po o'kogka'uy. Ta'ba huatioka' kutayoda kutopa o'ka'uy. Uva ta'ba huatatoe'eritaj ta'ba o'baktoyokdepo bidteda nogbayo huairi o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'uyate. ² Kenoka' uva huada o'boyogdenok ta'bayo ke'nen huanaba' o'ta'mona'uyate. Sue'da huada ka'totiake'po o'ta'mona'uyate. ³ E'tiakde'te ta'ba huatatoe'eria huairien huanaba'taj on'toepo on'bitbitpo uvabayo' on'ta'mona'uyate. ⁴ Onte'ti huairia nog huanaba'taj o'ta'mona'uyate. Ta'bayo e'tiakde'te on'pa'ea'po huakutaj on'bitbitpo on'tidike'uyate. ⁵ Huairia nogtakon o'ta'mona'uyate. Kentaj o'darakuyate. Nogok nogomey huakka'montaj o'mata'mona'uyate. Nogtaj on'mabitbitpo konogtada on'batiarakuyate.

⁶ Huairien huasi'poyo'da o'taepo kentaj di'nanada o'ika'uyate. Ta'poteda huasi'po o'ta'mona'uyate. Kentanayo 'urua'da yan'deapet o'nopoe'po. ⁷ Ta'ba huatatoe'erinayo dakhuea'da on'nopoe'po, "Huairi e'bueyde'te huasi'poa aya' huaoen o'baeapo. On'nopoe'po huairien ta'ba oro'en kenpa'da mo'taepo huasi'potaj mon'arak." Onpayo' on'batia'pakuyate. ⁸ Ken huasi'potaj on'toepo o'darakpo ta'baya' huaso' o'nen'uyate. —Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

⁹ —Huairi o'tiakdepo huatatoe'eritaj menpa' ya'magka'apet mo'nopoe'. Huatatoe'eritaj o'barakpo ta'ba nogomeytaj o'bayokapo. ¹⁰ Apagba'kon tiahua'yhue' mo'ika'.

Huid jak ogka'po jak huaka'eria Diosen 'uru huidda e'huae'taj pakhue' o'nepo o'nen'uy. Ken huidta' Diosnayo o'pak ken huidte huaboro' jakda o'ka'apo. ¹¹ Kenda Dios Huairia o'ka'apo 'urudapita' o'ka', o'nopoe'ne. Apagba'te kenda oa'.

—Jesúsa o'mana'uyate.

¹² Judío sacerdote huairi nog judío huairiere Jesústaj on'peedepo oro'omeytaj bo'tia'pakne. Oro' konig huairien ta'ba huatatoe'eri o'nea' bo'tia'pakne on'nokotdepo Jesústaj huabakudá' jakyo e'tohua'ta' on'tipaknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo tohuahue' o'nuyate. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopoenok on'makme'pukpo on'bakhua'uyate.

¿Menpa' Romano gobierno huairitaj huakupe yokdik o'e? Fariseoa o'nona'uyate.

(Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)

¹³ Jesúsa nama'da kae'po dakhue'da oa' aa'ya'po judío huairia Jesúste fariseotaj kenpa'ti Herodesen huapakeritere on'mata'mona'uyatenok ¹⁴ on'huatiakpo,

—Konig aratbuta yan'pakapet mentia'pakapetpi' nopoe'hue' i'epo buttida i'mana'ika', huamanmadika'eri. Aya'tada konigti i'pakika'. Huairi huanaba'pi' konigti i'pakika'. Diosen e'kika'nig buttida i'manmadikika'. ¿Menpa' Romano gobierno huairitaj huakupe yokika'dik o'e? ¿Yokhue'dikpi' o'e? —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁵ Nama'da me'nona'ne Jesúsa o'nopoe'po,

—¿Do dakhuea' kae'po mena'po nama'da o'nona'? Men huakupe, mentiahuay'ea'. —Jesúsa o'mana'uynok, ¹⁶ ken denario huakupe e'yokte o'tiahuaypo,

—¿Huakupete be'ed huakok ya'e? ¿Be'ed huadik e'-mandoya' ya'e? —Jesúsa o'mana'uyate.

—Romano gobierno huairien huakok huadikere o'e.

—Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁷ —Gobiernoen e'huae' yan'yokikati'. Kenpa'ti Diosen e'huae' yag'kika'po yan'yokikati'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kenpa' on'peedepo, "kenpihuay," 'urua'da oa' on'nopoepo.

¿Menpa' aratbut kubarakya' noyhuaddik ya'neapet?

(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

¹⁸ Saduceo huamanmadika'eri aratbut kubarakya' onte'ti noyhuadhue' o'neapo on'batia'pakika'uy. Saduceomey Jesústaj on'huahua'po o'nona'po:

¹⁹ —"Huabokerek e'toepakada huasi'po toehuedada e'bueynayo ke'nen huama'buy ayhuataj toepakdik o'epo huama'buykudakendik huasi'po diktoedik o'e." Moisésa o'manigmadoya'uyate. ²⁰ Oro'ere siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria o'toepakdepo nogok sigpi' huasi'po toehue'ada okbuey'uy. ²¹ Nog huama'buy ayhuataj o'toepakuy. Ke'nakon huasi'po toehue'ada o'buey'uy. Nogakon konigti o'ka'uy. ²² Ken konig aya'ada siete huama'buy kentaj on'toepakuy. Huasi'po toehue'ada on'timabuey'uy. Ta'pota' ayhuakon o'buey'uy. ²³ ¿Nogok aratbut kubarakya' onte'ti en'noyhuadde'te ke'na ayhua be'ed huatoe'at'aj ya'eapet? Aya'ada huama'buya on'toe'uy, huamanmadika'eri. —Saduceomeya Jesústaj o'nona'uyate.

²⁴ —Nama'da mo'nopoika'ne. Apagba' nopohue' mo'ene kenpa'ti Dios teyda o'e nopohue' mo'ene.

²⁵ Aratbutkudak kubarakya' on'noyhuaddepo toepakhue'dik o'neapo kenpa'ti huayobu katopeake'po bayokhue'dik o'neapo. Konig Diosen huata'moneri kurudy o'ne konigti o'neapo. Diosen huata'moneri toepakhue' o'nika'. ²⁶ Aratbut e'buey onte'ti kubarakya' noyhuadhue' ya'neapet opud nama'da on'batia'pakika'nig'a kubarakya' onte'ti on'noyhuadapo nopohedik mo'ene. Moisésenba'te bo'tiahuaypo kenpa' nopohedik mo'ene. Kente Moisésenba'te hueymey e'bakpakte Moisésa Diostaj o'tiahuay'uy o'timadoya'uyate. "Abrahamen Dios ijje'y. Isaacen Dios ijje'y. Jacoben Dios ijje'y." Diosa ona'uyate. ²⁷ E'bueyen Dios ehue' ee'tada huanoe'erien Dios o'ika'. Aratbut noyhuadhue' o'neapo opud nama'da mo'nopoika'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e.

(Mt. 22.34-40)

²⁸ Jesús saduceo huairiere en'batia'pakte Moisésenba' huamanmadika'eri o'bahuatiakpo o'mapeepo Jesúsa 'uruda o'mana' o'nopoedepo,

—Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e. —Jesústaj Moisésenba' huamanmadika'eria ona'uyate.

²⁹ —Huairi oro'en Dios kenyo'nanada Dios o'e. Yan'pee', Israel aratbut. ³⁰ Dios Huairitaj di'nanada yanika'. Huanopo'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huanokiregabeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. E'nopoika'a yan'eretpakpo Diostaj di' yanika'. Kenda Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e. ³¹ Diosen ta'pota' e'mana' konigti mon o'e. "Konig huata' di'da mo'ika'ne konigti nog aratbuttaj di'da yan'maika'." Kenda e'mana' Diosa huakka'nanada o'pakika' nogda sue'da o'pakika'. —Jesúsa ona'uyate.

³² —'Urunanada ona'ne, huamanmadika'eri. Buttida ona'ne. Nogtiyo'da Dios o'e. Nogda ehue' o'e. ³³ Dios Huairitaj di'nanada yanika'. Huanopo'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. E'nopoika'a yan'eretpakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huanokiregabeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Kenpa'ti konig huata' di'da mo'ika'ne konigti nog aratbuttaj di'da yan'maika'. Kenda Diosa huakka'nanada o'pakika'. 'Uhua Diostaj on'yokika'po Diostaj kutopate on'mahuigika' Diosa sue'da o'pak. —Moisésenba' huamanmadika'eria ona'uyate.

³⁴ Moisésenba' huamanmadika'eria daka' oa'nig Jesúsa o'peepo,

—Dios Huairitaj oknopohedik i'ene. Diosensi'po e'dik i'ene. —Jesúsa ona'uyate. Kenda enade'te onte'ti Jesústaj onahue' o'nuyate.

¿Be'ed adhuea' huayayo ya'e Cristo?

(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

³⁵ Diosen jakyo Jesúsa o'manmadika'po:

—Cristo Daviden adhuea' huayayo o'e. Mena'po Moisésenba' huamanmadika'eria yada'ika'.

³⁶ Doere teyda yamanika'. Aya'da o'nen taka' oknopohue' huae'erikon nogokda huabo'da ontaj nigpeika'dik o'neapo. Do'hued huairi Cristotaj Dios Huairia ona'uy.

A'ennada Davida Diosen Nokireg o'nopo'toepo oa'uyate. ³⁷ "¿Do'hued Huairi Cristo o'e," David ea'nayo Cristo Daviden adhuea' huayayo menpa' e'dik ya'e? —Jesúsa o'mana'uyate.

Ken huakka'ada aratbut ogkupopakpo durugnanada on'pee'uyate.

Moisésenba' huamanmadika'eritaj Jesúsa o'batia'pakuyate.

(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Jesúsa nogiti o'manmadika'po:

—Moisésenba' huamanmadika'eritaj keyoj ijjay. Huata'da on'eretpakpo nama'da ogkika' daka' yan'nopoika'. Konig huairi kirigayo' huabidokda e'otta' on'pakika'po kenpa'ti huakka' jak eretnopoyo e'huete "Itiak, huairi," ena'te e'peeta' on'pakika'. ³⁹ Kenpa'ti

judíoen huaitake' jakyo huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. Kenpa'ti fiestate konig huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. ⁴⁰ Kenpa'ti ay-huaen huakupe jakpi' katepi' en'tae'te konig engaña ogka'po on'bakkayika'. Kenda ogkika'po onoktetyo' Diostaj ijhue'da on'tiona'pakonhuahuika'. Aratbuta men'tiahuaye'po huadakda o'ne men'tinopog'po kirigayo' on'tiona'pakonhuahuika'. Kenda ogkika'nok Diosa daka' o'nopog'po huakka' castiga o'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Ayhua pai'da e'eadá Diostaj botta' sigkupe o'yokuyate.
(Lc. 21.1-4)

⁴¹ Diosen jakyo huakupe huabae' cajate meyhue'da Jesúsa o'huadpo huakka' aratbut huakupe en'kudá'te o'batiahuay'uyate. Huairia huakka'da on'kudá'uyate.

⁴² Pai'da ayhua o'tiakdepo botta' sigkupe o'bakudá'uyate. ⁴³ Huanigpejika'eritaj "yan'tiak" o'mana'po,

—In ayhua suhuigda e'to'eadá konig huakka'da o'kudá'. Judío huairinayo huakka'da e'tamaetada suigda on'kudá'. Konigepo ayhua aya'da Diostaj o'yok. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen huid jak aya'nada on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'eapo.

(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)

13 Diosen jakya' Jesúsa e'orokde'te,
—Diosen jak yatiahuay', huamanmadika'eri, 'urunanada huid, 'urunanada jak. —Nogtida huanigpejika'eria Jesústaj ona'uyate.

²—In Diosen huid jak bo'tiahuaynig nogok aya'da huid on'sakapo. Huabada sorokte nog aratbuta on'saka'apo. Huid kupahuihuihue' o'eapo. Diosen jak ehue'da o'eapo. —Jesúsa ona'uyate.

Cristo onte'ti tiakhued ee'ted kenpa'ti kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted in konig aratbuta on'magkika'aponig Jesúsa o'manopog'ayate.

(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³ Ken Olivos ote'yo Diosen jakya' butukada on'huay'uyate. Jesús e'huadte Pedro Jacobo Juanereyo'da on'huahua'po,

⁴—¿Menoka' Diosen huid jak yan'sakapet? ¿On onte'ti e'tiak kenpa'ti kene'huaya' huame'noe menoka' ya'eapet? ¿Oro'mey a'nopog'ya'po kate huakkuru o'tiahuayapet? —Jesústaj o'nona'uyate.

⁵—Keyoj huakka'ada opudtaj nama'da ena'te peehue' yanikati'. ⁶ Huakka'ada opudtaj bo'huati-akapone. "Cristo ijjey." Do'hued huadik nama'da mona'apet. Kenomeytaj huakka'ada nama'da on'manig-peeapo.

⁷ Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhua' yan'batia'pakapet. Opudnayo me'pukhue' yane'. Kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted. ⁸ Nogbaya' nogbaya' gobierno sorotataj yan'barakonhuahua'apet. Digá'da yan'barakonhuahua'apet. Nogbaya' nogbaya' huadari ya'iyegapet. Nogyá' nogyá' aratbut aypobayo' o'nepo yan'mabuey-

onhua'apet. Kenpa' huaboa'da dakhue'da o'edepo pai'nanada yan'nopo'eapet.

⁹ Huata'da daka' yan'nopog'po do'taj batikhue'da yanoknopojika'. Judío huairi egkupopakyo mo'bato-hua'apone. Judíoen huaitake' jakyo mo'bitbitapone. Do'taj moknopog'nok do'hued gobierno huairitaj manbatia'pakdik mo'eapone. ¹⁰ Kene'huaya' huame'noe ehued ee'ted aya'da huadaribayo huae'eritaj e'noean-huahuika' hua'a huadak hua'a manbatia'pakdik ya'neapet. ¹¹ Gobierno huairitaj e'yokde'te "katiapi' huairitaj yan'batia'pakapo," me'pukhue' yane'. Kenoka' Diosen Nokirega mo'nopog'ea'aponok kenda huairitaj mo'mana'apone. ¹² Nogok oknopog'hue' huae'eria huaknopog'eri huama'buytaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huaoa huasi'potaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huasi'poa ke'nen huaoj huaknopog'eritaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. ¹³ Do'taj moknopojika'nok nogba nogbaya' huabada opudtaj bo'huadiayika'apet. Kenomey batikhue'ada Diostaj daka' on'nigpejika'po Diosere on'noeon-huahuika'apone.

¹⁴ Ken dakhue'da Diostaj konig Diosen jakyo ya'kudapet. Daniela a'nenannda o'madaya'uyatenig Diosen jakyo e'ede'te bo'tiahuaydepo aya' Judea huadaribayo huae'eria huakupayo yan'mamonti'. Beroba' yan'bona'pakpo yan'nopoenkati'. ¹⁵ Huabarakeri idada on'batia-knok jak kurute ee'nayo jakyo katepi' mo'tamae a'udya'po kudhue' yaneti'. Idada yan'mamonti'.

¹⁶ Ta'bayo e'ne'nayo yudtaj a'udya'po jakyo huahue' yaneti'. ¹⁷ Ettone' bogdakhue' kenpa'ti ettone' yobed on'tog'po idada monhue'dik o'nepo pai'da yan'nopo'eapet. ¹⁸ Uu'ok ee'te monhue'dik o'ey Diostaj yan'tiona'pakikati'. ¹⁹ Huakka'nanada pai'nanada yan'nopo'eonhuahua'apet. Ke'ponanada ya'neon-huahua'apet. Huakkuruda Diosa huadari e'ka'deya' sue'da pai'damon on'nopo'e'uyate. Kenpa' ehue' ya'neapet. ²⁰ Aya'da mabueyhue'dik ka'ne'po, kenpa'ti Diostaj huaknopog'eri Diosen huabaktie'ea'eritaj o'matinepahui'po "sue'da huame'noe aratbut pai'nananada kan'nopo'unhuahuike'." Diosa ya'aapet.

²¹ Kenoka' "yan'tiahuay', in Cristo o'e," "yan'tiahuay', ayo Cristo o'e." Be'api' ena'nayo peehue' yaneti'. ²² Kenpa'ti "Cristo ijjey," huabokereki' nama'da yan'mana'apet. "Diosen huamanbatia'pakeri ijjey," nogok nogok nama'da yan'mana'apet. Kenpa'ti 'urua'da konig Diosayo'da ka'dik o'eni'g yagka'apet. Kenpa'ti yan'bayarea'apet. Diosen huabaktie'ea'eri nama'da kagke'po yan'eretpakpo nama'da yan'mana'apet. ²³ Nama'da huaa'eritaj keyoj ijjay. Engaña huaa'eri tiakhued ene'ted daka' on'nopog'ne.

Kurudya' Jesucristo o'huarakapo.

(Mt. 24.29-35, 42-44; Lc. 21.25-36)

²⁴ Kenpa'ti nogok pai'da en'nopo'ebatikde'te niokpoakon sigpi' ta'tehue'dikda ya'eapet konigti puugkon jeyhue'da ya'eapet. ²⁵ Kurudya' siokpo ya'kahuapet. Kurudyo huae'eri huairinig yan'iriga'apet.

²⁶ Do e'tiakte men'tiahuayapet. Kurudya' e'sihuiya' tey-nanada ijjepe 'uru'nanada ijjepe ijhuarakapoy.

²⁷ Do'hued ángeltaj ijmata'mona'apoy. Nogyon nogyon do'hued huabaktie'ea'eritaj on'bakupopaka'apo.

Aya'baya'da aya' kurudbaya'da on'bakupopaka'apo.

²⁸ Higuera hueymeytaj ijmanbatia'pakapoy. Kenda daka' yan'nopoe'. Hua'opi o'kuta'sonpakde o'bakutapakde huabayok o'tiakde mo'nopoika'. ²⁹ Kenda kenpa' huaboa'da ija'nig e'ede'te bo'tiahuaydepo do Diosen Huairi kurudya' o'tiakdeapo nopoe'dik mo'ene. ³⁰ Opud aratbut aya' bueyhued opuden huakka' jaktaj taka' sorotataa ke'poda mogka'apet. ³¹ Do'hued hua'a do'hued e'manmadika'nayo kenpa'da o'un-huahuika'apo. Batikhue'dik o'e'apo. Huadarinayo batikdik kurudkon batikdik do'hued e'mana'nayo batikhue'dikda o'e'apo.

³² Ken huame'noe o'tiakapo, kente niokpo e'huadte o'tiakapo aya'ada be'api' nopoe'hue'da o'ne. Diosen huata'moneripi' kurudya' nopoe'hue' o'ne. Do Diosen huasi'po itipi' nopoe'hue' ijje. Apag Diosayoda o'nopoe'.

³³ Keyoj Diosen daka' yag'kikati'. Kenoka' o'tiakapo nopoe'hue' mo'enek batikhue'da do e'tiakapote ekpoe' yanikati'. ³⁴ Konig huairi nogbayo a'ti o'hua'deapopo ke'nenda huanaba'taj daka' o'mana'po, "jak daka' mentajojka', daka'da yag'kikati', akbogpe huato'e'eri daka' ekpoe' yanikati'. ³⁵ Kenoka' jak huairi o'tiakapo nopoe'hue' mo'epo baysik nopote sikyo meahued sikyo oeddapi' yatiakapetpi' yan'nopoe'epo daka' ekpoe' yanikati'. ³⁶ E'tayde'tepi' yatiakapet yan'nopoe'epo daka' ekpoe' yanikati'." Huairia huanaba'taj o'mana'uy. ³⁷ Opudomeytaj ken konigti aya'tada ijmanay. Daka' ekpoe' yanikati' ijmanay. —Jesusa o'mana'uyate.

Jesústaj a'arakya'po monig o'totiakapo judío huairia on'batia'pakuyate.

(Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

14 Eme'tekenta' biahue' pan huape' fiesta o'e'apo. Jesústaj monig iregireg a'arakya'po huatotiak on'ukpo,

² —Fiesta ee'te arakhue'dik o'ene. Kenoka' e'araknayo aratbut mo'huadiaypo 'utta'da boy'dik mo'e'apone. —Huairia on'batia'pakuyate.

Ettone'a 'uru'hujeada huasihua'a Jesústaj o'kutioy'uyate.

(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

³ E'si'dakset Simóntaj on'dikka'uyate. O'sidakyare'uyate. Betania huakka' jakyo Simónen jakyo Jesús mesate e'huadte ettone' o'kudonpo huid yerepu'te 'uru'hujeada huasihua'a huakka'teda ee'tada o'totiakapo Jesústaj o'kutioy'uyate. ⁴ Sue'ada on'tiahuaydepo on'huadiayonpo,

—Mena'po huakka'teda ee'tada nama'da injoy. ⁵ Pai'da aratbuttaj kabayoke'po onjoyhued ee'ted huakka'teda bahuaya'dik o'e'ay'nig'a. —Huayahuaya on'batia'pakpo.

—Nama'da i'ka'. —Ettone'taj o'nona'uyate.

⁶ —In ettone'taj nama'da i'ka'ne onahue' yane'. 'Uru'ada megka'ne. ⁷ Opudere pai'da aratbut o'nika'apo. Menokapi' huadaka'da kika'dik mo'e'apone. Bati-huapokika'dik mo'ika'apone. Bayokika'dik mo'ika'apone. Donayo opudere ehue' ijika'apoy. ⁸ In ettone'a 'uru'hujeada huasihua' e'toe'ada be'kutioy'ne. Do'taj huaso' e'kubarakka' ikkenda be'sihuaka'ne. ⁹ Do'hua aratbuttaj a'manopo'koreaya'po mo'nigbuey'uy. Meyapi' aya'da huadaribaya' kenpa' on'manbatia'pakika'apo kenda in ettone' megka'nigkon on'manbatia'pakika'apo. Ken ettone'taj okkahuehue' o'nika'apo, buttida ijjay. —Jesusa o'mana'uyate.

Huakupete Judasa Jesústaj o'huatitotiakapo judío huairitaj.

(Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)

¹⁰ Doce Jesúsén huamata'moneri o'nepo nogtiada Judas Iscariotea o'bakhua'uyate. Huakupete Jesústaj huatitotiak judío huairitaj a'batia'pakya'po o'bahuahua'uyate. ¹¹ Judas Iscariote huakupete Jesús-taj e'huatitotia' o'paknok judío huairia kenda on'nonopondepo on'durugpakpo, "huakupe bo'yokapone," o'nona'uyate. Judas kenda o'pe'edepo huaboa'da sacerdote huairitaj monig ijbayokapet o'nopoe'uyate.

Kene'huaya' Jesúsere on'bape'uyate.

(Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

¹² Pan biahue' fiesta huakkuru huame'noe ee'te kenne'noe oveja 'uhua Diostaj on'nigbatiarakika'uyate.

—¿Fiesta aypo a'bapeya'po meya' fiesta aypo manhuada'dik o'e'apo? —Jesúsén huanigpejka'eria o'nona'uyate.

¹³ Botta' huanigpejka'eritaj o'mana'po:

—Jerusalényo yan'hua'. Huabokereka hue'ey kosote e'tohua'te bo'huahuayapet. Yan'tahuati'. ¹⁴ Keyoda e'kudte jak huata'e'eritaj "Meya' adkorepen pan biahue' fiesta aypo doere do'hued huanigpejka'eri o'bapeapoy. Huamanmadika'eria oa'." ¹⁵ Ken jak huata'e'eri o'pe'edepo jak kutayo huaboro' kiregyo bo'tohua'apone. Kutopa huabidda huahuadere bo'huahuayapone. Keya' fiesta aypo yan'manhuada'. —Jesusa o'mana'uyatenok.

¹⁶ Botta'a o'nokhua'po Jerusalényo on'hua'po kenda Jesús a' mana'nig on'huahuay'uyate. Ken jakyo o'ne-hua'po fiesta aypo on'manhuada'uyate.

¹⁷ E'sikde'te Jesús doce huanigpejka'eriene ken jakyo o'nokyepo ¹⁸ kutopate o'nepo on'bapepo,

—Judío huairia do'taj kadarake'po opud nogtiada do'taj mo'bayokapone. Ke'na oro'ere o'bapenig'a. Buttida ijjay. —Jesusa o'mana'nok ¹⁹ suhue'nada o'nunpo huaboa'da Jesústaj:

—Doapi' ijbayokapetpi'. —Noga noga o'nona'uyate.

²⁰ —Doceya' nogtiada doere pan o'oye'epo konigti plato' o'oye'e. Ke'na me'bahuaya'apone. ²¹ Konig Apagba'te men'timadoya'uyatenig do'taj mogka'apone. Ke'nanayo do'taj huairitaj o'bayokapo kentataj ke'ponada o'e'apo. Pai'nanada o'nopo'unhuahuika'apo. Ke'na a'nen si'poe'hue' e'uy'nayo huadakda o'e'ay'nig'a. —Jesusa o'mana'uyate.

²² Ken on'bape'po Jesúsa pan o'badpadpo, "dakiti Dios" ona'depo o'posakea'po o'bayoke'po,

—Yan'bape'. In pan do'hued huaso' o'e. —Doce huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

²³ A'timon vino huamai'pu' o'to'epo "dakiti Dios" ona'depo o'bayoke'nok aya'ada on'may'uyate.

²⁴ —In do'hued mimi o'e. Aratbuten dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy, huaboa'da ijjay. Opuđtaj a'manopo'aya'po ijbueydepo do'hued mimi o'hua'apo. Aratbuten dakhuea' e'ka' akkahueaya'po do'hued mimi o'manighua'apo. ²⁵ Ona'ti vino mayhue' ijjika'apoy. Nogok kene'huaya' do'hued Apag Dios Huairitaj aya'da huaknopoe'eri huaboa'da Diosyo en'bahuade'te onte'ti vino ijmayapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

"Jesústaj jokiahue'ya ijjey." Bapaa' ia'apone Pedro, Jesúsa ona'uyate.

(Mt. 26.30-35; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁶ Diostaj e'bata'dikea'de' Jerusalénya' o'norokdepo Olivos ote'yokon sikyo on'hua'uyate.

²⁷ —In sikyo opud aya'da do'taj o'nokmabiradapone. Do'taj o'nokmamonapone. Apagba'te kenpa' oa'nig konig: "Oveja huamatog'eritaj ekarakte oveja o'nokmamonapo." ²⁸ Nogok huakudaka'da e'e'ada ijnoyhuaddepo opudte Galileayo huakkuruda ijhua'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁹ —Nogomeya bokbiradpo ekmamonpi' donayo okbiradhue' o'eapone. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

³⁰ —Oyda in sikyo huatahuaj botta'a' sipoghued "Jesústaj jokiahue'ya ijjey." Bapa'a' ia'apone. Buttida ijjay. —Jesúsa Pedrotaj ona'uyate.

³¹ —Ehue' onere bueydik ee'pi' "Jesústaj jokiahue'ya ijjey," ahue' ijjepoy. —Pedroa ijhua' ona'uyate. Aya'ada huanigpejka'eria konigti o'nona'uyate.

Getsemaní ta'baya' Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuyate.

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

³² Ken sikyoda Getsemaní ta'bayo Jesús huanigpejka'eri o'nokyeyate.

—Inteda yan'bahuadti'. Ay o'tiona'pakya'po ijhua'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

³³ Pedrotaj Jacobotaj Juantere o'batohua'po huaboa'da suhue'nanada o'epo kenpa'ti pai'nanada o'nopo'epo,

³⁴ —Konig ijbueyapopo pai'nanada ijnopo'ey. Iyoda men'nige', doere yanokpoehue'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁵ Nogiti adyonda o'hua'depo okkubuka' o'huedpo o'tiona'pakpo:

³⁶ —Do pai'da nopo'ehue' kae'po tihuapokdik ee'nayo konig do ijpaknig kahue' yae'. Konig kenda on i'pak megka', do'hued pag. —Jesúsa o'tiona'pakuyate.

³⁷ Huanigpejka'eritaj o'bahuahuapo en'batayte o'bahuahuayate.

—Menpa' i'tay, Simón. Nogoratipi' mena'po doere okpoehue' dik mo'ene. ³⁸ Dakhuea' kahue' a'eya'po yanokpoehue' yan'tiona'pak. Huadak e'kika'ta'

bo'eretpaknig'a kahue'dik mo'ene. —Pedrotaj ona'uyate.

³⁹ Onte'ti Jesús o'hua'po konigti huadik Diostaj o'tiona'pakpo ⁴⁰ a'timon onte'ti once huanigpejka'eritaj o'bahuatiak'uyate. En'taytetion o'bahuahuayato'uyate. Taytaya' huakka' o'dapo kate a'tokhue'dik o'nuyate.

⁴¹ Onte'ti o'bakhua'po o'tiona'pakdepo bapa'a' o'bahuatiakdepo,

—Oyiti'yo yan'huedti' yan'tayti'. Kenpa'da yan'tayde' oyda dakhuea' huaka'eritaj do'taj me'bahuaya'ne.

⁴² Yan'mabo', mon'hua'. Ke'na me'bahuaya'dene o'tiakde. —Jesúsa once huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

Jesústaj on'tohua'uyate.

(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴³ Ida Jesúsa kenpa' e'mana'ted Judas okye'uyate.

Jesúsen doce huanigpejka'eri Judas nogtida o'uy. Judasere huakka'da on'batiakbed'uyate. Sorotata'en siro on'totiakpo noga hueypa on'totiakpo on'batiakbed'uyate. Sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eri judío huairitone'a on'mata'mona'nok on'batiakbed'uyate.

⁴⁴ —Kentaj bo'paknigtaj ijbuyukapoy yan'tohuati'. —Kenpa' Judas huabahuaya'eria tiakhued o'epo o'mana'uyate. Jesústaj ka'nokje'po kenpa' o'mana'uyate.

⁴⁵ Judas o'tiakdepo Jesústaj o'huahuato'po, —Ijtiaki, Huamanmadika'eri. —Ona'depo o'buyukuyatenok ⁴⁶ Jesústaj onta'koyato'po on'tohua'uyate.

⁴⁷ Ken nogtiada huanigpejka'eri siro o'to'epo sacerdote huairien huanaba'taj o'pesodokteg'uyate.

⁴⁸ —Konig dakhuea' huabakbereeritaj a'tohuaya'po mo'bahuahuika' konigti do'taj on'huatiakbedne. Siro mo'to'epo hueypa mo'to'epo do'taj on'huatiakbedne.

⁴⁹ Diosen jakyo aya' huame'noeda ijhuadpo ijmanmadika'ikay. Kenoka' do'taj tohuahue' o'nika'ne. Konig Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'te mentimadoya'uyate konigda opudā do'taj ka'dik o'nene. —Jesúsa o'mana'uyate. ⁵⁰ Kenda eade'te Jesúsen huanigpejka'eri aya'ada Jesústaj o'nokmamon'uyate.

Huabokerek e'e'ada okmon'uyate.

⁵¹ Huabokerek o'tahua'po yudtayo'da nogtida kuperina o'kudopo o'tahua'nok on'ta'koyato'nig'a ⁵² kuperina o'matienonpo o'makmon'uyate.

Judío huairi egkupopakyo Jesústaj on'boa'uyate.

(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵³ Jesústaj on'tohua'po sacerdote huairitone'te on'tohua'uyate. Nog sacerdote huairi, huairitone', Moisésenba' huamanmadika'eri ogkupopakuyate.

⁵⁴ Pedronayo adteda Jesústaj o'tahua'uyate. Sacerdote huairitone'en kurute o'tiakdepo e'tiokpaka'yo o'kudpo policiasere o'huadonhua'po ta'ak o'tihuadonhua'uyate.

⁵⁵ Sacerdote huairi nog judío huairiere ogkupakdepo "Jesúsa dakhuea'da o'ka'uy." "Jesúsa nama'da oa'uy." Be'api' kenpa' a'huaaya'po on'dikuk. Nogpa' nogpa' nama'da a'huaaya'po kenpa'ti on'dikukpo Jesús kabueye',

ea'ta' o'deretpakuyate. On'dikuknig'a dikhuahuayhue' o'nuyate. ⁵⁶ Huakka'ada Jesústaj da on'huaa'nig'a jondikyo' huaahue' o'nuyate. ⁵⁷ Sue'ada on'bopo da on'huaa'po:

⁵⁸ —“Diosen huid jaktone'taj sakdik ijje. Ken jak huabokereka ogka'uyatenig. Bapa' huame'noe onte'ti ka'dik ijje huabokerekapi' kahue'tada.” Oro'omeya kenda o'peemey. ⁵⁹ —Noga kenpa' o'da'nig'a ondikyo' huaahue' o'nuyate.

⁶⁰ Kenoka' nopoya'da sacerdote huairitone' o'bodpo, —¿O'na menpa' baa'tokhue' i'e? ¿Kenda inomeya on-taj bohuaa'ne buttida menpa' yada? —Sacerdote huairitone'a Jesústaj ona'uyate.

⁶¹ Jesúsnayo soata' a'tokhue'da o'uyate. Sacerdote huairitone' onte'ti ona'po:

—¿O'na menpa' Cristo Diosen Huasi'po i'e? —Jesústaj ona'uyate.

⁶² —E'e', Cristo ijje. Diosen Huasi'po ijje. Diosa me'ta'mona'uyne. Dios teyanada o'ika'po kenere e'huadte kurudya' e'sihuiya' e'tiakte on'tiahuayapone. —Jesúsa sacerdote huairitone'taj ona'uyate.

⁶³ Konig judío aratbuta on'diaypo ogkika'nig sacerdote huairi Jesústaj o'peede po o'huadiayonpo yudtaj o'huis'uyate. Noga huairitaj o'mana'po:

—Dios ijje. Dakhue'da oa'nok nog dakhue' huaa'eritaj peehue'dik o'ey. Opuda mo'peede. ¿Menpa' mo'nopoe? —O'mana'nok,

—Dakhue' oa'. Bueydik kae'. —Aya'ada o'nona'uyate.

⁶⁵ Jesúsen huakoktaj on'tisupu'e'uyate. O'nokpoti-doka'po on'tuktukpo,

—Yamadikka'. Yanopoe' be'a be'tuktuk. —O'nona'uyate. Policiakon huakokta' on'tuktukuyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijje.” Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mt. 26.69-75; Lc. 22.56-62; Jn. 18.15-18, 25-29)

⁶⁶ Ken jak kurute Pedro e'huadte sacerdote huairien mune'yo huanaba'a o'tiakpo ⁶⁷ ta'ak e'tihuadte o'tiahuaypo,

—Jesús Nazaret huae'eriere i'huae'ika'uy. —Mune'yoa Pedrotaj ona'uyate.

⁶⁸ —Ehue' jokiahue'ya ijje. Katea' i'et nopoehue' ijje. —Pedroa oa'uyate. E'tiokpaka' akbogpeyo e'huade'te huatahuua o'sipoguyate. ⁶⁹ Mune'yo huanaba' onte'ti o'tiahuaypo,

—In huabokerek Jesús en huanigpeika'eri nogtida o'e. —O'mana'uyate.

⁷⁰ —Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijje. —Pedroa onte'ti o'mana'uyate. A'timon Pedrotaj onte'ti no-gomeyakon o'nona'po:

—O'na Jesús en huanigpeika'eri i'epo Galilea huae'erien hua'a ia'ne. —O'nona'uyate.

⁷¹ —Kentaj jokiahue'ya ijje. Buttida ijje. Buttida ahue' ee'nayo dakhue'da do'taj kagke'. —Pedroa o'mana'uyate.

⁷² Kenpa' ea'te huatahuua onte'ti o'sipog'uyate. E'sipogde'te “Huatahuua botta'a' sipoghued ee'ted do'taj

jokiahue'ya ijje bapa'a' ia'apo.” Mename'nig Pedro huabo'ada onte'ti o'nononpo pai'nanada o'huikuyate.

Jesústaj Pilato gobierno huairitaj on'yokuyate.

(Mt. 27.1-2, 11-14; Lc. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

15 Emede'te monig Jesústaj ka'dik o'ey sacerdote huairi huairitone' Moisésenba' huaman-madika'eriere on'batia'pakdepo Jesústaj on'tinukupo Romano gobierno huairi Pilatotaj on'tohua'uyate. On'yokuyate.

² —¿Judíoen gobierno huairi menpa' i'e? —Jesústaj Pilatoa ona'uyate.

—E'e' kenda ia' kenda ijje. —Jesúsa ona'uyate.

³ —Jesús dakhue'da o'e. Nogda nogda dakhuea' o'kame'. Nogda nogda dakhuea' o'ka'uy. —Sacerdote huairia o'nona'uyate.

⁴ —¿Menpa' a'tokhue' i'e? Ontaj huakka' dakhue'da bo'huaa'ne. —Pilatoa Jesústaj onte'ti ona'uyate.

⁵ Jesúsanayo sigpi' baa'tokhue'da o'mauyatenok Pilato “kenpihuay” Jesústaj oknopoe'uyate.

Jesústaj yanarakti' Pilatoa ta'pota'da o'mana'uyate.

(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19.16)

⁶ Ken fiestate Pilatoa nogtatida huabakuda' jakyo huae'eritaj o'maorokika'. Kentaj aratbuta o'baktie'ea'po o'orokika'. ⁷ Huabakuda' jakyo dakhuea' huaka'eri Barrabásere o'nepo gobierno huairitaj a'maenya'po on'barakme'te. ⁸ “Nogok nogok fiestate nogtatida i'maorokika'nig nogtatida yaoroka'.” Aratbuta Pilatotaj o'nona'nok,

⁹ —¿Judíoen Huairitaj e'nigoroka'ta' menpa' bo'pak? —Pilatoa o'mana'uyate.

¹⁰ Sacerdote huairi Jesústaj digda on'huahuaypo men'nightotiakne. Pilatoa kenpa' o'nonondepo o'mana'uyate. ¹¹ “Barrabástaj yaoroka'. Barrabástaj yaoroka'.” Pilatotaj ya'nona'. Sacerdote huairia huakka' aratbuttaj diga'da on'mana'uyate.

¹² —¿Judíoen Huairi opudomeya on'dikka'ika'nigtaj monig ijka'apo? —Pilatoa onte'ti o'mana'uyate.

¹³ —Hueypa cruzte yaarak. —Utta'nada o'nona'uyate.

¹⁴ —¿Mena'po? ¿Kate dakhuea' yaka? —Pilatoa o'mana'uyate.

—Hueypa cruzte yaarak. —Nogiti nogiti 'utta'da o'nona'uyate.

¹⁵ Ken aratbuttaj o'manigpeepo o'pakpo Barrabástaj o'oroka'uyate. “Jesústaj huiyokda huasi'dakbi'a yan'bit-bit” o'mana'odepo hueypa cruzte kan'arake'po Pilatoa sorotata'taj o'bayokuyate.

¹⁶ Gobierno huairien huaboro' jakyo on'tohua'odepo aya'da sorotataj Jesústaj on'tikupopakuyate. ¹⁷ Jesústaj ayagda huaok on'ota'po (ken konig gobierno huairiay-oda on'otika'nig) kenpa'ti e'pid huakiok ogkuotta'po,

¹⁸ —Itiak, judío aratbuten gobierno huairi. —Sorotata'a dakhue'dikda on'nopoe'po 'utta'nanada o'nona'uyate.

¹⁹ Kenpa'ti hueypa ogkubitbitpo on'tisupu'epo huikudate on'tihuaduyate. ²⁰ Ken konig on'tierikdepo okayagda o'nokiroka'po ke'nenokkon onte'ti on'ota'de-

po hueypa cruzte a'arakya'po Jesústaj on'tohua'uyate.

Hueypa cruzte on'arakuyate.
(Mt. 27.32-44; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

²¹ Simón Cirene huakka' jak huag'eri Alejandroen Rufoenere huaoj ta'baya' o'tiakpo kenteda o'poknok "Jesúsen cruz tohua'dik i'ene," o'nona'uyate.

²² Ken Gólgota ote'te on'tohua'uyate. Gólgota aratbutenate huakuai' ote'te on'tohua'uyate. ²³ Keya' sorotataj vino pai' on'yokuyatenig'a mayhue' o'uyate.

²⁴ Sorotata'a Jesústaj cruzte on'betandepo be'ati ke'nen yudtaj ya'deyapet a'nopogeya'po huid okmo o'nene'uyate.

²⁵ Sikyoedda nuevete cruzte on'beta'uyate. ²⁶ Huaku kutapen hueymeyen "In judío aratbuten gobierno huairi o'ē." On'madoya'uyate. Konigepo bueydik o'ē on'nopog'uyate. ²⁷ Botta' huabere'eritakon hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesús huada'kopen noga ope'topen on'mabetuyate. ²⁸ "Dakhuea' huaka'erierya'buayapet." Ken konig Apagba' oa'uyatenig Jesús o'buayuyate.

²⁹ Judío aratbuta on'bapokpo Jesústaj dakhuea'da on'tidi'keonhua'uyate. Kenpa'ti on'huadiaypo huakua on'pekore'epo,

—"Diosen huaboro' jak ijsakapoy, bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy." Iame'ne. ³⁰ O'na bueyhue' a'eyay'po huata'da yatihuapokpo cruzya' yahuarak. —O'nona'uyate.

³¹ Ken kenpa'ti sacerdote huairi Moisésenba' huanmadika'erierya huayahuaya dakhuea'da on'huaa'po:

—Nogomeytaj o'bayarea'ika'uyatenig'a huata'nayo bueyhue' a'eyay'po tihuapokhue'dik o'ē. ³² Cristo judío aratbuten huairi kahuarake'. Kenda e'tiahuaynayo oknopojika'dik o'ēapoy. Huabereerierya Jesús onteteyo' hueypa cruzte on'betpo kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da ona'uyate.

In konig Jesús o'buayuyate.
(Mt. 27.45-56; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

³³ Tokhuad e'huadte huadari huabada o'sikon'uy. Sikkirēgdā o'uyate. Terea' e'huadde'te onte'ti o'ta'tuduyate. ³⁴ Kenteda niokpo e'huadted,

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate. Ken aratbuten hua'ate: "¿Mena'po do'taj me'enonne? Do'hued Dios, do'hued Dios."

³⁵ Sue'da huakka'mona on'tikupobopo on'peēdepo, —In huabokerek Elíaskudaktaj onokoy. —On'mana'uyate.

³⁶ Nogtida huabokerek o'ketonhua'po apon esponja vino pai'yo o'ta'buta'po hueypate o'beta'po kenpa'ti huakitta'te o'nigoktea'uyate. Kabuyuke'po o'nigoktea'uyate.

³⁷ Ken Jesús 'utta'da o'okoyondepo o'notitikon'uyate.

³⁸ E'buayonte Diosen huid jakyo konig tela pegtone' e'oroya'da kutapen nopote o'huison'uyate. ³⁹ Ken sorotataj capitána romanoa Jesúskokpen o'bopo o'tiahuay-

po konig Jesús o'okoyonpo o'buayonnigtaj o'tiahuaypo,

—In huabokerek buttida Diosen Huasi'po o'ē. —O'da'uyate.

⁴⁰ Kenpa'ti ettone' o'nepo bidta'da on'tiahuayanhua'uyate. María Magdalena o'ēpo kenpa'ti María Jacobo huasueden huayē José Saloméereen huayē o'nepo. ⁴¹ Jesús Galileayo eē'te on'tahua'ika'po kenpa'ti on'manigmanhuada'ika'uyate. Kenpa'ti nogomey ettone' huakka'mon bidta'da on'tiahuayanhua'uyate. Ke'na Jesúsere Jerusalényo on'huame'te.

Jesústaj on'kubarakka'uyate.
(Mt. 27.57-61; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁴² Ken o'sikonyakuyate. Eme'te judío en okmapie'ahuaddik huame'noe o'ēaponok ⁴³ José o'tiakpo me'pukhue' o'ēpo Pilatotaj o'huahua'po "Jesúsenso' beyok." Ona'uyate. José Arimateayo huag'eri o'ēpo kenpa'ti judío huairi huakupopakyo huag'eri o'uyate. Kenpa'ti Dios Huairitaj daka' o'nigjika'uyate. ⁴⁴ Josétaj Pilatoa o'peēdepo Jesús o'buayde o'mepuke'po "¿menpa' ya'buayonde?" capitántaj ona'uyate. ⁴⁵ "Eē', o'buayde," capitána ona'denok Jesúsensō' Josétaj o'yokuyate. ⁴⁶ Uruda tela huakupete oe'po o'sō'huarakapo o'sō'tihuyig'uyate. A'timon huabo sipana'kogyo o'sō'huedan'uyate. Kenpa'ti kubarak akbogpete huaboro' huidā o'tinokbetan'uyate. ⁴⁷ María Magdalena Joséen huayē Maríaere keyo o'sō'hueda' on'tiahuayuyate.

Jesúsa huakudaka'da e'ēada o'noyhuaduyate.
(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

16 Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noe epokonde'te domingo emede'te María Magdalena Salomé Maríaere Jacoboen huayē 'uru'huijēda huasihuaj huakupete o'depo Jesúsensō' asō'huekeya'po o'de'uyate. ² Domingo emede'te kubarakyo on'tiakdepo,

³ —¿Be'a kubarak huid huanokbet yakpokorea'apet? —Huayahuaya on'batia'pakuyatenig'a ⁴ on'tiahuaya-to'po kubarak huid huanokbet onokbetahue' on'tiahuaypo, ⁵ kubarakyo on'kuddepo da'kopente huaboa bokerek huabid huaok yerenanada e'ottaj on'tiahuaypo on'mepuke'uyate.

⁶ Okme'pukhue' mene'. Jesús Nazaret huag'eri kentaj cruzte o'darakme' bo'ukne. O'noyhuadde. Iyo ehue' o'ē. Iyo on'huedame'te. Ehue' o'ē. Yan'tiahuay'.

⁷ Yan'huati', ke'nen huanigpejka'eritaj kenpa'ti Pedrotaj ya'nona', "Galileayo huakkuru o'hua'apo. Ayoda kentaj bo'tiahuayapone. Kenda ijay bo'tiahuayapone." —Kenda huabo huabokerek ettone'taj o'mana'uyate.

⁸ Ken ettone' kubarkya' o'nokmonpo digāda onme'pukpo be'tapi' onbatia'pakhue' o'nuyate.

Jesúsa María Magdalenataj o'tiahuay'ea'uyate.
(Jn. 20.11-18)

⁹ Domingo sikyoedda Jesúsa o'noyhuaddepo huakkuruda María Magdalenataj o'sō'tiahuay'ea'uyate. A'nen

Jesúsa siete nokiregtaj okmaena'uyate. ¹⁰ María o'hua'po Jesúsen huanigpejka'eritaj o'huahua'depo Jesústaj ijtiahuaydey o'batia'pakuyate. Kenomey suhue'nanada o'nepo on'bahuikpo. ¹¹ Jesús onte'ti o'noe kenpa'ti María e'tiahuaydetada oknopqehue' o'nuyate.

Jesús botta' huanigpejka'eritaj o'batiahuay'uyate.
(Lc. 24.13-35)

¹² Nogok botta' Jesúsen huanigpejka'eri dagte on'hua'uyate. Jesús konig nogkokada o'epo botta'taj o'batiahuaydenok ¹³ Jesús o'q'e o'nokje'depo nog huanigpejka'eritaj on'bahuahua'po "Jesús o'noe," e'mana'tada Jesús o'noe nopqehue'da o'nuyate.

Jesúsen once huamata'moneritaj o'mata'mona'uyate.
(Mt. 28.16-20; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁴ Nogok once huanigpejka'eri aypo kutopate en'huadte Jesús o'manokyon'uyate. "Do e'noyhuadte huakka'mon do'taj mentiahuaydete kenda e'tia'pakta-da o'noyhuad oknopqehue' mo'ene. Dakhue'da mo'ene." O'mana'uyate.

¹⁵ —Aya'bayoda aya' aratbutte yan'huati'. Huadak hua'a yan'manbatia'pakikati'. ¹⁶ Huaknopqehue'eritaj bautiza egka'te Diosa o'manopo'yarea'apo o'manoean-huahuika'apo, aya' oknopqehue' huqehue'eritaj Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo. ¹⁷ Do ijpaknok do'hued huadik ea'te huaknopqehue'eria toto' nokiregtaj on'makmaoroka'ika'apo. Nog aratbuten hua'ate ona'pakapo. ¹⁸ Bihuitaj on'paytoq'apo. Mabokhue'dik o'q'apo. E'bueyuruhue' e'maypi' bueyhue'dik o'neapo. Dakhue' aratbuttaj huaba'a on'tibata'teaponok on'bayarika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kurudyo Jesús o'behuikuyate.
(Lc. 24.50-53)

¹⁹ Ken Jesúsa kenda e'manade'te Diosa Jesús Huairitaj o'baktobehuikuyate. Diosen huada'kopen o'huaduyate. ²⁰ Huanigpejka'eria on'bahua'po nogyo nogyo aya'bayoda Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakonhuahuika'uyate. Jesús Huairia huakka' o'batihuapokika'po Jesúsen huadak hua'a e'manbatia'pakte teyda o'batihuapoknok on'bayarea'po nogda nogda ogkika'po konig Diosyo'da ka'dik o'q'enig ogkika'uyate, ken.

SAN LUCAS

Huakkuruda Lucasa Teófilotaj o'nigmadoya'uyate.

1 O'nigmadoya'ne, huadi'da Teófilo. Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti o'manmadika'on-huahua'uyate. Ken sue'da huakka'a on'tiahuayon-huahua'uyate. Ken Jesús huaboa'da o'ka'uyate on'tiahuay'uyate. Kenpa'ti Diosba' on'manmadika'uyate. Nogomey on'peeonhuahua'uypa on'timadoya'uyate. Aya' kenda Jesús o'kadhuahua'uyate on'timadoya'uyate. ³ Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti Jesústaj on'timadoya'uyate a'nennada huakkuruda ijba'tiahuayonhuahua'uy. Daka'nada yoknopoeonhuahuikay. Konigepo do'huakon Jesústaj daka' e'timadoya'on-huahua'ta' ijpaki, Teófilo. ⁴ Kenda Jesústaj i'nigpeede-me'te buttida o'e kanopoe'po daka'da on'nigmadoya'onhuahua'ne.

Juan bautiza huamagka' o'si'poepo. Ken Diosen huata'moneria nogtiada ona'uyate.

⁵ A'nennada Romano gobierno huairi Herodes Judea huadaribayo o'uyate. Kenoka' sacerdoti o'epo sacerdoti Diostaj kenda on'baa'po 'uhua on'nigbatiarakika'uyate. Zacarías sacerdoti o'uyate. Zacaríasere nogomey sacerdoti on'baa'ika'po ontetey-o' on'baa'ika'po kenomeyendik on'madikka'uy Abías. Zacaríasen huatoen huadik Elisabet. Elisabeten adhuea'pane' Aarón o'uyate. Aarón huakkuruda sacerdoti huairi o'uyate. ⁶ Zacarías huatoe Elisabeteri Diostehuapa' 'urunopo'da o'nika'uyate. Aya'da Diosen e'mana' on'nigpejka'uyate. Dakhue'da ogka' be'api' bahuaahue'dik o'ne. ⁷ Elisabet si'popakhue'dik o'uyate kenpa'ti tone'nanada o'nepo huasi'po toehue' o'nuyate.

⁸ Nogme'noetida Zacaríasomey konig sacerdoti Diosen jakyo baa'dik o'ne'uyate. ⁹ Konig sacerdoti ogkika' huidsi'po o'nendepo on'tiahua'ydepo Zacaríasy-o'da Diosen jakyo kuddik o'uyate. Konig 'uru'huie'ada vela a'bakpakaya'po Dios Huairitaj Zacarías kuddik o'uyate. ¹⁰ Ken Zacarías Dios Huairien jakyo o'epo vela 'uru'huie'ada o'bakpaka'depo jakkurute huakka'da aratbut ogkupopakdepo on'tiona'pakuyate. ¹¹ Kenoka' Zacarías Dios Huairien huata'moneritaj o'tiahua'yuyate. Ken kutopate 'uru'huie'ada vela e'bakpakte huada'kopen o'bo'uyate. Dios huairien huata'moneri kente o'bo'uyate. ¹² Zacarías o'tiahua'yopo huakka' o'me'pu'kuyate.

¹³ —Me'pukhue' ya'e', Zacarías. Kenda Diostaj i'tiona'pakuynok Diosa mepee'uyate. O'nen huatoe Elisabet

bokereksi'poa' o'si'popakapo kenpa'ti kentaj i'dikka'apone Juan. ¹⁴ O'nensi'poa Diostaj 'uru'ada o'nigpeepo konigepo durugnanada i'eapone. Kenpa'ti e'si'po'e'te huakka'ada on'durugpakapo. Vino mayhue' i'taeapone. Kenpa'ti pisco'pi' mayhue' i'taeapone. Si'popakhue'de e'e'ted Diosen Nokirega' o'nopo'toeapo. ¹⁶ Huakka'tada Israel aratbuttaj Dios Huairitaj huaknopoe' Juana o'manopo'korea'apo. ¹⁷ Cristo Huairitaj Juan huakkuruda o'eapo. Cristo tiakhue'de o'nensi'poa Juan huakkuruda o'eapo. Elíasen nokirega' o'nopo'toeapo konig Elías teyda o'uyate konigti Juan teyda ka'dik o'eapo. Huaoj huasi'potaj on'bakkahuea'po on'manoeynoeyapo. Ken huayahuaya huaoa huasi'poa huadi'da on'maeapo. Kenda Juana o'ka'apo. Kenpa'ti nigpeehue' huag'eritaj o'manopo'korea'apo onte'ti on'nigpeepo. 'Uru'ada on'nopoe'po huadakda ogka'apo. Ken Cristo Huairitaj kanoknopoe'po Juana aratbuttaj 'uru'nopoa'da o'magka'apo. —Diosen huata'moneria Zacaríasstaj ona'uyate.

¹⁸ —Kenda ona'nig buttia' oknopoe'hue'dik ijje'y. Huatone'da ijje'y, do'hue'de huatoekon huatone'da o'e. —Zacarías Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

¹⁹ —Do Gabriel ijje'y. Diosen huanaba' ijje'y. Diosa me'ta'mona'ne. Ontaj kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. Huadak hua'a kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. ²⁰ Kenda ona'denig'a buttia' oknopoe'hue' o'enek a'pakhue'dik i'eapone. O'nensi'po e'si'poede'te onte'ti a'pakdik i'eapone. Kenoka' Diosa o'pak kenda yona'dey o'eapo. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

²¹ Kenoka' jakkurute aratbut ogkupopakpo Zacaríasstaj on'nigepo ijhue'da Diosen jakyo o'enek aratbut on'me'pukue'uyate. ²² Ken kenoka' Zacarías o'orokdepo a'pakhue'dik o'uyate. Diosen jakyo konig e'yorokyanig Diosa Zacaríasstaj o'tiahua'y' kenomey aratbut on'nokotuyate. Ken Zacarías huaba'a o'tohua'yad-hua'uyate. Ken a'pakhue'dik o'uyate.

²³ Ken ken huame'noete Diosen jakya' konig sacerdoti o'baa'onhuahua'po o'kuhuitdepo hu'enen jakyokon o'hua'uyate. ²⁴ Nogok ke'nen huatoe Elisabet huaboa'da bogdakhue' o'uyate. Konig o'iregunhuahua'po cinco puug jakkurute orokhue' o'uyate. ²⁵ "Dakhue'da o'e. Si'popakhue'dik o'e." Ken aratbut huahue' me'neapone. Dios Huairia me'tinpahui'po in megka'ne. Elisabet o'nopoe'uyate.

Jesússi'po i'toq̄apone. Ken Diosen huata'moneria Maríataj ona'uyate.

²⁶ Ken Elisabet seis puug bogdakhue' e'ede'te Diosen huata'moneri Gabrieltaj Diosa o'ta'mona'uyate. Nazaret huakka' jakyo Galilea huadaribayo o'ta'mona'uyate. ²⁷ Mune'yo Maríataj o'huahua'uyate. María katenohued o'uyate. Kat̄oq̄epake'po Maríaen huaoa o'yokuy Josétaj. José Davidkudak huairien onaratbutyo' konig huayayo o'uyate. María hueretda toq̄epakhued Gabriel o'huahua'uyate. ²⁸ Maríataj o'huahua'depo, —Ijtiaki, María, Diosa 'urua'da megka'ne, onere o'ē. Nog ettone'taj Dios sue'da huadak o'magka'nig'a ontanayo huadaka'da megka'ne. —Maríataj ona'uyate.

²⁹ Ken, Diosen huata'moneritaj o'tiahuaydepo o'p̄eēdepo ke'nen hua'ataj o'me'pukatupo, ¿Mena'po ken konig mena'ne? o'nop̄oq̄epo María.

³⁰ —Me'pukhue' yāē', María. Diosa metinepahui'po 'urua'da megka'ne. ³¹ Bogdakhue' i'ēapone. Huabokereksi'poa' i'si'popakapone. I'dikka'apone JESÚS. ³² Huairi o'ēapo. Kentaj huakka'da o'noknop̄oq̄epo on'nig-p̄eēapo. Diosen Huasi'po on'dikka'apo. Dios Kuruderiensi'po on'dikka'apo. Konig Davidkudak huairitone' huakka'da aratbuttaj o'mana'ika'uyate. Konigti Dios Huairi Jesústaj huairitone' o'yahuea'apo. Ken aya'da Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apopo, batikhue' o'eonhuahuika'apo. —Diosen huata'moneri Gabriela Maríataj ona'uyate.

³⁴ —¿Menpa' do ijsi'popakapo? Huabokerekere huedhued ijje. —Maríaa Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

³⁵ —Diosen Nok̄ir̄eḡ betihuarakapone. Kenpa'ti Dios teynanada o'ēpo konig e'sihuiā betibukapone, ontaj betibukapone. Konigepo kensi'po o'si'poq̄epo Diosya' o'tiakapo. Dioseno'da o'kika'apo. Diosen Huasi'po o'ē. Aratbuta on'batia'pakika'apo. ³⁶ Kenpa'ti o'nen huabet Elisabet huabokereksi'po o'si'popakapo. Ke'na huatone'nanada o'ēnok si'popakhue'dik on'batia'pakikame'te. Ke'na seis puug bogdakhue' o'ēde.

³⁷ Diosnayo aya'da ka'dik o'ē. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

³⁸ —Dios Huairien huanaba' ijje. Ken konig ona'nig kenda Diosa megke'. —María ona'uyate.

Ken konig ona'depo Diosen huata'moneria okhua'uyate.

María Elisabettaj bapa' puuga' o'toksike'uyate.

³⁹ Kenoka' María atoksikeya'po o'huahua'uyate. Idada o'hua'po Judea ote'bayo o'hua'uyate. Ote' huakka' jakyo o'hua'uyate. ⁴⁰ Zacaríasen jakyo o'kudondepo Elisabettaj "Ijtiaki," ona'uyate. ⁴¹ Kenoka' Elisabet Maríataj o'p̄eēdepo yobeda huakiokoya' o'tiarud'uy. Diosen Nok̄ir̄eḡa o'nopo'toq̄e'uyate. Elisabettaj o'nopo'toq̄e'uyate.

⁴² —Diosa aya' ettone'taj daka' mogkika'ne. Ontanayo 'urua'da megka'ne. Kenpa'ti o'nensi'potaj 'urua'da ogka'apo. ⁴³ ¿Be'a ijje do do'hued Huairied huayēa

o'huatiakne? ¿Menpa' Diosa 'urua'da megka'? ⁴⁴ Ken huabo'a'da ontaj "Ijtiaki," ea'te ijpeēdepo yobeda huakiokoya' o'durugpakpo be'tiarudne. ⁴⁵ Dios Huairitaj iknop̄oq̄epo durugda i'ē konigepo kenda Diosa mena'ne kenda megka'apone. —Ken Elisabeta Maríataj 'utta'da ona'uyate.

⁴⁶ Dios Huairi 'urua'da o'ē huanopoya'da yoknop̄oq̄e. ⁴⁷ Do'hued Dios Huairi do'taj huanopo'yarea'eritaj durugnopoda ijje. ⁴⁸ Konigepo do'taj be'tiahuayne. Pai'da huanaba' eē'pi' daka' be'tiahuayne. Kenda nogok nogok aratbuta mo'batia'pakika'apone. Diosa 'urua'da megka'nig. Kenda mo'batia'pakapone. ⁴⁹ Ke'nendik 'uruda o'ēpo aya'da ka'dik o'ēpo konigepo 'urua'da do'taj megka'ne. ⁵⁰ Diostaj huakme'pukeritaj nogok nogok o'matinepahuika'po, Diosa o'matinepahuika'. ⁵¹ Diosa teyda o'kika'. Nama'da 'uruda ijje huanop̄oq̄e'eritaj kenpa'da o'maenapo. ⁵² Huairitaj o'maenapo pai'da aratbuttaj huairi o'bahuea'. ⁵³ Ken pai'da huāē'eritaj huadakta o'bayokika'. Huakka'da huatoq̄e'eritaj o'mata'mona'. Katepi' toq̄ehue'da o'mata'mona'. ⁵⁴ Israel aratbut konig Diosen huanaba' e'huāē'taj Diosa daka' o'matojika'po, okkahuehue' o'maepo o'matinepahui'ika'po. ⁵⁵ Oro'en huapane'kudakomeytaj kenpa'ti Abrahamkudaktaj kenpa'ti aya'da ke'nensi'po ke'nen huayayo nogok nogok aya'tada "Ijmatinepahui'apoy" ona'uyate Diosa. Kenda o'kika'. Kenda Maríaa Elisabettaj ona'uyate.

⁵⁶ Ken Elisabetera o'unhuahua'uyate. Bapa' puug María o'unhuahua'uyate. Bapa' puug o'ēdepo huā'en jakyo o'kume'uyate.

Juan Bautista o'si'poq̄e'uyate.

⁵⁷ Ken, kenoka' Elisabet huasi'popak o'ēdenok huabokereksi'po o'si'popakuyate. ⁵⁸ Onteteyo' huahuaderi kenpa'ti Elisabeten huabet huāē'eri on'mapeeundepo ken Dios Elisabettaj o'tinepahui'po yobed o'yoknok on'p̄eēdepo Elisabetera on'madurugpakuyate. ⁵⁹ Yobed ocho huame'noe eē'te huabokereksi'poensi'dak kaktege'po konig judío aratbut ogkika'uyate, aktegya'po on'batia'pakuyate. Si'nontaj huaoendik Zacarías e'dikkata' on'pakuynig'a.

⁶⁰ —Kāē'. Ke'nendik Juan o'ē. —Ke'nen huayēa o'mana'uyate.

⁶¹ —¿Menapo? O'nen huabet ken huadik ehue' o'ne. —O'nona'uyate.

⁶² "¿Ke'nendik katedik i'pak?" Konig Zacarías p̄eēhue'dik o'ēnok huaba'a on'tohua'ya'uyate. ⁶³ Kamadoye'po huaen tablataj me'nigtotiak o'mana'uy. En'totiakde'te "Ke'nendik Juan o'ē." Zacarías a o'madoya'uyate. Aya'da on'tiahuaydepo kenpihuay on'batia'pakuyate. ⁶⁴ Juanendik o'madoya'depo Zacarías onte'ti huabo'a'da a'pakdik o'uy. Dios Huairi 'urua'da o'ēpo teyda o'kika' Zacarías o'batia'pakuyate. ⁶⁵ Aya'da aratbut keyoda meyo'hue'da kenpihuay on'nop̄oq̄e'uyate. Kenda Zacarías o'ka' kenpa'ti Juantaj huabada on'batia'pake'uy. Judea ote'yo huabada kenda on'batia'pake'uyate. ⁶⁶ Ken aya'ada on'tipeēdepo kenda

on'tinopoeonhuahua'po nogtaj nogtaj on'batia'pakon-hua'po:

—Ke'na huasi'po Juana Diostaj kate 'urua'da ya'nigkapet. —Diosa 'urua'da ogkame'nok on'batia'pakuyate.

Zacarías konig o'mana'uyate o'batadi'kea'uy.

⁶⁷ Juansi'poen huaoj Zacarías o'epo Diosen Nokirega o'nopo'toenok Zacarías o'mana'pakpo:

⁶⁸ Dios Huairitaj Israel aratbuta o'noknopojka'. Dios Huairi 'urua'da o'e. Kan'batia'pakike'po. Oro'mey Israel aratbuttaj bo'huatiakdepo mo'nopo'yarea'ne.

⁶⁹ Kenpa'ti Diosen huanaba' Davidkudak huakka'da huayayo o'matae'nig'a nogtida bo'yokdene. Dios Huairia oro'omeytaj bo'yokdene. Ke'na Davidkudaken adhuae' huayayo o'epo teynanada huamanopo'yarea'eri o'e. ⁷⁰ Oro'en taka'taj akmaenya'po Dios Huairia o'mata'mona'apo. Oro'omeytaj huahuadiayeritaj Dios Huairia bo'tioka'po o'maenapo. Kenpa'ti oro'omeyen adhuae'pane'taj a'matinepahuiya'po,

“Me'pukhue'ada o'na o'nen huayayoere Diostaj 'urunopo'da kan'nigpeike'po kenpa'ti Diostayo'da kan'nigpeike'po opudomeyen taka'taj bo'tioka'apone.” Ken oro'en huaoj Abrahamtaj kenda Diosa ona'uyate. Kenda Diosa okkahuehue' o'jika'. Ken Diosa oa'uyate. Kenda a'nennada Diosen 'urua'da huamanbatia'pakeria o'mana'uyate. ⁷⁶ Kenpa'ti, o'na do'huedsi'po, Dios Kuruderien huamanbatia'pakeri mo'dikka'apone konigepo Cristo Huairia manmadikahued o'na huaboa'da i'manmadika'apo. Konig Cristo Huairi o'epo huakkuruda i'manmadika'apone. Kenda i'manmadika'depo aratbuttaj i'manopo'korea'apone. Cristotaj i'maknopoea'apone. ⁷⁷ Aratbut Cristotaj o'noknopodepo on'nigpeika'po dakhuea' e'ka' Diosa o'bakkahuea'apo kenpa'ti o'manopo'korea'apo. I'manmadika'aponok o'noknopoea'apo. ⁷⁸ Ken oro'en Diosa di' mo'epo mo'matinepahui'po konig niokpo o'ta'tika'nig kutaya' Cristo konigti o'huarakapo. ⁷⁹ Sikkiregyo huage'eritaj ke'na konig huakjey o'maeapo. Aratbut e'bueytaj huame'pukeritaj konig huakjey o'maeapo. Diostaj o'maknopoea'apo. 'Uruda huakadhua' mon'madika'apone. Kenda ena'te on'nopo'noeyapone. Zacarías oa'uyate, ken.

⁸⁰ Ken Zacaríasensi'po o'kereko kenpa'ti Diostaj daka'da oknopoe'po nogiti nogiti oknopoe'po aratbut ehue' e'ne'te o'eonhuahuika'po Israel aratbuttaj a'manbatia'pakya'po huahued aratbut ehue' e'ne'te o'eonhuahuika'po. Nogok Israel aratbuttaj o'manbatia'pakuyate.

Jesús o'si'poe'uyate

(Mt. 1.18-25)

2 Kenoka' Romano huairitone' o'jika'po ke'nendik Augusto o'e'uyate. “Aya' huabokerekdik kan'matimadoye'.” Huairia Augustoa o'mana'uyate. ² Ken konig huabokerekdik on'matimadoya'uyate, ken konig Romano huairi o'paknok huakkuruda aya' huabokerekdiktaj on'matimadoya'uyate. Kenoka' Siria aratbut

gobierno huairi Cirenio'taj on'nigpeika'uyate. ³ Ken aya'da aratbut kenomeyen adhuae'pane'en huakka' jakyo hua'dik o'nepo huadik gobiernoen beroba'te a'timadoyaya'po on'bahua'uyate. ⁴ Konigepo Nazaret huakka' jakya' José o'hua'uyate. Nazaret Galilea huadaribayo o'e. Nog huadaribayo o'hua'uyate. Judea huadaribayo José o'hua'uyate. Huakka' jakyo Beléno o'hua'uyate. Beléno Davidkudak o'si'poe'uyate. José Davidkudaken adhuae' huayayo o'uyate. ⁵ Beléno huadik ijje'y a'timadoyaya'po o'hua'po Maríaere on'hua'uyate. Maríaen huaoj Maríataj o'to'epakanpo Joséere on'hua'po María bogdakhue' o'uyate. ⁶ Ken Beléno o'nedepo kenoka' si'popakdik o'epo ⁷ huakkuru huabokereksi'po o'si'popakuyate. Aratbuten huatay jakyo huakka'da o'nedepo kudhue'dik o'nepo vaca 'uhuaen jakyo o'si'popakuyate. Konig atisuksi'po yobedtaj on'tidoka'po vacaen huabape' aypo cajayo on'hueda'uyate.

Diosen huata'moneritaj on'tiahuaypo oveja huamatoe'eria on'tiahuaypo kenpa'ti on'mapee'uyate.

⁸ Belén huakka' jakyo meyhue'da oveja huamatoe'eri o'nebedpo kenomeyen oveja on'matoe'bedpo mire huadaribayo on'matoe'beduyate. ⁹ Idada Dios Huairien huata'moneritaj on'tiahuay'uyate. Oveja huamatoe'eria on'tiahuaypo Dios Huairi eynanada nogyen nogyen o'batita'tenok huakka'da on'me'pukue'uyate.

¹⁰ —Me'pukhue' yane' konigepo huadak hua'a o'nigtotiakne. Ken aya'ada on'mapee'depo on'madurugpakapo. ¹¹ Davidkudaken jakyo oy Diosen Huamanopo'yarea'eri o'manigsi'poede. Ke'na Cristo Huairi o'e. ¹² Kan'nopoe'po huasi'po atisuksi'po e'tidoka' vacaen huabape' aypo cajayo e'huedte bo'huahuayapone. —Ken Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

¹³ Kenoka' ken Diosen huakkuru huata'moneri ee'ted nog huakka'nanada huata'moneri kurudya' on'huahuarakdepo,

¹⁴ —Dios kutayo o'jika'po 'urua'da o'epo o'ka'de, iyo huadariyo aratbuttaj Diosa o'pakpo o'manoeya'. —Diosen huata'mona'eriomeya' 'urua'nanada on'mana'uyate.

¹⁵ Kurudyo Diosen huata'moneriomey en'behuikde'te, “Beléno monhua'. Kenda Diosa o'ka'de Dios Huairia mo'nopoea'dene mon'tiahuay.” Oveja huamatoe'eriomeya' huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁶ Idada on'bahua'uyate. María Joséere kenpa'ti yobedtaj on'bahuahuay'uyate. Yobed vacaen mire huabape' caya'poyo e'huedte on'huahuay'uyate. ¹⁷ Jesús yobedtaj on'tiahuaydepo kenda Diosen huata'moneria huasi'potaj o'huaa'nig aya'da Josétaj Maríataere o'non'batia'pakuyate. ¹⁸ Ken, aya'da on'pee'depo José Maríaere kenpihuay on'nopoe'uyate. Kenda oveja huamatoe'eriomeya' e'batia'pakde'te on'mepuke'uyate. ¹⁹ Maríanayo kenda oveja huamatoe'eriomeya' en'batia'pakde'te kenda okkahuehue' o'epo o'nopoeonhuahua'uy. ²⁰ Ken oveja huamatoe'eri-

omeynayo ogkume'uyate. Ovejate ogkume'uyate. Ogkumejpo "Diosen huata'moneria buttida mona'nig. Konig mona'nig Diosa o'ka', konig o'peenig konigti o'ti-ahuaydey. Dios 'urua'da o'epo huadaknada o'kika'. Huadakda mogka'ne. Dakiti Dios." Ken oveja huama-to'e'eriomeya on'batia'pakuyate.

Diosen jakyo Jesús yobedtaj on'tohua'uyate. Diosa ka'tiahuaye'po on'tohua'uyate.

²¹ Ken e'si'popakte ocho huame'noe e'ede'te huabokereksi'poensi'dak o'nokteg'uyate. O'noktegdepo on'dikka'uyate Jesús. Ken huadik Diosen huata'moneria a'nenda o'dikyok'uyate. María bogdakhue' ehue' ee'ted o'dikyok'uyate. Kenda o'dikka'uyate Jesús.

²² Huabokereksi'po e'si'popakde'te cuarenta huame'noe e'pokde'te ke'nen huaoj huayere botta' apoyerepi' botta' tukkupi' e'nigarak Diostaj yokdik yane'. Kenda judío aratbuttaj Moisésa o'mana'uyate. Kenpa'ti ettone'en huakkurueri huabokereksi'po e'si'popakde'te "Diosen o'tae." Kenda aratbuta kan'batia'pake'. Judío aratbuttaj Moisésa o'mana'uyate. Ken Jesús e'si'po'e'te cuarenta huame'noe e'pokde'te José Maríaere Jesússtaj on'tohua'uyate. Jerusalényo on'tohua'uyate. Aya' Moisésa o'mana'uyatenig kenda a'kaya'po Jerusalényo on'tohua'uyate.

²⁵ Ken Jerusalényo o'nokyedepo Diosen jakyo on'kud'uyate. Diosenba' Moisésa o'nigmadoya'uyatenig a'nigpeeya'po on'kud'uyate. Jesússtaj e'nigka' a'nigpeeya'po on'kud'uyate. On'kuddepo Simeón keyoda o'ge'uyate. Simeón Jerusalén huakka' jakyo huage'eri o'uy. 'Urunopo'da o'epo Diostaj huakka'da o'pakika'uyate. Diosen Nokirega o'nopo'toge'uyate. Cristoa paí'da Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo. Kentaj Simeóna o'nigunhuahuika'po Cristotaj Dios Huairia o'ta'mona'apo Cristotaj ijtiahuayapoy, do bueyhued ijjepo ijtiahuayapoy. Ken Diosa Simeóntaj o'nopo'ge'uyate. Yobed Jesús huaojere huayere Diosen jakyo e'kudte Diosen Nokirega Simeóntaj o'tokud'uyate ²⁸ Simeón Jesússtaj potaj o'dokopo, 'urua'nada o'tia'pakpo:

²⁹ Konig mena'uyne megka'dene. Konig mena'uyne o'nen Huamanoeanhuahuika'eritaj ijtiahuaydey, Dios Huairi oyda menopo'noeyanpo kabueye' meknopog'e'.

³¹ Kentaj aya'tada Diosa o'bayokdenok aya'ada aratbuta tiahuydik o'ne. ³² Insi'poa konig huakjey o'epo Dios konig o'engig judío ehue' aratbuttaj o'maknopog'e'apo kenpa'ti Israel aratbut 'uruda o'ne ke'na aya'tada o'manopog'e'apo. Ken konig Diostaj Simeóna oa'uyate.

³³ Simeón Jesússtaj 'urua'da o'batia'paknok Jesús en huaoj huayere kenpihuay on'nopo'ge'uy. ³⁴ "Diosa daka' mogka'ne." Simeóna o'mana'uyate Mariataj Josétaere.

—Eya' Diosa o'paknok insi'potaj huakka' Israel aratbut oknopogehue'da o'nepo Diosere ehue' o'neapo nog Israel aratbuta o'noknopogepo Diosere kenpa'da on'noe onhuahuika'apo. Diosen hua'a oa'ika'nok kenpa'ti konig Dios o'pak o'kika'aponok huakka'ada kentaj dakhue'ada on'huaa'po on'huamahui'ia'apo.

³⁵ On'huamahui'ia'po dakhuea' huanopoya' on'nopo'engig kenda aya'ada on'nopo'ge'apo. O'nakon

María paí'da i'ea'pone. Konig siro e'nopo'huekonig suhue'nanada i'ea'pone. —Ken Simeóna Mariataj ona'uyate. María Jesús en huaye o'uyate.

³⁶ Keyoda Diosen jakyoda Ana o'uyate. Ana Diosen hua'a huamanbatia'pakeri o'uyate. Ana Fanuelen huayobu kenpa'ti Aser aratbut o'uy. Huatone'nanada o'uyate. Konig mune'yo sue'da huabayok e'taetada o'togepakuyate. Siete huabayok huato'eere on'uyate.

³⁷ Kenoka' Jesús Diosen jakyo ee'te konig ayhua ochen-ta y cuatro huabayok o'eonhuahuika'de'uy. Diosen jakyo o'ika'po jakya' huahue' o'ika'uyate. Diostaj o'nigpeika'po nogok nogok Diostaj o'pakpo bapehue'da o'epo, Diostayo'da o'tiona'pakahuadika'uyate. Kenpa'ti o'tiona'pakbedika'uyate. ³⁸ Kenoka' Simeón enade'te Ana Jesússtaj o'huahua'uyate. Ana'a Diostaj dakiti oa'de-po ken Jesús a paí'da en'nopo'ete Jerusalén aratbuttaj o'madurugpakapo. Kentaj huakka'da o'nonmabonok Ana'a Jesússtaj o'manbatia'pak ken.

Nazaret huakka' jakyo on'kume'uyate.

³⁹ Ken Dios Huairienba' e'mana'te aya'da on'nigpeedepo José Maríaere Galilea huadaribayo on'kume'uy. Kenomeyen jakyo Nazaretyo on'kume'uyate. ⁴⁰ Ken Jesússtaj o'kere'epo, o'teyyepo kenpa'ti Diosen e'ka' konig 'urua'da e'ka' nogiti nogiti o'nopo'ge'uyate. Kenpa'ti Diosa daka' o'to'ika'uyate.

Diosen jakyo Jesús huabosi'po o'uyate.

⁴¹ Nogbayok nogbayok aya' huabayokda Jerusalényo Jesús en huaoj huayere Jerusalényo on'hua'ika'uyate. Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiestate on'hua'ika'uyate. ⁴² Ken Jesús doce huabayok e'togede'te aya'da Jerusalényo on'hua'uyate. María Joséere Jesúsere on'hua'uyate. Konig ken fiestate on'huika'po on'hua'uyate. ⁴³ Ken fiesta e'pokde'te on'kumejdepo José Jesús en huayere nopogehue' o'nepo Jesús huahue'da Jerusalényo o'ge'uyate. ⁴⁴ Jesús nog aratbutere yatiaket nama'da on'nopo'epo nogme'noetida o'nokhua'uyate, huabet e'tahue'yo kenpa'ti nog aratbutyo Jesússtaj on'ukpo ⁴⁵ huahuayhue' o'nepo Jerusalényo on'te'ti on'kume'uyate. A'ukya'po on'kume'uyate.

⁴⁶ Ken, bapa' huame'noe on'ukdepo on'huahuay'uy, Jesús Diosen jakyo o'epo Diosba' huamanmadika'eriere o'huadpo o'batia'pakpo kenomeyere o'batia'pakpo. ⁴⁷ Ken aya'da Jesússtaj on'peedepo 'urua'da o'batia'pak on'nopo'epo kenpihuay huakka' Jesús o'nopo'ge' Jesússtaj huape'eria on'nopo'ge'uyate. ⁴⁸ Ke'nen huay Joséere on'tiahuaydepo on'mepuke'uyate.

—¿Mena'po konig i'e oro'taj? Ontaj huakka' o'mepuke'po o'ukne. O'nen huaoj doere o'ukne. —Jesús en huayea Jesússtaj ona'uyate.

⁴⁹ —¿Mena'po do'taj o'duk? Kenda do'hued Apag Dios o'paknok ka'dik ijjey. ¿Menpa' kenda nopogehue' mo'e? —Jesús a o'mana'uy.

⁵⁰ José huayere kenda Jesús a o'mana' nopounkahue' o'nuyate.

⁵¹ Ken Nazaretyo on'kumejpo onte'ti Josétaj huaye-taere Jesúsa on'nigpejka'uyate. Kenda Jesús o'ka'depo Jerusalényo María okkahuehue' o'epo huanopoya' on'opoeonhuahua'ika'uyate. ⁵² Ken Jesús o'kerejpo kenpa'ti nogiti nogiti on'opounhuahua'uyate. Jesús 'u-rua'da o'kika'. Kenda Dios aratbutakon on'nopoe'uyate.

Aratbut ehue' e'jka'te Juan Bautista o'manbatia'pakon-huahuika'uyate.

(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

3 Huakka' huabayok e'pokde'te Tiberio Roma huage'eria gobierno Huairi o'uyate. Ke'na quince huabayok o'mana'de'ika'uyate. Kenokti Poncio Pilato Judeayo gobierno huairi o'uyate. Herodes Galilea huadaribayo Romayo huage'eria gobierno huairi o'uyate. Kenoka'ti Herodesen huama'buy Felipe Iturea huadaribayo gobierno huairi o'epo kenpa'ti Felipe Traconite huadaribayo huairi o'uyate. Kenoka'ti Lisianias Abilinia huadaribayo gobierno huairi o'uyate.

² Kenoka'ti Anás Caifásere konig huakkuru sacerdote huairi on'nyate. Diosen jakyo ogkika'uyate. Kenokti Diosa Juantaj ona'po Diosen hua'a ijmanbatia'pakapoy Diosa Juantaj on'nopoea'uyate. Juan Zacaríasensi'po o'epo aratbut huakka' ehue' ee'yo o'ikame'te. ³ Jordán-huete nogyon nogyon o'hua'epo aratbuttaj o'manbatia'pakpo,

—Dios opudomeyen dakhuea' e'ka' kabakkahue'po yan'nopo'korea'po bautiza yagka'. —Aratbuttaj o'mana'uyate. ⁴ Konig Isaías Diosen huamanbatia'pakeri o'timadoya'uyate. Konigti Juana o'ka'uyate. Isaías o'timadoya'po,

Keyo aratbut ehue' e'jka'yo huabokerek 'utta'da e'mana'te a'peeya'po aratbut on'bahuahua'apo. "Dios Huairien dag kente huahuae' daka' dag yan'nigka'. Bukta yan'nigka'. Konig yan'manopo'korea'po. ⁵ Huato-ta'po yanokbuk. Konig ote' yanoktibutuka'. Sondoda dag e'eqk yanoktibutuka'. Kente ekkotatuka' dag yan'tinokdejpaka'. ⁶ Kenpa'ti konig Dios aratbuttaj o'manopo'yarea' aya'ada huadariya' aya'ada aratbut on'tiahuayapo." Kenda Isaías o'madoya'uyate. A'nennada o'madoya'uyate.

⁷ Ken huakka'ada Juantaj on'huahua'uyate. Juantaj bautiza megke'po on'huahua'uyate.

—Konig dakhue'da bihui o'magkika'. Konigti opudomey dakhue'da bo'kika'po kenpa'ti opudomey nama'da mo'nopo'jika'po. Nopo'koreahue'tada bautiza egka'te Diosa dakhue'da castiga egka'te yoktitikonapoy. Kenda nama'da mo'nopo'ene. ⁸ 'Urua'da yag'kikati'. Daknopo'da yag'kika'po Diostaj mo'nopo'korea'uynok aya'ada tiahuaydik mo'epone. "Abraham or'o'meyen adhuae'pane' o'epo Diostaj me'pukhue'dik o'ey." Nopoehue' yane'. Diosa e'paknayo huid in o'bahuednigtaj Abrahamen huayayo magka'dik o'e.

⁹ Nopo'koreahue' ee'nayo ida Diosa castiga mogka'apone. In konig o'e. Konig ta'bayo huada huato'e'eri o'epo. Huada 'uruu'da onhuadhue' o'eon-huahuika'nok daka'da o'tiahuayonhuahua'depo hu-

ateya o'ta'tegpo ta'akyo o'mahuigika'. —Juana o'mana'uyate.

¹⁰ —¿Diosa castiga kahue' mo'e'po oro' kate ka'dik o'e? —Juantaj on'nona'uyate.

¹¹ —Botta' opiot e'tae'nayo kentaj opiotbayo' e'huage'taj nogtida yan'bayokika'. O'na aypo e'toe'nayo kentaj aypobayo' e'huage'taj yan'bayokikati'. —Juana o'mana'uyate.

¹² Juana bautiza megke'po sue'da gobierno huakupe huabae'eria Juantaj on'huahua'depo engaña e'kikada huakka'da huakupe e'bakikada,

—¿Oro' kate ka'dik o'e, huamanmadika'eri? —Juantaj on'nona'po,

¹³ —Kenyo'da ken huakupe Roma gobiernoa o'mana'uyunig kenyo'da yan'bae'. Nogda baehue' yane'. —Gobierno huakupe huabae'eritaj Juana o'mana'uyate.

¹⁴ —¿Oro' kate ka'dik o'e? —Roma sorotataj Juantaj on'nona'uy.

—Be'tapi' katapi' bakkayhue' yanika'. Katapi' a'bakkayya'po huiyoka'da manahue' yanika'. Nama'da yan'bahuaa'po bakkayhue' yane'. Kenpa'ti ken huakupe gobierno bo'yokika'ne konig sorotatayo ee'te huakupe bo'yokika'ne. Kenpa'da dakhupa me'tene, nogiti pakhue' a'e'i' yan'nopo'jika'. —Ken Juana sorotataj o'mana'uyate.

¹⁵ Diosa Cristotaj o'ta'monapo kenda huakka'ada aratbut on'nopoe'po Juante ogkupopakdepo Cristotaj huakka' o'nonmabopo, Juantaj Cristo o'epi' on'tinopo'epo.

¹⁶ —Cristo ehue' ijje'y. Donayo hue'eya' bautiza ijmagkikay. Cristonayo o'tiakde opudomeytaj bautiza o'magka'apo. Diosen Nokirega' bautiza o'magka'apo kenpa'ti ta'ak e'bakpakya' bautiza o'magka'apo. Ke'na huakhuairi o'epo mata'mona'dik o'epo. Donayo huairi ehue'da ijje'y. Cristo 'uruu'da o'epo Diostaj huadaknada o'e. Donayo suhue'da huadak ijje'y. ¹⁷ Cristo o'tiakdepo konig aroz huatuga'eri o'epo aroz o'tugdepo oktipoa'. Ken oktipoa'depo jakyo o'kudapo. O'kuda'depo huakusi'hue ta'akyo o'huigonhuahuika'po okbithue' o'epo. Ken huadak huakid konig Cristotaj huaknopoe'eri o'ne. On'nigpejka'. Huaknopoe'eritaj o'bakuda'apo, Diosen jakyo o'bakuda'apo. Huakusi'hue konig aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'. Konig castiga e'magka' ta'akyo o'maenapo. —Juana aya'tada o'mana'uyate.

¹⁸ Ken konig nogda nogda Juana o'mana'on-huahua'po judío aratbuttaj huadak hua'a o'manbatia'pakpo Jesucristotaj ken Juana o'manbatia'pakuyate.

¹⁹ Herodes Roma huage'eri gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo gobierno huairi o'epo, "Dakhuea' o'ka'." Juana o'huaa'de'uy. Herodes huama'buyen huato'e' o'toe'po kenpa'ti nogda nogda dakhuea' o'kame'nok, "Dakhuea' o'ka'." Juana o'huaa'de'uy. ²⁰ Juana kenpa' e'huaa'de'te Herodes nigpeehue' o'edepo nogda dakhuea' o'ka'po huabakuda' jakyo Juantaj o'kuda'uyate.

Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

²¹ Ken 'ikken Juantaj kudahued Juan bautiza o' magka'po, huakka'da aratbuttaj bautiza o' magka'depo Jesústakon bautiza ogka'uyate. Ken Jesústaj bautiza egkade'te Jesús Diostaj e'tiona'pakde'te konig kurudya' akbogpe okhuike'uyate. ²² Diosen Nokireg o'huaharakpo konig tukku' o'huarakpo Jesústaj o'tikotpo,

—On do'hued Huasi'po o'taene. Huadi'da o'taene. Ontaj durugda o'toene. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesucristoen adhuea'pane' o'nika'uyate.

(Mt. 1.1-17)

²³ Jesús konig treinta huabayok o'epo huaboa'da judío aratbuttaj o'manmadika'onhuahua'po. Joséensi'po o'e aratbut on'nopojika'pi'. José Elíensi'po o'uyate. ²⁴ Elí Matatensi'po o'uyate. Matat Levíensi'po o'uyate. Leví Melquiensi'po o'uyate. Melqui Janaensi'po o'uyate. Jana Joséensi'po o'uyate. ²⁵ José Matatíasensi'po o'uyate. Matatías Amósensi'po o'uyate. Amós Nahumensi'po o'uyate. Nahum Esliensi'po o'uyate. Esli Nagaiensi'po o'uyate. ²⁶ Nagai Maatensi'po o'uyate. Maat Matatíasensi'po o'uyate. Matatías Semeiensi'po o'uyate. Semei Joséensi'po o'uyate. José Judáensi'po o'uyate. ²⁷ Judá Joanaensi'po o'uyate. Joana Resaensi'po o'uyate. Resa Zorobabelensi'po o'uyate. Zorobabel Salatielensi'po o'uyate. Salatiel Neriensi'po o'uyate. ²⁸ Neri Melquiensi'po o'uyate. Melqui Adiensi'po o'uyate. Adi Cosamensi'po o'uyate. Cosam Elmodamensi'po o'uyate. Elmodam Erensi'po o'uyate. ²⁹ Er Josuéensi'po o'uyate. Josué Eliezerensi'po o'uyate. Eliezer Jorimensi'po o'uyate. Jorim Matatensi'po o'uyate. ³⁰ Matat Levíensi'po o'uyate. Leví Simeónensi'po o'uyate. Simeón Judáensi'po o'uyate. Judá Joséensi'po o'uyate. José Jonánensi'po o'uyate. Jonán Eliaquimensi'po o'uyate. ³¹ Eliaquim Meleaensi'po o'uyate. Melea Mainánensi'po o'uyate. Mainán Matataensi'po o'uyate. Matata Natánensi'po o'uyate. ³² Natán Davidensi'po o'uyate. David Isaíensi'po o'uyate. Isaí Obedensi'po o'uyate. Obed Boozensi'po o'uyate. Booz Salmónensi'po o'uyate. Salmón Naasónensi'po o'uyate. ³³ Naasón Aminadabensi'po o'uyate. Aminadab Aramensi'po o'uyate. Aram Esromensi'po o'uyate. Esrom Faresensi'po o'uyate. Fares Judáensi'po o'uyate. ³⁴ Judá Jacobensi'po o'uyate. Jacob Isaacensi'po o'uyate. Isaac Abrahamensi'po o'uyate. Abraham Taréensi'po o'uyate. Taré Nacorensi'po o'uyate. Nacor Serugensi'po o'uyate. Serug Ragauensi'po o'uyate. Ragau Pelegensi'po o'uyate. Peleg Heberensi'po o'uyate. Heber Salaensi'po o'uyate. ³⁶ Sala Cainánensi'po o'uyate. Cainán Arfaxadensi'po o'uyate. Arfaxad Semensi'po o'uyate. Sem Noéensi'po o'uyate. Noé Lamecensi'po o'uyate. ³⁷ Lamec Matusalénensi'po o'uyate. Matusalén Enocensi'po o'uyate. Enoc Jaredensi'po o'uyate. Jared Mahalaleelensi'po o'uyate. Mahalaleel Cainánensi'po o'uyate. ³⁸ Cainán Enósensi'po o'uyate. Enós Setensi'po

o'uyate. Set Adánensi'po o'uyate. Adán Diosensi'po o'uyate.

Jesústaj nama'da kake'po toto' huairia Jesústaj da ona'uyate.

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

⁴ Diosen Nokireg o'nopo'toenok Jesús Diostaj o'nigpejika'po Jordánhueya' o'kume'uyate. Diosen Nokirega aratbut ehue' e'jika'yo Jesústaj o'tohua'uyate. ² Keyoda cuarenta huame'noe o'eonhuahuika'po. Keyoda toto'a Jesústaj o'dikdikuyate dakhuea' kake'po. Cuarenta huame'noe bapehue' o'unhua'po kenpa'ti cuarentaa' sikyo bapehue' o'eonhuahua'depo kenoka' aypota' o'e'uyate.

³ —On buttida Diosen Huasi'po ee'nayo in huidtaj ay-poyaan. —Jesústaj toto'a ona'uyate.

⁴ —Aypoayo'da noikahue'dik o'ne aratbut. Aypo on'bape'po aya'da Apagba' huadik nigpejika'dik o'ne. Apagba'a kenpa' oa'. —Jesús ona'uyate.

⁵ Kenoka' toto'a o'tohua'po Jesústaj o'tohua'po kutayoda ote'yo o'tobehuikepo. Ken ijhuiti ehue' nogyo nogyoda adteda aya' huadaribayo gobierno huairi Jesústaj o'batiahuay'ea'uyate.

⁶ —Aya'da 'urua'da huadaribayo kenpa'ti huadariyo huairi huae' o'bayokapone konigepo do'huedda me'tamaenok. Betapi' e'yokta' ijpakpo yokdik ijje. Do'taj huikudate e'tihuadnayo "Uruda huairi me'taene." Do'taj ena'nayo aya'da itiahuaynig o'bayokapone. —Toto'a Jesústaj nama'da ona'uyate.

⁸ —Bekhua', toto', konigepo "Dios Huairitayo'da huikudate yanighuadpo yan'nigpee'." Apagba'a kenpa' oa'. —Kenpa' Jesús toto'taj ona'uyate.

⁹ Kenoka' Jerusalényo Diosen jakyo o'tohua'po toto'a o'tohua'po Diosen huaboro' jak jakkutagpiyo o'tobehuikepo.

—On Diosen Huasi'po ee'nayo barakte yakudaj.

¹⁰ Apagba' oa'po:

Kanonokba'huade'po e'kudajte Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'aponok huidbate kothue'dik i'ea'pone. Huaba'a kutate monokba'huadapone. Apagba' kenpa' o'madoya'uyate.

—Toto'a nama'da ona'uyate.

¹² —"Dios Huairi nama'da kake'po nama'da ahue' yae'." Apagba' kenpa' o'madoya'uyate. —Jesús toto'taj ona'uyate.

¹³ Jesús nama'da kake'po toto' huairia nogda nogda da ona'depo nogda nama'da huana' nopogehue' o'ede'po o'batikpo okhua'uyate. Nogokpi' da anaya'po yakumeapetdapi'.

Galilea huadaribayo Jesús huaboa'da o'manmadika'uyate.

(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)

¹⁴ Galilea huadaribayo Jesús o'kume'uyate. Diosen Nokirega o'nopo'toenok Jesús teyda o'e'uyate. 'Urua'da o'manmadika'nok Jesústaj on'batia'paknok huabada adta'da nogya' nogya' on'batia'pakuyate. ¹⁵ Judío aratbuten huaitake' jakya' o'manmadika'po nogda nogda

nogyo nogyo judío aratbuten huaitake' jakya' o'manmadika'ika'uyate. "Urua'da o'manmadika' Jesús." Aya'ada on'batia'pakuyate.

Nazaretyo Jesús a'jka'uyate.

(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

¹⁶ Ken, Nazaret huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Keya' Jesús o'kerekuayate. Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbuten huaitake' jakyo o'kud'uyate. Kenda o'kika'po o'kud'uyate. O'kudondepo Apagba' o'tiahuaypo Apagba' abona'pakya'po o'bo'uyate. ¹⁷ Apagba' ken Isaías huamanbatia'pakeria o'manigmadoya'uy. Kenda beroba' Jesús taj on'yokuyate. O'ukpo in o'huahuaydepo, o'mona'pakuyate:

¹⁸ Dios Huairien Nokireg me'nopo'toene konigepo pa'ida aratbuttaj huadak hua'a a'manbatia'pakya'po bektie'ea'me'ne. Pa'ida huage'eri aratbuttaj kamadurugpake'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Huairien huanaba' kenpa'da bahua'dik ka'ne'po kamane'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Ekpobigtaj kabakpoyare'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Kenomeytaj dakhuea'da on'magkika'nok kabaktohue'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. ¹⁹ In huadak huabayokte Dios Huairia o'matinepahui'po kamabatia'pake'po Diosa me'ta'mona'uyne. Ken Jesús a'Isaíasba' o'mona'pakpo o'mana'uyate.

²⁰ Ken Jesús Apagba' o'bokhuikdepo judío aratbuten huaitake' jak huatoe'eritaj o'ba'yokdepo o'huaduyate. Ken aya' aratbut huaitake' jakyoda o'nepo Jesús taj on'tiahuay'a'nok,

²¹ —Ken Apagba' huaboa'da mo'peedene oy konig Isaías oa'uyate oy kenda ijkay. Oy ijka'nig bo'tiahuayne. —Ken Jesús huaboa'da o'mana'uyate.

²² Jesús taj "kenpihuay," on'batia'pakpo "huadakda oa'," "buttida oa'," "uru'a'da hua'a o'batia'pak," aya'ada on'batia'pakuyate.

—In Joséansi'po o'énig'a. —On'batia'pakuyate. Nopogehue' o'nepo on'batia'pakuyate.

²³ —Konig aratbut oa'ika', "Huamadakka'eri i'epo huata'da yayarea'." Do'taj ena'ta' bo'pakne ijnopogey, "Konig Capernaum huakka' jakyo o'bayareame'te o'pee iyokon o'nen huadaribaya' konigti yaka'." O'nona'apone. —Jesús a'Nazaret aratbuttaj o'mana'uyate.

²⁴ Jesús a'nogiti o'manbatia'pakpo, —Be'api' Diosen huamanbatia'pakeria nogbayo e'hua'nayo Diosen huamanbatia'pakeri o'e aratbuta o'noknopogepo on'nigpeepo. Ke'nen huakka' jakya' yakerekyada kentaj Diosen huamanbatia'pakeritaj aratbuta pakhue' o'nika'apo. Buttida ijjay. ²⁵ A'nennada Elfaskudak o'jka'uyate. Elfaskudak Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Keyo Israel aratbut o'nika' bapa' huabayok nogiti nog seis puug hui'hue' o'uyate. Aypo ehue'da o'uyate. Israel aratbut aypo toehue' o'nuyate. Kenoka' huakka'ada Israel 'ayhua ee'tada ²⁶ Israel aratbut 'ayhuataj Elfaskudaktaj nigta'monahue' o'uyate. Israel aratbuta oknopogehue'da o'nenok Israel 'ayhuataj aypo kabayokike'po nigta'monahue' o'uyate. Dios nog aratbut 'ayhuataj o'nigta'mona'uyate. Ken Sarepta jak

'ayhuataj o'ta'mona'uyate. Sarepta jak meyhue'da Sidón huakka' jak o'e. Sarepta jak 'ayhua nog aratbutda o'uyate. Nog aratbut 'ayhua aypo kabayokike'po o'nigta'mona'uyate. ²⁷ Kenpa'ti Israel aratbut huadaribayo huage'eri Eliseokudak o'uyate. Eliseo Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Kenoka' huakka' Israel aratbut ke'poda on'maso'set'uyate. E'so'set Israel aratbuttaj bayareahue' o'mauyate Diosa. Nogtatipi' bayareahue' Israeltanayo ee'ada Naamantayo'da o'yarea'uyate. Naaman nog aratbutda Siria huadaribayo huage'eri aratbut o'uyate. —Jesús a'hu'ebaya'da Nazaretyo o'mana'uyate.

²⁸ Judío aratbuten huaitake' jakya' aya'ada Israel aratbut o'nepo on'peedepo dig'a'da Jesús taj on'huadiay'uyate. ²⁹ On'bopo huakka' jakya' on'toqorokpo Jesús taj on'toqorokpo huakupakunojpoyo on'tohua'po ken huakupate kenomeyen huakka' jak o'e'uy. Ken huakupakunojpoya' andaya'yo on'tohua'uyunig'a. ³⁰ Jesús a'huakupakunojpote huakka' aratbut egkupopakte o'bakpokonpo o'bakhua'uyate.

Dakhue'da nokirega bokerektaj o'nopo'toe'uyate.

(Mr. 1.21-28)

³¹ Ken Capernaum huakka' jakyo Jesús a'hu'uyate. Capernaum Galilea huadaribayo o'e. Capernaumyo Jesús o'epo aratbuttaj o'manmadika'po judío aratbuten huaitake' jakya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'manmadika'uyate. ³² "Kenpihuay 'uru'a'da o'manmadika', konig huairitone' o'manmadika'." Aratbuta on'tinopogey'uyate.

³³ Huaitake' jakyo nogbokerektatida dakhue' nokirega o'nopo'toenok 'utta'da o'okoypo,

³⁴ —Oro'omeytaj ogkahue' moe'. ¿Mena'po oro'omeytaj ogka', Jesús Nazaret huage'eri? ¿Oro'taj kenpa'da a'enyap'po menpa' o'huatiak? Ontaj oke'ne. Diosenyo'da i'ene. —Dakhue' nokirega 'utta'da o'okoy'uyate.

³⁵ —A'pakhue' yae'. Huabokerekya' yakhua', nokireg. —Jesús a'ona'uyate.

Ken huabokerektaj dakhue' nokirega sorokte o'en'uyate. Aya' okpoda sorokte o'en'uyate. O'endepo okorokon'uyate. Huabokerektaj dakhuea' ogkadhue'a'da dakhue' nokirega okhua'uyate. ³⁶ Aya'ada on'tiahuaypo on'mepuke'uyate. Huayahuaya on'manbatia'pakpo,

—'Urua'da huadik oa'. Konig huairitone' ona'po ighua'da o'mana'nok nigpeedik o'nepo o'makoroka', dakhue' nokireg o'makoroka'. —Huayahuaya on'manbatia'pakuyate.

³⁷ Ken huadaribayo nogyon nogyon Jesús taj on'manbatia'pakonhuahuika'uyate.

Simón Pedroen huasu'taj Jesús a'yarea'uyate.

(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

³⁸ Ken Jesús o'orokonpo judío aratbuten huaitake' jakya' o'orokondepo Simónen jakyo o'kudon'uyate. Keyo Simónen huasu' huakka'da o'digpaknok, "Oro'en huasu'taj yayarea'." Jesús taj o'nona'nok ³⁹ enpahuedte

Jesúsa o'tiboato'po o'yarea'nok ke'na o'ta'huitato'depo ida o'bodpo o'manigmanhuada'uyate.

Huakka' aratbut dakhue'da e'ne'te Jesúsa o'bayarea'uyate.

(Mt. 8.16-17; Mr. 1.32-34)

⁴⁰ Nogyo nogyo huakka' aratbut o'nepo, dakhue'da o'nepo, noga noga dakhue'da o'nepo, on'digpakpi', ekpobigpi', nogda nogda dakhue'da o'ne'uyate. Ken e'sikde'te kenomeyen huabeta on'batotiakpo Jesúste on'batotiakuyate. Jesús nogtati nogtati' o'bati-bata'tepo o'bayarea'uyate. ⁴¹ Nogomey kenpa'ti dakhue'da e'ne'te Jesúsa toto'taj o'makena'uyate. Toto'a o'makorokpo 'utta'da o'dokoypo,

—Diosen Huasi'po i'ene. —Toto'a on'mana'uyate.

Jesús Diosen Cristo Diosa o'ta'mona'de'uy toto'a o'no-knopogenok,

—Keje', ahue' yane'. —Jesúsanayo toto'taj o'mana'uy.

Galilea huadaribaya' Jesúsa o'manbatia'pakon-huahua'uyate.

(Mr. 1.35-39)

⁴² E'munyakte Jesúsa huakka' jakya' o'orokonpo aratbut ehue' ee'yo o'hua'uyate. Aratbuta o'dukpo Jesústaj on'huahuay'uyate.

—Oro'omeytaj okhuahue' moe'. —Jesústaj o'non-a'nig'a,

⁴³ —Huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj oknopojka'dik o'neapo. Ken nog huakka' jakyo nogyo nogyo huadak hua'a manbatia'pakdik ka'e'po konigepo Diosa me'ta'mona'uyne. —Jesúsa aratbuttaj o'mana'uyate.

⁴⁴ Ken nogda nogda judío aratbuten huaitake' jakyo Galilea huadaribayo Jesúsa huadak hua'a o'manbatia'pakika'uyate.

Jesúsa ena'te Simónomey o'nokenedepo huakka'nana-da biig o'nontotokuyate.

(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

5 Nogok Genesaret e'pog akta'bogpete Jesús o'bo'uyate. Diosen hua'a a'peeya'po huakka'nada aratbut on'batiakpo o'nonda'epo Diosen hua'a e'peeta' on'pakpo Jesústaj o'nonda'e'uy. ² Botta' kusi'petone' meyhue'da akta'bogpete e'bette Jesúsa o'tiahuaypo sigpi' huadhue' o'nuy. Huakjene'eriomey kusi'petaj o'nokhua'depo huakjene' on'koyoa'uyate. ³ Nogtida kusi'petone'yo Jesús o'kudpo o'bo'uyate, Simónen kusi'peyo o'bopo.

—Sue'pi' e'pognopo'te be'tohuatu', Simón. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate. Keyo kusi'peyo o'huadepo huaboa'da huakka'nada aratbuttaj o'manmadika'uyate. Kusi'peya'da o'manmadika'uyate. ⁴ O'manmadika'batikdepo,

—E'pog jodyoda yanhua'po biigtaj yanokjene'. —Simóntaj ona'uyate.

⁵ —Aya' sikyoda oro'omey okjene'bednig'a biig ehue'da o'e, Huamanmadika'eri. O'na ona'nok yokjene'apoy. —Simóna Jesústaj ona'uyate.

⁶ Ken o'nokjene'depo huakka'nada biig on'kuda'de-nok en'totokte huakjene' huaboa'da okputukonpo nogyen nogyen okputukonpo. ⁷ Nog huakjene'eri nog kusi'petaj Simóna huaba'a ba'ba' o'manenok. Ken on'tiakdepo kenomeyen botta' kusi'peyo biig on'bahueda'po huakka'nada o'epo kusi'pe o'ta'kotay'uyate. ⁸ Kenda Simón Pedro o'tiahuaypo Jesúsen hua'ite huikudate o'tihuadpo,

—Bekhua', Huairi, donayo dakhuea' huaka'eri ijje. —Jesústaj Simóna ona'uyate.

⁹ Biig huakka'da o'enenok Simón omepuke'po kenpa'ti nogomey Simónere huakka'da on'mepuke'uy. ¹⁰ Kenpa'ti Jacobo Juanere Zebedeoensi'po Simónere huakjene'eri o'nuyate. Kenomeykon on'mepuke'uyate.

—Mepu'kehue' ya'e'. Oy huaboa'da do'taj kanoknopoe'po aratbuttaj i'bae'apo. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate.

¹¹ Ken kusi'pe on'betandepo huakjene'eria aya'da on'maenanpo kenpa'da on'maenanpo Jesústaj a'nig-peikaya'po on'tahua'uyate.

Huabokerek ke'poda e'so'set Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

¹² Keyo huakka' jakyo Jesús o'edenok huabokereka o'huatiak'uyate. Ke'na ke'poda o'so'seta' Jesústaj o'tiahuaydepo huikudate o'huadpo sorokyo o'kuta'boy'uyate. (Ken konig gobierno huairitaj ogkika'uyate.)

—O'na e'paknayo beyarea', Huairi. —Jesústaj ona'uyate.

¹³ Jesúsa o'tibata'tepo

—E'yarea'ta' ijpaki, "o'yareay'." —Jesúsa ona'uyate. Ena'te idada o'yarud'uyate.

¹⁴ —"Jesúsa be'yarea'ne," mantia'pakhue' ya'e'. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatarakerite sacerdotete yahuatí'. I'yaredene betiahuayye'. A'yareya'po konig Moisésa o'mana'uyate konig yayokti'. Sacerdote 'uhua Diostaj kanigarake'po 'uhuapi' yayokti'. Ken konig i'ka'po i'yaredepo huadak i'enenok aratbut tiahuaydik o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵ 'Urua'da Jesúsa o'bayarea' huadaknada o'manmadika' nogyā' nogyā' on'tipe'epo nogiti nogiti huakka'da on'tipe'epo huakka'da aratbut Jesústaj ogkupopakpo a'peeya'po kenpa'ti be'yare'po ogkupopakuyate. ¹⁶ Egkupopaktada Jesúsnayo o'bakhua'ika'po keyo aratbut ehue' huā'e'yo o'bakhua'ika'uyate. Keyoda o'tiona'pakonhua'uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

¹⁷ Nogoka' Jesúsa e'manmadika'te keyo fariseo aratbut on'bahuadpo fariseo Moisésenba' on'nigpejka'uyate. Kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri on'bahuadpo Galileaya' Judeaya' kenpa'ti Jerusalényā' on'huatiakde'uyate. Kabayare'po Diosa Jesústaj o'tihuapokpo ¹⁸ ken Jesústaj huabokerek asukte enpahuedte on'nigtotiakpo sue'ada huabokerek on'nigtotiakuyate. Ken huabokereka asukte e'ketpak onpahuedika'uyate. Jakyō e'kuda'ta' on'pakpo Jesústaj

a'nighuedaya'po e'kuda'ta' on'paknig'a ¹⁹ huakka'nana-da o'nenok meya' kudahue' o'ne'uy. Konigepo jak kutayo on'tobehuikpo jakonpid on'tiokendepo huabokerek asukte enpahuedte o'nonhuaraka'po aratbutnopote Jesústaj huakokpen o'nonhuaraka'uyate. ²⁰ Jesúsanayo o'yarea'apo on'nopoe'uy. Kenda Jesúsa oknokot. Huabokerek e'ketpaktaj,

—Aya'da Diostaj dakhuea' i'ka'uyatenig'a do'a yokkahueay, huabokerek. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uyate.

²¹ Ken Moisésenba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo aratbut Jesústaj on'peede'po huaboa'da on'nopoe'po "Diostaj dakhuea' Jesúsa oa'. Nama'da o'nopoe'po dakhuea'da Jesúsa oa'. Huabokerekanayo okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e." Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere huaboa'da huanopoya'da on'nopoe'po.

²² Kenda fariseomey huanopoya'da on'nopoenig Jesúsa o'nopoe'uyate.

—Menpa' ken konig dakhuea' on'tinopoe. ²³ Diostaj dakhuea' e'ka' huabokereka okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e. Huabokerekanayo sigpi' yareahue'dik o'e. Diosayo'da yarea'dik o'e. ²⁴ Do huabokerek ijje'po Diosya' i'jtakuy. Diostaj dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik ijje' opudtaj a'-manopoe'aya'po e'ketpaktaj ijyareapoy. —Jesúsa o'mana'po,

—Yabo', asuk ya'udpo, o'nen jakyo yahuati'. —Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa ona'uyate.

²⁵ Huaboa'da ena'te ke'na o'bod'uyate. Huamanmadika'eri fariseoere en'tiahuayte o'bodpo, asuk o'udpo ke'nen jakyo o'hua'po Diostaj dakiti o'tiona'pakpo Dios 'urua'da megka'ne o'batia'pakuyate. ²⁶ Aya'ada on'tiahuaydepo on'mepuke'po Dios 'urua'da o'ka' on'batia'pakuyate. On'mepu'kudpo,

—Oy konig a'nenda tiahuayhue' o'nika'uynig o'tiahuaydey. Diosa 'urua'da o'ka' o'tiahuay. —Aratbuta on'tiahuaydepo on'batia'pakuyate.

—Diostaj aknopoe'ya'po do'taj menigpeepo be'tahua'.

—Jesúsa Levítaj ona'uyate. (Leví konogda o'dikka'uy Mateo)

(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

²⁷ Nogoka' Jesúsa o'orokpo Levítaj o'tiahuay'uyate. Leví huabokerek o'epo gobiernotaj huakupe o'tabae'ika'po gobierno huakupe huatabae' jakyo o'huad'uyate.

—Diostaj aknopoe'ya'po do'taj menigpeunhuahuika'. —Jesúsa Levítaj ona'uyate.

²⁸ Ken Leví o'bodpo aya'da kenpa'da o'maenanpo Jesúserere o'hua'uyate.

²⁹ Nogok Jesústaj huakka'da aypo on'manigmanhuada'po Levíen huanaba'a on'nigmanhuada'uyate. Levíen jakya' on'nigmanhuada'uyate. Kutopate Jesúserere Levíere huakka'da on'bahuadpo, gobiernotaj huakupe huatabae'eri on'bahuadpo kenpa'ti nogomey on'bahuadpo gobierno huakupe huatabae'eria engaña ogkika'uyate. ³⁰ Fariseo aratbut kenpa'ti Moisésenba'

huamanmadika'eri o'nepo huaboa'da on'bahuua'po Jesúsen huanigpeika'eritaj on'bahuua'epo,

—¿Gobierno huakupe huatabae'eriere kenpa'ti dakhuea' huaka'eriere mena'po opudomeya' mo'bape'? Kenomeyere bapehue' yane'. Dakhuea'da boka'ne. —On'mana'uyate.

³¹ —Aratbut huadakda ee'nayo huamadakka'eriyo huahue' o'nika'. Dakhue'da ee'nayo huamadakka'eriyo on'hua'ika'. ³² Konigepo "Huadak huaka'eri ijje'." Aratbut kenda huata' huatinopoe'eritaj "Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'nigpee'," a'manaya'po Diosya' bahuatiakhue' ijje'uy. "Dakhuea' huaka'eri ijje'." Aratbut kenda huata' huatinopoe'eritaj "Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'nigpee'," a'manaya'po Diosya' ijbahuatiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosa kamapee'po bapehue' o'nunhua'depo on'tiona'pakika'.

(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

³³ —Juan bautiza huaka'erien huanigpeika'eri kenpa'ti fariseoen huanigpeika'eri Diosa me'pee'po bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakika'. ¿Menpa' o'nen huanigpeika'eriat aypo on'bape'ika'? —Fariseomey kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'erimeya' nama'da on'nopoe'po Jesústaj o'nona'uyate.

³⁴ —Do konig huabokerek e'toepak konig ijjenok. Kenoka' huabokerek o'toepakapo huakka' huadi'a a'durugpakya'po kenere a'bapeya'po on'bahuatiakika'. Kenoka' huadi' kenere o'nepo "Bapehue' ya'nunhua'," manahue'dik o'nenig'a ³⁵ kenoka' do'taj kdarake'po boktohua'denok huadi' aratbuta bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakonhua'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁶ —Huatonok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' monika' oro'omey judío aratbut. Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'epo. Konigti adhuae'pane'a e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpeehue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpeedik yanika'. ³⁷ Huatone'si'dak vino huato'e ayda kenpa'ti kurugada o'epo konigepo huabo vino sine' hue'biahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhuay o'huapoagpo huasi'dak on'titagonapo. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'epo. ³⁸ Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik o'ene. Konigti adhuae'pane' ogkika' kahue'dik yanika'. Do'hued huabo e'manmadikayo'da yan'nigpeika'po, yag'kika'. ³⁹ Be'api' vinotone' on'mamay'ikame'te huabo vino pakhue' o'nepo. "Vinotone'yo'da huadakda o'e." O'da'. Ken konig adhuae'pane' ogkika' be'api' ogkadhuahuika'depo do'hued huabo e'manmadika' e'ka'ta' pakhue' o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Judíoen okmapię'ahuaddikte Jesúsen huanigpeika'eria
o'nogkupoktega'uyate.
(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

6 Nogok judío aratbuten okmapię'ahuaddik huame'noete Jesús ta'bayo o'hua'epo huanigpeika'erie o'hua'e'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri trigo o'nogkupaya'po huaba'a on'tipita'po on'bape'uyate.

² Ken sue'da fariseo huamanmadika'eri o'nepo,
—Kenda Judíoen okmapię'ahuaddik huame'noete ogkupayahue'dik o'engig'a. ¿Mena'po bo'ka? Dakhuea'da bo'ka'ne. —Fariseo huamanmadika'eriomey Jesúsen huanigpeika'eritaj on'mana'uyate.

³ —Apagba'te Davidtaj e'batia'pak mo'ba'tiahua'yuyate. David kenere huag'eri ogkusitokuyate. ⁴ Diosen carpa jakyo ogkud'uyate. Pan Diostaj on'nighueda'ika' o'hued'uyate. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakeriyo'da ken pan bape'dik o'nika'. David kenere huag'eri ogkusitokpo ken pan o'depo on'bape'uyate. —Jesúsa fariseomeytaj o'mana'uyate.

⁵ Nogdakon Jesúsa o'mana'po,
—Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbuten okmapię'ahuaddik huame'noete huairi ijje'po katepi' yagka' aratbuttaj mana'dik ijje'y. —Jesúsa o'mana'uyate.

Eba'po'ketpaktaj Jesúsa o'ba'yarea'uyate.
(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

⁶ Nog okmapię'ahuaddik huame'noete judíoen huaitake' jakyo Jesús o'kuddepo huaboa'da o'manmadika'uyate. Keyo huabokerek huada'kopen eba'po'ketpak o'uyate. ⁷ Moisésenba' huamanmadika'eri fariseomeyere Jesústaj on'tiahua'ya'po okmapię'ahuaddik huame'noete menpa' o'yareapopi' kenda e'tiahua'ya' on'pakpo. Okmapię'ahuaddik huame'noete e'yarea'nayo "Dakhuea' o'ka'." hua'dik o'ey on'nopo'epo. ⁸ Kenda fariseomey en'nopo'ete Jesúsnayo o'maknokotuy. Huabokerek eba'po'ketpaktaj

—Yabo', iyo eretnopoyo yaboato'. —Jesúsa ona'uyate.

Ken huabokerek o'bopo eretnopoyo o'boato'uyate. ⁹ —Okmapię'ahuaddik huame'noete huadak ka'dik o'ene. Dakhuea' kahue'dik o'ene. Okmapię'ahuaddik huame'noete dakhue'taj yarea'dik o'ene. Barakhue'dik o'ene. Menpa' kenpa' mo'nopo'epo opuda. —Jesúsa o'mana'nig'a fariseomey soata' a'tokhue'da o'noke'uyate.

¹⁰ Konigepo Jesús nogta nogta o'batiahua'yo,
—Yabate'. —Jesúsa huabokerek eba'po'ketpaktaj on'a'uyate.

O'ba'tedepo o'ba'yarudpo huadakba'da o'ean'uyate.

¹¹ Fariseomeynayo Jesústaj huakka'da on'huadiaydepo a'araka'ya'po monig ka'dik o'e, on'batia'pakuyate.

Jesúsen doce huamata'mona'eritaj Jesúsa o'baktie'ea'uyate
(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

¹² Nog huame'noete Jesúsa a'tiona'pakya'po ote'yo o'behuikpo aya' sikyoda o'tiona'pakbedpo Diostaj o'tiona'pakbeduyate. ¹³ Emede'te ke'nen huanigpeika'eritaj o'magkupopaka'depo doceyo'da o'baktie'ea'uyate. Opuda doce do'hued huamata'mona'eri mo'ea'pone. Jesúsa o'madikka'uyate. ¹⁴ Simóntaj oktie'ea'uyate. Simón konogda o'dikka'uy Pedro. Simónen huama'buy Andréstaj oktie'ea'uyate. Jacobotaj Juantaj, Felipetaj, Bartolomé'taj, ¹⁵ Mateotaj, Tomástaj o'baktie'ea'uyate. Alfeoensi'po Jacobo o'epo Jacobotakon oktie'ea'uyate. Kenpa'ti Simón Zelote oktie'ea'uyate. ¹⁶ Kenpa'ti Jacoboen huama'buy Judastaj oktie'ea'uyate, kenpa'ti Judas Iscariotetaj oktie'ea'uyate. Ke'na Judas Iscariote Jesústaj judío huairitaj nogok o'bayokuyate. Kadarakepo o'bayokuyate.

Jesúsa huakka'tada o'manmadika'uyate.
(Mt. 4.23-25)

¹⁷ Ken Jesús ote'ya' o'huarakpo doce huamata'mona'erie hua'tota'yo on'huarakuyate. Jesúsen huanigpeika'eri huakka'nada o'nepo kenpa'ti nogomey huakka' on'batiakdepo Judea huadariya' Jerusalénya' e'pogya' huakka' jak Tiroya' kenpa'ti e'pogya' huakka' jak Sidónya' on'batiakde'uyate. Jesústaj a'peya'po on'batiakpo Jesúsa be'yare' on'nopo'epo on'batiakuyate. ¹⁸ Kenomeytaj toto'a dakhuea' e'magka'tada Jesúsa o'bayarea'uyate. ¹⁹ Jesúsa aya'tada o'bayarea'ika'nok aya'ada a'yareya'po Jesústaj e'nejta' on'pakuyate.

Durugda aratbut o'nika'apo kenpa'ti nogā suhue' o'nika'apo. Jesúsa o'mana'uyate.
(Mt. 5.1-12)

²⁰ Ken Jesús huanigpeika'eritaj o'batiahua'yo, o'manmadika'po,

—Opudomey pai'da mo'epo katepi' to'ehue' mo'e. Dios opuden Huairi o'e. Diosa mo'nopo'toenok Diostaj mo'nigpeika'. Durugda mo'ika'ne.

²¹ Opudomey aypotaj e'eda durugda mo'ika'apo dapotey mo'ika'apone. Opudomey oy suhue' mo'edepo bo'huikdepo durugda mo'epo bo'erikapone.

²² Opudomeytaj on'huadiayapo. Do'taj bo'paknok on'huadiayapo. Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtiakuy. E'huadiaytada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok mo'enapone. E'entada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok e'tidi'ke'tada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok "dakhue'da o'ne," e'huaa'tada durugda mo'ika'apone.

²³ Nogok ken konig egka'tada huakka'da yan'madurugpakti'. Dios kurudya' 'urua'da mo'nigka'apone.

Kenomey aratbuta opudomeytaj dakhuea'da mogka'apone. Kenomeyen adhuea'pane' Diosen huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magka'uyate.

²⁴ Opudomey oy huakka'da mo'to'epo mo'durugpakne. Nogok pai'da mo'ea'pone.

²⁵ Huakka'da aypopi' mo'toꝑo konig oy dapotey e'jka'ada nogokda pai'da mo'eapopo bo'kusitokapone. Oy durugteda e'erikada pai'da mo'epo bo'huikapone. ²⁶ Huadakda o'ne. Aya'ada opudtaj mo'tinopoꝑo on'batia'pakika'nig'a nogokda pai'da mo'nopo'eapone. Konigti a'nennada da huamanbatia'pakeritaj on'tinopoꝑe'uyate, huadakda o'ne nama'da on'tinopoꝑe'uyate. Huadakda o'ne nama'da on'batia'pakuyate.

Dig huabahuahuay'eritaj konig taka'taj onte'ti diayahue'ada di' yan'mae'.
(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷ Do'taj on'peene opudomeytaj o'nona'ne. Opudtaj dig bo'huahuayika'ne konig taka' o'nepo dakhuea' mogkika'ne. Kenomeytaj di' yan'maika'po huadak yan'magkika'. ²⁸ Opudtehuapa' dakhue'da kaꝑ' huahuaa'eritaj Diostaj daka' yamagka' ya'nona'. "Kenomeytaj Diosa kamanopo'kore'." Yan'tiona'pakti'. Kenpa'ti kenomeya dakhue'da mogka'ne, kenomeytaj yan'tiona'pakti'. ²⁹ Noga opudtaj e'tuktuknayo diayahue'ada kenta' daka' yana'. Onte'ti e'batuktuknayo onte'ti daka' yana'. Noga opiot e'kai'nayo diayahue'ada chompakon yayokti', ³⁰ "Aypo beyok." Noga ena'nayo sue'nopo ehue' yaꝑo yabayokti'. Yudtaj bektoyok ena'nayo dakanopo'da yaꝑo yaktoyokti'. Onte'ti "Betahua'," ahue' yaꝑe'. ³¹ Konigti huadakda nogomey opudtaj e'nigka'ta' bo'paknok kenomeytaj konigti huadakda yan'manigkikati'.

³² Sue'ada opudomeytaj di' mo'ene kenomeytayo'da di' ee'nayo kenda sue'da huadak o'e. Kenda dakhuea' huaka'eria ogkika'nigtaj. Nogomeya di'da ee'nayo di' on'mae'. Dihue' huag'eritakon di' yan'mae'. Kenda huadakda o'e. ³³ Sue'ada opudomeytaj huadakda mogkika'po montihuapokika'ne. Kenomeytayo'da e'tihuapoknayo sue'da huadak o'e. Ken konig dakhuea' huaka'eri ogkika'. Nogomey dakhue' huag'eri huadak egka'nayo e'tihuapoknayo kenomeytaj dakhue' huag'eria huadak ogkika'po on'tihuapokika'. Opudomeytaj huadakda kahue' huag'eritaj kenpa'ti tihuapokhue' huag'eritaj huadakda yag'kikati'. Kenda e'kika'nayo huadakkanada o'e. ³⁴ Kenomeyanayo kenpa'ti be'tahuapone, yan'nopoꝑo kenomeytayo'da ektoyoknayo sue'da huadak o'e. Kenda konig dakhuea' huaka'eria ogkika'. Nog dakhuea' huaka'eritaj on'baktoyokika'. Kenpa'ti be'tahuapone on'nopoꝑo. Nogomeyanayo onte'ti tahuahue' me'taeapone nopoꝑehue'ada opudomeynayo kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenda huadakkanada o'e. ³⁵ Opudtaj huahuadiayeritaj kenpa'ti taka'taj di' yan'maika'. Huadakda yan'magkika'. Taka'taj huadakda yan'magkika'. Kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenpa'ti tahuahue' me'taeapone nopoꝑehue'ada yan'baktoyokika'. Ken konig e'kika'nayo Dios kurudyo 'urua'da bo'yokapone. Opudomey kenpa'ti Dios Huairi kuruderiansi'po mo'eapone. Dios kuruderi teyanada o'e. Konigepo dakiti ahue' huag'eritaj kenpa'ti dakhuea' huaka'eritaj Diosa huadakda o'manigkika'. ³⁶ Konig op-

uden Apag Dios o'matinepahuika' konigti yan'matinepahuika'.

Nog aratbuttaj dakhuea' o'ka', e'nopoꝑe'ada bahuahue'dik yane'.
(Mt. 7.1-5)

³⁷ Nogtaj "Dakhuea' o'ka'," huaahue' yanika'. "Dakhuea' o'ka'," huaahue' e'jka'nayo "Dakhuea' o'ka'," Dios opudtakon huaahue' mo'jka'apone. Kenpa'ti nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik o'ey," ahue' yanika'. Ken konig ahue' ee'nayo "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik ijjey." Diosa opudtakon onahue' mo'eapone. Nogomeytaj bakkahuea'nayo Diosa opudtakon bokkahuea'apone. ³⁸ Nogomeytaj yan'bayokti', konig en'pakte huakka' yan'bayokti'. Huakka' e'bayoknayo opudtakon huakka'nanada Diosa mo'bayokapone. Nogomeytaj sue'da e'bayoknayo kenpa'ti Diosa sue'da bo'yokapone. Nogomeytaj huakka'da e'bayoknayo Diosa opudtakon huakka'da mo'bayokapone. —Jesúsa kenda o'manmadika'uyate.

³⁹ Konig huamanbatia'pakonhua' Jesúsa o'manmadika'po, —Huabot ekpobiga' batohuahue'dik o'ne. Konigepo huakogtone'yon bakotdik o'ne. Ken konig be'api' huamanmadika'eritaj daka' peꝑhued e'eada Diosenba' daka' kikahued e'eada Diosba' nogtaj manmadikahue'dik o'ne. ⁴⁰ Huamanmadika'erien huanigpejka'erinayo sue'da on'nopoꝑenig'a ke'nen huamanmadika'erinayo huakka'da on'nopoꝑika'. Nogok e'nigpeonhuahuade'te konigti kenomeyen huamanmadika'eri o'manmadika'ika' nogomeytakon manmadika'dik o'neapo.

⁴¹ Noga suepi' dakhuea' eka'nayo "Dakhuea' o'ka'," i-da huaahue' yane'. Onnayo dakhuea'nanada i'kuy'etpi'. Kenda nopoꝑehue' i'e. In konig o'e ijbata'pakapoy. Nog aratbuten huakpoyo huata'sujsi'po ekpohuedte o'na i'tihuaynig'a. O'nen huakpoyoat'aj huaboro'ta'sua bekpohuedne. ⁴² "Huata'suj huakpoyo oktoki', eg'." Menpa' ina'. Nama'da ia'. Ken o'nen huakpoyoat'aj huaboro'ta'sua bekpohuednig'a tihuayhue' i'ene. Nama'da huanopoꝑe'eri i'ene. Huakkuruda o'nen huakpoya' huaboro'ta'sutaj on huata' yakokpotoken. Ken konig dakhuea' i'ka'ne yanopo'korea'po yabatik. Kenoka' i'batikde'po daka' i'tihuaydepo nogen ta'sujkon okpotokdik i'eapone. Noga nama'da eka'nayo dakhuea' e'huaka' kabatike'po tihuapokdik i'eapone.

Hueymeyen huada huadakda ee'nayo o'tihuaypo hueymey huadakda o'e o'nopoꝑene. Konigti aratbut huadakda e'batia'pakika'nayo huadakda o'ne o'nopoꝑene.

(Mt. 7.17-20; 12.34-35)

⁴³ Aratbut konig hueymey o'ne. Huadak hueymey ee'nayo dakhue'daa' huada dapakhue'dik o'e. Huadakdayo' o'dapakika'. Kenpa'ti dakhue' hueymey o'epo huadak huada dapakhue'dik o'e. Dakhue'ayo' huada o'dapakika'. ⁴⁴ Hueymeyen huada huadak ee'nayo o'tihuaydepo hueymey huadakda o'e o'nopoꝑene.

Hueymeyen huada dakhue' ee'nayo hueymey dakhue'-da o'e o'nopoene. ⁴⁵ Konigti bepi' huabokerek huadakda ee'nayo huadakyo' oa'ika'. Huadaknopo'da o'epo huadakyo' o'batia'pakika'. Kenpa'ti bepi' dakhue'da o'epo dakhue'yo' oa'ika'. Dakhue'nopo'da o'epo dakhue'da o'batia'pakika'. Konig huanopo'a o'e, konig o'nopoika'po ken konig o'batia'pakika'ne.

**Jesústaj huanigpeika'eri konig jak huaka'eri o'ne.
Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.**

(Mt. 7.24-27)

⁴⁶ "Do'hued Huairi o'taene. Do'hued Huairi o'taene." Nama'da do'taj o'nonika'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Kenda o'nonika'ne kahue' mo'ika'ne. ⁴⁷ Aya'da do'taj menhuatiakpo do'taj menigpeika'po do'hued hua'a bo'kika', konig 'urua'da jak huaka'eri daka' jak o'ka'po dariteyya' o'ka'po 'iddu boro'da adteda o'kudyapo jak o'ka'. Huekuru o'tiakdepo jakta o'pokpo daka' jak o'ka'nok tohuahue'dik o'e. Huekuru tohuahue'dik o'e. Ken konig do'taj huanigpeika'eri o'nepo, oknopoebatikhue'dik o'neapo. ⁴⁹ Nogomeya do'taj nama'da menpeenig'a kenda ijmanay nigpeahue' o'nika'po konig dakhue' jak huaka'eri o'ne. Dakhue' jak huaka'eri kuhuadta' jak o'ka'po, 'iddu adteda kudyahue'ada jak o'ka'po. Nogok huekuru o'huetiakdepo ken jak o'huakedepo huekuru jaktaj o'tohua'po. Aya'da o'tohua'. Dakhue' jak huaka'erien jak ehue'da o'tae. Ken konig do'taj nigpeehue' huae'eri o'neapo. Ken konig e'dik o'neapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Roma gobierno sorotataj capitánen huanaba'taj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.5-13)

7 Jesúsa huakka'da o'manmadikandepo o'batikdepo huakka' jak Capernaumyo o'hua'uyate. ² Capernaumyo o'kudondepo Roma gobierno sorotataj capitán o'e'uyate. Capitán cien sorotataj o'mata'mona'ika'. Huadi'da huanaba' o'taepo kentaj huakka' o'pakika'uyate. Ken huanaba' dakhue'da o'epo ehue' huae'dikte o'uyate. ³ Jesúsa o'bayarea'deme'te o'tipeedepo sue'da judío huairitone'taj o'mata'mona'po Jesúste o'mata'mona'po. "Do'hued huanaba'taj beta'yarea'." Jesústaj ya'nonati'. O'mana'uyate. ⁴ Jesústaj onhuahua'depo diga'da on'pakpo,

—Roma sorotataj capitána oro'omey judío aratbutaj huakka'da o'pak. Oro'omeytaj di'da o'e. Oro'en huajtake' jak o'ka'uy. Konigepo capitánen huanaba'taj ya'yarea'. —Judío huairitone'a' ihua'da Jesústaj o'nona'uyate.

⁶ Ken huairitone'ere Jesús o'hua'uyate. Capitáne o'hua'po capitánen jak meyhue'da en'tikayopakte capitána huadi' aratbuttaj o'mata'mona'uyate. Jesúste yanhua' o'mana'po,

—Iyo do'hued jakyo kudhue' kae' konigepo o'na 'urua'da i'e. Huairi i'ene. Donayo huairi ehue'da ijjej.

⁷ Do'huada ijpakpo ontaj huahuhue' o'ene. "Kayare'," yaa'. Kenda o'na ea'te do'hued huanaba' o'yarudapo.

⁸ Do'hued sorotataj huairia menika'ne kenda ijnigpeikay. Kenpa'ti do'hued sorotataj ijmanikay do'taj mennigpeika'ne. "Yahuati'," do'hued sorotataj e'nade'te o'hua'ika'. Nogtaj "Yatiak'," ena'te o'tiakika'. Do'hued huanaba'taj katepi' "Yaka'," ena'nayo o'ka'ika'. Kenpa' Jesústaj ya'nonati'. —Capitána huadi'taj o'mana'uyate.

⁹ Kenda Jesús o'peedepo "Kenpihuay, huakka'da capitána meknopoene." Jesúsa o'nopoepo. Huakka' aratbut huatahua'eritaj Jesúsa o'batiahuay'epo, —Ken capitána huakka'da meknopoene. Huakka'da Diostaj oknopoe'. Judío aratbutnayo Diostaj sue'da o'noknopoe' ijnopoej. Diostaj sue'da o'noknopoe'. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁰ Jakyo e'kumejde'te kenomeytaj capitán o'mata'mona'denig ogkumejdepo capitánen huanaba' e'yarede' huadakda e'ede' on'huahua'yato'uyate.

**'Ayhuaensi'po huabokerek huaboa'da e'bueytada
Jesúsa o'noyhuada'uyate.**

¹¹ Nogoka'da Naín huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Jesús huanigpeika'eriere kenpa'ti nogomey huakka'ada on'hua'uyate. ¹² Huakka' jak huakye'dikte o'huahua'depo huabokudak huaboa'da e'bueyde'te a'kubarakkaya'po ohuey cajónpote e'nontohua'te Jesúsa o'tiahuay'uyate. Ken huabokerekkudak 'ayhuaen nogtida huabosi'po o'tajika'uyate. 'Ayhuaere huakka'da aratbut on'hua'uyate. ¹³ Jesús Huairia 'ayhuataj o'tiahuaydepo o'tinepahui'po,

—Huikhue' yae'. —Ona'uyate.

¹⁴ Ken Jesús o'huahua'po ohuey cajónpota' o'tibata'tenok huantohua'eriomeya' o'nontoboato'uyate. —Yanoyhuad, huabo, do'hua ijjay. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵ Ken huaboa o'huadato'po huaboa'da aratbuttaj o'mana'pakato'uyate. Ken huabotaj huayetaj o'yokuyate. ¹⁶ Huakka'ada aratbut keyo o'nepo on'tiahuaypo huakka'ada on'mamepu'kudpo Diosa 'urua'nanada o'epo huadkananada o'kika'. On'batia'pakpo,

—Diosen huamanbatia'pakeri teyda o'epo orote o'tiakde. —Onda'po, kenpa'ti,

—Diosa iyo ke'nen aratbutte o'tiakde. Oro'omeytaj mantihuapokya'pone. —Onda'uyate.

¹⁷ Kenda Jesúsa o'ka'denig on'batia'pakpo, nogya' nogya' adta'da on'batia'pakpo, Judea huadaribayo kenpa'ti Judea huadaribaya' nogya' nogya' on'batia'pakuyate.

Jesúste Juan Bautista botta'taj o'mata'mona'uyate.

(Mt. 11.2-19)

¹⁸ Kenda Jesúsa o'ka'denig Juan Bautistaen huanigpeika'eria on'batia'pakdenok kenda Juana o'tipeedepo botta' huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po, Jesúste o'mata'mona'po, "Diosa Cristotaj mo'ta'mona'apone. Cristo o'tiakapo oknopoej. ¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿Oro'omey menpa' nogtaj nige'dik o'e?" Jesús Huairitaj

ya'nonati'. Juana o'mana'uyate. ²⁰ Kenomey Juanen huanigpejka'eri botta'a Jesústaj on'huatiakdepo,

—“¿Menpa' o'na Cristoda i'ē? ¿On Cristo ehue' eē'nayo menpa' nogtaj on'mabodik o'ēapo oro'omeya?” Ontaj kenpa' kanone'po Juana bo'ta'mona'ne. —Jesústaj o'nona'uyate.

²¹ Kenoka' botta' en'tiakde'te Jesúsua huakka'tada o'bayarea'po, dakhue'taj o'bayarea'po, pai'da e'nopo'ete kenomeytaj o'bayarea'uyate. Nogomeytaj toto'a e'manopo'toetada toto'taj o'maen'uyate. Kenpa'ti Jesúsua huakka' ekpobigtaj o'makpoan'uyate.

²² —Ekpobigtaj ijmakpoani, huakketaj ijhua'eadj, ke'poda e'sg'para'taj ijbayareay, e'peokbettaj ijbayareay, huakudaka'da e'bueytada ijmanoyhuada. “Do'taj eknopōē'nayo Diosere onte'ti mo'noeon-huahuika'apone.” Pai'da huāē'eriomeytaj ijmanikay. Do'taj okbirahue' huāē'eriomeytaj ijmadrug-paka'apoy. Kenda e'ka'te on'tiahuayne on'peēdene Juantaj yanhuahua'po yan'batia'pakti'. —Jesúsua Juanen huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

²⁴ Ken Juan Bautistaen huanigpejka'eri e'nokhuade'te huakka' aratbut egkupopakte Jesúsua Juantaj o'tia'pakpo,

—Nogbayo jakbahue'yo aratbut ehue' e'jka'yo opudomey bohua'uyne. Huabokerek konig teyda ehue' konig dakhue' ka'huey ahue' huāē'eri konig huihuipe e'bpokte o'jka' kentaj konig a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne ²⁵ Huabokerek 'urunada yudtaj e'otte a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne. Aratbut 'uru yudtaj on'otika'po konig katetapi' o'deretpakika'po huairien 'uru jakyoda o'nika'. ²⁶ Diosen huamanbatia'pakeritaj a'tiahuaya'po jakbahue'yo bohua'uyne. Diosen huamanbatia'pakeri huadakda o'ne. Juannayo nogiti hueretnana Diosen huamanbatia'pakeri o'jka'nok. Juantaj a'tiahuaya'po bohua'uyne. ²⁷ Do'taj katiapake'po huakkuruda Diosua Juantaj o'ta'mona'uyate. Apagba'te kenpa' o'timadoya'po:

Ontaj huakkuruda do'hued huata'mona'eritaj ijta'mona'apoy. Dakhuea' ogkika'nok aya'tada yamanopo'korea'. Diosen Huasi'potaj yanoknopōē'. Aratbuttaj o'mana'apo. Apagba'te o'nigmadoya'uyate. Kenda Diosua Apagba'te mena'uyne do'taj.

²⁸ Aya'da huabokerek sue'da huadak o'nenok Juannayo huadaknada o'ēnok Diosua huakka' Juantaj o'pak. Dios Huairitaj e'nigpejka'te Diosen Huasi'potaj huaknopōē'eri huadakda o'neapo. Diosua kenomeytataj huakka'nada o'baeretpakapo. Juantaj sue'damon o'pakapo. Ijjay. —Jesúsua o'mana'uyate.

²⁹ Aya' aratbuttaj kenpa'ti gobiernotaj huakupe huanigbae'eritaj Juana bautiza o'magkame'nok kenomeya Jesúsua e'peēde'te “Diosua huadakda o'ka'.” On'batia'pakuyate. ³⁰ Moisésenba' huamanmadika'erinayo kenpa'ti fariseomeynayo konig huairi o'nepo Diostaj e'nopo'korea'ta' pakhue' o'nepo bautiza megke'po Juantaj huahuahue' o'ne'uyate. Juana konigepo kenomeytaj bautiza magkahue' o'mae'uyate.

³¹ Jesúsua nogiti o'mana'po:

—Aratbut oy ken konig o'nika' ijbata'pakapoy. Kenomeytaj be'api' madurugpakahue'dik o'ne. Katepi' nogomey on'pakpo ogkika'nig kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'ne. Kenda Juan Bautista o'kika'nig kenomeynayo pakhue' o'ne. Kenpa'ti do huabokerek ijjenok Diosua me'ta'mona'uyne konig do ijkika'nig kenda kenpa'ti pakhue'da o'ne. Juan bautista katepi' 'urua'da aypo bapehue' o'jka'po kenpa'ti vino konig sine' pai' mayhue' o'jka'po. Kenda Juana o'kika'nok toto'a Juantaj o'nopo'tōē kenomeya nama'da on'batia'pakika'nig'a. Nogok do huabokerek ijjenok Diosua me'ta'mona'uyne opudere katepi' 'uruda aypo ijbapikay kenpa'ti do katepi' ijmay'ikay. Do'takon dakhuea'da menhua'pakika'ne. “Huakka'da o'bpika' kenpa'ti huakka'da huama'eri o'jka'. Kenpa'ti Jesúsua dakhuea' huaka'eritaj di'da o'maika'. Kenpa'ti gobierno huakupe huanigbae'eritaj di'da o'maika'.” Do'taj kenpa' menhuua'ika'ne. Aratbut oy ken konig o'nika' nogda ijbata'pakapoy. Katepi' nogomey on'pakpo ogka' kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'nika'. Konig huasi'po on'batuerikika'nig aratbut oy konigti o'ne. Huasi'po huakka' jak kurute on'bahuadpo on'batuerikpo nogtaj nogtaj on'mana'po, “Tete'pu'te 'urua'da o'batadi'key opudnayo oro'ere e'durugpakta' pakhue' mo'ene baila eē'ta' pakhue' mo'ene. Oro' e'bahuiktada opudnayo huikhue' mo'ene.” Ken konig huasi'poa onda'ika'. Ken konig aratbut oyda ogkika'. ³⁵ Diosua 'urua'da o'nopo'jka'nok Diostaj huanigpejka'erinayo 'urua'da on'nopoenkika'. Kenomeyyo'da durugda o'ne. —Jesús Huairia o'mana'uyate.

Jesús Simónen jakyo o'bape'uyate. Simón fariseo aratbut o'uyate.

³⁶ “Do'hued jakya' mobape'.” Nogtiada fariseo aratbut Jesústaj ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'hua'po kutopate o'huadpo o'bape'uyate. ³⁷ Ken ettone' o'ēpo huakka' jakyo huāē'eri o'ēpo dakhuea' huaka'eri o'uyate. Jesús fariseoen jakyo o'bape' o'nopōēpo Jesústaj o'huahua'po 'uruda yereda huidpu' 'uru'huieāda huasi-huaj o'tohua'uyate. ³⁸ Jesústaj hua'ita'pote o'tihuadpo o'huikpo digā'da huakpotā'huēā Jesúsua hua'ita' o'itituruka'po ken o'ikoyopo o'itidukutpo ettone'ā huakuhui'a o'itidukutpo hua'ita' o'ibuyukepo, Jesústaj di'da o'ēpo o'ibuyukepo kenpa'ti di' o'ēpo hua'ita' 'uru'huieāda huasihua'a o'ihueke'uyate. ³⁹ Ken fariseo Jesústaj o'tobape'po kenda ettone' egkade'te o'tiahuaydepo “Diosen huamanbatia'pakeri Jesús ehue'dik o'ē, yoknopōēpo Diosen huamanbatia'pakeri eē'nayo in ettone' dakhuea' huaka'eri o'ē, ya'nopōēyet.” Kenda fariseoa huanopoya' nama'da o'nopōē'uyate. ⁴⁰ Jesúsua kenda joknokotpo,

—Ontaj e'batia'pakta' ijpaki, Simón. —Jesúsua fariseotaj ona'uyate.

—Mena', Huamanmadika'eri. —Fariseoa ona'uyate.

⁴¹ —Huakupe huabaktoyokeritaj botta' huabokereka huakupe dehuea' o'nuyate. Nogtiada quinientos denario huakupe dehuea' o'uyate. Noga cincuenta denario huakupe dehuea' o'uyate. ⁴² Huakupebayo'

o'nepo tahuahue'dik o'nenok huakupe huabaktoyoke-
ria huabokerek botta'taj huakupetaj betahua' e'-
manata' pakhue' o'epo o'batiokkahue'uyate. Oy,
¿mena'taj di'da e'dik ya'e? —Jesúsa fariseotaj ona'uyate.

⁴³ —Ke'na huakka'da dehuea' o'epo kentaj huakka'da
o'batiokkahue'uyate, ke'na huakka' di' o'e, ijnopopepo.
—Simóna ona'uyate.

—Buttida ia'ne. —Jesúsa ona'uyate.

⁴⁴ Ken Jesúsa ettone'taj huatiahuaya'a', Simóntaj,
—In ettone'taj yatiahuay'. O'nen jakyo ijkudondey.
Hua'ita' a'ikoyoya'po hue'ey yokhue' me'ene. In ettone'-
nayo huakpotá'huea' be'ikoyoa'po kenpa'ti huakuhui'a
be'itidukutne. ⁴⁵ O'nanayo buyukhue' o'ene. Ettone'a-
nayo huaboa'da do e'kudte be'ibuyukene. ⁴⁶ E'kudon-
de'te huakuta' do'taj huasihuj kutioyhue' o'ene. Et-
tone'anayo 'uru'huie'ada huasihuj be'itioyne. ⁴⁷ Ettone'
huakka' dakhuea' e'ka' Diosa okkahuea'nok ettone'
huakka' di' me'edene. Kentaj Diosa sue'da
okkahuea'nok sue'da di' me'ene. —Jesúsa Simóntaj on-
a'uyate.

⁴⁸ Ettone'taj,

—On dakhuea' i'ka'uyatenig okkahuea'ne. —Jesúsa
ona'uyate.

⁴⁹ Nogomeya kutopata' on'batobape'po huayahuaya
on'batia'pakpo,

—Ken huabokereka dakhuea' e'ka' okkahuea'de.
Konig Diosa okkahuea' ke'na dakhuea' e'ka'taj
okkahuea'. ¿Be ya'e? —Aypo huatobape'eria on'batia'-
pakuyate.

⁵⁰ Ettone'taj,

—Do'taj oknoponenok Diosa ontaj bekkahuea'po
me'nopo'yarea'ne. Daknopo'da ya'epo yahuatí'.
—Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

Ettone'a Jesúsomay huae'eritaj on'tihuapokuyate.

8 Nogok nogyo nogyo huakka' jakyo Jesús o'hua'e-
po huakka' jakyo huadak hua'a Diosen huairi
okyeyakde Dios huairitaj yanoknopopepo yan'nigpejika',
o'manmadikika'uyate. Jesúsen doce huamata'mona'eri
kenere on'hua'udhua'po. ² Ettone'ere o'hua'epo toto'a
e'manopo'to'etada Jesúsa o'manopo'yareame'te toto'
o'makenme'te. Nogomey ettone'taj o'bayareame'te.
María Magdalena Jesúsere o'jka'uyate. Jesúsa Maríataj
siete toto' okmaename'te. ³ Juanakon Jesúsere o'jka'uyate.
Juana Chuzaen huato'e o'uyate. Chuza Huairi
Herodesen jak huato'e'eri o'uyate. Kenpa'ti Susana
Jesúsere o'jka'uyate. Nogomey ettone' sue'da huakka'
Jesúsere o'nepo Jesúsomay huae'eritaj katepi' on'pa-
knok on'bayokika'uyate. Aypopi' yudtapi'
on'bayokika'po kenpa'ti on'tihuapokika'uyate.

**Huabakidena'eri ken konig ogkika' o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 13.1-9; Mr. 4.1-9)

⁴ Huakka'ada aratbuta Jesústaj on'huahua'uyate. Nog
jak nog jakya' on'huahua'po Jesústaj on'tikupopaknok

huabakidena'eri ken konig ogkika' Jesúsa o'manbatia'-
pakpo o'manmadikanhua'uyate.

⁵ —A'bakidenaya'po huabakidena'eri o'hua'uyate.
O'hua'epo o'bakidena'po dagte sue'da o'kidkahuapo
hua'ia o'bakidtuge'a'po kenpa'ti nogte bakoya
o'kidye'kuyate. ⁶ Huidbate kuhuadonokparedte sue'da
o'kidkahuad. Ida o'kereknig'a. Kuhuadonokparedte
dariayda o'enenok ida o'ay'uyate. ⁷ Nog huakid
okpota'pidsi'bayo o'kidkahu'uyate. Huakpi sue'da o'-
batipakbonig'a okpota'pidsi' diga'da o'bakerekpo
huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸ Nog huakid huadak sorok-
te o'kidkahu'uyate. O'batipakbodepo huakka'da
huakid ogkupapakuyate. Sue'da huakpi cien huakid
ogkupapakpo noga sue'da huakid ogkupapakuyate.
—Jesúsa kenda e'mana'te,

—Huadakpeok e'huage'a daka' men'pee'. —Jesúsa 'ut-
ta'da o'mana'uyate.

**Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyatenok
huakka'a nopenkahue'dik ya'neapet.**

(Mt. 13.10-17; Mr. 4.10-12)

⁹ —Ken huakidena'eri ken konig o'ka' huaboa'da oro'-
taj on'batia'paknig nopenkahue'da o'ey. Oro'taj daka'
mo'nopope'a'. —Jesúsen huanigpejika'eria Jesústaj o'non-
a'uyate.

¹⁰ —Opudomey do'hued huanigpejika'eri mo'enenok
konig aratbut Diosen Huakhuairitaj on'nigpejika'apo,
konig buttida o'epo Diosa opudomeytanayo e'-
manopope'a'ta' o'pak. Nogomeytaj do'hued huanig-
pejika'eri ehue'taj nogda ken konig o'e ijmanbatia'-
pakikay. Kenda e'mape'e'ada nopenkahue' o'neapo.
—Jesúsa huanigpejika'eritaj o'mana'uyate.

**Huakidena'eri konig o'e a'nopenkaya'po Jesúsa
huanigpejika'eritaj daka' o'manopope'a'uyate.**

(Mt. 13.18-23; Mr. 4.13-20)

¹¹ —Ken huakidena'eri ijmanopope'a'apoy. Ken huakid
konig Diosen hua'a o'e. ¹² Dagte sue'da o'kidkahu'uyate.
Ken huakid dagte o'kidkahu'uyate konig sue'da
aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peenig'a ida toto'a
o'huahua'po huanopoya' Diosen hua'a o'bakkaynok
onte'ti Diostaj oknopohue'dik o'neapo onte'ti nopo'-
yareahue'dikda o'neapo. ¹³ Huidbate sue'da o'kid-
kahu'uyate. Ken konig aratbut Apagba' en'pee'atu'te
durugda on'pee'atunig'a konigepo daka' nigpeon-
huahuhue' o'nepo sue'da on'nopenka'po sue'da
huame'noe o'noknopoeonhua'po toto'a nama'da e'-
manade'te onte'ti Diostaj nigpeehue' o'nepo kenpa'da
okkahue'dik o'neapo. ¹⁴ Huakid okpota'pidsi'bayo o'kid-
kahu'uyate. Ken konig aratbut Diosen e'manmadika'-
taj on'pee'po on'peenig'a nogok nogta' nogta' on'-
mamepu'kepo onte'ti sig sig Diostaj o'noknopoe-
batikapo. Kenpa'ti huakka' e'ta'maeta' on'pakpo sig sig
Diostaj o'noknopoebatikapo. Kenpa'ti huata'da e'du-
rugpaka'ta' on'pakika'po onte'ti Diostaj pakhue'
o'neapo, nigpeehue' o'neapo. Diosen kahue' o'neapo.
¹⁵ Ken huakid huadak sorokyo o'kidkahu'uyate. Ken
konig aratbut huadaknopo'da Diosba'taj on'peen-

huahuika'po on'nigpeonhuahuika'. Daka' konig 'u-runopo'da on'nigpeepo batikhue'da huadakda ogkika'apo. Kenomey Diosensi'po o'ne, huakka'ada on'nopoeapo.

Jakkiregya' huakjeytaj o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.
(Mr. 4.21-25)

¹⁶ Sikyo jakkiregya' huakjey e'bakpakte kosoa tiokkubukhue'dik o'nika'. Kenpa'ti huakjey e'bakpakte huataytoyo huadahue'dik o'nika'. Kutopate huakjey on'huada'ika'. Jakyoda aya'ada on'kuddepo tiahuydik ka'ne'po. ¹⁷ Ken konigti Diosen e'nopoe' oy konig e'ireg ee'tada nogok aya'ada on'nopoeapo, aya'ada on'ti-ahuayapo.

¹⁸ Ken, daka' Apagba'taj yan'pee' konigepo sue'da e'pee'nayo sue'da eknopoe'nayo Diosa bo'ti-huapokapone nogiti nogiti Diostaj moknopoeapo, nogiti nogiti Diostaj mo'nigpeeapo. Daka' peehue' ee'nayo Diosba'taj oknopoehue' ee'nayo kenda mo'nopoe Diosa bokkayapone onte'ti oknopoehue'dikada mo'ea'pone. —Jesusa o'manmadika'uyate.

Jesusen huaye Jesusen huama'buyere Jesustaj on'huatiakuynig'a.
(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

¹⁹ Kenoka' Jesusen huaye Jesusen huama'buyere Jesustaj onhuatiakuynig'a huakka'nanada ogkupopaknok kentaj huatiakhue'dik o'ne'uyate.

²⁰ —O'nen huaye o'nen huama'buyere aratbut-tiokpeyon mo'nigbone. Ontaj e'batia'pakta' on'pak. —Noga Jesustaj on'nonatu'uyate.

²¹ —Be'api' Diosen hua'a on'peepo on'nigpeepo konig ogkika' ke'na do'hued huaye o'ne, do'hued huama'buy o'ne ijnopoe. —Jesusa aya' huakupopakeritaj o'mana'uyate.

Jesusa e'hueniri'tone'taj bapoka'tere o'batikan'uyate.
(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

²² Nogok Jesus huanigpeika'eriere huaboa'da kusi'petone'yo on'bahuadpo,

—E'pog monokteg. —Jesusa o'mana'nok huaboa'da on'nonhua'uyate. ²³ Ken e'nonoktegte kusi'peya' Jesus o'tay'uyate. E'pognopoya' ida huaboro'bapokada o'bahuatiakpo. Teya'da o'bapoknok huaboro' o'hueniri'tone'po diga'da o'huakudpo o'tihuedpo huata'kotdikte o'uyate. ²⁴ Jesustaj on'huahua'po a'maboaya'po,

—Huamanmadika'eri, Huamanmadika'eri, montakotnede. —Jesustaj on'nona'uyate.

Ken Jesus o'mabodpo, "Yabatik, bapokhue' ya'e'." Kenpa'ti, "Yabatik, huenirihue' ya'e'." Jesusa ona'nok o'batikanpo bapokhue' o'uyate kenpa'ti huenirihue' o'uyate.

²⁵ —Mena'po do'taj oknopoehue' mo'e, —Jesusa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Kenomeynayo Jesustaj on'tome'pukepo huayahuaya, —¿Kenpihuay, be in huabokerek ya'e? Bapokataj ona'nok o'nigpee kenpa'ti e'pogtaj ona'nok e'pogakon

o'nigpee. ¿Kenpihuay, be ya'e? —Huanigpeika'eria huayahuaya on'manbatia'pakuyate.

Gadara huadaribayo nogbokerektatida huakka' toto'a on'nopo'toe'uyate.
(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

²⁶ Ken akodpen Gadara huadaribayo on'tiakpo on'be'tuyate. Gadara e'dea' akudpen Galilea o'e.

²⁷ Jesus e'kotde'te Jesustaj nogbokerektatida huakka' jaky'a' o'huatiakonpo. Ken huabokerektaj huakka' toto'a on'nopo'tounhuahua'uyate. Yudtaj othue' o'unhuahua'uyate. Jaky'o ehue' o'ikame'te. Kubarakbayo o'unhuahua'ika'uyate. ²⁸ O'tiahuaydepo Jesustaj huikudate o'tisakotuyate. O'okoypo,

—¿Mena'po do'taj o'huatiak, Jesus? Dios kutayo huage'erien Huasi'po i'e. Do'taj ogkahue' mee'. Diga'da ona'ne. —Huabokereka 'utta'da Jesustaj ona'uyate.

²⁹ Kenpa' enade'te Jesusa toto'taj huamaena'dikte o'uyate. Nogok nogok huakka' toto'a on'nopo'to'ikame'te. Aratbuta kentaj sirobia huaba' kenpa'ti hua'i on'tinukupo daka' a'toeya'po. On'tinukunig'a ken huabokereka o'tipukpukanika'uy. Aratbut ehue' e'ika'yo toto'omeya on'tohua'uyate.

³⁰ —¿Katedik i'e? —Jesusa huabokerektaj ona'nok, —Do'hued huadik "Huakka'" ijje. —Ona'uyate. Kenda ona'nigtaj huakka' toto' kentaj on'nopo'to'ika'uyate.

³¹ —Sorokkogyo adyonda dakhuea' toto'omeya pai'da on'nopo'eunhuahuika'apo. Keyo oro'omeytaj mata'monahue' moe'. —Toto'omeya Jesustaj on'nona'uyate.

³² Kente ote'te huakka'da huakari' on'pe'nok, —Huakariere a'eya'po yan'kud. Mona'. —Jesustaj diga'da o'nona'nok,

—Yan'kud. —Jesusa toto'taj o'mana'uyate. ³³ Ken toto'a huabokerektaj o'nenonpo o'nokhua'po huakari'taj on'huankudonpo ken huakari' aya'da huaduk o'bahuarakpo kubogyo on'baajpo e'pogyo o'bata'ko'tuyate. Toto'ere on'bata'ko'tuyate.

³⁴ Ken huakari' huatoe'eri kenda on'tiahuaydepo on'mame'puke'po kenda a'manbatia'pakya'po huakka' jaky'o on'bake'tuyate. Kenpa'ti ta'baya' a'manbatia'pakya'po on'hua'uyate. ³⁵ Kenda on'peede'po monig Jesusa yaka' a'tiahuaya'po huakka' jaky'a' huakka'ada on'maorokondepo Jesustaj on'huahua'po on'huatiakdepo ken huabokerektaj huakka' toto' huaboa'da e'nokbaha'de' on'tiahuaypo, ken huabokereka Jesusen hua'ite o'huadpo, yudtaj o'otpo, kenpa'ti oyda huadakda o'e. Ken huabokerektaj on'tiahuaydepo on'me'puke'uyate. ³⁶ Aratbut keyo Jesusere e'huage' on'tiahuaydepo kenda Jesusa o'ka'de eatiahuaya' on'manbatia'pakpo huakka' jaky'o huage'eritaj on'manbatia'pakpo, konig kentaj huakka' toto'a e'nopo'tounhuahuika'de'te Jesusa o'yarea'denig, on'manbatia'pakuyate. ³⁷ Kenda on'peede'po aya' aratbut Gadara huadaribayo huage'eri keyo ogkupopakdepo huakka'da onme'pukpo,

—Oro'edbaya' yahuade'. —Jesustaj ighua'da o'nona'nok. Jesus kusi'petone'yo o'huadpo huahua'dikte

o'énig'a³⁸ huahued eé'ted ken huabokerekyá' toto'a huaboa'da o'nokhua'de ke'na Jesúsere e'hua'ta' o'-pakpo,

—Onere e'hua'ta' ijpaki. —Jesústaj ona'nok.

—Doere huahue' yae'.³⁹ O'nen jakyo yahuati'. Ayo o'-nenbaya' yamanbatia'pak. Aya'da Diosa menigka'dene yamanbatia'pakhuati'. —Jesúsa ken huabokerektaj on-a'uyate. Kenpa' ona'depo Jesúsá o'hua'uyate.

Ken huabokerek a'manbatia'pakhuaya'po o'hua'po ke'nen jak huag'eritaj Jesúsá huakka' toto'taj mekmae-name'ne, be'yareame'ne o'manbatia'pakhuaya'uyate.

Jairoen huayobutaj o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti ettone' Jesúsén yudtaj o'nejdepo o'yarud'uyate.

(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

⁴⁰ Jesús akudpen onte'ti o'kumejdepo huakka'ada aratbuta o'nonmabopo ogkupopakpo durugteda huabada on'de'uyate. ⁴¹ Ken huabokerek Jairodik o'tiakuyate. Jairo judíoen huaitake' jak huairi o'uyate. Jairo Jesúsén hua'ite huikudate o'tisakotpo,

—Nogtida huayetsi'po me'taene. Doce años o'epo ke'poda o'epo huabueydikte mekene. Betayarea', do'hued jakyo yahua'. —Jesústaj ihua'da ona'uyate. Ken Jesús e'hua'te huakka'ada aratbut ogkupopakpo Jesústaj huakka'ada aratbutpoya' andaya'po o'nogka'uyate.

⁴³ Ettone' o'epo huakka' aratbutere o'epo ke'na dakhue'da o'epo mimi batikhue' o'unhuahuika'po doce huabayok o'tipokde batikhue'da o'unhuahuika'uyate. Nogtaj nogtaj huamadakka'eritaj o'bahuahuae'ika'uyate. Huamadakka'eritaj aya'da ke'nen huakupe gasta o'tika'onhuahua'uyate. Huamadakka'eritaj e'yoktada yareahue' o'uyate. ⁴⁴ Jesústajpiyen o'huatiakpo, yudta'jok huakubogpita' o'nejpo, o'nejdepo mimi o'-batikonpo o'yarud'uyate.

⁴⁵ —¿Be'a me'nej? —Jesúsa oa'uyate.

Ehue' be'a nejhue' meene, aya'ada on'batia'pakpo

—Huakka'ada aratbutpoya' ontaj monda'ene andaya'po mogka'ne. “¿Be'a me'nej?” ¿Mena'po ia? —Pedro nogomeyere Jesúsé taj ona'uyate.

⁴⁶ —Be'api' me'nejne ijinopoe'y konigepo betapi' iyarea'dey huanopoda ijinopoe'y. —Jesúsa o'mana'nok.

⁴⁷ Do'taj be'yareadene Jesúsá me'tinopoe'ne ettone' o'nokotdepo ome'pukpo o'iriga'po Jesústaj o'huahua'po Jesúsén hua'ite huikudate o'tisakotuyate. Huakka' aratbuttaj kan'pee'po kena'po Jesústaj ijnej kenpa'ti konig idada be'yareaddene ettone'a o'batia'pakuyate.

⁴⁸ —Do'taj oknopoenok o'yareaddene. Dakda yahua'ti'. —Jesúsa ettone'taj ona'po.

⁴⁹ Jesúsá ettone'taj e'batia'pakde'te Jairo huaitake' jak huairien jakya' huabokerekakon okyeyakpo,

—O'nen huayetsi'po o'bueyde. Huamanmadika'eritaj totiakhue' yae'. —Jairotaj ona'uyate.

⁵⁰ Jesús kenda o'peepo,

—Me'pukehue' yae'. Do'hua o'yarea'apo meknopoe'. O'nen huayobu o'yarudapo. —Jesúsa Jairotaj ona'uyate.

⁵¹ Jesús jakyo okyede'po, “Ettone'si'poen huaye huaojere Pedroere Jacoboere Juanereyo'da kuddik o'ne. Nogomeynayo kudhue'dik mo'ene.” Jesúsá o'mana'uyate.

⁵² Huakka' aratbut on'kupopakdepo ettone'si'po e'bueyta' en'bahuikte,

—Huikhue' yane'. Mune'yosi'po bueyhue' o'e. O'taypo o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³ Jesústaj on'peepo on'tierikpo ettone'si'po kenpa'da o'bueydenig'a oa' on'nopoe'uy. ⁵⁴ Jesúsna'yo mune'yoen huaba'ta' o'ba'padpo,

—Yabo', mune'yosi'po. —Jesúsa 'utta'da ona'uyate.

⁵⁵ Ke'na o'noyhuaddepo ida o'bod'uyate.

—Aypo yan'yok. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵⁶ —Kenpihuay. —Mune'yoen huaoj huayere'a o'da'uyate.

—Kenda ijkay manbatia'pakhue' yane'. Betapi' manbatia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Doce huanigpejka'eritaj Jesúsá o'ta'mona'uyate.

(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

9 Doce huanigpejka'eritaj Jesúsá “Inta' mogkupopak,” o'mana'po. On'kupopakdepo, “Doa o'nona'nok nogda nogda dakhue' toto' nokiregtaj maendik mo'ea'pone kenpa'ti aya' aratbut dakhue' e'e' bayarea'dik mo'ea'pone.” Kenda Jesúsá o'mana'uyate.

² Docetaj Jesúsá o'mata'mona'po huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj o'noknopoe'apone on'nig-pejka'apone. Kenda doce kan'manmadike'po kenpa'ti dakhue'taj kan'bayare'po docetaj Jesúsá o'mata'mona'uyate.

³ —Yanhuahuudhuahuika'po dagte ka'tepi' tohuahue' yanikati'. Oteypaj tohuahue' yane'. Cuperina yudtaj mantoahue' yane'. Huenpu tohuahue' yane'. Aypo tohuahue' yane'. Huakupe tohuahue' yane'. Nogtida 'opiot yan'ot. Botta' 'opiot tohuahue' yane'. ⁴ Huakka' jakyo bo'kuddepo ken jakyo huaboa'da bo'tayapet keyoyo'da yanikati'. Nogen jakyo huahue' yane'. Ken huakka' jakya' en'bahuade'te keyoda yanikati'. ⁵ Ken huakka' jakyo opudomeytaj e'peeta' pakhue' e'ne'te ken huakka' jakya' yan'bahua'. Bohua'depo soroka e'itimbette yan'itihuekead. Ken huakka' jak huag'eriomey on'tiahuaydepo on'nopoe'apo kenda ogka'de dakhue'da Diostaj o'énok ogka' on'nopoe'apo. —Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

⁶ Ken doce huanigpejka'eri on'bahua'udhuahuika'po, nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'po huadak hua'a on'manbatia'pakpo dakhue' huag'eritaj on'bayarea'uyate.

Konig Juan Bautista o'buey'uyate.

(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

⁷ Herodes Roma huag'eri gobierno huairi o'epo Jesústaj tiahua'yued o'epo kenda Jesús o'kika'nig o'tipeede'po huaboa'da on'nopoe'po o'mepu'kepo Herodes Juantaj on'huerenokte'uy. Juan e'bueyada o'noyhuadme'te sue'ada on'batia'paknok, Juan o'e Jesúsé taj o'tinopoe'po o'mepu'ke'uy Herodes. ⁸ “Diosen huamanbatia'pakeri Elíaskudak kurudyg' o'huarakde-

nok kentaj o'tiahuayikay Jesús o'etaj." Nogomeya on'batia'pakpo, "Diosen huamanbatia'pakerikudak nogtida o'noyhuadme'te Jesús o'etaj." Nogomeya on'batia'paknok Herodes o'mepu'kepo,

⁹—Juantaj yan'huerenokteg ijmana'mey. Jesústaj e'manbatia'pak ijpeey. Jesús be ya'e. —Herodesa oa'po. Jesústaj a'tiahuaya'po Herodesa o'uk'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesúsa aypotaj o'bia'po o'bato-bape'uyate.

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

¹⁰Jesúsen doce huata'mona'eri on'kumejdepo kenda o'ka'mey Jesústaj o'nonbatia'pakuyate. Ken doce huamata'mona'eritaj o'batohua'uyate. Huakka' jak Betsaidayon on'bahua'po kente aratbut ehue'yo on'bahua'uyate. ¹¹Jesús o'pokonde on'tipeepo huakka' aratbut huakka' jakya' on'nokotondepo Jesústaj on'tahua'uyate. Jesúsa o'baedpo kenpa'ti huadak hua'a konig aratbut Dios huairitaj o'noknopoeapone mo'nigpeepone Jesúsa o'manmadika'po kenpa'ti aratbut dakhue' e'ne'te o'bayarea'uyate.

¹²Huaboa' e'sikonyakte Jesúsen doce huata'mona'eria Jesústaj on'huahua'po

—Iyo katepi' jak ehue' o'e, aratbut ehue' o'ne, aypo ehue' o'e, konigepo huakka' aratbut egkupopakte kan'taye'po kan'bape'po huakka' jakyo meyhue'da yamata'mona'. —Jesúsen doce huata'mona'eria Jesústaj o'nona'nig'a,

¹³—Opudomeya aypo yan'bayok. —Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

—Ehue'da toehue'da o'ey. Cinco panes dos biigyo'da o'toey. Biig aypoere kanokayatue'po menpa' oro'taj e'ta'mona'ta' o'tipak. —Docea Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁴Ken, cinco mil huabokerek o'ne'uyatepi'.

—Yan'bahuad. Yan'mana'. Cincuenta huakupo huakupoa' yan'bahuad yan'mana'. —Jesúsa huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

¹⁵Kenda on'mana'nok aya'da on'bahuad'uyate.

¹⁶Ken, Jesús huaba'te cinco panes botta' biigere o'badpadpo kurudyo o'mabopo Diostaj dakiti o'tiona'pakdepo panes o'posakea'po biigkon okpukpukpo huanigpejka'eritaj o'bayokenok huanigpejka'eriomeya huakka'da aratbuttaj on'bayoke'uyate. ¹⁷Aya'ada on'bape'po dapoteymeya' ogka'uyate. On'bape'depo doce kusogyo huata'suj hueda'da on'dohuea', huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'tihueda'uyate.

Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' meta'mona'uyne. Pedroa Jesústaj ona'uyate.

(Mt. 16.13-19; Mr. 8.27-29)

¹⁸Nogok nogme'noete aratbut bahue'yo huanigpejka'erierero'da Jesúsero o'nepo Jesúsa o'tiona'pakpo, o'tiona'pakdepo huanigpejka'eritaj

—¿Be'a ijje do? ¿Katia' do'taj aratbuta menhuaika'? —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁹—Juan Bautista ke'na o'e. Sue'ada bo'huaa'ika'ne. Nogá Elías ke'na o'e. Bo'huaa'ika'ne. Nogomeya nogti-

da Diosen huamanbatia'pakerikudak a'nennada o'uyatenig, o'noyhuadde, kena o'e. Bo'huaa'ika'ne.

—Huanigpejka'eria Jesústaj o'nona'uyate.

²⁰—¿Opuda katedik o'e do'taj on'tinopoe? —Jesúsa huanigpejka'eritaj o'mana'nok.

—Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' ontaj meta'mona'uyne. —Pedroa ona'uyate.

"Ijbueyapoy." Jesúsa o'mana'uyate.

(Mt. 16.20-28; Mr. 8.30-9.1)

²¹—Kenda Pedroa huaboa'da mena'nig manahue'yane'. —Jesúsa ighua'da o'mana'uyate. Kenpa'ti

²²—Do huabokerek ijjepe Diosya' ijtiakuy. Huakka'da pai'da ijnopo'eapoy. Judío huairitone', sacerdote huairi, kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriere do'taj pakhue' o'nepo men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³Aya'tada o'mana'po,

—Be'api' do'hued e'manmadika' e'ka'ta' e'paknayo katepi' hu'enda on'pak ona'ti eretpakhue' ka'ne'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Konig cruzte pai'da ijnopo'eapoy konigti kenomeyakon pai'da kan'nopo'e'. Kenpa'ti do'taj do'hued en'mana'taj men'nigpejke'.

²⁴Kenomey kenpa'da hu'enda on'pakpo Cristoere kurudyo onte'ti noehuaahuikahue' o'neapo. Kenomey kenpa'da hu'enda pakhue' o'nepo, Diostayo'da e'nigpeeta' huakka' on'pakpo onte'ti Diosere o'neonhuahuika'apo. ²⁵Be'api' huabokerek katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Diosyo noehuaahuahue' o'neapo. Huakka' on'matoepo Diosyo huahue'dik o'neapo. ²⁶Do'taj e'nokbira'nayo kenpa'ti do'hued e'manmadika'taj en'tobira'nayo nogok do ijtiakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Huabokerek ijjenek Dios me'ta'mona'uyne konig Apag Dios huakhuairionig ijjepe, 'urua'da ijjepe, Diosya' kurudya' ijhwarakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Kenpa'ti ijhwarakdepo konig Diosen huata'monerionig 'urua'da ijjeapoy. ²⁷Opudomey sue'da iyo mo'enig'a bueyhued mo'epo huakka'tada Dios Huairitaj e'noknopojka'te en'nigpejka'te mo'ba'tiahuayapet. Buttida ijjay. —Jesúsa aya'tada o'mana'uyate.

Jesúsa o'jeypakatu'uyate.

(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)

²⁸Jesúsa kenda eade'te ochopi' huame'noe e'pokde'te Jesús ote'yo o'behuikpo a'tiona'pakya'po o'behuikpo Pedroere Jacoboere Juanere on'behuik'uyate. ²⁹Jesúsa o'tiona'pakdepo Jesúsen huakok kokeyda o'etuy kenpa'ti yudtaj keregnada o'etuy kenpa'ti senogda o'etuyate. ³⁰Ken kenta' Jesústaj botta' huabokereka on'bopo on'batia'pakpo adhuea'pane' Moiséskudak kenpa'ti adhuea'pane' Elíaskudakere on'batia'pakpo ³¹'urua'da konig jeynanada o'nepo ken konig Jesús pai'da o'nopo'eapo Jerusalénya' kenpa'ti ken konig o'bueyapo on'batia'pakuyate. ³²Pedromey diga'da taytaya' e'ada tayhue' o'nepo Jesústaj on'tiahuaypo Jesústaj 'urua'da

jeynanada on'tiahuaypo. Kenpa'ti nog botta' huabokerektaj on'tiahuaypo Jesúsere e'ne'te on'batiahuay'uyate. ³³ Huabokereka Jesússtaj e'nokhua'de'te

—Oro' iyo o'epo huadakda o'e. Bapa' bak o'kai'. Onte huapa' nogtida Moisésstaj nogtida kenpa'ti Elíastaj nogtida bak o'kai', Huamanmadika'eri. —Pedroa Jesússtaj ona'uyate.

Pedroa konigá' oa' nopogehue'ada oa'uyate. ³⁴ Pedro kenda eade'te e'sihui'á kenomeytaj o'batibuk'uyate, E'batibukte on'me'pukpo. ³⁵ E'sihuiya' on'pe'epo,

—In do'hued Huasi'po me'ta'ene. Huadi'da me'ta'ene kentaj yan'pe'e'. Ken e'sihuiya' on'pe'e'uyate.

³⁶ Kenda Diosa eade'te Jesússtaj o'da on'tiahuay'uyate. Soatayo' o'nepo kenda huabo'ada on'tiahuaydenig batia'pakhue' o'neonhuahua'uyate.

Huasi'potaj toto' nokirega' o'nopo'toenok dakhue'da ee'tada Jesússtaj o'yarea'uyate.

(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

³⁷ Eme'te ote'ya' Jesússtaj e'huarakde'te huakka'ada aratbut Jesússtaj on'huahua'uyate. ³⁸ Huakka'ada aratbut egkupopakyo nogtiada huabokereka 'utta'da ona'po:

—In do'hued nogsi'potida me'ta'eneg yatihua'y'. ³⁹ Toto'a o'nopo'toenok o'sagkia'ika', o'iriga'ika', huakittaya' kutajpoa' o'orokika'po, kenpa'ti huasi'potaj digá'da ogkadhuahuika'po e'enonta' pakhue' o'e. ⁴⁰ "Toto'taj yanta'mona'." O'nen huanigpeika'eritaj ijmana'denig'a okenhue'dik o'neme', Huamanmadika'eri. —Huabokereka 'utta'da Jesússtaj ona'uyate.

⁴¹ —Opudomey aratbut oknopogehue' huag'eri mo'epo, dakhue'ada mo'ika'ne. Opudere huakka'da huame'noe ikahue'dik ijje'apoy. Opudomeytaj nogok nogok pe'ehue'dik ijjeonhuahuika'apoy. O'nensi'potaj yatotiak. —Jesússtaj ona'uyate.

⁴² Huasi'poa Jesússtaj e'huahuade'te toto'a barakte o'hu'ekano o'iriga'uyate. Toto'taj,

—Keje', kenpa'da yakhuati'. —Jesússtaj toto'taj enade'te huasi'potaj o'yaread'uyate. Huasi'po huadakda e'unde'te ke'nen huajtaj o'yokuyate.

⁴³ —Kenpihuay ijjay, Dios kutayo huaboro'da o'epo 'urua'da o'epo konig teyda o'kika'. —Aya'ada on'batia'pak'uyate.

"Do'taj me'darakapone." Onte'ti Jesússtaj o'batia'pak'uy.

(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)

Ken 'urua'da Jesússtaj o'kika'nok aya'ada, "Kenpihuay," en'batia'pakte huanigpeika'eritaj,

⁴⁴ —Daka' yan'pe'e'. Okkahuehue' yane'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj huairiomeytaj menyokapone. Huairiomeya do'taj dakhue'ada ka'nogke'po menyokapone. —Jesússtaj huanigpeika'eriomeytaj o'mana'nig'a ⁴⁵ huanigpeika'eri nopoenkahue' o'nenok konig Diosa o'makirega'po manopoenkahue' o'maea'nok. "¿Monig ya'e'?" Anai' e'nopo'ada on'me'pukpo onahue' o'ne'uyate.

"¿Be'a hueret huairida e'dik ya'e'apet?" Huanigpeika'eriomey on'batia'pakuyate.

(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

⁴⁶ "¿Oro'omeya be'ata hueret huairida e'dik ya'e'apo?"

Ken huanigpeika'eria huayahua'ya on'batia'paknig'a

⁴⁷ kenda huanigpeika'eri huanopoya' on'nopoenig Jesússtaj o'nopo'e. Huasi'potaj o'to'epo o'boa'po ⁴⁸ o'mana'po,

—In huasi'po ehue' o'e moknopogene. In huasi'potaj be'api' ee'nayo do ijpaknok ee'nayo konigti do'taj e'dik mo'ene kenpa'ti be'api' do'taj o'deapet doere do'hued Apageretaj o'deapone. Do'hued Apaga me'ta'mona'uyne. Huasi'potaj huatihupokeri konig hueret huairida o'ne Diosnayo o'nopo'e. —Jesússtaj huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Ken aratbuta opudomeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo opudomeytaj on'tihuapokika'.

(Mr. 9.38-40)

⁴⁹ —Huabokerektaj e'tiahuayde'te, ke'na o'nendik o'dikka'po toto'taj o'maenika', "Keje', kahue' ya'e'." Oro'ona'nok kenbokereka oro'ere huahue' o'jika'nok. —Juan Jesússtaj ona'nig'a.

⁵⁰ —Ken huabokerektaj "Kahue' ya'e'," onahue' yane'. Ken aratbuta oro'omeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo oro'omeytaj bo'tihuapokne. —Jesússtaj ona'uyate.

"Kenda ahue' yane'." Jacobotaj Juaneretaj Jesússtaj o'mana'uyate.

⁵¹ A'ti kurudyo ijhua'apoy Jesússtaj o'nopo'epo "Jerusalényo ijhua'apoy," me'pukhue'ada 'urua'da o'nopo'edepo ⁵² huakkuruda menigtayo'da o'mata'mona'uyate. Samaria huadaribayo huakka' jakyo o'mata'mona'uyate huatay jak kan'uke'po. ⁵³ Jesússtaj Jerusalényo o'hua'nok Samaria huakka' jakyo huag'eria Jesússtaj iyo yataya' manahue' o'ne'uyate. ⁵⁴ Jacobo Juanere Jesússtaj huanigpeika'eri kenda on'pe'edepo, —¿Konig Elíaskudak Diosen huamanbatia'pakeria o'ka'uyate, kenomeytaj Samariayo huag'eritaj konigti kan'mameyye'po ta'ak kurudyá' kakote' oro'omeya ena'ta' menpa' on i'pak, Huairi? —Jesússtaj o'nona'uyate.

⁵⁵ Jesússtaj o'batiahuayatupo Jacobotaj Juaneretaj o'mana'po,

—Nama'da mo'nopogene, ken konig nopogehue' yane'.

⁵⁶ Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Aratbuttaj a'barakya'po tiakhue' ijje'uy. Aratbuttaj a'manopo'yareaya'po ijtiakuy. —Jesússtaj o'mana'uyate.

Ken nog huakka' jakyokon onhua'uyate.

Nogomey Jesússtaj e'nigpeika'ta' on'pakuyate.

(Mt. 8.19-22)

⁵⁷ Ken dagte on'hua'po Jesússtaj

—Meyopi' i'huai'apo o'nen huanigpeika'eri ee'ta' ij-paki. Eta'hua'ika'ta' ijpaki, Huairi. —Huabokereka Jesússtaj ona'uyate.

⁵⁸ —Nubakuhued huakog o'tajka'. Bakoyen kenpa'ti huapak o'tajka'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'-mona'uyne. Konigepo donayo jak togehue' ijikay. Nog jakyo nog jakyo ijtay'ikay. —Jesúsa huabokerektaj ona'uyate.

⁵⁹ —Beta'hua'. —Jesúsa nogtaj ona'nig'a,

—A'ti, huakkuru huaojtone'taj daka' toen'dik ijjeapoy. Kenpa'ti e'bueyde'te kubarakka'dik ijjeapoy. —Jesústaj ona'uyate.

⁶⁰ —Keje'. Huabot oknopogehue'ya' huag'eria nog oknopogehue' huag'eritane'taj daka' kan'tojke' kenpa'ti kan'kubarakke'. Onnayo yahuati'. Huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj oknopogedik kenpa'ti nigpeedik ka'ne'po yamanbatia'pakika'. —Jesúsa ona'uyate.

⁶¹ —Huaboada ontaj eta'hua'ta' e'pakada, Huairi huakkuru huabettaj "Ijhuay," a'mana'tuya'po jakyo e'hua'tuta' ijipaki. —Noga Jesústaj ona'uyate.

⁶² —Aratbut huaboada Diostaj o'noknopogepo on'nigpeepo batikhue'da nigpeedik o'ne. Ken konig 'ikken ogkika'uy onte'ti ken konig nopogehue'dik o'nika'apo. Diostaj o'noknopogepo on'nigpeepo e'batiknayo konig ogkika'uy onte'ti e'nopojka'nayo nogomey Dios Huairitaj huaknopog' kenpa'ti huanigpeeg' tihuapokhue'dik o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

Setenta huanigpejika'eritaj Jesúsa o'mata'mona'uyate.

10 Nogok Jesús Huairia o'baktie'ea'po nog setenta huanigpejika'eritaj o'baktie'ea'po huakkuru botta' botta'taj o'mata'monea'uyate. Nog huakka' jak nog huakka' jakyo o'mata'monea'po a'ti Jesúsakon ta'pota' o'hua'apo.

² —Huakka'ada Diostaj yanoknopogepet yan'nigpejika'apet sue'ada huabokereka Dios Huairitaj huaknopog'eri o'ne. Dios Huairitaj yan'tiona'pakika'. Dios Huairia huamaknopog'eritaj kamata'mone' yan'tiona'pakikati'. ³ Yanhuati'. Opudomey konig ovejasiponig mo'enok konig dubakuhuaenbanopoyonig mo'epo. Konig dubakuhuaa ovejasipotaj on'arakika' kenpa'ti aratbuta opudomeytaj konigti mogka'apetdapi'. ⁴ Yudtaj kutamate tohuahue' yane'. Huakupe huamantoe'pi' tohuahue' yane'. Nogda hua'iotpi' tohuahue' yane'. Aratbuta dagte e'de'jpi' batia'pakonhue' yane'. ⁵ Ken jakyo bo'kuddepo huakkuruda "Opudomeytaj Diosa mo'nopo'yare'," yan'tiona'pakiti'. ⁶ Ken jakya' aratbut en'nopo'yarea'ta' en'paknayo kan'nopo'yare'. E'nopo'yareata' pakhue' e'ne'nayo kenda huaboada yan'tiona'pakde'po keje' yan'manati'. ⁷ Ken jakyo bo'kudapet keyoyo'da yanikati'. Kenda aygo bo'yokapetnig yan'bapikati'. Kenda hue'ey bo'yokapetnig yan'mayikati'. Nogen e'baa'nayo dakhuapa aypopi' bayokika'dik mo'ika'apone. Ken nog jakyo nog jakyo hua'ehue' yanikati'. Ken jakyo huakkuru bo'kudapet, keyoda yanikati'. ⁸ Huakka' jakyo e'kudde'te aratbuta opudtaj bo'eddepo kenda aygo bo'yokapet, yan'bapikati'. ⁹ Keyo huakka' jakyo e'kudde'te dakhue' e'huag'taj yan'bayarea'ikati'. "Huadak hua'a konig Dios Huairi meyo'hue'da o'edenok opudomeya' oy yanoknopog'." Yan'manati'. ¹⁰ Kenoka' huakka' jakyo e'kudde'te opu-

domeytaj ee'ta' pakhue' ee'nayo yanbakhua'ti. Jakya' yan'bakhua'depo, ¹¹ "Oro'omeytaj pakhue' mo'enok opudomeyen huakka' jak kuruta' sorok oro'en hua'ita' e'tibette oro'a o'tihuekeay. Huadak hua'a konig Dios Huairi meyo'hue'da o'edenok oyedda yanoknopog'." Yanhua'depo yan'manati'. ¹² Nogok dakhuea' huakka'eri aya'tada Diosa ke'poda castiga o'magka'apo. Kenoka' ken jak huag'eria opudomeytaj ehue' moe'uyunigtaj kenomeytataj ke'ponanada castiga o'magka'apo. Sodomatanayo sue'da castiga o'magka'uyate. —Jesúsa setenta huaknopog'eritaj o'mana'uyate.

Huakka' jak huag'eria Diostaj nigpeehue'ada dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue' o'ne'uyate.

(Mt. 11.20-24)

¹³ —Huakka' jak Corazín huag'eria pai'da mo'nopo'epone. Kenpa'ti huakka' jak Betsaida huag'eria pai'da mo'nopo'epone. Opudomeyen jakya' Diosa teyda o'kame'nig'a 'urua'da o'kame'nig'a o'bayareame'nig'a, opudomeynayo nopo'koreahue' mo'eme'ne. Konig Betsaida huakka' jakya' kenpa'ti Corazínya' Diosa 'urua'da o'kame' kenpa'ti teyda o'kame' konigti Tiro huakka' jakya' Sidón huakka' jakya'kon Diosa 'urua'da egka'nayo kenomeya'ida yan'manopo'korea'uyetnig'a kenpa'ti pai'da o'nea' aratbuttaj moknopogepo saconig yan'otay'uyetnig'a. ¹⁴ Nogok kenoka' Diosa aya'tada aratbuttaj dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po Tiro huag'eritaj Sidón huag'erieretaj sue'da castiga o'magka'apo. Opudomeytanayo dig'a da castiga mogka'apone. ¹⁵ Opud Caper-naum huakka' jakyo huag'eri "Huadakda o'ey." Mo'nopog'enig'a, "Kurudyo o'hua'apoy." Mo'nopog'enig'a. Kubarakyoyo'da bo'hua'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶ —Aya'ada opudomeytaj e'nigpeeg'nayo do'taj on'nigpeepo. Aya'da opudomeytaj pakhue' ee'nayo do'taj pakhue' o'ne. Kenpa'ti aya'da do'taj pakhue' ee'nayo Diostaj pakhue' o'ne. Diosa me'ta'mona'uyne. —Jesúsa setentataj o'mana'denok setentaakon o'nokbahua'uyate.

Setenta onte'ti on'kume'uyate.

¹⁷ Nogok setenta huanigpejika'eri on'kumejdepo durugteda on'kumejpo,

—O'na bo'teypaka'nok toto'a oro'taj mo'nigpeepo bokbahua'eme'ne, Huairi. —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁸ —Diosa toto' huairitaj o'enme' kurudya', ijti-ahuaymey. Konig ojbed idada kurudya' o'kotonme'. Toto' kurudya' barakyo okotme'te. ¹⁹ Do'hua yona'nok bihuitaj tugdik kenpa'ti to'tidtaj tugdik kenpa'ti toto'taj gana ogka'dik mo'epo bihuia to'tidapi' toto'api' opudomeytaj sigpi' dig'a' noeyanhue'dik mo'ene. ²⁰ Kenda huadakda o'enig'a toto' opudomeytaj mo'nigpeeme'tenok durugpakhue' yane'. Diosensi'po mo'enok kurudya' opudendik Diosa e'timadoya'de' mo'tene Diosere o'noeonhuahuika'apoy. Kenda yan'nopogepo yan'durugpak. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús o'durugpakuyate.

(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Diosen Nokjirega o'nopo'tognok Jesús a o'durugpakpo Diostaj,

—Kurudyo huag'eri Huairi i'ene kenpa'ti huadariyo huag'eri Huairi i'ene, Apag Dios. Huaboa'da setentataj i'bateypakame'nig kenda suhue'da huanopog'eritaj i'manopog'ane Apag Dios. Kenda huakka' huanopog'eritanayo manopog'ahue' i'ene. Kenda i'pakpo 'urua'da i'ka'de. —Apag Diostaj Jesús a o'tiona'pakpo,

²² —Do'hued Apaga be'teypaka'uyne, me'nopog'ayne. Aya'da beyokuyne. Do Diosen Huasi'po o'e, Apag Diosayo'da moknopog'ane. Konig Apag Dios o'epo, konig o'nopog, konig Apag Dios o'ka do'huayo'da ijnopogey kenpa'ti kenomeytaj do'hua Diosen Huasi'poa ijmaknopog'ay. —Jesús a o'mana'uyate.

²³ Huanigpejka'eritaj o'batiahuay'epo,

—Opudomey do'hued huanigpejka'eri mo'epo do'taj Diosen Huasi'potaj on'tiahuaypo durugda mo'ene.

²⁴ A'nenda huakka' Diosen huamanbatia'pakeria kenpa'ti huadaribayo huairiera do Diosen Huasi'potaj e'tiahuayta' men'pakuyatenig'a tiahuayhue' me'nuyne. Kenpa'ti do'hued e'manmadika' e'peeta' on'pakuyatenig'a peehue' me'nuyne. —Jesús a huanigpejka'eritajo'da o'mana'uyate.

Konig Samaria huadaribayo huag'eria 'urua'da o'ka'uyate, konigti yag'kikati'.

²⁵ Ken Moisésenba' e'mana' huamanmadika'eri o'bodpo, Jesús taj o'huahua'po Jesús a nama'dapi' kae'po, —¿Diosere a'noeonhuahukaya'po kate ka'dik ijje? —Jesús taj ona'uyate.

²⁶ —¿Katea' Moisésba' ya'madoya'uyate? ¿Monig i'tiahuay? —Jesús a ona'uyate. Moisésenba' huamanmadika'eritaj ona'uyate.

²⁷ —Dios Huairitaj di' yanika'. Huanopo'a huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Nokjirega huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huasog'a teyda ya'nepo Diostaj di' yanika'. E'nopog'ika' ya'deretpakpo Diostaj di' yanika'. Kenpa'ti konig huata' di' i'ene konigti nog aratbuttaj di' yan'maika'. —Moisésenba' huamanmadika'eria Jesús taj ona'uyate.

²⁸ —Buttida ia'. Kenda eka'nayo Diosere i'noeonhuahuka'apone. —Jesús a ona'uyate.

²⁹ Huadakda ona' aratbut kan'nopog'ede'po Jesús taj ona',

—¿Betataj di' mae'dik ijje? —Moisésenba' huamanmadika'eria ona'nok.

³⁰ —Nogbokerektida Jericó huakka' jakyo dagte o'huag'uyate. Judío aratbut o'epo Jerusalénya' Jericóyon o'huarakpo dagte e'hua'ete sue'da huabereeria on'huahua'po, o'nogka'po, on'bitbitpo, aya'da o'nokbakaya'po yudtakon o'nokbakaya'po dagte ken huabokerektaj o'nenonpo o'nokbahua'uyate. Ke'na judío huabuey'dikte dagte onpahuedyate. ³¹ A'ti judío sacerdote ken dagte o'hua'epo judío huabokerek en-

pahuedyate. ³² Nog huabokerekkon o'hua'epo ke'na Leví aratbut e'etada, o'hua'epo kente enpahuedte e'tiahuayada ke'nakon okpokon'uyate. Leví aratbut Diosen jakya' on'baa'ika'uyate. Ken enpahuedte e'tiahuayada okpokon'uyate. ³³ Nog huabokereknayo judío ehue' Samaria huag'eri o'epo Samaria huag'eri judío huag'eritaj di' maehue' o'nika'. Ken Samaria huag'eri dagte o'hua'epo judío enpahuedte o'tiahuayato'po o'tinepahui'po ³⁴ o'huahua'po, huaentaj 'urusihuada vi-noere okhueke'edepo huakbetakon o'tinuku'depo ke'nen mulayo o'behuika'po huatay jakyo o'tohua'de'uyate. Keyo daka' o'tog'uyate. ³⁵ Eme'te ken Samaria huag'eri ahua'deyapo botta' huakupe kutamayo o'tokdepo jak huatog'eritaj o'yokpo "In judío huabokerektaj daka' yatog'. Nogda huakupe e'paknayo a'ti ijkumede'po o'yokapone." Samaria huag'eria ona'uyate. ³⁶ Ken huabokerektaj huabereeria o'nogka'uyate, bapa' huabokereka on'tiahuay'uyatenig'a, ¿Be'ata di' o'uyate? —Jesús a Moisésenba' huamanmadika'eritaj ona'uyate.

³⁷ —Ke'na o'tinepahui'po okbetbetpo o'tinuku'uyate. Ke'na di' o'uyate. —Ken Moisésenba' huamanmadika'eria Jesús taj ona'nok,

—Yahuati'. Konigti yakikati'. —Jesús a ona'uyate.

Marta Maríaenere jakyo Jesús o'ika'uyate.

³⁸ Jesús a onte'ti o'hua'udhuahua'po huanigpejka'eriere o'hua'uyate. Huakka' jakyo o'kuddepo ettone' o'dikka' Martaa ke'nen jakyo kataye'po o'ed'uyate Jesús taj. ³⁹ Martaa huama'buy María Jesús taj daka' a'nigpe'aya'po Jesús en hua'ita'pote o'huad'uy. ⁴⁰ Martanayo huakka' o'baa'po kenpa'ti huakka'da ka'dik ijje'po o'nopog'epo o'mepu'kepo Jesús taj o'huahua'po,

—Do'hued huama'buya do'taj tihuapokhue' me'ene. Nogtia'da aya'da ijkay. Do'hued huama'buya do'taj tihuapokdik o'e. Kenpa' i'nopog'et. "Martataj yatihuapok." Maríataj yana', Huairi. —Martaa Jesús taj ona'uyate.

⁴¹ —Nogda nogda huakka'da i'ka'po i'mepu'ke'nig'a, Marta. ⁴² Kenyo'da do'taj e'nigpe'e' huadaknanada o'e. Kenda o'nen huama'buy María o'pak. Do'taj e'peeta' o'pak. Kenda huadaknada o'e. Be'api' do'hueddik okdikkayhue'dik o'ne. —Jesús a ona'uyate.

Jesús a konig tiona'pakdik o'e o'manmadika'uyate.

(Mt. 6.9-15; 7.7-11)

11 Nogok bebahueya' Jesús a o'tiona'pakonhua'depo o'batikdenok,

—Juan Bautista ke'nen huanigpejka'eritaj o'manmadika'po huationa'pak o'manmadika'uyate. Konig Juan o'manmadika'uyate konigti oro'omeytaj mon'madika', Huairi. —Nogtiada Jesús en huanigpejka'eria Jesús taj ona'uyate.

² —In konig yan'tiona'pakti': Oro'en Apag i'ene, Apag Dios. Kurudyo i'ika'po kenpa'da huadakda i'ika'ne. O'nendik kenpa'da huadakda o'e. Huairi i'enek ida aya'da ontaj mo'nigpejke'. Dios Huairi i'epo aya'da i'pakpo i'manika'. Kurudyo huag'eria mo'nigpejka'po ogkika'

konigti iyo huadariyo aya'ada huaka'.³ Inme'noete ay-po oro'taj a'nigya'po bo'tihuapok.⁴ Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea' kenda oro'taj dakhuea' mogkame'nigtaj oro'akon o'bakkahuea'demey. Keya' dakhuea'da ogkika' keyo toahue' moe'. Oro' nama'da e'ka'ta' e'paknayo dakhuea' kahue' oei' bo'tihuapok, Apag Dios, ken.

—Jesúsa e'tiona'pak o'manmadika'po.

⁵ Jesúsa nogiti o'manmadika'po,

—Opudomey nogtipi' sikyo nopoka' huadi'en jakyo e'hua'nayopi'. "Do'hued jakyo bidta'da do'hued huadi' okyedenig'a aypobayo' ijje'po ayto yokhue'dik ijje'po sue'da ayto beyok." Ke'na ena'nayo⁷ ke'nen huadi' jakyo o'epo, "Ayto beyok. Onnahue' mee'. Yokhuikdey. Do'huedsi'poere doere o'tayi. Ayto ayokya'po e'mabota' pakhue' ijjey." Ke'na yaapetpi'.⁸ Oro'en huadi' e'eda sikyo nopoka' ayto yokhue' me'ene. "Ayto beyok" oro'omeya' batikonhue'da ona'bednok kan'batike'po sikyo nopoka' ayto bo'yokapone. Katepi' ayto o'paki bo'yokapone.⁹ In o'nona'nig e'tiona'pak o'nonmadika'ne. Katepi' bo'pakpo, "Beyok." Diostaj yan'tion-a'pakika'. Diosa bo'yokapone. Katepi' bo'pakpo, yan'tiona'pakika'po yaduk, batikhue'da bo'ukpo bo'huahuaypo, mo'to'epone. Ijtiaki, menigokhuike' konig Diostaj e'tiona'pak o'enk Diosa mo'nigokhuike'apone.¹⁰ Konig bo'pakpo, "Beyok." Diostaj e'tiona'paknayo Diosa bo'yokapone. Katepi' bo'pakpo bo'tiona'pakpo e'uknayo batikhue'da e'uknayo bo'huahuaypo mo'to'epone. "Ijtiaki, menigokhuike'," e'tiona'pakika'nayo Diosa mo'nigokhuike'apone.

¹¹ Apag Diostaj e'tiona'pak in konig o'e. Huasi'po katetapi' on'pakpo huaojtaj "beyok" o'nona'ika'. Kenda ea'te bo'yokika'apone. "Pan beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa huid yokhue' o'epo. Panda beyokapone. "Biig beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa bihui yokhue' o'epo biigda beyokapone.¹² "Huatahuaokda beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa to'tid yokhue' o'epo huatahuaokda beyokapone.¹³ Dakhuea' huaka'eri ee'pi' huasi'potaj katepi' huadagnada mo'bayokika'ne. Opu-den Apag Dios kurudyo o'ika' huadagnada o'epo 'urua'da bo'yokapone. "Diosen Nokireg beyok." E'tiona'paknayo bo'yokapone. —Kenda Jesúsa huationa'pakon-hua' o'manmadika'uyate.

"Toto' huairia Jesústaj o'teyya'." Sue'ada nama'da on'huaa'uyate.

(Mt. 12.22-30; Mr. 3.19-27)

¹⁴ Nogok huabokerek o'e'uyate. Toto'a o'nopo'toenok a'pakhue'dik o'uyate. Jesúsa toto'taj okendenok huabo'a'da oa'pakon'uyate. Kenda aratbut on'tiahuaydepo kenpa'ti on'pe'edepo, "Kenpihuay," o'da'uyate.

¹⁵ —Toto' huairia Jesústaj o'teyya'nok toto'taj o'makenika'. —Sue'ada oknopohue' huag'eria on'huaa'uyate.

¹⁶ —Diosa ontaj e'ta'mona'wynayo konig Dios kuruderia teyda o'kika'nig konigti yaka'. —Nogomeya' nama'da Jesústaj o'nona'uyate.¹⁷ Kenda kenomey judío huairia on'nopo'neg Jesúsnyayo kenda o'nopo'epo,

—Huadari gobierno huairi huakka'da aratbuttaj huamana'ika'eria huayahuaya e'magkika'nayo aya'da ken aratbuten gobierno huairi ehue'da o'neapo. Kenpa'ti huabet huabetere nogtaj nogtaj e'batuktuknayo ehue'da o'neapo.¹⁸ Konigti toto' huairiomey egka'nayo toto' nog toto'taj e'magka'nayo toto' huairi ehue'dik o'neapo. "Toto'taj a'makenya'po toto' huairia Jesústaj o'teyya'." Nama'da mo'batia'pakne.¹⁹ Toto'taj ka'makene'po toto' huairia do'taj o'teyya' opudomey nama'da mo'tinopo'neg'a. Oro'en huanigpejika'eritaj toto' huairia o'manopo'teypaka'ika' toto'taj kamakmaene'po opuda kenpa' ea'nayo "Da boa'ne." Opudomeyen huanigpejika'eria mona'apone.²⁰ Dios teyda o'epo do'taj be'teypaka'nok toto'taj ijmakenikay. Do Diosen Huairi ijtiakdey aya'ada nopoh'dik o'neapo kenpa'ti nigpejika'dik o'neapo. Opudomeyere ijje'dey. Do'taj menoknopjika'.

²¹ Huabokerekpi' teyda o'epo konig huairi o'epo huakka' piya' o'mato'epo ke'nen jak daka' o'tato'epo. Do'hued jakyo katepi' me'ta'neg daka' ijto'enk bepi' kudhue'dik o'epo o'nopo'neg'a,²² nogapi' huamagka'eria nogiti teyda o'epo kentaj e'huatiaknayo ogka'po jobbakaya'po piya' kenpa'ti aya'da okbato-hua'apo.

²³ Be'api' do'taj pakhue' ee'nayo konig do'taj dakhue'da mo'ene. Sue'ada do'taj on'pakpo daka' mo'knop'epo mo'nigpe'epo huakka'tada Diostaj mo'knop'ee'ne do'taj mo'nigpe'ee'ne. Nogomeynayo do'taj batotikhue' o'nepo huakka'tada maknop'ohue' on'maea'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Dakhue' toto' nokirega huabokerektaj ekhua'deada on-te'ti o'kumej.

(Mt. 12.43-45)

²⁴ —Dakhuea' toto' huabokerektaj e'nopo'toeon-huahua'de' okhua'depo aratbut ehue' ee'yo o'hua'po meyopi' huajika' e'uktada huahuayhue' o'epo "Keyo ijikamey a'kumeyi'." Ken nokirega o'nopo'epo,²⁵ ken huabokerektaj o'nopo'tojikame', kentaj ekyede'te Diosapi' nopo'to'ehue'tada daknopo'da konig jak e'beroke'y-onig 'urua'da o'enk²⁶ ken toto'a o'hua'po nog siete dakhue'nada nokiregtaj o'bahuahuaydepo o'batotiakpo dakhuea'da o'nepo ke'nanayo sue'da dakhue' o'epo ken ontayo' huabokerektaj on'nopo'toenok. Huakkuruda nogtoto'tida o'nopo'to'epo sue'da dakhue'da o'epo ta'pota' ocho dakhuea' toto' on'nopo'to'edepo huabokerek dakhuea'da o'epo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosa ea' huanigpejika'eri durugda o'nika'apo.

²⁷ Jesúsa kenda e'manade'te,

—Ken ettone' o'nen huayea' ontaj besi'popakuypa kenpa'ti ontaj meminoganhuahua'uyto durugnada kajike'. —Ettone'a aratbut egkupopakyo o'epo 'utta'nada ona'uyate.

²⁸ —Do'hued huayenayo sue'da durugmon o'neg'a aya'da Diosba'taj on'pe'edepo on'nigpe'epo ogkika'po

kenata'taj nogiti durugda o'nika'apo. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

—On Diosya' o'tiakuyate. Oro'omeya oknopoe'dik ka'ne'po konig Dios teyda o'kika' konigti yaka'.

—Dakhuea' huaka'eriomeya Jesústaj o'nona'uyate.
(Mt. 12.38-42; Mr. 8.12)

²⁹ Huakka'ananada Jesústaj en'tikupopakte, —Opudomey aratbut oy mo'noika'. Dakhuea'da huae'eri mo'ika'. Konig Dios teyda ka'dik o'e konig e'bayarea' konigti oro'taj mogke' mo'nopoenig'a. Konig Jonás o'e'uyate, konigti Diosa do'taj me'ea'apone. Jonás 'urua'da o'e'uyatenok Nínive huakka' jak aratbut on'nigpeepo Diostaj on'manopo'korea'uyate. Konigti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne 'urua'da ijjeaponok aratbuta men'tiahuaypo oknopoe'dik ya'neapet, Diosa o'ta'mona'uy oknopoe'dik ya'neapet. A'nennada huakka' jak Nínive huae'eritaj Jonás Diosba' e'mana'de'te Nínive aratbut Diostaj on'nopo'korea'po huaboa'da Diostaj on'nigpee'uyate. Oy aratbut do'taj mo'peedenig'a nopo'koreahue' o'nepo do'taj oknopoe'hue' mo'ene. Jonás sue'da huairi o'uyate. Donayo huahuak huairi ijje'po, konigepo kene'huaya'me'noete aya'da Diostaj on'nigbakupobopo kenoka' opudomey oy huae'eri a'neneri Nínive huae'eriere Diostaj onteteyo' bo'ta'bopo. Opudomey oy huae'eri dakhuea'da mo'epo do'taj e'tiahuayada e'peedeada nopo'korehue' mo'uyatenok. Nínive huae'eria kenda Diostaj on'bahuua'apo. A'nennada huadaribayo ettone'a huairi o'uyate. Ke'nendari adtenada o'uyate. Salomón Israel aratbuten huairi huakka'nada o'nopoe'po 'urua'da o'batia'pakika'nok a'peeya'po ken ettone' ke'nenbaya' bidtenada o'hua'onhuahua'uyate. Israel aratbutenbayo o'hua'onhuahua'uyate. Salomóna sue'da 'urua'da o'nopoe'uyate. Donayo 'urua'nanada ijnopoe'po huakka'da ijnopoenig'a oy huae'eria sue'da do'taj mo'peepo moknopoe'ne. Konigepo nogok kene'huaya'me'noete aya'da Diostaj en'nigbakupobo'te opudomey oy huae'eri dakhuea'da mo'e do'taj nigpeehue'ada oknopoe'hue' mo'uyenok, ettone' huairia Diostaj o'bahuua'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Oro'omeyen huakpo konig huaso'en huakjey o'e.
(Mt. 5.15; 6.22-23)

³³ —Huakjey e'bakpakde'te ektiok'e'yo huada'hue' o'nika'. Sorokkosotone'toyo huada'hue' o'nika'. Huakjey e'bakpakte kutopa kutapen on'huada'ika'. Kente jeyda o'enok aya'da on'kudpo batiahuaya'dik o'ne. ³⁴ Aratbuten huakpo konig huaso'en huakjey o'ne. Aratbuten huakpo huadakda ee'nayo huaso'a jeyonigti o'e. Konigti huakjey jeyda ee'te aratbut katapi' e'ka' tiahuaydik o'ne. Aratbuten huakpo dakhue'da ee'nayo daka' tiahuayhue'dik o'ne. Konig sikkiregyo huaso' o'nepo katapi' kahue'dik o'ne. Konigti aratbuten huanopo' o'e konig huakjey aratbutenso'yo o'e. Huadknopo'da ee'nayo huadaky'o' on'nopojika'. Konig 'urua'da Diosa o'nopoe kenpa'ti Diosa o'pak aratbutkon o'nopoe kenpa'ti ogka'. Aratbutennopo' dakhue'da ee'

nayo katapi' dakhue' e'nopoe'nayo aratbuttaj 'uruda e'nopoe' Diosa manopoe'ahue'dik o'mae. Aratbut dakhue'nopo'da ee'nayo konig sikkiregyo o'ne. Meyon huahue'dikda o'ne. Konigepo keyoj, dakyo' yag'kikati'. Huanopoya' huadaky'o' yan'nopoe'po, batikhue' yane'. E'batiknayo konig sikkiregyo mo'ika'apone.

³⁶ Huanopoya' huadakda e'nopoe'nayo Dios konig huakjey ke'nen dag bo'tiahuaya'ne kenpa'ti huadak e'ka' mo'nopoe'ne. Sikkiregyo ehue' mo'ea'apone. Konig huakjey o'bakpakpo 'urua'da o'ta'te tiahuaydik mo'epo kenpa'ti Diosen e'ka' mo'nopoe'apo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Fariseo huairitaj kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eritaj Jesúsa o'bahuua'uyate.

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

³⁷ Jesúsa e'manmadika'de'te, "Doere mo'bape'." Jesústaj fariseoa ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'kuddepo kutopate o'huaduyate. ³⁸ Judío aratbut bapehued huaba' on'bakoyo'ika'. Jesús ba'koyohue' kutopayo o'huadnok fariseoa o'tiahuaydepo, "Kenpihuay, ba'koyohue'ada o'bapeapo," fariseoa o'tinopoe'uyate.

³⁹ —Opudomey fariseo huairi konig plato' taza huabakoyoa'eri mo'epo huaso'ensi'dakyo'da daka' bo'koyoa'ika'ne. Aratbut kan'tiahuaye'po 'urua'da huaso'si'dak bo'koyoa'nig'a huanopo'nayo dakhue'da mo'ene. Nogen on'tae bo'eretpakpo mo'bakkay'ika'ne kenpa'ti katapi' dakhuea' bo'kika'. ⁴⁰ Nama'da mo'nopojika'. Diosa huaso'si'dak o'ka'uyate. Ken Diosa kenpa'ti huaso'en huanopo' o'ka'uyate. Kenda nopoe'dik mo'ene. ⁴¹ Huanopoya' yan'matinepahui'po pai'da aratbuttaj yan'bayokikati' kenda e'kika'nayo aya'da huaso'en 'uruda mo'ea'apone.

⁴² Pai'nada mo'nopo'ea'apone, opudomey fariseo huairi. Aypo huatokbuk sue'da Diostaj bo'yokika'nig'a nog aypo huatokbukba'a 'uruda Diostaj sue'da bo'yokika'nig'a aratbuttanayo huadakda kahue' mo'ika'po kenpa'ti Diostaj di' ehue' mo'ene. Aypo huatokbuk Diostaj yokdik mo'epo kenpa'ti aratbuttaj huadakda kika'dik mo'epo kenpa'ti Diostaj di' e'dik mo'ene. ⁴³ Huanopo'a pai'nada mo'nopo'ea'apone, opudomey fariseo huairi. Judíoen huaitake' jakyo 'uruda huairien huahuadte ehuadta' bo'eretpakika'ne. Huakka' jakte e'hua'e'te "T'tiak huairi." "T'tiak huamanmadika'eri." Kenpa' enayo'da e'peeta' bo'eretpakika'ne.

⁴⁴ Opudomey fariseo huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopo'ea'apone. "Oro'omey huadakda o'ey." Nama'da mo'nopoe'ika'nig'a konig tãhuirigda dakhue'nada mo'ene. Dakhue'da e'ne'tada aratbuta nokothue' o'ne. Opud konig kubaraktone'onig mo'ene. Kubaraktone'taj aratbut tiahuayhue' o'nepo kente on'huae'ika'. Aratbut sorokyo e'para' ee'tada tiahuayhue'da o'nepo on'huae'ika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴⁵ —Oro'omeytakon dakhuea'da o'huaa'ne, huamanmadika'eri. —Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'uyate.

⁴⁶ —Pai'nada mo'nopo'eapone opudomey Moisésenba' huamanmadika'eri. Nogda nogda huakka'da yag'kika', be'api' kenda kahue'dik ee'tada opudomey aratbuttaj mo'mana'ika'ne. Opudnayo sigpi' kenda kahue' mo'ika'ne.

⁴⁷ Pai'nada mo'nopo'eapone opudomey. Opu-domeyen adhuea'pane'kudak Diosba' huamanbatia'-pakeritaj on'barakuyate. E'bueykudaken kubarakta' huid jaksi'po konig okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'ne. ⁴⁸ Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane'a on'batiaraka'uy. Opu-domeyen adhuea'pane' huadakda ogka'uyate opudomeyakon mo'nopo'epo, kubarakta' okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'.

⁴⁹ Konigepo, "Diosba' huamanbatia'pakeri ijmeta'-mona'apoy kenpa'ti huanigpejika'eri ijmeta'mona'apoy. Sue'tada on'barakapo nogomeytaj onhuadiaypo digā' on'magka'apo." Diosa huakka' o'nopo'epo kenda o'mana'uyate. ⁵⁰ Konigepo opudomey aratbut oyda mo'noenig, opudomeytaj Diosa digā' mogka'apone. Opu-domeyen adhuea'pane' Diosba' huamanbatia'pakeritaj on'barakuyate. Diosa huadari e'ka'de'te huakkuruda Abeltaj o'arakpo o'bueyuyate. Nogok nogok nogtaj nogtaj on'barakpo, ta'pota' Zacariastaj o'darakuyate. Diosen 'uru jak kurute 'uhua e'arakika'ta' Diostaj e'nigbakpakika' kutopa o'e. Kutopa Diosen jaknopoya' Zacariastaj o'darakuyate. Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane' on'barakuyat opudomeynayo barakhue' e'uyipi' Diosa digā' mogka'apone.

⁵² Opudomey Moisésenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopo'eapone. Aratbuttaj daka' Diosba' nopoeahue'dik mo'ene. Konig Diosensi'po ee' nopoeahue' o'nepo. Opudomeykon Diosensi'po ehue' mo'eapone kenpa'ti nogomey Diosensi'po ehue'dik o'neapo oknopoeahue'ada bo'ka'po. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³ Jesúsa kenda e'mana'de'te Moisésenba' huamanmadika'eriomeya fariseoerea Jesústaj digā'da on'huadiaypo nogpa' nogpa' kirigayō' o'nona'uyate. ⁵⁴ Jesúsa nama'da kae'popi' yaapetpi' on'nopo'epo on'peenig'a dakhuea' ea' e'peeta' on'paknig'a. Jesúsa dakhuea' oa' e'huaa'ta' on'pakpo.

"Oro' huadakda o'ey." Fariseomeya nogomeytaj nama'da on'manopoea'ika'nig'a fariseotaj keyoj daka' yan'pejika'.

12 Jesúsa daka' o'manmadika'onhuahua'po huakka'nanada aratbut ogkupopakdepo huakka'ada aratbut o'nepo batugon ogka'uyate. Huakkuruda huanigpejika'eritaj o'mana'po:

—"Oro'omey huadakda o'ey." Fariseo huairia aya'tada e'manopoea'ta' on'paknig'a dakhuea'da o'ne. Konig pan e'bia'og' fariseo o'ne. Huakkuruda pan e'ka'te e'bia'og' tiahuyahued mo'epo a'ti e'biade'te e'bia'og' o'e mo'nopo'e. Huakkuruda fariseo huairi huadakda o'ne nama'da mo'nopoenig'a nogok kenda ogkika' bo'tihuaydepo dakhuea'da o'ne nopoe'dik mo'eapone.

Konigepo fariseomey huairitaj keyoj, ijjay. ³ Katepi' konig soatayo' sikkiregya' boa'ika'nig, kenda boa'ika'nig nogok konig huame'noete aya'ada on'peeapo. Konigti jakya'da nog aratbut ehue' ee'ya' kenpa'ti jakhui'kay ekhuikya' utaka' boa'ika'nig kenda nogok huakka' jak eretnopote jakkutagpate on'bopo 'utta'da o'da'apo, aya'ada kan'pee'po o'da'apo.

¿Be'taj okme'pukdik mo'e?

(Mt. 10.28-31)

⁴ Huabokerek huaso'taj arakdik o'ne. Kenyo'da aratbutso'taj arakdik o'ne. Nokiregtanayo arakhue'dik o'ne. Konigepo aratbuttaj mididhue' yanika'. Be'ta'taj okme'pukdik moe' daka' o'nona'ne. Diostayo'da yanokme'pukika'. Diosnayo arakdik o'e kenpa'ti e'bueyde'te nokiregtaj pai'da kan'nopo'e'po ta'akyo en'dik o'e. Kentaj yanokme'puk, ijjay. Do'hued huadi'taj ijjay.

⁶ Bakoyta' aratbut suhuigda on'pakika'. Cinco bakoy a'bakaya'po botta' sigkupe bayokdik o'ne. Diosnayo bakoytaj o'pakpo nogtatipi' okkahuehue' o'e. ⁷ Opudomeytaj Diosa huakka'da o'pakpo daka' mo'ma-tojika'ne. Opuden huakuhijitapi' mo'dikika'ne. Bakoytaj konig sue'da o'pak. Diosa sue'da o'pak. Opudomeytaj huakka' o'paknok me'pukhue' yanika'.

"Jesucristotaj huaknopoe'eri ijjey." Huaa'eritaj Jesúsa o'batia'pak.

(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ "Jesucristotaj huaknopoe'eri ijjey." Aya'ada aratbuttaj on'mana'aponig do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne, "Kenomey kenda e'manade'te do'hued huaknopoe'eri o'ne." Diosen huata'moneritaj ijmana'apoy. ⁹ "Jesucristotaj oknopoe'eri ijjey." Aratbuttaj on'mana'po "Do'hued huaknopoe'eri ehue' o'ne." Diosen huata'moneritaj ijmana'apoy ijjay.

¹⁰ Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne, do'taj be'api' dakhuea' e'huaa'nayo Diosa bakkahuea'dik o'e. Diosen Nokiregtaj dakhuea' e'huaa'nayo Diosa bakkahueahue'dik o'eapo.

¹¹ Nogok judío huaitake' jak huairitaj bo'tohua'apone. Dakhuea' boka'ne mona'po judíoen huaitake' jakyo bo'tohua'apone. Kenpa'ti gobierno huairite bo'tohua'apone. "¿Ka'tia'pi' huairitaj ijmanbatia'pakapo?" Yan'nopo'epo me'pukehue' yane'. ¹² Huairitaj manbatia'pakdik ee'te Apag Diosen Nokirega mo'nopo'e'aponok 'urua'da batia'pakdik mo'eapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huakka'da katepi' e'matoge'ta' eretpakhue' yane'. Jesúsa o'manmadika'uyate.

¹³ —Kenda oro'en huaojkudak o'matoge'uyate kenda do'taj jonposakea'dik o'nenok, do'taj yabayokti'. Do'hued huama'buytaj yanati', Huamanmadika'eri. —Huakka' Jesústaj en'tikupopakya' nogtiada Jesústaj ona'uyate.

¹⁴ —"O'nen huama'buytaj yabayokti'." Onahue'dik ijjeyapo. —Jesúsa huabokerektaj ona'uyate.

¹⁵ —¡Keyoj! Huakka'nada e'matogē'ta' eretpakhue' yanika'. Durugnada a'eyā'po huakka'da katepi' togehue'dik yanika'. Sue'da e'taepi' durugda e'dik mo'ene. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶ Jesúsa a'manmadikaya'po o'manbatia'pakpo, —A'nenda huabokerek o'uyate. Konig huairi o'epo huakka'da o'matogē'uyate. Ke'nen ta'batone' huakka'da ayto o'kerekepo konig aroz huakka'da o'taboyog'uyate. ¹⁷ "Menpa' ijka'apo. Do'hued aroz do'hued ayto huatoē' jak suhuigda o'e. Ayto huakka'da o'енок meyo kudāhue'dik o'e." Kenpa' huairia o'nopoēpo. ¹⁸ Ken, "Oy konig ijka'apoy ijnopoēy. Do'hued ayto huatoē' jak-si'po ijyakyogapoy. Nogda huaboroa'da ayto huamatogē' jak ijka'apoy ijyaka'depo aya'da ayto arozere keyo ijkudā'apoy. Aya'da katepi' ijmatogēnig ijbakudā'apoy. ¹⁹ Kenoka' ijbakudā'depo do'hued huamatogē' jakyo huakka'da ijtoē'apoy. Huakka'da huabayok ijtoē'apoy. Baahue'ada bape'dik ijje'apoy. Mai'dik ijje'apoy. Durugda ijje'apoy." Ken huabokerek nama'da o'nopoēnig'a. ²⁰ "Nama'da i'nopoēnig'a. In sikyo i'bueyapone. Aya' ay-popi' arozpi' nogda nogda huakka'da i'matogēpo huaboro' jakyo i'bakudā'depo noga on'matogēapo. Diosa ken huairitaj ona'uyate." ²¹ Ken konig o'epo aratbut ke'nen huata' huakka'da nogiti nogiti on'matogēpo, huakka'da e'matogēada Diostehuapa'nayo pai'da on'e. —Jesúsa o'manmadika'po o'mana'uyate.

Diosa huaknopogē'eritaj daka' o'matogē'ika'.

(Mt. 6.25-34)

²² Nogok huanigpejka'eritaj, —Aypota' mepu'kehue' yanika'. Kenpa'ti yudtata' mepu'kehue' yanika'. ²³ Diosa teyda o'epo oro'omeytaj mo'manoea'ika'ne. Oro'omeytaj ayto yudtakon bayokdik mo'ika'apone. ²⁴ Surujpig konig o'e yan'nopoēpo. Batukehue' o'nika'. O'gkupaeahue' o'nika'. Ayto huamatogē' jak togehue' o'nenig'a Diosayo'da surujpigtaj ayto o'bayokika'. Diosa bakoytaj sue'da o'pak. Opudomeytanayo Diosa huakka'da bo'pakika'ne. Aya'da katepi' bayokdik mo'ika'apone. Me'pu'kehue' yanika'. ²⁵ Aratbut nogiti huabidda ee'ta' on'pakpo, huakka'da e'mepu'keada nogiti huabidda ehue'dik o'neapo. ²⁶ Kenda mo'mepukepo ehue'dik mo'ēapone. Nogta' nogta' katetapi' mepu'kehue' yanika'.

²⁷ Huakhuen 'urunada o'ne. Baahue'ada o'nika' kenpa'ti batiokhuihuihue' o'nika' mo'nopoēt. Salomónkudak huairitone' o'uyate. Huakka'da o'matogē'uyate. 'Uruda yudtaj o'matogē'po o'utika'uyate. Huakhuen 'urunanada o'nika', Salomónnayo sue'da 'uruda o'utika'uyate. ²⁸ Diosa huakunopia okhuenpaka'. 'Urua'da o'ka'. Ida okhuenkot. Ida o'taset. Diosa huakunopia okhuenpakika' kenpa'ti opudomeytaj huakka'da o'pakpo bo'tihuapokika'apone yudtaj mo'matogē'ika'apone. Sue'da moknopogēpo nogiti Diostaj daka' yanoknopogē'. ²⁹ Katetapi' mepu'kehue' yanika'. ¿Kate o'bape'apo? Nopogēhue' yanika'. ¿Kate o'mamayā? Nopogēhue' yanika'. ³⁰ Oknopogēhue' huagē'eria yudtata' kenpa'ti ay-pota' kenpa'da on'eretpakika'. Opudnayo aytopi' yud-

tapi' togehue' mo'ēnig Apag Diosa kenda o'nopoika'. ³¹ Kenpa'da Dios Huairitaj yan'pakika'po yan'nigpejka'. Ken konig Dios Huairitaj e'paknayo Diosa bo'yokika'apone. Katepi' bo'pak yudtapi' aytopi' Apag Diosa bo'yokika'apone. —Jesúsa ke'nen huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

Kenda Dios Huairitaj mo'nigpeeonhuahua'po bo'kika'nok Diosa kurudya' okkahuehue'dik o'ēapo. Kurudya' Diosere huakka'da mo'matogē'apone.

(Mt. 6.19-21)

³² —Do'hued huanigpejka'eri mo'epo sue'da mo'ene. Me'pukhue' yane'. Opudomeyen Apag Dios o'paknok kenoka' aya'ada Diostaj on'nigpeēdepo opudomeykon Apag Diosere huairida mo'ēapone. ³³ Kenda mo'matogēnig yan'bahuaya'. Yan'bahuaya'depo pai'da aratbuttaj ken huakupe yan'bayoketi'. Kenda e'ka'te Diosa kurudya' bo'tiahuayapone. Okkahuehue'dik o'ēapo. Kenda bo'ka'po kurudyo Diosere huakka'da mo'togēapone. Kenda matone'pakhue' o'ēapo. Okkayhue'dik mo'ēapone. Huabereeria berehue'dik o'neapo. Kenpa'ti kenda kurudya' mo'togēaponig sukka'poapi' bapehue'dik o'ēapo. ³⁴ Huakka'tada katetapi' e'paknayo Diostaj sue'da bo'pakapo. Diostaj mo'nigpeēpo pai'da aratbuttaj e'bayokika'nayo Diostaj huakka'da bo'pakapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús Huairitaj ekpogē' yan'nigē'ika'.

³⁵ —Onte'ti indariyo ijtiakapoy. Do huairitaj ekpogē' mennigē'ikati'. Konig en'togēpak fiestaya' huairi ekye'taj ke'nen huanaba'a ekpogē' on'nigē'ika'. Ken ekye'te huairitaj ida nigokhuike'dik o'neapo. Konigti do'taj ekpogē' mennigē'ikati'. ³⁷ Konig huairi o'tiakpo ke'nen huanaba'a ekpogē' en'nigē'te o'bahuahuayatonok durugda o'neapo. Ken huairi nog yudtaj o'tiokotdepo yan'bahuad huanaba'taj o'mana'depo ayto o'bayokeapo. Huanaba'taj o'bayokeaponok durugda o'neapo. ³⁸ Huairi nopotesikyo o'tiakapopi' sikyoed-dapi' o'tiakapopi'. Huanaba'a ekpogē' on'nigē'po huairi e'tiakte durugda o'neapo. Huanaba' durugda o'neapo. ³⁹ Kenpa'ti nogdakon yan'nopoē'. Konig huabereeri a'bereya'po ken horate o'tiakapo jak huatagē'eria e'nopoē'nayo tayhue' o'енок huabereeria jakyo kudhue'dik o'ēapo. Kenpa'ti berehue'dik o'ēapo. ⁴⁰ Do kurudya' ijtiakaponok ekpogē' mennigē'ikati'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kenoka' huame'noe sikyopi' o'tiakapo nopogēhue'da ene'te kenoka' ijtiakapoy. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huairien huanaba' huamatogē'eri daka' huakika'eri konig o'ne. Huairien huanaba' huamatogē'eri daka' kikhue' huagē'eri konig o'ne.

(Mt. 24.45-51)

⁴¹ —¿Oro'omeytayo'da menpa' kenda onmadika', Huairi? ¿Menpa' nogomeytakon i'manmadika'? —Pedroa ona'uyate.

⁴² —Huanaba' huamatōē'eri daka' huakika'eri kenpa'ti huanaba' huamatōē'eri 'uru'ada huaknopōē'eri konig o'ne ijmanmadikay. Ken huairien jak huanaba' huamatōē'eritaj "Do'hued huanaba'taj aypo yamabayokikati'. Nogbayo ijhua'apoy. A'ti ijtiakapoy." Onanpo. ⁴³ Huairi o'tiakdepo konig huiria onanme'nig huanaba' huamatōē'eria daka' aypo e'bayokika'nayo durugda o'ēapo. ⁴⁴ "Aya'da do'hued ijmatōē'nig daka' me'tamatōē'." Huairia ken huanaba'taj onanpo. Buttida ijjay. ⁴⁵ "Do'hued huairi ijhue'da ya'ēpo yatiakapet." Huanaba'a e'nopōē'nayo nog huanaba'taj huabokerekere ettone'eretaj huaboa'da o'mabitbitpo kenpa'ti huaboa'da huakka' o'babudhua'po huakka' o'mai'onhua'po kenpa'ti konig sine' o'siborudhua'po ⁴⁶ Kenda huanaba' huamatōē'eria e'ka'te kenoka' ken huanaba' ēkpōē' nige'hue' ēē'te kenpa'ti kenme'noete o'tiakapo nopōē'hue'da ēē'te huairi o'tiakapo. Ken huanaba' huamatōē'eritaj castiga digā'da o'gka'apo kenpa'ti oknopōē'hue' huāē'eriere kenpa'da o'maenapo.

⁴⁷ Huanaba' ke'nen huairi o'paknig en'nopōē'ada kahue' o'nepo dakhue'en o'gka' kenpa'ti huairi e'tiakapote ēkpōē' nige'hue' o'nenok kenomeyen huairia huakka'da castiga o'magka'apo. Konigti aratbut kenda ijmanika'nig e'nopōē'ada nigpēē'hue' o'nepo kenpa'ti do e'tiakapote ēkpōē' nige'hue' mene'apetnigtaj Diosa castiga digā'da ya'magka'apet. ⁴⁸ Nog huanaba'a kenda huairi o'paknig nopōē'hue' o'nepo kenda huairi pakhue'tada o'gka'nok huairia sue'da castiga o'magka'apo. Dakhuea' o'gka'nok sue'da castiga o'magka'apo. Konigti aratbut kenda ijpakī nopōē'hue'ada kenda pakhue' ijje'nig egka'nayo Diosa sue'da castiga o'magka'apo. Diosapi' huairiapi' aratbuttaj huakka' katēpi' e'bayoknayo daka' nigpēika'dik ka'ne' Diosa 'uru'ada e'nopōē'ayā'nayo daka' nigpēika'dik o'neapo. Diosa huakka' e'tihuapoknayo nogomeytakon huakka'da tihuapokdik o'neapo. —Ken konig Jesúsa o'manmadika'uyate.

Jesústaj sue'ada o'noknopōē'apo nogomeya sue'ada oknopōē'hue' o'neapopo huaknopōē'eritaj on'bahuadi-ayapo.

(Mt. 10.34-36)

⁴⁹ —In huadariyo aratbut abakpoespakaya'po ijtiakuy. Aratbut on'poespakpo konig ta'ak e'bakpak o'ē. Ken ta'ak a'bakpakaya'po ijtiakuy. Ken oyda e'bakpakte ijjeretpaki. ⁵⁰ Konig bautiza egka'te o'ē konigti pai'da nopōē'dik ijje'apoy. Pai'da ijnopo'ēapopo ijme'pukey. ⁵¹ Aratbut nog aratbuttaj a'manoeyyaya'po o'tiakuy opudomey nama'da mo'nopōē'ne. Aratbut nog aratbuttaj a'manoeyyaya'po Diosya' tiakhue' ijje'uy. Aratbut nog aratbuttaj a'poespakaya'po Diosya' ijtiakuy. ⁵² Huaboa'da nogjakyotida huabet nog huabettaj dakhuea' on'bahua'pakapo. Cinco o'nepo tresa dostaj dakhuea' on'bahua'pakapo kenpa'ti dosa trestaj huadak hua'a on'batia'pakapo. ⁵³ Sue'da do'taj on'pakapo nogomeyā'nayo do'taj pakhue' o'nepo konigēpo oknopōē'hue' huāē'eria dakhuea' on'bahua'pakapo. Huaoapi' do'taj oknopōē'hue'da me'ēpo huasi'potaj huaknopōē'eritaj

ya'huadiayapet. Mune'yo huaknopōē'eritaj huayēa huadiaydik ya'ēapet. Huakabua huasu'taj huadiaydik ya'ēapet. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Kurudtaj on'tiahuaypo huame'noe huadak o'ēapopi' dakhue'me'noe o'ēapopi' aratbuta on'nopōē'ika'.

(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

⁵⁴ —Opudomey indariyo mo'ēpo kurudyo e'sihui' sika e'bia'te niokpo yakudyon bo'tiahuaypo "Ohui'apo," bo'ika'nig a'ti o'hui'apo. ⁵⁵ Kenpa'ti indariyo mo'ēpo toyed e'baboknayo "juknanada o'ēapo," bo'ika'nig ida juknanada o'ēapo. ⁵⁶ Opudomey nama'da huanopōē'eri mo'ēne. Kurud bo'tiahuaypo o'hui'apo kenpa'ti juknanada o'ta'teapo e'nopōē'ika'ada inok do'tanayo Diosen Cristo o'ē oknopōē'hue' o'nene. —Jesúsa o'mana'po.

Nog aratbuta gobierno huairitaj e'tohua'nayo ida yan'noeya'.

(Mt. 5.25-26)

⁵⁷ —Kenda huadak e'ka' o'ē. Kenyo'da 'uruda o'ē. Opudomeya onda nopōē'dik mo'ēne. ⁵⁸ "O'na dakhuea' ika'ne," noga ena'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'depo e'tohua'te kentaj yanoeyā'. E'madehue'nayo huakupēpi' yayokti'. Noeyahue'pi' yokhue'pi' ēē'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'apone. Ken gobierno huairi sorotataj bo'yokapone. Sorotataa huabakudā' jakyo bo'kudā'apone. ⁵⁹ Keyōda ijhue'da o'gkhuē'dik ijēapone. Aya'da dehue'te i'yokde'po o'gkdik ijēapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Aya'da dakhuea' o'gka'depo nopo'korea'dik ya'nepo on'te'ti Diostaj nigpēika'dik yane'. Jesúsa o'mana'uyate.

13 Kenoka' sue'ada Jesústaj o'nonbatia'pakpo. Sue'da huabokerek Galilea huadaribayo huāē'eri Diostaj oveja 'uhua on'nigbatiaraka'depo Pilato gobierno huairien sorotataa Galileayo huāē'eri huabokerek-taj on'batiaraka'po 'uhua mimi huabokereken mimiere jontayo' o'mimihua'uyate. Jesústaj o'nonbatia'pak'uyate.

² —Kenomey huabokerek Galileayo huāē'eria dakhuea'da o'gkika'po on'mabuey'uy. Nogomeynayo sue'da dakhuea' huaka'eri o'nepo mabuey'ue' o'ne. Kenpa' nopōē'hue' yane', ijjay. Opudomey aya'da nopo'koreahue' ēē'nayo kenpa'ti mo'mabueyapone. ⁴ Kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo huabid jaktone' o'huēkpo o'manbetuyate. Dieciocho huabokerektaj o'manbetuyate. Kenomey huabokereka on'mabuey'uyate dakhuea'da huaka'eri o'nepo konigēpo on'mabuey'uyate. Nogomey Jerusalén huāē'eri sue'da dakhuea' huaka'eri o'nepo buey'ue' o'ne'uyate. Kenpa' nopōē'hue' yane', ijjay. Opudomey nopo'koreahue' ēē'nayo kenpa'ti aya'da mo'mabueyapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Higuera hueymey dapakhue'da o'ē. Ken konig Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

⁶ Jesúsá ken konig o'ē o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Nogtida huabokereka ta'ba o'to'ēpo menpa'ti higuera huada yanhuadmet o'nopo'ēpo ta'bayo o'hua'po huadataj o'tiahuaynig'a onhuadhue' o'ēnok ⁷ ta'ba huato'ē'eritaj,

“Eya' bapa' huabayok in ta'bayo ijtiakdeme'nig'a higuera hueymey huada onhuadhue' o'ēme'. Yata'teg. In sorok huadak o'ēnig'a nama'da o'kere.” Ta'ba huato'ē'eritaj ona'uyate. ⁸ “In huabayoknayo ta'teghue' ijje'apoy, hueymeyta'po ijtoruapoy kenpa'ti 'uhua ovejadohua'a ijta'potibukapoy. ⁹ Nog manhua'ata' ya'da pakapetpi'. Dapakhue' ee'nayo ijta'tegapoy.” Ta'ba huato'ē'eria ona'uyate. —Ken konig Israel oknopōehue' huā'eri o'ne Jesúsá o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

Kenme'noe okmapie'ahuaddikte ettone' dakhue' e'ika'te Jesúsá o'yarea'uyate.

¹⁰ Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbut baahue'dik e'nika'te judiōen huaitake' jakya' Jesúsá o'manmadika'po. ¹¹ Keyo huaitake' jakyo ettone' o'ēpo dakhue'da o'ēonhuahuika'uyate. Dieciocho huabayok dakhue'da o'ēonhuahuika'uyate. Dakhue' toto'a ken ettone'taj ogka'nok sodoa' o'boika'po butuka' bohue'dik o'ika'uyate. ¹² Jesúsá o'tiahuaydepo —I'yaredene, ettone'. —Jesúsá ona'uyate.

¹³ Ken Jesúsá o'tibata'tenok ida ken ettone' butuka'da o'bodpo huabo'da “Dios 'urunanada o'ē,” kenpa'ti “dakiti Dios” oa'uyate. ¹⁴ Huaitake' jak huairianayo o'huadiay'uyate. Judiōen okmapie'ahuaddik huame'noete Jesúsá o'yarea'denok o'huadiaypo,

—Seis huame'noe baa'dik mo'ene. Ken seis huame'noe e'yarea'ta' e'paknayo yan'tiakti'. Judiōen okmapie'ahuaddik huame'noete be'yare'po tiakhue' yanika'. —Huaitake' jak huairia o'mana'uyate.

¹⁵ —Nama'da huanopō'eri mo'ene. Okmapie'ahuaddik huame'noete opudomey aya'da opudomeyen vacatapi' burrotapi' hue'ey kan'maye'po bo'tikujpo hue'eyte bo'tohua'ika'ne. ¹⁶ In ettone' Abrahamen adhuea' huayayo ee'tada toto' huairia dakhuea' ogkadhuahuika'nok ettone' dakhue'da o'ēonhuahuika'po dieciocho huabayok dakhue'da o'ēonhuahuika'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'yarea' huadak o'ē. Dapi' huadakda o'ē yan'nopō'. —Jesús Huairia judiōen huaitake' jak huairitaj ona'uyate.

¹⁷ Jesúsá kenda enade'te kenomey Jesússtaj on'huadiayika'nig'a on'mabira'uyate. Nogomeynayo aya'ada Jesússtaj durugda o'nepo, kenda 'urua'da Jesúsá o'kika' on'tiahuaydepo kentaj durugda o'nuyate.

Mostazakidtaj ken konig o'ē o'man'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

¹⁸ —Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'no-knopō'aponigtaj on'nigpē'aponigtaj ken konig o'ēapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. ¹⁹ Konig huabokereka suigkidda mostaza huakid o'tuk. Kenkida o'kerekdepo nogok huaboro'da o'ēdepo hua'opite huakka' bakoya o'pakka'. Konigti huakkuru Dios Huairien huaknopō'eri sue'da o'ne. Nogok huakka'ada Dios Huairitaj o'noknopō'epo on'nigpeonhuahuika'po huakka'nada huaknopō'eri o'neapo. —Jesúsá o'mana'uyate.

Pan e'bia'og'a ken konig o'ka' Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.33)

²⁰ —Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'no-knopō'aponigtaj on'nigpē'aponigtaj ken konig o'ēapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. ²¹ Konig sigda pan e'bia'og'a ettone'a huakka' harinaoggyo o'tokbuk. Harinaoggyo e'bia'og' o'tokbukdepo daka' ogkuayaga'. Huabada o'kudapo. Aya'da o'bia'apo. E'bia'og'a o'bia'po konig Dios Huairien huadak hua'a on'manmadika'nok huakka'ada nogya' nogya' huabada o'noknopō'epo. —Jesúsá o'mana'uyate.

Diosyo huahua' konig suigda akbogpe huakud o'ē.

(Mt. 7.13-14, 21-23)

²² Jerusalényon Jesúsá o'hua'udhua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'pokandepo o'manmadika'uyate.

²³ —¿Menpa' Diosa sue'tada ya'manopo'yarea'apo? —Nogtiada Jesússtaj ona'nok,

²⁴ —Diosyo huahua' konig suigda akbogpe huakud o'ēnok huakka' yan'pakpo yan'kud. Huakka'ada egkudta' on'pakpo onhuahua'nig'a kudhue'dik o'neapo Diosenbayo a'kudya'po konig o'ē ijmanbatia'pakapoy.

²⁵ Jak huato'ē'eri huairi nogok e'mabode'te akbogpe jokhuikdepo opudomey dakhuea' huakka'eri jak kurute mo'ēpo “Mo'nigokhuike', Huairi.” Mona'aponig'a. “Opudomey meyo huā'eri mo'ēt. Okiehue'ya o'nene.” Huairia o'mana'apo. ²⁶ “Onere o'bape'ikay kenpa'ti onere o'may'ikay kenpa'ti oro'omeyen jak kuruta' onmadika'onhuahua'uyne.” Opudomeya huabo'da mona'apone. ²⁷ “Opudomey meyo huā'eri mo'ēt o'nona'dene. Do'taj me'nokhua'. Dakhuea' huaka'eri mo'ene.” Huairia mona'apone. Kenda konigti Diosa mona'apone. ²⁸ Keyon dakhuea' huaka'eria bokbahua'depo pai'da mo'manopo'ēapet. Kenpa'da Diosyo huahue'dik mo'ēapopo. Abraham Isaacere Jacobere Diosen huanmanbatia'pakeriere Dios Huairiere adyoda ee'ne'te mo'batiahuaydepo. Digā'da mo'bahuikonhuahuika'apo. Pai'da mo'nopo'ēpo bo'idokboke'apo. ²⁹ Kenpa'ti aratbut Dios Huairitaj on'batiakapo. Niokpo e'groyen on'tiakapo. Niokpo e'huakudyen on'tiakapo. Toya' kenpa'ti kutaya' on'tiakapo. Nogya' nogya' Dios

huairitaj on'huatiakapo. Dios Huairiere konig ke'nen-si'po on'bape'ika'apo. ³⁰ Huakka'ada oy konig Diosen aratbut ehue'da o'ne. Judío aratbut ehue'da o'ne. Nogok Diosa o'matinepahuinok Diosere o'neapo. Nogomey judío aratbutpi' oy Diosen aratbut o'ey on'nopoqenig'a nogok Dostaj oknopogehue' o'neaponok Diosa matinepahuihue' o'maeapo. Diosere ehue'da o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jerusalén huag'eritaj Jesúsa o'matinepahui'uyate.
(Mt. 23.37-39)

³¹ Kenoka' sue'da fariseo aratbut o'nokyepo, —Iya' yabakhua'. Herodes gobierno huairia ontaj e'arakta' o'pak. —Fariseoa Jesústaj o'nona'uyate.
³² —Yanhuati'. "Eya', oy eme'tekon sue'da huame'noe toto'taj ijmaenapoy kenpa'ti ijbayarea'apoy dakhue'taj ijbayarea'apoy. Eme'te kenta' aya'da ijkuhuitapoy, oa'," Herodestaj ya'nona'. Herodes nama'da huaa'eri konig engaña huaa'eri o'ey. Fariseomeytaj o'mana'po. ³³ Ken oy eme'te adme'ta' nog adme'ta' nog adme'ta' Jerusalényo hua'dik ijey. Jerusalényayo' Diosen huanbanbatia'pakeri bueydik o'nika'. —Jesúsa o'mana'uyate.
³⁴ —Jerusalényo huag'eritaj o'nona'ne. Diosen huanbanbatia'pakeritaj mo'mabatiarakika'uyate. Kenpa'ti Diosa o'mata'mona'uyatenigtaj, kenomeytaj huida mo'bapa'ea'po mo'mabatiarakika'uyate. Konig huatahuaj huayeg huasi'potaj okajpea o'batioka'ika' konigti opudomeytaj a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuynig'a, nogok nogok a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuynig'a opudomeynayo pakhue'da mo'e'uyne.
³⁵ Opudomeyen jakya' Diosa o'bakhua'de. Opudomeytaj tiokahue' mo'e'apone. Tihuapokhue' mo'e'apone. Kenpa'ti nopo'yareahue' mo'e'apone yan'nopoq'e'. Nogok do'taj tiahuahue' o'neonhuahuika'apone. "Dios Huairia in huabokerektaj o'ta'mona'uyate. Huadakda o'ey." Nogoknada mona'deapone kenda onte'ti do'taj bo'tiahuahue'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huabokereka dakhue'da o'eyo, huabopij hua'opiere ke'poda o'iyokuyate. Jesúsa o'yarea'uyate.

14 Nogok okmapig'ahuaddik huame'noete a'bapeya'po Jesús o'hua'uyate. Fariseo huairien jakyo o'hua'po, nog fariseo huairi o'nepo menpa' Jesús okmapig'ahuaddik huame'noete ya'yareapetpi' on'nopoqepo Jesústaj daka' on'tiahuahue'uyate. ² Jesús huakkuruyon huabokerektaj okpogepo dakhue'da o'eyo huabopij hua'opiere dig'a da o'iyokuyate.
³ —¿Okmapig'ahuaddik huame'noete menpa' yarea'dik ya'e? ¿Menpa' yareahue'dikpi' ya'e? —Jesúsa o'mana'po, Moisésenba' huamanmadika'eritaj kenpa'ti fariseotaj o'mana'nok. ⁴ Huamanmadika'eri fariseoere a'tokhue'da o'nenok Jesúsa dakhue'taj o'yareadpo o'ta'mona'uyate. ⁵ Onte'ti fariseomeytaj,
—Opudomey o'nen burropi' vacapi' huag'ey huabid sorokkogyo okmapig'ahuaddik huame'noete e'e'pi' e'takotnayo dapita' ida sorokkogyo bo'totokatu'ika'. Opudomey kenda daka' mo'nopoq'e'. —Jesúsa o'mana'uy-

ate. ⁶ Kenda Jesúsa eade'te buttida o'ey on'nopoqepo nogda a'tokhue' o'nepo sohuata'da o'noke'uyate.

E'togepak fiesta menata huahudad ya'huad Jesúsa o'manmadika'uyate.

⁷ Ken fiestayoy on'batiakpo kutopate on'bahuadpo kente huairi on'huadika' ken huahudatjaj on'ukpo on'huaduyate. Jesúsa kenda o'tiahuahue'apone o'manmadika'po:
⁸ —E'togepak fiestate yatiakti' enade'te on'hua'depo huairi o'ey aratbuta me'noknopog'epo kente huaboro' huairi on'huadika' kente huadhue' yanika'. Huairien huahudate e'huadnayo nogda huakhuairi o'tiakatoapopi'. ⁹ Fiesta huaka'eria ontaj behuatiakaponepi'. "Yakbo' in huabokerek kente o'huadapo," mena'apetpi'. Ken nogyon kente huanaba' on'huadika'nig kente huaddik i'eyapo. I'bira'epo nogtekon i'huadapone. ¹⁰ E'togepak fiestayoy yanhua'po kente huiri ehue'a on'huadika' kente yanhuadatoti'. Kente e'huadte fiesta huaka'eria o'tiakdepo, "Nogyon kente huairi on'huadika'nig kente yahudad, huadi'." Ontaj ona'dik mo'e'apet. Kenoka' huadakda i'eyo konig huairi i'ey aya'ada kutopate on'huadpo on'nopoqepo. ¹¹ "Huairi ijey," aratbut huata'da nama'da e'tinopog'nayo "Huairi ehue' i'ey," Diosa o'batia'pakapo. "Huairi ehue' ijey." Aratbuta huata'da e'tinopog'nayo "huairi i'ey." Diosa o'batia'pakapo. —Jesúsa o'mana'uyate.
¹² "E'togepak fiestate yatiakti' Jesús." Fariseoa oname'nigtaj kentaj Jesúsa ona'po,
—Nogok onte'ti fiesta i'ka'po huakka' aypo i'manhuad'po, huadi'taj, huama'buytaj, huaojtaj, huayetaj, huairitaj "Yan'tiakti', aypo doere mon'bape'." Kenomeytaj manahue' ya'ika'. Kenomeytaj e'tobape'nayo onte'ti kenomeyere i'bape'apetpi' kenpa'ti dehuehue' mo'e'apone. ¹³ Fiesta eka'nayo huakka' aypo e'manhuad'nayo "Yan'tiakti' doere aypo mon'bape'." Pai'da huag'eritaj, dakhue'sotaj, huakketaj, ekspobigtaj yamana'ika'. ¹⁴ Kenda e'mana'ika'nayo durugda i'eyaponok kenomeya kenpa'ti ontaj tobapehue'dik mo'e'apone Diostaj daka' huanigpe'ika'eri kurudyo Diosyo en'huade'te Diosa huadakda mo'nigka'apone. —Jesúsa ona'uyate.

"Doere mon'bape' yan'tiak." Dios Huairia huakka'tada o'mana'uy. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁵ Nogtida huabokereka kutopate o'tohuadpo Jesústaj kenda o'p'edepo Jesústaj
—In huadariyo Dios Huairiere Diosen aratbutere durugteda on'bape'apo. —Kenbokereka Jesústaj ona'uyate.
¹⁶ Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,
—Huairia a'ti huakka'tada aypo kan'manigmanhuadje'po o'mana'apo. Huanaba'taj o'mata'mona'po, "Huairia be'tobape'po a'ti aypote yan'tiakti'." Yan'mana'. Huakka'tada yan'manati'. ¹⁷ Ken aypo e'mahuueyde'te, onte'ti huanaba'taj o'mata'mona'po,

kenomeytaj 'ikken mo'maname'te "Oyda yan'tiak. Aypo o'mahueyde yan'tiak." Yan'manati'.¹⁸ Kenda e'peēdea-da "Aypote huahue'dik ijjeý." Aya'ada huaboa'da konigti on'mana'po, "Ta'ba huakupete ekkai'me'tenok tiahuyatudik ijjeý. Konigepo aypote huahue'dik ijjeý. Huairia do'taj huadiayhue' ke'ē'." Huakkuruda huanaba'taj ona'uyate.¹⁹ Noga "Diez toros konig 'uhua vaca konig tronco huatotokeri huakupete ijbae'dey. Menpa'ti huadakda totokdik ya'ē'ta'po tiahuyadik ijjeý. Aypote huahue'dik ijjeý. Huairia do'taj huadiayhue' ke'ē'." Noga huanaba'taj ona'uyate.²⁰ Noga "Ijtōepakdey. Konigepo aypote huahue'dik ijjeý." Noga'kon ona'uyate.²¹ Huanaba' huairitaj on'kumejdepo kenda aratbuta on'mana'denig huairitaj on'nona'to'uyate. Kenoka' huairi o'diayonpo, "Huakka' jak kurute yanhuati'. Aya' jak kurute yanhua'eti'. Iyo pai'da huāē'eritaj yan'batotiakti'. Dakhue' huāō' huāē'eritaj yan'batotiakti'. Huakkettaj yan'batotiakti'. Kenpa'ti huakpobigtaj yan'batotiakti'." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate.²² Noga'kon huanaba' onte'ti on'tiakdepo, "Konig o'na on-ame'nig konigti o'kay, huairi, huakked huahud o'ēnok nogda tiakdik o'ne." Huanaba'a o'nona'nok²³ "Nogyon nogyon dagtepi' huāhuētepi' meyōpi' aratbut e'ne'te, huairien aypote yan'tiakti' i'ghua'da yan'manati'. Huakka'da do'hued jakyo e'ta'eta' ijpaki.²⁴ Konigepo aya'da huakkurueritaj yan'tiak, doere yan'bape' ijmana'nig'a aya'ada do'ere huakka' aypo bapehue' o'neapo." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. —Ken konig Dios Huairia o'ka'apo Jesús'a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Cristotaj e'nigpejka'ta' e'paknayo huakkuruda monig ka'dik ijjeý nopōē'dik ya'ne.

²⁵ Jesús'taj huakka'ada aratbut on'tahua'ēnok o'batikorudpo, o'mana'po:

²⁶ —Be'api' do'taj e'nigpejka'ta' e'paknayo do'taj huakka'da di' ē'dik me'nika'. Huaōjtapi' huāyē'tapi' huātoē'tapi' huasi'potapi' huama'buytapi' huidpotapi' huata'dapi' sue'da di' yanika'. Do'tanayo huakka'da di' ē'dik yanika'. Beapi' do'taj huakka'da di' ehue' eē'nayo do'taj nigpejka'hue'dik mo'ēapone. Do'hued huanigpejka'eri ehue'dik mo'ēapone.²⁷ Konig hueypa cruzte pai'da on'nopo'ēpo konigti do'taj a'nigpejkaya'po pai'da e'nopo'ēta' pakhue' eē'nayo do'hued huanigpejka'eri ehue'dik mo'ēapone. Kenpa'de huā'enda e'paknayo do'hued huanigpejka'eri ehue'dik mo'ēapone.²⁸ Menpuru do'huedda katepi' ijeretpakika'nig Jesús'taj a'nigpejkaya'po onte'ti do'huedda eretpakhue' ijje'apo, kenpa' huakkuruda daka' yan'nopo'ēpo. Kenpa'da huā'enda e'paknayo do'hued huanigpejka'eri ehue'dik mo'ēapone. Do'hued huanigpejka'eri eē'ta' e'paknayo huakkuruda monig ka'dik ijje' daka' yan'nopo'ēpo. Pai'da ijnopo'ēapetpi', nogpi' aya' ijmatōēnig pai'da huāē'eritaj bayokdik ijje'apetpi', kenpa' huakkuruda daka' yan'nopo'ēpo. Konig huabokereki' huaboro' jak e'ka'ta' o'pakpo huakkuruda menigte ē'dik ya'ēt daka' o'nopo'ēpo. Sue'da e'tōē'nayo jak huaboa'da kahue' o'ēapo.²⁹ Daka' nopōēhuedāda eka'nayo jak 'iddu

o'ka'denig'a siro jaktaj huakupebayo' o'ēpo dakeahue'dik o'ēnok aya'ada kentaj on'tierikapo.³⁰ "Ken huabokereka huaboro' jak e'ka'ta' o'paknig'a jak dakeahued huakupe o'dakea'po jaknayo dakeahue'dik o'ēapo." Huayahuaya kenda on'mana'po on'tierikapo.³¹ Konigti gobierno huairipi' diez mil sorotataj o'matōēpo nog gobierno huairipi' ke'nen taka' veinte mil sorotataj o'matōēpo on'tiak. Tiakhuedāded gobierno huairi diez mil sorotataj o'matōēpo daka' nopounhua'dik o'ēapo. "Do'hued diez mil sorotataj menpa' gana ka'dik ya'net." Nopōē'dik o'ēapo.³² Gana kahue'dik o'neapo. E'nopōē'nayo sue'da huabokerektaj taka' huairitaj o'mata'mona'apo. "E'manoeya'ta' o'paki." Taka' huairitaj ya'nona'. O'mana'apo.³³ Ken konig, "Jesústaj a'nigpejkaya'po Dios Huairia e'paknayo do'huedda eretpakhue' ijje'po aya'da ijmatōēnig kenpa'da ijmaenapoy." Kenpa' nopōēhue' eē'nayo do'hued huanigpejka'eri ehue'dik mo'ēapone.

Sal konig Cristoen huanigpejka'eri o'ne. Sal pai' ehue' eē'nayo kenpa'da en'dik o'ē.

(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

³⁴ Sal huadakda o'ēpo aratbuttehuapa'. Konigti do'hued huanigpejka'eri konig sal huadakda o'nepo aratbuttehuapa' huadakda o'ne. Sal huadak ehue' eē'nayo onte'ti huadak kahue'dik o'ēapo.³⁵ Sal huadak ehue' eē'nayo huadaritehuapa' huadak ehue'dik o'ēapo. Paichi kahue'dik o'ēapo. Kenpa'da en'dik o'ē. Daka' men'pēē'. Daka' me'noknopoenka'. —Kenda Jesús'a o'manmadika'uyate.

Oveja e'titikon ken konig o'ē Jesús'a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 18.10-14)

15 Jesús'taj a'peēya'po aya'ada gobierino huakupe huabae'eri dakhuea' huaka'eriēre Jesús'taj on'huahua'po. Ken gobierno huakupe huabae'eri en-gaña huaka'eri o'nika'po dakhuea' huaka'eriēre Jesús'taj on'huahua'uyate.

² —Dakhuea' huaka'eritaj o'bae'. In huabokereka dakhuea' huaka'eritaj o'baepo o'batobape'. —Fariseo huāē'eri Moisésenba' huamanmadika'eriērea Jesús'taj dakhuea' on'huahua'uyate.

³ Jesús'a o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

⁴ —Cien oveja on e'tōē'nayo nogtida e'titikonnayo nogomey noventa y nueve mirebate oveja en'mae'te i'bakhua'apo ken nogtida ovejataj i'ukapo. E'huahua'ya'ta'da i'pakpo i'ukpo.⁵ I'huahua'ydepo i'kume'pepo durugda i'ēapone. Jakyo i'hua'po.⁶ Jakyo i'tiakdepo aya'ta-da huadi'taj i'bakupopaka'po, "Do'hued oveja o'titikonme'tenig ken ijhuahua'ydey. Konigepo doere mo'durugpak," o'na i'mana'apone.⁷ Konigti nogtida dakhuea' huaka'eri Diostaj o'nopo'korea'depo onte'ti Diostaj ijnigpe'apoy o'nopo'ēdepo kurudyo durugnanada o'neapo. Nogomey noventa y nueve'pi' sue'da huadak o'nepo Diostaj nopo'koreahue'dik o'ēy on'nopo'ēnok kenomeytaj kuruderia durugda matōēhue' o'neapo. Ij-jay. —Jesús'a o'manmadika'uyate.

Ettone'en huakupe e'titikon konig o'e, Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

8 —Bepi' ettone' diez oro huakupe e'taēada nogtida e'titikon nayo huakjey o'bakpakapo kenpa'ti o'ukpo jonberokeapo, jakyo jonberokeapo, jakyo daka' o'ukonhua'po e'huahuayta'da o'pakpo o'ukonhua'apo. 9 Ken huakupe o'huahuaydepo ettone' huadi'taj kenpa'ti nogomey meyohue'da jakyo huāe'eritaj o'bakupopakapo, "Ken huakupe be'tatitikonme'nig ijhuahuaydey doere mo'durugpak." Ettone'ā o'mana'apo. 10 Konigti nogtida dakhuea' huaka'eri e'nopo'korea'nayo kurudyō Diosere Diosen huata'moneri durugnada o'neapo, ijjay. —Ken konig Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Huabokerekeni'poa nama'da o'kadhuahua'depo o'nopo'korea'uyate. Ken konig Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

11 —A'nenda huabokerek o'uyate. Botsi'poa' huabokerek huasi'po o'toēpo, 12 huasuedā huaojtaj, "Konig huaoj e'bueyte huasi'potaj on'bayokika' oyda ijpaknok o'na bueyhuedāded katepi' huakupepi' beyok, pag." Huasuedā huaojtaj ona'uyate. Ken huaoj ke'nen bot-ta'si'potaj ke'nen o'tamae'uy o'bayoke'. Huakka'da o'tamaenok o'bayoke'uyate. 13 Sue'da huame'noe e'pokde'te huasuedā huasi'poa aya'da huaboa'da huaojen o'toēdepo nog huadaribayo bidteda o'hua'uyate. Keyā dakhuea' o'kadhuahua'po aya'da ke'nen huakupe gasta o'ka'po dakhuea'da o'ka'po gasta o'ka'uyate. 14 Kenoka' aya'da gasta o'ka'depo huakupebayo' o'ēdepo ken huadaribayo hui'hue'da o'ēpo ay-pobayo' o'nenok ke'na huaboa'da o'kusitokpo. 15 Konigēpo ken huadari huatoē'eritaj o'huahua'uyate. Ke'nen a'tabaaya'po o'huahua'uyate. Ken huadari huatoē'eria ke'nen huakyaritaj metamatōē'po o'ta'mona'uyate. 16 Ke'na digāda o'kusitokpo huakyarien aypo e'paktada nog huakyari' huatoē'eria yokhue' o'nuyate. 17 Konigēpo huaboa'da daka' o'nopoēpo "Do'hued huaojen jakyo huakka'da huanaba' e'ēada huakka'da aypo on'toēpo aya' bapehue'dik o'nika'. Donayo iyo ay-pota' bueydik ijjeapoy. 18 Do'hued huaojenbayo ijkumejapoy. 'Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey kenpa'ti ontaj dakhuea'da ijka'mey. 19 Onte'ti huasi'poa' onahue' meeti'. O'nen huanaba' e'e'ta' ijpaki, pag.' Ken do'hued huaojtaj anay', o'nopoē'uyate. 20 Ken ke'nen huaojen jakyo huaboa'da ona'ti o'kume'uyate.

Ken jakyo iboteda eē'de'te kentaj ke'nen huaoa o'ti-ahuaydepo o'tinepahui'po huasi'potaj o'huaketpo di' o'ēpo o'dokopo kenpa'ti o'buyukuyate. 21 Huaojtaj "Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey. Ontakon dakhue'da ijka'mey. Onte'ti siona' onahue'dik meeti', pag." Huasi'poa ona'uyate. 22 Huanaba'taj "Uruda huaot yan'totiakpo yanotta'. Kenpa'ti huabapiokot yanotta'. Hua'iotkon yanotta'. 23 Kenpa'ti ken huabo vaca sihuada e'huāe' yan'totiakpo yan'arak. Fiesta mogka'. Huakka' aypo mon'bape'. 24 Do'hued huasi'poa konig ekbueyonig me'ika'nig'a oy onte'ti o'noe. A'nen o'ti-

tikon'uyng oy huaboa'da o'huahuaydey." Huaoa huanaba'taj o'mana'uyngok huaboa'da fiesta ogka'de'uyate.

25 Kenoka' huatone'ma'buy ta'bayo o'ēpo o'baa'po jakyo o'tiakdepo música o'pēpo kenpa'ti e'huak o'pēe'uyate. 26 Huaojen huanaba'taj "¿Katia'po yagka?" ona'uyate. 27 "O'nen huama'buy o'tiakdenok kenpa'ti dakda okyeyaknok o'nen huaoj huabo vaca e'huāe' sihuada huanaba'taj yaarak o'mana'." Huanaba'a ona'uyate. 28 Huatone'ma'buya o'diaypo "Jakyo kudhue' ij-jeapoy." Oa'. Ke'nen huaoa o'huao'ogkonpo, "Yakud ij-jay," ena'tada 29 "Huakka'da huabayok o'nen ijbā'on-huahua'ika'nig'a, ontaj o'nigpe'ika'nig'a, fiesta do'hued huadi'taj kabatōke'po do'taj sigpi' yokhue' o'ika'ne. Cabrito konig 'uhua sue'pi' yokhue' o'ika'ne. 30 O'nen-si'ponayo huakka'da o'nen huakupe o'bae'uyng potaj-taj o'bayokuyate. Oy e'kumejde'te huabo vaca e'huāe' sihuada i'nigarakdene." Huaojtaj ona'uyate. 31 "Onnayo doereda i'ika'ne, aya'da ijmatōenig o'nen kenpa'ti i'taēne. 32 Oy durugpakdik o'ene kenpa'ti fiesta ka'dik o'ene konigēpo o'nen huama'buy konig e'bueyda o'eme'nig'a oy onte'ti o'noe. Konig o'yoyahue'uyatenig'a oy o'huahuaydey, sion." Huaoa ona'uyate. —Kenda Jesús a o'manbatia'pakpo ken konig e'nopo'korea'nayo dakhuea' huaka'eritaj Apag Diosa o'matinepahui'po o'bakkahuea'ika'apo o'manmadika'uyate.

Huairien huatamatōe'eri nama'da o'ka'po konig huairien e'tamatōe'ada nama'da o'bayokenok kenpa'da huairia o'en'uyate. Jesús a ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

16 Huanigpe'ika'eritaj o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huairi o'uyate. Huakka'da o'tamaenok huatamatōe'eria o'tamatōepo, "O'nen huatamatōe'eri huabokerek o'nen i'tamaenig daka' tamatoēhue'ada dakhuea' i'takika'ne." Aratbuta on'huāa'nok, 2 "Yatiak." Huatamatōe'eritaj ona'uyate. E'tiakde'te "Do'hued e'tamatōe'ada nama'da o'bayokika'. Nogomeyā menona'ne. Onte'ti do'hued huatamatōe'eri ehue'da i'jeapone. Aya'da e'bahuaya'ba' kenpa'ti aya'da e'bae'ba' menigtotiak." Huairia huatamatōe'eritaj ona'uyate. 3 "Oy huairia me'endene ke'nen huatamatōe'eri onte'ti ehue'da ij-jeapoy. ¿Kate ijka'apet? Teyhue'da ijjeapo ta'ba kahue'dik ijje. Konig aratbuttaj huakupe beyok e'manika'ta' pakhue' ijje, ijbira'i." Kenda huairien huatamatōe'eria huanopoya'da o'nopoēpo. 4 "Oyda kenda ijka'apoy ijnopoēy. Nogok jak toēhue' e'ede'te, huakupe toēhue' e'ede'te, ay-pobayo' e'ede'te aratbuta kenomey jakyo do'taj medeapetpi' kenda ijka'apoy ijnopoēy." Kenpa' huanopoya'da o'nopoē'uyate. 5 Kenomey do'hued huairitaj dehuea' e'nahuē'taj kenomeytaj nogti nogtia' menigtotiak ona'nok. Huakkuru huatiakeritaj "¿Do'hued huairitaj menigā dehuea' i'e?" Huakkuru dehuea' huāe'eritaj ona'uyate. 6 "Cien kajapotone'te huasihuaj dehuea' ijje." Huakkuru huabokereka ona'nok "In o'nen dehuea' e'huāe'ba' itēne, ida yahuadpo yamadoya', cincuentayo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj cincuentayo'da dehuea'

ĩ'unapone." Huairien huatamatog'eria ona'uyate. ⁷ Nogakon e'tiakde'te "¿Q'na menigá' dehuea' i'je?" Nogtaj ona'nok, "Cien huaboro' sacco trigo dehuea' i'jey." Noga ona'uyate. "In o'nen dehuea' e'huag'e'ba' itene, kente ochenta huaboro' sacoyo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj ochenta huaboro' sacoyo'da dehuea' i'unapone." Huairien huatamatog'eria ona'uyate. Kenda konigti nogtaj nogtaj dehuea' huag'eritaj o'mana'uyate. Konigepo nogok dehuea' huag'eria huairien huatamatog'eritaj ya'deapetpi'. ⁸ Huairien huatamatog'eri ken konig o'ka'de huairi o'nokotdepo, "In dakhuea' huatamatog'eria dakhuea' be'taka' aratbuta kentaj nogok mentihuapoke'po daka' akaya' o'nopog'epo. In huadariyo Diostaj oknopog'hue' huag'eri aratbut nogtaj nogtaj 'urua'da akaya' on'nopog'epo, nogok kenpa'ti mentihuapoke'po. Diostaj huaknopog'erinayo sue'da 'urua'da akaya' on'nopog'ika', nogok sue'da menti-huapokedepo."

⁹ Konigepo huakupepi' nog katepi' mo'tog'epo nama'da gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'pakpo Diostaj nigpeehue'da mo'epo gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'eretpakpo nama'da bae'ika'dik mo'epi'. Diostaj daka' yan'nigpeepo aratbuttaj yan'tihuapokikati', yan'bayokikati', pai'da huag'eritaj yan'bayokikati', i'jey. Nogok opudomey e'bueyde'te katepi' huakupepi' tog'hue' mo'edenok o'nen huadi'a Dioserea kurudya' mo'baedapone.

¹⁰ Nogen sue'da e'tamaetaj daka' e'tamatig'ika'nayo konigti nogenkon nogitinada daka' mo'tamatig'ika'apo. Kenpa'ti nogen sue'da e'tamaetaj daka' matig'hue' ee'nayo konigti nogen nogitinada daka' tamati'g'hue'dik mo'epo. ¹¹ Huakupe katepi' mo'tog'epo daka' yan'nopog'epo yanikati'. Huakupe gana e'ka'ta' bo'pakpo engaña ka'dikpi' mo'ene. Diosa o'paknok huakupe mo'tog'ika'ne. Huakupe daka' tog'hue' ee'nayo pai'da aratbuttaj daka' bayokhue' ee'nayo Dios huadagnada huaunhuahuika' yokhue'dik mo'epone. Kenpa'ti Diosa 'uruda huaknopog' tihuapokhue'dik mo'epone. ¹² Nogen daka' tamati'g'hue' e'ika'nayo o'nenda huatamae' Diosapi' bayokhue' mo'epone.

¹³ Botta' huairi tog'hue'dik mo'ene. Diosyo'da Huairi o'ge. Katepi' huakka' e'tamaeta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoya' tog'dik o'ge. Kenpa'ti huakka' huakupe e'tag'e'ta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoyoda tog'dik o'ge. Dios Huairitayo'da nigpeedik mo'ene. Diostayo'da di' e'dik mo'ene. Huakka'ta'da katepi' huakupepi' e'eretpaknayo Diostaj pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'paknayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'nigpeenayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. —Kenda Jesúsá o'manmadika'uyate.

¹⁴ Fariseoa huakka'da huakupeta' on'deretpakika'po Jesúsáj on'pepedepo Jesúsáj on'tierikpo nama'da oa' on'huaa'uyate.

¹⁵ —Opudomey fariseo "Huadakda o'ne," nog aratbuttaj mo'manopog'ika'nig'a Diosanayo opudomeyennopo'taj dakhue' o'ne moknopog'ene. Be'api engaña ogka'po "Huadakda o'ne," aratbuttaj e-

manopog'e'ta' on'eretpakika'. Diosnayo kenda e'ka' dakhue'da o'ge o'nopog'ika'. —Jesúsá o'mana'uyate.

Moisésenba'taj kenpa'ti konig Dios Huairitaj o'noknopog'epo on'nigpeika'apone Jesúsá o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁶ —Juan Bautista tiakhued ee'te Moisésba'taj mo'nigpeika'uyate, kenpa'ti Juan Bautista tiakhued ee'te Diosen huamanbatia'pakerien beroba' monmadika'uyate. Juan Bautista e'tiakde'te huadak hua'a konig Dios Huairitaj yanoknopog' yan'nigpee' kenda on'manbatia'pakonhuahua'po oy huakka'da on'eretpakpo Dios Huairitaj huabo'a'da on'nigpeedepo.

¹⁷ Kurud huadariye ida batikhue'dik o'neapo konigti Moisésenba' kenpa'da o'ika'apo. Dikenhue'dik o'epo. Nogtipi' huadik dikenhue'dik o'epo. —Jesúsá o'mana'uyate.

Huag'og'taj kenpa'da enhue' yane'. Jesúsá o'manmadika'uyate.

(Mt. 19.1-12; Mr. 10.1-12)

¹⁸ —Be'api' huabokerek huag'og' kenpa'da e'ennayo kenpa'ti nog ettone'taj e'tog'epaknayo huakkuru huag'og'taj dakhuea' o'ka'. Kenpa'ti konig e'bakdej o'genok dakhuea' o'ka'. Kenpa' Diosa oa'. Nog huabokereken huag'og' e'enonde'te kentaj be'api' e'tog'epaknayo kenpa' dakhuea' ogka'. Kenpa' Diosa oa'. —Ken Jesúsá o'manmadika'uyate.

Huabokerek huairitaj kenpa'ti pai'da Lázaro'taj Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁹ —Huabokerek huairi o'uyate. Huakka'da o'matog'uyate. 'Uruda yudtaj huakka'teda ekkai' o'tag'ek o'otika'po aya' huame'noe huakka'tada o'matobapepo konig fiesta o'kika'po 'urua'da o'bape'ika'uyate. ²⁰ Nog huabokerek Lázaro pai'nana'da o'ika'po huasi'dak huabada o'basetika'po huairien akbogpete o'huadika'po sorokte o'huadika'uyate. ²¹ Huairia en'bape'te sue'da aypota'suj barakte en'bakotate ken aypota'suj pai'da Lázaro e'bape'ta' o'pakika'uyate. Kenpa'ti Lázaro'taj kuhua on'huatiakpo huasi'dak e'settaj on'timinika'uyate. ²² Nogok Lázaro pai'da huag'eri o'buey'uyate. Ken Diosen huata'moneria Lázaro'taj on'tohua'po kente Abraham e'huag'yo on'tohua'uyate. Kente 'uruda o'ika'. Huairikon e'bueyde'te on'kubarakka'uyate. ²³ Keyo oknopog'hue' huag'erikudak nokireg e'nika'yo ken huairia pai'da o'nopog'epo kuyatayo bidteda Abrahamtaj o'tiahuaypo Lázaro'taj Abrahameretaj o'batiahuay'uyate. ²⁴ "Do'taj yatinepahui', pag Abraham. Do'te Lázaro'taj menigta'mona'. Ke'na huaba'pikunote hue'eyyo yaba'pisotpo do'hued huano'taj kano'pohue'po in ta'akyo pai'da i'jnopo'ey." Kenpa' huairikudaka Abrahamtaj o'nokoypo ona'uyate. ²⁵ "Okkahuehue' yag'e, sion. On i'noepo huakka'nana'da i'matog'ika'uyate. Huadagnada i'ika'uyate, Lázaronayo pai'nana'da o'ika'uyate. Oy i'yo doere Lázaro huadakda o'ge. Durugda o'ika'. Onnayo pai'nana'da i'nopo'ene.

²⁶ Kenpa'ti iyo konig kubog o'ē. Mente huahue'dik o'ē. Iyā' opudomeytaj huahuahue'dik o'ēy. Kenpa'ti iyo oro'omeytaj huatiakhue'dik mo'ēne." Abraham huairikudaktaj ona'uyate. ²⁷ "Ken do'hued huaojen jakyo Lázarotaj yata'mona'. ²⁸ Do'hued cinco huama'buytaj yamana'tu' Lázarotaj yana'. Do'hued huama'buy iyo tiakhue' ka'ne'po, iyā' pai'da on'nopo'ēapo. Konig do nama'da ijkika'mey konigti kahue' ka'ne'po. Lázaroa kamane', pag Abraham." Huairia Abrahamtaj ona'uyate. ²⁹ "O'nen huama'buy kenda Moisésa o'nigmadoya'uyate, Moisésenba' on'ba'toē kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakerienba' on'ba'toē. Kan'nigpeē'." Abrahamta ona'uyate. ³⁰ "Ehue', Moisésenba'taj nigpeēhue' o'neapo, pag Abraham. Be'api' kubarakya' o'noyhuadpo e'huatiakato'nayo do'hued huama'buya yan'nopo'korea'apet." Huairia ona'uyate. ³¹ "Moisésenba'taj kenpa'ti huamanbatia'pakeriba'taj e'nigpeēta' pakhue' eē'nayo be'api' kubarakya' e'huatiakato'nayo kentaj kenpa'ti nigpeēhue' o'neapo." Abrahamta ona'uyate. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Keyoj nama'da eka'nayo dakhuea'da o'un-huahuika'apo.

(Mt. 18.6-7, 21-22; Mr. 9.42)

17 Jesúsa huanigpeika'eritaj,
—Katetapi' e'tiahuayapi' e'huirikapi' e'peē'api' konigepo aratbut kirigayo' dakhuea' e'ka'ta' o'ba-paka'ika'. Ken o'na nogtaj dakhuea' e'batoka'nayo konigepo ontaj Diosa ke'poda castiga megka'apone. ² Do'hued huanigpeika'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' i-pakpopi' dakhuea' batokahued be'api' huidtone' o'nen huahuērenta' yan'tiontidukupo a'ta'kotia'po odda yakoyo e'ennayo kenda sue'da castiga o'ē. ³ Keyoj, opudomey, aya'da daka' yan'nopo'epo yan'manika'. Huaknopōē'eri huama'buyapi' ontaj dakhuea' egka'nayo "Dakhuea'da ogka'ne. Kenpa'da yabatik." O'nen huama'buytaj ighua'da yaboroay. E'nopo'korea'nayo o'nen huama'buytaj yakkahuea'. ⁴ Nogme'noetida ontaj dakhuea' egka'nayo konig sietea'pi' ontaj dakhuea' egka'nayo ontaj "Nama'da ontaj ogka'ne, ijnopo'koreay, onte'ti konigti kahue' o'ēapone," sietea'pi' ena'nayo o'nen huama'buytaj sietea'a' yakkahuea'. Nogok nogok konigti o'nen huama'buya ena'nayo onte'ti yakkahuea'. —Ken Jesúsa huanigpeika'eritaj o'manmadika'po o'mana'uyate.

Daka' eknopōē'nayo Huairi Jesúsa teyda 'urua'da o'ka'apo.

⁵ —Ontaj sue'da oro' oknopōēy, nogiti ontaj huaknopōē' bo'tihuapok. —Huairi Jesústaj doce huamata'mona'eria o'nona'uyate.

⁶ —Mostaza huakid sigda o'ē. Do'taj sue'da eknopōē'nayo mostazakid konig suigda eknopōē' o'ē "In huēymey o'dikka' sicómoro yauru, e'pogyo yatohua'po yatuk." Suigda iknopōēpo enapi' Diosa o'ka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diostaj huaknopōē'eri konig huairien huanaba' daka' nigpeika'dik o'ne.

⁷ —O'nen huanaba' ta'baya' o'baa'popi' campoduyte oveja o'tioka'popi' bisik jakyo e'tiakde'te "Yakud, yabape'." Ken konig onahue' mo'ika'ne. ⁸ "Menigmanhuadā' do'taj kabape'po kenpa'ti koya' menigtotiak. Do e'bape'de'te a'ti yabapedti' kenpa'ti koya' yamayenti'." Ken konig mo'mana'ika'ne. ⁹ Huanaba' e'nigpeika'tada "dakiti" onahue' mo'ika'ne. ¹⁰ Konigti opudomey kenoka' aya'da Diosa o'mana'uyate boka'depo, "O'nen huanaba' o'ey, 'Huadaka'da boka'ne.' Kenpa'ti 'Dakiti' oro'taj onahue'dik o'ēne. Kenyo'da ka'dik o'ēpo o'kay." Diostaj ya'nona'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Diez huabokerek en'si'dakpara'ta Jesúsa o'bayarea'uyate.

¹¹ Jerusalényo Jesús o'huae'onhuahua'po Samaria huadaribayo Galilea huadaribayo ondariyonyo' e'ne'te o'hua'epo. ¹² Huakka' jakyo Jesús ekyēde'te diez huabokerek e'si'dakpara'a sue'da bidteda on'nigbopo, ¹³ —Oro'omeytaj mo'tinepahui' Jesús Huairi. —'Utta'da Jesústaj o'nonokoy'uyate.

¹⁴ Jesúsa o'batiahuaydepo,
—Yanhuati'. Judío sacerdotetaj yanhuahuati'. Sacerdotea bo'tiahuaye'. —Jesúsa diez huabokerek e'si'dakpara'taj o'mana'uyate.

En'bahuade'te Diosa o'bayaread'uyate. ¹⁵ Kenoka' nogtiada ijyaredey huaboa'da o'nopo'edepo o'kumejpo, "Diosa 'urua'da o'kika'. Huadakanada o'ē Dios. Dakiti Dios." 'Utta'da o'okoypo, ¹⁶ Jesústaj huikudate o'tihuadpo "Dakiti Jesús Huairi." Ona'uyate. Ke'na Samaria huadaribayo huāē'eri o'uyate.

¹⁷ —Dieztaj ijbayarea'nig, ¿Nog nueve meyon ya'ne?
¹⁸ In nogbayo huāē'eriyo'da "dakiti Dios" aa'ya'po o'kumej. Ka'tia'po nogda nueve kumejhue' ya'ne. —Jesúsa oa'uyate.

¹⁹ —Ya'upakpo yabodpo yahuati'. Do'taj oknopōēnok konigepo o'yareaddene. —Jesúsa ona'uyate.

¿Dios Huairi o'tiakpo monig ya'ēapo?

(Mt. 24.23-28, 36-41)

²⁰ —¿Menoka' Dios Huairi yatiakapet? —Fariseo aratbuta Jesústaj o'nona'nok,

—Dios Huairitaj huadak hua'a moknopōjka'nig kenpa'ti mo'nigpeika'nig tiahuayhue'dik mo'ēne. ²¹ Oy opudomey sue'ada Dios Huairitaj moknopōēdenok e'nigpeēdepi' "In o'ē." "An o'ē." Be'api' ahue'dik o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²² Ke'nen huanigpeika'eritaj,
—Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne, nogok do'taj e'tiahuayta' bo'pakaponig'a. Nogtida huame'noeyo'dapi' do'taj e'tiahuayta' bo'pakaponig'a kenoka' do'taj tiahuayhue'dik o'neapone. Aratbutere ehue' ijje'apoy. ²³ Ayo o'ē. 'Keyo o'ē.' Yan'batia'pakapet-nig'a. Kenomeytaj manpeēhue' yane'. Do'taj a'ukya'po huahue' yane'. ²⁴ Nogok do e'tiakte aya' huadariya'

nogdari nogdariya' do'taj bo'tiahuayapone. Konig ojbéd o'jka' kurudya' huabada jeyda o'énok aya' huadariya' do'taj tiahuydik o'neapo. ²⁵ Huakkurunayo pai'da huakka' ijnopo'eapoy. Kenpa'ti huakka' aratbuta oy do'taj eknopog'e'ta' pakhue' me'neapone. ²⁶ Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Nogoka' do kurudya' e'tiakte aratbut on'bape'ika'apo vinopi' on'mamay'ika'apo kenpa'ti on'toepakika'apo. Konigepo do'taj ekpog'e' nighue' o'neapo. A'nennada Noékudak ee'te konigti ogkika'uyate. Diostaj pakhue'da o'nepo, on'bape'ika'apo, on'mamay'ika'apo, on'toepakika'apo. Noé huaboro' kusi'petone'yo en'bakudde'te aratbut kenda egkika'te huekurua o'huépokdepo aya'da on'mabuey'uyate. ²⁸ Konigti a'nennada Lotkudak e'huage'oka' aratbut Diostaj pakhue' o'nepo on'bakika'apo on'mamay'ika'apo kenpa'ti huakupete on'bae'ika'apo on'bahuaya'ika'apo, kenpa'ti ta'bayo on'batuke'ika'apo kenpa'ti jak ogkika'apo. ²⁹ Kenda aratbut ogkika'uynig'a Lot Sodoma huakka' jakya' on'makorokde'te Diosa castiga o'magka'po konig ta'akoniga' kurudya' e'hui'a aya'tada o'mahuig'uyate. Kenpa'ti azufre konig huidjeyada kurudya' o'batikahuapo aya'tada o'barakuyate. ³⁰ Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyate, do onte'ti kurudya' e'tiakte konigti aratbut ogkika'apo, do'taj ekpog'e' nighue' o'nika'apo.

³¹ Katepi' e'matog'e'ta' me'pukehue' yanikati'. Do kurudya' e'tiakte jakkurute opud ee'nayo katepi' jakyo e'tamae'nayo a'baetuya'po jakyo kudhue' yaneti'. Kenpa'ti do e'tiakte ta'bayo opud ee'nayo jakyo katepi' a'baetuya'po huahue' yane'. Konigepo do'taj daka' ekpog'e' nige'dik mo'eaponok. ³² Loten huatoe'taj okkahuehue' yane'. Ettone'a katepi' do'hued jakyo me'tamaene o'nopog'epo ta'nia' o'mabo'udpo konigepo kenteda o'buey'uyate. ³³ Opudomey kenpa'da huata'da bo'pakpo doere kurudyo onte'ti noon-huahuikahue'dik mo'eapone. Opudomey kenpa'da huata' pakhue' mo'ika'po Diostaj e'nigpeeta' huakka' bo'pakika'apo onte'ti Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

³⁴ Ken nogok do e'tiakte sikyopi' botta' jogkutopayoy-o' en'tayte nogtiada do'taj ekpog'e' o'nigenok Diosen huata'moneria o'tohua'apo. Nogtaj tohuahue' o'eapo.

³⁵ Konigti botta' ettone' aros on'tugpo nogtatida Diosen huata'moneria o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo. ³⁶ Konigti ta'bayo botta' huabokerek o'nepo. Diosen huata'moneria nogtatida o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo, ijjay. —Ken Jesúsua huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁷ Huanigpeika'eri kenda on'peedepo,
—¿Kenda ia'nig meya' ya'eapet? —Huanigpeika'eria Jesúsujaj o'nona'uyate.

—Kente e'bueyen huasog' o'huednok, kente huakka' matuk on'tiakapo. Ken konig e'ne'te dakhuea' huaka'eri'taj Diosen huata'mona'eriomeya' castiga o'magka'apo. —Jesúsua o'mana'uyate.

Juez yamanoeya' huamana'eri o'epo yamanoeya' huamana'eritaj kenpa'ti 'ayhuataj Jesúsua o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

18 Kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika'. Jesúsua o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

² —A'nenda huakka' jakyo juez yamanoeya' huamana'eri o'epo, Diostapi' me'pukhue' o'epo kenpa'ti aratbuttaj manpeehue'da o'jka'uyate. ³ Ken huakka' jakyo 'ayhuakon o'epo yamanoeya' huamana'erite o'huahua'ika'po, "Noga dakhuea' menogkame'ne mentihuapok, huairi." 'Ayhua ona'ika'po nogok nogok kirigayo' konigti ona'ika'uyate. ⁴ Keje' keje' yamanoeya' manahue' ijjeapoy nogok nogok yamanoeya' huamana'eria e'nopog'e'ada nogok "Diostaj okme'pukhue' ij-jey kenpa'ti aratbuttaj peehue' ijikay. ⁵ In 'ayhua kiriga'da be'huatiakika'nok kentaj ijtipeonapoy. Onpeunhue' ee'nayo do'taj kirigayo' be'huatiakika'nok do'hua huadiaydik ijjeapoy." Huanopoda o'tinopog'uy. —Kenda kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika', Jesúsua o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate:

⁶ Onte'ti Jesús Huairia o'mana'po,

—Kenda dakhue'a yamanoeya' huamana'eri huanopoya' o'tinopog'uyate. Yan'nopog'e'. ⁷ "Be'tihua-pak, Dios." "Be'tihuapok, Dios." "Taka' dakhuea' megka'ne, Dios." Diosen huabaktie'ea'eria Diostaj huame'noe kenpa'ti sikyo e'tiona'pakika'te Diosa idada o'batihuapokapo, Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Kurudya' ijhuarakapoy. ¿Huabaktie'ea'eritaj a'batiokaya'po e'tiakde'te meniga' do'taj yanoknopog'e'apet? —Kenda Jesúsua o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Fariseo huage'eritaj kenpa'ti gobiernoen huakupe huabae'eritaj Jesúsua o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

⁹ "Huadakda ijje. Huadakda ijikay." "Nogomeynayo dakhue'da o'nepo dakhuea' ogkika'." Sue'ada nama'da on'matinopog'ika'nigtaj Jesúsua o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁰ —Diosen jakyo a'tiona'pakya'po botta' huabokerek on'hua'uyate. Nogtida fariseo huage'eri o'epo nogda gobiernoen huakupe huatabae'eri o'uyate. ¹¹ Huakku-ru fariseo huage'eria o'bopo, o'tiona'pakpo, "Konig nog aratbut dakhuea' huaka'eri o'nika'nig konig donayo ehue' ijje. Huadakda ijje, Dios. Konigepo dakiti ijjay. Huabereeri konig ehue' ijje. Dakhuea' huaka'eri konig ehue' ijje. Nogen huatoe'taj huabakdejeri konig ehue' ijje. Kenpa'ti in gobiernoen huakupe huabae'eri konig ehue' ijje. ¹² Nogsemanatida ee'te Diostaj iknopog'epo botta'a' huame'noete bapehue' ijikay. Kenpa'ti huakupipi' aypopi' katepi' ijbae'dey. Diostaj sue'da ijyokikay." Ken fariseo huage'eria o'bopo Diostaj o'tiona'pak'uyatenig'a. ¹³ Gobiernoen huakupe huatabae'erinayo Diosen jakte sue'da bidte o'bopo dakhuea' huaka'eri ij-jey o'nopog'epo kurudyo mabohue'da o'epo o'tiona'pakpo, kenpa'ti konig pai'da o'epo huata' o'kagkatuk-

tukpo o'tiona'pakpo, "Do'taj me'tinepahui', dahuea' huaka'eri ijje, Dios." O'tiona'pakuyate. ¹⁴ Gobiernoen huakupe huatabae'eri ke'nen jakyo e'kumejde'te Diosa okkahuea'depo huadaknopo'da o'ean'uyate. Fariseo huage'eritaj okkahueahue' o'uyate. "Huadakda ijje. Huairi ijje." Aya'da kenda huanopoge'eritaj "Do'tehua-pa' dakhue'da mo'ene." Dios a' mana'apo. "Huairi ehue' ijje. Huadakda ehue' ijje." Aya'da kenda, huanopoge'eritaj "Huadakda mo'ene." Dios a' mana'apo. —Kenda Jesusa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Jesusa huasi'potaj huadakda Diosa kamagke'po o'batibata'te'e'uyate.

(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

¹⁵ Nogok huasi'potaj Jesuste on'batohua'uyate. Jesusa kabatiba'ta'te'e'po on'batohua'uyate. "Keje' batohuahue' yane'." Huanigpejika'eria en'mana'tada ¹⁶ "Men'huatiake," Jesusa o'mana'po, "Huasi'po do'te en'huatiakte, kaeya' manahue' yane'. Konigepo konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huanopoge'eri Dios Huairitaj on'nigpejika'po Diosensi'po o'ne. ¹⁷ Huasi'po do'taj 'urunopo'da me'noknopogepo men'nigpejika'ne. Konig huasi'po Dios Huairitaj o'no-knopogonig konigti opud oknopogehue' ee'nayo Dios Huairiensi'po ehue'dik mo'ea'pone. Buttida ijjay." Jesusa o'mana'uyate.

Huairia Jesusere on'batia'pakuyate.

(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

¹⁸ —¿Kurudyo Diosere a'noeohuahuikaya'po kate kika'dik ijje, huadak huamanmadika'eri? —Nogtia'da judio huairia Jesustaj ona'uyate.

¹⁹ —Ka'tia'po huadakda i'e' ona'. Diosyo'da huadakda o'e. ²⁰ Nogen huatogetaj bakdejhue' yane'. Nog aratbut-taj e'huadiayte arakhue' yan'maika'. Nogen bakberehue' yanika'. Nog aratbuttaj dakhuea'da bahuaahue' yanika'. Huaojtaj huayetaere yanigpejika'po daka' yan'matojika'po yan'bayokika'. Ken Diosen e'mana' yanopoge'. —Jesusa ona'uyate.

²¹ —Do huasi'poedada kenda aya'da ijnigpejika'uy. —Jesustaj ona'nok.

²² Jesusa o'pe'edepo, —Nogitied ka'diken i'ene. Aya'da katepi' i'matogonig huakupete yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matoeunhuahuika'apone, do'taj behuatiakpo do'tayo'da menigpeonhuahuika'. —Jesusa ona'uyate.

²³ Kenda huairi o'pe'edepo huakka'nanada o'matogepo huaboa'da suhue'nanada o'uyate. ²⁴ Suhue'nada o'enek Jesusa o'tiahuaydepo,

—Huairi ke'nenda huakka' e'matogeta' e'eretpaknayo Diostaj oknopogehue'dik o'neapo Diosensi'po ehue'dikda o'ne. ²⁵ Konig camello huaboro' 'uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da e'matogeyayo Diosensi'po ehue'dikda o'neapo. —Jesusa ona'uyate.

²⁶ —¿Be'a manopo'yarea'dik ya'ne? ¿Be'a Diosere noeonhuahuika'dik ya'ne? —Nogomeya Jesustaj on'pe'edepo o'nona'uyate,

²⁷ —Huabokerek huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. Huata'da on'pakpo noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti noeonhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —Jesusa o'mana'uyate.

²⁸ —Oro'omeynayo aya'da o'matogeyayo o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenonde-mey, huairi. —Pedroa Jesustaj ona'uyate.

²⁹ —Aya'da ke'nen jakpi', ke'nen huaojpi', ke'nen huayepi', ke'nen huama'buypi', ke'nen huidpopi', ke'nen huatojopi', ke'nen huasi'popi' Dios Huairitaj a'nigpeya'po e'maenon'nayo indariyo ³⁰ durugda on'noeohuahuika'apo huakka'da nogda on'matogeyapo kenpa'ti onte'ti Diosere on'noeohuahuika'apo. —Jesusa o'mana'uyate.

Nog aratbuta do'taj me'darakapone. Jesusa onte'ti o'batia'pakuyate.

(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

³¹ Doce huamata'mona'eritaj Jesusa meyo'hue'da o'batohua'depo,

—Oy Jerusaleny o'hua'deapone. Do huabokerek ijjenok Dios me'ta'mona'uyne. A'nenda Diosen huamanbatia'pakeria do'taj kenda men'timadoya'uyatenig huabokereka do'taj me'nogka'apone. ³² Nog aratbutta-da menyokapone. Do'taj nog aratbuta men'tierikapone, dakhuea'da men'tidi'keapone, do'taj mentisupu'eapone, ³³ pidetbi'a kenpa'ti men'bit-bitapone, me'darakapone, botta'a' kubarakyo eksikon-de'te kubarakya' Dios me'noyhuada'apone. —Jesusa doce huanigpejika'eritaj o'mana'uyate.

³⁴ Doce huanigpejika'erinayo nopoenkahue' o'nuyate. Kenda Jesusa e'mana'tada nopoenkahue' o'nepo konig e'ireg o'enek nopoenkahue' o'neuyate.

Jericó huakka' jak huage'eri ekpobigtaj Jesusa okpoyarea'uyate.

(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

³⁵ Huakka' jak Jericoyo Jesusa e'tikayopakte dagte huabokerek o'huadpo ekpobig o'epo huakupepi' ayopopi' men'yok oa'ika'. ³⁶ Huakka'da aratbut on'poknok ekpobiga o'pe'edepo, "¿Katete mo'e?" o'mana'uyate. ³⁷ "Jesús Nazareteri o'pok." O'nona'uyate.

³⁸ —Metinepahui', Jesús. Daviden adhuea' huayayo i'ene. —O'okoyuyate.

³⁹ "Yabatik, soata' ya'e'." Huakkuru aratbuta Jesusere huahua'eria e'nona'tada onte'ti onte'ti o'okoypo, —Metinepahui', Jesús. Daviden adhuea' huayayo i'ene. —O'okoyuyate.

⁴⁰ Jesús ehua'da o'boato'po, "Men'nigtotiak," huanigpejika'eritaj o'mana'uyate. O'tikayopakonyakdenok,

⁴¹ —¿Katetaj i'pak? —Jesusa ona'uyate. —Ekpoyarea'ta' ijpaki, huairi. —Ekpobiga ona'uyate.

⁴² —Yatiahua'y. Do'taj oknopogonok okpoyareaddene. —Jesusa ekpobigtaj ona'uyate.

⁴³ Jesúsa kenpa' eade'te huaboá'da ekpobig tiahuaydik o'ēdepo, Jesústaj o'tahua'po "Dios kurudyo 'uruda o'íka'po huadaknanada o'kika'," o'batia'paknok, aya'ada Jesústaj on'tahua'po on'tiahuaypo on'pēepo kenpa'ti "Dios kurudyo 'uruda o'íka'po huadaknanada o'kika'," on'batia'pakuyate.

Jesúsa Zaqueotaj o'nopo'yarea'uyate.

19 Ken, Jericó huakka' jakyo Jesús o'kudonpo o'huae'po dagte o'huae'uyate. ² Ayo huairi o'ēpo o'dikka' Zaqueo. Ke'na gobierno huakupe huabae'eri huairi o'uyate. ³ Jesústaj e'tiahuayta' e'pakada huakka'ada Jesústaj on'tikupopakika'nok ke'na jontojy-o'da o'ēpo tiahuayhue'dik o'ēpo, ⁴ Konigepo huakkuruyon o'ketonhua'po kente Jesús o'pokapo o'nopōepo huēymeyyo sicómoroyo o'behuikato'po Jesústaj a'ti-ahuaya'po huēymeyyo o'behuikato'uyate. ⁵ Ken huēymeyte Jesús o'pokpo kutayo o'maboatopo, —Ída yahuarak, Zaqueo. Oy o'nen jakyo tahuadē'dik ijje. —Jesúsa ona'uyate.

⁶ Konigepo Zaqueo o'huarakonpo ida o'huarakpo durugda o'tōepo ke'nen jakyo Jesústaj o'tohua'uyate.

⁷ Huakka'da aratbuta Jesústaj Zaqueoere e'hua'te on'ti-ahuaydepo, "Dakhuea' huaka'erien jakyo o'hua'depo keyo o'tay'apo," dakhuea' onpapayo' on'huaa'uyate.

⁸ Ken Zaqueo hua'ite o'bodpo,

—Eya', Huairi, huakka'da do ijmatōenig ijposakapoy pai'da aratbut huāē'eritaj ijbayoke'apoy. Pai'da aratbut-taj huakka'da ijbayoke'apoy. Aratbuttaj engaña e'-magkikame'nayo kenomeyen huakupe botta' botta' ijbatahua'apoy. —Zaqueo Jesús Huairitaj ona'uyate.

⁹ —Do huabokerek ijje Abrahamen adhuae' huayayo judío dakhuea' huakka'eritaj a'ukya'po a'bakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po ijtiakpo Abrahamen adhuae' huayayo i'ēnok, Zaqueo, ontaj o'nen huabettakon dakhuea' o'bakkahuea'po o'manopo'yarea'ne. Diosere mo'noeonhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uyate.

Diez huakupetaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹¹ Jesús Jerusalényo o'hua'po meyōhue'da o'ēnok a'ti Dios Huairitaj o'huahuayapoy aratbut on'nopōenok huakka'da e'pēēde'te Jesúsa o'manbatia'pakpo,

¹² —'Uruda huabokerek o'ēpo, huadakda ke'nen huabet o'nepo ke'na nogbayo o'hua'uyate. "O'nenbayo go-bierno huairi i'ē." Nogbayo huāē'eri huairi kayahue'po o'hua'uyate. Nogok gobierno huairi o'ēdepo o'kumejapo. ¹³ Ke'na 'uruda huabokerek huahued diez huanaba'taj o'magkupopaka'depo nogtitaj nogtitaj nogtida huakupe huakka'teda eē' konig oro huakupetone' o'baktoyoke'uyate. "Ijhue'da ijjeonhuahuika'depo ijti-akapoy. Do ayōda huakka'a'da e'unhuahua'te in huakupete yudtapi' yan'bae'ikati' kenpa'ti yan'bahuayika' huakupe gana yag'kikati'." O'mana'uyate. Diez huanaba'taj o'mana'uyate. Kenpa' o'mana'depo nogbayo o'hua'uyate. ¹⁴ Ke'nenbayo huāē'erinayo ken huairitaj

on'huadiaypo sue'tada aratbut on'mata'mona'po 'uruda huabokerektaj ta'pote on'mata'mona'po, "In huabokerektaj konig oro'omeyen huairi e'taēta' pakhue' o'ēy." Nogbayo huāē'eri huairitaj yan'mana'. Ke'nenbayo huāē'eriomeya on'mana'uyatenig'a. ¹⁵ Ken nogbayo 'uruda huabokerek eē'te "Gobierno huairi i'ēne." E'nonade'te o'kume'uyate. Ke'nenbayo o'kumej-depo kenomeytaj huakupe a'nenda e'baktoyo'ke'me'taj "yan'tiak," o'mana'uyate. Konig ke'nen huakupe yudtaj on'baepo kenpa'ti on'bahuaya'po menig'a' gana yagka'met e'nopōeta' o'pakuyate. Nogtiaj nogtiaj menig'a' gana yagka'met e'nopōē'ta' o'pakuyate. ¹⁶ Ken huakkurueria huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'-nen huakupe oktoyokuyunig nog diez gana ijka'demey, huairi." Kenda huakkurueri huanaba'a ona'uyate.

¹⁷ "Huadakda i'kame'te. Huadakda huanaba' o'taēne. Konigepo sue'da do'hued e'nigtoeunhuahua'te daka' o'nigtoeunhuahua'me'nok diez huakka' jaktaj gobierno huairi i'ēapo." Huairia ona'uyate, huakkurueri huanaba'taj ona'uyate. ¹⁸ Nog huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokuyunig nog cinco huakupe gana ijka'demey, huairi." Ken huanaba'a ona'uy. ¹⁹ "Cinco huakka' jaktaj gobierno huairi i'ēapo." Huairia ona'uyate. ²⁰ Ken nogā huanaba' gobierno huairitaj o'huahua'depo, "In o'nen huakupe pañuelote ijtoeunhuahua'mey, huairi. ²¹ Huakupe gana eka'nayo o'na bektiparatapetpi' ijnopōepo ijme'pukpo. Kenpa'ti aya'da o'nen huanaba' gana on'ka' ken aya'tada i'baktiparatika'. Kenpa'ti ta'ba nogomey on'batuke'uyate. Ken katetehue' i'bakbae'ika'ne." Ken huanaba'a ona'uyate.

²² "On huanaba' dakhuea'da i'ēne. Kenda huaboá'da ona'ne o'pēēdene dakhue'ada i'ēne ijnopōey. Do'hua o'noktiparatika'ne kenpa'ti do batukehue'da nogen ta'baya' katetehue' o'nokbae'ika'ne o'na e'nopōeme'nayo ²³ mena'po do'hued huakupe bancoyo kudāhue' i'ēme'te. Huakupe bancoyo e'unhuahua'nayo nog huakupe huakka' itakdik o'íka'y'nig'a. Do'hued huakupe bancoyo a'nenda e'kudāme'nayo do e'tiakte do'hued huakupe do'taj yokdik o'ēpo kenpa'ti nogiti huakupe do'taj yokdik me'neaynig'a." Huairia ona'uyate. ²⁴ Nogomey kentaj meyōhue'da o'bonigtaj "Ken huakupe o'toenig yanoktiparatpo, ken diez o'tōenigtaj yan'yokti'." Huairia o'mana'uyate. ²⁵ "Mena'po ia', huairi, diez huakupe o'taē." Kenomey huairitaj o'nona'uyate.

²⁶ "Konigepo aya' huāē'eria huairien sue'da huakka'-mon on'nigtoēpo huairitaj daka' e'nigtoēnayo daka' huairitaj nogda e'nigitaka'nayo kenomeyen huairia o'pakpo nogdakon o'bayokeapo. Nogomey huairien sue'da on'nigtoēpo huairitaj daka' nigtoēhue' eē'nayo kenpa'ti huairitaj nogda nigitakahue' eē'nayo kenomeyen huairi kenda sue'da e'huātoētaj o'baktiparatapo. Kenpa'ti konig Diostaj sue'da huakka'mon moknopōepo, Diostaj 'urua'da e'nigpēē'nayo nog aratbuttaj huadakda e'tihuapoknayo nogiti Diostaj moknopōēapo. Sue'da Diostaj moknopōepo, Diostaj sue'da e'nigpēē'nayo aratbuttaj sue'da e'tihuapoknayo kenda moknopōenig'a bokkahueapo, ijjay. ²⁷ Inomey aratbut do'huedbayo huāē'eri do'taj menhuadiaypo do konig

kenomeyen gobierno huairita' pakhue' o'nenig'a, yan'totiakpo yan'darak. Iyo do'hua e'tiahuayte yan'darak." Huairia ke'nen huanaba'taj o'mana'uyate. —Kenda Jesúsa o'mana'uyate.

Jerusalényo Jesús o'kuduyate.
(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸ Kenda e'manade'te Jerusalényo Jesúsa onte'ti o'hua'po. ²⁹ Ken o'hua'po huakka' jak Betfagé kenpa'ti huakka' jak Betania meyhue'da ee'te kenpa'ti ote' huadik on'dikkika' Olivos meyhue'da ee'te botta' huanigpejka'eritaj o'mana'po,

³⁰ —Keyon huakka' jakyo meyhue'da ee'te yanhuati'. Bo'kudonde'po burro 'uhua e'tinuku' bo'huahuayapone. Huabo burrote bepi' huadhued o'ne. Yan'tikujpo yan'totiakti'. ³¹ "¿Mena'po bo'tikuj?" Be'api' ena'nayo, "Huairia o'paknok o'kay." Yá'nona'ti'. —Botta' huanigpejka'eritaj Jesúsa o'mana'uyate.

³² Ken botta' huanigpejka'eri on'hua'po, kenda Jesúsa o'mana'nig konigti on'huahuaypo burrotaj on'huahuayuyate. ³³ Burrotaj huaboa' e'tikujte burro huatoe'eria on'mana'po,

—¿Burrotaj mena'po bo'tikuj? —On'mana'uyate.

³⁴ —Huairi o'paknok o'kay. —Huanigpejka'eria on'mana'uyate.

³⁵ Ken Jesúste on'tohua'po, ekyede'te huanigpejka'eriomey kenomeyen yudta'a burrota'pite on'hueda'depo Jesús burrota'pite o'huadde'uyate. ³⁶ Jesús burrote o'hua'depo aratbut keyo'ti o'nepo dagte huakkuruyon huaok on'bahueda'po, kente Jesús o'pokapo on'nopo'e'po huaok on'bahueda'uyate. ³⁷ Olivos ote'yo o'nepo huaduk on'tikayo'pakpo Jerusalén meyhue'da keyo on'tibehaikapo. Huakka'da huanigpejka'eriomeya on'durugpakpo "Uruda Dios o'e." "Huadakda Diosa o'kika'. Huakka'tada Diosa o'bayareadde o'tiahuaymey. 'Urua'da Diosa o'kika'." 'Utta'da o'nokoyuyate.

³⁸ —In Gobierno Huairi o'tiakde Dios Huairia o'pakpo o'ta'mona'uyate. Dios Huairia daka' katoe'. Kurudya' kentaj on'durugpak. Dios 'uruda o'e. —Huakka'da aratbut ogkupopakpo o'nona'uyate.

³⁹ Huakka'da aratbut ogkupopakpo huakka'da aratbutere sue'da fariseo keyo'ti o'nepo,

—"Soata' yane'." O'nen huanigpejka'eritaj yamana'. —Fariseo Jesústaj o'nona'uyunig'a.

⁴⁰ —Do'hued huanigpejka'eria 'utta' okoyhue' ee'nayo soata' e'ne'nayo huidapi' o'dokoyapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹ Jerusalényo meyhue'da o'edepo Jerusalén huakka' jaktaj o'tiahuaipo Jesúsa Jerusalén aratbuttaj o'matinepahui'po o'batohuikuyate. ⁴² O'mana'po,

—Opudomeytaj Diosa kamanopo'noey'e'po kate ka'dik mo'e oy opudomey e'manopoenka'ta' huakka'da on'tipaknig'a oy konig e'ireg o'enok suigpi' nopoenkahue' mo'ene. ⁴³ Dios Huairitaj okiehue' mo'enok nogok opudomeytaj dakhue'nanada o'eapo. Opudomeytaj taka' on'huatiakdeapo. Huakka' jak kurute ke'na huaktioke' huakbirik taka'a o'nokbirikpo on'tiokkudejdeapo nogyen nogyen bo'huatiakpo bo'ba-

tiarakapone. ⁴⁴ Opudomenen jak sorokte mokmaena'apone. Opudomey huakka' jak aratbuttaj bo'batiarakapone. Aya'da jak huidtaj barakte on'maenapo. Kenoka' Diosen Huasi'po a'manopo'noeyaya'po o'tiakme' opudomey oknopogehue' mo'eme'nok. —Jerusalényo huage'eriomeytaj Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen jakya' huabahuaya'eritaj o'maen'uyate.
(Mt. 21.12-17; Mr. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

⁴⁵ Ken Diosen jakyo Jesús o'kudonpo huabahuaya'eriomeytaj huaboa'da o'makmaena'po huabae'eriomeytakon o'makmaena'uyate.

⁴⁶ —"In do'hued jak o'e. A'tiona'pakya'po aratbut iyo da on'kudika'. Konig huabereerien jak opudomeya mo'togene." Apagba'a kenpa' oa'. —Jesúsa huabahuaya'eritaj o'mana'uyate.

⁴⁷ Diosen jakyo Jesúsa o'manmadika'ika'po aya'me'noeda o'manmadika'ika'uyate. Sacerdote huairi, Moisésenba' huamanmadika'eri, nog huakka' jak huairiere Jesústaj on'huadiaypo e'arakta' on'tipakpo monig arakdik o'eapo on'nopo'e'po o'duknig'a. ⁴⁸ Aya'da aratbut on'peonhua'po Jesústaj on'pakpo daka' on'peonhuahua'uyatenok Jesústaj konig arakdik nopoenkahue' o'nuyate.

"Yabayareati'. ¿Be'a menuy?" Jesústaj judío huairia o'nona'uyate.

(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

20 Nogok nog huame'noete Diosen jakyo konig Dios aratbuttaj o'manopo'yarika'nig kenda Jesúsa e'manmadika'te Jesústaj sacerdote huairia on'huatiakpo, Moisésenba' huamanmadika'eria on'huatiakpo, huatone' huairierea on'huatiakuyate.

² —"Yamanmadika'. Yabayarea'." ¿Be'a menuy? —Judío huairiomeya Jesústaj o'nona'uyate.

³ —Huakkuru do'taj me'nakonen. Bautiza yamagkadhuati'. ¿Be'a Juantaj yanuyate, huabokereka Diosapi'? ¿Menpa' Juan onda ya'pakpo bautiza yamagkika'uyate? —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵ Huayahuaya onpayo' judío huairiomey on'batia'pakpo,

—¿Jesústaj katia' ona'apet? Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Oro'omeya Jesústaj ena'nayo "¿Juantaj mena'po oknopogehue' mo'e'uy? ¿Mena'po nigpeehue' mo'e'uy?" Jesúsa mona'apone oro'omeytaj. ⁶ "Juantaj Diosa ta'monahue' o'e'uy." Jesústaj ena'nayo aratbut oro'omeytaj huidā bo'pa'ea'apone. Bo'pa'ea'po oro'omeytaj bo'arakapone. Kenda Juan Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Aya'da aratbut o'noknopogehue'. —Ken konig judío huairia on'batia'pakpo konig huayahuaya on'batia'pakuyate.

⁷ —Bautiza kamagke'po be'a Juantaj ya'ta'mona'uyet nopogehue' o'ey. —Jesústaj huairiomeya o'nona'uy.

⁸ —Do kenpa'ti, "Yamanmadika'. Yabayarea'." Ke'na do'taj mena'uyne, kenda onahue' o'neapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huairien ta'ba huatatoq'eria dakhuea'da on'magka'uyate. Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 21.33-44; Mr. 12.1-11)

⁹ Nogok huakka'da aratbuttaj Jesúsa onte'ti o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huabokerek o'epo, ta'ba huatoq'eri o'epo uva o'batuke'uyate. Kenoka' uva ta'ba huatatoq'eritaj o'baktoyokdepo nogbayo adteda o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'ge'uyate. ¹⁰ Nogok uva huada o'boyogdenok huanaba'taj o'ta'mona'po ta'bayo o'ta'mona'po ta'ba mentatoq'enigtaj, "Sue'da uva huada boyok." Yamana'. Ken huanaba' o'hua'uyate. Ta'bayo o'tiakdepo "Sue'da uva huada boyok," e'mana'tada huatatoq'eria nigpeehue' o'nepo huanaba'taj on'tuktukpo uva huada yokhue'ada on'ta'mona'uyate. ¹¹ Ken ta'ba huatoq'eria nog huanaba'takon o'ta'mona'uyate. Kentakon on'tidi'ke'po on'bitbitdepo uva huada yokhue'ada on'ta'mona'uyate. ¹² Ta'ba huatoq'eria nog huanaba' o'ta'mona'uyate. Ta'ba huatatoq'eria kentaj dighuea' siroa on'tuka'po tabaya' on'en'uyate.

¹³ Kenoka' "¿Kate ika'apo?" Ta'ba huatoq'eria o'nopoq'epo, "Do'hued huasi'po huadi'nanada ijta'mona'apoy. Kentanayopi' on'tiahuaydepo dakhuea' onahue' ya'neapetpi'." O'nopoq'uyate. Ken huasi'potaj o'ta'mona'uyate. ¹⁴ Ta'ba huatatoq'eria huasi'potaj on'tiahuaydepo huayahuaya on'batia'pakpo "In ta'ba huatoq'eriensi'po o'ge. Ke'nen huaoj e'bueyde'te huaojen ta'ba ke'nakon o'toq'epo. Huasi'potaj mon'arak. Ke'nen huaojen ta'ba oro'omeyen mo'taq'epo mo'darak." Kenda ta'ba huatatoq'eriomeya on'batia'pakuyate. ¹⁵ Ken uva ta'bokpeyo on'tohua'depo on'darakuyate. —Jesúsa o'mana'po.

—Ta'ba huatoq'eria huatatoq'eriomeytaj o'bahuatiakapo. Huatatoq'eritaj o'baarakapo. Ta'ba nog aratbuttaj o'bayokapo. —Jesúsa o'manbatia'pakuyate.

Kenda huakka'da aratbut on'peq'edepo,

—Keje' kenda kahue'dik kaq'. —O'da'uyate.

¹⁷ Jesúsa aratbuttaj o'batiahuaypo,

—Apagba' yan'nopoenka'. Kenpa' Apagba'a oa', Huid jak huaka'eria jak ogka'po Diosen 'uru huid pakhue' o'nuy. Ken hueretda huid Diosen jak jon'ta'tihuada'apo. Nogok huaknopq'erien Huairi ijje'apoy. Konig huid jak huaka'eriomey ogka'po huidtaj pakhue'da o'nepo o'nen'uyate konigti do'taj pakhue'ada o'nepo kenpa'ti do'taj me'nenapone. ¹⁸ Konig huidtone'taj o'tikude'po o'nokketogka'apo konigti Diosen Huairitaj oknopq'ehue' o'nepo dakhue'da o'neapo. Huidtone' kutahueya' e'tikotnayo konig huogada yamagkapet. Ehue'da o'neapo. Konigti kenomey Diosen Huasi'potaj pakhue' o'nepo nopo'koreahue' o'nepo. Diosa castiga o'magka'apo. Ehue'da o'neapo. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¿Menpa' Romano aratbuten gobierno huairitaj huakupe yokdik o'ge?

(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

¹⁹ Ken sacerdote huairiomey, Moisésenba' huamanmadika'eriene Jesústaj on'peonhua'depo Jesúsa oro'omeytaj bo'tia'pakne, oro'a konig huairien ta'ba huatatoq'erionig o'nea', bo'tia'pakne. Judío huairiomeya on'nokotdepo Jesústaj huabakudá' jakyo e'tohua'ta' on'tipaknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo tohuahue'dik o'nuyate. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'ge. Aratbuta o'noknopq'enek huairia aratbuttaj on'makme'pukuyate. ²⁰ Konigepo Jesúste nama'da huaa'eriomeytaj on'tita'mona'po sacerdote huairia on'tita'mona'po nama'da huaa'eritaj konig huadaknoponigda on'nigepo Jesústaj on'peq'epo nama'da Jesúsa yaa'apetdapi'. Jesúsa nama'da ea'nayo gobierno huairite tohua'dik ya'neapet. Jesúsnyo nama'da ahue'dik o'ika'uyate. ²¹ Konigepo Jesústaj o'nona'po, —Buttida i'manikate. Buttida i'manmadika'ika'. Kenda Diosa o'pak buttida i'manmadika'ika'. Be'api' aratbut huairipi' ontaj e'peq'enyayo me'pukhue'ada i'epo buttida i'manmadika'ika'. ²² ¿Romano gobierno huairitaj menpa' huakupe yokdik o'ge? ¿Yokhue'dikpi' o'ge, huamanmadika'eri? Jesústaj o'nona'uyate. —Kenda nama'da huaa'eria o'nona'uyate.

²³ Jesúsa nama'da ya'mana'apetpi' nama'da huaa'eria nama'da o'nona'denok Jesús o'nokotonpo, —¿Mena'po nama'da do'taj o'nona'? ²⁴ Men huakupe. ¿Be'ed huakok huakupete ya'ge? ¿Be'ed huadik huakupete e'madoya' ya'ge? —O'mana'nok,

—Romano gobierno huairi o'ge. —Onte'ti Jesústaj o'nona'nok.

²⁵ —Gobierno huairien huakupe huairitaj yan'yokti'. Kenpa'ti Diostaj yanoknopq'epo yan'nigpeika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁶ Aratbuta en'peq'ate Jesúsa nama'da ahue' o'neapo on'nopoq'uy. Jesúsa 'uru'ada oa'ika' on'nopoq'epo nama'da huaa'eri soata' o'ne'uyate.

¿Menpa' aratbut kubarakya' yan'noyhuadapetpi'?

(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

²⁷ Nogok Jesústaj on'huahua'po sue'ada saduceo aratbut on'huahua'uyate. Aratbut kubarakya' onte'ti noyhuadhue' o'neapo saduceo on'nopoq'epo kenpa'ti on'batia'pakika'po,

²⁸ —"Huabokerek huatoq'eere e'eq'ada suigpi' okhuij ehue'ada e'bueynayo ke'nen huama'buy 'ayhuataj toq'epakdik o'neapo. Huakkuru e'tasi'pog' kentaj ka'dikke' huama'buykudakendik kaq'." Moisésa a'ennada o'mana'uyate. ²⁹ Ken siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria o'toq'epakdepo nogok okbuey'uyate. Sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uyate. ³⁰ Nog huama'buyakon 'ayhuataj o'toq'epakpo nogok ke'nakon sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uyate. ³¹ Konogada 'ayhuataj o'toq'epakpo ke'nakon sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uy. Konigti nog huama'buy ogka'uyate. Aya'da huama'buy seis huama'buy huakkuruerien 'ayhuataj on'toq'epakdepo sigpi'

onpapayo' okhuihue'ada on'buey'uyate. ³² Ken nogok 'ayhuakon on'timabuey'uyate. ³³ Nogok aratbut kubarakya' onte'ti Diosere en'manoyhuadde'te, ¿Ke'na 'ayhua be'ed huatoe ya'eapo? Aya'da siete huama'buy on'toe'uyate, huamanmadika'eri. —Saduceoa o'nona'uyate.

³⁴ —Oy aratbut indariya' on'toe'pakika'. ³⁵ Kenomey-nayo Diostaj daknopo'da o'nepo Diostaj o'no-knopoenok nogok on'manoyhuaddepo Diosere o'nedepo onte'ti toepakhue' o'neapo. Kenpa'ti huay-öbu katöepake'po bayokhue' o'neapo. ³⁶ Onte'ti buey-hue'dik o'neapo. Ken konig Diosen huamata'moneri kurudyö o'ne konigti o'neapo. Kubarakya' Diosa o'manoyhuada'nok Diosensi'po o'neapo. ³⁷ Aratbut kubarakya' on'noyhuadapo Moisésa o'madoya'po Diosba' o'madoya'po o'manopöe'uyate. Kente Moisésen-ba'te hueymey e'bakpakte Moisés o'timadoya'uyate kente Dios Huairi Abrahamen Dios o'e. Dios Huairi Isaacen Dios o'e. Kenpa'ti Dios Huairi Jacoben Dios o'e. Apagba'a kenpa' oa'. ³⁸ Abrahamkudak Isaackudak Jacobkudakere huaknopöe'eri o'ne'uyunok konig nokireg on'noe Diosa o'matinopöe'po. Aya'da Diostaj huaknopöe'eri en'bueypi' on'noe Diosa o'matinopöe'po. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹ —Huadakda i'mana', huamanmadika'eri. —Sue'da Moisésenba' huamanmadika'eria o'nona'uyate.

⁴⁰ Onte'ti Jesústaj on'me'pukpo onahue' o'nuyate.

Cristotaj Diosa o'ta'mona'apo. Kenpa' Diosba' oa'uyate. Cristo Daviden Dios Huairi o'e kenoka'ti kenpa'ti Daviden adhuea' huayayo o'e.

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

⁴¹ —“Cristo Davidkudaken adhuea' huayayo o'e'apo.” Mena'po kenpa' on'da'ika'.

⁴² Salmosba' Apagba'te Cristotaj o'batia'pakpo, Cristo do'hued Huairi me'taene, Davida oa'uyate.

“Doere teyada kenpa'da yamana'ika'. Aya'da o'nen taka' konig toto' kenpa'ti oknopöehue' huäe'eri no-goka'da huaboa'da ontaj nigpeedik o'neapo.” Cristo do'hued huairitaj Dios Huairia ona'uy. Davida Salmosba'te oa'uyate.

⁴⁴ “Do'hued Huairi me'taene.” Cristo si'popakhued Davida oa'uyate. Cristo Huairi e'si'po'e'dete Davidkudaken adhuea' huayayo kenpa'ti o'e'uy. Kenda dapi' mo'nopöe. —Jesúsa o'mana'uyate.

Moisésenba' huamanmadika'eri nama'da ogkika'. Jesúsa o'bahuua'uyate.

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

⁴⁵ Aya'da aratbut Jesústaj on'pe'edepo,

⁴⁶ —Moisésba' huamanmadika'eriomey huata'da on'eretpakpo nama'da ogkika' daka' yan'nopo'ika'. Konigti huairi kirigayo' huabidokda e'otta' on'pakika'po, kenpa'ti huakka' jak eretnopoyo e'huäe'te “T'tiak, huairi.” Ena'te e'peeta' on'pakika'. Kenpa'ti judioen huaitake' jakyo huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. Kenpa'ti fiestate konig huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'po. ⁴⁷ Kenpa'ti 'ay-

huaen huakupepi' jakpi' katepi' en'ta'e'te konig engaña ogka'po on'bakkayika'po. Kenda ogkika'po onokteteyo' Diostaj ijhue'da on'tiona'pakonhuahuika'po aratbuta men'tiahuaye'po huadakda o'ne men'tinopöe'po konigepo kirigayo' on'tiona'pakonhuahuika'po. Kenda ogkika'nok Diosa daka' o'nopöe'po huakka' castiga o'magka'apo. Huakka' pai'da on'nopo'eapo. Konig kenomey nama'da ogkika' konigti kahue' yane'. —Jesúsa huanigpe'ika'eritaj o'mana'uyate.

'Ayhuua pai'da e'eada Diostaj botta' sigkupe aya'da o'yokuyate.

(Mr. 12.41-44)

21 Diosen jakyo o'nepo, judío huairi huakka'da on'matöe'po Diosen jakyo huakupe cajayo on'kud'po Jesúsa o'tiahuay'uyate. ² Kenpa'ti pai'da 'ayhua e'eada botta' sigkupe jeyda e'kudate Jesúsa o'tiahuaypo,

³ —In 'ayhua suigda e'töe'ada konig huakka'da o'kud'. Judío huairinayo huakka'da e'taetada konig suigda on'kud'. 'Ayhuanayo sue'da e'taetada Diostaj daka' oknopöe'po aya'da Diostaj o'yok. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen jak ekbirik huidtaj aya'da sorokte on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'eapo. Jesúsa oa'uyate.

(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

⁵ Ken Diosen jak 'uruda o'e. Sue'da on'batia'pakpo. 'Uruda huid kenpa'ti Diostaj 'uruda katepi' katetehue' on'yokuyate. Kendakon on'nigbetuyate. Diosen jak 'uruda o'e. Kenda on'tiahuaypo on'batia'pakuyate.

⁶ —Nogok in 'uruda jak bo'tiahuayika'nig ekbirik huid on'majenapo. Aya'da huid sorokte nog aratbuta on'baksaka'apo. Huid kupahuihue'da o'eapo. Diosen jak ehue' o'e'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted kenpa' aratbut ogkika'aponig Jesúsa o'manopöe'uyate.

(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)

⁷ —¿Kenda oro'omeytaj ona'dene menoka' ya'e'apet? ¿Oro'omey a'nopöeya'po kate huakkuru tiahuaydik o'e'apet? Huamanmadika'eri. —Jesúsen huanigpe'ika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

⁸ —Keyoj nama'da mona'apey. Opudomeytaj huakka'ada bohuatiakapone, “Diosa me'ta'mona'uyne', Cristo ijje.” Nama'da on'batia'pakapo. “Oy opudtaj ijhuatiakpo, do Cristo ijje.” Nama'da on'batia'pakapo. Kenomeytaj keyoj kenomeytaj manigpe'e'huue' yane'.

⁹ Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhuahua', on'batia'pakdeapo mo'pe'e'apet, me'pukehue' yane'. Ken huakkuruda gobierno sorotataj barakonhuahua'dik o'neapo. A'ti nogok Diosen kene'huaya' huame'noete do onte'ti ijti-akapoy. —Jesúsa huanigpe'ika'eriomeytaj o'mana'po.

¹⁰ —Huadaribayoeri nog huadaribayoeri sorotataj yan'barakapet. Kenpa'ti huadaribayo gobierno sorotataj nog huadaribayo gobierno sorotataj diga'da yan'barakapet. ¹¹ Nogyä' nogyä' huadaribaya' diga'da

ya'iyegapet. Nogyā' nogyā' aypo ehue'da ya'eapet. Aypota' yan'mabueyonhua'apet. Kenpa'ti nogyā' nogyā' aratbut dakhue'da o'nepo huakka'da yan'mabueyapet. Kurudyō huiyoknanada on'tiahuaypo digā'da yan'mame'pukapet. Konig tiahua'yhue'ya on'tiahuaypo yan'me'pukapet.

¹² Kenda kahued ee'ted opudomey huaknopoe'eritaj mo'baea'po mo'batohua'apone. Opudomey hua-knopoe'eritaj bo'huadiayapone. Judío aratbuten huajitake' jakyo mo'batohua'apone. Opudomeyā dakhuea'da bo'kame'ne, bo'huadiaypo nama'da bo'huaa'apone. Huabakudā' jakyo bo'kudā'apone. Kenpa'ti do'taj monopoenok gobierno huairite mo'batohua'apone, opudomey huaknopoe'eri dakhuea' ogkame' a'huaaya'po huairite mo'batohua'apone. Gobierno huairite huakku-rute mo'nigboa'apone. ¹³ Do Cristotaj huaknopoe'eri ij-jepo Cristoen ijje, Diosensī'po ijje. Dios aratbuttaj o'matinepahui'po o'manopo'yareadhuahuika'. Batia'pakdik mo'eapone. ¹⁴ Huairite huahuahued "Katia'kenta' yona'apet," nopoe'hue' yane'. ¹⁵ Kenok huairitaj huana'dikte huadakdik kenpa'ti 'uru e'nopoe' do'hua on'nopoea'apone. 'Urunanada mona'apet opudomeyen taka' oknopoe'hue' huae'eria onte'ti katiapi' sigipi' opudtaj huaahue'dik ya'neapet. ¹⁶ Opudomey huaopi' huayepi' huama'buyapi' huidpoapi' kenpa'ti nog huabetapi' kenpa'ti huadi'da aratbutapi' dakhuea'da opudomeytaj mogka'apone. Castiga kagke'po gobierno huairitaj bo'yokapone. Opudomeytaj sue'tada bo'arakapone. ¹⁷ Do'taj o'noknopoenok do'hued huadik men'dikto'ika'nok konigepo aya'da aratbuta bo'huadiayapone. ¹⁸ Me'pukehue' yane'. Daka' Diosa mo'matō'ika'apone. Opudomey kenpa'da bueyhue' mo'eapone. Diosere mo'noeonhuahuika'apo. Aya' opudensō'taj Diosa daka' mo'matō'eapone. Huakuhuij opuden nogtipi' ehue' ehue'dik o'eapo. ¹⁹ Daka'da do'taj eknopoeonhuahuika'nayo batikhue'ada eknopoeonhuahuika'nayo Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

²⁰ Jerusalén jakkuru huanig taka' sorotataj e'nede'te opudomeyā e'tiahuayde' Jerusalén huakka' jakyo ida on'barakapo kenpa'ti jak on'maenapo. Huakka' jak ehue'da o'eapo, yan'nopoe'ti'. ²¹ Kenoka' aya'da aratbut Judea huadaribayo o'nepo ote'yon ida kan'mamone'po, aya'da Jerusalényō huae'eri ida ka'norokone'po, kenpa'ti kenoka' ta'bayo o'nepo huakka' jakyo onte'ti kumejhue' ka'ne'. ²² Kenoka' Dios ke'nen Israel aratbut-taj castiga o'magka'apo. Kenpa' Diosba'a oa'uyate. Kenda Diosa o'ka'apo. ²³ Kenoka' Diosa ke'poda castiga yamagka'apet. Ettone' bogdakhue' ya'neapet kenpa'ti nog ettone' yobed on'tō'epo yan'minoga'deapet kempihuay ke'ponada ya'eapet. Pai'nanada on'nopo'eapo. Huadarite in judío aratbuttaj Diosa digā'nanada castiga o'magka'apo, pai'da on'nopo'eapo. ²⁴ Sorotataa judiotaj yan'barakapet huakka' yan'mabueyapet nongomeytaj noybayo nog gobiernoenbayo nogyon nogyon yan'batohua'apet. Nog aratbut Jerusalényō ya'neonhuahuika'apet, nog aratbutda huairi Jerusalényō ya'neonhuahuika'apet. Kenoka' Diosa o'pakpo judío

onte'ti Jerusalényō ya'nika'apet. Gobierno huairi huā'enda yan'tō'eapet. —Jesúsa o'mana'po.

Kurudyā' ijhuarakapet. Jesúsa o'mana'uyate.

(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)

²⁵ —Diosa castiga o'magka'apo huanopoea' niokpo puug siokpo nogpa'da ya'neapetnok nogoknanada nogbaya' nogbaya' aratbuta en'tiahuayada kate Diosa yaka'apet yanokkahueapet. Kenpa'ti e'poga' utta'da yaa'apet kenpa'ti huiyokda e'poga' digā'da ya'bosakapetnok digā'da yan'mame'pukapet. ²⁶ Ken niokpo siokpoere konig huiyokda o'iyegaponok konigepo kate Dios yaka'apet aratbut on'nopoe'po huakka'nanada on'me'pukpo konig on'mabueynoatu'apo. ²⁷ Kenoka' do e'tiakte on'tiahuayapo. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kurudyā' e'sihui'ya' ijhuarakapoy. Teynanada kenpa'ti konig senogda jeynanada ijhuarakapoy. Ken konig do'taj bo'tiahuayapone. ²⁸ Kenoka' huaboa'da o'edeapo konig kurud e'iyegde'te kenoka' yan'durugpakpo kutayo yan'mabo'. Opudomeytaj Diosa o'manopo'yarea'deapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

²⁹ Onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po, —Higuera hueymey kenpa'ti nog hueymeytapi' yan'tiahuay'. ³⁰ Kenoka' huakutaj o'bakutapakde huabayokok a'ti o'eapo, mo'nopoe. ³¹ Kenda huaboa'da o'nona'denig kenda huaboa'da bo'tiahuaydepo Dios Huairi a'ti o'tiakapo nopoe'dik mo'ene. ³² Kenda huaboa'da iija'nig opuden huakka' jaktaj taka' sorotataa ke'poda ogka'apo. Jak ehue' o'eapo. Aya' aratbut oyda on'noepo bueyhued o'nepo on'tiahuayapo. Buttida ijjay. ³³ Kurud ehue' o'eapo. Kenpa'ti huadari ehue' o'eapo. Do'hued buttida huadiknayo batikhue'dik o'eonhuahuika'apo.

³⁴ Keyoj ijjay. Daka' yan'nopō'ika'. Kenpa'da huadakda yag'kika', huadakda yan'nopō'ika'. Katepi' fiestapi' e'ka'ta' me'pukehue' yanika'. Huakka'da e'mamay'ta' eretpakhue' yanika'. Katetapi' huakka' mepu'kehue' yanika'. Ken konig nama'da e'kika'nayo kenoka' do'taj ekpoe' nighue' e'ne'te do huabokerek ijje'po kurudyā' ida ijhuarakapoy. Castiga a'magkaya'po ijtiakapoy. Konig trampa idada o'kotika' konig ekpoe' nighue' e'ne'te idada kurudyā' ijhuarakapoy. Castiga e'magka' ijtiakapoy. Aya'tada aratbut nogyā' nogyā' nog huadari nog huadariyo aya'tada castiga a'magkaya'po ijbahua-tiakapoy. ³⁶ Konigepo do'taj e'tiaktaj ekpoe' men'nige'ika'. Kenpa'ti kenoka' konig kenda huaboa'da iija'nig konig sorotataj nogbayo sorotataj on'barakika'po kenpa'ti kenoka' opudomeytaj digā' bo'huadiaypo ke'poda mogka'apone. Konigepo opudomeyā daka' Diostaj yanoknopō'ika' Diostaj yan'tiona-pakika'. Do huabokerek ijje'po, do'hua e'tiakte dakhnopō'da e'dik yanika'. —Jesúsa o'manmadika'po o'mana'uyate.

³⁷ Ken huame'noete Diosen jakyo o'manmadika'ika'po Jesúsa o'manmadika'ika'uyate. Sikyo Jerusalényā' o'orō'kika'po ote' Olivoste o'hua'ika'po key-

o jakyo o'tayika'uyate. ³⁸ Sikyoedda huakka'da aratbut Diosen jakyo o'nehua'po Jesústaj a'peeya'po on'kudika'uyate.

Jesústaj a'arakya'po monig yan'totiakapo judío huairi-omey on'batia'pakuyate.

(Mt. 26.1-5, 14-16; Mr. 14.1-2, 10-11; Jn. 11.45-53)

22 A'ti judíoen fiesta o'ęapo. Ken fiestate biahue' pan on'bape'ika'. E'bia'og' okbukhue' o'nepo pan biahue' o'ika'. Ken fiesta huakkurueri isi'po mabueyhue' ęę' okkahuehue' fiesta on'dikkuyate. ² Kenoka' sacerdote Diosen jakyo huabaa'eri huairi, Moisésenba' huamanmadika'eriere sue'da keyoti o'nepo Jesústaj monig arakdik o'ęapoy. Kenomey on'nopęepo Jesústaj e'tohua'te huakka' aratbuta oro'taj en'tiahuay'nayo aratbuta bo'huadiayapey on'nopęepo on'makme'pukuy.

³ Judas Iscariote Jesúsen doce huamata'mona'eri noytida o'uyate. Judastaj toto' huairia o'nopo'toęednok, ⁴ Sacerdote huairitaj kenpa'ti Diosen jak huatoęeri huairitaj o'bahuahua'po monig Jesústaj ijbayokapo o'batia'pakuyate. ⁵ Ken sacerdote huairi Diosen jak huatoęeriere Judastaj on'peęedepo durugda o'nepo, "Huakka'da huakupe bo'yokapone." Judastaj o'nona'uyate. ⁶ "Huakka' huakupe on'yokaponok Jesúste on'tohua'apone." Judasa o'mana'uyate. "Kente huakka' aratbut ehue' ę'ne'yo menpeęeta' sacerdotetaj ijbatohua'a." Huaboa'da Judasa o'nopęęuy.

Doce huanigpeika'eriere Jesús Huairiere on'bape'uyate.

(Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

⁷ Ken huame'noe pan e'bia'og'a okbukhue'ada on'bape'ika'nig fiesta o'ęede. Kenoka' ovejasi'po on'darakika'. ⁸ Pedrotaj Juaneretaj o'mata'mona'uyate Jesús.

—Yanhuati'. Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ęę' okkahuehue' fiesta aypo yan'manhuada'. —Jesúsa o'mana'nok,

⁹ —¿Meya' fiesta aypo o'manhuada'apo? —Jesústaj o'nona'uy.

¹⁰ —Jerusalényo yanhua'. Huakka' jakyo yan'kudondepo, huabokerek hue'ey huaegpu'te hueda' e'tohua'te bo'huahuayapone. Kentaj yan'tahuati'. Ken jakyo o'kudapo. Ken jak kurute yan'huahuati'. ¹¹ "¿Do huanigpeika'eriere o'nen jakyo meya' o'bape'apo?" oro'en huamanmadika'eria mena'ne. Ken konig jak huataęeri'itaj ya'nonati'. ¹² Ken jak huataęeri opudomeytaj o'peęedepo jak kutayo huaboro' kiregyo o'batohua'nok kutopa huabidda huahudere mon'tiahuayatu. Keya' aypo yan'manhuada'. —Jesúsa Pedrotaj Juaneretaj o'mana'uyate.

¹³ Ken Juan Pedroere o'nokhua'po, huakka' jak Jerusalényo on'hua'po kenda Jesús o'mana'nig on'huahuay'uyate. Ken jakyo o'nehua'po fiesta aypo on'manhuada'uyate.

¹⁴ Kenoka' aypo e'mahueyde'te kutopate Jesús Jesúsen huamata'monieriere on'huaddepo,

¹⁵ —Do bueyhued ijjepo in judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ęę' okkahuehue' ka'ne'po fiesta opudomeyere e'tobape'ta' huakka' ijpaki. ¹⁶ Onte'ti in fiesta aypo bapehue' ijeonhuahuika'apopo. Nogok aya'da Diosen Huairitaj en'nigpeęede'te kenpa'ti do Diosen Huasi'po e'nigbuey'uyde'te do'taj okkahuehue'ada aypo mo'bape'ika'apone. Kenoka' nogoknana onte'ti in okkahuehue'ada aypo ijbape'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁷ Ken huaba'te huamai'pu' o'toęepo, Diostaj dakiti on'a'depo,

—Aya'ada yan'mai'ę'. ¹⁸ Konigepo uva huada hue'ey mayhue' ijeonhuahuika'apoy. Nogokda Dios Huairitaj aya'ada en'nigpeęede'te onte'ti ijmayapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁹ Kenpa' oa'depo pan o'badpadpo Diostaj dakiti oa'depo o'po'sakea'po doce huanigpeika'eritaj o'bayoke'po,

—In pan do'hued huas'o'nigti o'ęe. Aya'tada kaman-nigbueye'po Diosa me'ta'mona'uyne. In pan yan'bape'. Do e'buey okkahuehue' huajika' yan'bape'. —O'mana'uyate.

²⁰ Ken on'bape'depo onte'ti huamai'pu' o'bayokpo, —In vino konig Diosen huaboa' huamanopo'yarea' e'mana' huadik o'ęe. Buttida o'ęe a'manopęęaya'po do'taj bo'arakapone. Do'hued mimi o'mimihua'apo.

²¹ Oynayo ken huabokerek oro'ere o'bape'nig'a konig huadi'da o'bapenig'a do'taj taka'taj be'yokapone. ²² Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne.

Ijbueyapoy. Konig Diosa o'pakpo a'nennanada o'nopęuyatenok, ijbueyapoy. Ke'na taka'taj be'yokapone. Kentaj Diosa diga' castiga ogka'apo. Pai'nada o'nopo'unhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³ Ken, huaboa'da on'batia'pakepo Jesúsen huata'mona'eriomey huayahuaya on'batia'pakepo, ¿be'auru Jesústaj taka'taj ya'bayokapo? on'batia'pake'uyate.

¿Oro'omey be'aturu hueretda huairi o'ęapet? Huayahuaya on'batia'pakuyate.

²⁴ Kenoka' on'batia'pakpo. ¿Oro'omey be'aturu hueretda huairi o'ęapet? Huayahuaya huamata'mona'eriomeya on'batia'pakuyate.

²⁵ —Nog aratbuten gobierno huairi teyda on'mana'ika' kenpa'ti on'mata'monea'ika'. "Huadakda ogkika'." Nog aratbuta kenomeyen huairitaj huaa'dik o'nika'. ²⁶ Opudomeynayo konig nog aratbut gobierno huairi ehue'dik yane'. Opudomeya hueretda huairi ęę'ta' e'paknayo teyda e'mata'mona'ika'ta' pakhue' yaneti' konig huasuedonig yaneti'. Kenpa'ti opudomey huairi ęę'ta' e'paknayo konig huanaba' yanikati'. ²⁷ Ke'na kutopate o'bape'. Ke'na huairi o'ęe. Ke'na aypo o'nigtotiakika'nig ke'nataj huanaba' o'ęe. Donayo opudomeyere konig opudomeyen huabatihuapokika'eri ijjey. Ken konig Diosa o'pak.

²⁸ Kenoka' judío huairi do'taj engaña egka'ta' on'eretpakpo nama'da ena'ta' mentipakikame'ne kenoka' do'ere mo'ikame'ne. ²⁹ Konig do'hued Apag Diosa hueretda huairitone' me'ęę'uyne. Konig aya'tada mana'dik ijjepo kenpa'ti mata'mona'dik kaęepo huairi

me'ea'uyne. Konigti huairi opudomeytakon o'nea'ne.
³⁰ Nogok do gobierno huairitone' ee'te doeretaj mo'to-
 bape'apone. Kenpa'ti doere mo'mayapone. Dios
 Huairien huahuad huahuadte bo'huadapone. Aya'da
 Israel aratbuttaj, doce tribus aratbuttaj konig huama-
 noeya'eri huairionigti mo'ea'apone. Kenda katepi' Israel
 aratbut ogkika'uyate, kenda mo'pe'eapone.
 Dakhuea' ogka'nigtaj mo'nopoenok Diosa castiga o'-
 magka'apo. —Jesúsa doce huamata'mona'eriomeytaj
 o'mana'uyate.

**"Jesústaj jokiahue'ya ijjej." Simón Pedroa ia'apone.
 Jesúsa ona'uyate.**

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Jn. 13.36-38)

³¹ —Yape'e' Simón, yape'e' Simón. "Beyok Jesúsen
 huanigpejika'eri konig trigotaj ektipoapa' o'nen huata'-
 mona'eritaj e'magka'ta' ijpaki. Jesúsen huata'mona'eri-
 taj menpa'ti daka' yanoknopenhuahuiketapo
 batikhue'ada e'noknopenhuahuikate nama'da e'-
 magka'ta' ijbati'paki, Dios." Toto' huairia ona'uyatenig'a.
³² Donayo ontaj Simón o'tiona'pakne. "Simón Diostaj
 do'takon daka' kaknopo'jike' batikhue'ada kaknopo'jike'
 kenpa'ti ona'ti do'taj e'nopo'korea'de'te huama'buy
 huaknopo'e'eritaj teyda eknopo'e' kabatihua'pokike'."
 Kenda o'tiona'pakne. —Jesúsa Simón Pedrotaj ona'uy-
 ate.

³³ —On huabakuda' jakyo egkuda'nayo kuddiktion ij-
 jey. Onere a'bueyya'po hua'diktion ijjej, ijnopoe'y,
 Huairi. —Simón Pedroa Jesústaj ona'uyate.

³⁴ —Oyedda in sikyo huatahuaj sipoghued "Jesústaj
 jokiahue'ya ijjej," bapa'a' ia'apo, Pedro. —Jesúsa Pedro-
 taj ona'uyate.

A'ti Jesús pai'da o'nopo'epo.

³⁵ —A'nenda opudomeytaj do'hua on'mata'mon-
 a'uyne. Kutamabayoy, huakupebayoy nog hua'iotbayoy
 on'mata'mona'uyne. Enhua'de'te konig aya'da e'ta-
 mae'onig mo'eme'ne. —Jesúsa o'mana'nok,

—Ee', katepi' aya'da o'paknig o'matoe'uy. —O'non-
 a'uyate.

³⁶ —Oynayo huakupe e'tae'nayo yan'tohua'. Kutama
 e'tae'nayo yan'tohua'. Sorotataen siro toehue' ee'nayo
 huaok yan'bahuaya'po siro yadeti'. ³⁷ Konigepo "Ke'na
 dakhuea' huaka'eri o'e. On'batia'pakapo." Apagba'a oa'.
 Kenda Apagba'a oa'nig do'taj a'ti men'huaa'deapone ij-
 jay. Aya'da Apagba'te me'nigbatia'pakuyatenig do'taj
 a'ti me'nogka'apone. Pai'da ijnopoe'apoy. A'ti ehue'da
 ijje'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁸ —In botta' sorotataen siro o'e, Huairi. —O'nona'de-
 nok.

—Kenyo'da ka'e'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Getsemani ta'baya' Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuyate.

(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

³⁹ Ken Jesús huakka' jakya' Jerusalénya' o'orokonpo
 ote' Olivosyo o'hua'ika'po ote' Olivosyon o'hua'beduy-

ate. Kenere huanigpejika'eriomeyere on'hua'uyate.

⁴⁰ Keyo o'tiona'pakika'nigyo jokyedepo,

—Dakhuea' kahue' huage'te yan'tiona'pak. Konig
 Diosa bo'tihuapoke'po dakhuea' kahue' huage'te yan'-
 tiona'pak. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹ Ken Jesús meyhue'da o'bakuato'po a'tiona'-
 pakya'po huikudate ohuadpo.

⁴² —"Pai'da yanopo'epo bueyhue'dik yae'ti sion." On
 e'paknayo mena', Dios. Do konig ijpaknig kahue' yae'.
 Konig kenda on i'pak megka', do'hued pag. —Jesúsa o'-
 tionapakuyate.

⁴³ Ken kurudya' Diosen huata'moneri o'huarakonde-
 po Jesústaj ateypakaya'po o'huarakonde'uyate.

⁴⁴ Konigepo cruzte ijbueyapoy dig'a da o'nopoe'po
 nogiti huakka'a da o'tiona'pakpo dig'a da o'ukpakpo
 konig mimi e'ukpakhue' huakka' barakte o'surukuyate.

⁴⁵ Ken o'tiona'pakonhua'depo o'bopo huanigpejika'e-
 riomeytaj o'bahuahua'po e'tayte o'bahuahua'uyate.
 Sue'nanada o'nepo on'batay'uyate.

⁴⁶ —¿Mena'po bo'tai? Yan'mabo'. Yan'tiona'pak. On-
 te'ti dakhuea' kahue' huage'te yan'tiona'pak. —Jesúsa
 huanigpejika'eritaj o'mana'uyate.

Jesústaj huakka'ada a'tohuaya'po on'huatiakuyate.

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Jesús huanigpejika'eritaj e'manbatia'pakonhua'te
 huakka'ada on'huatiakde'uyate. Huakkuru Judasa o'hu-
 atiakpo. Ke'na Jesúsen doce huanigpejika'eri nogtia'
 o'uy. Judas huakka' aratbut o'batotiakdepo Jesústaj
 a'buyukya'po o'huahua'uyate.

⁴⁸ —Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne.
 Do'taj inomey do'hued taka'taj a'yokya'po do'taj
 o'buyukne. —Judastaj Jesúsa ona'uyate.

⁴⁹ Huakka' aratbut on'huatiakdepo Jesústaj on'to-
 hua'apo. Jesúsen huanigpejika'eria on'batiahua'yonde-
 po,

—¿Sorotataen siro menpa' o'magka'apo, Huairi?
 —Huanigpejika'eriomeya' o'nona'uyate.

⁵⁰ Nogtida huanigpejika'eria sacerdoteen huanaba'taj
 huada'kopen huapesod okteg'uyate.

⁵¹ —Keje' kennigda yamagka'. —Jesúsa o'mana'po,
 Ken huanaba'en huapesod Jesúsa o'tibata'tepo o'-
 yarea'uyate.

⁵² —Konig huabereeritaj egkapa' siroa hueypaerea
 on'huatotiakbedne. Ka'tia'po kenpa' o'nogka'. Diosen
 jakyo opudomeyere nog huame'noe nog huame'noe
 nogok nogok ijika'niga do'taj sigpi' opuda' tohuahue'da
 o'nikame'ne. Oynayo sikyoda toto'a mo'toenok
 o'nogka'bedne. —Sacerdote huairitaj Diosen jak huairi-
 taj huatone' huairitaj Jesúsa o'mana'uyate. Kenomey
 Jesústaj a'tohuaya'po on'huatiakbeduyate.

Jesústaj jokiahue'ya ijjej. Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mt. 26.57-58, 69-75; Mr. 14.53-54, 66-72; Jn. 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Ken Jesústaj on'toe'po on'tohua'beduyate. Sacer-
 dote huairitone'en jakyo on'tohua'beduyate. Pedroa
 ta'pote hueytemon o'tahua'po. ⁵⁵ Sacerdote huairi-
 tone'en jakyo o'nokye'depo jakkurunopote ta'ak

on'bakpaka'po ta'akope huabirika' on'tibahuadpo Pedro keyoti kenomeyere o'huaduyate. ⁵⁶ Pedro ta'akopete e'huadte huanaba' ettone' o'boatopo Pedrotaj o'tiahuaypo daka'da o'tiahuaydepo,

—In huabokerekkon Jesútere o'ika'uyate. —Huanaba' ettone'a o'mana'uyate.

⁵⁷ —Ehue', ettone'. Jesústaj jokiahue'ya ijje, —Pedroa ona'uyate.

⁵⁸ A'timon nogakon Pedrotaj o'tiahuaydepo, —O'nakon Jesús en huanigpe'ika'eri i'ene. —Ona'uyate.

—Ehue', huabokerek, Jesús en huanigpe'ika'eri ehue' ijje. —Pedroa ona'uyate.

⁵⁹ A'ti noghoratida nogakon o'mana', —In huabokerek Jesútere o'ika'uyate, buttida ijje. Konigepo Galilea huadaribayo huag'eri o'e. —O'mana'uyate.

⁶⁰ —Ehue', ka'tia' ia' nopogehue' ijje, huabokerek. —Pedroa ona'uyate.

Kenoka' kenpa' Pedroa ea'te huatahuua o'sipogde'uyate. ⁶¹ Jesús a Pedrotaj o'huakorudpo o'tiahuaynok, kenda Jesús Huairia ona' Pedro okkahuehue' o'epo huaboa'da o'nopog. "Oyedda in sikyo huatahuaj sipoghued 'Jesústaj jokiahue'ya ijje,' bapa'a' ia'apo, Pedro." Huairia mena'ning Pedro okkahuehue'da huaboa'da onte'ti o'nopon'uyate. ⁶² Jak kuruyo o'makorokdepo pai'nada o'huikuyate.

Jesústaj on'tierikpo on'tidi'ke'uyate.

(Mt. 26.67-68; Mr. 14.65)

⁶³ Huabokereka Jesústaj on'togepo on'tierikonhua'po on'bitbitonhua'po ⁶⁴ huakpotaj tela o'nokpotidoka'po huakokta' on'pebasbasdepo, "Diosa mennopogé, ¿Be'a ontaj bo'kokbasbas? oro'taj mona'." Jesústaj o'nona'uyate.

⁶⁵ Ken nogda nogda dakhuea'da Jesústaj on'tidi'keunhua'uyate.

Judío huairi egkupopakyo Jesústaj on'boa'uyate.

(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

⁶⁶ Emede'te judío aratbut huatone' huairi ogkupopakpo, sacerdote huairiere ogkupopakpo kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri ogkupopakpo, Jesústaj on'manigtotiakdepo,

⁶⁷ —¿Menpa' Cristo i'e? ¿Menpa' Diosa meta'mona'uy? Oro'omeytaj kenda mona'. —Judío huairiomey ogkupopakpo Jesústaj o'nona'uyate.

—Ee', do'hua e'mana'nayo, Cristo ijje do'hua e'mana'nayo oknopogehue' mo'epone. Da oa' mo'nopogepone. ⁶⁸ "Do Cristo ijje. Diosa meta'mona'uyne. ¿Kenda menpa' mo'nopogé?" Opu domeytaj e'mana'nayo do'taj onte'ti a'tokhue' o'neapone. Kenpa'ti "Yahua'." Onahue'dik o'neapone. ⁶⁹ Do huabokerek ijjenok Diosa meta'mona'uyne. A'ti Diosere ijhuadapoy. Dios teyda o'epo aya'da ka'dik o'enek Dioste huada'kopen konig Dios teyda ijjeapoy. Aya'da ka'dik ijjeapoy. —Jesús a o'mana'uyate.

⁷⁰ —¿Menpa' o'na Dios en Huasi'poda i'e? —Aya'ada Jesústaj o'nona'uyate.

—Ee', Dios en Huasi'po ijje konig opudada o'nona'ne, Dios en Huasi'po ijje. —Jesús a o'mana'uyate.

⁷¹ —"Dios en Huasi'po ijje." Jesús a o'a'nok oroad a o'peene. Dakhuea'da oa'po o'ka', o'nopogene. Konigepo castiga ogka'dik o'epone. "Jesús dakhuea' oa'uy." "Dakhuea' o'ka'uy." Noga en'dapi' peehue'dik o'epone. —Huato'ne' huairiomeya o'da'uyate.

Pilato Romano gobierno huairitaj e'koka' Jesús a o'nigbo'uyate.

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

23 Kenoka' aya'ada judío huairi egkupopakpo on'maboddepo Jesústaj Pilato Romano gobierno huairite on'tohua'uyate. Judío huairinayo Jesústaj arakhue'dik o'nenok Romano huairiayo'da yan'arak a'dik o'nenok. ² Ayo Jesústaj Pilatotaj huaboa'da nama'da on'huaa'po,

—Oro'omey en judío aratbuttaj in huabokerek nama'da o'manmadikika'uy. Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da o'manmadikika' oro'a o'pe'uy. Kenpa'ti Romano gobierno huairitaj huakupe bayokhue'dik yanika'. Nama'da o'manmadika'. Kenpa'ti "Cristo ijje," oa'. Cristo konig gobierno huairi huadik o'e. —Jesústaj Pilatotaj nama'da on'huaa'uyate.

³ —¿Judío aratbut en gobierno huairi menpa' i'e? —Pilatoa Jesústaj ona'uyate.

—Ee', konig o'na ia'nig ijje. —Jesús a ona'uyate.

⁴ —In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Castiga ogkahue'dik ijje. —Pilatoa sacerdote huairitaj huakka' aratbutomeytaj o'mana'uyate.

⁵ —Romano gobierno huairi dakhuea'da o'ne. Yan'maen. Ken konig Jesús a nama'da o'manmadikika'. Judío aratbut aya'tada nama'da o'manmadikika'po adyonda Galileayo huakkuruda nama'da o'manmadikika'po nogyo ogko'ni o'kika'po ta'pota' iyokon konigti o'kika'po nama'da o'manmadikika'. —Kenpa' judío huairia ihua'da on'tihuaa'po Jesústaj, Pilatotaj nama'da on'tihuaa'uyate.

Herodes nog Romano gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo huairi o'enek Herodeste Jesústaj Pilatoa o'ta'mona'uyate.

⁶ Jesús Galileayo o'manmadika'uyate. Pilatoa o'peedepo "¿Galilea huag'eri menpa' Jesús ya'e?" O'mana'uyate. ⁷ "Ee', Galilea huadaribayo huag'eri Jesús o'e." Pilatotaj o'nona'de'uyate. Kenda Pilato o'peedepo Jesústaj Herodeste o'ta'mona'po, Herodes Galilea gobernador o'enek kenpa'ti kenoka' Herodes Jerusalényo o'uyate. ⁸ Herodes nogok nogok Jesústaj o'tipeonhuahua'po konigepo Jesústaj e'tiahuayta' o'pakpo Jesús katepi' urua'da e'ka' konig e'bayarea'te e'tiahuayta' o'pakpo konigepo Jesústaj e'tiakte o'tiahuaydepo Herodes huakka' o'durugpakuyate. ⁹ Nogiti nogiti ena'tada Jesús anayo a'tokhue' o'uyate. ¹⁰ Keyo sacerdote huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo Jesústaj ihua'da on'huaa'nok ¹¹ Herodes sorotataere

Jesústaj a'tierikya'po 'uruda huaok on'ota'po konig gobiernoen huairien yudtaj on'ota'depo onte'ti Pilatote o'ta'mona'uyate. ¹² Kenme'noete Pilato Herodesere huaboada huayahuaya di'da on'mae'uyate. A'nenda huayahuaya on'bahuadiay'ika'uyate. Huaboada di'da on'mae'uy.

"Jesústaj arakdik mo'ene." Pilatoa o'mana'uyate.

(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15; Jn. 18.39-19.16)

¹³ Sacerdote huairitaj aratbuten huairitaj kenpa'ti nog aratbuteretaj "Yan'batiak, do'taj menhuatiak." Pilatoa o'mana'po egkupopakde'te,

¹⁴ —In huabokerekta opudomeya on'nigtotiakne. "In huabokerek nama'da o'manmadikika'. Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da o'manmadikika'." Opu-domeya o'nona'nig'a opudomey on'tiahuaypo Jesústaj ijbatiap'akdepo Jesúsna nogda nogda dakhuea' o'ka' bo'huaa'nig'a kenda nama'da bo'huaa'nig'a Jesúsna sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'te. Ijnopoey. ¹⁵ Herodes kenpa'ti Jesústaj o'p'edepo dakhuea' kahue' o'ika'te. Herodesakon o'nopo'epo oro'omeytaj onte'ti bo'tokumejne. Yan'pee'. Jesúsna sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok Jesústaj yadarak. Ahue'dik ijje. ¹⁶ Castiga yogka'depo yahuati' yona'apoy. —Pilatoa judío huairi-omeytaj o'mana'uyate.

¹⁷ Fiestate nogtida huabakudā' jakyo huā'ē'eritaj jakya' o'orōkika' konigepo Pilato nogtatida orōka'dik o'uyate. ¹⁸ Onokteteyo' aya'ada 'utta'da o'nokoypo, —Jesústaj yadarak. Barrabástanayo yaorōka'. —Onokteteyo' aya'ada 'utta'da o'nokoy'uyate.

¹⁹ Jerusalényo Barrabás huakka'da aratbut o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'batoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti nogtatida o'arakuyate. Konigepo huabakudā' jakyo o'ēnok. ²⁰ Jesústaj Pilatoa e'orōka'ta' o'pakpo, "Jesústaj e'orōka'ta' ijpaki." O'mana'nig'a.

²¹ —Hueypa cruzte yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada judío aratbut e'kupopakya' 'utta'da o'nokoypo. Onte'ti onte'ti o'nokoy'uyate.

²² —I'na sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok keje' arakhue'dik ijje. Konigepo Jesústaj castiga yogka'depo Jesústaj ijjorōkapoy. —Bapa'a' Pilatoa o'mana'nig'a.

²³ —Hueypa cruzte Jesústaj yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada aratbuta ogkupopakpo sacer-dote huairierea digā'da o'nokoypo, nogok Pilato ta'pota'taj e'nokoyte o'manigpee'uyate. ²⁴ "Kenda on'paknok ijka'apoy." Pilatoa o'nopo'etupo, o'mana'uyate. ²⁵ Pilato huakka' aratbuttaj o'manigpee'po, Barrabástaj o'orōka'uyate. A'nenda Barrabás huakka' aratbuttaj o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'bahuatoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti Barrabása o'arakuyate. "Barrabástaj yaorōka'." Huakka'ada o'nokoynok o'orōka'uyate. Ken judío aratbuta Jesústaj e'araktā' oneretpaknok, Jesústaj Pilato Romano sorotataja ka'darakepo o'bayokuyate.

Hueypa cruzte Jesústaj on'arakuyate.

(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Jn. 19.17-27)

²⁶ Ken sorotataja Jesústaj on'tohua'depo Simóntaj on'dejdepo, Simón Cirene huakka' jak huā'ē'eri o'ēpo ta'baya' e'tiakde'te Simóntaj on'to'epo hueypa cruz ka-tohue'po sorotataa o'nona'nok Jesúsna ta'pota' Simóna cruz o'tohua'uyate.

²⁷ Huakka'nanada aratbut on'batahua'po kenpa'ti huakka'da ettone' on'batahua'po Jesústaj on'tinepahui'po digā'da on'bahuikonhua'po 'utta'da on'bahuikonhua'uyate. ²⁸ Jesúsna ettone'taj o'batiahuaypo,

—Dota' huikhue' yane', Jerusalén ettone', huata'da yan'tohuik, opudomeyensi'pota' yan'tohuik.

²⁹ Konigepo opudta'taj nogok ke'poda dakhuea'nada o'ēapo. Aratbuta pai'nada on'nopo'ēapo. "Ettone' si'popakhue'dik o'nepo durugda o'neapo, ettone' bog-dakhue' ehue'dik o'nepo durugda o'neapo, ettone' huasi'potaj huau'te minonhue' o'nepo durugda o'neapo." Nogok ke'ponada ee'te kenda on'batia'pakapo. ³⁰ Kenoka' nogokda aratbut digā'da pai'nada on'nopo'ēaponok e'bueyta' on'pakapo. "Oro'omeytaj monbet," huakupataja o'nona'apo. "Pendaka bo'tiyurak," o'nona'apo. ³¹ Donayo konig ohueyburanig ijje'po huadakda ee'tada do'taj dakhuea'da me'nogka'ne. Opudomeynayo dakhuea'da mo'epo konig ohuey e'ay'onig opudomeytaj nogiti ke'poda dakhuea'nada on'magka'apo. —Jesúsna o'mana'uyate.

³² Kenpa'ti nog botta'taj dakhuea' huakka'eritaj on'batohua'po Jesúsna a'arakya'po on'batohua'uyate.

³³ Ote'te o'nokyedepo Jesústaj hueypa cruzte on'beta'uyate. Kenpa'ti botta' dakhuea' huakka'eri'ere hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesúsna huada'kopen nogtaj on'beta'po nogtaj Jesúsna ope'topen on'beta'uyate. Ote' huadik o'ē La Calavera. ³⁴ Jesústaj en'beta'dete,

—Dakhuea' e'ka' yabakkahuea', Pag. Kenda menogka'ne nopo'ehue' o'nepo. —Jesúsna ona'uyate.

Ken sorotataja Jesúsna yudtaj be'ati ya'deyapet a'nopo'eya'po huid okmo o'nene'uyate. ³⁵ Huakka'da aratbut o'nepo Jesústaj on'tiahuaya'po judío huairi-omeyakon Jesústaj on'tierikpo,

—Jesús nogomeytaj o'batihuapokikame'te. Ken Diosen Cristo ee'nayo Diosa ektie'ea' ee'nayo huata' katihuapoke'. —Judío huairiomeya Jesúsna dakhuea'da on'tierikpo on'batia'pakuyate.

³⁶ Sorotataa kenpa'ti Jesústaj on'tierikpo, Jesúsna on'huahua'po, vino pai' kamaye'po on'yokuyate.

³⁷ —On judío'ni gobierno Huairi ee'nayo huata' yati-huapokpo hueypa cruzya' yahuarak. —Sorotataa Jesúsna on'tierikpo o'nona'uyate.

³⁸ Jesúsna huaku kutapen huaensi'pote bapa'en huata'e on'madoya'uyate, griego hua'a, latin hua'a, hebreo hua'a on'madoya'po "In judío aratbuten gobierno Huairi o'ē." On'madoya'uyate.

³⁹ Botta' dakhuea' huaka'eri cruzte on'betonhua'po Jesúsna nogtiada o'tierikpo,

—O'na Cristo ee'nayo Diosa e'ta'mona'uyunayo huata'-da cruzya' yahuarak kenpa'ti oro'omeytaj bo'ti-huapokpo bohuaraka'. —Nogtiada dakhuea' huaka'er-ria Jesústaj nama'da ona'uyate.

⁴⁰ —Dakhuea' ia'. Menpa' Diostaj okme'pakhue'ada ia'ne. Jesús pai'da o'nopo'e konigti pai'da i'nopo'ene castiga ontaj mogka'ne. ⁴¹ Oro'omeynayo dakhuea'da o'kika'nok oro'omeytanayo castiga mogka'ne. Inbok-ereknayo sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. —Noga dakhuea' huaka'eria huakkuru huaa'eritaj ona'uyate.

⁴² —Nogok Dios Huairi on i'edepo do'taj okkahuehue' ya'epo do'taj metinepahuiti', Jesús. —Jesústaj huatodi-ayeria ona'uyate.

⁴³ —Oy doere paraísoyo i'ea'pone. Paraísoyo durugda i'eonhuahuika'apone. Buttida ijjay. —Huatodiyeritaj Jesús a ona'uyate.

Jesús o'bueyonde'uyate.

(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Jn. 19.28-30)

⁴⁴ Niokpo tokhuada' ekpohuadte huadari huabada o'-ta'sikon'uyate. Sikkiregda o'uyate. Huaduknopoyo e'huadte onte'ti niokpo o'tieyhuaduyate. ⁴⁵ Niokpo jey ee' e'batikonte sikkiregda ee'te Diosen jakyo huahuakda cuperina eretnopoyo e'oroya'da huanopota'da o'huison'uyate. Kenoka',

⁴⁶ —Ontaj Apag Dios do'hued nokireg o'yokne, Pag. —Jesúsa 'utta'da ona'uyate.

Kenpa' oa'depo o'bueyon'uyate.

⁴⁷ Capitán sorotataj Romano o'epo sorotataj huairi o'epo kenoka' kenda aya'da o'tiahuaydepo, "Apag Dios 'uruda o'e. Huadakkanada o'e," o'batia'pakpo,

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'te, buttida ijjay. —Capitán sorotataa oa'uyate.

⁴⁸ Aya'da aratbut kente o'nepo on'tiahuaydepo o'nok-bahua'po suhue'nanada o'nepo o'nokbahua'uyate.

⁴⁹ Nogomeynayo Jesústaj huakie'eri o'nepo huahue' o'ne'uyate. Ettone'ere o'nepo ettone' Galileaya' Jesústaj huatahua'eri o'nepo huahuedda o'nepo sue'da bidte on'kupobopo Jesústaj e'darakte on'batiahuaya'uyate.

Jesús bueytaj on'kubarakka'uyate.

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

⁵⁰ Ken huabokerek o'epo ke'nen huadik o'e José. José huadakda o'epo Diosenba' daka' o'nigpejka'uyate.

Judea huadaribayo huage'eri o'epo huakka' jak Ari-mateayo o'si'poepo o'kerekuyate. Ke'na judío huairiere on'kupopakika'uyate. ⁵¹ José Dios Huairitaj e'mabo' o'nigikuyate. Kenda judío huairiomey Jesústaj

o'nogka'denig kenda pakhue' o'uyate. ⁵² Ken José Pila-totaj o'huahua'po, "Jesús buey beyok." Ona'uyate.

⁵³ "Ee', yatohuati'," Pilatoa e'nade'te Jesús bueytaj o'huaraka'depo o'bueytoepo Jesús bueytaj o'tihuiyigpo 'uruada telaa konig sámana o'tihuiyigdepo sipana' huidkogyo huabokogyoda o'bueyhueda'uyate. Ken kubarak huabokogda o'epo keyo nogtaj kubarakkahuedda o'e'uyate. ⁵⁴ Ken huame'noe konig e'manhua'da huame'noe o'enek a'ti huaboada okmapie'ahuaddik huame'noe o'ea'po.

⁵⁵ Kenomey ettone' huaboada Jesúsere Galileaya' on'tiakme'te kente Jesús bueyte on'huahua'po kubarak-taj on'tiahuaypo kenpa'ti konig ke'nenbuey e'huedte on'tiahuayon'uyate. ⁵⁶ Ettone' jakyo ogkumejdepo 'u-ru'huieda hue'ey e'ka'deada okmapie'ahuaddik huame'noete kahue' o'nuyate. Konig Moisés e'mana' oa'uyatenok kenomey on'nigpe'e'uyate.

Jesús huakudaka'da e'bueyada o'noyhuadon'uyate.

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

24 Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noe e'pokonde'te domingo emede'te sikyoednada

kubarakyo ettone' on'hua'po 'uru'huieda hue'ey adikken e'ka'de' on'tenek on'tohua'po, nog ettone'ere on'huahua'uyate. ² Ettone' kubarakyo o'nokyedepo huaboro' huid huanokbet kubaraktaj o'onokbe-tame'te onokbethue'kon on'huahua'uyate.

³ On'kudondenig'a Huairi Jesús bueytaj huahua'yue' o'nuyate. ⁴ Kenpihuay, Jesús buey huedhue' o'e menpa-pi' ya'ea'te en'nopo'e'te. Ida botta' huabokerek on'ti-bopo meyhue'da on'tibopo yudtaj senogda e'ot o'nuyate. ⁵ Huabokerek taj on'batiahuaydepo diga'da on'me'pukpo sorokyon on'kuboyon'uyate.

—Kubarakyo kente aratbutbueyyo'da o'nika'nig'a ka-tia'po huabokerek taj o'noedenig'a bo'uk. ⁶ Jesús iyoda ehue' o'e. Diosa o'noyhuadande. Jesús Galileayo o'epo "Do huabokerek ijjenek Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj dakhuea' huaka'eritaj beyokapone. Dakhuea' huaka'er-riomey men'tohua'apone. Hueypa cruzte do'taj men'arakapone. Bapaa' huame'noe kubarakyo ijjedepo a'ti ijnoyhuadapoy." Jesús a mona'uyne, okkahuehue' mo'et. —Botta'a Diosen huata'monera ettone'taj on'-mana'uyate.

⁸ Ken, kenda Jesús a o'mana'uyate ettone' huaboada onte'ti on'nopo'e'uyate. ⁹ Ken kubarakya' on'kumejdepo aya'da on'tiahuaydepo on'peedenig on'manbatia'-pakuyate. Once huamata'mona'eritaj kenpa'ti aya'tada nogomeytaj aya'da on'manbatia'pakuyate. ¹⁰ María Magdalena, Juana, María Jacoboen huaye, nog et-tone'ere once huamata'mona'eritaj aya'da e'manbatia'-pakato'tada ¹¹ nama'da mona'ne once huata'mona'eria on'nopo'epo butti o'da' maknopogehue' o'ne'uyate.

¹² Pedronayo o'orokondepo o'ketonhua'po kubarakyo o'ketonhua'po okyedepo kubarakyo o'ti-ahuayato'po 'uru tela konig sámana adkorepen e'hued o'tiahuayondepo onte'ti jakyo o'hua'po, "Kenpihuay, kate yaka' Diosa," o'noponpo o'hua'uyate.

Emaús huakka' jakyo dagte on'hua'uyate.

(Mr. 16.12-13)

¹³ Kenme'noete botta' Jesús en huanigpejka'eri Emaús huakka' jakyo on'hua'po, Jerusalénya' Emaús sue'da bidte o'e. Once kilómetros o'uy. ¹⁴ Huahua'a' on'batia'-pakonhua'po aya'da huaboada on'tiahuayme'nig aya'-da on'peeme'nig aya'da Jesústaj o'nogkame'nig aya'da on'batia'pakonhua'po, ¹⁵ e'batia'pakde'te Jesús a o'-bata'dea'po kenoka' kenomeyere on'hua'epo. ¹⁶ Jesús-taj on'tiahuaynig'a ken Jesús o'e nopogehue' o'ne'uy.

Kenpa' Diosa o'paknok okiēhue'dik o'ne'uyate. ¹⁷ Botta' huanigpejka'eritaj

—¿Huahua'a' kate'taj mo'batia'pakonyak? ¿Mena'po sue' mo'e? —Jesúsa o'mana'nok,

¹⁸ —Kenda huaboa'da Jesústaj o'nogkame'

Jerusalényo huaboa'da o'nogkame' aya'ada aratbut on'nopōe. O'na Jerusalényo i'ika'nig'a menpa' onyo'da nopōehue' i'e. —Nogtiada Jesústaj ona'uyate. Ke'nen huadik Cleofas o'uy.

¹⁹ —¿Kate yagkame'? —Jesúsa o'mana'uyate.

—Kenda Jesús Nazareteritaj o'nogkame'. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'ēpo huakka'tada o'bayarea'uy kenpa'ti ihua'da oa'ika'uy. Kenda Diosa daka'da o'nopōe. Konigti aya' aratbutere Jesúsa huadakda o'kika' on'nopōenig'a ²⁰ oro'omeyen sacerdote huairia kenpa'ti judío huairia Romano gobierno huairitaj on'yokme'. Hueypa cruzte kan'arake'po on'yokme'. ²¹ Jesúsa Romano gobierno huairitaj ya'maenapetpi'. Romano sorotataj ya'maenapetpi'. Oro'omeyen Israel aratbuttaj o'batihuapokapo oro'omeya o'nopōenig'a. Jesús o'bueyme'nig bapa' huame'noe o'tipokde. ²² Kenpa'ti oro'omeyere sue'da ettone' oro'taj on'mame'puke'po konigepo sikyoedda kubarakyo on'hua'. ²³ Jesúsenbuey huahuayhue' o'nepo on'kumejdepō "Diosen huata'moneritaj o'tiahuay. Jesús o'noe, mona'ne." Ettone'ā on'batia'pak. ²⁴ A'timon nogomey oro'omeyere o'nika'po on'hua', kubarakyo on'hua'. Konigti ettone'ā on'batia'pak on'huahuaynig'a Jesústaj tiahuayhue' o'neate. —Jesústaj o'nona'uyate.

²⁵ —Nopoenkahue'da mo'e. Ijhue'ta'da moknopōe. Aya'da Diosen huamanbatia'pakeria e'mana'uytada ijhue'ta'da moknopōe. ²⁶ Cristo 'uruda o'e. 'Urua'da o'kika'uy. Aya'ada on'batia'pakapo. Huakkuruda Cristo pa'ida nopo'e'dik o'e. —Jesúsa botta'taj o'mana'uyate.

²⁷ Moisésenba' Cristotaj o'batia'pak, konig Cristo o'ēapo kenpa'ti kenda Cristo o'ka'apo o'batia'pakpo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri Cristotaj o'batia'paknok Jesúsa huakkuru Moisésenba' Cristotaj e'batia'pakte o'manopōe'po. Kenpa'ti Cristotaj e'batia'pakte Diosen huamanbatia'pakeriomey ona'uyate Jesúsa o'manopōe'uyate.

²⁸ Emaús huakka' jakyo onhua'po o'nokyedepo, Jesús yapokonapetdapi' o'hua'nig.

²⁹ —Keje' huahue' yāe'. Oro'en jakyo yaksik. Osikde. Sikkiregā o'ēde. —Jesústaj daka'da o'nona'po.

Ken Jesús keyo jaksikya'po o'kore'uyate. ³⁰ Kutopate botta'taj Jesús onteteyo' o'bata'huaddepō pan o'bapadpo "Dakiti, Dios," oa'depo o'posakea'depo o'bayoke'uyate. ³¹ Huaboa'da Jesústaj o'nokiē'de. Jesús o'e on'nopōendenok onte'ti Jesústaj tiahuayhue'dik o'nuyate.

³² —Dagte e'tiakte Jesúsere e'tiakte Jesús Apagba'taj mo'nopoenka'depo oro'ennopo' digā o'nopo'durugpak. —Huayahuaya on'batia'pakuyate.

³³ Ken ijhuiti ehue' jakya' o'norokonpo Jerusalényo on'kumejpo Jerusalényo once huanigpejka'eri nogomeyere onteteyo' on'bahuahuayato'po,

³⁴ —Jesús Huairi o'noyhuadate, buttida o'ay. Simónakon Huairitaj o'tiahuayate. —Botta'a on'mana'uyate.

³⁵ Konig dagte on'hua'po Jesúsere on'batia'pakpo kenpa'ti konig jakyo kutopata' pan e'posakea'te Jesús-taj huaboa'da o'nokiē'po, kenda on'batia'pakuyate.

Huanigpejka'eriomeytaj Jesúsa o'manokyon'uyate.

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Jn. 20.19-23)

³⁶ Kenda botta'a en'batia'pakte Jesús huaboa'da o'manokyondepō kenomeyere onteteyo' o'batobopo, —Yan'manopo'noey'. Mame'pukhue' yane'. —Jesúsa o'bopo o'mana'uyate.

³⁷ Ken huakka'nada on'me'pukpo o'mididpo nokiregtaj o'tiahuay nama'da on'nopōenok.

³⁸ —Me'pukhue' yane'. Do Jesús ijje'y opuden huanopoya' daka' menoknopōe'. ³⁹ Do'hued huaba'taj daka' men'tiahuay'. Do'hued hua'itakon men'tiahuay'. Jesúsda do ijje'y. Do'taj men'so'tōeā'. Kenpa'ti do'taj men'tiahuay'. Nokiregnayo huaen huaay' toēhue' o'nika'. Donayo huaen huaay' ijtoey konigda do'taj on'tiahuay. —Jesúsa o'mana'uy.

⁴⁰ Kenda Jesúsa o'mana'depo ke'nen huaba' o'batiahuay'ea'po ke'nen hua'i o'batiahuay'ea'uyate. ⁴¹ On'durugpakpo kenpa'ti on'me'puke'po oknopōehued o'nenok.

—¿Aypo menpa' yā'e? —Jesúsa huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

⁴² Ken biig e'tiaya' on'yokpo ai'moro'huēkon on'yoknok ⁴³ Jesús o'tōepo o'bape'uyate. Huanigpejka'eriomey Jesústaj e'bape'te on'tiahuaya'uyate.

⁴⁴ —E'mana' beroba'te Apagba'te aya' Moisés do'taj be'timadoya'uyate. Aya'da huamanbatia'pakeria do'taj mentimadoya'uyate. David salmos Apagba'te do'taj be'timadoya'uyate. Kenda ka'dik ijika'po ijikika'uy. Kenda o'gka'dik me'nepo me'nogka'uyne. Bueyhued opudomeyere ijika'uy. Kenda menogka'apone opudomeytaj daka' o'nona'ika'uyne. —Jesúsa huanigpejka'eriomeytaj o'mana'uyate.

⁴⁵ Kenoka' o'manopoenka'po kenda Apagba'te Jesús-taj on'timadoya'uyate Jesúsa huanigpejka'eriomeytaj o'manopoenka'po,

⁴⁶ —Apagba'te on'timadoya'po, Cristo bueydik o'ēapo. Bapa'a huame'noete noyhuaddik o'ēapo. Kubarakya' noyhuaddik o'ēapo. ⁴⁷ Huakkuru Jerusalén aratbuttaj huadak hua'a manbatia'pakdik yanikati'. Nogok aya'tada aratbuttaj aya' huadaribayo huadak hua'a manbatia'pakonhuahua'dik yanika'. Diosa bekkahue'po manopo'korea'dik yane'. Mana'dik mo'ēapone. Apagba'te kenpa' on'timadoya'uyate. ⁴⁸ Opudomey aya'da bo'tiahuayikame'ne. Kenda aya'tada mo'manbatia'pakapone. ⁴⁹ Eyā'. Konig Apag Diosa o'mana'uyate, opudomeytaj Diosen Nokireg do'hua o'nigta'mona'apone. Diosen Nokireg tiakhued oy Jerusalényo yan'nigika'. Diosen Nokiregtaj yan'nigikati'. Diosen Nokiregā opudomeytaj e'nopo'tōe'de'te konig Diosya' teyda mo'ēdeapet. Daka' manbatia'pakika'dik mo'ika'apone. —Jesúsa huanigpejka'eriomeytaj o'mana'uyate.

Kurudyō Jesús o'behuikuyate.
(Mr. 16.19-20)

⁵⁰ Ken Jerusalénya' g'g'rokonpo Betaniayo o'batohua'po huanigpejka'eriomeytaj o'batohua'uyate. O'ba'tepo, "Do'hued huanigpejka'eriomeytaj 'urua'da

yamatōē, Apag Dios." O'tiona'pakondepo, ⁵¹ kurudyō Diosa o'baktobehukuyate. ⁵² Jesús huadakkanada g'e. 'Urua'da o'kika'. Diosen Huasi'po g'e. On'batia'pakdepo durugnanada Jerusalényo on'kume'uyate. ⁵³ Diosen jakyo g'nika'po Dios 'urua'da g'e. Dios huadakda g'e. On'batia'pakika'uyate, ken.

SAN JUAN

Diosen hua'a huamana'eri Jesucristo o'si'po'e'uyate.

1 A'nennanada huakkuruda katapi' ehue' o'uyate. Cristo Diosen hua'a huamana'eri o'ika'uyate. Cristo Diosda o'ika'. ² A'nennada huakkuruda katapi' ehue' o'uyate, Cristo Diosen hua'a huamana'eri o'ika'uyate. Diosere o'ika'uyate. ³ Cristo aya'tada o'ti-ahuayika'nig o'ka'uyate. Konig Diosa o'paknok aya'tada o'ka'uyate. Noga sigpi' kahue' o'uyate. Cristoayo'da aya'tada o'ka'uyate. ⁴ Cristo Diosen hua'a o'noika'po huamanoea'eri o'ika'uyate. Cristokon konig Diosen Huakjey o'e. Huakjey o'ta'tepo katetapi' tiahuyaidik o'ene, katetapi' nopoe'dik o'ene. Konigti Cristo konig Diosen huakjey o'epo Diostaj moknopoea'ne kenpa'ti Diosen buttida hua'ataj moknopoea'ne. Katepi' huadak Diosa o'pak mo'nopoea'ne. ⁵ In huadariyo aratbut Diostaj pakhue' o'nika'. Dakhuea' ogkika'. Konig sikkire-gyo o'nepo Diostaj oknopoe'ehue' o'nika' kenpa'ti Diostaj pakhue' o'nika'. Cristo Diosen Huakjey in huadari aratbuttaj o'ta'tepo Diostaj moknopoea'ne. Diosen buttida hua'ataj moknopoea'ne. Katepi' huadak Diosa o'pak mo'nopoea'ne. Huakka'da Cristotaj eknopoe'ta' pakhue' o'nepo kenpa'da e'enta' on'paknig'a enhue'dik o'nuyate. Cristo konig Diosen Huakjey 'urua'da o'bata'teonhuahuika'po o'ma-knopoeanhuahuika'apo.

⁶ Diosa aratbuttaj Juan Bautistataj o'mata'mona'uyate. Cristotaj kamanbatia'pakike'po Juantaj o'mata'mona'uyate. Aratbuta Cristotaj kanoknopoe'po Juana Cristotaj o'manbatia'pakuyate. Diosen Huakjeytaj o'manbatia'pakuyate. ⁸ Juan Diosen Huakjey ehue' o'uyate. Cristonayo Huakjey o'uyate. Cristotaj kamanbatia'pake'po Juantaj o'mata'mona'uyate. ⁹ Ken Juana Cristotaj o'manbatia'pakonhuahua'depo indariyo huag'eri-omeytaj Diosen Huakjeytaj o'manokia'uyate. Cristo Diosen hueretda Huakjeytaj a'maknopoe'aya'po o'bahuatiakdepo, Juana o'manbatia'pakuyate.

¹⁰ Cristo aya' huadari o'ka'uyate. Huadariyo o'ika'nig'a huadari huag'eria oknopoe'ehue' o'nuyate. Huadari huaka'eritaj oknopoe'ehue' o'nuyate. ¹¹ Diosya' o'tiakdepo ke'nen judio aratbutere o'noika'uynig'a Jesucristotaj e'nigpeeta' pakhue' o'nuyate. A'nenda Diosa judio aratbuten adhuae'pane'taj o'baktie'ea'uyatenig'a Cristo Diosen hua'ataj eknopoe'ta' pakhue' o'nuyate. Judio aratbuta eknopoe'ta' pakhue' o'nuyate. ¹² Sue'ada Jesucristotaj e'nigpeika'ta' on'pakpo o'noknopoe'uyate. O'noknopoe'po Diosen on'si'poepo Diosensi'po o'ne'uyate. ¹³ Kena'po ettone'ya' on'si'popakme'tenok Diosen-

si'po ehue' o'ne. Kena'po ettone'pi' huabokerekpi' e'si'popakta' on'pakika'nok Diosensi'po ehue' o'ne. Diosen Cristotaj o'noknopoe'po Diosen on'si'poepo Diosensi'po o'nuyate.

¹⁴ Ken Diosen hua'a huamana'eri Jesucristo Diosere o'unhuahuika'depo nogok Diosa o'pakpo o'si'po'e'uyate. Oro'omeyere o'ika'uy. Jesucristo kenyo'da huadakanada o'kika'uy. Huakka'nanada di' o'maika'uy. Huakka'nanada o'matinepahuika'po buttida oa'ika'uy. Diosonig 'urua'nanada o'kika'nok konigti Dios o'epo Diosya' o'tiakpo Diosen Huasi'po o'e o'nopoe'ne.

¹⁵ —A'ti Cristoa o'tiakde. Ke'na oro'en huairi o'e. Do huairi ehue' ijje. Do si'popakhued ijje, Jesus Diosere o'uyate. Ikkenda kentaj ijmanbatia'pakmey. —Juana o'manbatia'pakuyate.

¹⁶ Jesucristo huakka'da di' mo'ene. Oro'taj nogda nogda daka' mo'matinoea'ne. ¹⁷ A'nennada Diosen hua'a Moisesa mo'nigmadoya'uyate. Jesucristonayo di'nana-da bo'huatiakpo mo'matinepahui'po, oro'omeytaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po bo'huatiakuyate. ¹⁸ Be'api' aratbuta Diostaj tiahuyahue' o'nika'uyate. Cristonayo Diosensi'po o'epo di' o'maunhuahuika'po Diosere o'unhuahuika'po konig Dios o'e 'urua'nanada o'nopoe'po oro'omeytaj 'urua'nanada moknopoe'uyne.

Juan bautiza huaka'eria Jesucristotaj 'uruda o'manbatia'pakuyate.

(Mt. 3.11-12; Mr. 1.7-8; Lc. 3.15-17)

¹⁹ Judio aratbut huairi Jerusalen huakka' jakyo o'nuyate. Juante on'mata'mona'uyate. Sacerdote Diostaj huanigtiona'pakeritaj on'mata'mona'uyate. Kenpa'ti levita aratbuttaj Juante on'mata'mona'uyate. On'huatiakdepo,

—Nogbokerektida ijta'mona'apoy. Cristo ijta'mona'apoy. Diosa o'mana'uyate. ¿Menpa' Cristoda i'e? Kenda mona'. —Juantaj o'nona'uyate.

²⁰ —Ehue', Cristo ehue' ijje. Diosa Cristotaj o'ta'mona'apo. Oro'taj kabatihupoke'po o'ta'mona'apo. —Juana buttida o'mana'uy. Dahue'da oa'uy.

²¹ —¿Be'a i'e? ¿Elíaskudak Diosen huamanbatia'pakeri menpa' i'e? —O'nona'uyate.

—Elíaskudak ehue' ijje. —Juana o'mana'uyate.

—¿Diosen huamanbatia'pakeritaj o'maboy, menpa' Diosen huamanbatia'pakeri i'e? —O'nona'po,

—Ehue' ijje. —Juana o'mana'uyate.

²² —Judio huairi oro'taj bo'ta'mona'ne kenomeytaj batia'pakdik o'enok, “¿Be'a i'e?” “¿Kenda kamanbatia'-

pakike'po be'a meta'monuy?" —Sacerdoteomeya onte'ti Juantaj o'nona'uy.

²³ —Aratbut ehue' e'ika'yo nogtia'da 'utta'da ijmanay, Dios Huairi o'tiakde, yan'nopo'korea'. Ke'na o'tiakdepo kentaj a'nigpeeya'po, yan'nopo'korea'. Aknopoeya'po yan'nopo'korea'. Ijmana'ika'po. Konig Isaías kudak Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeria oa'uyate. —Juana o'mana'uyate.

²⁴ Kenomeya Juantaj on'huatiakpo, fariseo aratbut huairia on'ta'mona'uyatenok.

²⁵ —¿O'na Cristo ehue' ee'nayo, Elías kudak ehue' ee'nayo, Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeri ehue' ee'nayo, mena'po bautiza imagkika'? —Fariseoa Juantaj o'nona'uyate. (Diosa Juantaj o'mata'mona'uyate. Kenda fariseo huairiomeya oknopoe'ehue' o'nika'.)

²⁶ —Do hu'e'eya bautiza ijkikay. Nogtida huabokerek opudenbayo o'ede, Cristo o'ede. Kentaj oki'ahue' mo'e. ²⁷ Diosa o'ta'mona'nok a'ti Cristoa Diosen hua'a o'manmadika'apo. Ke'na huadakda o'enek ke'nen huanaba' ehue'dik ijje, ijnopoe. —Juana o'mana'uyate.

²⁸ Juan bautiza o'ka'po, Betábara huakka' jakyo kenpa' on'batia'pakuyate. Betábara jak Jordán hue' akodpen o'e.

Jesús konig Diosen ovejasi'ponig o'e, Juana o'mana'uyate.

²⁹ Eme'te Jesús Juantaj o'huahua'nok Jesús e'tiakte Juana o'tiahuaydepo, o'mana'pakpo,

—Ken huabokerek konig Apag Diosen Ovejasi'ponig o'e. Konig aratbuten dakhuea' e'ka' kabakkahue'po oveja 'uhuataj on'nigarakika' konigti aratbuten dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesús konig ovejasi'po 'uhua o'manigbueyapo. ³⁰ Kentaj ijbatiapakmey, "Jesústaj Diosa o'ta'mona'nok a'ti Diosen hua'a o'manmadika'apo. Oro'en huairi o'e. Do huairi ehue' ihuey. Do si'popakhued ee'te Jesús Diosere o'uyate." Ijbatiapakmey. ³¹ Ikken Jesústaj do'hua oki'ahued e'e'ada, Israel aratbuta Cristotaj kanoknopoe'po hu'e'eya bautiza o'nogka'pone. —Juana o'mana'uy.

³² Juana kenpa'ti o'mana'po,

—Ken huabokerekte Apag Diosen Nokireg o'kotpo, o'ika'po, kentaj bo'tiahuayapone. Ken Huabokereka Diosen Nokireg aratbuttaj o'manopo'toe'apo. Diosa mename'ne. Hu'e'eya bautiza kamagke'po, Diosa me'ta'mona'uyne. Ken kurudya' Diosen Nokireg konig tukku' o'kotpo, Jesúste o'kotpo, keyo Diosen Nokireg o'ika'. Kenda ijtiahuaymey. Kena'po "Jesús Diosen Huasi'po o'e." IjJay. —Juana o'mana'uyate.

Jesúsen huakkuruda huanigpeika'eria on'tahua'uyate.

³⁵ Ken onte'ti eme'te Juanere oro' Juanen botta' huanigpeika'eriere o'bopo, ³⁶ Jesús e'poke Juana o'tiahuay'uy. Jesústaj o'tiahuaypo,

—Yan'tiahuay'. Ken huabokerek konig Apag Diosen Ovejasi'ponig o'e. —Juana mona'uyne. ³⁷ Oro' Juanen botta' huanigpeika'eri o'pe'edey, Jesústaj o'tahua'uy.

³⁸ Jesús bo'huakorudpo, e'ta'tiakte oro'taj bo'tiahuayme'ne.

—¿Kate bo'pak? —Moname'ne.

—Ontaj e'nigpeika'ta' o'paki. ¿Meyo i'ika', Huamanmadika'eri? —Ona'uy.

³⁹ —Yan'tiak. Yan'tiahuay'. —Jesúsa moname'ne. Ken o'hua'po, keyo e'huai'ka'yo o'tiahuay'uy. Kenme'noete Jesúsere o'unhua'mey. Baysikmon o'eme'.

⁴⁰ Doere Andrésere Juantaj o'nigpe'e'uy. Andrés Simón Pedroen huama'buy o'epo Jesústaj o'tahua'uy.

⁴¹ Idada ke'nen huama'buya Simóntaj o'ukpo, o'huahuay'uy. Simóntaj o'huahuaydepo ona'po, —Cristotaj o'huahuayi, "Cristotaj ijtama'apoy." A'nenda Diosa oa'uyatenig. —Andrésa ona'uy—. Jesús Diosen Cristo o'e.

⁴² Jesúste o'totiahuayate. Jesúsa o'tiahuaypo,

—Simón i'e, Jonásensi'po i'e. O'nen huadik Cefas o'e'apo. —Ona'uy. Cefas konigdik Pedro o'e. Cefas huiddik o'e. Ken konig Cefas Jesústaj huabo'ada o'nigpeika'uyate.

Felipe Natanaelere konig Jesúsen huanigpeika'eri huabo'ada on'tahua'uyate.

⁴³ Eme'te Jesús Galilea huadariyo a'huaya' o'nopoe'po Felipetaj o'huahuay'uy. O'huahuaydepo, —Menigpeika'po beta'huai'ka'. —Jesúsa ona'uy.

⁴⁴ Ken Felipe huakka' jak Betsaidayo o'ika'uyate. Keyoti Andrésere Pedroere o'nika'uyate. ⁴⁵ Ken Felipe Jesústaj o'pe'edepo oknopoe'edepo Natanaeltaj o'ukdepo o'huahuay'uy.

—Diosa huabokerek mo'nigta'mona'apone. Moisés kudak ken huabokerektaj o'timadoya'uyate. Konigti Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeri on'timadoya'uyate. Ken huabokerek bo'huatiakdenok o'huahuaydene. Ke'nendik Jesús o'e. Joséensi'po o'e. Nazaret huakka' jak huag'e'eri o'e. —Felipea Natanaeltaj ona'uy.

⁴⁶ —Nazaret huakka' jakyo huadakda aratbut ehue' o'nika'. —Natanaela oa'uy.

—Yatiak. Yatiahuay'. —Felipea ona'uy.

⁴⁷ Natanael e'tiakde'te Jesús Natanaeltaj o'tiahuaypo,

—Yan'tiahuay'. Ke'na o'tiakdepo hueretda Israel aratbut o'e. Ke'na 'urunopo'da da ahue' o'ika'. Buttida o'ika'. —Jesúsa o'hua'uy.

⁴⁸ Natanael Jesústaj o'pe'edepo, —¿Menpa'pi' do'taj okie'? —Natanaela ona'uy. —Felipea ontaj totiakhued higuera o'hueyta'pote on'taj ijtiahuayi. —Jesúsa Natanaeltaj ona'uy.

⁴⁹ Natanaela Jesústaj o'pe'edepo oknoponpo, —Diosen Huasi'po i'e. Israel aratbuten Huairi i'e, Huamanmadika'eri. —Natanaela ona'uy.

⁵⁰ —Kena'po higuera o'hueyta'pote on tiakhued ee'te ontaj ijtiahuayi. Kenda ona'nok do'taj oknoponne. Ken nayo sigda ijJay. Do'taj nogiti meknopoe'po teynanada ijka'apoy. —Jesúsa Natanaeltaj ona'po,

⁵¹ —Do Huabokerek ijje'po, Diosya' ijtiahuay, Diosa me'ta'mona'uyne. Kurud Diosenbaya' ekhuike' do'te

Diosen huata'moneria mentihuarakatupo menokbe-huikonapone, opudomeya bo'tiahuayapone, buttida ij-jay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Galilea huadaribayo huakka' jakya' e'toepak aypo o'uy-ate.

2 Oro' huanigpejka'eri Jesúsere Galilea huadarib-ayo o'hua'uy. Botta'a' eksik o'uy. "E'toepak aypo o'-batobapeapoy, Caná huakka' jakya' o'batobapeapoy. Q'nen huanigpejka'eriere yatiak." Aypo huairia Jesústaj ona'nok Jesúsere o'hua'uy. Jesúsere huayekon o'uy.

3 Huakka'nada o'nepo e'toepak aypo on'bape'po aya'da vino on'mai'depo,

—Vino ehue' o'e. —Jesúsen huayea ona', Jesústaj on-a'uy.

4 —¿Menapo do'taj ona', nag? Ken konig 'uruda ijikika'apoy, aratbuttaj tihuapokhued ijje. —Jesúsa on-a'uy.

5 —Katepi' Jesúsá yagka' ena'te yagka'. —Ken Jesúsere huayea vino huahueto'hua'eritaj o'mana'uyate.

6 Huaboro' huidkoso judío aratbut on'toika'po, hu'e'ey onjoypo on'bakoyo'ika'. Kenda eka'nayo Diostaj 'uru'nopo'da o'eapoy o'noknopojika'uy, ken. Kenteda seis boro'huidkoso o'bahuad'uy.

7 —Huidkosoyo hu'e'ey ya'nonjoí'. —Jesúsa o'mana'uy. Huakka' hu'e'ey on'toegonpo hueda'da o'nonjoy'uy-ate. On'oydepo,

8 —Huidkosoyo sigpi' yatoegpo. Aypo huairite yan'to-hua'. —Jesúsa o'mana'uyate. Ken on'tohua'uyate.

9 Hu'e'ey ee'tada huaboa'da vino o'eanuy. Aypo huairi o'mai'depo 'urunanada vino o'e o'nopopeo keyan on'totiak nopohue' o'uy. Vino huahueto'hua'eriyayo'da on'nopope'uy.

—Yatiak. —Ken huabokerek huatoepakeritaj ona'po,

10 —In vino huadaknanada o'e. Aya' huabokerek vino on'matomay'ika'depo huakkuru huadak vino on'bayokika'. Kenoka' huakka'a'da on'mamay'depo, sue'da huadak vino on'bayokika'. Q'nanayo huakkuru sue'da huadak vino i'matomaydenig'a, huaboa'da huadak vino i'totiakne. —Aypo huairia ona'uyate.

11 Ken Galileadariyo huakka' jak Canáte Jesúsá kenda o'ka'uy. Aratbuta Jesústaj oknopoe'dik ka'ne'po Diosa Jesúsere o'epo o'tihuapokpo kenda huakkuru 'urua'da o'ka'uy. Vino o'ka'uy. Konig Diosyo'da 'urua'nanada ka'dik, konig teyda o'ka'nok oro'omey ke'nen huanig-pejka'eri o'tiahuaypo Jesús Diosen Huasi'po o'e nogiti oknopoe'uy.

12 Nogok Jesús Capernaum huakka' jakyo o'hua'po, huayere huama'buyere oro'omey huanigpejka'eriere o'hua'uy. Capernaum huakka' jakyo o'ika'uy. Sue'da huame'noe o'uy.

Apag Diosen jakya' Jesúsá huabahuaya'eritaj o'-maoroka'uy.

(Mt. 21.12-13; Mr. 11.15-18; Lc. 19.45-46)

13 A'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'edeapo. Jerusalén huakka' jak ote'yo Jesúsá o'behuikuy. Oro'omey ke'nen huanig-

pejka'eriere o'behuikuy. **14** Diosen jakkiregyo o'kudon-po, vaca 'uhua oveja 'uhua tukku' 'uhua huabahuaya'eritaj o'batiahuayato'uy. Huakupe huak-abia'eritakon o'batiahuay'uy. Konig engaña huaka'eri o'nepo jakkireg akbogpete on'bahuad. **15** E'bia o'bat-inukupo huiokda huabitbitbia o'kedpo, Jesúsá Apag Diosen jakya' aya'tada o'maoroka'uy. Oveja vacakon o'-maoroka'uy. Huakabia'erien huakupe onkuta'tog'uy. Mesa o'bakkubuka'uy.

16 —Aya'da yan'tohua'. Do'hued Apagen jak huaton-a'pak jak o'e. Huabahuaya' jak ehue' o'e. 'Uhuaeretaj huakupeeretaj yan'batork. Iya' bahuayahue' yane'.

—Tukku' huabahuaya'eritaj o'mana'uy.

17 "Q'nen jak ijjeretpaki, Dios. Q'nen jaktaj ijpaknok huakka' menhuadiayapone." Apagba'te a'ennada o'-madoya'uyate. Apagba' o'tiahuay'uy oro' Jesúsere huanigpejka'eria huaboa'da o'nopoen'uy. Jesústaj Apagba'a o'tia'pakuynok o'nokotuy.

18 —"Huakupete huabahuaya'eritaj yamaoroka'." Diosa ena'nayo oro'omey kan'tiahuaye'po konig Diosyo'da ka'dik o'e konigti yaka'. —Oknopohue' hu'e'eri judío huairia Jesústaj nama'da o'nona'uy.

19 —In jak yan'sak. Bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy. —O'mana'uy Jesúsá.

20 —In jak cuarenta y seis huabayok on'kad-huahua'uy. Bapa' huame'noe Diosen jak e'sakte kahue'dik i'eapo. —Judío huairia o'nona'uy.

21 Jesúsere Diosen huid jaktaj tia'pakhue' o'uy, Jesúsere o'taj o'tia'pakuy, "Do'taj menarakapone. Ba-pa'me'noe ijnoyhuadapoy." O'tia'pakuy. **22** Nogok Diosa Jesústaj e'noyhuadade'te kenda Jesúsá o'mana'uy onte'ti kenda o'nopoen'uy. Kenpa'ti oro'omey huanig-pejka'eri Diosba' Jesústaj buttida on'nigmadoya'uyate, oknopoe'uy. Jesucristo pai'da o'nopoe'apo, o'bueyapo, o'noyhuadapo Diosba' buttida o'batia'pak oknopoe'uy. Kenpa'ti Jesúsá buttida oa' oknopoe'uy.

Jesús aya'tada huanopoya'da o'makie'.

23 Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahue-hue' fiesta o'e'uy. Jerusalén huakka' jakyo huakka'nana-da ogkupopakpo Jesúsere o'epo, konig Diosyo'da ka'dik o'e konig teyda Jesúsá o'ka'uyate. On'tiahuaypo, huakka'da kentaj o'noknopoe'uyate. Jesús Diosen Cristo ya'etpi' o'noknopoe'uyate. **24** Jesúsere aya' arat-buttaj huanopoya'da o'makie'po inomey huaboa'da moknopoe'ene, sue'da moknopoe'ene, hueretda hua-knopoe'eri ehue' o'ne, Jesúsere aya' o'makie'uy. "Inomey hueretda huaknopoe'eri ehue' o'ne." Be'api' ahue'dik o'e. **25** Jesúsá aya'tada huanopoya'da o'makie'. Kena'po nogomeytaj, "¿Monig ya'ne in aratbut?" Ahue'dik o'e. Kena'po aya'tada aratbut huanopoya'da o'makie'uy.

Jesúsere Nicodemo o'batia'pakuyate.

3 Huabokerek o'uyate. Ke'na fariseo Moisésereba' huaknopoe'eri huairi o'uyate. Fariseonayo Diosen hua'a e'kika'ta' on'pakika'po kenpa'ti adhuae'pane'en hua'a e'kika'ta' on'eretpakuyatenig'a Diostaj 'urunopo'

nigehue' o'nuyate. Ken huabokerek fariseo huairi o'epo ke'nen huadik Nicodemo o'uyate. Nicodemo judío huairi kenpa'ti o'uyate. ² Sikyo Jesúste an'batia'pakyá'po o'huatiakbed'uyate.

—Huamanmadika'eri i'epo, oro'omeytaj a'manmadikaya'po Apag Diosya' i'tiakuy, oro' o'nopogey. Kenda konig kahued o'neonhuahuika'uyatenig'a oyda i'kika'. Kena'po Apag Dios be'tihuapoknok 'urua'da i'kika', Huamanmadika'eri. —Nicodemoa Jesústaj on'a'uy.

³ —Be'api' onte'ti e'si'poe'ta' e'paknayo Dios Huairitaj oknopog'e'dik o'neapo. Diosensi'po e'dik o'neapo. Onte'ti si'pogehue' ee'nayo Dios Huairitaj oknopogehue'dik o'neapo. Diosensi'po ehue'dik o'neapo. Buttida ijjay. —Jesúsa ona'uy.

⁴ —¿Monig huabokerek ettone'endapoya' si'popakdik ya'et? Huabokerek huayeendapoyo onte'ti kudhue'dik o'ne. Onte'ti si'pogehue'dik o'ne. —Nicodemo nopoenkahue' o'epo ona'uy.

⁵ —'Urunopo' a'nopo'togeya'po, kenpa'ti konig Diosensi'ponig a'eya'po dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik mo'epo, hue'eya' bautiza ogka'dik mo'epo, kenpa'ti Diosen Nokirega' nopo'togedik mo'epo. Kena'po nopo'koreahue' ee'nayo hue'eya' bautiza ogkahue' ee'nayo kenpa'ti Diosen Nokireg' nopo'togehue' ee'nayo Diosensi'po ehue'dik mo'epo. Buttida ijjay. ⁶ Ettone'so'ya' on'si'popakpo, aratbutda o'ne. Diosen Nokireg' o'manopo'togepo, 'urunanada on'neonhuahuika'. ⁷ "Kutaya' Diosen Nokiregya' si'poe'dik i'e." Ijja'denok, me'pukehue' ya'e'. ⁸ Bapoka o'adyak. I'peenig'a, meya' yatiak, meyon yahua' nopogehue' i'e. Aya'da Diosen Nokiregya' on'si'poe' konigti o'ne. Onte'ti 'urua'nanada ogkika'. Monig Diosa monigka' nopogehue' i'e. —Jesúsa Nicodemotaj ona'uy.

⁹ —¿Monig Diosen Nokiregya' si'poe'dik ya'e? —Nicodemoa ona'uy.

¹⁰ —Israel aratbuten huamanmadika'eri i'e. ¿Mena'po kenda ona'dene nopogehue' i'e? ¹¹ Do ijnopogepo, ijbati'a'paki. Ijtiahuaypo, ijbati'a'paki. Do ijmana'nig'a, opud judío huairi do'taj eknopog'e'ta' pakhue' mo'e. Buttida ijjay. ¹² Iyoda konig aratbut ogkika' do'a on'batia'pakdenig'a oknopogehue' o'ene. Konig Diosa mo'nigkika'ne ontaj e'batia'paknayo dapi' oknopogehue'dik me'ene.

¹³ Diosenbayo kurudyo opud behuikhued mo'ene. Diosere ehue' mo'ika'uyne. Donayo huabokerek ijjenek Dios me'ta'mona'uyne. Diosere ijika'po Diostaj daka' ijnopogey. Diosya' ijtiahuay. ¹⁴ Aratbut ehue' e'ika'yo Moiséskudak siro bihui e'ketka' o'beta'uyate. 'Iddute kutayo o'beta'uyate. Kenomeynayo Diostaj o'no-knopogepo, bihuitaj on'tiahuaynok, Dios o'bayarea'uyate. Konigti do'taj ogka'apo. Doa Huabokerek ijjenek Dios me'ta'mona'uyne, do'taj 'iddute kutayo men'betapone. Cruzte men'betapone. ¹⁵ Do'taj cruzte e'beta'deme'te aya'da do'taj o'noknopogepo kenpa'da bueyhue' o'neapo onte'ti Diosere on'neonhuahuika'apo. —Jesúsa ona'uyate.

Dakhuea' huaka'eritaj a'manopo'yareaya'po Dios huakka'nada di' o'mae'uyate.

¹⁶ —Aya' dakhuea' huaka'eritaj Dios huakka'da di' o'maepo ke'nen nogtiyo'da huasi'po o'manigta'mona'uyatenok, kamanopo'yare'po o'manigta'mona'uyatenok. Aya'ada Diosen Huasi'potaj e'noknopog'e'nayo kenpa'da bueyhue' o'nepo, Diosere on'neonhuahuika'apo.

¹⁷ Dakhuea'da bokikate aratbuttaj kamane'po Dios ke'nensi'potaj ta'monahue' o'uyate. Aratbuttaj kamanopo'yare'po Dios o'manigta'mona'uyenok.

¹⁸ Be'api' Diosen Huasi'potaj o'noknopogede, "Dakhuea' ogka'." Dios bahuahue' o'e. Be'api' Huasi'potaj oknopogehue'da menta'nenok, "Dakhuea' o'ka'." Dios o'a'de kena'po Diosen nogtiyo'da huasi'potaj oknopogehue' o'ne. ¹⁹ Diosen Huasi'po konig Diosen huakjey o'epo Diostaj o'maknopogea'. Indariyo aratbuttaj o'bahuatiakuynig'a aratbuta Diostaj eknopog'e'ta' pakhue' o'nepo dakhuea' ogkika'po sikkiregyo e'ika'ta' o'deretpakika'nok. Konigepo "Dakhuea' ogkika'." Dios o'mana'apo. ²⁰ Aya'ada dakhuea' egka'te nogomeytaj e'tiahuayata' pakhue' o'ne. Kena'po Diosen huakjeyta' pakhue' o'ne. Do'taj nigpeehue' o'ne. ²¹ Hueretda huaknopog'e'rinayo Diosen buttida hua'a ogkika'po Diosen huakjeytaj on'pakpo Diosen Huasi'potaj o'noknopog'enok, Dios o'batihuapokdenok aya'ada tiahuaydik o'ne. —Jesúsa o'mana'uy.

Onte'ti Juan bautiza huaka'eria Jesúsen o'manbatia'pakuyate.

²² Nogok Judea huadariyo Jesús oro' ke'nen huanigpejka'eriere o'hua'uy. Jesús oro'ere o'ika'po, bautiza o'magkika'uy. ²³ Enón huakka' jakte kenpa'ti Salim huakka' jak ibodteda Juan kenpa'ti bautiza o'magka'uyate, keyo huakka' hue'ey o'nenok. Aratbut huakka' en'tiakte Juana bautiza o'magka'uyate. ²⁴ Huabakuda' jakyo Juantaj kudahued o'nenok, bautiza o'magkika'uyate.

²⁵ "Be'aen bautiza e'magka' Diostaj 'urunopo' ka'dik ya'mae, Jesúsenpi' Juanenpi'." Juanen huanigpejka'eri judío aratbutere on'batia'pakdepo, ²⁶ Juante on'huatiakonpo,

—Jordánhue' akodpen Jesús onere o'jkame'ne. Jesústaj 'uruda i'manbatia'pakme'ne. Oy bautiza megke'po aya'da Jesústaj on'huahua', huamanmadika'eri. —Juanen huanigpejka'eria Juantaj o'nona'uyate.

²⁷ —Be' huabokerektapi' aratbuttaj e'manmadika' Dios o'pakpo ta'mona'dik o'e kenpa'ti tihuapokika'dik o'e. Jesústaj o'ta'mona'uyatepo Jesústaj o'tihuapokika'. Aratbuta Jesústaj on'huahua'denok. ²⁸ "Do Cristo ehue' ee'tada Cristo tiakhued ee'te Dios do'taj huakkuruda me'ta'mona'uyne." Opu'taj o'noname'ne. Kenda do'taj on'peeme'ne. ²⁹ Huabokerek huaboa'da o'togepakpo huato'e o'togede'po durugda o'e. Noga' ken huabokerektaj di' o'epo, kenpa'ti durugda o'e. Ken konig do Jesústaj di' ijjepo durugda ijjey. Huakka'ada Jesústaj on'pakpo huaboa'da on'nigpejka'. Kenda duruga'da ij-

matipeey. ³⁰ Jesústanayo huakka'ada nigpejka'dik o'nika'apo. Do'taj huaboa'da sue'da nigpe'e'dik mo'eapone. —Juana o'mana'uyate.

Jesús Diosen Huasi'po o'epo Diosya' o'tiakuyate.

³¹ Ke'na Diosya' o'tiakme'po Diosen huairitone' o'ē. Aya'tada mata'mona'ika'dik o'ē. Aratbutnayo indari huāē'eri o'nenig'a indaritaj on'nopōepo on'batia'pakika'. Jesúsnayo Diosen Huasi'po o'epo Diosya' o'tiakpo 'urunopo'da o'epo aya'enda huairi o'ē. ³² Katepi' Diosyo o'batiahuayonhuahuika'nig, katepi' o'mapeeonhuahuika'nig, kenda o'manbatia'pakika'nig'a, suhue'a-da Jesústaj o'noknopōjka'. ³³ Kenomey Jesúsen hua'a o'noknopōepo, Diosa buttida oa'ika' o'noknopōenok. ³⁴ Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate. Diosa ke'nen nokiregda o'yok. Jesústaj o'yok. Dakhuapa ke'nen nokireg o'yoknok. Diosen hua'a o'mana'ika'. ³⁵ Apag Huasi'potaj di' o'ē. Aya'en huairida kaē'po o'ta'mona'uy. ³⁶ Kenomey Diosen Huasi'potaj o'noknopōepo onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. Kenomey Huasi'potaj oknopōehue' o'nepo onte'ti Diosere noeonhuahuahue' o'neapo. Diosa kenomeytaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

Jesús Samaria huadariyo huāē'eri ettone'ere on'batia'pakuyate.

4 Ken, Jesústaj huakka'ada on'peēdepo huaboa'da on'tahua'uyate. Huaboa'da on'nigpejka'uyate. Bautiza e'magkade'te Jesústaj on'nigpejka'uy. Jesúsnayo bautiza kahue' e'ēāda oro'omeya huanigpejka'eria bautiza o'magkika'uy. Juantaj sue'ada o'noknopōē'uyate. Kenda fariseo huairia on'tipeēdeme'te, Jesús a o'maknokotuy. ³ Ken o'maknokotpo, Judeaya' o'bakhua'uy. Galilea huadariyo o'kume'uy.

⁴ Ken Galilea huadariyo o'hua'po, Samaria huadariyo pokdik o'uy. ⁵ Samaria huadariyo huakka' jak Sicarte o'tiakuy. Sicar Jacobkudaken ta'bate ibodteda o'ē. Ta'ba Jacobkudaken huasi'po Josékudaktaj o'yokuyate.

⁶ Kenteda Jacobkudaken huē'ey sorokkogyā' hua'eg o'uyate. Jesús bidteda o'hua'epo o'arogpo, o'huaduy. Tokhuadā' e'huadte o'huaduyate. Huē'ey sorokkogte o'manighuad'uy. ⁷ Oro' Jesúsen huanigpejka'eri aypo a'baetuya'po, huakka' jakyo o'hua'demey. Samariaeri ettone' huē'ey a'egatuya'po o'tiakuyate.

—Huē'ey beyok. —Jesúsa ona'uyate.

⁹ Judío aratbuta Samaria huāē'eritaj batia'pakhue' o'ika'nig'a Jesústaj ettone'ā o'peēdepo, —O'na judío aratbut i'ēnig'a, Samaria huāē'eri do ijey. ¿Menpa' huē'ey beyoka' do'taj mena'? —Samaria ettone'ā Jesústaj ona'uyate.

¹⁰ —Diosa huanounhuahuika' huē'ey e'yokta' be'tipakne. "Huē'ey beyok." Ontaj ona'nig'a, "Huanounhuahuika' huē'ey beyok." Do'taj meknopōepo ena'nayo huanounhuahuika' huē'ey o'yokapone. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

¹¹ —Hua'eg toēhue' i'ēne. Sorokkog huabidkogyoda huē'ey o'ē. ¿Meyā' huanoeanhuahuika' huē'ey i'egapo,

huairi? ¹² Oro'en adhuae'pane'ā Jacobkudak in sorokkog bo'yokuyne. Ke'nada o'mayika'uyatenig. Ke'nen huasi'po kenpa'ti on'mamay'ika'uyate. Ke'nen vacakon o'mamay'ika'uyate. Oro'omeytaj in sorokkog bo'yokon'uyne. ¿Menpa' Jacobkudakitipi sigda huairi oē'uyng'a, o'na huahuak huairi i'ē? —Ettone'ā ona'po, ¹³ —Be'api' in sorokkog huē'ey o'maypo, onte'ti maymaya' o'da'ikanig'a, ¹⁴ aya'ada do'taj moknopōepo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Konig huanoeanhuahuika' huē'ey o'yoknok on'may'po, huanopoyo o'unhuahuika'apo, onte'ti "maymaya' ijjay" ahue' o'neonhuahuika'apo. Do'taj moknopōepo Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵ —Ken huē'ey beyok. Onte'ti maymaya' ahue'dik a'eyā'po, iyo sorokkogyo huē'ey a'egya'po tiakhue'dik a'ikaya'po o'nen huē'ey ijjayapoy, huairi. —Ettone'ā ona'po, Jesúsen hua'ataj nopenkahue'da kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'ē oknopōehue' o'epo kenda Jesústaj ona'uyate.

¹⁶ —Yahuati'. O'nen huātoē'taj yatotiak. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁷ —Huātoē toēhue' ijjey. —Ettone'ā ona'uyate.

—Huātoē toēhue' ijjey. Buttida ia'. ¹⁸ Huabanigā' i'tāē'uyng'a. Oyda kentaj e'dipakada o'nen huātoē ehue' o'ē. Kenda buttida ia'. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁹ —Diosen hua'a huamanbatia'pakeri o'ē, o'tinopōene, huairi. ²⁰ In o'te'yo "Huaboro'da i'ē, Apag Dios." Oro' onaratbutyo' adhuae'pane'kudak Samaria huadari huāē'eriomeya on'tiona'pakika'uyate. Jerusalén huakka' jakyo "Huaboro'da i'ē, Apag Dios." Tiona'pakdik mo'ene. Opudā judío aratbut on'mana'ika'. —Ettone'ā ona'uyate.

²¹ —Men'peē', ettone'. A'ti meyopi' mo'epo Apag Diostaj tiona'pakdik mo'ene. Apag Diostaj a'tiona'pakya'po in o'te'te tiakhue'dik mo'eapone. Kenpa'ti a'tiona'pakya'po Jerusalényo huahue'dik mo'eapone.

²² Opud Samaria huāē'eria Diostaj nopōehue'da nama'da mo'tiona'paknig'a, oro'omeynayo judío aratbut o'epo Diostaj oknopōepo daka' o'tiona'pakikay. Diosen huamanopo'korea'eri judío aratbut o'ē. ²³ Apag Dios nokireg o'epo buttida oa'ika'. Apag Diosen hua'a buttida o'ē. Oy kenpa'ti nogokkon aratbut huadaknopo'da Diosen buttida hua'ataj o'noknopōepo Apag Diostaj on'tiona'pakapo. Diosen Nokiregā o'manopo'toenok Apag Diostaj on'tiona'pakapo. Kenda Apag Diosa o'pak. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

²⁵ —Nogok Diosa Cristotaj o'ta'mona'apo, yoknopōey. E'tiakde'te aya'da o'manmadika'apo. —Ettone'ā ona'uyate.

²⁶ —Cristo do ijjey. Doa on'batia'paknig Cristo ijjey. —Jesúsa ona'uyate.

²⁷ Jesús a ettone'taj kenda e'nade'te oro'omey Jesúsen huanigpejka'eri Jesúste o'tiakuy. Jesús a ettone'taj o'batia'paknok oro'a o'tiahuaypo o'me'pukē'uy. (A'nennada judío huamanmadika'eri ettone'taj batia'pakhue' o'nika'uy.) "¿Ka'tia'po ettone'taj ina'pak?" "¿Kate i'pakpo ia'?" Jesústaj onahue' o'uy. ²⁸ Ettone' sorokkoso o'huadanpo okhua'uyate. Ke'nen huakka' jakyo Sicar

okhua'uyate. Huakka' jakyo o'kudondepo, huakka' jak huag'eritaj o'mana'po,

²⁹ —Sorokkogte huabokereka behuatiakpo do'taj 'u-rua'da menbatia'pakne. Nog huadaribayoeri o'eng'a aya'da nogok nogok ijkikame'nig kenda mena'ne. Aya'da o'nopogepo mena'ne. Ke'na Cristo ya'etpi'. —Ettone'a ke'nen aya' huakka' jak huag'eritaj o'mana'uyate.

³⁰ Ken huakka' jakya' huakka'ada on'maorokonpo, Jesustaj on'huatiakuyate. ³¹ Huakka'da aratbut tiakhued e'ne'te,

—Yabape', Huamanmadika'eri. —Oro' ke'nen huanig-pejka'eria ona'uyne.

³² —Bapeahue' ijje. Nogda aypo ijtoenig opud nopogehue' mo'ene. —Mona'uyne.

³³ —Be'api' kentaj aypo yanigtotiaketpi', o'nopogepo oro'omey huanigpejka'eria huayahuaya o'batia'pakuy.

³⁴ —Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. Katepi' Dios o'pak kenda ijkikay. Aya'da ke'nen ikuhuitapoy. Ke'nen ij-jeretpakoy ijkika'po, do'hued aypo konig o'e. ³⁵ Opu-domey aypotaj huakka' mo'nopogepo, "Aypopi' boyog-hued ee'te a'ti botta' botta' puug o'boyogaponok jakyo totiakdik o'epoy." Mo'batia'pakikay. Oy konig e'boyog a'eya'po huakka' aratbut on'batia'pakdenok, yan-tiahuay'. Oy huakka'ada e'nopo'korea'ta' on'pak. Huakka'ada Diostaj eknopog'e'ta' on'pak. ³⁶ "Nogtiada o'-batuke'. Nog aypo o'totiak." Ken buttida on'batia'-pakika'uy. Konig huabatuke'eri ijje konig huakkuru-da Diosen hua'a daka' ijanmadikay. Opudomey konig aypo huatotiakeri mo'epo do'hued hua'a mo'man-madikika'aponok huakka'ada do'taj mo'nig-pejka'apone. Doere Diosere mo'noehuahuika'apone. Konig dakuapa opudomeya doere mo'durugpakon-huahuika'apone. ³⁸ Nogomeya on'manmadikad-hua'de'uy. Aratbut idada oknopogehue' o'nuyyo kanoknopogepo opudomeya kan'manmadike'po do'a on'ta'mona'uyne. Opudomey huakkuru huaman-madika'eri mo'manmadika'nok mo'maknopogea'apo. —Jesusa oro'taj mona'uyne.

³⁹ Ken jakte huakka' Samaria huag'eri o'nika'po, "Aya' nogok nogok ijkika'uyngida." Mena'ne. Ettone'a o'man-batia'paknok, huakka'ada Samariayo huag'eria Jesustaj o'noknopogey. ⁴⁰ Samaria huag'eri on'huatiakde. "Oro'omeytaj bota'huadunhua'." Jesustaj o'nona'uy. Kente botta' huame'noe o'uyyok. ⁴¹ Jesusen hua'ataj on'peepo nogiti huakka'ada o'noknopogey.

⁴² —Ontayo'da on'peepo oknopogehue' o'e'nig'a oy Jesustakon on'peepo oknopogey. Jesus Diosen Cristo o'e. Diosa mo'nigta'mona'uyne. Aratbuten dakhuea' e'ka' kabakkahue'po, huamanopo'yareadhua' o'e monoknopogey. —Ettone'taj o'nona'uy.

Jesusa gobierno huairiensipotaj o'yarea'uy.

⁴³ Botme'noe Sicar huakka' jakyo o'edepo oro'omeyere Jesusa o'bakhua'uy. Galilea huadariyo o'hua'uy. Galilea huadariyo Jesus o'kerekuayate.

⁴⁴ Diosen hua'a huamanbatia'pakerien jak huag'eri-omeynayo Diosen huamanbatia'pakeritaj e'peeta' pakhue' o'nika'. Jesusa Galilea huag'eritaj o'manbatia'-

pakuynig'a. ⁴⁵ Galilea huadari huag'eri Jerusaleny ay-po fiestate o'neme'te. Jerusaleny Jesusa 'urua'nanada konig Dios ekapa' o'kame'nok on'tiahuay'uyate, Galilea huag'eria. Jesusa teynanada o'kame'nok Galileayo e'kumejde'te durugteda Jesustaj o'de'uy.

⁴⁶ Ken, Cana huakka' jak Galilea huadariyo keyo huag'eytaj vino o'kame' onte'ti Jesus o'tiakuy. Capernaum huakka' jak meyhue'da o'epo Capernaum gobierno huairiensipo o'digpakuyate. ⁴⁷ Judea huadariya' Jesusa o'tiakdepo, Galilea huadariyo Jesus o'jka'. Kenda Capernaum huairi o'tipeedepo Jesustaj o'huahua'depo, "Capernaum huakka' jakya' do'huedsi'po o'bueyapo. Bohua'. Betayarea'." Digda ona'uy.

⁴⁸ —Opud Galilea huag'eri do'hued hua'a eknopog'e'ta' pakhue' mo'e. 'Urua'da eka'nayo konig e'bayarea'nayo do'hued hua'ataj yanoknopogepetpi'. —Jesusa Capernaum huairitaj ona'uy.

⁴⁹ —Bueyhued ee'te do'huedsi'pote bohua', huairi. —Jesustaj ona'uy.

⁵⁰ —Yahuati'. O'nensi'po o'yarede o'noe. —Jesusa ona'uy. Jesusen hua'ataj buttida oknoponpo jakyo o'kume'uyate. ⁵¹ Jakyo e'kumejte dagte ke'nen huanaba'a on'huatiakpo, on'dejpo,

—O'nensi'po o'yarede, o'noe. —Ke'nen huanaba'a o'nona'uyate.

⁵² —¿Menoka' ya'yarud? —O'mana'uy.

—Ikken niokpo tokhuad e'huadte o'yareme'. —Huanaba'a o'nona'uyate.

⁵³ Kente niokpo e'huadte "O'nensi'po o'yarede o'noe." Jesusa mename'ne. Huasi'poed huaoa o'nononpo. Ke'nen huabetomeya Jesus Diosen Huasi'po Diosya' o'tiakuyate, o'noknopogeyate.

⁵⁴ Judea huadariya' Jesus o'kumejdepo Galilea huadariyo o'tiakuy. Galilea huadariyo huag'eytaj vino o'ka'uy. Kenpa'ti gobierno huairiensipo o'yarea'uy.

Ken yakote huabokerektaj dakhue' o'ehnuahua'uyate. Jesusa o'yarea'uy.

5 Nogok judio aratbut onte'ti on'mabape'apo, Jerusaleny on'mabape'apo kenpa'ti on'tiona'-pakapo. Jesus Jerusalen huakka' jakyo onte'ti o'be-huikon'uy. ² Jerusalen huakka' jak kurupen huidag e'tiokpaka' akbogpe o'e. Akbogpedik o'dikka'uy oveja. Oveja akbogpete yako o'e. Yakodik o'dikka' Betesda. Betesda yako akta'bogpete huabaniga' ba'ak o'e. ³ Ba'akyo huakka'da o'nonpabahuedika'. On'digpakpo o'nonpabahuedika', ekpobig o'nonpabahuedika', huakket o'nonpabahuedika', e'huetihuarotaj o'non-maboika'. ⁴ Yakote nogok nogok Diosen huata'moneri on'huarakatuika'. O'tiakdepo yakotaj o'tihuaroa'uyyok. Yako karogda e'tihuaroyo be'api' huakkuruda yakudontaj o'bayarea'ika'uyate. Katepi' dakhue' e'ne'te o'bayarea'ika'uyate. ⁵ Kente treinta y ocho huabayok nogbokerektida dakhue' enpahued o'unhuahua'uyate. ⁶ Jesus okmapie'ahuaddik huame'noete yakote o'tiakdepo, enpahuedika'taj o'tiahuaydepo onpahuedun-huahuika' oknopogepo, —¿E'yarea'ta' menpa' i'pak? —Ona'uy.

⁷—Yako e'tihuarote be'api' do'taj tohuahue'dik me'nene. Do'a daka'da ijhua'nok, noga huakkuruda o'kudika', Huairi. —Jesústaj ona'uy.

⁸—Yabo'. Colchón ya'udpo, yahuae'. —Jesúsa ona'uy.

⁹Jhuiti ehue' o'yaread'uy. Colchón o'udpo o'hua'ud'uy. Okmapie'ahuaddik huame'noete o'yarea'uy.

¹⁰Okmapie'ahuaddik huame'noete sigpi' kahue'dik mo'ene. Judío en adhuea'pane' nama'da on'manika'uynok,

—Okmapie'ahuaddik huame'noe o'enek colchón tohuahue'dik o'ene. —Judío huairia o'nona'uy.

¹¹—Kenbokereka do'taj be'yarea'ne. "Colchón ya'udpo yahuae'." Ke'na mena'nok ijkay. —Judío huairitaj o'mana'uy.

¹²—"Ya'udpo yahuae'." ¿Be'a on'taj mena'? —Judío huairia o'nona'uy. Jesúsa dakhue'da ona' on'nopoe'po o'nona'uy.

¹³Jesús endik nopoe'hued o'epo kenpa'ti ke'na be'yareadne nopoe'hue' o'uy. Kenpa'ti huakka'ada aratbut o'nenok Jesúsa okhua'nok Jesústaj tiahuahue'dik o'epo. ¹⁴Nogok Jesúsa Diosen jakyo o'huahuay'uy. Huayareritaj o'huahuay'uy.

—Eya', o'yaraddene. Dakhuea' onte'ti kahue' yae'. Onte'ti dakhuea' eka'nayo nogiti dakhue'da i'epone. —Jesúsa ona'uy.

¹⁵Kenoka' judío huairite o'hua'uyate. "Jesúsa be'yareadne." Huabokereka o'batia'pakuy.

¹⁶Okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús kenda o'ka'nok Judío huairia Jesústaj huaboa'da digá'da on'huadiaypo dakhuea' on'huaadhuahuika'po, kenpa'ti e'arakta' on'tipakonhuahuika'uyate.

¹⁷—Oy kenpa'ti do'hued Apag Dios o'kika' doakon ijkikay. —Jesúsa o'mana'uy.

¹⁸Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbut kahue'dik yane', kenda judío huairien adhuea'pane'a on'manika'uynig'a. Jesúsa manigpeehue' o'epo okmapie'ahuaddik huame'noete o'yarea'po. Kenpa'ti Dios do'hued Apag me'ta'ene, oa'po. "Konigti Dios ijje." Jesúsa oa'nok, judío huairia on'nopoe'po nogiti digá'da e'arakta' o'deretpakuyate.

Katepi' Apag Diosa kenda o'paknok Diosen Huasi'poa o'ka'.

¹⁹—Do Diosen Huasi'po ijje'po do'huedda kahue'dik ijje'. Katepi' Apaga o'paknok kenda do Diosen Huasi'po ijje'po ijkikay. Konig do'hued Apag o'ka' konigti ijkay. Buttida ijje'. ²⁰Kenpa'ti Diosen Huasi'po ijjenok do'taj di' me'ene. Aya'da Diosa o'kika'po kenda do'takon me'nopoe'ne. Huabokerektaj ijyarea'dey. Nogiti 'urua'da ijka'apoy. ¡Kenpihuay! A'dik mo'epone. ²¹Aratbut en'bueyde'te onte'ti Diosa manoea'dik o'e. Konigti do Diosen Huasi'po ijje'po e'bueytapi' e'manoea'ta' ijpakpo ijmanoea'apoy. ²²"Dakhuea' i'ka'." Apagayo'da aratbuttaj ahue' o'e. Apaga o'paknok, "Dakhuea' i'ka'." Doa Apagen Huasi'po ijje'po a'dik ijje'apoy. ²³Kenda Apaga o'paknok, "Diosen Huasi'po huadakda o'e." Aya'da do'taj on'tia'pakapone. Konig Apagtaj huadak on'tia'

pakpo, konigti do'taj huadak on'tia'pakapone.

"Huasi'po huadakda o'e." Be'api' do'taj tia'pakhue' ee'nayo konigti "Apag Dios huadakda o'e," tia'pakhue'da o'ne. Apaga do'taj me'ta'mona'uyne.

²⁴Aya'da do'taj daka' on'pe'epo kenpa'ti Apaga me'ta'mona'uyne, o'noknopoe'po doere kurudyo on'noeonhuahuika'apo. "Dakhuea' boka'ne." Diosa onahue' mo'epone. Konig Diostaj en'nopo'bueyde on'nige'nig'a Diosa mo'manoeanhuahuika'apone. Buttida ijje'. ²⁵Nogok kenpa'ti oyda kenomeya konig Diostaj on'nopo'bueydenig'a Apag Diosen Huasi'potaj on'pe'epo. On'nigpe'epo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Buttida ijje'. ²⁶Apag Dios o'noeonhuahuika'po onte'ti manoeanhuahuika'dik mo'ene. Diosa o'paknok do Diosen Huasi'po kenpa'ti aratbuttaj onte'ti manoeanhuahuika'dik ijje'. ²⁷Do huabokerektaj ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Konigepo, "Dakhuea' i'ka'ne." Aratbuttaj mana'dik ijje'. ²⁸Kenda mepu'kehue' yane'. Kena'po nogok aya' huabueyeri kubarakya' do'taj on'pe'epo. ²⁹On'maorokonka'apo. Huadak huakika'eri onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. Dakhuea' huakika'eri pai'nana on'nopo'unhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

Jesústaj kanoknopoe'po "Jesús Diosen Huasi'po o'enek Diosa o'ta'mona'uyate." Juana o'mana'uy. Kenpa'ti Jesústaj kanoknopoe'po konig Dioseno'da ka'dik o'epo Jesúsa o'ka'uy.

³⁰—Do'huada ijnopoe'po kahue'dik ijje'. Konigti Apag Diosa mena'nok ijje'. Buttida ijje'ikay. Kena'po katepi' do ijpakpo kahue' ijje'ikay. Kenda Apag Dios o'paknok ijkikay. Apag Diosa me'ta'mona'uyok. ³¹Do'a Diosen Huasi'po ijje'. Do'huayo'da ijnopoe'po ea'nayo kenpa' ahue' ijje'aynig'a konig buttida do'hued hua'a peehue'dik o'nene. ³²"Do'hued Huasi'po me'ta'ene." Diosa be'huaa'ne. Do'taj buttida be'huaa'nok do'taj pe'e'dik o'nene ijnopoe'. ³³"Jesús be'ati ya'eta'po." Juantaj opudomeya mo'ta'moname'. "Jesús Diosen Huasi'po o'e." Juana buttida do'taj be'huaame'ne. ³⁴"Jesús Diosen Huasi'po o'e." Huabokereka e'huaa'te donayo peehue'dik ijje'. Opudomeyanayo Juantaj nigpe'edik mo'epo do'taj oknopoe'dik mo'ene Diosere a'noeonhuahuikaya'po do'taj oknopoe'dik o'nene. O'nona'ne. ³⁵Juan konig jeyda huakjey 'uruda o'ta'te, Juana 'uruda o'manmadikikame'po. Opudomey judío aratbuttaj mon'madikikame'ne. Opudomey huakjeytaj mo'durugpakatume'ne. Juantaj mon'pe'epo mo'durugpakatume'ne. ³⁶Dios do'hued Apag o'epo do'taj me'ta'mona'uyne. Kenda Juana buttida behuaame'ne, opudomeytaj moname'nok do'taj oknopoe'dik mo'enek. Kenpa'ti konigepo katepi' 'urua'da Diosayo'da ka'dik o'e, doakon ijkika'nok Diosa o'ta'mona'uy oknopoe'dik mo'ene. ³⁷Kenpa'ti Apaga Apagba'te do'taj be'tia'pakuy'g'a opudomey judío huairinayo Diostaj tiahuahue' mo'ika'po kenpa'ti nigpeehue' mo'ika'po, ³⁸ke'nen hua'a e'pe'eta' pakhue' mo'e. Diosa o'ta'mona'uy. Do'taj oknopoe'hue' mo'ene. ³⁹Apagba'a do'taj be'tia'pakne. Opudomeynayo do'taj oknopoe'hue'

mo'ene. Diosya' o'tiakuy oknopogehue' mo'epo Apag-ba'tayo'da mo'mona'pakika'po, Diosere o'noeon-huahuika'apoy nama'da mo'nopogene. Do'taj oknopogehue' mo'enok Diosere noeonhuahuikahue' mo'ea'pone. ⁴⁰ Aya'ada do'taj o'noknopogepo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Opud judío huairinayo do'taj oknopogē'ta' pakhue' mo'ene.

⁴¹ "Huadak o'ē." Huabokereka do'taj e'huaa'ta' pakhue' ijje. ⁴² Opud judío huairia Diostaj di' ehue' o'ne doa on'tinopogene. ⁴³ Apag Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. Opudomeyanayo do'taj e'nigpēeta' pakhue' o'nene. Nog huabokerektaj Diosa ta'monahue' ee'tada opudte e'bahuatiaknayo kentanayo mo'nigpēēapo. ⁴⁴ "Huadakda mo'ene." Aratbuta enata' e'pēeta' bo'pakika'. "Huadakda mo'ene." Diosa enata' e'pēeta' pakhue' mo'ene. Kena'po Diosya' o'tiakuy oknopogehue'dik o'nene. ⁴⁵ Opudtaj, "dakhuea' ogkika'." Apag Diostaj Jesúsa be'huaa'apone. Nopogehue' yane'. "Opudā dakhuea' bokika'uyne." Moisésanayo kenda bo'huaa'apone. Moisésaj nama'da boa'ika'. ⁴⁶ Moisésa do'taj o'timadoya'uyate. Opudā Moisésaj hueretda oknopogehue' mo'epo kena'po do'taj oknopogehue' o'nene. ⁴⁷ Kenda Moisésakudaka o'madoya'uyate oknopogehue' ee'nayo, do'hued hua'ataj kenpa'ti oknopogehue' mo'ea'pone. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uyate.

Jesúsa cinco mil huabokerektaj o'batobape'uyate.
(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17)

6 Ken, Galilea e'pog konogda o'dikka' Tiberias. Nogok Galilea e'pog Jesús okteg'uy. Oro'omeyere oktegy. ² Jesús e'hua'te huakka'ada aratbut on'tahua'po, kena'po konig Diosyo'da ka'dik o'ē, konigti Jesúsa nogok nogok o'ka'po, dakhue' e'netaj o'bayarea'uy. Konigepo huakka'ada on'tahua'uy. ³ A'ti huakupayo o'behuikuy. Oro'omey Jesús en huanigpejka'eri e'rie batohuaduyne. ⁴ A'ti judío huakrueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' ayo fiesta o'ea'po. Konigepo huakka'ada aratbut o'nuy. ⁵ Huakka'da aratbut ogkupopakdepo en'batiakte Jesúsa o'batiahuay'uy. Felipetaj

—¿Huakka'da on'batiakde kan'bape'po meya' pan o'baeyapet? —Jesúsa Felipetaj ona'uy.

⁶ Menpa'ti Felipea oa'apo e'nopogē'ta' o'pakpo ona'uy. Kenda ijka'apoy soatayo' Jesúsa o'nopogē'uy.

⁷ —Pan huabae' doscientos denarios huakupe ee'nayo aya'ada aratbuta sue'pi' pan bapehue'dik o'ne. —Felipea ona'uy.

⁸ —Huabokereksi'poa nogmanigtida cebadaog' pan botta' biigere o'togēnig'a kenniga aratbuta kate bapehue'dik o'nenok. —Andrésa, Simón Pedroen huama'buy o'epo ona'uy. Jesústaj ona'uy.

¹⁰ —"Yan'bahuad." Yan'mana'. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Kenteda huakka'da mire o'uyate. Ken aya'da on'bahuaduy. Cinco mil huabokerek o'nuy. ¹¹ Jesúsa pan o'togēpo Diostaj dakiti o'tiona'pakuy. Oro'omey ke'nen huanigpejka'eritaj o'posakea'po bo'yoke'po arat-

but en'bahuadte oro'omeya o'bayoke'uy. Konigti biig o'manokpukpukpo bo'yoke'nok oro'omeya o'bayoke'uy. Noga huakka' enpakok huakka' o'bayoke'uy. Dapoteya'da on'bape'uy. ¹² Kenoka' aya'da dapotey e'nedē'te,

—Pan huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere bapehue' ene' yan'baea'. Ken sigpi' parahue'dik kaē'po. —Oro'taj mona'uyne.

¹³ Ken o'baea'uy. Doce kusogyo cebada pan boro'ta'sujmon hueda'hueda'da o'kuda'uy. ¹⁴ Kenda konig Diosayo'da ka'dik o'ē Jesúsa konigti o'ka'nok aratbuta on'tiahuaypo,

—Diosen hua'a huamanbatia'pakeri oro'omeytaj mo'nigtiakapone, Apag Diosba'a oa'. Kentaj ekpogē' o'nigunhuahuika'uy. Dapi' Jesús Diosen hua'a huamanbatia'pakeri o'ē. —Judío aratbuta on'batia'pakuy.

¹⁵ Jesústaj mon'tohua'. Oro'omeyen gobierno huairi kaē'. Huakka' aratbut egkupopakte huanopoya'da on'nopogē'uy. Jesúsa o'nokotpo, o'bakhua'po nogtia'da ote'yo o'bakbehuikuyate.

Jesús huahuētiudte o'huae'uyate.
(Mt. 14.22-27; Mr. 6.45-52)

¹⁶ Ken osikdenok oro' Jesús en huanigpejka'eri e'pogte o'hua'uy. ¹⁷ Kusi'peyo o'bakudpo, Capernaum huakka' jakyo e'pog o'noktegyo ektegte o'baksikpo, Jesús tiakhued ee'te ¹⁸ diga'da o'bapokpo e'pog huakka'da o'kuta'huaropakuy. ¹⁹ Bidteda e'huade'te, e'pog huahuētiudte Jesús o'huae'po kusi'peyo Jesúsa e'huatiakte oro' o'tiahuay'uy. Jesústaj o'tiahuaypo o'me'pukon'uy.

²⁰ —Do ihuey. Me'pukhue' yane'. —Jesúsa mona'uyne.

²¹ "Kusi'peyo yakud." Durugteda ona'depo, e'kudde'te ijhuiti ehue' akodpen o'hua'depo on'betuy.

Aratbuta Jesústaj o'dukuy.

²² Ken eme'te akodpen huakka'da aratbut o'nuyate. Kente cinco miltaj o'batobape'uy. 'Ikken nogkusi'petida o'eme'. Ken kusi'peyo Jesús kudhue' o'eme'nok Jesús en huanigpejka'eriomeynayo on'bakudpo o'nok-bahuame'nok on'batiahuaya'uy. ²³ Tiberias huakka' jakya' kusi'pe o'batiahuayate. Huakka'da aratbut on'batiakuy. Kente Jesús Huairi pantaj dakiti o'tiona'pakme'. Pankon on'bapeme' kente ibodteda kusi'pe o'batiahuayate. ²⁴ Kente Jesústaj huahuayhue'da ke'nen huanigpejka'eritaj huahuayhue'da huakka'da aratbut kusi'peyo on'kudonpo Jesústaj o'dukpo Capernaumyo on'hua'uyate.

Jesús konig ayo huamanoeanhuahuika'eri o'ē.

²⁵ Ken akodpen kusi'pete on'betdepo Capernaumyo Jesústaj o'dukpo, onhuahuaydepo,

—¿Menoka' iyoda i'tiak, Huamanmadika'eri? —O'nona'uy.

²⁶ —Konig Diosyo'da teyda ka'dik o'ē, do konigti ijka'deme'nig'a kenda do'taj oknopogehue' o'nene. Pan ijbiamenok opudomey dapoteya'da mo'bapeme'po,

kena'po do'taj o'dukne. Aypoyo'da bo'pakne. Buttida o'nona'ne. ²⁷ Aypo kenpa'ti katetapi' bo'eretpakpi', a'baeya'po mo'baa'popi', bo'kika'nig'a aypo kenpa'ti nogda a'ti ehue' o'ëapo. Konigëpo aypoyo'da kenpa'ti katetapi' eretpakhue' yane'. Kikahue' yane'. Aypoanayo mo'manoteypakpo sue'pi' mo'noea'ne. Doanayo Diosere manoeanhuahuika'dik o'nene. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj mederetpakpo me'noknopöe'. Diosa be'tihuapoknok ijbayarea'mey kenpa'ti konig Diosyo'da teyda ka'dik o'ë, konigti ijkamey. —Jesúsa o'mana'uy.

²⁸ —Diosen e'ka'ta' o'paki. ¿Diosen hua'a a'kaya'po kate ka'dik o'ey oro? —Jesústaj nama'da o'nona'uy.

²⁹ —Opudte Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj me'no-knopöe'. Kenda Diosa o'pak. —Jesúsa o'mana'uy.

³⁰ —Oro'omeya ontaj me'noknopöe'po konig Diosyo'da o'kika', konigti yaka'. Konig Diosa 'urua'nanada o'kika' o'na konigti eka'nayo oknopöe'apoy. Diosya' o'ti-akuyate oknopöe'apoy. ³¹ A'nennada oro'omeyen ad-huea'pane'taj Moisésa o'batohuae'ika'uyate. Aratbut ehue' e'huag'e'ika'yo o'batohuae'ika'uyate. "Maná aypo kurudya' o'batobape'ika'uyate." Apagba' oa'. —Jesústaj o'nona'uy.

³² —A'nennada kurudya' maná aypo Moisésa o'bayokika'uyate nama'da mo'nopöenig'a Moisésa bayokhue' o'uyate. Kurudya' Diosa maná aypo o'bayokonhuahua'ika'uyate. Maná ayponayo manoeanhuahukahue'dik o'ë. Kurudya' do'hued Apag Dios me'ta'mona'uyne. Konig aypo huamanoeanhuahuika'eri ijje'y. Aratbuttaj a'manoeanhuahukaya'po ijtiakuy. —Jesúsa o'mana'uy.

³⁴ —Kenda aypo bo'yokika'ne, huairi. —Jesústaj nopoenkahue' e'ëada o'nona'uy.

³⁵ —Konig aypo huamanoeanhuahuika'eri ijje'po aratbuttaj manoeanhuahuika'dik ijje'y. Aya'ada on'no'po'ko-repo do'taj moknopöe'po mo'nigpe'ika'po konig noteyda durugnopö'da o'neonhuahuika'apo. On'no'po'noeyonhuahuika'apo. ³⁶ Opudomeynayo do'taj pakhue' o'nepo do'taj oknopöehue' o'nene. Konig huabo'a'da o'nona'po, do'taj e'tiahuayme'pi' oknopöehue' o'nene.

³⁷ Apag Diosa do'te aya'tada mo'ta'mona'ne do'taj moknopöe'apone kenpa'ti do'taj mo'nigpe'ika'apone.

Kenomeya do'taj me'noknopöenok ijbae'apoy, maenhue'dik ijje'apoy. ³⁸ Kena'po kurudya' ijtiakuy Diosa me'ta'mona'uynek. Ke'nen e'ka'ta' ijpakpo ijtiakuy. Do huata'da e'ka'ta' pakhue' ijje'po ijtiakuy. ³⁹ Huakka' Diosataj huaknopöe'eri me'bayokuyne nogtipi' titikhue' mo'ëapone. Kene'huaya' huame'noete aya'tada ijanoyhuada'apoy. Kenda o'pakpo Diosa me'ta'mona'uyne. ⁴⁰ Diosa o'pakpo kenomey do'taj o'no-knopöene, do Diosen Huasi'po o'ë o'noknopöe'po kenda mo'batia'pakpo Diosere on'noeonhuahuika'po kene'huaya' huame'noete onte'ti kenomeytaj ijanoea'apoy. —Jesúsa o'mana'uy.

⁴¹ "Do konig aypo huamanoeanhuahuika'eri ijje'y. Kurudya' do'hued Apag Diosa me'ta'mona'uyne." Jesúsa oa'nok judío huairia Jesústaj on'huadiaypo on'huamahui'ia'po,

⁴² —In huabokerek Jesús o'ë. Joséensi'po o'ë. Ke'nen huaoj ke'nen huayekon okiey. "Kurudya' Diosa me'ta'mona'uyne." ¿Mena'po kenpa' a'dik ya'ë? —Judío huairia onpapayo' on'batia'pakuy.

⁴³ —Onpapayo' huaahue' mene'. ⁴⁴ Apag Diosa me'ta'mona'uyne. Huakka'tada Diosa o'batihuapokpo, do'taj huaknoponhua' o'batihuapok. Kenomey huaknopöe'eritaj ijanoyhuada'apoy. Kene'huaya' huame'noete ijanoyhuada'apoy. Diosere on'noeonhuahuika'apo. ⁴⁵ "Diosa aya'tada o'manopöe'apo." Diosen hua'a huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate. Konigëpo aya'ada Apagtaj on'pöe'po o'noknopöe'po do'takon mo'nigpe'ika'apone.

⁴⁶ Apag Diosya' ijtiakuy, do'ayo'da Apagtaj ijti-ahuayika'uy. Nogomeynayo Apagtaj tiahuayhue' o'nikame'te. ⁴⁷ Kenomey do'taj o'noknopöe'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Buttida ijje'y. ⁴⁸ Do konig aypo huamanoeanhuahuika'eri ijje'y. Aratbuttaj ijanoeanhuahuika'apoy. ⁴⁹ Aratbut ehue' e'ika'yo opuden ad-huea'pane' o'neonhuahuika'uyate. Diosa maná aypo e'bayokika'tada Diosere noeonhuahukahue' o'nuyate. On'mabuey'uyate. ⁵⁰ Nog aypo o'ë. Huamanoeanhuahuika' aypo o'ë. Donayo konig huamanoeanhuahuika' ayponig ijje'y. Kurudya' ijtiakuy. Konig huamanoeanhuahuika' aypo en'bape'nayo, bueyhue' on'noeonhuahuika'apo. Kenda huamanoeanhuahuika' ayponig ijje'y. ⁵¹ Aypo huamanoeanhuahuika' do konig aypo ijje'y. Kurudya' Diosenbaya' ijtiakuy. Aya'ada in aypo e'bape'nayo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Ken huamanoeanhuahuika' aypo konig do'hued huasö' o'ë. Aratbut kan'noeonhuahuika'po ijanogbueyapoy. Do'taj oknopöe'dik mo'ëne. —O'manbatia'pakpo kenda Jesúsa o'mana'uy.

⁵² Huayahuaya judío huairia on'batia'pakpo, —Menpa' ke'nen huasö' pe'dik o'ënok yaa'. —On'batia'pakuy.

⁵³ —Do Huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne do'hued huasö' bapehue' ëë'nayo, do'hued mimi mayhue' ëë'nayo onte'ti Diosere noeonhuahukahue' mo'ëapone. ⁵⁴ Kenomey do'hued huasö' on'bape'po kenpa'ti do'hued mimi on'mai'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Diostehuapa' kene'huaya' huame'noete kenomeytaj ijanoea'apoy. ⁵⁵ Kenda o'nona'nig do'hued huasö' huamanoeanhuahuika' aypo o'ë. Do'hued mimi buttida huamai' mimi o'ë. Aya'ada do'hued huasö' on'bape'po do'hued mimi on'mai'po doyo'yo' o'nika'. Do kenpa'ti kenomeyere ijikay.

⁵⁷ Do'hued Paga me'ta'mona'uyne. Apaga o'noeonhuahuika'po do'takon me'noeanhuahuika'ne. Aya'ada konig do'taj mo'bape'po do'taj moknopöe'po doere on'noeonhuahuika'apo. ⁵⁸ Do konig aypo huamanoeanhuahuika'eri ka'e'po kurudya' Diosa me'ta'mona'uyne. A'nennada adhuea'pane'taj Diosa maná aypo kurudya' o'bayokika'uyate. E'bape'ika'ada nogok on'mabuey'uyate. Aya'da do'taj moknopöe'po konig huamanoeanhuahuika' aypo on'bape'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

⁵⁹ Capernaum huakka' jakyo judío aratbuten huajitake' jakyo Jesús a o'manmadika'po kenda o'mana'uy.

Jesús en hua'a o'manoeanhuahuika'apo.

⁶⁰ Sue'da huakka'mon Jesús en huanigpejkaeria on'peeondepo,

—Jesús a o'manmadika' kenda kahue'dik o'ene. Menpa' be'api nigpe'e'dik ya'net. —Kenomeya on'batia'pak'uy.

⁶¹ Ke'nen huanigpejka'eri kenda on'batia'pakpo Jesús a o'nopopepo,

—¿Do'hued hua'ataj menpa' nigpeehue'dik mo'e?

⁶² ¿Do Huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne keyo kurudyo ijika'uy e'behukite opuda on'tiahuaydepo menpa' do'taj moknopopepet? ⁶³ Diosen Nokirega o'manoeanhuahuika'. Aratbuten huaso'anayo manoeanhuahuikahue' o'e. Do'hued hua'a ijmanay konig Diosen Nokireg o'manoeanhuahuika'apo. Do'hued hua'ataj moknopojika'po mo'nigpejka'po Diosere mo'noeohuahuika'apone. ⁶⁴ Kenda ijja'denig'a opudomey sue'ada oknopohue' o'nene. —Jesús a o'mana'uy.

Ken huakkuruda Jesús a a'manmadikaya'po tiakhued o'epoed be'ati do'taj oknopohue' me'neapone Jesús a o'nopojika'uyate. Kenpa'ti Judasa kadarake'po be'titotiakapone Jesús a o'nopope'uyate.

⁶⁵ —Do Diosen Huasi'po ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj kanoknopope'po Diosa e'tihuapokenayo oknopope'dik mo'ene. Do'taj kanoknopope'po Diosa tihuapokhue' ee'nayo oknopohue'dik mo'ene. —Jesús a o'mana'uy.

⁶⁶ Kenda e'manade'te huakka'ada ke'nen huanigpejka'eriomeya o'noknopobatikuy. Onte'ti kenere ta'huahue' o'ne'uy.

⁶⁷ —¿Opud kenpa'ti menpa' eknopobatikta' bo'pak? —Jesús a oro' doce huamata'mona'eritaj mona'uyne.

⁶⁸ —Ehue', Huairi, o'na huanoeonhuahuika' hua'a ona'ika'ne. ⁶⁹ Cristo i'epo, Diosen Huasi'po i'epo ontaj Diosa bektie'ea'uyate, Huairi. —Simón Pedroa ona'uy.

⁷⁰ —Opud, doce huamata'mona'eri ijbak-tie'ea'uyne'g'a, opuda nogtatida toto' huairia mo'nopo'to'epone. —Jesús a mona'uyne. ⁷¹ Simónensi'po Judas Iscariotetaj o'batia'pakpo kena'po ken doce huanigpejka'eriya' kadarake'po o'batotiakapo Jesús a o'nopope'uy.

Jesús en huama'buya Diosen Huasi'po o'e oknopunkahue' o'nuy.

7 Nogok Galilea huadaribayo Jesús a nogiti o'manmadikadhuahuika'uy. Nogyo nogyo o'hua'epo o'manmadikadhuahuika'uy. Kenoka' Judea huadaribayo nogyo nogyo e'manmadika'ta' pakhue' o'uy Jesús a. Judeayo judío huairia e'arakta' on'tipaknok. ² A'timon judío en baak fiesta o'epo, Jerusalénya' o'epo. Siete huame'noe fiesta o'epo. Aya'da judío huabokerek on'baha'apo. ³ Kenoka' Jesús en huama'buy Jesús te on'huatiakdepo, o'nona'po,

—Iyo Galileayo ikahue' ya'e', eg'. Fiestate Judeayo monhua'. Huakka'da o'nen huanigpejka'eri Judeayo o'ne, kenpa'ti 'urua'da Diosen i'kika'nig kan'ti-ahuaye'po. Konigepo Judeayo monhua'. ⁴ Ontaj huakka'ada eknopope'ta' e'paknayo, ontaj huakka'ada e'nigpejka'ta' e'paknayo iyo sue'da aratbut e'nahu'e'yo ehue'dik i'ene. Keyo huakka'da aratbut e'nahu'e'yo hua'dik i'ene. Huairi o'e aratbuta me'noknopope'po huakka' aratbut egkupopakya' 'urua'nada yamanigkika', konig Diosayo'da ka'dik o'e yamanigkika', yabayarea'. —Jesús en huama'buya Jesús taj o'nona'uyate.

⁵ Diosa Jesús taj o'ta'mona'uyate kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'e Jesús en huama'buy oknopohued e'ada kenpa' o'nona'uyate. Jesús ere ehua'ta' on'pakpoda kenpa' o'nona'uy.

⁶ —Oy huame'noenayo fiesta Jerusalényo huahue'dik ijje. Opudnayo menokapi' bo'pakpo hua'dik mo'ene.

⁷ Huakka' aratbuta do'taj oknopohue' o'ne. Konigti oknopohue' o'nene do'taj. Konigepo kenomeya opudtaj huadiayhue' mo'ene. "Diostaj dakhuea' bo'kika'ne. Diostaj nigpeehue' mo'ika'ne." Kenomey oknopohue' hu'e'eritaj ijmanika'nok konigepo do'taj dig'a da menhuadiayika'ne. ⁸ Fiestayo yan'bahuati'. Donayo huahued ijje. Oy huahue'dik ijje. —Jesús a huama'buytaj o'mana'uy.

⁹ Kenda Jesús a e'nade'te huama'buya o'nokhua'uy. Jesús nayo Galileayo o'ika'uy.

Nogok baak fiestayo Jesús o'hua'uy. Judío aratbuttaj o'manmadikanhua'uy.

¹⁰ Jesús en huama'buy kenpa'ti aya' huabokerekomey fiestate Jerusalényo on'hua'depo dagte aratbutbahue' o'nenok Jesús kon Jerusalényo o'hua'uy. Aratbut Jesús taj tiahuahue' o'maepo Jesús o'hua'uy. ¹¹ Jesús Jerusalényo okyehued ee'te judío huairiomeya Jesús taj o'nonmabopo,

—¿Kenbokerek meyon ya'e? —Judío huairia on'huapa'.

¹² Jesús taj huakka'ada on'tia'pakpo, "Huadakda o'e." Huakka'ada on'tia'pakpo, "Dakhue'da o'e. Nama'da o'manmadika'. Aratbuttaj engaña o'magka'." Nogomey huakka'ada on'tia'pakuy.

¹³ Huayahuaya utak utaka' on'batia'pakpo judío huairitaj on'mepukpo huakka' aratbuttaj 'utta' batia'pakhue' o'nuy. 'Uta' Jesús taj batia'pakhue' o'nuy.

¹⁴ Fiesta bapa'me'noe ogka'depo konig fiesta nopote ee'te Diosen jakyo Jesús o'hua'po okyede'po huaboa'da o'manmadika'uy. Huakka'da aratbut egkupopakde'te o'manmadika'uy. 'Urua'nada o'manmadika'uy. ¹⁵ Ken judío huairi Jesús taj on'pe'edepo on'mepu'kepo on'huadiayo,

—Oro'en escuelaya' Diosba' madoyahue' o'ika'uy Jesús. Kentaj onmadikahue' o'ika'uy. Konigepo sigpi' nopohue' o'e. Buttida o'nona'ne. —Judío huairia Jesús taj oknopohue' o'nepo huakka' aratbuttaj nama'da on'mana'uy.

¹⁶ —Do'huedda ijpakpo manmadikahue' ijje. Diosa me'ta'mona'uyne. Kenda Diosa me'nopoea'nok ijmanmadikikay. Diosen buttida hua'a ijmanmadikikay.

¹⁷ Do'taj on'peepo aya'ada Diostaj e'nigpeika'ta' on'pakpo kenda Diosa me'nopoea'nig ijmanmadikikay daka' kenda on'nopoeapo. Do'huedda ijnopoeapo manmadikahue' ijje kenomeya kenpa'ti on'nopoeapo.

¹⁸ Nogomey huakka'ada onda on'nopoeapo on'manmadikika'. "Ke'na huadakda huamanmadika'eri o'e." "Huadakda o'e." "Huairi o'e." Aratbuta e'huaa'te e'peeta' on'pakpo on'manmadikika'. Do'tanayo Diosa me'ta'mona'uyne. "Huadaknanada o'e Dios." "Huaboronana da huairi o'e Dios." Opu'da e'huaa'te e'peeta' ijpakpo buttida hua'ayo'da ijmanmadikikay. Sigpi' da ahue' ijikay.

¹⁹ Moisésa Diosen hua'a o'mana'uyate. Diosen hua'a buttida o'e. Moisésba' mo'ba'toika'ne. Kenda e'nopoeada aya'ada nigpeehue' mo'ika'ne. Moisésba'taj nigpeehue' mo'ika'ne. ¿Do'taj mena'po e'arakta' on'tipak? —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

²⁰ —Dakhue' nokirega me'nopo'toenok huasegda i'epo ia'ne. Be'api' ontaj e'arakta' pakhue' o'ne. —Aratbuta Jesústaj nama'da o'nona'uy.

²¹ —Huabokerek treinta y ocho huabayok dakhue'da o'epo onpahuedonhuahuika'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete ijyareame'nok huakka' mo'mepu'ke'po do'taj on'huadiayne. ²² Huabokereksi'potaj yobedtaj huasi'dak oktegrik yanikati', opudomeyen adhuesa'pane'a mona'uyate. Moisésa konigti mona'uyate. Konigepo Moisés'taj mo'nigpeepo huabokereksi'potaj ocho huame'noe e'noede'te huasi'dak boktegika'. Okmapie'ahuaddik huame'noe ee'pi' boktegika'ne. ²³ Okmapie'ahuaddik huame'noete kahue'dik mo'e opudomey mo'mana'ika'nig'a okmapie'ahuaddik huame'noe ee'pi' Moisés'taj mo'peepo huabokereksi'poensi'dak boktegika'ne. Huabokerek dakhue'da o'epo treinta y ocho huabayok enpahuedonhuahuikade'te okmapie'ahuaddik huame'noete ijyareame'nok do'taj onhuadiayme'ne. ¿Mena'po onhuadiayme'? Nama'nanada onhuadiayme'ne. ²⁴ Do'a e'yarea'te on'ti-ahuayme'po dakhuea' o'ka' nama'da on'tinopoeapo on'huadiaypo do'taj e'arakta' on'tipakne. Konigepo Dios ken huabokerektaj o'matinepahui'po di' o'nenok ijyarea'mey. Opu'domey kenda nokotdik mo'e. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'bayarea' huadakda o'e yan'nopoe'. —Jesúsa o'mana'uy.

Diosa buttida oa'ika'. Diosya' ijtikuy. Jesúsa oa'uy.

²⁵ —In huabokerektaj judío huairia a'araka'po o'deretpakpo ²⁶ iyo Diosen jakyo e'manmadika'te judío huairinayo tohuahue' o'ne. Diosa o'ta'mona'uy, Diosen Cristo o'e. Dapi' judío huairia kenda oknopoehue' o'ne. ²⁷ Ke'na Cristo ehue' o'e. Konigepo Jesús Galileayo huage'eri o'e o'nopoe. Cristo e'tiakde'te meya' ya'tiaket nopoehue'dik o'epoy. —Sue'da Jerusalényo huage'eria huaboa'da nama'da huayahuaya on'manbatia'pakuy.

²⁸ Kenda aratbuta nama'da on'batia'pakpo Jesúsa o'nopoeapo huakka' aratbut egkupopakte o'manmadika'po 'utta'da o'mana'po,

—Do'taj okiehue' o'nene kenpa'ti keya' o'tiakuy opudomeya oknopoehue' o'nene. Do huata'da ijpakpo tiakhue' ijje'uy. Dios kurudyo, hueretda Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opu'domeynayo hueretda Diostaj oknopoehue' mo'ene. ²⁹ Hueretda Diosa me'ta'mona'uynok Diosya' ijtikuy. Konigepo Diostaj yoknopojkay. Diostaj yokiey. Buttida a'dik ijje. —Jesúsa 'utta'da o'mana'uy.

³⁰ Jesústaj judío huairia on'huadiaypo e'bakuda' jakyo en'tohua'ta' en'tipaktada Diosa Jesústaj o'tioka'nok tohuahue'dik o'nuy. Jesús kenok huabuey ehued o'ta'eknok. ³¹ Nogomey huakka' judío aratbut egkupopakpo Jesústaj on'peepo Jesústaj o'nonopoe'uy.

—Kenyo'da Diosen Cristo 'urua'da kika'dik o'epo. In huabokerek kenda o'kika'po. In huabokereka aratbuttaj o'bayarea'. Dapi' Diosen Cristo o'e Jesús. —Aratbuta on'batia'pakuy.

Diosen jakyo kente Jesúsa e'manmadika'te fariseo huairia sorotataj on'mata'mona'uyate. Jesústaj kan'tohue'po on'mata'mona'uyate.

³² Jesús Diosen Cristo o'e. Aratbuta on'batia'pakpo fariseo huairi kenpa'ti sacerdote huamational'pakika'eri huairiomeya on'tipeedepo on'huadiaypo Jesústaj kan'tohue'po kenomeyen sorotataj on'mata'mona'uyate.

³³ Kenoka' huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa o'mana'po, —Opu'domeyere sue'da puug ijjeapoy. Kenoka' Diosyo ijkumejapoy. Diosa me'ta'mona'uyunig keyoda ijhua'apoy. ³⁴ Nogok do'taj o'dukaponig'a huahuayhue'dik o'neapone. Do'taj oknopoehue' o'nepo konigepo do'taj huatiakhue'dik o'neapone. —Jesúsa o'mana'uy.

³⁵ Judío aratbuta on'peedepo huayahuaya on'batia'pakpo,

—¿In huabokerek ka'tia' yaa'? ¿Meyon yahua'apet oro' huahuayhue'dik o'epone? Nog huadaribayo keyo judío aratbut on'mamon'uyate nog aratbuttaj kamanmadike'po yahua'apetdapi'. ³⁶ "Do'taj o'dukaponig'a huahuayhue'dik o'neapone." "Do'taj oknopoehue' o'neapo konigepo do'taj huatiakhue'dik o'neapone." Jesúsa o'mana'. ¿Ka'tia' yaa'? —Judío aratbut huayahuaya on'batia'pakpo.

Diosen Nokirega huaknopoe'eriennopo'taj o'manopo'toepo. Diosa o'manoeahuahuika'apo. Diosere on'noehuahuika'apo.

³⁷ Fiesta kene'huaya' huame'noete 'urua'da ogkika'uyate. 'Urume'noe o'ika'uyate. Kenme'noete Jesúsa o'bopo huakka' aratbuttaj 'utta'da o'mana'po,

—Be'api' durugnopo' ee'ta' e'paknayo do'taj kan'nonopoe' do'taj kan'nigpee' ijmanopo'durugpakika'apoy. Konigti be'api' maymay' ea'nayo hue'ey ijbayoknok

on'durugpakapo. ³⁸ Konig Diosba' oa'po, konig huakka' hue'ey on'mayika'po durugda o'neonhuahuika'po konigti kenomey do'taj beknopoe'po durugnanada on'noeonhuahuika'apo, Diosere durugteda on'noeonhuahuika'apo. Nogomeytakon on'manoeanhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

³⁹ Jesúsen huaknopoe'eritaj Diosen Nokirega o'manopo'toe'apo. Diosen durugteda ogkika'apo. Jesúsa kenpa' o'batia'pakuy. En'batia'pakte Diosa ke'nen Nokireg huaknopoe'eritaj manigta'monahued o'epo konigepo Jesús bueyhued o'epo, kurudyo huahued o'epo, Diosere ehued o'epo.

Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Huakka' o'no-knopoe'po. Diosa o'ta'mona'uyate, Diosen Cristo o'e. Nogomeya o'noknopoe'. Diosa ta'monahue' o'e. Konigepo Cristo ehue' o'e. Nogomeya o'noknopoe'po.

⁴⁰ Kenda Jesúsa eade'te,
—Kentaj o'nonmabodhuahuika'uy Diosen huamanbatia'pakeri Jesús o'e. —Huakka'ada o'da'uy.

⁴¹ —Diosa o'ta'mona'uyate. Cristo o'e. —Nogomeya o'da'uy.

—Ehue'. Cristo ehue' o'e. Galilea huage'eri o'e. Galileayo huage'eria Cristo ehue'dik o'e'apo. ⁴² Cristo David huairien adhuae' huayayo o'e'apo. Belényo o'si'po'e'apo kenteda David o'si'po'e'uyate. —Nogomeya o'da'uy.

⁴³ Huakka'ada Jesústaj o'noknopoe'uy. Nogomeya oknopoe'hue' o'nuy. ⁴⁴ Huakka'ada kan'kude'po e'to-hua'ta' e'pakada tohuahue' o'nuy.

Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate kenda judío huairia oknopoe'hue' o'nuyate.

⁴⁵ Fariseo huairitaj kenpa'ti sacerdoté huairitaj kenomeyen sorotataa on'kume'uy. Jesústaj totiakhue'ada on'kume'uy.

—Jesústaj yan'totiak. O'nona'ne. ¿Mena'po totiakhue' mo'e? —Huairia on'mana'uyate.

⁴⁶ —In huabokerek 'urua'nanada o'mana'. Ken konig manahue' o'ika'uy. 'Urua'nanada o'manmadika'. —Sorotataa on'mana'uyate.

⁴⁷ —Menpa' Jesúsa opudomeytakon engaña mogka'de. ⁴⁸ Oro'omey aya' huairiada oknopoe'hue' o'ey. —Fariseo huairikon oknopoe'hue' o'ne. ⁴⁹ Jesúsen huaknopoe'eria Moisésen hua'ataj nopoe'hue' o'ne. Diosa castiga kamagke'. —Fariseo huairi on'huadiaypo sorotataj huairitaj on'mana'uyate.

⁵⁰ Nicodemo fariseo huairi o'epo a'nenda sikyo Jesústaj a'batia'pakya'po o'ta'huadbed'uyate. Nicodemoa nogomey fariseo huairitaj o'mana'po,

⁵¹ —Betapi', "Dakhuea' o'ka', castiga kagke'po." Kenpa' ahued kenbokerektaj pee'dik mo'e. Katepi' dakhuea'pi' o'ka' huakkuruda nopoe'dik mo'e. Kenpa' Moisésen e'mana' o'e. Kenda opudomey mo'nopoe't. —Nicodemoa o'mana'uy. Nog fariseo huairitaj o'mana'uy.

⁵² —Ka'tia', o'nakon Galilea huage'eri i'epo ia'. Apagba' yatiahuae'. Galilea huage'eri Diosen huamanbatia'pakeri ehue'dik o'e'apo. Cristo Galileaya' tiakhue'dik o'e'apo. Apagba'taj i'tiahuae'po kenda nopoe'dik i'e. —Judío huairia on'diaypo nama'da o'nona'uy. Nicodemotaj o'nona'uyate.

Ettone' nogbokerekereda o'bakde'uyate.

⁵³ Jak e'tahuage'yo aya'da on'bahua'uyate.

8 Jesúsnayo ote' Olivoso o'hua'uy. ² Eme'te Diosen jakyo o'kume'uy. Huakka'da en'tikupopakte Jesús o'huadpo huaboa'da o'manmadika'po. ³ A'timon sue'da Moisésenba' huamanmadika'eri sue'da fariseo huairi huage'erie Jesúste on'huatiakuy. Ettone'taj on'huatotiakpo, ken ettone' nogbokerekereda e'bakdejte be'api' huaboa'da on'huahuaydepo aratbutnopoyoda on'boa'po,

⁴ —In ettone' nogbokerekereda e'bakdejte on'huahuayate. ⁵ Ettone' nogbokerekereda e'bakdej-nayo kabueye'po huida yan'bapa'ika'. Moisésba'a kenpa' mona'ne, huamanmadika'eri. ¿Menpa' ka'dik o'e oro? ¿Menpa' i'nopoe' o'na? —Moisésba' huamanmadika'eri fariseoere Jesústaj nama'da kae'po o'nona'uy.

⁶ Kenda nama'da Jesúsa kae'po nama'da o'nona'uy. Jesústaj nama'da ena'tadapi' kae'po o'nona'uy. Kenoka' kenda e'nona'te Jesús 'ikutagpíte o'huadpo sorokta' huaba'pia o'madoya'uy. ⁷ "¿Menpa' ka'dik o'e oro?" "¿Menpa' i'nopoe'?" Onte'ti Jesústaj nama'da o'nona'po, —Be'api' dakhuea' kahue' e'huaj'ika'a huakkuru huida kapa'e'. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'po.

⁸ Onte'ti 'ikutagpíte o'huadpo sorokta' huaba'pia o'madoya'po. ⁹ Ettone' dakhuea' o'ka'. Aya'ada kenda enade' nogtia' nogtia' huaboa'da o'nokbahuuka'po oro'omeykon Diostaj dakhuea' o'ka'uy on'no'ponpo o'nokhua'uy. Huakkuruda huatone'a o'nokbahuua'po nogti nogtia' o'nokbahuuka'po aya'ada o'nokbahuua'de-nok ettone'yo'da o'yahue'uy. Ettone'ere Jesúsereyo'da o'nun'uy. ¹⁰ Jesúsa o'bopo ona'po,

—¿Dakhuea' o'ka' bo'huaa'nig men ya'ne? Sigpi' castiga ogkay huaahue' mo'ene, ettone'. —Jesúsa ona'uy.

¹¹ —Aya' menokbahuua'ne. Sigpi' castiga ogkay huaahue' me'nene, Huairi. —Ettone'a Jesústaj ona'uy. —Castiga kanogke' dokon huaahue'dik ijje. Yahuatí. Onte'ti dakhuea' kahue' ya'e'. —Jesúsa ettone'taj ona'uy.

Jesús konig Diosen huakjey o'e. Diostaj o'ma-knopoe'a'ika'. Jesúsen huanigpe'ika'eri Diosere on'noeonhuahuika'apo.

¹² Diosen jakyo huakka' aratbut ogkupopakuy. Onte'ti Jesúsa o'manmadika'apo,

—Diostaj huamaknopoe'a'eri konig Diosen huakjey ijje. Konig Diosen huakjey ijje'po aratbuttaj ijma-knopoe'a'ikay. Konig o'e Dios huanopoe' ijma-knopoe'a'ikay. Do'taj aya'ada moknopoe'po mo'nig-pe'ika'po Diostakon o'noknopoe'apo. Huadakda

ogkika'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Huakjeyyo o'neonhuahuika'apo. Dakhuea' kikhue'da sikkiregyo ehue' o'neonhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

¹³ —Onda i'nopogepo huata' i'tia'pakne noga konigti kenda ia' tia'pakhue' o'nenok nama'dapi' ia'nok ontaj nigpeehue'dik o'ey. —Fariseo huairiomeya Jesústaj o'nona'uy.

¹⁴ —Do huata'da ijtia'paknig buttida o'e. Do'taj nigpeedik mo'e konigepo Apag Diosere ijika'uy, Apag Diosya' ijtia'kuy ijnopogey. Onte'ti Diosyo ijhua'apoy ijnopogekonigepo do'hued hua'a buttida o'e oknopogedik mo'e kenpa'ti do'taj nigpeika'dik mo'ene. Opudomeynayo keya' o'tiakuy nopogehue' mo'e. Keyo o'hua'apo nopogehue' mo'ene. ¹⁵ Konig aratbuta on'nopojika' opuda mo'nopog. Diosya' o'tiakuy nopogehue' mo'ene. Da oa' o'noknopojika'ne. "Dakhuea' bo'kika'po bueydik mo'ene," kamanike'po Diosa ta'monahue' me'uyne. ¹⁶ Aratbut oknopogehue' e'ne'nayo nopokoreahue' e'ne'nayopi' "Dakhuea' bo'ka'nok Diosa castiga kamagke'." A'dik ijjeapoy. Konigepo nogtia'da ahue' ijje. Apag Dios doere konigti o'mana'ika'. Buttida oa' aya'ada nopogedik o'ne. ¹⁷ A'nennada Diosen hua'a Moisésa o'manigmadoya'uyate. Opudomey Moisésba' mo'togone. Huabokerekpi' dakhuea' eka'nayo dakhuea' o'ka' botta'bokereka konigti e'huaa'nayo buttida on'huaa' mo'nopogepo dakhuea' huaka'eritaj castiga ogka'dik mo'ene. Moisésa oa'uyate. ¹⁸ Ken do konig Diosen huakjey ijje'po Diostaj huamaknopogea'eri ijje'po ijtia'kuy. Diosa me'ta'mona'uyne. Kenda huata' ijhua'ikay. Do'hued Apaga Diosa konigti be'huaa'ika'ne. Konigepo buttida oa' oknopogedik mo'ene. —Fariseo huairitaj Jesúsa o'mana'uyne'g'a Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopogehue'da o'nuy.

¹⁹ —Ka'tia' ia', ¿O'nen Apag men itae? —Fariseoa o'nona'uy.

—Diosen Cristo o'e oknopogehue' mo'ene. Aratbuten dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'e nopogehue' mo'ene. Kenpa'ti Apag Diostaj konigti oknopogehue' mo'ene. —Jesúsa o'mana'uy.

²⁰ Diosen jakyo kenteda Diostaj huakupe huanigkuda' caja'po o'huadika', keyo Jesúsa kenoka' e'manmadika'te Jesús bueyhue' kae' Diosa o'nopogekonig tohuahue'dik o'nuy.

Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ea'pone. Jesúsa o'mana'uy.

²¹ —Kenpa'da o'nokhua'apone. Do'taj o'dukaponig'a oknopogehue'da mo'epo kenpa'da mo'bueyapone. Nopo'koreahue'da dakhuea' e'ka' mo'togepo mo'bueyapone. Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ea'pone. —Judío oknopogehue' huae'eritaj Jesúsa o'mana'uy.

²² —"Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ea'pone." Jesúsa mona'ne. Menpa' huata'da arakdikpi' ya'epo ya'et. —Judíomeya nopogehue' o'nepo on'batia'pakuy.

²³ —Huadariyo huae'eri mo'epo konig dakhuea' huaka'eri aratbut mo'epo, konig opudda bo'pakpo mo'nopojika'po, konigti bo'kika'. Donayo kurudyá

ijhuarakuy. Apag Diosya' ijtia'kuy. Indariyo huajka'eri ehue' ijje. ²⁴ Diosen Huasi'po ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do Diosen Huasi'po ee'tada do'taj oknopogehue' ee'nayo dakhuea' e'ka' mo'togepo kenpa'da mo'bueyapone. Diosa castiga mogka'apone. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

²⁵ —¿Be'a i'e on? —Kenda e'nopogeta' pakhue' o'nepo nama'da o'nona'uy.

—Kenda huakkuruda o'nona'uyne. Mena'po onte'ti ena'ta' bo'pak. ²⁶ "Inomey huairia dakhue'da ogkika', ontaj oknopogehue' mo'ene." Diostaj huaa'dik ee'ada oynayo huahue'dik o'ne. Ke'na me'ta'mona'uyne buttida oa'ika'. Kenda Diosen ijje'po aratbuttaj i-manikay. —Jesúsa oknopogehue' huae'eri judío huairitaj o'mana'uy.

²⁷ Jesúsa Apag Diostaj o'manmadikika'. Judío huairianayo nopoenkahue' o'nuy. Kenpa'ti Apag Diosa o'ta'mona'uyate judíomey nopogehue' o'nuynok,

²⁸ —Cruzte do'taj en'darakde'te Diosa o'ta'mona'uyate mo'nopogea'pone. Do'huedda sigpi' kahue' ijikay. Kenda Diosa me'nopogea'ne kenda i-manikay.

²⁹ Do'hued Apag Diosa me'ta'mona'uyne. Nogtia'da eahue' me'ika'ne. Doere kenpa'da o'ika'. Kenda Diosa o'pak ijkikay. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy. Kenomeya Jesústaj on'huadiaypo e'arakta' on'tipakuy.

³⁰ Kenda Jesúsa e'manade'te huakka'ada Jesústaj o'noknopogey.

Diosensi'pomey Jesústaj di' o'ne. Aratbut Jesústaj nigpeehue' o'nepo konig toto'en huanaba' o'nepo dakhuea' ogkika'.

³¹ —Aya'ada do'hued hua'a mo'nigpeika'po do'hued hueretda huanigpeika'eri mo'ene. Do'hued hua'a buttida o'e moknopogepo onte'ti toto'taj konig huanaba' nigpeehue' mo'ika'po onte'ti dakhuea' kikhue'dik mo'ea'pone. —Judío huaknopogeeritaj Jesúsa o'mana'uy.

³² —Oro'omey Abrahamen adhuea' huayayo o'ey. Nog aratbuten huanaba' ehue'da o'ikay. Konig dakhuea' huaka'eri huanaba' ehue'da o'ikay. Onte'ti konig huanaba' dakhuea' kikhue'dik o'ea'poy. Nama'da oro'taj kenpa' ona'ne. —Jesústaj o'nona'uy.

³³ —Aya'ada dakhuea' ogkika'po, batikhue'da dakhuea' ogkika'po dakhuea' huakika'eri huanaba' o'ne. ³⁴ Huabokereken huasi'po huaojyoda o'nika'apo. Huanaba'nayo huairiyoda ikahue' o'neapo. Nogok meypoi' kenpa'da hua'dik o'nika'. ³⁵ Do Diosen Huasi'po ijje. Konig toto'en huanaba' dakhuea' bo'kika'ne.

Do'hua dakhuea' e'ka' e'manopo'yarea'nayo Diostaj nigpeika'dik mo'ea'pone. ³⁶ Buttida boa'ne Abrahamen adhuea' huayayo mo'ene ijnopogey. Abrahamen adhuea' huayayo ee'ada do'hued hua'a pakhue' mo'epo do'taj e'arakta' on'tipakne. ³⁷ Kurudyo do'hued Apagere ijika'uy. Apagtaj ijtiahuayika'uy. Ijpeika'uy. Kenda ijtiahuayika'uy ijpeika'po opudomeytaj o'nona'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ene. O'nen huaojtaj mo'nigpeika'po dakhuea' bo'kika'ne. —Judíotaj Jesúsa o'mana'uy.

³⁹ —Ehue' dakhuea' huaka'eri ehue' o'ey. Huadakda o'ey. Abraham oro'en huaoj o'e. —Jesústaj o'nona'uy.

—Abraham Diostaj o'nigpejka'uyate. Abrahamen hueretda huasi'po ehue' mo'ene. Abrahamensi'po ee'nayo Diostaj mo'nigpejka'yet. Kenpa'ti Diosen hua'a bo'pakika'yet. ⁴⁰ Diosa me'ta'nona'uyne. Diosya' ijtiakuy. Buttida hua'a Diosa me'nopogea'uyne. Diosen buttida hua'a e'nona'tada do'taj on'huadiaypo do'taj e'arakta' on'tipakne. Ken konig Abraham kahue' o'uy. Abraham Diostaj oknopogepo Diosen huata'moneritaj o'manigpejka'uyate. ⁴¹ Konig opuden huaoj dakhue'yo'da o'kika' opudomeykon dakhuea' bo'kika'. —Jesúsa judíotaj o'mana'uy.

—Oro' kate bahueta' e'si'poe' ehue' o'ey. Abrahamen hueretda adhuea' huayayo o'ey. Nogtida Apag Dios o'tene. Diostaj o'nigpejkay. —Judíoa Jesústaj o'nona'uy.

⁴² —Dios opuden huaoj ee'nayo do'taj di' mo'eyet konigepo Diosya' ijtiakuy. Doda ijpakpo tiakhue' ijjey'uy. Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opudnayo do'taj di' ehue' o'nene. ⁴³ Dakhue'da mo'epo Diostaj e'nigpeeta' pakhue' mo'ene. Huadak e'ka'ta' pakhue' mo'ene. Konigepo do'hued hua'a e'peeta' pakhue' mo'ene. Kenpa'ti do'hued hua'a e'nopoenka'ta' pakhue' mo'ene.

⁴⁴ Katepi' opudomeyen huaoj o'paknok kenda bo'kika'ne. Opudomeyen huaoj toto' mo'ta'ene. Kentay o'da mo'nigpejka'. Huakkuruda toto'a o'bahuadiayika'po huakka'tada o'manopo'arakika'po. Diosen buttida hua'a toto'a e'nopogea'ta' pakhue' o'ika'. Buttida hua'a nopogehue' o'epo ahue' o'ika'. Da oa'ika'. Da huaa'eri o'e. Aratbuttaj da huaa'eri o'maea'ika'. Aratbuttaj engaña huaka'eri o'e. ⁴⁵ Konigepo o'nen huaoj toto' da hua'ayo'da e'peeta' bo'pakika'po Diosen buttida hua'a e'mana'te e'peeta' pakhue' mo'ika'ne. Diosen Huasi'po ijjenok do'taj eknopogea'ta' pakhue' o'nene.

⁴⁶ Nama'da oame'. Huaahue'dik o'nene. Dakhuea' o'kame'. Huaahue'dik o'nene. Buttida o'ika'. Do'taj oknopogehue' o'nene. ⁴⁷ Diostaj oknopogehue' mo'epo konigepo do'taj oknopogehue' o'nene. Diosen aratbut Diosen huanigpejka'eriomey Diostaj on'nigpejka'. Opudomeynayo Diosen huanigpejka'eri ehue' mo'ene. Diostaj e'nigpeeta' pakhue' mo'ene. —Jesúsa judío aratbuttaj o'mana'uy.

A'nennanada Abraham o'si'poe'uyate. Abraham si'pogehued ee'te Cristo o'ika'uy.

⁴⁸ —Dapita' dakhue'nanada i'ene. Samaria huage'eri i'ene. Toto'a menopo'togene. Buttida ona'ne. —Judío huairia huakka' on'huadiaypo Jesústaj on'tidi'kepo o'nona'uy.

⁴⁹ —Do'taj toto'a nopo'togehue' me'ene. Diostaj di'nanada ijjikay. Ijnigpejkay. Dios huadaknanada o'ika' ijbatiapakikay. Diostaj pakhue' mo'epo do'taj on'huadiaypo dakhuea'da on'huaa'ne. ⁵⁰ "Jesús huadakda o'e." Menhuaika'. Manahue' ijjikay. Apag Diosnayo do'taj buttida be'tinopogepo, "Huadakda o'ika'." Be'huaika'ne. ⁵¹ Do'hued hua'ataj aya'ada o'noknopogepo on'nigpejka'po kenpa'da bueyhue' o'neapo, Diosere on'

noonhuahuika'apo. —Judío huairitaj Jesúsa o'mana'uy.

⁵² —Toto' o'nopo'togē. Oynayo buttida o'nopogey. Oro'omeyen adhuea'pane' Abraham Diostaj e'nigpejkada o'buey'uyate. Diosen huamanbatia'pakeriakon Diostaj e'nigpejkada on'mabuey'uyate. "Do'hued hua'ataj aya'ada o'noknopogepo on'nigpejka'po kenpa'da bueyhue' o'neapo." Nama'da ia'. ⁵³ Oro'en huaoj Abraham teyda huairitone' o'uy. Abraham o'buey'uyate. Diosen huamanbatia'pakerikon on'mabuey'uyate. Menpa' Abrahamtaj nogiti hueretda huairitone' okēhue'dik i'ene. Diosen huamanbatia'pakeritaj o'nay o'da teyda huairitone' makehue'dik i'ene. "Huairi ijjey," nama'da i'nopogepo, da ia', huairi ehue' i'e. —Judío huairia oknopogehue'da o'nepo Jesústaj o'nona'uy.

⁵⁴ —"Aratbuttaj manoeanhuahuika'dik ijjey." Doda ijpakpo manahue' ijjikay. "Jesús huadakda o'e," aratbuta men'batia'pake'po manahue' ijjikay. Diosa o'paknok kenda ijanikay. "Huairitone' i'ene. Do'hued Huasi'po i'ene." Diosa mena'ika'ne. "Oro'en Dios o'e," nama'da boa'ika'ne. ⁵⁵ Diostaj oknopogehue' mo'ene. "Diostaj yoknopogey." Buttida ijjay. "Diostaj oknopogehue' ijjey." Doa ea'nayo opud konigti da huaa'eri ijjeyet. Dapita' Diostaj yoknopogepo ijnigpejkay. ⁵⁶ Do'taj o'tiapakpo Abrahamtaj Diosa ona'uyate. "O'nen huayayo huaboro' huairitone' o'epo." Do'taj o'tiapakpo Abrahamtaj ona'uyate. Diostaj Abraham kenda oknopogepo do ijjeponok durugnanada o'uyate. —Judío huairitaj Jesúsa o'nana'uy.

⁵⁷ —Ehue'. Abraham a'nennanada o'ika'uyate. Onnayo huatone' ehue' i'ene. Menpa' Abrahamtaj i'tiahuay'uy. Ehue'. Abrahamtaj tiahuey'uy. Da ia'ne. —Jesústaj o'nona'uy.

⁵⁸ —Abraham si'pogehued Diosere ijjikay. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uy. ⁵⁹ On'pegedepo Jesústaj kdarake'po huid on'bae'eadpo Jesústaj kan'pa'e'po huid on'bae'eadnig'a. Jesúsa o'makiregpo Diosen jakya' o'bakhua'uy.

Huabokerek ekpobig o'si'poe'uyate. Jesúsa kentaj okpoyarea'uyate.

9 Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús o'hua'epo Jerusalényo o'hua'epo huabokerek ekpobigtaj o'tiahuay'uy. Ke'na ekpobig o'si'poe'uy ekpobig o'e'uy.

² —¿Mena'po inbokerek ekpobig yasi'poe'uyate? ¿Be'a dakhuea' yakuyet? ¿Huaopí huayepi' ke'nadapi' dakhuea' yakuyetpi' huamanmadika'eri? —Oro'omey Jesús en huanigpejka'eria Jesústaj ona'uy.

³ —Ehue', ke'na dakhuea' kahue' o'uy. Ke'nen huaoa huayerea dakhuea' kahue' o'nuyate. Konigepo dakhuea' ogkuypo ekpobig ehue' o'e. Diosa teyda kika'dik ka'epo bakpoyarea'dik ka'epo aratbuta kan'tiahuaye'po kan'nopogepo konigepo ekpobig o'si'poe'uyate. ⁴ Kenda Diosa o'pak kakike'po kenpa'ti Diostaj kanigpejke'po Diosa me'ta'mona'uyne. Konigepo oyeda Diosen kika'dik ijjey. Sue'da huame'noe mekenok oyda Diosen kika'dik ijjey. A'ti nogok kahue'dik ijjepoy.

Konig sikyonig o'ëapo kahue'dik ijjeapoy. ⁵ In huadariyo ijjedepo konig Diosen huakjey ijjeapo Diostaj ijmaknopoea'dey, Diosen hua'a ijmanopoea'dey.

—Jesúsa oro'taj ke'nen huanigpeika'eritaj mona'uyne.

⁶ Kenda oa'depo barakte o'supupo igkusi'hué o'dukuta'po soroka ekpobigtaj okpodukuta'uy.

⁷ —Yahuati'. Siloé yakoyo yahuati'. Yakpokoyoa'.

—Ekpobigtaj ona'uy. (Siloé judíoen huadik e'dikta'mona' o'ë.)

Ken, o'hua'po okpokoyodepo okpoyarud'uy. O'tiakpo daka' o'mabo'uy. ⁸ Yareahued ekpobig jak eretnopoyoda o'huadika'po "huakupe men'yok," o'mana'ika'uy.

Aya'ada kentaj on'nokíe'uy. Ekpobig o'ika' aya'ada on'ti-ahuayika'uy.

—Dapi' inbokerek o'huadpo "huakupe men'yok," o'mana'ika'uy. —Sue'ada o'da'uy.

⁹ —Eë', ke'na o'ë. —Nogomeya' o'da'uy.

—Ehue', nogda o'ë. Konigti o'ë. —Nogomeya' o'da'uy.

—Do ekpobig ijika'uy. —Kenbokerek okpoyaredepo o'mana'uy.

¹⁰ —¿Monig ikpoyarudme? ¿Moniga' i'mabodme? —O'nona'uy.

¹¹ —Jesúsa barakte o'supupo o'dukuta'po soroka bekpodukuta'po, "Siloé yakoyo yahuati'. Yakpokoyoa'." Mena'ne. Ken ijhua'depo yokpokoyodepo huaboa'da ijmabodi. —O'mana'uy.

¹² —¿Men ya'ë kenbokerek? —O'nona'uy.

—Nopoe'hue' ijje. —O'mana'uy.

¿Menpa' i'ëpo ikpoyarud? Fariseo judío huairia ekpobigtaj o'nona'uy.

¹³ Okmapie'ahuaddikte huame'noete Jesúsa soroka o'dukuta'po okpoyareadnok kenbokerek ekpoyaread-taj on'tohua'po judío huaitake' jak huairitaj on'tohua'po fariseo huairitaj on'tohua'uyate.

¹⁵ —Ekpobig i'unhuahuika'uy. ¿Monig oyda huaboa'da i'tiahuay? —Fariseo huairia o'nona'uy.

—Soroka samibia bekpodukuta'po yokpokoyopo huaboa'da ijtiahuayoni. —Fariseo huairitaj o'mana'uy.

¹⁶ —Okmapie'ahuaddik huame'noete aratbut katapi' kahue'dik o'ne. O'manmadikikay. Inbokerek nig-peehue'da o'ëpo okmapie'ahuaddik huame'noete o'yarea'nok ke'na Diosen huamanbatia'pakari ehue'dik o'ë, o'nopoe. —Sue'ada on'batia'pakuy.

—Dakhuea' huaka'eri ee'nayo bayareahue'dik o'ë. Ke'na o'yarea'de dakhuea' huaka'eri ehue'dik o'ë, o'nopoe. —Noga on'batia'pakuy.

Noga nogpa' nogpa' on'batia'pakpo konigti ahue' o'ne'uyate.

¹⁷ —¿On menpa' i'nopoe ken huabokerek huakpo beyareatenigtaj? —Huabokerek huakpoyaroritaj judío huairia o'nona'uy.

—Diosen huamanbatia'pakari o'ë, o'nona'ne. —O'mana'uy.

¹⁸ A'nenda ekpobig o'ika'uy. Oyda okpoyaredepo tiahuaydik o'ë. Kenda judío huairia oknopoe'hue'dik

o'nepo, "Ke'nen huaoj huayetere yan'totiak." On'mana'uy. En'tiakde'te.

¹⁹ —¿In huabokerek menpa' o'nensi'po ya'ë? ¿Menpa' ekpobig o'si'poe'uy, bo'tia'pakika'? ¿Mena'po oyda tiahuaydik ya'ë? —Judío huairia ke'nen huaojtaj huayetere on'mana'uy.

²⁰ —Eë', ke'na oro'ensi'po o'ë. Ekpobig o'si'poe'uy o'nopoe. ²¹ Mena'po oyda tiahuaydik o'ë oro'nayo nopoe'hue' o'ë. Kenpa'ti be'a yakpoyaret nopoe'hue' o'ë. "¿Be'a bekpoyarea?" Ya'nona'. Huabokerek o'ë. Ke'nada a'dik o'ë. —Ke'nen huaoa huayereea on'mana'uy.

²² Judío huairitaj on'makme'pukpo huaojerea huayereea kenda nama'da huairitaj on'mana'uy. "Jesús Diosen Cristo o'ë. Diosa o'ta'mona'uyate." Be'api' ea'nayo Apagba'taj a'peeya'po judíoen huaitake' jakyo onte'ti kudhue'dik o'neapo. Judío huairia onpapayo' onda'po. Konigepo huabokereken huaojere huayereea on'me'pukpo, nama'da on'mana'uy.

²³ "Huabokerek o'ë. Ke'na a'dik o'ë. Kentaj ya'nona'." Judío huairitaj nama'da on'mana'uy.

²⁴ "Ke'na huabokerek ekpobig o'si'poe'uy. Kentaj yan'totiak." Judío huairia on'mana'uy. E'tiakde'te o'nona'po, —Buttida yaa'. "Diosa be'yarea'ne." Yaa'. Jesús dakhuea' huaka'eri o'ë, o'tinopojkay. Bayareahue'dik o'ë. Oro' o'nopojkay. —Judío huairia o'nona'uy.

²⁵ —Dakhuea' huaka'eripi' o'ëpi' uruda huaka'eri o'ëpi' nopoe'hue' ijje. Nogtida ijnopoe. 'Ikken ekpobig ijjemey. Oynayo ijtiahuay. —O'mana'uy.

²⁶ —¿Ontaj moniga' megka'? ¿Monig bekpoyarea'? —Onte'ti judío huairia o'nona'uy.

²⁷ —Kenda huaboa'da o'nona'dene. ¿Mena'po onte'ti e'peeta' bo'pak? ¿Jesúsen huanigpeika'eri ee'ta' menpa' bo'pak? —O'mana'uy.

²⁸ —O'na kentaj huanigpeika'eri i'ë. Oro'nayo Moisésen huanigpeika'eri o'ë. ²⁹ Moiséstaj Diosa ona'ika'uyate oknopojkay. In huabokereknayo meya' ya'tiakuyet nopoe'hue' o'ë. —Fariseo huairiomeya' digá'da on'huadiaypo ighua'da o'nona'uy.

³⁰ —¿Kenpihuay! Kentaj mena'po oknopoe'hue' mo'ë. Ken huabokereka bekpoyarea'ne. Keya' o'tiakuy nopoe'hue' mo'ëne. ³¹ Dakhuea' huaka'eritaj Diosa manigpeehue' o'ika'. Diostaj huanigpeika'eritaj Diosa o'manigpeika'. Katapi' on'paknok Diosa o'manigkika'. ³² A'nennanadapi' huakkuruda ekpobigtaj e'si'poe' okpoyarea'uy tipeehue' o'ikay. ³³ Dapita' Diosya' o'tiakuyate. Diosya' tiakhue' e'uyaynayo in huabokereka kenda sigpi' kahue'dik o'ë. Bakpoyareahue'dik o'ë. —Judío huairitaj o'mana'uy.

³⁴ —Dakhue' e'eretka' i'si'poe'uy. Dakhuea' i'kika'uy. Oro'taj onmandikahue'dik o'ëne. —Judío huairia on'huadiaypo o'nona'uy.

Judío aratbuten huaitake' jakya' o'nen'uy.

Diostaj oknopoe'hue' huajeri konig ekpobig o'ne.

³⁵ Huabokerek ekpoyare'taj huaitake' jakya' o'nende Jesúsa o'nopoe'po o'deatopo,

—¿Diosen Huasi'po, ken huabokerektaj Diosa o'ta'mona'uyate menpa' oknopōē? —Jesúsa ona'uy.

³⁶ —¿Be'a ya'e, huairi? Eknopōē'ta' ijpaki. —Jesústaj ona'uy.

³⁷ —Kentaj i'tiahuayne. Diosa me'ta'mona'uyne. In do ijje. Diosen Huasi'po ijje'po ona'ne. —Jesúsa ona'uy.

³⁸ Jesús Diosen Huasi'po o'ē oknopōēpo huikudate o'tihuadpo,

—Diosen huata'mona'eri i'ē. Diosen Huasi'po i'ē. Yoknopōey, Huairi. —Jesústaj ona'uy.

³⁹ —Huakka'ada konig tiahuayhue'dik o'nepo konig ekpobig o'nepo Diostaj oknopōēhued o'nepo do'taj o'noknopōēapopo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Nogomeya "Ekpobig ehue' o'ey. Tiahuaydik o'ey. Diostaj huadakda oknopōikay." Nama'da on'batia'pakpo hueretda huaknopōē'eri ehue' o'nepo konig ekpobig o'nenok Diosari castiga magka'dik o'ika'apo. Konigepo Diosa indariyo me'ta'mona'uyne. —Jesúsa oa'uy.

⁴⁰ Ken, sue'ada fariseo huairi kenteda o'nepo Jesústaj on'pēēdepo,

—Dapi' oro'omeynayo Diostaj oknopōēhue' huāē'eri ehue' o'ey. Oro'mey ekpobig ehue' o'ey. Diostaj oknopōey. —Jesústaj o'nona'uy.

⁴¹ —"Diostaj oknopōēhue' huāē'eri o'ey," ea'nayo o'nen dakhuea' e'ka' Diosa bakkahuea'dik mo'ēaynig'a "Diostaj oknopōēhue' huāē'eri ehue' o'ey," nama'da boa'nok Diosa bakkahuea'dik mo'ēne. —Jesúsa fariseo huairitaj o'mana'uy.

Ovejaen huakpa ekbiriktaj Jesúsa o'manbatia'pakuy.

10 Diosen huanigpēē'eriomeytaj hueretda huamatōē'eri doa ijikay. Jesúsa o'manbatia'pakpo,

—Buttida ijjay. Ovejataj kabatioke'po oveja huamatōē'eria huakpa ekbirikyo o'bakuda'ika'. Bisik o'bakuda'ika'. O'bakuda'depo akbogpe huatoē'eria teya'da okhuikika'. Oveja huabereeri on'tiakdepo akbogpeya' kudhue'dik o'nika'. Nogya'da ogkudika'. Huakpakuya' on'behuikpo on'kudika', ² Hueretda oveja huamatōē'eria ovejataj o'matiokika'po o'matojka'po sikyoedda ovejataj a'baeya'po akbogpete o'huahua'depo kentaj akbogpe huatoē'eria okiē'po o'nigokhuike. Ken hueretda oveja huamatōē'eri o'kudde ke'nen ovejaa on'nigpēē. Aya' ovejaen huadik o'madikka'depo o'maorōka'po.

⁴ Aya'tada o'maorōkandepo huakkuru o'manighua'ika'. Oveja hueretda huamatōē'eritaj on'pēēpo o'nokiē'po konigepo on'tahua'ika'. ⁵ Nogada e'huatiakte oveja o'nokmamonapo. Ke'na men'tahua' ena'te on'pēēpo okiē'hue' on'ēpo o'nokmamonapo. —Ken konig oveja huamatōē'eritaj Jesúsa o'manbatia'pakuy.

⁶ Jesúsa kenda o'manbatia'paknig'a judío aratbuta e'pēēada nopogkahue' o'ne'uy.

Jesús konig oveja huamatōē'eri o'ēpo huanigpēika'eritaj daka' o'matojka'.

⁷ Onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo,

—Buttida ijjay. Do konig ovejaen akbogpe ijje. Do konig oveja ijbatokudi. Aya'da huaknopōē'eri do'taj

o'noknopōēpo doere kuddik o'ne. ⁸ Huakka'ada konig huamanbatia'pakeri do tiakhued eē'ted kenomey konig huabereeri engaña huaka'eri o'ne'uyate. Hueretda ovejaa ta'huahue' o'nika'uyate. ⁹ Do oveja e'tiokpaka' akbogpe konig ijje. Aya'ada do'taj o'noknopōēpo konig on'kudpo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Diostaj daka' kan'nigpēike'po ijbati-huapokikay. Dakhuea' kahue' ka'ne'po kenomeytaj ijbatiokika'apoy.

¹⁰ Nama'da huamanmadika'eri konig huabereeri o'ne. On'berika'. On'barakika'. On'bakbasakika'. Donayo ijmanoeanhuahuikay. Hueretda huaknopōē'eritaj ijmanoeanhuahuikay. Huakka'da ijmatinpahui'po 'urua'nanada ijmanoeanhuahuikay. ¹¹ Do konig oveja huamatōē'eri ijje. Huadaka'da huamatōē'eri ijje. Huanigpēika'eritaj daka'nanada ijmatojka'. Ovejataj a'batiokaya'po, ovejataj a'manoeanhuahuikaya'po ijmanigbueyapoy. ¹² Sue'ada huakupeta' huakka' o'deretpakpo nogen ovejataj on'matamatōjka'. Nubakuhuaa e'huatiakte on'matiokmonika'. Oveja nogen o'taēnok huakupeyo'da o'deretpakpo ovejataj pakhue' o'nepo on'matiokmonika'. Nubakuhua on'bahuatiakpo o'maboke'po o'mamona'ika'.

¹⁴ Doa konig ovejataj daka' huamatōē'eri ijje. Apag Diosa do'taj mekiē'ne konigti Apag Diostaj doa yokiēy. Kenpa'ti do'hued huanigpēika'eritaj ijmakiēy konigti do'hued huanigpēika'eria do'taj me'nokiē'ne. Dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po huanigpēika'eritaj ijmanigbueyapoy. ¹⁶ Nog huanigpēika'eritakon ijmatōēika'apoy. Judío aratbut ehue' o'ne. Nog aratbut o'ne. Ken aratbuttakon manopo'korea'dik ijje. Do'taj on'nigpēika'apo. Kenomeyere judíomeyere konig nogaratbuttida o'neapo. Kenpa'ti do kenomeytaj nogtiada huamatōē'eri ijjeapoy.

¹⁷ Diostaj ijnigpēēnok, do'taj men'tohua' do'taj men'arake' ijnopōēpo. Ken ijbueydeapoy onte'ti ijnoyhuadapoy onte'ti ijnoeapoy. Konigepo Apag Diosa di' me'ene. Huabokereka do'taj e'arakta' on'pakpo arakhue'dik me'neapone. Konigepo doada e'nigbueyta' ijpakpo ijnigbueyapoy. E'nigbueyta' ijpakpo bueydik ijjeapoy. Onte'ti e'noyhuadta' ijpakpo noyhuadidik ijjeapoy. Kenda do'hued Apag Diosa mena'uyne. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁹ Judíomeya Jesústaj on'pēēdepo nogpa' nogpa' on'nopōēpo nogpa' nogpa' on'batia'pakuy.

²⁰ —Toto'a o'nopo'tōē'nok Jesús huasegda o'ē Kati'a'po kentaj mo'nigpēē'. —Huakka'ada kenpa' on'batia'pak'uy.

²¹ —'Urua'nanada o'manbatia'pak. Toto'a nopo'tōēhue' o'ē. Toto'a e'nopo'tōē'nayo 'uruda batia'pakhue' ya'ēayet. Kenpa'ti ekpobigtaj okpoyareahue'dik o'ē toto'a. —Nogomeya on'batia'pak'uy.

Judío huairia Jesústaj eknopōē'ta' pakhue' o'nuy.

²² Nogok Jerusalényo Diosen jak on'to'ka'depo fiesta okkahuehue' huāē' o'uy. Huahui'ok o'uy. ²³ Diosen jak kurute Salomóna dagtaj jaka' o'tika'uyate. Ken dagte Jesús e'hua'ete ²⁴ judío huairia Jesústaj on'tikupobopo,

—¿Menigá' puug oro'omey nigunhuahua'dik o'ē?
Diosa e'ta'monuy'nayo buttida oyedda mona'. Cristo
buttida eē'nayo mona'. —Jesústaj o'nona'uy.

²⁵ —Kenda o'noname'nigá do'taj oknopogehue'
o'nene. Opu domeyá do'taj daka' kanoknopogē'po konig
Diosyo'da ka'dik o'ē ijkikamey. Diosa kenda be'tihuapo-
knok 'urua'da ijkikamey. Konigda e'bayarea' ijkikamey.
Cristo o'ē do'taj daka' oknopogē'dik 'urua'da ijkikamey.
²⁶ Konig Dios 'urua'nanada o'kika' konigti ijkika'nig'a
opudá do'taj oknopogehue' o'nika'ne. Do'hued oveja
huanigpejka'eri ehue' mo'ēpo, do'taj eknopogē'ta'
pakhue' o'nene. ²⁷ Do'hued oveja huanigpejka'eria do'-
taj mena' okiá'po on'nigpejka'. Do'hued huanig-
pejka'eri do'a ijmatáepo daka' ijmakikay. Do'taj o'no-
knopogēpo on'nigpejka'. ²⁸ Diosere durugnada ijma-
noeanhuahuika'apoy. Kenpa'da bueyhue'dik o'neapo.
Daka' ijbatiokanok be'api' sigpi' okkayhue'dik
me'neapone. ²⁹ Oveja huanigpejka'eri me'bayokuyne.
Do'hued Apag Diosa me'bayokuyne. Teynanada o'ē.
Diosyo'da teynanada o'ē. Nogapi' konig teyti ehue'
o'neapo okkayhue'dik o'nika'. ³⁰ Apagere doere nogtida
o'ey. —Jesúsa huairitaj o'mana'uy.

³¹ Judío huairia huidá Jesústaj a'pa'ea'ya'po
on'baea'uy.

³² —Opudá on'tiahuayika'ne nogda nogda 'urua'-
nanada ijkikay. Apagá be'tihuapoknok konig Diosayo'-
da ka'dik o'ē ijkikay. ¿Katea'po menapoata do'taj on-
pa'ea'po? —Jesúsa o'mana'uy.

³³ —Ehue'. Huadakda i'kika'nok pa'eahue' o'ēapoy.
Diostaj dakhuea'nada ia'nok huidá o'pa'ea'apoy.
Huabokerek e'ēada Dios ijje' ia'nok huidá o'pa'ea'apoy.
—Judíoa o'nona'uy.

³⁴ —“Oy opudomey Diostaj huanigpejka'eri mo'ēpo
diosdik mo'togēne.” Diosa o'mana'uyate. Kenpa' opu-
domey Diosba'te o'madoya'uyate. ³⁵ Diosba'nayo na-
ma'da ahue'dik o'ē. Kenpa'da buttida o'jika'. “Oy opu-
domey Diostaj huanigpejka'eri mo'ēpo diosdik mo'-
togēne.” Apagba'a buttida o'mana'uyate. ³⁶ Apagtaj
me'nigpejke'po Diosa me'ta'mona'uyne. Dakhuea'
huaka'erite me'ta'mona'uyne. Konigepo “Diosen
Huasi'po ijje',” a'dik ijikay. Konigepo “Diostaj dakhue'-
da o'tia'pak.” Do'taj huaahue' ya'nika'. ³⁷ Kenda do'hued
Apagá menika'nig ijkikay. Do Diosen kikhue' eē'nayo
do'taj oknopogehue'dik mo'ene. ³⁸ Do'a Diosen e'kika'ta-
da opudomeyá do'taj oknopogehue' eē'pi' kenda do
ijkika'nigeyo kenda yanoknopogē'. Diosensip'o o'ē
nopogē'dik mo'ē. Konig Diosa o'nopogē konigti ijnopogey.
Konig do ijje' konigti Dios o'ē. Konig do'a ijnopogey
konigti Diosa o'nopogē. Kenda nopojka'dik mo'ēapo.
—Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

³⁹ Onte'ti Jesústaj kan'kudē'po e'tohua'ta' en'paktada
Jesúsa o'makmon'uy.

⁴⁰ Onte'ti Jordánhue' akodpen Jesúsa o'hua'uy. Kente-
da Juana huakkuruda bautiza o'magkadhua'uyatenig.
Kenteda Jesús o'unhuahua'po. ⁴¹ Jesúste huakka'ada
on'huatiakuy.

—Konig tiahua'yhued o'jika' konig Diosayo'da ka'dik
o'ē Juananayo kahue' o'uy. Aya'da inbokerekta' o'tia'-
pakika'uy, buttida oa'ika'te. —Aratbuta on'huaa'uy.

⁴² Keya' Jesústaj huakka'ada o'noknopogē'uy.

Lázaro o'buey'uyate.

11 Lázaro huabokerek o'uy. Jesúsa Lázarotaj di'da
o'jika'uy. Betania huakka' jakyo huagē'eri o'jika'uy.
Betaniayo huidpo Maríaere Martaere o'nika'uy. Lázaro
dakhue'da o'ēnok María Martaere Jesúste on'ta'mon-
a'uy.

—Lázarotaj di'da i'jika'ne. Dakhue'da o'ē, Huairi.
Jesústaj yanati'. —O'nona'uy. María Jesús huairien
hua'itaj huasihuaj 'uru'huiēada 'itioyhued kenpa'ti
huakuhui'a 'itidukuthued o'uy.

⁴ Jesúsa kenda o'peēdepo,

—Dakhue'da o'ēnig'a kenpa'da bueyhue' o'ēapo.
“Diosa 'urua'da o'ka'. Huadaknanada o'ē,” aratbuta
kan'nopogē'po ke'na dakhue' o'ē. Kenpa'ti “Diosen
Huasi'poa huadaknanada o'kika'. 'Urunanada o'ē.”
Aratbuta kan'huae'po ke'na dakhue'da o'ē. —Jesúsa
o'peēdepo o'mana'uy.

⁵ Ken Martataj Martaen huama'buytaj kenpa'ti
Lázarotaj di'da o'maepo Jesús keyada nog botta'me'-
noe o'ēahudapo Lázaro dakhue'da o'ē e'peēdeada bot-
ta' huame'noe o'ēdepo,

—Judea huadaribayo monhua'. —Oro' huanig-
pejka'eritaj mona'uy.

⁸ —Huaboa'da huidá on'taj e'pa'ea'ta' bo'tipakme'ne
judío huairia Judeaya'. ¿Keyo menpa' onte'ti i'hua'apo,
huamanmadika'eri? —Oro' huanigpejka'eria ona'uy.

⁹ —Huame'noe jeyda o'ēnok aratbuta katepi' kahua-
dik o'nika'. Diostaj nigpejka'dik o'ne. Nogme'noetida
doce horas o'ta'tenok kahuaddik o'nika'. Do'taj huaarak
huame'noe ehued o'ēnok do'taj arakhue'dik me'nene.
Nogok ken horate huabuey Diosa baktie'ea'uyne aya'
Diosen e'kade'te e'kuhuitde'te do'taj arakdik
me'neapone. ¹⁰ Sikyo ta'tehue' o'ēnok katepi' kahue'dik
o'nika'. —Jesúsa mona'uyne.

¹¹ —Do'hued huadi' Lázaro o'taynig'a, monhua',
ijmaboa'apoy. —Jesúsa mona'uyne.

¹² —E'taynayo o'yareapo o'nopogey, Huairi. —Oro'
huanigpejka'eria Jesústaj ona'uy.

¹³ O'arogpo o'tay oro'omeyá o'nopogēpo Jesústaj
oknopogēgkahue' o'uy. E'bueytada “O'tay,” oa'po Jesúsa
o'batia'pakuy. ¹⁴ Konigepo,

—Lázaro o'bueyme'te. ¹⁵ Opu' nogiti do'taj meno-
knopogē'po Lázarote ida ikken huahuahue' ijje'mey.
Konigepo durugda ijje'. Lázarote monhua'. —Jesúsa
mona'uyne.

¹⁶ —Oro'omeykon monhua'. Jesúsere a'bueyya'po
monhua'. —Oro'omey huanigpejka'eritaj Tomás mon-
a'uyne. Tomás konogda o'dikka' Gemelo.

Jesúsa aratbuttaj huamanoyhuada'eri o'epo aratbuttaj durugteda o'manoeanhuahuika'apo. Diosere on'noeonhuahuika'apo.

¹⁷ Ken Jesúsere o'hua'uy. Betaniayo ekyede'te "Botta' botta' huame'noe Lázaro kubarakyo o'huedde." Jesús-taj o'nona'uy. ¹⁸ Betaniayo Jerusalén meyohue'da o'ē. Konig dos kilómetros y medio o'ēnok ¹⁹ María Martaeretaj a'bata'huadeya'po huakka' judío huairi Betaniayo on'tiakdepo, Jerusalénya' on'tiakdepo, a'manoeynoeya'po on'tiakuyate. Huidpoa o'bakbueynok e'manoeynoeyta' on'pakuyate. ²⁰ Jesús o'tiakde Marta o'peeondepo a'eya'po o'orok'uy. Maríanayo jakyo orokhue' o'uy.

²¹ —A'nen botta' botta' huame'noete o'na iyo ehue' i'eme'ne. On iyo e'eme'nayo do'hued huidpo Lázaro bueyhue' o'eayme', Huairi. ²² Oy kenpa'ti katepi' i'pakpo Diostaj e'tiona'paknayo beyokapone, ijnopōey. —Martaa Jesús-taj ona'uy.

²³ —O'nen huidpo o'noyhuadapo. —Jesúsa ona'uy.

²⁴ —Nogok kene'huaya' huame'noete aya'ada on'noyhuadapo. Ke'nakon o'noyhuadapo ijnopōey. —Martaa ona'uy.

²⁵ —Huamanoyhuada'eri ijjeppo aratbut e'buey'uytaj ijmanoyhuada'apoy. Diosere aratbuttaj durugda ijmanoeanhuahuika'apoy. Aya'ada do'taj me'noknopōepo en'bueynayo onte'ti kurudyō Diosere on'noeonhuahuika'apo. Durugda on'noeonhuahuika'apo. Do'taj me'noknopōepo on'noeonhuahuika'apo. Onte'ti bueyhue'dik o'neapo. ¿Kenda menpa' i'nopōe, Marta? —Jesúsa ona'uy.

²⁷ —Ee', kenda do ijnopōey, Huairi. "Aratbuttaj kamanopo'kore'po Cristotaj ijta'mona'apoy. Do'hued Huasi'po ijta'mona'apoy." A'nennada Diosa o'mana'uyate. Diosya' o'tiakuyate. O'na Cristo o'ē. Diosen Huasi'po o'ē, ijnopōey, Huairi. —Martaa Jesús-taj ona'uy, ken.

Kubarakyo Lázaro buey e'huedta'da Jesús a' huikon'uy.

²⁸ Kenda Martaa ona'depo huama'buy Maríataj atotikya'po Maríate o'huahua'uyate.

—Huamanmadika'eri o'tiakdepo ontaj katiake' behuaa'ne. —Jutaka' Martaa ona'uyate.

²⁹ María o'peundepo ida o'bodpo Jesús-taj o'huahua'uyate. ³⁰ Huakka' jakyo Jesús kudhued o'uy. Kenteda Martataj o'batia'pakpo kenteda o'epo. ³¹ Ken María ida o'bodpo ida o'orokonpo. Judío huairi on'bata'huadpo, on'manoeynoeypo Maríataj on'tiahuaydepo kubarakya' a'huikya'po o'hua' on'nopōepo on'ta'huahua'uyate.

³² Jesús-taj o'huatiakdepo Jesús-en hua'ita'pote huikudate o'tihuadpo.

—A'nen botta' botta' huame'noete o'na iyo ehue' i'eme'ne on iyo e'eme'nayo do'hued huidpo Lázaro bueyhue' o'eayme', Huairi. —María Jesús-taj ona'uy.

³³ Kenda María ona'depo o'huik. Lázaro-taj o'huikuy. Judío huairi kenere on'huatiakdepo kenere

on'bahuikpo. Maríaomey enhuikte Jesús a' o'batiahuaydepo sue'ēada o'epo o'mepu'ketu'uy.

³⁴ —¿Lázaro-taj meyo yagkubarakkame'? —Jesúsa o'mana'uy.

—Yatiak. Yatiahuay', Huairi. —María Martaerea o'nona'uy.

³⁵ Ken Jesús-kon o'huikon'uy.

³⁶ —Dapita' Lázaro-taj di'nanada o'unhuahuika'. —Judíoa on'huahua'uy.

³⁷ —Huabokerek ekpobigtaj okpoyareame'. ¿Lázaro-taj bueyhue' ka'e'po menpa' Jesús a'yareahue'dik o'eme'te? —Sue'ada judíoa on'batia'pakuy.

Lázaro o'noyhuaduy.

³⁸ Onte'ti Jesús a' huanopoya'da sue'nanada o'epo kubarakte o'huatiakonpo Lázaro-taj kubarakyo on'huedame'te. Huaboro'huidada kubarak on'tinokbeta'uyate.

³⁹ —Huaboro'huid yanokpokorea'. —Jesúsa o'mana'uy.

—A'nenda botta' botta' huame'noe o'bueyme'po oyda pagda o'edeta, Huairi. —E'bueyen huidpoa Martaa ona'uy.

⁴⁰ —"Eknopōe'nayo Diosa 'urua'nanada o'ka'apo. Dios 'urunanada o'ē aya'ada on'tiahuaypo on'nopōeapo," ona'dene. —Jesúsa Martataj ona'uy.

⁴¹ Ken huaboro'huid e'tinokbeta' o'nokpokorea'uy. Jesús a' kurudyon o'mabopo,

—Do'taj o'nigpeēnok, Apag, dakiti ona'ne. ⁴² Do'taj kirigayo' menigpeēne, ijnopōey. Do'taj o'ta'mona'uyne in aratbuta kanoknopōe'po "dakiti, Apag" ona'ne. —Jesúsa o'tiona'pakdepo,

—Yagorok, Lázaro. —'Utta'da ona'uy.

⁴⁴ E'bueyme'ada o'noyhuaddepo o'orokpo hua'itaj huaba'taj huakoktakon huabid telaa e'tihuiyig o'orokon'uy. Ken konig Lázaro a' o'orokuy.

—Yan'tikuj, kahua'e'. —Jesúsa o'mana'uy.

Jesús-taj a'arakya'po monig o'ka'apo sacerdote huairiere fariseo huairiomeya on'batia'pakuyate.

(Mt. 26.1-5; Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2)

⁴⁵ Judíomey Maríataj a'ta'huadeya'po on'huatiakme'tenig'a kenda Jesús a' o'ka' on'tiahuaydepo huakka'ada o'noknopōe'uy. ⁴⁶ Sue'ada fariseo huairitaj on'bahuahua'po, kenda Jesús a' o'ka'de fariseo huairiomeytaj on'batia'pakuyate. ⁴⁷ Ken fariseoere sacerdote huairiere nog judío huairiere on'kupopakdepo,

—¿Kate o'ka'apo? Ken huabokerek konig Diosayo'da ka'dik o'ēnig o'ka'. O'bayarea'. Kenpa'ti o'noyhuadā'.

⁴⁸ Kentaj batikahue' ee'nayo aya'ada kentaj o'noknopōe'apo, kentaj aya'ada on'nigpeika'apo. Jesús oro'en huairi o'ē. Aratbuta on'batia'pakapo Roma huairia kenda on'tipeēdete bo'huadiayapone, sorotataj mo'tita'mona'apone. Oro'taj mogka'apone. Kenpa'ti oro'en Diosen jak on'saka'apo. —Judío huairi huayahuaya on'batia'pakuyate.

⁴⁹ —Opudomeya sigpi' nopōehue'da mo'ene. Aratbuttaj nogtiada e'manigbueynayo oro'tehuapa'

huadakda o'ëapo. Aya'da judío aratbut mabueyhue' ka'ne'po nogtiada manigbueydik o'ëapo. Kenda nopogehue' mo'ëne. —Caifása o'mana'uyate. Caifás kenbayokte huaboro' sacerdote huairi o'uyate.

⁵¹ Caifásada o'nopogëpo kenda manahue' o'uyinig'a kenbayok sacerdote huairi eë'te Diosa o'nopogëa'nok "Aya'tada judío aratbuttaj Jesús'a o'manigbueyapo. Kenpa'ti Diosen aratbut, judío aratbut kenpa'ti nog aratbuttaj kamanopo'kore'po Diostaj konigti kanoknopogë'po Jesús'a o'manigbueyapo." Kenda sacerdote huairia o'batia'pakuy. ⁵³ Caifás kenda e'manade'te "Jesústaj monig o'arakapo." Judío huairia huaboada on'batia'pakuyate.

⁵⁴ Judío huairia e'arakta' on'tipaknok keyo huakka' judío aratbut egkupopakuy onte'ti Jesús huahue' o'uy. Nogyo o'hua'uy. Efraín huakka' jakyo o'hua'uy. Oro' huanigpeika'eriere o'hua'uy. Efraíno sue'da aratbut o'ne'uy. Kenpa'ti Efraín kurute sue'ada aratbut o'nuy. Oro'meyere o'ika'uy.

⁵⁵ A'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' eë' okkahuehue' fiesta o'ëapo. Nogyá' nogyá' nog huakka' jakya' nog huakka' jakya' Jerusalényo huakka'da judío aratbut on'bahua'uy. Fiesta ehued on'bahua'uyate. Fiestayay' a'bapeya'po a'maya'po Diostaj 'uru 'uhua e'huáë' on'nigbatiarakuyate 'urunopo'da Diostaj a'nigeyapo. Konigëpo fiesta kahued konig huakkuruda on'hua'uyate. ⁵⁶ Jerusalényo o'nedepo on'hua'epo Jesústaj o'nonmabopo. Diosen jakyo o'nedepo,

—¿Menpa' mo'nopogë? ¿Menpa' Jesús fiestate yatiakapet? ¿Tiakhue' ya'ëapetpi? —Judío aratbuta huayahuaya onpayo' on'batia'pakuy.

⁵⁷ "Be'api' Jesústaj e'tiahuaynayo oro'taj monati'." Sacerdote huairiomey fariseo huairiere on'mana'uyate. Jesústaj huabakudá' jakyo kan'tohue'po kenda on'mana'uyate.

Ettone' Jesús'en hua'itaj huasihuj 'uru'huiëada o'itioyuyate.

(Mt. 26.6-13; Mr. 14.3-9)

12 A'timon seis huame'noe e'pokde'te judío aratbuten huakkurueri isi'po mabueyhue' eë' okkahuehue' fiesta o'ëapo, Jesús Betania huakka' jakyo o'tiakuy. Keyo Lázaro o'ika'uy. Jesús'a Lázarotaj e'bueyme'tada o'noyhuadá'uy. ² Jesústaj 'uru aypo on'nigmanhuadá'uy. Martaa aypo o'mabayoke'uy. Jesúsere Lázaro o'bape'uy. ³ Ken on'bape'depo 'uru'huiëada huasihuj María o'totiakpo, konig medio litro o'totiakpo nardo huasihuj huakka'teda eë'tada o'totiakpo Jesústaj huakka' o'pakpo María Jesús'en'itaj o'itioyupo o'ihuekedepo, huakuhui'akon o'itidukut'uy. Jakya' aya'ada huasihuj 'uru'huië'taj on'hui'rikuy.

⁴ —¿Mena'po kenda yaka? ¿Mena'po ken 'urusihua bahuayahue' ya'eme'? Pai'da aratbuttaj kan'yoke'po ¿Mena'po bahuayahue' ya'uy? Huakka'teda eë'tada o'ë. Konig trescientos denarioshuapa huakupe eë'tada o'ë. —Judasa o'mana'uy. Judas Simónensi'po o'uy. Judas Jesús'en huanigpeika'eri e'ëada Judío huairia kdarake'po Judasa o'bayokapo.

⁶ Pai'da aratbuttaj matinepahuihue'ada huabereeri o'ëpo e'bereta' o'pakpo kenda o'mana'uy. Huabereeri o'ë kenda oro'omeya Jesús'en huanigpeika'eria nopogehue' o'uy. Judas oro'en huakupe huamatogë'eri o'ika'nig'a oro'en huakupe o'berika'uyate.

⁷ —Keje', dakhue' huaahue' yaë' Mariataj. A'ti o'bueyapo María o'nopogëpo 'uru'huiëada huasihuj me'nigtoeonhuahuika'po be'itihuekene. 'Uruso'da kan'kubarakke'po me'so'tihuekene. ⁸ Pai'da aratbuttanayo mo'matoika'apone. Do'tanayo togehue' o'nunhuahuika'apone. —Jesús'a ona'uy.

Judío huairia Lázarotakon e'arakta' on'pakuyate.

⁹ Jesús Betania huakka' jakyo o'ëa', huakka' judío aratbuta on'tipeëpo Betaniayo Jerusalénya' on'bahua'po. Jesústayo'da a'tiahuaya'po huahue' o'nuy kenpa'ti Lázarotabeta' e'tiahuayta' on'pakpo Betaniayo on'hua'uy. Lázarotaj o'noyhuadame'te Jesús'a.

¹⁰ Huakka'ada judío aratbuta onte'ti judío huairitaj e'nigpeika'ta' pakhue' o'nepo on'bakhua'po Jesústaj o'noknopogë'uy. Konigëpo judío sacerdote huairi Lázarotakon on'huadiaypo "Lázarotaj mo'darak," konigti onpapayo' on'nopogë'uyate.

Jesús'a konig judío aratbuten gobiernonig huairitone' Jerusalényo o'bahuahua'po o'kud'uy.

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40)

¹² Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' eë' okkahuehue' fiesta a'bapeya'po huakka'ada aratbut Jerusalényo on'bahua'depo o'nokyedepo. Eme'te "Jerusalényo Jesús'a o'tiakonyakde," huakka'ada on'tipeëdepo ¹³ huabotod on'baktegandepo Jesúste on'torokonpo on'nigtohua'po,

—Oro'meytaj kabatioke'po Diosa mo'nigta'mona'uyate. Dios huairia mo'nigta'mona'uyate. Huadaknanada o'ë. Israel aratbuten gobierno huairitone' o'ë. Dakiti Dios. —Jesústaj on'huahua'po 'utta'nanada on'da'uy.

¹⁴ Jesús'a burrotaj o'huahuaypo kenta'pite o'huaduy. Jesús si'pogehued eë'te Apagba'te kenpa' o'ëapo oa'uyate.

¹⁵ Jerusalényo huáë'eria mo'ëpo opuden huairi e'tiakte me'pukhue'dik mo'ë. Burrote o'huadpo opudomeyen huairi o'tiakapo. Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate.

¹⁶ Jesús burrote e'huadde'te kenda Apagba'te Jesústaj o'tia'pakuynig oro'omey Jesús'en huanigpeika'eria nopoenkahue' o'uy. Nogoknayo Jesús kurudyo o'behuikdepo kenpa'ti Diosen Nokireg mo'nopo'togedenok kenda Jesústaj Apagba'te o'timadoya'uyate konigti Jesús'a kenda o'ka'uynok huaboada o'nopoenka'uy.

¹⁷ Kenoka' Jesús'a Lázarotaj e'bueyta' e'noyhuadá'te kenpa'ti "Ya'orok, Lázaro," ena'te huakka'ada judío aratbuta on'tiahuay'uy. 'Urua'nanada Jesús'a o'ka'nok kenda Jerusalényo diga'da on'manbatia'pakuyate.

¹⁸ Konig Diosayo'da ka'dik o'ë Jesús'a o'ka'denok huakka'ada aratbuta on'nopogëdepo Jesústaj on'huahua'uyate.

¹⁹ —Paj, kentaj batikahue'dik o'ey oro'. Yan'tiahuay', aya'ada kentaj on'pakpo on'nigpejka'. —Fariseo huairia huayahuaya on'batia'pakuyate.

Sue'da griego hua'a huaa'pakeria Jesústaj o'dukuy.

²⁰ Fiestate Jerusalényo huakka'da on'batiakuyate. Diostaj a'tiona'pakya'po on'batiakuyate. Judíoere griego hua'a huaa'pakeri on'batiakuyate. ²¹ Felipe Jesúsen huata'mona'eri o'epo Betsaida huakka' jak huaje'eri kenpa'ti Galilea huadarieri o'énok sue'da griego hua'a huaa'pakeria Felipetaj on'huatiakpo, —Jesústaj e'batia'pakta' o'paki, huairi. —Felipetaj o'nona'uy.

²² Felipe Andréste o'bakhua'po kenda griego hua'a huaa'pakeria o'nona'de Andréstaj ona'uy. Felipe Andréseré onokteyo' Jesúste on'hua'uy. Kenda griegoa o'nona' Jesústakon o'nona'uy.

²³ —A'ti Diosa o'ta'mona'uy aya'ada on'nopoeapo. Aya'tada ijmanigbueyapoy. Aya'tada ijmanignoy-huadapoy. Konig Huairitone' Apag Diosere ijjeun-huahuika'apoy. ²⁴ Do'a aya'tada manigbueyhue' ee'nayo kenpa'ti kubarakyo kudhue' ee'nayo Diosere noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Ken konig toketkid o'e, ijmanbatia'paki. Toketkid batukehue' ee'nayo konig kidpoaghue' ee'nayo tipakbohue' o'epo, huakka' toket boyoghue'dik o'epo. Sorokyo 'urua'da e'batuke'nayo nogok huakka' toket o'boyogapo. Huakka'da toket o'epo. ²⁵ Do'taj kenpa'ti Apag Diostaj pakhue' o'nepo aya'ada huaj'enda on'eretpakpo, kate-tapi' o'deretpakpo, aratbuttaj o'deretpakpo, huabettaj o'deretpakpo kenpa'da on'mabueyapo. Nogomeynayo aya'tada huata'da pakhue' o'nepo, kateta'pi' eretpakhue' o'nepo do'tayo'da on'pakpo do'tayo'da on'nigpejka'po Diosere on'noeonhuahuika'apo.

²⁶ Be'api' do'taj e'nigpejka'ta' e'paknayo konig ijkikay konigti kan'kike', konig do pai'da ijnopo'ikay konigti pai'da kan'nopo'ike', konig do huata'da ijpakpo kahue' ijkikay konigti huata'da kan'pakpo kahue' ka'nike' kenoka' doere do'hued Apagere kurudyo o'neon-huahuika'apo. Kenomey do'taj on'nigpejka' kenomey-taj Diosa o'bakkahuea'apo, "Huadakda mo'ene." Diosa o'mana'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

"Cruzte men'behuika'apone. Cruzte ijbueyapoy." Jesúsa o'batia'pakuyate.

²⁷ Huakka'tada pai'da ijmanignopo'epoy. Huakka'tada ijmanigbueyapoy. Huakka'da e'me'pukeada "Bueyhue' a'eya'po be'tioka', Apag" onahue' o'ene. A'manigbueyya'po kurudya' ijtiakuy. ²⁸ Ontaj ijnigpejka'po ijmanigbueynok "Huadaknana da o'e Dios. Huakka' di'da o'maika'. Huakka' o'matinepahui'ika'." Aya'ada aratbuta kenda kan'batia'pakike'po. Jesúsa kenpa' o'tiona'pakuy.

—Do'taj me'nigpejka'nok "Huadaknana da o'e Dios." Aya' aratbutada kan'nopo'ike' nogok ona'ti konigti kan'nopo'ike'. —Kurudya' Diosa 'utta'da ona'nok Jesúsa o'pe'e'uy.

²⁹ Huakka'ada aratbuta ogkupobopo on'peede'po, "Kuruda oa'," on'batia'pakpo. "Diosen huata'moneria o'da'." Nogomeya on'batia'pakuy.

³⁰ —Do'tayo'da kenda Diosa onahue' me'ene. Opu-domey do'taj ka'noknopoe'po kenda mena'ne. ³¹ Do'taj eknopoe'ta' pakhue' o'nepo do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo a'ti do'taj en'arakde'te "Dakhuea'nanada bo'ka'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ene. Castiga ogka'dik o'neapone." Diosa o'mana'apo. Kenpa'ti toto'taj Diosa konigti ogka'apo onte'ti huairitone' ehue' o'epo. Aya'tada onte'ti nama'da manahue'dik o'epo. ³² Do cruzte ijbueyapoy. Cruzte ijbueydepo ijnoyhuadapoy. Kurudyo Dioste ijhua'apoy. Aya' aratbuta do'taj e'noknopoe'de Diosensiponig o'neapo. Kurudyo ijbatobehuikapoy. —Jesúsa o'mana'uy.

³³ Cruzte ijbueyapoy Jesúsa daka' o'manbatia'pakuy.

³⁴ —Oro'en Apagba' e'mona'pakte o'peepo Dios Cristotaj o'ta'mona'aponok oro'taj bo'tiokad-huahuika'apone. Kenpa'da Cristo bueyhue' o'epo o'noeonhuahuika'apo. Diosa ontaj e'ta'mona'nayo, "Cruzte ijbueyapoy." ¿Mena'po ia' kenpa? Diosa huabokerektaj o'ta'mona'apo. ¿Be'a ya'epo? —Aratbuta ogkupopakpo nogtiada Jesústaj kenpa' ona'uy.

³⁵ —Sue'da huame'noe opudomeyere ijjeapoy. Konig huakjey ijje'po Diostaj kanoknopoe'po o'nonmadika'ne. Konig Diostaj eknopoe' kenpa'ti e'nigpee' on'ti-ahuaya'ne. Sue'da huame'noe opudere ijjeaponok opudere ee'te do'taj daka' men'pee' kenpa'ti daka' Diostaj yanoknopoe'. Do'taj daka' nigpeehue' ee'nayo konig sikkiregyoda mo'epone. Diostaj menpa' oknopoe'hue'dik mo'epone. Diosen dag huahuahue'dik mo'epone. ³⁶ Do opudomeyere e'ede'te do'taj me'noknopoe'. Diosen aratbut a'eya'po do'taj me'no-knopoe'. —Jesúsa o'mana'uy.

Kenda o'mana'depo Jesús o'bakhua'po o'irege'uy.

Mena'po huakka' judío aratbuta Jesústaj oknopoe'hue' o'nika'. Juana o'batia'pakuyate.

³⁷ Konig Diosayo'da ka'dik o'e aratbut kan'tiahuaye'po Jesúsa nogda nogda o'kika'uyunig'a aratbuta en'ti-ahuayte o'bayarea'uy. Nogtaj o'noyhuada'uyunig'a Jesústaj oknopoe'hue' o'nuyate. Huakka' judío aratbuta oknopoe'hue' o'nuyate. ³⁸ Konig Diosen huamanigbatia'pakeri Isaías a'uyate, a'nennanada o'uyate konigti ogka'uy. Jesústaj oknopoe'hue' o'nuy. Isaías o'madoya'po,

O'nen hua'a on'pejka'nig'a konig huabokereknayo kahue'dik o'nika' konig teyda i'kika'nig on'ti-ahuayika'nig'a oknopoe'hue' o'nika'. O'nen hua'a o'mana'nig'a oknopoe'hue' o'ne, Dios Huairi. Isaías a'nennanada o'manigmadoya'uyate.

³⁹ Mena'po oknopoe'hue'dik o'ne onte'ti Isaías o'madoya'uyate,

⁴⁰ Diostaj pakhue' o'nenok Diosa o'bakpobiga'uy. Kenpa'ti nopenkahue' e'huaje' o'magka'nok onte'ti 'uruda Diosen e'ka' menpa' tiahuayhue'dik ya'neapet. Diosen hua'a menpa' nopenkahue'dik ya'neapet. Dakhuea'

e'ka' a'nopo'koreaya'po Diostaj menpa' nopo'kore-ahue'dik ya'neapet. Isaías a o'mana'uyate.

⁴¹ Jesús pai'nanada o'manignopo'epo o'manigbueypo o'noyhuadpo Diosyo o'behuikpo kenda Diosa Isaíastaj o'nopoe'uyate. Konigepo judío aratbuta Jesús, Diosen Huasi'potaj eknopoe'ta' pakhue' ya'neapet. Kenpa'ti e'nigpeeta' pakhue' ya'neapet. Isaías a'nennanada o'mana'uyate.

⁴² Huakka'amon judío aratbut Jesússtaj o'no-knopoe'uyning'a sue'da huakka' huairiakon o'no-knopoe'uyatenig'a Jesússtaj yoknopoe'y aratbuta kan'pe'e'po batia'pakhue'da fariseo huairitaj on'me'pukpo batia'pakhue' o'ne'uyate. Jesússtaj yoknopoe'y aratbuta ea'paknayo onte'ti judío en huaitake' jakyo kudhue'dik o'neapo. Fariseo huairia on'mana'uynok. ⁴³ Kenpa'ti "Huadakda i'ene." "Uruda huairi i'e." Aratbuta ea'tada ekpeeta' o'deretpakpo Diosa kenda ea'ta' ekpeeta' pakhue' o'nepo Jesússtaj yoknopoe'y ahue' o'nuy.

Jesústaj pakhue' huag'eria dakhuea' ogkika'. Jesús en hua'a oa'nok Diosa castiga o'magka'apo.

⁴⁴ —Apag Diosa o'ta'mona'uy. Aya'ada do'taj eknopoenayo Diostaere oknoponhua'dik mo'ene.

⁴⁵ Kenpa'ti aya'ada do'taj mentiahuaypo Diostakon on'tiahuay. Ke'na me'ta'mona'uyning'taj. ⁴⁶ Huadariyo aratbutte ijtiakuy. Konig huakjey Diostaj a'ma-knopoe'aya'po ijtiakuy. Do'taj huaknopoe'eria Diostakon o'noknopoe'apo. 'Uruda kika'dik o'neapo. Konig sikkiregyo ehue' o'nika'apo. Dakhuea' onte'ti kikhue' o'neapo. ⁴⁷ Sue'da huakka' do'hued hua'ataj nigpeehue' mo'eapone. "Dakhuea' boka'ne," man-ahue'dik ijje'apoy. "Dakhuea' i'ka'ne," a'manaya'po tiakhue' ijje'uy. Aratbuttaj a'manopo'koreaya'po ijtiakuy. Aratbuttaj a'manoanhuahuikaya'po ijtiakuy.

⁴⁸ Do'taj pakhue' huag'eritaj kenpa'ti do'hued hua'ataj nigpeehue' huag'eritaj "Dakhuea' bo'kika'uyne." Kene'huaya' huame'noete do'hued hua'a'a o'mana'apo. Diosa castiga o'magka'apo. ⁴⁹ Konig doada ijnopoe'epo konig doada ijpakpo manahue' ijikay. Apag Diosa me'ta'mona'uyne. Kenda Apaga mena'uyning ijman-madikika'po o'nona'ne. ⁵⁰ Diosen hua'a o'nona'ika'nig ke'na mo'noanhuahuika'apone. Do'taj eknopoe'nayo mo'noanhuahuika'apone. Apag Diosen hua'a o'nona'ika'ne. —Jesús a judío aratbuttaj 'utta'da o'mana'uy.

Huanigpeika'eritaj hua'i Jesús a o'ba'ikoyoa'uy.

13 A'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta ogka'apo. Fiesta aypo on'bape'apo. Bapehued e'ne'te, "Indaritaj yokhua'apoy. Do'hued Apagtaj onte'ti ijkumejapoy." Jesús a o'nopoe'uy. Oro'taj ke'nen huanigpeika'eritaj di' mo'ika'po oynayo huakka'nada di' mo'epo mo'nigbuey-deapone.

² Oro'mey Jesús en huanigpeika'eri Jesúsere judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta aypo huaboa'da o'bape'deapoy. Toto'a Judas Iscariote-

taj engaña ogka'depo, o'nopo'toe'epo Jesússtaj judío huairitaj a'bayoki o'nopoe'uy toto'a. Judas Iscariote Simónensi'po o'uy. Jesúsere Judas Iscariote o'bape'apo. Kenoka' Diosya' ijtiakuy. Diosyo ijhua'apoy. Diosen aya'da ijtamatoe'apoy. Aya'ada do'taj nigpeedik o'neapo. Jesús a o'nopoe'uy. Ken Jesús oro'ere o'bape'po o'bopo, huaok o'kiroka'po o'hueda'po huasot'idukuta o'teyiga'uy. ⁵ Hua'ikoyoa' hue'ey kosoyo onoydepo huaboa'da oro'en hua'i bo'ikoyoa'po bo'ikoyoa'depo huasot'idukuta e'teyiga'a bo'itidukuta'uyne.

⁶ Simón Pedrotakon e'huatiakte a'ikoyoya'po —Huairi i'ene. Do'hued hua'i menpa' i'ikoyoa'apo, do'hued Huairi. —Simón Pedroa ona'uy.

⁷ —Kenda ij kay oyda noponkahue' i'ening'a nogoknayo i'nopoe'apo. —Jesús a ona'uy.

⁸ —Keje'. Menokapi' do'hued i'ikoyoa'hue'dik o'ene. —Pedroa ona'uy.

—O'nen i'ikoyoa'hue' ee'nayo doere Apag Diosere ehue'dik i'unhuahuika'apone. —Jesús a Pedrotaj ona'uy.

⁹ —Kenda mena'ne. Huasot' aya'da bekoyo'. Hua'i, huaba', huakukon bekoyo', Huairi. —Simón Pedroa ona'uy.

¹⁰ —Huaboa'da e'og'de'te aya'da e'koyode' onte'ti koyohue'dik mo'epo. Jakyo e'tiakde'te hua'iyoda sorokda o'enek hua'iyoda koyoa'dik mo'ene. Opudomeytaj Diosa mo'bakkahuea'depo 'urunopoda mo'ening'a nogtiada dakhue'da o'e. —Jesús a ona'uy.

¹¹ —Nogtiada dakhue'da o'e. —Ona'uy. Nogtiada dakhuea' o'ka'apo. Judío huairitaj me'bahuaya'apone Jesús a o'nopoe'uy.

¹² Oro'en hua'i bo'ikoyoa'depo o'kuhuitdepo Jesús onte'ti huaok o'otpo oro'omeyere kutopate o'huad'uy. O'huaddepo,

—Kenda opudtaj huaboa'da o'nogka'depo opudtaj e'nopoenka'ta' ijpaki. ¹³ "Huamanmadika'eri" do'taj o'nonika'ne, kenpa'ti "Huairi" o'nonika'ne. Kenda buttida o'nonika'ne. Kenda ijje'y. ¹⁴ Ken do opuden Huairi ijje'po opuden Huamanmadika'eri ijje'po konig huanaba' opuden hua'itaj on'ikoyoa'denok opudomeyakon konigti huayahuaya ba'ikoyoa'dik yanikati'. Huayahuaya batihuapokika'dik yanikati'. ¹⁵ Opuden hua'i konig huanaba'niga on'ikoyoa'ne do'taj on'ti-ahuydene. Konig do ij kay konigti yag'kika'. Konig huanaba'niga huayahuaya yan'batiahuapokika'. ¹⁶ Opud huanaba' e'e'ada "Huaboro' huairi ijje'y." Noppeehue' yane'. "Do'hued huairinayo sue'da huairi o'e." Noppeehue' yane'. Huamata'mona'erinayo huairi o'ne. Huahua'erinayo huairionig ehue' o'ne. Yan'nopoe'. Buttida ijje'y. ¹⁷ Kenda huaboa'da o'nona'nig opud e'nopoe'nayo kenpa'ti daka' menigpeika'nayo durugnanada mo'eapone.

¹⁸ Opudomey do'taj mo'pe'epo durugda mo'eapone' a nogtiada durugda ehue'dik o'e'apo. Opudomeytaj o'noktie'ea'uyning'a nogtiada dakhuea' megka'apone. Kentaj Apagba'a o'huaa'. "Ke'na doere o'bape'ika' do'taj dakhuea' megka'apone." Kenpa' Apagba'a oa'.

¹⁹ Dakhuea' megka'apone. Dakhuea' ogkahued ee'ted o'nona'ne. Egkade'te do'taj o'noknopoeonhuahua'po batikhue' mo'epo Diosa o'ta'mona'uy, kenda kanoknopoeonhuahuike'po konigepo oyda o'nona'ne. Konig huakkuruteda o'nona'ne. ²⁰ Huadak hua'a kan-manbatia'pake'po opudomeytaj on'ta'mona'ne. Nogomeytakon ijmata'mona'apoy. Opudomeya e'manmadika'te eknopoe'nayo do'taj ee'pa'ti unhua'dik o'neapo. Kenpa'ti Diostaj ee'pa'ti unhua'dik o'neapo. Diosa me'ta'mona'uynigtaj. Buttida ijjay. —Jesúsa mona'uyne.

Judasa do'taj me'bahuayapone. Jesúsa o'mana'uy.
(Mt. 26.20-25; Mr. 14.17-21; Lc. 22.21-23)

²¹ Jesúsa kenda mona'depo huakka'da o'nopome'pukatupo,

—Opudā nogtiada me'bahuayapone. Judío huairitaj men'yokapone. Buttida o'nona'ne. —Jesúsa oro' doce huanigpejika'eriomeytaj daka' mona'uyne.

²² Betaj Jesúsa ya'huaet oro' nopogehue' o'epo huayahuaya o'batiahuaye'uy. ²³ Jesús di'nanada me'ene do'taj Jesúsere onokteteyo' ijbape'nok, ²⁴ do'taj Simón Pedroa ba'ba' menepo, “¿Be'taj ya'huaet? Kenda mena'.” Simóna mena'uyne. ²⁵ Ken Jesústaj ijtipebetpo, —¿Be'a ontaj dakhuea' mogka'apone, Huairi? —Jesústaj yona'uy.

²⁶ —Pan hue'eyyo ijta'butapo iyyokapoy. Ke'na dakhuea' megka'apone. —Jesúsa mena'uyne.

Ken pan o'ta'buta'depo Judas Iscariotetaj o'yokuy. Judas Iscariote Simónensi'po o'uy. ²⁷ Ken Judas pan onba'pokdepo o'bape'po e'bape'de' toto'a Judastaj o'nopo'to'e'po Jesústaj dakhuea'da kagke'po nama'da o'nopogē'uy. Ken Judasa nama'da o'nopogēnig kenda Jesús o'nopogēpo,

—Kenda do'taj megka'aponig ida megkati'. —Jesúsa Judastaj ona'uy.

²⁸ Oro'omey kutopate Jesúsere Judasere o'bape'po kenda Jesúsa Judastaj ena'te nopogkahue' o'uy. ²⁹ Judas oro'en huakupe huato'e'eri o'ēnok, “Fiesta aypo nogiti yabae'.” Jesúsa ona'. Sue'ada on'nopogē'uy. “Pa'ida aratbuttaj huakupe yayokti'.” Ona'. Nogte on'nopogē'uy. ³⁰ Judas pan o'babokdepo o'bape'po o'orokonpo o'bakhua'bed'uy.

“Huayahuaya di' yan'mae'.” Jesúsa huaboa'da o'mana'uy.

³¹ Judas ehuede'te,

—Huabokerek ijjēnok Diosa me'ta'mona'uyne, Diostaj daka' ijnigpeepo oyda huakka'da aratbuten dakhuea' e'ka'taj ijanigbueyapoy. Konigepo huadakananada ijka'denok huakka'ada on'nopogēpo, “Dakiti, Dios,” kenpa'ti “Huadakananada o'e Dios,” huakka'ada on'batia'pakapo. ³² Do Diosen Huasi'po Diostaj ijnigpeepo huakka'tada ijanigbueypo Dios huadakananada o'e, huakka'tada ijanopogēay Diosakon huakka'tada o'manopogēa'. Ke'nen Huasi'po huadakananada o'kika', huadakananada o'jka', o'manopogēa'. Ida o'manopogēa'apo. ³³ Huadi'nanada on'ta'ene, do'hued-

si'po. Opudere sue'da hora ijjeapoy. Onte'ti do'taj huahuayhue' o'neapone. E'ukada huahuayhue' o'neapone. Ijhua'apoy. “Keyoda ijhua'apoy tiakhue'dik mo'ene.” A'nen kenda judío huairitaj ijmama'mey konigti opudomeytakon o'nona'ne. ³⁴ Konig huabodikda e'manmadika' e'mana'ta' ijpaki. Huayahuaya di' yan'maika'. Konig do'a di' o'nika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika'. ³⁵ Huayahuaya di' e'maika'nayo Jesús en huaknopojika'eri o'ne aya'ada aratbuta on'nopogēapo. —Jesúsa oro'omey huanigpejika'eritaj mona'uyne.

Jesústaj okia'hue'yaj ijje. Ia'apo. Pedrotaj Jesúsa ona'uy.

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Lc. 22.31-34)

³⁶ —¿Meyon i'hua'apo, Huairi? —Jesústaj Simón Pedroa ona'uy.

—Keyo ijhua'apoy oyda ta'huahue'dik o'ene. Nogoknayo do'taj o'tahua'apone. —Jesúsa ona'uy.

³⁷ —¿Mena'po oy ta'huahue'dik o'e, Huairi? Ontaj a'tahuaya'po bueydik ijje. —Pedroa ona'uy.

³⁸ —Onere e'bueyta' ijpaki ia'nig'a. Huatahuaj sipoghued “Jesústaj okia'hue'yaj ijje.” Bapa'a ia'apone. Bapa' eade'te huaboa'da huatahuaj o'sipogapo. Buttida ijjay. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

Jesúsa Diosyo huabatohua' dag o'e.

14 —Do'hued Apagenbayo ijhua'apoy.

O'nokhua'apone. Onte'ti opudomeyere ehue' ijika'apoy. Do e'huade'te mepu'kehue' yanikati'. Mididhue' yanikati'. Mepu'kehue' ya'nepo Diostaj daka' yanoknopojika'. Diosa bo'tihuapokapone. Do'takon daka' yanoknopojikati'. On'tihuapokapone. Daka' huaknopojika' on'tihuapokika'apone. Diosenbayo Diosen jakyo huaboro'da o'epo aya'ada huaknopogē'eriomey noehuahauika'dik o'neapo. Diosen huakka' jakyo ijhua'apoy. Dios e'ika'yo kenteda Diosen huakka' jakyo opudomeytaj huakka' jak on'nigka'apone, buttida ijjay. ³ Opudomeytaj aya'da on'nigka'depo aya'da ijkuhuitdepo opudomeytakon a'baeya'po ijkumejapoy. Doere on'batohua'apone. Doere ka'nunhuahuike'po on'batohua'apone. ⁴ Kente ijhua'apoy mo'nopogē. Ken dagte ijhua'apoy mo'nopogē. Kenteda ijika'apoy mo'nopogē. —Oro' Jesús en huanigpejika'eritaj mona'uyne Jesúsa.

⁵ —Kenteda i'hua'aponig nopogehue' o'ey. Ken dag okiehue' o'ey, Huairi. —Tomása Jesústaj ona'uy.

⁶ —Konig buttida huaa'eri do ijjeapo Diosyo huabatohua' dag ijje. Doa konig huamanoehuahauika'eri ijjeapo aratbuttaj ijanoeanhuahuika'nok Diosere on'noehuahauika'apo. Konig Apag Diosyo huaodhua' dagonig ijje. Do'tayo'da o'noknopogēnok Apag Diosyo hua'dik mo'eapone. ⁷ Do'taj daka' e'kie'nayo do'hued Apagtakon mokie'apone. Oyda kenpa'ti nogok mokie'onhuahuika'apone. Apag Diostaj mokie'onhuahuika'apone. Oyda kenpa'ti nogok Apagtaj bo'tihuayapone. —Jesúsa mona'uyne.

⁸ —Apag Diostaj e'tiahuayta' o'paki. Apag Diostaj bo'tiahuay'ea'. E'tiahuaynayo durugnanada o'eapoy, Huairi. —Felipea ona'uy.

⁹—Ijhue'nanada opudomeyere ijjunhuahuika'nig'a menpa' do'taj okiēhued o'e, Felipe. Be'api' do'taj menti-ahuaypo, do'taj me'nokie'po Apagtakon o'nokie'de. "Apagtaj bo'tiahuay'ea'." ¿Mena'po ona'? ¹⁰ Doere Apag Diosere nogtida o'ey. Apag Diosyo ijikay. Kenpa'ti Apag Dios doyo o'ika', dapita' yaknopōē'. Diosen hua'ayo'da ijmanikay. Do'huada ijnopōēpo ahue' ijikay. Apag Dios doyo o'ika'po konig Diosa o'paknok Apag Diosen ijikay. ¹¹ Do Apag Diosere nogtida o'ey. Apag Diosyo ijikay kenpa'ti Apag Dios doyo o'ika', kenda daka' yanoknopōē'. Kenda oknopōēhue'dik eē'nayo Diosen ijkika'nigeyō do'taj yanoknopōē'. ¹² Diosen ijikay. Konig Diosayo'da ka'dik o'e konigti ijikay. Konig arat-but tiahuahued o'ika'uynig kenda ijikay. Teyda ijikay. Aya'ada do'taj o'noknopōēpo konig ijikay konigti o'gka'apo. Do'hued Apag Dioste ijhua'aponok huaknopōē'eria nogdakon 'urua'nanada o'gka'apo. Buttida ijjay. ¹³ Kenpa'ti katepi' ijpakika'nig opudomey konigti yan'pakpo do'taj yan'tiona'pakika', do'hueddik-te yan'tiona'pakika'. Ken konig e'tiona'pakte "Apag Dios huadakda o'ēpo 'urua'nanada o'kika'," aratbuta kan'batia'pake'po kenda mentiona'pakika'nig on'nigka'apone. —Jesúsa mona'uy.

Diosen Nokirega opudtaj kamanopo'toē'po ijmanigta'mona'apoy. Jesúsa o'mana'uy.

¹⁵ —Do'taj di' eē'nayo do'hued hua'atakon nig-peika'dik mo'ēapone. ¹⁶ Diosen Nokirega kabati-huapokike'po. Do'hued hua'a huanigpēē' kabati-huapokike'po Diosen Nokireg opudomeyere ka'nike'po kenpa'ti kamanopo'toike'po "O'nen Huatihuapokeri yabayokti', Apag," ijnigtiona'pakapoy. ¹⁷ Diosen Nokirega buttida hua'a mo'nopōē'apone. Diostaj monok-ia'apone. Diostaj oknopōēhue' huāē'eriomey Diosen Nokirega nopo'toēhue'dik mo'ēapone konigepo Diosen Nokiregtaj okiēhue' o'nenok. Diosen Nokireg opudere o'ika'aponok kenpa'ti o'nopo'toē'aponok opudomeynayo Diosen Huatihuapokeritaj mokie'apone. ¹⁸ Opudomeytaj kenpa'da maenhue' ijje'apoy. Konig do'hued ayhuayo ehue' mo'ēapone. Opudte nokirega-da ijtiakapoy. ¹⁹ A'timon do'taj pakhue' ijje' huā'eria tiahuahue'dik me'neapone, doere ehue'dik o'neapo. Opudomeynayo do'taj moknopōika'po doere mo'ika'apone. Konigepo ijnoeonhuahuika'aponok doere mo'noeonhuahuika'apone. ²⁰ A'ti Diosen Nokirega e'nopo'toēde'te do'hued Apagere o'ika' mo'nopōē'apone. Do'hued Apag do'ere konig nogtida o'e mo'nopōē'apone. Kenpa'ti do'taj moknopōēpo konig do'huedso' doere mo'ika'ne kenpa'ti opudere ij-jenok me'nopo'toika'ne mo'nopōē'apo. ²¹ Aya'ada do'hued hua'ataj on'peika'po do'taj hueretda di' mo'ene. Aya'ada do'ta di' mo'enek do'hued Apagakon di' mo'maeapone. Do'huakon di' o'neapone. Do konig o'e on'nopō'apone. —Jesúsa mona'uyne.

²² —¿Mena'po on konig o'e oro'omeyyo'da on'nopōē'apo? ¿Mena'po nogomey on konig o'e nopōēhue' o'neapo? —Nog Judasa Jesústaj ona'uy. (Judasa Iscariotea ahue' nog Judasa ona'uy.)

²³ —Aya'ada do'taj di' o'nika'niga do'hued hua'ataj on'nigpeika'apo. Kenomeytaj do'hued Apaga di' o'maika'apo. Do'hued Apag doere kenomeyennopo'yo o'ika'apoy. ²⁴ Aya'ada do'taj di' ehue' mo'ēpo do'hued hua'ataj pēehue' o'nika'. Ken hua'a mo'pēedenig do'huedda ehue' o'enek Apaga me'ta'mona'uyne ke'-nen hua'a o'nona'ika'ne. Konigepo aya'da o'nona'de'uy, aya'da o'nonmadika'de'uy daka' yan'nigpeika'.

²⁵ Opudomeyere e'ikade'te huakka'da o'nonmadikan-huahuika'denig'a suhue'da huadak mo'nopōē. ²⁶ Do Apagyo ijhua'depo do ijpaknok Diosa ke'nen Nokireg mo'nigta'mona'apone. Opudtehuapa' mo'nigta'mona'apone. Diosen Nokirega do'hued hua'ataj daka' mo'nopoeanhua'apone. Mo'maboroayonhua'apone. Do'hued hua'a okkahuehue' ka'nike'po bo'ti-huapokika'apone. Do'hued e'manmadika' ona'ti mo'nopōē'apone.

²⁷ Opudomeytaj on'nopo'noeynoeyonpo o'nokhua'apone. Do'huayo'da on'manopo'noeyika'ne. Aratbutnayo konigti manopo'noeyahue'dik mo'ika'ne. Do e'huade'te mepu'kehue' ya'nepo mididhue' ya'nika'.

²⁸ "Do'hued Apagte kurudyo ijhua'apoy. Nogok onte'ti ijtiakapoy. Opudere a'ikaya'po ijkumejapoy." Kenda do'taj opuda e'pēete o'nona'dene. Diosnayo nogiti tey-nanada Huairi o'e. Donayo suhue'da tey huairi ijje'y. Konigepo nogiti di' mene'. Nogiti di' e'ēde'te Apagyo o'hua'apo mo'nopōēpo durugnanada mo'ēapone.

²⁹ Kenda ijka'apoy kahued ijjenig o'nona'ne. Nogok kenda do e'kade'te opudomey o'tiahuahydepo do'taj daka' moknopōē'apo, konigepo kenda kahued ijjenig o'nona'ne.

³⁰ Toto' huairia bo'huatiakdeaponok oy nogiti huakka'batia'pakhue' ijje'apoy. Toto'anayo do'taj dakhuea' o'gkahue'dik eē'tada ³¹ doda ijpakpo aya'tada a'manig-bueyya'po Apagtaj ijnigpēenok medarakapone. Kenda e'nogkade'te Apag Diostaj di' o'ika' aya'ada nopōē'dik o'neapo. Yanbo', monhua'. —Jesúsa mona'uyne.

Konig uva huakpi ijje' kenpa'ti huanigpeika'eri konig uva hua'opi o'ne. Jesúsa kenda o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

15 Onte'ti oro' ke'nen huanigpeika'eriomeytaj Jesúsa monbatia'pakpo monmadika'uy. Jesúsen huaknopōē'eriomey Diosen 'urua'da kagkike'po konig ka'dik yanika' oro'taj mona'po,

—Diosen aratbuta Diosen 'urua'da kagkike'po doay-o'da tihuapokdik o'nene. Ken Diosen hueretda uva huakpi konig ijje'po kenpa'ti do'hued aratbut konig uva hua'opi o'nepo do'hued hua'ataj on'nigpeika'po do'taj o'noknopōika'apo. Do'hued Apagata konig uva huakpi huatoē'eri o'ika'. Do'hued huaknopōē'eritaj daka' o'ma-toika'. ² Uva huakpi huatoē'eria huakutataj daka' o'ti-ahuayika'. Huakutaa uva huada onhuadhue' e'ika'nayo ken huakutataj o'kutegepo o'en. Ken huakutataj huada onhuadika'nok daka' o'toēpo huakka'da onhuadapo. Ken konigti do'hued Apaga do'hued huaknopōē'eritaj daka' o'batiahuaypo do'hued hua'ataj onte'ti pakhue' e'ne'nayo Diosen onte'ti daka' kahue' e'nika'nayo o'-

maenapo. Nogomeynayo do'hued hua'a on'nigpejka'po, Diosen daka' on'kika'po, Diosa o'manopo'koy-oika'nok daka' o'manopo'tojika'nok nogiti 'urua'da Diosen kika'dik o'neapo. ³ Opu domeytaj o'nonmadikika'nok do'hued hua'a mo'nigpejka'depo 'urunopo'da mo'edepo Diosen daka' kika'dik mo'epone. ⁴ Uva huati'oj ontiokteghue' ee'nayo huada onhuaddik o'jka'apo, en'tiokteg ee'nayo huada onhuadhue'dik o'epo. Konigti do'hued hua'ataj daka' nigpejka'hue' ee'nayo kenpa'ti do'taj daka' oknopojkahue' ee'nayo Diosen 'uruda kakahue'dik mo'epone. Konigepo do'hued hua'ataj daka' yan'nigpejka', do'taj daka' yanoknopojka', kenda bo'kika'nok opudomeyere ijika'apoy on'nopo'tojika'apone. Kenoka' Diosen 'urua'nanada kika'dik mo'epone.

⁵ Do konig uva huakpi ijepo opudomey konig uva huanti'oj mo'ene. Opu domey Diosen 'urua'nanada kagkike'po on'tihuapokika'ne. Aya'ada do'hued hua'ataj on'nigpejka'po do'taj daka' moknopojka'ne kenpa'ti kenomeyere ijika'po ijmanopo'tojika'nok Diosen daka' kika'dik o'neapo. Do'hua tihuapokhue' ee'nayopi' do'hua nopo'teypakahue' ee'nayo dapita' Diosen 'uruda kakahue'dik o'neapo. ⁶ Kenomeya do'taj oknopojkahue' o'nepo, do'hued hua'ataj nigpejka'hue' o'nenok kenomeytaj ijmaenapoy. Castiga ijmagkad-huahuika'aponok pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. Kenomey konig uva huanti'oj huada onhuadhue' ee'te huato'eria o'kutegepo, o'maenapo, e'baayde'te ta'akyo o'maenapo o'bakpaka'apo.

⁷ Do'taj moknopojka'po, do'hued hua'ataj mo'nigpejka'po katepi' bo'pakpo mo'tiona'pakika'nok Diosa mo'nigka'apone.

⁸ Do'taj daka' eknopojka'te do'hued hua'ataj e'nigpejka'te ken konig Diosen 'urua'nanada bo'kika'nok do'hued hueretda huanigpejka'eri mo'enek kenpa'ti aratbut opudomeytaj bo'tiahuaypo "Dios 'urunanada o'epo huadaknanada o'kika'," on'batia'pakapo. ⁹ Apaga do'taj huakka' di' me'jka'ne. Konigti doa di' o'nika'ne. Do'taj o'noknopojka'nok on'nigpejka'nok opudomeytaj daka' di' o'nika'ne. Do konigti Apagtaj ijnigpejka'nok do'taj di' me'jka'ne.

¹¹ Kenda o'nona'denok do'taj monigpejka'po durugnanada mo'jka'apone. ¹² Huayahuaya di' yan'maika', huayahuaya huakka' di' yan'maika'. Konig do'a huakka' di' o'nika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika' kenpa' do'hued e'mana' o'e. ¹³ Do'hued huadi'taj huakka'nana-da di' ijmaepo ijmanigbueyapoy. Konig do huakka' di' o'nika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika'. ¹⁴ Do'hued hua'ataj e'nigpejka'nayo do'hued huadi' mo'jka'apone. ¹⁵ Do'hued huanaba' ehue' mo'epone. Do'hued huadi' mo'epone. Kenda ke'nen huairi o'nopojka' huanaba'nayo nopogehue' o'nika'. Do'hued huadi' mo'enek aya'da do'hued Apaga menanhuahuika'ne kenda opudomeytakon o'nonanhuahuika'ne. ¹⁶ Konig opuden huamanmadika'eri huairi huata' do'taj oktie'eahue' o'ne'uyne. Diosen hua'a 'urunanada kagkike'po, huadakda kagkike'po huayahuaya di' kan'maika'po kenpa'ti huakka'tada Diosen huadak hua'a kan'man-

madikanhuahuike'po huakka'tada kan'manopo'kore'po opudomeytaj on'baktie'ea'uyne. Aratbut Diostaj kanoknopounhuahuike'po o'nokbatie'ea'uynok. Ken konig bo'kika'po konig do ijpaki mo'tiona'pakika'nok Apaga mo'nigpejka'apone bo'tihuapokika'apone. ¹⁷ Konigepo huayahuaya di' yan'maika' onte'ti o'nona'ne, ken. —Jesúsa oro' huanigpejka'eriomeytaj mona'uyne.

Oknopogehue' huag'eri aratbuta Jesústaj on'huadiaypo Jesúsen huanigpejka'eritakon yan'bahuadiayapet.

¹⁸ —Do'taj moknopogehue' do'hued huanigpejka'eri mo'enek oknopogehue' huag'eriomeya mo'huadiayapone me'pukehue' yane'. Do'taj huakkuruda menhuadiayuyne kenda okkahuehue' yanika'. ¹⁹ Konig dakhuea' huaka'eriomey on'nopogepo ogkika' opudomey nopogehue' mo'epo kakahue' mo'enek dakhuea' da e'nopog'ayopi' e'kika'nayopi' dakhuea' huaka'eria di' mae'dik mo'ene. Opu domeytanayo Diosa boktie'ea'uyne. Dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yarea'denok dakhuea' huakika'eriomeya bo'huadiayne. Oyda Diosen 'urua'nanada bo'kika'nok bo'huadiayne. ²⁰ Huanaba' huata' huairionig yahue'eahue'dik o'e. O'nona'nig okkahuehue' yanika'. Oknopogehue' huag'eria do'taj on'huadiaypo dakhuea' me'nogka'apone. Opu domeytakon bo'huadiaypo dakhuea' mogka'apone. Do'taj nigpeehue' me'nikame'nig'a opudomeytakon nigpeehue'dik mo'epone. ²¹ Cristo ijjenok moknopogepo mo'manbatia'paknok oknopogehue' huag'eriomeya bo'huadiaypo dakhuea' mogka'apone. Do'hued Apaga me'ta'mona'uyningtaj okjahue' o'nepo bo'huadiayapone. ²² Do tiakhue' ee'uyunayo do'taj oknopogehue' huag'eria dakhuea' me'nogkame'ne huaahue'dik o'nene. Do ijtiakde'uyyo ijmanmadika'de'uyyo dakhuea' me'nogkame'ne huaa'dik o'nene. ²³ Do Apag Diosere nogtida o'enek be'api' do'taj on'huadiaypo konigti Apagtakon on'huadiay. ²⁴ Konig Diosayo'da ka'dik o'e do'hua kahue' ee'uyunayo oknopogehue' huag'eria dakhuea' me'nogkame'ne huaahue'dik o'nene. Konig Diosayo'da ka'dik o'e do'hua ijka'de'uynok oknopogehue' huag'eria kenda e'ka'te mentiahuaydepo menhuadiaypo Apagtakon on'huadiay. ²⁵ Kenda ogka'apo adhuea'pane'a huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate konigti ogka'. "Dakhuea' kahue'da ee'tada menhuadiayapone." Apagba'a oa'uyate.

²⁶ Oknopogehue' huag'eriomeya opudomeytaj e'huadiayte mepu'kehue' ya'nepo Apag Dios o'paknok Diosen Nokireg on'nigta'mona'apone. Diosen Nokireg buttida do'taj moknopog'apone. Opu domeya huadak hua'a kan'batia'pakike'po Diosen Nokirega bo'tihuapokika'apone. ²⁷ Huakkurunada doere mo'jka'uyne. Aya'da ijikikamey bo'tiahuayikame'ne. Aya'da ijmanmadika'uyng mo'pejka'uyyo do'hued hua'a mo'batia'pakika'apone.

16 Do'hued huanigpejka'eri mo'enek judío huairiomeya dakhue'nanada mogka'apone. Opu dtaj digá' bo'huadiaypo judíoen huaitake' jakya' moke-

napone. Kenpa'da mo'enapone. Nogokkon bo'arakapone. Diostaj oknopogehue' o'nika'po, do'takon oknopogehue' o'nika'po, on'arakpo Diostaj daka' o'nigpeey nama'da on'nopogepo. Kenpa' huaboa'da o'nona'po egkade'te me'pukehue' ka'ne'po kenpa'ti daka' moknopogepo oknopogebatikhue' ka'ne'po kenpa' o'nona'ne. Kenoka' opudtaj e'huadiayte digā' egka'te kenda o'nona'nig mo'nojonapet.

**Huaknopog'eritaj Diosen Nokireg ijta'mona'apoy.
Jesúsa o'mana'uyate.**

A'nenda opudere ijikame'po kenda onahue' o'nika'uyne. ⁵ Oynayo do'taj me'ta'mona'uyinigte ijhuahua'deapoy. Do'hued Apag Diostaj ijhuahua'deapoy. Kenda mo'peede'po suhue' e'eada ¿Meyon i'hua'apo? onahue' o'nene. ⁷ Opudomeytaj huadaknanada a'kikaya'po e'eada kenpa'ti a'tihuapokikaya'po e'eada do'hued huajotaj ijhua'apoy. Do huahue' ee'nayo kabatihupoke'po Diosen Nokiregtaj mata'monahue' o'neaynig'a. Apagtaj ijhua'apopo Diosen Nokireg opudomeytaj on'nigta'mona'apone. ⁸ Diosen Nokireg on'nigta'monapone. Opudomeytaj o'tiakpo o'manopo'togepo. 'Urua'nanada bo'kika'nok dakhuea' huaka'eriomey bo'tiahuaydepo dakhuea' huakka'eri o'ey on'nopogepo. Kenpa'ti huadak hua'a mo'manika'nig'a on'peedenig'a do'taj oknopogehue' o'nepo dakhuea' huakka'eri o'ey on'nopogepo. Diosen Nokirega o'manopogea'apo. Kenpa'ti do Apagyo e'huade'te Diosen 'uru'nanada o'kika'uy dakhuea' huaka'eriomeya on'nopogepo. Diosen Nokirega o'manopogea'apo. Diosyo do e'huade'te onte'ti tiahuahue' o'neapone. Toto' huairi dakhuea' huaka'eretaj nama'da on'nigpeepo do'taj medarakapone. Dakhuea' o'nogka'de'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Diosen Nokirega kenda o'manopogea'apo. Konigepo toto' dakhuea' o'ka' Diosa oa'depo castiga ogka'apo, kenda on'nopogepo. Ken konig Diosen Nokirega o'ka'apo. Buttida ijjay.

¹² Nogiti huakka' huadak hua'a opudomeytaj e'manmadika'ta' ijpaknig'a oynayo nogiti manmadikahue'dik o'nene konigepo oy nogiti menpa' nopogekahue'dikda mo'ene. ¹³ Diosen Nokirega opudomeytaj bo'huatiakapone. Diosen Nokireg buttida huaa'eri o'ika'. E'huatiakde'te do'taj huanopogē' do'hued hua'a buttida monmadikika'apone. O'nenda o'nopogepo onahue' mo'epone. Kenda Diosa oa' mona'apone. Kenda o'epaonig o'manopogea'apo. ¹⁴ Do'hued huadak hua'a opudomeytaj mo'nopogea'aponok do huadakda ijika'nig huadakda ijika'nig Diosen Nokirega o'manopogea'apo. ¹⁵ Aya'da Apaga o'nopogē do'huakon ijnopogey. Aya'da Apaga o'to'ika'nig do'huakon ijto'ikay. Aya'da Apaga o'kika'nig do'huakon ijikay. Konigepo Diosen Nokirega do'hued e'nopogē' mo'nopogea'apone. Dios konig o'e' mo'nopogea'apone. —Jesúsa oro'taj mona'po.

Jesúsen huanigpeika'eri suhue' e'ika' a'ti mo'madurugpakapo. Jesúsa o'batia'pakuy.

¹⁶ —Apag Diosyo ijhua'aponok a'timon do'taj onte'ti tiahuahue' o'neapone. Nogokda onte'ti on'tiahuahue' o'neapone. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁷ —¿Katia' yaa'. Be'a mo'nopoenka? "A'timon do'taj onte'ti tiahuahue' o'neapone. Nogokda a'timon onte'ti on'tiahuahue' o'neapone, Apag Diosyo ijhua'aponok." Oro'taj kenpa' mona'ne. ¹⁸ "A'timon do'taj tiahuahue' o'neapone," mona'ne kenda nopogkahue' o'ey. —Jesúsen huanigpeika'eria suhue'ada huayahuaya on'batia'pakuy.

¹⁹ Kenda oro' huayahuaya o'batia'pak'uyinig Jesúsa moknopogepo mona'po,

—A'timon do'taj onte'ti tiahuahue' o'neapone. Nogokda a'timon onte'ti on'tiahuahue' o'neapone. O'nona'dene. ¿Katia' yaa'? ¿Be'a mo'nopoenka? Kenda e'nopogē'ta' bo'pakpo huayahuaya mo'batia'paknig'a. ²⁰ Do e'bueyde'te suhue'nada mo'epone. Pai'nada mo'bahuikapone. Oknopogehue' huag'erinayo durugda o'neapo. Pai'nana'da e'eada onte'ti durugnanada mo'epone. E'noyhuadde'te do'taj on'tiahuahue' durugnanada mo'epone. ²¹ Ettone' on'si'popakpo pai'nana'da on'nopogē'nig'a on'si'popakdepo pai'nana'da e'nopogē'nde' o'nokkahue'apo. Yobed on'togede'po on'durugpak. ²² Ken konig mo'ene. A'ti ijbueyapoy mo'nopogede'po pai'nana'da mo'epaonig'a onte'ti ijnoyhuadde'po do'taj bo'tiahuayapopo durugnanada mo'epone. Durugnopoda mo'epone. Be'api' durugnopogē' e'ika' batikahue'dik mo'epone. Buttida ijjay. —Jesúsa mona'po.

²³ —Nogok Diosen Nokirega mo'nopogē'nenok do'hued hua'a 'uruanada mo'nopogepo. O'nona'nig, ¿katia' ia? do'taj onahue'dik o'neapone kenoka'. Do'hued huanigpeika'eri mo'epo do'taj moknopogepo katepi' bo'pakpo Apagtaj e'tiona'pakde'te bo'yokika'apone. Buttida ijjay. ²⁴ Do'hueddiktaj daka' yanoknopogepo, konig do ijpaknig Apagtaj tiona'pakhued mo'edepo, do'hueddiktaj daka' yanoknopogepo konig ijpaknok Diostaj yan'tiona'pakikati'. Diosa mo'peika'po mo'nigka'apone. Durugnanada ka'nike'po Diosa mo'peika'po mogka'apone.

Jesu Cristo toto' huairitaj kenpa'ti oknopogehue' huag'eritaj nigpeehue' o'ika'uy. Konig huayakhue' huaka'eri o'uyate.

²⁵ A'nen konig o'e' o'nonbatia'pakpo o'nonmadikame'ne. A'tinayo onte'ti ken konig onmadikahue' o'neapone'g'a Apagtaj daka'da o'nonopogea'apone. ²⁶ Nogok do'hueddik daka' moknopogepo do konig ijpaknok Apagtaj mo'tiona'pakika'apo. Donayo Apagtaj nigtona'pakhuedik ijika'apoy. ²⁷ Apag Diosada di' mo'epo. Do'taj di' o'nenok do'taj o'noknopogē' Apag Diosya' o'tiakuy o'noknopogē' Apagada di' mo'epo mo'peika'apone. ²⁸ Apagere ijika'uy. Apag Diosya' ijorokpo aratbutte ijti-

akuy. Aratbutere ijmaunhuahuika'depo onte'ti aratbutya' ijbakhua'apoy. Apagte ijhua'apoy. —Jesúsa mona'uyne.

²⁹ —Oynayo daka'da ona'ne. Nopoenka'dik o'ey. A'nen konig o'e on'batia'pakikame'nig noponkahue'dik o'ika'uy oro'. Oynayo konig o'e onbatia'pakhue' o'ene.

³⁰ Aya'da o'nopoe oro'omey oynayo o'nopoe.

Huanopoya'da kateapi' o'nopoikay soatayo' o'nopoika'nig aya'da kenda i'nopoika'nok Diosya' o'tiakuyate o'nopoe. —Oro'omey Jesúsen huanigpeika'eria ona'uy.

³¹ —Menpa' oy do'taj hueretda yoknopoe ea'ada ³² oyda nogyon nogyon o'nokbahua'apone. Aya'ada o'nokbahua'apone. Opudomeyen jakyoda o'nokbahua'apone. Nogtia'da o'nenonaponig'a nogtia'da ehue' ijje do'hued Apagere ijjeapoy. ³³ Kenda o'nona'denok Diostaj 'urunopo'da mo'ika'apone kenpa'ti Diostaj mo'nopo'noeyapone. Oknopoe'eriomey bo'huadiaypo dakhuea' mogka'aponig'a yan'opo'teypakpo do'taj daka' yanoknopoka'. Doa toto' huairitaj kenpa'ti oknopoe'eriomey huae'eritaj nigpeehue' ijika'uy. Toto'taj huayakhue' huaka'eri ijje. —Jesúsa oro' huanigpeika'eritaj mona'uyne.

Jesúsa huaknopoe'eritaj o'nigtionapakuyate.

17 Oro'omeytaj Jesúsa kenda mona'depo kurudyo o'mabopo Apag Diostaj o'tionapakpo, —O'nensi'po ijjeapo, Apag. Oy o'nensi'poa kamanigbueye'po, kamanignoyhuade'po, kurudyo onere kabehuike'po, onere teyda kamanike'po kenpa'ti "huadakda o'ka'," aya'ada kan'batia'pakike'. Kenda do e'kade'te "Dios 'urua'nanada o'kika'," aya'ada kan'batia'pakike'. ² O'na o'pakpo aya'tada me'bayokne. Diosere kamanoeanhuahuika'po. Teya'da megka'nok aya'tada mana'dik ijjenok konigepo aya'ada aratbut nigpeika'dik mo'ika'apone. ³ Hueretda Dios ijika', aya'en huairida ijika'ne, aya'tada di' i'maika'ne, buttida i'ika'ne, aya'ada ontaj daka' moknopoe'po, do Jesucristotakon moknopoe'po oro'ere durugda mo'noeonhuahuika'apone. Do'taj me'ta'mona'uyne. ⁴ In huadariyo aratbutere ijjunhuahuika'depo o'nen hua'a ijkadhua'huika'depo ontaj ijnigpeunhuahuika'depo aya'da i'paknig kenda ijkuhuitdenok konigepo "Apag Dios huadaknanada o'e. 'Urua'nanada o'kika'," aratbuta on'batia'pakapo.

⁵ Oyedda o'nenbayo onte be'tobehaik. Onere metoika'. Durugtenanada metoika'. Konig a'nennanada onere ijika'po teyananada ijmanika'nig onte'ti konigti megka'.

⁶ Huakka' huadariyo huae'eri me'nigbaktie'ea'uyne, Pag. O'nen o'nenok "do'hued huadak hua'a daka' yamanmadikikati'," ona'uyne. O'nen huadak hua'a ijmanmadikadhua'huadey, ontaj ijmaknopoe'ad'enok o'nen huadak hua'a on'nigpeede. ⁷ Aya'da ijkika'nig, be'tihuapokika'nok ijkikay kenpa'ti be'teypakika'nok 'urua'nanada ijkikay. O'nen huadak hua'a

me'nopoe'ika'nok. Kenda do'hued huaknopoe'eriomey on'nopoe'ede. ⁸ O'nen huaktie'ea'eriomeytaj o'nen huadak hua'a do'hua ijmananhuahuika'denok on'pakpo on'nigpeika'de. Me'ta'mona'uyne kenpa'ti

Diosya' o'tiakuy on'nopoe. ⁹ Do'hued huaknopoe'eritaj ijmatona'pakpo, nog aratbuttaj matona'pakhue' ijjeapo. O'nendation o'nenok daka' yamatoka' ¹⁰ O'nen huaknopoe'eri do'taj me'bayokuyne. Do'hued onmaenig o'nenkon i'tamaika'ne. O'nen daka' mo'nigpeika'nok o'nen 'urua'da ogkika'nok huadakda o'e kenpa'ti Diosen Huasi'po o'e aratbuta on'nopoe'po 'Dakiti Dios' on'batia'pakika'. ¹¹ In huadariyo noikahue' ijjeapopo o'nen huaknopoe'eritaj ijbakhua'apopo onte ijbaktiakapoy. O'nen indariyo o'nika'ponok huadananada ijika'po teyananada ijika'po o'nen huaknopoe'eritaj daka' yabatihua'pokika'. Daka' kagkike'po yabatihua'pokika'. Dakhuea' kahue' ka'nike'po yabatiokika'. O'nen huaknopoe'eri daka' kanoknopoe'po yabatihua'pokika'. Kenpa'ti huayahuaya di' kan'maika'po yabatihua'pokika', Pag. Oro' onpapayo' ondikyo' o'pakikay kenomeykon konigti kan'pake'po yabatihua'pokika'. ¹² Indariyo o'nen huanigpeika'erieme ijika'po do'taj teyda o'yoknok o'nen huabaktie'ea'eritaj huadaky'o kagkike'po ijbatihua'pokika'po, ijbatiokika'po, daka' ijmatoka'uy. Okbatikhue'da aya'ada daka' o'no'knopoka'depo nogtia'da oknopoe'batikdep'o kenpa'da o'bueyapo. Diosyo huahue'dik o'eapo. Kenda Apagba'oa'uy.

¹³ Oy onte ijbakbehuiakapoy. O'nen huabaktie'ea'eri huakka' kan'durugpake'po konig do ontaj ijnigpeika'po durugnanada ijikay kenomey konigti durugnanada ka'nike'po konigepo ontaj daka' ijtiona'pakonhua'po, onte huahued ijtiona'pakonhuay. ¹⁴ O'nen hua'a ijmanmadikadhua'huika'uy. O'nen hua'a huakka' on'pakpo on'nigpeika'po, konig oknopoe'eriomey ogkika'nig onte'ti kahue' o'nika'po kenpa'ti do'hua konig oknopoe'eriomey ogkika'nig kahue' ijikay. Do konig ijkikay konigti o'nen huaknopoe'eria ogkika'nok konigepo oknopoe'eriomey huae'eria diga' on'bhuadiaypo. ¹⁵ O'nen huabaktie'ea'eritaj ijmatoka'po in huadariyo dakhuea' huakka'eriomeyere o'nika'. Oknopoe'eriomey huae'eriomey yamaktorok tiona'pakhue' ijjenok toto' engaña huaka'eritaj yabatiokika'. Toto' engaña kahue'dik kamae'po, ijtiona'paki. ¹⁶ Konig oknopoe'eriomey ogkika'nig konigti kahue' ijikay. O'nen huaknopoe'eriomey kenpa'ti dakhuea' kikhue' o'nika'po. ¹⁷ O'nen hua'a buttida o'ika'. Buttida hua'a on'peenok 'urunopoa'da yamagkika'. O'nen buttida hua'a kan'nigpeike'po yabatihua'pokika'. Ontay o'da kan'pakike'po yabatihua'pokika'. ¹⁸ Oknopoe'eriomey me'ta'mona'uyne. Konig do'taj me'ta'mona'uyne konigti o'nen huabaktie'ea'eritaj oknopoe'eriomey huae'eriomey ijmata'mona'dey. ¹⁹ O'nen buttida hua'ayo'da kan'nigpeike'po, do konig huakkurueria o'nen hua'ayo'da ijnigpeikay.

²⁰ Inomey o'nen huabaktie'ea'eriomey do'hued huadak hua'a o'nonbatia'pakonhuahuika'apone. Nogok nogok do'taj huakka'ananada moknopoe'apone. Huakka'ananada do'taj mo'nigpeika'apone. Kenomeytakon ijmatona'paki. ²¹ Do'huednopo'yo ijika'ne. On konig i'pakika' konigti do i'pakikay. On konig di' i'maika' konigti do di' ijmaikay, onpapayo' o'ika'ne.

Konigti aya'ada oro'en huaknopog'eri oro'omeytaj konigti kanoknopojike'po, konig oro' di' o'maikay konigti di' kan'maika'po, konig oro' konigti o'pakikay kenomeyakon konigti kan'pakike'po ijmatona'paki, Pag. Ken, aya'ada kenomeytaj on'batiahua'ydepo on'pe'edepo do'taj Apag Diosa o'ta'mona'uy nopog'dik ya'neapet. ²² Do'huednopo'yo ijika'ne, me'nopo'tojika'ne. Konig nogtida o'ene. Konigyo' o'pakika'ne. Konigyo' o'nopojika'ne. Oro' konig nogtida kan'pakike'po, oro' konig di' kan'maika'po, oro' konig nogtida ka'nika'po ijmanopo'tojikay. Ontaj konigti kanoknopojike'po, konigti kan'nigpejike'po do'taj me'ta'mona'uyne, do'taj di' me'jika'ne, konigti huaknopog'eri-taj di' mo'jika'ne, aya' aratbuta nopog'dik ya'neapetpi'.

²⁴ Aya' do'hued huaknopog' do'taj me'bayokuyne, huakkuruna di' o'enek doere ka'nika'po on huakkuruda i'paknoda do'hua onere huaboro' huairi ijika'po, onere 'urunanada ijika'po, onere teynanada ijika'nok tiahua'ydik me'nika'po, Pag. ²⁵ Aya' oknopog'hue' huag'eriomey ontaj okijehue' mo'ening'a do'huanayo ontaj okijehue'ne kenpa'ti do'taj o'ta'mona'uy do'hued huanigpejika'eria moknopog'ene, Pag. Kenpa'da huadakkanada ijika'ne, Pag. ²⁶ O'na konig o'e, do'hued huanigpejika'eritaj ijmanopog'edemey. Kenpa'ti nogiti nogiti ijmanopog'edapoy. Do'taj huakka' di'da o'jika'ne. Kenomeykon konigti huakka' di' kan'maika' kenpa'ti do'hua kamanopo'tojike'po nogiti nogiti ijmanopog'edapoy, Pag. —Jesusa Apagtaj o'tiona'pakuy.

Jesustaj sorotataj on'tohua'uyate.

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53)

18 Jesus kenda o'tiona'pakdepo o'hua'uy. Oro' ke'nen huanigpejika'eriore o'hua'uy. O'hua'po Cedron huatota'pote o'pokonpo ta'bayo o'kudon'uy. Jesus huanigpejika'eriore on'kudon'uy. ² Judas judio huairitaj Jesustaj nama'da o'bayokapopo, ken ta'bayo o'etaj o'nopog'uy. Nogok nogok oro' huanigpejika'eriore Jesusa keyo o'kupopakika'uy po kena'po Jesus keyo o'etaj o'nopog'uy. ³ Ken ta'bayo Judas o'hua'po, huakka' sorotataj o'batohua'po, Diosen jak huato'eria sorotatakon o'batohua'uyate. Diosen jak huato'eria sorotatakon fariseo huairia sacerdote huairiorea on'mata'mona'uyate. Siro kenpa'ti hueypa on'tohua'po. Sikyo o'enek huakjey on'tohua'bed'uyate. Ta'bayo Jesuste on'huatiakbed'uyate. ⁴ O'nokyedepo Jesusa aya'da kenda me'nogka'apone e'nopog'ada o'madejpo,

—¿Be'taj bo'uk? —Jesus o'mana'uy.

⁵ —Jesus Nazareteritaj o'uki. —O'nona'uy.

—In do ijje. —Jesusa o'mana'uy.

Judas judio huairitaj Jesustaj nama'da o'bayokpo sorotataere on'tobo'uy. ⁶ "In do ijje." Jesusa e'mana'te on'mididonpo on'ta'nionpo on'huekon'uy.

⁷ —¿Be'taj bo'uk? —Onte'ti o'mana'uy.

—Jesus Nazareteritaj o'uki. —O'nona'uy.

⁸ —In do ijje. Huaboa'da o'nona'dene. Do'taj e'uknayo inomey do'hued huanigpejika'eritaj magkahue' ya'nepo kentaj batohuahue' yane'. —Jesusa o'mana'uy.

⁹ Kenda huaboa'da oa'me'nig magkahue' ka'ne'po kenda o'mana'. "Kenomeytaj Diosa do'taj beyokuyne nogtipi' ehue' okbatikhue' o'neapone." Huaboa'da Jesusa moname'ne. ¹⁰ Kenoka' Simón Pedroa siroa e'tae' o'edpo o'badenpo sacerdoten huanaba'taj huapesod huada'kopen o'pesodokhue'uy. Ke'nendik Malco o'uy.

¹¹ —Keje', kahue' yae'. Siro huato'eyo yakuda'. Kenda Apag Diosa o'paknok pai'nana nopo'edik ijjeapoy. —Jesusa Pedrotaj ona'uy.

Sacerdote huairite Jesustaj on'tohua'uy.

(Mt. 26.57-58; Mr. 14.53-54; Lc. 22.54)

¹² Ken huakka' sorotataj sorotataj huairiere, Diosen jak huato'eria sorotataj Jesustaj on'ta'kuypo, huaba' on'ba'tinuku'uy. ¹³ Huakkuruda Anastaj on'huato'hua'uy. Anás Caifásen huahueyhuey o'enek, on'huato'hua'po, Caifás kenbayokte sacerdote huairi o'uyate.

¹⁴ Aya' judio aratbut mabueyhue' ka'ne'po nogtiada e'manigbueynayo oro'taj huadakda o'epo. Kenpa' Caifás judio huairitaj o'batia'pakmete.

"Jesusen huanigpejika'eri ehue' ijje." Pedroa oa'uy.

(Mt. 26.69-70; Mr. 14.66-68; Lc. 22.55-57)

¹⁵ Simón Pedro doere Jesustaj o'tahua'uy. Sacerdote huairi do'taj huadak mekie'nok sacerdote huairien jak e'tiokpaka'yo Jesusere ijkudon'uy. ¹⁶ E'tiokpaka' kurute akbogpete Pedro o'boato'nok, do mune'ygat akbogpe huato'eritaj ijhuahua'po, "Yakuda'," yona'po Pedrotaj ijtokudon'uy.

¹⁷ —¿Ken huabokereken huanigpejika'eri o'na menpa'ije? —Mune'yo akbogpe huata'eria Pedrotaj ona'uy.

—Do ehue' ijje. —Pedroa ona'uy.

¹⁸ Juju' o'enek, huanaba'ere Diosen jak huato'eriore ta'ak ogka'uy. As'ukkaya'po on'timabo'uy. Pedrokon kenomeyere as'ukkaya'po ta'akte o'bo'uy.

Sacerdote huairia Jesustaj ona'uy.

(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Lc. 22.66-71)

¹⁹ "¿O'nen huanigpejika'eri meniga' itae? ¿Kate i'manmadikika'?" Sacerdote huairia Jesustaj ona'uy.

²⁰ —Aya' aratbuta men'peepo ijmanmadikanhuahua'mey. Judioen huaitake' jakyo ijmanmadikika'mey. Kenpa'ti Diosen jakyo ijmanmadikika'mey. Judio ogkupopakika' keya'ti ijmanmadikika'mey. Iregireg manmadikahue' ijika'mey.

²¹ "¿Kate i'manmadikika'?" ¿Mena'po do'taj ona'? Aya'ada do'taj men'pejika'ne, "¿Jesusa katea' monmadikame'?" Kenomeytaj yamana'. Kenda ijmana'mey kenomeya on'nopog'. —Jesusa sacerdote huairitaj ona'uy.

²² Kenda ea'te nogtida Diosen jak huato'eria sorotataj Jesustaj huaba'a o'pebaspo,

—Sacerdote huairitaj dakhuea' ia'. —Jesustaj kame'pukone'po ona'uy.

²³ —Nama'da onahue' ijjeynig'a, nama'da doa ena'nayo kenda nama'da ia'ne mena'. Huadakda doa yona'nig'a mena'po o'pebas. —Jesus ona'uy.

²⁴ Caifás sacerdote huairite Anása o'ta'mona'uy. On't-inukupo o'ta'mona'uy.

Onte'ti botta'a'te "Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijjeý."
Pedroa ona'uy.

(Mt. 26.71-75; Mr. 14.69-72; Lc. 22.58-62)

²⁵ Kenoka' Pedro ta'akte aso'ukkaya'po e'bote,
—¿Jesúsen huanigpeika'eri menpa' i'ë? —O'nona'uy.
—Ehue', Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijjeý. —Pedroa o'mana'uy.

²⁶ Ken, nogtida sacerdote huairien huanaba' o'ëpo. Ke'nen huabettaj Pedroa o'pesod'oktegnig. Ke'nakon Pedrotaj ona'po,

—¿Jesúsere ta'bayo on'taj o'tiahuaynig menpa' i'ë?
—Ona'uy.

²⁷ —Ehue'. —Onte'ti Pedroa ona'uy. Kenpa' eade'te huatahuaja o'sipog'uy.

Jesústaj Pilatotekon on'tohua'uy.

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Lc. 23.1-5)

²⁸ Caifásen jakya' Jesústaj on'tohua'po, Roma huairien jakyo on'tohua'. Judío huairi e'arakta' o'deretpakpo on'tohua'uy. Sikyoednada o'uy. Roma huairien jakyo judío aratbut kudhue'dik o'ne'uy. Judío aratbut nog aratbuten jakyo kudhue'dik o'ne'uy, judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiesta aypo e'bape'ta' on'pakpo, Roma huairien jakyo kudhue'dik o'ne, e'kudnayo, judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy fiesta aypo bapehue'dik o'ne'uy. ²⁹ Jakyo kudhue'dik o'ne'nok jak kurute Pilato o'mahuagorokonpo,

—¿In huabokerek kate dakhuea' yaka? ¿Katia' bo'huua? —Pilatoa judío huairitaj o'mana'uy.

³⁰ —Dakhuea' huaka'eri o'ënok onte o'totiaki. Dakhuea' kahue' eë'nayo ontaj yokhue' o'ëaynig'a. —Judío huairia o'nona'uy.

³¹ —Yan'tohua'. Konig opuden adhuae'pane' on'mana'uyate castiga yag'kati'. —Pilatoa o'mana'uy.
—Dakhuea' huaka'eritaj oro'nayo arakhue'dik o'ey. Opudá Roma jak huag'eria dakhuea' huaka'eritaj cruzte arakdik mo'ëne. —Judío huairia o'nona'uy.

³² "Cruz hueypate nog aratbut me'darakapone." Jesúsa oame'nig. Konigepo "Cruzte kabueye'po," Judío huairia o'deretpakpo kenpayo' Pilatotaj o'nona'uy.

³³ Roma huairien jakyo Pilato o'kudonpo onte'ti. Jesústaj o'tokudpo ona'po,

—¿Judío aratbuten gobierno huairi menpa' i'ë?
—Jesústaj ona'uyate.

³⁴ —¿Menpa' onda i'nopoe'po do'taj mena? ¿Menpa' nogomey kenpa' mona'nok mena? —Jesúsa Pilatotaj ona'uyate.

³⁵ —Ehue', kenda e'nopoe'ta' pakhue' ijje'po judío aratbut ehue' ijjeý. O'nen aratbuta sacerdote huairi-erea do'taj mennigtotiakne. ¿Kate i'kame? —Pilatoa ona'uyate.

³⁶ —In huadariyo aratbuten gobierno huairi ehue' ijjeý. In huadariyo gobierno huairi doa eë'nayo judío huairia do'taj en'tohua'te do'hued huanigpeika'eria

do'taj men'tioka'po yan'magkaymet. In huadariyo gobierno huairi ehue' ijjeý. —Jesúsa ona'uyate.

³⁷ —¿Huairi i'ë on? —Ken Pilatoa ona'uyate.

—Eë', doa huairi ijjeý. Kenda ia'ne. Huaknopoe'erien huairi a'eyá'po kurudya' ijhuarakpo isi'poe'uy. Konig Dios o'ë aratbuttaj buttida a'manopoe'ya'po Diosya' ijhuarak'uy. Diostaj buttida hua'a aya'ada e'peeta' on'pakpo do'taj on'nigpeika'. Nogomey buttida hua'a pakhue' o'ne'po do'taj peehue' me'nika'ne. —Jesúsa ona'uyate.

³⁸ —¿Kate buttida hua'a ya'ë? —Pilatoa ona'uyate.

Jesústaj cruzte yadarakti' Pilatoa o'mana'uyate.

(Mt. 27.15-31; Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25)

Kenda ea'te judío aratbuttaj o'mahuagorokonpo,
—Jesúsa katepi' dakhuea' kahue'da o'ikame'te, yoknopoeý. ³⁹ Ken konig opudá bo'kika' judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiestate opud bo'paknok nogtida huabakudá jakya' o'nigoro'ka'ika'ne. ¿Judío en huairi huag' menpa' e'nigoro'ka'ta' bo'pak? —Pilatoa o'mana'uy.
⁴⁰ —Ehue', kentaj pakhue' o'ey. Barrabástaj mo'nigoro'ka'. —Ayada o'nokoy'uy. Barrabás huabere'eri o'uyate.

19 Kenoka' "Jesústaj yan'tohua', yan'bitbitti'." O'mana'po Pilatoa sorotata'ata' o'mata'mona'uy.

² Sorotata' on'bitbitdepo e'pidonbij on'kuokka'po Jesústaj on'kuota'uyate. Okayagda huaok on'ota'uy. Okayag huaok gobierno huairiayo'da on'otika' konig.

³ On'huahua'po,

—¿Yanoehua'huikati', judío gobierno huairi!
—Sorotataa on'tierikpo o'nona'po, huaba'a on'pebas'uyate.

⁴ Onte'ti Pilato o'mahuagorokonpo,

—Eya', opudte Jesústaj ijtorokdey. Dakhuea' sigpi' kahue' o'ika', yan'nopoe'. —Judío aratbuttaj o'mana'uy.

⁵ Ken, e'pidonbij huakuok o'kuotdepo okayag o'otdepo, Jesúsa o'oro'k'uy.

—¿In huabokerek o'ë! Yan'tiahua'. —Pilatoa o'mana'uy.

⁶ Sacerdote huairiere Diosen jak huatoe'eri Jesústaj on'tiahuaydepo, o'dokoypo,

—Hueypa cruzte yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —'Utta'da o'dokoy'uy.

—Opudá yan'pakpo yan'tohua'. Hueypa cruzte yan'pakpo yadarak. Ke'na dakhuea' sigpi' kahue' o'ika' ijnopoeý. —Pilatoa o'mana'uy.

⁷ —Oro'en huadik e'mana' o'toeý. Ke'na bueydik o'ë, oa'. "Diosen Huasi'po ijjeý." Oa'nok bueydik o'ë. —Judío huairia o'nona'uy.

⁸ Kenpa' o'pe'edepo Pilato nogiti o'mididpo ⁹ onte'ti gobierno huairien jakyo o'kudonpo,

—¿Meyo huag'eri i'ë? ¿Be'a i'ë? —Jesústaj ena'tada Jesúsa a'tokhue'da o'uyate.

¹⁰ —¿Menapa' do'taj a'tokhue' o'ke? Do gobierno huairi ijje'po, ontaj oro'ka'dik me'ëne. Kenpa'ti hueypa cruzte arakdik me'ëne. ¿Menpa' i'nopoe? —Pilatoa Jesústaj ona'uy.

¹¹ —Diosa o'paknok gobierno huairi i'epo do'taj hueypa cruzte arakdik o'ene. Judío huabokereka on'taj bo'yokne kena'taj dakhuea'da me'nogka'ne. O'nanayo suhue'da dakhuea' ogka'ne. —Jesúsa ona'uyate.

¹² Kenda Pilato o'peedeipo e'oroka'ta' o'pakpo, monig oroka'dik ijjeý o'nopoepo o'uk'uynig'a, judíoa o'dokoy-po,

—Kentaj orokahue' yae', kentaj e'orokanayo Roma gobierno huantopa huairia ontaj onte'ti pakhue' o'epo o'enario. César o'nen huantopa o'enek. Be'api' "Do huairi ijjeý," huata'da e'huaanayo Césaren taka' o'enek arakdik o'e. —Judío huairia 'utta'da o'dokoy'uy.

¹³ Kenda Pilato o'peedeipo Jesústaj o'torokonpo huantopa huahuadte o'huadato'uy. Kenda judíoen hua'a o'dikka' Gabata. Huid'aytate o'uy. ¹⁴ A'ti tokhuadā' o'huadapo kenpa'ti eme'te judíoen okmapie'ahuaddik huame'noe o'eaponok,

—In o'nen huairi mo'taene. —Pilatoa judío huairitaj o'mana'uy.

¹⁵ —Yaarak. Yaarak. Ohueyen cruzte yabeta'. —Judío huairia o'dokoy'uy.

—¿Opuden huairitaj menpa' ohueyen cruzte doa e'-beta'ta' bo'pak? —Pilatoa o'mana'uy.

—Roma huantopa César kenyo'da motaene. —Sacerdote huairiomeya' o'nona'uy.

¹⁶ Kenoka' Pilato kenomeytaj o'manigpeepo ohueyen cruzte kan'arake'po o'mana'uy.

Roma sorotataj hueypa cruzte siropia on'tiogko'ea'po on'beta'uy.

(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43)

¹⁷ Ken Jesústaj on'tohua'uy. Ke'nen hueypa cruz Jesús o'tohua'uy. Ote' huadik Huakuai'te o'tohua'uy. Ken ote' judíoen huadik o'e Gólgota. ¹⁸ Kente ekyede'te Roma sorotataj hueypa cruzte siropia on'tiogko'ea'po on'beta'uy. Kenpa'ti nog botta' huabokerektaj hueypa cruzte on'mabeta'po, nogkore' nogkore'pen on'mabeta'uy. Jesústaj nopoyo cruzte on'beta'uy. ¹⁹ "Jesús Nazareteri judío gobierno huairi o'e." Huaente yan'madoya'po, cruz kutapen yan'beta', Pilatoa o'mana'nok on'madoya'po on'beta'uy. ²⁰ Huakka'ada judíoa e'madoya' on'tiahuay'uy. Ken hueypa cruzte en'beta'te huakka' jak Jerusalén 'ibodteda o'enek, kena'po huakka'ada judíoa e'madoya' on'tiahuay'uy. Judíoen hua'ate on'madoya'po, kenpa'ti griego hua'ate on'madoya'uy.

²¹ —"Judíoen huairi o'e," madoyahue' yae'. "Judíoen huairi ijjeý," in huabokerek oame'te. Kenpa' yamadoya'. —Judío sacerdote huairia Pilatotaj o'nona'uy.

²² —Keje', kenda ijmadoyay kenpa'da ijmadoya'dey. —Pilatoa o'mana'uy.

²³ Sorotataj Jesústaj on'beta'depo botta' botta'a ke'nen yudtaj nogti nogti on'de'e'uy. Kenpa'ti ke'nen huaok tiokhuihue' nogtida huaok o'enek,

²⁴ —Huishue' mo'ne. Be'a e'dik a'nopoeya'po huid okmo mo'nen'e. —Onpapay' sorotataj o'dadpo, ken konig Apagba'te oa'uyate, "Do'hued yudtaj nogti nogti yan'de'epet. Do'hued huaoktaj be'a ya'eyapet

a'nopoeya'po huid okmo ya'nen'e'epet." Kenda Apagba' oa'uyatenig kenda ogka'uy.

²⁵ Onteyo' Jesúsén cruzte o'nepo, Jesúsén huaye, huama'buyere o'nepo, kenpa'ti María, Cleofasen huatoe o'epo kenpa'ti María Magdalena o'e'uy. ²⁶ Jesúsén huaye doere o'bonok Jesúsá bo'tiahuaypo,

—In o'nen huasi'po i'taene ettone'. —Huayetaj on'a'uy.

²⁷ —In o'nen huaye i'taene. —Do Juantaj mena'uyne. Kenoka' Jesúsén huayetaj do'hued jakyo ijtohua'uy, do'hued jakyo ijtoika'uy.

Konig Jesús o'buey'uyate.

(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49)

²⁸ Kenda Jesúsá oa'depo, aya'da Diosen hua'a ijkuhuitdey Jesúsá o'nopoepo,

—Maymaya' ijjay. —Jesúsa oa'uy. Kenda Apagba'a o'batia'pakuynig Jesúsá oa'uy.

²⁹ Kosoyo vino pai' huedā'da onhuad'uy. Apon esponja o'nigoye'epo, hueypate on'beta'po huakitta'te o'nigoktea'uy. ³⁰ Vino pai' o'mai'depo,

—Aya'da Diosa o'paknig ijka'depo ijkuhuiti. —Jesúsa oa'depo, o'kuta'boyppo o'buey'uy.

Siro hui'daka Jesústaj on'pidtuka'uy.

³¹ Eme'te okmapie'ahuaddik o'eapo kenpa'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiesta o'eapo, Diostaj 'urume'noe o'eaponok kenpa'po hueypa cruzte huaso' eahue'dik o'nepo "Hueypa cruzte huabeterien huabopi yan'mabopiokketekpo yan'bahuaraka' kenpa'ti yan'batohua'." Judío huairia Pilatotaj o'nona'uy. ³² O'nona'nok sorotataj on'hua'po huakkuru huabokerektaj huabopi o'nokketekpo, nogtakon Jesúsere cruzte e'beta'taj huabopi o'nokketek'uy.

³³ Ken on'baketekdepo Jesústekon on'hua'po e'bueyonde' on'tiahuayato'po ke'nen huabopi okketekhue' o'ne'uy. ³⁴ Okketekhue'ada sorotataj nogtiada ke'nen siro hui'daka Jesústaj on'pidtuka'uy. Enpidtuka'te ida mimi hue'eyere o'mimihua'uy. ³⁵ Do Juan aya'tada ijtiahuay'uy, buttida ijjay, ijnopoy. Opu domey daka' Jesústaj oknopoe'dik mo'ika'aponok buttida ijtiamadoyay. ³⁶ "Ke'nen hua'ay nogay'tipi' okketekhue' o'neapo." Apagba'a oa'uyatenok Jesúsén huabopi okketekhue' o'nuy. ³⁷ "Kentaj on'pidtukapo kenda on'tiahuayapo." Nogyā' Apagba'te on'timadoya'uyate.

Jesústaj ogkubarakka'uy.

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56)

³⁸ Jesústaj enpidtuka'de'te,

—Huaso' kakubarakke'po beyok. —Pilatotaj José Arimatea huakka' jakyo huage'eria ona'uy. José Jesústaj huaknopoe'eri o'epo judío huairitaj o'mididpo soatayo' Jesúsáj huaknopoe'eri o'uyate.

—Yatohua'. —Pilatoa ona'uy nok cruzte o'hua'po, huaso' o'huaraka'po o'tohua'uy. ³⁹ Nicodemo kenpa'ti o'hua'uy. Ke'na a'nenda sikyo Jesúsáj a'batia'pakya'po o'huahua'uyate. Ken mirraere áloesere o'tohua'po,

mirra kenpa'ti áloes konig 'uru'hujeda e'eok treinta kilos o'tohua'po, ⁴⁰ Joséere Nicodemoere Jesúsensog' on'tohua'po konig mirra áloesere 'uru'hujeda yudta'bia on'tihuiyigonpo. Ken konig judíoa on'bakubarakkika'nig konigti Jesústaj on'kubarakka'uy. ⁴¹ Kenteda Jesústaj yaarakteda ta'ba o'uy. Kenteda ta'bayo huaboda kubarak huag'e' e'kogka' o'epo keyo sigpi' bakubarakkahued ee'yo. ⁴² Jesústaj on'kubarakka'uy. Kena'po eme'te judíoen okmapig'ahuaddik huame'noe o'epo kenpa'ti kubarak e'kogka' 'ibodteda o'enok kenteda Jesústaj on'kubarakka'uy.

Kubarakya' Jesús o'noyhuad'uyate.

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12)

20 Domingote e'meunyakte sikkiregenteda kubarak e'kogka'yo María Magdalena o'hua'po, huakogyo huakhuidā e'tinokbeta'me'yo ekspokorea' o'tiahuay'uyate. ² O'tiahuaydepo o'ketonyakpo Simón Pedrotaj doeretaj bo'huatiakuyn. —Kubarak huakogya' Huairitaj on'tohua'te. Keyo on'huedā'taj nopogehue' o'ey. —María mona'uyne. ³ Pedroere doere o'hua'po kubarakyo o'hua'po oro' botta' o'ketpo donayo ida ijketo huakkuruda kubarakyo ijjiatoy. ⁵ Yonoktoato'po ijtiahuay'uy. Yudta'bijyo'da e'hued ijtiahuaypo Jesús bueytaj tiahua'yhue' ijjepo kudhue' ijjuy. ⁶ Ta'pota' Simón Pedro o'tiakatopo kubarakkogyo o'kudonpo yudta'bijyo'da e'bahued o'tiahuaypo ⁷ yudta'bia on'kutihuiyig'uyunig huata' o'hued'uyate. ⁸ Doa huakkuru e'eatoada ta'pote ijkudonpo ijtiahuaypo kenpa'ti yoknopog'uy. Jesús onte'ti o'noyhuadde yoknopog'uy. ⁹ E'bueyada onte'ti noyhuaddik o'epo konig Apagba' oa' oro' nopogehued o'e'uyunig'a huaboda oknopog'uy. ¹⁰ O'tiahuaydepo oro'en jakyo o'hua'uy.

María Magdalenataj Jesúsada o'tiahuay'ea'uyate.

(Mr. 16.9-11)

¹¹ Kubarakkogte kurute María onte'ti o'tiakdepo o'bopo o'huikuyate. O'huikpo kubarak e'kogka'yo o'kubuypo o'noktoato'po o'tiahuay'uyate. ¹² Botta' Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Yereda on'otpo kente Jesús buey o'huedme'te on'huad. Nogtida huakupen o'huad'uy. Nogtida hua'ipen o'huad'uy.

¹³ —¿Mena'po i'huik, ettone? —O'nona'uy.

—Do'hued Huairitaj on'tohua'tenok ijjay. Keyon on'huedā' nopogehue' ijjey. —María o'mana'uyate.

¹⁴ Kenda o'mana'depo o'batipekorudpo Jesús e'bote o'tiahuay'uyunig'a, Jesús o'e okigehue' o'uyate.

¹⁵ —¿Mena'po i'huik, ettone? ¿Be'taj i'uk? —Jesúsana ona'uyate.

—O'na e'tohua'nayo keyo ijhueday mena'. Do'hua ijtohua'apoy. —María ona'uyate. Ta'ba huatoe'eri ke'na o'e nama'da o'nopogepo kenda Jesústaj ona'uyate.

¹⁶ —¡María! —Jesúsana ona'uyate.

Kentaj o'tikorudpo, okig'edepo,

—Huamanmadika'eri. —María ona'po o'dokoato'uyate.

¹⁷ —Do'taj sog'ogehue' mee'. Apag Diosyo behuikhued ijjey. Do'hued huama'buyte yahuati'.

“Do'hued Apag Dioste kenpa'ti opuden Dioste ijbehuikapoy,” oa', yamana'. —Jesúsana Mariataj ona'uyate.

¹⁸ Ken María Magdalena oro' huanigpeika'eriomeytaj bo'huatiakdepo, “Huairitaj ijtiahuay.” Oro'taj mona'po kenda Jesúsana Mariataj en'batia'pak María monbatia'pakuyne.

Oro'taj huanigpeika'eritaj Jesúsana huasog'da bo'tiahuay'ea'uyne.

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49)

¹⁹ Kenda huame'noe, domingo sikyo oro' huanigpeika'eri jakyoda o'kupopakpo judío huairitaj o'mididpo akbogpe o'yahueka'po. Jesús ihuiti ehue' oro' e'kupopaknopoyo o'bopo,

—Me'pukhue' yane'. —Jesúsana mona'uyne.

²⁰ Kenda eade'te ke'nen huaba' e'batigkoa' bo'tiahuay'ea'uyne. Ke'nen huapid e'pidtuka' bo'tiahuay'ea'uyne. Huairitaj o'tiahuaypo o'nokig'edepo o'durugpakuy.

²¹ —Yan'nopo'noey' me'pukhue' yane'. Konig do'hued Apag do'taj me'ta'mona'uyne, aya'tada huadak hua'a kamane'po ijmata'mona'apoy. —Onté'ti mona'uyne.

²² Kenpa' oa'po oro'taj bo'tipoapo,

—Diosen Nokirega' mo'nopo'tog'e'. ²³ Opudā nogen dakhuea' e'ka' e'bakkahuea'nayo Diosakon kenomeyen dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'deapo. Nogen dakhuea' e'ka' opudomeya' okkahueahue' ee'nayo Diosakon okkahueahue' o'maeapo. —Jesúsana mona'uyne.

Tomása Jesús Huairi e'noyhuadde'te o'tiahuay'uyate.

²⁴ Tomás, nogtida doce huanigpeika'eri o'epo, nogdikda Gemelo. Jesús huakkuruda oro'ere e'bote Tomás ehue' o'uy.

²⁵ —Jesús Huairitaj o'tiahuay. —Nog huanigpeika'eria Tomástaj o'nona'uy.

—Huaba'ta' siropi on'batigkoame'te tiahua'yhue' ee'nayo kenpa'ti siropia e'tigkoa'eyo do'hued huaba'pi' kudhue' ee'nayo kenpa'ti do'hued huaba' ke'nen huapidte e'pidtuka'yo bakudhue' ee'nayo Huairi o'noyhuadme'te oknopogehue'dik ijjepoy. —Tomása oro'taj mona'uyne.

²⁶ Ocho huame'noe e'pokde'te oro' huanigpeika'eri onte'ti jakyo e'kupopakte Tomásere o'epo akbogpe okyahue'ka'nig'a Jesúsana o'kudonpo oro' nopoyo o'boato'uy.

—Me'pukhue' yane', yan'manopo'noey'. —Mona'uyne.

²⁷ —Inta' menej. Do'hued huaba' yatiahuay'. Huapidyo mebakud. Oknopogehue' ee' yabatikpo do'taj meknopog'e'. —Tomástaj ona'uy.

²⁸ —Do'hued Huairi o'tagene. Do'hued Dios o'tagene. —Tomása ona'uy.

²⁹ —Do'taj be'tiahuaypo kena'po do'taj meknopogene. Do Diosen Huasi'po o'e meknopogene. Nogomeya' do'taj tiahua'yhue' e'eada me'noknopogepo durugda o'neapo. —Jesúsana ona'uy.

Juana in o'madoya'nok huakka'ada Jesucristotaj oknopogē'dik ya'neapet.

³⁰ Jesúsua huakka'da o'bayarea'uy. Kenpa'ti konig Diosayo'da ka'dik o'ēnig Jesúsua oro'ere huakka' o'kika'uy. In beroba'te aya' madoyahue' ijje. In beroba'te suhue'da ijmadoyay. ³¹ In ijmadoya'nok Jesús Diosen Huasi'po o'ē kenpa'ti Cristo o'ēpo Diosya' o'ti ak'uyate oknopogē'dik mo'ene. Aya'ada kenda o'no-knopogēpo onte'ti Diosere on'noeunhuahuika'apo.

Jesúsua huaso'da siete huanigpejika'eritaj o'bati-ahuay'ea'uy.

21 Nogok onte'ti Jesúsua huaso'da oro' huanig-pejika'eritaj bo'tiahuay'ea'uyne. E'pog Tiberiaste Jesúsua huaso'da oro' huanigpejika'eritaj bo'ti-ahuay'ea'po. ² Simón Pedroere Tomásere, Natanaelere, doere, do'en huama'buyere, kenpa'ti botta' nog huanigpejika'eriere onteteyo' o'uy. (Tomás konogda o'dikka' Gemelo.) (Natanael Caná Galileaeri o'uy.) (Do-ere do'en huama'buyere Zebedeoen huasi'po o'ey.) Oro' onteteyo' o'uy.

³ —Biig yogka'apoy. —Simón Pedroa mona'uyne. —Oro'tion o'hua'apoy. —Ona'uy.

Ken, o'hua'po kusi'peyo o'kudpo, e'pog nopote oken'ēbedpo sigpi' biig ontotokhue'da o'ēbed'uy.

⁴ Huaboa'da e'meunyakte akta'bogpete Jesúsuj e'huahuayada Jesús o'ē okjehue' o'uy.

⁵ —¿Menpa' biig bo'kudā, huadi'? —Jesúsua mona'nok —Kudāhue' o'ey. —Ona'uy oro'a.

⁶ —Nogkorepen huada'kopen yanoken, huakka'da montotokapone. —Jesúsua mona'uyne.

Keyon okenpo, huakka'da biig o'kudpo onto-tokhue'dik o'ē'uy.

⁷ —¡Huairi o'e! —Do'a Pedrotaj yona'uynok othue' o'ēpo biig okenepo, ken Huairi o'ē, Simón Pedro o'peonpo o'otonpo huahueyo oa'uy. ⁸ Oro' kusi'pete o'hua'uy. Akta'bogpeyo o'hua'uy. Huakene'yo biig huedā'da on'totok'uy. Akta'bogpe meyo'hue'da o'uy.

⁹ O'betanpo ta'ak o'tiahuaypo, biigere panere ta'akte e'tiaya' oro' o'tiahuayato'uy.

¹⁰ —Suhue'da biig huaboa'da huakene'yo montotoknig yan'totok. —Jesúsua mona'uyne.

¹¹ Simón Pedro kusi'peyo o'hua'po akta'bogpete huakene' on'totok'uyate. Huedā'da on'totokpo ciento cincuenta y tres boro'biig e'ēada huakka'da e'ēada huakene' onokpukonhue' o'uyate.

¹² —Yan'tiak. Yan'bape'. —Jesúsua mona'uyne.

Huairi o'ē e'nopoada. "¿Be'a i'ē?" Anay' e'nopoada oro' o'me'pukpo ahue' o'uy. ¹³ Ken Jesúsua ta'akyo o'ti-akpo pan o'etupo bo'yoke'uyne. Kenpa'ti biig o'etupo, bo'yoke'uyne.

¹⁴ Jesúsua o'noyhuaddepo oro' huanigpejika'eritaj kenoka' bapa'a' bohuhay'uyne.

Simón Pedrotaj Jesúsua o'batia'pakuyate.

¹⁵ Ken on'bapuddepo,

—¿Menpa' inomeya do'taj sue'da di' me'nene. Menpa' o'nanayo do'taj nogiti huakka'da di' o'ene, Simón, Jonásensi'po? —Jesúsua ona'uy.

—E'e', Huairi. On'taj di'da ijje, kenda i'nopoene.

—Simóna ona'nok,

—Do'hued huanigpejika'eri konig oveja o'nenok daka' yabatiokika'. —Jesúsua ona'uy.

¹⁶ —¿Menpa' do'taj di'da o'ē, Simón Jonásensi'po?

—Onte'ti Jesúsua ona'uy.

—E'e', Huairi. Ontaj di'da ijje. Kenda i'nopoene.

—Simóna ona'nok,

—Do'hued huanigpejika'eri daka' yamatojika'.

—Jesúsua Pedrotaj ona'uy.

¹⁷ —¿Menpa' di' o'ē, Simón, Jonásensi'po? —Bapa'a' Jesúsua ona'uy. "¿Menpa' di' o'ē?" Bapa'a' Jesúsua jenak Pedro huaboa'da suhue' o'unpo,

—On aya'da i'nopoē, Huairi. On'taj di'da o'ene i'nopoē. —Simóna ona'uy.

—Do'hued huanigpejika'eritaj daka' yamatojika'.

¹⁸ Huabo i'ēpo konig i'pakpo i'otika'uy, meyo'pi' ehua'ta' i'pakpo i'huae'ika'uy. Nogok tone'da e'ēde'te huaba' bo'osaddaapo nogā mo'tinuku'apet. Keyo ehua'ta' pakhue' e'e'tada bo'tohua'apet. Buttida ijjay. —Jesúsua ona'uy.

¹⁹ Ken konig o'bueyapo. Jesúsua mo'nopoenka'uy. Kenpa'ti Pedro o'bueydepo Dios 'uruda o'ē o'-manopogēapo. Jesúsua o'batia'pak'uy. Kenpa'ti ona'po, —Do'taj menigpejika'. —Jesúsua ona'uy.

Jesúsua Juantaj di'da o'uyate.

²⁰ Jesúsua do'taj di'nanada me'ika'uyne. A'nen Jesúsere o'bape'po Jesúsuj ijtipebetpo, "¿Be'a ontaj judío huairi-taj ya'bayokapet, Huairi?" Do'hua yona'mey. Ken o'hua'depo do'taj Pedro o'korepo huata'pipen be'ti-ahuay'uyne. ²¹ Pedroa be'tiahuaydepo,

—¿Juanataj monig bueydik ya'e, Huairi? —Pedroa ona'uy.

²² —Do'a kurudyō ijhua'apoy. Do'hua e'paknayo do'hua nogoknanada onte'ti e'tiakde'te Juan bueyhued e'noe'nayo me'pukehue'ada do'taj menigpejika'.

—Jesúsua Pedrotaj ona'uy. ²³ Juan bueyhue' o'ēapo. Nog huanigpejika'eria nama'da on'batia'pakuy, "Juan bueyhue' o'ēapo." Jesúsua ahue' o'uyunig'a, "Do'a e'paknayo kurudyā onte'ti e'tiakde'te Juan bueyhued e'noe'nayo me'pukehue' ya'e." Kenpa' Jesúsua Pedrotaj ona'uy.

²⁴ Doa Juan aya'da ijtiahuayika'po, ijpejika'po kenpa'ti ijnopogēpo on'nigmadoya'ne. Buttida ijmadoyay, buttida o'nopoey.

²⁵ Jesúsua huakka'da nogda nogda o'ka'uyate. Kenpa'ti huakka'da o'manmadikika'uyate. Kenda aya'da e'-madoyadhuahuika'nayo in huadari aya' beroba' dakuapa togehue'dik o'ē, ijnopogēy, ken.

HECHOS

Diosen Nokireg opudtaj ijta'mona'apoy mo'manopo'-toeapone. Jesúsa o'mana'uyate.

1 Huadi'da Teófilo, do Lucas a'nenda o'nigmadoy-a'uyne. Kenda Jesúsa o'kadhuahuika'uynig o'manmadikadhuahuika'uynig aya'da o'nigmadoya'uyne. Kenpa'ti kurudyo huahued ee'ted ke'nen huamata'-moneri e'baktie'ea'uyde'te Diosen Nokiregere o'mana'uyate, kenpa'ti kenme'noeteda kurudyo o'hua'uyate, o'nigmadoya'uyne. ³ Jesús o'bueydepo nogok nogok once huamata'moneritaj Jesúsa o'batiahuay'ea'uyate. Cuarenta huame'noe e'pokte nogok nogok o'batiahuay'ea'po kenomeytaj "doada ijje" o'mana'nok daka' o'manopo'oe'po kenpa'ti Dios Huairitaj yan'nigpejka' kenpa'ti Diosensi'po mo'oeapone. Jesúsa o'manbatia'pakuyate.

⁴ Kenoka' Jesúsen once huamata'moneri Jesúsere o'nepo, nogiti Jesúsa o'mana'po,
—Jerusalénya' huahue' yane'ti'. Iyo yan'nige'. Diosen Nokireg ijta'monapoy. —Diosa ennak. ⁵ Juana hue'eya bautiza o'kika'uynig'a a'ti Diosen Nokirega bautiza mogka'po opudtaj o'manopo'toeapo. Jesúsa ke'nen once huamata'moneritaj o'mana'uyate.

Jesús kurudyo o'behuikuyate.

⁶ Onte'ti Jesúsere o'nepo,
—¿Menpa' Romano gobierno huairitaj i'maenapo? ¿Menpa' oy onte'ti judío gobierno huairi toedik o'oeapet, Huairi? —Jesústaj o'nona'uyate.

⁷ —Diosayo'da kurudyo aya'da ka'dik o'ge. Kenoka' o'pakpo, o'ka'apo. Opudtaj kenme'noe nopoeahue'dik o'ge Diosa. ⁸ Diosen Nokireg opudtaj o'huatiakpo opudtaj mo'nopo'toeapone bo'teypaka'apone. Opudtaj 'uru-a'da montihuapokika'apone. Diosen huaka' montihuapokika'apone. Jerusalén huakka' jak huage'eritaj konig ijkikame'nig konig ijbueyme'nig ijnoyhuadme'nig manbatia'pakika'dik mo'ika'apone. Judeabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti Samariabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti huehueda aya'bayoda aya' aratbuttaj konigti mana'dik mo'ika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁹ Kenda eade'te huanigpejka'eria en'tiahuayate Diosa kurudyo Jesústaj o'tobehuikuyate. E'sihui'yo e'kudonte onte'ti Jesústaj tiahuayhue'dik o'ne'uyate. ¹⁰ Kurudyo e'behuikde'te Jesúsen huanigpejka'eri kurudyo en'tiahuayate ida onteteyo' botta' huabokerek on'bata'boatopo yudtaj keregda on'otuyate.

¹¹ —¿Mena'po kurud bo'tiahuaya? Jesús kurudyo o'behuikonde, opud e'eya' Jesús e'behuikte, bo'tiahuaynig konigti ya'huarakapet, Galilea huadarieri. —Diosen huata'moneria on'mana'uyate.

Jesúsen huaknopoe'eri Matíastaj on'de'uyate.

¹² Ote' Olivosya' on'bahua'uy. Jerusalényo meyhue'da on'bahua'uyate. ¹³ Huakka' jak Jerusalényo on'tiakdepo jak ayta kutayo kente on'ta'ika' on'behuikuy. Huakka'da o'nepo, Pedro, Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo, Simón cananista kenpa'ti Judas o'nepo. Jacobo Alfeoensi'po o'uyate. Judas Jacoboen huama'buy o'uyate. ¹⁴ Aya'ada on'pakpo kirigayo' Diostaj on'tiona'pakika'. Sue'da ettone'beta' on'tiona'pakonhua'uyate. María, Jesúsen inag kenpa'ti Jesúsen huama'buy, o'nuyate.

¹⁵ Kenoka' on'tiona'pakonhua'po huama'buynopoyo Pedro o'bo'uyate. Jesúsen huanigpejka'eri huama'buy o'uyate. Ciento veinte huama'buy en'kupopakte:

¹⁶ —A'nenda David Apagba'te oa'po kenda Judas o'kame'nig oa'uyate. Konig Jesústaj taka'taj yan'yokapet Davidtaj Diosen Nokirega o'nopo'toenok, David oa'uy. Buttida Apagba'te o'uyate konigti o'eme'te. ¹⁷ Judas oro'ere o'ika'po, oro'ere o'kikame'nig'a ¹⁸ dakhuea' e'ka' huakupe o'enek Sacerdote huairitaj o'batahuame'te huadarisi'po on'bake-me'te. Huakupen o'nennok o'dapopotagonpo huamin aya'da o'oro'kon'uyate. ¹⁹ Ida aya' Jerusalén huage'eria on'tipeen'uyate. Ken huadarisi'potaj Acéldama on'dikkame'te. Kendik Acéldama mimidari o'ge. ²⁰ Ken konig Davida Judastaj Salmosba'te o'timadoya'uyate: Konig jak ekhua'nig ikahue' o'oeapo.

Kenpa'ti:

Nogbokerekda ke'na e'kika' kake'. David e'batadi'kea'ba'te o'timadoya'uyate.

²¹ Oy Judas ehue'da o'enek noga oro'ere "Jesús o'noyhuadme'te," manbatia'pakika'dik ya'oeapet. Nogtatida e'dik o'ey. Ke'na oro'ere kenpa'ti Jesúsere o'ika'uy. Jesústaj Juan bautiza egka'te o'ika'uy, kenpa'ti Jesúsa e'manmadika'te o'ika'uy kenpa'ti Jesús e'noyhuadde'te oro'ere o'ika'. Nogtatida e'dik o'ey. —Pedroa o'mana'uyate.

²³ Botta'taj eretnopoyo on'totiakuyate José Matíaseretaj. Josétaj botta'dik o'dikka'uy Barsabás Justo. ²⁴ Inpa' on'tiona'pakpo:

—On aya'en huanopo'da i'maknokotika'ne, Huairi. Judas dakhuea' o'ka'po nogyoda hua'dik o'epo o'huame'. ¿Be'a ke'na ee'pa'ti ya'oeapo? Botta' huabokerek iyo

o'ne. ¿Be'tataj i'pak? ¿Be'tataj i'eapo? —On'tiona'pakuyate.

²⁶ Konig huanopogē' huid okmo on'en'uyate. O'nende-po on'tiahuaypo, Matías oro'ere Jesústaj huadak hua'a o'manbatia'pakapo, on'nopogē'uy. Jesúsen huamata'moneri Matíasere doce onte'ti o'uyate.

Diosen Nokiregā o'bahuatiakdepo Jesúsen huanigpeika'eritaj o'manopo'togē'uyate.

2 Pentecostés fiesta kenoka' o'me'de'uy. Jesús e'bueyte cincuenta huame'noe o'pokondepo, Jesúsen huanigpeika'eri egkupopakke ² ida konig huaboro' bapoka eapa' e'adyakte on'pēē'uy. Kurudyā' e'adyakte on'pēēpo, aya'ada ken jakyo on'bahuadpo on'pēē'uyate. ³ Kenoka' konig ta'ak e'bakpakonig aya'tada o'bakutikotepo, o'pijboepo. ⁴ Huabada Diosen Nokiregā o'manopo'togēpo, nogen nogen aratbuten hua'a nopogēhue' ē'ikada huaboa'da on'baa'pakuyate. Konig Diosen Nokiregā o'manopo'ogē'uyate nogen nogen aratbuten hua'ate on'baa'pakuyate.

⁵ Ken fiestate Jerusalényo huakka'da judío aratbut o'nuyate. Diosen e'ka'ta' on'pakpo nog jak nog jakya' nogbaya' nogbaya' on'batiakē'uyate. ⁶ Kenda e'bapokpa' 'utta'da o'adyaknigtaj huakka'ada on'peedepo on'kupopakonpo, nogen nogen hua'a en'baa'pakte aya'da nogda nogda ke'nenda hua'a on'mapeēpo digā'da on'mamepukē'uyate. ⁷ On'mamepu'kepo, huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿Oro'taj mona'nig menpa' Galilea huagē'eri aya'da ya'ne? ⁸ ¿Oro'en hua'ate menpapi' ya'nanopogē? ⁹ Partia huadarieri o'ey. Media huadarieri o'ey. Elam aratbut o'ey. Mesopotamia huadarieri o'ey. Judea huagē'eri, Capadocia huagē'eri, Ponto huagē'eri, Asia huagē'eri, ¹⁰ Frigia kenpa'ti Panfilia huagē'eri, Egipto huagē'eri, Africabayo idbodte Cirene huagē'eri, kenpa'ti esoeri Roma huagē'eri o'ey. Esoeri Romaya' judío aratbut o'nepo kenpa'ti nog aratbut ē'ēada judío aratbut Diostaj on'kika'nig konigti on'kika'uyate. ¹¹ Kenpa'ti Creta huagē'eri, Arabia huagē'eri o'ey. Konig huaboro'da Dios o'e. Konig huakka'da o'ka' Dios e'batia'pakte oro'en hua'ate on-a'nok o'pēey. —Huayahuaya on'batia'pake'uy.

¹² Aya'ada digā'da on'mamepukē'po huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿In kate ya'et? —On'batia'pakuyate.

¹³ Nogomey on'tierikpo,

—O'nokkudā'po, onda'. —On'mana'nig'a ken.

Pedroa o'manbatia'pakuyate.

¹⁴ Kenoka' Pedro nog once Jesúsen huamata'moneriere o'bopo 'utta'da o'mana'po:

—Daka' do'taj men'pēē', Judea huadarieri kenpa'ti Jerusalén huakka' jak huagē'eri. ¹⁵ Inomey o'nokkudā' nama'da mo'nopogēne. Okkudāhue' o'ne. Sikyoedda o'e. Oro' sikyoedda okkudāhue' o'ika'ne. ¹⁶ Opudomey o'mapeēdenig kenpa'ti oro'taj o'batiahuaydenig a'nenda Diosenba' huamanbatia'pakkeri Joela oa'uyate:

¹⁷ Nogok Diosen kene'huayā' huame'noete do'hued Nokireg huakka' aratbuttaj ijbayo'keapoy. Opuden huasi'po, huabokerekere ettone'ere Diosen hua'a on'manmadikika'apo. Huaboa' e'bayorokte Diostaj on'tiahuayapo. Huatone'taj e'bayorokte ijanopogē'apoy.

¹⁸ Kenoka' do'hued huakika'eri huabokerekere ettone'eretaj do'hued Nokireg ijbayo'keapoy. Do'hued Nokiregā o'manopo'togēnok do'huedyo'da on'manika'apo. ¹⁹ Kurudyō konig tiahuayhued moeon-huahuika'uy ijka'apoy. Huadariyo nogda nogda ijka'aponok aratbut on'tiahuaypo teyda Dios o'e nopogē'dik o'neapo. Konig e'barak mimi on'tiahuayapo. Konig huakka' jak e'mey on'tiahuayapo. E'sihui'tone' on'tiahuayapo. ²⁰ Nogok Cristo oro'en Huairi tiakhued ēē'ted huakka' on'mepukapo. Niokpo yata'sikonapet. Ta'tehue' ya'ēapet. Puug konig mimi bedda o'ēapo. Cristo Huairi e'tiakte Dios huaboro'da o'e yan'nopogēapet. 'Urua'nanada huame'noe ya'ēapet.

²¹ Do'taj meknopogēpo, "Betioka', me'nopo'yarea', do'taj me'noeahuahuika', Huairi." Aya'ada kenda mena'nok kennayo bueyhue' o'neonhuahuika'apo. Kenda Joela Diosenba' huamana'eri o'madoya'uyate.

²² Onte'ti men'pēē'. Opudā Israel aratbut do'taj men'pēē'. Jesús Nazaret huakka' jak huagē'eri o'eme'te. Konig huabokerekada kahue'dik ēē'tada 'uruda Jesúsā o'kikame'te. Konig kahued o'neonhuahuika'uy Jesúsānayo Diosa o'tiahuapokpo o'kame'te. Opudāda mo'nopogēne Jesúsā o'ka'uyunig. ²³ Jesústaj bo'tohua'po cruzte kdarake'po dakhuea' huaka'eritaj bo'yokme'nig'a. Kenda ogka'apo Diosa a'nennanada o'nopogē'uyate. ²⁴ Huabueytaj e'togēonig ēē'tada Diosnayo teynananada o'epo o'noyhuadame'te. Jesústaj huabueyada kaē'po kenpa'da togēhue'dik o'eme'. ²⁵ Kenpa'ti a'nenda Jesústaj Davida in konig o'tia'pakpo:

Do'hued Huairi Dios ontaj ijtiahuayikay. Do'ere o'ika'ne. Do'taj o'tihuapokika'nok me'pukhue' ijikay.

²⁶ Kena'po huakka'da ijdurugpakpo, kentaj durugda ijbata'dikikay. Konigēpo kenpa'ti e'bueyde'te kubarakya' onte'ti ijnoyhuadapoy daka' yoknopogēy. ²⁷ Konigēpo on Dios do'taj kenpa'da huabueya'da kaē'po enhue' o'ēapone. Keyo e'buey nokireg o'nika' do'taj enhue' o'ēapone. Kenpa'ti do'taj o'nen huadi'taj so'parahue'dik o'ia'apone. ²⁸ O'nen kakadhuahuike'po i'pakpo a'noeahuahuikaya'po do'taj o'nopogē'enede. Kenpa'ti doere ijika'po do'taj huakka' o'durugpaka'ika'apone. Kenda Davida a'nennada Jesústaj o'tia'pakpo, o'madoya'uyate.

²⁹ Oro'en adhuea'pane'kudak David a'nenda e'bueyte on'kubarakka'uyate. Oy huame'noete kubarak o'tiahuay'ikay oro'. Buttida ijjay, egomey. ³⁰ David Diosen huamanbatia'pakkeri o'epo kenpa'ti "O'nen adhuea' huayayo nogok Cristo o'ēapo. Cristo Israel Huairi o'ēapo." Diosa buttida ona'uyate. David kenda o'nopogē'uyate. Konigēpo kenda Diosa o'ka'apo o'nopogēpo, o'batia'pakuyate. Cristo e'bueyde'te Diosa kenpa'da enhue' o'ēapo, kenpa'ti so'parahue' o'ēapo. Kenpa' David o'batia'pakuyatenig konigda o'eme'.

³² David Jesústaj o'batia'pakuyate. Diosa Jesústaj aya'a-

da o'tiahuaymey o'noyhuadame'te, kenda oro' opudtaj huaa'dik o'ene. ³³ Kurudyo Jesúsere a'huadikaya'po Diosa Jesússtaj o'behuikame'te. Kente e'e'te aya'ada Jesússtaj nigpejka'dik o'neapo. Jesússtaj Diosen Nokireg o'yokuyate. Konig Diosa oa'uyatenigda. Kenda huaboa'da opuda bo'tiahuaynig kenpa'ti mo'peenig. Diosen Nokirega o'ka'. Jesússta Diosen Nokireg mo'nig-ta'mona'dene. ³⁴ David huata' tia'pakhue' o'epo kurudyo huahue' o'uyate. Jesús Diosyo o'hua'apo Davida oa'uyate.

"Diosen huada'kopen yahuad, Huairi. Taka'taj gana yogka'deaponok. Nogok aya'da o'nen takaa mo'nig-pejka'apone." Do'hued Huairitaj Diosa oa'uy. Davida oa'uyate.

³⁵ Opud Israelen adhuae' huayayo Jesússtaj huaypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a Diosanayo Huairikon Cristotaj o'yahueame'te. Kenda daka' yan'nopo'jkati'. —Pedroa 'utta'da o'mana'uyate.

³⁷ Pedrotaj Israelen adhuae' huayayoa on'mapepedepo, kenda nama'da o'kamey on'nopo'pedepo, pai'da on'manopo'uy. Pai'nanada o'nepo,

—¿Kate kika'dik o'e, eg? —Jesúsen doce huamata'moneritaj Pedrotakon on'mana'uy.

³⁸ —Diostaj yan'nopo'korea'. Diostaj huaboa'da yan'nigpejka'. Jesucristoa o'paknok bautiza yag'kati'. Jesússtaj moknopogonok Diosa o'nen dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihueke'apone, bokkahuea'apone. Kenpa'ti Diosen Nokirega mo'nopo'to'eapone. ³⁹ Do'hued Nokireg ijbayokapoy Diosa oa'uyatepo opudtaj bo'yokapone, opuden huasi'potaj, kenpa'ti bidteda huae'erita' kenpa'ti nogbayo nogbayo huae'erita' Diosa o'pakpo, ke'nen Nokireg o'bayoke'apo. —Pedroa o'mana'uy.

⁴⁰ Kenda o'mana'depo nogiti nogdakon o'mana'po o'maboroaypo:

—In aratbut oyda o'nika'nig'a oknopogehue' huae'eri o'nepo dakhuea' ogkika'. Opudnayo konigti kikhue'a'da yan'nopo'korea'. —Pedroa o'mana'uyate.

⁴¹ Ken, huakka'da Pedrotaj on'pepedepo, o'no-knopogepo, bautiza ogka'uyate. Kenme'noeda tres mil Jesússtaj huaboa'da o'noknopogepo, Jesússta huata'monierere on'nigpejka'uyate. Diostaj on'nigpejka'po on'batadi'kika'uyate. ⁴² Jesúsen doce huamata'moneria on'manmadikika'nok kenomey o'noknopogepo aya'da huame'noeda daka' on'mapejka'uyate. Aya'da ontatayo' on'bapika'uyate. Jesús e'buey'uy okkahuehue' o'nepo, on'bapika'uyate. Kenpa'ti Diostaj ontatayo' on'tiona'pakika'uyate.

Konig huaboa' huaknopog'eria ogkika'uyate.

⁴³ Jesúsen doce huamata'moneria kenda tiahuayhued o'neonhuahuika' on'kika'po, Diosa o'batihuapoknok huakka'tada on'bayarea'ika'. Aya' aratbutada on'mamepu'keonhua'uyate. ⁴⁴ Aya'da kenomey Jesucristotaj o'noknopogepo, onteteyo' o'nika'po, huayahuaya on'batihuapokika'uyate. Kenomey katepi' on'to'epo nogtaj nogtaj on'bayokika'uyate. ⁴⁵ Kenomey katepi' on'to'epo, ta'ba jakpi' nogda nogda on'bahuay'ea'uyate.

Pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'uyate. ⁴⁶ Aya'da huame'noe Diosen jakyo on'kupopakika'uyate. Kenomey jakya' huayahuaya on'batobapika'po, durugda on'bape'po huanopo'ada huadak o'noknopogepo on'bapika'po, ⁴⁷ Diostaj durugda o'nepo, dakiti o'nona'ika'uyate. Jesússtaj huanigpejka'eria huadak o'ne. Aya'da huakka' jak huae'eria on'bahuaa'ika'uyate. Aya'me'noe Diosa o'batihuapokika'nok Jesucristotaj nogomeya huaboa'da o'noknopogepo, huanigpejka'eriere o'noknopog'ika'uyate.

E'ketpaktaj Jesucristoa o'paknok Pedroa o'yarea'uyate.

3 Nogok terea' e'huadte Pedroere Juanere Diosen jakyo on'hua'uyate. Kente niokpo e'huadte aratbut on'tiona'pakika'uyate. ² Diosen jak kurute huabokerek e'ketpak o'ika'po, kenda e'si'pog' e'ketpak o'ika'uyate. Diosen akbogpete aya'me'noeda e'ketpaktaj on'totiakika'uyate. Ken akbogpeta o'dikka'ika' "Uruda." Aratbut Diosen jakyo en'kudde'te "Huakupe beyok," kae'po on'totiakika'uyate. ³ Diosen jakyo huakuddikte ene'te Pedro Juaneretaj, "Huakupe men'yok," o'mana'uy. ⁴ Pedro Juanere e'ketpaktaj on'tiahuaypo,

—Oro'taj bo'tiahuai'. —O'nona'uy. ⁵ Kenda ea'te o'batiahuaypo, o'manig'e'uy. Huakupepi' men'yokapone o'nopo'epo.

⁶ —Huakupebayo' ijje' oropi' to'ehue' ijje' kenda ka'dik o'epo o'ka'apoy. Jesucristo Nazaret huae'eria o'paknok yaupakonpo yabo', yahuae'. —Pedroa e'ketpaktaj ona'uy. ⁷ Huada'kopen o'ta'koypo o'boa'. E'bode'te hua'i huabopiere o'yareudpo, o'teypakan'uyate. ⁸ Kenoka' o'kudajpo, o'boato'po o'hua'e. Diosen jakyo Juan Pedroere o'kudpo. O'hua'epo, o'kudajpo, "Dakiti, Dios, huadakda megka'ne," ona'uyate. ⁹ O'hua'epo Diostaj dakiti ea'te aya'ada on'tiahuay'uyate. ¹⁰ Kentaj on'nokje'po. 'Uruda akbogpete "Huakupe beyok" o'mana'ika'nok, kentaj on'nokje'po on'mepu'kepo, "Kenpihuay Diosa 'urua'da o'ka'," o'da'uyate.

Diosen jak kurute o'dikka'uyate Salomón. Kenta' Pedroa o'manmadika'onhua'uyate.

¹¹ Diosen jak kurute o'dikka'uyate Salomón. Kente Juantaj Pedrotare e'dakka'a o'bata'bodhua'po ekhua'ta' pakhue' o'mae'uy. Aya' aratbuta e'dakka'taj on'tipe'epo on'mepu'kepo on'baketonyakpo Diosen jak kurute on'kupopakuyate. ¹² Huakka'da kenomeytaj en'kupopakte Pedroa o'batiahuaydepo, o'manmadika'po:

—¿Mena'po e'yarea'taj mo'mamepu'ke? ¿Menapo oro'taj bo'tiahuaya? Oro'taj teyda o'nepo on'yarea' nama'da mo'nopo'ene. Oro' huadakda o'nepo e'ketpaktaj on'yarea' nama'da mo'nopo'ene, Israel aratbut.

¹³ Oro'en Diostaj Abraham o'nigpejka'uyate. Isaac Jacobere on'nigpejka'uyate. Ken Diosa ke'nensi'potaj 'urua'nanada o'ka'po Jesússtaj huaboro' huairia o'yahueame'te. Opudanayo kadarake'po Pilatotaj bo'yokme'te. Pilato e'oroka'ta' e'paktada o'pudomeya "Keje" moname'ne. ¹⁴ Jesús Diosenyo'da, o'pakpo, 'urua'da

Dioseno' da o'kadhuahuikame'te. Kenpa'da huadakanada o'ikame'te. "Jesústaj pakhue' o'ey. Dakhuea' huakka'eritaj yaoroka'." Opu domey Pilatotaj moname'ne. ¹⁵ Ken konig Diosen huamanoeanhuahuika'eritaj opudá bo'arakme'nig'a. Huabueyada ee'tada Diosa o'noyhuadame'te oro'ada o'tiahuayme'po oay. ¹⁶ Opudá e'ketpaktaj bo'tiahuayikame'ne daka' mokie'ika'ne. Jesústaj oro' oknoponenok o'yareadde. Kenda bo'tiahuayne.

¹⁷ Opuden huairiereada Jesústaj nopogehue' mo'epo nama'da bo'arakme'ne, ijnopogey egomey. ¹⁸ Cristo paí'da nopo'edik o'epo Diosen huamanbatia'pakeria o'da'uyatenig kenda Diosa ogkame'. Jesús paí'da o'nopo'epo o'bueyme'. ¹⁹ Dakhuea' e'ka' yan'batik yan'nopo'korea' Diostaj yanoknopogé'. E'nopo'korea'nayo Diosa dakhuea' e'ka' o'nopo'tihueke'apo kenpa'ti Diosa mo'manopo'durugpaka'apone. Kenpa'ti mo'manopo'teypaka'apone. ²⁰ Kenpa'ti Dios onte'ti opudte Jesústaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na Cristo o'epo opuded huairi o'ge. ²¹ Oy Jesús kurudyo e'dik o'ika'. Nogok Diosa aya'da huaboa'da e'kadete onte'ti Jesús o'tiakapo. Kenda Diosa oa'uy. Ke'nen huadak huamanbatia'pakeria kenpa' o'da'uyate: ²² "Dios Huairia huamanbatia'pakeritaj o'ta'mona'apo. Opudtaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na onaratbutyo' judío o'epo. Konigtaj do'taj me'nigta'mona'uyne opudtaj mo'nigta'mona'apone. Aya'da mo'nika'apetnig yan'nigpeikati'. ²³ Aya'ada Diosba' huamanbatia'pakeritaj pegehue' ee'nayo Diosa kenpa'da o'maenapo. Diosen aratbut ehue'dik o'neapo." Kenpa' oa'uyate Moisésa.

²⁴ Kenpa' oy oro' o'batiahuayde aya'da Diosenba' huamanbatia'pakeri on'batia'pakuyate. Samuela Diosen huamanbatia'pakeria huakkuruda kenpa' oa'uyate. Kenpa'ti nogok nogok nogda nogda Diosenba' huamanbatia'pakeri kenpa' on'da'uyate. ²⁵ Opudomey Diosen huamanbatia'pakerien adhuae' huayayo mo'epo aya' aratbuttaj huadknada mo'manigka'apone. Kenda Diosen huamanbatia'pakeriomeya o'manbatia'pakuyate. "O'nen adhuae' huayayoa aya' aratbuttaj 'urua'nanada ya'manigka'apet." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ²⁶ Kena'po Diosa Huasi'po o'noyhuadadepo opudtakon daka' kagkike'po o'ta'mona'uyate. Opudá aya'ada dakhuea' e'ka' kan'manopo'kore'po mo'nigta'mona'uyate. —Pedroa kenda o'mananhua'uyate.

Pedro Juanere huakka' judío huairitaj on'batiboa'uyate.

4 Pedro Juanere huakka' aratbut e'mananhua'te judío sacerdotea on'huatiakuyate. Sacerdote Diosen jak huatoe'eri sorotataj huairi on'huatiakuyate. Saduceoa aratbut on'bueypo noyhuadhue'dik o'ne on'batia'pakika'uyate. ² Pedro Juanere aratbuttaj on'manmadika'nok kenpa'ti Jesús e'bueyada o'noyhuadme'tenok aratbut e'bueyada noyhuaddik o'neapo. Kenpa' on'manmadika'nok Saduceomeya on'bahuadiay'uyate. ³ On'mahuadiaypo Juantaj Pedrotajere on'batohua'po, o'sikaponok sorotataen huabakudá jakyo on'bakudá'uyate. ⁴ Huakka'ada Pedrotaj Juaantaere

on'mapeedepo Huairi Jesústaj o'noknopogé'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopogé'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopogé'uyate.

⁵ Emede'te judío aratbuten huairi ogkupopakpo, huatone' huairi, Apagba' huamadoya'eriene Jerusalényo ogkupopakuyate. ⁶ Kenpa'ti sacerdote huairi Anás o'uyate. Kenpa'ti Anás Caifás huabetere, Juan, kenpa'ti Alejandroere ogkupopakuyate. ⁷ "Pedrotaj Juaantaere yan'totiak. Nopote yan'maboa'." On'mana'uyate. On'maboadepo,

—¿Monig bayarea'dik mo'ge? ¿Be'ed hua'ate boka? Yada'. —On'mana'uy.

⁸ —Huabokerek e'ketpaktaj huadkada o'ka'mey. ¿Be'a ya'yareame'? ¿Be'ed hua'ate o'ka'y? Kenda e'nopoeta' e'paknayo daka' yan'pee'. Yan'nopogé'. Aya' Israel aratbut kanoknopogé'. Jesús Nazareteri o'paknok o'yarudme' kenbokerek e'yarede' huadaksoda iyoda o'bo. Ke'na e'ketpak o'ika'uyate. Jesucristotaj huaypa cruzte opudá bo'arakme'ne. Diosa e'bueyde'te o'noyhuadame'te. Jesús konig jak huaka' huid o'ge. Huidte jak onhuad. Opud Jesústaj nigpegehue' mo'ikame'po jak huaka' huid mo'enme'te. Jesúste aya' jakda o'bahua'. Aratbutanayo oro'en dakhuea' e'ka' nopo'tihuekehue'dik mo'ika'ne. Aratbutanayo onte'ti Diosere noanhuahuikahue'dik mo'ika'ne. Jesucristoayo'da nopo'tihuekehue'dik mo'ene. Jesucristoayo'da onte'ti Diosere noanhuahuika'dik mo'ene. Huakka' jak huairitaj kenpa'ti huatone' huairitaj ijjay. —Diosen Nokirega Pedrotaj o'nopogé'anok Pedroa o'mana'uyate.

¹³ Pedro Juanere me'pukhue' o'nepo 'urua'da on'mana'nok huakka' huairi on'peepo, on'batiahuaypo, "Kenpihuay, ¿Menpapi' 'urua'da yanahua? Beroba' nopogehue' kenpa'ti huairi konig ehue' o'ne." O'nopogepo, Jesúsere o'nika'uy on'nokie'uy. ¹⁴ Kenpa'ti e'ketpak on'yareme'te kenteda Pedro Juanere o'bata'bonok, on'tiahuaypo, "dakhuea' ogkame'te," ahue'dik o'nuyate. ¹⁵ Pedrotaj Juaantaere on'maorokande'po huairi huaboa'da huayahuaya on'batia'pakpo,

¹⁶ —Inomey huabokerektaj kate ka'dik o'ge oro'. Konig tiahuyhued o'neonhuahuika' ogka'deme'te aya'da Jerusalén huage'eri on'nopogé. Kahue' o'neme', ahue'dik o'ey oro'. ¹⁷ Kenda e'ketpaktaj onka'deme'te huabada nogtaj nogtaj batia'pakhue'dik ka'ne' ighua'da manadik mo'ne. "Jesucristotaj batia'pakhue' yane'." Juantaj Pedrotajere mo'nona'nok. —Huairia huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁸ Onte'ti Pedrotaj Juaantaere en'batotiakde'te, "Jesústaj batia'pakhue' yane'. Kenpa'ti Jesús en hua'a manmadikahue' yane'." On'mana'uyate.

¹⁹ —¿Kate ya'pak Diosa? ¿Be'taj nigpege'dik opudtaj Diostapi'? ¿Menpa' mo'nopogé opud? ²⁰ Kenda o'tiahuayikamey. Kenda oro' o'peikamey manika'dik o'gey. —Pedro Juanerea huairitaj on'mana'uy.

²¹ Onte'ti yan'batik ighua'da huairia on'mana'depo, Juantaj Pedrotajere on'maoroka'uyate. Aratbuttaj on'makme'pukpo mabitbithue'ada on'maoroka'uyate. E'ketpaktaj o'yarea'nok "Dios huadkada o'ge." Aya'ada aratbuta ona'nok. ²² Ken e'ketpaktaj Diosa o'yareame'

cuarenta huabayok yareahued o'noonhuahuika'uyate.

Teynopo'da me'pukhue'ada Diosen huadak hua'a a'-manaya'po Diostaj on'tiona'pakuyate.

²³ Kenoka' Pedrotaj Juantaere e'noroka'dete Pedro Juanere Jesúsen huanigpejka'eritaj on'bahuahua'uyate. Sacerdoteere huatone' huairiere aya' on'mana'nig on'batia'pakuyate. ²⁴ Aya'ada huanigpejka'eria on'peede-po, onteteyo' Diostaj on'tiona'pakpo:

—Dios Huairi i'ene. Kurud i'ka'uy. Ote' huadari i'ka'uy. Huahue huaboro' e'pog i'ka'uy. Kenpa'ti aya'da kurudy-o huage'eri i'ka'uy. Aya'da ote'yo huage'eri aya'da huadariyo, huahueyo, e'pogyo huage'eri i'ka'uyate. Oro'en Huairi Dios aya'da ika'uyate. ²⁵ Q'nenba'te Davida o'nen huanaba'a oa'uy. Q'nen Nokireg, Dios Nokireg Davidtaj o'nopoea'nok, o'madoya'uyate:

¿Nog aratbut mena'po Diostaj yan'huadiayika'po yan'maboyika'. Mena'po Israel aratbut nama'da huadik yan'nopojika? ²⁶ Nogbaya' nogbaya' huairi on'tiakpo on'kupopakpo, nogda nogda jak huairiere on'kupopakpo, Dios Huairitaj kenpa'ti Diosen Cristotaj dakhuea'da e'magka'ta' on'eretpakpo.

Kenda Davida o'madoya'uyate. ²⁷ In huakka' jakyo konig Davida oa'uyatenigda Jesucristotaj a'magkaya'po ogkupopakme'. Q'nen huadakda huasi'po Jesús, kentaj Cristo iyahuea'po ita'mona'uyate. Herodes Huairi, Poncio Pilato Huairiere, nog aratbut, Israel aratbut Jesústaj a'araka'po ogkupopakme'. ²⁸ Kenda ogkame'nig kenda ogka'apo a'nenda i'nopoe'uyate.

²⁹ Oy huiyokda orotaj mona'dene, yamapee', Dios Huairi. Oro' o'nen huanaba'taj bo'tihuapok, mo'nopo'teypaka', o'nen huadak hua'a me'pukhue'ada o'mana'apoy. ³⁰ Jesús o'nen Huasi'poa 'urua'da kabayere', nogda nogda 'urua'da kake'po aratbut on'tiahuaypo teyda o'e Dios o'noknopoeapo, oro'en Huairi Dios. —Huanigpejka'eria on'tiona'pakuyate.

³¹ En'tiona'pakde'te ken jakyo ogkupopakte o'iyig'uy. Aya'tada Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate. Aya'ada me'pukhue' o'nepo Diosen huadak hua'a on'manika'uy.

Katepi' entae' ayedda on'tajka'uyate.

³² Aya'da Jesústaj huaknopoe'eri konig katepi' nogtiada aratbut konigti on'pakika'uy, konigti on'nopojika'uy, konigti ogkika'uy. "In do'hued me'taene." Ahue' o'nepo katepi' entae' ayedda on'tajka'uyate. ³³ Jesúsen huata'moneria me'pukhue'ada Huairi Jesús e'bueyada o'noyhuadme'te on'batia'pakika'uyate. Diosa o'batihuapoknok nogiti o'noknopoe'po huayahuaya nogitinada di' on'maika'uyate. ³⁴ Pai'da huaknopoe'eri ehue' o'nuy ta'ba huatoe'eria on'bahuaya'po nogda jak on'bahuaya'po huakupe on'totiakpo ³⁵ Jesúsen doce huamata'moneritaj huakupe on'bayoknok huakupe on'baedepo pai'da huage'eritaj on'bayoke'ika'uynok nogtiapi' pai'da ehue' o'nika'uyate. ³⁶ Kenpa' José o'ka'uyate. Josétaj nogdikkon o'dikka' Bernabé. (Bernabé e'batihuapok huadik o'e.) José levita aratbut o'uy. Chipre huagku-

ta'mejyo huage'eri o'uy. ³⁷ Ta'ba o'bahuaya'uy. Jesúsen doce huamata'moneritaj huakupe o'tohua'po, o'bayokuyate.

Ananías Safiraere dakhuea' ogka'uyate.

5 Nog huabokereknayo o'uyate. Ke'nendik Ananías o'uy. Ke'nen huatoe o'tayyate huadik Safira. Huatoeere ta'ba on'bahuaya'po, ² huatoeereada on'nopoe'po sue'da huakupe nogte o'iregapo o'tiokhueypo "In aya' huakupe o'e," da oa'po Jesúsen doce huamata'moneritaj o'bayokuyate.

³ —¿Toto'taj mena'po i'nigpe'po Diosen Nokiregtaj da ina'ne? Ta'ba e'bahuaya' huakupe i'posaka'po i'iregapo i'tiokhueyne. ⁴ Bahuayahued o'nen ta'ba i'tajkame'. E'bahuaya'de huakupe o'nen o'e. ¿Mena'po kenpa' nama'da i'nopoe? "Ken aya'da huakupe i'yoki," nama'da ia'. Huabokerektaj da onahue' i'ene. Diostaj da ina'ne, Ananías. —Pedroa ona'uy.

⁵ Ananías Pedrotaj kenda o'peeondepo o'bueyonpo o'hue'kuy. Aya'ada kenda huaboa'da on'nokotdepo huakka'da on'mame'puke'uy. ⁶ Ken huabo on'huatiakpo asuk o'nogkuta'doka'po, on'tohua'po, on'kubarakka'uyate.

⁷ Bapa' hora e'pokde'te ke'nen huatoe o'kudon'uy. Huatoe bekbueydene nopoehue' o'epo o'kudon'uyate.

⁸ —¿Ta'bataj meniga' huakupete mo'bahuaya? ¿Q'nen huatoe oa'de menpa' kenniga'teda huakupete mo'bahuaya? —Pedroa ona'nok,

—Ee', konig do'hued huatoe menetnig kenda oro'taj bo'yokne. —Ettone'a ona'uy.

⁹ —Huatoeere Diosen Nokiregtaj da mena'po onpapayo' mo'nopoe'po, mona'. Yapee'. Kenomey o'nen huatoe'taj on'kubarakkadpo akbogpete o'nokye'depo ontakon on'tohua'apo. —Pedroa ona'uy. ¹⁰ Ida ettone' Pedroen hua'ite o'bueyonpo o'hue'kuy. Huabo on'kudpo e'bueytaj on'tiahuaypo, on'bueytohua'po, huatoeere ontatayo' on'kubarakka'uyate. ¹¹ Kenda aya' Jesústaj huaknopoe'eria on'peede'po, huakka' on'mididuyate. Aya'ada aratbut on'peede'po, huakka'da on'mame'pukuyate.

Konig tiahuyahued o'neonhuahuika'uyate Pedromey ogka'po dakhue'taj on'bayarea'uyate.

¹² Ken Jesúsen huata'moneritaj Diosa o'tihuapokpo o'bateypaka'nok 'urua'da ogkika'uyate. Konig tiahuyahued o'neonhuahuika'uyate ogkika'uyate. Kenpa'ti dakhue'taj on'bayarea'ika'uyate. Aya' huaknopoe'eri Diosen jak kurute Salomonte ogkupopakika'. ¹³ Nogomeynayo oknopoe'erie huage'eria on'me'pukpo huaknopoe'eriere kupopakhue' e'eada Jesúsen huanigpejka'eri huadakda o'ne on'nopojika'uyate. ¹⁴ Huakka' huabokerek huakka' ettone'ere Jesús Huairitaj huaboa'da o'noknopoe'uyate. ¹⁵ Ken, 'urua'da Jesúsen huata'moneria ogkika'nok dagte e'digpak e'ketpak nogda nogda on'batohua'po, asukte on'bahueda'uy. Pedro huapokdikte ke'nen huanokirega e'tipokte yan'yarepet. ¹⁶ Huakka' jakya' Jerusalén huakka' jak ibodte

Jerusalényo on'batiakpo, nogda nogda huakka' jakya' on'batiakpo, aratbut e'digpaktaj on'totiakpo, aratbut toto'a huamanopo'to'e'eritaj on'totiakuyate. Diosa aya'tada on'bayarea'uyate. Kenpa'ti toto'taj on'maen'uyate.

Pedrotaj Juantaere diga' on'magka'uyate.

¹⁷ Kenoka' sacerdote huairi kenpa'ti saduceo huaknopoe'eri aya'ada digda on'bahuahuaypo, Jesús en doce huamata'moneritaj digda on'bahuahuaypo, ¹⁸ huabakudá' jakyo on'bakudá'uyate. ¹⁹ Sikyonayo Diosen huamata'moneria huabakudá' akbogpe okhuikepo o'maoroka'po Jesús en huamata'moneritaj o'maoroka'po.

²⁰ —Yan'huati'. Diosen jakyo yan'huati'. Ayoda yan'bopo, huaboda huadikon huanoeanhuahuika' yan'manmadikika'. —Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

²¹ On'peedepe Diosen jakyo on'kudpo, sikyoedda eme'te on'kudpo, huaboda on'manmadika'uyate. Egkupopakya' on'manmadika'uyate.

Nog jakyo kenteda huairi ogkupopakika' no-gomeyere sacerdote huairi on'tiakdepo, aya'da Israel huairitaj kenpa'ti Israel huatone' huairitaj ogkupopakdepo, huabakudá' jakya' Jesús en huamata'moneritaj kan'batotiake'po on'mata'mona'uyunig'a, ²² sorotataj onhua'nig'a, Jesús en huamata'moneri huabakudá' jakyo bahuahuayhue' o'nedepo, on'tiakuyate.

²³ —Huabakudá' jakyo o'tiakdepo huakiregya' e'tiokkasa' e'jika'. Jak huatoe'eria sorotataj on'tibopo, akbogpe on'tioka'. Akbogpe ekhuike'te ehue' o'ne jakyo. Jesús en huamata'moneri ehue'da o'ne. —Sorotataj on'mana'uyate.

²⁴ Diosen jak sorotataj huairi kenpa'ti sacerdote huairi sorotataj on'peedepe, "monig ya'e'apet" on'batia'pakuy. ²⁵ Kenda en'batia'pakte nogtida huabokerek o'tiakato'po,

—Kenomeytaj huabakudá' jakyo mo'bakudame'ne Diosen jakyo on'bopo, onte'ti aratbuttaj on'manmadika'. —Ken huabokereka o'mana'uyate.

²⁶ Sorotataj huairi kenda o'peedepe ke'nen sorotataj o'batohua'. Jesús en huamata'moneritaj o'batotiakuyate. Daka'da on'batotiakpo dakhue'da egka'nayo aratbut huidá menpa'jiput, on'nopoepo. ²⁷ Israel huairi egkupopakyo on'bahuatotiakpo, eretnopoyo on'maboa'uyate. Sacerdote huairi o'mana'nok:

²⁸ —Jesús en hua'a manmadikahue' yane'. Ighua'da oame'nig'a nigpeehue' mo'epo, huabada Jerusalén huage'eritaj mo'manmadika'deme'ne kenpa'ti oro'taj Jesústaj bo'arakme' mo'batia'pakme'. —Sacerdote huairia on'mana'uy.

²⁹ —Diestayo'da nigpejika'dik o'ey oro'. Huabokereka nogda eda' manigpeehue'dik o'ey. ³⁰ Opudá Jesústaj hueypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a, oro'en huapane'kudaken Diosa e'bueytada o'noyhuadame'te.

³¹ Kenpa'ti Diosa kurudyo o'tobehuikpo huada'kopen o'huadame'te. Jesústaj huaboro' huairi o'yahueame'te. Jesús huaboro' huairi o'nenok aya'ada kentayo'da nig-

pejika'dik o'ne. Jesús a Diosere onteteyo' huamanopo'yarea'eri o'epo huabokereken dakhuea' e'ka' nopo'ti hueke'dik o'jika'apo. Konigepo Israel aratbut dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti Diosa nopo'ti hueke'dik ya'maeapet. ³² Aya'da Jesús a e'ka'te o'ti-ahuayikamey. Buttida o'ay Diosen Nokirega kenpa'ti Jesústaj buttida o'huaa'. Ke'na Jesústaj on'nigpejika' Diosa ke'nen Nokireg o'bayoke'. —Nog Jesús en huamata'moneri Pedrorea on'mana'uyate.

³³ Huakka' huairi on'kupopakpo Pedromeytaj on'peedepe, huakka'da on'huadiaypo, e'barakta' on'paknig'a. ³⁴ Nogtida fariseo huairi nog huairiomeyere o'uy. Ke'nen huadik o'uy Gamaliel. Gamaliel Moisés e'mana'ba' huamanmadika'eri o'uyate. Ken huadakda o'e aya'ada aratbut on'tinopoe'uy. Ke'na o'bodpo jak kurute Jesús en huamata'moneritaj o'maoroka'uyate. Judío huairitaj o'mana'po:

³⁵ —Daka' yan'nopoepo, Jesús en huamata'moneritaj kate o'nogka'apet, Israel aratbut, o'nona'ne. ³⁶ A'nenda Teudas o'epo "Huaboro' huairi ijey," nama'da o'mana'nok huakka'ada kentaj on'nigpejikame'. Cuatrocientosa on'nigpejikame'nig'a nogok Teudastaj o'darakdeme'nok aya'da ke'nen huanigpejika'eri on'bahuame'te. Kenpa'da on'batikuyate. ³⁷ Nogok gobierno huairi aratbuttaj e'madika'te Judas Galileayo huage'eri o'uyate. Huakka'ada on'nigpejika' kenpa'ti Judastaj o'darakdenok aya' ke'nen huanigpejika'eri on'bahuayate. ³⁸ Kena'po in huabokerektaj magkahue' yane'. Yan'maoroka'. Huabokerekada on'pakpo egka'nayo ehue'dik o'neapo. Batikdik o'neapo. ³⁹ Diosen en'mana'nayo mabatikahue'dik mo'ene. Kenpa'ti opudomeya Diostaj dakhue'da mogka'apet. —Gamaliela judío huairitaj o'mana'uyate.

⁴⁰ Kentaj daka'da on'nigpeedepe jakyo onte'ti Jesús en doce huamata'moneritaj on'batokuddepo, on'mabitbitdepo, ona'ti Jesús a o'kika'nig tia'pakhue' yane' ighua'da on'mana'depo, on'maoroka'uyate. ⁴¹ Jesús en doce huata'moneri judío huairi egkupopakya' durugteda on'bakhua'po "oro' Jesústaj o'huaa'nok huairia mo'bitbitne Diosa o'paknok." Durugda on'batia'pakuyate.

⁴² Diosen jakyo aratbuten jakyokon Jesucristotaj on'batia'pakonhuahuika'po, on'manmadika'onhuahuika'uyate.

Aypo ayhuataj kan'bayokike'po sietea kan'bati-huapokike'po on'baktie'ea'uyate.

6 Kenoka' Jesústaj huaknopoe'eri o'nitakpo griego huaknopoe'eria hebreo huaknopoe'eritaj on'bahuaa'po "Aypo e'bayokete oro'omeyen ayhua sue'da aypo on'bae'ika' hebreo ayhuanayo huakka'da on'bae'ika'," griego huaknopoe'eria on'bahuaa'uyate. ² Kena'po doce Jesús en huata'moneria aya' huaknopoe'eritaj on'kupopaka'po,

—Apagba' oro' manmadikika'dik o'epo aypo ayhuataj kirigayo' bayokikahue'dik o'ene. ³ Siete huama'buy huaknopoe'eritaj yan'baktie'ea'. Kenomey huadak huaka'eri o'ne aya'ada on'matinopoe kenpa'ti kenomeytaj Diosen Nokirega 'urua'da o'manopo'tojka'

kenpa'ti kenomey huadakda Diosen hua'a on'nopog, kenomeytaj yan'baktie'ea' ayhuataj aypo kan'bayokike'po. ⁴ Ayhua aypo kan'bayokike'po, opuda sietetaj e'baktie'ea'nayo oroataj Diostaj o'tiona'-pakika'apoy kenpa'ti Diosba' o'manmadikika'apoy. —Jesúsen huamata'moneria on'mana'uy.

⁵ Kenda Jesúsen huamata'moneria on'mana'nok aya'da on'pakpo Estebantaj on'depo, Esteban Diosen Nokireg huakka'da on'nopoto'e'uy kenpa'ti Diostaj huakka'da oknopog'uyate. Kenpa'ti Felipetaj on'de'uyate. Prócorotaj Nicanortaj, Timóntaj, Parmenastaj Nicolástaj on'bae'uyate. Nicolás nogbaya' Antioquíaya' o'tiakuyate. A'nenda judíoen e'manmadika' o'nigpejika'uyate.

⁶ A'ti Jesúsen huamata'moneriyo on'batotiaknok, on'bakutibata'tepo daka' Diosa kabatihupoke'po on'tiona'pakuyate.

⁷ Nogiti huakka'da Jesús Huairitaj on'manmadika'uyate. Huaknopog'eri Jerusalényo huakka'da on'nitakuyate. Huakka'da sacerdote kenpa'ti Jesústaj on'oknopog'epo, on'nigpejika'uyate.

Estebantaj dakhue' a'huaaya'po judío huairi egkupopakte on'tohua'uyate.

⁸ Konig Diosayo'da ka'dik kake'po Diosa Estebantaj 'urua'da on'nopoto'epo o'teypaka'nok Esteban teyda o'kika'uyate. Kenda aratbut tiahua'yhued on'neon-huahuika' o'kika'uyate. Aratbut en'tiahua'yte o'bayarika'uyate. ⁹ Esteban nama'da i'manmadikika'ne sue'ada huabokerek on'boypo o'nona'uy. Judíoen huajtake' jakya', o'dikka'uy Esclavos Libertadosyo on'bahua-tiakdepo, Cirenebayo huag'eri Alejandriabayo huag'eri Ciliciabayo huag'eri kenpa'ti Asiabayo huag'eri Estebantaj on'boy'uyate. ¹⁰ Diosen Nokirega Estebantaj on'nopoto'epok huakka'da on'nopog'epo 'urua'da o'manbatia'paknok nogbayo huag'eria on'te'ti katia' on-ahue'dik o'ne. ¹¹ Konigepo da huaa'eretaj da kadepo huakupe on'bayokpo, "Moisés kudaktaj dakhue'da o'batia'pak Estebana. Diostaj dakhue'ada o'huaa'me'. O'peemey." Kenpa' yanhuaa' da huaa'eritaj judío eseria on'mana'uy. ¹² Ken konig nama'da Estebantaj da huaa'eria on'mahuja'nok, huabada Estebantaj on'huadiaypo judío huatone'ere Diosba' huamanmadika'erie on'huadiaypo, Estebantaj on'huahua'po, on'togepo, judío huairi egkupopakyo on'tohua'uyate. ¹³ Estebantaj da kan'huaa'epo da huaa'eritaj on'batotiak. Nama'da on'mana'po:

—Esteban Diosen jaktaj dakhue'da o'huaa'ika'. Diosba' Moisés kudak e'madoya'taj dakhue'da o'huaa'ika'.

¹⁴ Diosen jak o'sakapo Jesús Nazareteria. Ke'na ea'te o'peemey. Kenpa'ti konig Moisésa o'manmadikad-huahuika'uyinig oro' o'kika'nig kenda Jesús a kenpa'da o'maenapo. Moisésen e'manmadika' o'enario. Kenpa' Esteban e'batia'pakte oro' o'peemey. —Da huaa'eria on'huaa'uy.

¹⁵ Aya'da huairi egkupopakya' Estebantaj on'tiahua'y- po, Diosen huata'monierienkokonig on'tiahua'yuyate.

Estebana o'mana'onhua'uyate.

7 —¿Buttida menpa' yada? —Sacerdote huairia Estebantaj ona'uynok,

² —Men'pee', eg', men'pee', huairitone'. Oro'en Dios teyda o'kika'. Diosa oro'en onaratbutyo' adhuea'pane'kudak Abrahamtaj o'batia'pakuyate. Abraham Haránbayo huahued Mesopotamiabayo e'jka'te Diosa Abrahamtaj o'batia'pakuyate. ³ "O'nen huadaribaya' o'nen huabetya' yabakhua' nogbayo yahuati' ijto-hua'apopo huadari o'tiahua'apone." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁴ Ken, Caldea aratbutenbaya' Abrahamomey on'bakhua'uy. Harán huakka' jakyo Abraham o'jka'uyate. Nogok ke'nen apag e'bueyde'te inbayo oro' o'jka' Diosa Abrahamtaj o'totiakuyate. ⁵ Iyo konig ke'nen huadari katag'epo yokhued o'uy Diosa. Ta'basipopi' yokhued o'epo, "Huadari katag'epo ijyokapoy. On e'bueyte o'nen huasipotaj o'nen huayayotaj huayayoen huayayotaj huadari ijyokapoy." Diosa ea'te Abraham ke'nen huasipoto'epo yokhued o'ep'uyate. ⁶ "O'nen adhuea' huayayo nogaratbutenbayo on'maeon-huahuika'apo. Nogaratbuta dakhue'da on'magkad-huahuika'apet. Nog aratbuten huanaba' ya'neapet." Dios Abrahamtaj ona'uyate. Cuatrocientos huabayok dakhue'da on'magkadhuahuika'uyate. ⁷ "Kenomeytakon castiga ijmagka'apoy. Castiga egkade'te on'te'ti on'maoroka'apo. Iyo on'batiakdepo do'hued ogkika'apo." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁸ Kenda on-anig eknopog'nayo huabokereksi'daktaj yabaktega'ika'. Abrahamtaj ona'uynok Abrahamensipotaj Isaac e'sipog'de ocho huame'noe e'ete osi'dakokte'uyate. Isaac kenpa'ti ke'nensi'po Jacobtaj osi'dakokte'uyate. Jacoben doce huasipotaj o'basidakokte'uyate, Kenomey oro'en Israel aratbut adhuea'pane' o'nuyate.

⁹ Kenomey Jacobensipoto'oro'en adhuea'pane' o'nepo kenomeyen huama'buy huasuedtaj on'huadiayuyate. Josétaj on'huadiaypo Egiptobayo kan'tohue'po huabahuayaeritaj huakupete on'bayokuyate. Ayo huana'ba' e'ete huadakda Diosa Joséere o'jka'uyate. ¹⁰ José pai'da e'nopote Diosa o'tihuapokpo o'oroka'uyate. Diosa daka' o'tihuapokika'nok kenpa'ti 'uruda on'nopog'epok Faraón Egipto huairia Josétaj o'pakpo Egiptobayo huairi o'yahuea'uy. Kenpa'ti ke'nen jak huairi o'yahuea'uyate.

¹¹ Nogoknada Egiptobayoere Canaánbayoere ta'ba ti-bohue' o'epok aypobayo' o'nepo huabada dig'a'da on'kusitokuyate. Oro'en adhuea'pane'kon aypobayo' o'nedepo. ¹² Egipto'yo aypo on'matog'epo Jacob o'peedepo oro'en adhuea'pane' o'epo huasipotaj o'mata'mona'uyate. Ken huakkuruda aypote on'huayuyate. ¹³ Nogok on'te'ti aypote Egipto'yo on'huayuyate. José huama'buytaj o'makie'po, "Do opuden huama'buy ijje'y." O'mana'uyate. Kenoka' Faraón Egipto huairi Joséen onaratbutyo' huaboa'da o'makie'uyate. ¹⁴ Jacob ke'nen apagtaj kenpa'ti aya'da ke'nen onaratbutyo', "Yan'tiak," Joséa o'mana'uy. Ke'nen onaratbutyo' setenta y cinco aratbut o'nuyate. ¹⁵ Ken Egipto'yo Jacobomey

on'hua'uyate. Keyo ke'naere ke'nensi'poere on'ma-
tone'pakdepo on'mabuey'uyate. ¹⁶ Nogoknanada
e'bueyen huaaytaj adtenanada on'totiaikonhuahua'de-
po Siquemyo on'baaybukuyate. Ken kubarakkog a'-
nennada Abrahamama Hamorensi'potaj huakupete
o'bake'uyate.

¹⁷ Huakka' huabayok o'neonhuahuika'po Jacobkudak-
en aratbut huakka'da o'nitakpo, huakka'nada o'ne'uy-
ate. E'nitakde'te Abrahamtaj Diosa ona'uyatenigda a'ti
o'ka'apo. ¹⁸ Kenoka' nog huabokerek Egipto huairi
o'e'uyate. Huaboa'da huairi o'epo Josékudak 'uruda
o'kika'uyate nopogehue' o'uy. ¹⁹ Oro'en onaratbutkudak-
taj nama' o'magka'po, dakhue'da o'magka'depo,
kenomeyen huabokereksi'po yobed kabueye'po en'dik
mo'ene. Ken konig o'mana'uyate. Dakhuea'da o'-
magka'uyate huabo huairia. ²⁰ Kenoka' Moisés
o'si'po'e'uyate. 'Urusi'poda Diosa o'tiahuay'uyate.
Apagere inagere huasi'po on'tojika'po, bapa' puug on'-
to'e'uyate. ²¹ Kenoka' en'dik ee'te on'eandepo Faraón
huairien huayobua o'huahuaydepo, o'tohua'po ke'nen
jakyo o'toeonhuahuika'uyate. Konig ke'nen
huasi'ponig o'toeonhuahuika'uyate. ²² Aya' Egipto arat-
buten e'nopog' Moisésstaj on'manmadika'uyate. Moisés
'urua'da o'manbatia'pakika'po kenpa'ti 'urua'da
o'kika'uyate.

²³ Moisés cuarenta huabayok o'togedepo ke'nen
onaratbutyo' Israel aratbuttaj e'batiahuayta' o'pakpo,
o'bahuhua'uyate. ²⁴ Egiptoeri huabokereka Israel
huabokerektaj dakhuea' egka'te Moisésa o'tiahuaypo
Egiptoeritaj o'tihuapokpo o'arakuyate. ²⁵ Egiptobaya'
ka'batohue'po Diosa o'ta'mona'uy. Do'hued onaratbu-
tyo' yan'nopogepet. Moisésa nama'da o'nopoenig'a ke'-
nen onaratbutyo' nopogehue' o'nuyate. ²⁶ Eme'te botta'
ke'nen onaratbutyo' o'tiahuaypo, en'batuktukte o'batia-
huay'uy. Moisésa e'manoeya'ta' o'pakpo, "Opud hua-
ma'buy mo'ene, mo'batuktukapete," o'mana'uyate.
²⁷ Ke'na nog huabokerektaj dakhuea'da ogka'po
Moisésstakon ondajpo, "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en
huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' hua-
mananhua? ²⁸ ¿Konig 'ikken Egiptoeritaj i'arakme'te
do'takon e'arakta' i'pak?" Moisésstaj ona'uy. ²⁹ Kenda
Moisés o'pegedepo, nogbayo o'hua'uyate. Nog arat-
butenbayo Madiánbayo esoeri o'eonhuahuika'uyate.
Keya' botsi'poa' o'si'popakuyate.

³⁰ Nogoknanada cuarenta huabayok e'pokde'te arat-
but ehue' e'jika'yo Moisés o'eonhuahuika'depo ote'
Sinaí 'ibodte Moisés Diosen huata'moneritaj o'ti-
ahuay'uyate. Mahuqi'huia o'bakpakuyate. Mahuqi'huia
e'bakpakyo Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate.

³¹ Moisés o'tiahuaypo, o'mepuke'uy. 'Uruda a'ti-
ahuaya'po adte o'huahua'po Huairi Diostaj o'pee'uyate.

³² "Dios ijje. O'nen adhuea'pane'en Dios ijje. Abra-
hamkudak do'taj menigpejika'uyne Isaackudak Ja-
cobkudakere men'nigpejika'uyne." Diosa oa'nok Moisés
o'me'pukonpo huakpisi'potaj tiahua'yhue'dik o'uyate.

³³ "Iyoda do Dios ijje. In do'eddari o'gnok o'nen hua'iot
yakiroka'. ³⁴ Do'hued aratbut Egiptoyo o'nepo, huadig-
da dakhuea' on'magka'nok Egipto aratbuta on'-

magka'nok e'bahuikonhuahua'te ijmapeey. A'bakto-
hua'ya'po ijhuaraki. Yatiakpo Egiptobayo o'ta'mon-
apone." Dios Huairia Moisésstaj ona'uyate.

³⁵ Moisésstaj pakhue' o'nepo "¿Oro'en huairi kenpa'ti
oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea'
huamananhua?" Ona'uyate. Moisés kenomeyen huairi
huag' Diosanayo o'ta'mona'uy. Moisésa ka'bakbato-
hue'po o'ta'mona'uy. Diosen huata'moneria
huakpisi'po e'bakpakya' o'ta'mona'uyate. ³⁶ Egiptoyo
kenpa'ti e'pogte o'dikkika' e'pog huabed konig Diosyo'-
da ka'dik o'gnig konig tiahua'yhue' o'neon-
huahuika'nig Moisésa o'kika'uyate. O'kika'depo Egipt-
toya' oro'en aratbut o'bakbatohua'uyate. Aratbut ehue'
e'jika'yo cuarenta huabayok o'matounhuahuika'uyate.
Keya'kon konig Diosyo'da ka'dik o'gnig o'kika'uyate.

³⁷ "Konig Diosa be'ta'mona'uyne konigti opud
e'huajkaya' nogtatida Diosa o'ta'mona'apo. Kentaj
yan'nigpejika'ti." Kenda Moisésa Israel aratbuttaj o'-
mana'uyate. ³⁸ Aratbut ehue' e'jika'yo Israel aratbutere
Moisés o'jika'uyate. Ote' Sinaíte Diosen huata'moneria
kentaj o'batia'pakonhuahua'nig, kenda Moisésa o'nig-
pegedepo oro'en adhuea'pane'takon o'mana'uyate.
Diosen huanounhuahuika' hua'a oro'en adhuea'pane'-
taj o'mana'uyate.

³⁹ Oro'en adhuea'pane'kudaknayo Moisésstaj e'nig-
peeta' pakhue' e'ne'tada Egiptoyo e'kumejta' on'pakuy-
ate. ⁴⁰ Moisés ote'te o'unhuahuika'nok Moisésen hua-
ma'buy Aaróntaj o'nona'po: "Moisés meyon ya'e
nopogehue' o'ey oro'. Moisésa mo'batotiakme'ne Egipt-
obaya'. Oro'taj siro e'ketka' dios monigka', huakkuru
oro'taj bo'tohue'po." Aaróntaj o'nona'uy oro'en ad-
huea'pane'. ⁴¹ Kenoka' oro vacapa' diostaj e'ketka'
ogka'uyate. Ogka'depo kenomeyen 'uhua konig oveja
on'nigbatiaraka'po oro e'ketka' vacataj on'bayokuyate.
'Uruda o'kay nama'da on'nopogepo on'durugpakuyate.
⁴² Siokpo oro'en dios mo'tag' on'da'nok kenpa'ti
siokpotaj o'deretpaknok Diosa o'bakhua'uyate. Diosen
huamanbatia'pakeria o'madoya'uyatenig bo'ti-
ahuayika':

A'nenda aratbut ehue' e'jika'yo bohua'epo, cuarenta
huabayok mo'unhuahuika'uy. Huakka' 'uhua mo'ba-
tiaraka'po mo'bakpakika'uyng'a. ¿Be'taj monigkiket?
Kenda do'taj kahue' mo'jika'ne. ⁴³ Konig nog aratbuten
e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Moloc. Kentaj a'-
tiona'pakikaya'po boka'uyate. Kenpa'ti nog siokpo
e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Renfán. Kentaj a'-
tiona'pakikaya'po boka'uyate. E'ketka' dios Molocen
jaksi'poyo opuda bo'tohua'ika'uyng'a. Kenpa'ti siokpo
e'ketka' dios Renfántaj opuda bo'tohua'ika'uyng'a.
Oro'en dios i'ene o'eretpaki mona'ika'po kena'po
Diostaj kurudyo nigpeehue'da nama'da bo'kika'uyate.
Konigepo opuden jakya' Babilonia huakka' jakyo adte-
da opudtaj ijmata'mona'apoy. Opudtaj Babiloniayo on'-
batohua'apo.

Opud Israel aratbuttaj Apagba' huamanbatia'pakeria
kenpa' o'madoya'uyate.

⁴⁴ Aratbut ehue' e'jika'yo oro'en adhuea'pane' o'neon-
huahuika'po huasi'dak jak Diostaj on'nigto'e'jika'uyate.

Diosa huidte o'manigmadoya'uyate. Jakyo ken huid on'tounhuahuika'uyate. Konig Diosa o'nopogē'uyunig Moisésa jak o'ka'uyate. Huasi'dak jakya' sacerdote Diostaj on'tiona'pakika'uyate. ⁴⁵ Nogok Moisés e'bueyde'te adhuae'pane'en huabatohua' huairi Josué o'uyate. Diosen huasi'dak jak on'tohua'po, kenda huadari Diosa o'bayoknok on'bahua'uyate. Diosa nog aratbutaj Israel aratbut ehue'taj o'maen'uyate. Indariya' on'hua'po huasi'dak jak on'tohuae'ika'uyate. Nogok nogok on'toeonhuahua'uyate. David huairi huæok huasi'dak jak on'togē'ika'uyate. ⁴⁶ David Diostaj o'nigpejika'nok Davidtaj o'pakuy Diosa. Huaboro' jak Diostaj e'nigkata' o'pakuy. David Jacoben Diostaj e'nigkata' e'pakada, ⁴⁷ kahue' o'uyate. Davidensi'poa Salomón Diosen jak o'ka'uyate. ⁴⁸ Dios Huairi kurudyō huæ'eri huabokerekada huaboro' jak e'ka'yo, ikahue' o'jka'. Kenpa' Diosba' huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate:

⁴⁹ Kurudyō huairien huahuadte ijhuadikay. Huadariyo do'hued hua'ibo o'ē. Jak do'taj nigkahue'dik mo'ene. Jakyo tayhue' ijikay. ⁵⁰ Aya'da ijka'uyunig. ¿Menpa' mo'nopogē?

Kenpa' oa'uyate. Diosba'te o'madoya'uyate.

⁵¹ Diosen e'ka'ta' pakhue' mo'jka' opudomey. Konig aratbut Diostaj oknopogēhue'da o'nika' konig opuden huanopo' mo'jka'ne. Diosenba'taj pegehue'dik mo'jka'ne. Diosen Nokiregtaj e'peeta' pakhue' mo'jka'ne. Konig opuden adhuae'pane' o'nyuayate konigti opudā mo'jka'ne. ⁵² Opuden adhuae'pane' aya'tada Diosenba' huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magkika'uyate. "Diosen 'urunanada o'tiakde," en'mana'tada huamanbatia'pakeritaj on'barakika'uyate. Oykon Diosen 'urunanada huairi e'tiakdetada bo'kupopakpo da bo'huaa'po bo'titohua'po bo'arakme'ne opudā. ⁵³ Diosen huata'moneria Diosba' mo'ba'yokuyatenig'a Diosenba' opudā mo'bae'de'uyunig'a nigpegehue' mo'jka'ne. —Estebana judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

Esteban o'buey'uyate.

⁵⁴ Kenomey judío huairi Estebantaj on'peēdepo huakka'nada on'huadiaypo Estebantaj digā'da on'huadiay'uyate. ⁵⁵ Estebannayo Diosen Nokireg o'nopo'togēnok kurudyō o'tiahuaypo Dios 'urueyda o'tiahuaypo Jesús Diosere onteteyo' e'bote o'tiahuay'uyate.

⁵⁶ —Men'peē', kurud ekhuike' o'ē. Ken Huabokerek Diosa o'ta'mona'uyate, Diosen Huasi'po o'ēpo Diosere e'bote ijtiahuay. —Estebana o'mana'uyate.

⁵⁷ 'Utta'da on'basagkea'udpo on'peokba'tepo, on'huakupopakponpo, ⁵⁸ huakka' jakya' Estebantaj on'togorokdepo, on'pa'ea'uyate. Huidā huapa'ea'eria huaok Saulotaj me'tatogēpo on'bayoka'uyate. Saulo tone'bokerek o'uy.

⁵⁹ En'pa'ea'te Estebana o'tiona'pakpo:

—Do'hued nokiregtaj bee', Huairi Jesús. —Ona'uyate. ⁶⁰ O'ikudata'tepo,

—Ine dakhuea' me'nogka'nigtaj yabakkahuea', Huairi. —'Utta'da o'tiona'pakdepo o'bueyon'uyate.

Saulo Jesús en huanigpejika'eritaj o'magkadhuahua'.

8 Saulokon kan'arake' o'nopogē'uyate. Kenme'noeteda huabo'a'da Jesús en huanigpejika'eritaj digā'da on'magkadhuahua'uyate Jerusalényo. Huanigpejika'eri nogyon nogyon on'mamon'uyate. Judea huadaribayo kenpa'ti Samaria huadaribayo on'mamon'uyate. Jesús en doce huamata'moneriyo'da mamonhue' o'ne'uyate. ² Diostaj huapakeria Estebantaj on'kubarakka'uyate. Huakka'da on'bahuikpo on'kubarakka'uy. ³ Jesús en huanigpejika'eritaj dakhuea'da o'magka'po Sauloa, nog jakyo nog jakyo o'kudpo, huabokerek ettone'ere huanigpejika'eritaj o'batohua'ika'uyate. Huabakudā' jakyo o'bakudā'ika'uyate.

Samaria huakka' jakyo Jesucristotaj huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

⁴ Jerusalénya' on'bakmonpo, nogyon nogyon on'bahua'po, Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate. ⁵ Samaria huakka' jakyo Felipe o'hua'uyate. Konig Cristo o'ka'onhuahua'uyate kenda o'manbatia'pakpo, ⁶ aratbut ogkupopakpo daka'da on'mapeeonhua'uyate. Konig aratbut tiahuayhued o'neonhuahuika' Felipe o'ka'nok on'tiahuay'uyate.

⁷ Huakka'tada toto'a aratbuttaj e'manopo'toetada Felipe toto'taj o'maoroka'po o'manopo'yarea'nok 'utta'da on'baokoyonpo on'mamon'uyate. E'ketpaktaj kenpa'ti huakketaj o'bayarea'onhua'uyate. ⁸ Keya' huakka' jakyo huakka'da on'durugpakuyate.

⁹ Kenda huakka' jakte huabokerek o'uyate. O'dikka' Simón. A'nenda tidig o'kika'nok aya'ada on'tomepuke'ika'uyate Samaria huæ'eri. "Huairi ijjej," nama'da oa'nok, ¹⁰ aya'ada huanaba' huairierea on'peēpo,

—Kenbokerek konigti Dios, teyda o'ē. —Aya'ada on'batia'pakika'uyate.

¹¹ Simón tidig ogkika'po nama'da o'manopogē'nok kentaj on'nigpeunhuahuika'uyunig'a. ¹² Aya'da Dios Huairitaj e'peēde'te kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a Felipe e'manbatia'pakte aratbut o'noknopogēdepo huabokerekere ettone'ere bautiza ogka'uyate. ¹³ Simón kenpa'ti oknopogē'uyate. Simóntaj bautiza egkade'te Felipeere o'huae'ika'uy. Konig kahued o'neonhuahuika'uyate Felipe e'kika'te o'tiahuaypo, o'mepuke'uyate.

¹⁴ Samaria huæ'eri Diosen huadak hua'a e'nigpeēde'te Jerusalényo Jesús en doce huamata'moneri on'matipeēdepo Pedrotaj Juantaere Samariayo on'mata'mona'uyate. ¹⁵ Samaria huakka' jakyo Samariaeri huanigpejika'eritaj on'mationa'pakpo "Diosen Nokiregā yamanopo'togē'." On'mationa'pakuyate. ¹⁶ Kenomeytaj Diosen Nokiregā nopo'togēhued bautiza ogka'de'uyatenig'a. ¹⁷ Ken on'tiona'pakdepo Pedro Juanere on'batibata'tepo Samariaeritaj Diosen Nokiregā o'manopo'togē'uyate.

¹⁸ Jesús en doce huamata'moneria e'tiba'ta'tete Diosen Nokirēgā e'manopo'toete, Simóna kenda o'ti-ahuaydepo,

—Doa e'tiba'ta'te betapi' Diosen Nokirēgā huamanopo'toehua' kenda do'taj e'yoknayo huakupe on'yokapone. —Simóna o'mana'nok.

²⁰ —Nama'da i'nopogēnig o'nen huakupeere on'ere ehue'dikda i'ene. Diosen Nokirēg huakupete yokdik me'ene nama'da i'nopogē. ²¹ Diostehuapa' o'nennopo' dakhue'da i'ēpo oro'ere in o'kikay kikhue'dik i'ene. ²² Dakhuea' e'ka' yanopo'korea', Diostaj daka' yationa'pak, "Do'huednopoa dakhuea'da i'jnopogikay. Menopo'tihueke'. Bekkahuea'." Yationa'pakti'. ²³ Konig huahui' pai'onignanada i'ene. Dakhuea' i'kika'po batikhue'dik i'ene. I'jnopogēy. —Pedroa ona'uyate.

²⁴ —Dakhue' Diosa megka'apone o'nona'ne. Diosa kenda kahue' kaē'po. Diostaj me'tiona'pak. —Simóna ona'uyate.

²⁵ Ken, Juan Pedroere konig Jesucristo o'kikuyatenig on'manbatia'pakonhua'depo kenpa'ti Diosba' on'mananhua'depo Jerusalényo huaboa'da on'hua'uy. On'hua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Samariabayo on'mata'uhua'po kenda Jesucristoa o'ka'onhua'uyatenig on'manbatia'pakonhua'uyate.

Huabokerek Etiopía huadari huagē'eri Felipetaj o'pēdepo Jesucristotaj o'nopo'korea'uyate.

²⁶ Nogok Felipetaj Diosen huata'moneria ona'po, —Yabodpo Gaza huakka' jakyon yahuati'. —Diosen huata'moneria ona'uy. Ken dagte sue'da aratbut e'nahue'yo. ²⁷ Ken Felipe o'bodpo o'hua'. Ken dagte o'hua' Etiopía huadari huagē'eri huabokerek o'de'uy. Ke'na bakdejhue'dik o'uy. Ke'na Etiopía ettone' huairien huakupe huatoē'eri o'uyate. Diostaj a'tiona'pakya'po Jerusalényo o'hua'udhuahua'uyate. ²⁸ O'kumejdepo dagte 'uru carro caballoa huatohua'te o'huadpo Isaías a o'madoya'uyatenig Diosba' o'bona'pakuyate.

²⁹ —'Uru carro caballoa huatohua'te yahuahua'. Carrote yahua'. —Diosen Nokirēgā Felipetaj ona'uy. ³⁰ Ken Etiopiataj o'huaketdepo Isaíasba' e'bona'pakte Felipea o'pēdepo,

—Beroba' i'tiahuaynig menpa' i'nopoenka'. —Felipea ona'uyate.

³¹ —Ehue', noponkahue' ijje'y. Do'taj konig o'ē onahue' eē'nayo nopoenkahue'dik ijje'y. Doere carroyo yahua'. —Felipetaj ona'uy.

³² In Diosba'te o'bona'pakpo,

Konig ovejataj a'arakya'po on'tohua'ika' konigti kentaj a'arakya'po yan'tohua'apet. Konig oveja e'kupie'te sagkiahue' o'ē. In huabokerek konigti oveja konig soata'da ya'ēapet. ³³ Ke'na dakhuea' kahue' eē'pi' kentaj yan'tierekapet yan'tisupu'eapet kenpa'ti yanarakapet. Kentaj huakka'ananada o'noknopogēapo, be'a sigpi' ya'nopogēapet. Kentaj yan'arakapet.

Kenda Diosba' o'bona'pakuyate.

³⁴ —¿Betaj o'tia'pakuyate Isaías Diosen huamanbatia'pakeria? ¿Huata'dapi' ya'tia'pakuyet? ¿Nogtadapi' yaa'uyetpi'? —Kenpa' Etiopía huairia Felipetaj ona'uy.

³⁵ Kenda Diosba'te huaboa'da e'bonapakde'te Felipea o'nopogē'po kenda Jesús a o'kika'uyunig daka' onmadika'po ³⁶ dagte on'hua'po mayakote on'ēdepo, —In huē'ey o'ē. ¿Do'taj bautiza ogkahue'dik o'ē? —Etiopía huakupe huairia ona'uy Felipetaj.

³⁷ —Jesucristotaj daka' eknopogē'nayo bautiza ogka'dik o'ene. —Felipea ona'nok,

—Jesucristo Diosen Huasi'po o'ē, yoknopogēy. —Huairia ona'uy.

³⁸ Carrotaj yabatika'. Huairia ona'po, mayakoyo Felipeere huairiere on'kotpo. Felipea huairitaj bautiza ogka'uyate. ³⁹ Ken en'behuikde'te Diosen Nokirēgā Felipetaj o'tohua'uyate. Diosen Nokirēg o'tohua'nok huairi Felipetaj onte'ti tiahuayhue'da o'ē'uy. Durugnada o'hua'uyate. ⁴⁰ Huakka' jakyo Azoto Felipetaj o'enuyate. Felipe nogyo nogyo huakka' jakyo o'hua'epo kenda Jesucristo o'kikuyate kenda huadak hua'a o'manmadika'uyate. Cesarea huakka' jak dagte o'hua'depo nog jakyo nog jakyo huadak hua'a o'manmadikanhua'uyate. Nogok Cesarea huakka' jakyo o'tiakuyate.

Saulo huaboa'da o'nopo'korea'uyate.

(Hch. 22.6-16; 26.12-18)

9 Saulonayo Jesús en huanigpeika'eritaj o'bahuadiaypo, "Oknopogēbatiakhue' eē'nayo i'jbaarakapoy," o'ika'po sacerdote huairitaj o'hua'po, ² "Damasco huakka' jakyo ihua'apoy Damasco huaitake' jak huairitaj menigmadoya', Jesús en huanigpeika'eritaj kabae'po be'tihuapoke' Jerusalényo ka'batohue'po." Sacerdote huairitaj Saulo ona'uyate. ³ Ken, Damascoyo o'hua'depo, Damasco meyhue'da e'ēde'te kurudya' Saulotaj huakjey idada huabada o'ta'teon'uyate. ⁴ Barakte o'koton'uyate.

—Saulo, Saulo, dakhuea' megkadhua'ne. —Saulo o'pēepo,

⁵ —¿Be'a i'ē Huairi? —Saulo ona'uyate.

—Jesús ijje'y. Do'taj dakhuea'da megkadhua'ne. Huata'da pa'da i'nopo'ē'ne.

⁶ Saulo o'me'pukpo o'irigā'po,

—¿Do kate kake' i'nopogē, Huairi?

—Yabo'. Huakka' jakyo yakudpo keyoda yanigē'. Kenda ka'dik i'ēapo mona'apone. —Jesús Huairia Saulotaj ona'uyate.

⁷ Sauloere huabokerek on'hua'uyunig'a digā'da on'me'pukuy. Hua'anayo e'pēēada Jesús en huasō' tiahuayhue' o'nuyate. ⁸ Ken Saulo o'bodepo ekpogēada o'mabopo tiahuayhue'dik o'uyate. On'ta'koypoda Damascoyo on'tohua'uyate. ⁹ Bapa' huame'noe o'uy keyo. Mayhue' bapehue' o'eonhua'uyate.

¹⁰ Ken Damascoyo huabokerek o'ika'uyate. Jesús en huanigpeika'eri o'ēpo ke'nen huadik Ananías o'uy. E'y-oro'kyā Jesús Huairia ona'po,

—Ananías. —Ona'uy.

—In ijje'y, Huairi. —Ananías ona'uy.

¹¹ —Yabo'. Ken dag on'dikkika' Butukda yahuati'. Keyo, Judasen jakyo, "¿Meyon ya'e Saulo, Tarsoyo huag'eri?" Yanati'. Keya' Saulo Diostaj o'tiona'pakonhua'. ¹² Ananías o'kudonpo kakpoyare'po be'tibata'tepo, Sauloa ontaj o'bayorokpo be'tiahuaydene. —Jesús Huairia Ananiastaj ona'uyate.

¹³ —Jerusalényo Saulo o'nen 'urunanada huanigpejka'eritaj dakhuea'da o'magkadhuahuame'te. Huakka'ada kenda monbatia'pakme'ne, Huairi. ¹⁴ Kenpa'ti iyo sacerdote huairien beroba' ya'totiakmetpo aya'da Jesústaj huanigpejka'eritaj batohua'dik o'e. —Ananías ona'uyate Jesús Huairitaj.

¹⁵ —Yahuahuati'. Nog huadaribayo nog aratbuttaj nog huadari huairitaj kenpa'ti Israel aratbuttaj kenda ijkadhuahuika'mey ka'manbatia'pakonhuahu'e'po kenpa'ti ijemey. ¹⁶ Kenda aratbut Saulotaj dakhuea'da o'nogkadhuahu'aponig Saulotaj ijnopoe'a'apoy. Konigepo yahuahuati'. —Jesús ona'uyate.

¹⁷ Ken Ananías o'pe'edepo Saulotaj o'huahua'uyate. Ken jakyo Saulo ee'te o'kuddepo Saulotaj o'tibata'tepo, —Saulo huama'buy, dagte e'tiakte Huairi Jesús behuatiakme'te ke'na on'taj kakpoyare'po me'ta'mona'ne kenpa'ti Diosen Nokireg on'taj kanopo'toe'po me'ta'mona'ne. —Ananías ona'uyate.

¹⁸ Ananías kenda enade'te idada onte'ti tiahuydik o'un'uyate. O'bodpo o'hua'po bautiza ogka'uyate.

¹⁹ Ken o'bape'depo onte'ti notey o'uy. Kenteda Damascoco huanigpejka'eriere sue'da huame'noe o'ika'uyate.

Damascocya' Sauloa o'manbatia'pakonhua'uyate.

²⁰ Ken judío en huaitake' jakya' Jesucristotaj o'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Diosen Huasi'po o'e. O'mana'ika'uyate. ²¹ Aya'da kentaj on'pe'edepo on'mepu'kepo,

—¡Kenpihuay! ¿Menpa' Jerusalényo in huabokerek Jesús en huanigpejka'eritaj dig'a da o'magka'ikame'te? ¿Menpa' in huabokerek kenpa'ti iyokon ya'tiakme'te Jesús en huanigpejka'eritaj a'batohuaya'po Jerusalényo sacerdote huairitaj a'bayokya'po huabakud'a jakyo a'kud'a'ypa? —On'huaa'uyate.

²² Saulonayo nogiti nogiti 'urua'da o'manbatia'pakpo judío aratbuttaj daka' o'manopoe'a'po, Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate daka'da o'manopoe'a'uyate. Saulo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'paknok judío Damascocya' onte'ti kateapi' ena' nopoe'hue'da o'nuyate.

Judío aratbuta e'arakta' e'tipaktada Saulo o'bakmon'uyate.

²³ Huakka' huame'noe e'pokde'te, "Saulotaj mon'arak." Judío aratbuta soatayo' on'batia'pakuy. ²⁴ Judío aratbut Saulotaj e'arakta' on'paknig be'api' Saulotaj o'nona'uyate. A'arakya'po huame'noe kenpa'ti sikyo huakka' jakta e'tiokbirik akbogpete judíomey o'nokboika'nig'a. ²⁵ Ken sikyo Jesús en huanigpejka'eria jak e'tiokbiriky o'tohua'po Saulo oktigtone'yo jak e'tiokbirik kurute o'jkuya' o'nonhuaraka'po kamone'po

o'nonhuaraka'uyate. Ken konig Saulo Damascocya' o'makmon'uyate.

Saulo Jerusalényo o'unhuahua'uyate.

²⁶ Ken, Saulo Jerusalényo oky'edepo Jesús en huanigpejka'eriere ee'ta' e'paktada aya'da on'mididpo Jesús en huanigpejka'eri ehue' o'e o'noknopoe'uy. ²⁷ Bernabénayo Saulotaj me'pukhue' o'epo Jesús en huata'moneritaj o'tohua'uyate. Damasco dagte Saulo o'hua'po Jesús Huairitaj o'tiahuayme'te. Kenpa'ti konig Jesús a Saulotaj o'batia'pakme'te. Kenpa'ti konig Damascoco 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhuame'te. Kenda daka'da Bernabéa o'manbatia'pakuy. ²⁸ Ken, Saulo Jesús en huata'moneriere o'ika'po. Jerusalényo on'hua'epo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhua'uyate. ²⁹ Kenpa'ti judío aratbut o'nepo griego hua'a huaa'eri o'nenok kenomeytaj kenpa'ti Sauloa Jesús en huadak hua'a o'manbatia'pakuy nok Saulotaj e'arakta' on'pakuyng'a. ³⁰ Kenda huaknopoe'eri huama'buy on'pe'edepo Cesarea huakka' jakyo on'tohua'uyate. Keya' Tarso huakka' jakyo Saulotaj on'ta'mona'uyate.

³¹ Kenoka' huabada Judea huadaribayo Galilea huadaribayo Samaria huadaribayo Jesús en huanigpejka'eritaj onte'ti dakhuea' magkikahue' o'nuyate. Nogitinada 'urua'da Jesústaj o'noknopoeonhuahua'uyate. Dios Huairitaj on'pakpo daka'da Diosen ogkika'uyate. Diosen Nokirega o'batihuapoknok huakka'da Jesús en huanigpejka'eri o'nitakuyate.

Jesucristo Eneastaj o'yarea'uyate.

³² Kenoka' nogyo nogyo Pedro o'bata'huade'onhua'uyate. Jesústaj huaknopoe'eri huama'buyte o'hua'uyate. Kenpa'ti Lida huakka' jakyo o'hua'uy. Lidayo huaknopoe'eri huama'buytaj o'mata'e'uyate.

³³ Keyo Eneastaj o'huahua'uyate. Eneas huabokerek e'ketpak o'unhuahua'uyate. Ocho huabayok aytate onpahuedonhuahuika'uyate.

³⁴ —Jesucristoa be'yarea'ne. Yabodpo, asuk yaudpo yahua', Eneas. —Pedroa ona'uyate.

Eneas kenda o'pe'edepo idada o'boduyate. ³⁵ Ken aya'da Lida huag'eri kenpa'ti aya'da Sarón huakka' jak huag'eri e'ketpak e'yarea'te on'tiahuaypo Jesústaj on'nopo'korea'po toto'taj huahueritaj kenpa'ti tidigtaj kenpa'da o'nenonpo Jesús Huairitayo'da on'nigpejka'uyate.

Pedroa o'tiona'paknok Dorcas e'buay ee'ada o'noyhuaduyate.

³⁶ Kenoka' Jope huakka' jakyo ettone' o'uyate. Huanigpejka'eri o'epo ke'nen huadik Tabita o'uy. Griego hua'a on'dikkika' Dorcas. Ke'na kenpa'da huadakda o'kika'po nog aratbuttaj o'tihuapokika'uyate. ³⁷ Kenoka' Dorcas dakhue' o'epo o'buayuyate. On'sokoyoa'depo jak kutahueta' e'bakariyo on'sohueda'uyate. ³⁸ Lidaya' Jope meyhue'mon o'uy. Pedro Lidayo o'e Jesús en huanigpejka'eria on'tipe'edepo botta' huabokerek on'ta'mona'po:

—Ida Jopeyo yatiak. —O'nona'uyate.

³⁹ Ken Pedro kenomeyere o'tiakpo okyedeipo jak kuhueta' e'bakariyo on'tobehukuyate. Kenteda e'buey e'huedyo on'tohua'uyate. Aya'da ayhua on'bahuikpo ogkupopakpo ettone'en huaok Dorcasa o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahua'uyate kenpa'ti ettone' opiot o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahua'uyate. Dorcas bueyhued o'epo huakka' yudtaj o'nigkikame'te. ⁴⁰ Pedro aya'tada jak kurute o'maoroka'depo huikudate o'huadpo o'tiona'pakuyate. Ettone'bueytaj o'tiahua'uyate, —Yabo', Tabita. —Pedroa ona'uyate.

Ken Tabita o'mabodpo, Pedrotaj o'tiahua'uyate o'upakon'uyate. ⁴¹ Huabata' o'ta'kuypo o'boa'uyate. "Yan'bakud." Ayhuataj Jesusen huanigpejika'eritakon Pedroa o'mana'nok, on'bakuddepo ettone' e'noe'kon o'batiahua'uyate. ⁴² Jope huakka' jakya' aya'ada huabada kenda on'peedeipo huakka'ada Jesus Huairitaj o'noknopoe'uyate. ⁴³ Simón si'dak jakukka' huakka'eriere Pedro o'ika'po sue'da huame'noe o'ika'uyate Jope huakka' jakyo.

Cornelio nog aratbut ee'pi' Jesucristoen huadak hua'a Pedroa e'manbatia'pakde'te Diosen Nokirega' o'manopo'toe'uyate.

10 Ken Cesarea huakka' jakyo Cornelio o'ika'po sorotataj huairi o'uyate. Cornelio huakka' sorotataj o'mata'mona'ika'uyate. Ke'nen sorotata'a on'dikkika' Italiano. ² Ken Diosta' o'pakika'po Diostaj o'nigpejika'po kenere ke'nen huatoeere ke'nen huama'buyere ke'nen huatioere ke'nen huaidpoere ke'nen inagere Diostaj on'nigpejika'uyate. Pai'da judío aratbuttaj o'bayokika'uy. Diostaj o'tiona'pakika'uyate. Kenda Cornelioa o'kika'uyate. ³ Huame'noe huadukyo e'huadte konig e'yorokyanig Diosen huata'moneria e'huakudte Cornelioa e'tiahua'uyate.

—Cornelio. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁴ Cornelio Diosen huata'moneritaj okpoeipo huakka' o'me'pukpo,

—¿Kate, Huairi? —Cornelioa ona'uyate.

—Daka'da Diostaj i'tiona'pakika'. Pai'da aratbuttaj i'bayokika'nok Diosa on'taj okkahuehue' meene. ⁵ Jope huakka' jakyo o'nen huanaba' yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ⁶ Nog Simón huasi'dak jakukka' huaka'eriere o'ika'. Ke'nen jak e'pog ope o'ika'. Kenda ka'dik i'ea'po Simón Pedroa mena'apone. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁷ Kenoka' Diosen huata'moneri e'huade'te botta' ke'nen huanaba'taj nogtida ke'nen huadi'da sorotataj "Yan'tiak," o'mana'uyate. Ken sorotataj Diostaj huaknopoe'eri o'uy. ⁸ Ken aya'da o'tiahua'uydenig o'peedenig o'mana'depo huakka' jakyo Jopeyo o'mata'mona'uyate.

⁹ Eme'te dagte on'hua'po Jopeyo on'huatiakpo sue'da bidtemon ene'te Pedro jak ojkute o'behuikpo tokhuad e'huadte a'tiona'pakya'po o'behuikuyate. ¹⁰ Keya' ay-pota' o'epo e'bape'ta' e'pakte nog e'nigmanhuadanig ¹¹ kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakuyate Pedroa o'tiahua'uyate. ¹² Cu-

perinatone'yo dubayo huage'eri huadariyo huage'eri botta' botta' hua'i huatoe'eri o'nepo barakyo huage'eri o'nepo bihuibeta' o'nepo bakoy kenpa'ti o'nepo, kenomey judío aratbut bapehue'dik o'nuyate.

¹³ —Yabo', Pedro, yaarak, yaarakpo yape'. Kurudya' ena'te o'pe'e'uy.

¹⁴ —Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik ijje'y. Moisésa o'mana'uyatenok, bapehue' ijjikamey. —Pedroa ona'uyate.

¹⁵ —"Ken huaen bape'dik mo'ene." Diosa huaboa'da oa'nig "Bapehue'dik ijje'y." Ahue' ya'e'. Onte'ti kurudya' ena'te Pedroa o'pe'e'uyate. ¹⁶ Bapa'a' konigti Pedro e'peede'te cuperina onte'ti kurudyo on'behuikuyate.

¹⁷ Ken on'tobehukonde'te, mena'po cuperinataj Diosa be'tiahua'uyane, Pedroa e'nopoe'te Cornelioen huanaba' o'mata'moname'tenig o'nokyedeipo, Simónen jakyo o'nokyedeipo, "¿Meyon ya'e' Simónen jak?" Simónen jak kurute on'bopo on'mana'uyate. ¹⁸ Huanaba' o'nokyedeipo "¿Menpa' in jakyo ya'ika' Simón Pedro?" 'utta'da onda'uyate. ¹⁹ Kenda Pedro e'yorokyanig o'tiahua'uyate o'nopoe'depo Diosen Nokirega' ona'po,

—Yape'e', bapa' huabokereka bo'ukne. ²⁰ Yabodpo, yahuarak, me'pukhue' ya'epo kenomeyere yahuati' on'te ijabatotia'kme'y. —Diosen Nokirega' Pedrotaj ona'uyate.

²¹ Ken Pedro huabokerek e'nahue'yo o'huarakonpo, —Do'taj on'ukne. ¿Mena'po bo'tiak? —Pedroa o'mana'uyate.

²² —Cornelio capitána mo'ta'moname'ne. Ke'na huadakda o'e. Diostaj o'nigpejika'. Ke'na huadakda o'e aya'ada judío aratbuta o'noknopoe'ika'. "Pedrotaj o'nen jakyo yatotiak kenda e'manmadika' a'peeya'po yatotiak." Diosen huata'moneria Corneliotaj oname'te.

—Cornelioen huanaba'a o'nona'uyate.

²³ Pedro huanaba'taj o'batokudnok keyo on'tay'uyate. Eme'te kenomeyere Pedro o'hua'po kenpa'ti Jopeyo huage'eri huama'buy kenere onhua'uyate.

²⁴ Eme'te Cesarea huakka' jakyo on'tiakuyate. Keya' Cornelioere Cornelioen onaratbutyo ke'nen huabet kenpa'ti ke'nen huadi' ogkupopakpo Pedrotaj o'nonmabopo. ²⁵ Kenoka' Pedro Cornelioen jakyo ekye'te Cornelio o'huagorokpo Pedrotaj o'ikudata'tepo konig Diostaj on'ikudata'tika'nig konig o'ka'uyate. ²⁶ Pedroa ona'po:

—Yabo'. Dios ehue' ijje'y. Huabokerek on onigti ijje'y. —Pedroa ona'uyate.

²⁷ Ken o'boddepo on'batia'pakondepo jakyo o'kudpo huakka' aratbut ogkupopakte o'bahuahuay'uyate.

²⁸ O'bahuahuaydepo Pedro o'mana'po:

—Do judío aratbut ijje'y. Judío aratbuttaj Moisésa mona'nok nog aratbutere kupopakhue'dik mo'ene. Kenomeyen jakyo kudhue'dik mo'ene. Nog aratbutere kupopakdik mo'ene. Ikken Diosa e'yorokyanig huaboa'da me'nopoe'ame'ne. ²⁹ Kena'po o'nen huanaba' "Yatiak," menoname'nok sigpi' mana'pakhue'ada ijtiakmey. Mena'po men'totia'k, mena'. —Pedroa Corneliotaj ona'uyate.

³⁰ —Nog adikken terea' e'huadte konig oy terea' e'huadte konig Diostaj ijtiona'pakikay ijtiona'pakmey. I-dada huabokereka be'tibome'ne. Senogda o'otpo, ³¹ "Cornelio Diosa e'tiona'pak me'pejka'ne. Kenpa'ti pai'da aratbuttaj i'bayokikame'tenok Diosa okkahuehue' o'epo. ³² Jopeyo huanaba' yamata'mona', Simón Pedrotaj kan'duke'po Simón sí'dak jabukka' huaka'erien jakyo o'ika'. Ke'nen jak e'pogtone'te o'e." Senogda yudtaj o'otpo huabokereka ennak ³³ ida on'taj kan'totiake'po ijmata'mona'mey. 'Urua'da kenda i'nigpeepo on i'tiakdenok oy iyoda oro' o'ene. Diosa e'tiahuyate aya'da Diosa menuyetnig e'peeta' o'paki. —Cornelioa Pedrotaj ona'uyate.

Cornelioen jakya' Pedroa o'manbatia'pakonhua'uyate.

³⁴ —Aya'da aratbuttaj konigti Diosa o'pakika'po e'bae'ta' o'pakika'. Judío aratbuttaj nog aratbuteretaj o'pak huaboa'da ijnopoey. ³⁵ Nogbayo nogbayo aratbut Diostaj e'nigpeenayo kenpa'ti huadakda ogkika'nok Diosa kenomeytaj o'pakpo bae'dik o'e. ³⁶ Jesucristotaj huadak hua'a Diosa Israelen adhuea' huayayotaj o'manopo'ey'uyate. Jesucristotaj huaknop'e'eritaj o'manopo'noey'ika'. Jesucristo aya'enda Huairi o'ika'. ³⁷ Juana yan'nopo'korea', bautiza yagka' e'manbatia'pakika'de'te Jesucristoen huadak hua'akon huakkuruda Galilea huadaribaya' on'topakonpo nogok aya' Judeabayo on'manbatia'pakika'uyate. Opudomeya kenda daka' mo'nopo'ene. ³⁸ Jesús Nazareteria aya'da kakike'po Diosen Nokireg Jesús'taj o'yokuy Diosa, Diosen Nokireg Jesús'taj o'teypaka'uyate. Opuda mo'nopo'ene. Jesús huadakda o'kika'po o'bayarea'ika'po kenomeytaj toto'a o'manopo'toenok toto'taj o'maenika', Diosa o'tihuapoknok Jesús'a o'kad-huahuika'nig opuda mo'nopo'ene. ³⁹ Judeabaya' kenpa'ti Jerusalénya' aya'da Jesús'a o'kikame'nig oro'a o'ti-ahuayikamey kenpa'ti judío aratbuta Jesús'taj hueypa cruzte on'beta'po on'darakme'nig'a ⁴⁰ bapa' huame'noe eme'te Diosa Jesús'taj o'noyhuadame'te. Oro'taj Jesús bo'tiahuy'eame'ne. ⁴¹ Jesús'a aya' aratbuttaj bati-ahuay'eahue' o'eme'. Oro'tayo'da bo'tiahuy'eame'ne. Oro'taj Jesús'en a'manbatia'pakaya'po Diosa boktie'ea'uyne. Jesús'a e'noyhuadde'te kenere oro' o'bape'mey kenpa'ti hue'ey o'mai'mey. ⁴² Huabueyeria huano'e'eria huadak dakhue'pi' ogkika'uyate. Dakhuea' huaka'eritaj castiga kamagke'po, huadak huaka'eritaj Diosere kamanoeanhuahuike'po Diosa Jesús'taj oe'uyate. Kenda yan'manbatia'pakonhuahuikati' Diosa mona'uyne oro'taj. ⁴³ Aya'tada Jesús'taj o'noknopo'epo on'nigpejka'nok Diosa dakhuea' e'ka' ya'bakkahuea'apet. Kenpa' aya'ada Diosen huamanbatia'pakeria on'batia'pakuyate. —Pedroa Corneliomeytaj o'manbatia'pakuyate.

Nog aratbuttaj judío ehue'taj Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate.

⁴⁴ Pedroa aratbuttaj e'manbatia'pakte Pedrotaj daka' huape'e'eritaj Diosen Nokirega ida o'manopo'toe'uyate.

⁴⁵ Nog aratbut judío ehue'taj Diosen Nokirega o'manopo'toenok kenpa'ti nogda nogda hua'a o'da-pakpo 'uru'a'da o'e Dios, huaboro'da o'e Dios, huadakda o'kika' Dios on'batia'paknok judío huanigpejka'eri Pedroere on'tiakdenig'a kenda on'peepo on'mepuke'uyate.

⁴⁷ —Konig oro'taj Diosen Nokirega mo'manopo'toe'po inomey nog aratbuttaj Diosen Nokirega o'manopo'toedenok. Inomeytaj bautiza ogkahue' ya'e', ahue'dik mo'ene. —Pedroa o'mana'depo.

⁴⁸ —Jesucristoa o'paknok bautiza mogke'. —Pedroa o'mana'uyate. Bautiza e'magkade'te "Iyo sue'da huame'noe ya'e'ika'." Pedrotaj Corneliomeya o'nona'nok kenteda Pedro o'unhua'uyate.

Nog aratbuta Jesucristotaj huaboa'da o'noknopo'eme' Jerusalényo judío huaknopo'e'eritaj Pedroa o'manbatia'pakuyate.

11 Judío aratbutnayo Apagba'taj o'nigpeeon-huahuikame'te. Oyda nog aratbutada Diosen huadak hua'a huaboa'da o'noknopo'epo on'nigpeedeme'te. Kenda Jesús'en doce huamata'moneria aya'da huama'buyere Judeaya' on'matipe'e'uyate. ² Jerusalényo onte'ti Pedro ekyede'te sue'ada judío aratbut Pedrotaj kenda dakhue'dikda o'nona'uyate. Nog aratbuttaj huasi'dak oktegdik o'nika' huanopo'e'eria.

³ —¿Mena'po nog aratbuttaj i'bahuahuame' i'mata'unhuame' kenpa'ti nog aratbutere i'bapudhuame'? —Dakhuea'da i'kame'te Pedrotaj o'nona'uyate.

⁴ Kenomeytaj aya'da konig o'eme' Pedroa o'manbatia'pakpo:

⁵ —Jope huakka' jakyo ijjepo e'tiona'pakte konig e'bayorokonig ijtiahuyamey kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakme'. Do ehua'ete meyhue'da on'huarakame'. Ken konig e'y-oro'konig ijtiahuyamey. ⁶ Daka' ijtiahuyapo dubayo huag'eri botta' botta' hua'i o'neme' barakyo huag'eri o'neme' bakoy o'neme' bihuibeta' o'neme' ijbati-ahuamey. ⁷ "Yabo' Pedro, yaarakpo yabape'." Kurudya' ena'te ijpeemey. ⁸ "Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik o'ene. Pehue'da ijikamey." Yona'mey. ⁹ Onte'ti kurudya' Jesús'a mena'po: Ken huaen "bape'dik mo'ene." Diosa huaboa'da oa'nok "bapehue'dik o'ene," ahue' ya'e'. Kurudya' mename'ne. ¹⁰ Ona'ti ona'ti bapa'a kurudya' konigti ijpeemey. Ijpe'edepo kurudyo onte'ti aya'da on'behuikonme'te. ¹¹ Aya'da en'behuikonde'te ken jakte ijjunhua'uy bapa' huabokerek o'nokyedeme'. Cesarea huakka' jakya' huairia o'mata'moname'te. ¹² "Me'pukhue'ada yahuati'. Kenomeyere yahuati'."

Diosen Nokirega me'ta'moname'ne. In seis huama'buy Jesús'en huanigpejka'eri doere o'huamey. Huairien jakyo o'kudmey. ¹³ Ken huairia ke'nen jakya' Diosen huata'moneritaj o'tiahuyame'te. "Jopeyo yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ¹⁴ Ontaj o'nen huabeteretaj o'batia'pakapo. Opud dakhuea' e'ka'taj Diosa nopo'tihueke'dik mo'epo o'manopo'yarea'po onte'ti Diosere mo'noeanhuahuika'apone. Pedroa opudtaj o'

batia'pakapo." Diosen huata'moneria huairitaj o'bopo oname'te. ¹⁵ Ken, do'hua huaboa'da e'manbatia'-pakde'te Diosen Nokirega o'batikotepo o'manopo'toeme' konigti oro'taj huakkuruda mo'nopo'toeyne. ¹⁶ "Hue'eya' Juan bautiza egkapi' opudtanayo Diosen Nokirega mo'nopo'toeyapone." Kenda Jesús Huairia moname'ne, kenda ona'ti ijnopounmey. ¹⁷ Kenoka' Jesús Huairitaj oro' o'nigpeika'demey Dios Diosen Nokireg bo'yokdeme'ne. Konigti Diosa o'pakpo nog aratbuttaj Diosen Nokireg o'bayokme'te, "O'nen Nokireg bayokhue' yae', Dios." Ahue'dik ijjemey. —Pedroa o'mana'uyate.

¹⁸ Kenda judío aratbut on'peedeipo dakhue' hua'a o'nokbatikon'uy.

—Huadakda i'e, Dios. Nog aratbut kenpa'ti Diostaj nopo'korea'dik o'ne kenpa'ti Diosere onte'ti noon-huahuika'dik o'neapo. —Judío huaknopoe'eri hua-ma'buya oda'uyate.

Antioquía huakka' jakya' nog aratbut huakka'ada Jesús-taj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

¹⁹ Kenoka' judío aratbuta Estebantaj on'arakdepo huaboa'da Jesús en nog huanigpeika'eritakon on'magka'nok on'mamon'uyate. Jesús-taj huaknopoe'eri nogyon nogyon on'bahua'uyate. Fenicia huadariyo on'hua'uyate. Chipre huagkuta'mejyo on'hua'uyate. Antioquía huakka' jakyo on'hua'uyate. Keyo aya'da Jesús a o'kadhuahua'uyate. Kenda on'manbatia'-pakika'uyate. Judío aratbuttayo'da on'manbatia'-pakika'uyate. ²⁰ Jesús en huaknopoe'eri Chipre huagkuta'mej huag'eri kenpa'ti Cirene huakka' jak huaknopoe'eriere Antioquía jakyo on'hua'uyate. Kenda Jesús o'kadhuahua'uy kenda on'manbatia'pakon-hua'uyate. Aya'tada on'manbatia'pakonhua'uyate. Judío aratbuttaj nog aratbuttakon kenda Jesús a o'kadhuahua'uy on'manbatia'pakonhua'uyate. Kan'nopo'yare'po on'manbatia'pakika'uyate. ²¹ Huaknopoe'eria on'manbatia'pakonhua'nok Diosa teyda o'batihuapoknok huakka'ada Jesús-taj huaboa'da on'nopo'korea'depo o'noknopoe'uyate. Nog aratbutadakon Jesús-taj on'nigpeeyate. Huabokereken eknopoika'nayo o'nenonpo Jesús Huairienkon o'noknopojika'uy.

²² Kenda Jerusalénya' huanigpeika'eri on'peedeipo Antioquíayo Bernabétaj on'ta'mona'uyate. ²³ Ken okyedeipo Diosa 'urua'da o'manopo'tihuekea'depo o'manopo'durugpakame'te. Kenda Bernabé o'tiahuaydepo durugnada o'epo "Jesús Huairitaj daka'da yan'nigpeeunhuahuikati'," Antioquía huaknopoe'eritaj o'mana'uyate. ²⁴ Bernabé huadakda o'epo Diosen Nokirega huakka'da o'nopo'toenok Jesús-taj daka'da o'nigpeika'po o'manbatia'pakonhuahua'nok huakka'ada Jesús-taj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

²⁵ Nogok Bernabé Saulotaj a'ukya'po Tarso jakyo o'hua'uyate. O'huahuaypo Antioquíayo o'tohua'uyate.

²⁶ Jesús en huanigpeika'eriere o'neonhuahua'po huakka' huaknopoe'eritaj on'manmadika'onhuahua'uyate, nogbayoktida on'manmadika'onhuahua'po. Keya'

Antioquíayo huakkuruda Jesús en huaknopoe'eritaj cristianos on'madikka'uyate.

²⁷ Kenoka' Jerusalénya' Antioquíayo sue'ada Diosen huamanbatia'pakeri on'hua'uyate. ²⁸ Agabo o'bodpo, o'manbatia'pakpo, "Aya' huadariya'da aypo o'pai'ere ehue'da o'epo." Diosen Nokirega o'nopoea'nok Agabo a o'manbatia'pakuyate. Kenoka' Claudio Roma huairi ee'te huabada aypo o'pai'ere ehue' o'uyate. ²⁹ Judea huama'buytaj huakupe mon'manigta'mona' Antioquía huaknopoe'eri o'da'po ke'na sue'da o'toepo sue'da kata'mone', ke'na huakka' o'toepo huakka' kata'mone'. ³⁰ Huakupe on'huedea'depo kan'tohue'po Saulotaj Bernabétaj on'mata'mona'po, Judea huanigpeika'eri huairitaj kan'bayoke'po huakupe on'ta'mona'uyate.

Jacobotaj on'arakuyate kenpa'ti Pedrotaj ogkudā'uyate.

12 Kenoka' Antioquía huanigpeika'eria Judea huama'buytaj huakupe on'ta'mona'uyate. Kenoka' Herodes Roma huairi Jerusalényo o'epo ke'nen sorotataj Jesús en huanigpeika'eritaj huaboa'da dakhue'da on'magka'po, sue'tada on'magka'uyate. ² Jacobotaj kan'arake'po sorotataj o'mata'mona'nok siroa Jacobotaj on'arakuyate. Jacobo Juanen huama'buy o'uyate. ³ Jacobotaj en'arakte judío huairi durugda o'nenok Herodes kenda o'peedeipo Pedrotakon o'kudā'uyate. Biahue' pan huape' fiesta ee'te Pedrotaj ogkudā'uyate. ⁴ Pedrotaj en'kudade'te meyahuedda botta' botta' sorotataj on'tiokika'po, sikyoed nog kupoada on'tiokika'po, bisik nog kupoakon on'tiokika'po, sikyo nog kupoakon on'tiokika'po. Judío en fiesta e'pokde'te a'araka'po aratbutpoya' ijto'rokapoy Herodes a o'nopoe'uy. ⁵ Huabakudā' jakyo sorotataj Pedrotaj daka'da en'tiokikapi' Jesús en huanigpeika'erianayo on'pakpo on'tiona'pakonhua'po. Pedrotaj ka'tihuapoke'po Diostaj on'tiona'pakonhua'uyate.

Huabakudā' jakya' Diosa o'oroka'uyate Pedrotaj.

⁶ Ken sikyo o'epo, eme'te aratbut kan'tiahuaye'po Herodes Pedrotaj oroka'dik ee'tada botta' sorotataj Pedrotaj nopoyo onhueda'po on'totay. Botta' sirobia on'ba'tidukupo Pedrotaj. Kenpa'ti akbogpete nogomey sorotataj huatioka'eri o'nepo. ⁷ Jakyo ijhuiti ehue' Diosen huata'moneri o'bo. Huabakudā' jakyo jeyda o'epo Diosen huata'moneri Pedrotaj huapidta' o'deydeypo o'maboa'po,

—Idada yabo'. —Ona'nok.

Ken sirobia e'ba'tiduku' oktikuonka'uy.

⁸ —Baka'bia teya' yatagpotinuku', hua'iot yaoton. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

Pedroa e'otde'te,

—Huaot yaotonpo, do'taj betahua'. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁹ Ken Diosen huata'moneritaj o'tahua'po huabakudā' jakya' Pedro o'orokpo. Diosen huata'moneria me'oroketpi' buttidapi' ijjet nopoe'hue' o'epo ijyorokidapi' Pedro o'nopoe'po. ¹⁰ Huakkuru sorotataj hua-

tioka'eritaj o'timononpo nogta'kon o'matimononpo siro jakhui'kayte o'neato'uy. Siro jakhui'kay adpen huakka' jak o'e. Onda ekhuike'te o'norokuyate. Kurute o'tohua'po adta'mon Diosen huata'moneria Pedrotaj okhua'uyate.

¹¹ —Huabakudā' jakya' Diosen huata'moneria do'taj me'oroka'dene, huaboa'da Pedroa o'nokotdepo, Herodes Huairitaj kenpa'ti judío aratbuta do'taj menarakapeya'po do'taj katioke'po Diosa ke'nen huata'moneri menigta'mona'dene, buttida o'e. —Pedroa huanopoya'da o'nopo'e'uyate.

¹² Kenda Pedro o'noponhua'po Maríaen jakyo o'hua'uyate. María Juan Marcosen huayē o'uy. Maríaen jakyo huakka'da on'kupopak Diostaj on'tiona'pakonhua'po. ¹³ Akbogpeta' Pedroa o'mana'po Rode mune'y-ōā akbogpete o'huatiakpo beati yaetapo o'huatiakuy. ¹⁴ Pedroa oa' o'kiā'po huakka'da o'durugpakonpo okhuikehue'ada o'korudpo o'ketpo, "Kurute Pedro o'e," o'mana'uyate.

¹⁵ —Nama'da ia'. —E'nona'te "buttida ijjay," Rode o'mana'uyate.

—Pedro ehue' o'e. Ke'nen huata'moneri o'eta. —Ona'ti o'nona'uy.

¹⁶ Ken konig en'batia'pakte Pedroa menigokhuike' o'mananhua'uy. Kenoka' o'nokhuike'depo Pedrotaj on'ti-ahuaypo on'mame'pukeonuyate. ¹⁷ Pedroa o'batepo yan'batik o'mana'po. Diosa huabakudā' jakya' me'oroka'ne, Pedroa o'manbatia'pakpo,

—Jacobotaj kenpa'ti huama'buytaj konig ijmanbatia'paki kenda yan'manbatia'pakti'. —Pedroa o'mana'depo nogyon o'bakhua'uyate. ¹⁸ Emede'te, "¿Pedro men ya'e? ¿Be'a yatikuj?" Huayahuaya huabakudā' jakya' sorotataj on'me'pukpo digā'da on'batia'pakuyate. ¹⁹ "Pedrotaj yan'ukpo yan'totiak." Herodesa e'mana'te huahuayhue' o'nenok, "¿Menpa' ya'monate?" Sorotataj o'mana'po, "Sorotataj yan'arak." Herodesa o'mana'uyate. Nogok Herodes Judea huadariya' o'hua'uyate. Cesarea huakka' jakyo ā'ikaya'po o'hua'uyate.

Herodestaj ida o'bueya'uyate.

²⁰ Kenoka' Tiro huakka' jak aratbuttaj kenpa'ti Sidón huakka' jak aratbuttaj Herodes o'mahuadiay'uyate. Herodes huairien huadariya' Sidón aratbuttaj Tiro aratbutere aypo o'bayokika'uyatenok. Sidón aratbutere Tiro aratbutere Herodeste on'bahuahua'nig'a, huairitaj kudhued Blastotaj on'huahuaypo on'batia'pakuyate. Blasto huairien jak huato'e'eri o'uyate "Oro'taj mo'tinoeyē." Huairitaj monigbatia'pak. Tiro aratbutere Sidón aratbutere o'nona'uyate. ²¹ Ken huame'noete mene'batia'pak. Herodesa oa'me'po ken huame'noete Herodes huairien 'uruda huaok o'otpo huairien huahuadte o'huaddepo. Tiro aratbuttaj Sidón aratbutere o'manbatia'pakuyate.

²² —Ke'na o'manbatia'paknig "Huabokerek ehue' o'e. Ke'na Dios Huairi o'e." —Utta'da on'mana'uyate.

²³ "Diosyo'da huadakda o'ika'." Herodesa ahue' o'ēnok ijhuiti ehue' Diosen huata'moneria dakhue' o'ean'uy. Morokdu'ada o'pe'po o'bueya'uyate.

²⁴ Nogya' nogya' Jesús Huairitaj on'manbatia'pakonhua'nok huakka'ada huaboa'da on'nigpe'e'uyate.

²⁵ Ken, Bernabé Sauloere Jerusalényo paí'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'depo dakhuaapa o'gkaddepo Juantaj on'tohua'po Jerusalénya' on'kumejdepō. Antioquíayo onhua'uyate. Juan on'dikka'uyate Marcos.

Bernabé Sauloere nogbayo nogbayo Jesúsēn huadak hua'a a'manbatia'pakikaya'po huaboa'da on'bahuae'uyate.

13 Ken Antioquíayo Jesúsēn huaknopō'e'eri o'gkupopakika'po Diosen huamanbatia'pakeri o'nuyate. Kenpa'ti huamanmadika'eri o'nuyate, Bernabé o'ēpo, Simón o'ēpo, Lucio o'ēpo, Manaēnere Sauloere o'nepo. Simón on'dikka'uyate Negro. Lucio Cirene huakka' jak huag'e'eri o'uy. Herodes Galilea huadaribayo huairiere Manaēnere on'kerekuayate.

² Diostaj on'batadi'kea'po Diosa e'tiona'pakte me'pe'e'po bapehue' o'nunhua'nok,

—Bernabé Saulotaere yan'mata'mona'. Nogya' nogya' Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakonhuahuike'po yan'mata'mona'. —Diosen Nokirēgā o'mana'uyate.

³ Diostaj aya' on'tiona'pakdepo kenpa'ti bapehue' e'e' on'batikdepo Bernabētaj Saulotaere on'batibata'tepo Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakike'po on'mata'mona'uyate.

Chipre huagkuta'mejya' Bernabé Sauloere Jesúsēn huadak hua'a on'manbatia'pakuyate.

⁴ Ken Diosen Nokirēgā Bernabētaj Saulotere o'mata'mona'denok Seleucia huakka' jak e'pogte o'nokye'uyate. Keyā' Chipreyokon huagkuta'mejyo kusipete o'nokteg'uyate. ⁵ Salamina huakka' jakyo e'pog dagkotte on'betdepo judíoen huaitake' jakyo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakato'uyate. Juana huatihuapokonhua' on'tohua'uyate. ⁶ Huaboro' huagkuta'mejyo huabada on'huae'depo Pafos huakka' jakyo o'nokye'uyate. Keyā' Barjesús judío aratbuttaj on'huahuay'uyate. Barjesús tidig huakika'eri o'ēpo da huamanbatia'pakeri o'ēpo Diosen huamanbatia'pakeri ijje' nama'da oa'ika'uyate. ⁷ Barjesús gobernador huairiere o'ika'po gobernador huairi Sergio Paulo huakka'da o'nopo'ika'uyate. Apagba' e'peeta' o'pakpo "Bernabé Saulotere yan'totiak." O'mana'uyate. ⁸ Tidig huaka'eritaj on'dikka'uyate Elimas. Saulotaj Bernabētaere manigpe'e'hue' ya'e'. Nama'da on'mana'. Gobernador huairitaj ona'uyate. Kenda oknopōehue' ya'e'. Ona'uy. ⁹ Ken Saulotaj on'dikka'uyate Pablo Diosen Nokirēgā huakka'da o'nopo'tōēnok Barjesústaj buttida daka'da o'tiahuaypo,

¹⁰ —Nama'da huaa'eri i'ēne. Dakhue' i'kika'ne. Totō'ensi'po i'ēne. Huadak e'kika' eretpakhue' i'ika'ne.

"Diostaj e'nigpe'e' dakhue'da o'e." Nama'da i'ika'ne.

¹¹ Oy Dios Huairia ontaj sue'pi' dakhue' megka'apone. Ekpobig i'ēapone. Sue'da huame'noe niokpo tiahuayhue'dik i'ētuapone. —Pablo Barjesústaj ena'te kenokda

okpobig o'unpo sikkiregda o'mabodpo tiahuayhue'dikda o'unpo be'api' men'ta'koypo men'tohue'po o'baukuy. ¹² Kenda gobierno huairi o'tiahuaydepo, Dios Huairied e'manmadika'taj o'me'pukepo Dios Huairitaj huaboa'da oknopogeyate.

Pablo Bernabéere Pisidia huadariyo Antioquia jakyo o'nunhua'uyate.

¹³ Pablo Pafos jakyo kusi'petone'yo on'bakudpo huaboro' e'pog o'nokteppo Perge jakyo o'nokyeyate. Perge Panfilia huadariyo o'ge. Juannayo Pergeya' o'bakkorepo Jerusaleny o'hua'uyate. ¹⁴ Nogok Perge jakya' o'norokpo, Pisidia huadariyo on'hua'po. Pisidia huadariyo nog Antioquia jakyo o'nokyeyate. Keyo okmapie'ahuaddikte judio aratbuten huaitake' jakyo on'kudpo on'huaduyate. ¹⁵ Ken Moisésba' o'bona'pakdepo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakba' o'bona'pakdepo huaitake' jak huairia Pablotaj Bernabétere on'mana'po:

—Aratbut egkupopakte e'manmadika'ta' e'paknayo monmadika', eg'. —Huaitake' jak huairia on'mana'uyate.

¹⁶ Ken Pablo o'bodpo eda'te yan'batik o'batepo, —Yan'pee', Israel aratbut. Kenpa'ti yan'pee' nog aratbutada Diostaj huanigpejika'eri. ¹⁷ Israel aratbuten Dios oro'en adhuae'pane'taj o'baktie'ea'uyate. Egipto huadaribayo nog aratbutenbayo oro'en adhuae'pane' e'neonhuahuikaya' Diosa o'maitaka'uyate. Kenpa'ti Egipto aratbuten huadariya' Diosa teynanada o'epo o'maorka'uyate. ¹⁸ Nog huadariyo on'bahuae'onhuahua'uyate. Sue'da aratbut e'nahue'yo cuarenta huabayok on'bahuae'onhuahua'po keyoda Diosa daka'da o'matoge'unhuahua'uyate. ¹⁹ Ken, Canaan huadariyo nogda nogda aratbut o'neonhuahua'ika'po, ken huadariyo siete gobierno en'matoge'ika'te Diosa oro'en adhuae'pane'taj Canaan huadari a'bayokya'po Canaan huadari aratbuttaj Diosa o'tihuapoknok oro'en adhuae'pane'a on'baarakpo aya'tada on'baarak'uyate. ²⁰ Ken cuatrocientos cincuenta huabayok e'eted noga noga huamanoeya'eri huairi on'kudjika'po Israel aratbuttaj on'matoeonhuahuika'uyate. Ta'pote Samuel Diosen huamanbatia'pakeri huairi o'uyate. ²¹ Kenoka' oro'en adhuae'pane'a gobierno huairi on'eretpakpo "Beyok." Diostaj o'nona'uyatenok. Diosa Saúl, Israel huairi o'manigyahuea'uyate. Saúl Cisensi'po o'uyate. Benjamín aratbut o'uyate. Cuarenta huabayok Saúl Israel aratbuten huairi o'unhuahuika'uyate. ²² Nogok Diosa Saúl huairi ee' okkaypo o'empo Davidtaj Israelen huairi o'yahuea'uyate. "David Isaiensi'po huadakda o'kika'. Do'taj be'nopo'durugpaka'ne. Aya'da ijpakika'nig o'kika'apo." Diosa Davidtaj o'tia'pakuyate. ²³ Nogtiada David adhuae' huasi'poed huayayo huasi'poed huayayoa Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apo. Diosa o'mana'uyate. Jesús kenda huabokerek o'ge. ²⁴ Jesús manmadikahued e'eted Juana aya'da Israel aratbuttaj o'mana'po: "Yan'nopo'korea' yan'nopo'korea'po bautiza yagka'." Juana o'mana'uy-

ate. ²⁵ Juana o'manahuahuika'depo, o'kuhuitdeapo nogiti o'mana'po: "Diosen Cristo o'ge. Do'taj mo-knopenig'a Cristo ehue' ijje. A'ti o'geapo a'ti bo'huati-akapone. Ke'na huadaknanada o'ge. Donayo dakhue'da ijje."

²⁶ Opuđtaj o'nona'ne, egomey. Opuđ Abrahamen adhuae' huasi'poed huayayo huasi'poed huayayo mo'ene. Kenpa'ti opudomey Diostaj huame'pukerimeytaj o'nona'ne. Diosa mo'nopo'yarea'apone onte'ti kurudyo mo'noeanhuahuika'apone, opudtehuapa' yanoknopojkati'. ²⁷ Ken Jerusalén jak huage'eri kenpa'ti kenomeyen huairi Jesústaj oknopogehue' o'neonhuahuika'uyate. Dios Jesústaj o'ta'mona'uyate oknopogehue' o'ne'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete Diosen huamanbatia'pakerienba' on'mona'pakpo oro'en judio huairia on'pejika'nig'a nopoenkahue'da o'nika'uyate. Konig Diosen huamanbatia'pakeria onda'ika'uyatenig konigda Jerusalén jak huage'eria huairiere dakhuea' o'nogka'uyate. Kan'arake'po Jesústaj on'bayokuyate. ²⁸ Jesús kenpa'da huadknada o'jika'po sigpi' dakhuea' kahue' o'jika'nok "dakhuea' o'kika'," huahuaa' nopogehue' ee'pi' "Yaarak, yaarak." Pilatotaj o'nona'uyate. ²⁹ Jesústaj aya'da yagkapetnigtaj Apagba'te on'timadoya'uyate. Aya'da kenda ogka'depo e'bueyde'te hueypa cruzya' on'huaraka'po on'tohua'po kubarakyo on'hueda'uyunig'a ³⁰ Diosa e'bueytada o'noyhuada'uyate. ³¹ Galileaya' Jerusalén jakyo Jesús en huanigpejika'eria Jesúsere on'huae'ika'uyate. Jesús e'noyhuadde'te kenomeytaj Jesús o'bahuahuayonhuahua'uyate. Nog huame'noe nog huame'noe Jesús men'tiahuayde'po o'bahuahua'uyate. Oy Jesústaj aratbuttaj on'manmadikika'.

³² Opuđ kan'nopo'durugpake'po oro'a on'nigbatia'pakne. "Do'hued Huasi'potaj ijnoyhuada'apoy." Diosa oro'en adhuae'pane'taj o'mana'uyenok oro'a o'nonbatia'pakne. ³³ Kenda Diosa o'mana'uyatenig oy oro'taj mo'nigka'deme'te Jesústaj o'noyhuadame'te. Oro' kenomeyen a'neneriensi'po o'ene. "On do'hued Huasi'po me'taene. Oy o'noyhuada'ne." Apagba' salmo botta'a'te kenda o'madoya'uyate. ³⁴ "Konig 'urunanada o'ka'apone" Jesústaj e'huaada Davidtaj Diosa ona'uyate. Kenda oa'uyyo Jesús buey parahue'dik kaepo o'noyhuadame'te. ³⁵ Kenpa'tion nog salmote oa'po: "O'nen 'urusi'poda huadi'nanada o'genok so'parahue'dik kaepo, Apag Dios." Apagba'te kenpa' oa'. ³⁶ Ken a'nennada David Diostaj o'nigpejika'po Israel aratbuten gobierno huairi o'unhuahuika'uyate. Nogok o'buey'uyate. Ke'nen apagkudakere ontayo' ogkubarakka'uyate. Kubarakya' David o'para'uyate. ³⁷ Jesústanayo Diosa o'noyhuada'nok parahue' o'eme'te. ³⁸ Jesústaj opudomeya' eknopog'nayo Diosa dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'ene yan'nopojkati', egomey. ³⁹ Moisésstaj opuđ mo'nigpejika'nok Diosa nopo'tihuekehue' mo'jika'ne. Oynayo aya'da be'api' Jesústaj o'noknopogenok Diosa kenomeyen dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'apo.

⁴⁰ Diostaj huatierikeria yan'tiahua'y. Diga'da mo'mame'pukpo mo'mabueyapone. Opud e'manoete konig tiahua'yhued o'neonhuahuika'uyate 'urua'da ijka'apoy. Kenda opuda oknopogehue' mo'ea'pone. Kenda e'manbatia'pakika'tada oknopogehue' mo'ea'pone. Kenda Apagba' huamanbatia'pakeria a'nenda o'mana'po, keyoj, daka'da yan'nopogepo konigti kahue'yane'. —Kenda Pabla o'mana'uyate.

⁴² Ken Pablomey judioen huaitake' jakya' e'norokde'te "Nog okmapie'ahuaddik huame'noete iyo onte'ti yan'kumej nogiti konigti Jesustaj monbatia'pak." Pablota' o'nona'uyate. Judio ehue' nog aratbuta kenpa' o'nona'uyate. ⁴³ Ken judioen huaitake' jakya' aratbut o'norokdepo huakka'mon Pablota' Bernabetaere on'batahua'po, judio aratbut o'nepo kenpa'ti nog aratbut konigti judio aratbut e'dik o'nepo Diostaj on'nigpejka'po on'tiona'pakika'po. "Dios huadi'da mo'enek daka'da yan'nigpejka'. Jesustaj yanoknopogepo batikhue' yanika'." Pablo Bernabeere on'mana'uyate.

⁴⁴ Nog semanok okmapie'ahuaddik ee'te aya' huakka' jakyo huage'eria ogkupopakuyate. Diosen huadak hua'a Jesustaj e'peeta' on'pakpo on'kupopakuyate. ⁴⁵ Kenoka' huakka' aratbut Pablota' a'peeya'po egkupopakte judio aratbuta on'tiahua'ydepo, diga on'bahuahuaypo, "Nama'da o'mana'." Pablota' on'huaa'po, Pablota' dakhuea'da on'bahuua'uyate. ⁴⁶ Pablo Bernabeere me'pukhue'ada 'urua'da on'mana'po:

—Opud judio aratbuttaj huakkuru Diosen huadak hua'a Jesustaj manmadika'dik o'nenig'a opudnayo e'peeta' pakhue' mo'epo onte'ti Diosere e'noeonhuahuika'ta' pakhue' mo'enek nog aratbuttaj Jesusen huadak hua'a o'manmadika'apoy. ⁴⁷ In konig Dios Huairia oro'taj mo'ta'mona'uyne:

Judio aratbut ehue' huage'erite on'ta'monapone. Konig huakjey onyahuea'dene mona'po. Aya' aratbuttaj aya' huadariyo huadak hua'a kan'manopogea'e'po onte'ti Diosere manoeanhuahuika'dik kan'manopogea'e'po on'ta'monapone.

—Pabla o'mana'uyate.

⁴⁸ Kenda nog aratbuta on'peepo on'durugpakpo kenda Diosen e'manmadika' uruda o'e. On'batia'pakuy. Kenomeytaj onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apopo Diosa o'baktie'ea'uyate. Jesustakon o'noknopogeyate. ⁴⁹ Ken huadaribayo huabada Diosen huadak hua'a Jesustaj on'manbatia'pakonhualuyate. ⁵⁰ Kenoka' judio aratbut Pablota' Bernaberetaj diga'da on'mahuadiaypo ettone' huairi Diostaj huationa'pakika'eritaj kenpa'ti huakka' jak huabokerek huairitaj judiomey on'huamahui'ia'uyate. Pablo Bernabeere dakhue'da ogka' on'bahuua'nok aratbut Pablota' Bernaberetaj on'magka'po kenomeyenbaya' on'maen'uyate. ⁵¹ Pablo Bernabeere on'bakhua'depo hua'i sorok on'nonokbitbitan'uyate. Aratbut huakka' jakya' dakhuea'da ogka'denok kan'nokote'po on'nonokbitbitan'uyate. Huakka' jakyo Iconioyo on'hua'uyate. ⁵² Ken, Jesustaj huaknopogeyeri

Antioquia' Diosen Nokirega huakka'da o'manopo'toenok durugda o'nika'uyate.

Pablo Bernabeere Iconio huakka' jakya' Jesustaj huadak hua'a on'manbatia'pakonhualuyate.

14 Ken Iconio huakka' jakyo Pablo Bernabeere o'nepo judioen huaitake' jakyo onokteyo' on'kudonpo Jesusen huadak hua'a 'urua'da on'manbatia'paknok huakka'da Jesustaj huaboa'da o'noknopoenka'po, o'noknopogeyate. Huakka'da judio aratbut kenpa'ti huakka'da nog aratbutada Jesustaj o'noknopogeyate. ² Judio oknopogehue'da o'nepo nog aratbuttaj nama'da on'manmahui'ia'po dakhue'dikda a'manopogeya'po. ³ Konigepo Pablo Bernabeere keyo o'neonhuahu'po Dios di'da o'epo Jesustaj mo'nigta'mona'uyate. Kenda me'pukhue'ada on'manbatia'pakonhualuyate. Jesus Huairia o'paknok aratbuttaj Pablomeya on'bayarea'onhualuyate. E'bayarea'te on'tiahua'po buttida on'batia'pak aratbuta on'nopogeyate. ⁴ Iconioya' sue'da huakka' Pablota' Bernabetaere on'pakuy. Nog sue'da huakka'mon aratbut kenomeytaj pakhue' o'nepo judio huairitaj on'pakuyate. ⁵ Kenoka' judio aratbutere nog aratbutere huakka' jak huairiomeya Pablota' Bernabeteere mon'batidi'ke kenpa'ti mon'bapa'ea' soatayo' on'bahuua'uyate. ⁶ Kenda Pablo Bernabeere huaboa'da on'peepo on'mon'uyate. Licaonia huadaribayo on'mon'uyate. Keyo Litra huakka' jakyo kenpa'ti Derbe huakka' jakyo on'mon'uyate, ⁷ Keya' Jesusen huadak hua'a on'manbatia'pakonhualuyate.

Litra huakka' jakya' Pablota' on'pa'ea'uyate.

⁸ Litra huakka' jakyo huabokerek huakket o'huadika'po hua'ehue'dik o'uyate. Kenda e'si'pogey o'epo kenteda o'huadonhuahuikame'te. Hua'ehue'da o'ika'uyate. ⁹ Pablo e'mana'te huabokerek huakket o'peedepo oknopogepo. Diosa yarea'dik me'ene oknopogedenig Pabla oknokotpo Diosa o'yarea'apo o'nopogepo ¹⁰ utta'da ona'po,

—Yabo'. Huada'kobopipen butuka' yabo'. —Pabla ona'uyate. Ken huabokerek e'yareadte idada o'bodpo huaboa'da o'hua'uduyate. ¹¹ Pabla huakkettaj o'yarea'nok Licaonia aratbut on'tiahua'ydepo kenomeyen hua'ate utta'da on'basagkia'udpo:

—Kenomey dios o'ne. Aratbuten huaso' o'nunpo kurudya' oro'omeytaj mo'nighuarakdene. —Licaonia aratbut utta'da on'basagkia'uyate.

¹² Licaonia aratbuten dios Jupiter kenpa'ti Mercurio. Bernabe dios Jupiter o'e, on'batia'pakuy. Pabla huamana'eri o'epo dios Mercurio o'e. On'batia'pakuyate.

¹³ Litra huakka' jak huakudte eatiokye'da dios Jupiteren jak o'uyate. Jupiter jak sacerdote vaca huakhuenere o'batotiakdepo Pablota' Bernabetaere a'yokya'po e'nigarakta' e'pakada. ¹⁴ Jesusen huata'moneri Bernabe Pablaere kenoka' kenda sacerdote nama'da yaka'apet on'nopogepo kena'po opiot

on'huis'uyate. Aratbut egkupopakyo on'kudonpo 'utta'-da o'mana'po:

¹⁵ —¿Mena'po opuda kenpa' boka'? Huabokerek opudonigti o'ey. Dios ehue' o'ey. Kenda bokika'nig dakhue'nanada o'e. Batikdik mo'ene. Dios Huanoeon-huahuikeritayo'da yan'nopo'korea'po yan'nigpejika'. Diosa kurud o'ka'uyate. Ote' huadariere e'pog o'ka'uyate. Aya'da kurudyo huage'eri, aya'da huadariyo o'ika'nig aya'da huakupayo huage'eri huahueyo huage'eri e'pog huage'eri oka'uyate. ¹⁶ A'nenda aya'da a'neneria katepi' on'pakpo ogkika'uyate. Diosa "Kahue'dik yanika'," manahue' o'uyate. ¹⁷ Dios huadakda o'e. Aratbuta kan'nopoike'po 'urua'da Diosa oro'taj bo'tihuapokonhuahuika'ne. Oro'taj ehui' mo'nigta'mona'ika'ne aypo mo'nigkerekaka'ika'ne, aypo bo'yokika'ne kenpa'ti oro'taj mo'nopo'durugpaka'ika'ne. —Pabloa Bernabéerea 'utta'da on'mana'uyate.

¹⁸ Kenpa' en'mana'pi' kenomey dios o'ne Listra aratbuta nama'da on'nopo'epo vaca e'nigarakta' o'deretpakpo o'darakay'uyng'a.

¹⁹ Ken Antioquía huakka' jakya' kenpa'ti Iconio huakka' jakya' sue'da judío aratbut on'batiakdepo nama'da huaa'eri o'epo Pablotaj yan'darak on'mana'nok huakka' aratbuta Pablotaj huida on'pa'ea'depo o'bueyde on'nopo'epo huakka' jak kurute on'totokuyate. Kenteda o'nen'uyate. ²⁰ Jesústaj huaknopoe'eria Pablote en'tikupopakte Pablo o'bodpo onte'ti huakka' jakyo o'kuduyate. Eme'te Bernabéere on'bakhua'po Derbe huakka' jakyo on'hua'uyate.

²¹ Derbe huakka' jakyo, "Jesúsa nopo'tihueke'dik mo'ene, onte'ti kurudyo noeanhuahuika'dik mo'ene," on'manbatia'paknok huakka'da huabo'da Jesucristotaj o'noknopoe'po on'nigpee'uyate. Nogok Listra Iconio kenpa'ti Antioquíayo on'kume'uyate. ²² Listra Iconio Antioquíayo Pablo Bernabéere huanigpejika'eritaj daka'da yan'nigpejika' on'mana'po. "Jesústaj daka'da yan'nigpeeonhuahuika'. Batikhue' yanika'. Nogiti nogiti opudtaj Jesústaj oknopohue' huage'eria dakhuea' o'magka'aponok pai'nanada mo'nopo'unhuahua'po Dios Huairiensí'po mo'ea'pone. Diosere mo'ika'apone." On'manmadika'uyate. ²³ Nogyo nogyo Jesúsen huanigpejika'eriyo' ogkupopakpo huanigpejika'eritaj huamatog' huairi on'baktie'ea'uyate. Kenpa'ti Dios ka'pee'po bapehue' o'nepo on'manigtiona'pakpo: "Inomey huanigpejika'eritaj huamatog'eri huairitaj daka' yamatog', Dios Huairi." On'manigtiona'pakuyate.

Antioquía Siriabayo ona'ti Pablo Bernabéere on'kume'uyate.

²⁴ Nogok Pisidia huadaribayo onpokonhua'po Panfilia huadaribayo on'noyepo. ²⁵ Perge huakka' jakyo Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakdepo Atalia huakka' jakyo on'hua'uyate. ²⁶ Keya' kusi'petone'yo on'kuddepo onte'ti Siriabayo Antioquíayo on'nokteppo. Keya' a'nenda Jesúsen huaknopoe'eria Pablotaj Bernabéeretaj on'mata'mona'uyate. On'mata'mona'po, "Jesúsen huadak hua'a aratbuttaj on'manbatia'pakapo. Kenomeytaj daka' yamatojika', Dios." on'tiona'pakuyate.

Pablo Bernabéere aya'da on'kuhuitdepo ona'ti on'kume'uyate. ²⁷ Antioquía huakka' jakyo on'noyedeppo Jesúsen huanigpejika'eritaj on'kupopakadepo, "Oro' nog jak nog jakyo Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakika'po Diosa 'urua'da bo'tihuapokika'ne. Diosa nog aratbut Jesústaj huaknopoe' o'batihuapokikame'." Pablo Bernabéerea kenda on'manbatia'pakuyate. ²⁸ Pablo Bernabéere huanigpejika'eriere huakka' puug o'nunhua'uyate.

Jerusalén huakka' jakyo Jesúsen huaknopoe'eri huairi ogkupopakuyate.

15 Kenoka' Judea huadari huage'eri Judeaya' Antioquía jakyo on'batiakuyate. Huama'buy huanigpejika'eritaj huabo'da on'manmadika'po, konig Moisésa o'mana'uyate huabokereken huasi'dak oktegdik mo'ene. Okteghue' ee'nayo Diosa nopo'koreahue' mo'ea'pone. Huabo'da on'manmadika'uyate. ² Kenda on'manmadika'nok Pablo Bernabéere Judea huamanmadika'eriere huayahuaya nogpa' nogpa' e'ka'taj ighua'da on'mana'uyate. Be'a buttida yaa' nopohue' o'nenok Jerusalén huakka' jakyo Jesúsen huata'moneritaj kenpa'ti huanigpejika'eri huairitaj kenda kan'batia'pake'po Pablotaj Bernabéeretaj kenpa'ti sue'da Antioquía huanigpejika'eritaj on'mata'mona'uyate.

³ Ken Antioquía huanigpejika'eri on'mata'mona'nok on'hua'uyate. Fenicia huadaribayo kenpa'ti Samaria huadaribayo on'pokonhua'depo on'manbatia'pakonhua'uyate. Nog aratbuta konig kenomeyen adhuea'pane' nama'da ogkika'uyng konigti ogkika'po, Diostakon a'nigpejkaya'po kenpa'da on'batikuyate. Kenda 'urua'da on'manbatia'pakonhua'nok huama'buya on'peedeppo huakka'da on'durugpakuyate.

⁴ Pablo Bernabéere Jerusalényo e'nokyede'te aya' huaknopoe'eri Jesúsen doce huamata'moneri huanigpejika'eri huairiere durugda on'matog'epo on'madokoe'uyate. Ken nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Diosa o'tihuapoknok Jesústaj on'manmadika'onhua'nok huakka'da on'nigpeeme'. Pablomeya on'batia'paknig'a, ⁵ sue'da fariseo aratbut Jesústaj o'no'knopogeme'po on'bodpo on'mana'po:

—Nog aratbutada huanigpejika'eritaj huabokereken huasi'dak oktegdik o'nika'. Kenpa'ti Moisésenba' nigpejika'dik o'ne. —Fariseo aratbut huanigpejika'eria on'mana'uyate.

⁶ ¿Diostaj kan'nopo'kore'po menpa' nog aratbuta Moisésen e'mana'taj nigpejika'dik ya'ne? Jesúsen doce huamata'moneri huanigpejika'eri huairierea ogkupopakpo huayahuaya on'mananhua'po. ⁷ Ken huakka'da en'batia'pakonhuade'te Pedro o'bodpo o'mana'po:

—Nog aratbut judío ehue'taj Jesústaj kanoknopog'epo "Jesústaj huadak hua'a nog aratbuttaj yamanbatia'pak," a'nenda Diosa do'taj bektie'epo mename'ne. Kenda mo'nopogene, egomey. ⁸ Diosa aya' aratbuten huanopo' o'makje'ika'. Nog aratbuttaj o'bae'po oro'taj o'manopog'eyne. Konig oro'taj a'nenda Diosen Nok-

irëg boyo'keme'ne konigti nog aratbuttakon o'bayoke-me'. ⁹ Konig Diosa oro'taj di' mo'ene konigti nog aratbuttaj di' o'maepo. Nogomey Diostaj o'noknopogënok Diosa o'manopo'tihuekeme'. ¹⁰ Diosa nog aratbuttaj o'manopo'tihuekeme', mena'po opudata oknopogëhue'dik mo'ika'. Ken Moisésa o'mana'po o'madoya'uyate. Kenda oro'en adhuae'pane' kikahue'dik o'nika'uyate. Oro'kon kikahue'dik o'ene. Konigëpo kenda Moisésa o'mana'uyate nog aratbuttaj manikahue' yanika'. ¹¹ Dios oro'taj di' mo'ëpo, katetehue'da mo'nopo'tihuekepo onte'ti kurudyo mo'noeahuahuika'apone konigti Dios nog aratbuttaj di' o'maepo katetehue'da o'manopo'tihuekepo, onte'ti kurudyo o'manoeahuahuika'apo. —Pedroa o'mana'uyate.

¹² Ken aya'da egkupopakada on'tia'pakbatikon'uy. Bernabétaj Pablotaere on'mapeë'uyate. Konig tiahua'yahued o'neonhuahuika'nig Diosa oro'taj o'tihuapokpo nog aratbuttaj o'kadhuahua'po kenpa'ti o'bayareamey. Pablo Bernabéerea on'manbatia'pakonhuauyate.

¹³ Kenoka' en'manbatia'pakbatikde'te Jacoboa o'mana'po:

—Do'taj men'pëë' egomey. ¹⁴ Diosa nog aratbuttaj judío ehue'taj huaboa'da o'manopo'tihuekedeme'te Diostaj men'nigpejke'po Diosa o'baeme'te. Simón Pedroa kenda monbatia'pakdene. ¹⁵ Ken konig ya'ëapet Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate:

¹⁶ A'nenda David huairien aratbut Diostaj daka'da on'nigpejka'uyate. Nogok Daviden adhuae' huayayoa Diostaj nigpeëhue'da o'nuyate. Nogok ijkumejapoy, Diosa o'mana'po, Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'aponok. Onte'ti Diostaj on'nigpejka'apo. ¹⁷ Aya'ada nog aratbuta Diostaj ukdik ka'nike'po Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'apoy. Nog aratbuta do'taj oknopojka'dik menika'. ¹⁸ Ken konig Dios Huairia o'manopogë'uyate.

Kenda Diosba'te o'madoya'uyate.

¹⁹ Inomey nog aratbut Diostaj on'nopo'korea'depo Diostaj on'nigpejka'nok, "Moisés Diosba' e'mana' nigpejka'dik mo'e." Oro' ahue'dik o'ey. Ijjay. ²⁰ "E'ketka' diostaj pakhue' yanika'po kenpa'ti vacaen e'ketka' diostaj e'yokde' ken huaen bapehue' yane'. Nogen huatoë'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue' yanika'po huahueya' e'ta'kot huaen bapehue' yanika'. Huamimipi' bapehue' yanika'." Kenyo'da nog aratbut huaknopogë'eritaj monigmadoya'. ²¹ A'nenda kenpa'ti oyda nogya' nogya' huakka' jakya' Moisésenba' on'bonapakika' okmapië'ahuaddikte huaitake' jakya'. —Jacoboa o'mana'uyate.

²² Ken Jesús en doce huamata'moneri huanigpeë'eri huairiere aya'da huanigpejka'eriere 'urua'da Jacobo oa' on'nopogëpo, "sue'da oro'en huanigpejka'eritaj mon'mata'mona'. Antioquíayo Pablo Bernabéere botta' mon'mata'mona'." O'nuyate. Judas Barsabástaj on'ta'mona'uyate. Silastaj kenpa'ti on'ta'mona'uyate. Silas Barsabásere huairi o'ne'uyate. ²³ Ken beroba' e'madoya' on'manigta'mona'uyate.

"Oro' Jesús en doce huamata'moneri huanigpejka'eri huairiere kenpa'ti huama'buyere opudtaj on'dikta'mona'ne, on'nigmadoya'ne. Opud nog aratbut Judío ehue' huama'buy mo'ene. Antioquí huakka' jak huajika'eri mo'ene. Kenpa'ti Siria huadaribayo huajika'eri mo'ene. Kenpa'ti Cilicia huadaribayo huajika'eri mo'ene. ²⁴ Sue'da oro'en huama'buy huabokereka bo'huahuame'te opudtaj nama'da huadik monmadikame'te. Huabokerekensi'dak oktegdik mo'ene. Konig Moisés o'mana'uyate nigpejka'dik mo'ene. Kenpa' yan'manmadika' manahue' o'emey oro'. ²⁵ Botta' oro'en huaknopogë'eri huadi'da huama'buytaj Bernabéere Pabloere opudomeytaj e'ta'mona'ta' o'pakpo onokteteyo' Silastaj Judastere o'baktie'ea'de. ²⁶ Pablo Bernabéere Jesucristotaj on'nigpeëpo nog huakka' jakya' nog huakka' jakya' keya' aratbut on'huadiaypo e'barakta' on'pakpo Jesús en huadik hua'a on'manmadikame'te. ²⁷ Ken, Judas Silaseritaj o'mata'monay. Kenda opudtaj o'nigmadoya'ne konigti kenomey 'urua'da mona'apone. ²⁸ Aya'da Moisésa o'mana'uyate oro'nayo manahue' o'nene. Kenda opud kika'dik mo'ene oro'ere Diosen Nokiregere o'nopogëpo oro'a o'nona'ne. ²⁹ Huaen e'ketka' diostaj e'yokde' ken huaen bapehue' yanika'. Konigti mimi bapehue' yanika'ti. Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue' yanika'. Nogen huatoë'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'da o'nona'ne. Kenda e'nigpejka'nayo huadakda bo'kika'po. Kenpa'da o'nigmadoya'ne."

³⁰ Antioquíayo on'mata'mona'denok on'hua'uyate. Aya'tada huanigpejka'eritaj on'bakupopakandepo beroba' e'nigmadoya' on'bayokuyate. ³¹ Kenoka' huama'buy beroba' on'tiahua'aypo on'bona'pakdepo beroba'te 'urua'da on'maboroayme'tenok huakka'da on'madurugpakuyate. ³² Judas Silasere Diosen huamanbatia'pakeri o'nepo huama'buytaj 'urua'da on'maboroaypo on'manmadika'onhua'nok ken huama'buya Diosen daka'da ogkika'uyate. ³³ Ijhue'mon keyoda o'neonhuahua'depo Antioquí huama'buya. Jerusalén huaknopogë'eritaj on'mata'mona'uyate.

³⁴ Silasnayo ehua'ta' pakhue' o'ëpo huahue' o'uyate.

³⁵ Pablo Bernabékon huahue'da Antioquí huakka' jakyo o'nepo nogomeyere Jesús Huairien huadak hua'a on'manbatia'pakonhuahua'po on'manmadika'onhua'uyate.

Jesús en huaknopogë'eritaj a'maboroaya'po Pablomey onte'ti huaboa'da on'hua'uyate.

³⁶ Nogok Pablota Bernabétaj ona'po:

—Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo aya' jakya' oro' o'manmadika'uyinig keyo' bohua'. Mobata'huade. Jesús en huadak hua'a menpa'ti daka' yan'nigpejket kenda monopogë. —Pabloa ona'uyate.

³⁷ Juan Marcostaj Bernabéa e'tohua'ta' e'paktada

³⁸ Pablonayo e'tohua'ta' pakhue' o'ëpo. Panfilia huakka' jakya' o'bakkumejme'nok Juana Pablomeyere nogyo nogyo Jesús en huadak hua'a a'manbatia'pakya'po huahue' o'eme'nok Pabloa e'tohua'ta' pakhue' o'uy.

³⁹ Huakka'da huayahuaya on'mahuadiayudpo konigti

pakhue' o'nepo nogyon nogyon on'bakhua'uyate. Bernabé Marcostaj o'tohua'po huaboro' kusi'peyo Chipre huagkuta'mejyo o'nokteg'uyate. ⁴⁰ Pablonayo Silastaj oe'uyate. Diosa kabatihuapoke' huama'buya on'tiona'pakdepo on'mata'mona'denok on'bakhua'uyate. ⁴¹ Pablo Siria huadaribayo ohua'epo Cilicia huadaribayokon o'hua'epo, "Jesucristotaj daka'da yan'nigpejika'." Nogyā' nogyā' huanigpejika'eritaj on'maboroay'uyate.

Pabloere Silasere Timoteo o'huae'uyate.

16 Pablo Silasere huakkuru Derbe huakka' jakyo on'hua'depo konogyonda Lистра huakka' jakyo on'hua'uyate. Timoteo Jesústaj huaknopōē'eri o'ēpo Listrayo o'ika'uyate. Ke'nen inag Jesústaj oknopōēpo judío aratbut o'uyate. Timoteoen apag judío aratbut ehue' o'uyate. ² Lистра huakka' jakyo huanigpejika'eria kenpa'ti Iconio huanigpejika'eria Timoteo huadakda o'ē on'batia'pakika'uyate. ³ Pablo Timoteotaj nogyon nogyon e'tohua'ta' o'pakpo keyo Timoteoen apag nog aratbutda o'ē judío aratbut on'nopōēnok huadiayhue' me'nepo Pabla Timoteotaj huasi'dak okteg'uyate. ⁴ Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'epo kenda Jerusalén huaknopōē'eri huairi Jesúsen huata'moneriere on'maname'nigda Pablomeyā on'manahua'uyate. ⁵ Ken huanigpejika'eri ogkupopakika'po nogiti nogiti Jesústaj daka'da on'nigpeēpo aya'da huame'noeda nogakon Jesústaj huaboā'da o'noknoupunhua'uyate.

Pabla Macedoniabayo huāē'eritaj konig e'yorokea'nig o'tiahuay'uyate.

⁶ Asia huadaribayo Jesúsen huadak hua'a manbatia'pakhue' yane'. Diosen Nokiregā Pablotaj ona'nok Frigia huadaribayo kenpa'ti Galacia huadaribayo on'hua'epo ⁷ Misia huadaribayo o'nedepo Bitinia huadaribayo ehua'ta' on'pakuyinig'a "Huahue'dik mo'ēne." Jesúsen Nokiregā o'manopōēā'uyate. ⁸ Konigēpo Misia on'pokonpo huaboro' e'pogte Troas huakka' jakyo on'huarakuyate. ⁹ Keyā'da sikyo Pablo konig e'yorokeyanig huabokerektaj o'tiahuaynig, ken huabokerek Macedonia huadaribayo huāē'eri o'bopo, ona'po: "Oro'edbayo Macedoniayo yatiak. Oro'taj bo'ti-huapok." Ona'uyate. ¹⁰ Konigēpo Macedoniayo aktegya'po oro' o'bahuedēā'uy. Jesúsen huadak hua'a kan'manbatia'pake'po Diosa mo'ta'mona'ne oro' o'nopōē'uy.

Filipos huakka' jakyo Pablo Silasere o'nika'uyate.

¹¹ Troas huakka' jakyo kusi'petone'yo o'kudondepo Samotracia huagkuta'mejyo o'hua'uy. Eme'te Neápolis huakka' jakyo oktegdepo okye'uy. ¹² Keyā' Filipos huakka' jakyo o'hua'uy. Kenteda huakka' Roma aratbut o'nika'uy. Kenteyo Macedonia huadaribayo Filipos hueretda huakka'da jak o'uyate. Keyoda sue'da huame'noe o'unhua'uy. ¹³ Okmapie'ahuaddik huame'noete huakka' jak kurute o'orokpo, huahuekubog arat-

but keyoda on'tiona'pakika' keyo o'hua'uy. Ettone'ere egkupopakte oro' o'huadpo ettone'taj Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uy. ¹⁴ Nogtida ettone' Lidia o'uyate. Lidia huakka' jak Tiatirayo huāē'eri o'uyate. Ke'na tela huabed huabahuaya'eri o'ika'uyate. Kenpa'ti Diostaj o'pakpo o'tiona'pakika'uyate. Pablo Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'paknok Diosa Lidiataj o'nopōēā'nok Lidia huaboā'da Jesústaj oknopōē'uy. ¹⁵ Lidiataj kenpa'ti aya'da Lidiaen jak huāē'eritaj bautiza o'magka'uy. Bautiza egkade'te oro'taj mona'po:

—Do Jesús Huairien huanigpejika'eri o'ē o'na daka' e'nopōē'nayo do'hued jakyo yan'tiakpo yanika'. —Lidia moname'ne. Konigēpo ke'nen jakyo o'ika'uy.

¹⁶ Nogok kenteyo huakka' jak kurute huahue'te en'tiona'pakika'yo o'hua'po mune'yotaj o'dejmey. Mune'yo nog aratbuten huanaba' o'uyate. Toto'a mune'yotaj o'nopo'tōē'nok mune'yo huanopoda o'nokotika'uy. Konig o'ēpo mune'yoā e'batia'paknayo mune'yo huairien huātātōē'taj aratbut huakupe on'yokika'po konig o'neapo e'nopōē'ta' on'pakpo huakupe on'yokika'uy. ¹⁷ Pablotaj oro'eretaj bo'tahuapo,

—Inomey huabokerek Dios kuruderien huanaba' o'nepo onte'ti kurudyo noehuahauika'dik mo'ene on'manbatia'pak. —Mune'yoā 'utta'da o'mana'uyate.

¹⁸ Huakka' huame'noe konigti 'utta'da o'manika'nok nogok Pabla o'diatatupo o'huakorudpo,

—Jesucristo o'paknok mune'yoya' yakorok, toto', yonay. —Pabla ona'nok toto' o'orokuy.

¹⁹ Huakka' huakupe onte'ti ehue'dik me'tāēapone mune'yoen huairi on'nopōēdepo Pablotaj Silastaere on'bata'kuyyo huakka' jak eretnopoyo Roma huairite on'batohua'uy. ²⁰ Huakka' jakyo huairitaj on'totiakdepo,

—Oro'en huakka' jakyo huāē'eritaj inomey judío huabokerek dakhuea'da on'magka'po ²¹ kenda on'manmadika'nig oro' Roma aratbut o'ēpo peēhue'dik kenpa'ti kikhue'dik o'ey. —Mune'yoen huairia nama'da on'mana'uy.

²² Ken huakka' aratbut egkupopakya' on'peēdepo Pablotaj Silaseretaj ighua'da on'bahuapa'po "Huaut yan'bakkiroka'. Hueypia yan'mabitbit." Huairia on'mana'uy. ²³ Ken, digā'da on'mabitbitdepo huabakudā' jakyo on'bakudā'depo, "Daka' yan'matōēti." Huabakudā' jak huatōē'eri huairitaj o'nona'uy. ²⁴ Kenda huabakudā' jak huairi o'peēdepo adyonda o'bakudā'uyate. Monhue'dika' hueymeyente o'baibeta'uyate.

²⁵ Nopote sikyo Pablo Silasere on'tiona'pakonhua'po en'batadi'keadhua'te nog e'bakudā' on'mapeē'uyate.

²⁶ Ijhuiti ehue' huakka'da o'iyegpo. Huabakudā' jak digā'da o'iyegpo aya'da o'bakhuikea'uy. Aya'da sirobia huabakuderitaj e'tiduku' o'bakkujuyate. ²⁷ Huabakudā' jak huairi o'mabodepo aya'da jak e'bakhuikea' o'tiahuaypo aya'da ebakudā' on'mamonate o'nopōēpo huata' a'araka'po siro o'utukon'uy.

²⁸ —Keje' huata' arakhue' yāē'. Aya'da iyoda o'ey. —Pabla 'utta'da ona'uyate.

²⁹ Ken huabakudā' jak huairia "huakjey e'beta' menig-totiak," o'mana'po, ida o'kudonpo. Huakka' o'mepukepo o'iriga'po Pablotaj Silastere huikudate o'bati-

huaduyate. ³⁰ Kenoka' Pablotaj Silaseretaj o'ma-torokpo,

—Dakhuea' ijkamey, a'nopo'yareaya'po kate ka'dik ije, huairiomey. —Huabakudā' jak huairia o'mana'uyate.

³¹ —Jesucristo Huairitaj yaknopōē'. Onere o'nen huabetere on'nigpeēnok Diosa o'manopo'yarea'apo. —Pablo Silaserea o'nona'uy.

³² Jesucristo Huairien huadak hua'a huairitaj ke'nen huabetterekon o'manbatia'pakbed'uy. ³³ Sikyo o'ēpo huabakudā' jak huairi hueypia mimia e'mabitbitme' o'batihuekea'uy. Pablo Silasere huairitaj ke'nen huabet-taj ken sikyoda bautiza o'magka'uyate. ³⁴ Bautiza e'-magkade'te jakyo huairia o'batokudpo Pablotaj Silas-taere aypo o'batobape'uyate. Huairi ke'nen huabetere Diostaj on'nigpeēdepo durugda o'ne'uyate.

³⁵ Sikyoedda huakka' jak huairi sorotataj huabaku-dā' jakyo on'mata'mona'po, "Pablotaj Silastere yan'-maorōka'." Huabakudā' jak huairitaj ya'nona'. ³⁶ Kenda e'nona'te huabakudā' jak huairi o'peēdepo Pablotaj o'mona'po,

—Opudtaj kan'ōroke'. Huakka' jak huairia mena'ne. Konigepo opudā dakeda hua'dik mo'ene. E'mana'tada.

³⁷ —Romano huāē'eri eē'tada huairia oro'taj peēhued huakka' aratbut bakpote sorotataj hueypia mo'bitbit-me'ne. Huabakudā' jakyo bo'kudame'ne. Oyda iregireg e'ōrōka'ta' mena'po bo'tipak. Keje', ke'nada kan'tiakpo aratbut bakpote mo'ōroke'. —Pabloa huakka' jak huairien sorotataj o'mana'uyate.

³⁸ Konig Pablo sorotataj o'mana'nig sorotataj huakka' jak huairitaj on'hua'depo konigda on'mana'uy. Pablo Silasere Roma huāē'eri o'nenok huakka' jak huairi kenda on'peēdepo on'me'pukpo ³⁹ huabakudā' jakyo on'hua'uy. "Nama'da o'gkame'ne, motinoey' oro'taj." Pablotaj Silastaere on'mana'po on'matōōrōkonpo, "Huakka' jakya' yanhuati'." On'mana'uyate. ⁴⁰ Huabaku-dā' jakya' o'norōkdepo Lidiaen jakyo on'hua'uy. Jesúsen huanigpeika'eritaj on'manbatia'pakpo on'maboroaydepo on'bakhua'uyate.

Tesalónica huakka' jakyo huakka'da dakhuea' huaka'eria egkupopakya' Pablotaj Silastere dakhuea' on'hua'po ighua'da on'bahua'uy.

17 Ken Pablo Silasere on'hua'po, Anfípolis huakka' jakyo on'pokonpo kenpa'ti Apolonia huakka' jakyo on'pokonpo on'hua'po Tesalónica huakka' jakyo on'nokye'uyate. Tesalónicayo judíoen huaitake' jak o'uyate. ² Konig Pablo o'kika'nig judíoen huaitake' jakyo o'kuduyate. Okmapiē'ahuaddik huame'noete bapaa'tea' Apagba' o'manmadika'uyate. Judío aratbut-tataj nog aratbuttaere o'manmadika'uyate. ³ Pablo Apagba' o'bona'pakpo, Cristo buey'dik o'ēpo kenpa'ti nogok noyhuaddik o'ēapo o'manmadika'po,

—Jesústaj kenda o'tia'pak. Jesústaj on'arakuyate. Diosa o'noyhuada'uyate. Jesús Diosen Cristo o'ēnok Diosa kurudya' o'ta'mona'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

⁴ Ken, huakka'amon judío aratbut on'peēdepo huaboa'da Jesucristotaj o'noknopōēpo Pablomeyere

o'nika'uyate. Kenpa'ti nog aratbutada huakka'ada Diostaj huapakeri on'peēdepo Jesústaj huaboa'da on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate. Kenpa'ti huakka' ettone' konig huairi on'nopōēpo huaboa'da Jesústaj on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate. ⁵ Nog judío arat-but Jesucristotaj oknopōēhue' huāē'erinayo Jesúsen huanigpeika'eritaj dig on'bahuahuaypo dakhuea' huaka'eri dagte baahue' huāē'eritaj on'batotiakdepo on'kupopaka'depo "Pablotaj Silaseretaj ighua'da yan'bahuaa'po dakhuea'da o'gkika' 'utta'da yan'dokoy'." Digda on'bahuahuaypo on'bahua'uyate. Kenda ondad-hua'po huakka'da aratbuta on'peēdepo on'bahua'po. Huakka' aratbuttaj a'bayokya'po Pablotaj Silaseretaj o'dukpo Jasónen jakyo on'kudon'nig'a. ⁶ Keyo bahuahuayhue' o'nepo Jasóntaj nog huanig-peika'erieretaj on'bata'koypo huakka' jakyo huairitaj on'batohua'uy. 'Utta'da o'nona'po:

—Nogbayo nogbayo Pablo Silasere aya' aratbuttada on'manmadika'nok nogded on'maknopōēā'. Kenpa'ti iyōdakon on'tiakme'. ⁷ Jasón ke'nen jakyo o'ma-tōēme'te. Roma huairi e'mana' kenomey pakhue' o'nepo, nog gobierno huairitone' o'ē on'batia'pakpo ke'nen huadik Jesús o'ē on'batia'pakpo. —Judío aratbuta digda on'bahuahuaypo 'utta'da o'da'uyate.

⁸ Huakka' aratbut huakka' jak huairiere kenda on'mapeēdepo digā'da on'mahuadiay'uyate. ⁹ Jasónere nog aratbutere huairitaj huakupe on'bayoknok huakka' jak huairia Jasónomeytaj on'maenon'uyate.

Pablo Silasere Berea huakka' jakyo Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakuyate.

¹⁰ Sikyo Jesústaj huanigpeika'eria Pablotaj Silaseretaj idada on'mata'mona'po Berea huakka' jakyo on'mata'-mana'uyate. O'nokye'depo daka' a'manbatia'pakya'po judíoen huaitake' jakyo on'hua'uyate. ¹¹ Bereaya' judío aratbut huadaknopō'da o'nepo huadak hua'ataj e'peē-ta' on'pakuyate. Tesalónica aratbutnayo huadak hua'ataj e'peēta' pakhue'da o'nuyate. Pablotaj Silas-taere daka'da on'mapeeponhuahua'po aya' huame'noe-da kenda on'manmadikika'nig menpa'ti buttida hua'a ya'ēta'po a'nopōeya'po Apagba' e'madoya' on'bona-pakika'uy. ¹² Konigda o'ēnok huakka'da Jesústaj o'no-knopōē'uyate. Kenpa'ti nog aratbutada griego Jesústaj o'noknopōē'uyate. Huakka'ada on'nigpeēpo huakka' konig huairi ettone'akon Jesústaj on'nigpeē'uy. Kenpa'ti huakka' huabokereka on'nigpeē'uyate. ¹³ Ken judío aratbut Tesalónica huakka' jakyo on'tipeēpo, Bereayo Pablo Diosen huadak hua'a o'manbatia'pak on'tipeēdepo keyōda on'tiakuyate. On'tiakdepo Pablotaj Silaseretaj dakhuea'da ighua'da on'bahuaa'po huakka' aratbuttaj on'mamame'pukea'uy. ¹⁴ Ken idada Jesústaj huanigpeika'eria Pablotaj e'pogyo on'ta'mona'uyate. Berea huakka' jakyo Silas Timoteoere on'yahue'uyate. ¹⁵ Nog huabokerek huama'buya Pablotaj Atenas huakka' jakyo on'tohua'po o'nokye'depo on'te'ti Berea huakka' jakyo on'kume'uyate. Silastaj Timoteoeretaj ida kan'tiake'. Pabloa o'manigidikta'monen'uyate.

Atenas huakka' jakyo Pabloa Jesúsén huadak hua'a o'-manbatia'pakonhua'uyate.

¹⁶ Kenoka' Pabloa Silastaj Timoteoeretaj o'manigun-huahua'po Atenas huakka' jakyo. Keyo huakka'da e'ketka' dios on'to'enok o'tiahuaypo, o'mepuke'uy.

¹⁷ Konigepo judíoen huaitake' jakyo o'manbatia'pakpo, judío aratbut nog aratbutere Diostaj on'paknok kenomeytaj Pabloa huadak hua'a o'manbatia'pakuyate. Huakka' jak eretnopoya' aratbut e'ne'ya' Pabloa o'manbatia'pakuyate. ¹⁸ Epicúreos huamanmadika'erien huanigpejka'eri o'nepo kenpa'ti estoicos huamanmadika'erien huanigpejka'eri o'nepo Pablota' huaboa'da on'huaa'po,

—In huabokerek katea' monet. —Sue'ada on'huaa'uy.

—Nog aratbuten diostaj o'batatia'pak o'nopoey. —Nogomeya on'batia'pakuy.

Pabloa Jesússtaj o'manbatia'pak kenpa'ti Diosa aratbuttaj onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo. Pabloa o'manbatia'paknok kenda on'batia'pakuy.

¹⁹ Ote' Areópagote Pablota' on'tohua'uy. Kenteda huairi on'kupopakika'po Pablota' o'nona'po:

—¿Kate huabodik onmadika' oro'taj? ¿Menpa' oro' kenda nopog'e'dik o'e? ²⁰ Nogpa'da on'batia'pakne. Konig o'e oro'tehuapa' e'nopog'e'ta' o'paki. —Pablota' o'nona'uyate.

²¹ Aya'da Atenas huakka' jakyo huag'eri kenpa'ti nog aratbutabeta' keyoda o'nika'uy. Katepi' huabodik e'batia'pakte digá'da e'mapeeta' on'eretpakika'po kenda o'nona'nok.

²² Ote' Areópagoyo huakka' huabokerek egkupopaknopoyo Pablo o'bopo o'mana'po:

—Opuden dios e'ketka'taj huakka' bo'pakne ijnopogey, Atenas huairiomey. ²³ Kenoka' ijhua'epo nogyo nogyo opuden e'ketka' dios ijtiahuayikay. Opud e'ketka' diostaj bo'pakpo bo'huahua'ika'. Nogyon dios e'ketka' huanhuada' ijtiahuaymey, "dios oki'ahue'ya o'enigta huanhuada'." Ken huanhuada'te e'madoya' ijhuahuaymey. Kenda Diostaj opudá bo'paknig oki'ahue' mo'enok ka'noknopog'e'po ijbatia'pakapoy.

²⁴ Dios aya'da huadari ote'ere o'kuyate. Aya'da huadarite huag'e, aya'da ote'yo huag'e, huahueyo huag'e Diosa o'kuyate. Dios kurud huairi o'e. Dios huadari huairi o'e. Dios aratbuta jak e'nigka'yo ikahue' o'ika'.

²⁵ Diosa aya'da o'to'enok Diostaj oro'a sigpi' ti-huapokhue'dik o'ene. Diosanayo aya'tada aratbuttaj o'manoea'ika'. Aya'tada o'mahuakpoa'ika'. Kenpa'ti aya'tada katepi' o'bayokika'. Kenda Diosayo'da o'kika'.

²⁶ Huakkuruda Dios nogtida huabokerek o'ka'uyate. Nogok Diosa o'itaka'depo aya'da aratbut nogtiedda mimi o'ne. Nogyon nogyon o'mata'mona'uyate. Kendariyoda huajika' o'mata'monea'uyate. Ken huabayok aratbut yan'noeapet a'nenda Diosa o'mana'uyate. ²⁷ Aratbut Diostaj kadukike'po kenpa'ti Diostaj kanoknopog'ike'po Diosa aya'tada mogkuyate. Dios oro'taj ibodteda o'ika'. ²⁸ Diosa oro'taj mo'noea'ika'ne. Diosa oro'taj bo'tihuapoknok o'hua'e'ikay.

Diosa oro'taj mo'to'enok o'ikay. "Oro' Diosensi'po o'ey." Opuden huanopog'e'ria o'da'uyate. ²⁹ Oro' Diosensi'po, e'e'nayo oro'en Dios dios e'ketka' ehue'dik o'e. Oro huaba'a e'ketka' dios Dios ehue'dikda o'e. Siro e'ketka' huid e'ketka' dios Dios ehue'dikda o'e. Huabokerekada konig on'nopogepo on'pakpo dios e'ketka' ogkika'. ³⁰ A'nenda aratbut Diostaj nopogehue'da o'nepo nama'da ogkika'uyate. Diosa digá' castiga ogkahue' o'maika'uy. Oynayo aya'tada nogya' nogya' dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik yane'. Diosa o'mana'de. ³¹ Diosayo'da ken huame'noe ya'e'apetnigtaj oknopog'e'uyate. Kenme'noete aya'tada Cristoa daka' o'mapeedepo castiga o'magka'apo. Nogtida huabokerek Cristotaj Diosa oktie'uyate. Diosen Huasi'po buttida o'e a'nopogeya'po Diosa o'noyhuada'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

³² Huabokerek e'bueyte Diosa o'noyhuada'uyate Pabloa e'manade'te kenda on'peedepo, sue'ada en'tierektada nogomeya o'nona'po:

—Kenda i'manbatia'paknig e'peeta' nogok o'paki. —Noga Pablota' o'nona'uyate.

³³ Ken Pablo o'bakhua'uy. ³⁴ Sue'ada Pablota' on'peedepo Jesússtaj o'noknopogepo Pablota' on'tahua'uy. Nogtia'da ken huadika Dionisio Pablota' on'tahua'uy. Dionisio Areópago huag'eri o'uy. Kenpa'ti ettone' ken huadik Dámaris Pablota' on'tahua'uy. Kenpa'ti nogomeya Pablota' on'tahua'uy.

Pablo Corinto huakka' jakyo o'ika'onhua'po Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uyate.

18 Nogok Atenas huakka' jakya' Pablo o'bakhua'uyate. Corinto huakka' jakyo o'hua'uyate. ² Okyede-po judío huabokerek o'huahuay'uyate. Ke'nen huadik Aquila o'uy. Nogbayo Ponto huadaribayo Aquila o'sipog'e'uyate. Huaboa'da huato'eere Italia huadaribaya' on'tiakme'te. Ke'nen huato'e huadik Priscila o'uyate. Roma Huairia Romaya' o'maorokame'te. Judío aratbuttaj o'maorokame'tenok Aquila Priscilaere Romaya' on'tiakdeme'te. Ken a'tahuadeya'po Pablo o'huahua'uyate. ³ Aquila huato'eere jaka huaka' huasi'dak huaka'eri o'nuyate. Pablo konigti jaka huaka' huasi'dak huaka'eri o'epo kenomeyere onyayo' ogkika'uyate. ⁴ Aya'da okmapie'ahuaddik huame'noete judíoen huaitake' jakyo Pablo o'hua'ika'uyate. Keyo judío aratbuttaj nog aratbuteretaj huadak hua'a o'manbatia'pakpo o'manmadikika'uyate. Jesucristo buttida o'e o'maknopog'e'uyate.

⁵ Macedonia huadaribaya' Silas Timoteoere en'tiakde'te Pablo huasi'dak jaka e'ka' kenpa'da o'batikuy. Aya' huame'noeda Pabloa Jesúsén huadak hua'a kenpa'da o'manmadikika'uyate. "Jesús o'e Cristo, Diosa kurudya' o'ta'mona'uyate." Pablo judío aratbuttaj daka'dakon o'mana'ika'uyate. ⁶ Kenoka' judío aratbuta huaboa'da Pablota' e'batikata' on'pakpo dakhue'dikda on'huaa'nok Pablo huaok on'todtodon'uyate kenpa'da o'hua'apo a'manopogeya'po,

—Kenda opudá bo'kika'po kenpa'da mo'bueyapet. Do nama'da ahue' e'ika'tada peehue' mo'ika'po kenpa'-

da mo'bueyapet. Oyda nog aratbutteda ijhua'apoy.
—Pabloa judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁷ Huaitake' jakya' o'orokdepo Justoen jakyo o'hua'uyate. Huabokerek nog aratbutda o'epo Diostaj di'da o'ika'uy. Justoen jak judíoen huaitake' jak onteteyo' o'tajika'uyate. ⁸ Kenpa'ti Crispo judíoen huaitake' jak huairia Jesústaj huaboa'da oknopoe'uyate. Ke'nen huabeta aya'ada Jesústaj o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti huakka'da Corinto huakka' jak huae'eri Jesúsen huadak hua'a on'peepo huaboa'da Jesústaj o'noknopoe'depo bautiza on'magka'uyate. ⁹ Ken sikyo e'yorokte Jesús Huairia Pablota on'apo:

—Mididhue' yae'. Batikhue'da nogiti huadak hua'a yamanbatia'pakonhuahuika'. ¹⁰ Onere ijjenok, aratbutontaj dakhuea' ogkahue'dik mo'ene kenpa'ti huakka'da in huakka' jakya' do'taj o'noknopoe'apo. —Jesús Huairia on'uyate.

¹¹ Ken Corintoyo nogbayoktida o'epo seis puugkon Pablo o'unhuahuika'po Corinto aratbuttaj Diosen hua'a o'manmadika'onhuahuaya'uyate.

¹² Kenoka' Acaya huadaribayo Galión gobierno huairi o'uyate. Corinto jak Acaya huadaribayo o'uyate. Judío aratbuta ogkupopakdepo Pablota digda onhuahuayo huairite on'tohua'uyate.

¹³ —Konig Moisésa o'mana'uyatenig opudomey judío Diostaj nigpejka'hue'dik mo'ene. Nogda Diostaj nigpejka'dik mo'ene. Pabloa nama'da o'mana'ika'. —Judío aratbuta gobierno huairitaj nama'da on'hua'uyate.

¹⁴ Pabloa batia'pakhued Galión huairia o'mana'po:
—Yan'pee', opud judío aratbut. In huabokerek o'bere o'barakpi' do'taj ena'nayo nigpee'dik o'nene. ¹⁵ O'nen huadik o'nen e'manmadika' e'peeta' pakhue' o'nene. Opudada yan'nopoe'epo yagka'. Doa kahue'dik ijje'y. —Galión huairia o'mana'uyate.

¹⁶ Huairien jakya' huairia o'maen'uyate. ¹⁷ Roma huairien jak kurute Sóstenes judíoen huaitake' jak huairitaj nog aratbuta on'bitbituyate. Galión Roma gobierno huairia e'tiahuayada sohuata' o'uyate.

Antioquía huakka' jakyo Pablo onte'ti o'kumejdepo, onte'ti a'manmadikaya'po o'hua'uyate.

¹⁸ Corinto huakka' jakyo Jesúsen huanigpejka'eriere Pablo o'ika'po, sue'da huakka' huame'noe o'ika'depo, huanigpejka'eritaj ijhuaya' o'mana'depo Priscila Aquilaere o'bakhua'po Siria huadaribayo kusi'petone'te on'bakhua'uyate. Cencrea huakka' jakyo e'hua'te kusi'petone'yo huahued o'nepo, "Diostaj ijnigka'apoy," oa'po kuserena'da Pablo o'kupiud'uyate. ¹⁹ Efeso huakka' jakyo o'nokyedepo Priscila Aquilaere keyo o'maenondepo. Judío huaitake' jakyo Pablo o'kudpo judío aratbuttaj 'uruda o'manmadika'nok, ²⁰ "Huahue' yae'. Oro'ere huakka' huame'noe yaunhua'." Enna'tada Pabloanayo, "ehue', hua'dik ijje'y," o'mana'uy.

²¹ A'hua'deya'po o'mana'po:

—Jerusalényo Apag Diostaj fiesta on'nigka'apo. Keyo fiestayoy e'dik ijje'y. Diosa e'paknayo opudtaj kumejdik ijje'apoy. —Pabloa Efeso aratbuttaj o'mana'uyate.

Ken kusi'petone'yo o'kuddepo Efeso huakka' jakya' okhua'uyate. ²² Cesarea huakka' jakyo o'betdepo Pablo Jerusalényo dagte o'hua'uyate. Jesúsen huaknopoe'eritaj egkupopakte o'mabaaka'epo Antioquía huakka' jakyo o'hua'uyate. ²³ Antioquía sue'da huakka' huame'noe o'edepo onte'ti o'hua'uyate. Onte'ti Galacia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po kenpa'ti Frigia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po, Jesúsen huaknopoe'eritaj daka' o'manopoeanhua'uyate. O'maboroaypo nogiti nogiti eknopoe' o'bati-huapokuyate.

Efeso huakka' jakyo Apolos Apagba' o'manbatia'pakonhuahuaya'uyate.

²⁴ Kenoka' Efeso huakka' jakyo judío huabokerek okye'uyate. Ke'nen huadik Apolos o'uy. Alejandría huakka' jak huae'eri o'uy. Apagba' urua'da huamanbatia'pakeri o'uyate kenpa'ti Apagba'taj huadakda o'nopojika'uyate. ²⁵ Apolosa Jesús Huairitaj ya'tipeeteda oknopoe'epo o'eretpakpo Jesústaj durugteda o'manbatia'pakonhuaya'uyate. Kenda Jesús a'ka'uyate daka'da o'manmadika'uyate. Aya'da nopoe'hue' o'uyning'a kenyo'da Juana kenda Jesústaj o'manmadika'uyate kenpa'ti konig Juan bautiza ogka'uyatenig kenyo'da o'nopoe'uy.

²⁶ Apolos judíoen huaitake' jakyo me'pukhue' o'epo huaboa'da o'manbatia'pakpo Jesústaj sue'da e'nopoe'da o'manmadika'uyate. Kenoka' Aquila Priscilaere on'peedepo bebahue'yo huata' on'tohua'po. Aya'da Jesús a'kika'uyatenig daka'da Apolostaj o'nonmadika'uyate. ²⁷ Nogok Acaya huadaribayo Apolos e'huata' o'paknok Jesúsen huanigpejka'eria e'tihuapokta' on'pakpo beroba' on'manigmadoya'uyate. Acaya huadari huaknopoe'eri Apolostaj huadakda kan'nigpe'e'po beroba' on'manigmadoya'po kenbate beroba' on'ta'mona'uyate. Okyedepo Jesústaj huanigpejka'eritaj o'manmadika'po huakka'da huaknopoe'eritaj o'bati-huapokuyate. ²⁸ Judío aratbut oknopoe'hue' huae'eritaj Jesúsen huadak hua'a 'urunanada o'manbatia'pakonhuaya'po Jesús Diosen Cristo o'e'uyate. Kurudya' o'ta'mona'uyate. Apagba' o'bona'pakpo Jesús hueretda Diosen Cristo o'uyate o'manopoe'epo judíoa nama'da ia' onahue'dik o'nepo atokhue'da o'nuyate.

Efeso huakka' jakyo Pablo o'epo Jesúsen o'manbatia'pakonhuahuaya'po o'manmadika'uyate.

19 Kenoka' Apolos Corinto huakka' jakyo e'unhuahuika'te Pablo Efeso dagte ote'te o'pokonpo Efesoy okye'uyate. Keyo Jesústaj huaknopoe'eritaj o'bahuahuaya'uyate. ² O'mana'po:

—¿Jesústaj huaboa'da moknopoe'depo, Diosen Nokireg menpa' mo'nopo'toe'? —Pabloa o'mana'uyate.

—Diosen Nokiregtaj sigpi' peehue'da o'ikay. —Efeso huaknopoe'eria o'nona'uyate.

³ —¿Kateta' moknopoe'epo bautiza boka'uy? —Pabloa o'mana'nok,

—Juanen e'manmadika' oknopoenok bautiza mogka'uyne. —Huaknopoe'eria o'nona'uyate.

⁴—Aratbut e'nopo'koreade'te Juananayo bautiza o'magkika'uyate. Bautiza o'magka'depo "Noga o'tiakde Diosa kentaj kurudya' o'ta'mona'uyate. Kentaj yanoknopoe'." O'manika'uyate. —Kenda Pabla hua-knopoe'eritaj o'mana'uyate.

⁵ Pablotaj daka'da on'peedenok kenpa'ti Jesús Huairi o'paknok bautiza o'magka'uyate. ⁶ Kenoka' Pabla e'batiba'ta'tete Diosen Nokirega o'manopo'toenok nogen hua'ate on'baapakuyate. Kenda Diosen Nokirega huaboa'da o'manopoea'denok on'manbatia'pakuyate. ⁷ Doce huabokerek Jesucristotaj o'noknopoe'uyate.

⁸ Bapa' puuga' Pablo judioen huaitake' jakyo aya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'kudika'po Jesús Huairitaj oknopoe'dik mo'e o'manbatia'pakika'po midihue'ada o'manika'po daka' o'manopoea'uyate. ⁹ Sue'ada Jesússtaj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo Jesússtaj e'manmadika' huakka'da egkupopakya' dakhuea'da on'batia'pakonhuayatenok. Konigepo Pablo o'bakhua'po Tirannoen huamanmadika' jakyo hua-knopoe'eritaj o'batohua'uyate. Aya'da huame'noe Jesús Huairien hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'uyate.

¹⁰ Ken botta' huabayok Jesús Huairien hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'nok aya'da Asia huadaribayo huae'eri Jesús Huairitaj e'manmadika' on'pee'uyate. Judio huae'eri nog aratbutere on'pee'uyate. ¹¹ Diosa Pablotaj teyda o'ea'nok konig Diosyo'da ka'dik o'nenig o'kika'po dakhue'taj o'bayarea'po. ¹² Ken'po yudtata' on'nejpo kenpa'ti yudtaj joktega on'nejdepo on'tohua'po, aratbut e'digpaktaj kenpa'ti dakhue' ee'taj ke'na on'manejpo on'bayarea'uyate. Kenpa'ti dakhue' toto' nokiregtaj on'makmaoroka'uyate.

¹³ Sue'da judio nogyo nogyo huahuae'eri toto'taj huamakmaoroka'eri o'nepo, toto' a'makmaoroka'po Jesúsindik dikka'dik o'ene on'nopoepo,

—Yanorok. Jesússtaj Pabla o'manbatia'pakika'. Jesússta o'paknok yanorok. —Kenomeya toto'taj on'mana'uyate.

¹⁴ Ken konig Escevaen huasi'poa on'da'uyate. Esceva judio sacerdote huairi o'uyate. Ke'nen sietesi'poa kenda on'da'uyate. ¹⁵ Kenpa' e'manade'te,

—Jesústaj okiey. Pablotaj okiey. Opudtaj okiehue' o'ey. ¿Be mo'et? —Toto'a o'mana'uyate.

¹⁶ Kenda o'mana'depo kenbokereka Escevaensi'potaj aya'tada teynanada o'magka'nok jakya' on'mamonpo, jura'bayo' kenpa'ti dakhuea' huaso' egka' on'mamon'uyate. ¹⁷ Kenda aya'ada Efeso huakka' jak huae'eri judio nog aratbutere huakka' on'me'pukpo. Huadakda Jesús Huairi o'e o'noknopondepo on'batia'pakuyate.

¹⁸ Kenpa'ti huakka'da Jesússtaj huaknopoe'eriomey on'kupopakuyate. Aratbut men'pee'po nogda nogda nama'da ijkikamey on'mana'uyate. ¹⁹ Huakka'mona tidig ogkikame'te. Tidig huaka' huanopoe' beroba' en'batotiakde'te huakka'ada on'tiahuaypo on'mama'hujga'uyate. Ken beroba' e'bae'nayo quinientos gramos de oro yokdik o'e. ²⁰ Ken konig nogyá' nogyá' huakka'a-da Jesús Huairien huadak hua'a huaboa'da o'no-

knopoe'uyate. Kenpa'ti 'urua'da on'nigpeika'po Diosen on'nigkika'uyate.

²¹ Nogok Pablo Jerusalényo e'huata' o'pakpo, "huakkuru Macedonia huadaribayo ijbata'huadunhua'apoy kenpa'ti Acaya huadaribayokon ijbata'huadunhua'apoy. Jerusalénya' Romayo ijhua'apoy." Pabla oa'uyate. ²² Macedoniayo Timoteo Erastoere huatihuapokeritaj o'mata'mona'depo nogiti Asiayo Pablo o'un'uyate.

Efeso aratbut ogkupopakpo digda on'huadiaypo digda o'dokoyonhua'uyate.

²³ Kenoka' Efesoyo Jesús en huadak hua'a on'manmadikika'nok huakka' aratbut ogkupopakpo digda on'mahuadiaypo digda o'dokoyonhua'uyate.

²⁴ Demetrio huabokerek siro jaksi'po diosen jakonig huaka'eri o'uy. Efeso aratbut aya'ada dios Dianataj o'noknopoe'uyate. Ettone' diostaj o'dikka'uyate Diana. Demetrio huakka' nog huabokerekere Dianataj huakka' siro e'ketka' jaksi'po ogkika'uyate. On'bahuaya'po huakka' huakupe on'bae'ika'uyate.

²⁵ Huakka' siro jaksi'po huaka'eri nog siro e'ketka' huaka'eri Demetrio a o'bakupopakpo,

—Huairiomey, Dianataj siro jaksi'po huakka'da o'kika'ne kenpa'ti siro e'ketka' dios o'kika'ne. Huakka' huakupe o'bae'ikay opuda mo'nopoene. ²⁶ "Huabokerekada e'ka' siro e'ketka' dios hueretda Dios ehue' o'e." Pabla nogyo nogyo Asiayo iyo Efesoyokon o'hua'epo kenda huakka'tada o'mana'nok Cristotayo'da huakka'ananada o'noknopoe. Kenda mo'batiahuaydene kenpa'ti mo'matipeedene. ²⁷ Kenda oro'tehuapa' dakhue'da o'e. Onte'ti oro'en siro e'ketka' jaksi'po kenpa'ti oro'en siro e'ketka' aratbut pakhue'dik o'neapo. Bahuayahue'dikda mo'ea'pone. Kenpa'ti aratbuta 'uru dios Dianaen jaktone'ta' pakhue' o'neapo. Oy dios Dianataj huakka'ada Asiaya' on'pak kenpa'ti nogbaya' nogbaya' on'pak. Kenomeya ona'ti dios Dianata' pakhue' o'neapo. —Demetrio a o'mana'uyate.

²⁸ Kenda on'peede'po digda on'mahuadiayonpo, —Efeso aratbuten dios Diana huadadapita' huairi o'jika'. —Efeso aratbuta 'utta'da o'dokoyuyate.

²⁹ Efeso huakka' jakyo huabada aratbut konig o'ka'apoy nopoe'hue'ada o'nepo digda o'dokoypo Gayotaj Aristarcoeretaj on'bata'koyonpo Efeso aratbuten huaitake' jakyo on'batotokonhua'po nopoyo on'maboa'uyate. Ken Gayo Aristarcoere Pabla nogyo nogyo o'batohua'ika'uyate. Gayo Aristarcoere Macedonia huadaribayo huae'eri o'nuyate. ³⁰ Huakka' aratbut egkupopakyo Pablo e'kudta' e'paktada Jesús en huaknopoe'eria Pablotaj on'toenok kudhue'dik o'uyate.

³¹ Kenpa'ti sue'ada Asia huadaribayo huairi Pablen huadi' o'nepo Pablotaj ka'none'po o'mata'mona'nok, "Huaitake' jakyo kudhue' ya'e'." O'nona'uyate. ³² Huaitake' jakya' nogda huadik nogda huadik 'utta'da o'dapo nopoe'huedada 'utta'da oda'po mena'po ogkupopak nopoe'hue' o'nuy. ³³ Alejandro judio huabokerek o'uy. Ken aratbuta ogkupopaknig Alejandrotaj on'nopoa'depo aratbut nopoyo judio aratbuta Alejandrotaj on'to-

hua'nok e'manbatia'pakta' o'pakpo Alejandro apakhue' ka'ne'po o'manigba'tenig'a. ³⁴ Ke'na judío aratbut o'ē on'nokotpo dos horas 'utta'da on'basagkia'apo,

—Efeso aratbuten dios Diana huadakdapita' huairi o'ē. —'Utta'da on'basagkia'e'uyate.

³⁵ Ken gobierno huairien huamadoya'eri o'bodpo aratbuttaj o'baa'batika'depo o'mana'po:

—Huairiomey Efeso huagē'eri 'uru jak dios Dianaen oro' on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nopōē. Kenpa'ti Diana e'ketka' dios kurudya' o'kotuynig. Oro'a on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nopōē. ³⁶ Kenda butti-da o'ē aya'ada huaa'dik o'ne yan'batik, basagkia ehue' yane'. Nopōēhue'ada ahue' yane'. Daka'da yan'nopōēpo yagka'. ³⁷ Kenomey huabokerek bo'totiakdenig dakhuea' kahue' o'ne. Kenpa'ti opudomeyen diostaj dakhuea' huaahue' o'ne. ³⁸ Demetrioree huabaa'eria betapi' e'huaa'ta' e'paknayo daka' huanopōjika'eri huairitaj hua'dik o'nika'. Huanopōjika'eri huairia me'pēē'po huayahua' batia'pakdik o'ne.

³⁹ Nogda e'ka'ta' e'paknayo huakka' jak gobierno huairi egkupopakya' batia'pakdik mo'eapet. ⁴⁰ E'kupopakya' 'utta'da o'da'paknok kenpa'ti on'bake'tenok, "Dakhuea'-da bo'kame'te." Roma huakhuairi a'dik o'ē. Kateapi' a'-tokhue'dik o'eapet oro'a. —Huairien huamadoya'eria o'mana'uyate.

⁴¹ Kenda o'mana'depo, "yan'bahuatii," o'manan'uyate.

Macedonia huadaribayo kenpa'ti Grecia huadaribayo Pablo o'hua'uyate.

20 'Utta'da ea'pak en'batikde'te Pabloa huanigpejika'eritaj a'maboroayonya'po o'bakupopaka'uyate. O'manmadika'depo, "ijhua'dey," o'mana'depo Macedonia huadaribayo o'bakhua'uyate.

² Macedonia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po Jesústaj huanigpejika'eritaj daka'da o'maboroaypo o'manmadikanhua'uyate. Nogoka' Grecia huadaribayo okye'uyate.

³ Keyō bapa' puug o'mata'unhuahua'po Siria huadaribayo hua'dikda e'ēada kusi'petone'yo huakuddik e'ēada judío aratbut Pablotaj a'arakenya'po onokkupobonok Pablo o'nopōēdepo kusi'petone'yo huahue' o'uyate.

Konigepo hua'ite onte'ti Macedonia huadaribayo ijhua'apoy, huaboa'da o'nopōē'uyate. ⁴ Nogda huakka' jakeri kenpa'ti nogda huadaribayo huagē'eri Pabloere on'hua'uyate. Sópater Berea jak huagē'eri o'hua'uy.

Tesalónica jak huagē'eri, Aristarco kenpa'ti Segundo on'bahua'po, Derbe jak huagē'eri Gayo kenpa'ti Timoteo on'bahua'po Asia huadaribayo huagē'eri Tíquico Trófi-moere on'tahua'uyate. ⁵ Dagte huakkuru kenomey on'hua'depo huakka' jak Troasyo oro'taj monigē'uyate.

⁶ Filipos huakka' jakyo judío en fiestate oro' o'bape'uy. Kenda fiestate judío aratbut biahue' pan bape'dik o'nika'. Fiesta o'pokandepo kusi'petone'yo o'hua'uy. Cinco huame'noe e'pogte o'hua'unhua'po Troas huakka' jakyo okye'depo Troasyo siete huame'noe o'un'uy.

Troas huakka' jakyo Pablo o'ta'un'uyate.

⁷ Domingote pan a'bapeya'po konig Jesús en huata'moneri ogkika'uyatenig oro' ogkupopakpo, Pabloa oro' huanigpejika'eritaj monmadikanhua'po. Eme'te ijhua'apoy o'nopōēpo ijhue'da monbatia'pakonhua'po nopote sikyoda monbatia'pakbedu'ne. ⁸ Jak kutaya'na-da e'bakariya' o'kupopakuy. Keyōda huakka' huakjeysi'po o'bakpaknok. ⁹ Huabo o'ēpo huaboendik Eutico ventanate o'huadpo ijhue'da Pablo o'manbatia'pakbednok ken huabo digā'da taytaya' oa'po o'tayonpo jak kutaya' o'kotuy. E'bueyon' o'dupaka'po jakyo on'hueda'uy. ¹⁰ Ken Pablo o'huarakdepo huabotaj huikudate o'tihuadato'po o'doko'epo,

—Me'pukhue' yane', huabo o'noe. —Huama'buy huaknopōē'eritaj o'mana'uy.

¹¹ Ken ona'ti jak kutayo o'behuikonpo pan o'pohue-sea'po o'batobape'depo onte'ti o'manbatia'pakpo o'tokme'uy. O'batikdepo o'bakhua'uy. ¹² Huabotaj e'noe on'tohua'nok aya'ada durugnanada on'mae'uy.

Troasya' Mileto huakka' jakyo Pablomey on'hua'uy.

¹³ Oro' huakkuruda o'hua'uy. Asón huakka' jakyo Pablotaj a'eya'po kusi'petone'te o'hua'uy. Pablonayo hua'ite e'hua'ta' o'pakuyate. ¹⁴ Asón jakyo Pablotaj o'huahua'uydepo kusi'petone'yo o'bakudonpo Mitilene huakka' jakyo o'hua'uy. ¹⁵ Keyā' o'hua'uy. Eme'te Quío huagkuta'meje o'pokonhua'po adme'ta' Samos huakka' jakyo o'tiakuy. Trogilioyo okmapiahuaduy. Eme'te Mileto huakka' jakyo o'tiakuy. ¹⁶ Efeso huakka' jak Asia huadaribayo o'ē. Jerusalényo Pablo ida e'hua'ta' o'pakpo judío aratbuten fiesta Pentecostéste e'bape'ta' o'pakpo. Konigepo ida e'hua'ta' o'pakpo Asia'yo ijhue'da e'e'ta' pakhue' o'ēpo Efesoye e'hua'ta' pakhue' o'uy.

Pabloa Efeso huaknopōē'eri huairitone'taj o'manbatia'pakonhua'uy.

¹⁷ Miletoyo Pablo o'ēpo, Efeso huanigpejika'eri huairitaj kan'totiake'po o'mata'mona'uy. ¹⁸ Ken huairi en'batikde'te

—Asiayo yokye'depo huakkurutedda huame'noeyte huadakda ijkika'uy. Ta'pota'tion huadakda ijkikamey. Opudā kenda daka' mo'nopōēne. ¹⁹ Botbayoka' opudere ijikamey. Huadaknopo'da Diostaj ijnigpejika'po Diosen ijkika'uy. Opud Diostaj daka' kan'nigpejike'po huakka' yonhuikonhua'uy. Judío aratbut do'taj e'arakta' on'pakpo dakhuea'da me'nogkika'uyne opudā Efeso huairi kenda mo'nopōē. ²⁰ Daka'da e'manmadika' opudtaj a'tihuapokya'po o'nonmadikika'uyne. Jak kurute huakka' aratbuta e'pēete o'nonmadikika'uyne kenpa'ti opuden jakya' o'nonmadikika'uyne. ²¹ Dakhuea' e'ka' yan'batik Diostaj yan'nopo'korea', Jesucristo Huairitaj yanoknopōē'. Judiotaj kenpa'ti nog aratbuttaj o'nona'ika'uyne. ²² Oy Jerusalényo ijhua'apoy. Diosen Nokiregā be'ta'mona'nok ijhua'apoy. Keyā' menpapi' me'nogka'apone nopōēhue'da ijhua'apoy. ²³ Keyā'

huabakudā' jakyo bo'kudā'apone. Pai'da ijnopo'ēapone. Diosen Nokirēgā mena'ne. ²⁴ Kenda menogka'apone ijnopo'ēpo mepu'kehue'dikda ijje. Do'huedda huabidda e'noeta' pakhue' ijje'po kenyo'da durugda Diostaj ijje'po ke'nenyo'da huadakuapa a'kaya'po kika'dik ijje. Diosen kakike'po me'ta'mona'uynok kenpa'da e'dakea'ta' ijpaki. Diosa di'nanada o'ēpo Jesús mo'nigbuey'uynok aya'ada nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti dakhuea' e'ka' Diosa o'bakkahuea'apet. Kenda nogyo nogyo durugteda ijmanbatia'pakonhuahuika'poda e'kuhuitta' ijpaki, ken.

²⁵ Ken Dios huairitaj nigpejka'dik mo'ē. Kenpa'ti Jesústaj huadak hua'a opudere ijmanbatia'pakikamey. Opudomey do'taj onte'ti tiahua'yhue'dik o'neapone.

²⁶ Aya' Diosba' daka'da o'nonmadikikame'ne. Be'api' oknopōehue' ēē'nayo "Pabloa Diosba' daka' onmadikahue' mo'ika'ne," ahue'dik o'ne. ²⁸ Opudāda huadaknopō'da yan'to'ika'. Opudāda daka' yan'nopō'ēpo yan'nigpejka'. Huata'da yan'tioka'ika'. Aya'da huaknopō'ēritaj Jesucristo o'manigbuey'uyatenok konigēpo Jesúseno' o'tamae. Aya'da Cristoen huanigpejka'eritaj daka'da yan'manigto'ika'. Diosen Nokirēgā kenda mona'uyne opudtaj. ²⁹ Do'hua o'nokhua'apone. Do'hua e'nokhuade'te nama'da huamanmadika'erikon opudere a'ēya'po Jesús huanigpejka'eritaj Diostaj eknopōbatika'ta' on'eretpakpo yan'batiakapet. Konig dubakuhua ovejataj e'barakta' on'pakpo o'nika' konigti nama'da huamanmadika'eria opudtaj Diostaj e'maknopōbatika'ta' yan'eretpakapet. ³⁰ Sue'da huanigpejka'eria opud e'huajkaya'da huaboa'da nama'da huadik monmadika'apet. Jesús huanigpejka'eritaj kenda kan'nigpe'po kan'kike'po. ³¹ Nama'da huamanmadika'eritaj keyoj, ijjay. Bapa' huabayok huame'noe kenpa'ti sikyo batikhue'da opudtehuapa' Diostaj yonhuikpo Jesús huanigpejka'eria on'maboroayonhuahuika'ne. Aya'tada opudtaj o'nonmadikikame'ne. Kenda okkahuehue' yanikati'.

³² Ken, opudtehuapa' Diosa daka' kabatiokike'po Diosen di'da hua'a kamanopo'tō'ēpo ken hua'ataj mo'nigpejka'po teyda moknopō'ēpo, Diosen huanigpejka'eriere mo'noe onhuahuika'apo. ³³ A'nenda opudere ijjunhuahuika'uy. Do'tehuapa' opuden huakupe opuden yudtapi' pakhue' ijjikamey. ³⁴ Do'tehuapa' kenpa'ti doere huamanmadika'eritehuapa' ijbaikamey. Opudā kenda daka' mo'nopōene. ³⁵ Kenda ijbaka'po pai'da aratbuttaj ijbayokikamey opud konigti yan'baapo pai'da e'nahue'taj yan'bayokikati'. "Katetehue' huabayokeria durugnanada o'nika'. Eyokte huabae'erinayo sue'da durugda o'ne." Kenda Jesús Huairia oa'uyate. —Pabloa Efeso huanigpejka'eri huairitaj o'mana'uyate.

³⁶ Kenda oa'depo Pabloa huikudate on'bahuadpo aya'da Efeso huanigpejka'eri huairiere o'tiona'pakuyate. ³⁷ Pablotaj aya'ada on'ta'bahuikpo on'doko'epo kenpa'ti konig kenomey o'gkika'uyng konigti on'buyuke'uyate. ³⁸ "Onte'ti do'taj tiahua'yhue' o'neapone," Pabloa o'mana'denok suhue'nanada on'mae'uyate. Kenoka' kusi'petone'te on'tahua'uyate.

Jerusalényo Pablo o'hua'onhuahua'uyate.

21 Huama'buytaj o'bakhua'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Cos huagkuta'meyo meyopi' bethue'da butukda o'hua'uy. Eme'te huakka' jak Rodasyo o'hua'uy. Keyā' huakka' jakyo Pátarayo o'hua'uy. ² Pátara nog kusi'petone' Fenicia huadaribayo huahua' o'huahua'uy. O'kudpo o'hua'uy. ³ E'hua'te huagkuta'mej Chipre o'tiahua'po opetopen o'hua'po Siria huadariyo o'hua'uy. Tiro huakka' jakyo katepi' o'batatohua'po batabakotandik o'ēpo o'betuy. ⁴ Tiro huakka' jakyo Jesús huanigpejka'eritaj o'bahuahua'ydepo kenomeyere siete huame'noe o'unhua'uy. Diosen Nokirēgā huaknopō'ēritaj kenda o'manopō'ēnok "Jerusalényo huahue'dik yaē', Pablo." Huaknopō'ēria o'nona'uy. ⁵ Ken siete huame'noe o'ēdepo a'huaya'po o'orok'uy. Huakka' jak kurute aya'ada Jesús huanigpejka'eri ettone'ere huasi'poere bo'ta'tiakuyne. Kuhuate huikudate o'bahuadpo Diostaj o'tiona'pakuy. ⁶ "Yanhuati'," e'mabajbajte mona'uyne. "Yan'maeti'," o'mana'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Kenomey ke'nen jakyo on'bahuahua'uyate.

⁷ Ken huakka' jak Tiroya' o'bakhua'uy. E'pogyo kusi'petone'yo o'hua'uy. Tolemada huakka' jakyo o'betuy. Jesús huanigpejka'eritaj o'bahuahua'po nogme'noetida kenomeyere o'matā'ēahuaduy. ⁸ Eme'te Pablo oro'ere o'hua'uy. Cesarea huakka' jakyo o'kye'uy. Cesareayo Felipeen jakyo o'hua'uy. Felipe Jesús huanigpejka'eria on'manbatia'pakika'po nogya' nogya' o'manbatia'pakika'uyate. A'nenda siete'a huabatihuapokika' on'baktie'ea'uy. Ke'na nogtida o'uy. Kenere o'eonhua'uy. ⁹ Felipeen botta' botta' huayōbu o'tayy. Toepakhuedyo' o'tayyate. Kenomeytaj Diosa o'manopō'ēnok kenda on'manika'uyate. ¹⁰ Huakka' huame'noe e'ēde'te Diosenba' huamanbatia'pakiri Judeabaya' o'kye'uy. Ke'ndedik Agabo o'uy. ¹¹ Oro'taj a'ta'huadya'po o'tiakuy. Agabo maka'bij Pablotada jobjijjeato'po huata' o'itinukupo kenpa'ti o'ba'tinukupo o'batia'pakpo,

—Jerusalényo judío huairia Pablotaj in konig o'nogka'apo. Kenpa'ti Roma aratbuttaj on'bayokapo. Diosen Nokirēgā mename'ne. —Agaboa oro'taj mona'uyne.

¹² Kenda o'pēdepo oro' kenpa'ti Cesarea huaknopō'ēria Pablotaj ona'po, "Jerusalényo huahue' yaē'." Digā'da ona'uyng'a. ¹³ Pablonayo mona'po,

—¿Mena'po dota' mo'bahuik? ¿Mena'po pai'da on'nopo'ēā? Do'taj kudā'dik me'nene kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo Jesús Huairien hua'a ijmanbatia'pakika'pok bueydik ijje'po bueydik ijje. —Pabloa mona'uyne. ¹⁴ Pablo oro'taj nigpeehue' mo'ēnok,

—Kate Jesús Huairia e'kata' o'pak megke'. —Ona'depo okbatikon'uy oro'.

¹⁵ Ken katepi' e'tāē' kutamayo o'bahu'udpo Jerusalényo o'hua'uy. ¹⁶ Sue'ada Jesústaj huaknopō'ēria Jerusalényo bo'tahua'uy. Mnasónere o'hua'po ke'na Chipreyo huā'eri o'uy. Jesús huanigpejka'eri

o'ika'uyate. Mnasónen jakyo Jerusalényo bo'to-hua'uyne. Keyoda o'ika'uy.

Pablo Jacobotaj on'ta'huade'uyate.

¹⁷Jerusalényo e'tiakde'te Jesucristotaj huaknopoe'eri huama'buya durugteda bo'eduyne oro'taj. ¹⁸Jacobotaj a'ta'huadya'po eme'te oro'ere Pablo o'hua'uy. Jacoboere aya'da Jesucristoen huaknopoe'eri huairitone' on'mauy. ¹⁹"Ijtiaki," Pabla o'manato'depo, Diosa daka be'tihuapoknok Jesús en huadak hua'a o'manbatia'paknok huakka'nada nog aratbut huaboa'da on'nopo'korea'po Jesús Huairitaj o'noknopoe'me'. Kenda Pabla o'manbatia'pakuy. ²⁰Kenda on'peede'epo, huadakda o'e Dios, 'urua'da o'kadhuahuame'te Diosa, on'batia'pakdepo, Pablotaj o'nona'po:

—Huadakda huama'buy. Huakka'nada miles judío huaknopoe'eri iyoda e'edada Moisésenkon aya'ada nigpeika'dik oda'ika'. ²¹Judío aratbuttaj nog aratbutenbaya' nama'da Pabla o'manmadikika'. Kenda Moisésa o'mana'uyate kahue'dik o'ne. Kenpa'ti huabokereksi'po huasi'dak oktegi kahue'dik o'ne. Kenpa'ti konig judío aratbut ogkika'uyatenig kihakue'dik o'ne. Kenda i'manmadikika'nig ontaj judío huaknopoe'eria mo'tipeeme'te. ²²¿Konigepo oro' kate ka'dik o'e? Kenomey judío huaknopoe'eri Pablo o'tiakde on'peede'epo kupopakdik o'neapo. ²³Konig yag'kati' o'nonapone: Oro'en botta' botta' huabokerek mo'ene. Ken konig o'ka'apoy buttida Diostaj o'noname'tenigda. Kenda ka'dik o'ne. ²⁴Yan'batohuati'. Kenomeyere Diosen jakte konig Moisésa o'mana'uyatenigda Diostaj yan'bayokti'. Kenomeytaj oveja 'uhua ka'de'po huakupe yabayokti'. Oveja 'uhua Diostaj e'batiarakade'te kusere'na'da kupie'dik mo'maeapet. Kenda eka'nayo judío aratbut huaknopoe'eri opudtaj bo'tiahuaypo noga nama'da on'huaa'me'te on'nopo'apo kenpa'ti Moisésenba' o'kika', on'nopo'apo, ken. ²⁵Kenpa'ti nog aratbut huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uy. Kenda ka'dik e'huage' o'manigmadoya'uy oroa. Konig judíomey ogkika'nigtaj kihakue'dik ee'tada ken huaen dios e'ketka'taj e'yokde' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti mimipi' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti e'huerenpitiduku'te e'buey bapehue' yanika'. Kenpa'ti nogen huato'e'taj bakdejhue'dik yanika'. Kenyo'da o'manigmadoya'uy. —Jacobomeya Pablotaj o'nona'uy.

Diosen huamanmadika' jakya' Pablotaj on'torokuy.

²⁶Ken Pabla botta' botta' huabokerektaj o'bato-hua'po eme'te kenomeyere onokteyo' Diostaj 'uru'diky-o' ogka'uyate. Siete huame'noe nige'dik o'nepo kenoka' Diostaj ovejapi' vacapi' o'nigarakapet kenda sacerdotetaj a'na'ya'po Diosen huamanmadika' jakyo on'kudonme'te.

²⁷Ken siete huame'noe huapokdikte ee'te sue'da judío aratbut Asia huadaribaya' Diosen jakyo Pablotaj on'tiahuaydepo huakka'da aratbut egkupopakte Pablotaj dakhuea' on'batia'pakdenok Pablotaj on'epo. On'toe'uy. 'Utta'da on'mana'po:

²⁸—Bo'tihuapok Israel huabokerek. In huabokerek nogbayo nogbayo o'huae'ika'po, oro'en e'manmadika' dakhue'da o'e o'manmadikika'po, Moisésenba'taj peehue'dik yanika' o'manmadikika', kenpa'ti in Diosen jaktaj dakhuea'da o'huaa'po kenpa'ti nog aratbuttada Diosen jakyo o'bakuda'nok Diostaj tahuiriga'da ogkika'po. —Nogbayo judío huabokereka 'utta'da on'mana'uyate. Nama'da on'mana'uyunig'a. ²⁹Jerusalényo 'ikken Pablo Trófimoere judíoa on'tiahuayme'te. Diosen jakyo Pablo Trófimo Efeso huage'eritaj o'tokud-taj judíomey nama'da on'nopo'epo nama'da on'huaa'uyunig'a. ³⁰Aya'da Jerusalén jak huage'eri on'peede'epo, on'diayonpo, on'huaketonyakpo on'kupopakpo. Pablotaj on'toe'epo Diosen jak kurute on'torokonpo. Diosen huamanmadika' jak idada o'nokhuikuy. ³¹Kenoka' Pablotaj e'arakta' on'pakpo, aya'da jak huage'eri 'utta'da on'maboya'. Kenda Roma sorotataj huairi o'matipeunde'epo, ³²idada sorotataj sorotataj huairiere ogkupopakpo aratbut egkupopakpo on'baketonyakuy. Aratbuta huairitaj sorotataj on'batiahuaydepo Pablotaj e'tuktukada on'batikon'uy. ³³Sorotataj huairia Pablotaj ibodteda o'huatiakdepo o'toe'ato'po, "Botta' sirobia yan'tinuku'," o'mana'po, Kenta' o'mana'po: "¿Be'a ya'e?" "¿Kate yaka?" o'mana'nig'a. ³⁴Huairitaj peehue'ada huakka'da nogda nogda huadik on'mana'po huairia nopogkahue' o'epo kenigda o'mana'uy.

"Oro'en jakyo yan'tohua'." O'mana'uy. ³⁵Sorotataen jak huabehuike' e'ede'te aratbuta Pablotaj dakhuea'da egkata' on'paknok sorotataj Pablotaj kutayo huabagkutope'te baktohua'dik o'nuy. ³⁶Kenpa'ti —Yanarak ke'na kabueye'. —Huakka'ada ta'poyen o'dadyakuy.

Huakka' aratbuttaj Pabla huata' o'mantia'pak'uyate.

³⁷Huakpayo huakuda'dikte ee'te huairitaj Pabla ona'po: "¿Menpa' on'ere batia'pakdik ijje?" Pabla ona'uy. —¿Griegoen hua'ate menpa' i'nopoe'? ³⁸A'nenda Egiptoyo huage'eri huabokerek Roma huairitaj e'enta' o'pakpo kente aratbut ehue' e'ika'yo cuatro mil huabarakeri o'batohua'uyate. ¿Ke'na ehue' i'e? —Sorotataj huairia Pablotaj ona'uy.

³⁹—Do judío aratbut ijje. Cilicia huadaribaya' huaboro'mon Tarso huakka' jak huage'eri ijje. Aratbut-taj e'mana'ta' ijpaki. —Pabla ona'uy.

⁴⁰"Mana'dik i'ene." Sorotataj huairia ona'nok Pablo huabehuike o'bopo, o'manigba'tepo. Ken soata' e'ne'te en'batikde'te kenomeyen hua'a hebreo hua'a o'mana'po:

22 —Kenda ijkadhuahuikamey o'nontia'pakapone. Daka' men'pee', egomey pogomey. —Pabla huaboa'da o'mana'denok ²hebreo hua'a kenomeyen hua'ate Pabla o'mana'nok aratbut on'peede'epo nogitina'da soata'da o'nenok,

³—Judío aratbut ijje. Cilicia huadaribayo Tarso huakka' jakyo ijsi'poe'uy. Iyo Jerusalényo ijkerekuy. Huamanmadika'eri Gamaliela me'nonmadika'on-hua'ika'uyne. Aya'da adhuae'pane'en e'mana'

ogkika'nok daka'da yoknopojka'uy. Kenpa'ti Diosen e'kata' ijjeretpakpo ijkika'uy konig opud oy bo'kika'nig. ⁴ A'nen Cristoen huaknopog'eritaj ijbaukikamey. E'barakta' ijpakpo, ijbapero ijbakudikamey. Huabok-erektaj ettone'tabeta' ijkika'uy. ⁵ Sacerdote huairi kenpa'ti aya'ada huatone' huairi huakupopakeria do'taj mentiahuayika'uyne konigti onbatia'pakdik mo'ene. Kenpa'ti Damasco huakka' jakyo judío huama'buytaj kan'batotiake'po men'nigmadoya'uy. Ken beroba' do'taj men'yokuyne. Kenda ijtohua'uy. Ayo Cristoen huaknopog'eritaj a'baukyapo ijhua'uy. Jerusalényo a'batotia'ya'po kan'mabitbite'po kan'bakude'po ijhua'uy.

Konig Jesús Huairitaj ijnopo'korea'uy, Pabla o'batia'pakuy.

(Hch. 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Ken dagte ijhua'po Damasco huakka' jakyo meyoghue'da e'ede'te tokhuad e'huadte idada kurudya' huakjeytone' do'taj be'tita'tenok ⁷ sorokte ijhuëkon'uy. "¿Mena'po digā megka'ne, Saulo?" Ijpeë'uy. ⁸ "¿Be'a i'ë, Huairi?" Yona'uy. "Jesús Nazareteri ijjeý. Kentaj digā igka'ne." Jesús Huairia mena'uyne. ⁹ Kenomey doere on'hua'uyne'g'a huakjey on'tiahuaypo on'me'pukonpo Jesússtaj uruda peëhue' o'ne'uy. ¹⁰ "¿Kate ka'dik ijjeý, Huairi?" Yona'uy. "Yabo', Damascoyo yahua'. Keyā kenda ka'dik i'ëaponig nogā mona'apone." Jesús Huairia mena'uyne. ¹¹ Huaboro' huakjeya bekpo-huiukan'uyne. Kenomey doere on'hua'uyne'g'a do'taj men'ta'koypo men'tohua'uyne. Ken Damascoyo men'tokye'uy.

¹² Ken Damascoyo nogbokerektida o'epo huadik Ananías o'uy. Ke'na Apagba' Moisés e'madoya'ba' daka'da o'nigpejka'uyate. Aya'da judío Damasco huag'eria Ananías huadakda o'e on'huaa'ika'uyate. ¹³ Ananías do'taj behuatiakuyate. "Huabo'da ona'tiahuaydik yae'." Mena'uyne. Kenpa' ena'te ona'ti huadakda ijtiahuay'uy. Kentaj ijtiahuay'uy. ¹⁴ Kenpa' mena'po: "Oro'en Apag Dios a'nennada ontaj bektie'ea'uy. Konig Apag Diosa o'paknig kaknopog'epo, Cristo kenpa'da huadak huakika'eritaj on be'tiahuay'epo kenpa'ti Jesús Huairitaj hua'ada me'peë'po Diosa oktie'ea'uyate. ¹⁵ Nogbaya' nogbaya' aya'da i'tiahuaymetnig aya'da i'peëmetnig i'batia'pakon-huahuika'apo, Jesucristoen i'manbatia'pakon-huahuika'apo. ¹⁶ ¿Oy mena'po ijhue'da i'huad? Yabo'. Bautiza yaka'. Jesucristotaj yaknopog'epo e'tiona'pakte Diosa o'nen dakhuea' e'ka'taj menopo'tihueke'apone. Bekkahuea'apone," Ananías mena'uyne.

Konig nog aratbutyoda do'taj Diosa me'ta'mona'uy. Pabla o'batia'pakuy.

¹⁷ Ken, Jerusalényo ijkumejdepo Diosen jakyo ijtiona'pakpo konig e'yorokpa' ijtiahuay'uy. ¹⁸ Huairitaj ijtiahuay'uy. Mename'ne: "Jerusalénya' idada yabakhua' kenda do'taj i'manbatia'paknig iyo aratbut e'peëta' pakhue'da mo'ëapone." ¹⁹ "Aya'da huaknopog'erien huaitake' jakyo ijbahuahua'uy. O'nen huaknopog'eritaj huabakudā jakyo ijbatohua'po, ijmabitbitdepo ijbaku-

da'uy. In aratbut kenda on'nopogē. ²⁰ O'nen huamanbatia'pakeri Esteban kenoka' en'arakte do kenteda ijbopo Estebantaj huaarakeri huadakda ogka' ijnopogē'uy kenpa'ti huaarakerien yudtaj ijmata'ogēpo ijje'uy." Jesús Huairitaj yona'uy. ²¹ "Judío ehue'taj nog aratbutte o'ta'mona'apone. Yahuati'." Jesús Huairia mena'uyne. —Kenda Pabla huakka' judío egkupopakte o'mana'uy.

Pablotaj sorotataj huairia o'mektog'uy.

²² Kenda ea'te judío aratbuta Pablotaj on'peëneg'a huabo'da utta'da on'basagkia'uy.

—In huabokerek kabueye'. Noikahue'dik kaë'. —Utta'da on'basagkia'uy.

²³ Batikhue' on'basagkia'udhua'po kenpa'ti on'huadi-aypo yudtaj o'nokhuinhuinpo sorokog' kurudyog' o'nene'po ²⁴ "Sorotataen jakyo yan'kudā," kenpa'ti "mena'po judío aratbut kentaj utta'da on'basagkia'enok kenda e'nopogē'ta' ijpaki Pablotaj yan'bitbit." Sorotataj huairia o'mana'uy. ²⁵ A'bitbitya'po en'tinuku'ete,

—Roma huag'eritaj huairia Roma gobiernoen aratbuttaj peëhued e'ëada mabitbithue'dik o'e. Roma huadariyo huag'eri ijjeý do. —Ken capitántaj Pabla ona'uy.

²⁶ Kenda enade'te capitán sorotataj huairitaj o'hua'po onato'po:

—Keyoj, katea' i'mana'. In huabokerek Roma huadariyo huag'eri o'e. —Capitána ona'uy.

²⁷ Huairi Pablotaj o'huatiakonpo, ona'po, —¿Buttida Roma huadariyo huag'eri i'ë? —Sorotataj huairia ona'nok,

—Eë'. —Pabla ona'uy.

²⁸ —Romayo huag'eri a'eyā'po huakka' huakupe ijbayokuy. —Huairia ona'nok,

—Roma huadariyo donayo ijsi'pogē'uy. —Pabla ona'uy.

²⁹ Kenomeyā Pablotaj on'bitbitaynig o'nokbahua'uy. Kenpa'ti huairia Pablo Romayo huag'eri o'e o'nopogēdepo o'me'pukpo okhua'uy.

Judío Sacerdote Huairitaj kenpa'ti judío huairitone'taj Pabla o'mana'uy.

³⁰ Eme'te kate Pabla yakame'te judío huairia kenda kan'huae'po sorotataj huairia e'nopogē'ta' o'pakpo Pabloen sirobij e'tinuku' o'kujpo kenpa'ti judío sacerdote huairitaj kenpa'ti judío huairitone'taj kagkupopake' o'bahuua'po. Ken on'kupopakdepo kenomey egkupopakyo Pablotaj o'tohua'uy.

23 Ken sacerdote huairitaj kenpa'ti judío huatone' huairitaj Pabla o'batiahuaypo o'mana'po: —Huadakda ijkika'mey oyda kenpa'ti. Diostaj huadakda ijje'po durugnopoda ijikay. —Pabla o'mana'uy.

² Pablo kenda ea'te, "Huakittata' yan'bogbas." Sacerdote Huairia Ananías o'mana'uy. Pablotaj meyoghue'da huata'boeritaj e'mana'tada,

³—Diosa ontaj o'bogbasapo. On nama'da huanopog'eri ij'epo konig Moisésenba'te o'uyatenig do'taj p'eg'dik o'ene. On'nayo konig Moisésenba' o'mana'ika'nig kenda nigp'eg'hue'ada do'taj yan'bogbas nama'da i'mana'ne. —Pabloa ona'nok.

⁴—Kenpa' Diosen Sacerdote Huairitaj dakhuea' ina'. —Kente meyhue'da huaboeria Pablotaj o'nona'nok.

⁵—Ke'na Sacerdote Huairi o'ne nopog'hue' ij'epo ij'jay, egomey. Apagba'te oa'po, "Opuden huairitaj dakhuea' ahue'dik mo'ene." Apagba'a kenpa' oa'. —Pabloa o'mana'uy.

⁶Aratbut on'bueydepo ona'ti noyhuadhue' o'neapo kenpa'ti Diosen huata'moneri ehue' o'ne kenpa'ti nok-ij'egpi' ehue' o'ne. Kenda saduceo aratbut oda'ika'. Aratbut on'bueydepo ona'ti on'noyhuadapo, Diosen huata'moneri o'ne, kenpa'ti nokij'eg o'ne. Kenda fariseomey-nayo oda'ika'.

Sue'da huakka' judío huairitone' saduceo o'nuy. Nogomey sue'da huakka' judío huairitone' fariseo o'nuy. Pablo kenda o'nopondepo 'utta'da o'mana'po:

—Fariseo ij'jey. Do'hued huabekudakente fariseo o'ne. Aratbut on'bueyika'nig ona'ti on'noyhuadapo yoknop'ika'nok ij'oda opud huairia on'totiakne, do'hued egomey. —Pabloa o'mana'uy.

Kenda eade'te fariseo noyhuaddik o'ne oda'nok saduceoata noyhuadhue'dik o'ne oda'nok huayahuaya on'maboy'uy. Kenomeya huayahuaya kenda e'manp'eta' pakhue' o'nuy. ⁹Kenapo huayahuaya 'utta'da on'maboydepo sue'da Apagba' e'mana' huamanmadika'eri fariseo huaknopog'eria on'mana'po:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Kentaj nok-ij'egapi' ya'batia'pakuyetpi' kentaj Diosen huata'moneri ya'batia'pakuyetpi'. Diostaj dakhuea' ogkahue' mo'ne. —Fariseo huaknopog'eria on'mana'uy.

¹⁰Huiyoka'da huayahuaya on'maboynok Pablotaj dakhue'da yanogka'apet sorotataj huairia o'nopondepo dig'ada o'tome'pukpo, "Judío huairi nopoyo yanhua'. Pablotaj yan'torokpo sorotataen jakyo yan'tohua'." Sorotataj o'mata'mona'uy.

¹¹Eme'te esikde'te Pablotaj Jesús Huairi o'tibopo, —Teyda ya'ika'po me'pukhue' ya'ika'. Iyo Jerusalényo do'taj 'urua'da i'manbatia'pakme'ne huakka' jak Romayakon konigti manbatia'pakdik ij'epone. —Jesús Huairia Pablotaj ona'uyate.

Pablotaj mon'arak. Sue'ada judío huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹²Eme'te sue'ada judío aratbuta "Pablotaj mon'arak." Aya'ada on'nopog'epo oda'po:

—Pablotaj arakhued oro' bapehue'dik o'epone kenpa'ti mayhue'dikda o'epone. E'pe'nayo e'mai'nayo oro' dakhue'da mae'dik o'epone. Nogpa'dakon adhue'dik o'ene. —Aya'ada onpayo' oda'uyate. ¹³Ken konig Pablotaj o'arakapoy nogiti cuarenta e'pok huabokereka on'batia'pakuyate. ¹⁴Sacerdote huairitaj judío huatone' huairitere on'bahuahua'po on'mana'po:

—Pablotaj arakhued oro' e'bapudhua'nayo oro'taj Diosa dakhuea'da ogka'dik mo'ene, oro' aya'ada kenpa'

oa'mey. ¹⁵Sorotataj huairite yan'mata'mona'. Pablotaj nogiti e'p'eta' o'paki. Eme'te oro'taj monigtotiak. Nama'da yanati'. Oro'nayo dagte en'totiate iyo tiakhued dagta' a'arakya'po o'nig'epoy.

¹⁶Pablotaj on'arakapo judío huabokereka kenda Pabloen huatoa'yo o'mape'epo Pablotaj a'batia'pakya'po sorotataen jakyo o'huahua'uyate. ¹⁷Pablo kenda o'p'epo sorotataj Capitántaj ona'po:

—In huabotaj sorotataj huairite yatohua'. Huairitaj e'batia'pakta' o'pak. —Pabloa sorotataj capitántaj ona'uyate.

¹⁸Sorotataj capitána Pabloen huatoa'yotaj sorotataj huairite o'tohua'depo,

—In huabo ontaj ka'batia'pake'po sorotataj huairitaj yatohua'. Pabloa mena'ne. —Sorotataj capitána ona'uy.

¹⁹Sorotataj huairia huabotaj o'ta'koyonpo sue'da adyon o'tohua'depo,

—¿Katea' do'taj e'batia'pakta' i'pak? —Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

²⁰—Judío aratbuta konigyo' on'pakpo, "Eme'te judío sacerdote huairitaj judío huatone' huairieretaj Pablotaj monigtotiak. Nogiti daka'da Pablotaj e'p'eta' o'paki." Nama'da ontaj mona'apone. ²¹Kenomeytaj manigp'eg'hue' ya'e'. Cuarenta e'pok huabokereka o'nok-mairegij'egapo Pablotaj a'arakya'po on'nig'epo "Pablotaj arakhued oro' e'bape'nayo Diosa oro'taj dakhuea'da ogka'dik mo'ene." Aya'ada kenpa' o'dame'te. Kenpa'ti oyeddapi' eme'tepi' ijta'mona'apoy o'na ea'te on'p'epo ekpog' mo'nig'epone. —Pabloen huatoa'yoa sorotataj huairitaj ona'nok.

²²"Do'taj kenda huaboda ona'nig be'tapi' manahue' ya'e'. Kenigda yahuati'." Sorotataj huairia Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

Gobierno huairi Félixte Cesareayo sorotataj huairia Pablotaj o'ta'mona'uyate.

²³Ken huabo e'huade'te sorotataj huairi botta' capitántaj o'manokoypo. E'tiakde'te, "Bisik nuevete Cesareya huakka' jakyo a'huaya'po doscientos sorotataj yan'kupopak. Kenpa'ti setenta sorotataj caballote huahua' yan'kupopak kenpa'ti doscientos sorotataj huabarak sirohui'dakbet yan'kupopak. ²⁴Kenpa'ti Pablo huahua' caballo yan'nigtotiak. Gobierno huairi Félixte dakda yan'tohuati'. Daka' yan'tiokadhua'po yan'tohuati'." Sorotataj capitántaj o'mana'uyate. ²⁵Sorotataere o'nigta'mona'po beroba' o'nigmadoya'po,

²⁶"Judea Gobierno huairi Félix huadakda ij'ene. Saludos o'huaa'ne. Do Claudio Lisias o'nigmadoya'ne. ²⁷Judío aratbut in huabokerektaj on'ta'koypa a'arakya'po. Roma huag'eri o'ne huaboa'da ij'nopog'edepo do'hued sorotataere ijbahuahua'po ijbaktiparatmey. ²⁸¿Kate Pabloa o'ka'? ¿Katea'ti yan'huapet? e'nopog'eta' ij'pakpo sacerdote huairitaj judío huatone' huairi egkupopakyo ijtohua'mey. ²⁹Judío aratbuten beroba' e'mana'taj Pabloa dakhuea'da o'ka' on'huame'. Oro'en gobierno beroba' e'mana'taj dakhuea' kahue' o'nenok arakhue'dik o'ne. Kenpa'ti huabakud' jakyopi' kud'ahue'dik o'ne. ³⁰Pablotaj mon'arak. Judío aratbuta oda'

huaboa'da ijmatipeepo ontaj ijnigta'monay. Kenpa'ti Pablo dakhuea' o'ka'. Judío huairi kan'huaa'e'po nogok onte ijmata'mona'apoy katepi' Pabloa dakhuea' o'ka' ontaj huaa'dik ya'neapet. Kenpa'da ijjay." Beroba'te sorotataj huairia o'nigmadoya'uyate.

³¹ Ken sorotataj on'nigpeepo Pablota' on'to'epo sikyo on'tohua'beduyate. Sikyo Antípatrisyo o'noky'e'uyate.

³² Eme'te sorotataj hua'ite huahua'eri jakyo on'kume'uyate. Sorotataj caballote huahua'eri Pabloere on'hua'uyate. ³³ Cesareayo o'noky'e'epo gobierno huairitaj beroba' on'yokato'po kenpa'ti sorotataj huairitaj Pablota' on'yokuyate. ³⁴ Beroba' huairia o'tiahuaydepo, "¿Meya' i'si'po'e'po i'kereku'y?" Pablota' ona'uy.

"Cilicia huag'eri ijje'y." Pablo jenak huairia o'p'e'epo, ³⁵ Ona'po,

—On'tiakdepo Judíoa ontaj dakhuea' enhuaa'te ijmape'e'apoy. —Gobierno huairia Pablota' ona'uy. "Herodes huairien jakyo yan'tohua'. Keyo sorotataj kan'to'e'." O'mana'uyate.

Pabloa Félix huairitaj kenda ijkadhua'uy on'batia'pakuyate.

24 Ken cinco huame'noe e'pokde'te sacerdote huairi Ananíasere huatone' huairi kenpa'ti aratbuttaj huairitaj huamanigbatia'pakeri huadik Tértulore Cesareayo o'noky'e'epo gobierno huairitaj on'huahua'uy. Pablo dakhuea'da o'kika' e'huaa'ta' on'pakpo. ² Pablota' en'totiakde'te Pabloa dakhuea'da o'kika' Tértuloa huaboa'da Félixtaj o'huaa'po:

—Oro'omey daka' o'noikay, me'pukhue' o'epo o'noey. Huakka'da i'nop'epo 'uru'a'da i'manika'. Ontaj gobierno huairi dakiti o'ay. ³ Kenda 'uru'a'da oro'taj o'nigkika'ne. Huadakda i'ene, Félix huairi. Nogitina dakiti huairi. ⁴ Sue'da e'batia'pakta' ijpaki. Daka' mep'e'eti'. ⁵ Pablo dakhuea' huakka'eri o'e. Nogbayo nogbayo o'hua'epo judío aratbuttaj o'bapoespakea'po nogpa'da o'manmadikika'nok nogded judiotaj o'maknop'e'a'. Kenpa'ti Jesús Nazareterien huaknop'e'eri huairi o'e. ⁶ Diosen jakyo nog aratbuttada e'batokudta' o'pakpo, Diosen huamanmadika' jaktaj dakhuea'da konig tahuirigda e'kata' o'pakme'te. Konigepo oro'a Pablota' o'to'emey. Konig Moisésenba' o'ika'nigda menpa' dakhuea' yakiketpi' e'nop'e'ta' o'pakpo o'to'eme'nig'a ⁷ sorotataj huairi Lisias o'kudonpo huiyokda o'epo bokayonpo boktohuame'ne. ⁸ "Pablo dakhuea' o'ka' huaa'eri Félixte yanhuati'." Lisiasa moname'ne. O'nadakon Pablota' yabatia'pak. Ke'na dakhuea' o'ka' buttida on'batia'pak i'nop'o'apone. —Kenpa' Tértuloa Félixtaj ona'uy.

⁹ Nog judío huairi kenteda on'maepo, "Aya'da Tértulo oa'nig buttida oa'." O'nona'uy. ¹⁰ Pablota' yabatia'paka' huairia ba'ba' o'nenok,

—Kenda ijkikame'nig durugteda ontaj ijbata'pakapoy. Indaribayo aratbuttaj huairi i'un-huahuika'nok. ¹¹ O'nada yamana'. Jerusalényo yokyeme'nig doce días be'tipokdene. Diostaj 'uru'a'da akaya'po ijhua'mey. ¹² Diosen jakya' huaitake' jakya' kenpa'ti nogya' nogya' e'maboyte be'api' huahuayhue'

me'nikame'ne. Huakka' aratbuttaj dakhue' e'bahuaa'te be'api' tiahuayhue' me'nikame'ne. ¹³ Huadakda ijkika'nok dakhuea' o'ka' be'api' huaahue'dik me'nene.

¹⁴ Diostaj ijnigpeikay. Diostaj oro'en huapane'kudak on'nigpeika'uyate. Diostaj huanigmanopo'yarea' huaboda e'manmadika' ijnigpeikay. Kenpa'ti Diosenba' Moisésa o'madoya'uyate kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeriba' yoknop'e'epo ijnigpeikay. ¹⁵ Aya'ada onte'ti on'noeapo. Aya' huadak huaka'eria kenpa'ti dakhuea' huaka'eria on'noyhuadpo onte'ti on'noika'apo. Kenda yoknop'ikay konigti judío huairia kenda on'nop'ika'. ¹⁶ Konigepo huadakda e'kika'ta' huanopoya' ijeretpakpo ijkikay. Dioserea huabokereka kenda tiahuaydik me'nika'ne.

¹⁷ Nogbayo nogbayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huakka' huabayok ijhua'eonhuahuika'depo huaboa'da ona'ti do'huedbayo ijkumejdepo pa'i'da huama'buytaj nog huaknop'e'eri nog huaknop'e'eri huama'buyen huakupe a'bayokya'po kenpa'ti Diostaj a'yokya'po ijkumejmey. ¹⁸ Kenda e'kade'te sue'ada judío aratbut Asiabaya' Diosen jakyo do'taj menhuahuayme'ne. Dakhuea' e'ka' e'nighuedade'te Diostaj konig oveja 'uhua e'arakde' menhuahuayme'ne. Huakka' aratbut kupopakhue' ee'te kenpa'ti be'api' dakhuea' oka' huaahue' ene'tada. ¹⁹ Ke'na Diosen jakyo, do'taj menhuahuayme'ne dakhuea' do'taj e'batia'pakta' e'paknayo iyo kan'tiake' iya' gobierno huairitaj kan'batia'pake'. ²⁰ Kenomey tiakhue' ee'nayo judío huairitone' ogkupopakya' do ee'teda nama'da do e'ika'nayo ontada mone'. ²¹ "Aratbut e'bueyada ona'ti on'noyhuadapo yoknop'ika'nok iyo'oda opud huairia on'totiakne'." Kenyo'da huairitone'taj 'utta'da ijmana'mey. —Pabloa Félixtaj ona'uy.

²² Kenda o'p'e'epo Félix kenda Jesús en huanigpeika'eria o'noknop'ika'nigtaj huadakda o'nop'epo nogda Pablota' e'kata' pakhue' o'epo,

—Lisias sorotataj huairi o'tiakdepo nogiti menbatia'pakapone. Pablota' nogiti yoknokotapoy. —Félix a' mana'uyate.

²³ "Pablota' jakyo yat'oe' orokhue'dikda yat'oe'. Tinukuhue' ya'e'. Jakya' katepi' e'kata' o'pakpo ka'dik ka'e kenpa'ti ke'nen huadi'a on'pakpo ta'huade'dik ka'ne' kenpa'ti aypo bayokika'dik ka'ne'." Capitántaj ona'uyate Félix huairia.

²⁴ Sue'da huame'noe e'pokde'te Cesarea huakka' jakyo onte'ti Félix huairi okye'uyate huato'eere. Huato'e o'dikka' Drusila. Drusila judío aratbut o'uy. "Jesucristotaj menbatia'pake' Pablota' monigtotiak." Félix a' mana'uyate. ²⁵ Aratbut huadaknopo'da o'nepo Diosenyo'da kika'dik o'ne. Huaso'a katepi' o'pakika' kahue' yanika'. Kene'huaya' huame'noete oknop'ehue' huag'eritaj dakhuea' ogkika'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Kenda Félix o'p'e'epo o'me'pukudpo,

—Oyedda kenpa'da ijpe'edey. Yahuat'i'. Nogok katepi' kahue' e'huag'oka' o'nokoypo on'taj o'p'e'apone. —Félix a' mana'uyate.

²⁶ Kenpa'ti e'oroka'huayak huakupe huag'oroka' Pabloa beyokapet Félix o'nop'epo nogok nogok a'batia'

pakya'po Pablotaj o'nokoyika'uy. ²⁷ Ken konig o'ad-huahuika'po botta' huabayok o'pokpo Félix kenpa'da o'orokuyate. Porcio Festo huabo gobierno huairi o'uyate. Félix judío huairitaj huadi'da ee'ta' o'pakpo konig jakyo Pablotaj orokahuedada Félix okhua'uyate.

Huairi Porcio Festoa Pablotaj o'boa'uyate.

25 Cesareayokon gobierno huairi a'eya'po Festo okye'uyate. Bapa' huame'noe o'undepo Jerusalényo o'hua'uyate. ² Jerusalényo sacerdote huairiere judío huairiere Festotaj: "Pablo dakhuea' o'kika'uyate," nama'da o'nona'po. ³ Dagta' Pablotaj mon'arak. Huakkuruda judío huairi soatayo' on'batia'pakdepo, "Oro' o'paknok Cesarea huakka' jakya' yata'mona'. Iyo Jerusalényo Pablotaj mo'nigtotiake'." Festotaj judío huairia o'nona'nig'a. ⁴ "Keje'." Festoa o'mana'po,

—Pablotaj Cesareayo ijtoey a'ti ayo ijhua'apoy. ⁵ Opu-den huairi Cesareayo doere hua'dik mo'ene. Pablo dakhuea' eka'nayo aya' huaa'dik mo'ea'pone. —Festoa judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁶ Jerusalényo ocho diezpi' huame'noe Festo o'edepo ona'ti Cesareayo o'kume'uyate. Eme'te kente egkupopakte gobierno huairi apon huahuadte o'huadpo, "Pablotaj yan'totia'k." O'mana'uyate. ⁷ Pablo e'kudde'te judío huairi Jerusalénya' on'tiakdepo Pablotaj on'huahua'po, Pablo nogda nogda dakhuea' o'ka'uyate nama'da on'huaa'nig'a buttida huahue' o'ne huairi o'nopoe'uyate.

⁸ —Dakhuea' kahue' ijje'uy. Judíoen e'mana' e'madoya'taj dakhuea' kahue' ijje'uy. Diosen jaktaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenpa'ti Roma gobierno huakhuairitaj dakhuea' kahue' ijje'uy. —Pabloa ona'uyate.

⁹ Festo huadakda o'e. Judíomeya' e'huata' o'pakpo, —¿Ontaj daka'da me'tipee'po menpa' Jerusalényo e'huata' i'pak? —Festoa Pablotaj ona'uy.

¹⁰ —Roma huakhuairien huairitaj ijtibopo iyo kenda menhuaa'nig pee'dik o'ene. Judíomeytaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Sigpi' dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenda daka' i'nopoe. ¹¹ Doa dakhuea' eka'nayo bueydik ijje'ayetnig'a, kenda judío menhuaa'ne buttida ehue' ee'nayo be'api' kenomeytaj bayokhue'dik me'nene. Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'ea'pone. —Pabloa Festotaj ona'uyate.

¹² Festoen huanopoe'eritaj Festoa o'batia'pakdepo, —Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'ea'pone, ia'nok kentaj i'hua'apo. —Festoa Pablotaj ona'uyate.

Agripa nog gobierno huairitaj Pabloa o'tibo'uyate.

¹³ Nogok sue'da huame'noe gobierno huairi Agripaen huaidpo Berenice Agripaere Festotaj a'batia'pakya'po Cesareayo on'hua'uyate. ¹⁴ Sue'da huakka' huame'noe kentada o'nunhua'nok Pablotaj Festoa o'ti'apakpo:

—Pablo huabakudaj jakyo Félix huairia okhuame'. Pablo iyoda o'e. ¹⁵ Jerusalényo do Festo ijjeddenok, "Pablo dakhuea' o'kadhuahua'uyate. Kentaj kadarake'."

Judío sacerdote huairi judío huatone' huairierea do'taj moname'ne. ¹⁶ "Be'api' Roma gobierno huairi ida arakhue'dik o'ne. Dakhuea' o'ka' huaso'teda huaa'dik yane'. Ke'na huaso'teda kenda kahue' ijjemey a'dik o'e. Kenda huakkuruda gobierno huairia daka' pee'dik o'e." Judío huairitaj ijmana'mey. ¹⁷ Kena'po judío huairi iyo en'tiakde'te ida eme'te gobierno jakte enkupopakte ijhuadpo huairien apon huahuadte ijhuadmey. "Pablotaj yan'totia'k." Ijmana'mey. ¹⁸ O'tiakdenok Pablo dakhuea'da o'kadhuahuame'te judío huairia yanhuaa'apetpi' ijnopoe'pi' kenda huahue' o'neme'. ¹⁹ "Konig oro'en adhuea'pane' on'kika'uyatenig Pablo kikhue' o'uyate. Nogpa'da o'kika'uyate. Kenpa'ti Jesús o'buey'uyate onte'ti o'noe'uy. Pabloa o'manmadika'onhuahuika'uyate." Judío huairia me'noname'ne.

²⁰ Pablotaj kate ijka'apet nopoe'hue' ijje'po, "¿Judío huairia ontaj dakhuea' bo'huaa'nok do gobierno huairia ontaj me'tipee'po menpa' Jerusalényo e'huata' i'pak?" Pablotaj yona'mey. ²¹ "Roma huakhuairi Augustote kahue'po ke'na men'pee'." Pabloa mename'ne. Kena'po Pablotaj ijtoepo nogok Roma huakhuairitaj ta'mona'dik ijje'po ijta'mona'apoy. —Festoa huairia Agripataj ona'uy.

²² —Do kenpa'ti Pablotaj e'peeta' ijpaki. —Agripa Festotaj ona'uy.

—Eme'te i'pee'apo. —Festoa ona'uy.

²³ Eme'te huairi Agripa Bereniceere 'urua'da yudtaj huairied yudtaj on'otpo enkupopakyo on'kudnok 'urua'da on'bae'uy kenpa'ti on'kudpo sue'da huakka' sorotataj huairi kenpa'ti Cesarea jak huairiere on'kudpo. On'kuddepo, "Pablotaj yan'tokud." Festoa o'mana'uy.

²⁴ En'tokudde'te Festoa Agripaomeytaj o'mana'po:

—In huabokerektaj yan'tiahuay', Agripaomey. Huakka' judío aratbut kentaj dakhuea'ada on'huaa'po iyo Cesareayo kenpa'ti Jerusalényo "Kabueye'" mona'ika'nig'a. ²⁵ Kenda Pabloa o'ka'uyate dakhue' ehue' o'enek arakhue'dik mo'et ijnopoe'po, "Roma huakhuairite e'huata' ijpaki." Pabloa oa'nok kente ijta'mona'apoy. ²⁶ Roma huakhuairitaj beroba' e'ta'mona'ta' ijpaknig'a katapi' e'timadoya' nopoe'hue' ijje'po opudtaj ijtotiaki kenpa'ti huairi Agripa ontaj ijtotiaki. Kentaj yan'batia'pakpo kenpa'ti yan'pee'. Kenda Pabloa dakhuea' yakuyetpi' a'ta'monaya'po timadoya'dik ijje'apoy. ²⁷ Roma huairite Pablotaj e'ta'mona'te dakhue' ya'kiketnig beroba'te ta'monahue' ee'nayo dakhue'da e'dik o'e ijnopoe'y. —Festoa Agripaomeytaj o'mana'uyate.

Pabloa huairi Agripataj kenda o'kika'uyate on'batia'pakuyate.

26 —Kenda i'kiketnig e'batia'pakta' e'paknayo mona'a'. —Huairi Agripa Pablotaj ona'uyate.

Pablo huairi Agripataj o'manigba'tepo,

² —Dakhuea' o'kadhuahua'uy Judíomeya' men'huaa'nok ontaj, huairi Agripa, durugda o'nonbatia'pakapone. ³ Kenda judío aratbut o'noknopoe'po on'kika'. Kenpa'ti kenda kenomeya' on'batia'pakika'nig o'na huadakda i'nopoenok do'taj daka' men'pee'.

Pabloa Cristotaj nopo'koreahued o'epo kenda konig o'kika'uyatenig on'batia'pakuy.

⁴ Huakka' jak kente ijsi'po'e'uy aya'da ijkika'uyunig kenpa'ti Jerusaleny o' isipoted aya'da ijkika'uyunig aya'da judio aratbuta on'nopo'e. ⁵ Huasi'poted fariseoen huaknopoe'eri ijjunhuahuika'uy. Judio aratbut fariseonayo Apagba' e'mana' on'deretpakpo ogkika'. Kenda judio on'nopo'e kenpa'ti ea'ta' e'paknayo a'dik mo'ene. ⁶ "Aratbut e'bueytaj onte'ti ijmanoyhuada'apoy." Oro'en adhuae'pane'taj Apag Diosa o'mana'uyate. Kenda yoknopoenok gobierno huairia do'taj kan'pee'po men'totiakne. ⁷ Oro'en Israel doce onaratbutyo' kenda o'no'knopoe. Aratbut e'bueytaj onte'ti Diosa o'manoyhuada'apo. Kenda oro' judio o'nopo'e kenpa'po huame'noe kenpa'ti sikyo Diosen ogkika'po. Kenda do'huakon yoknopoenok sue'da judio aratbuta dakhuea'da Pablo o'kika' nama'da men'huaa'po, huairi Agripa. ⁸ ¿E'bueytada Diosa noyhuada'dik o'e mena'po opudomeya oknopoe'hue'dik mo'e?

Konig Pabloa a'nenda Cristoen huaknopoe'eritaj o'magkika'uyate.

⁹ Jesus Nazareteritaj huaknopoe'eritaj a'nenda dakhuea'da magkika'dik ijje'ijnopoe'depo ¹⁰ Jerusaleny' ijkika'uy. Judio sacerdote huairia kenda huaka' o'madoya'po be'yoknok huabakudaj jakyo huakka'tada ijbakudika'uy. Jesustaj huaknopoe'eritaj ijbakudika'uy. Kenoka' en'barakde'te 'urua'da ogka' do kenpa'ti ijnopoe'ika'uy. ¹¹ Jesucristotaj kanoknopoe'batike'po huakka' kenomeytaj ijmabitbitika'uy. Nogda nogda judioen huaitake' jakya' ijmabitbitika'uy. Huakka' ijbahuadiaypo nog aratbuten jakyo a'mabitbitya'po ijbahuahuika'uy.

Pablo Cristotaj o'nopo'korea'uyatenigkon o'manbatia'pakuy.

(Hch. 9.1-19; 22.6-16)

¹² Kena'po huaknopoe'eritaj bakudajdik beroba' judio sacerdote huairia bo'yokuynok Damasco huakka' jakyo ijhua'depo. ¹³ Dagte e'hua'ete, huairi Agripa, tokhuad e'huadte niokpo huaboro'mon huakjey kurudya' do'taj be'tita'tepo. Kenpa'ti doere nogomeytaere bo'tita'tepo. ¹⁴ Ken oro' aya'da sorokte okmahue'kuy. Hebreoen hua'ate ijpe'po, "¿Do'hued aratbuttaj mena'po i'magka', Saulo? O'na huata'da dakhuea' igka'ne. Diga'da igka'ne." Kenpa' ijpe'e'uy. ¹⁵ "¿Be'a i'e, Huairi?" Yona'uy. "Jesus ijje'y. Do'taj digda megka'ne. ¹⁶ Yabo', o'na do'hued kakike'po o'tiahuayea'ne kenpa'ti onte'ti do'taj i'tiahuayaponigkon kenda yamanbatia'pakika'. ¹⁷ Ontaj judio aratbut nog aratbutkon egkataj o'tioka'apone kenpa'ti nog aratbutte o'ta'mona'ne. ¹⁸ Kenomeya do'taj konig okpohue'a kanoknopenke'po, dakhuea' e'kika'ada kan'nopo'kore'po konig Diosen huakjeyyo kan'hua'epo, onte'ti toto'taj nigpe'ehue' ka'nike'po, Diostaj kan'nigpe'ike'po, do'takon kanoknopoe'po, Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po kenpa'ti Diosen

'uru aratbutere Diosere kan'noeonhuahuike'po kenomeyte o'ta'mona'ne." Jesusa kurudya' mena'uyne.

Kenda Pabloa o'tiahuay'uyunig huaboa'da o'nigpe'ika'uyate.

¹⁹ Ken konig Jesusa mena'uyne ijpe'e'uy huaboa'da ijkika'uy, huairi Agripa. ²⁰ Huakkuruda Damasco huakka' jak huae'eritaj ijmanmadika'po nogok Jerusalen huae'eritakon kenpa'ti aya' Judea huadaribayo kenpa'ti nog aratbuttaj ijmanmadika'po, Diostaj yan'nopo'korea' onte'ti dakhuea' kahue' yane' onte'ti huadakda yag'kika'. Huadakda boka'nok aratbut opudtaj on'tiahuaypo on'nopo'korea'de on'nopo'e'apo. Ken konig ijmanmadikika'uy. ²¹ Kena'po Diosen jakyo judio aratbuta men'toe'uyne kenpa'ti do'taj e'arakta' men'pakpo. ²² Diosanayo do'taj mentihuapoknok oyda kenpa'ti daka'da ijmanmadikikay aya'tada huairitaj pai'da aratbuttabeta'. Kenpa'da kenda o'e'apo Moiseskudak Diosen huamanbatia'pakeriere on'timadoya'uyate kenda ijmanmadika'ikay. ²³ Cristo pai'da nopo'e'dik o'e'apo kenpa'ti nogok bueydik o'e'apo kenpa'ti huakkuruda Diosa e'bueytada o'noyhuada'apo. O'noyhuaddepo, oro'en judio aratbuttaj nog aratbuttaere Diosa o'manopo'tihueke'apo kenpa'ti onte'ti kurudyo o'manoenhuahuika'apo, kenda Cristoa o'manbatia'pakapo. Kenda Moisesere Apagba' huamanbatia'pakeria on'timadoya'uyate. Kenda ijmanmadika'onhuahua'uy. —Pabloa huairi Agripaomeytaj o'mana'uy.

Jesucristotaj oknopoe'dik yae' huairi Agripa. Pabloa o'pakpo ona'uyate.

²⁴ Pablo huata'da e'tia'pakte Festoa o'okoypo: —Konig huaseg i'epo nama'da ia', Pablo. Huakka'da i'madoya'ika'uyatepo nama'da ia'. —Festoa 'utta'da ona'uy.

²⁵ —Huasegda ehue'ada nama'da ahue' ijje'y, 'uru huairi Festo. Huadakda ijmanay. Buttida ijmanay. ²⁶ Agripa huairi iyo o'e. Aya'da ijmanbatia'paknig ke'na huadakda o'nopo'e. Kentaj daka'da ijmanbatia'pakpo me'pukhue' ijje'po ijmanbatia'paknok iregireg kahue'a'da kena'po huairi Agripa aya'da o'nopo'e daka' ijnopoe'y. ²⁷ ¿Kenda Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate menpa' i'nopo'e, Agripa huairi? O'nopo'e ijnopoe'y. —Pabloa o'mana'uyate.

²⁸ —'Urua'da enapi' oknopoe'ehued ijje'y. —Agripa Pablota' ona'nok.

²⁹ —Idamonpi' konig Cristotaj yoknopojika'nig o'nakon kenpa'ti nogomey men'peenig yanoknopojika' huabakudaj jakyo ehue'ada. —Pabloa o'mana'uy.

³⁰ Pablo kenda e'manade'te Agripa huairi, Festoere Bereniceere kenpa'ti aya'da kente on'bahuadpo on'bopo ³¹ nogyon o'nokbahua'uyate. A'batia'pakya'po o'nokbahua'uyate. Huayahuaya on'batia'pakpo:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'e'uy, bueyahue'dik o'ene. Kenpa'ti kudahue'dik o'ene. —On'batia'pakuy.

³² —“Roma huairia do'taj me'pēē'po ijhua'apoy.”
Pabloa ahue' e'eme'nayo kenpa'da orōka'dik ijjeayyet.
—Agripa Festotaj ona'uy.

Romayo Pablota'j o'ta'mona'uy.

27 Italia huadaribayo do Lucastaj Pablote' no-gomeyeretaj oy mon'mata'mona' huaboa'da on'no'pōdepo sorotataj huairitaj oro'taj bo'yokuyne. Sorotataj huairien huadik Julio. Kenomey sorotataj Augusto sorotataj o'nyuy. ² Huaboro' kusi'pe o'ēpo huakka' jak Adramitio huāē'ried o'uyate. Huahua'dikteda eē'te o'tiakatodepo o'kuduy. Oro' Aristarcoere o'kuddepo o'hua'uy. Aristarco Tesalónica huakka' jakyo huāē'eri o'uy. Tesalónica Macedoniabayo o'ē. Asia huadaribayo hua'dik o'uy. ³ Eme'te huakka' jak Sidón huaboro' e'pogte o'betuy. Pablota'j huadi'da Julioa o'ēnok Pablo huadi'enbayo Pablo huahua'dik o'uy. Pablota'j katēpi' o'paknok aratbuta yokdik o'ne'uy. ⁴ Nogok Sidónya' o'hua'uy kusi'petone'te o'hua'uy. Bapoka bo'huatiakpo Chipre huāgkuta'mej ope'topen okpokuy. ⁵ Huadariba Cilicia kenpa'ti Pamfilia o'pokonhua'po, Mira huakka' jakyo o'tiakuy. Mira Liciabayo o'ē. Mirayo o'betuy.

⁶ Ayo sorotataj huairia nog kusi'petone' o'huahua'uy. Ken Alejandría kusi'pe Italia huadaribayo o'hua'apopo. Italia huadaribayo a'huaya'po ken kusi'peyo oro'taj bo'kudā'uy. ⁷ Sue'da huame'noe ijhue'da o'hua'uy. Ida huahue'dikda nogok Gnido huakka' jak o'pokuy. Huakka' o'bapoknok konig o'huatiaknok nogyon okhua'dik o'ēpo Creta huāgkuta'mej huadari-ba adpen o'hua'po Salmón huakka' jak o'pokuy. ⁸ Creta huāgkuta'mejte kusi'peyo o'hua'po, huakka' o'bapoknok daka'da o'hua'po kente o'dikkika' Buenos Puertos o'betuy. Huakka' jak Lasea ibodte o'uy.

⁹ E'hua'onhuahuae'te huakka' huame'noe e'pokon-huae'te kenme'noe judío aratbut bapehue'dik fiesta ogkika' e'pokde'te kenok e'pogte digā'da bapokdik o'ēnok kusi'petone'te huiyokda o'ē. Ta'kotdik o'ē. Pabloa o'no'pōēpo 'uruda o'manopōēā'po:

¹⁰ —Oro' e'pogte o'hua'po dakhue'da o'ēāpo ijnopōey huairi. Kusi'pe ehue' o'ēāpo, kenda kusi'peyo o'bato-hua'nig ehue'da o'ēāpo. Kenpa'ti oro' ta'kotdik o'ēāpoy. —Pabloa sorotataj huairitaj ona'uynig'a.

¹¹ Sorotataj huairia kusi'petone' huātāē'eritanayo o'nigpēē'uy. Kenpa'ti kusi'pe huatohua' huairitaj o'nig-pēē'uy Pablota'nayo sigpi' pēēhue' o'nyuy. ¹² Kenpa'ti huāhujōk kusi'pe kente huabeta' dakhue'da o'uy. Hua'dik eē'nayo Fenice huakka' jak Creta huadariyo e'pogte kente sue'da bapoka o'ēnok Feniceyo huakka'ada e'hua'ta' on'pakuy.

E'pogte digā'nanada o'bapokonhuahua'uy.

¹³ Ken e'pogya' daka'da o'bapokpo ona'ti hua'dik o'ēne on'no'pōē'uy. Ken o'hua'po meyohue'da Creta huāgkuta'mejyo o'hua'uy. ¹⁴ Ijhuiti ehue' e'pogte e'hua'te huiyokda o'bapokuy. Digā'da o'bapokuy. Ken bapokataj on'dikka'uy Nordeste. Huāgkuta'mejyan' o'tiakuy. ¹⁵ Oro'taj teyda monbapoknok e'bapokte

huahue'dik o'ēpo ogkumeonnok bapokada oro'taj montohua'uy. ¹⁶ Huāgkuta'mej Claudia adpente e'pokonde'te bapoka sue'pi' o'batikuy. Kusi'pesi'po e'to-huika' digā'da on'baa'po huē'eyya' on'behuika'po huaboro' kusi'peyo on'huedā'uy. ¹⁷ On'behuika'depo e'bijtone' kusi'petone'taj on'tihuiyigepo teyya'da ogka'uy. Kuhuadte e'pog burujda o'ika' kentaj o'dikkika' Sirte. Kusi'petone' kuhuadte o'beta'apo on'-mame'pukpo cuperinatone' hueypate e'betika' bapoka kusi'pe huatohua' on'huaraka'uy. Kenpa'da bapoka kusi'pe o'tohua'uyate. ¹⁸ Eme'te bapoka sue'pi' batikhue' o'ēnok teyda o'bapokpo kenda kusi'petone' o'tohua'nok katēpi' huaboā'da e'pogyo on'maenapo, ¹⁹ adme'ta' kusi'petone'en kuperina e'bijtone'ere nogda nogda e'pogyo o'maena'uy, oro'en huaba'a o'maenapo. ²⁰ Huakka' huame'noe niokpo kenpa'ti siokpo tiahuahue'da kenpa'ti digā'da o'bapoknok oro' aya'da o'bata'kotapoy o'no'pōē'uy.

²¹ Huakka'da huame'noe bapehue' o'ēnok Pabloa o'bopo, o'mana'po:

—¿Mena'po do'taj nigpēēhue' mo'ēme'? ¿Mena'po Creta huakka' jakya' bo'tiakme'? Nama'da o'orokme'ne. Oro' 'ikken Creta orokhue' eē'nayo oro'taj keypoda ehue' o'ēaynig'a kenpa'ti aya'da o'maena'nig mae-nahue' o'ēayyetnig'a. ²² Oynayo me'pukhue' mo'ēne. Kusi'petone'nayo ehue'da o'ēāponig'a opudanayo sigpi' bueyhue' mo'ēāpone. ²³ Do Diosensi'po ijje'po Diosen ijikay. Bisik Diosen huata'moneri do'te o'tiakpo, ²⁴ “Me'pukhue', Pablo. Roma huairitaj hua'dik i'ē kenpa'ti tibo'dik i'ē. Ontaj Diosa daka'da bo'tioka'nok aya'da in kusi'peyo onere o'nenig mabueyhue' o'neapo.” Diosen huata'moneria mename'ne. ²⁵ Kenpa'po yan'manopo'noey'. Dios buttida oa', daka'da ijnopōēpo. Kenda oa'nig kenda o'ēāpo. ²⁶ Huāgkuta'mejyo bapoka bo'tohua'apo kusi'pe o'betpo o'sakapo. —Pabloa o'mana'uy.

²⁷ Botta' semana oro' e'pogte o'hua'po Adria e'pogte o'hua'po bapoka nogyon nogyon oro'taj mon'tohua'uy. Nopote sikyo kusi'pe huatohua'eria huadari ak-ta'bogpe meyohue'da o'ēde on'no'pōē'uy. ²⁸ E'pog odda huanigdikaj on'nigdikade'po treinta y seis metros odda o'uy. Nog adyon onte'ti on'nigdikapo veintisiete metros odda o'uy. ²⁹ Sipana'tone'a e'pogya' kusi'petone' ya'sakapet on'no'pōēpo 'uru siro kusi'pe huabeta' e'bij-tone' e'tinuku'tada huata'pakta' e'pogyo on'maena'uy. Huata'pakte on'tinukupō on'maena'uy. Botta' botta' on'maena'po onmame'pukpo eme' o'nonmabo'uy. ³⁰ Kenoka' mehued o'ēpo kusi'pe huatohua'eria kusi'pesi'pote e'monta' on'pakpo huaboā'da kusi'pe-si'po on'huaraka'po konig kusi'pe huāōjpate siro kusi'pe huabeta' e'ēnāpa' nama' ogka'po.

³¹ —Kusi'pe huatohua'eri kusi'petone'yoda ehue' eē'-nayo e'huēpa' menpa' ehue'dik mo'ēne. —Pabloa sorotataj huairitaj sorotataeretaj o'mana'uy.

³² Ken sorotataj kusi'pesi'po huatoē'bij o'no'ktegpo kusi'pesi'po o'kotnok o'tohua'uy.

³³ Sikyoedda aya'da bape'dik mo'ēne. Pabloa o'mana'po:

—Botta' semana mo'eonhuahua'po bapehue' kenpa'ti tayhue' mo'eonhuahua'po. ³⁴ Sue'pi' yan'bape' o'nona'ne. Huagkuta'mejyo madopi'dik mo'ene nogtatipi' dakhuea' ogkahue' mo'eapone. Nogtipi' bueyhue' o'eapone. —Pabloa o'mana'uy.

³⁵ Kenda o'mana'depo pan o'babadpo dakiti Diostaj o'tiona'pakpo. Aya'ada kenteda en'tiahuayte dakiti o'tiona'pakdepo o'posakea'depo huaboa'da pan o'bape'uy. ³⁶ Kenda on'tiahuaydepo aya'ada on'durugpakpo on'bape'uy. ³⁷ Kusi'petone'yo huakka'da o'ne'uy. Doscientos setenta y seis o'ne'uy. ³⁸ Dapoteya' on'bape'depo ayo bapehued e'pogyo on'maena'uy. Kusi'petone' pogkajda kae'po on'maena'uy.

Kusi'petone' o'sakdepo o'ta'kotuy.

³⁹ Ome'depo kusi'pe huatoe'eria huagkuta'mejtaj okiahue'ya e'eada konig iako huakud kenpa'ti kuhuadba' on'tiahuaypo menpa' ayo hua'dik o'ey on'nopogepo kuhuad iakoyo a'betya'po monhua', on'batia'pakpo. ⁴⁰ E'bijtone' o'noktega'po kusi'pe siro huatoe' e'pogyo on'maeampo kusi'pe huabutuka remo on'kuj huaba'te on'toepo kenpa'ti kuperina huagjpayon hueypate on'betpo huaboa'da bapoka kuhuadbayon kusi'petaj o'tohua'depo. ⁴¹ O'hua'po kente bothuepura e'pirukpak e'pog burujda o'epo iakoyed kuhuadte kusi'petone' o'jpa o'huadato'po. Kenteda o'uy. Menpa' tohuahue'dik o'ne'uy. Huata'pakte huahuea' asakya'po huaboa'da o'saka'depo huata'pakpen. ⁴² Titikonhue'dik ka'ne'po sorotataj huabakuda' jakyo huag'eritaj e'barakta' on'paknig'a ⁴³ Pablota'pi' e'arakta' pakhue' o'epo sorotataj huairia, "barakhue' yane'," o'mana'po "kenpa'ti kenomey e'dopie' mo'nopog huakkuruda yag'kot e'pogyo kuhuadte kan'hua'epo ⁴⁴ nogomey ta'pote kusi'pe huaentej kenpa'ti kusi'pe hueypate yan'betpo kuhuadte ya'nonhua'." Sorotataj huairia o'mana'uy. Ken ta'kothue' o'nepo huagkuta'mejyo aya'da on'bahua'uy.

Huagkuta'mej Maltayo Pablo o'unhua'uy.

28 Oro' sue'pi' ta'kothue' o'epo kuhuadte o'epo huagkuta'mej o'dikkika' Malta huaboa'da on'nopogey. ² Nog aratbut kenteda o'nika'po oro'taj 'urua'da mo'togey. Ehui' kenpa'ti juju'da o'enek huaboro ta'ak ogka'depo "ibodte yan'tibo'," mona'uyne. ³ Ken sue'da ito'pi e'ay o'be'eadpo ta'akyo o'tibahuedapo Pabloa. Ta'ak jukda o'enek bihui o'orokpo Pabloen huabata' o'bokpo o'tidteyye'uy. ⁴ Huagkuta'mejyo aratbut huag'eria Pabloen huaba'taj bihui o'tidteyyepo o'tironok on'tiahuaydepo, —Ke'na aratbuttaj huabarakeri ya'etpi' e'pogyo ta'kothue' ee'tada dakhuea' ogka'nok bueydik o'e. —Huayahua'ya on'batia'pakuy. ⁵ Pablonayo huaba'a onhuinoka'po bihui ta'akyo o'kotuy. Pablo menpa'pi' ehue'da o'e'uy. ⁶ O'iyokapo, o'bueyapopi' on'nopogepo on'nigunhua'po ijhue'da on'nigunhua'po iyokhue'da kenpa'ti bueyhue'da on'ti-

ahuaypo konogpa'da on'nopogepo, "ke'na nogtida oro'en dios o'e," huaboa'da on'batia'pakuy.

⁷ Huagkuta'mej huairien ta'ba ibodteda o'uy. Huairien huadik Publio o'e. Ke'nen jakyo oro'taj bo'tohua'uyne. Keyo bapa' huame'noe o'ika'po ayo bo'tobapudhua'uyne. ⁸ Publioen apag dakhue'da o'epo o'digpakpo kenpa'ti o'me'surukpo onpahueduy. A'tiahuaya'po Pablo o'huahua'po. O'tiona'pakdepo o'tibata'tedepo o'yaread'uy. ⁹ Pabloa e'yareadde'te aratbut on'tiahuaydepo nogda huagkuta'mej huag'eridakhue'da o'nepo Pablota'j on'huatiakdenok kenomeytakon o'bayaread'uy. ¹⁰ Katetehue'da huakka'da mo'bayokuyne oro'taj. O'hua'po kusi'petone'yo o'kudpo oro' aya'da katepi' e'tohua'ta' o'paknok mo'bayokuyne.

Romayo Pablo okye'uy.

¹¹ Ken huagkuta'mejyo bapa' puug o'ika'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Ken kusi'petone' juju'ok kenteda o'eonhuahua'uy Alejandria huakka' jakya' o'tiakuy. Kusi'petone' huagjate e'ketka' dios Castor kenpa'ti e'ketka' dios Polux o'uy. ¹² Siracusa huakka' jakyo o'tiakuy. Siracusa kusi'pe huabeta' o'uy. Kenteda bapa' huame'noe o'uy. ¹³ Ona'ti o'hua'po kubogte meyhue'da o'hua'po Regio huakka' jakyo o'tiakuy. Eme'te huata'pakyan o'bapoknok ida o'hua'po eme'te Puteoli huakka' jakyo okye'uy. ¹⁴ Keyoda sue'da huama'buy Cristo huaknopog'eritaj o'huahuaynok. "Oro'eri nogtida semana yanika'." Mona'uyne. Nogok Romayo dagte oro' o'hua'uy. ¹⁵ Pablomey dagte on'tiakpo huaknopog'erid huama'buya Romaya' on'tipeedepo oro'taj dagte a'deja'po Romaya' o'norokpo Foro Apio huakka' jakyo sue'da huakka'mon on'tiakuyate. Noga Tres Tabernasyo on'tiakuyate. O'batiahuaydepo Diostaj dakiti oa'uy Pabloa kenpa'ti Diostaj o'durugpakuy. ¹⁶ Romayo o'tiakdepo sorotataj huairia huamatojika'eritaj guardia huairitaj o'bayokuy. Pablota'nyo bayokhue' o'uy. Nog aratbuten jakyo Pablo ika'dik yae' huairia on'a'nok nogtida sorotataj o'tojika'uy.

Romaya' Pabloa o'manmadika'uy.

¹⁷ E'tiakde'te bapa' huame'noe e'pokde'te, "judio huairitaj yan'batotiak." Pabloa o'mana'uy. On'kupopakondepo,

—Judio aratbuttaj dakhuea' kahue' ee'tada kenpa'ti kenda oro'en adhuae'pane' ogkika'uyate dakhue' huahue' ee'tada judiomey do'taj teyda men'togepo Roma huairitaj Jerusaleny men'yokuy, egomey. ¹⁸ Roma gobiernoen huairi do'taj o'batia'pakdepo do'a dakhuea' kahue' ijjenok bueyhue'dik ijjenok do'taj e'oroka'ta' e'pakada ¹⁹ Roma gobiernoen huairitaj "keje', orokahue' yane'," judioa o'nona'nok, "Huakhuairitaj Romayo be'ta'mona'. Ke'na do'taj me'pee'," yona'uy. Judio aratbuttaj katepi' dakhuea' ogka' ahue' ee'pi' kenpa' yona'uy. ²⁰ Konigepo opudtaj kan'tiake' onhuane. Opudtaj a'batiahuayya'po a'manbatia'pakya'po kan'tiake' onhuane. Konig oro' judio aratbut oknopogepo

o'bueydepo nogok onte'ti o'noeapoy, oknopoy, do'huakon kenda yoknopoenok iya'kon do'taj sirobia on'tinuku'ika'. —Pabloa o'mana'uy.

²¹ —Judea huadaribaya' ontaj e'timadoya' beroba' ba'ehue' o'emey kenpa'ti judío aratbut Judeaya' on'tiakme', "Pabloa dakhuea' o'ka'," nogatipi' huaahue' mo'eme'ne. ²² Nogyon nogyon nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huabada Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhue'da o'ne on'bahuua'nok kena'po kenda iknopoenig oro' e'peeta' o'paki. —Judío huairia Pablota' o'nona'uy.

²³ Nog huame'noete o'tiakapoy, o'nona'po. Ken huame'noe emede'te Pablo e'huaje'yo judío on'batia'akuy. Sikyoedda huaboa'da o'manbatia'pakpo bisik o'batikuy. Aratbuta Jesús Huairitaj yan'nigpejika'apet. Moisés kudaka kenpa'ti Apagba' huamanbatia'pakeria Jesús taj on'timadoya'uyate. Pabloa o'mana'uy. ²⁴ Noga buttida oa' o'noknopoe'uy. Nogomeyanayo buttida oa' oknopoe'hue' o'nuy. ²⁵ Onpapayo' nopoe'hue' o'nepo huaboa'da yan'bahua'apet, Pabloa o'nopoe'epo nogitimon o'mana'po:

—'Urua'da Isaías oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uyate, Isaías Diosen huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'nopoe'a'nok Isaías a o'mana'po:

²⁶ Judío aratbutte yahuati' in konig yamanati': Ona'ti ona'ti do'hued hua'a mo'peunhuahuika'aponig'a noponkahue' mo'ika'apone. Ona'ti ona'ti bo'tiahuayonhuahua'aponig'a nopogkahue' mo'ika'apone. ²⁷ Opud eknopoe'ta' pakhue' mo'ene. Nigpeehue' mo'ene. Diosen hua'a e'tiahuayta' pakhue' mo'ene. Kena'po tiahuayhue'dik mo'ene, peehue'dik mo'ene nopenkahue'da mo'ene. O'nen dakhuea' e'ka' me'nopo'tihueke'po Diostaj nopo'koreahue' mo'ene. Isaías a o'mana'uyate. ²⁸ Oy judío ehue' nog aratbuttaj Diosa o'manopo'korea'apo o'manopo'tihueke'apo onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo. Kenomeynayo on'nigpejika'apo. Kenda yan'nopojika'. —Pabloa judío huairitaj o'mana'uy.

²⁹ Pablo kenda eade'te judío huayahuaya on'batia'pakonpo on'bahua'uy.

³⁰ Ken jakyo e'tayhuayyak ke'nen huakupe o'yokika'po o'ika'uy. Botta' huabayok o'ika'uy. Kenomey a'ta'huadeya'po en'tiakte yan'kud o'mana'ika'uyate.

³¹ Me'pukhue'da o'epo Jesús Huairitaj yan'nigpejika'. O'mana'ika'uyate. Kenpa'ti daka'da Jesucristo Huairitaj huadak hua'a o'manmadikika'uy, 'uruu'da o'manmadika'po. "Kenda manmadikahue'dik yae'." Be'api onahue' o'nuyate, ken.

ROMANOS

Roma huaknopogē'eriomeytaj Pabla o'manigmadoy-a'uyate.

1 Do Pabla on'nigmadoya'ne. Jesucristoen huanaba' ijnigpejkay. Diosen huadak hua'a, Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa do'taj bektie'po me'ta'mona'uyne.

² Huadak hua'a Jesucristotaj a'nennanada Diosa o'manbatia'pakuyate. Jesucristo tiakhued Apag Diosba'te on'nigmadoya'uyate. ³ Diosen huadak hua'a Jesucristo Huairi Diosen Huasi'po aratbuten huasō'nigda o'si'poē'uyate. David huairien adhuea' huayayo o'uyate. David Israel aratbuten huairi o'uyate. ⁴ Dios teyda o'ēpo Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Konigēpo Diosen Huasi'po o'ēpo teyda o'ēpo Diosen Nokirēgā mo'manopogē'ika'ne. ⁵ Jesucristo oro'en Huairia me'tinēpahui'po do'taj huakka'da bo'tihuapokika'ne. Aratbut nogbaya' nogbaya' Jesucristotaj kamaknopojke'po kenpa'ti Diostaj kan'nigpejke'po do'taj Diosa bektie'ea'uyne kenpa'ti me'ta'mona'uyne.

⁶ Konigēpo nogbaya' nogbaya' Jesucristotaj huakka'nanada o'noknopogēdenok. Opu domey Romano huagē'erikon Jesucristoen mo'ene.

⁷ Opu domey Roma huaknopogē'eritaj Diosa di' mo'maepo "Do'huedyo' yanikati' yag'kikati'." Diosa mona'de'uyne. Oro'omeyen Apag Dios Jesucristo Huairiere opudomeytaj kaminēpahui'po daka' kabati-huapokike'po kenpa'ti kamanoe'yike'po ken konig on'nigtiona'pakika'nig on'nigmadoya'ne.

Pabla Romayo huaknopogē'eritaj e'bata'huadē'deta' o'pakuyate.

⁸ Huakkuruda o'nona'ne. Opu domey Romaya' huaknopogē'eri Diostaj Jesucristotaere daka' moknopojka'nok kenpa'ti mo'nigpejka'nok nogbaya' nog huadaribaya' nogyā' nogyā' aratbut opudomeytaj mo'tipeēdenok konig daka' moknopojka' mo'tinopogēdenok. Konigēpo Jesucristo kenda o'paknok dakiti Diostaj yonay. ⁹ Opu domeytaj ijtiona'pakika'nig Diosapi' kenda buttida me'tinopogēne. Diostaj digā'da ijnigpejka'po Diosen Huasi'potaj Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. ¹⁰ Opu domey Romayo huaknopogē'eritaj e'bata'huadē'ta' ijpakika'nig'a huahue'dik ijikay. Diosa kahuea' e'tinopogē'nayo ijhua'apoy. Konigēpo ijtiona'pakikay. ¹¹ Opu dtaj eta'huadē'ta' ijpaki. Kenpa'ti opudtaj e'tiahuayta' ijpakpo Jesucristoen huadak hua'a nogiti nogiti kanoknopojke'po opudomeytaj e'tihuapokta' ijpaki. ¹² Huayahuaya nogiti

nogiti daka' huaknopojka' a'batihuapokeya'po opudtaj e'bata'huadē'ta' ijpakikay.

¹³ Konig nog aratbuttaj Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakonhua'nok huakka'nada on'manopo'korea'uyyo on'maknopogē'uy. Opu domey konigti Romayo huagē'eri sue'da oknopogēhue' huagē'eritaj a'manopo'koreaya'po Jesucristotaj huaboa'da a'maknopogē'aya'po kenpa'ti opudomey huaknopogē'eritaj nogiti daka' huaknopogē' kenpa'ti nogiti huanigpeē' a'batihuapokikaya'po nogok nogok opudte ijhua'apoy ijnopogē'ika'nig'a huahue'dik ijika'uy. Oydapi' huahue'dikda ijje. Kenda e'manopogē'ta' ijpaki, egomey. ¹⁴ Aya' aratbuttada kenpa'ti aratbut huakka'da en'nopogē'tadapi' kenpa'ti aratbut sue'da en'nopogē'tada Diosa me'ta'mona'uynok Jesucristoen huadak hua'a manbatia'pakdik ijikay. ¹⁵ Konigēpo opudomey Romayo huagē'eritakon Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakta' iijeretpaki.

Jesucristoen huadak hua'a aratbut eknopogē'nayo Diosa dakhuea' e'ka' manopo'yarea'dik o'ē.

¹⁶ Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte aya'da aratbuta eknopogē'nayo Diosa dakhuea' e'kika' manopo'yarea'dik o'ē. Huakkuruda judío huaknopogē'eritaj o'manopo'yarea'. Onte'ti nog aratbuttaj o'manopo'yarea'. Konigēpo Jesucristoen huadak hua'ataj e'manbatia'pak tobirahue' ijje. ¹⁷ Jesucristotaj eknopogēyo'da oro'omeytaj huadaknopo'da e'huagē'taj Diosa bo'tinopogēpo kenere mo'noanhuahuika'apone. Kenda Diosen huadak hua'a o'manmadikika'. "Jesucristotaj huaknopogē'eri huadaknopo'da e'huagē'taj Diosa o'matinopogēpo kurudyō kenere o'manoeanhuahuika'apo." Apagba'a oa'uyate.

Aratbuta Diostaj pakhue' o'nepo kenpa'da dakhuea'nada ogkika'.

¹⁸ Aya'ada Diostaj e'nigpeēta' pakhue' huagē'eri kenpa'ti buttida hua'a e'nopogē'ta' pakhue' huagē'eria dakhuea' ogkika'nok Diosa huiyoknanada dakhuea'da castiga magka'dik o'ēapo o'nopogēne. ¹⁹ Kenomeytaj Diosa buttida o'ē Diosa e'manopogē'tada Diostaj daka' oknopogē'dik e'ēada, ²⁰ oro'en huakpoa Diostaj tiahuayhue'dik eē'pi' kenda a'nennanada Diosa o'ka'uyatenig o'tiahuaypo oknopojka'dik o'ene. A'nennanada siokpo niokpo puug huadari aya'tada Diosa o'ka'uyate. A'nennanada kenpa'ti oyda kenda Diosa o'ka'uyatenig tiahuaydik o'nepo Dios teynanada o'ē kenpa'ti Dios Huairida o'ika' oknopogē'dik o'nenig'a. "Diostaj oknopogēhue'dik

ijjey," ahue'dikda o'ne dakhuea' huaka'eria. ²¹ Kenda Diosa o'ka'uyatenig dakhuea' huaka'eria on'tiahuaypo Diostaj o'noknopogēnig'a. "Dios Huairi i'ē. Aya'nada i'ka'uyate. Huadakda i'ēne. Dakiti Dios." Ken konig onikahue' o'nika'uyate. Konig huasegda dakhuea'da on'nopojika'po buttida e'nopogē' nopogēhue'da o'nika'uyate. ²² "Huakka'da o'nopogēy. Daka' o'nopogēy." On'batia'pakuyatenig'a huasegda o'nuyate. ²³ 'Urunanada o'jika' Dios. Kurudyō o'jika'. Teynanada o'jika'po bueyhue'dikda o'noeonhuahuika'apo. Diostaj o'noknopogēbatikpo huaboa'da noehue' e'ketka' dios ogkika'uyate. Ken konig huabokerekada ogkika'uyate. Bakoy e'ketka', bi-hui e'ketka', ojpai' botta' botta' hua'itakpi' e'ketka' ogkika'uyate. Oro'en dios o'ē nama'da on'nopojika'uyate.

²⁴ Konigēpo dakhuea'da kan'nopojike' nama'da kan'eretpakike' huayahuaya dakhuea' kagkike' Diosa o'nopogē'uyate. ²⁵ Dios Huairitaj onte'ti eknopogē'ta' pakhue' o'nepo e'ketka' diostaj huaboa'da on'eretpakika'uyate. Kenda Diosa o'ka'uyate on'tiahuayika'nig on'eretpakika'uyate. Diosa aya'da o'ka'uyatenigyo'da Diostanayo sigpi' pakhue' o'nika'uyate. Dios aya'da huaka'eritayo'da "Urua'nanada o'ē, dakiti Dios." Aya'ada kan'batadi'kea'ike'.

²⁶ Konigēpo kenpa'da dakhuea' kagkike' Diosa o'nopogēpo dakhuea' huaka'eritaj kenpa'da o'maenon'uyate. Konig birae'dik ogkika'po ettone'a huatogē'taj pakhue' o'nepo o'nenpo huabot ettone'a huayahuaya on'eretpakpo dakhuea'da ogkika'uyate. ²⁷ Huabokerekakon huatogē'taj o'nenpo huabotbokereka' on'eretpakpo dakhuea'da ogkika'uyate. Ken konig ogkikapo birae'dik o'ne. Dakhuea'nanada ogkika'nok konig Diosen castiga huasogāda dakhue'nanada o'nepo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo.

²⁸ Ken hueretda Diostaj eknopogē'ta' pakhue' o'nenok dakhuea'da kan'nopojike'po dakhuea' kagkike' Diosa o'maknopogēpo kenpa'da o'maenon'uyate. ²⁹ Kenomey kenpa'da dakhue'da e'kika'ta' on'eretpakika'. Huabokerek ettone'ere huayahuaya dakhuea'nanada ogkika'. Kenda on'eretpakpo nogpa'da dakhuea'da ogkika'. Huakka'nada e'tamaeta' o'deretpakika'. Dakhuea'nada on'nopojika'. Digda on'bahuahuayika'. On'mahuadiaypo on'barakika'. Huayahuaya on'maboyika'. Nama'da huamana'eri o'nika'. Digāda on'mahuadiayika'po dakhuea' ogkika'. Digāda on'mahui'jika'. ³⁰ Nogomeytaj dakhuea'da on'bahuaa'ika'. Diostaj on'huadiayika'. Huabatidike'eri o'nika'. Huata'da huapakeri o'nika'. Nogda nogda dakhue'dikda on'nopojika'. Apagtaj huayetapi' nigpeehue'dik o'nika'. ³¹ Katepi' Diosenpi' nopugkahue'da o'nika'. "Do kenda ijka'apoy," ea'ada kahue'ada nogda ogkika'apo. Nogomeytaj huadi'da maehue' o'nika'. E'manoeynoeyta' pakhue' o'nika'. Pai'da aratbuttaj matinepahuhue'da o'nika'. ³² Ken konig dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy. Kenpa'da bueydik o'neapo. Diosa o'mana'uyate. Kenomey kenda daka' e'nopogēada nogiti nogiti dakhuea'da ogkika'po kenpa'ti nogomeyā konigti egkika'nayo durugda o'nika'apo.

"Dakhuea' o'ka'uy." Betapi' Diosa e'huaa'nayo buttida o'bahuaa'.

² Konigēpo o'na be'api' mo'ēpo "Dakhuea'da o'kame'." Nogtaj e'huaa'nayo "kenda donayo kahue' ijjemey." Diostaj onahue'dik mo'ēne. Konigti dakhuea' i'kikame'ne Diosa mo'tinopogēpo castiga ogka'dik mo'ēapone. ² Dakhuea' huaka'eritaj "dakhuea'da ogka'uy," Diosa buttida o'matinopogēpo castiga o'magka'apo. ³ "Nogomeyā dakhuea'da ogkika'." O'napī' e'bahuaa'ada konigti dakhuea' e'kika'ada Diosa do'taj castiga ogkahue' me'ēapone nopogēhue' mo'ē. Dapi' Diosa castiga mogka'apone. ⁴ Diosa di'nanada mo'jika'po ijhue'nanada castiga ogkahue' mo'ēdenok castiga ogkahue' mo'ēapetpi' kenda nama'da nopogēhue' yane'. Diosa di'nanada mo'ēpo mo'tinepahui'nok nopo'korea'dik o'ēne. Kenpataj yan'nopogē'. ⁵ Opudomeyipi' Diostaj eknopogē'ta' pakhue' mo'ēnok Diosa mo'tinepahui'ne mo'pēdenig'a nopo'koreahue' mo'ēpo nogiti nogiti dakhuea' bo'kika'nok nogiti nogiti Diosa castiga ogka'dik mo'ēapone. Kene'huayā' huame'noete castiga o'magka'apo. ⁶ Be'api' sigda dakhuea' e'kuynayo sigda castiga o'magka'apo. Nogapi' huakka'mon dakhuea' e'kuynayo huakka'mon castiga o'magka'apo Diosa. Kenpa'ti be'api' o'nopo'korea'depo huadakda e'kika'nayo Diosa huadakda o'manigka'apo. ⁷ Kenomeyā kirigayō' Diostaj on'nigpeika'po huadakda ogkika'po Diosere kurudyō 'urunanada e'noeonhuahuika'ta' on'pakpo "Huadakda bo'kika'," Diosa ena'te e'pēeta' on'pakpo Diosere kurudyō o'noeonhuahuika'apo. ⁸ Nogomeynayo huata'da huaeretpakeri Diosen buttida hua'a nigpeehue' huagē'eri dakhuea' huaka'eritaj Diosa digāda o'mahuadiaypo digāda castiga o'magka'apo. Pai'nanada on'manopo'unhuahuika'apo. Judío dakhuea' huaka'eri huakkuru pai'da on'manopo'unhuahuika'apo. Nog aratbutakon pai'da on'manopo'unhuahuika'apo. ¹⁰ Huadakda huakika'eri Diostaj huanigpeika'eritanayo Diosa o'manoyhuadā'apo. Diosere 'urunanada on'noeonhuahuika'apo. "Huadakda o'ne." Diosa o'bahuaa'apo. Durugnopo'da o'neonhuahuika'apo. Judío huadak huaka'eritaj huakkuru Diosa 'urua'da o'manigka'apo. Kenpa'ti nog aratbuttaj 'urua'da o'manigka'apo.

¹¹ Diosa aya' aratbuttada konigti o'batiahuayika' konigti o'manopokijē'ika'. Judiotaj kenpa'ti nog aratbuttaj castiga o'magka'apo. ¹² Moisésenba'taj nog aratbutpeehue' o'nika'po dakhuea' egkika'nayo "Moisésenba'taj nigpeehue' mo'jika'uynok castiga magka'dik ijjey," Diosa kenomeytaj manahue' eē'pi' kenpa'da mabueydik o'neapo. Judío aratbutnayo Moisésenba' e'pēēdea'da dakhuea' egkika'nayo "Moisésenba' nigpeehue' mo'jika'uynok digāda castiga magka'dik ijjey," Diosa o'mana'apo. ¹³ Kenpa'ti Moisésenba'taj e'pēeyo'da huagē'eritaj "huadakda o'ne" Diosa bahuahue' o'ēapo kentada huanigpeika'eritanayo "huadakda o'ne" Diosa o'bahuaa'apo. ¹⁴ Nog aratbuta Moisésenba' ba'togēhue' e'ēada huanopoya'da on'nopogēpo konig Diosa o'

paknig egkika'nayo Diosen hua'a huanopoya'da on'nopoe. Huadak ogka'po on'nopoeapo. Dakhuea' ogka'po on'nopoeapo. ¹⁶ Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikika'nigda nogok kene'huaya' huame'noete iregiregte aya'da aratbuten dakhuea' e'kika' Dios Jesucristoerea kenda on'manopoea'po castiga on'magka'apo.

Judío aratbut Moisésenba' e'manmadikika'ada nigpeehue'da o'nika'.

¹⁷ "Judío aratbut o'ey. Moisésenba' o'nopoe. Oro'omeyen Dios kurudyo o'ika'." Opudomey judíomey mo'batia'pakika'nig'a ¹⁸ Moisésenba' daka' mo'nopoeapo kenda Diosa o'pak mo'nopoeapo huadakda o'e mo'nopoenig'a. ¹⁹ Kenpa'ti nog aratbut Diostaj oknopohue' huae'eri o'ne. Konig ekpobig huae'eri o'nika'. "Kentaj Dioste o'batohua'apet." Opudomey judío aratbuta daka' mo'nopoika'nig'a. Kenpa'ti nog aratbut konig sikkiregyo huae'eritaj "Diostaj o'maknopoea'apoy. Konig Diosen huakjey o'ey." Kenda daka' mo'nopoika'nig'a. ²⁰ Apagba' buttida hua'a o'e. Buttida huanopoe' o'e. Opud judío aratbut Apagba' mo'nopoeapo nopohue' huae'eritaj kenpa'ti huasi'potaj manmadika'dik o'ey mo'nopoenig'a. ²¹ Nog aratbuttaj mo'manmadikika'nig'a mena'po huata'da onmadikahue' mo'e. "Berehue' yane'." Mo'manika'nig'a opudaded mo'berika'ne. ²² "Nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'." Mo'manika'nig'a opudaded nogen huatoe'taj mo'bakdejika'ne. Dios e'ketka'taj o'huadiayi boa'ika'nig'a huakupe katepi' bo'eretpakpo dios e'ketka' jakya' mo'berika'ne. ²³ Moisésenba' huakka'da o'paki. Huadakda o'e. Nigpeika'dik mo'ene. E'batia'pakika'ada nigpeehue' mo'ika'nok Dios dakhue'da o'e aratbuta o'noknopoe. ²⁴ Opud judío aratbuta Apagba'taj nigpeehue' mo'ika'nok "Dios dakhue'da o'e." Nog aratbuta on'batia'pakika'. Kenpa' Apagba'te oa'.

²⁵ Opudomey judío aratbut Moisésenba' e'nigpeika'nayo huabokereksi'dak mo'nigoktegika'ne. Diostaj kenda huadakda o'e. Diosen aratbut o'ne aratbuta nopoika'dik o'neapo. Moisésenba' nigpeehue' e'ika'nayo konig okteghue'onig huae'eri mo'ene, konig nog aratbutda mo'ene, konig Diosen aratbut ehue' mo'ene. ²⁶ Nog aratbut judío ehue' huae'eri huasi'dak nigokteghue' ee'pi' Moisésenba' e'nigpeika'nayo konig judío huanigoktegerionig o'ne. Diosensi'po o'ne. Diosa o'matinopoe. ²⁷ Opud judío huanigsi'dakoktegeri mo'epo Moisésenba' e'toeada nigpeehue' e'nika'nayo nog aratbut huasi'dak okteghue' huae'eri Moisésenba' huanigpeika'eria "Judío huanigoktegerianayo Diostaj dakhue'da ogkika'," on'huaa'apo. ²⁸ Judío e'si'poe'nayo kenpa'ti huasi'dak ektegnayo hueretda judío o'epo, Diosensi'po o'e. Diosa nopohue'dik o'e. ²⁹ Huanopoya'da on'eretpakpo Diostaj huanigpeika'erinayo hueretda judío aratbut o'ne. Diosen aratbut o'ne. Diosa o'matinopoe. "Huadakda o'ne." Aratbutanayo ahue'dik o'ne.

³ Judío aratbut ee' huadakda o'e. Kenpa'ti huabokereksi'dak e'nigokteg huadakda o'e. Diosa judío aratbuttanayo Apagba' kan'toe'po o'bayokuyate. Apagba' kan'nigpeike'po o'bayokuyate. ³ Huakka'mon oro' judío aratbuta Diostaj oknopohue' ee'nayo nigpeehue' ee'nayopi' Diosnayo kenpa'da buttida oa'ika'. Kenda oa'de o'kika'. Aratbut aya'ada da huaa'eri ene'pi' Diosnayo buttida oa'ika'. Davida kenda o'manigmadoya'uyate. Oa'po:

Diosen hua'a buttida o'ika'. Aya'ada a'dik o'nika'apo. Kenpa'ti aya'da Diosa o'kika' huadakda o'e. Aya'ada a'dik o'nika'apo. Apagba'te Davida oa'uyate.

⁵ Oro'omey judío aratbut dakhuea' e'kika'te aya'da Diosa o'kika'po huadakyoda o'kika' aratbuta on'tinopoika'po konigepo Diosa oro'omeytaj castiga ogkahue'dik mo'eapetpi'. Huakka'mona nama'da mo'nopoe'tpi'. ⁶ Diosnayo huadakyoda o'kika'po judío aratbuttaj castiga magka'dik o'epo. Kenpa'ti huadakyoda o'kika'po kene'huaya' huame'noete aya' aratbut dakhuea' huaka'eritaj castiga magka'dik o'epo. ⁷ Oro' da e'ika'te Diosata buttida oa'ika'po huadakanada o'ika' aratbuta tinopoe'dik ya'neapet. Oro'taj Diosa castiga ogkahue'dik mo'eapetpi'. Kenda huakka'mona nama'da mo'nopoe'tpi'. ⁸ Konigepo "Oro' dakhuea' o'kika'nok Dios huadakda o'e. Aratbuta on'nopoeapo dakhuea' mogkika'." Pabloa o'manmadika'. Sue'ada judíoa nama'da men'huaa'nok kenomeytaj Diosa castiga o'magka'apo.

Aya'ada dakhuea' huaka'eri o'ene.

⁹ Oro' judío aratbut huadakda o'ey. Nog aratbut dakhue'da o'ne. Kenpa' Diosa tinopohue' mo'ene. Aya'ada dakhuea' huakika'eri o'maene. Judíopi' nog aratbutkon dakhuea' huakika'eri o'ne. Kenda iija'demey. ¹⁰ Kenpa'ti Diosba'te:

Huadakda aratbut ehue'da o'ne. Aratbut huadak nogtipi' ehue' o'ne. ¹¹ Aya'ada Diostaj oknopogkahue'da o'nika'. Aya'ada Diostaj pakhue' o'nika'. ¹² Aya'ada o'noknopoebatikde onte'ti Diosen kikhue' o'nika'. Dakhuea'nada ogkika'. Huadakda e'kika' sigpi' ehue'da o'e. Aya'ada Diostaj nigpeehue'ada dakhuea' ogkika'. ¹³ Kenpa'da dakhue'da hua'ayo' on'da'ika'. Da on'da'ika'. On'batidike'ika'. Huasokpa konig kubarak o'nokbetahue'onig konig pagnada o'nika'. Konig bihui e'buey'urua dakhuea' ogkika'nig ken konig ia' on'mahuia'ika'po dakhuea'nanada on'magkika'. ¹⁴ Dakhue'dikda on'bahuua'ika'. Kenpa'ti on'mahuadiaypo on'maboy'ika'. ¹⁵ Diga'da on'bahuahuaypo idada on'barakika'. ¹⁶ Nog aratbuttaj dakhuea' on'magkika'po pai'nada on'manopo'ea'ika'. ¹⁷ Huayahuaya manoeynoeyhue' o'nika'. ¹⁸ Diosa castiga egka'taj okme'pukhue' o'nika'. Diosba'a oa'.

¹⁹ "Diostaj nigpeehue' ijkamey. Dakhuea' ijkika'uy. Diosa castiga ogka'dik me'eapone." Judío aya'daribayo huae'eriere kan'nopoe'po Diosa Diosba'te judío aratbuttaj o'manika'ika'. Kenda o'nopoe'ne. ²⁰ Moisésenba' o'nigpeika'nok "huadak mo'ene." Diosa nogtitapi' onahue' mo'eapone. Moisésenba' nigpeikahue'dik o'epo

dakhuea' huaka'eri o'ene. Moisésenba'a mo'nopoēa'ne.

"Okkahuea'depo huadakda mo'ene." Jesucristoen huaknopōē'eritayo'da Diosa mana'dik o'ē.

²¹ Jesucristotaj aya' Diosen huamanbatia'pakeri Moiséserea on'timadoya'uyate. Jesucristo oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate. Aya' Moisésenba' nigpej'kahue' ee'pi' "Okkahuea'depo huadakda mo'ene," aya' Jesucristoen huaknopōē'eritomeytaj Diosa ona'dik mo'ene. Judíomeytaj kenpa'ti nog aratbuttaj konigti ona'dik mo'ene. ²³ Nog aratbut oro' judío aratbutpi' aya'ada dakhuea' ogkika'. Konig Diosa bo'tipaknig kahue'da o'ēnok Diosa kabakkahue'po Jesucristotaj oknopōē'dik o'ene.

²⁴ Diosa oro' dakhuea' huaka'eritaj huakka' di' mo'ēpo mo'tinēpahui'po Jesucristotaj mo'nigta'mona'uyate. Aratbuta dakhuea' egkikak kamanigbueye'po mo'nigta'mona'uyate. Oro'omeytaj kamanopo'yare'po Diosa o'paknok Jesucristo mo'nigbuey'uyate. Jesús a mo'nigbuey'uyenok oro'omey huaknopōē'eritaj katetehue'da bokkahuea'ika'ne kenpa'ti "huadakda mo'ene," Diosa monika'ne. Kenpa'ti Jesucristo dakhuea' huaka'eritaj mo'nigbuey'uyenok Diosa huadakda o'ēpo a'neneritaj o'bakkahuea'ika'uy o'nopoēne. ²⁶ Konigti Jesucristoa mo'nigbuey'uyatenok oy Jesucristoen huaknopōē'eritaj Diosa huadakyō' e'huagē' mo'ēa'po "bokkahuea'depo huadakda mo'ene," ona'dik mo'ene.

²⁷ "Moisésenba' o'nigpej'ka'nok Diosa mo'manopo'yarea'ne," oro'a ahue'dik o'ene. Jesús a mo'nigbuey'uyate oknopōj'ka'nok Diosa bokkahuea'po "huadakda mo'ene," monika'ne daka' o'nopoēne.

²⁹ Judío aratbuttayo'da Diosa o'manopo'yarea' sue'ada nama'da yan'nopoētpi'. Kenpa' nopoēhue' yane'. Nog aratbut judío aratbuttere Diosa o'manopo'yarea'ika'. ³⁰ Dios nogtida o'ēpo judío huaknopōē'eritaj o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'manika'po nog aratbut huaknopōē'eritakon o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'manika'. ³¹ Jesucristotaj oknopōēpo Moisésenba'taj nigpej'kahue'dik o'ene. Sue'ada nama'da yan'nopoētpi'. Jesús taj oknopōēpo Moisésenbapi' huadak o'ē o'nopoēpo Diostaj o'nigpej'kay.

Abrahama Diostaj oknopōj'ka'uyatenok "Abraham huadakda me'taēne." Diosa oa'uyate.

4 Abraham Israel aratbuten adhuea'pane'taj mon'diknopoātu. ² Abraham huadak o'kika'nok "huadakda o'ē," Diosa ahue'dik o'ē. "Huadakda ij'kay," a'dik ee'pi' Diostanayo kenpa' ahue'dik o'uyate. ³ Diostaj Abraham oknopōj'ka'uyatenok "huadakda o'ē," Diosa ona'uyate. Apagba'te kenpa' oa'. ⁴ Be'api' huairien e'baa'nayo huairia huakupepi' bayokdik o'nika'. Katetehue' o'yokne ahue'dik o'ē. En'baa'te huakupepi' bayokdik o'ē. ⁵ Moisésenba' oro'omey o'kika'nok "huadakda mo'ene," Diosa onahue'dik ee'ta'da oro'omey dakhuea' huaka'eri e'ēada Jesucristotaj oknopōēnok Diosa bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'ne. ⁶ Aya'ada Moisésenba' ogkika'nok "huadakda

mo'ene," Diosa ahue'dik o'j'ka'. Diostaj o'no-knopōj'ka'nok dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," Diosa o'manika'nok durugnanada o'nika'. A'nennada Davida Apagba'te o'batia'pakuyate:

⁷ Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa e'bakkahueade'te durugnanada o'ne. ⁸ "Yokkahuea'dey, castiga magkahue' ij'jēapoy." Kenomeytaj Diosa e'manade'te durugnanada o'ne. Kenda Diosba'te Davida oa'uyate.

⁹ Judío aratbut huabokereksi'dak ektegtaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'nok durugda o'ne. Nog aratbut judío ehue'taj huabokereksi'dak okteghue' huagē'eritaj Diosa o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'nok durugda o'ne. Abraham Diostaj oknopōj'ka'nok Diosa okkahuea'po "huadakda i'ene," Abrahamtaj ona'uyate o'nona'dene. ¹⁰ Abraham huabokereksi'dak okteghued ee'ted Diosa Abrahamen dakhuea' e'ka' okkahuea'uy. "Huadakda i'ene," Diosa ona'uyate. ¹¹ Huakkuruda Diostaj Abraham oknopōj'ka'nok "huadakda i'ene," Diosa ona'uyate. Kenyo' aratbut kan'nopōj'ka'po huasi'dak yakteg Abrahamtaj Diosa ona'uyate. Konigēpo aya' aratbut huabokereksi'dak okteghue' e'ēadapi' Diostaj o'noknopōēnok "huadakda mo'ene," Diosa manika'dik o'ē. Abraham kenomeyen apag konig mo'taēne. ¹² Judío huabokerek on'si'dakoktegtedepo konig Abraham huasi'dak okteghued o'ēpo Diostaj daka' oknopōj'ka'uyatenig konigti o'noknopōj'ka'po Abraham kenomeyen Apag konig on'taē.

Abraham do'taj oknopōj'ka'nok "aya' huadari ontaj o'nen huayayotaere ijbayokapoy, Abraham," Diosa ona'uyate.

¹³ Abraham Moisésenba' o'nigpej'ka'uyenok "aya' huadari on'taj o'nen huayayotaere ijbayokapoy, Abraham," Diosa onahue' e'uyada Abraham Diostaj daka' oknopōj'ka'nok "huadakda i'ene," kenpa'ti "aya' huadari ijbayokapoy," Diosa ona'uyate. ¹⁴ "Huadakda mo'ene," Diosa mone'po aratbuta Moisésenba'taj on'nigpej'ka'nok "huadakda mo'ene," Diosa onahue' o'maeapo kenpa'ti huadari bayokhue' o'maeapo. Huaknopōē'eritayo'da o'bayokapo. ¹⁵ Moisésenba' en'nigpej'ka'nayo "huadakda mo'ene," Diosa mona'apet huakka'mona nama'da on'nopoēnig'a Moisésenba' nigpej'kahue'dik o'nenok Diosa castiga magka'dik o'maeapo. Nogomey Moisésenba'taj peēhuedda o'nepo Moisésenba'taj dakhuea' kahue'dik o'nika'.

¹⁶ Diosen kahued ee'ted Dios o'pakpo "huadakda mo'ene," Abrahamen adhuea' huayayo huaknopōē'eritaj aya'tada Diosa o'mana'. Moisésenba' huanigpej'ka'eritaj kenpa'ti Abrahamonig huaknopōē'eritaj "huadakda mo'ene," Diosa o'mana'. Konig Abraham oknopōj'ka'uyatenig aya'da oro'omey oknopōj'ka'po Abraham konig oro'en apag o'j'ka'. ¹⁷ "Huakka' huadaribayo huagē'eria do'taj me'noknopōēapone. O'na meknopōj'ka'nig konigti me'noknopōēapone. Do'huedsi'po o'neapo." Diosada Abrahamtaj ona'uyate. Abraham Diostaj oknopōj'ka'uyate. Aratbut huakudaka'da en'bueytada

Diosa o'manoyhuada'ika'apo kenpa'ti kenda oy ehue' ee'tada Diosayo'da ka'dik o'e.

¹⁸ Abraham huato'eere huatone'nanada e'ne'te "huasi'po ito'eapone, huakka'nanada o'nen adhuea' huayayo o'neapo," Diosa ona'uyunok Diostaj daka' oknopoe'po huakka'nanada adhuea' huayayo o'ma-to'e'uyate. ¹⁹ Abraham a'ti cien años o'to'eapone'g'a huato'e Sarakon huatone'nada o'epo konig si'popakhue'dikda o'ika'uyatenigtaj Abraham a e'nopo'e'pi' kenda Diosa ona'uyunig daka' oknopoe'po huasi'po ijt'o'eapoy o'nopo'e'uyate. ²⁰ Huasi'po Diosa yokhue'dik mo'eapone, Abraham a oknopoe'hue' o'uyate. "Dios buttida oa'ika'. Teynanada o'ika'po huasi'po yokdik mo'eapone," daka' oknopoe'po o'tia'pakon-hua'uyate. ²² Konigepo Diosa dakhuea' e'ka' okkahuea'depo "huadakda i'ene," Abrahamtaj ona'uyate.

²³ "Huadakda i'ene," Diosa Abrahamtayo'da onahue' o'uyate. Oro'omey Diostaj huaknopoe'eritabeta' Diosa kenda o'mana'uyate. "Huadakda mo'ene," oro'omey-takon Diosa mona'ne. Oro'omey Diostaj nigpeehue'da dakhuea'da o'kika'uyunok Dios o'paknok sorotataa Jesús Huairitaj o'darakuyate. Oro'omey'tehuapa' mo'nig-buey'uyate. Oro'omey'en dakhuea' e'ka' akkahueaya'po kenpa'ti "Huadakda mo'ene," a'manaya'po Diosa kubarakya' Jesústaj o'noyhuada'uyate.

Diosa mo'tinepahui'po oro'omey huaknopoe'eritaj dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'po mo'durugpakika'ne kenpa'ti nogda nogda huadakda mogkika'ne.

5 Diostaj oknopoenok oro'omey'en dakhuea' e'ka' Diosa bokkahuea'depo "huadakda mo'ene," mona'ne. Kenpa'ti Jesucristo Huairi oro'omey'en dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyapo oro'taj mo'nopo'noeyane. ² Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyatenok Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'ne. Kenda daka' oknopojika'po Diosere 'urunananada o'eapone o'nopo'e'po durugnanada o'ika'ne. ³ Jesucristotaj oknopojika'po pa'ida o'nopo'e'apet. Pa'ida o'nopo'e'po batikhue'ada Diostaj oknopoeonhuahuika'apone. Kenda o'nopo'e'po pa'ida e'nopo'e'ada durugda o'ika'ne. ⁴ Kenpa'ti batikhue'ada Diostaj oknopoeonhuahuika'nok huadakda mo'ika'ne Diosa moknopoe'ne. Diosere durugnanada o'un-huahuika'apoy o'nopo'e'ne. ⁵ Diosen Nokirega mo'nopo'to'e'po Dios di'nanada mo'ene mo'nopo'e'ane. Konigepo o'durugpakpo nama'da oknopojika'uy ahue'dik o'eapone.

⁶ A'nenda oro'omey dakhuea' o'kika'po batikhue'dik o'ika'uyne. Kenpa'ti huata'da dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dik o'ika'uyne. Kenoka' Dios o'paknok dakhuea' huaka'eritaj Cristo a'manigbuey'uyate. ⁷ Nogbokereka bueyhue' kae'po a'nigbueyi' sigipi' be'api' ahue'da o'nika'. Nogtaj huadaktada nogtiadapi' me'pukhue'ada nigbueydikpi' o'e. ⁸ Diosanayo di' mo'epo oro'omey dakhuea' huakika'eri e'itipi' Cristo mo'nigbuey'uyatenok Dios di' mo'ene nopo'e'dik

o'ika'ne. ⁹ Cristo oro'omey'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyunok "huadakda mo'ene," oy Diosa mona'ne. Kenpa'ti Cristo oro'omey huaknopoe'eritaj mo'nigbuey'uyunok kene'huaya' huame'noete Diosa castiga ogkahue' mo'eapone. ¹⁰ A'nenda Diostaj nigpeehue' e'ikame'pi' Diosen Huasi'po mo'nigbuey'uyunok Diosa mo'nopo'korea'uyne. Dakhuea' e'ka' o'batikpo Diostaj o'pakpo o'nigpejika'ne. Oynayo Jesús o'noyhuaduynok kenere o'noeon-huahuika'apone. Diosa castiga ogkahue' mo'eapone o'nopo'e'ne. ¹¹ Kenpa'ti Jesucristo Huairia mo'nig-buey'uyapo Diosa mo'nopo'korea'uyne. Diostaj oknopoe'po durugnanada o'epo Diostaj o'nigpejika'ne.

Adán huakkuruda Diostaj nigpeehue' o'uyate. Jesucristoanayo Diostaj o'nigpe'epo mo'nopo'yarika'ne.

¹² Huadariya' nogbokerektida huakkuruera Diostaj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'uyate. Konigepo o'buey'uyate. Adán nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'uyunok ke'nensi'po huayayo aya'ada aratbut konigti dakhuea' ogkika'po on'mabueyika'uyate. ¹³ Moisésa Diosen hua'a manahued ee'ted huadariya' aya' aratbuta dakhuea' ogkika'uyunig'a Moisésenba'taj nigpeehue' mo'enok castiga ogka'dik o'nene Diosa manahue' o'uyate. ¹⁴ Adánen huasi'po huayayo adhuea' huayayo konig Adán dakhuea' o'ka'uyatenig konigti kahue' e'ne'pi' aya'da on'mabuey'uyate. Moisés si'poehued ee'ted nogok nogok on'mabueyika'uyate. Adán nigpeehue' o'uyunok aya'da on'mabuey'uyate. Cristonayo o'nigpejika'nok aya'da huaknopoe'eri Diosere on'noeonhuahuika'apo. Nogokda Cristotaj Diosa o'ta'mona'uyate.

¹⁵ Adán Diostaj nigpeehue' o'epo dakhuea'da e'ka'tada Diosanayo o'matinepahui'po oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'ne. Adán Diostaj nigpeehue' o'uyatenok huakka'nanada on'mabueyika'uyate. Diosanayo aratbuttaj di' mo'epo mo'tinepahui'po konig katetehue' Dios o'pakpo oro'omeytaj nogbokerektida mo'nigta'mona'uyate. Huakka'tada dakhuea' e'ka' a'manopo'yarea'po oro'tehuapa' Jesucristo mo'nigbuey'uyate. ¹⁶ Nogbokerektida Adán Diostaj nigpeehue' o'uyatenok "aya'da mabueyika'dik o'neapo," Diosa oa'uyate. Jesucristo mo'nigbuey'uyunok oro'omey'en dakhuea' e'ka' Diosa katetehue' mo'nopo'yarea'nok "huadakda mo'ene," mona'ne. ¹⁷ Nogbokerektida Diostaj nigpeehue' o'uyunok aya'da mabueyika'dik ee'pi' oro'omey Jesústaj huaknopoe'eritaj Diosa di' mo'epo mo'tinepahui'po katetehue' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'nok nogbokerekeretida Jesucristoere kurudyo durugnanada o'noeonhuahuika'apone.

¹⁸ Adán nogatida do'taj nigpeehue' me'uyunok aya'da mabueydik o'nika'apo Diosa oa'uyate. Kenpa'ti Jesucristo nogtida o'epo aya'tada mo'nigbuey'uyunok Diosa bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'po mo'noeanhuahuika'ne. ¹⁹ Nogbokerektida Diostaj nigpeehue' o'uyunok aya'da dakhuea' ogkika'uyate. Kenpa'ti nogbokerektida Diostaj o'nigpejika'nok "huadak-

da mo'ene," Diosa aya' oro huaknopog'eritaj monika'ne.

²⁰ Adán e'bueyde'te nogoknanada judío aratbuttaj Moisésa Diosen hua'a o'mana'uyate. Aratbuta dakhuea' ogkika'nig daka' kan'nopog'po o'mana'uyate. Diosen hua'a on'nopog'epo nogiti nogiti nigpeehue' o'nika'uyate. Diosanayo nogiti nogiti o'matinepahui'po nogiti nogiti o'bakkahuea'ika'uyate. ²¹ Ken konig aratbut dakhuea' ogkika'po mabueydik e'nika'pi' Dios di'da mo'epo mo'tinepahui'po oro'omey huaknopog'eritaj dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'uy. Jesucristo Huairitaj oknopog'epo Diosere durugnanada o'noeonhuahuika'apone.

Oro'omey Jesucristotaj huaknopog'eri konig e'bueyonig dakhuea' kahue'dik o'ika'ne. Jesucristoere o'noika'po huadaky'o' o'kika'ne.

6 "Diosa nogiti nogiti oro'taj mo'tinepahui'e'po kenpa'ti oro'taj huakka' dakhuea' e'ka' bokkahue'po onte'ti nogda nogda dakhuea' ka'dik o'ika'ne. Katepi' o'pakpo ka'dik o'ika'ne." Sue'ada opudomey nama'da mo'nopog'epi'. Kenpa'nayo nopog'hue' yanika'. Ken konig ahue' ijikay. ² Onte'ti dakhuea' kikhue' mo'nika'. Aratbut on'bueydepo onte'ti dakhuea' kikhue'dik o'ne. Oro'omey huaknopog'eri Cristoere e'bueyonig dakhuea' kikhue'dik o'ne. Ken konig oro'omey huaknopog'eri o'nopo'korea'depo onte'ti dakhuea' e'ka'ta' pakhue' o'ika'ne. ³ Onte'ti dakhuea' kikhue' ka'nike'po oro'omeytaj Jesús mo'nigbuey'uyate. Kenda oknopog'epo bautiza egka'de'te onte'ti dakhuea' e'ka'ta' pakhue' o'ika'ne. ⁴ Cristo e'bueyte egkubarakka'tada Diosa teyda o'epo o'noyhuada'uyate. Kenda oknopog'epo bautiza egka'de'te dakhuea' e'kika' o'batikuyne. Konig Jesústaj teyanada o'epo o'noyhuada'uyatenig oro'takon mo'nopo'noyhuada'nok Diosenyo'da 'urua'nanada o'kika'ne.

⁵ Cristo e'buey'uyi' onte'ti o'noyhuaduyate. Konigti oro'omey e'nopo'korea'de'te Diosa mo'nopo'noyhuada'ne. Jesucristotaj daka' o'nigpeika'ne. ⁶ A'nenda Jesucristotaj oknopog'hued o'epo kenpa'da o'eretpakika'po dakhuea' o'kika'uyne. Oro'taj a'nopo'koreaya'po Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate. Kenda oknopog'epo dakhuea' e'kika' batikdik o'ne. ⁷ Huabokerek e'bueya onte'ti dakhuea' kahue'dik o'ne. Konigti oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesucristo mo'nigbuey'uyate. Kenda oknopog'epo e'bueyonig o'epo onte'ti dakhuea' e'ka'ta' pakhue'dik o'epone. Jesúsere durugda o'noeonhuahuika'apone daka' oknopog'ika'ne. ⁹ Kubarakya' Cristotaj Diosa o'noyhuada'uyate. Onte'ti bueyhue'dik o'epo. Dapita' bueyhue'dik o'epo o'nopog'ene. ¹⁰ Oro'omeyen dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Cristoa noga'tida mo'nigbuey'uyate. Oy Diostayo'da a'nigpeikaya'po Cristo o'noeonhuahuika'. ¹¹ Konigepo oro'omey onte'ti dakhuea' kikhue' mo'nika'. Diosenyo'da mogkika'. Jesucristo oro'omeyen Huairitaj mo'noknopog'epo Diostaj mon'nigpeika'.

¹² Konig oro'enda dakhuea' e'ka'ta' o'pakika'nig'a dakhuea' kikhue' mo'nika'. ¹³ Mune'bohue' mo'nika'. Bokerekbohue' mo'nika'. Da ahue' mo'nika'. Huadiayhue' mo'nika'. Nogda nogda dakhuea' kikhue' mo'nika'. Diosa mo'nopo'noyhuada'denok mo'nopo'yarea'denok Diostayo'da huadakda mogkika'.

¹⁴ Oro'omeya Moisésenba'taj nigpeikahue'dik e'epi' Diosa mo'tinepahui'ka'po huadaka' e'kika' bo'tihuapokika'nok Jesústaj oknopog'epo onte'ti dakhuea' kikhue' mo'nika'.

A'nen kenpa'da dakhuea' o'kika'uyunig'a huadaka' kikhue'dik e'epada oynayo Jesucristotaj oknopog'epo dakhuea' kikhue' o'epo Jesucristotaj o'nigpeika'ne.

¹⁵ Diosere kurudyo a'noeonhuahuikaya'po Moisésen e'mana'taj nigpeikahue'dik o'epo Diosayo'da mo'tinepahui'nok Diosere o'noeonhuahuika'apone. Konigepo katepi' dakhuea' kika'dik o'ey nopog'hue' mo'nika'. ¹⁶ E'paknayo dakhuea' ka'dik o'ene. E'paknayo Diostaj nigpeika'dik o'ene. Dakhuea' e'kika'ta' e'paknayo kenpa'da bueydik o'epone. Diosa castiga mogkika'apone. E'paknayo Diostaj nigpeika'dik o'ene. Diosa bokkahuea'depo "Huadakda mo'ene," mona'apone. ¹⁷ A'nen kenpa'da dakhuea'da o'kikame'po huadak kikhue'dik o'ika'uyne. Oynayo "Dakiti Dios" oa'po Jesucristoen hua'a oknopog'epo dakhuea' kikhue'dik o'epo o'pakpo Jesucristotaj o'nigpeika'po huadaky'o' o'kika'ne. ¹⁹ Opudomey daka' kan'nopog'ke'po konig aratbut on'nopog'ika'nig o'nona'ne. A'nenda nogiti nogiti dakhuea' o'kika'uyunig'a oynayo nogiti nogiti Diosen mogkika'. Huadaky'o'da mogkika'po Diosenyo'da mogkika'.

²⁰ A'nenda dakhuea' o'kika'po huadak kikhue'dik o'ika'uyne. Dakhuea' o'kikame'po durugda ehue' kenpa'da bira'dik kenpa'ti bueydik o'ika'ne. ²² Oynayo Jesucristotaj oknopog'epo dakhuea' kikhue' o'epo Diosen o'kika'ne. Diosen o'kika'po durugda o'epo Diosenyo'da o'epo Diosere durugda o'noeonhuahuika'apone. ²³ Diostaj nopo'koreahue'da batikhue'da dakhuea' ogkika'po kenpa'da on'mabueyapo. Diosa castiga magka'dik o'epo. Oro'omey Huairi Jesucristotaj huaknopog'eritanayo Diosa mo'tinepahui'po katetehue' kurudyo Jesúsere mo'noeonhuahuika'apone.

Ettone'en huatoe e'bueyde'te nogtaj toepakdik o'epo huabo huatoe'taj nigpeika'dik o'e. Ken konig Jesucristotaj oknopog'edepo onte'ti Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'epo Jesucristotayo'da o'nigpeika'ne.

7 O'noepo Moisésenba'taj nigpeika'dik o'ene. O'bueydepo nigpeehue'dik o'epone. Kenda daka' mo'nopog'ene do'hued judío egomey. ² Ettone'en huatoe e'noe'ted kenpa'da 'enhue'dik yanika'. Moisésenba'a oa'. Huatoe ekbueynayo nogtaj toepakdik yane'. ³ Huatoe e'tanoe'ted ettone' nogbokerekere ekbakdej-nayo Moisésenba'taj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'. Huatoe ekbueyde'te nogtaj toepakdik o'e. Onte'ti e'toepaknayo dakhuea' kahue' o'e.

⁴ Cristotaj huaknopogē'eri mo'epo, egomey, Diosa oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mone'. A'nen Moisésenba' nigpejka'dik o'uynig'a oro'tehuapa' Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate oy oknopogepo onte'ti Moisésenba'taj nigpejka'hue'dik o'ene. Diosa Cristotaj o'noyhuada'uyatenok Cristoen o'epo 'urua'da Diosen kika'dik o'jka'ne. ⁵ A'nenda katepi' o'pakpo o'kika'uyne. Moisésenba'taj o'pepedepo nigpejehue'ada nogiti dakhuea'da o'kika'uynek bueydik mo'ene Diosa oa'uyate. ⁶ A'nenda Diosa bokkahue'po "huadakda mo'ene," mone'po Moisésenba' kika'dik o'jka'ne o'nopojka'uyng'a oynayo Jesucristotaj oknopojka'po Diosen Nokirega' bo'tihuapokika'nok Diosen 'urua'nanada o'kika'ne.

Moisésenba' nigpejka'hue'dik o'epo dakhuea' huaka'eri o'ene Moisésenba'a mo'nopogē'uyne.

⁷ "Moisésenba' dakhue' o'e," ahue'dik o'ene. Moisésenba' e'pegedeada dakhuea' o'kika'uyne kenpa'ti dakhuea' huaka'eri o'ene huaboada o'nopogē'uyne. "Nogen katepi' entamae' eretpakhue' yane'," Moisésenba' e'pegeda dakhuea' o'ka'po nogen entamae' o'eretpakuyn. ⁸ Moisésenba' e'pegedeada dakhuea'da o'edepo huaboada o'nopogepo nogda nogda dakhuea' e'kika'ta' o'eretpakika'uyne. Aratbut Moisésenba' togehue' o'nepo nigpejehue'dik o'ne. ⁹ A'nenda nogomeyere Moisésenba' nopogehued o'epo dakhuea' o'kikame'nig. Dakhuea' o'ka'ne nopogehue' o'jka'ne. "Huadak o'kikay," o'nopojka'uyne. "Nogen katepi' entamae' eretpakhue' yane'," e'pegedeada Diostaj nigpejehue' o'epo dakhuea' o'kika'ne huaboada o'nopogē'uyne. Diosere noeonhuahuikahue'dik o'ene o'nopogē'uyne. ¹⁰ Diostaj huadaka'da kagkike'po kenpa'ti kan'durugpakike'po Moisésa ena'tada oro'omeynayo nigpejka'hue'dik o'nenok "bueydik mo'epo," Diosa mona'de'uyne. ¹¹ Moisésenba' e'pegedeada daka' nigpejka'hue'dik o'epo Diostaj dakhuea' o'ka'uy. Dakhuea' o'ka'nok "castiga ogka'dik mo'epone," Diosa mona'uyne.

¹² Moisésba' Diosenba' o'e. Kenpa'da huadak o'e. Kenpa'da buttida o'e. ¹³ Moisésenba' huadakda o'e. Moisésenba'taj e'nigpejka'nayo Diosa castiga ogkahue' mo'epone. Moisésen huadak hua'ataj nigpejka'hue'dik o'uynok "castiga ogka'dik o'nene," Diosa mona'uyne. Moisésen huadak hua'a o'pepedepo dakhue'da o'ey, dakhuea'da huaka'eri o'jka'uyne.

¹⁴ Moisésenba' huadakda o'jka'. Diosen Nokirega' Moisésenba' o'nopogē'uyate. Donayo dakhuea' huaka'eri ijje'po dakhuea' ijkika'uy. ¹⁵ Huadak e'kika'ta' e'pakada kahue'dik ijikay. Dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'eadada dakhuea' ijikay. Kenda ijikika'nignayo nopogehue'da ijijey. ¹⁶ Ken dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'eadada dakhuea' ijikika'po konigepo Moisésenba' oyda huadak o'e ijnopogey. ¹⁷ Do'ada dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'eadada ijikay. Do'hued huanopoya'da dakhuea' be'kika'ne. ¹⁸ Do'huada dakhue'da kahue' ijijey. Huadak e'kika'ta' e'pakpi' kahue'dikda ijijey. Dakhuea' e'kika'ta' pakhue' e'eadada dakhuea' ijikay. ²⁰ Kenda dakhuea' e'ka'ta'

pakhue' e'eadada eka'nayo do'hued huanopo'api' nama'da me'nopogē'aynok dakhuea' ijikay.

²¹ Doere konigti huadak e'ka'ta' e'pakada dakhuea' o'kikay. ²² Diosen hua'a huadaknanada o'e o'nopogepo huakka' e'nigpejka'ta' e'pakada huanopo'anayo e'nigpejta' pakhue' o'epo kenpa'da dakhuea' kika'dik o'ey, o'nopogene.

²⁴ Nopo'durugpakhue'da ijikay. Huata'da dakhuea' e'ka' batikahue'dik o'ene. Be'a tihuapokdik mo'e. Be'a nopo'yarea'dik mo'e. Batikhue' ee'nayo kenpa'da o'bueyapoy. ²⁵ Diostaj e'nigpejka'ta' e'pakada oro'en huanopo'a dakhuea' e'kika'ta' o'pak. Diosanayo dakhuea' e'kika' mo'nopoyarea'ne. Jesucristo Huairitaj mo'nigta'mona'uyatenok mo'nopoyarea'ne. "Dakiti Dios" ona'ne.

Diosen Nokirega' mo'nopoto'nenok Diosen 'urua'da kika'dik o'jka'apet.

8 Aya' Jesucristoen huaknopogē'eri Diosen o'nepo konig huanopo'a o'pakika'nig dakhuea' kakahue' o'nepo kenda Diosen Nokirega' o'paknig ogkika'nok "dakhuea' boka'po kenpa'da bueydik mo'epo," Diosa onahue' mo'epone. ² Dakhuea' o'kikame'nok "bueydik mo'epo," Diosa ena'tada Jesucristotaj oknopondenok Diosen Nokirega' huadaky'o' e'kika' bo'tihuapokika'ne. Ona'ti "bueydik mo'epo," Diosa onahue' mo'epone. ³ Moisésenba'taj nigpejka'hue'dik o'uyne. Moisésenba' nopo'yareahue'dik mo'nenok kenpa'ti noean-huahuikahue'dik mo'uyne. Konigepo Diosa oro'omeytaj e'manopo'yarea'ta' o'pakpo ke'nen Huasi'poda o'ta'mona'uyate. Oro'omeyen huas'o'nigda o'si'pogē'uyate. Diosen huasi'ponayo dakhuea' kahue'da o'jka'uyate. Oro'omey dakhuea' o'ka'nok kenpa'da mabueydik mo'epone Moisésenba'te ea'tada oro'omey kenpa'da bueyhue' ka'ne'po Jesús'a oro'tehuapa' mo'nigbuey'uyate.

⁵ Huakka'ada konig huanopoya'da on'pakika'nig on'nopojka'po dakhuea' ogkika'nig'a. Oro'omey huaknopogē'erinayo kenda Diosen Nokirega' o'pakika'nigy-o'da o'mepuke'ika'po Diosen o'kika'ne. ⁶ Kenpa'da kenda oro'en huanopo'a o'pakika'nig e'mepuke'ika'nayo Diostaj pakhue' o'epo Diosen hua'a nigpejehue'dikda o'ene. Konig oro'en huanopo'a dakhuea' o'paknig e'kika'nayo konig Diosa o'pakika'nig kahue'dik o'ene. Konigepo konig oro'en huanopo'a o'pakika'nig e'nopojka'nayo kenpa'da o'bueyapone. Kennayo Diosen Nokirega' o'pakika'nig oro'omey e'nopojka'nayo durugnopo'da Diosere o'noeonhuahuika'apone.

⁹ Diosen Nokirega' opudomeytaj e'nopoto'nenayo konig huanopo'a o'pakika'nig kakahue' mo'jka'po kenda Diosen Nokirega' o'pakika'nig mo'nopojka'po bo'kika'ne. Diosen Nokirega' nopo'togehue' ee'nayo Cristoen ehue'da mo'ene. ¹⁰ Cristo opudomeytaj e'nopoto'nenayo Diosa dakhuea' e'ka' bokkahuea'depo "huadakda mo'ene," mona'denok dakhuea' kakahue' mo'jka'po Diosenyoda bo'kika'ne. ¹¹ E'bueytada kubarakya' Diosen Nokirega' Jesucristotaj o'noyhuada'uyate. Diosen Nokiregāda oro'omeytaj

mo'nopo'toĕnok Diosenyo'da o'pakpo o'kika'ne. Kenpa'ti Diosen Nokiregãda mo'nopo'toĕpo oro'omeytaj onte'ti huaboa'kon mo'noeika'apone.

¹² Konigepo oro'omeyen huanopo'a dakhuea' e'kika'ta' o'pakika'nig kahue'dik o'ika'ne. Diosennayo kika'dik o'ika'apone. ¹³ Kenda oro'omeyen huanopo'a o'pakika'nig e'kika'nayo kenpa'da o'bueyapone. Diosen Nokiregã mo'nopo'toĕnok dakhuea' e'kika' e'batiknayo Diosere o'noeonhuahuika'apone, egomey.

¹⁴ Aya'tada Diosen Nokiregã e'manopo'otnayo Diosensi'po o'ene. ¹⁵ Oro'omeytaj Diosen Nokiregã mo'nopo'toĕpo Diosen huanaba' ehue'ada Diosensi'po mo'ea'dene. Diosen Nokiregã mo'nopo'toĕnok Moisésenba'taj me'pukhue' o'ika'apone. Diosensi'po o'epo, "oro'en pag, oro'en pag," Diostaj ona'ika'ne.

¹⁶ Oro' Diosensi'po o'ene Diosen Nokiregã oro'omeytaj mo'nopo'ea'ika'ne. ¹⁷ Cristo pai'da o'nopo'e'uyatenig oro'omey konigti pai'da e'nopo'enyayo Cristoere Diosensi'po o'epo Cristoere Diosen o'taĕapone, Cristoere durugnanada o'noeonhuahuika'apone.

¹⁸ Oyda suigda pai'da o'nopo'unhua'po nogoknayo Cristoere durugnanada o'unhuahuika'apone. 'Urua'da o'unhuahuika'apone. ¹⁹ Nogok aya'da Diosensi'potaj Diosa o'manoyhuada'apo. Diosere 'urunanada o'unhuahuika'apone. Aya' Diosa o'ka'uyatenig aya' on'ti ahuyika'niga a'batiahuayya'po on'nigonhuahuika'po Diosensi'potaj e'batiahuayta' on'pakika'. ²⁰ Diosa 'uruana'da e'ka'tada Adán Diostaj nigpeĕhue' o'ĕnok "huadari sue'bada o'unhuahuika'apo, aratbutkon dakhue'da o'neapo, on'mabueyapo," Diosa oa'uyatenig'a. Nogoknayo oro'omey Diosensi'po o'noyhuaddepo 'urunanada o'ea'apone. Huadariyo huã'erikon onte'ti parahue' ya'ea'pet, mabueyhue' ya'neapet.

²² Oyda kenpa'ti aya' Diosa o'ka'uyateniga konig ettone' on'si'popakpo on'tiripo pai'nanada on'nopo'ika'.

²³ Oro'omeykon pai'nanada o'nopo'ika'ne. Diosen Nokiregã oro'omeytaj e'nopo'toĕpi' Diosensi'po huayahuea' kenpa'ti huaboso' e'huãe' o'nigunhuahuika'po pai'nanada o'nopo'ika'ne. ²⁴ Kurudyo Diosere Diosensi'po o'unhuahuika'apone tiahuyahued e'eaded oknopĕnok Diosa mo'nopo'yarea'ne. Tiahuyahue' ee'pi'. Diosere o'unhuahuika'apone o'nopo'ika'ne. ²⁵ Diosere Diosensi'po o'unhuahuika'nig'a oynayo tiahuyahue' e'ika'pi' daka' o'nigunhuahuika'ne.

²⁶ Daka' o'nigunhuahuika'po pai'da e'nopo'ete Diosen Nokiregã bo'tihuapokika'ne. Konig Diosa o'pakika'nig nopĕhue'da ee'tada Diosen Nokiregã oro'tehuapa' Diostaj 'uruana'da mo'nigtiona'pakika'ne. ²⁷ Konig Dios o'paknig oro'omey huaknopĕ'eritaj Diosen Nokiregã mo'nigtiona'pakika'ne. Diosa huanopoya'da oro'omeytaj daka' moknopĕ'ika'po, katepi' o'pakika'nig o'nopo'ika'po Diosen Nokiregã e'tiona'pakte Diosadakon o'nopo'ika'.

Pai'nanada e'nopo'unhuahuapi' Cristoa bo'ti-huapokaponok bo'teyya'aponok oknopĕpo batikhue'da Diosen 'uruada o'kika'apone.

²⁸ Huakka'tada Dios o'pakpo o'baktie'ea'uyate. Diostaj di'nanada o'nepo pai'da e'nopo'e'nayo Diosa daka' o'batihuapokika'po huadak kãgkike'po huadakda ka'nike'po Diosere kan'noeonhuahuike'po Diosa o'batihuapokika'. Kenda o'nopo'ene. ²⁹ Kenomeya' Cristotaj o'noknopĕ'apo huakkuruda Diosa o'maknopĕ'uyate. Cristo Diosen Huasi'po huaknopĕ'eried Huairi kãjke'po, "konig do'hued Huasi'po kan'yahue'," Diosa huakkuruda oa'uyate. ³⁰ Huakkuruda Diosa o'baktie'ea'uyate. Kenomeytaj "yan'nopo'korea' Jesucristotaj yanoknopĕ'ika'," o'mana'po dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'po kenpa'ti "do'hued huasi'poere mo'noeonhuahuika'apone," Diosa o'mana'uyate.

³¹ Dios oro'omeyere o'ika'po bo'tihuapokika'nok be'api' oro'omeytaj dakhuea' oĕkahue'dik mo'ene. Me'pukhue'ada Diosen o'kika'ne daka' oknopĕ'ika'ne.

³² Diosa Huasi'po Jesústaj bueyhue' kãe'po tiokahue' o'uyate. Oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj kamanigbueye'po mo'nigta'mona'uyate. Kenpa'ti Diostaj a'nigpeã'ikaya'po Diosa bo'tihuapokika'apone. Pai'da e'nopo'ete bo'tihuapokika'apone. Mo'noeanhuahuika'apone. O'nopo'ene. ³³ Diosa oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'depo "huadakda mo'ene," mona'de'uynok "dakhuea' oĕka'," be'api' oro'omey huaknopĕ'eritaj huaahue'dik mo'ika'apone. ³⁴ Oro'omeytaj Cristo mo'nigbuey'uyatenok Diosa huakudaka'da ee'tada o'noyhuada'uyate. Diosere o'epo mo'nigtiona'pakika'nok oro'omey huaknopĕ'eritaj "dakhuea' oĕkika'po kenpa'da bueydik o'ne," be'api' toto'api' huaahue'dik mo'ene. ³⁵ Oro'omey pai'da e'nopo'epi', ke'poda e'mepu'kepi', oro'omeytaj e'tierikpi', e'tidike'pi', e'huadiaypi', eĕkapi', aypo toĕhue' ee'pi', yudtaj toĕhue' ee'pi', taka'a a'arakya'po e'huatiakpi' e'bueypi' Cristoanayo di'nanada okbatikhue'da mo'ika'ne.

³⁶ Diosba'a oa'po:

Cristoen huaknopĕ'eri o'ĕnok oro'omeytaj bo'huadiaypo e'arakta' bo'tipakika'ne. Konig oveja huakka'tehue' on'batiarakika'nig oro'omeytakon matinepahuhue' mo'epo e'arakta' bo'tipakika'ne. Apagba'a oa'.

³⁷ Ken konig e'ika'pi' Cristo huakka' di' mo'ika'nok batikhue'ada nogiti nogiti Cristotaj oknopĕ'ika'ne. Diostaj nogiti nogiti daka' o'nigpe'ika'ne. ³⁸ Diosa di'nanada mo'epo Jesucristo Huairi oro'tehuapa' mo'nigbuey'uyate. Okbatikhue'da di'nanada mo'ika'ne. E'bueypi', e'noepi', Diosen huata'moneria ee'pi', kuruderia eĕka'pi', toto' huairia e'magkapi' oy nogokpi' pai'da e'nopo'epi', Diosa okbatikhue'da di'nanada mo'ika'nok oro'omeyakon batikhue'da oknopĕ'ika'apone. Kenpa'ti be'api' huairi nokiregãpi' kutayapi' soroktoyapi' dubayapi' huãhuyapi' Diosya' oktiparathue'dik mo'ea'apone. Diosa okbatikhue'da di'nanada mo'ika'nok batikhue'da oknopĕ'ika'apone. Do daka' ijnopĕy.

Israel aratbuttaj Diosa o'baktie'ea'uyate.

9 Ken do'hued aratbut, Israel aratbut do'hued aratbut e'ēada huakka'ada Diostaj nopo'koreahued o'nepo Cristotaj oknopōehued o'nenok kenomeytaj suhue'nanada ijmakunhuahukay. Kan'nopo'kore' huakka'da ijmatinopōikay. Cristotaj kanoknopōe' huakka'da ijpakikay. Dakhuea' e'ka' kan'nopo'yare' kenda huakka'da ijpakikay. Do'hued aratbut kan'nopo'kore'po do'hua Cristotaj ekhueytudta' castiga do'taj e'nigōgkata' ijpakikay. Do Cristotaj huaknopōe'eri ij-jepo buttida ijjay Diosen Nokjregā me'nopōeā' nok da ahue' ijje. 4 Israelen adhuea' huayayo Israel aratbut o'ne. Diosa huakka'da o'pakpo konig ke'nensi'potanig o'baepo kenomeytaj o'batohua'udhuahua'po 'urua'nanada o'ēpo o'matojika'uyate. Kenda do'a on'nigka'apone Diosa nogok nogok o'mana'uyate. Moisésenba' o'bayokuyate. Diosen jakyo konig kika'dik mo'ene o'mana'uyate. Cristo huamanopo'yarea'eri on'nigta'mona'apone o'mana'uyate. 5 Abraham Isaac Jacobere Israel aratbuten adhuea'pane' o'nuyate. Jesu cristokon Israel aratbut osi'poē'uyate. Cristo Dios o'ēpo aya'enda Huairi o'ē. "Cristo 'urunanada Huairi o'jika'," aya'ada mon'batadi'kea'ika'.

6 "Huasi'po i'tōeapone, Abraham," Diosa ona'uyatenok Isaac o'si'poē'uyate. Kenpa'ti "Isaacensi'po o'nen hueretda huayayo o'ēapo, huayayoensi'po o'nen hueretda adhuea' huayayo o'neapo, Abraham," Diosa ona'uyate. Aya' Israelen huayayo Israel aratbut hueretda ehue' o'ne. Kenyo'da kenomeyda huasi'po i'matōeapone Diosa enak hueretda huasi'po Diosensi'po o'ne, o'nopōene. 9 Kenpa'ti, "Nogbayoktida teyda ijhuatiakaponok Sara o'si'popakapo. Huabokereksi'po o'si'poē'apo," Abrahamtaj Diosa ona'uyate.

10 Kenpa'ti Isaac Abrahamensi'po kenpa'ti oro'omeyen adhuea'pane'a Rebecataj o'tōepakuyate. Nogtiedda apag e'ēada botsi'poa' huadapoyo o'nuyate. 11 Isaacensi'po si'poēhued e'ne'ted kenpa'ti dakhuea' kahued e'ne'ted huadakpi' kahued e'ne'ted, "huasuedtaj huatone'ma'buya nigpejika'dik o'jika'apo," Rebecataj Diosa ona'uyate. Kenpa'ti "Jacobtaj di'nanada ijjuy. Esaútaj sue'da di' ijjuy." Apagba' kenpa' oa'. Ken Dios o'pakpo Jacobtaj oktie'uyate. Si'poēhued e'e'ted dakhuea' huadakpi' kahued e'e'ted Diosa o'pakpo oktie'uyate.

14 Esaútaj Diosa dakhuea' ogka'uyate ahue'dik o'ene. Dakhuea' kahue' o'jika' Diosa. 15 "Be'tapi' di' e'e'ta' ijpakpo di' ijjēapoy. Be'tapi' e'tinepahui'ta' ijpakpo ijtinepahui'ka'apoy," Moiséstaj Diosa ona'uyate.

16 Oro'omey aratbut huata'da o'paknok Diosa tinepahuihue' mo'ene. Oro'omey diga'da o'baa'nok tinepahuihue' mo'ene. Diosayo'da o'pakpo mo'tinepahui'ka'ne. 17 Apagba'te "Egipto huairi do'hua e'yahuea'uypi' do teydanada aya'tada ka'dik ijjikay aya' aratbut aya' huadaribaya'da kanoknopōike'po, do'hued aratbut o'nendariya' ijmakōrōka'apoy." Diosa Egipto huairitaj ona'uyate. 18 Egipto huairi nopo'koreahue' kaē' Diosa o'pakpo o'nopōe'uyate. Be'api' kenpa'da

dakhuea' ka'ne' Diosa o'pakpo o'maknopōjika'. Nogomeytaj kan'nopo'kore' o'pakpo o'maknopōjika'.

19 "Diosa o'paknok nopo'koreahue'dik o'ēapoy. Nopo'koreahue'dik e'e'nayo Diosa castiga menpa' ogkahue'dik mo'ene." Be'api' yadapetpi'. 20 Kenda Diostaj dakhuea' onahue'dik o'ene. Sorokkoso konig o'ene. Dios konig sorokkoso huaka'erionig o'ē. Oro konig suhuigkostonig e'e'pi' "¿suhuigkosoda mena'po o'nigkame'?" Diostaj onahue'dik o'ene. 21 Sorokkoso huaka'eri konigti sorok mamasot o'tōepo 'urua'nanada koso ka'dik o'ē. Kenpa'ti e'paknayo huamanhuada' koso ka'dik o'ē. Konigti Dios katepi' kenda e'ka'ta' o'pakpo ka'dik o'jika'. Ekkahuea'ta' e'paknayo o'bakkahuea'apo. Castiga e'ka'ta' e'paknayo nogomeytaj castiga o'magka'apo. Ken konig o'jika' Dios.

22 Diosanayo aya'ada entiahuaYTE dakhuea' huakika'eritaj castiga e'magkata' e'pakada kenpa'ti Dios teyda o'jika' e'maknopōeā'ta' o'pakika'po ijhue'nanada o'manigunhuahuika'uyate. Idada castiga magkahue' o'uyate. 23 Onokteteyo' di'nanada o'maika'nig kenpa'ti o'matinepahui'ka'nig e'manopōeā'ta' o'pakpo oro'omeytaj kurudyo mo'noeahuahuike' moknopōeā'ne. 24 Diosa o'pakpo judío aratbuttaj kenpa'ti nog aratbuttaj o'baktie'ea'po o'manopo'yarea'. 25 Kenda Oseasa Diosen huamanbatia'pakeria a'nennada o'manigmadoya'uyate:

Do'hued aratbut ehue' o'nunhuahuika'uynig "do'hued aratbut o'ne," ijjā'apoy. Di' maehue' ijjunhuahuika'uynig'a di'da ijmaeapoy. Diosa oa'uyate.

26 Kendariyo "Diosen aratbut ehue' o'nika'," o'da'ika'nigtaj "Dios huanoeonhuahuika'erienisi'po o'ne."

Yan'bahuaa'apet. Oseasa oa'uyate.

27 Isaíasa Israel aratbuttaj o'bahuaa'uyate: "Israel huayayoen aratbut huakka'nanada o'neapo. Konig kuhuad e'pogte huakka'nanada kuhuad o'jika'nig Israel aratbut konigti huakka'nanada e'ne'pi' konig Diosa oa'uyatenig idada aratbuttaj castiga o'magka'aponok sue'da huakka'mon mabueyhue' o'neapo. Diosere on'noeonhuahuika'apo." Isaíasa oa'uyate. 29 Kenpa'ti oa'po:

Sodoma aratbut kenpa'ti Gomorra aratbut dakhuea' huakika'eri o'nenok Dios Huairi teydanada o'ēpo castiga o'magka'po aya'tada o'mahuiguyate. Oro'omey Israel aratbuttanayo mo'tinepahui'po aya'tada batiarakahue' mo'ēapone. Huakka'mon o'noeonhuahuika'apone. Isaíasa o'mana'uyate.

Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue'po Israel aratbuta Jesu cristotaj eknopōe'ta' pakhue' o'nika'.

30 Nogdakon e'manopōeā'taj ijpaki. Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue' nog aratbut pakhue' e'nikapi' Jesu cristotaj o'noknopōenok Diosa o'bakkahuea'depo "huadakda mo'ene," o'mana'uy. 31 Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue'po Israel aratbutnayo Jesucristotaj eknopōe'ta' pakhue' e'ēada Diosa bokkahue'po "huadaka' mo'ene," mone'po Moisésenba' e'kika'ta' on'paknig'a nigpejika'hue'dik o'nenok Diosa manopo'yareahue' o'uyate. Cristo konig e'ituka' huidonig

e'bahuedatoka' huidonig o'енок kentaj huakka' judío aratbuta digá' okbira'po oknopogehue' o'nenok Diosa okkahueahue' o'maeapo. ³³ Apagba' kenda oa'po:

Jerusalényo nogtatida ijta'mona'apoy. Ke'na konig e'ituka' huidonig o'енок huakka'ada oknopogehue'dik o'nika'apo. Kentaj huaknopog'erinayo nama'da yoknopojkay ahue'dik o'neapo.

10 Israel aratbuta Cristotaj kanoknopog'e'po kenpa'ti Diosa dakhuea' e'ka' kamanopoyare'po do'hued huanopoya'da huakka'nanada ijpakpo on'ngitiona'pakika'ne, egomey pogomey. ² Israel aratbuta Diostaj huakka' e'pakada kenda Diosa o'paknigtaj nopogehue'da o'ne. Kenda e'manopogea'ta' ijpaki. ³ Diosa dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po "huadakda mo'ene," Diosa a'manaya'po Israel aratbuta Cristotaj oknopog'e'dik e'eadá nopogkahue' o'nika'. Oro'omey huadakda o'ene. Moisésenba' daka' o'nigpejka'nok "huadakda mo'ene," Diosa mona'apone. Israel aratbuta nama'da on'nopojka'po Diosen Cristotaj eknopog'e'ta' pakhue' o'nika'. ⁴ Moisésen e'mana' hua'a Cristoa aya'da o'nigpejka'uyate. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj o'manigbuey'uyate. Moisésenba' konig dakhuapada o'ka'uyatenok oy Cristotaj huaknopog'eritaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'ika'.

⁵ "Huadakda mo'ene," Diosa kamane'po "Moisésenba' aya'da hua'a nigpejka'dik yanika'. Sigpi' dakhuea' kahue'dik yanika'." Moisésa e'madoya'uyate'tada kenda kikhue'dik o'ene. ⁶ Diosa dakhuea' e'ka' kabakkahue'po "huadakda mo'ene," kamane'po Cristotaj oknopog'epo "Cristotaj atotiakya'po kurudyo be'api' behuikdik o'epo" nopogehue' o'ene. ⁷ Kenpa'ti, "Soroktoya' Cristotaj a'noyhuadaya'po be'api' hua'dik o'epo," nopogehue' o'ene. Cristo huakudaka'da ee'tada Diosa o'noyhuada'uyate. ⁸ "Huadak hua'a mo'peedepo mo'batia'pakpo huanopoya' mo'nopogede." Apagba'oa'. Aratbut kanoknopog'e'po kenda huadak hua'a o'manmadikikay ⁹ "Jesús oro'en Huairi o'e," aratbuttaj e'mana'nayo kenpa'ti Diosa huakudaka'da ee'tada Jesús-taj o'noyhuada'uyate huanopoya'da eknopog'nayo Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po mo'nopoyarea'apone. Diosere o'noeonhuahuika'apone.

¹⁰ Huanopoya'da Cristotaj oknopog'енок Diosa dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone. Kenpa'ti Jesucristotaj yoknopogey o'mana'nok Diosa mo'nopoyarea'apone.

¹¹ "Aya'tada Cristotaj huaknopog'eritaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po 'huadakda mo'ene,' o'mana'aponok huaknopog'eria nama'da yoknopojkay nopogehue'dik o'neapo." Apagba'te kenpa' oa'. ¹² Aya' Cristotaj huaknopog'eri judío ehue' huaknopog'eritaj judío huaknopog'erieretaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "Huadakda mo'ene," o'mana'aponok Diostehuapa' konigti o'ne. Judío huaknopog'eri kenpa'ti judío ehue' huaknopog'eri konigti o'ne. Dios kenomeyen Huairi o'e. Metinepahui' e'tiona'pakikana'yo Diosa o'matinepahui'po o'bakkahuea'apo. ¹³ Kenpa'ti inpa' Apagba'oa': "Menopoyarea', dakhuea' e'ka' bekkahuea', Cristo Huairi." Aya'ada e'tiona'pakte Diosa

o'mapeedepo o'bakkahuea'apo o'manoean-huahuika'apo. Apagba'oa'. ¹⁴ Aratbuta Huairi Cristotaj oknopogehue' ee'nayo "metinepahui', Cristo Huairi," onahue'dikda o'nika'. Kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a peehuedda ee'nayo Jesucristotaj oknopogehue'dik o'nika'. Jesucristoen huadak hua'a huamanbatia'pakeri ehue' ee'nayo Jesucristoen peehue'dikda o'nika'.

¹⁵ Huamanbatia'pakeritaj Diosa ta'monahue' ee'nayo Cristoen manbatia'pakhue'dik o'ne. Konigepo huadak hua'a kan'manbatia'pake'po Diosa mo'ta'mona'ika'ne. "Jesucristoen huadak hua'a on'diktotiakpo huamanbatia'pakeri 'urunanada o'ne." Apagba'oa'.

¹⁶ Jesucristoen huadak hua'a huakka'ananada e'peeda eknopog'e'ta' pakhue'da o'nika'. "Diosen hua'a o'manbatia'pakikana'ig sue'ada o'noknopog'e, Huairi." A'nenanada Isaíasa oa'uyate. ¹⁷ Kenpa' e'ika'ada Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte aratbut on'peedepo oknopog'e'dik ya'neapetpi'.

¹⁸ Jesucristoen huadak hua'a Israel aratbut aya'ada on'peede o'nona'ne. Apagba'oa' inpa' oa'uyate:

Huadariyo adtenanada meyopi' aratbut o'nika'po Diosen hua'a on'peede'uyate.

¹⁹ Diosa nog aratbuttaj o'manopoyarea'apo. Kenda dapita' Israel aratbuta on'nopog'uyate, o'nona'ne.

Opuomey Israel aratbuta do'taj eknopog'e'ta' pakhue' mo'енок nog aratbuttaj ijmatinepahui'apoy. Nog aratbut nopogehue'da huage'eri o'ne opudomey nama'da mo'nopog'eng'a' nog aratbutnayo huadakda do'taj me'noknopog'eaponok digá' mo'mahuadiayapet. Moisésa kenpa' Diosen hua'a o'mana'uyate. ²⁰ Nog aratbuta do'taj ukhue' ee'pi' me'noknopog'eapone. Dios konig o'e moknopog'e' Diostaj onahued ee'pi' Diosa o'maknopog'e'apo. Isaíasa kenda me'pukhue'ada Diosen hua'a o'mana'uyate.

²¹ Israel aratbuttaj o'tia'pakpo: "In aratbuta do'taj nigpeehue'da mo'ika'ne. Do'taj moknopogebatikuyne. Aya'me'noeda yan'nopo'korea', onte'ti do'taj menigpejka' o'manika'uyng'a'." Kenda Isaíasa Diosen hua'a oa'uyate.

Suhue'tada Israel aratbuttaj a'manopoyareaya'po a'manoeanhuahuikaya'po Diosa di' o'maepo o'matinepahui'po o'baktie'ea'uyate.

11 Diosa ke'nen Israel aratbuttaj kenpa'da maenhue' o'uyate, o'nona'ne. Dokon Israel aratbutda ijje'y. Abraham o'uyate do'hued adhuea'pane'. Abrahamen huayayo Benjamín aratbutkon ijje'y. Diosa do'taj enhue' me'uyne. ² A'ennada Diosa Israel aratbuttaj o'baktie'ea'uyate. Do'hued aratbut me'ta'ene Diosa o'maknopojka'po maenhue'da o'ika'. A'ennada Elíasa Diostaj o'tiona'pakpo Israel aratbuttaj dakhuea' o'bahuua'uyate, Apagba'oa'uyatenigtaj kenda mo'nopog'ene. ³ "Israel aratbuta aya'da o'nen huamanbatia'pakeriomeytaj on'batiaraka'uyate, Huairi. O'nen huid kutopakon kente Diostaj 'uhua on'nigarakika'po on'nigmahuigikana'ig ken kutopataj Israel aratbuta o'nenme'te. Diosen huamanbatia'pakeri doyo'da ijnoey. Do'takon e'arakta' mentipak." Kenpa' Elíasa e'tiona'pak-

te, ⁴“Ehue’ onyo’da noehue’ i’ene. O’nayo’da do’taj di’ ehue’ o’ene. Siete mil huabokereka do’taj di’ me’nene. Huata’ ijmaktoenok e’ketka’ dios Baaltaj pakhue’ o’nepo Baaltaj huikudate tihuadhue’ o’ne.” Diosa Elías-taj oatokuyate. ⁵ Oy kenpa’ti Israel aratbut huakka’-mona Diostaj di’ o’nepo Jesucristotaj o’noknopogēnok. Kenomeytaj Diosa di’ o’maepo o’matinepahui’po Diosere kan’noehua huaike’po o’baktie’ea’uyate. ⁶ Diosa o’pakpo huaknopogē’eritaj o’matinepahui’po dakhuea’ e’ka’ o’bakkahuea’po o’baepo kurudya’ o’manoehua huaike’apo. Aratbutada huadaknanada egkikak Diosa okkahueahue’ o’maepo di’ ehue’ o’maepo baehue’ o’mae. Oro’ huadak o’kika’nok konigepo Diosa okkahueahue’dik mo’ene kenpa’ti ehue’dik mo’ene. Kenpa’ o’pakpo okkahuea’dik mo’ene. Kenpa’ o’pakpo e’dik mo’ene.

⁷ Diosa dakhuea’ e’ka’ bokkahue’po “huadakda mo’ene,” Diosa mone’po Israel aratbuta on’pakon-hua huaike’uyunig’a kenda Diosa o’paknig nopogēhue’ o’nunhua huaike’uyate. Huakka’montaj Diosa o’baktie’ea’po dakhuea’ e’ka’ o’bakkahuea’po “huadakda mo’ene,” o’mana’uyate. Nogomey Israel aratbuta oknopogēhue’ya ka’nike’. ⁸ “Israel aratbuttaj Diosa oknopogēhue’ya’taj o’maene’uynok Diostaj oknoponkahue’ o’nunhua huaike’uyate. Oydakon oknoponkahue’da o’nika’. Diostaj konig ekpobigōnig o’nika’po kenpa’ti Diostaj pēgēhue’dik o’nika’apo.” Apagba’a oa’. ⁹ Davidakon Israel aratbuttaj o’batia’pakpo:

Kirigayo’ fiestate huakka’nanada aypo on’togēpo on’bapika’po on’mamay’ika’po Diostehupa’ huadakda o’ene huata’da nama’da on’tinopōjika’po idada on’mabueyapo. Huakka’nanada on’tamaika’nok Diosa di’ mo’ene nama’da on’nopogēnig’a Diosa castiga o’magka’apo. ¹⁰ Konig ekpobig o’nepo Diostaj oknopogēhue’dik o’nika’po. Konig nog aratbuten huanaba’nig huata’pite orogda o’nonbaha huaike’po pai’nanada on’nopo’unhua huaike’apo. Davida Diosen hua’ate oa’uyate.

Nog aratbuttaj Diosa dakhuea’ e’ka’ o’bakkahuea’po o’manoehua huaike’apo.

¹¹ Judíomey Jesucristotaj oknopogēhue’ ene’pi’ Diosa kenpa’da maehue’ o’maepo, o’nona’ne. Nogokpi’ ya’noknopogēapet. Oyda judío huagē’erimey Jesús-taj oknopogēhue’ o’nenok nog aratbutataj oknopogē’dik o’ne. Nog aratbut huaknopogē’eritaj Diosa dakhuea’ e’ka’ o’bakkahuea’po “huadakda mo’ene,” o’mana’po o’manoehua huaike’apo. Judío aratbuta nog aratbut-taj on’batiahuaypo konigti Cristotaj eknopogē’ta’ yan’pakapetpi’. ¹² Judío aratbuta Cristotaj oknopogēhue’ o’nenok nog aratbutataj huaknopogē’eri Diosere durugnanada o’neonhua huaike’apo. Nogok aya’ judíomeya Diostaj e’nopo’korea’de’te onte’ti Diosensi’po o’nedepo nogiti huakka’nanada on’madurugpakonhua huaike’apo.

¹³ Opu judío ehue’ huagē’erimeytaj o’nona’ne. Opu-domeytaj ka’maboroayike’po Diosa me’ta’mona’uynok huakka’nanada ijpakpo opudomeytaj digā’nada on’boroayika’ne. ¹⁴ Opu-domey ’urua’nanada Jesu-

cristoen bo’kika’nigtaj huakka’mon do’hued judío arat-but kan’tiahuaypo kenpa’ti kan’nopo’korea’po opu-domeytaj digā’da on’boroayika’ne. ¹⁵ Diosa judío arat-but oknopogēhue’ huagē’erimeytaj o’maen’uyatenok aya’da nog aratbut on’nopo’korea’po Diosensi’po e’dik o’ne. Nogok judíomey on’nopo’korea’depo kenpa’ti Jesucristotaj o’noknopogēdepo huadaknanada o’ēapo. Konig e’buey e’manoyhuadonig ken konig o’neapo. ¹⁶ Abrahamomey judío aratbuten adhuae’pane’ Diosen aratbutda o’nepo Diosenyoda ogkika’uyatenok kenomeyen adhuae’ huayayo Diosen aratbut o’nepo Diosenyoda yag’kika’apet. Kenda konig pan o’ne. O’nonbatia’pakapone. Judíomey pan Diostaj ogka’po huakkuru pan ogka’po Diostaj e’yokde’te huadakyō’ Diosen o’ē. Aya’ kendation pansot nog pan e’kade’te konigti aya’da huadakyō’ o’ē. Diosen o’ē. Ken konig judío aratbut Diosen ’uruyo’ ya’neapet. Kenpa’ti hueymey hua’ihuit huadakda eē’nayo aya’ hua’opipi’ huadakda o’neapo. Konigti Israel adhuae’pane’ huadakda o’nuynok adhuae’ huayayokon huadakda ya’neapet. Diosenyoda ya’neapet.

¹⁷ Diosen judío aratbut konig olivo hueymey o’ne. Oli-vo huatogē’eria hua’opi e’ay o’baktegā’po o’maenpo nog o’huey hua’opiada e’bakkudak o’noe. Ken konig huakka’ judío aratbut hua’opi ekteg konig o’ne. Opu-domey nog aratbut huaknopogē’eri konig Diosen arat-butyo e’bakkudēanig mo’ēa’po Diosa mo’nopo’noehua huaike’ne. ¹⁸ “Oro’omey huaknopogē’eri huadakda o’ene. Judío oknopogēhue’ huagē’eri konig hua’opi e’bak-teganig dakhue’da o’ne.” Kenpa’ nopogēhue’ yanikati’. Opu-domey nog aratbuta Abrahamomeytaj oknopogē’eritaj e’ne’tada Abrahamomey Diostaj daka’ o’noknopōjika’uynok kenomeyere opudomeykon mo-knopōjika’po kenda daka’ yan’nopogē’.

¹⁹ “Hueretda olivo huatiote oro’omey nog aratbuttaj Diosa a’bakkudea’ya’po judío hua’opitaj Diosa o’bakte-gā’uyate.” Opu-domey nog aratbuta yadapetpi’.

²⁰ Dakamon mo’nopogē. Cristotaj oknopogēhue’ o’nenok Diosa judíomeytaj o’maen’uy. Opu-domey judío ehue’ e’ēada kenyo’da Cristotaj moknopōjika’nok Diosen mo’jika’. Huadakda o’ey, huata’da tinopogēhue’ yanika’. Daka’ yan’nopōjika’. ²¹ Judío oknopogēhue’ huagē’eritaj Diosa matinepahuihue’ eē’nayo oro’omeynayo huadakda o’ey opudomey nog aratbuta huata’da e’tinopōjika’nayo kenpa’ti eknopogēbatiknayo opu-domeytakon matinepahuihue’ mo’ēapone. ²² Diosa di’-nanada o’maika’po o’matinepahui’ika’ e’-matinepahui’ika’pi’ oknopogēhue’ huagē’eritaj ke’ponada castiga o’magka’apo. Oknopogēhue’ judío huagē’erimeytaj o’maen’uy. Opu-domey huaknopogē’eritanayo o’matinepahui’ika’de. Huadakda o’ey huata’da tinopogēhue’ e’jika’nayo kenpa’ti Jesús-taj eknopōjika’nayo Diosa mo’tinepahui’ika’apone. Diostaj eknopogēbatiknayo Diosa castiga mogka’apone. Kenda daka’ yan’nopōjika’. ²³ Diosen judío aratbut en’nopo’korea’nayo huabo’da Cristotaj e’noknopogē’nayo Diosa o’-matinepahui’apo. Teyda o’ēpo hueretda olivotaj o’bakkudēa’apo. Ke’nen aratbut onte’ti o’maea’apo.

²⁴ Opudomey Cristotaj huaknopōē'eri nog aratbutda mo'ēpo konig dubayo olivo hua'opi eē'pi' hueretda ta'ba olivoyo Diosa mo'bakkudēā'uayne. Opudtapi' e'bakkudēā'nayo judío aratbut Diosen hueretda aratbuttaj dapita' Diosa o'bakkudēā'apo.

Israel aratbuttaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po o'manopo'yarea'po o'manoeanhuahuika'apo.

²⁵ "Konig judío aratbuttaj Diosa o'magka'apo oro'omeyā daka' o'nopōene." Opud nog aratbut nama'da nopōehue' yanika'. Huakka'da judíomey Jesústaj oy eknopōē'ta' pakhue' e'nunhuahuika'ada nogoknayo aya' huadik nog aratbuta Jesústaj o'noknopōēdenok kenoknayo aya' judíomeyā o'noknopōēapo, kenda huabo'a da e'manopōēā'ta' o'pakne, egomey. Apagba'a oa'po:

Jerusalénya' Israel adhuea' huayayo huamanopo'yarea'eri o'ēdeapo. Judío aratbuttaj o'manopo'korea'apo. Dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'apo. ²⁷ Kenda ijmana'uynig ijmanigka'apoy. Kenomeyen dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy. Diosa Israel aratbuttaj o'mana'uyate.

²⁸ Huakka'nanada judío aratbuta Jesucristoen huadak hua'a eknopōē'ta' pakhue' o'nuynok opudomey nog aratbuta Jesústaj oknopōē'dik mo'ika'po Diosensi'po mae'dik mo'ēne. Diosanayo judíoen adhuea'pane'taj o'baktie'ea'uyatenok judíotaj di'nanada o'maika'.

²⁹ Abrahamen adhuea' huayayotaj ijbaktie'ea'depo ijmatinepahui'apoy. Diosa ona'uyate. Nogpa'dakon ahue' o'ēapo. ³⁰ Opudomey nog aratbutda a'nenda Diostaj nigpēehue' e'nika'uytada oydakon judíomey nigpēehue' o'nika'nok Diosa opudomeytaj mo'tinepahui'ika'ne. ³¹ Judíomey oyda Diostaj nigpēehue' e'nika'tada konig Diosa mo'tinepahui'ika'ne nogok judíotakon o'matinepahui'apo. ³² Aya'tada konigti matinepahui'dik kae'po "aya'ada konigti dakhuea' ogkika' aya'ada konigti nigpēikahue' o'nika'," Diosa o'bahuua'uyate.

³³ Diosnayo huakka'nanada o'nopoika'. Huakka'nana da e'ka' o'nopoika'. Konig Diosa o'pakpo castiga o'magkadhuahuika'apo, konig Diosa nogomeytaj o'matinepahui'onhuahuika'apo, Diosa o'kika'nig, nopōehue'dik o'ika'ne oro'omey. ³⁴ "Kenda Diosa o'nopoika'nig nopōehue'da o'ēne. Diosa aya'da o'nopōēnok aratbuta Diostaj onmadikahue'dik o'ēne. ³⁵ Diosa onte'ti mo'bayoke'popi' mo'nigke'popi' sigpi' Diostaj yokhue'dikda o'ēne." Diosba'a kenpa' oa'. ³⁶ Diosa aya'nanada o'ka'uyate, aya'da o'tamaika'. Diosen aya'da o'nika'. "Dios 'urunanada o'ika', huaboro'nanada o'ika', huadaknanada o'ika'." Aya'ada kadike'.

Diostayo'da mon'nigpeika'po mogkika'.

12 Daka'nanada o'nona'ne, egomey pogomey. Diosa di'nanada mo'ika'po mo'tinepahui'ika'nok okkahuehue' mo'nika'po "Diosenyo'da iijeonhuahuika'apoy. Diostayo'da ijnigpeika'apoy. Diosenyo'-

da ijkika'apoy." Huanopoya'da mon'nopoika'. Kenda Diosa o'pak. ² Konig oknopōehue' huāē'eria on'nopoika'nig ogkika'nig konigti kakahue' mo'nika'. Nogpa'da mon'nopoika'. Diosa o'pakika'nig mon'nopoika'po mogkika'. Kenda huadakyoda, kenda Diosa o'paknig mogkika'.

³ Jesucristoen huamanmadika'eri ijje'po daka' on'boroayi': Huairi ehue' e'ēāda huairi ijje'ya nama'da nopōehue' yanikati'. Huadakda ehue' e'ēāda huadakda ijje'ya nama'da nopōehue' yanika'. Opudāda daka' yan'nopoika'. Diostaj 'urua'da oknopōika'po Diosen huadakda kika'dik o'ēne, daka' nopōika'dik o'ēne.

⁴ Huāso' nogtida eē'pi' huaba' hua'i huabopi hua'opi huakpo huā'oj huakitta' nogda nogda huāso'ā o'tōēpo nogsō'tida e'ēāda huaba'a o'baa', hua'ia o'hua'ika'ne, huakpoa o'tiahuayika'ne, huakitta'a oa'pakika'ne. ⁵ Ken konig oro'omey huaknopōē'eri huakka'nanada eē'pi' Cristotaj oknopōēpo Cristoen nogsō'tida o'ika'ne. Huayahuaya o'baotika'ne. Huayahuaya nogsō'tida o'maika'ne.

⁶ Diosen Nokjregā mo'nopo'tōēnok kenpa'ti Diosa mo'nopōēā'nok nogda nogda Diosen kika'dik o'ika'ne. Nog huaknopōē'eri huama'buytaj a'batihuapokya'po nogda nogda nigkika'dik o'ika'ne. Diosen hua'a Diosa oro'taj e'manopōēā'nayo Diostaj daka' oknopōēpo daka' mon'manbatia'pakonhuahuika'. ⁷ Kan'mantihuapoke'po Diosen Nokjregā e'tihuapoknayo nog aratbuttaj daka' mon'mantihuapokika'. Apagba' kan'manmadikike'po Diosen Nokjregā oro'taj e'tihuapoknayo daka' mon'manmadikika'. ⁸ "Yan'nopo'korea', Diostaj yan'nigpeika'." Aratbuttaj kan'maboroayike'po Diosen Nokjregā e'tihuapoknayo 'urua'da mon'maboroayika'. Huakupepi' e'tāē'nayo durugteda pai'da huāē'eritaj mon'bayokika'. Huaknopōē'eritaj huabatioka'eri eē'nayo daka' yan'batikika'. Pai'da aratbuttaj e'batihuapoknayo durugteda mon'batihuapokika'.

Cristotaj oknopōēpo Diosen 'urua'nanada mogkika'.

⁹ Daknopo'da mo'nepo huayahuaya di' mon'maika'. Dakhuea' e'ka' mon'tinosikpo huadakyoda mogkika'.

¹⁰ Konig huama'buytanig konig huidpotanig di' o'maika'ne konigti nog huaknopōē'eritaj huayahuaya di'da mon'maika'. Noga'nayo huadak oa' huadak o'kika' huayahuaya mon'matinopoika'po mon'bahuua'ika'.

¹¹ Batikhue'ada Diosen diga'da mogkika'. Diga'da Diostaj mon'eretpakpo mogkika'.

¹² Durugnanada Diosere o'noeonhuahuika'apone durugteda mon'nopoika'. Pai'da e'nopo'ēnayo batikhue'da mo'noknopōeonhuahuika'. Batikhue'da mon'tiona'pakonhuahuika'.

¹³ Pai'da e'ēāda huaknopōē'eri huama'buytaj aypo yudtapi' huakupepi' mon'bayokika'. Nogbaya' huama'buy e'tiaknayo mon'baedpo kan'taye'po aypo a'batobapeya'po mon'baika'.

¹⁴ Oro'omey Cristotaj huaknopōē'eri o'ēnok huakka'mona bo'huadiaypo dakhuea' mogkika'apone. "Diosa kamatinepahue'po," mon'mationa'pakika'. Kenomeytaj dakhuea' bahuahue'ada mon'mationa'pakika'.

¹⁵ Cristotaj huaknopogē'eri huama'buy durugda o'-nenok kenomeyere mon'durugpakika'. Huama'buy en'huikte a'manopo'noeyaya'po kenomeytaj mon'ma-noeynoeyonhua'.

¹⁶ Huayahuaya dig bahuahuayhue' mo'nika'. Huayahuaya daka' mon'matōjika'. "Donayo huadakda ijikay," huata'da tinopogehue' mo'nika'. Pai'da huagē'eri huama'buytaj mon'bapakika'. "Donayo huakka'da ijnopogey," nopogehue' mo'nika'.

¹⁷ Oro'taj be'api' dakhuea' egka'nayo kentaj kenpa'ti dakhuea' ogkahue' mo'nika'. Aya' bakpoteda huadakyō mogkika'. ¹⁸ Nogtaj nogtaj maboyhue' mo'nika'. Ma-noeyā'dik eē'nayo huayahuaya yan'manoeynoeyika'.

¹⁹ Be'api' dakhuea' egka'nayo kenpa'ti dakhuea' magkahue' mo'nika', huadi' egomey pogomey. Diosa castiga kamagke'. "Aratbuta dakhuea' egka'nayo do'huataj castiga ijmagka'apoy," Dios Huairia oa'uyate.

²⁰ Kenpa'ti "Ontaj dakhuea' huaka'eria aypota' eē'nayo yan'bayokikati'. Ken konig egkika'nayo nama'da dakhuea' yogkamey on'nopogepo kokbedā'da on'pakpo on'bi-ra'apo," Apagba'a oa'uyate. ²¹ Noga dakhuea'da egka'nayo kentaj mahuađiayhue' mo'nepo huadakda mogkika'.

13 Dios Huaboro' Huairi o'jka'po gobierno huairitaj o'baktie'ea'ika'nok gobierno huairitaj nig-pejka'dik mo'nika'. ² Gobierno huairitaj nigpeehue' eē'nayo kenpa'ti Diostaj nigpeehue' eē'onigti o'ene. Dakhue' o'ka'nok gobierno huairia castiga mogka'apone. ³ Huadakda e'kika'nayo gobiernoen sorotataj me'pukhue'dik o'jka'apone. Dakhuea' eka'nayo huairitaj nigpeehue' eē'nayopi' gobierno huairien sorotataj me'pukdik o'ēapone. Gobierno huairia oro'omeytaj kan'batiokike'po kan'batihuapokike'po Diosa o'baktie'ea'uyatenok huadakda mogkika'. Huadakda o'kika'po huairitaj me'pukhue' o'jka'apone. "Huadakda boka'ne," huairia monika'apone. Kenpa'ti gobierno huairi dakhuea' huaka'eritaj castiga kan'magkike'po Diosa o'baktie'ea'uyatenok dakhuea' eka'nayo me'pukdik o'jka'apone. ⁵ Konigepo castiga ogkahue' mo'epo gobierno huairitaj mon'nigpejika'. Kenpa'ti gobierno huairitaj e'nigpejika' huadakda o'e mon'nopogepo mon'nigpejika'. ⁶ Gobierno huairi konig Diosen huanaba' Diosa o'paknok aratbuttaj on'batihuapokika'. Konigepo gobierno huairitaj huakupe bayokika'dik o'ene.

⁷ Gobierno huairitaj dehuea' eē'nayo mon'bayokika'. Gobiernoen huakupe huata'eria huakupe beyok ena'nayo mon'yokika'. Huairi huadakda egkika'nayo huadakda o'e mon'tinopogepo huadak o'kika' mon'hua'ika'. ⁸ Nogtaj ijhue'da dehuehue' mon'-maika'. Huayahuaya di' mon'maika'. Huayahuaya di' e'-maika'nayo aya' konig Diosen hua'a o'nigpejika'ne. ⁹ "Nogen huato'etaj bakdejhue' yanika'. Nogtaj barakhue' yanika'. Berehue' yanika'. Nogtaj da bahuahue' yanika'. Nogen katepi' en'ta'e' eretpakhue' yanika'." Diosen hua'a o'ēnok "Huakka' huata'da di' mo'jka'nig konigti huayahuaya di'da yan'maika'," ken

konig e'kika'nayo aya' Diosen hua'a o'kika'pone.

¹⁰ Huayahuaya di'nanada e'maika'nayo nogomeytaj dakhuea' magkahue' o'ēapone. Ken konig nogomeytaj di' e'maika'nayo aya' Diosen hua'a o'nigpejika'po dakhua'pada o'kuhuitika'ne.

¹¹ A'ti Cristoa bo'huahuarakdeaponok huayahuaya di'da mon'maika'. O'tiakdeaponok konig e'tayonig e'jka'da mon'maboato'po onte'ti Cristoen diga' mogkika'. Cristoa oro'omeytaj a'batobehui'ka'po ida bo'huahuarakdeapone. ¹² Oy iyo huadariyo aratbut on'maika'po konig sikkiregya' huakka'nanada dakhuea' egkadhuahuikade'te a'ti Cristo o'huarakapopo huame'nonig o'ēapo. Konig aratbut sikkiregya' dakhuea' ogkika'nig mon'batik. Konig huame'noete huadakda huakika'erionig huadakda mogkika'.

Huadak e'kika' konig oro'en huatioka'pegonig onte'ti dakhuea' kikhue' o'ēapone. ¹³ Konig huame'noete

aya'ada etiahuayika'te oro'omey Cristotaj huaknopogē'eri huadaka'da mogkika'. Fiesta eē'te diga' bapehue' mo'nika', huakka' huamai'hue' mayhue' mo'nika', okkudāhue' mo'nika'. Nogtaj nogtaj bakdejhue' mo'nika'. Dakhuea' kikhue' mo'nika'. Maboyhue' mo'nika'. Kenpa'ti dig mahuanopogehue' mo'nika'.

¹⁴ Huairi Jesucristoa opudomeyen huanopo' mo'nopo'-to'ēnok kenda Jesucristo o'pakika'nig mogkika'. Konig oro'en huanopo'a dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika'nig nopogehue' mo'nika'po kikhue' mo'nika'.

Nog huama'buy nogpa'da kika'dik o'ne e'matinopogē'a-da dakhue' ogkika' bahuahue' mo'nika'.

14 Opudomeyere huakka'da huama'buy huaknopogē'eri o'nika'. Huakka'mon aya' Jesucristoen huadak hua'a nopogehue' o'nepo nogpa'da Diosen ogkika'. "Nama'da mo'nopogepo," maboyhue' yanika'.

² Huakka'da huaknopogē'eri aya' aypo huaenpi' bape'dik o'ene on'nopojika'. Nogomeyanayo aya' Cristoen hua'a daka' nopogehued o'nepo aypoyo'da bape'dik o'ene on'nopojika'. ³ Opudomey huaknopogē'eri aypo huaenere bapika'dik o'ene huanopogē'eria aypoyo'da huabape'eritaj batibiraehue' yanika'. Kenpa'ti opudomey aypoyo'da huabape'eria aypo huaenere huabape'eritaj "dakhuea' ogka'," bahuahue' yanika'. Aypo huaenere huabape'eritaj Diosa o'bae'ika'. Kenpa'ti aypoyo'da huabape'eritaj Diosa o'bae'ika'.

⁴ Oro'omey huaknopogē'eri konig Diosen huanaba' o'-maepo "dakhuea' ogka'," nog Diosen huanaba'taj bahuahue' mo'nika'. "Dakhuea' ogkika'," "huadakda ogkika'," Diosayo'da bahuaa'dik o'epo kenpa'ti huadak kagkike'po Diosa batihuapokika'dik o'mae.

⁵ Kenpa'ti sábadote baahue' o'epo tiona'pakika'dik o'ene huakka'mona on'nopojika'. Nogomeynayo judioen fiesta huame'noete e'tiona'pakta' pakhue' o'nika'. Aya'me'noeda konigti o'ēnok aya'me'noeteda Diostaj tiona'pakdik o'ene on'nopojika'. Sábado baahue'da e'tiona'pakta' e'paknayo kenda yag'kika'. Sábado'pi' nog judioen fiesta huame'noete e'baa'ta' e'-paknayo kenda yag'kikati'. ⁶ Dios Huairi 'urunanada o'jka' aya'ada kanoknopogē'po huakka'mona sábadote

baahue' o'nika'po on'tiona'pakahuadika'. Kenpa'ti Dios Huairi 'urunanada o'jika' aya'ada kanoknopog'e'po no-gomeynayo sábadotepi' on'baa'po aya'me'noeteda on'tiona'pakika'. Kenpa'ti Dios Huairi 'urunanada o'jika' kanoknopog'e'po huakka'mona dakiti Dios on'tiona'pakdepo aypo huaenere on'bape'ika'. Dios Huairi 'urunanada o'jika' kanoknopog'e'po nog huakka'mona dakiti Dios on'tiona'pakdepo aypoyo'da on'bape'ika'.

⁷ Diostehuapa' aya'da kika'dik o'ene. Katepi' Diosa o'pakika'nig kika'dik o'jika'ne. Katepi' oro'omey huata'da o'pakika'nig kikhue'dik o'jika'ne. Kenpa'ti Diosa o'paknok o'bueyapone. ⁸ Kenpa'ti oro'omey o'noepo Jesucristo Huairitaj o'nigpejika'ne. Jesucristo Huairi o'paknok o'bueyapone. O'noepo Diosen o'ene. E'bueypi' Diosen o'ene o'nope'ene. ⁹ Oro'omey e'manoete oro'en Huairi a'ikaya'po kenpa'ti e'mabueyte oro'en Huairi a'ikaya'po Cristoa mo'nigbuey'uyate. Onpa'ti Diosa o'noyhuada'uyate.

¹⁰ Dakhuea' o'ka' huama'buytaj huaahue' mo'nika'. Huama'buytaj batibiraehue' mo'nika'. Nogok aya'ada Cristotaj tikupobo'dik o'ea'pone. Dakhuea' e'kika'nayo Cristoa kenda mona'apone. ¹¹ Apagba'a inpa' oa':

Ijnoneonhuahukay, buttida ijjay. Do'taj aya'ada huikudate mentibahuadpo "Cristoyo'da Dios Huairi o'e," me'nona'apone. Kendation buttida ijjay. Dios Huairia oa'.

¹² Nogok Dios Huairitaj o'tikupobopo huama'buytaj e'batibirae'uy'nayo "dakhuea' o'kika'," huama'buytaj e'bahua'uy'nayo kenda Dios Huairitaj ona'dik o'ea'pone.

Huama'buytaj dakhuea' tokahue' a'eya'po daka' mon'nope'po huadaky'o' mogkika'.

¹³ Konigepo "dakhuea' o'ka'," Cristotaj huaknopog'eri huama'buytaj huidpotapi' huayahuaya bahuahue' mo'nika'. Huama'buytaj dakhuea' batokahue' a'eya'po huadaky'o' mogkika'. ¹⁴ Konig Jesucristo Huairitaj huaknopog'eri ijjepo aya'da huaen aypopi' huadak o'enek bapika'dik o'ene doa e'nope'tada "huaen huakyaripi' donayo bapehue'dik ijje," nogapi' en'nope'tada do e'bape'nayo kentehuapa' dakhue'da o'e. ¹⁵ Kenda huaenpi' huama'buya bapehue'dik ijje on'nope'ika'nig oro'omeya e'bakika'nayo huama'buytaj dakhuea' e'batoka'nayo ke'nakon e'bape'nayo dakhuea' ogka'apo. Konigepo huama'buytaj di' maehue'dik o'ea'pone. Kenomey huaknopog'eri huama'buytakon a'manopo'yareaya'po Jesucristoa o'manigbuey'uyate. Ken huaen huama'buy bapehue'dik o'epo oknopog'ebatikhue' ka'ne'po ken huaen bapehue' mo'nika'. ¹⁶ Dakhuea'da ogka' huaahue' mo'jike'po konig kika'dik o'ene e'nope'da kikhue'dik o'jika'ne. ¹⁷ Diosensi'po o'epo Jesucristo Huairitaj oknopog'ika'po "in huaen bape'dik o'ene," "nog huaen bapehue'dik o'ene," kirigayo' nope'ehue' o'jika'ne kenpa'ti "in huamai' mai'dik o'ene," "nog huamai' mayhue'dik o'ene," kirigayo' nope'ikahue' o'jika'ne. Diosensi'po o'epo Jesucristo Huairitaj oknopog'ika'po Diosen 'urua'da e'kika', huadaky'o'da e'kika' kirigayo' mon'nope'ika'po mogkika'. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj oknopog'epo o'eretdi'pakpo huayahuaya di' mo'maepo

mo'manoeyika'. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj oknopog'epo Diosen Nokirega mo'nopo'durugpakika'ne. ¹⁸ Ken konig Cristotaj o'nigpejika'po Diostaj o'durugpakika'ne. Kenpa'ti "huadakda ogkika'," aratbuta bo'huai'kapone.

¹⁹ Huama'buy huayahuaya di' a'maikaya'po huayahuaya a'manoeya'ikaya'po huadaky'o' e'kika' mon'eretpakika'. Kenpa'ti huama'buy nogiti nogiti Jesucristo Huairitaj kanoknopog'ike'po 'urua'nanada e'kikata' mon'pakika'. ²⁰ Nog huaknopog'eri huama'buy huaenpi' bapehue'dik o'ene yan'nope'tpi' oro'omeykon bapehue' mo'nika'. Oro' e'pe'nayo oro'taj on'tiahuaypo yan'bapeapetpi' konigepo onte'ti Cristotaj ya'no-knopog'ebatikapetpi'. Konigepo huaen huadakda bape'dik ee'pi' bapehue' mo'nika'. Huama'buytaj dakhuea' batokahue' mo'nika'. ²¹ Oro'omey huaen o'pe'nok huamai'hue' o'mai'nok katepi' o'ka'nok huama'buyakon dakhuea' eka'nayo eknopog'ebatiknayopi' dakhue'da o'e. Onte'ti huaen bapehue' mo'nika'. Huamai'hue' mayhue' mo'nika'. Nogded manigkahue' mo'nika'. ²² Aya' huaenda bape'dik o'ene o'nope'tpi'. Katinig mai'dik o'ene o'nope'tpi'. Oro'anayo Diostajoda daka' mo'noknopog'ika'. Dakhuea' kikhue' o'ene o'nope'depo durugda o'ea'pone. ²³ Ken huaen bapehue'dik o'ene e'nope'da e'bape'nayo dakhuea' o'kay o'nope'ea'pone. Katepi' e'ka'ta' o'pakpo dakhue' o'e e'nope'da eka'nayo Diostaj dakhuea' o'ka'ne.

Huama'buy nogiti kanoknopog'ike'po mon'batihuapokika'. Oro'enda o'pakpo kikhue' mo'nika'.

15 Huakka'mona huama'buy kenda huaen bapehue'dik o'ene on'nope'ika'. Oro'omey huaen bape'dik o'ene daka' o'nope'epo kenomey nogiti Diostaj kanoknopog'ike'po mon'batihuapokika'. Oro'te-huapayo'da kikhue' mo'nika'. ² Kenomey kenda huaen bapehue' o'nika'nigtaj nogiti huadak kagkike'po, nogiti Cristotaj kan'igpejike'po, kanoknopog'ike'po mon'batihuapokika'. ³ Cristo huata'da a'durugpakaya'po kahue' o'jika'uyate. Diosenyo'da e'kika'tada "Aratbut Diostaj on'huadiaypo do'taj bo'tidi'kika'apone" Apagba'te kenpa' oa'. ⁴ Oro'omeytaj kan'manmadikike'po Apagba' mo'nigmadoya'uyate. Kenpa'ti Apagba'taj o'pejika'po pai'da o'nope'epo oknopog'ebatikhue' o'jika'ne. O'nope'noeypo Cristo e'tiakte ekpog' o'nigunhuahuika'ne. ⁵ Oro'omey pai'da e'nope'ete Diosa moknopog'ea'jika'ne, mo'nopo'noeya'ika'ne, kenpa'ti Jesucristoa o'paknok huayahuaya mo'manoeynoey'ika'ne. Konigepo Jesucristoen Diostaj Jesucristo Huairien Apagtaj oro'omeya onokteteyo' "huadaknanada i'ene," "urunanada i'ene," "dakiti Dios" mo'nonika'.

"Yan'nope'korea' Cristotaj yanoknopog'." Pablo Cristoen huata'moneria judío ehue' huag'eritaj o'manbatia'pakika'uyate.

⁷ Konig Jesucristoa oro'omeytaj di'da mo'epo mo'bae'uyne konigiti huaknopog'eri huama'buytaj huayahuaya di'da mo'nepo mon'bae'ika'. "Dios 'uruda

o'ē. Dios huadakda o'ē," huakka'ada kanoknopogēpo huayahuaya di'nada mon'bae'ika'. ⁸ "Opudomeytaj kabatihupokike'po Cristotaj ijmanigta'mona'apoy." Diosa judío adhuesa'pane'taj o'mana'uyate. Diosen hua'a buttida o'ē kamanopōike'po kenpa'ti Diosen hua'a a'kaya'po judiotaj a'batihupokikaya'po Cristo o'tiakuyate. ⁹ Kenpa'ti "Dios huakka'da mo'-matinepahui'po Cristotaj oknopogēdenok Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne. Dios huadkanada o'ika'." Judío ehue' huagē'eri aratbutakon kan'batia'pakike'po Cristo o'tiakuyate. Apagba'te inpa' o'madoya'uyate:

Judío ehue' huagē'eri en'maete "Dios huadakda o'ika'. Diosa o'matinepahui'ka'," iija'apoy. Diostaj ijabatadi'kea'apoy. Diostaj dakiti iija'apoy. Apagba'te kenpa' Cristoa oa'uyate.

¹⁰ Nog Apagba'te inpa' oa':

Judío aratbutere yan'durugpakika' Diosa nog aratbuttaj o'mana'uyate.

¹¹ Nogyo Apagba'te inpa' oa':

"Dios 'urua'nanada o'ika'," "Uruda Huairitone' o'ika'," Aya' nog aratbuta aya'baya'da yan'tia'pakikati'.

¹² Isafasakon inpa' o'madoya'uyate:

Isaíen adhuesa' huayayo huakka'da o'neapo. Nogtiada Huakhuairi o'ēapo. Nog aratbutenbeta' Huairi o'ēapo. Nog aratbut ken'taj huakka' on'pakapo. Kentaj o'no-knopōika'apo. Apagba'te kenpa' oa'uyate.

¹³ Diosa 'urua'nanada mogkadhuahuika'apo buttida o'ika'nok Diostaj daka'nanada moknopōike', Cristotaj moknopogēpo mo'durugpakike' kenpa'ti mo'noeyike'. Diosen Nokiregā teyda monopo'togēnok Diosa 'urua'nanada bokadhuahuike', nogiti nogiti daka' kanoknopōike'po. Ijtiona'pakikay.

¹⁴ Opudomey Cristotaj huaknopogē'eri konig do'hued huama'buy konig do'hued huidpo mo'ēpo huadkanada mo'ēpo, huayahuaya di' mo'maika'ne. Huakka' Cristotaj moknopogēpo huayahuaya manmadikika'dik mo'ika'ne. Do kenda daka' e'nopogēpi' ¹⁵ Diosa me'ta'mona'nok in beroba'te okkahuehue'da ka'ne'po daka' on'boroaypo on'nigmadoya'ne. ¹⁶ Nog aratbuttaj Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'tinepahui'po me'ta'mona'uyne. Nog aratbuta Jesucristotaj o'noknopogēnok Diosen Nokiregā o'manopo'togēpo Diosa bae'dik mo'maeapone.

¹⁷ Jesucristotaj yoknopogēpo Diosen 'urua'nanada ijmanmadikika'nok huakka'ada judío ehue' huagē'eria on'nopo'korea'depo Diostaj on'nigpejika'. Konigēpo durugda ijikay. ¹⁸ Cristoa me'nopo'toeonhuahuika'nok Jesús en huadak hua'a ijmanbatia'pakonhuahuika'uy. Konig Diosayo'da kika'dik o'ēnig 'urua'nanada ijikika'uy nok huakka'ada nog aratbuta Cristotaj o'no-knopōika'po Diostaj on'nigpejika'. ¹⁹ Diosen Nokiregā be'teypaka'nok Diosonig 'urua'nanada ijikika'uy. Ijbayarea'ika'uy. Ken konig Jesucristoen huadak hua'a huabada ijmanbatia'pakonhuahuika'po Jerusalénya'kon huaboda'ada ijmanbatia'pakonhuahuika'po nogbaya' nogbaya' bidteda Ilírico huadaribayo Jesucristoen huadak hua'a daka' ijmanbatia'pakonhuahuika'uy. ²⁰ Keya' no-

gomey Cristo en huadak hua'a on'manbatia'pakdenok on'nopo'korea'depo Jesucristotaj o'noknopogēdenok, keya' do'hua Cristo en huadak hua'a manbatia'pakhue' ijjemey. Keya' aratbut Cristo en huadak hua'a pegehued eē'ted ijpakpo ijmanmadikikay. ²¹ Kenda Apagba'te oa'nig ijikikay.

Aratbuta Cristotaj tipegehued o'neonhuahuika'depo on'tipeēapo. Cristotaj o'noknopoenka'apo. Apagba'te kenpa' oa'uyate.

Romayo ijhua'apoy, Pabla o'nopogēuyate.

²² Romayo opudomeytaj e'mata'unhua'ta' ijpakika'nig'a nog aratbutte huakkuru hua'dik ijje'uy. Jesucristoen huadak hua'a pegehued huagē'eritaj huakkeru hua'dik ijje'uy. Konigēpo opudomey Roma huagē'eritaj huahuahue'dik ijjuy. ²³ Oynayo nogbaya' nogbaya' ijmanmadikadhuahuika'depo aya' ijka'depo huakka' huabayok ijhue'da opudomeyere e'mata'unhua'ta' ijpakonhuahuika'depo ²⁴ Españayo ijtikonhuahuika'po opudomeytaj ijmata'ika'apoy, ijnopogēy. Opudomeyere e'durugpakonhuahuika'de'te do'taj men'tihuapokpo Españayo menta'mona'. ²⁵ Oyednayo Jerusalényo ijhua'apoy. Pai'da e'ēada huama'buy huaknopogē'eritaj huakupe ijtohua'apoy. ²⁶ Macedonia huaknopogē'eria kenpa'ti Acaya huaknopogē'eria Jerusalényo pai'da huagē'eri huama'buytaj huakka' huakupe a'manigta'monaya'po on'eretpakpo on'bayokikame'te.

²⁷ Jerusalénya' judío huama'buya huakkuruda Jesucristoen huadak hua'a Macedonia huagē'eritaj on'manbatia'pakonhuahuika'uyatenok Macedonia judío ehue' huaknopogē'eria konig dehuea' on'maepo Jerusalényo huama'buytaj on'pakpo huakupe on'bayokikame'te.

²⁸ Kenda ijkuhuitonpo huakupe Jerusalényo pai'da huama'buytaj ijbayokuddepo Españayo ijhua'po opudomey Roma huagē'eritaj ontā'unapet. ²⁹ Opudomeyenbayo e'tiakde'te Cristoa me'nopo'togēnok on'madurugpakapone.

³⁰ Jesucristo Huairitaj moknopogēpo Diosen kakike'po do'taj bo'tihuapokpo Diostaj digā' men'tiona'pakika', egomey. Kenpa'ti Diosen Nokiregā di'da mo'ēa'nok digā'da men'tiona'pakika'. Daka' o'nona'ne, egomey.

³¹ Judeaya' oknopogēhue' huagē'eritaj Pablotaj yatioka', Dios, men'tiona'pakonhua'. Ken huakupe ijtohua'po ijbayoke'apoy. Huama'buy Jerusalénya' durugteda ka'de'po men'tiona'pakonhua'. ³² Dios e'paknayo opudomeyenbayo durugteda yokye'apoy. Durugtenanada opudomeytaj on'tiahuayapone. Opudomeyere ijnop'noeyapoy. ³³ Diosa a'manopo'noeyaya'po opudomeyere kajike'.

Saludos o'manigdikta'mona'uyate.

16 Oro'omeyen huidpo, Febe, huadakda o'ika'po Cristo en huaknopogē'eritaj o'tihuapokika'po Cencia huakka' jakya' o'batihupokika'. ² Konig Huairi Cristoa o'paknok Febetaj daka' yade'ika', konig huama'buy huaknopogē'eritaj 'urua'da on'bae'ika'nig konigti kentakon yade'ti'. Febe nogomeytaj doeretaj

huakka'da bo'tihuapokuynok katepi' Febe e'ka'te yan'ti-huapokikati'.

³ Priscila Aquilaere doere Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po o'manmadikika'uy. Priscilataj Aquilataere do'hua saludos ijmanigdikta'monay. ⁴ Do'taj on'tioka'po mo'bueyay'uyne. Konigepo kenomeytaj dakitia' ijmanikay. Kenpa'ti aya' judío ehue' huæ'eri huama'buya dakiti on'manika'. ⁵ Huaknopø'eri huama'buya huidoere Priscila Aquilaereen jakyo Apagba' a'peeya'po ogkupopakika'po kenomey huama'buytaj huidoere saludos ijmadikta'monay. Epeneto huabokerek o'epo, Acaya huadaribayo huæ'eri o'epo huakkuruda Jesucristotaj o'nopo'korea'po oknopø'uyate. Huadi'da Epenetotakon saludos ijdikta'monay.

⁶ María opudomeytaj huakka' bo'tihuapokon-huahua'uy. Kentakon saludos ijdikta'monay. ⁷ Do'hued aratbut Andrónico Juniastaere saludos ijmadikta'monay. Doere huabakudā' jakyo o'ne'uy. 'Urunanada huaknopø'eri o'ne. Cristoen huama'mona'eria daka' o'matinopøy. Do'hua Jesucristotaj oknopø'hued ee'ted huakkuruda Jesucristotaj o'noknopø'uyate.

⁸ Ampliastaj saludos ijdikta'monay. Amplias Cristoen huaknopø'eritaj di'da me'taene. ⁹ Urbano o'ere Jesucristotaj o'nigpejka'po o'manmadikikay. Kenpa'ti di'da Estaquistaj saludos ijdikta'monay. ¹⁰ Apelestaj saludos ijdikta'monay. Apeles huaknopø'eri o'epo pai'da e'nopo'eada Cristotaj oknopø'batikhue' o'uy. Kenpa'ti Aristóbuloen huabettaj saludos ijmadikta'monay. ¹¹ Herodión do'hued aratbut o'e. Herodióntaj saludos ijdikta'monay. Kenpa'ti Narciso ke'nen huabettaere saludos ijmadikta'monay. Huairi Jesucristoen huaknopø'eri o'ne. ¹² Ettone' huidoere Trifena Trifosataere saludos ijmadikta'monay. Kenomeya Huairi Jesucristotaj on'nigkika'. Kenpa'ti huadi'da huidoere Pérsidataj saludos ijdikta'monay. Pérsida huakka' Huairi Jesucristoen o'nigkika'uyate. ¹³ Rufo huabokerektaj saludos ijdikta'monay. 'Urua'da huaknopø'eri o'e. Aya'ada on'tinopøjka'. Rufoen huayetaj saludos ijdikta'monay. Ke'na konig do'hued huayeonigti me'tajka'uy. ¹⁴ Asincritotaj saludos ijdikta'monay. Flegontetaj Hermastaj Patrobastaj Hermestakon saludos ijmadikta'monay. Kenomeyere huaknopø'eritaj saludos ijmadikta'monay. ¹⁵ Filólogotaj, Juliataj, Nereotaj Nereoen huama'buytaj, Olimpastaj huaknopø'eri kenomeyeretaj saludos ijdikta'monay.

¹⁶ Huayahuaya di'da yan'mae'po huayahuaya yan'batodurugpakika'. Aya'da huaknopø'ere nog huakka' jak nog huakka' jak huæ'eri huaknopø'eria saludos on'madikta'mona'.

¹⁷ Keyoj ijjay. Nama'da huamanmadika'eria opudomeytaj nama'da e'manmadika'ta' on'pakika'. Onte'ti

hueretta'da oknopø'hue'dik mo'eapetpi', nama'da bokika'apetpi'. Buttida e'manmadika' moknopø'ede'uy. Kenomey nama'da on'manmadika'nok yan'bakhua'. Kenomeytaj peehue' yanika'. ¹⁸ Kenomey nama'da huamanmadika'eri oro'omeyen Huairi Jesucristotaj nigpeehue'da o'nika'po kenpa'da huata'da o'deretpakpo ogkika'. Nama'da konig 'uruda huadik on'batia'pakpo on'manmadika'po Cristoen 'uruda huaknopø'eritaj nama'da mona'nok kenomey nama'da huamanmadika'eritaj peehue' yanika'. ¹⁹ Opudomeya Huairi Jesucristotaj 'uruu'da on'nigpejka' aya' huaknopø'eriada nogya' nogya' mo'tinopøene. Konigepo ijdurugpaki. Opudomey huadaky'o' a'kikay' daka' mo'nopo'jka'nok kenda ijpaki. Kenpa'ti dakhuea' a'kay' nopø'hue' mo'ika'nok kenda ijjeretpaki. ²⁰ Dios Huamanoeya'eria bo'tihuapoknok ida toto' nama'da huaa'eria onte'ti engaña ogkahue'dik mo'eapone. Huairi Jesucristoa daka' opudomeytaj mogkike'.

²¹ Timoteoa doere huabaa'eri saludos mo'dikta'mona'ne. Kenpa'ti do'hued aratbut Lucio Jasónere Sosipatererea saludos mo'dikta'mona'ne.

²² Do Tercio in Pabloen beroba'te ijtamadoya'po Jesucristo o'paknok do'huakon saludos on'dikta'mona'ne.

²³ Gayoen jakyo do Pablo ijikay. Gayoen jakyo huaknopø'eria a'batadi'keaya'po on'bakudika'po, Gayoa saludos bo'huaa'ne. Erasto huakka' jakyo huakupe huato'e'eria saludos mo'dikta'mona'ne. Kenpa'ti huama'buy Cuarta saludos bo'huaa'ne. ²⁴ Aya' opudomey huaknopø'eritaj Huairi Jesucristoa daka' mogkike'.

Diostaj Jesucristotaere dakiti mo'da'ika' Pabloa oa'uyate.

²⁵ Dios 'urunanada o'e. Teynanada o'e. Konig teyda kanoknopøjke'po opudomeytaj Diosa bo'tihuapokike'. Jesucristoen huadak hua'a oknopø'dik yanika' kenpa'ti nopo'korea'dik yane' ijmana'ika'uy. Kenpa'ti Jesucristoen huadik ijmanmadikika'uy. Dios huadari kahuedaded Cristotaj ijta'mona'apoy Diosayo'da huanopoya'da o'nopøjka'uyate. ²⁶ Jesucristoen huadak hua'a Apagba' huamanbatia'pakera on'manbatia'pakika'uyatenig oy Diosa mo'nopøe'adene. Oy aya'baya'da aratbut nogya' nogya' on'mape'edepo o'noknopø'ede. Kenda yan'manopø' Diosa o'mana'uyate. Diosnayo o'noeonhuahuika'. Aya'da aratbut nobaya' nobaya' kanoknopøjke' kanigpejke' Diosa Jesucristoen huadak hua'a o'manopøe'ade.

²⁷ Dios nogtida Huairi o'e. Diosayo'da aya'nanada o'nopøe. Jesucristotaj oknopø'epo "Dios 'uruda o'e. Kenpa'da huadakanada o'e." Mon'batia'pakika'. "Dakiti, Dios," mo'nonika'.

1 CORINTIOS

Pabloa Corinto huakka' jakyo huaknopog'eritaj o'-manigmadoya'uyate.

1 Do Pablo ijje. Jesucristoen huadak hua'a ka'manbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Opuđtaj o'nigmadoya'ne. Do huama'buy Sósteneserea on'nigmadoya'ne. ² Opuđ Corinto huakka' jakyo huag'eri mo'ene. Diosensi'po ka'ne'po Diosa opuđtaj boktie'ea'uyate. Jesucristotaj moknopog'epo Diosen mo'ene. Opuđtaj on'nigmadoya'ne. Nogyon nogyon aya'tada Huairi Jesucristotaj huaknopog'eritaj on'nigmadoya'ne. Jesucristo oro'omeyen kenomeyenera Huairi o'e. ³ Apag Dios oro'en o'e. Dios, Huairi Jesucristoerea opuđtaj huadakda montihuapokike' kenpa'ti opuđtaj huadaknopoada mogkike'. Mo'nopo'noeyike'.

Jesucristotaj moknopog'epo Diosa opuđtaj daka' mogkika'po bo'tihuapokika'ne.

⁴ Kenda Diosa o'ika'nig kenda o'kika'apo. Diosen huasi'poere mo'noeonhuahuika'po Diosa opuđtaj mo'baktie'ea'uyate. Cristo Jesustaj moknopojika'nok Diosa huakka' bo'tihuapokika'ne. Diostaj mo'nigpeenok 'urunanada e'huag' huakka' bo'tihuapokika'ne. Jesucristotaj moknopog'epo aya' opuđ Diosen daka' kagkike'po Diosa huakka' bo'tihuapokika'ne. 'Urudayo' kan'batia'pakike'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Diosen opuđ kan'nopojike'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Jesucristoen e'manmadika'te kan'peg'po Diosa e'tihuapokok daka'da moknopojika'po mo'nigpejika'. Konigepo Jesucristo onte'ti e'tiakapo'te mo'nigunhuahuika'nok Diosa aya' daka' kagkike'po bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti Jesucristo e'tiakapo'te kene'huaya' huame'noetedakon Diosa mo'nopo'tey-paka'ika'apet. Kene'huaya' huame'noete "Dakhuea' ogka'," be'api' huaahue'dik o'neapo. Konigepo Diostaj dakiti yonikay.

Opuđ bokupopakpo Jesucristoen huaknopog'eri o'ene, kenpayo'da yan'nopojika'. Nogpa' nogpa' nopog'ehue' yanika'.

¹⁰ Opuđ huakka'da mo'epo konigyo' aya'ada yan'nopojika'. Konigyo' yan'batia'pakika'. Nogpa' nogpa' batia'pakhue' yanika'. Konigyo' yan'nopojika'. Konig Dios o'pakika'nig yan'nopojika', egomey pogomey. Jesucristo Huairi kenda o'paknok digada o'nona'ne. ¹¹ Huayahuaaya nogpa' nogpa' huadik on'batia'pakika'. Cloéen jak huag'eri kenda mename'ne, egomey pogomey. ¹² "Pabloen huaknopog'eri ijje." Sue'ada o'-

da'ika'. "Apolosen huaknopog'eri ijje." Nogomeya o'da'ika'. "Pedroen huaknopog'eri ijje." Nogomeya o'da'ika'. "Cristoen huaknopog'eri ijje." Nogomeya o'da'ika'. Ken konig nogpa' nogpa' opuđa boa'ika'ne. ¹³ Cristotaj po'sakeahue' o'nuy. Hueypa cruzte do Pabloa nigbueyhue' o'ne'uyne. Konig do'hued huaknopog'eri ka'ne'po bautiza ogkahue' o'nuyne. ¹⁴ Botata'tayo'da bautiza ijmagka'uy. Crispotaj Gayotaere bautiza ijmagka'uy. Nogtanayo bautiza magkahue'da ijje'uy. ¹⁵ Pabloen huaknopog'eri ka'ne'po bautiza mogka'uyne be'api' ahue'dik o'ne. ¹⁶ ...Aa' yokkahueate nogtaj bautiza yogka'uy. Estéfanas huabeteretaj bautiza yogka'uy. Nogtanayo bautiza magkahue'da ijje'uy ijnopogey. ¹⁷ Bautiza kamagke'po Cristoa ta'monahue' me'uyne. Jesús en huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Aratbuttaj Jesús a o'manigbuey'uyate. Oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po o'manigbuey'uyate. Jesús onte'ti o'noepo aratbuttaj o'manoeanhuahuika'apo. Kenpa' Jesús a o'ka'uyate kamanbatia'pakike'po me'ta'mona'uyne. Do'huedda 'urua'da huadik kamanbatia'pakike'po ta'monahue' me'uyne. 'Urua'da huadik aratbuten huadikda e'manbatia'pakika'nayo Cristotaj oknopog'ehue'dikda ya'neapet. Kenpa'ti Diosa dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dik ya'neapet. Kenpa'ti Cristoere noeonhuahuahue'dik ya'neapet.

Onte'ti kan'manounhuahuika'po Jesús o'manigbuey'uyate. Kenda Diosa o'manigka'uyate. Kenda huadak hua'a huakka'da o'noknopog'edenok Diosa o'manopo'yarea'de.

¹⁸ Hueypa cruzte Cristo o'buey'uyate o'manmadika'ikay. Kenda hua'a nama'da o'e oknopog'ehue' huag'eria on'nopojika'po kenpa'da bueydik o'nika'apo. Oro'nayo Cristoen huadak hua'a oknopojika'po onte'ti Cristoere o'noeonhuahuika'apone. Teyda huadika Dios oro'taj mo'noeonhuahuika'apone. ¹⁹ Apagba'te inpa' o'madoya'uyate:

Oknopog'ehue' huag'eria huakka' katetapi' on'nopojika'nig'a. Nogok nopog'ehue'da o'neapo. Aratbut huakka' on'nopog'ehue' kenda nama'da on'nopog'ehue' ijhuaa'apoy. A'nennada Diosa oa'uyate.

²⁰ Huakka' huanopog'eri 'urua'da huanopog'eri nama'da on'nopojika'nig'a Diosa o'manopog'ehue'de. Diosyo'da huadaknada o'nopog'. ²¹ Dios o'paknok aratbut huag'enda daka' on'nopunhuahuika'po Diostaj oknopog'ehue'dik o'nika'. Diosa daka' o'nopog'epo Jesús en huadak hua'a huaknopog'eritaj o'manopo'-

yarea'ika'. Ken huadak hua'ataj oknopogehue' huage'eri-anayo on'tierikika'.

²² Judío aratbuta aknopogeya'po konig Diosayo'da ka'dik o'engig eaktiahuyenta' on'pakika'. Nogda nogda e'nopogeta' nog aratbutada on'pakika'. ²³ Hueypa cruzte Cristo oro'taj mo'nigbuey'uyate. Oro'a o'manbatia'pakikay. Kenda judío aratbut on'peepo huakka' o'nokbira'po oknopogehue'dik o'nika'. Jesús hueypa cruzte aratbuttaj o'manigbuey'uyate nog aratbutada on'peepo nama'da hua'a o'e on'nopojika'. ²⁴ Judío aratbut huaknopogehue'eri kenpa'ti nog aratbut huaknopogehue'eri Jesucristotaj on'nigpeenenok kenomeytanayo Diosa o'bakkahuea'po onte'ti Diosere o'manoean-huahuika'apo. Kenda Dios o'nopogepo 'urua'da o'kika'. ²⁵ Kamanigbueye'po Diosa kurudya' Jesús taj o'ta'mona'uyate. Dios nopogehue'ada o'ka' teyhue'ada o'ka'uy aratbutada en'nopogetada Diosa kenda o'ka'po huakka'nanada o'nopogepo o'ka'uyate. Teynanada o'ka'uyate. ²⁶ Opudomey huaknopogehue'eri sue'ada huakka' huanopogehue'eri ee'pi' sue'ada teyda huairi ee'pi' sue'ada huairi huairiensip'po ee'pi' Diosa boktie'ea'uyne. Kenda nopogehue'dik mo'ene, egomey. ²⁷ Diosa o'pakpo sue'da huanopogehue'eri taj o'baktie'ea'uyate. Huakka' huanopogehue'eria kan'bira'e'po Diosa nopogehue' huage'eri taj o'baktie'ea'uyate. Teyda aratbut kan'bira'e'po aratbut sue'da teytaj Diosa o'pakpo o'baktie'ea'uyate. ²⁸ Aratbuttaj huairi ehue'kon kan'bahue'po Diosa huairi ehue'takon huanabata'pai'da aratbuttaj huatibira'e'eri taj o'baktie'ea'uyate. ²⁹ "Huadakda ijje'y. Huairi ijje'y. Huakka'da ijnopogey." Dios e'peete ahue'dikda ka'nike'po kenda Diosa o'ka'uy. ³⁰ Diosa o'paknok oro'omey Jesucristotaj oknopojika'ne. Jesucristotaj oknopogepo Diosa 'urua'da e'kika' mo'nopojika'ne. Jesucristotaj oknopogepo Diostaj huadaky'o' o'ika'ne. Jesucristotaj oknopogepo Dioseny'o'da e'kikata' o'pakika'ne. Jesucristotaj oknopogehue'eri Diosa mo'nopoto'epo mo'noeanhuahuika'apone. ³¹ Konigepo, "Huaboro'da Dios. Huadakda o'e Dios. Huamatinepahui'eri Dios o'e. Huakka'da o'ka'uyate. Kenpa' aratbuta kan'manbatia'pakike'." Ken konig Apagba'a oa'.

Jesucristo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate. Kenda huadak hua'a Pabla o'manbatia'pakika'uy.

2 A'nenda opudomeytaj ata'huadeya'po on'huahua'uy, egomey. Jesucristoa mo'nigka'uy-atenig ijmanbatia'pakika'uy. Dig'a'da huanopogehue'erien hua'a onikahue' o'nika'uyne. ² A'nenda opudomeyere ijjunhua'po opudtaj Jesucristotayo'da e'tia'pakika'ta' ij-pakuy. Kenpa'ti Cristo hueypa cruzte o'buey'uyate kenda'oro'da e'manbatia'pakta' ijpakika'uy. ³ Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadika'po konig teyhue'da ijika'po kenpa'ti ijiriga'po ijme'pukika'uy. ⁴ Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakpo konig huakka' huamanopogehue'eria 'urunanada on'manmadika'nig manmadikahue' ijika'uy. Diosen Nokireganayo teyda be'tihuapokika'nok daka' Jesucristoen huadak hua'ayo'da ijmanbatia'pakika'uy. ⁵ Huabokereken 'uruda hua'a mo'pepedepo Diostaj moknopogehue'eri a Dios kenda pakhue' o'e. Diosen

teyda hua'a mo'pepedepo moknopojika'. Kenda Dios o'pak.

Diosen e'nopogehue' Diosen Nokirega mo'nopogehue'ika'

⁶ Huaknopogehue'eri daka'da o'noknopoeonhuahuika'nig-taj Diosen 'urua'da huanopogehue' o'manmadikikay. Kenda oknopogehue' huage'eri on'nopojika'nig manmadikahue' o'ikay. Oy gobierno huairi o'nika'nignayo on'bueyapo kenpa'ti kenomeyen e'nopogehue' ehue'da o'eapo. Kenomeyen hua'a manmadikahue' o'ikay. ⁷ A'nennanada Dios soatayo' o'nopojika'uyatenig aratbuttaj ijmanbatia'pakikay. Huadari kahued oro'taj kurudyo'ijbato-hua'apoy Diosa soatayo' o'nopogehue'uyate. Kenda ijmanbatia'pakikay. ⁸ Kenda nogbayo nogbayo huairi nopoenkahue' o'ne'uyate. E'nopoenka'nayo Jesús oro'en 'uruda huairitaj hueypa cruzte arakhue' ya'neay'uyet. ⁹ Apagba'a oa'po:

Diostaj di'da huage'eri taj 'urua'da Diosa mo'nigkika'apone. Kenda Dios 'urua'da mo'nigkikaponig aratbuten huakpoa tiahuey'uyate' dika' o'nika'uy. Kenda peehue'da o'nika'uy. Kenpa'ti kenda Diosa mo'nigkikaponig nopogehue'da o'nika'uy.

¹⁰ Kenda Diosa mo'nigkika'aponig oro'taj a'manopoenkaya'po Diosen Nokirega bo'tihuapokuyne. Aya'da Diosa o'nopogehue' Diosen Nokireg kenpa'ti o'nopogepo oro'taj mo'nopogehue'uyne.

¹¹ Konig nog aratbuta on'nopojika'nig oro'omeynayo nopogehue'dik o'ika'ne. Ke'nen nokiregayo'da kenda on'nopogehue'. Konigti kenda Dios o'nopojika'nig Diosen Nokiregayo'da o'nopogehue'. ¹² Konigti kenda Diosa katetehue' mo'nigkika'aponig a'nopoenkaya'po Diosen Nokireg oe'uy. Aratbuten nokireg baehue' o'uyne. ¹³ Kenda Diosa oro'taj mo'nigkika'apone Diosen Nokirega mo'nopogehue'uyne. Kenda o'manmadikikay. Konig huabokerekada on'nopojika'nig manmadikahue' o'ikay. Diosen Nokirega mo'nopoto'epok Diosen hua'a oro'a o'manmadikikay.

¹⁴ Aratbuta Diosen Nokireg to'ehue' o'nepo kenda Diosen Nokirega o'manmadikika'nig peehue'dik o'nika'. Diosen e'manmadika' nama'da o'e on'nopogehue'. Diosen e'manmadika' nopoenkahue' o'nika'. Kenomeynayo Diosen Nokirega o'manopo'toenok on'nopoenkika'. ¹⁵ Aratbut Diosen Nokireg on'nopoto'epo aya'da nopogehue'dik o'ne. Huadak ya'etpi' dakhue' ya'etpi' nopogehue'dik o'ne. Nogomey Diosen Nokireg to'ehue' o'nepo "dakhuea' ogka'," oro'omey huaknopogehue'eri taj huaahue'dik o'nika'. ¹⁶ "Kenda Dios Huairi o'nopojika'nig be'api' nopogehue'dik o'ne. Diostaj onmadikahue'dik o'ne." Apagba'a kenpa' oa'. Oro'nayo Diosen Nokireg o'nopoto'epo o'nopogehue'. Konigepo Cristoen e'nopogehue' oro'akon o'nopogehue'.

Oro' Dioseny'o'da huabaa'eri o'ene.

3 Ken konig huabokerek Diosen Nokirega nopoto'ehue'da mo'epok opudtaj onbatia'pakdik ijika'uy, egomey, pogomey. Konig huasi'po huabo'da Cristotaj o'noknopogehue'eri taj onbatia'pakdik ijika'uy.

² Konig huasi'potaj on'huē on'yokika' konig sigda sigda daka'da opudtaj o'nonmadikika'uyne. Konig huabokerektaj ijmanmadikikay opudtaj onmadikahue' o'nika'uyne. Huabokerektaj e'manmadika' pēehue'dikda mo'ika'uyne oyda kenpa'ti pēehue'dik mo'ika'ne.

³ Aratbutada on'pakpo ogkika'nig opudomeyakon Diosen Nokiregā o'pakika'nig kikahue' mo'ika'ne. Nogtaj nogtaj dig mo'bahuahuaypo kenpa'ti nogtaj nogtaj mo'maboyika'ne. Konig Diostaj oknopōehue' huāē'eri ogkika'nig opudomey bokika'ne Diosen Nokiregtaj nigpēehue'da mo'ika'ne. ⁴ "Pabloen huaknopōē'eri ijje." Noga boa'ne. "Apolosen huaknopōē'eri ijje." Noga boika'ne. Konig huabokerek Diosen Nokireg nopo'tōehue'nanada huāē'eri mo'ika'.

⁵ Do Pablo Apolosere Diosen huanaba' o'ēpo Diosen o'kikay. Jesucristoen huadak hua'a o'nonmadika'uynok opudomey Jesústaen moknopōē'uy. Konig Diosa mena'uyngida ijmanmadikika'uy. Konig Diosa Apolostaj ona'uyngida o'kika'uy. ⁶ Do Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhuahuika'uyne. Diosa opudtaj huaboa'da moknopōē'uyne. Apolosa opudtaj monmadikika'uyne. Diosa o'tihuapoknok nogiti nogiti Cristotaj moknopōē'uyate. ⁷ Be'api' Cristoen huadak hua'a huamanbatia'pakeri hueretda ehue'da o'ne. Be'api' huamanmadika'eri hueretda ehue'da o'ne. Diosayo'da nogiti nogiti yaknopōē'taj o'batihuapokika'.

⁸ Jesucristoen huadak hua'a huamanbatia'pakeri kenpa'ti Diosen huamanmadika'eri konigti huadaknada ogkika'. Kenda noga noga ogkika' Diosa o'nopōēpo dakuapa o'bayokapo. ⁹ Oro' Diosenyoda huanigka'eri o'ene. Opudnayo konig Diosen ta'ba mo'ene. Opudtaj 'urua'nanada Diosa mogkika'ne.

Opudomey Jesucristotaj moknopōēnok konig Diosen jak mo'ene Diosa o'ka'. ¹⁰ Do konig 'uru jak huaka'eri ijje'po Diosa be'teya'nok jak huanhuad konig 'iddu ijka'uy. Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. Ijmanmadikikay. Diosa be'tihuapokonhuahua'uyne. Jak 'iddu aya' jak huanhuad o'ē. Jesucristotaj eknopōē' konig jak iddu o'ē. Huaknopōē'eritaj noga Diosen hua'a on'manmadikika'. Jesucristotaj huaknopōē'eritaj kan'manmadikike'po daka' kan'manmadikike'. ¹¹ Jesucristo konig Diosen jak 'iddu Diosa onhuada' noga jak 'iddu ehue'dikda o'ne. ¹² Jesucristoen huaknopōē'eritaj nogte huamanmadika'eria 'urua'da on'manmadika'apo. Nogomeya sue'da huadadik huaknopōē'eritaj on'manmadika'apo. ¹³ Jesús e'tiakte Diosen kene'huaya' huame'noe o'ēapo. Kenoka' aya'da Diosen dakuapa on'baa'de'ika'nig'a aya'ada on'tihuayapo. Diosa o'batiahuay'ea'apo. Dios konig ta'ak o'bakpaka'apo. Sue'da huadak en'baa'nayo o'bakpaka'apo. Sue'da huadak e'manmadika' o'bakpaka'apo. Huadakda e'manmadikika' bakpakahue' o'ēapo.

¹⁴ Konig 'iddute jak ogkadhua'po Diosen huadak hua'a on'manmadikika'uy. Huaknopōē'eritaj daka' on'manmadikika'uy. Huaknopōē'eri daka'da eknopounhuahuika'nayo batikhue'da ē'ika'nayo huamanmadika'eritaj dakuapa ya'bayokapet Diosa. ¹⁵ Sue'da huadak huamanmadika'erien huaknopōē'eri

eknopōē'ada e'batiknayo Diosen hua'a huamanmadika'eria sue'da huadakamon on'manmadikika'nok ehue'da o'ēapo. Huamanmadika'eriyo'da konig jak e'bakpaka' o'norokpo Cristoere onte'ti on'noeonhuahuika'apo.

¹⁶ Opud Cristoen huaknopōē'eri mo'ene. Opud konig Diosen jak mo'ēpo Diosen Nokireg opudennopo'yo o'ika'. ¹⁷ Diosen jak kenpa'da 'urua'da o'ika'. Diostaj 'urua'da o'ē. Kenpa'ti opud Diosen jak konig mo'ene. 'Urua'da Diostaj mo'ika'nok. Diosen huaknopōē'eritaj be'api' dakhuea' e'batoka'nayo Diosa kentaj ke'poda castiga o'magka'apo.

¹⁸ Huata'da nama'da onahue' yanika'. "Donayo huakka' ijnopōey." Ahue' yanika'. Aratbutenda e'nopōē' huakka'da ijnopōey bepi' e'nopōē'nayo hueretda e'nopōē' a'nopōeyapo "nopōehue'da ijje," kan'no'pōike'. ¹⁹ In huadariya' huabokerek huakka'da on'no'pōika'. Aratbutada e'nopōē' Diosa pakhue'da o'ika'. "Huakka'da ijnopōey aratbuta ea'ada nama'da ogkika'nok Diosa o'nopōēpo ehue'da o'maea'." Apagba' kenpa' oa'. ²⁰ "Huakka' huanopōē'erien e'no'pōika'taj Diosanayo o'nopōē. Kenomey nama'da on'no'pōika'nig Diosa o'nopōē." Kendakon Apagba' oa'. ²¹ Konigēpo, "Oro'en huamanmadika'erinayo 'urua'da monmadikika'ne," ken konig batia'pakhue' yanika'. Diosanayo opudtaj aya'da bo'yokdeme'ne. ²² Kan'manmadikike'po opudtaj Diosa Pablo Apolosere Pedrotaere bo'yokuyne. Huadari bo'yokuyne. E'noe' kenpa'ti e'buey bo'yokuyne. Oyda kenpa'ti nogok mo'noeonhuahuika'apone. Kenda aya'da o'puden mo'taene. ²³ Opud Cristoen mo'ene kenpa'ti Cristo Diosen o'ē.

Cristoen huata'moneria konig ogkika'.

4 Apolos doere Cristoen huanaba' o'ēpo Jesucristoen buttida hua'a daka' kan'manmadike'po Diosa mo'nopōē'uyne kenpa'ti mo'ta'mona'uyne. Ken konigda opudā oro'taj mokie'ne. ² Huanaba'a huairien o'tamatōēpo daka'da tamatoēdik o'nika'po kenpa'ti ke'nen huairitaj daka'da kan'nigpeeonhuahuike'. ³ Pablo huadakda huanaba' Diosen o'kika' do'taj opudomey mo'nopōētpi'. Pablo sue'da huadak huanaba' o'kika' mo'nopōētpi'. Kenda mepu'kehue'dik ijje. Kenda ijka'uy huadakpi' dakhue'pi' do kenpa'ti huata'da tome'pukhue'dik ijje. ⁴ Opudomeyere dakhue' huamanmadika'eri huanaba' ehue' ijika'uy donayo ijnopōey. Konigēpo Diostaj huadakda ijje ahue'dik ijje. Diosayo'da kenda hua'dik me'ene. ⁵ Kurudya' Cristo tiakhued ēē'ted. "Cristoen huanaba' huadak o'ka' dakhuea' o'ka'," ahue' yanika'. Cristo e'tiakte katepi' huanaba' huanopoya'da o'no'pōika'nig kenpa'ti katepi' o'kika'nig konig iregireg o'kika'nig kenda Cristoa o'batiahuay'ea'apo. Aya' Cristoa kenda o'nopōē'apo. Huabokerek 'urua'da e'kika'nayo, "Huadakda i'kikame'ne." Cristoa o'mana'apo.

⁶ Kenda huaboa'da o'nona'dene, egomey, kenda opudtehuapa' on'nigbatia'pakne. Konig Apolos doere Apagba' o'kika'nig opudtaj o'nonmadika'ne. Apagba'tayo'da nigpejka'dik mo'ene. Diosen huaman-

madika'eri noga "Huadakda o'e. Kentaj ijpaki. Noga huamanmadika'eri dakhue'da o'e." Ken konig ahue' yanika'. Aya'tada konigti yan'apakika'. ⁷ "Oro'nayo huadakda o'ey. Nogomey sue'da huadak o'ne." Kenpa' nopogehue'dik mo'ene. Aya'da mo'matojika'nig kenpa'ti aya'da mo'nopojika'nig Diosa mo'bayokuyn. Konigepo do'huada aya'da ijbae'ika'uy nopogehue' yanika'.

⁸ Huakka'da Diostaj oknopojikay. Aya'da katepi' o'paknig o'matoey. Opuđ oy mo'nopogonig'a. Oro' huairi o'ey, Pablo Sosteneseretaj pakhue' o'ey opuda mo'nopogonig'a. Opuđomey huairi ka'ne' iijeretpaki. Opuđ huairi ee'nayo oro' opudere huairi yahue'dik o'eaepet. ⁹ Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pake'po oro'taj Diosa mo'ta'mona'uyne. Diosa o'paknok oro' huairi ehue' o'ey. Huanaba'onig o'ey. Kenda aya'ada bo'tiahuayika'nig bueydik o'ne. Aratbuta on'batia'pakika'. ¹⁰ Cristoen o'kika'nok huasegda o'nepo ogkika' aratbuta oro'taj mo'tinopogepo. Oro'nayo Jesucristotaj daka' oknopojikay huata'da mo'tinopojika'ne. Oro'nayo teyhue'da o'ey. Opuđnayo teyda mo'ene. Nopogehue'da o'ne. Oro'taj aratbuta mo'tinopojika'nok opudomey huadakda o'ne aratbuta mo'tinopojike'po.

¹¹ A'nenda oydakon aypota' o'ikay kenpa'ti maymaya' o'ikay. Kenpa'ti yudtata' pai'da o'ikay. Aratbuta oro'taj dakhuea'da mogkika'ne. Oro' konig nogyon nogyon o'hua'udhuahukay. Oro'en jak sigpi' ehue'da o'ika'.

¹² Aypotehuapa' yudtatehuapa' huakka'da o'baa'ika'po o'arogikay. Aratbuta oro'taj e'tidi'ke'tada oro'nayo kenomeytaj huadakda hua'a o'baa'tokikay. Kenoka' oro'taj dakhuea' egka'te bahuadiayahue' o'ikay.

¹³ Dakhuea'da oro'taj en'huaa'tada oroa kenomeytaj huadakda hua'a o'maboroayikay. A'nenda oydakon oro' konig tajpo o'enok, oro' konig pakhue' o'nika'nig o'enok oro'taj pakhue' mo'epo mo'enne.

¹⁴ Kan'bire'po opudtaj nigmadoyahue' o'nene. Opuđ konig do'hued huasi'po mo'enok daka'da on'boroaypo on'nigmadoya'ne. ¹⁵ Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eria huakka'da e'toe'pi' huaknopog'eri nogtida huaoj mo'toene. Do'taj mo'toene. Konig opuden huaoj ijje. Jesucristo Diosen huamanoean-huahuika'eri o'e opudtaj o'nonbatia'pakika'uynok opud moknopog'uyne. ¹⁶ Konig do 'urua'da ijkika'nig konigti yag'kika'. Kenda huakka'da ijpakpo o'nona'ne.

¹⁷ Konigepo opudtaj Timoteotaj on'nigta'moname'ne. Timoteo Jesucristotaj huaknopog'eri o'epo konig do'hued huasi'po huadi'nanada o'e. Ke'na Diostaj daka' o'nigpejika'. Konig Jesucristotaj ijnigpejika'nig kenda monbatia'pakapone. Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Jesustaj huaknopog'eritaj ijmanmadikika'uyng kenda Timoteoa monbatia'pakapone. ¹⁸ Pablo ome'pukpo oro'te tiakhue' ya'eaepet sue'ada do huadakda ijje huanopog'eria e'nopog'tada, ¹⁹ a'ti opudte ijtiakapoy ijnopogey Diosa e'paknayo. Kenoka' do e'tiakte huadakda ijje huaa'eri menpa' huadak ka'dik o'neapo ijnopog'epoy. Oy kenda ondapakika'nig buttida o'e ijnopog'epoy. ²⁰ Dios Huairitaj e'nigpejika' huakka'dik huapa ehue' o'e Dios Huairitaj e'nigpejika'te Diosa oro'taj mo'nopo'toepo Diosen e'ka' monti-

huapokika'ne. ²¹ ¿Kateataj bo'pak opud? A'ti do e'tiakte opudtaj dakhuea'da e'magkapi' di' e'maepi' daka'da e'matoe'pi'. ¿Kateataj bo'pak?

**Huaknopog'eri e'eadada dakhuea' o'ka'nok yan'maoroka'.
Pabloa o'mana'uyate.**

5 Opuđomeyere nogtida huaknopog'eria ke'nen huaoen huatoe'taj oktoe, o'tipeey. Kenda dakhuea'nanada o'e. Ken konig Cristotaj oknopogehue' huag'eritipi' kahue' o'nika'. ² Oro'omey huadakda o'ey. ¿Mena'po kenpa' opud huata'da mo'tinopojika'? Ke'na dakhuea'da o'kika'po suhue'nanada e'dik mo'ika'ne. Opuđ e'kupopakya' maoroka'dik yanika'. ³ Do'hued huaso' opudere ehue' ee'pi' do'hued nokiregnayo opudere o'ika'. Ken huabokerek dakhuea'da o'kika' ijhuaa'dey. ⁴ Huairi Jesucristo o'paknok yan'kupopak. Do'hued nokireg opudere mo'eaopone. Kenpa'ti Jesús Huairia opudtaj bo'tihuapokapone. Diosen ka'dik mo'eaopone. ⁵ Ken dakhue' huabokerek ke'nen huaso'taj castiga kagke'po toto'taj yan'yokti'. Nogok Jesús Huairi e'tiakte ke'nen nokireg onte'ti Diosere ka'noean-huahuike'po toto'taj yan'yokti'.

⁶ Dakhuea' huaka'eritaj, "Dakhuea' i'kika'ne. Kenpa'da yagorokti'." Onahued mo'ene. "Huadakda o'kikay." Opuđ nama'da boa'ika'ne. Nogtiada opudya' dakhuea' e'kika'nayo kenpa'ti kentaj orokahue' ee'nayo a'ti aya'adakon dakhuea'da bo'kika'apone. ⁷ Opuđ dakhuea' kahue' mo'eaepetpi' kenpa'ti huadak bo'kika'apetpi' kenpa'ti Cristotaj daka' mo'nigpejika'apetpi' ken huabokerek dakhuea' e'ka'taj yanenti'. 'Urunopo'da ka'nike'po Cristo cruzte oro'taj mo'nigbuey'uyate. ⁸ Konigepo huadagnopo'da mo'tojika'po kenpa'ti buttidayo' mo'nopojika'po nogiti Cristotaj yanoknopojika' nogiti Cristotaj yan'nigpejika' kenpa'ti nogomeytaj bahuadiayahue' yanika', kenpa'ti nogomeytaj batuktukhue' yanika'.

⁹ Huabokerek toepakhued e'eadada ettone'taj en'bakde'ika'nayo dakhue'nanada o'e. Kenomeyere ikahue'dik mo'ene. Kenda a'nenda o'nigmadoya'uyate. ¹⁰ Oknopogehue' huag'eria nogtaj nogtaj on'bakde'ika', kenpa'ti noga e'eretmatoe'eadada nogiti nogiti huakka'da on'pakika', kenpa'ti noga on'berika', kenpa'ti noga e'ketka' diostaj on'deretpakika'. Kenomeyere ikahue'dik yanika' opudtaj onahue' o'nuyne. Kenomeytaj kenpa'da bakhuahue'dik mo'ene. ¹¹ Aratbut Cristotaj huaknopog'eri huama'buy ijje ea'ada nogta nogta ettone'taj on'bakde'ikapi', e'matoe'eadada nogda nogda on'eretpakikapi', e'ketka' diostaj on'pakikapi', nogeria on'tierikikapi', borrachoa' o'ikapi', huabere'eri o'nepi', Kenomeyere ikahue' yanika'. Kemomeyere bapehue' yanika'. Kenda e'mana'ta' ijpaki. ¹² Oknopogehue' huag'eritaj dakhuea'da bo'ka'ne. Manahue'dik ijkay. Diosayo'da kenda mana'dik o'e. Opuđomey huaknopog'eri bo'kupopakika'ne. Be'api dakhuea' e'kika'nayo opudada maoroka'dik mo'ika'ne. Konigepo ke'na huaknopog'eri ke'nen huaoen huatoe'taj oktojika', kentaj yanen'.

**Oknopōehue' huāē'eri huairite huama'buytaj bato-
huahue' yanika'.**

6 Menokapi' o'nen huama'buy huaknopōē'eri opudtaj dakhuea' o'ka' mo'nopōēpo gobierno huairitaj mo'batohua'ika'nig'a. Gobierno huairi Cristotaj oknopōehue' huāē'eri o'ē. ¿Mena'po Cristotaj huaknopōē'ried huairite batohuahue' mo'ika'? Huadakpi' dakhuea'pi' o'ka' opuden huairia ona'dik mo'ēne. ² Nogok kene'huaya' huame'noete aya' aratbut katepi' o'gkadhua'huika'uyate Jesús en huaknopōē'eria on'mapeēdepo, "Dakhuea' on'magkadhua'huika'uyate." On'bahuaa'apo. Kenda mo'nopōēne. Opudere huaknopōē'eri huama'buya sue'da nama'da dakhuea' eka'nayo opuden huairianayo manoe'yika'dik mo'ēne. ³ Diosen huata'moneria nama'da egka'nayo nama'da o'gka' oro'a bahuaa'dik o'ēapone. Kenda mo'nopōē. Konigēpo oro'en huaknopōē'eritaj daka' o'pēēpo dakhuea' o'ka' huaa'dik o'ēapone. Yan'manoeynoeypo yan'bakkahuea'. ⁴ Huama'buy nog huama'buytaj dakhuea' eka'nayo oknopōehue' huāē'eri huairite batohuahue' yanika'. ⁵ Kenda mona'nig opud bira'dik mo'ēne. Opudere nogtida huaknopōē'eritaj dakhuea'da egka'nayo opudere nogtida huama'buy huadakda huanopōē'eria menpa' ya'e. Ke'na manoe'noeyika'dik o'ē. ⁶ Huama'buya dakhuea' egka'nayo oknopōehue' huāē'eri huairite kan'manoeyē'po batohuahue' yanika'.

⁷ Kenoka' nog huaknopōē'eria opudtaj dakhuea'da mogka'nok kan'manoeyē'po oknopōehue' huāē'eri huairite mo'batohua'ika'ne. Kenpa' bo'kika'po dakhue'nanada bo'kika'ne. Nog huaknopōē'eria ontaj dakhuea' egka'te sohuata'da ika'dik i'et kenda huadakda o'ē. Nog huaknopōē'eri ontaj ekbere'nayo kenpa'da kake' nopōētdik i'et kenda huadakda o'ē. ⁸ Opud huaknopōē'eria nog huaknopōē'eri huama'buytaj huayahuaya dakhuea'da bo'kika'ne. Kenpa'ti mo'berika'ne. Dakhuea'da bo'kika'ne.

⁹ Nama'da huaa'eritaj manpēehue' yanika'. Nogok aya'ada Diostaj nigpēika'dik o'neapo. Dakhuea' huaka'eri Diosere ikahue' o'neapo. Kenpa'ti huātoēere ehue'ada nogtaj nogtaj ettone'taj huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti e'ketka' Diosta' huaeretpakeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogen huātoē'taj huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huabotbokereka' huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huabereeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogen en'tamae' huaeretpakeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti borrachoa' huakika'eri. Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huamahujā'eri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nama'da ia'po huabakbere'eri Diosere ikahue'dikda o'neapo. ¹¹ Nogte huakka'mona opud kenpa' bo'kika'uyunig'a Diosa bokkahuea'uyne kenpa'ti Diosa mo'nopo'tōēnok Diosenyo'da bo'kika'ne. Jesús Huairi o'paknok Diosen Nokjregā o'paknok "huadakda mo'ēne," Diosa mona'uyne.

Oro'en huāso' Diosen o'ē.

¹² "Katepi' e'ka'ta' ijpakpo ka'dik ijje." Aratbuta on'batia'pakika'. Katepi' kahue' yanika' Diosa manahue' eē'nayo kenda ka'dik eē'pi' kenda kika'dik e'ēada ti-huapokhue'dik mo'ika'ne. Katepi' oro'omey kika'dik e'ēada batikhue'dik o'ēapetpi' o'nopōēpo kenda kikhue' mo'nika'. ¹³ Huaaypotehuapa Diosa aypo mo'nigka'uyate. Aypotehuapa' Diosa huaaypo bo'ka'uyate. Nogok aypo ehue' o'ēapo kenpa'ti huaaypo ehue'da o'ēapone Diosa kenpa' oa'nok. Nogen huātoē'taj kan'bakde'ike'po Diosa oro'en huāso' kahue' o'uyate. Cristotaj huadakdayo' kagkike'po Diosa oro'en huāso' o'kuyate. Kenpa'ti Cristoa daka' mogkika'ne. ¹⁴ Diosa Jesús Huairitaj huakudaka'da eē'tada o'noyhuada'uyatenig konigti kubarakya' Diosa teyda o'ēpo mo'noyhuada'apone oro'taj.

¹⁵ Oro'en huāso' Cristoen o'tāēne. Do Cristoenso' ijje'po huabakdejeritaj sigpi' bakdejhue'dikda ijikay. ¹⁶ Huabokerek huabakdejeritaj e'bakdejnayo botta' e'ēada konig nogtida o'ne. Kenda opud mo'nopōētpi'. "Botta' e'bakdeada konig nogtida o'ne." Apagba'a kenpa' oa'. ¹⁷ Aya'da huaknopōē'eri Cristotaj o'noknopōēpo Cristoere konig nogtida huāso' o'ne. Konig Cristo o'pakika'nig kenomey konigti on'pakika'.

¹⁸ Nogen huātoēā e'bakdejta' e'paknayo yan'makmonikati'. Kenpa'ti nogen huātoē'taj on e'bakdejta' e'paknayo kae' yan'nopōēpo yan'monikati'. Nog ettone'taj huātinō e'matjē'nayo o'nen huāso'tada dakhuea'da i'ka'ne. Nogda katepi' dakhuea' eka'nayo o'nen huāso'taj dakhue' o'gkahue' i'ene. ¹⁹ Oro'en huāso' Diosen jak o'ne. Oro'omeytaj Diosa ke'nen Nokjreg bo'yokuyne. Oro'en huāso'yo o'ika'. Oro'en huāso' Diosen o'tāē. ²⁰ Huakka'teda eē'tada Diosa mo'nigbae'uyne. Diosa oro'taj a'nigbaeya'po Jesústaj mo'nigbueya'uyate. Konigēpo oro'en huāso' 'urua'da mogkika'nok aratbut oro'omeytaj bo'tiahuaypo, Dios huadaknanada o'ē. On'huaa'ika'apo.

E'tōēpaktaj Pabloa o'manmadika'uyate.

7 E'tōēpak menpa' huadak ya'e do'taj on'nigmadoya'uyate. Kenda e'nopōē'ta' bo'pakpo on'nigmadoya'uyate. Huabokerek tōēpakhue' eē' huadakda o'ēnig'a nogta' nogta' e'eretpaknayo kan'tōēpakike'. Kenpa'ti ettone' konigti huātoēyo'da tōē'dik o'ne. ³ Ettone' e'bakdejta' e'paknayo huātoēereda bakdejdik o'ē. Konigti huabokerek e'bakdejta' e'paknayo huātoēereda bakdejdik o'ē. ⁴ Huabokerek e'tōēpakde' huātoeen huāso' on'tajika'. Kenpa'ti ettone'a huātoeen huāso' on'tojika'. ⁵ Huātoē e'paktada "Bakdeahue' ijje," ahue' yanikati'. Kenoka' onpapayo' bo'pakpo sue'da huame'noe bakdejhue' ya'nunhuati'. A'tiona'pakya'po sue'da huame'noe bakdejhue' ya'nunhuati'. Ken ona'ti huātoēere yan'huedikati'. Idada onte'ti huātoēere e'huednayo konig huanopoda nama'da o'paknok kenpa'ti kenda toto' o'paknok kahue' mo'ēapone.

⁶“Yan'toepak.” Manahue' ijje. E'toepakta' e'paknayo toepakdik mo'ene. ⁷Do huatoe toehue' ijje. Do ijjenig konig aya'ada ee'nayo kenda do e'paktada nogte kan'toepake'po Diosa o'batihuapokika' kenpa'ti nogte toehue' ka'ne'po Diosa o'batihuapokika'.

⁸Konig do opud toepakhue' e'ika'nayo huadakda o'e. Opu toepakhued huae'eritaj kenpa'ti ayhuataj o'nona'ne. ⁹Huakka'da huatino e'matije'ta' e'paknayo kenpa'ti bakdejdikda mo'epo, yan'toepakti'. E'toepaknayo huadakda o'e. Huatoe toehue' e'eda e'bakdejta' e'eretpakika'nayo dakhue'da o'e.

¹⁰Huatoe'taj enhue' yanika'. Ettone' e'toepakde'taj ijmanay. Kenda Jesus Huairia huakkuruda o'mana'uyate. ¹¹Ettone'a huatoe'taj e'ennayo nogdakon toepakhue' ka'nike'. Onte'ti huatoe'taj kan'noeyike'. Konigti huabokereka huatoe'taj kenpa'ti enhue'dik ka'nike'.

¹²Huabokerek huaknopoe'eri o'epo ke'nen huatoe oknopohue' huae'eri e'eda ke'nen huatoe'taj e'enta' pakhue' o'nika'nok huabokereka huatoe'taj enhue' yanika'. ¹³Kenpa'ti ettone' huaknopoe'eri o'epo huatoe oknopohue' huae'eri e'eda huatoe'taj e'enta' pakhue' o'elok ettone'a huatoe'taj enhue' yanika'. ¹⁴Cristotaj oknopohue' huae'eri huatoe e'tape'pi' enhue' e'nika'nayo ettone' huaknopoe'erien huatoe Diostaj 'uruda e'dik o'nika'apo. Kenpa'ti huabokerek huaknopoe'erien huatoe Diostaj 'uruda e'dik o'nika'apo. Huatoe'taj e'ennayo huasi'po konig oknopohue' huae'erien'ponig ya'neapet. Dakhue'da ya'neapet. Huatoe enhue' ee'nayo huasi'po huadakda o'nika'apo. ¹⁵Huabokerektapi' ettone'tapi' huatoe oknopohue' huae'eria pakhue' o'epo e'enta' e'paknayo ka'nene'. E'ennayo huabokerekapi' ettoneapi' huaknopoe'eria hua'dik o'ne. Oro'taj e'nopo'noeya'ta' o'pakika' Diosa. ¹⁶Ettone' o'nen huatoe oknopohue' huae'eritaj enhue' ee'nayo huatoe i'nopo'korea'nok Jesus'taj oknopoe'dikpi' o'ne. Kenda nopoe'dik mo'ene. Huabokerek o'nen huatoe oknopohue' huae'eritaj enhue' ee'nayo huatoe i'nopo'korea'nok oknopoe'dikpi' o'ne. Kenda nopoe'dik mo'ene. Kenda Cristoa onahue' mo'uyunig'a do'huada ijnopoe'po o'nona'ne.

¹⁷Konig Diosa mona'uyne, konig Diosa o'pakika'nig yag'kika'. Kenpa'ti nopo'koreahued mo'epo mo'ika'nig konigti yanikati'. ¹⁸Cristotaj yanopo'korea' kenpa'ti yanoknopoe' Diosa ena'te kenoka' huabokerekensi'dak ektegnayo kenpa'da yanikati'. Cristotaj yan'opo'korea' kenpa'ti yanoknopoe' Diosa ena'te kenoka' huabokerekensi'dak okteghue' ee'nayo kenpa'da yanikati'.

¹⁹Huabokerekensi'dak ektegde' ee'nayo Diostaj huadakda o'e. Kenpa'ti huabokerekensi'dak okteghue' ee'pi' konigti Diostaj huadakda o'e. Oro'omeya Diostaj 'urua'da e'nigpejika'ta' bo'erettipakne Diosa.

²⁰Yan'opo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne. Kenoka' konig bo'kika'uyunig konigti yag'kikati'.

²¹Yan'opo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne. Kenoka' on nogen huanaba' ee'nayo huanaba' ee'pi' mepu'kehue' yanikati'. “Kenpa'da yahuati'.” O'nen huairia ena'nayo yahuati'. ²²Yan'opo'korea' Cristotaj

yanoknopoe' Diosa mona'uyne. Kenoka' opud nogen huanaba' ee'pi' oyda Diosention 'uruda kika'dik mo'ika'apone. Kenoka' yan'opo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne nogen huanaba' ehue' ee'nayo opud konig Cristoen huanaba'onig katepi' Diosa o'pakika'nig yag'kikati'. ²³Oro'taj a'manopo'yareaya'po huakka'teda ee'tada bo'yokuyate. Diosa Cristotaj cruzte mo'nigbueya'uyate. Konigepo konig oknopohue' huae'eria nama'da on'opoika'nig konigti nopoi'kahue' yanika' kenpa'ti konig oknopohue' huae'eria ogkika'nig kakahue' yanika'. ²⁴Yan'opo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne. Kenoka' ken konig mo'ika'uyunig huanaba'pi' konigti yanika'. Jesusa kenpa' onahue' mo'uyunig'a do'huada o'nona'ne egomey pogomey.

²⁵Ettone' toepakhued huae'eria kate ka'dik ya'ne. Cristoa do'taj onahue' me'uyunig'a doada ijnopoe'po o'nona'ne. Diosa do'taj me'tinepahui'uyunig konigepo opuda do'taj men'pee'. ²⁶Oyda oknopohue' huae'eria oro'omeytaj dakhue'da mogkika'nok opudomey huaknopoe'eri oyda konig mo'ika'nig konigda yanika'. ²⁷Ettone' huatoe e'to'e'nayo enhue' yanika'. Huatoe toehue' e'ika'nayo ettone' a'toepakya'po 'ukhue' yanika'. ²⁸E'toepaknayo Diostaj dakhue' kahue' mo'e. Mune'yo e'toepaknayo Diostaj dakhue' kahue' o'ne'ig'a mo'toepakdepo oyda pai'da nopoe'dik mo'etpi' ijnopoe'.

²⁹Idamon Cristo o'tiakaponok tiona'pakonhuahua'dik yanika' kenpa'ti huayahuaya batihuapokika'dik yanikati'. E'toepakde' konig toepakhued huae'erionig yan'noikati'. ³⁰Kenpa'ti on suhue'nada i'epo pai'da ee'nayo ida yabatikpo Diosen yakati' kenpa'ti fiesta ogka'po en'durugpaknayo konig kenomeyere durugpakhue' ee'pi' daka' Diosen yag'kikati'. Kenpa'ti opudomey huakupete e'baikapi' konig toehue' huae'erionig ee'pi' Diosention daka' yag'kikati'. ³¹Indariyo mo'ika'po bo'kika'po katetapi' eretpakhue' ya'nepo daka' yag'kika'. Katetapi' indariyo dig'a durugpakhue' yanika'. Ken konig ijpakpo o'nona'ne, egomey.

³²Katetapi' mepu'kehue' ya'nepo Diosen yag'kikati'. Kenda ijpaki. Huabokerek toepakhued o'epo Diostaj huakka' pakdik o'ika'. Kenpa'ti Diostaj e'durugpaka'ta' o'pak. ³³Huabokerek e'toepakde' katetapi' mepuke'dik o'nika'. Kenpa'ti huatoe'taj tihuapokika'dik o'nika'apo. ³⁴Mune'yo toehue' o'nepo Diosenyo'da e'kata' pakdik o'nika'. Ke'nen huaso' kenpa'ti ke'nenopo' 'urunanada o'nepo kenpa'da Diostaj e'nigpejika'ta' on'pak. Ettone' e'toepakde' nogta' nogta' o'pak. Jakt'a' manhuada'dik ijje on'opoika'. Kenpa'ti huatoe'ta' durugpaka'dik o'ika'.

³⁵Opu'dtehuapa' kenda 'uruda o'nona'ne. Toepakhue'dikda mo'ene. Nogda nogda kahue'dik mo'ene, onahue' o'nene. Huadak e'ka' kenpa'ti butukda e'ka' kenpa'ti kenda Dios o'pakika'nig yag'kikati'. Yan'eretpakpo Diosen yag'kikati'.

³⁶Huabokereken huayobu toepakhuedaded o'tone'paknok toepakdik o'ede apag on'tanopoenok kan'toepakike'. Kenda dakhue' e'ka' ehue' o'e. ³⁷Nogen huayobu toepakhued e'taeted toepakhue'dik o'e huaoa

daka' oknopogehue' dik o'ne. Kenda huadak o'e. ³⁸ Konigepo huaoa ke'nen huayobu e'toepak' nayo sue'da huadak o'ka'. Toepakahue' ee'nayo huadakda ogka'.

³⁹ Ettone'en huatoe e'noe'nayo monhue'dik o' enig'a huatoe ekbueynayo nogtaj be'erepi' o'pakpo Cristotaj huaknopogehue' eritation toepakdik o'ne. ⁴⁰ Ona'ti e'toepak' nayo sue'da durugmon o'nika'apo. Toepakhue' ee'nayo durugnada o'nika'apo. Ken buttida ijnopoey. Kenda Diosen Nokirega me'nopoega'ne.

E'ketka' diostaj huaen e'yokika' o'timadoya'uyate.

8 E'ketka' diostaj huaen e'yokde' menpa' bape'dik o'ika'apo oy ijtimadoya'apoy. Kenda huakka'da mo'nopoika'po huadakda ijje' huadakda nopoika'dik mo'ene. Nogomeytaj oro' di' e'maika'nayo huadakda o'epo nogiti nogiti Diostaj oknopogehue' apone. ² Aratbut be'api' huakka'da ijnopoey e'nopo'e'nayo konig daka' nopogehue' ee'ada sue'da on'nope'neig'a ³ oro'omey Diostaj di' ee'nayo do'huedsi'po o'nea' Diosa mo'tinopoika'ne.

⁴ ¿Aypo e'ketka' diostaj e'yokde'taj menpa' oro' bape'dik o'e? Kenda on'nope'adene. E'ketka' dios noehue' o'ne. Oro'omey o'nope'ene. Kenpa'ti nogtida Dios o'e. ⁵ Kurudyo kenpa'ti huadariyo nogda nogda dios o'nepo dios o'dikka' aratbuta. Huakka' dios kenpa'ti huakka' huairi ee'tada ⁶ nogtida Apag Dios oro'nayo o'toene. Apag Diosa aya'nada o'ka'uyate. Kenpa'ti kentayo'da o'nignoika'ne. Kenpa'ti nogtida Jesucristo Huairi o'e. Ke'na katetapi' aya'tada o'matojka'. Kenpa'ti oro'omeytaj mo'tojka'ne.

⁷ Aya'ada kenda nopogehue' o'ne. Nogte a'nenda e'ketka' diostaj on'pakika'po huaen e'ketka' diostaj e'yokada o'nada on'bapika'. Cristoen huaknopogehue' ee'ada kenda huaen on'bape'po nama'da ijkay on'nope'ika'. ⁸ Huaen e'bape'nayo nogiti Diostaj huadak ikahue' o'ee'apone. Huaen bapehue' ee'pi' nogiti Diostaj huadak ikahue' o'ee'apone. Huaen e'pe'pi' pehue' ee'pi' Diosa oro'taj konigti di' mo'jika'ne. ⁹ Ken huaen bape'dik ee'ada huama'buy teyda Diostaj oknopogehue' o'nepo on kenda huaen e'pe'te on'tiahuaypo ke'nakon e'bape'nayo dakhuea' ijkay yan'nope'epet. ¹⁰ Huaen e'ketka' diostaj e'yokde'taj bape'dik o'e o'napir' i'nope'epo e'ketka' diosen jakyo e'bape'nayo huama'buy teyda oknopogehue' o'epo ken huaen bapehue'dik o'e o'nope'neig'a on'taj be'tiahuaypo ke'nakon ya'bapepetpi'. Nama'da ijkay e'nopo'e'ada o'bape'. Ken dakhue'da o'e. ¹¹ Huaen e'ketka' diostaj e'yokde' bape'dik o'e i'nope'epo on e'pe'nayo huama'buy teyda oknopogehue' o'epo on'taj be'tiahuaypo e'pe'nayo nama'da ijkay e'nopo'ada oknopogebatikpo kenpa'da bueydik o'ee'apo. Kentabeta' Cristo o'nigbuey'uyunig'a. ¹² Kenda bo'pakpo huaen mo'bape'nok huama'buy teyda oknopogehue' o'nepo opudtaj bo'tiahuaypo nama'da ijkay o'nope'epo e'pe'nayo opud kenda nama'da mo'nigka'nok Cristotaj dakhuea'da bo'kika'ne. ¹³ Huama'buytaj dakhuea' e'manigka'ta' pakhue' ijje'. Ken huaen do e'pe'nayo do'hued huama'buykon be'ti-

ahuaypo konig pehue'dik ijje' e'nopoika'ada ya'ba-peapetpi' kenda ijtinopo'epo ke'na dakhuea' kahue' ka'ne'po ken huaen bapehue'da ijje'apo.

Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eritaj Diosa o'mata'mona'uyate. Huamanmadika'eria nogda nogda kika'dik o'nika'.

9 Jesucristoen huadak hua'a kamanmadike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Jesusen huata'moneri ijje'po nogda nogda kika'dik ijje'. Jesus Huairitaj ijtiahuay'uy. Jesucristoen huadak hua'a opudtaj o'nonmadika'uyunok Diostaj opud mo'nopo'korea'uyne kenpa'ti Diosen bo'kika'ne. ² Do Jesucristoen huata'moneri o'e nogte aratbut oknopogehue' me'nene. Do Jesucristoen huata'moneri o'e opudnayo mo'nopo'ene. Do Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte opud Jesus Huairitaj moknopogehue'uyate.

³ Nogda nogda Pabloa kikhue'dik o'ika'. Sue'ada on'huaa'ika'ne. Kenomeytaj ijbaa'toki. ⁴ Aypo hue'eyere aratbuta e'yokpi' ba'pokika'dik ijje'. ⁵ Aya'ada Jesucristoen huata'moneria huatoe on'tohua'ika'. Kenpa'ti konig Jesus Huairien huama'buy kenpa'ti konig Pedro huaknopogehue' huatoe on'tohua'ika' dokon e'paknayo huaknopogehue' huatoe tohua'ika'dik ijje'. Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo e'hua'te Jesucristoen huadak hua'a a'manmadikaya'po huatoe tohua'ika'dik ijje'. ⁶ Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'pakikaya'po Bernabe doereyo'da e'baa' batikhue'dik o'ne. Kenpa' nama'da mo'nopo'etpi'. ⁷ Sorotataj ta'ba kahue'dik o'nika'. Nog aratbutanayo ta'ba eka'nayo ta'bayo aypo bape'dik o'nika'. Oveja huamatogehue'eria oveja on'hue mai'dik o'nika'. ⁸ Konig aratbutada on'batia'pakika' kenpa'ti ogkika'nig kenda onahue' ijje'. Moisesenba' konigti oa': ⁹ "Vaca 'uhua huakidtaj o'tiogkubere'epo e'tikaa'te o'patidokahue'dik kijke'. Vaca sue'pi' bape'dik kijke'." Moisesa Apagba'te o'mana'uyate. Diosa vacata' o'mepu'kenig'a ¹⁰ oro'ta'kon o'mepu'kika'. Kenda oro'tehuapa' Diosa mo'niga'uyate. Konigepo kenomey on'burupo kenpa'ti o'nogkupaea'po ijbape'deapoy on'nope'ika'. ¹¹ Diosen hua'a Jesusen huadak hua'akon opudomeytaj o'manmadika'onhuahua'uyunok oro'taj dakuapa yokdik mo'ene, oro'a huaa'dik o'ey. ¹² Nog huamanmadika'eri dakuapa beyok a'dik e'nepi' dakuapa nogiti beyok oro'ataj ona'dik ee'ada ahue'dik o'ijkay.

"Pablomey huakupeta' on'pakpo Jesucristoen huadak hua'a on'manmadikika'nok oro'omey oknopogehue'dik o'ey." Noga nopogehue'dikpi' o'nenok o'baa'ika'po huakupe aypopi' menyok ahue' o'ijkay. ¹³ Judio aratbuta aypo Diostaj on'nigbatotikika'. Diosen jakyo o'nigbatotikika'. Diosen jakya' huabaa'eria ken aypo on'bape'ika'. Kenomeyen aypo o'e. 'Uhua Diostaj on'nigarakpo Diostaj on'nigmahuigika'. Ken e'mey okta'pe on'bape'ika'. Kenda opud mo'nopo'ene. ¹⁴ Konigti Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eria on'manbatia'pakonhuahuika'nok dakuapa aypo huakupepi' bae'dik o'nika'. Kenda Jesus Huairia o'mana'uyate. ¹⁵ Huakupete yudtapopi' manmadikahue' ijje'. In ber-

oba'te dakhuapa beyok kenpa'ti nigmadoyahue' o'nika'ne. Katetehue' e'manmadika'ta' huakka' ij-pakikay.

¹⁶ Jesucristoen huadak hua'a manmadika'dik ijje'po ij-manmadika'po "Do huadakda ij kay." Do huata' huaahue' ij kay. Cristotaj manmadikahue' ee'nayo do'tehuapa' dakhue'da e'dik o'e. ¹⁷ Do ij pakpo Jesucristoen huadak hua'a e'manmadikika'nayo Diosa dakhuapa bayokdik me'ea'pone. Diosa mena'uynok Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikikay. ¹⁸ Ken Cristoen huadak hua'a ijmanmadikika'po huakupe baehue' ijika'po ijdurugpaki. Cristoen huadak hua'a ijmanmadikika'po dakhuapa bae'dik ee'ada baehue' ij kay.

¹⁹ Do huanaba' ehue' ee'ada konig aya'enda huanaba' ijyahuepo huakka'tada a'manopo'koreaya'po. ²⁰ Judío aratbut Cristotaj a'nopo'koreaya'po kenoka' judío aratbutere ijje'po konig judío ogkika'nig konigti ij kay. Moisésenba' huanigpejka'eri Cristotaj a'nopo'koreaya'po kenomeyere ij matajka'po Moisésenba'taj nigpejka'hue'dik ee'pi' ij nigpej kay. ²¹ Nog aratbut Moisésenba' to'ehue' hu'eeritaj a'manopo'koreaya'po kenomeyere ijika'po Moisésenba' kahue' o'nika'nig dokon nigpe'ehue'dikda ijje'po Cristotaj Dioseretaj ij nigpej kay. ²² Diosere onte'ti kan'noeonhuahuike'po a'ti-huapokya'po teyda oknop'ehue'da huaknop'ee'eri ere ijika'po kenomeyongti ijyahukay. Ken nogte a'manopo'yareaya'po konig aratbut o'nika'nig konigti ijbatayahukay. ²³ Kenpa' ij kika'po aratbut Jesucristotaj kan'pee'po kan'nopo'kore'po Diosere onte'ti kan'noeonhuahuike'po do kenomeyere onte'ti a'noeonhuahuikaya'po.

²⁴ On'bake'tepo nogda nogda on'bake'tenig'a nogtiada a'roghue'da o'epo huakkuruda okyedik o'ne. Opu'd kenda mo'nop'et. Cristoen e'ka' konig e'bake'te'ikanig o'enek Diosyo kurudyo akyeya'po dig'a'da Cristoen mogkika'. ²⁵ Bola huaka'eri a'roghue' a'ikaya'po daka'da huata' tiokika'dik o'nika'. 'Uru e'ba e'bijkiok gana huaka'eritaj on'bayokika'. Ken e'ba huakiok idada o'ayika'. Oro'nayo konig gana huaka'erionig mo'nepo kurudyo Diosere a'noeonhuahuikaya'po Cristotaj daka' mon'ingpejka'. ²⁶ Cristoere e'noeonhuahuika'ta' ijjeretpakpo e'ke'tepa' kethue' ijika'po nama'da e'batuktupka' kakahue' ijika'po konig huanopoa ij paknig kakahue' ijje'po konig Cristo o'paknig ij kay. Nogomeytaj e'manmadikikade'te "kurudyo huahue'dik i'ene," nogok Diosa do'taj onahue'dik me'ene.

E'ketka' Diosta' pakhue' yanika'. Pabla o'manmadika'uyate.

10 In ijmanmadika'apoy yan'nop'ee', egomey, pogomey. Oro'en judío adhuae'pane'omey Diosen e'sihui'taj on'tahua'ika'uyate. E'pog huabed huanopoda aya'ada Diosa kanoktege'po o'manigokparatuyate. ² Ken Moisés'taj kan'nigpejke'po e'sihui'yo kenpa'ti e'pogyo konig bautiza egka'nigti o'noktegyu-ate. ³ Kenpa'ti ken ay'po Diosa o'bayokika'uyatenig aya'ada on'bakika'uyate. ⁴ Ken hu'ey Cristoad

o'bayokika'uyatenig aya'ada on'mai'ika'uyate. Sipanaya'da hu'ey o'manigorokika'uyate. Cristo konig ken sipananig kenomeyere o'hua'ika'po o'batihuapokika'uyate. ⁵ Kenomeynayo aya'damon Diostaj e'nigpeeta' pakhue' o'nuyatenok Diosa o'bahuadiay'uyate. Konigepo aratbut ehue' e'ika'ya' huakka'nada on'mabuey'uyate.

⁶ Konig kenomey dakhuea' ogkika'uyatenig oro'omey konigti dakhuea' kakahue' ka'nike'po Diosa judío adhuae'pane'taj castiga o'magka'uyate. ⁷ Konigepo e'ketka' diosta' pakhue' yanika'. Kenomeya' e'ketka' diospa' ogka'uyate. Ogka'depo "A'bapeya'po kenpa'ti a'mamayya'po on'bahuadpo baile a'eya'po on'bodu-ate." Apagba'te kenda o'madoya'uyate. ⁸ Kenomey adhuae'pane'a hu'at'oe ehue'tada on'bakde'uyate. Kenme'noe veintitrés mil on'mabuey'uyate. Konig kenomeya' dakhuea' ogka'uyate oro'nayo kakahue' mo'nika'. ⁹ Huakka'ada Diostaj on'dikdikuyatenok bihuia o'mabokenok huakka'nada on'mabuey'uyate. Konig kenomey ogka'uyatenig konigti kahue' mo'nika'. ¹⁰ "Dakhuea'da Diosa mogkika'ne." Sue'ada Diostaj on'huaa'nok Diosen huata'moneri huabarakeria kenomeytaj o'barakuyate. Konig kenomeya' dakhuea'da ogka'uyatenig kahue' mo'nika'.

¹¹ Oro'en adhuae'pane'taj ken konig Diosa castiga o'magka'uyate. Kenda Apagba'te oro'tehuapa' mo'nigmadoya'uyate. Oro' o'ba'tiahuaypo in kene'huaya' huame'noete kate 'uru'ada nigkika'dik o'ea'po nop'ee'dik o'ene. ¹² Huadakda Diostaj o'kika'po oknop'oj kay batikhue'dik o'ea'poy. Kenpapi' mo'nop'oj ket. Keyoj, oknop'ee'batikdikpi' mo'et daka' yanoknop'ojka'. ¹³ Toto'a aya'tada me'nigpe'epo dakhuea' kagke'po o'madikdikika'. Opudomeytakon konigti mo'dikdikika'. Opudomeytanayo Diosa bo'tihuapokika'nok dakhuea' kahue'dik mo'ika'. Toto'a e'dikdikte Diostaj moknop'ee'po dakhuea' kahue'dik o'ea'poy daka' yan'nop'ee'.

¹⁴ Kena'po e'ketka' diostaj eretpakhue' yanika', di'da egomey pogomey. ¹⁵ Opudomey daka' mo'nop'ojka'po kenda ijjay menpa' buttida ya'et opudada daka' nop'ee'dik yane'. ¹⁶ Cristotaj a'batadi'keya'po o'kupopakpo vino o'mai'uyatenig Jesús'en mimi okkahuehue' ee' vino o'mai'ika'apoy Diostaj dakiti on-a'po mai'dik o'ika'apoy. Cristo oro'taj mo'nigbuey'uyatenig okkahuehue' o'epo pan e'posakea' o'bape'ikay. ¹⁷ Huakka'nada ee'pi' Cristotaj oknop'ojka'po nogso'tida o'ene. Konigti ken pan o'bape'po nogso'tida Cristoen huas'o' o'ene.

¹⁸ Israel aratbuttaj yan'nop'ee'po. Diosen jak huabaa'eria 'uhua e'nigarakde' Diostaj on'yokdepo on'bape'ika'. ¹⁹ E'ketka' dios ehue' o'e. Noehue'da o'enek huaen e'ketka' diostaj eyokde' dakiti ehue' o'e. Kenda ea'ta' ij paki. ²⁰ Diostaj oknop'ehue' hu'ee'eri huaen e'ketka' diostaj on'nokyokpo dakhue' toto'ted on'nokyokika'. Dios kuruderitaj yokhue' o'nika'. Kenda ea'ta' ij paki. Huaen toto'taj e'yokde' toto'en huaknop'ee'eri ere bapehue' yanika'. ²¹ Jesús Huairien mimi okkahuehue' ee' vino nogme'noetekon yan'mai'depo

toto'en vinokon mayhue'dikda yanika'. Jesús Huairien okkahuehue' ee' aypo yan'bape'depo nogme'noete toto'en aypokon bapehue'dikda yanika'. ²² Toto'taj aypo e'yokde' e'pe'nayo Jesús Huairia ya'diayapet. Konigepo ken aypo bapehue' mo'nika'. Jesús Huairinayo teyda g'enek okmonhue'dikda g'ene.

Cristoen huaknopog'eri Diostaj huadak kika'dik g'ne kenpa'ti di' maika'dik g'ne. Pablaa oa'uyate.

²³ Katepi' o'pakpo ka'dik g'ene. Aratbuta e'da'ika'tada nogomeytaj tihuapokhue' ee'nayo kahue' mo'nika'. Katepi' o'paki kika'dik ee'tada nogomey Diostaj nogiti di' e'ika'taj tihuapokhue' ee'nayo kahue' mo'nika'. ²⁴ Oro'tehuapayo'da eretpakhue'ada nogomeytakon huadak mon'nigkika'.

²⁵ Huadari o'jpai' uhua, aya'da aypo Diosa o'ka'uyatenok dakhuea'da ijkay nopogehue'ada aypo jakya' huaen mon'baika'po mon'bape'ika'.

²⁷ Opu'dtaj "Mon'bape'," nogomey oknopogehue' huag'eria ena'nayo opud e'bape'ta' e'paknayo yan'bapikati'. Aya'da katepi' yan'bapikati'. Huaen bapehue'dikpi' ya'et e'nopog'eta' i'pakpo. "Menpa' e'ketka' diostaj eyokde' ya'e," manahue' mo'nika'. ²⁸ "In huaen e'ketka' diostaj e'yokde' g'e." Be'api' eda'nayo bapehue' yanika'. E'pe'nayo ke'na oa'nig'a nama'da o'bape' mo'tinopog'apet. Nama'da o'ka' nogā e'tinopog'epi' mena'po kenda kahue'dik ijje'y. Be'api' do'taj mena'apetpi'. ³⁰ Do aypotaj Diostaj dakiti ea'nayo "Dakhuea' o'ka'," huaahue' menika'. ³¹ Opu'd e'bape'nayo e'mai'nayo katepi' boka'po 'urua'da Diosen yag'kika'. Aratbut opudomeytaj bo'tiahuaypo 'urua'da Dios g'e on'batia'pakapo. ³² Daka'da Diosen yag'kikati'. Judío aratbut, nog aratbutda Diosen huabaktie'ea'eria oro'taj bo'tiahuaypo nama'da dakhue' kahue' ya'neapetpi' oknopog'ebatikhue' ya'neapetpi'. ³³ Aya'ada Jesucristotaj kan'nopo'kore'po aya'tada e'madurug-pakata' i'pakpo daka' ijkikay. Do'tehuapa' e'kika'ta' pakhue' ijje'po nogtehuapa' huadaka' ijkikay.

11 Konig Jesucristo o'kika'uyate konigti ijkikay. Konig do ijkikay konigti yag'kikati'.

Diosen e'manmadikaya' ettone' kate kika'dik g'ne.

² Do'taj okkahuehue' mo'ika' kenpa'ti do'hued e'manmadika' mo'nigpe'ika'nok huadakda g'ne opudtaj ijtiap'pakpo ijmana'ikay. ³ In o'nona'ne yan'nopoenka'. Cristo aya'da huabokereken huairi g'e. Ettone'en huatoe' ke'nen huairi g'ne. Ken konigti Dios Cristoen huairi g'e. ⁴ Huaknopog'eri Diostaj ogkupopakpo on'batadi'kea'po huabokerek o'kumootpo e'tiona'paknayo Diosen e'manmadika'nayo birae'dik g'ne. ⁵ Kumoothue' ee'nayo ettone' o'tiona'pakpopi' Diosen e'nopog' o'manmadika'po kubirae'dik g'e. Konig kuserena'da e'kupi'unig g'e. Dakhue'da e'dik g'e. ⁶ Huaknopog'eri egkupopakyo ettone' e'kumootta' pakhue' ee'nayo aya'da huakuhij kag'kupi'e'. Aya'da eg'kupi'ete e'kubira'nayo kumootdik ka'nike'. ⁷ Dios onigda huabokerek-taj o'ka'uyate. Huabokerektaj on'tiahuaypo Dios 'uruda

g'e, aya'ada aratbut nopog'edik g'nika'. Konigepo Diostaj ogkupopakpo huabokerek kumoothue'dik g'nika'. Huabokerek 'uruda g'nenok ettone'takon 'uruda aya'ada tiahuaydik g'ne. ⁸ Huakkuru huabokerektaj Diosa o'ka'uyate. Diosa huabokerekenpid ettone'taj o'ka'uyate. ⁹ Huabokerektehuapa' ettone'taj o'ka'uyate Diosa. Ettone'tehuapa' huabokerektanayo kahue' g'uyate Diosa. ¹⁰ Konigepo ettone' kumootdik yanika'. Ogkumootpo huabokerektaj huanigpe'eri g'nika' aya'ada nopog'edik g'ne. Kenpa'ti Diosen huata'moneria bo'tiahuayika'nok ettone' kumootdik yanika'. Huatoe'taj nigpe'edik yanika'. ¹¹ Huabokerek ettone'ere Jesucristotaj o'noknopog'epo onpayo' huadakda g'ne. Diostaj huabokerek huadak g'e. Ettone'kon Diostaj huadak g'e. Onpayo' Diosen ogkika'po. ¹² Huabokerekenpid ettone' o'ka'uyate. Kenpa'ti huabokerek ettone'endapoya' on'si'popakika'. Huabokerek ettone'eretaj Diosa o'ka'uyate.

¹³ Menpa' ettone' kumoothue'ada Diostaj tiona'pakdik ya'ne. Opu'd Corintoya' huaknopog'eri nopog'ika'dik mo'ene. ¹⁴ Huabokerek huabidkuhuijda g'epo bira'dik g'e. Kenda opudā mo'nopog'ika'ne. ¹⁵ Ettone'nayo huabidkuhuijda huakka' on'pak. Huakuhij konig ettone'en akumoot g'e. Diosa kenda bo'yokuyate. ¹⁶ Jesucristoen huaknopog'eri a'batadi'keaya'po egkupopakyo "Ettone' kumoothue'dik mo'ene," be'api' e'mana'ta' e'paknayo oro' nog huaknopog'eriere kenda manahue'dik g'ene kan'nopog'e.

Jesús e'buay okkahuehue' ee' aypo a'bapeya'po e'kupopakada dakhuea' ogkika'.

¹⁷ In on'nigmadoya'nig huadakda bo'kika' opudtaj ahue'dik ijje'y. Opu'd Diostaj bo'kupopakpo dakhuea' bo'kika'ne. ¹⁸ A'batadi'keaya'po bo'kupopakpo onyo' eknopog'eta' pakhue' mo'ika'ne. Kenda huakkuruda on'tipe'eme'ne buttida onda' i'jnopog'ey. ¹⁹ Buttida Jesús-taj huaknopog'eritaj akieya'po ondikyo' nopogehue'ada mo'epo mo'ika'. ²⁰ Ondikyo' nopog'ikahue' mo'epo bo'kupopakpo ken aypo mo'bape'po hueretda Jesús e'buay okkahuehue' ee' aypo bapehue' mo'ene. ²¹ Aypo en'batoka'de'te noga huakkuruda huakka' on'bakbape'po. Nogte bapehue' g'nepo aypota' g'nika. Noga huakka'da borrachoa' g'nika'. Dakhuea' bo'kika'. ²² Mena'po kenpa' bo'kika'. Jakbet mo'ene. Huakka' e'kusitoknayo opuden jakya'da bape'dik mayika'dik mo'ene. Kenpa' bo'kika'po Diosen huabaktie'ea'eritaj dakhuea'da mo'manigkika'ne. Kenda opud bo'kika'po pai'da aratbuttaj mo'mabira'ika'ne. Opu'd e'kupopakte huadakda bo'kika'ne ahue'dik ijje'y.

Jesús e'buay okkahuehue' huaunhuahuika' aypo on'bape'uyate.

(Mt. 26.26-29; Mr. 14.22-25; Lc. 22.14-20)

²³ Kenda Jesús menmadika'uynig o'nonmadika'ne: Ken sikyo Jesús-taj taka'taj bahuayahued ee'ted Jesús pan huaba'te o'tog'epo dakiti, Apag Dios, oa'depo o'posakea'uyate. "In do'hued huas'o' g'e. Opu'dtehuapa' Diosa mo'bayokne. Yan'bape'. Kenoka' Diostaj

yan'kupopakika'po pan e'posakea' mo'bape'po do'taj okkahuehue' huag'e' yag'kikati'." Jesúsa o'mana'uyate. ²⁵ On'bape'depo konigti vino huamai'pu' huaba'te o'to'epo, "In vino huamai'pu' konig do'hued mimi ij-manigjoy opuden dakhuea' e'ka' yokkahuea'apoy. Menokapi' yan'mayika'po do'taj okkahuehue' yanikati'." Jesúsa o'mana'uyate. ²⁶ Jesús onte'ti tiakhued ee'ted menokapi' in pan mo'bape'ika' kenpa'ti in vino mo'mai'ika' Jesús Huairi mo'nigbuey'uyne opuda mo'manopoe'ika'ne.

Monig Jesústaj okkahuehue' huag'e' aypo bape'dik o'ika'.

²⁷ Huama'buytaj di' ehue'ada kenpa'ti daka' oknopoe'hue'ada be'api' Jesústaj okkahuehue' huag'e' pan e'pe'nayo Jesús en huasotaj dakhue'ada o'ka'. Huama'buytaj di' ehue'ada kenpa'ti daka' oknopoe'hue'ada be'api' Jesústaj okkahuehue' huag'e' vino adte nama'da e'mai'nayo Jesús en mimitaj dakhue'ada o'ka'. ²⁸ Bapehuedaded menpa' Diostaj daka' ijnigpeikay huakkuruda yan'nopoe'. Diostaj huadakda e'kika'nayo ken pan kan'bapike' ken vino kan'mayike'. ²⁹ Jesús huasoda mo'nigbuey'uyate okkahuepo be'api' adte nama'da e'pe'nayo kenpa'ti adte nama'da e'mai'nayo Diosa kenta' castiga o'magka'apo. ³⁰ Konigepo opud huakka'da dakhue'da mo'ene, huakka'da teyhue'da mo'ene, kenpa'ti sue'da on'bueydeme'. ³¹ "Menpa' do huadakda ijkika'," oro'ada daka'da e'nopojika'nayo Dios oro'taj dakhuea' ogkahue'dik mo'ea'pone. ³² Diosa oro'taj e'nopo'korea'ta' bo'tipakpo sigpi' castiga mogka'ene. Oknopoe'hue' huag'e'eritaj Diosa kenpa'da castiga o'magka'apo. Oro' huaknopoe'eritanayo kenpa'da castiga egka'ta' tipakhue' mo'ika'ne.

³³ Ken Jesústaj okkahuehue' ee' aypo a'bapeya'po bo'kupopakpo adte pehue' ya'nepo yan'manige'ika', egomey pogomey. ³⁴ Diosa castiga kahue'dik ka'e'po be'api' huakka' aypotaj ee'nayo o'nen jakya'da yan'bapikati'. Do ijtia'kdepo nogda o'nonmadika'apone.

Diosen Nokirega o'manopo'toenok noga noga nogda nogda Diosen kika'dik o'ne Diosen huaknopoe'eria.

12 Diosen Nokirega o'manopo'toenok noga noga nogda nogda Diosen kika'dik o'ne Diosen huaknopoe'eria. Kenda e'manopoe'eta' ijpaki, egomey, pogomey.

² A'nenda huaknopoe'eri ehued ee'ted e'ketka' dios apakhue'dikda ee'tada opuda bo'pakika'uy. ³ Diosen Nokirega o'nopo'toenok "Jesús dakhue'da o'e," be'api' ahue'dikda o'ne. Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'to'ehue' o'enenok "Jesús Huairi o'e," be'api' ahue'dik o'ne. Kenda e'manopoe'eta' ijpaki.

⁴ Diosa o'pakpo nogda nogda e'kika' Diosen Nokiregyo'da nogtida e'ea'da bo'tihuapokika'ne. ⁵ Dios Huairitayo'da o'nigpeikapo nogpa' nogpa' e'ka' oro' aratbuttaj o'batihuapokikay. ⁶ Noga nogda nogda Diosen kika'dik ka'nike'po Diosada aya'tada o'batihuapokika'. ⁷ Aya' huaknopoe'eritada a'tihuapokikaya'po nogta'ti nogta'ti aya'tada huaknopoe'eritaj Diosen Nokirega

mo'nopo'tojika'po. ⁸ Nogte Diosen Nokirega o'batihuapoknok 'urua'da e'ka' e'nopoe' manmadika'dik o'nika'. Nogte Diosen Nokirega o'batihuapoknok Diostaj 'urua'da e'nopoe' on'manbatia'pakika'. Kenpa'ti e'manmadika' Diosa o'batihuapokika'. ⁹ Nogomeytaj Jesústaj huakka' huaknopoe' o'batihuapokika'. Kenpa'ti nogomeytaj konigti Diosen Nokireg o'batihuapoknok dakhue'taj bayarea'dik o'nika'apo. ¹⁰ Nogomeytaj Diosen Nokirega o'batihuapoknok konig Diosayo'da ka'dik o'ika'nig ka'dik o'nika'apo. Nogomeytaj Diosen Nokirega o'manopoe'eta'nok Diosen manbatia'pakika'dik o'nika'apo. Kenpa'ti nogomeytaj huamakie' Diosa o'tihuapokika'. Buttida huamanmadika'eria e'tiakpi' nama'da huamanmadika'eri e'tiakpi' makie'dik o'nika'apo. Nogomeytaj Diosen Nokirega o'batihuapoknok nogen hua'ate manbatia'pakika'dik o'nika'apo. Kenpa'ti nogomey Diosen Nokirega o'nopoe'eta'nok nogen hua'ate o'manpe'edepo opuden hua'ate konigti oa'. ¹¹ Ken konigga' iija'dey nogda nogda ka'dik o'ene Diosen Nokirega o'batihuapokika'nok. Nogtiada Diosen Nokiregayo'da o'batihuapokika'. Diosen Huanokiregada o'pakpo nogda nogda e'ka' nogtaj nogtaj o'batihuapokika'.

Aya' huaknopoe'eri konig nogso'tida o'nika'.

¹² Oro'en huasoda hua'i huaku huaba' nogda nogda e'to'ea'da nogso'tida o'ene. Konigti Cristoen huasod huakka' e'ea'da konig nogso'tida o'ene. Oro' huaknopoe'eri konig Cristoen nogso'tida o'ene. ¹³ Ken, oro' aya'da nogda nogda aratbutda o'epo judío aratbutpi' griego aratbutpi' huanaba'pi' huanaba' ehue'pi' bautiza egka'de'te Diosen Nokiregayo'da nogtiada mo'nopo'toenok nogtida huasod o'ene.

¹⁴ Nogtida huasod nogda nogda o'toe. Huaku o'toe. Hua'i o'toe. Huaba' o'toe. ¹⁵ "Huaba' huasod'en ehue' ij-jey," hua'ia'pi' ea'pi' aya'enda huasod o'e. ¹⁶ "Huakpo huasod'en ehue' ij-jey," huapeokapi' ea'pi' aya'enda huasod'en o'e. ¹⁷ Aya'da huasod huakpoyo'da ee'nayo sigpi' peehue'dik o'ene. Aya'da huasod huapeokyo'da ee'nayo sigpi' huirikhue'dikda o'ene. ¹⁸ Konig Diosa o'pakpo huasod o'ka'uyate. Kente akay' o'nopoe'epo huakpo huapeok hua'i huaba' huaku o'ka'uyate. ¹⁹ Huasod o'epo hua'i huaku nogda nogda to'e'dik o'e. ²⁰ Kenpa'ti nogda nogda ee'pi' nogtida huasod o'e.

²¹ "Ontaj pakhue' o'ene," a'dik e'ea'da huaba'taj huakpoa ahue'dik, o'e. "Ontaj pakhue' o'ene," a'dik e'ea'da hua'itaj huakua ahue'dik o'e. ²² Ken huasod'en katepi' sue'da huadak ee'pi' kentaj huakka' o'paki. ²³ Ken huasod'en katepi' sue'da 'uruda o'e e'nopoe'epi' 'uruda o'otika'ne. Kenpa'ti nog huasod'en katepi' tihuayahue'dik o'e o'nopoe'epo daka'da o'otika'ne. ²⁴ Nogta' huasod'ta' othue'dik o'ika'ne. Ken konig kika'dik ka'ne'po oro'en huasod'taj nogda nogda Diosa o'ka'uyate. Katepi' huasod'en dakhue' ee'pi' o'nopoe'epo daka'da to'e'dik o'ene. Ken konig huag'e' Diosa o'ka'uyate. ²⁵ Huakpopi' huaba'pi' hua'ipi' Diosa 'urua'da o'ka'uyatenok aya'da nogtiada o'kika'ne. Aya' huasod'en tihuapokika'dik o'ene. ²⁶ Nogta'tipi' huakpopi' hua'ipi' huaba'pi' kateta'pi' dakhue'da ee'nayo aya'da huasod

pai'da nopog'e'dik o'e. Nogtiada huaba'a huakpoapi' 'u-rua'da eka'nayo aya'da huaso' durugda e'dik o'ene.

²⁷ Ken oro'omey Cristoen huaknopog'eri o'epo Cristoen huaso' o'ene. Nogda nogda huakka'da ee'pi' Cristoen huaso' o'ene. ²⁸ Cristoen huaknopog'eritaj kan'batihuapokike'po sue'tada Diosa o'baktie'ea'uyate. Huakkuruda Cristoen huamata'moneritaj o'mata'mona'uyate. Botta'taj Diosen e'nopog' huamanbatia'pak-erikon o'baktie'ea'uyate. Bapa'takon huamanmadika'eritaj o'baktie'ea'uyate. Noga konig tiahuyahued o'neunhuahuika'nig huaka'erikon o'baktie'ea'uyate. Noga dakhue' ee' huabayarea'eri o'baktie'ea'uyate. Huatihuapokeri konig yagka' huamana'erikon o'baktie'ea'uyate. Nogen hua'ate huaapakkon o'baktie'ea'uyate. ²⁹ Cristoen huaknopog'eri huakka'da o'ne. Aya'da Cristoen huaknopog'eri suigda Cristoen huamata'moneri o'ne. Sue'da Diosen e'nopog' huamanbatia'pak-erikon o'ne. Sue'da huamanmadika'eri o'ne. Konig tiahuyahued o'neunhuahuika'nig huaka'eri sue'da o'ne. ³⁰ Dakhue' ee' Diosen huabayarea'eri sue'da o'ne. Nogen hua'ate sue'ada batia'pakdik o'ne. Sue'ada nogen hua'ate on'mapegedepo opuden hua'ate konigti a'dik o'ne. ³¹ 'Urua'da Diosen ogkika'nig yan'pakika'. Kenda huadak ee'pi' nogiti nogiti 'uruda e'kika' on'nigmadoya'ne. Kention aya'ada kika'dik mo'ene.

Di' yan'maika'.

13 Di' e'maika'taj daknana da o'e. Aratbuttaj di' maehue' e'ika'nayo nogda nogda nogen nogen hua'a do 'uruana'nada e'batia'pakika'nayo kenpa'ti konig Diosen huata'monerien hua'anig e'batia'pakika'nayo Diostehuapa' konig tambor e'pobitbitpa' kenpayo'da e'anig e'dik ijje. Kenpa'ti konig siroenpa e'bitbitte kenpayo'da e'anig e'dik ijje. ² Do Diosen hua'a e'manbatia'pakpi' aya'da Diosen iregireg e'nopog' do e'nopogepi' kenpa'ti aya'da aratbuten e'nopog' do e'nopogepi' kenpa'ti do huakka' yoknopogepo huakupa'taj ta'mona'dik ee'pi' do di' maehue' e'ika'nayo dakhuea'da e'dik ijje. ³ Aya'da do'hued katepi' ijmatogepo pai'da huag'eritaj i'bayokika'po kenpa'ti Cristotaj do'hued huaso' kan'nigbakpake' do'hua ena'nayo di' maehue' e'egada ken konig ea'nayo do'tehuapa' dakhue'da e'dik o'e.

⁴ Di' e'maika' konig o'e o'nonmadika'apone. Be'tapi' o'maepo ida bahuadiayahue' monika'po. Be'tapi' di' o'maepo matinepahui'ika'dik o'ika'apone. Be'tapi' di' o'maepo dig huahuayahue' mon'maika'. Di' o'maepo huairi ijje ahue' monika'. ⁵ Di' o'maepo oroayo'da huakka' o'nopojika'ne ahue' monika'. Di' e'maeada dakhuea' bahuahue' monika'. Di' e'maeada oro'enda pakhue' monika'. Di' o'maepo diayahue' mo'ika'. Dakhue' e'kuyte di' o'maepo bakkahuehue' ehue' monika'. ⁶ Noga dakhuea'da eka'nayo di' huamae'eria durugda ehue' o'nika'. Noga buttida e'ika'nayo di' huamae'eria durugda o'nika'. ⁷ Di' o'maepo nogomeytaj dakhuea'da ogka' e'bahuata' pakhue' o'epo di' huamae'eria huadak ogka'niga' oa' maknopog'e'dik o'ene. Kenpa'ti nogomey a'ti huadaka'da ogkaapopi' di' huamae'eri o'ma-

knopojika'ne. Di' o'maepo katepi' dakhue'da ee'pi' kenpa'da di' o'maepo batikhue' monika'.

⁸ Di' e'maika' kenpa'da o'unhuahuika'apo. Nogok Diosen hua'a manbatia'pakikahue'dikda o'neapo. Nogok nogda nogda aratbuten hua'ate batia'pakhue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogok huakka' e'nopog'eta' mepu'kehue'dik o'neapo. ⁹ Ken oyda suhuigda Diosen o'nopogene. Suhuigda Diosen hua'a o'manbatia'pakika'ne. ¹⁰ Jesus e'tiakte Diostaj aya' dakhupada o'nopogepone. Kenpa'ti konig oy suhuigda o'nopogepo o'kika'nig ona'ti konigti kahue'dikda o'egapone.

¹¹ Do huasi'po e'huag'oka' huasi'poa menpinig ijbati-a'pakika'uy. Huasi'poa on'nopojika'nig ijnopojika'uy. Huasi'poa on'pakika'nig ijpakika'uy. Huabokerek ijjedepo huasi'poa ijkika'uynig ijbatikuy. ¹² Konigti oyda Diosen sue'pi' huadak o'nopojika'ne oro'. Konig huakoktiahuytone'te sigda huadak o'tiahuyayika'nig konig oyda Diosen sue'pi' huadak o'tiahuyayika'ne. Nogoknayo Diosen 'uruada o'tiahuyayika'apone. Oyda suigda ijnopogey nogok aya'da ijnopogepoy. Dios do'taj aya'da meknopog'epa'aponok aya'da Diosen ijnopogepoy. ¹³ Diostaj oknopoeonhuahuika'po. Kenpa'ti konig Diosa oro'tehuapa' o'kika'aponig batikhue' oknopounhuahuika'po. Kenpa'ti batikhue' di' o'maunhuahuika'po. Kenpa'da di' e'maunhuahuika' huakka' Dios o'pak.

Diosa mo'nopo'tog'ek nogen hua'ate tiona'pakdik ee'nayo egkupopakya' kenoka' nogen hua'ate tiona'pakdik mo'et.

14 Di' e'maeta' yaderetpakika'. Diosen Nokirega mo'nopo'tog'ek nogda nogda Diosenyoda kika'dik e'huag' yan'pak. Diosen Nokirega o'manopog'epa'nok Diosen e'nopog' manbatia'pakdik mo'ene yan'nopogepo yan'pakika'. ² Kenomey nogen hua'ate ena'nayo Diostaj on'tiona'pakpo aratbuttehupa' manigahue' o'e. Aratbuten hua'ate ahue' o'nenok manpegehue'da o'nika'. Diosen nokiregayo'da nogen hua'ate o'manopog'epa'nok on'batia'pak. Kenda Diosyoda o'nopojika'nig on'batia'pak. ³ Nogen hua'ate ea'nayo huaknopog'eria nopenkahue' o'nepo kenomeyen hua'ateda Diosen e'nopog' e'manbatia'paknayo aratbut on'nopenka'po nogiti Diostaj o'noknopog'epo nogiti Diosta' on'pakapo kenpa'ti Diostaj on'nopo'durugpakapo. ⁴ Be'api' nogen hua'ateda Diostaj on'tiona'pakikapi' ke'nayo'da nogiti nogiti o'noknopojika'apo. Noganayo daka' Diosen e'nopog' on'manbatia'pakika'nok Diosen huabaktie'ea'eri Diosaj nogiti nogiti daka' o'noknopojika'apo.

⁵ Aya'ada opud nogen hua'ate a'dik ka'ne' kenda sue'da ijpaki. Opudomey aya'ada Diosen e'nopog' o'nen hua'ateda manbatia'pakika'dik ka'ne' kenda huakka'da ijpaki. Diosen e'nopog' e'manbatia'pakika'nayo nogiti on'maknopog'epa'ika'. Nogen hua'ate ea'nayo sue'da huadak o'e. Nogen hua'ate e'manmadika'te noga kenpa' oa' oro'en hua'ate e'ika'nayo huadakda o'e. Diosen huabaktie'ea'eri nogiti Diostaj daka' oknopojika'dik o'neapo. ⁶ Konigepo do nogen hua'ate opudtaj e'

manika'nayo Diosen e'kika' nopogehue'dik o'nene. O'-nen hua'ate Diosen e'nopog' e'manmadikika'nayo Diosen huakika' nopogehue'dik o'nene. Diosenba' e'manmadikika'nayo Diosen huakika' nopogehue'dik o'nene, egomey pogomey.

⁷ Huatoka'pu'a kenpa'ti guitarra daka'da batadi'keahue' ee'nayo katea' ya'et nopogehue'dik o'ene. Huatoka'pu' guitarraere noehue' o'nika'. ⁸ Sorotataa a'barakya'po yan'huati' huatoka'pu'te 'urua'da ea'nayo onokteteyo' aya'da hua'dik o'ne. Huatoka'pu'a nogpa'da ea'nayo a'barakya'po be'api' huahue'dikda o'ne. ⁹ Konigti opud nogen hua'ate e'manmadika'nayo huaknopogehue'eri peehue'da o'nepo peunkahue' o'nepo. Nogen hua'ate boa'po kenda bapokatayo'da mona'ne. ¹⁰ Indariyo huakka'nada hua'a o'ne. Aya' aratbutada huahue' hua'ada peehue'dik o'ne. ¹¹ Nogen hua'ata do nopogehue' ee'tada be'api do'taj batia'pakdik mo'ika'ne. Konig esoerida mo'epo. ¹² Konigepo nogda nogda Diosen 'urunanada a'kikaya'po Diosen Nokireg e'nopo'togeta' bo'pakika'po Diosen huabaktie'ea'eri nogiti nogiti kanoknopogehue'po Diosen Nokiregtaj yan'eretpakika'.

¹³ Diosen Nokiregā mo'nopo'togehue'eri nogen hua'ate e'manmadika'nayo ken hua'a nopogehue' ee'ada "Huaknopogehue'eri kenpa' ijjay huamana'kon be'tihuapok Dios," yan'tiona'pakika'. ¹⁴ Do'hua nogen hua'ate nopogehue' ee'ada e'tiona'paknayo do'hued nokiregā o'tiona'pak. Kenda huadik ijtiona'paknig nopogehue' ijjey. ¹⁵ Diosen Nokiregā me'nopo'togehue'eri nogen hua'ate ijtiona'pakika'apoy. Kenpa'ti oro'en hua'ate ijtiona'pakika'apoy. Kennayo nopenka'dik o'nika'apo. Diosen Nokiregā me'nopo'togehue'eri nogen hua'ate ijbatadi'kika'apoy. Kenpa'ti oro'en hua'ateken ijbatadi'kika'apoy. Aratbuta kennayo nopenka'dik o'nika'apo. ¹⁶ Opudada huakka'mona Diosen Nokiregā mo'nopo'togehue'eri nogen hua'ate bo'tiona'pakika'nig'a opudomey hua'atekon manahue' ee'nayo nog huaknopogehue'eri e'peehue' opudere, "Dakiti Dios," tiona'pakhue'dik o'neapo. Opudtaj nopogkahue'dikda o'neapo. ¹⁷ Nogen hua'ate 'urua'da mo'tiona'pakika'nig'a nogomey nopenkahue' o'nika'po nogiti Diostaj oknopogehue' o'neapo. ¹⁸ Nogen hua'ate donayo huakka'da tiona'pakika'dik ijjey. Opudomeynayo nogen hua'ate sue'da tiona'pakdik mo'ika'ne. Konigepo Diostaj dakiti ijjikay. ¹⁹ Diostaj a'batadi'keaya'po Diosen huabaktie'ea'eri egkupopakya' huaknopogehue'eri ijjimanmadika'po kan'nopogehue'eri opudbuten hua'ate huabanigā huadikyo'da ea'ta' ijpaki. Nog hua'ada aratbut nopenkahue'dik o'nenok huakka' huadik ea'ta' pakhue' ijjey.

²⁰ Huasi'po sue'da huadak o'nopogehue'eri konig huasi'po nopogehue' yanika'. Huasi'po dakhuea' e'kika' nopogehue' o'ne. Ken konigyo' yan'nopogehue'eri. Konig huatone' on'nopogehue'eri daka' yan'nopogehue'eri, egomey pogomey. ²¹ "In aratbuttaj nogen hua'ate ijjimanbatia'pakapoy. Nog aratbut nogbaya' do ijpaknok on'manbatia'pakaponig'a do'hued aratbuta peehue'da me'neapone." Dios Huairia oa'. Kenpa' Diosba'te o'

madoya'uyate. ²² Diosen Nokiregā huakka'montaj mo'nopo'togehue'eri nogen hua'ate e'mana'nayo huaknopogehue'eri nogiti tihuapokhue' mo'ika'apone. Diosa ke'poda castiga magka'dik o'neapo. Oknopogehue' huahue'eri nopogehue'eri o'neapo. Diosen Nokiregā mo'nopo'togehue'eri nogen hua'ate e'nopogehue'eri opud huaknopogehue'eri en'manbatia'paknayo opud nogiti oknopogehue'eri mo'neapone. Oknopogehue' huahue'erinayo e'peehue'ada Diosa ke'poda castiga magka'dik o'neapo oknopogehue'eri da o'nika'. ²³ Ken aya' Diosen huabaktie'ea'eri egkupopakya' nogen hua'ate aya'ada e'tiona'paknayo esoeripi' oknopogehue' huahue'eri e'kudnayo, opudtaj "huaseg o'ne," huahue'eri mo'neapone. ²⁴ Diosen Nokiregā huaknopogehue'eri mo'nopo'togehue'eri nogen hua'ate aya'ada e'manbatia'paknayo esoeripi' oknopogehue' huahue'eri on'kudpo mo'peepo nama'da dakhuea' ijkika'mey on'nopogehue'eri. Aya'da on'tiahuaydepo Apagba'kon on'peepo nama'da dakhuea' ijkika'mey on'nopogehue'eri. ²⁵ Kenomey dakhuea'da ijkika'mey huanopoya'da on'nopogehue'eri 'urua'da Dios o'ne on'batia'pakapoy. Kenpa'ti opudere Dios o'ika' on'da'apo.

Huaknopogehue'eri Diostaj yagkupopakpo 'urua'da yag'kikati'.

²⁶ In konig bo'kika'ne ijjay apoy, egomey. Bo'kupopakdepo opud sue'ada mo'batadi'kika'ne, nogā on'manmadikika', nogā Diosen e'nopogehue'eri on'manbatia'pakika', nogā nogen hua'ate on'manbatia'pakika' nogā konigā oa' on'mana'ika'. Kenda aya'da bo'kika'po huaknopogehue'eri nogiti moknopogehue'eri 'urua'da Diosen bo'kika'apone. ²⁷ Nogen hua'ate e'manbatia'paknayo kenigada botta' bapa'api' a'dik ka'ne. Nogti nogtiada kan'batia'pake' kenpa'ti nogā be'api' konigā oa' kan'mana'ike'. ²⁸ Egkupopakya' nogen hua'ate ea'nayo konigā oa' be'api' matiantahue'dik ee'nayo nogen hua'ate ahue' yanika'. Nogen hua'ate soatayo' yan'batia'pakika' kenpa'ti Diostaj soatayo' yan'tiona'pakika'. ²⁹ Diosen Nokiregā e'manopogehue'eri botta'a bapa'api' kan'dapake'. Menpa' buttida yadet. Nama'dapi' yadet. Nogā daka'da yan'mapeehue'eri yanda'. ³⁰ Nog huabokerektaj Diosa huaboa'da e'manopogehue'eri nayo ke'na o'manbatia'pakdenig'a kan'batike'. ³¹ Aya'da opudomey Diosen Nokiregā mo'manopogehue'eri denok yan'manbatia'pakti'. Nogti nogtiada yan'manbatia'pakika'. Aya'da huaknopogehue'eri kan'manopogehue'eri kenpa'ti Diosen kan'eretpake'po yan'manbatia'pakika'. ³² Kenomey Diosen Nokiregā e'manopogehue'eri manbatia'pakdik o'nepo e'paknayo kenpa'ti nogā e'manbatia'pakte daka'da nigika'dik o'neapo. ³³ Konigepo e'kupopakya' onokteyo' yan'batia'pakika' Diosanayo manahue' o'ne. Nogti nogtiada e'niga'pakta' Diosa o'pak.

³⁴ Noga' noga' Diosen huabaktie'ea'eri Diostaj ogkupopakpo ettone'omey batia'pakhue' ka'nike'. ³⁴ En'batadi'keate mogkupopakpo ettone' soatayopi' batia'pakhue' ka'nike'. Konig Apagba'a o'mana'ika'nigda huatogetaj nigpeika'dik o'ne. ³⁵ On'batadi'keate opud egkupopakya' ettone' e'batia'paknayo dakhue'da o'ne.

Konigepo ettone' huatoe'taj katea' yaa' enatuta' e'pak-nayo hua'en jakyo yan'tiakdepo katea' yaa' ka'nonike'.

³⁶ Oro'omey Jesucristoen huadak hua'a huakkuruda o'pee'uy nopoe'hue' yanika'. Oroyo'da huadak hua'a o'nigpeikay nopoe'hue' yanika'. Nogomey kenpa'ti Diosen hua'a on'e'uyate. Yan'nopoika'. ³⁷ Diosenba' manmadika'dik ijje' kenpa'ti Diosen Nokirega me'nopoe'ene kenda be'api' e'nopoika'nayo kenda do Pabla on'nigmadoya'nig Jesusen hua'a o'e, kan'nopoike'. ³⁸ Konig do on'nigmadoya'nig kenomey huamanmadika'eria e'nopoe'ta' pakhue' ee'nayo ke'-nen hua'a peehue'dik yanikati'.

³⁹ Diosen e'nopoe' a'manopoe'aya'po yaderetpakika'. Noga nogen hua'ate ea'ta' en'paknayo kee' man-ahue'dik yanika', egomey. ⁴⁰ Nogen hua'ate a'dik ee'pi' onokteteyo' ahue' yanika'. Ona'ti ona'ti nogda nogda 'urua'da kika'dik mo'ene. Aya'da huadakayo' kika'dik mo'epone.

Cristo e'bueyada o'noyhuaduyate.

15 Kenda yan'diknopoika' oydakon ona'ti o'non-a'ne, egomey, pogomey. Opu'dtaj a'manoean-huahuikaya'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. O'non-a'uy nok opudā moknopoe'uy. Kenpa'ti daka'da moknopoika'ne. ² Moknopoika'nok Diosa dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne kenpa'ti onte'ti mo'noean-huahuika'apone daka'da eknopoika'nayo. Daka'da oknopoikahue' ee'nayo onte'ti noeanhuahuikahue'dik mo'epone.

³ Kenda Diosa me'nopoe'aynig huakkuruda opudtaj o'nonmadika'uyne. Konig Apagba'te Cristotaj o'ti-madoya'uyatenig konigti oro' dakhuea' o'kika'nok Cristo mo'nigbuey'uyatenig o'nonmadika'uyne.

⁴ Egkubarakka'de'te bapa' huame'noe e'tipokde'te konig Apagba' oa'uyatenigda konigda Diosa Cristotaj o'noyhuada'uyate. ⁵ Cristo o'noyhuaddepo Pedrotaj o'huahua'po o'huahuay'ea'uyate. Nogok doce Cristoen huamata'moneritaj Jesusa o'bahuahuay'ea'uyate. ⁶ Nogok onteteyo' quinientos huama'buya Jesus'taj on'ti-ahuay'uyate. Onen' kenomey huakka'mon bueyhued o'ne. Nogte on'mabuey'uyate. ⁷ Nogok Jacobotaj Jesusa o'huahuay'ea'uyate kenpa'ti aya'da Cristoen huata'moneritaj o'bahuahuay'ea'uyate.

⁸ Jesús do'taj kenpa'ti ta'pota'da be'huahuay'uyne. Do nogpa'da ta'pota'da ijnopo'korea'uy. ⁹ Nog Cristoen huata'moneri huadakda o'ne. Donayo dakhue'mon ijje'y. Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe'eritaj dakhuea'da ijmagkika'uy nok do'taj Cristoen huata'moneri dikkahue'dik o'nene. ¹⁰ Diosa me'tinepahui'po bekkahuea'uy nok Cristoen huata'moneri ijje'uy. Nama'da okkahueahue' me'uyne. Nogomey Diosen sue'da ogkika'uy. Donayo huakka'mon Diosen ijikikay. Do'huada kikhue' ijje'po Diosa do'taj me'nopo'toenok ijikikay. ¹¹ Nog Cristoen huata'moneria doapi' Cristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakuynok opudomey moknopoe'de'uy.

Cristotaj huaknopoe'eri en'bueyika'tada nogok Diosa o'manoyhuada'apo.

¹² Cristo huakudaka'da ee'ada o'noyhuaduy. Oro'a o'manbatia'pakikay. "On'bueypo noyhuadhue' o'nika'apo." Mena'po sue'ada kenpa' boa'ika'.

¹³ On'bueydepo noyhuadhue'dik ee'nayo Cristokon noyhuadhue' ya'ey'uyet. ¹⁴ Cristo noyhuadhue' e'uy-nayo oro' huadak hua'a nama'da o'manbatia'pakikayet kenpa'ti opud Cristotaj nama'da moknopoikayet.

¹⁵ Cristo noyhuadhue' e'uy'nayo oro' Diosen nama'da huamanbatia'pakeri o'ika'yete. Dios Cristotaj o'noyhuada'uyatenig oro'a o'nonbatia'pakika'uy. Ken en'bueyada noyhuadhue'dik buttida ee'nayo Cristokon noyhuadhue' ya'ey'uyet. ¹⁶ E'buey noyhuadhue'dik ee'nayo Cristokon noyhuadhue' ya'ey'uyet. ¹⁷ Cristo noyhuadhue' ee'nayo nama'da Cristotaj moknopoe'ayet-nig'a kenpa'ti dakhuea' e'ka' mo'toe'ayetnig'a. ¹⁸ Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe'eri on'bueydepo kenpa'da yan'buey'ayetnig'a. ¹⁹ Oyda o'noepoed oro' Cristotaj nogok noyhuadhue'dikda ee'nayo pai'nanada o'eyetnig'a.

²⁰ Cristo e'bueyada o'noyhuaduyate. Buttida ijje'y. Cristotaj huaknopoe'eri e'mabueyada on'manoyhuada'apo. Cristo huakkuruda o'noyhuaduyate. ²¹ Nogti-da huabokerek Diostaj nigpeehue' o'epo huakkuruda o'buey'uyatenok oy aya'da on'mabueyika'. Konigti nogtida huabokerek huakkuruda o'noyhuaduyatenok aya'da noyhuaddik ya'neapet. ²² Aya'da aratbut Adänen adhuea' huasi'poen o'nepo on'mabueyika'apo. Kenpa'ti aya'da Cristoen huanigpeika'eri onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. ²³ Huakkuruda Cristoa o'noyhuaduyate. Nogok Cristo e'tiakte aya'ada Cristoen huaknopoe'eri on'noyhuada'apo. ²⁴ Kenoka' kene'huaya' huame'noe o'edeaponok gobierno huairitaj, huan-topataj, kurud huairitaj Cristoa kenpa'da o'mabatika'deapo. Apag Diostaj aya'da huaknopoe'eritaj Cristoa o'bayokapo. ²⁵ Cristoen taka'taj aya'tada maenhued ee'ted Cristoa huairi e'dik o'ika'apo. ²⁶ E'bueyika' Cristoen kene'huaya' taka' o'e. Ta'pota'da e'bueyika' o'batika'apo onte'ti aratbut bueyhue'dik o'nika'apo. On'noeonhuahuika'apo. ²⁷ Aya'ada Cristotaj nigpeika'dik o'nika'apo. Diosa o'mana'uyate. Aya'ada Cristotaj nigpeika'dik o'nenig'a Diosayo'da nigpeehue'dik o'e. Diosa o'mana'po Diosayo'da Cristotaj nigpeehue'dik o'e. ²⁸ Do'hued Huasi'poa aya'tada manika'dik o'e. Diosa o'mana'uyate. Kenoka' aya'ada Cristotaj on'nigpeedepo Cristo Diosen Huasi'po o'epo Diostaj o'nigpeika'apo. Ayedda huairi Dios o'ika'apo.

²⁹ Nogiti in yan'nopoe': Sue'ada aratbut e'bueytaj bautiza on'magkika'. ¿Mena'po kenpa' yag'kika'? ¿E'buey noyhuadhue' ee'nayo mena'po nogomey e'bueytaj bautiza yan'magkika'?

³⁰ ¿E'buey noyhuadhue'dik ene'nayo mena'po oro'taj kirigayo' e'arakta' bo'tipakika'ne? ³¹ Aya'da huame'noe kirigayo' do'taj e'arakta' men'tipakika'ne. Buttida ijje'y. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj daka'da moknopoika'nok, durugda ijje'y, egomey pogomey. ³² Do Jesusen huadak

hua'a ijmanmadikika'nok Efeso oknopogehue' huag'eria konig ojpai' toyahuehue'dik huag'eria digā' me'nogkika'uyne. En'buey noyhuadhue'dik ene'nayo nama'da pai'da ijnopo'eayetnig'a konig o'da'ika' mon'bape' mon'mamai' mon'durugpak eme'te o'bueyapone.

³³ Nog aratbuta nama'da e'da'nayo peehue' yanika'. "Huadakta huaka'eri dakhuea' huaka'eriere e'ika'nayo huadak huaka'eri onte'ti dakhuea'da ogkika'apo."

³⁴ Yan'nopo'yarea'. Dakhuea' e'ka' yan'batik. 'Urua'da Diostaj yag'kika'. Opud sue'ada Diostaj oknopogehue' mo'ika'ne. Opud me'pukdik ka'nike'po kenda ijjay.

¿Monig e'bueyomey yan'noyhuadapet?

³⁵ ¿Monig e'buey yan'noyhuadapet? ¿Monigso' ya'neapet? Be'api' yan'da'apet. ³⁶ Konig a'ay' nopogehue' e'egada yan'da'apet. Huakid e'batuke'onig aratbut huakudaka'da g'nika'. Huakid e'batuke'te huakpi o'ti-bodepo huakidnayo para'dik g'e. ³⁷ Ken e'batuke' huakidy'o'da g'e, toketkidpi' katekidpi'. Huakpi e'kerekte huakid konigti ehue' o'ika'. ³⁸ Konig Dios o'pakpo nogti nogti huakidtaj huakiden nogso'dakon o'ka'uyate. ³⁹ Nogda nogda huaso' Diosa o'ka'uyate. Aya'da huaso' konigti ehue' g'ne. Aratbuten huaso' g'e. Ojpai' nog huaso'da g'ne. Bakoy nog huaso'da g'ne. Biig nog huaso'da g'ne. ⁴⁰ Kurudyo huag'erien huaso' on'tojika'. Huadariyo huag'erien huaso' on'tojika'. Kurudyo huag'eri 'urunanada g'ne. Huadariyo huag'eri 'uruda g'nepo nogpa'da g'ne. ⁴¹ Niokpo jeyda o'ika'. Puugnayo sigda jey o'ika'. Siokpo suhuigda jey o'ika'. Nog siokpoa jeymon g'nika'. Nogda nogda siokpo nogpa' nogpa' jeymon g'nika'. ⁴² Konigti huaso' on'bueydepo e'kubarakka'de'te para'dik g'ne. Nogpa'da on'noyhuadapo. Onte'ti bueyhue'dik g'nika'apo. ⁴³ Kenpa'ti huaso' kubarkya' dakhue'da g'ne. 'Urua'nanada Diosa o'manoyhuadā'apo. Huaso' kubarkya' teyhue'da g'nika'. E'noyhuadā'de'te teyda g'neapo. ⁴⁴ Aratbuten huaso'da on'kubarakka'po nokireg huaso'da on'noyhuadapo. Aratbuten huaso'da g'nika'. Kenpa'ti nokireg huaso'dation g'nika'.

⁴⁵ "Adán huakkuruda huabokerek g'uyate. Diosa o'noea'nok o'noe'uyate." Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate. Cristonayo konig nog Adán huata'poeri g'epo o'manoea'po kenpa'ti onte'ti o'manoeanhuahuika'apo. ⁴⁶ Huakkuruda oro'en huaso' o'toene. Nogok nokiregda huaso'kon o'tojika'apone. ⁴⁷ Huakkuruda huabokerek soroktaj e'ka' g'uyate. Sorokte huajika' g'uyate. Nogokda Jesús Huairi kurudya' o'tiakuyate. ⁴⁸ Aya'da huabokerek huadrieri konigti Adán g'nika'. Soroktaj e'ka' g'ene. Aya'da Cristoen huaknopog'eria konig Cristoen huaso' on'toegapo. Konig kurudyo huag'erien huaso' on'tojika'apo. ⁴⁹ Diosa soroktaj Adántaj o'ka'uyate. Oro' Adánonigti g'ene. Cristo kuruderi g'epo mo'nigtiakuyate. Cristonigti g'egapone.

⁵⁰ Aratbut huadrieri huaso' huaay'ere idada on'bueyapo. Konigepo Dios Huairiere ehue'dik g'neonhuahuika'apo, ijjay, egomey, pogomey. ⁵¹ Kenda Diosayo'da sohuatayo' o'nopojika'nig kenda ij-

manopogē'apoy. Oro' aya'da bueyhued e'epi' aya'da nogpa'da o'egapone. ⁵² Nogok Diosen huatoka'pu' ta'pota'da en'toka'te a'timon konig ekposikatupa' idada o'manoyhuadā'apo. Nogpa'da o'egapone. E'buey'uy kenpa'da o'manounhuahuika'apone. Ona'ti bueyhue'dikda o'egapone. Oro' aya'da nogpa'da o'egapone. ⁵³ Oro'en huaso'nayo bueydik o'ika'ne. Nogda huaso' toedik o'egapone. Konig parahue'dik kenpa'ti bueyhue'dik e'dik o'egapone. ⁵⁴ Oro'en huaso'nayo bueydik o'ika'ne. Nogok nogda huaso' o'toegapone. Parahue'dik kenpa'ti bueyhue'dikda o'egapone. "Urua'da Diosa o'manoea'nok ona'ti bueyhue'dikda o'egapone," Diosba'a kenpa' oa'. Nogok ken konigda o'egapo. ⁵⁵ Oro' Cristoere o'noeonhuahuika'po pai'da nopo'ehue'dik o'egapone. Onte'ti bueyhue'dik o'egapoy. ⁵⁶ Dakhuea' o'ka'po bueydik o'enig'a, Moisésenba' nigpeikahue'dik o'epo dakhuea' o'kika'uynig'a, ⁵⁷ Jesucristo Huairi oro'taj mo'nigbuey'uyatenok 'uruu'da kika'dik o'ika'ne kenpa'ti kenpa'da bueyhue'dik o'egapone. Konigepo "Dakiti Dios," ona'ika'ne.

⁵⁸ Konigepo Jesús Huairienyo'da daka' mogkika'. Kirigayog' daka' mogkika'. Nogiti nogiti daka' mogkika'. Batikhueada mogkika'. Jesústaj moknopogepo Diosen bokika'po nama'da kikhue'dik mo'ene.

Pai'da huama'buy huaknopog'eritaj huakupe a'bayokya'po yan'manigika'.

16 Jerusalényo pai'da huama'buy huaknopog'eritaj huakupe a'bayokya'po yan'manigika'. Konig Galacia huadaribayo huaknopog'eritaj ijmana'uynig opud konigti yan'manigyā'ika'. ² Aya' huame'noe ibaa'po huakupe e'ika' domingote suepi' yan'manigyā'ika'. Huakka' e'toeg'nayo sue'da huakka' yan'manigyā'ika'. Do e'tiakte dakhuapa huakupe e'manigyā'de' ya'egapet. Onte'ti onte'ti "beyok" manahue'dik mo'ika'apet. ³ Do e'tiakde'te huakupe kan'tohue'po sue'da huabokerektaj opudā' e'baktie'ea'de'te Jerusalényo ijmata'mona'apoy. Opuden huakupe mo'manigyā'ika'nig on'tohua'apo. Kenpa'ti beroba'te kenda ijmanigmadoya'aponig on'tohua'apo. ⁴ Do hua'dik e'g'nayo kenomeyere ijhua'apoy.

Nogyon nogyon ijhua'eapoy, Pabla o'ayate.

⁵ Ijhua'udhuahua'po Macedoniabayo do a'bata'huadunya'po pokdik ijjeapoy. Nogok Corintoyo huakka' jakyo ijhua'apoy. ⁶ Opudere ijhue'da ijika'apetpi'. Uua' huaka'ok ijika'apetpi'. Opudere ijjundero meyopi' ehua'te tihuapokdik o'neapone. ⁷ Huapokateda e'tiahuyata' pakhue' g'nene. Diosa e'paknayo opudere ijhue'da ijika'apoy ijnopogey. ⁸ Iyo Cristoen huadak hua'a manmadikika'dik ijje. Huakka'ada e'nopo'korea'ta' on'paknok kenpa'ti huakka'ada Cristoen huadak hua'a pakhue' g'nika'nok. Iyoda Efesoyo Pentecostés fiestate ijpokanapoy.

¹⁰ Timoteo opudte e'tiaknayo 'uruu'da yan'toeti'. Do e'kapa'ti Diosen o'kika'nok 'uruu'da yan'toeti'. ¹¹ "Timo-

teo dakhue'da o'ē." Huaahue' yaneti'. Do'te Timoteo ehua'te yan'tihuapokti'. Nogma'buyere o'nigey.

¹² "Corinto huaknopōē'eritaj a'bata'huadeya'po nogma'buyere yahuati'." Apolostaj digā'da ena'tada oynayo huahue'dik o'ēpo. Nogok hua'dik o'ēpo o'hua'apo.

Ta'pote kene'huaya' saludo Pabloa o'madikta'mona'uyate.

¹³ Cristo o'tiakaponok daka' ya'nonmabo'ika'. Diostaj daka'da yanoknopōika'. Oknopōebatihue' yanika'. Huabokerekonig me'pukhue' yanika'po. Diosen teyda ya'g'kika'. ¹⁴ Aya'da ya'g'kika'po di'da yan'maepo ya'g'kika'.

¹⁵ Estéfanos huatoēere huasi'poere Acaya huadaribaya' huakkuruda Cristotaj o'noknopōē'uyate. Cristoen huaknopōē'eritaj kenpa'da on'batihuapokika'. Oy opudtion kenpa' mo'nopōene. ¹⁶ Estéfanosomeytaj yan'nigpeikati'. Kenpa'ti Estéfanosen huatihuapokeritaj yan'nigpeika'. ¹⁷ Estéfanos Fortunato Acaicoere on'tiak-

me'nok ijdurugpaki. Opud aya'da tiakhue'dik mo'ēnok kenomeynayo e'tiakte ijdurugpaki. ¹⁸ Diostaj nogiti eknopōē' montihuapokme'ne. Opudtaj konigti bo'tihuapokme'ne. Kenomey huadakda o'gkika' yan'maknopōika'.

¹⁹ Asia huadaribaya' Diosen huabaktie'ea'eri huakupopakeria saludos on'dikta'mona'. Aguila Priscilaere kenpa'ti kenomeyen jakyo huakupopak-eriere saludos on'dikta'mona'. Jesús Huairia o'paknok saludos on'dikta'mona'. ²⁰ Aya' huama'buyada saludos on'dikta'mona'. Huayahuaya di'da yan'maepo yan'mabajbajti'.

²¹ In saludo hua'a huadik ijdikta'monay. Do Pabloa do'huedba'ada ijmadoyay.

²² Be'api' Jesucristo Huairitaj di' ehue' eē'nayo Diosa kenpa'da castiga kamagkike'. "Oro'en Huairi katiake'." Ijjay.

²³ Jesucristo Huairia opudtaj daka' mo'tojke'. ²⁴ Cristo Jesús me'nopo'tōenok opudtaj di'da o'nika'ne.

2 CORINTIOS

Pablo Corinto huaknopogē'eritaj o'manigmadoya'uyate.

1 Do Pablo ijje. Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Huama'buy Timoteoere ijje'po on'nigmadoya'ne. Corinto huakka' jakyo Cristoen huaknopogē'eri kenpa'ti Acaya huadaribayo Jesucristoen huaknopogē'eri mo'ene. Diosa boktie'ea'uyatenok Diosen mo'ene. Opudomeytaj on'nigmadoya'ne. ² Dios oro'en Apag o'epo Jesucristo Huairiere opudomeytaj daka' montihuapokike' kenpa'ti opudtaj daknopo'a da mo'nopo'noeyike'.

Pablo pai'da o'nopo'unhuahua'uy.

³ Urua'da o'e Dios. Apag Dios oro'en Huairi Jesucristoen hua'oj o'e. Oro'omey huaknopogē'eritaj mo'tinepahuika'po oro'omey huaknopogē'eritaj mo'noeynoeyike'. ⁴ Menokapi' oro' pai'da e'nopo'ete Diosa mo'nopo'durugpaka'ika'ne. Ken nogomey pai'da e'nopo'enayo nogomeytaj nopo'durugpaka'dik a'eya'po oro' pai'da e'nopo'ete Diosa oro'taj mo'nopo'durugpakika'ne nogomeytakon konigti manopo'durugpaka'dik o'ika'apone. ⁵ Cristo huakka' pai'da mo'nignopo'uy nok oro'kon konigti Jesucristotaj oknopojika'po pai'nanada o'nopo'unhuahuika'ne. Jesucristotaj oknopojika'nok Cristoa mo'nopo'toepo huakka' mo'nopo'durugpaka'ika'ne. ⁶ Diosa opudomeytaj kamanopo'durugpaka'ike'po kenpa'ti opudomeytaj Diosere kamanoeanhuahuike'po oro'a pai'da on'nignopo'ika'ne. Oro'a pai'da e'nopo'ete Diosa oro'taj mo'nopo'durugpaka'ika'ne. Konigepo opudomey konigti pai'da e'nopo'enayo konigti Diosa mo'nopo'durugpaka'apone, mo'noeanhuahuika'apone. Diostaj moknopogepo mo'nignopejika'po oknopogebatikhue'dik mo'ika'apone. ⁷ Konig oro' pai'da o'nopo'ikay opudkon konigti pai'da mo'nopo'enok Diosa opudomeytakon daka' mo'nopo'durugpakika'apone. Oro'a kenpa' daka' o'nopogey.

⁸ Asia huadaribaya' dig'a pai'da o'nopo'unhuahuamey. Kenda yan'nopogē', egomey pogomey. Cristotaj oknopogēnok dig'a da mogkame'ne. Ehue'da o'egapoy o'nopogemey. ⁹ Oro'taj bo'arakapet nama'da o'nopogeme'nig'a. Diostaj nogiti oknopogē'dik a'eya'po digada pai'da o'nopo'emey. Diosanayo e'bueytaj noyhuada'dik o'e. Oro'nayo huata'da noyhuada'hue'dik o'ene. ¹⁰ E'bueyaytada Diosa bo'tiokame'nok bueyhue' o'emey. Oydation Diosa bo'tioka'ne kenpa'ti bo'tioka'apone. Oro'taj bo'tiokadhuahuika'apone daka' o'nopogey. ¹¹ Pablotaj yabatioka', Dios, yan'tiona'pakika'.

Kenda opudomey e'nigtiona'pakika'nayo Diosa oro'taj daka' bo'tiokika'apone kenpa'ti 'uruu'da mogkika'apone. Kenpa'ti huakka'ada Diostaj dakiti o'nona'apo.

Corintoyo Pablo ehuata' e'pakada huahue'dik o'uyate.

¹² Nog aratbutere huadakda ijkika'mey. Opuderenayo nogiti huadakda o'kikame'ne. Kenpa'ti sigpi' engaña magkahue'da ijje'po 'uruu'da o'nigkikame'ne. Kenda do'huednopoya'da ijnopogepo durugda ijikay. Diosen Nokirega be'tihuapokika'nok daka' ijikay. Do'ada ijnopogepo kahue' ijikay. Konig Diosa me'nopog'a' nok daka' ijikay. ¹³ Huakka' huadikda opudtaj on'nigmadoya'uyne. Kenda opudomeya' aya'da huadik tihuaydik ka'ne'po kenpa'ti nopenka'dik ka'ne'po opud Corinto huaknopogē'eritaj on'nigmadoya'uyne suhue'ada mo'nopoenkame'ne. Opud aya'da huadik e'nopoenka'ta' do Pabla on'tipakne. Ken huame'noe oro'en Huairi Jesús e'tiakapote Pabla daka' monmadikikame'ne opud durugteda mo'nopogepet kenpa'ti opud 'uruu'da Jesús'taj moknopojika'po mo'nopo'yare'uy, konigepo do opudomeytaj durugda on'toepone.

¹⁵ Kenda daka' ijnopogey. A'madurugpakaya'po opudtaj botta'a' e'bata'huade'ta' e'pakada Macedoniayo ijhua'po Corintoyo ijpokpo opudtaj ijbata'huadunapoya' ijnopogeme'nig'a kenpa'ti nogok Macedoniaya' ijtiakpo onte'ti opudtaj ijbata'huadunapoya'. Onte'ti ijbata'huadepo e'ta'huadunde'te Judea huadaribayo do'taj ta'mona'dik o'neapet. Nama'da ijnopogē'uy. ¹⁷ Kenda buttida ijnopogē'uy nig'a. Huahuedaded ijnopogepo nama'da nopogehue' a'ey' ijnopogē'uy nig'a. Konig oknopogehue' huagē'eria nogpa' nogpa' oda'ika' donayo nogpa' nogpa' ahue'dik ijikay. ¹⁸ Diosa do'taj daka' o'nopojika'. Do nogpa' nogpa' ahue'dik ijikay. ¹⁹ Kenpa'ti Jesucristo Diosen Huasi'po nogpa' nogpa' ahue' o'ika'. Buttida oa'ika'. Jesucristoen huadak hua'a Silvano Timoteoere opudtaj o'nonmadikikame'ne. ²⁰ Ken kenpa' Cristoa o'ka'apo kahued e'etted Diosa huakkuruda Cristotaj buttida o'huaa'uyate. Konig Diosa buttida o'huaa'uyatenig Cristo o'tiakdepo o'kadhuahuika'uyate. Aya'da Diosen hua'a buttida o'ika' Cristoa o'manopogē'ika'uyate. Konigepo "Dios 'urunanada o'e," Jesucristotaj oknopogepo buttida oa'ikay. ²¹ Oro'omeya' Diostaj daka' eknopogē' oknopogebatikhue'da ka'ne'po Diosa oro'taj bo'tihuapokika'ne. Diosa bo'tihuapokika'nok daka' Cristotaj oknopojika'ne. Okbatikhue'da oknopojika'ne opudomeyere. Opudtaere

Diosen Nokirēga mo'nopo'tojika'ne. Diosa oro'taj mo'baktie'ea'uyne. Kenda Diosen Nokirēga mo'nopo'ēa'ne oro'taj. Kenpa'ti Diosen o'ey, kenda Diosen Nokirēgakon mo'nopo'ēa'ne. Diosen Nokirēga mo'nopo'tōenok Diosere Diosensi'po oro' o'ēpo durugnanada o'unhuahuika'apone daka' o'nopo'jika'ne.

²³ Opuđ Corinto huaknopōē'eriēre dakhuea' huakika'eri o'nepo Diostaj nopo'koreahued o'nika'nok ighua'nanada e'manata' pakhue' ijje'uy. Buttida o'nona'ne. Diosapi' buttida meknopōene. ²⁴ Opuđ Diostaj daka' moknopōenok konig opud oknopōē'dik mo'ene e'manata' pakhue' o'nene. Diostaj opudā nogiti kamadurugpake'po opudtaj e'mantihuapokikata' o'paki.

2 Onte'ti opudtaj e'ta'huadenhuahua'ta' e'pakada onte'ti opud pai'da e'dik mo'ēnok onte'ti opudēbayo huahue' ijje'apoy ijnopōē'uy. ² Doa opudomeytaj e'huatiaknayo huiyokada e'mana'nayo pai'da e'dik mo'ēnok. Pai'da mo'ēpo do'taj durugpakahue'dik o'nenok. ³ A'nenda o'nigmadoyame'ne. Dakhuea' huaka'eritaj yanorōka'de' on'nigmadoyame'nok do ijtiakdepo huiyokada manahue'dik ijje'apet. Kenpa'ti opud pai'da ehue'dik mo'ēapet. Opuđanayo do'taj durugda me'nea'. Opuđ Diostaj e'nigpēē'nayo durugda ijje'apoy. Do durugda eē'nayo opudkon durugda mo'ika'apone. ⁴ Opuđomeytaj pai'da nopo'ēahue' a'maeya'po on'nigmadoyame'ne. Opuđtaj huakka'da di'da mo'ene e'manopōē'taj ijpakpo pai'nanada o'noknopō'ēpo opudtaj on'nigmadoyame'ne.

Dakhuea' huaka'eritaj yanokkahueati' Pabloa o'mana'uyate.

⁵ Opuđomey huaknopōē'eria nogtiada dakhuea' o'ka'uynek opud suhue' moke'uynek. Do'takon suhue'da me'ēa'uyne. Aya'tada opudtanayo suhue' mo'ēa'uyne. Ke'na dakhuea' huaka'eria suigpi' pai'da mo'ēa'uyne. ⁶ Ken dakhuea' huaka'eritaj opud huaknopōē'eriomeyā castiga mogka'deme'ne. Kenpa'da moname'ne. Nogiti dakhuea' onahue' yane'. ⁷ Ke'na o'nopo'korea'denok oy yanokkahueati' kenpa'ti yan'noeynoeyti'. Kentaj okkahueahue' eē'nayo kenpa'da suhue'da o'unhuahuika'apo. ⁸ Konigepo "Di'da o'ene," kentaj onte'ti ya'nonati'. Kenda digā'da o'nona'ne. ⁹ Do'taj menpa' e'nigpē'ikata' yanpakikaapet a'nopōēya'po opudtaj on'nigmadoya'uyne. ¹⁰ Be'tapi' opudomeyā bokkahuea'de do'huakon ijbakkahueay. Be'api' do'taj dakhuea' egka'nayo kentaj yokkahueay. Opuđomey daka' Diostaj kan'nigpē'ike'po kentaj yokkahueay. Cristoen huakpoteda yokkahueay. ¹¹ Toto huairia oro'omeytaj engaña e'magkikata' digā' o'eretpakika' o'nopōene. Nama'da kahue' ka'nike'po ken huabokerektaj yokkahuea'demey.

Pablo Troas huakka' jakyo o'unhua'po o'mepu'kudhua'uyate.

¹² Cristoen huadak hua'a a'manmadikanhuaya'po Troasyo huakka' jakyo yokyemey. Ikyēdepo Cristoen e'

manbatia'pakte huakka'ada e'pēeta' on'pakme'. Huairi Cristoen huadak hua'a huakka' manbatia'pakdik e'ēada ¹³ oro'omeyen huama'buy Titotaj huahuayhue' ijje'po ijme'pu'kudhua'po, "ijhua'apoy," ijmananpo ijbakhua'mey. Macedonia huadaribayo ijhua'mey.

Cristotaj oknopōjika'po toto' huairitaj sigpi' pēehue' o'jika'ne.

¹⁴ 'Urua'da Cristoa mo'nigkika'uyate oknopōēpo kenpa'ti o'nigpējika'nok Diosa bo'tihuapokika'nok toto' huairitaj sigpi' pēehue' o'jika'ne. Jesucristotaj oknopōēpo kenpa'ti o'nigpējika'po meyo'pi' ohua'ika'po Jesucristo 'uruda o'ē o'manopōēa'ikay. Konig e'huirikonig o'nepo huabada Cristo 'uruda o'ē on'nopo'jika'. 'Uru'huiēda Diosa bo'tihuapokika'nok konigepo "Dakiti Dios" ona'ikay. ¹⁵ Cristotaj huaknopōē'eri Diosere on'noeonhuahuika'apo. Cristotaj oknopōēhue' huāē'erinayo kenpa'da on'mabueyapo. Diosere noeonhuahuikahue' o'neapo. Diosa o'paknok aya'tada Cristo Diosen 'urunanada huamanopo'yarea'eri o'ēnig oro' e'manbatia'pakika'tada sue'da huakka' oknopōēhue' o'nepo kenpa'da on'mabueyapo. Diosere noeonhuahuikahue' o'neapo. ¹⁷ Huakka' huakupeta' on'pakpo huakka' nogyo nogyo on'hua'epo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'. Oro'nayo ken konig kahue' o'ikay. Diosa oro'taj mo'ta'mona'uynek Jesucristotaj o'nigpējika'po daknopoda Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakikay.

O'matinepahui'po Jesucristoa Diostaj o'nigpēpo oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate. Kenda Diosa huaboa'da o'manopōēa'de'uy.

3 Kenda o'nona'denig donayo huadakda ijje' onahue' o'nene. Kenpa'ti "Pablo huadakda o'ē. Buttida o'manmadikika'." Be'api' e'nigmadoyaba' opudtaj nigta'monahue'dik mo'ene. Kenpa'ti "Pablo huadakda o'ē. Buttida o'manmadikika'." Opuđ men'nigmadoya' do'a onahue'dik o'nene. Sue'ada ken konig e'nigmadoyaba' beroba' on'pakika'. ² Do daka' Jesucristoen huadak hua'a opudomeytaj o'nonbatia'pakonhuahua'uynek opudomeyā Diostaj mo'nopo'korea'depo huaboa'da Jesucristotaj mo'nigpējika'po 'uru'ada bo'kika'uy. Aya'ada nogya' nogya' opud Corinto huaknopōē'eritaj bo'tihuaydepo Jesucristoen huaknopōē'eri o'ne mo'tinopōēpo Pabloa buttida o'manmadikika' on'nopōēapo. ³ Oro'a Cristoen huadak hua'a o'manmadika'uynek opudā Cristotaj mo'nopo'korea'uyne. Diosen Nokirēga mo'nopo'tōenok 'uru'nada Cristoen bo'kika'nig aya'ada tihuaydik o'nika'apo.

⁴ Opuđtaj daka' ijmanmadikika'mey a'dik ijnopōēy. Jesucristoa do'taj be'tihuapokika'nok Diostaj daka' yoknopōjika'y. ⁵ Katepi' doada ijnopōēpo kahue'dik e'ēada Diosa be'teypaka'nok aratbuttaj Jesucristoen huadak hua'a manmadika'dik ijje'po Diostaj manopo'korea'dik ijje'y. ⁶ O'matinepahui'po Jesucristoa Diostaj o'nigpēpo oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate. Kenda Diosa

huaboada o'manopoꝑeade'uy. Ken Diosa bo'ti-huapokika'nok kenda manbatia'pakika'dik ijikay. Diosere a'nounhuahukaya'po Moisesenba' e'nig-pejka'ada mo'epo kenpa'da bueydik o'eaꝑone. Diosere a'nounhuahukaya'po Diosen Nokirega mo'nopo'toꝑo bo'tihuapokika'apone. Moisesenba' noean-huahuikahue'dik mo'ene. Diosen Nokireganayo mo'noeanhuahuika'apone.

⁷ Moisesenba' huakkuruda huidpentate Diosa o'manigmadoya'uyate. Moiestaj Diosa hua'a e'yokde'te Dios senognanada 'urunanada o'enk Moisés oteya' o'bahuharakpo ke'nenkok senognanada o'epo israel aratbuta Moisesenkotaj okpodejhue'dik o'nuyate. Koksenognanada e'eda sig sig okta'bitonyakuyate. Ken Moisesenba' huidpentate Diosa o'madoya'uy-atenig 'urunanada e'eda kenpa'da mo'mabueya'ika'ne. ⁸ Kenda Diosen Nokireganayo mona'ika'nig 'urua'nananada o'e. Noeanhuahuika'dik mo'ika'apone. ⁹ Ken Moisesenba' 'urunanada o'epo oro' e'peꝑeada dakhuea' o'kika'nig o'nopoꝑeꝑo kenpa'da bueydik o'eaꝑoy o'nopoꝑe. Diosa mo'tinepahui'po oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po, huadakda mo'ene, Diosen Nokirega mo'nopoꝑe'ne. Diosen Nokireg hua'a 'urunanada o'e. ¹⁰ Konigti Moisesenba' uruda o'uyunig'a oynayo konig 'uruda ehue' o'e. Oynayo Diosen Nokirega 'urua'nananada huanopo' mo'ea'ne. ¹¹ Moisesenba' huamame'puka' senogda on'ba'e'uyatenig'a ida Moisesenba' ehue'da o'eaꝑo. Diosen Nokireganayo 'urua'da Jesucristoen huadak hua'a mo'nopoꝑe'ne kenpa'da o'eon-huahuika'apone.

¹² Diosen Nokirega Diosere mo'noean-huahuika'apone daka' oknopꝑey. Jesucristoen huadak hua'a buttida o'e daka' oknopꝑeꝑo me'pukhue'da o'manmadikikay. ¹³ Konig Moisesa o'ka'uyatenig konigti kahue' o'ikay. Moisesenkotaj senogda o'epo daka'da okbatitikpo israel aratbuta okpodejhue'dik o'nenok Moisesa huata' o'koktidoka'uyate. ¹⁴ Kenpa'ti israel aratbut Moiestaj e'peꝑada nopenkahue'da o'nuyate. Oyda kenpa'ti Moisesenba' e'peꝑada israel aratbut nopenkahue'dik o'nika'. Cristotaj o'noknopꝑeꝑo Moisesenba' nopenka'dik o'nika'apo. ¹⁵ Kenpa'ti oy Moisesenba' e'peꝑada israel aratbut nopenkahue' o'nepo konig e'koktidoka'nig o'nepo nopenkahue' o'ne. ¹⁶ Jesucristo Huairitaj on'opo'korea'depo konig e'koktidoka'nig e'eda oktikuꝑdepo huaboada Diosen hua'a nopenka'dik o'ne. ¹⁷ Huairi Jesucristoen Nokireg o'epo Diosere mo'noeanhuahuika'apone. Jesucristoen Nokirega oro'omeytaj mo'nopo'toenok huanopoda Diostaj e'nigpejka'ta' o'pakika'ne kenpa'ti Diostaj e'du-rugpaka'ta' o'pakika'ne. Diostaj dakhuea' e'nigkikata' pakhue' o'ene. ¹⁸ Konigepo oro'omey Cristoen huaknopꝑe'erinayo koktidokahue' o'epo Jesucristotaj nogiti nogiti oknopoenka'po, nogiti nogiti o'nigpeꝑeꝑo nogiti nogiti konig Cristonig 'urunanada o'eaꝑone. Jesucristo Huairi Nokireg o'epo oro'omeytaj 'urua'nana-da mogkika'ne. Diosa oro'taj Cristonigti 'urua'nanada mogkika'apone.

⁴ Konigepo Diosa me'tinepahui'po me'ta'mon-a'uyunok Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'po batikhue'da ijikay. ² Kan'manopo'kore'po nama'da huadik manbatia'pakhue' ijjeꝑoy ija'uy. Nama'da Jesucristoen huadak hua'a manmadikahue' ijjeꝑo Diostaj kenpa'ti aratbuttaj birahue' ijjeꝑo buttida Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikikay. ³ Jesucristotaj oknopꝑehue' huꝑe'eriomey kenpa'da Diosbayoa' on'mabueyapo. Kenomeynayo Jesucristoen huadak hua'a nopenkahue'dik o'nika'. ⁴ Jesucristo Diosonig-tion o'ika'. Jesucristoen huadak hua'a konig huakjey-tone' 'urunanada ee'tada oknopꝑehue' huꝑe'eri-tiahuayhue' ka'ne'po nopenkahue' ka'ne'po toto'a nama'da o'mana'ika'. ⁵ Ijmanbatia'pakpo huata'da huaahue' ijikay. Jesucristo Dios Huairi o'e ijmanmadikikay. Jesús o'paknok donayo opudomey huanaba'nig ijikay. ⁶ Sikkiregya' "Huakjey kata'te," Dios oa'uyate. Kenpa'ti oro'en huanopoya' konig jeyda Diosa nopo'eyda mo'ea'ne. Dios 'urunanada o'e a'nopoꝑeꝑa'po Diosa huanopoya' jeyda mo'ea'ne. Jesucristo 'urua'nananada o'enk Dios 'urunanada o'e oro'omey oknopꝑe'dik o'ika'ne.

Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikika'po pai'da ijnopo'ika'po Jesucristo 'urunanada o'e ijmanopoꝑe'ikay. Pabla o'manigmadoya'uyate.

⁷ Diosensi'po Jesucristo 'urunanada o'e huanopo'ada daka' ijnopo'ikay. Jesucristo Huairi o'epo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate huanopo'ada ijnopo'ikay. Oro'ensonayo konig sorokkosonig ida sakdik o'eaꝑonok Dios teyda o'e, donayo teyhue'da ijjeꝑ aratbuta nopo'ika'dik o'nika'. ⁸ Aratbuta do'taj dakhuea'da me'nogkad-huahuika'ne. Nogpa' nogpa' dakhuea'da me'nogkad-huahuika'nig'a Cristotaj oknopꝑeꝑbatikhue' ijikay. Katia'ta ijka'apet e'nopo'ikada oknopꝑeꝑbatikhue' ijikay. ⁹ Dakhuea'da me'nogkadhuahuika'nig'a Diosanayo do'taj 'enhue' me'ika'ne. Sorokte do'taj be'api' e'enpi' huabueya'da ehue'dik ijikay. ¹⁰ Konig aratbut Cristotaj dakhuea'da o'nogka'po o'darakuy. Konigti do'takon dakhuea'da me'nogkika'ne. Aratbuta kan'tiahuaypo kan'nopenke'po meypoi' ihua'ika'nig Jesús me'nopo'to'ika'ne. ¹¹ Jesús donopoyo o'epo me'to'ika'nok aratbuta kenda kan'tiahuayike'po do Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eri ijnoepo bueyhued ee'ted do'taj nogok nogok e'arakta' men'tipakika'ne. ¹² Donayo pai'da ijnopo'epo ijbueyayikay. Opud Jesucristotaj moknopꝑeꝑnok Diosa daka'da mo'noeanhuahuika'ne.

¹³ "Diostaj yoknopꝑeꝑo Diosen huadik ijbata'pakmey." Apagba'te kenpa' o'manigmadoya'uyate. Do kenpa'ti Diostaj yoknopꝑeꝑo Jesucristoen hua'a ijmanbatia'pakikay. ¹⁴ Jesús e'bueytada Jesús Huairitaj Diosa o'noyhuada'uyate. Kenda oro'omey o'nopo'ika'nok Diosa oro'takon Jesúsere'taj mo'noyhuada'apone. Oro'taj opudomeytere Diosyo bo'tohua'apone. Kenpa'da Jesúsere o'noeanhuahuika'apone. Kenda daka' o'nopo'ika'ne. ¹⁵ Opudomey Cristotaj daka' kanoknopꝑe' kenpa'ti Diostaj daka' kan'nigpejke'

huakka' pai'da ijnopo'enuahuikay. Kenpa'ti Diosa mo' matinepahui'nok opudomeyere huakka'ada daka' o'no-knopoe'po "Dakiti Dios" huakka'ada o'nona'ika'apo. Kenpa'ti Dios 'urunanada o'e o'noknopoe'po o'nona'ika'apo.

¹⁶ Konigepo Diosen hua'ataj ijmanbatia'pakpo batikhue'dik ijikay. Do'huedso' nogok nogoka' ijtone'pakpo e'arogpi' aya'me'noeda Diosa be'teypaka'ika'ne. Do'hued nokirega' nogiti nogiti Diostaj yoknopojikay. ¹⁷ Oknopoe'hue huage'eria Cristotaj on'huadiaypo oro'taj dakhuea'da mogkadhuahuika'nig'a oro' konig sigda huakka' pai'da o'nopo'epo a'ti onte'ti pai'da nopo'ikahue'dik o'epoy. Jesucristoere Diosere 'urua'-nanada o'noenhuahuika'apone. Durugnanada o'noenhuahuika'apone. ¹⁸ Katetapi' oyda o'ti-ahuayika'nignayo ona'ti tiahuahue' o'ika'apone. Kenayo o'tiahuahue' o'ika'apone. Katetapi' oyda o'ti-ahuayika'nig pakhue' o'ika'apone. Katepi' Diosen kurudy' tiahuahue' o'unhuahuika'nignayo kenpa'da o'nunhuahuika'apo.

5 Oro'mey e'bueyde'te huaboso' oro'en o'epo. Huabokerekada kahue' ee'tada Diosa o'ka'depo kurudy' Diosere o'unhuahuika'apone. ² Oro'mey huaknopoe'eri oro'en huaso'taj o'tinosikdepo kurudy' Diosere ehua'ta' o'pakika'ne. Diosa huaboso' egka'deta' o'pakika'ne. ³ O'bueydepo huaso' ehue'da ee'ada huaboso' oro'omeyen o'epo. ⁴ Oro'ens' o'noepo pai'da o'nopo'unhuahuika'po e'bueyta' pakhue' ee'ada Diosa huaboso' egka'deta' o'pakpoeyopo Diosere e'noenhuahuika'ta' o'pakika'ne. ⁵ Diosa huaboso' daka' monigka'denok nogok Diosere o'noenhuahuika'apone. Kenda oro' daka' kan'nopo'ike'po Diosa ke'nen Nokireg bo'yokuyne.

⁶ Konigepo Diostaj daka' oknopoe'po kirigayo' durugda o'ikay. Oro'mey huaknopoe'eri kenigapi' huabayok in huadariyo o'noika'po Jesus Huairiyo huahued o'epo kurudy' Jesus Huairiere ehued o'ene. ⁷ Kurudy' Diosere monig o'epet nopoe'hued o'epo Jesucristotaj oknopoe'po o'nigpeika'po o'noika'ne. ⁸ Daka' Diostaj oknopoe'po oro'en huaso' e'endeta' o'pakpo Jesus Huairiere e'ika'ta' o'pakne. Kenerenayo huadaknanada o'ika'apone o'nopone. ⁹ Oro' e'noepi' e'bueypi' Jesus Huairitaj e'durugpaka'ta' o'pakika'ne. ¹⁰ Aya'ada huaknopoe'eria Cristotaj kurudy' huahue'dik o'epone. Cristote e'koka' nigmadodik o'epone. Aya'da katepi' oro'mey o'kadhuahua'uy huadak e'ka' dakhuea' e'kapi'. Kenda Cristo mo'tinopoe'apone. In o'noika'nig'a oro' huadak e'kika'uynayo Diosa katepi' huadak ee' mo'nigkadhuahuika'apone. Oro'taj mo'durugpakika'apone. In o'noika'nig'a oro' daka' kahue' e'kika'uynayo Diosa katepi' huadak ee' nigkahue'dik mo'ika'apone. Oro'taj durugpakahue' mo'ika'apone. Konigepo oy Jesus Huairitaj mon'durugpaka'ika'.

Diosa oro' huaknopoe'eriomeytaj mo'nopo'noeya'uyate. Pabla o'manbatia'pakuyate.

¹¹ Do Diostaj yokme'pukpo nigpeika'dik ijika'po Diostaj nopo'korea'dik yane' aratbuttaj ijmanikay. Ken-

pa'ti Diostaj ijmanikay. Konig daknopo'da ijikay. Buttida ijmanikay. Diosa me'tinopone. Daknopo'da ijika'po buttida o'nonika'po opudtaj e'manopoe'ata' ijpakikay. ¹² Do'huada ijpakpo huata' doda huadak ijikay. Ahue' e'ika'tada do'taj daka' mentinopoe' o'nona'nok huamanmadika'eri opudere "Judio ijje." "Bokerekeni'dak ekteg ijje." "Urua'da ijtiona'pakikay." "Huaitake' jakyo ijkudikay," on'batia'pakika'nig'a huanopoya' dakhuea'da on'nopo'ika'nig kenomeytaj Pabla buttida o'batia'pakika' huaa'dik mo'epet. ¹³ Do ijjeretpakpo Diostaj ijnigpeika'nok "Pablo huasegda o'ika'," aratbuta huaa'dik me'nene. Opudomeytaj a'batihuapokya'po Diostaj ijjeretpakpo ijnigpeikay. ¹⁴ Cristo oro'taj di'da mo'enk oknopoe'po kenpa'da Diostaj e'nigpeika'ta' pakika'dik o'ene. Aya'ada oknopoe'ika'dik me'nike'po Jesucristo mo'nigbuey'uyate. Oro'en dakhuea' e'kika'te Jesucristo mo'nigbuey'uyate. ¹⁵ Aya'ada on'noepo Cristotaj o'noknopoe'po kenomey kenpa'da ontehuapa'da nignoikahue' ka'nike'po Cristotaj o'noepo ontehuapa'da nignoikahue' ka'nike'po aya'tada Cristo mo'nigbuey'uyate. Huaknopoe'erien dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po Cristo mo'nigbuey'uyate kenpa'ti oro'taj 'urunopo'da a'magkaya'po Diosa huakudaka'da e'bueytada mo'nignoyhuada'uyate. ¹⁶ Oro'mey aratbuttaj o'batiahuaypo konig o'ne, konig huadakpi' dakhue'pi' oynayo matinopoe'hue' o'ene. ¿Be'a ke'nen huaoj? ¿Kate aratbut ya'e? ¿Kate yakiket? Ken konig oyda matinopoe'hue' o'ika'ne. A'nennayo be ya'et Cristotaj o'tinopoe'ika'uynig'a, ¿Be'a ke'nen huaoj? ¿Kate aratbut ya'e? ¿Kate yakika? Ken konig o'tinopoe'uynig'a oynayo kenda konig Cristotaj tinopoe'hue' o'ika'ne. Diosen Huasi'po o'e o'nopo'ika'ne. ¹⁷ Oro'mey Cristotaj oknopoe'po Diostaj o'nopo'korea'depo Cristoenyoda o'edepo huabonopo'dakon o'ene. Konig a'nenda oknopoe'hue' o'ikame'ne ona'ti nopoe'hue' o'ene. Konig a'nenda katetapi' dig'a da o'eretpakikame'nig'a ona'ti pakhue' o'epo a'nenda nama'da o'kikame'nig'a onte'ti kikhue' o'ene. Konig Diosa o'paknok huaboda o'nopo'epo, o'pakpo, o'kika'po. Oynayo huabonopo'da o'epo o'noika'ne.

¹⁸ Kenda aya'da Diosa mo'nigka'po Cristo Diosensi'po hueypa cruzte mo'nigbuey'uyatenok oro'taj mo'noeyane, oro'en dakhuea' e'ka' bokkahueame'ne. Dios Cristoere o'epo aratbuten dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po onte'ti "dakhuea' boka'ne," onahue' mo'epone. Kenpa'da bokkahuea'uyne. Kenda Cristo mo'nigka'uynok, Diosa aratbuttaj o'manoeya' kenpa'ti o'bakkahuea' kamanbatia'pakike'po Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. ²⁰ Konigepo Cristo be'ta'mona'nok nobayo nobayo ijhuahudhuahuika'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. Diostaj nopo'korea'hued ee'nayopi' Diosen eretpakhue' ee'nayopi', "yan'nopo'korea' Diostaj yan'noeya'." Jesucristoere ighua'da o'nonika'ne. ²¹ Jesucristo aya' Diosa e'huapak o'nigpe'po o'kika'uyate. Dakhuea' kahue'da o'ika'uyate. Cristotaj konig dakhuea' huaka'erinigtaj Diosa pai'da mo'nignopo'epo mo'nigbueya'uyate. Cristo oro'taj

mo'nigbuey'uy nok Diosa oro' huaknopog'eritaj konig 'urunopo'da ka'nike' tinopog'dik mo'ika'ne.

6 Ken Timoteo doere Diostaj o'nigpejika'po Jesu-cristoen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po kenpa'ti o'manmadikika'po opud Corinto huaknopog'eritaj ighua'da o'nona'ne. Konig Dios opudtaj di' o'maepo opuden dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Kenda okkahuehue' yanika'. Daka' yan'nigpejika'. Ighua'da o'nona'ne.

² Kenoka' opudtaj doa on'tinepahui'po "Dakhuea' e'ka' menopo'yarea'." Opudā e'nona'te on'nigpe'e'uy. Enade'te on'tihuapokpo dakhuea' e'ka' on'nopo'yarea'uyne. Kenda Diosa oa'uyate.

Yan'pee'. Oyda yan'nopo'korea'. Diosa mo'tinepahui'po opudtaj e'manopo'yarea'ta' o'pak. ³ "Pablomey huadak kikhue' o'nenok Jesucristotaj oknopogehue' ijjeapoy." Aratbuta kenda ahue' ka'ne'po sigpi' dakhuea' kikhue' o'ikay. ⁴ Oro' pai'da o'nopo'unhuahuikay oro'taj aratbut dakhuea'da mogkika'pone, pai'da o'ika'pone, oknopogebatikhue' o'epo. Diosen daka' o'kika'nok opudomeytakon mo'nopogē'ika'ne. ⁵ Huabokereka menhuadiaypo ke'poda do'taj menbitbituyne, huabakudā jakyo nogok nogok megkudjika'ne, huakka' aratbut ogkupopakpo huiyokda men'huadiaypo men'boy'uyne, huakka' ijbai'ka'po, sikyoereda ijbā'bedika'po sue'da ijtay'ikay. Nogok nogok bapehue' ijika'po sigda ijbapikay. ⁶ Diosen huadak hua'a huamanbatia'pakeri ijje. Kenda opudtaj a'manopogē'aya'po huadakyō' ijkikay. Dakhuea' kahue' ijika'po. Diosen buttida hua'a huakka'da ijnopojikay. Jesucristo o'manigbuey'uyate kenpa'ti o'noyhuaduyate daka'da ijnopojikay. Aratbuta be'api' do'taj dakhuea'da egka'tada diayhue' ijikay. Huadaknopo'da di'da ijje'po huadakda ijkikay. Diosen Nokiregā me'nopo'togēpo be'tihuapokika'ne. Daka'da di'da ijmaikay. ⁷ Buttida huadik ijmanikay. Kenpa'ti Dios teyda o'epo be'tihuapokika'nok Diosen ijkikay. Diostaj daka' ijnigpejika'po toto' huairitaj yogkikay. Kenpa'ti Diosa be'tihuapokika'po toto'taj be'tiokika'ne. ⁸ "Pablo 'uruda o'kika'." Aratbuta on'da'ika'. Nogok "Pablo dakhuea'da o'ka'." Nog aratbuta on'batia'pakika'. "Nama'da huaa'eri i'ene," me'nonika'ne. Kenpa'ti nogomeyā "buttida huaa'eri i'ene," me'nonika'ne. ⁹ "Pablota' n'igpeehue'dik o'ey." Sue'ada do'taj men'tinopojika'ne. "Pablota' n'igpeedik o'ey." Nogomeyā men'tinopojika'ne. "Pablo o'bueydeapo." Nogomeyā nama'da on'nopojika'. Do'taj dakhuea' huaka'eria castiga egkika'ada huabueyya'da arakhue' me'ne-me'ne. ¹⁰ Huakka'mon Jesustaj oknopogehue' o'nenok suhue'da e'ēada Diostaj yoknopogēpo durugda ijikay. Pai'da ijmanigepo katēpi' togehue' ijje'po Diostaj kanoknopogē'po huakka'tada ijbatihuapokikay. Katēpi' sigpi' togehue' ee'pi' Diosa aya'da beyokika'ne. Ken konig ijika'po Diosen huadakda huakika'eri ijika'nig kenda aya'ada nopogē'dik o'ne.

¹¹ Opud Corinto huaknopog'eritaj daka' e'manbatia'pakta' ijpakpo daka' o'nona'ika'ne. Opudomeytaj di'nanada o'nene, egomey pogomey. ¹² Do'taj sigda di' o'nika'nig'a opudtanayo di'nanada o'nika'ne. ¹³ Opudtaj

konig do'huedsi'potanig 'urua'da o'nonika'ne. "Konig opudtaj di'nanada o'nika'ne. Do'taj konigti di'da menika'." Daka' o'nona'ne.

Dios o'noeonhuahuika'. Oro'ensō konig Diosen jakonig o'enek Diosen Nokiregā mo'nopo'toika'ne.

¹⁴ Oknopogehue' huag'eriere ehue' yanika'. Huadak huaka'eriere dakhuea' huaka'eriere ehue'dik o'ika'. Konig oknopogehue' huag'eritaj toepakhue' yanika'. Kenere e'toepaknayo oknopogehue' huag'eri huadak huaka'eriere ehue'dik o'nepo nogpa'da e'kika'ta' on'pakika'. Huakjeyere sikkireg ehue'dik o'e o'nopogene. ¹⁵ Konigti Cristoere toto' huairiere onyo' nopogehue'dik o'nika'. Oro'omey o'nopogene. Kenpa'ti huaknopog'eriere oknopogehue' huag'eri konigti pakhue' o'nika'apo. ¹⁶ E'ketka' dios hueretda Dios ehue' o'e. Diosen jakyo e'ketka' dios ehue'dik o'ika' o'nopogene. Diosen Nokiregā mo'nopo'toika'po oro'omey huaknopog'eri konig Diosen jakonig o'ika'ne.

"Kenomeyere ijika'apoy. Kenomeyere ijhua'ika'apoy. Kenomeyen Dios ijmanigika'apoy. Kenomey do'hued aratbut o'nika'apo." Diosa oa'uyate. ¹⁷ Kenpa'ti Diosa inpa' oa'uyate: "Oknopogehue' huag'eriere mo'ika'uyne. Kenomeytaj yan'bakhua'po kenomeyere ikahue' yanika'. Kenomeytaj toepakhue' yanika'. Konig dakhuea' ogkika' konigti sigpi' kahue' yanika'. Kenda egkika'te opudtaj durugteda e'dik o'neapone. ¹⁸ Opuden hua'oj ijjeapoy. Opud do'huedsi'po mo'ēapone." Diosa o'mana'uyate. Dios Huairi tey'nanada o'epo o'mana'uyate.

7 Kenda Diosa on'nigka'apone o'mana'uyate, huadi'da egomey pogomey. Konigepo oro'en dakhuea' e'ka' mo'nopo'korea'po onte'ti 'urua'da mogkika'. Kenpa'ti Diostaj mo'nokme'pukpo Diosen hua'ayo'da mon'pakpo Diostayo'da mon'nigpejika'.

Corinto huaknopog'erimeyā nama'da dakhuea' o'kikay on'nopogēdepo on'nopo'korea'uyate.

² Do'taj Pablota' di' menika'. Opudomeytaj do'hua be'tapi' dakhuea' ogkahue' o'ne'uyne. Opudomeytapi' do'hua nogtatipi' nama'da onahue' o'ne'uyne. ³ "Dakhuea' bokame'ne," onahue' o'nene. Kenda konig o'nona'depo, "di'da o'nene." Oy di'da o'nene. Nogoktion di'da o'nika'apone. ⁴ Huadak bo'kika'nok daka' o'noknopogene. Opudomey Jesucristotaj daka' moknopogēpo Diostaj mo'nigpejika'nok durugda ijje. Do pai'da e'nopo'ika'pi' opudomeytaj huakka' ijdurugpaki. Opudomey Diostaj daka' moknopogēnok huakka' ijdurugpaki.

⁵ Macedonia huadaribayo ijtiakdeme'po do pai'da ijnopo'eunhuahuika'po batikhue'da pai'da ijnopo'eunhuahuikay Meyopi' ijhua'ika'mey do'taj ke'poda digā'da o'nogkikame'ne. Huaknopog'eritaj kenpa'ti Cristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte dakhuea' on'bahua'aika'po kenpa'ti huaknopog'eritaj on'magkika'nok huaknopog'eri daka' yanoknopojikapet onte'ti oknopogebatikhue' ya'neapet ijnopogēpo

ijme'puke'ika'uy. ⁶ Suhue'da o'nepo pai'da ene'te Diosa o'madurugpaka'ika'. Diosada do'takon me'durugpakame'ne. Do'taj Titotaj Diosa me'nigtotiakpo do'taj me'durugpakanme'ne. ⁷ Titoa be'huatiakme'nok ijdurugpakmey kenpa'ti opudomeya Titotaj mo'durugpakame'nok doakon on'tipe'epo durugnanada ijjemey. Do'taj huakka' eta'huadeta' bo'pakika'ne. Do'taj suhue'da mo'jka'po kenpa'ti do'taj mo'mepu'kudhuahuame'te Titoa kenda mename'nok nogitinada huakka'da ijdurugpakmey.

⁸ Beroba' on'nigmadoya'uyne. Bo'tiahuaydepo sue'me'noeda suhue' e'uyupi' nogpa'da ijmanigmadoya'uy nopogehue' ijje'uy. ⁹ Oyda durugda ijje'uy. Suhue' moe'uynok do kenpa'ti durugda ehue' ijje'uy. Suhue' mo'epo Diostaj mo'nopo'korea'uyne. Diosa o'pakpo mo'nopo'korea'uyne. Konigepo ijdurugpaki on'nigmadoya'uyne dakhuea'da nigkahue' o'ne'uyne.

¹⁰ Suhue' mo'epo dakhuea' e'kika' Diostaj mo'nopo'korea'po onte'ti Diostaj mo'nigpejika'nok Dios durugda o'epo dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'po Diosere mo'noeahuahuika'apone. Onte'ti suhue' ikahue' mo'epone. Oknopogehue' huae'erinayo suhue' e'eadanopo'koreahue' o'nika'po kenpa'de on'mabueyapo.

¹¹ Opu' suhue' mo'unhua'uyne. Suhue' mo'jka'depo Diostaj digada e'nigpeeta' bo'pakuynok. Kenbokerek-taj castiga ogkahued Diostaj bo'eretpakpo mo'en'uy. Onte'ti dakyo'da e'kikata' be'pakika'uy. Nogok do'taj eta'huadeta' bo'pakuynok. Castiga mogka'uynok dakhuea' ogka'uy opudtaj be'api' huaahue'dik mo'ene.

¹² A'nenda opudtaj on'nigmadoya'po kenbokerek dakhuea' huakika'eritaj kenpa'ti ke'na o'brae'uyningtaj kenomeytaj sue'pi' ijme'pu'kepo on'nigmadoya'ne. Diosa bo'tiahuayika'po oro'taj huakka' di' mo'ene kenpa'ti oro'taj huakka' mo'time'pu'kepo opudada kenda kan'nopogepo on'nigmadoya'uyne. ¹³ Oro'taj huakka' di' mo'enok onte'ti me'pu'kehue' o'edepo durugda o'ey.

Durugda o'edepo Tito opudenbaya' behuatiakdepo durugnanada o'enok oro'omeykon nogiti durugnanada o'ey. Tito opudere ee'te daka' bo'kika'nok durugda o'jka'uy. ¹⁴ Opu' Corinto huae'erienbayo Tito huahued ee'ted "huadakda huaknopogepo o'nepo Diostaj on'nigpejika'." Titotaj buttida yona'mey. Nama'da onahue' ijje'po birahue'dik ijje'uy. Tito opudere o'edepo aya'da opudtaj onhuaa'po buttida onhuaa'uynok kenda bo'tiahuayuy. ¹⁵ Titotaj konig huairitanig bo'eme'po mokme'pukme'ne kenpa'ti kentaj mo'nigpejikame'ne. Kenda oy Tito okkahuehue' o'jka'po nogiti nogiti di' mo'jka'ne. ¹⁶ Diostaj kenpa'ti do'taj mo'nigpejika'nok do Pabla daka'da on'tinopogepo durugnada ijikay.

Huaknopogepo pai'da huae'eritaj huakka'da on'bayokuyate.

8 Macedonia huadaribayo huaknopogepo'eritaj 'uru'nopoa'da o'magkame'te Diosa. Oy kenda opudtaj e'manbatia'pakta' ijpaki, do'hued egomey pogomey. ² Macedonia huaknopogepo'eritaj pai'nanada en'nopo'eonhuahuapi' oknopogebatikhue'ada huanopo'ada durugda o'nika'po. Kenpa'ti pai'da ee'pi' sonnopo'da

Jerusalén pai'da huaknopogepo'eritaj huakka'mon on'bayokuyate. ³ Huakka' e'yokta' on'pakpo on'bayokika'uy. Kenda bahuaa'dik ijje'uy. Konigda bayokdik o'nika'po huakupe on'bayokika'uy. Kenpa'ti on'pakpo nogitida huakka'da on'bayokika'uy. ⁴ Jesucristotaj huaknopogepo'eritaj durugteda e'bayokta' on'pakpo, "Jerusalényo huaknopogepo'eritaj oro'en huakupe yan'manigtohua'." Oro'taj ighua'da mona'uyne. ⁵ Huakupeyo'da on'manigta'mona'apo ijnopogepo'uyninga huakkuru Diostaj a'nigpejika'po ke'nen huaso'kon on'yokuy, nogok Diosa o'paknok oro'takon nigpejika'dik o'nyuy. ⁶ A'nenda e'manige'ika'uyada Titotaj opuden huakupe katetehue' bo'yokika'uy kenda e'manige'ika'da aya' manige'hued o'epo. Konigepo "Corinto huaknopogepo'eritaj onte'ti yabahuahuati'. Jerusalényo huaknopogepo'eritaj dakhuaa huakupe a'manigbaeya'po yahuati'." Titotaj yona'uy. ⁷ Ken opud Corinto huaknopogepo'eritaj Diostehuaapa' katepi' huakka'da nogda nogda 'urudayo' bo'kika'ne. Jesucristotaj daka' digada mo'knopojika'ne. Diosen eknopogepo' daka' mo'manmadikika'ne. Diosen huakka' mo'nopogene. Diostaj e'nigpejika'ta' huakka' bo'pakika'ne. Kenpa'ti oro'taj huakka' di'da mo'jka'ne. Konigepo kenpa'ti huakka'da bo'pakpo pai'da huaknopogepo'eritaj huama'buytaj yan'bayokikati'.

⁸ Yan'bayokika' onahue' o'nene. Nog huaknopogepo'eritaj huakka'da on'pakpo on'bayokikame'tenig opudomeytaj e'manopogepo' ijpaknok opudomeya di'nada on'maika' nogomeya kan'nopogepo' daka' yan'bayokikati'. ⁹ Huairi Jesucristoa huakka' mo'tinepahui'po di'da mo'ene. Mo'nopogene. Diosere Jesucristo o'jka'po aya'tada o'matogepo'ika'uyate. Opudomeytaj huakka' di' mo'epo kurudy' aya'da o'maeandepo pai'da o'manigyahue'uyate. Opudomey Diosere durugnanada kan'manoeonhuahuike'po Jesúsai pai'da o'manigyahue'uyate. Konigepo Jesucristonig di'da yan'maepo nogomeytaj yan'bayokika'.

¹⁰ Opu'dtehuapa' dakda ka'nike'po on'boroayne. Do'taj daka' yan'pee'. A'nen nogbayok pai'da huaknopogepo'eritaj Jerusalényo huakupe a'ta'monaya'po opudomey huaboa'da bo'yokika'uy. Kenda huakka' bo'pakpo bo'yokika'uy. ¹¹ Oydakon huakupe nogda yan'bayokonhuahua'po kenpa'ti aya'da yan'dakeati'. Konig a'nen huakka' e'bayokta' bo'pakuy oydakon konigti huakka' yan'pakpo yan'bayokikati'. Huakka' e'tahua'ee' huakka' yan'bayokikati' Sue'da e'tahua'ee' sue'da yan'bayokikati'. ¹² Be'api' e'yokta' e'paknayo suepi' e'tahua'ee' sue'da e'yoknayo Diosa durugda o'epo. Huakka'mon e'tahua'ee' huakka'mon e'yoknayo Diosa durugda o'epo. Sue'da e'tahua'ee' huakka' yan'bayokiti'. Diosa ahue'dik o'e.

¹³ Ken Jerusalén huaknopogepo'eritaj huakka'da huakupe kan'matogepo' opudomeynayo pai'da e'dik ka'ne' kenda doa pakhue' e'eadanopo' opud kenomeyere onigonigayo' huakupe yan'tojkati'. Oyda Jerusalénya' huaknopogepo'eritaj pai'da o'nenok opudomey Corinto huaknopogepo'eritaj bayokdik mo'jka'ne. Nogok Jerusalén huaknopogepo'eritaj huakka' huakupe en'togepo'nayo opud pai'da ee'nayo op-

udtaj huakupe bayokika'dik mo'eapone. Ken konigti opudomey kenpa'ti kenomey ke'nigati tojika'dik mo'ene. ¹⁵ "Ke'na huakka' aypo e'tojika'ada huakkiti toehue' o'jika'. Ke'na sue'da e'tojika'ada pai'da ehue' o'jika'." Diosenba'a oa'. Huayahuaya on'bayokika'po aya'ada dakhuapa aypo on'tojika'apo.

Titoere botta' nog huaknopoe'eri ere huakupe kan'bae'po Corinto huaknopoe'eritaj Pabloa o'mata' mona'apo.

¹⁶ Doa opudtaj huakka' di'da o'nepo huakka' ijmepe'kikay. Diosa Titotaj o'nopo'toenok konigti Tito opudtaj huakka' di'nada mo'epo o'mepu'kika'. Opudtaj huakka'nada e'tihuapokta' o'pakika'. Konigepo dakiti Dios, yonikay. ¹⁷ "Corinto huaknopoe'eri te yahuati'," Titotaj ena'te "Doada ijpakpo ijhua'apoy," do'taj mena'po opudtaj huakka'da o'pak kenpa'ti e'batihuapokta' o'pakika' Titoa.

¹⁸ Titoere nog huaknopoe'eri huama'buyere ijmata' mona'apoy. "Ke'na Cristotaj huaknopoe'eri o'epo Cristoen huadak hua'a 'uruada o'manbatia'pakika'." Nogya' nogya' Jesucristoen huabaktie'ea'eria on'hua'ika'. ¹⁹ Kenpa'ti ke'na oro'ere kahua'ike' oro'omeyere Jerusaleny'o pai'da huaknopoe'eritaj huakupe o'bae'ika'po ke'na boktihuapokike'po Cristoen huaknopoe'eri kentaj boktie'ea'uyate. Huairi Jesus huadakda o'e aratbuta kan'nopoe'po kenpa'ti pai'da huaknopoe'eritaj opud Corinto huaknopoe'eri e'bayokta' huakka' bo'eretpaknig oro'a aratbuttaj o'maknopoe'ikay. ²⁰ Jerusaleny'o huaknopoe'eritaj huakupe a'bayokya'po huakka' huakupe o'bae'ikay. Onokteteyo' o'hua'ika'po daka' o'manigtojika'nok Pablomeya on'berika' aratbuta huaahue'dikda mo'ene. ²¹ Diosa aratbutereada e'tiahuayte daknopo'da 'uruada' dayo' e'kika'ta' o'pakikay.

²² Titomeyere nog huama'buytaj o'ta'mona'apoy. Ke'na Diostaj huakka' e'nigpejika'ta' o'pakika'po kenpa'ti nog aratbuttaj e'batihuapokta' o'eretpakika'. O'tiahuaymey. Oynayo opud Jerusaleny'o pai'da huaknopoe'eritaj e'bayokta' bo'paknok kenda daka' o'nopoe'po Titoere opudtaj e'hua'ta' huakka' o'eretpak. ²³ Titonayo doere huage'eri o'jika' doere opudtaj o'batihuapokikay. Nog botta'akon opudte on'hua'apo. Nog Cristotaj huaknopoe'eriomeya opudtaj mo'nigta'moname'te. Huadakda ogkika'nok kenomeytaj aratbuta on'batiahuaydepo "Dios 'ururanada o'e," on'batia'pakika'apo. ²⁴ Di'nanada mo'nika'ne kenpa'ti huadannada ogkika'nig ijbahua'ika'nok konigepo huaknopoe'eri huakupopakeria tinopojika'dik ka'ne'po Titomaytaj daka' yan'baepo di'nanada yan'maika'.

Jerusaleny'o pai'da huaknopoe'eritaj huakupe bayokdik o'neapo.

9 Jerusaleny'o pai'da huaknopoe'eritaj huakupe e'bayokta' huakka' bo'pakika'nig kenda ijnopoe'po Macedonia huaknopoe'eritaj durugteda ijmanbatia'pakmey. Huabayok o'pokme'nig kenoka'da opud Acaya

huaknopoe'eria huakupe en'bayokta' on'pakuynig ijmanbatia'pakme'nok, "oro'omeykon e'bayokta' o'paki." Macedonia huaknopoe'eria mona'uyne. ³ Opuda huakka' huakupe e'yokta' on'pakika' kenda ijmanbatia'pakme'nok opuden huakupe yan'tounhuahua'po Titomeytaj a'bayokya'po opudte nog huama'buy Titomeytere ijta'mona'apoy. Huakupe en'yokde'te Pabloa nama'da oa'ika' be'api' ahue'dik ka'nike'. ⁴ Sue'da Macedonia huabokerek doere opudenbayo nogok e'tiakde'te opuda huakupe Jerusalen huaknopoe'eri te huapa' bayokhue'dik ee'nayo oro' huakka'da birae'dik o'eapoy. Huakka' huakupe on'bayokapo a'nen daka' ijnopoe'mey. Yokhue' ee'nayo huakka'da birae'dik ijjeapoy. Opudakon birae'dik mo'ene. ⁵ Konigepo huakkuruda Titoere nog botta' huama'buyere opudte mata'mona'dik ijjeapoy ijnopoe'y. A'nenda "Huakka' huakupe o'bayokika'apoy." Boa'uyne. Titomeya huakupe e'bae' opudomeytaj bo'tihuapokapone. Ken opuden huakupe opudada e'bayokta' bo'paknok on'manigbae'apo. Doa yan'bayokti' enakda bayokhue'dik mo'ene.

⁶ Konig ta'ba huabatuke'eri sue'da huakid e'batuke'nayo sue'da o'kere'po. Sue'da aypo o'eapoy. Nog ta'ba ogka'depo huakka' e'batuke'nayo huakka'da o'kere'po huakka'da aypo o'eapoy. Konigti sue'da huakupepi' pai'da aratbuttaj e'bayoknayo sue'dation mo'matoge'apo. Huakka' e'bayoknayo huakka'nada mo'matoge'apo. ⁷ Durugteda huabayokeritaj Diosa di' mo'maika'ne. Huanopoya'da e'bayokta' yan'eretpakpo yan'bayokikati'. Pakhue' ee'nayo yokhue' yan'maika'. Be'api' yayok enapi' yokhue'dik yanika'. ⁸ Opudtaj katapi' huakka'da bayokika'dik mo'ene Diosa. Nogda nogda huakka'da bayokika'dik mo'ene. Aya'da bo'pakika'nig bayokdik mo'ene. Ken aya'da bo'pakika'nig toedik mo'ene kenpa'ti opud nogomeytaj batihuapokika'dik mo'epo kenpa'ti bayokika'dik mo'ika'apo. ⁹ Apagba'te

Pai'da huage'eri aratbuttaj be'api' huakka' e'bayokika'nayo aratbuta kentaj okkahuehue' o'neonhuahuika'apo. Apagba'a kenpa' oa'. Opudomey sonnopo'da mo'epo e'bayokika'nayo Diosa okkahuehue' mo'eapoy. ¹⁰ Batuke'dik ka'nike'po Diosa huakid o'bayokika'. Kenpa'ti aypo o'bakereka'ika'po o'bayokika'. Huakka' o'bayokika'nok ken nogtaj nogtaj bayokika'dik mo'epo kenpa'ti nogtehuapa' huadaka'da manigkika'dik mo'ene. Pai'da huage'eri aratbuttaj huakka' bayokika'dik mo'ika'ne. ¹¹ Huakka' a'bayokikaya'po huakka'da mo'matogika'apone. Huakka' huakupe mo'bayokaponok pai'da Jerusaleny'o huage'eria o'nen huakupe on'baedepo durugda o'nepo Diostaj dakiti o'nona'apo. ¹² Konigepo Jerusaleny'o huage'eri huama'buytaj huakupe e'bayokde'te aypobayo' o'nepopi' bae'dik o'neapo kenpa'ti nogiti nogiti nogda nogda Diostaj dakitia' o'nona'onhuahua'apo.

¹³ Jerusaleny'o huage'eritaj kenpa'ti nogomeytaj opudomey huakka' e'bayokde'te aya'ada on'tiahuaydepo Jesucristoen huadak hua'a opuda moknopoe'po Diostaj daka' mo'nigpejika'nig mo'tinopoe'apone. Dios

huaboro'da o'epo aya'da ka'dik o'ika'. Dios 'urunanada o'e. Kenomeya huakka'ada on'batia'pakapo. ¹⁴ Kenpa'ti opudomeytaj Diosa di'nanada mo'epo 'urua'nanada mogkika'ne, kenpa'ti Diosa mo'tinepahui'po huadak e'kika' bo'tihuapokika'ne. Jerusalen huaknopoe'eria kenda on'nopodepo opudtaj di'nanada mo'epone. Opudtaj kenpa'ti mo'tiona'pakika'apone. ¹⁵ Diosa ke'nen di'nanada e'tae'tada nogsi'potida bo'yokuyate. 'Urunanada bo'yokuyate. Konigepo "dakiti Dios," mo'nona'ika'.

Pablo Jesusen huata'moneri o'epo Diosen hua'a daka' o'manmadikika'nok huaknopoe'eria nigpeika'dik o'nika'.

10 Cristoa aratbuttaj daka' o'mana'ika'uyate. Kenpa'ti huiyoka manahue' o'ika'uyate. Cristo o'matinepahui'po o'mana'ika'uy. Do konig Cristonig ij-jepo o'nona'ne. Huakka' opudtaj ijpakpo o'nona'ne. Do Pablo opudere ijika'po huiyoka' onahue' o'nika'ne. Bidteda o'epo'ata Pablo huiyoka' beroba'te oa'ika'. Sue'ada kenpa' on'huaa'ika'. ² Do huabokerekyo'da ij-jepo Diosen Nokireg toehue' ij-jepo ijkika'nig ij-mana'ika'nig sue'ada huabokereka do'taj nama'da menhuaa'po. Opudte e'tiakde'te do'taj dakhuea' huahuaa'eritaj huiyokada manahue'dik ka'e'po huiokda onenhue'dik me'ne'po do'taj mentihuapok. ³ Huabokerektion ij-jepo indariyo nogbokerekere ijika'po do'taj nama'da huaa'eritaj makme'pukhue' ijika'po toto'taj kenpa'ti toto'en huanaba'taj yogka'ikay. ⁴ Aratbut piya'a kumejte taka'taj on'barakika' ken konig donayo kahue' ijikay. Diosen teyda hua'a ijmanbatia'pakika'po huakka'tada Diostehuapa' ijmanopo'korea'ikay. ⁵ Ken be'api' huabokereka nama'da e'batia'paknayo "Diostaj oknopohue'dik yanika'. Cristotaj oknopohue'dik yanika'." Kenpa' e'mana'nayo Diosa be'tihuapokne nama'da on'mana'ika'nig aya'tada ijmanopoe'a'apoy. Aratbuta nama'da Diostaj o'noknopopepo kan'nopo'kore'po onte'ti Diostaj 'urua'da kanoknopoe'po kenpa'ti Cristotaj daka' kan'nigpeike'po Diosa be'tihuapokika'nok ijmana'ika'apoy. ⁶ Noga Cristotaj daka' bo'pakpo dakhupada mo'nigpeika' opudomey noga nopo'korehue' ee'nayopi' kan'nopo'kore'po castiga ijmagka'apoy. ⁷ Daka' yan'tiahuaypo kenpa'ti daka' yan'nopopepo. Cristoen huamanbatia'pakera ij-jey huakka'mona mo'nopojika'. Dokon Cristoen huamanbatia'pakera o'e yan'nopojika'. ⁸ Opudomey nogiti nogiti Diostaj yanoknopojika' nogiti daka' yan'nigpeika' kamanmadikike'po Cristoa me'ta'mona'uyne. Diosen hua'a o'nonika'ne. Do'taj nigpeedik me'nika' nogiti nogiti digga'da o'nonika'ne. Kenda kirigayo' o'nonika'po birahue' ijikay. ⁹ Huiyokda huadik do'hua opudtaj on'nigmadoya'nok opudtaj e'mamepu'keadta' pakhue' ij-jey. ¹⁰ "Pabloa noga' o'madoya'poa'ta huakka'dikda o'madoya'ika'. Huiyoka' o'madoya'ika'nig'a iyo oro'ere o'epo huiyokda ehue' o'epo kenpa'ti oro'ere o'epo sue'da huadak mona'ika'ne." Sue'ada opudomeya do'taj on'huaa'ika'ne. ¹¹ Bidteda o'nokepo konigda ijnig-

madoya'ika'po opudte ijtiakdepo konigti ijmanmadikikay. Kenpa' huaa'eritaj yan'manopoe'a'.

¹² Opudomeya noga huata'da huadak ihuey on'tinopojika'. Kenomey huadak o'ne do konigti huadak ahue' ijikay. Kenomeya nogta nogta on'batiahuayika'po, "Ken sue'da huadak o'e, donayo huadaknada ij-jey." Kenda nama'da on'batia'pakika'. Konig huasegda o'nepo sigpi' nopohue'da o'nepo o'dika'. ¹³ Noga noga huadakda ijkikamey nama'da ahue' ij-jepoy. Kenyo'da kenda menigkika' Diosa menauynig ijikay. Opudte Corintoyo yahuati' Diosa menauyne. ¹⁴ Keyo yahuati' Diosa menauynok ihua'ika'uy. Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'paka'po ihua'ika'uy. Opudte Corintoyo Jesucristoen huadak hua'a opudtaj huakkuruda o'non'batia'pakuyn. Do tiakhued ee'ted noga onbatia'pakhue' mo'uy. ¹⁵ Keyo Diosa ta'monahue' me'uyne kenpa'ti keyo nogbokerekomey on'manmadikika'deme'te. Keyoti huadakda ijkikamey. Donayo ahue' ijikay. Opud nogiti daka' Jesucristotaj kanoknopojike'po opudtaj nogiti nogiti e'manmadika'ta' ijpaki. ¹⁶ Opudtaj nogiti nogiti o'nonmadikanhuahua'depo nogbayo opudenba adpen bahuahua'dik ij-jepoy. Kenteda nogomeya Cristoen huadak hua'a manbatia'pakhued e'nahue'yo keyo e'hua'ta' ijpaki. Keya' noga on'manmadikame'te doakon e'huana'yo keya' doyo'da Cristoen huadak hua'a ijmanmadika'mey ahue'dik ihuey. ¹⁷ "Huadakda ij-jey." Kenpa'ti "Huadak ijikay." Huata'da tinopohue' yanika'. "Dios Huairiyo'da huadakda o'ika'." Kenpa'ti "Dios Huairi huadakda o'kika'." Yan'nopojika'po yada'ikati'. ¹⁸ "Huadakda ij-jey." Kenpa'ti "Huadakda ijikay," be'api' huata'da e'huai'kay' nayo e'tinopojika'nayopi'. Kennayo Diostehuapa' dakhue'da o'epi'. "Huadakda o'e." "Huadakda o'kika'." Be'tapi' Diosada e'huana'yo kennayo huadak o'e.

Corinto huaknopoe'eria nama'da huamanmadika'eritaj on'bae'po on'peika'nig'a Pabloa Corinto huaknopoe'eriere 'urua'nanada o'kika'nok ke'nen e'manmadika'teyo'da nigpeika'dik o'nika'apo.

11 Sue'da konig huaseg eapa' e'nonbatia'pakpi' do'taj daka' men'pee'. ² Diosa o'paknok opudomeytaj huakka'nada ijpakikay. Huakka'da di'da o'nika'ne. Opudomeytaj Cristotaj on'yokapone. Konig mune'yo toepakhued dakhuea' kikhuedonig nogbokerektion e'toepakonig opudomey Corinto huaknopoe'eri Cristotaj e'yokta' ijpakikay. Opudomeya dakhuea' kikhue' mo'epo kenpa'ti Diostaj mo'nigpeika'nok Cristotaj e'yokta' ijpaki. ³ Konig bihuia Evataj nama'da ona'uyatenok Eva Diostaj nigpeehue' o'uyate. Konigti opudomeya nama'da huamanmadika'eritaj mo'nigpeepetpi' onte'ti Cristotaj daka' di' ehue' mo'epet kenpa'ti 'urunopohue'ada nigpeehue' mo'epet. Kenda on'time'pukene. ⁴ Opud huaknopoe'erite nama'da huamanmadika'eriomeya enhuatiakde'te Jesucristoen huadak hua'a nogpa'da on'nopopepo nama'da monmadikapet. Jesucristoen huadak hua'a oro'omeynayo buttida o'manmadikikay

konig oro' kenomeya buttida manmadikahue' o'nepo. Kenomeya en'tiakde'te opuda bo'pakpo mo'manig-
peepetpi' ijnopopeo ijme'pukey. Kenpa'ti nog nokireg
Diosen Nokireg ehue'ta' bo'pakapet ijnopopeo
ijme'pukey. Konig dakhuea' e'ka' kan'manopo'yare'po
o'nonmadikame'ne on'peenede nogpa'da e'man-
madika' e'nigpeeta' bo'pakapet ijnopopeo on'-
tome'pukne. ⁵ Kenomey huabokerek Jesucristoen hu-
ata'mona'eri o'ey nama'da on'nopopeo 'urunanada
o'ey huata'da on'tinopopeo. Huadakda o'nepi'. Dokon-
pi' huadak ijje. ⁶ Do sue'da huadak huamanbatia'pak-
eri ijjenig'a kenda ijmanmadikikay daka' ijnopoye.
Diosen hua'a daka' ijnopoye. Kenda opudnayo daka'da
mo'nopoye. Onte'ti onte'ti kenda opudtaj
on'nopoye'uyne.

⁷ Jesucristoa oro'taj a'manopo'yareaya'po mo'nig-
buey'uyne. Kenda ijhue'da o'nonbatia'pakon-
huahua'uyne kenpa'ti o'nonmadika'onhuahua'uyne.
Katetehue' opudtaj o'nonmadika'onhuahua'uyne. Ken-
da ogkika'po nama'da nigkahue' o'nyuene. Opudomey
Diostaj daka' eknopokata' on'tipakuene. Opudte
huadakda mo'e on'nopoye'uyne. Do sue'da ijje
on'nopoye'ika'uyne. ⁸ Opudomeytaj katetehue' a'man-
madikikaya'po nog huaknopoye'eria huakupe
menyokika'uyne. Opudtehuapa' kenomeytaj konig
e'baktiparatpa' o'nokika'uyne. ⁹ Do opudere o'ikame'ne
kenpa'ti menokapi' aypobayo' huakupebayo' ijjedepo
"Beyok," opudomeytaj onahue' o'nikame'ne. Macedo-
nia huaknopoye'eri huama'buy e'tiakde'te ayoyere
huakupeere do'taj beyokika'uynek. Aypopi' huakupepi'
opudomeytaj beyok onahue' o'nikame'ne. Kenpa'ti be-
yok onahue' o'nika'apone. ¹⁰ Jesucristoen hua'a buttida
o'e ijnopopeo Cristoen huadak hua'a opudtaj o'nonba-
tia'pakika'po huakupepi' aypopi' beyok onahue'
o'nika'ne. Aya'da huabada Acaya huadaribayo ayoye
huakupepi' beyok onahue'dik o'nika'apone. Konigepo
durugda ijikay. ¹¹ Opudtaj huakka' di' o'nepo opuden
huakupe bakbaehue' o'nikame'po "Pabloa oro'taj di'
ehue' mo'ene," ahue' yane'. Huakka'da do'a di' o'nene.
Diospi' o'nopoye.

¹² "Konig Pabloa o'kika' oro' konigti o'kikay."
Kenomeya nama'da huamanbatia'pakera nama'da
on'batia'paknig'a kenpa'tion kahue'dik o'nika'. Onte'ti
nama'da manbatia'pakhue'dik ka'ne'po huakupe
menyok ahue' ijika'apoy. ¹³ "Jesucristoen huamata'-
mona'eri o'ey." Kenomeya huabokerek nama'da o-
da'nig'a Jesucristoen huamata'mona'eri ehue' o'ne. Na-
ma'da huamanmadika'eri o'nika'po "Oro' Jesucristoen
huamata'mona'eri o'ey," nama'da e'manopoye'ta' on'-
pakika'. ¹⁴ Kenomeya nama'da huamanmadika'eria na-
ma'da on'manika'nigtaj do'taj okme'pukehue' me'nene.
Konigti toto' huairi huadaknanada ijje nama'da o'-
mana'ika'. Konig Diosen jeyda huata'mona'eri ijje to-
to'a nama'da o'mana'ika'. ¹⁵ Konigepo oro' huadakda
o'ey kenpa'ti huadakda o'kikay. Nama'da huaman-
madika'eriomeya toto' huairien huanaba' o'nepo na-
ma'da e'manopoye'ikata' on'pakika'. Nama'da hua-
manopoye'eri o'nenok Diosa castiga o'magka'apo.

Pablo Jesucristoen huata'mona'eri o'epo pa'da o'no'po'unhuahua'uyate.

¹⁶ Onte'ti o'nona'pone. Pablo huasegda o'e opuda
oknopoyehue' mene'. Huaseg o'epi' eknopoyepi' huata'-
da ijtia'pakapoy kenda do'taj me'nigpee'. Konig
huasegonig ijje do huata'da ijtia'pakapoy. Huadakda
ijje huadaka' ijikay huata' ijtia'pakapoy. Opu-
domeya me'noknopoye'po kenpa' sue'pi' huata' ijtia'-
pakapoy. ¹⁷ Cristoa onahue'tada ijje. Konig huaseg
e'eadapi' huadakda ijje huadaka' ijikay huata'da ijti-
a'paki. ¹⁸ Huakka' nogomey huadakda ijje huadaka'
ijikay opudtaj bo'hua'ika'. Dokon konigti huadak ijje
huata' ijtia'pakapoy. Huadakda ijje huadaka' ijikay
huata' ijtia'pakapoy. ¹⁹ Oro' huakka'da o'nopoye opud
huata'da mo'tinopoye huasegtataj durugteda
mo'mape'ika'. ²⁰ "Do'taj mentihuapokika'." Nama'da
huamanmadika'eria opudtaj mona'ika'. Beyok huakupe
nama'da huamanmadika'eria mona'ika'. Opudtaj na-
ma'da ogkika'. Dakhue'da mo'e. Opudtaj mona'ika'ne.
Opudtaj bo'pebasika'. "Ogkika'nig kenpa'da yan'batik."
Nama'da huamanmadika'eritaj opuda manahue' mo'e.
²¹ Ijme'pukpo ken konig opudtaj ogkahue' ijikamey.
Ijbira'po opudtaj o'nona'ne.

Huadakda ijje kenomey nama'da huamanmadika'e-
ria huata'da on'tia'pakika'. Dokon konigti huadak ijje
a'dik ijjenig'a konig huasegonig ijje o'nona'apone.
²² Kenomey nama'da huamanmadika'eri hebreo
hua'ate huaa'pakeri ya'nepi'. Do kenpa'ti hebreo
hua'ate huaa'pakeri ijje. Israel aratbut ya'nepi'. Do
kenpa'ti Israel aratbut ijje. Abrahamen huayayo
ya'nepi'. Dokon Abrahamen huayayo ijje. ²³ Kenomey
Cristoen huanaba' ya'nepi'. Sue'da huadak huanaba' o'-
nenig'a donayo Cristoen huanaba' ijje huadakda ij-
je. In ijja'po konig huaseg eapa' ijje. Nama'da hua-
manmadika'erinayo sue'da ogkadhuahuame', donayo
huakka'da ijkadhuahuamey. Kenomeytaj suhuigdapi'
e'pidbianig on'mabitbitonhuame'te. Do'taj huakka'da
e'pidbianig mo'bitbitonhuame'ne. Huabakuda' jakyo
sue'da on'bakudame'. Do'tanayo huakka'da
megkudikame'ne. Nogok nogok donayo huakka'da
huabueydikte ijika'uy. ²⁴ Nogok nogok huabanigaa'
judio aratbuta me'bitbitme'ne. Treinta y nuevea'
me'bitbitme'ne. ²⁵ Bapaa' hueypa'a menbitbitme'ne.
Nogme'noetida huida menpaea'uyne. E'pogte
kusi'petone'te ehua'te kusi'petone'a menta'kotuyne.
Bapaa' menta'kotuyne. E'pogtone'yo ijta'kotaymey.
Nogtia' eksik nogtia' huame'noe kusi'pe e'ta'kotde'te
kusi'peente ijbetonhuamey. Ijkubodhuamey. ²⁶ Cristo-
taj ijnigpeonhuahua'ika'po nogda nogda huakka' jakyo
ijhua'udhuahuikamey. Keya' ta'kotdikda nogda nogda
huiyokhueta huahue yoktegonhuamey. Dagte keyo
huabereeri e'nika'yo do'taj okberediktada ijhua'ud-
huahuikamey. Nogyo nogyo huiyokda judio aratbutyo
do'hued aratbutyo ijjunhuahuikamey. Keyokon nog
aratbut huiyokda e'ne'tada ijjunhuahuikamey. Huakka'
jakyo aratbutpi' do'taj dakhuea' ogka'dikpi' e'ne'tada
ijjunhuahuikamey, kentada jakbahue'yo do'taj huiyok-

da ogka'dikpi' e'ne'tada ijjunhuahuikamey, huiyokda e'pog ta'kotdik ee'tada yoktegekamey, kenpa'ti huama'buy hueretda ehue' do'taj ogka'dikpi' e'ne'tada ijjunhuahuika'mey. ²⁷ Cristotaj ijnigpeika'po huakka'a'da ijnigbaadhuahuamey. Kenpa'ti sikyotion ijkadhuahuikamey. Sue'pi' ijtay'ikamey. Nogyā' nogyā' ijkusitokonhuahuamey kenpa'ti maymayta' ijjadhuahuamey. Nogok nogok a'tiona'pakya'po bapehue' ijjikamey. Nogok nogok ijjuju'pakonhuahuamey. Sue'da yudtaj ijtaj'ikamey.

²⁸ Kenda kenpa'ti nogda nogda pai'da ijnopo'unhuahua'po kenpa'ti aya'da Cristoen huaknopoe'eritaj ijmamepu'kikay. Menpa'ti daka' Jesucristotaj yan'ni-gpeikapet aya'me'noeteda ijnopo'epo ijmamepu'kikay. ²⁹ Opu'd be'api' sue'da eknopoe'nayo nama'da eka'nayopi' kenomeytaj ijmatinepahui'po. Kenoka' be'api' opud huaknopoe'eritaj dakhuea' e'toka'nayo ijhuadiaypo kenpa'ti ijtibira'apoy. ³⁰ Do huadakda ijje'y huata'da tinopoe'dik ee'nayo tey ehue' ijje'po, Diostaj pai'da ijnignopo'epo ijtia'pakapoy. ³¹ Dios Huairi Jesucristoen hua'oj huadakda o'epo kenpa'da huadakda o'kika'. Aratbuta kenpa' tia'pakika'dik o'ne. Diosa buttida oa' me'tinopogene. ³² Damasco huakka' jakyo do e'uyte sorotataj do'taj huabakuda' jakyo a'tohuaya'po huairi Aretasen gobernador huairia sorotataj do'taj Pablota' ka'duke'po o'mata'mona'uyate. Huakka' jak kuru huid jekbirik huakbogpete Pablota' ka'duke'po o'mata'mona'uyate. Pablo a'monya'po jekbirik huakbogpete e'oroknayo sorotataa tohua'dik o'nenig'a ³³ huakka' jakya' jekbirik ventanaya' kusogtone'te do'taj jekbirik kurupen me'nonhuaraka'uyne. Huakka' jak jekbirik kurupen e'nonhuaraka'de'te ijmakmon'uy.

Kurudyo Diosenbayo Pabla o'tiahuay'uyate. Diosa Pablota' urunanada o'nopoe'uyate.

12 Huadakda ijje'y be'api' huata'da e'tia'paknayo huadak ehue' e'eadā huadakda ijje'y donayo huata'da tia'pakdik ijje'y. Kurudyo Dios o'ika'po be'tiahuaya'uyne kenpa'ti Dios Huairia 'urunanada me'nopoe'uyne. ² A'nenda catorce huabayok kurudyo kente Dios o'ika'po Diosen Nokiregā be'tobehui'ku'ne. Cristotaj yoknopoe'ika'uy'nok be'tobehui'ku'ne. Huasō'dapi' nokiregpi' kurudyo be'tobehui'kuyet nopogehue' ijje'y. Diosanayo o'nopogē. ⁴ Paraíso 'urubayo kurudyo kenteda Diosere aya'da Diosen huabaktie'ea'eria durugnanada o'neonhuahuika'apo. Keyo Diosa be'tobehui'ku'ne. Keyā'da Diosen hua'a ijmape'e'uy. Kendikti nogomeytaj manahue' yanikati'. ⁵ Paraíso ijhuay'uy'po huadakda ijje'y tia'pakdik e'eadā huadakda ijje'y tia'pakhue' ijje'po tey ehue' ijjenigtaj ijtia'pakapoy. ⁶ Huadakda ijje'y kenpa'ti daka' ijkikay huata'da e'tia'pakta' e'paknayo huata' tia'pakdik ijje'y. Nama'da tia'pakhue' ijje'po huata'da buttida ijtia'pakikay. Huadakda ijje'y. Daka' ijkikay tia'pakdik e'eadā kenpa' tia'pakhue' ijje'y. Huadakda ijje'y. Huadakda ijkikay. Aratbuta tinopogehue' me'ne'po manahue' ijje'y. Kenyo'da kenda do'taj men'tiahuay'uy'po kenpa'ti men'pe'epo kenda men'tinopogē.

⁷ Kurudyo kenda ijtiahuay'uy'niigtaj kenpa'ti ijje'e'uy'niigtaj 'urunanada o'uy'nok huadakda do ijje'y do huata'da tinopogehue' e'eya'po pai'da nopogē'dik ijkikay. Konig e'pida e'tiokhuedpa' huanopoya' ijkikay. Kenda kake'po Diosa o'pakme'nok toto'en huata'mona'eria behuatiakme'ne. ⁸ "Huakka' pai'da ijnopo'unhuahuika'po do'taj be'yare'po toto'en huata'mona'eritaj mekmaena'." Jesús Huairitaj bapaa' huata'da ijnigtiona'pakme'nig'a ⁹ "Ontaj di' o'ike'ne. Kenpa'da di' o'epo nog pakhue'dik o'enek aratbut tey ehue' ee'nayo doa teyda ijje'po batiahuaya'dik ijkikay." Jesús Huairia mena'uy'nok ken tey ehue' ijje'po durugda ijje'po Dios teyanada o'ika' batiahuaya'dik ijkikay. ¹⁰ Konigepo tey ehue' ijje'po durugda ijje'y. Aratbuta dakhuea' do'taj en'tidike'te durugda ijje'y. Sue'da aypo ijtō'epo e'kusitokpi' durugda ijje'y. Jesucristotaj ijnigpeika'nok aratbuta dakhuea'da menogka'nok durugda ijje'y. Jesucristotaj yoknopoe'epo pai'da ijnignopo'epo durugda ijje'y. Konigepo kenoka' tey ehue' ijjenek Diosa be'tey-paka'ne kenpa'ti be'tihuapokne.

Corinto Jesucristoen huabaktie'ea'eritaj Pabla o'mamepu'ke'uy

¹¹ Do'taj huadakda tia'pakdik e'ne'tada konig tia'pakhue' o'neme'nok konig opudere huadakda ijkika'uy huasegonig huata'da opudtaj madoya'dik ijje'y. Dopī sigda huadak ee'pi' inomey 'urunanada huamanmadika'eri huadak o'ne mo'tinopoe'pi' dokon huadak ijje'y yan'nopogē. ¹² Diosa be'teya'nok opudere 'urua'da on'nigkadhuahuika'uyne. Konig Diosayo'da ka'dik o'enek ijkika'uy. Ijbayarea'uy. Konig aratbuta tiahuayhued o'nika'nig doa on'nigka'uyne. E'ka'te, "ka'tihuay" opudomeyā on'da'uy. Do Jesucristoen huamata'mona'eri ijje'y. Kenda opudomey kan'nopogē'po konig Dios e'ka'pa' 'urua'da o'nigkika'uyne. Opu'd Corinto huaknopoe'eriere ijje'po kenda on'nigkadhuahuika'uyne. ¹³ Nog huakka' jakyo nog Jesucristoen huaknopoe'eritaj Jesucristoen huadak hua'a daka' ijmamadikika'uy. Opu'dtakon konigti daka' on'manmadikika'uyne. Kenomeyā huakupe bo'yokika'uy. Opu'dtanayo "Huakupe yokhue' mene'," o'nona'uyne. Opu'domeytaj nama'da ena'nayo do'taj bekkahuea'.

¹⁴ Onte'ti opudtaj a'bata'huadunhuahuaya'po ijhuahua'apoy. Bapaa' ijhuahua'apoy. En'mandikayo'da huakupepi' beyok onahue'ada o'noke'apone. Opu'den huakupe pakhue' ijje'po Jesucristotaj opudā daka' eknopogē' kenpa'ti do'taj daka' e'peeta' kenyo'da ijpaki. Doa huakkuruda Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatiapako o'noknopoe'uyne. Konigepo do konig opud huaknopogē'erien huaojonig on'taene. "Huakupe beyok, do'huedsi'po," onahue' o'nika'ne konigepo huaojomeyapi' huasi'potaj on'bayokika'. Huasi'poanayo huaojomeytaj bayokhue'dik o'nika'. ¹⁵ Do konig opudomeyē huaojonig ijje'po opudomeytaj huakka'nana'da on'pakne. Ijpakpo opudtaj katetehue' on'manmadikanhuahua'apone kenpa'ti on'tihuapokonhuahua'apone. Nogiti nogiti Jesucristotaj kanoknopogē'po Diosere kan'neonhuahuike'po on'ti-

huapokonhuahua'apone. Opuđtaj nogiti nogiti di' o'nika'nig'a do'taj di' o'nenok nogiti nogiti di' ehue' menika', ijnopogepo.

¹⁶ "Pabloa oro'en huakupe okbaehue' mo'uyne." Opuđomey be'api' yan'batia'pakapetnig'a "Pabloa nogpa'da oro'taj dakhuea' mogka'po konig nama'da mogka'uyne." Yan'batia'pakapetpi'. ¹⁷ Kan'man-madike'po huabokerektaj opudte ijnigmata'mona'uy. Opuđomeytaj nama'da kamagke'po bata'monahue' o'nuyne. Opuđen huakupe pakhue' o'nepo okbaehue' o'nuy. ¹⁸ "Corintoyo huaknopog'eritaj yan'bahuahuatii'." Titotaj nog huaknopog'erieretaj ijmana'uy. Titoa nama'da magkahue' mo'mae'uy. Tito doere konigti o'nopoikay kenpa'ti konigti o'kikay.

¹⁹ "Pablo huadakda o'e." Opuđomeya do'taj kan'tia'pake'po huata'da daka' o'batia'pak opudomeya nama'da on'tinopogepi'. Kenpa' tinopogehue' mene'. Diosa be'tiahuayika'ne Jesucristotaj yoknopogepo opudtaj on'nigmadoya'ne kenpa'ti' konigepo opudomey Diostaj nogiti nogiti kanoknopog'epo Jesucristotaj yoknopogepo on'nigmadoya'ne, huadi'da egomey pogomey. ²⁰ Opuđtaj ijhuahua'apoy. On'huatiakdepo kenda opudomeya bo'kika'nok do'hua pakhue'dikpi' o'neapet ijme'puki. Kenpa'ti do'hua on'huatiakdepo kenda do'hua o'nogka'apetnig opudomeykon kenda pakhue' mo'eapet. Kenda on'tomepu'kene Do'hua en'huatiakatode'te opudā nogtaj nogtaj ighua'da mo'mana'pakapetnok on'tomepu'kene. Do'hua en'huatiakatode'te opudā nogtaj nogtaj dig mo'bahuahuyapetnok on'tomepu'kene. En'huatiakatode'te opudā dig mo'mahuanopog'epetnok on'tomepu'kene. En'huatiakatode'te huata'da huakka' bo'eretpakikapetnok on'tomepu'kene. Do'hua en'huatiakatode'te aya'da on'peepo huayahuaya dakhuea'da mo'bahuaa'apetnokpi' on'tomepu'kene. En'huatiakatode'te nogtaj nogtaj mo'manmahui'iapetnok on'tomepu'kene. Do'hua en'huatiakatode'te opudomeya huata'da huakka' di'nanada ijje' mo'nopog'epet on'tomepu'kene. En'huatiakatode'te aratbuta onteteyo' dakhuea'da yan'magka'apet ijnopogepo opudtaj on'tomepu'kene.

²¹ Kenpa'ti opudomeyte onte'ti en'huatiakatode'te opudā sue'da a'nen dakhuea'da bo'kika'depo nopo'koreahued mo'epo kenpa'ti nogomeya e'bokerekbo ogka'po e'mune'bo' ogka'po nogtaj nogtaj on'bakdejpo Diostaj dakhuea'da ogkika'po do en'huatiakde'te opudomeytaj digā da okbira'dik ijje'apetpi', huakka'da huikdik ijje'apetpi'. Kenda ijme'puki.

Daka' yag'kikati' Pabloa o'maboroaypo kenpa'ti saludos o'manigdikta'mona'uyate.

13 Onte'ti opudtaj ijhuahua'apoy. Bapaa' ijbahuahua'apoy. A'bata'huadunhuayapo ijbahuahua'apoy. Huaknopog'eri dakhuea' eka'nayo castiga ijmagka'apoy. Huaknopog'eri dakhuea' e'ka'de'te kentaj castiga kagke'po dakhuea' o'ka' bapapi' bottapi' bahuaa'dik o'ne. ² Opuđomeya nogte dakhuea'da boka'uy. Diostaj nigpeehue'ada dakhuea'

da boka'uy. "Yan'nopo'korea', dakhuea' e'ka' yan'batik," o'nona'uy. Bottaa' opudtaj on'ta'huadunhuahua'po "Yan'nopo'korea' dakhuea' e'ka' yan'batik," o'nona'uyne. Oy opudtaj ta'huaduhued ijje'po onte'ti konigti o'nona'ne. Do onte'ti en'huatiakde'te kenomeyerea nogomeyerea nopo'koreahue' ee'nayo kenpa'ti dakhuea' e'ka' batikhue' ee'nayo castiga o'nogka'apone. ³ Cristoa mena'nok ijmaboroayikay kenda e'nopog'eta' bo'paknok dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga egkade'te mo'nopog'epo. Cristoa opudtaj egka'te teyanada o'epo mo'nopo'tojka'. ⁴ Huabokereka Cristotaj hueypa cruzte e'arakte konig teyhue' ee'tada oynayo Dios teyanada o'epo Cristotaj o'noanhuahuika'. Konig Cristo teyhue' o'uyate. Oro' kenpa'ti teyhue'da o'ikay. Opuđtaj a'tihuapokya'po kenpa'ti a'manmadikaya'po Cristotaj daka' oknopog'epok Diosa mo'nopo'toepo mo'nopo'tey-paka'nok 'urunanada o'noikay.

⁵ "¿Menpa' do daka' Jesucristotaj yoknopog'e?" Daka' o'nada yan'nopog'e. "¿Menpa' Cristota' daka' ijnigpejka?" Daka' onda yan'nopog'e. "¿Menpa' hueretda Diosen huabaktie'ea'eri ijje?" Daka' onda yan'nopog'e. Daka' eknopog'nayo Cristoa opudennopo' o'nopo'toepo hueretda Cristoen o'ey nopog'dik mo'e. ⁶ Cristotaj yoknopog'ikay kenpa'ti Cristoa me'nopo'tojka'ne. Buttida ijjay. Kenda opudomeya eknokotta' ijpak. ⁷ Opuđomey dakhuea' kahue' ka'nike'po ijmanigtiona'pakikay. Cristotaj yoknopog'epo buttida ijjay kan'nopog'epo konigepo kenpa' nigtiona'pakhue' ijje'. Opuđ dakhuea' kahue' e'nika'ta' ijpak. Pabloa 'uruda oknopog'ika'po kenpa'ti huadakda o'ika' do'taj kan'batia'pake'po manigtiona'pakikahue' ijje'. ⁸ Cristotaj mo'nigpejka'po buttida e'huaa'nayo castiga ogkahue'dik ijje'. Cristotaj nigpeehue' mo'epo buttida e'huaa'nayo castiga ogka'dik ijje'. ⁹ Castiga ogkahue'dikonig ijje'po konig huiyok ehue' ijje' kenpa'ti opudomey Diostaj daka' mo'nigpejka'po konig Diostaj teyda mo'enek menokiti durugda ijika'apoy. Opuđomey nogiti nogiti 'urua'nanada ka'nigpejke'po ijmanigtiona'pakikay.

¹⁰ Dakhuea' huaka'eritaj huiyoka' maboroaydik i'e, castiga ogka'dik i'e Jesús Huairia mena'uyne. Do yokyede'po huiyoka' maboroayhue' a'eya'po huahued ijje'poed daka' ijmanigmadoyay. Opuđā nogiti nogiti kanoknopog'epo kenpa'ti okbatikhue' ka'ne'po Jesús Huairia mena'uyne.

¹¹ Kenyo'da on'nigmadoya'ne, egomey, pogomey. Yan'durugpak, dakhuea' eka'nayo yan'nopo'korea', nogiti nogiti Jesucristotaj yan'nigpejka'. Do'takon menigpejka'. Nogtaj nogtaj bahuadiayhue' yanika'. Nogtaj nogtaj yan'manopo'noeya'. Dios di' o'maika'po huama'noeya'ika'eri o'epo opudere ka'nike'. ¹² Nogtaj nogtaj di'da yan'maepo huayahuaya yan'mabajbaj. ¹³ Aya' huaknopog'eri huama'buya saludos on'manigdikta'mona'.

¹⁴ Jesucristo Huairia opudtaj daka' bo'tihuapokike'. Diosa di' mo'maika'. Diosen Nokirega opudtaj kamanopo'tojke'.

GÁLATAS

Galacia huadaribayo huaknopōēritaj Pabla o'manigmadoya'uyate.

1 Do Pablo ijje. Opuđ Galacia huadaribayo huaknopōēri mo'ēpo Diostaj a'tiona'pakya'po bo'kupopakika'nok opudomeytaj on'nigmadoya'ne. Aya'da huaknopōēri huama'buy doere o'nepo on'nigmadoya'ne. Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Jesucristoa Apag Dioserea men'ta'mona'uyne. Diosa Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Huakudaka'da e'bueytada o'noyhuada'uyate. Huabokereka do'taj ta'monahue' me'nuyne. ³ Apag Diosa oro'en Huairi Jesucristoerea opudomeytaj daka' mo'matinepahui'po montihuapokike' mo'madurugpakike' kenpa'ti mo'manoike'. ⁴ Aya' huadaribaya' aya' aratbut dakhuea'da ogkika'. Konigti dakhuea' kakahue' ka'nike'po Jesucristoa o'pakpo oro'en dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyate. Oro'en Apag Diosa o'paknok Jesusa mo'nigbuey'uyate. ⁵ "Dios huadaknada o'e." "Urunanada o'e Dios." Oro' kirigayo' okbatikhue'ada mon'batia'pakika'. Dios huadaknada o'ika'nok mon'batia'pakika'.

Kan'nopo'kore'po nogda e'manmadika' hua'a ehue' o'e.

⁶ Diosa di' me'e'po, "yan'nopo'korea'po me'no-knopōēpo do'taj men'nigpeikati'," mona'uyne. Opuđomey moknopōēpo mo'nigpee'uynig'a oy ida Jesucristoen hueretda e'manmadika' mo'dikendepo nog e'manmadika'kon moknopōēdepo. Konig nog e'noeanhuahuika' e'manmadika' moknopōēdenig'a. Kenda nog e'manmadika'nayo noeanhuahuikahue'dik mo'ene. Konigepo digā'da ijme'pukēy. ⁷ Nog e'manmadika' Diosere e'manoeanhuahuika' hua'a ehue' ee'tada suhue'ada huabokereka nama'da opudomeytaj monmadika'nig'a nogpa'ded e'noeanhuahuika' hua'a nama'da monmadikika'ne. ⁸ A'nounhuahuikaya'po kateka'dik mo'e. O'nona'uyne do'a. A'nounhuahuikaya'po Jesucristotaj oknopōēdik mo'ene. Hueretda huadik o'nona'uyne. Be'api' do'api' Diosen huata'moneriapi' nogded e'noeanhuahuika' hua'a nama'da e'manmadika'nayo Diosa kentaj castiga digā'da ogka'dik o'eapo. ⁹ Konig huaboa'da o'nona'ne on'nigmadoya'po ona'ti o'nona'ne. Jesucristoen e'noeanhuahuika' hua'a o'nonmadika'uyne opudomeya' mo'peēdepo moknopōēuyne. Nogded e'nounhuahuika hua'a be'api' e'manmadika'nayo Diosa castiga digā'da ogka'dik o'maeapo, ijjay.

¹⁰ Kenpa' ijmana'po aratbuttaj e'madurugpaka'ta' pakhue' ijje. Kenpa'ti "Pablotaj ijpaki," aratbuta

e'huaa'ta' pakhue' ijje. Diostayo'da e'durugpakata' ijpakpo Cristoenyo'da ijkika'po kenda huaboa'da ijjay.

Cristotaj huadak hua'a nogyo nogyo kamanmadikike'po Diosa Pablotaj o'manigta'mona'uyate.

¹¹ Huanounhuahuika' hua'a Cristoen huadak hua'a nogyo nogyo aratbuttaj ijmanmadikika'uy. Huanounhuahuika' hua'a Cristoen huadak hua'a huabokerekap'i onahue' me'nuyne kenpa'ti onmadikahue' me'nuyne. Jesucristoayo'da me'nopōēa'uyne. Huanounhuahuika' hua'a Cristoen huadak hua'a me'nopōēa'uyne. Kenda yan'nopoika', egomey, pogomey.

¹³ Konig judío aratbut o'noknopōika'po ogkika'nig do'huakon konigti ijkika'uy. Cristoen huaknopōēritaj digā'da ijmagkika'uy. Huabakudā' jakyo ijbakudika'uy kenpa'ti kan'barake' ija'po ijmata'monika'uy. Kenda opud Galacia huaknopōēri on'tipeika'uyne. ¹⁴ Konig oro'en judío adhuae'pane' Diostaj ogkika'uyatenig kenpa'ti o'noknopōika'uyatenig dokon huakka' ijjeretpakpo daka' ijkika'uy. Judío huabokerek do konigok o'nepo suhue'da on'nopōēpo suhue'da ogkika'uy. Donayo huakka'da ijnopōēpo huakka' ijkika'uy. ¹⁵ Do si'poēhued ee'ted Diosa bektie'ea'uyate. Huakka' di' me'e'po "Saulo, Saulo, do'taj oyda menigpeikati'," mena'uyne. Ken Diosa o'pakpo ¹⁶ Jesucristo ke'nensi'potaj meknopōēa'uyne. Judío aratbut ehue' e'huāē'taj Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pake'po kenpa'ti yan'nopo'korea' yanoknopōē' kenpa'ti yan'nounhuahuika' kamanike'po Diosa Jesucristotaj meknopōēa'uyne. Kenoka' kenda Diosa meknopōēa'de'uyne aratbuttaj batia'pakhue' ijje'uy. Jesucristotayo'da yoknopōēpo be'tapi' batia'pakhue'dik ijje'uy. ¹⁷ Kenpa'ti Jerusalényo huakkurueri Jesús en huamata'moneritaj a'mapeēaya'po kenoka' huahue' ijje'po aratbut ehue' e'ika'yo Arabia huadaribayo ijhua'uy. Diosayo'da buttida hua'a Jesucristotaj meknopōēa'uyne. Nogok Damasco huakka' jakyo ijkume'uy.

¹⁸ Bapa' huabayok e'pokde'te Pedrotaj a'tā'eyā'po Jerusalényo ijhua'uy. Botta' semana ijtā'ey Pedrotaj.

¹⁹ Nog Jesús en huamata'moneritaj tiahuahue' ijje'uynig'a Jacobotayo'da ijtiahuahue'uy. Jacobo Jesús Huairien huama'buy o'e. ²⁰ In on'nigmadoya'nig buttida ijjay. Diosa buttida meknopōētane.

²¹ Nogok Siria huadaribayo kenpa'ti Cilicia huadaribayo Cristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'uy.

²² Huama'buy Cristotaj huaknopōēri Judea huadaribayo nogyo nogyo ogkupopakika' do'taj okiēhued o'nuy.

²³ Kenyo'da do'taj on'tipeepo, "A'nenda Pablo diga'da mogkika'uyne oro'taj. Oy nogyo nogyo o'hua'po, Cristoen huadak hua'a o'manbatia'pakpo Cristotaj oknopog'dik mo'e. O'mana'ika'. A'nenda Cristoen huaknopog'eritaj e'madakea'ta' o'pakika'uyate." On'tipee'uyate. ²⁴ Pablo o'nopo'korea'po Cristotayo'da oknopog'uy. Konigepo "Dakiti Dios, huadakda i'ene." Cristoen huaknopog'eria o'nona'onhuahua'uyate.

Nog Jesúsén huamata'moneria Pablotaj o'de'uy. Pablo Jesúsén huamata'moneri o'ede'uyatenok o'de'uy.

2 Catorce huabayok e'pokde'te Jerusalényo onte'ti ijhua'uy. Bernabéere Titotaj o'tohua'uy. ² Jerusalényo hua'dik i'e. Diosa me'nopog'aynok ijhua'uy. "Pablo Jesúsén huamata'moneri ehue' o'e. Nama'da o'manmadika'." Judío huaknopog'eri huairia onahue' me'ne'po. Jerusalényo Cristotaj huaknopog'eri huairitayo'da ijmanbatia'pakuy. Jesucristo Diosen Huasi'po o'epo mo'nigbuey'uyate. O'noyhuad'uyate. Kentaj aya'ada oknopog'dik kenpa'ti nigpejika'dik ya'ne. O'noknopogepo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Nog aratbuttaj judío aratbut ehue'taj ijmanmadika'ikay. Kenda judío huairitaj ijmanbatia'pakuy. ³ Kenpa'ti Tito doere o'epo Tito judío aratbut ehue' ee'pi' "Huabokerek i'epo huasi'dak oktegdik i'e." Huaknopog'eri huairia Titotaj onahue' o'nuy. ⁴ "Titoensi'dak oktegdik o'e." Nama'da huaknopog'eria huama'buya on-a'uyunig'a. Iregireg oro'omeyere ogkupopakpo kenpa'ti "Jesústaj o'noknopogepo huabokereksi'dak okteghue'dik o'ne." Oro'a ea'te a'peeya'po ogkupopakuy. Pablo nama'da oa' enata' onpakpo kenpa'ti, "Judío ehue' huag'eri huabokereksi'dak oktegdik o'ne yan'manmadika' kenpa'ti Moisésen e'mana' nigpejika'dik ka'ne', yan'manmadika'." Nama'da huaknopog'eria oro'taj enata' on'pakuynig'a. ⁵ Nama'da huaknopog'eri huama'buytaj sigpi' manpeehue' o'uy. Jesucristotaj moknopog'eri Diosere mo'noeanhuahuika'apo buttida hua'a o'e yan'nopog' kenpa'ti Diosere a'nounhuahuaya'po huasi'dak bakteghue'dik mo'epo kenpa'ti Moisésen e'mana' hua'ataj nigpejikhue'dik mo'ene. Ken buttida o'e oknopog'dik mo'ika'ne.

⁶ Jesucristoen huadak hua'a daka' ijnopogepo ijmanmadikika'denok Jerusalényo Cristotaj huaknopog'erien huairia do'taj nog e'manmadika' manmadika'dik ya'e onahue' me'nuyne. Huairi ee'pi' huairi ehuepi' Dios e'nopog'ta' pakhue' o'ika'. Do'huakon kenpa' e'nopog'ta' pakhue' ijje. ⁷ Nogdikda yamanmadika' hueretda judío huaknopog'eri huairia onahue' me'nuyne. Judío aratbut ehue' e'huag'taj Jesúsén huadak hua'a kamanbatia'pake'po Diosa do Pablotaj o'ta'mona'uyate on'nokotuyate. Konigti judío aratbuttaj Jesúsén huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa Pedrotaj o'ta'mona'uyate. Judío huaknopog'eri huairia on'nopog'uyate. ⁸ Ken Diosa judío aratbuttaj o'ta'mona'uyate Pedrotaj. Konigti kenda Dios judío aratbut ehue' e'huag'taj do'taj me'ta'mona'uyne. Jesúsén huadak hua'a huakka' aratbuttaj kamanbatia'pakike'po me'ta'mona'uyne.

⁹ Konigepo Jacobo Pedroere Juanere huaknopog'erien hueretda huairi o'nepo Diosa Pablotaj o'ta'mona'uy kenpa'ti huakka'tada kamanopo'kore'po Diosa be'tihuapokuyne Jacoboomey on'nopoenka'depo "Jesucristotaj oknopogepo, huama'buy o'ey kenpa'ti oro'takon Diosa mo'ta'mona'uyne." Do'taj Bernabétere mona'po kenpa'ti "Nog aratbuttaj judío ehue' e'huag'taj Jesucristotaj yanoknopog' kenpa'ti yan'nopo'korea' yan'mana'. Oro'omey judío aratbuttaj konigti o'mana'apoy." Oro'taj mona'po, ¹⁰ "Aratbut pai'da e'ika'taj bayokika'dik yane'. Kenpa'ti nog aratbuttaj yan'mana'." Jacoboomeya mona'uyne. Kenda huakka' e'kika'ta' ij-pakikay.

Antioquía huakka' jakya' "Nama'da i'kame'ne, Pedro." Pabla ona'uy.

¹¹ Nogok Antioquíayo Pedro o'tiakdepo dakhuea'da o'ka'uynok, "Nama'da i'kame'ne, Pedro." Huakpoteda ona'uyne. ¹² Sue'da judío huabokerektaj Jacoboa Pedrote o'mata'mona'uyate. Huabokerek tiakhued o'nepo Pedro judío ehue' huaknopog'eriere o'bape'ika'uyate. Enhuatiakde'te judío ehue' huaknopog'eriere Pedro sigda sigda e'bape'ada o'bakbatikonhua'po. Judío huabokerek onhuatiakdepo huabokereksi'dak baktega'dik o'ne on'manopog'ika'uy. Kenomeytaj Pedro o'makme'pukpo judío ehue' huaknopog'eriere e'bape'ada o'bakbatikuy. ¹³ Pedroa huadakda ijkikay nama'da huata'da o'tinopogepo nama'da o'ka'uy. Antioquíaya' nog judío huaknopog'eri Pedrotaj on'tiahuayonhua'po konigti ogka'po huadak o'kikay nama'da huata'da on'tinopog'eni'g'a kenomeya konigti nama'da ogka'uy. Bernabékon o'tiahuayonhua'po kenpa'ti nama'da o'nopoenig'a judío ehue' huaknopog'eriere o'bape'po o'bakbatikuy. ¹⁴ Jesucristoen buttida hua'a Pedroomey o'noknopog'eni'g'a nama'da ogkikame'nigtaj do'hua yoknokotdepo aya' huaknopog'eritaj "Judío e'gada konig judío ehue' huag'eri i'kikame'. Konig Diosere a'noeanhuahuikaya'po Moisésen hua'a kikhue' i'eme'. Diosere a'noeanhuahuikaya'po Moisésen hua'a kika'dik mo'e. ¿Judío ehue' aratbuttaj mena'po i'maname'? Nama'da i'kame'." Pedrotaj yona'uy.

Judío konigti nog aratbut Jesucristotaj oknopog'dik o'ne. Jesucristotaj eknopog'nayo Diosa dakhuea' e'ka'taj o'bakkahuea'po Diosere o'manoeanhuahuika'apo.

¹⁵ Oro'omey judío huag'eri o'epo judío e'huag'eya' o'si'pog'uy. Huadakda o'kika'po Moisésen hua'a kikhue' o'nepo dakhuea'da ogkika' o'nopog'ene. ¹⁶ Moisésen hua'a e'kika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopogepo." Kenda Diosa onahue' mo'epone. Kenyo'da Jesucristotaj e'noknopog'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopogepo." Diosa mona'apone. Konigepo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopogepo." Diosa mone'po oro' judío huag'eri kenpa'ti Jesucristotaj oknopog'dik o'ene. Moisésen hua'ataj o'kika'nok "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopogepo." Diosa on-

ahue'dik mo'eapone. Konigepo be'api' Moisésen hua'a e'kika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopopepo," Diosa onahue'dik o'eapo.

¹⁷ Ken "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopopepo." Diosa mone' oro' Cristotaj oknopodeenok konig judío ehue' huage'eri Moisésen hua'ataj nigpeehue' o'nika'po oro'omey dakhue' huaka'erionig Cristo mogka'ne be'api' sigpi' ahue'dik o'ne. ¹⁸ Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, Diosa ka'nopopepo Moisésen hua'ataj nigpeehue'dik mo'ika'ne, do'a e'mana'nayo kenpa'ti nogok konig dakhuea' nigkahue' me'nene, Dios ka'nopopepo Moisésen hua'ataj nigpeedik mo'ika'apone doa nogpa'dakon e'mana'nayo dakhuea' i'ka'ne Diosa ona'dik me'ene. ¹⁹ "Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, me'tinopopepo." Diosa mene'po Moisésen hua'ataj nigpeikahue'dik ijika'po konig Moisésen hua'ataj konig e'bueyonig ijipepo Moisésen hua'ataj menpa' nigpeikahue'dik ijipe'uyunig'a Jesucristotayo'da yoknopoika'po Diosen 'uru'nanada kika'dik ijipey. ²⁰ Jesucristo hueypa cruzte o'bueyuyate. Do Diostaj e'nopokoreade'te konig Jesúsere cruzte e'bueyonig ijipepo onte'ti dakhuea' kakahue' ijeonhuahukay. Do'huada katepi' ijpakpo kakahue' ijika'po Jesucristoen Nokirega me'nopotoenok Diosenyoda ijkikay. Huaso'ada ijnoepo Diosensi'potaj yoknopopepo ijnigpeika'po Diosen ijkikay. Diosensi'po do'taj huakka' di'nada me'epo me'nigbueyuyate. ²¹ Diosa huakka' di'nanada mo'epo oro'tehuapa' Jesucristoa mo'nigbueyuyne, Diosere 'urunanada a'noeonhuahukaya'po Jesússtayo'da oknopode'dik o'ene. "Dakhuea' nigkahue' o'ene me'tinopopepo." Diosa menayet Moisésen hua'ataj do nigpeika'dik ee'nayo Cristo nama'da mo'nigbueyuyet. Konigepo Moisésen hua'ataj nigpeikahue' ijika'apoy. Jesucristotayo'da yoknopoika'apoy.

Moisésen hua'a e'kika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopopepo." Kennayo Diosa onahue'dik mo'eapone. Cristotaj eknopode'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopopepo." Kennayo Diosa mona'apone.

3 Opuđ Galacia huaknopode'eri konig nopoenkahue' huage'eri mo'ene. Nogomeya nama'da mon' mandika'nok opudomey ida mo'peedeme'nig'a, Jesustaj buttida e'manmadika' nigpeehue'dik yane', nama'da mo'nopopeame'ne. Jesucristoa oro'taj hueypa cruzte mo'nigbueyuyate opudtaj huakpoteda daka' o'nonbatia'pak'uyunok opuda daka' mo'peepo moknopoenka'uyne. ² Moisésen hua'a mo'nigpeika'uyunok Diosen Nokirega opudtaj nopotoehue' mo'uyne. Cristo cruzte mo'nigbueyuyate onte'ti o'noyhuad'uypo kurydyo Diosere o'noeonhuahuka'. Kenda mo'peedepo moknopode'uyunok Diosen Nokirega opudtaj mo'nopotojika'ne. ³ A'nenmon huaboa'da Jesucristotaj moknopode'uyunok Diosen Nokirega mo'nopotojika'ne Diostaj daka' mo'nigpeika'uyne. Oy 'uru'nopoa'da megke'po nogda nogda ka'dik o'ene, konig huabokereksi'dak oktegdik o'ene kenpa'nayo nama'da

mo'nopoika'nig'a Diosennayo nopounkahue'da mo'ika'ne. ⁴ Jesucristotaj moknopopepo huakka'da paيدا mo'nopoeonhuahua'deme'ne. Nama'da paيدا nopoehue' mo'unhuahuame'ne ijnopopey do'hua. Jesucristotaj buttia'da moknopope, oknopodebatikhue' mo'eapone ijnopopey. ⁵ Moisésen hua'a mo'nigpeika'nok Diosen Nokirega nopotoehue' mo'ika'ne kenpa'ti opudomeytaj bayareahue' mo'ika'ne. Jesucristotaj huadak hua'a mo'peedepo moknopode'uyunok Diosen Nokirega mo'nopotojika'ne kenpa'ti opudomeytaj mo'bayarika'ne.

⁶ Ken, a'ennada Diosen hua'ataj Abrahama oknopode'uyunok "Konig dakhuea' nigkahue' me'ene, o'tinopopepo." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁷ Konigepo huabokerek Diosen hua'ataj daka' o'noknopopepo konigti Abrahamen hueretda huayayonig o'nepo kenda nopoenka'dik mo'ene. ⁸ "Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopopepo." Judío ehue' huage'eri huaknopode'eritaj ijmana'apoy, Diosa a'ennada o'nopopepo Abrahamtaj "Meknopode'uyunok kenpa'ti menigpeika'nok, konigepo huakka' judío ehue' huage'eria konigti e'noknopode'te 'Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopopepo,' kenomeytaj ijmana'apoy." A'nenda Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Apagba'te kenda oa'uyunig Moisésa o'timadoya'uyate. ⁹ Ken Diosen hua'ataj Abraham oknopode'uyate. Aya'da huabokerek konigti o'noknopode'uyunok kenomeytaj Abrahamtaere "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopopepo." Diosa o'mana'ika'apo.

¹⁰ "Aya' huadik Moisésa o'nigmadoya'uyate aya'ada nigpeika'dik o'nepo nogdiktida nigpeehue' ee'nayo 'Dakhuea' boka'ne.' Diosa o'mana'po castiga o'magka'apo." Apagba'a oa'uyatenok. Moisésen hua'a do e'nigpeika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopopepo." Diosa mena'apet. Aya'ada kenpa'en'nopoika'nayo "Dakhuea' boka'ne." Diosa mona'po castiga mogka'apone. ¹¹ "Diostehuapa' huadak huakika'eri Jesucristotaj o'noknopopepo Diosere on'noeonhuahuka'apo." Diosa oa'uyunok Moisésenba' huakika'eritaj "dakhuea' nigkahue' men'ene," Diosa onahue'dik o'eapo. ¹² "Dakhuea' nigkahue' me'ene, mo'tinopopepo." Diosa mone'po Diostaj oknopode'dik mo'ene. Moisésen hua'anayo kenpa' onahue' mo'ene. "Diosere a'nounhuahukaya'po aya'nada Moisésen hua'a nigpeika'dik mo'e." Kenpa' Moisésen hua'a ena'tada aya'nada nigpeikahue'dik mo'ika'ne.

¹³ "Pa'nanada kan'nopounhue'po dakhuea'nanada huakika'eritaj hueypa cruzte on'betika'." Apagba'a kenpa' oa'. Oro'tehuapa' Cristo hueypa cruzte mo'nigbueyuyatenok oro'omey Cristoen huaknopode'eritaj castiga ogkahue'dik mo'eapone. Kenpa'da bueyhue'dik o'eapone. ¹⁴ "O'nen adhuesa'sipotaj ijmanopotoeapoy." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Nog aratbut huaknopode'eritakon Diosen Nokirega kamatojike'po Jesucristo mo'nigbueyuyate.

**Moisésen hua'a konig o'e kenpa'ti kenda Abrahamtaj
ijnigka'apoy Diosa ona'uyate.**

¹⁵ Konig o'kika'nig ijmanbatia'pakapoy, egomey, pogomey. "A'ti o'nigka'apone." Be'api' o'madoya'depo ke'nen huadik o'madoya'depo nogda kahue'dik o'epo kenpa'ti kenda oktihuekehue'dik o'epo.

¹⁶ O'nigka'apone Diosa Abrahamtaj nogok nogok ona'ika'uyate. O'nen huayayotaj ijnigka'apoy Diosa ona'uyate. Kenda Abrahamen aya' huayayotaj ijanigka'apoy onahue' o'uyate. Kenda Abrahamen noghuayayotatida ijnigka'apoy, ona'uyate. Kenda Cristotaj o'tia'pakuyate. ¹⁷ Onte'ti daka' o'nonapone. Huakkuruda Diosa Abrahamtaj ona'uyate. O'nen huayayotaj 'uruda ijnigka'apoy Diosa ona'uyate. Diosa kenda enade'te cuatrocientos treinta huabayok e'pokde'te judío aratbuttaj Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Kenda Diosa huakkuruda Abrahamtaj ona'uyatenigda kenpa'da Diosa o'ka'apo. Kenda Moisésa o'mana'uyatenig Abrahamtaj Diosa ena' dikenhue'dik o'epo kenda o'ka'apo. ¹⁸ Moisésen hua'a o'nen adhuae' huayayo en'nigpeika'nayo ijmanoeanhuahuika'apoy Diosa Abrahamtaj onahue' o'uyate. "Ijnoeanhuahuika'apoy," Abrahamtaj Diosa ona'uyatepo katetehue' manoeanhuahuika'dik o'maika'apone.

¹⁹ Moisésenba'taj aratbuta nigpeikahue'dik o'nepo dakhuea'da ogkika'nig kamanopogkike'po judío aratbuttaj Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Konig Diosa Abrahamtaj ona'uyatenig adhuae' huayayo Jesucristo o'tiakapo. Tiakhued ee'ted Moisésen hua'a aratbut nigpeika'dik yane' o'mana'uyate. Cristo e'tiakde'uyte onte'ti Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'neapo. Diosen huata'moneria Moisésstaj o'nopog'uyate. Diosa kenda o'paknok Moisésa aratbuttaj o'mana'uyate. ²⁰ Diosen huata'moneri Moisésere judío aratbuttaj on'mana'uyate. Diosayo'da huayayo i'ta'epone Abrahamtaj ona'po, Jesucristotaj o'ta'mona'uyate.

**Aya'ada dakhuea' huaka'eri o'edene, Moisésenba'
mo'nopog'ne. Kenpa'ti Cristo tiakhued ee'ted
Moisésen hua'a oro'omeytaj konig huamatog'erioniga
mo'tojka'uyne.**

²¹ Diosa Abrahamtaj huayayo o'yokapone ona'uyate. Moisésenba' Abrahamtaj hua'a en'hue'dik o'e. Abrahamtaj hua'a kenpa'ti Moisésen hua'a huadaknada e'eda Moisésenba'nayo manoeanhuahuikahue'dik o'epo kenpa'ti 'urunopo' kahue'dik o'ika'. ²² Aya'ada dakhuea'da ogkika'depo batikhue'da dakhuea'da ogkika'apo. Kenpa' Diosba'a oa'uyatenig'a konig Diosa Abrahamtaj ona'uyatenig Jesucristotaj huaknopog'eriomeytaj Diosa mo'manopo'korea'po mo'noeanhuahuika'apone.

²³ Cristoen huadak hua'a pe'hued o'epo Jesucristotaj oknopog'hued o'epo oro' kenyo'da Moisésenba'taj nigpeika'dik o'uyunig'a. Cristo e'tiakde'te Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yare'po Cristotaj oknopog'uy oroa.

²⁴ Cristo tiakhued ee'ted Moisésenbaa konig oro'en huamatog'erionig mo'tojka'uyne. Jesucristo e'tiakde'te kentaj oknopog'edenok "dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopog'epo," Diosa mona'uyne. ²⁵ Cristo o'tiakde'uynok oynayo kentaj oknopog'ika'nok Moisésenbaa oro'taj to'ehue' o'ika'. Oynayo Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'ika'ne.

²⁶ Oyda Jesucristotaj moknopog'epo Diosensi'po mo'ene. Aya'ada moknopog'epo Jesucristoere Diosensi'poda mo'ene. ²⁷ Opuomey Jesucristotaj moknopog'edenok bautiza mogka'de'uyne. Cristo mo'nopo'tojka'nok Jesucristonig mo'ika'po Diosensi'po mo'ika'ne. ²⁸ Oro' Jesucristotaj huaknopog'eri o'epo Diostaj konig nogaratbuttida o'ene. Judío aratbut ee'pi', griego aratbut ee'pi', huanaba' ee'pi', huanaba' ehue' ee'pi', huabokerek ee'pi', ettone' ee'pi', oro'omey huaknopog'eri Diostaj nogaratbuttida o'ene. ²⁹ Abrahamtehuapa' ijnigka'apoy Diosa ona'uyatenig konigti opudomey huaknopog'eritakon Diosa mogka'apopo mo'noeanhuahuika'apone.

4 Nogiti daka'da o'nona'apone. Huasi'po kerekhued ee'ted huaoen e'tamae' huabae'eri ee'pi' konig huanaba' o'epo huaoen huamatog'eritaj nigpeika'dik o'ne. Kenoka' bae'dik huaoa o'dikka'uyatenok aya'da huaojkudaken o'tabaeapo. ³ Oro' konigti o'ika'uy. Cristo tiakhued ee'ted oro' konig huasi'po o'epo konig huabokerek ehued o'uy. Oro'en adhuae'pane'en e'manmadika'taj konig huanaba' o'nigpeika'uyne. ⁴ Kenme'noete Diosa o'pakpo ke'nen huasi'po o'ta'mona'uyate. Ettone'a Diosen Huasi'po o'si'popakuyate. Huasi'po judío aratbutda o'si'poepo Moisésenba'taj nigpeika'dik o'ika'uyate. ⁵ Oro' judío huag'erimey huanaba'onig o'epo Moisésenba'taj nigpeika'dik o'ika'uyate. Moisésenba'taj a'bakkayya'po osi'po'uyate. Kenpa'ti oro'omey Diosensi'po ka'nike'po osi'po'uyate.

⁶ Oro'omey huaknopog'eri Diosensi'po o'edenok Diosa oro'omeytaj Huasi'poen Nokirega mo'nopo'tog'ene, "Do'hued Apag" Diostaj Cristoen Nokirega oro'ennopoya' o'okuy. ⁷ Ken Diosensi'po o'edepo Moisésenba'taj nigpeika'dik huag'eri huanaba' ehue' o'edepo Jesucristotaj moknopog'edenok. "Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopog'epo," Diosa mona'po mo'noeanhuahuika'apone.

**Galacia huaknopog'eritaj Pabloa o'matinepahui'po o'
matimepu'ke'uyate.**

⁸ A'nenda hueretta'da Diostaj oknopog'hued ee'ted toto'taj mo'me'pukika'uyate. ⁹ Oynayo Diostaj moknopog'edene kenpa'ti Diosa mo'baktie'ea'de'uyne. Konig judío adhuae'pane' ogkika'uyunig mena'po konig huanaba' onte'ti e'kika'ta' bo'paknig'a. Ken konig e'kika'nayo nopo'yareahue'dik mo'ika'apone. ¹⁰ Diosa mo'nopo'yare'po mena'po aya' Moisésenba' fiesta bo'kika'nig'a huame'noe fiesta, sábado fiesta, puug fiesta huabayok fiesta kenpa' bo'kika'nig'a, Diosa me'nopo'yare'po nama'da bo'kika'ne. ¹¹ Konigepo opudtaj on'matinepahui'po on'tomepu'kene, huakka'da nama'da opudtaj o'nonmadika'onhuahua'uyne.

¹² Ken “Dakhuea’ nigkahue’ me’nene, mo’tinopogepo.” Diosa mone’po Moisésenba’ nigpejka’dik mo’ene. Judío aratbuta nama’da mona’ika’nig’a. Konig judíomey ogkika’nig opud konig kikhue’ mo’uynne. Opudonigti ijje’po oy kenda judíomey on’mana’ika’ kahue’ ijjikay. Konig do ijkika’nig konigti yag’kikati’. Kenda ij-

jeretpakpo o’nona’ne, egomey pogomey. A’nenda opudere ee’tete do’taj di’nada o’nepo daka’ on’tog’uynne.

¹³ A’nenda opudere dakhue’da ijje’po Jesucristotaj huaknopog’eri Diosere on’noeonhuahuika’apo kenda huakkuruda opudtaj o’nonbatia’pakonhua’uynne. ¹⁴ Do dakhue’da ee’pi’ konig pai’da e’nopo’etepi’ do’taj dig huahuayhue’ o’nuynne kenpa’ti tibiraehue’ o’nuynne.

Konig Diosen huata’moneritaj egkapa’ do’taj o’de’uynne. Konig Jesucristotanig do’taj o’de’uynne. ¹⁵ A’nenda Jesucristoen huadak hua’a o’nonmadika’onhuahua’uynne.

Do’hua e’nonmadika’onhuahua’te durugnada mo’uynne. Do’taj durugnada mo’uynne. Oy mena’po do’taj durugda ehue’ mo’e. A’nenda katepi’ ijpakika’uynok on’yokika’uynne. Do’a opuden huakpo e’pakuynayo opudá okpotokdik ee’nayo opuden huakpo on’yokay’uyyet. Oyda menpa’ do’taj e’nigpeeta’ pakhue’ mo’ene. ¹⁶ Oy buttida o’nonmadika’po opudomeytaj me’huadiayne, menpa’ mo’nopog.

¹⁷ Judío nama’da huamanmadika’erimey konig judío aratbut Moisésenba’ ogkika’nig opudomey konigti kagkike’po nama’da bo’pakne. Kenpa’ti kenomey opudtaj huakka’ on’eretpakpo opudomeya onte’ti do’taj nigpeehue’ ka’nike’po kenda on’pak. ¹⁸ Be’api’ opudtaj huadak e’kika’ta’ e’paknayo opudtaj e’tihuapokta’ e’paknayopi’ kenda huadakda o’e. Do opudere ee’tete opudere ehue’ ee’tepi’ huadak e’kika’ta’ e’paknayo kenda huadakda o’e. ¹⁹ Do’hua Jesucristoen huadak hua’a opudtaj a’nen e’manmadika’onhuahua’de’te moknopog’uynok do’hued huasi’ponig mo’ene. Oy onte’ti opudtaj diga’ on’tinepahui’po on’tomepu’kene. Cristoa onte’ti daka’ mo’manopo’tog’deapet opudtaj huakka’ on’tinepahui’ka’ne. ²⁰ Huakka’ opudtaj on’tinepahui’po ayog opudere huakka’ ee’ta’ ijpaki. Nogpa’da ’urua’dakon opudtaj e’manata’ ijpaki. Monig moet opudomeytaj tinopogehue’ ijje’y.

Agarkudak konig o’kika’uyate kenpa’ti Sarakudak konig o’kika’uyate Pabla o’manbatia’pakpo, o’manmadika’uyate.

²¹ “Dakhuea’ nigkahue’ mo’ene mo’tinopogepo.” Diosa mone’. Opudomeya sue’ada Moisésenba’taj e’nigpejkata’ bo’pakika’nig’a Moisésenba’taj nopenkahue’da mo’ene. ²² Moisésenba’ sigpi’ e’manopog’eta’ ijpaki. Abraham botta’si’po o’tog’uyate. Agarkudak ettone’ huanaba’ o’epo nogsi’potida Abrahamensi’po o’si’popakuyate. Abrahamen hueretda huatog’ Sarakudak o’epo huanaba’ ehue’ o’epo nogsi’potida o’si’popakuyate. Apagba’tete kenpa’ o’madoya’uyate.

²³ Saraen huanaba’ ettone’g o’si’popakuyate. Konig aya’ ettone’ on’si’popakika’nig Agar konigti o’si’popakuyate. “Huasi’po it’og’apone.” Diosa Abrahamtaj ona’uyatenok Abrahamen hueretda huatog’eyayo konig huanaba’

ehue’ e’egada o’si’popakuyate. “Huasi’po it’og’apone.” Diosa ona’nok o’si’popakuy. ²⁴ Abrahamen botta’ huatog’ konig botta’ Diosen hua’a o’ne. Ote’ Sinaite Arabia huadaribayo Diosa Moisésenba’ ona’uyate. Konig Agar huasi’poere huanaba’ o’nika’nig aya’ Moisésenba’ huanigpejka’eri konigti huanaba’ o’nika’. Kenpa’ti Jerusalenyog huajka’eri a’noeonhuahuikaya’po Moisésenba’ on’nigpejka’nig’a huanaba’nig o’nika’.

²⁶ Oro’omey huaknopog’erinyo Diosen jak kurudyog huag’eri o’jika’po Diosensi’po o’ene. A’nounhuahuikaya’po Jesucristotayo’da oknopogjika’ne. Moisésenba’taj nigpejkahue’dik o’jika’ne.

²⁷ Si’popakhue’dik i’epo huasi’po tog’ehue’ i’epo yadurugpak, ettone’. Si’popakhue’ i’epo diga’ noehue’ i’epo nogok huakka’ huasi’po it’og’apone. Huakka’ huaknopog’eri huasi’po it’matog’apone. Nog ettone’ huatog’ebet e’egada sue’da huasi’po o’tog’apone. Apagba’a kenpa’ oa’. Saraen huakka’nada adhuea’si’po o’tog’. Agaren sue’da o’tog’.

²⁸ Ken oro’omey Jesucristoen huaknopog’eri konig Diosensi’po o’ene. “Huasi’po it’og’apone.” Diosa Abrahamtaj ona’uyatenok, Abraham Isaacs’po o’tog’uyate. Oro’omey konig Saraensi’po Isaac o’ene. Ken Diosa Abrahamtaj ona’uyatenok oro’kon huaknopog’eri Diosensi’po o’ene egomey pogomey. ²⁹ Ken konig aya’da isi’po on’si’popakika’nig konigti a’nennada Ishmael Agarensi’po o’si’popakuyate. Abrahamen Saraenere nogsi’potida Isaactaj Ishmaela dakhuea’ o’kika’uyate. “Huasi’po it’og’apone.” Diosen Nokirega’ Abrahamtaj o’nuynok Isaac o’si’pog’uyate. Oy konigti o’e. Cristotaj oknopog’ehue’ huag’erimeya oro’taj dakhuea’ mogkika’ne. Oro’ huaknopog’eri Diosensi’po o’enek dakhuea’ mogkika’ne. ³⁰ “Ettone’ huanaba’ensi’potaj pakhue’ ijje’po noeanhuahuikahue’ ijmaeapoy.” Diosa oa’uynok Apagba’tete, “Do’hued ettone’ huanaba’ yaen. Do’huedsi’poere Diosere noeonhuahuikahue’dik o’neapo.” Sara Abrahamtaj ona’uyate. ³¹ Oro’omey huaknopog’eri konig Saraensi’po o’ene. Huanaba’ensi’po ehue’ o’epo a’nopo’koreaya’po Moisésenba’taj nigpejkahue’dik o’ene.

Oro’omey onte’ti konig huanaba’nig ehue’ o’epo “Dakhuea’ nigkahue’ mo’ene mo’tinopogepo.” Diosa mone’po onte’ti Moisésenba’taj kikhue’dik o’ene.

5 Jesucristotaj oknopog’enek Diosa dakhuea’ e’ka’ mo’nopo’yareane. A’nopo’yareaya’po Moisésenba’ onte’ti nigpejkahue’dik o’ene. A’nopo’yareaya’po Moisésenba’ nigpejkahue’ yanika’.

² Men’pee’. Do Pabla opudtaj o’nona’ne men’nigpee’. “Dakhuea’ nigkahue’ me’nene, mo’tinopogepo.” Diosa mone’. “Do’hued bokereksi’dak bekteg.” Opudag ena’nayo opudtehuapa’ Cristoa hueypa cruzte mo’nigbuey’uyatenig’a opudtaj dakhuea’ e’ka’ nopo’yareahue’dik mo’egapone. ³ “Dakhuea’ nigkahue’ me’nene mo’tinopogepo.” Diosa mone’po aya’da huabokereka bokereksi’dak e’noktegnayo aya’ Moisésenba’taj kenpa’da nigpejka’dik o’neonhuahuika’apo. Onte’ti opudtaj o’nona’ne. ⁴ “Dakhuea’

nigkahue' me'nene, mo'tinopogepo." Diosa mone'po opudomeypi' Moisésenba'taj mo'nigpejika'nok konig onte'ti Diosensi'po ehue' mo'edepo Cristoen ehue' mo'edepo Diosa opudomeytaj matinepahuihue' mo'edepone. "Dakhuea' nigkahue' me'ene mo'tinopogepo." Diosa onahue'dik mo'epone. ⁵ Oro'tanayo Diosensi'potaj kan'nigjike'po Diosen Nokirega bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti daka' Jesucristotaj oknopogonok "Dakhuea' nigkahue' me'nene mo'tinopogepo." Diosa mona'apone. Kenda oroa oknopojika'po Diostaj o'nigjika'ne. ⁶ Oro'omey Cristotaj daka' e'maknopogede'te Cristoen o'edene. Huabokereksi'dak e'noktegi' huabokereksi'dak okteghue' ee'pi' Diostaj konigti huadak o'nigene. Oroa Jesucristotaj eknopojkata' Diosa huakka' o'pak. Cristotaj oro' oknopogepo aya'tada di' o'maika'ne.

⁷ Daka' Cristotaj moknopojika'uyne kenpa'ti Jesucristoen buttida hua'a daka' mo'nigpejika'uyunig'a menpa' nama'da huamanmadika'eritaj mo'peepo Cristoen buttida hua'ataj eknopog' bokkahue'deme'ne.

⁸ "Moisésenba'taj nigpejika'dik mo'e." Diosa oro'taj onahue' mo'uyne. "Cristotaj oknopog'dik mo'ene." Diosa mona'uyne. ⁹ Sue'ada nama'da huamanmadika'eria e'manmadika'nayo ida huakka'da nama'da o'knopogepo, nama'da ogkika'apo. Kenda okkahuehue' yanika'. ¹⁰ Opu Galacia huaknopog'eri nogpa'da oknopogehue' mo'epone do Jesucristo Huairitaj yoknopogepo kenda on'tinopogene. Kenpa'ti be'api' nama'da monmadikika'ne kentaj Diosa castiga kamagke'.

¹¹ O'nen judío aratbuta dakhuea' mogkika'ne. "Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yare'po huabokereksi'dak oktegdik mo'e." Pabla o'manmadikika'. Sue'ada nama'da do'taj men'huaa'ne. Kenpa' do manmadikahue' ijikay. Kenpa' Jesucristoen huadak hua'aere e'manmadika'nayo do'taj dakhuea' ogkikahue' ya'neayet. ¹² Opu Jesucristotaj huaknopog'eritaj eknopogebatika'ta' o'deretpakpo opudtaj nama'da monmadikika'. Kenpa'da kan'bahue' onte'ti opudere kupopakhue' ka'nike'. Kenda ijipaki.

¹³ Diosa mo'baktie'ea'uyunok Moisésenba'taj konig huanaba' ehue' mo'epo nigpejika'hue'dik mo'ene. Kenpa'ti konig judío ogkika'nig konigti kakahue'dik mo'ene. Cristotayo'da yanoknopojika'. Diosa o'mana'uyate. Konigepo "Moisésba'taj konig huanaba' ehue' ijipepo katepi' ijipakpo kika'dik ijipey," nopogehue' yanika'. Diosa di' mo'enok huayahuaya yan'batihuapokikati'. ¹⁴ "Konig opud huata'da di'da mo'jika'nig konigti nog aratbutakon huakka'da di'da yan'maika'." Diosba'a o'mana'nok kenda o'nigpejika'po konigti aya' Diosen hua'ataj o'nigpejika'ne. ¹⁵ Opu domey huayahuaya dig e'bahuadiayika'nayo, dig e'bahuahuaynayo, huayahuaya e'mamahui'ia'nayopi', keyoj, o'nona'ne. Ken konig kakahue' yanika'. E'kika'nayo Cristoen huaknopog'eri ehue' mo'epone.

Konig dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika'uyunig konigti kakahue' o'epo konig Diosen Nokirega o'paknigda mogkika'.

¹⁶ Diosen Nokirega o'paknigda mogkika'. Kenda oro' nama'da o'eretpakika'nig ken konig kakahue' mo'ne. ¹⁷ Oro'ennopoda dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika' konigti Diosen Nokirega konig e'nigkata' pakhue' o'jika'. Kenda Diosen Nokirega o'pak konig oro'ennopoda e'ka'ta' pakhue' o'jika'ne. Konigepo kenda o'pakika'nig menpa' kakahue'dik o'ene. ¹⁸ Diosen Nokirega e'nopo'tog'nayo Moisésenba' nigpejika'hue'dik o'jika'ne. Ken konig o'nona'ne, egomey, pogomey.

¹⁹ Diosen Nokirega nopo'togehue' ee'nayo konig oro'nopoda o'pakpo dakhuea' kika'dik o'ene, daka' o'nopogene. Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'togehue'da ee'nayo oro'ada o'pakpo nogen huatogetaj on'bakde'ika', huabokerekere nog ettone'ere dakhuea'da ka'dik o'jika'ne. Kenpa'ti nogen huatogetaj e'bokerekb' nogen huatogetaj ettone'akon e'mune'bo'. ²⁰ Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'togehue'da ee'nayo e'ketka' diostaj eretpakdik o'jika'ne. Kenpa'ti tidig eretpakdik o'ene. Kenpa'ti huayahuaya maboyika'dik o'ene. Nogtaj nogtaj dig bahuahuaydik o'ene. Nogomeytaj bahuadiaydik o'ene. Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'togehue' ee'nayo huata'da o'eretpakika'ne. Nogpa'da o'pakpo o'kika'po maundik o'ene. ²¹ Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'togehue'da ee'nayo o'pakpo nogen katepi' en'tae' batihuadiaye'dik o'ene. Kenpa'ti nogomeytaj o'huadiaypo, barakdik o'ene, kenpa'ti fiestate dig'ada borracho e'dik o'jika'ne. Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'togehue'da ee'nayo o'pakpo nogda nogda dakhuea' kika'dik o'ene. Ken konig e'kika'nayo Dios oro'en huairi togehue' o'epone. Kenpa'ti Diosensi'po ehue'dik o'epone. Diosere ehue'dik o'epone. Kenda a'nenda on'boroay'uyne konigti onte'ti on'boroayne.

²² Diosen Nokirega mo'nopo'togedenok nog aratbuttaj di' o'maika'apone, durugnada o'unhuahuika'apone, o'nopo'noeyne, oynayo nog aratbuttaj huadiayhue' o'maene, nogomeya oro'omeytaj dakhuea' ena'te ida bahuadiayhue' o'ene, nogomeytaj daka' o'bati-huapokika'ne, huadak katepi' nogomeytaj o'bayokika'ne, katepi' "Ijka'apoy," ena'nayo kenda o'ka'apoy. ²³ Diosen Nokirega mo'nopo'togedenok oro'taj dakhuea' egka'nayo bahuadiayhue' o'jika'apone. Oro'ennopo'a dakhuea' e'kata' e'paknayo kakahue' o'epone. Diosen Nokirega mo'nopo'togonok huadakyon'ada kika'dik o'jika'apone. Ken konig o'kika'po Diosen hua'a aya' o'kika'ne. ²⁴ Kenpa'ti oro'omey Jesucristotaj oknopogepo Diosen Nokirega mo'nopo'togonok onte'ti konig oro'omeyennopo' dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika'uyunig'a konig cruzte Jesúsere o'buey'uy onte'ti kenda oro' o'eretpakika'uyunig kahue' o'jika'apone. ²⁵ Ken Diosen Nokirega oro'taj Diosen e'kika' bo'tihuapokika'ne. Diostaj eknopojika'taj bo'tihuapokika'ne. Diosen Nokirega mo'nopo'togonok aya'da Diosa o'paknig mogkika'.

²⁶ Ken, "Donayo huadaknada ijjeý," nopogehue'dik mo'nika'. Huata'da eretpakhue' mo'nika'. Huata'da e'eretpaknayo huayahuaya dig o'bahuahuayapetpi' kenpa'ti huayahuaya dig o'mahuanopogepetpi'.

Diostaj daka' yan'nigpejika'po huayahuaya yan'bati-huapokikati'.

6 Opuđere Cristoen huaknopog'eri nogtiada nama'da dakhuea' eka'nayo Diostaj nigpeehue' ee'nayo, egomey, Diosen Nokirega mo'nopo'tog'nok opudomey kenda Diosa o'paknig bo'kika'po dakhuea' huaka'eri kanopo'kore'po daka' yan'tihuapokti'. Onte'ti Diostaj kanigpejike'po yan'tihuapokikati', yan'tinepahui'po daka' ya'nonati'. Opuđnayo daka' yag'kikati'. Keyoj konigti dakhuea' kahue' yaneti'. ² Diostaj kan'nigpejike'po huayahuaya yan'batihuapokikati'. Kenpa'ti dakhuea' kahue' ka'nike'po yan'batihuapokikati'. Ken konig mo'batihuapokika'po di'nada yan'maikati'. Kenda Cristoa o'mana'uyate.

³ "Huadakda ijikikay, dakhuea' kahue' a'eya'po men'tihuapok ahue'dik ijjeý." Be'api' kenda e'nopog'nayo nama'da o'nopog'nig'a nama'dapi' kika'dik o'neapo. Huata'da nama'da kenpa' on'tinopog'epo. ⁴ Kenda ijikika'nig menpa' huadak ya'etpi' dakhue' ya'etpi' oro'a aya'ada nogti nogtiada nopog'e'dik o'ene. Huadaka' e'kika'nayo Cristotaj e'nigpejika'nayo durugda e'dik o'ene. "Nogomeya dakhuea' ogkika'nig'a donayo huadak ijikikay." Nopogehue'dik o'ene. ⁵ Ken oro'enyoda dakhuea' e'ka'taj aya' nogti nogtiada nopo'korea'dik o'ene kenpa'ti "do'taj dakhuea' e'ka' bekkahuea', Dios," tiona'pakika'dik o'ene.

⁶ Opuđomeyen huadak hua'a huamanmadika'eritaj katepi' aypo huakupepi' yan'bayokikati'.

⁷ Huata'da nama'da tinopogehue' yanika'. Kenpa'ti Diostaj da huaahue'dik o'ene. Oro' huadak e'kika'nayo huamanmadika'eritaj e'bayokika'nayo Diosa oro'taj huadakda mo'nigka'apone. Dakhuea' e'kika'nayo bayokhue' ee'nayo Dios konigti huadaka' ogkahue' mo'epone.

⁸ Kenpa'ti konig oro'ennopo' o'pakpo e'kika'nayo nogok ke'poda o'epo, kenpa'da bueydik o'epone. Oy kenda Diosen Nokirega o'paknig e'kika'nayo nogok Diosen Nokirega mo'noeahuahuika'apone. ⁹ Ken nogomeytaj mon'batihuapokonhuahuika' huadaka'da mon'batihuapokonhuahuika'. Aroghue'ada huadaka'da mon'nigkadhuahuika'. Batikhue'da huadak e'kika'nayo Diosa oro'taj huadakda mo'nigkika'apone durugda

o'unhuahuika'apone. ¹⁰ Konigepo menokapi' ka'dik o'edepo aya' aratbuttaj be'tapi' huadakda mon'bati-huapokika'. Huakkuruda huaknopog'eri huama'buytaj daka' mon'batihuapokika'po huadaknada mogkika'.

Ta'pota' Pabla o'maboroaypo saludos o'dikta'mona'uyate.

¹¹ Huaboa'da do'hued huaba'a on'nigmadoya'ne. Do'hued huaba'a huaboro'dika'da on'nigmadoya'ne. Yan'tiahuayti'. ¹² Huabokereksi'dak oktegdik mo'ene, huamanmadika'eria on'mana'ika'nok judiomeya diga' ogkahue' mo'epone on'nopog'epo kenpa'ti "Huamanmadika'eri huadakda o'ne." Kenpa' aratbuta e'huaa'ta' on'pakika'. "Kamanopo'yare' kamanoeanhuahuike' Jesucristo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate." Kenyo'da e'manmadika'nayo judio aratbuta oro'taj diga' mogka'apet on'nopog'epo. ¹³ Kenomey huabokereka huabokereksi'dak ektegada aya' Moisesen hua'ataj nigpeehue' e'eda opuden huabokereksi'dak ektegt' huakka' o'deretpakika'. Opuden huabokereksi'dak o'noktegde e'manbatia'pakta' on'eretpak. ¹⁴ Oro'en Huairia Jesucristo hueypa cruzte pai'da mo'nignopo'epo mo'nigbuey'uyate. Oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate. Donayo kenyo'da yoknopog'epo e'manbatia'pakika'ta' ijpaki. Konigepo Jesucristo cruzte mo'nigbuey'uyate yoknopog'epo ken konigti indariyo aratbut dakhuea' ogkika'nig, o'deretpakika'nig, kenpa'ti on'batia'pakika'nig donayo onte'ti e'kika'ta' pakhue' ijikay. Cristoenyo'da ijikikay. ¹⁵ Huabokereksi'dak ektege ee'pi' okteghue' ee'pi' konigti huadak o'e. Konigti Diosa o'pakika'. Diosen Nokirega oro'taj mo'nopo'tog'nok kenpa'da Diostaj e'nigpejika'ta' o'paki. Kenpa'da huadaka'da e'kika'ta' o'paki. ¹⁶ Jesucristotaj moknopojika'nok Diosen Nokirega mo'nopo'tog'epo daka' Diostaj mo'nigpejika'nigtaj Diosa opudomeytaj kenpa'ti aya' Diosen aratbuttaj kamanopo'noeyanhuahuike'po kenpa'ti kamatinepahuionhuahuike'.

¹⁷ Jesucristoen hueretda huata'moneri ehue' o'e oyda kenpa'ti nogok be'api' huaahue' menikati'. Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikika'po huakka' pai'da ijnopo'eonhuahua'depo, do'huedso'ta' konig e'tipaybahued. Jesusen hueretda huanaba' ijjeý aya'ada tiahuaydik me'nene.

¹⁸ Opuđ huaknopog'eritaj Huairi Jesucristoa kamatinepahuionhuahuike' di'da kamaike' ijtiona'pakikay, egomey, pogomey.

EFESIOS

Efeso huaknopogē'eritaj Pabla o'manigmadoya'uyate.

1 Do Pablo ijje. Jesucristoen kamanbatia'pakike'po Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opu domey Jesu cristotaj huaknopogē'eri mo'ene. Diosen mo'ene. Opu domey Efeso huakka' jak huagē'eritaj on'nigmadoya'ne. ² Oro'omeyen Apag Dios, Jesucristo Huairiere opu domeytaj daka' mogkika'po mo'nopo'noeyike'.

Cristotaj moknopojika'nok Diosa nogda nogda daka' mogkika'ne.

³ Dios Jesucristo Huairien Apag 'uruana'nanada o'ika'. Oro'omeya mo'da'ika'. Cristotaj oknopogēnok Diosa kurudya' oro'omeyen huanopo'taj daka' mogkika'ne. Mo'nopo'yarea'ika'ne, mo'nopo'noeya'ika'ne kenpa'ti mo'noeahuahuika'apone. ⁴ A'nennada huadari kurudretaj Diosa kahued o'epoed aratbut Jesucristotaj o'no'knopogēapo Diosa o'nopogēpo oro'omeytaj mo'baktie'ea'uyate. Oro' kenpa'da Diosen a'ēyā'po kentayo'da men'nigpeike'po kenpa'ti oro'omey huadaknopo'da a'ēyā'po Diosa oro'omeytaj mo'baktie'ea'uyate.

⁵ Oro'omeytaj digā'da di'nada mo'epo, do'huedsi'po o'neapo konig do'huedsi'po oro'omeytaj ijbae'apoy Diosa o'nopogē'uyate. Kenda Diosa a'kaya'po huā'ensi'poda Jesucristoa kamanigbueye'po o'ta'mona'uyate. Diosa o'pakpo o'ka'uyate. ⁶ Oro' Diosen huadi'da Huasi'potaj huaknopogē'eritaj Diosa di'nanada mo'epo boe'uynok "Dios 'urunanada o'ika'," o'huaa'ika'ne.

⁷ Diosa di'nada mo'epo oro'taj a'manopo'yareaya'po oro'omeyen dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po huā'ensi'poda mo'nigbueya'uyate. Ke'nen mimi mo'nigmimi-hua'uyate. Ken konig Diosa di'nada mo'epo dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne. ⁸ Diosa di'nanada mo'epo huakka' mo'matinepahui'po oro'omeytaj mo'manopogē'uyne. Nogiti nogiti mo'manopogē'ika'ne. ⁹ Oro'omeytaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po a'bakkahueaya'po do'hued Huasi'po ijta'mona'apoy Diosa kenda soatayo' o'nopogē'uyate. Kenda Diosa e'ka'ta' o'pakpo o'nopogē'uyate. Kenda mo'nopogē'uyne. ¹⁰ Kenda Diosa e'ka'ta' o'pakpo o'nopogē'uyate. Nogok kenme'noe Diosa o'pakpo aya'tada o'bakupopaka'apo. Aya'tada kurudyo huagē'eritaj aya'tada huadariyo huagē'eritaj o'bakupopaka'apo. Cristoere ka'nike'po o'bakupopaka'apo. Aya'enda huairi Cristo o'ēapo. Cristotaj aya'ada on'nigpejika'apo.

¹¹ Diosa o'pakpo a'nennada oro'omey huaknopogē'eritaj mo'baktie'ea'uyate. Katepi' Diosen Huasi'poa

o'bae'aponig oro'omeya Cristotaj huaknopogē'erikon o'baeapone. Aya'da huadakda o'ē Diosa o'nopogēpo kenda o'pakpo o'kika'. ¹² Konigepo oro' judío aratbut huakkuruda Cristotaj oknopogēde'uy 'uruada o'noepo 'uruada o'kika'nok aratbut oro'taj bo'tiahuaypo Dios 'uruda o'ē, on'huaa'ika'apo. ¹³ Jesucristoen buttida hua'a nopo'yarea'dik hua'a opudomeykon mo'peēdepo moknopogē'uyne. Kenpa'ti Diosensi'po o'ey Diosen Nokiregā daka' mo'nopogē'uyne. "Do'hued Nokireg on'yokapone." A'nennada Diosa oa'uyate. ¹⁴ Diosen Nokiregā oro'omeytaj mo'nopo'togēpo Diosere durugnanada o'ēapone 'urunanada Diosa mogkika'apone Diosen Nokiregā mo'nopogē'ika'ne. Kenoka' aya'da Diosen aratbut e'manopo'koreade'te Diosa kenda mo'nigkika'apone. Kenda Diosen Nokiregā oro'omeytaj daka' mo'nopogē'ika'ne. "Dios 'uruada o'ē. Dios huairitone' o'ē." Aya'ada on'huaa'ika'apo.

"Huaknopogē'eritaj daka' e'ka' yamanopogē', Dios." Pabla o'mationa'pakuyate.

¹⁵ Jesús Huairitaj moknopojika'uy kenpa'ti Diosen aratbuttaj aya'tada di' mo'ika'nok on'tipejika'po ¹⁶ Diostaj okkahuehue'da dakiti kirigayo' ijika'po opudomeytaj ijmanigtiona'pakikay. ¹⁷ Dios Jesucristo Huairien Apagtaj ijmanigtiona'pakikay. Ken 'uruana'nanada Apag Diostaj ijmanigtiona'pakikay. Jesucristotaj 'uruada kanoknopojike' kenpa'ti Cristoen e'manmadika' kanoknopojike' Diosa kamanopogē'po kenpa' ijtiona'pakikay. Diosen Huasi'po Jesucristotaj nogiti nogiti kanoknopenke' kenpa'ti Diostaj nogiti nogiti kanoknopenkike'. Opu dtehuapa' ijtiona'pakikay. ¹⁸ Kurudya' kenda Diosa on'nigka'apone, Diosa mona'uyne. Opu domey daka' kanoknopojike', ijtiona'paki. Opu domey Diosen mo'ēnok Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'po kenpa'ti Jesús 'uruada o'ēdenig 'uruada bo'kika'apone kenpa'ti kenere kurudyo durugda mo'noeahuahuika'apone. Kenda kanoknopojike' on'nigtiona'pakika'ne. ¹⁹ Diosnayo teynanada o'ika'. Kentaj oknopojika'nok oro'omeytaj teynanada bo'teypakika'ne. Oro'omey teyda o'ēdepo Diostaj nigpejika'dik o'ēapone huadakda kika'dik o'ēapone. Kenpa' kanoknopojike'po ijtiona'pakikay. Ken teynanada Diosa o'ka'uyatenig aratbuttaj o'batiahuay'ea'uy. ²⁰ Diosa teynanada o'epo kubarakya' Cristotaj o'noyhuadā'po kurudyo o'tobehaikuyate. Ke'nen huada'kopen o'huadā'uyate. Kente Cristotaj aya'ada nigpejika'dik o'neapo. ²¹ Kurudyo Cristo huakkuruda huagē'eri huairi kenpa'ti huadariyo huakkurueri huairi o'ē. Aya'ada gobierno huairi Cristo-

taj nigpejka'dik o'nika'apo. Oy nigpejka'dik o'ne. Nogokon nigpejka'dik o'neapo. ²² Aya'da Diosa o'ka'uyatenig aya'ada Cristotaj nigpejka'dik o'ne. Aya'ada kureria aya'ada huadaria Cristotaj nigpejka'dik o'ne. Apag Diosa oa'uyate. Konig huaso'a huanopo'taj o'nigpejka', Cristo aya' huaknopoe'erien huanopo' o'enek aya'ada Cristotaj nigpejka'dik o'ne. Diosa oa'uyate. ²³ Aya' huaknopoe'eria konig Cristoenso' o'ne. Cristo oro'omeytaj mo'manopo'tojka'nok oro'omey huaknopoe'eri aya'ada Cristoen nogtida huaso' o'ene. Cristo aya'bayoda o'jka'po aya'tada daka' o'matojka'.

Dios di' mo'epo oro'omeytaj mo'nopo'korea'ne.

2 Dios Cristoere mo'nopo'korea'po mo'nopo'noea'uyne. A'nenda Diostaj nigpejka'hue' mo'jka'uyne. Dakhuea' bo'kika'uyne. Diostaj e'bueyonig mo'jka'uyne. ² Kenpa'da dakhuea' bo'kika'po Diostaj nigpeehue'da mo'jka'uyne. Konig noga ogkika'nig opudomey konigti bo'kika'uyne. Konig noga on'nopojka'nig konigti mo'nopojka'uyne. Toto' huairitaj mo'nigpejka'uyne. Toto' kurudyo huae'eri o'epo nama'da aya'tada o'mana'ika'po Diostaj nigpeehue' huajka'eritaj o'mana'ika'. ³ Oro'omey judio huae'eri judio ehue' huae'eri a'nenda Diostaj nigpeehue' o'jka'uyne. Ken oro'en huaso'a katepi' o'eretpakpo o'kika'uyne. Katepi' oro'en huanopo' o'pakpo, katepi' oro'ada o'pakpo, dakhueapi' o'pakpo kenda o'kika'uyne. Konigti nogomeytaj Diosa castiga ogka'dik o'maeapo kenpa'ti Diosa oro'omeytaj castiga ogka'dik mo'eyetnig'a. ⁴ Diosnayo huakka'da mo'tinepahui'po oro'omey Diostaj nigpeehue' e'jka'te ken konig Diostaj noehue' o'epo Diostehupa' konig e'bueyonig o'mauyne kenoka' Diosa mo'tinepahui'po huakka'da di' moe'uyne. Diosa di' mo'epo Cristo e'bueyde'te kubarakya' mo'nignoyhuada'uyate. Oro'omeytakon mo'noea'uyne. Diosa di' mo'epo kenpa'ti o'pakpo opudomey dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne kenpa'ti mo'noea'uyne kenpa'ti mo'nopo'korea'uyne. ⁶ Kenpa'ti Cristotaj moknopoenok Diosa mo'noea'ne. Huaboa'da Diostaj o'nigpejka'po Cristoere Diostaj o'noika'ne. Cristoere kurudyo o'noika'ne. Cristoere 'uruda o'jka'ne kenpa'ti durugda o'jka'ne. ⁷ Jesucristotaj mo'nigta'mona'uyne Diosa oro'omeytaj huakka'da di' mo'maepo oro'omeytaj mo'noea'uyne. Huakka' mo'tinepahui'po mo'noea'uyne. Ken nogok aya'tada a'manopojkaya'po Diosa kenda mo'nigka'uyne. ⁸ Oro'omey dakhuea' huaka'eritaj Diosa mo'tinepahui'po di' mo'epo mo'nopo'korea'uyne. Oro'omey Cristotaj o'nopo'korea'po oknopoenok Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. Huata'da dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dikda o'jka'ne. Diosa katetehue' dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. ⁹ Oro' huadaka'da o'nigkika'nok oro'omeytaj Diosa nopo'yareahue'dik mo'jka'apone. "'Urua'da ijika'nok Diosa me'nopo'yarea'ne.'" Oro'omeya' ahue'dik o'ene. ¹⁰ Oro'omey huaknopoe'eritaj Diosa 'urua'da mo'nopo'ka'uyne. Huadakanada kan'nopojke'po huadakda hua'a kan'batia'pakike'po, huadakda kan'kike'po, Diostaj kan'nig-

pejke'po, nogomeytaj di' kan'maike'po Diosa a'nenna da o'pakpo 'urua'da mo'nopo'ka'uyne. Cristo Jesustaj oknopoenok Diosa 'urua'da mo'nopoe'a'ika'ne.

Cristotaj moknopoenok Cristoa mo'manopo'noeya'ne. Diostaj mo'manoeya'uyne.

¹¹ Opudomey judio aratbut ehue' mo'jka'uy. Judio aratbut huabokerekensi'dak o'noktejka'. Judio aratbut taj huaktegeri on'bahuua'ika'. Opudomey okteghue' huae'eri bo'huaa'ika'ne. Kenda okkahuehue' yanika'. ¹² A'nenda Cristotaj oknopoe'hue' mo'jka'uyne. Cristoere ehue' mo'jka'uyne. Diosen aratbut ehue' mo'jka'uyne. Israel aratbut ehue'da mo'jka'uyne. Israel aratbutyo'da Diosen aratbut o'nika'uy. Israel aratbut taj 'urua'da ijmanigkika'apoy Diosa o'mana'uyate. Opudomey kenda nopoe'hue' mo'jka'uyne. Diosa nopo'korea'dik kenpa'ti Diosere nounhuahuika'dik o'ey oknopoe'hue' mo'jka'uyne. In huadario mo'noika'nig'a Diostaj oknopoe'hue' mo'jka'uyne. ¹³ A'nen Diostaj konig biddeda e'ujonig mo'jka'uyne. Oynayo Jesucristotaj moknopoe'depo Diosen aratbut mo'jka'ne. Cristo mo'nigbuey'uy nok judio aratbutere Diosen aratbut mo'edene. ¹⁴ Oro' judio aratbut taj kenpa'ti judio ehue' aratbut taj mo'manoeynoey'uyne Cristoa. A'nen huayahuaya o'bahuadiayika'uy. Konig taka' o'jka'uy. Jesucristoa mo'manoeya'depo nogaratbuttida bo'ka'uyate. ¹⁵ Jesus cruzte o'manigbueypo Moisesenba' e'nigpejka' o'dakea'uyate. O'manigbueypo nogtida huaboa' aratbuta' o'ka'uyate. Judio aratbut nog aratbut e'ead a nogtida huabo aratbuta' o'ka'uyate. Ken konig o'ka'po judio nog aratbut takon o'manoeya'uyate. ¹⁶ Ken Cristo cruzte mo'nigbuey'uy nok judio aratbut judio aratbut ehue' e'huae'taj huayahuaya e'bahuadiayika'tada Jesusa kenpa'da o'mabatika'uyate, kenpa'ti o'manoeya'uyate. Diostehupakon o'manoeya'uyate. Kenpa'ti botta' aratbut ee'tada konig nogtida aratbut o'ka'uyate.

¹⁷ Cristo o'tiakdepo, Diostaj yanoknopoe'po yan'opo'noey', Cristoa o'mana'ika'uyate. Judio aratbut ehue' huae'eritaj o'mana'ika'uyate. Kenpa'ti judio aratbut taj konigti o'mana'ika'uyate. ¹⁸ Cristoa mo'nigbuey'uyatenok Apag Diostaj huahua'dik o'jka'ne. Oro' aya'ada judio kenpa'ti judio ehue' huae'eri Apag Diostaj huahua'dik o'jka'ne. Diosen Nokirega' bo'tihuapokika'nok Diostaj huahua'dik o'jka'ne. ¹⁹ Konigepo opudomey judio ehue' huae'eri konig nog aratbutenbayo huae'eri ehue' mo'jka'ne. Diosen aratbutere opudomeykon Diosenbayo huae'eri mo'epo Diosen aratbut mo'jka'ne. ²⁰ Opudomey Jesucristotaj huaknopoe'eri konig huaboro' jakonig mo'jka'ne. Jesusen huamanbatia'pakeri kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri opudomeytaj monmadikika'po konig jak huaka'erionig one'uy. Kenpa'ti Jesucristotaj moknopoe'po Jesucristo konig huidtone'teonig aya' huaboro' jaktone'onig daka' o'huadika'. ²¹ Cristotaj moknopoe'po konig jak hueypa nogtaj nogtaj daka' on'tinukuika'nig konig onteteyo' moknopoe'po konig jak Diosa o'dakea'depo konig Diosen jak mo'epo konig onpapayo'

Diosenyo'da nogiti nogiti o'kika'ne. ²² Ken opudomeykon Jesucristotaj moknopojika'po nog huaknopog'eriere moknopojika'ne Diosen Nokirega mo'nopo'tojika'nok konig Diosen jak mo'ika'ne.

Nog aratbuttada Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Pablotaj Diosa

o'ta'mona'uyate.

3 Konigepo do Pabla opudomeytechuapa' on'nig-tiona'pakika'ne. Jesucristotaj ijinigpejika'po kenpa'ti opudomey judio ehue' huage'eritaj Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakika'nok konigepo huabakudaj jakyo ijeunhuahukay. ² Opudtehuapa' Jesucristoen huadak hua'a kamanmadikike'po Diosa mo'tinepahui'po o'ta'mona'uy. Kenda mo'nopogene ijinopogey. ³ Jesucristotaj eknokot soatayo' Diosayo'da o'nopojika'uyate. Kenda Diosa do'takon me'nopogey'uyne. Kenda suhuigda on'nigmadoya'uyne. ⁴ Cristotaj konig iregiregte eknopogey' ijinopogey. In beroba' o'nigmadoya'nok opudomey bo'tiahuaydepo mo'nokotapet. ⁵ Nog aratbut a'nenda Diosen aratbut ehue' e'egada oyda nog aratbut huaknopog'eriere Diosen aratbut o'ne. Judio aratbutere konig nogtida aratbut o'nika'. Kenda judiomeytaj ijka'apoy Diosa oa'uyatenig konigti nog aratbut huaknopog'eritaj o'manigka'apo. Jesucristoen huadak hua'a on'peede'po o'noknopogey. A'nenda kenda nopogehue' o'nika'uyate. Oynayo Jesucristoen huadakda huata'moneritaj kenpa'ti huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'manopogey'ika'uyate. ⁷ Doda huadakda ijika'nok Diosa ta'monahue' me'uyne. Diosa o'pakpo Cristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa teyda o'epo me'ta'mona'uyne. ⁸ Nog huaknopog'eriatata huadaknada o'nepo huadaknada ogkika'nig donayo dakhuea'da e'kika'tada Diosa me'tinepahui'po bekkahuea'po nog aratbuttaj Cristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po me'tamona'uyne. ⁹ Diosa ijka'apoy o'nopogey'uyningda kenda Diosa a'nennada aya'da o'ka'uyate. Judio ehue' huage'eri aratbut Cristotaj o'noknopogey'apo kenpa'ti judio ehue' huage'eri aratbuttaj Diosa o'manopo'korea'apo. Kenda Diosa a'nennada soatayo' o'nopojika'uyate. Kenda aratbuttaj kamanopojike'po Diosa do'taj bee'uyne. ¹⁰ Judio ehue' huage'eri aratbut judio aratbutere Jesucristotaj o'noknopogey'apo konig nogaratbuttida o'nika'. Kenda Kuruderi Huairi kenpa'ti Kuruderi Huata'mona'eria kan'nopogey'po kenpa'ti Diosa 'urua'da o'nopogey'po kenpa'da huadaknada o'kika' kan'nopogey'po, aya'ada Jesucristotaj huaknopog'eriera kenda o'manopogey'dene. ¹¹ Dios kenda e'ka'ta' o'pakonhuahuika'uyate. Jesucristo oro'omey Huairitaj o'ta'mona'depo Diosa huadakda o'kika'nig kenpa'ti 'urua'da o'nopojika'nig o'manopogey'uyate. ¹² Jesucristotaj oknopogey'po, me'pukhue' o'epo, Diostaj tiona'pakdik o'ikay, daka' o'nopogene. ¹³ Do Pabla opudtehuapa' pai'da on'nignopo'epo huabakudaj jakyo ijje'po kenda e'tipeepi' Cristotaj oknopogey'batikhue' yanikati'. Pabla

opudomeytaj pai'da on'nignopo'epo opudomey huadakda o'ne aratbut nopogey'dik o'neapo.

Cristoa aratbuttaj huakka'da di'nada mo'epo.

¹⁴ Konigepo Huairi Jesucristoen Apag Diostaj huikudate ijtihuadpo opudtehuapa' on'nig-tiona'pakne. ¹⁵ Kurudyo huage'eri kenpa'ti huadari huage'eri Apag Diosen huabet o'ne. ¹⁶ Apag Dios huadaknada o'e. Huakka'da o'matinepahui'ika'. Opudomey huanopo'taj daka' yamanopo'teypakika'. Diosen Nokirega opud huaknopog'eritaj teya'nada kamanopo'teypakike'. Kenda on'nig-tiona'pakne. ¹⁷ Diostaj moknopogey'okristoa opudtaj huanopo'yo kamata'ike'po, on'nig-tiona'pakne. Diostaj kenpa'ti nog aratbuttaj batikhue'da di' kan'maika'. Kenpakon on'nig-tiona'pakne. ¹⁸ Jesucristoa huakka'da di' o'maeonhuahuika'. Huakka'nanada di' o'maenok Cristoa di' huakka'da o'maika'nig oro'omey nopoenkahue'dik o'ene. Konig Cristo huakka'nanada di' o'maika'nig opudomey aya'da huaknopog'eriere nogiti nogiti kan'nopoenkike' kenpa'ti konig Cristo huakka'nanada di' o'mae nogiti nogiti kanoknopojike' on'tiona'pakne. Konig Dios o'ika'nig opudomey huanopo'yo kan'nopojike'. Diosayo'da opudomeytaj kamanopo'tojike'. Diosa 'urua'da o'noika'po opudomeytaj kenpa'da kamanopo'tojike'. Konig Diosen e'noe' kan'nopo'tojike'. Kendakon on'tiona'pakne.

²⁰ Oyda "'Urua'da o'e Dios. Dakiti Dios," a'dik o'ika'ne. Diosnayo teyanada o'epok katepi' o'tiona'pakika'ne nogda nogda huakka'nanada oro'tehuapa' ogkika'dik mo'ika'ne. Ken konig oro'nayo nopogehue'dikda o'ene. Dios teyanada o'epo huakka'nanada tihuapokika'dik mo'ene. ²¹ "Dios 'urua'da o'e." "Dakiti Dios." Jesucristo Jesucristoen huaknopog'eriere kada'onhuahuike' oy kenpa'ti nogok kada'onhuahuike'.

Aya' Cristoen huaknopog'eritaj Diosen Nokirega o'manopo'togey'okristoa on'pakpo Diostaj e'nigpejika'ta' on'pakika'.

4 Konigepo Jesucristotaj ijinigpejika'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikame'nok huabakudaj jakyo do ijikay. Do Pabla opudomeytaj daka' o'nona'ne. Opudomey daka' kan'nopo'korea'po 'urua'da kan'nigpejike'po Diosa opudomeytaj mo'baktie'ea'uyne. Konigepo Diosen 'urua'da yag'kika', kenpa'ti Diostaj yan'nigpejika'. ² "Huadakda ijikay." "Kenpa'da huadak ijikay." "Huairi ijjey," nopogehue' mo'nika'. "Nogomeynayo huadakda o'ne," mon'nopojika'. Pai'da aratbuttaj daka' mon'matojika'. Nogtaj nogtaj di' mon'maika'. Nog aratbuttaj huadiyahue' mo'nika'. Nogomey dakhue' egkapi' konigti pakhue' mo'nika'po di' mon'maika'. Dig mahuanopogehue' mo'nika'. ³ Opudomey huaknopog'eriere Diosen Nokirega huatihuapokeriere onpapayo' batikhue'ada Diostaj di'nanada mo'ika'po yan'nigpejika'. Kenpa'ti huayahuaya yan'manoeya'ika'. ⁴ Oro'omey Jesucristotaj konigti oknopogey'po konig nogso'tida o'ene. Konig Jesucristo nogso'tida o'epok oro' huaknopog'eriere konigti nogso'tida o'ene. Diosen Nok-

iregkon nogtida o'ē. "Kurudyō Diosere mo'noeon-huahuika'apone." Diosa mona'uyne. Kenda onpapayo' oknopōjika'ne. ⁵ Nogtida Dios Huairi o'ē. Oro'omeya konigdayo' Diostaj oknopōjika'ne. Nogtiedda Cristoen huadikte huaknopōē'eritaj bautiza o'magkika'ne. ⁶ Oro'omey huaknopōē'eri nogtida Apag Dios mo'taēne. Kentayo'da aya'ada o'nigpejika'ne. Apag Diosa aya' oro'omeytaj bo'tihuapokpo o'kika'. Kenpa'ti oro'omeyere o'jika'.

⁷ Cristonayo aya'da o'nopōē aya'da ka'dik o'ēpo nogta nogta oro'omeytaj huaknopōē'eritaj nogda nogda kika'dik mo'nopōēa'ne. ⁸ Konigēpo kenpa' Diosba'a Cristotaj o'tia'pakuyate:

O'noyhuaddepo ke'nen taka'taj kenpa'da huayakhue' o'magka'depo kurudyō o'tobehukuyate. Aratbuttaj katetehue' konig nogda nogda kika'dik nogta nogta o'manopōēa'uyate. Kenda Apagba'a oa'uyate.

⁹ "Kurudyō o'behukuyate." Apagba'te Diosa oa'uy. In kenpa' oa'nigda: Huakkuruda Cristo kurudya' o'huarakuyate. ¹⁰ Ke'na o'huarakuyate onte'ti o'behukuyate. Kurudyō kutayonanada o'behukuyate. Aya'bayoda a'ikaya'po o'behukuyate. ¹¹ Konig nogda nogda e'ka' huanopōēte o'manopōēa'uyate. Doce huamata'moneritaj doeretakon konig Cristo o'ē kenpa'ti kenda Jesúsa o'ka'uyate, huamanbatia'pakika'te mo'manopōēa'uyne Cristoa. Diosen hua'a 'urua'da mana'dik ka'nike'po Cristoa nogomeytaj o'manopōēa'uy. Nogomeykon nogbayo nogbayo hua'dik o'nepo, "Cristotaj yan'noknopōēpo yan'nopo'korea'." 'Urua'da mana'dik ka'nike'po Cristoa nogomeytakon o'manopōēa'uy. Cristotaj manmadika'dik ka'nike'po nogomeytakon o'manopōēa'uy Cristoa. Huaknopōē'eri egkupopakika'te huamatōē'eritaj Cristoa o'manopōēa'uy. ¹² Cristoa ken konig o'manopōēa'uy nok aya' huaknopōē'eri Diostaj nigpejika'dik o'nika'po kenpa'ti nogiti nogiti teyda yan'noknopōjika'apet. ¹³ Kenda on'manmadika'onhuahua'nok kenpa'ti Jesucristoen on'mabatia'pakonhuahua'nok kenpa'ti huaknopōē'eritaj on'mantihuapokonhuahua'nok aya'da oro'omey huaknopōē'eria konigti Cristotaj kaknopōjika'po. Oro'omey huaknopōē'eri konigti oknopōēpo konig nogiti nogiti oknopōjika'apone, nogiti nogiti o'nigpejika'apone. Kenda Diosa o'paknok o'kika'apone. Ken nogiti nogiti konig Cristo o'jika'nig oro'omeykon konigti o'jika'apone. Kenpa'ti nogiti nogiti konig Cristo o'kika'uyatenig oro'omeyakon konigti o'kika'apone.

¹⁴ Konig isi'po e'jkapa' ehue' mo'nika'. Isi'po nogda nogda e'manmadika'taj on'mapejika'. Kenpa'ti nama'da e'manmadika'tada on'manigpeunkika'. Ken konig isi'po ee'pa' ehue' mo'nika'. Oro'nayo nogded e'manmadika' oknopōēhue' o'jika'ne. Sue'ada huamanmadika'eria nama'da on'manmadika'apo. Kenomeytaj peēhue'dik o'ēne. ¹⁵ Di' mon'maepo Diosen buttida hua'a mon'bati-a'pakika'. Cristotaj nogiti nogiti mo'noknopōjika'. Konig Cristoa o'kika'uyatenig konigti nogiti nogiti mogkika'. Oro'omey huaknopōē'eri konig Cristoen huasō' o'ēne. Cristo konig oro'omeyen huanopo' o'ē. ¹⁶ Cristo oro'omeyen huanopo' o'ēnok aya'ada onpapayo'

Cristotaj o'nigpejika'ne. Huayahuaya Cristotaj aknopōjika'po o'batihuapokika'ne. Konig Cristoenso' Cristotaj nogiti nogiti oknopōēpo konig e'kerekonig o'jika'ne. Onpapayo' Cristoen daka' o'kika'ne. Kenpa'ti nogiti nogiti, huayahuaya di' o'maika'apone.

Cristotaj oknopōēpo konig huabonopo'da Diosen 'urua'da mogkika'.

¹⁷ Kenda Cristo Huairia mena'uyning opudomeytaj o'nona'ne. Konig oknopōēhue' huāē'eri o'gkika' konigti opudomey bo'kika'uy. Oynayo konig oknopōēhue' huāē'eri o'gkika'nig konigti kikhue' yanika'. Kenomeynayo nama'da on'nopōjika'po nama'da o'gkika'po ¹⁸ oknopōēhue' huāē'eri Cristotaj eknopōē'ta' pakhue' o'nika'. Konig ekpobig o'nepo Diostaj oknoponkahue'da o'nika'. Huadak e'ka' noponkahue' o'nepo konig sikkiregynonig o'nepo Diostaj oknopōēhue'dik o'nika'. Konig Dios o'kika'nig kenomey kikhue'dik o'nika'. Konigēpo Diostaj oknopōēhue' huāē'eritaj 'urua'da manoeanhua'huikahue'dik o'maika'apo. ¹⁹ Dakhuea' e'kika'ada oynayo dakhuea' kahue' ijje' nama'da on'nopōēpo birahue'da o'nika'. "Katepi' ijpakpo ijka'apoy." On'nopōjika'po. Nogtaj nogtaj ettone'pi' huabokerekapi' e'bakdejta' on'eretpakika'. Nogda nogda dakhuea' e'kika'ta' en'eretpakika'tada. ²⁰ Ken konig huakika' Cristoanayo onmadikahue' moe'uyne. ²¹ Jesucristoen huadak hua'a e'peēnayo kenpa'ti Jesústaj buttida e'manmadika'taj e'nigpeē'nayo konig a'nen huanopoya'da dakhuea'nanada mo'nopōjika'po dakhuea'da e'kika'ta' bo'eretpakika'po konig dakhuea' bokika'nig kenpa'da yan'batikti'. ²³ Nogpa'da konig huabonopo'da huaboa'da yan'nopōjika'po yan'eretpakpo huadakyonana'da yag'kikati'. ²⁴ Konig Dios o'paknig huabonopo'da 'uruda yan'nopo'tojika'. Konig Diosennopo' yan'nopo'tojika'. Diosa e'tihuapokte daka' yan'nigpejika'. Dioseno'da daka' yag'kika'. Konig Diosa huadakda o'kika'nig konigti yag'kikati'.

²⁵ Konigēpo da ahue' yanika'. Oro'omey Cristotaj oknopōēpo konig nogsō'tida o'ēnok huayahuaya buttida moda'ika'.

²⁶ E'huadiaynayo dakhuea' kahue' yane'. Dakhuea' onahue' yane'. Ida e'diay yan'batik. Kenme'noeteda yan'batik. ²⁷ Opudā kan'diaye' kenpa'ti dakhuea' kagke' toto' huairia o'pakika'. Kentaj nigpeēhue' yanika'. Ida e'diay yan'batikika'. Dakhuea' kahue' yanika'.

²⁸ Opudomey sue'ada huabereeri mo'jika'uy. Kenpa'da yan'batik onte'ti berehue' yanika'. Berehue'ada huadakda yan'baa'ika'. Daka' yan'baa'po katepi' pai'da aratbuttaj bayokika'dik mo'ēapone.

²⁹ Hua'a dakhue'dik ahue' yanika'. Hua'a huadakdik e'huāē' yan'mana'ika'. Ken hua'a huadakdik aratbuttaj nogiti nogiti yan'maknopōēa'ika' kenda yan'mana'ikati'. Ken hua'a huadakdik aratbuttaj yan'madurugpaka' kenda yan'mana'ika'. ³⁰ Dakhue'dik hua'a e'mana'nayo Diosen Nokiregtaj suhue' o'ēa'nok dakhue'dik hua'a ahue' yanika'. Diosen o'ey Diosen Nokirega' oro'omeytaj mo'nopōēa'ika'ne. Ken huame'noe nogok Cristo e'tiakde'te kurudyō Diosere ka'nike'po a'tohuaya'po

kenoka' Diosen o'ey Diosen Nokirega mo'nopoean-huahua'apone.

³¹ Dig nopogehue' yanika'. Sigpi' bahuadiayhue' yanika'. Yan'diaypo 'utta'da maboyhue' yanika'. Matidi'kehue' yanika'. Kenpa'ti nogomeytaj dakhuea' kahue' yanika'. ³² Nogpa'dakon 'urua'da yag'kika'. Huayahuaya di'da yan'maika'po huadakda yag'kika'. Huadakda yan'batia'pakika'. Huayahuaya yan'-matinepahui'po. Huayahuaya yan'bakkahuea'ika' Cristotaj moknopoenok Diosa opudomeytaj bokkahuea'uyne konigti noga nama'da egka'nayo ya'nokkahuea'ika'.

Diosensi'po mo'epo sigpi' dakhuea' kahue' ya'nepo huadaky'o yanikati'.

5 Opudomey Diosensi'po mo'enek Diosa huakka' di' mo'ika'ne. Konig Dios o'ika'nig konigti opud a'eyay' yan'nopoika'po konig Diosa o'kika'nig konigti yag'kikati'. ² Huayahuaya di' yan'maika'. Konig Cristoa di' mo'ika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika'. Cristoa di' mo'maepo oro'taj o'paknok huabokereka on'to-hua'po oro'omeyen dakhuea' e'ka' o'toenok Cristotaj mo'nigarakuyate. Konig 'uru ovejataj on'arakika'po Diostaj on'yokika'po, ken konig ogka'po konig 'uru'huje'da Diosa durugda o'huirikuy. Ken konig Cristoa di' mo'maepo mo'nigbuey'uyatenok huayahuaya di' yan'mae'ika'.

³ Diostaj moknopogepo Diosensi'po mo'edepo nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'ti toepakhuedada nogtaj nogtaj bakdejhue' yanika'. Nogda katapi' dakhue'da ee'nayo kahue' yanika'. Katetapi' nogenpi' eretpakhue' yanika'. Opudomeytaj dakhuea' o'ka' huaahue'dik ka'nike'. ⁴ Konig dakhue'dik manahue' yanika'. Konig nama'da huasegeapa' batia'pakhue' yanika'. Kan'erike'po dakhue'dik manbatia'pakhue' yanika'. Ken konig e'ika'nayo dakhue'da o'e. Dios huadakda o'e yan'huaa'ika'. Kentaj dakiti ya'nona'ika'. ⁵ Aratbut nogen huatoe'taj en'batohuedika'nayo, nogtaj nogtaj dakhuea'da e'kika'nayo aratbut nogenta' e'eretpakika'nayo Cristoere kenpa'ti Diosere noon-huahuikahue' o'neapo. Kenomey konig Diosensi'po ehue' o'neapo. Kenda opudomey daka' mo'nopogene. Nogenta' e'eretpak konigti e'ketka' diostaj e'eretpakonig o'e. ⁶ "Katapi' bo'pakpo ka'dik mo'ene dakhuea' e'ka' ehue' o'e." Sue'ada nama'da mona'apetpi'. Ken nama'da e'mana' o'e. Peehue' yanikati'. Aratbut ken konig dakhuea' ogkika'po Diostaj nigpeehue' huage'eritaj Diosa o'bahuadiaypo dig'a' castiga o'magka'apo. ⁷ Kenomey Diostaj nigpeehue' huage'eriere dakhuea' kahue' yanika'.

⁸ A'nenda Diostaj oknopogehue' mo'ika'uy. Konig sikkiregya' dakhuea' bokika'uynig'a oyda Jesucristo Huairitaj moknopogepo huakjeyyo mo'ika'ne. Aratbut Cristotaj o'noknopogepo huakjeyyo on'noika'po huadakda o'nika', Diostaj on'nigpeika'. Buttida hua'a on'peika'. Buttida on'batia'pakika'. Oyda Jesús Huairitaj moknopogepo. Huakjeyyo yanika'po, huadakda yan'kika'po, Diostaj yan'nigpeika'. Kenpa'ti buttida yan'

batia'pakika'. ¹⁰ Kenda Jesús Huairi o'pakika'nig a'nopogeya'po nogiti nogiti yan'pakpo yan'nopoika'.

¹¹ Diostaj oknopogehue' huage'eri konig sikkiregyo o'nika'po dakhuea'da ogkika'po nama'da ogkika'nig. Kenomeyere konig ogkika' konigti kikhue' yanika'. Opudomeynayo Cristotaj moknopogepo, mo'nigpeika'po huadakda bo'kika'nok kenomey dakhuea' huakika'eri ijjeya' huata' ya'noknopogapetpi'.

¹² Oknopogehue' huage'erimey konig sikkiregyo o'nika'po konig iregireg dakhuea'nanada ogkika'. Kenda ogkika'nig batia'pakhue'dik, o'ene. Kenda e'batia'paknayo bira'dik o'epone. Kenda ogkika'nig dakhue'nanada o'enek. ¹³ Opudomeynayo huadakda bo'kika'po Cristo Huairitaj mo'nigpeika'po konig huakjey mo'ene. Huakjeyya' katinig tiahuydik o'neaponok, opudomeytaj on'tiahuydepo dakhuea'da o'kikay huata' yan'tinopogapet. ¹⁴ Konigepo,

Dakhuea'da bo'kika'po e'bueyonig konig e'tai'onig mo'ene. Yan'mabo' yan'nopo'korea'. Cristoa o'nen huakjey o'epo. Kenpa' on'batadi'kea'ika'.

¹⁵ Daka' yan'nopogepo yag'kika'. Konig Diosenba'taj nopogehue' huage'eri ogkika' konigti kikhue' yanika'. Konig aratbut Diosen buttida hua'a on'nopogepo 'urua'da ogkika' konigti 'urua'da yag'kikati'. ¹⁶ Aya' huame'noete menokapi' huadak ka'dik ya'nepo huadakda yag'kikati'. Be'tapi' daka' yan'batihuapokikati'.

¹⁷ Huasegonig ehue' yanika'po kenda Jesús Huairia o'pakika'nig daka' yanoknopogepo yag'kika'. ¹⁸ Borracho kikhue' yanika'. Be'api' borracho e'kika'nayo dakhuea' nada kika'dik ya'neapet. Dakhuea' mana'pakdik yanika'apet kenpa'ti Diostaj Jesucristotere oknopogikahue' ya'neapet. Konigepo borracho opud ehue' mo'enek opudomeyennopo'taj Diosa kamano'po'tojke'. Diosen Nokirega mo'nopo'durugpakika'apone. ¹⁹ Diosa mo'nopo'toenok, "Dios huadakda o'e." "Jesucristo Huairi 'urua'da o'e." Huayahuaya yan'manbatia'pakika'po yan'batadi'kika'. Jesucristo Huairitaj yan'batadi'kika'. Huanopoya'da durugda ya'nepo yan'batadi'kika'. ²⁰ Apag Diostaj dakiti ya'nona'ika'. Aya'da katapi' huadapki' dakhue' ee'pi' dakiti ya'nona'ika'. Oro'omeyen Jesucristo Huairi kenda o'paknok dakiti ya'nona'ika'.

Huabokereka huatoe'taj di' e'dik yanika'. Ettone'a huatoe'taj nigpeika'dik yanika'.

²¹ Diostaj yan'nigpeika'po huayahuaya di' yan'maika'. Huayahuaya yan'manigpeika'. Yan'batihuapokika'.

²² Opudomey ettone' konig Jesús Huairitaj mo'nigpeika' konigti huatoe'taj yan'nigpeika'. ²³ Konigepo ettone'en huatoe' ke'nen huairi o'e. Huabokerek huatoe'taj di' o'epo, o'tiokika'po, kenpa'ti o'tihuapokika'. Konigti Cristoen huaknopog'erien huairi o'e. Huaknopog'eritaj o'bakkahuea'po, o'manoeanhuahuika'po, o'batiokika'. Huaknopog'eri konig Cristoen huas'o' o'ne. Cristo konig huaknopog'erien huanopo' o'e. ²⁴ Konig aya' huaknopog'eri Cristotaj o'noknopogepo on'nigpeika'. Konigti ettone'a huatoe'taj nigpeika'dik yanika'.

²⁵ Konig Cristo aya' huaknopog'eritaj di' mo'epo mo'nigbuey'uyate. Konigti opudomey huabokereka huatogetaj di'nada yanika'. ²⁶ Huaknopog'eritaj 'uruda huanopo' ka'nike'po kenpa'ti Dioseno'da ka'nike'po Cristo di'da mo'epo mo'nigbuey'uyate. Aya' huaknopog'eritaj di'da mo'epo mo'nigbuey'uyate. Konig hue'eya bautiza egka' kenpa'ti Cristotaj huadak hua'a on'nigpejika'po Cristoa huaknopog'eritaj mo'manopo'ti huekea'uyate. ²⁷ 'Urua'da huaknopog'eritaj kurudyo Cristote e'batohuata' Diosa o'pak. Huaknopog'eri 'urunopo'da on'toenok dakhuea' kahue'da diayhue'da ken konig huaknopog'eritaj Cristote e'batohuata' Diosa o'pak. Kurudya' e'baeta' o'pak. Cristo kenda o'pakpo oro'omey huaknopog'eritaj mo'nigbuey'uyate. ²⁸ Ken huabokereki' konig huata'da di'da o'jika'nig konigti huatogetaj di'nada yanika'. Konigepo huabokerek huatogetere konig nogtida o'epo huatogetaj di' o'epo konigti huata'da di' ee'onigti o'e. ²⁹ Be'api' huata' huadiayhue' o'nika'. Huata' on'pakpo on'bape'ika', daka' on'oo'jika', kenpa'ti yudtaj on'otika'. Kenpa'ti konig Jesucristo aya' huaknopog'eritaj di' o'maepo daka' mo'matog'e'ika'ne. Huaknopog'eri ke'nen huaso' konig o'nenok. ³¹ "A'togepakya'po huabokereki' huajotaj huayetere o'makkeypo o'togepakdepo, botta' e'egada konig nogso'tida o'ne." Kenda Apagba'a oa'. ³² Konigti Cristo oro'omeyere o'e. Oro'omey aya'ada huaknopog'eri oknopogepo o'nigpejika'po konig Cristoenso' o'ene. Kenere nogso'tida o'ene. Kenda iregireg o'jika'uyuniga oynayo o'nopogene. Ijjay. ³³ On'te'ti o'nonapone. Opudomey huabokerek aya'ada o'nen huatogetaj di'da ika'dik mo'ene. Konig huata' di'da mo'jika' konigti huatogetaj di'da yanika'. Opudomey ettone' o'nen huatoget huadakda me'tene yan'nopoika'po yan'nigpejika'.

6 Huasi'po Jesús Huairitaj moknopogepo opuden huajotaj huayetere yan'nigpejika'. Kenda huadakda o'nenok kenda kika'dik mo'ene. ² Opuden huajotaj huayetere huadakda me'taene yan'nopoika'po yan'manigpejika'. "Apag huayetere huadakda me'taene e'nopoika'nayo kenpa'ti e'manigpejika'nayo Diosa mo'durugpakika'apone kenpa'ti huakka'da huabayok mo'noanhuahuika'apone in huadariyo." Ken konigy'oda huakkuruteda Apagba'te Diosa oa'uyate.

⁴ Opud huaoa o'nensi'potaj yan'mahuadiaypo digada mabitbithue' yanika'. Digada e'mabitbitnayo huasi'poa bo'huadiayapone. Huasi'po nigpeehue' ee'nayo suedapi' castiga yan'magkika'. Huasi'potaj yan'manmadikika'po Jesús Huairitaj daka' eknopog' nogiti nogiti eknopog' yan'manmadikika'. Jesús Huairitaj nogiti nogiti e'nigpejika' daka' yan'manmadikika'.

⁵ Opudomey huanaba'a o'nen huairitaj yan'nigpejika'. Daka' yan'nopogepo yan'nigpejika'. Yan'makme'pukpo yan'nigpejika'. Konig Cristotaj mo'nigpejika' konigti o'nen huairitaj daka' yan'nigpejika'.

⁶ O'nen huairia e'tiahuayteyo'da daka' kahue' yanika'. Huairia tiahuahue' ee'pi' huadaka'da yag'kika'. Konig Cristoen huanaba' Diostaj a'durugpakaya'po yan'pakpo daka' yag'kika'. ⁷ Huabokerek huairitaj mo'baa'po mo'nigpeepo, "Huabokerektayo'da

ijnigkay." Nopogehue' ya'nepo, "Dios Huairitakon ijnigbaay." Yan'nopogepo durugnopoda huadakda yan'baa'ika'. ⁸ Huanaba'pi' huanaba' ehuepi' noga'ti katepi' huadak e'kika'nayo Jesús Huairiakon konigti huadak mo'nigkika'apone. Kenda mo'nopogene.

⁹ Opudomey huairi mo'epo huanaba' mo'togepo dakanopo'da huanaba'taj yan'matojika'. "Huakka'da baahue' ee'nayo castiga ogka'apone." Huanaba'taj ighua'da manahue' yanika'. Opudomey huairi huanaba'ere Jesucristo Huairien huanaba' mo'ene. Okkahuehue' yanika'. Jesucristo kurudyo o'jika'. Jesucristo Huairi aya' huabokerektaj konigti o'pak. Huairitaj konigti o'pak. Huanaba'taj konigti o'pak.

Oro'omeya Cristotaj oknopogenek toto' huairia oro'taj e'batikata' bo'tipakika'ne. Toto'taj daka' yan'tioka'ika'. Pabla monmadika'uyne.

¹⁰ Oydakon o'nonapone, egomey. Jesucristo Huairi teynanada o'e. Kentaj oknopojika'nok teyda toto'taj mo'nokjika'. ¹¹ Taka'taj huatioka' Romano sorotataj siro akumoot on'otika'po, baka'bijtone' on'otika'po siropog huakagkate on'beta'po teyda hua'iot on'otpo siropog huatioka' on'badpadpo, kenpa'ti huabid siro on'badpadika'. Huaso' aya'da ke'na be'tioke'po on'otpo. Opudomey taka' toto' huairi o'ne. Opudomey dakhuea' kagkike'po toto'a nama'da monika'ne. Diostaj eknopojika' e'batikata' huakka' bo'tipakika'nok Diostaj daka' aknopojikaya'po oknopogebatikhue' a'eya'po Diosen huatioka' yan'otika'. Diosa opudomeytaj kabatiokike'. ¹² Konigepo oro'omey taka' aratbuten huaso'nig ehue' o'ne. Oro'omey taka'taj tiahuahue'dik o'ne. Ken oro'omey taka' toto' huairi o'ne. Huiyokda o'ne. Teyda o'ne. Huakka'nanada aratbuta toto'taj on'nigpejika'po dakhuea'da ogkika'. Sikkiregya' toto' dakhuea' huaka'eri o'ne. Aya'yoda huabada toto'a dakhuea' on'mana'ika'. ¹³ Kenoka' toto' huiyoknanada e'manata' o'eretpakika'nok, kenoka' da e'manata' o'eretpakika'nok nama'da kahue' a'eya'po oknopogebatikhue' a'eya'po Diosen teyda huatioka' daka' mon'otika'. ¹⁴ Diostaj buttida e'manmadika' o'nigpejika'po konig bo'tioka'nok toto'taj peehue' mo'nika'. Suigpi' dakhuea' kahue' mo'nika'. Suigpi' da ahue' mo'nika'. Kenpa'ti buttida mo'da'ika'. Kenda buttida huamanmadikika' konig baka'bijtone' bo'tioke'po mon'otika'. Huadakda mogkika'. Diostaj mon'nigpejika'. Ken konig o'kika'po konig Romano sorotataj sironokbeta huakagkata' on'tioka'ika'nig. Ken konig Diostaj mon'nigpejika'po toto' huairitaj mon'nopo'tiokika'. ¹⁵ Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'pakya'po nogiti nogiti Cristotaj yanoknopojika'. Konig Romano sorotataj a'huaya'po hua'i teyda on'iotika'. Ken konig yan'otika'. ¹⁶ Oro'omey huanopo' huanopo'korea'ertaj Jesucristotaj daka' mo'noknopojika'. Ken konig oknopojika'po konig Romano sorotataen siropog huatioka' on'tojika'po taka'en piya'taj on'tioka'ika'. Toto' oro'omey taka' oro'omeytaj engaña egkika'ta' o'eretpakpo konig piya' e'bakpaka oro'omeytaj e'tinajdajonig o'e. Cristotaj daka' oknopojika'po konig hua-

tioka' o'e. Totoen piya' e'bakpaka huekhue'dik mo'ene. Dakhuea' kikhue' o'eapone. ¹⁷ Diosa oro'omeytaj mo'nopo'kore'po Jesucristotaj daka' mo'noknopojika' ken konig Romano sorotataen siro akumoot on'taepo huakuta' be'tioke'po on'kumootika'. Apagba' mon'ti-ahueyika'po mon'mana'ika'. Apagba' mon'nopojika'po mo'noknopojika'. Apagba' konig Diosen Nokiregen huabid sironig toto'taj huatioka' o'ika'. ¹⁸ Kenda mogkika'po Diostaj mon'tiona'pakika'. Kenda Diosa o'paknok mon'tiona'pakika'. Diosen Nokirega bo'ti-huapoknok mon'tiona'pakika'. Taytaya' ahue'ada mon'tiona'pakika'. Batikhue'ada mon'tiona'pakika'. Aya' Cristotaj huaknopoe'eritaj mon'mationa'pakika'. ¹⁹ Do'takon men'tiona'pakika'. Do e'manmadika'te Dios do'taj ke'nen hua'a me'nopoenke'po Cristoen huamanopo'korea' hua'a do'hua me'pukhue'ada kamanbatia'pakike'po men'tiona'pakika'. A'nenda Cristoen huamanopo'korea' hua'a Diosayo'da o'nopojika'uyate. ²⁰ Cristoen huadak hua'a nog aratbuttaj judio ehue' e'huaje'taj kamanbatia'pake'po Dios huairia me'ta'mon-

a'uyne. Huadak hua'a ijmanbatia'pakikame'po huabakudā' jakyo ijikay. Me'pukhue'da Cristoen huadak hua'a manbatia'pakdik ijika'nok do'taj men'tiona'pakika'.

Kene'huēa' Pabloa saludos o'dikta'mona'uy.

²¹ Tíquico huaknopoe'eri huama'buy huadi'da mo'taene. Jesús Huairien huadak hua'a doere batikhue'ada o'manbatia'pakika'. Do konig ijika'nig opudtaj monbatia'pakapet. Kenda ijika'nig monbatia'pakapet.

²² Konigepo opudomeyte Tíquicotaj on'nigta'mona'ne. Iyo konig o'maika'nig monbatia'pakpo opudomeytaj mo'manopo'durugpake'.

²³ Apag Dios Jesucristoerea huama'buy huaknopoe'eritaj mo'manoeyike', huayahuaya di' mo'maike', kenpa'ti daka' yanoknopojikati'. ²⁴ Aya'da Jesucristo Huairitaj batikhue'da di' o'nenok kenomeytaj Diosa mo'madurugpakike' kenpa'ti mo'matinepahuike'. Kenegda ijjay.

FILIPENSES

Pabloa huabakudā' jakya'da Filipos huaknopōē'eritaj o'manigmadoya'uyate.

1 Pablo ijjeḡo Timoteoere Jesucristoen huakika'eri o'ḡepo opud Filipos huaknopōē'eritaj on'nig-madoy'ne. Huaknopōē'eritaj huamatōē'eri huairi kenpa'ti huaknopōē'eritaj huatihuapokeri huairitaj on'nig-madoya'ne. Opudomey Jesucristotaj moknopōika'po Diostaj 'uruda mo'nigpejka'ne. ² Apag Dios Jesucristo Huairierea di'da mo'ḡepo daka' bo'tihuapokonhue' mo'matinepahuionhue' mo'nopo'noeyanhue'.

Pabloa Filipos huaknopōē'eritaj o'mationa'pakuyate.

³ Kirigayo' kenda opudtaj ijdiknopōḡepo durugda Diostaj ijtiona'pakika'po do'hued Diostaj dakiti yonikay. Opud aya'tada dakiti yonikay. ⁵ Jesucristoa dakhuea' e'ka'taj o'manopo'yarea' ijanbatia'pakika'uy. Opudomey huakkuruda moknopōē'uyyo nogok nogokkon oy kenpa'ti do'taj on'tihuapokika'ne. Doere huadak hua'a mo'batia'pakika'. Konigepo Diostaj dakiti yonikay. ⁶ Kenpa'ti a'nenda Diosa opudtaj mo'matinepahui'uyyo huaboa'da mo'nopo'korea'uyne. Oy kenpa'ti nogok nogok Jesús e'tiakte Jesucristotaj mo'nigpejka'po Diosa mo'tihuapokika'nok nogiti nogiti 'urunopo'da mo'jka'apone. Jesús e'tiakte 'urunanada Diosen bo'kika'apone daka' ijnopōey. ⁷ Cristotaj daka' yoknopōḡepo di'da ḡ'nene. Konigepo kenda daka' ijnopōey. Do huabakudā' jakya' pai'da e'nopo'ḡete do'taj Apag Diosa be'tihuapokika'ne. Kenpa'ti huadak hua'a ijmana'nok buttida hua'a ḡ'e oknopōē'dik mo'ene. Diosa di'nanada me'ḡepo be'tinepahui'po me'nopotey-paka'ne. Diosa opuderetaj doeretaj mo'tinepahui'po bo'tihuapokika'ne. ⁸ Konig Jesucristo di'nanada mo'ene konigti do'huakon aya' opudomeytaj di'nanada ḡ'nene. Kenda Diosapi' o'nopōḡ. ⁹ Opudtehuapa' Apag Diostaj ijtiona'paknok nogiti nogiti di' mo'maeapone opud kenpa'ti huayahuaaya di' mo'maeapone. 'Urunanada mo'nopōḡḡapone kenpa'ti Diosen huakika' daka' mo'nopōḡḡapone. ¹⁰ Opudomey huadak e'ka' kan'nopōjke'po Cristo e'tiakte Diostaj 'urunopo'da huadakyō'da kagkike'po huakka' ijpakpo ijtiona'pakikay. ¹¹ Ken Jesucristoa bo'tihuapokika'nok 'urua'da bo'kika'apo. 'Urua'nada bo'kika'nok Dios 'uruda ḡ'e aya'ada on'nopōḡḡapo kenpa'ti dakiti Dios aya'ada odika'apo. Kenda ijpakpo ijtiona'pakikay.

Do Cristoen ijnoenok aratbut oknopōika'dik ya'neapet.

¹² Do'taj huabakudā' jakyo megkudā'uynok Jesucristo cruzte aya'tada mo'nigbuey'uyate huakka'ada on'peḡede. ¹³ Ken Cristotaj yoknopōḡepo huadak hua'a ijmanbatia'pakika'nok huabakudā' jakyo megkudā'uyne. Kenda aya' gobierno huairien jak sorotataa no-gomeypi' on'nopōḡ. ¹⁴ Ken do huabakudā' jakyo ijika'nok konigepo huakka'da huaknopōē'eria on'nopōḡepo Jesucristoen huadak hua'a e'mana'ta' on'eretpakika'. Me'pukhue'ada e'mana'ta' on'pakika'. Kenpa'ti 'urua'da Jesús Huairitaj o'noknopōika'. Kenda opudomeytakon e'nopōḡḡa'ta' ijpaki, egomey.

¹⁵ Nogomeyā menhuadiaypo Cristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika' kenpa'ti 'uruda huamanbatia'pak-eri ḡ'ne e'huaa'ta' on'pakpo Cristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'. Hua'enda on'pakpo Cristoen huadak hua'a e'manbatia'pakada daknopo' ehueada on'manbatia'pakika'. Kenpa'ti do nogiti pai'da ka'nopo'ḡepo on'pakpo Cristoen on'manbatia'pakika'. Nogomeynayo daknopo'da do'taj on'pakpo Diostakon on'pakpo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'.

Jesucristoen huadak hua'a kenpa'da buttida hua'a ḡ'e. Aya'ada oknopōē'dik ḡ'ne. Kenda kenpa'da yamanmadikika', Dios Huairia Pablotaj ona'uyate on'nopōḡ.

¹⁸ Kenda 'urunopo' ehueadapi' Cristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'. Daknopoda Cristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'. Konigepo ijdurugpakiki.

Nogiti nogiti ijdurugpakapoy. ¹⁹ Do'tehuapa' opudā on'tiona'pakika'nok. Kenpa'ti Jesucristoen Nokirēḡa be'tihuapokika'nok do pai'da ijnopō'ḡepo kenda do'tehuapa' huadakda ḡ'eḡapo ijnopōey. ²⁰ Ken Diosen Jesucristoenere 'urua'da e'kika'ta' ijjeretpaki. 'Urunanada e'manbatiapakika'ta' huakka' ijpaki. Okbirahue'dik ijjeḡapoy. Okbirahue'da Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakika'ta' ijjeretpaki. Oy konigti nogok nogok aratbut do'taj bo'tiahuaypo mo'peḡepo Jesucristo 'urua'nanada ḡ'e on'nopōḡḡapo. Do e'noe'pi' e'bueypi' Cristo 'urunanada ḡ'e on'nopōḡḡapo. Kenda ijpaki huakka'.

²¹ Cristo 'urunanada ḡ'e aya'ada kanoknopōḡ'po Cristo me'nopo'tōḡenok kenyo'da Cristoenyo'da ijikikay. Kenpa'ti ijbueydepo do'tehuapa' huadakda ḡ'e kurudyo Diosere durugnanada ijika'apoy. ²² Do e'noenayo Jesucristoen huadak hua'a ijanmadikadhua'apoy huakka'ada on'nopo'korea'po, huakka' nogiti nogiti daka' on'nigpejka'apo. E'bueypi' e'noe'pi' katea'ta ijpaki nopōḡehue' ijjeḡ. ²³ ¿Kate ijka'apet? E'bueyta' ijpakpo Cristoere e'jka'ta' ijpakpo durugnanada ijjun-

huahuika'apoy. ²⁴ Opuďtehuapa' a'manmadikikaya'po noedik ijjeapoy. ²⁵ Bueyhue' ijjeapo ijnoeika'apoy daka' ijnopoy. Opuđomey nogiti nogiti kanoknopoye'po durugda ka'ne'po a'tihuapokya'po ijnoeapoy. ²⁶ Ken onte'ti opudere ijika'aponok Jesucristotaj moknopoye'po durugnanada mo'jika'apone.

²⁷ Kenyo'da Jesucristoenyo'da huadak hua'a 'urua'-nanada yag'kikati'. Opuđte ijhua'apetpi' huahue'pi' ijjeapet opudomeya aya'da onpayo' Jesucristotaj daka' o'noknopoye' e'tipeeta' ijpaki. Onpapayo' Jesucristoen huadak hua'a on'batia'pakika'po oknopoyehue' huahua-diayeritaj mididhue'ada on'batia'pakika' e'tipeeta' ijpaki. Me'pukhue' mo'epo huadagnada bo'kika'nok oknopoyehue'ada huadiayeria "kenpa'da o'mabueyapoy," nopoye'dik ya'neapet. Kenpa'ti opudomey huaknopoye'eri Jesucristoere durugda o'noeon-huahuika'apoy nopoye'dik mo'epone Diosa. ²⁹ Diosa o'paknok Cristotaj moknopoye'po kenpa'ti Cristotehuapa' pai'da nopo'e'dik mo'ene. ³⁰ Jesucristotaj ijmanbatia'pakika'nok do'taj digā'da menogkika'ne. Konigti opudomeytaj digā' mogkika'ne. Do'taj digā'da menogka'uyne opudā on'tiahuay'uyne kenpa'ti oy-dakon digā'da menogka'ne on'tipeene.

Diosere Cristo dakteyda 'urunanada Huairi e'ēada indariyo o'si'poye'po oro'tehuapa' cruzte o'manigbuey'uy. Oy onte'ti Diosere dakteyda 'uru Huairitone' o'jika'.

2 Cristoa mo'nopo'yarea'po mo'nopo'durugpaka'po kenpa'ti Cristoen nokirega mo'nopo'toenok konigepo huayahuaya di' e'mae'nayo e'matinepahui'nayo opudomey aya'ada konigti yan'nopoye'po konigti huayahuaya di' yan'maika'po kenpa'da Diosenyo'da e'nigpeika'ta' yan'pakpo ken konig bo'kika'nok do'taj durugnanada o'nika'apone. ³ Hua'enda e'pakada sigpi' kahue' yanika'. "Huadakda o'ne." Aratbuta mo'tinopoye'po opoyehue' yanika'. Donayo dakteyda ehue' ijjeay huata'da yan'tinopoye'po yan'kika'. Nogomey hudagnada o'ne, donayo sue'da huadak ijjeay, yan'nopoye'po. ⁴ Kenpa'da hua'enda pakhue' yanika'po nogomeyen e'huayetaj yan'pakika'.

⁵ Kenpa'da dakteyda huairi ijjeay Cristo Jesús nopoyehue' o'uyning konigti opudāda yan'nopoye'po. ⁶ Cristo Jesús ke'na Dios o'jika'uyate. Dios e'ēada kenpa'da Dios Huairida e'jika'ta' pakhue' o'uyate. ⁷ Ke'na 'Uru Huairi e'e' Diosyo o'ēa'uy konig huabokerek huanaba'nig o'si'poye'uyate. ⁸ Huabokerek o'edepopi' nogiti huairi ehue'da o'unhua'uy. Apag Diostaj o'nigpeyepo o'buey'uyate. Konig dakhuea' huaka'erionig hueypa cruzte o'buey'uyate. ⁹ Konigepo Diosa o'noyhuadā'po o'tobehukuyate. Jesústaj o'tobehukuyate kurudyō. Dios Huairi huadik 'uru'diknada o'dikka'uyate Diosa. Aya'ada Jesústaj nigpe'e'dik o'nika'apo. "Jesús Diosen huakhuairi o'e. 'Urunanada o'jika'. Kenpa'da Apag Dios 'urunanada o'jika'." Kenpa' aya'ada kurudyō huayē'eria, aya'ada huadariyo huayē'eria, aya'ada kubarakyo huayē'eria huikudate on'tibahuadpo o'nona'apo. Apag Dios 'urunanada o'e. Aya'ada on'nopoye'po.

Cristotaj huanigpeika'eri konig huakjey 'urunanada o'nika'nok nogomey on'tiahuaypo onpeepo oknopoye'dik ya'neapet.

¹² Diosa mo'manopo'toenok Diosen e'ka'ta' bo'eretpakpo kenpa'ti Diosen e'ka' bo'tihuapokika'nok Diosta' yan'me'puke'ika'po oknopoyebatikhue'da konig kurudyō huahua'eri 'urunopo'da Diosen huadaka'da yag'kikati'. Opuđere do e'e'te do'taj on'nigpeika'uyne, oy huey'yoda e'e'pi' nogiti nogiti men'nigpeika', huadi'da egomey, huadi'da pogomey.

¹⁴ Maboyhue'ada ayada Diostaj daka' yag'kika'. ¹⁵ Nogiti nogiti 'urua'da Diosen bo'kika'nok nog aratbuta dakhuea' huaahue'dik mo'ene. Diosensi'po 'urua'da mo'noika'po nog aratbutere da huaa'eri dakhuea' huaka'eri mo'noika'po huadak hua'a e'noean-huahuika' hua'a mo'manbatia'pakika'po konig 'urunanada huakjey bo'eypakika'. Jesucristo castiga a'magkaya'po e'tiakde'te opudomeytaj durugda ijjeapoy. Opuđtaj nama'da manbatia'pakonhuahua' huijamey ijnopoye'po. ¹⁷ Diostaj daka' yan'durugpakpo huadak moknopoye'po mo'nigpeika'po huakka' bo'yokika'po opudtehuapa' dokon Diostaj bueydik e'e'pi' opudere durugda ijjeay. ¹⁸ Opuđ daka' kanoknopoye'po do bueydik e'e'pi' doere mon'durugpak.

Timoteo Epafroditoeretaj o'batia'pak.

¹⁹ Jesús Huairia e'paknayo opudomeyte Timoteotaj ij-dada ijta'mona'apoy, bo'tahuade'po ijta'mona'apoy. Onte'ti e'tiakde'te opudtaj kenda ijtipee'po e'durugpakta' ijpaki. ²⁰ Doere Timoteoereyo'da opudomeytaj huakka' o'pakpo o'me'puke'po nogomeynayo konigti ehue' o'ne. ²¹ Nogomey hua'enda on'pakpo Jesucristoen pakhue' o'nepo kahue' o'ne. ²² Timoteonayo doere 'urua'nada Jesucristoen huadak hua'a o'manmadikika'uy mo'nopoye'po. Konig huasi'poa huaojtaj o'tihuapokika' konigti be'tihuapokika'po doere huadak hua'a o'manmadikika'uy. ²³ Kenda huairia menogka'apone ijnopoye'po opudte Timoteotaj ijta'mona'apoy. ²⁴ Jesús Huairia me'oroka'apone ijnopoye'po opudte doadakon ida ijhua'apoy.

²⁵ Kenpa'ti opudte Epafroditotaj ta'mona'dik ijjeay ijnopoye'po. A'nen do'taj katihuapoke'po on'nigta'mona'uyne. Doere Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakonhuahua'uy. Doere Diosen digā'da teyda e'e'tada o'kika'uy. ²⁶ Opuđomeyte e'huata' o'pakpo hua'dik o'e. Iyo dakhue'da o'eme' bo'tipeeme'nok mo'me'puke-me'nok. ²⁷ Dapita' ke'poda o'epo huabueydikte o'eme'. Buttida ijjay. Diosanayo o'tinepahui'po o'yareame'. Do'takon o'tinepahui'nok nogiti pai'da ehue'dik ijjeay. ²⁸ Konigepo oy huakka' e'ta'mona'ta' ijpaki. Onte'ti bo'tiahuaydepo opud kan'durugpake'po do kenpa'ti nogiti mepukehue'dik ijjeapoy. ²⁹ Dakiti Jesús Huairi yan'nopoye'po konig huama'buy durugteda yadeti' Epafroditotaj. Konig Epafrodito nog huaknopoye'eria huadak egkika'nayo "Huadakda o'nika'," yan'manoknopoye'po. ³⁰ Ke'na Cristoen o'ka'po be'tihuapokpo

o'bueyayme'. Opu domeynayo bidteda e'egok do'taj ti-huapokhue'dik ee'tada ke'na iyoda o'epo be'ti-huapokikame'ne.

Huereta'da huaknopoe'eri.

3 Nogiti o'nona'ne, egomey pogomey, Jesús Huairitaj moknopoe'po yan'durugpakika'. A'nen o'nonmadikame'ne. Kenda e'batihuapok ijnopoe'po arog'hue'ada onte'ti o'nigmadoya'ne. ² Nama'da huanmanmadika'eri o'ne. Dakhuea'da huaka'eri o'ne. ¡Keyoj! Peehue' yaneti'. A'nopo'yareaya'po huabokerek si'dakoktegdik mo'ene. Nama'da on'manmadika'ika'. ³ Oro'omeynayo huereta'da huaknopoe'eri o'ene. Diosensi'po o'ene o'nopoe'po Diosen Nokirega mo'nopo'toe'po Diostaj durugda o'epo "dakiti Dios" o'tiona'pakika'ne. Do'taj on'si'dakoktegdienok huadakda ijney nopoe'hue'dik o'ene. ⁴ Huadakda ijkika'po Diosensi'po ijney nopoe'hue'dik ijney. Huadakda ijkika'po Diosensi'po ijney huakka'mona nama'da on'nopoe'pi donayo huadakkanada ijney nopoe'hue'dik ijney. ⁵ Do e'si'poe' ocho huame'noe e'ede'te men'si'dakoktegu'ne. Israel aratbut ijsi'poe'uy. Benjamín aratbut ijney. Do'hued huaoj huayeere hebreo hua'a hua'aeri o'nuy. Hebreo aratbut ijney. Konig fariseo huae'eri Moisésen hua'a on'manmadika'ika' dokon konigti yoknopojika'uy. ⁶ Kenpa'ti Moisésen hua'a digá'da ijjeretpakpo Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhuea'da ijmagkika'uy. Moisésen hua'a aya'da ijkika'uy. Pablo dakhuea' o'ka' be'api' huaahue'dik menika'uyne. ⁷ A'nenda ken konig ijkika'uy, huadakda ijkikay ijnopoe'po nama'da ijnopojika'uyate. Oynayo Jesucristotaj yoknopoe'po kenyo'da huadak o'e ijnopoe'y. ⁸ Jesucristo do'hued Huairitaj eknopoe' huadakkanada ee'tada kenda ijney'uy kenpa'ti kenda ijkika'uy do'tehuapa' konig tajpo o'e ijnopoe'y. Cristotaj yoknopoe'po kenda ijkika'uy tajponig ijmaen'uy. Do ijkika'uy konig tajpo ee'tada Cristotaj eknopoe'nayo 'urunanada o'enek kendayo'da ijpaki. ⁹ Kenpa'ti Jesucristotaj yoknopoenok ke'nen ijney Diostaj huadakda ijney. Moisésenba' ijnigpejika'nok "Huadakda o'e," Diosa do'taj onahue' ee'tada Jesucristotaj eknopoe'taj "Huadakda o'e," Diosa mena'po Jesucristo Diosensi'potaj huaknopoe'eritaj "Huadakda o'ne," Diosa oa'ika'. ¹⁰ Kentayo'da Cristotaj eknopoe'ta' ijjeretpakikay. Konig Dios teyda o'epo Jesucristotaj e'bueytada o'noyhuada'uyate konigti teyda o'epo huanigpejika' do'takon be'tihuapokike'po kenpa'ti huadaky o'kika' do'takon teyda be'tihuapokike'. Konig Cristo Diostaj o'nigpejika'po pai'da o'nope'epo o'bueypo o'noyhuaduyate. Konig Jesús do'huakon Diostaj e'nigpejika'te pai'da ijnopoe'epo ijbueyapoy. ¹¹ Cristoen huaknopoe'eri huabueyere ijnoyhuadapoy ijnopojikay.

Nogiti nogiti Diostaj a'durugpakaya'po katepi' oro o'ka'ne nogiti nogiti daka' mon'nigpejika'.

¹² Kenda ee'ta' ijpaki kenpa'ti kenda e'ka'ta' ijpaki kahued ijney. Kenpa'ti 'urunanada e'huage' Diosa o'pakika'nig donayo ehuedda ijney. Jesucristo me'nopo'

to'enek konig 'urunanada konig Diosa o'pakika'nig huakka' ee'ta' ijpaki kenpa'ti e'kika'ta' ijpaki. ¹³ Kenyo'da 'urunanada konig Dios o'pakika'nig ehuedda ijney ijnopoe'po kenda ijkadhuahuika'uy kenpa'da yokkahuuddey. Cristoenyo'da e'kika'ta' ijjeretpak. ¹⁴ Apag Dios kenda o'pakika'nig kenyo'da huakka' e'kika'ta' ijpaki. Jesucristotaj yoknopoe'po ijnigpejika'po Diosa huadak be'to'ene kenpa'ti Cristo Dioste be'tohua'apone.

¹⁵ Opu dipi' aya'da daka' Jesucristotaj moknopounhuahua'depo konig do ijkikame'nig yokkahuuddey Cristoenyo'da ijpakpo ijkikay ken konig yan'pakpo yag'kikati'. Nogded e'nope'nayo kanopoe'po Diosa mo'nope'epa'apone. ¹⁶ Ken konigda moknopoe'depo dakhua'pa yag'kadhuahuikati'.

¹⁷ Do'taj mentiahuayika'po konig daka' ijkikay kenpa'ti konigti yag'kikati'. Kenpa'ti nogomey oro'taj on'tiahuaypo huadakda ogkika'. Kenomeytakon yan'batiahuaypo konigti yag'kikati', egomey pogomey.

¹⁸ Huakka'mona Cristoen huaknopoe'eri ijney ea'ada huadakda kikahue' o'ne. Konig Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate oknopoe'hue' huage'eri ogkika' kenomeyakon konigti ogkika'. Kenda a'nenda kirigayo' o'nona'ikame'ne. Onte'ti suhue'nada ijney o'nona'ne.

¹⁹ Kene'huaya' huame'noete Diosa castiga o'magka'apo, ehue'da o'neapo. Diostaj pakhue' o'nepo kenpa'da aypo huamai'huapi' o'deretpakika'. Nama'da ogkika'po huadakda ijkay e'nope'ada bira'dik o'ne. Kenpa'ti katetapi' on'tiahuayika'nig on'eretpakika'.

²⁰ Oro'omeynayo kurudyo huage'eri o'ene. Oro'en Jesucristo Huairi, oro'en huamanopo'yarea'eri oro'taj mo'nigtiakaponok o'nigjika'ne. ²¹ Oro'omeyen pai'da huaso'taj o'maso'toe'po huaboso'a' mogka'apone.

Konig Cristoen 'urua'nanada huaso' konigti mogka'apone. Konig Cristo teynanada o'epo aya'tada o'mato'epo, ken konig teyda o'epo huaboso'a' mogka'apone.

Jesús Huairitaj yanoknopoe'po kirigayo' yan'durugpakika'.

4 Konigepo Jesús Huairitaj daka'da yanoknopojika'po batikhue'da yanoknopojika', huadi'da egomey pogomey. Jesústaj daka' mo'nigpejika'nok durugda ijney konig do'hued gana huaka'eri mo'ene. Opu domeytaj huakka'da ijpakpo e'tiahuayta' ijpaki, huadi'da egomey pogomey.

² Evodia kenpa'ti Síntique huaknopoe'eri huaidpo mo'enek yan'nope'noeypo konigti yan'nopejika', ijney. ³ O'nakon hueretda huaknopoe'eri huama'buy o'manmadikika'uy, inomey botta' ettone'taj kan'nope'noey'epo yabatihuapok. Kenomey doere Clementeere nogomeyere huadak hua'a on'manbatia'pakika'uy. Kenomeyen huadik Diosen huanoeonhuahuika' beroba'te Diosa o'timadoya'depo Diosere on'noeonhuahuika'apo.

⁴ Jesús Huairitaj yanoknopoe'po kirigayo' yan'durugpakika'. Onte'ti ijney. ⁵ Jesús Huairi o'tiakdeaponok opud huadakda o'nepo huayahuaya bahuadiyahue' huage'eri o'ne aya'ada kan'nopejike'.

⁶ Katetapi' mepukehue' ya'nepo Diostaj yan'tiona'-pakika'. Menpa' egkapi' yan'tiona'pakpo dakiti yada'ika'. Katepi' bopakpo yan'tiona'pakika'. ⁷ Diosa 'urua'nada mo'nopo'noeya'apone. Oro'omeynayo huata'da nopo'noeyahue'dik o'ene. Jesucristotaj mo-knopogenok Diosa daka' mo'nopo'noeya'ika'apone.

Katepi' huadakda e'huage', katepi' 'uruda e'kika' yan'nopoika'.

⁸ Kene'huaya' o'nona'ne egomey, pogomey, buttida hua'a, buttida e'nopoeyo'da yan'nopoika'po, huadakda huakika' yan'nopoika'po, nogomeytaj butukdikyo' yamaknopoka'po, 'uru'nopoyo' e'kika' yan'nopoika'po, di' e'maika' yan'nopoika'po, katetapi' huadakda o'e on'batia'pakika'nig yan'nopoikati'.

⁹ Opudomeytaj ijmanmadikadhuahuika'uy daka' on'peonhuahuika'uyne kenda yag'kikati'. Kenpa'ti aya'da ijkika'uyng bo'tiahuayonhuahua'uy, kenda yag'kikati'. Ken konig bo'kika'po Apag Dios huananopo'noeya'eri opudere mo'ika'apone.

Pablotehuapa' huakupe Diostaj on'yokika'uyate Filipos huaknopogeria.

¹⁰ Do'taj onte'ti okkahuehue' o'nika'nok Jesus Huairitaj huakka' ijdurugpaki. Do'taj e'tihuapokta' e'pakada kahue'dik moe'uyne. ¹¹ Pai'da ijje' ahue' ijikay. Konig ijika'po katepi' toehue' ee'pi' kenda Diosa o'paknig ijnopogepo durugda ijikay. ¹² Nogok pai'da ijje'uy. A'nenda huakka' ijtoe'uy. Pai'da ijjepo durugda e'dik ijje'uy ijnopogedey oyda kenpa'ti huakka'da ijtoepo durugda e'dik ijje'uy ijnopogedey oyda. ¹³ Jesucristo be'teypaka'nok katepi' Diosa o'pak kenda ka'dik ijje'uy. ¹⁴ Kenpa' ea'pi' do

pai'da e'nopo'ete on'tinepahui'po on'tihuapokuyne. Huadaka'da bo'ka'uyne ijnopogey.

¹⁵ Opudenbayo huaboa'da Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakonhuahua'te Macedonia huadaribaya' e'huade'te opud Filipenses huaknopogeria'yo'da huakupe on'yokuyne. Huadak hua'a mo'peede'po durugda mo'epo on'yokuyne. ¹⁶ Kenpa'ti Tesalónica huakka' jakyo ee'te huahued ee'te do'taj a'tihuapokya'po nogok nogok huakupe on'nigta'monika'uyne. ¹⁷ Huakupe do'tehuapa' Diostaj bo'yokika'nignayo sue'da ijpaki. Do'tehuapa' bo'yokpo Diostaj huakka' mo'durugpaka'nok Diosa 'urunanada mo'nigkadhuahuika'apone. Kenda huakka' ijpaki. ¹⁸ Epafrodito opuden huakupe me'nigtotiakme'ne. Dakhuapa kenpa'ti nogitida ijbaedemey. Huakka'da ijtoey. Kenda do'taj on'yokme'ne konig Diostaj e'yok 'uru'huie'ogigda durugda o'bae'. ¹⁹ Dios Jesucristoere huakka'nanada on'toepo di'nanada mo'epo opudomeytaj daka' tihuapokdik mo'ene. Katetapi' pai'da ee'nayo Diosa bo'yokapone. ²⁰ Apag Dios 'urua'nanada o'unhuahuika', 'Urua'nanada Dios, mon'tiona'pakika'.

Nogiti kene'huaya' Pabloa huaknopog'eritaj o'madikta'mona'po o'manigmadoya'uyate.

²¹ Aya' Jesucristoen huabaktie'ea'eritaj yan'madikta'mona'. Ken huama'buy doere o'nepo mo'dikta'mona'ne. ²² Aya'da Jesucristotaj huaknopogeria mo'dikta'mona'ne. Roma huairien jakyo huaknopog'eriakon huakka' on'pakpo mo'dikta'mona'ne.

²³ Jesucristo oro'omeyen Huairia opudomeytaj mo'tinepahui'po bo'tihuapokike'. Kenpa' ijtiona'pakikay, do Pablo.

COLOSENSES

Pabloa Colosas huaknopogē'eritaj o'manigmadoya'uyate.

1 Do Pablo ijje. Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Hua-ma'buy Timoteoere o'epo ² Cristoen huaknopogē'eri huama'buy mo'ene. Diosensi'po mo'ene. Huakka' jak Colosasyo mo'ika'ne. Do Pabloa on'nigmadoya'ne. Opudomeytaj Apag Diosa kamatinepahuie'po di' kamae' kamanopo'noeye'.

Pabloa huaknopogē'eritaj o'mationa'pakika'uyate.

³ Jesucristotaj daka' moknopojika'po mo'nigpejika'po aya' nog Jesustaj huaknopogē'eriomeytaj di' mo'maika'ne. Kenpa'ti kurudyō Diosere durugnanada o'unhuahuika'apoy mo'nopogepo mo'nigjika'. Kenda on'tipegedepo o'tiona'pakpo Apag Diostaj Jesucristoen Apagtaj dakiti ona'ikay. Jesucristoen huadak hua'a, buttida hua'a Diosere durugda huanoeanhuahuika' hua'a mo'pegedepo Diosere durugnanada o'unhuahuika'apoy mo'nopojika'ne. ⁶ Nogbayo nogbayo huabada meypi' aratbut o'nika'nig Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'paknok huakka'amon huaboa'da o'noknopogepo on'nopo'korea'po Diostaj on'nigpejika'. Kenpa'ti buttida hua'a Dios di'nanada mo'epo mo'tinepahui'po konigti opudomeya mo'pegedepo buttida hua'a o'e mo'nopogepo mo'nigpejika'uyne. ⁷ Jesucristoen huadak hua'a Epafrasa opudomey Colosenses aratbuttaj monmadika'uyne. Ke'na oro'ere Cristoen huadak hua'a o'manmadikanhuamey. Oro' o'pakuynok opudomeytaj daka' monmadikika'uy. ⁸ Opudomeytaj Diosen Nokirega mo'nopo'tojika'nok di' mo'maika'ne. Kenda Epafrasa oro'taj monbatia'pakme'ne.

⁹ Jesús Huairitaj moknopogepo kenpa'ti nog huaknopogē'eritaj di' mo'maika'. Kenme'noete kenda on'tipegedepo huaboa'da opudomeytaj on'nigtiona'pakika'po, konig Dios Huairien Huasi'po 'urua'da o'kika'uyate opudomey konigti yag'kikati' kenpa'ti konig Diosa o'paknig nogiti nogiti yag'kikati', kenpa'ti nog aratbut pai'dapi' ene'nayo yan'bayokikati', yan'tihuapokikati' kenpa'ti nogiti nogiti Diostaj yanoknopogē'. Kenda Diosa o'paknig opudomeytaj Diosa kamanopogē'. Kenda on'nigtiona'pakika'ne. Kenpa'ti huadak dakhueapi' e'ka' kan'nopogē' kenpa'ti 'urua'da kan'nopoenke' Diosen Nokirega opudtaj kabati-huapokike'. Kenpa' on'nigtiona'pakika'ne. ¹¹ Dios 'urua'da o'epo konig huakjey o'epo teynanada o'epo opu-

dennopo'taj mo'manopo'teypakike' teynanada mo'maika'. Kenpa' opudomeytaj on'tiona'pakika'ne. Ken e'manopo'teypakde'te aratbut opudomeytaj dakhuea' egka'te pai'da e'nopo'egada batikhue'ada moknopogepo huadiayhue'ada durugda mo'ika'apone. On'tiona'pakika'ne. ¹² Kenpa'ti Apag Diostaj dakiti ka'nona'ike' on'tiona'pakika'ne. Oro'omey huakjeyyo Diosere nog huaknopogē'eriere a'noeanhuahuikaya'po oro'en dakhuea' e'ka' Apag Diosa bokkahuea'uyne kenpa'ti oro'taj dakhuea' e'ka' mo'manopo'yarea'uyne. Konigepo, dakiti Dios, ona'ika'dik o'ene. ¹³ Oro'omey Diostaj nigpeehue' o'ika'uyne. Konig huanaba' o'epo toto' huairitaj o'nigpejika'uyne. Konig sikkiregyo o'noika'po, oroadada dakhuea' e'kika' batikahue'dik o'ika'uyne. Apag Diosa bo'tihuapokuynok dakhuea' e'ka' o'mabatikuynok. Diosa huasi'potaj di'nanada o'ika'po oro'omeytakon ke'nensi'po bo'yahuea'dene. ¹⁴ Jesús Diosen Huasi'poa mo'nigbuey'uyyo oro'omeytaj e'manopo'koreade'te oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'po mo'nopo'yarea'uyne.

Opudomey Diostaj nigpeehue' o'ika'po dakhuea'da o'kika'po konig Diosen taka' o'ika'uyne. Cristoa mo'nigbuey'uyyo Diostaj mo'manopo'noeya'uyne.

¹⁵ Apag Diostaj tiahuyhue'dik o'ene. Diosen Huasi'po Jesucristo Diosonigti' o'epo o'tiakuyyo Dios konig o'engig oro'taj mo'manopogē'uyne. Diosen Huasi'po Cristo Diosere huakkuruda o'noika'uyate. Aya'da o'ti-huayika'nig konig huadari, huadariyo huagē'eri, siokpo, niokpo, puug, aratbut, aya'da huagē'eri kahued Cristo o'noika'uyate. Cristo huakkuruda o'ika'uyate. ¹⁶ Dios o'paknok Diosen Huasi'poa aya'da o'ka'uyate. Katepi' o'ika'nig kurudyō aya'da o'ka'uyate. Katepi' huadariyo aya'da o'ka'uyate. Katepi' tiahuyaydik o'ika'nig aya'da o'ka'uyate. Kenpa'ti aya'da katepi' tiahuyhue'dik o'ika'nig o'ka'uyate. Diosen Huasi'poa kurudyō nokireg huairi huagē'diktaj o'ka'uyate. Diosen huata'moneri huairi huagē'diktakon o'ka'uyate. Huata'da o'nigka'uyate. ¹⁷ Indari, kurudyō huagē'erikon katepi' ehued eē'ted Cristonayo o'noe'ika'uyate. Aya'da katepi' kahued eē'ted kennayo o'noe'ika'uyate. Ke'na teynananada o'epo aya'da o'matojika'nok aya'da o'maunhuahuika'apo. ¹⁸ Aya' huaknopogē'erien huairi Cristo o'e. Huaknopogē'eria Cristotaj on'nigpejika', Cristoa aya'tada o'manoea'ika'. Cristo huakkuruda kubarakya' o'noyhuaduyate. Huakkurueri o'epo aya'enda huairi o'e. ¹⁹ Konig Dios o'engig Diosa o'pakpo konigti Cristo o'e. Cristo konig Dios o'e. ²⁰ Diosa aya'tada kama-

noeyē'po cruzte Cristo o'buey'uy. Huadariyo huāē'eritaj kenpa'ti kurudyo huāē'eritaj aya'tada Diosa e'ma-noeya'ta' o'pakpo, Cristo cruzte o'buey'uy.

²¹ Opudomey a'nenda nog aratbutda Diosen ehue' mo'ika'uyne. Konig Diosen taka' mo'epo Diostaj nig-pejkahue' mo'epo dakhuea' bo'kika'uyng'a oynayo Diosa opudtaj mo'manopo'noeyā'dene. Oy Diosen huadi' mo'ika'ne. ²² Cristo huāso'ada pai'da o'nopo'epo mo'nigbueypo Diostaj mo'manopo'noeyā'uyne. Daknopo'da kenpa'da Diosenyo'da mo'ika'po kentayo'da mo'nigpejka'ne. Konig dakhuea' da ahue' mo'ēnig, "Dakhuea' ogka'." Huaahue'dik mo'ēapet. Ken konig opudomeytaj Diostaj kabayoke'po Cristo pai'da mo'nignopo'epo mo'nigbuey'uyne. ²³ Konigepo daka' Jesucristotaj yanoknopoeonhuahuika'. Oknopoe-batikhue'ada yanoknopoeonhuahuika'. Oro'en dakhuea' e'ka'taj Cristo mo'nigbuey'uyne. Oro'taj a'-manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyne kenpa'ti kenere mo'noeonhuahuika'apo. Kenda mo'peēdeika'nig, mo-knopoeonhuahuika'po batikhue' yane', "Oro'en dakhuea' e'ka'taj Cristo mo'nigbuey'uyne. Oro'taj a'-manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyne kenpa'ti kenere mo'noeonhuahuika'apo." Aya' huadariyo huāē'eri arat-buttaj on'manbatia'pakuyate. Doa Pabloakon konigti ij-manbatia'pakikay.

Cristoen huaknopoe'eritaj yamanmadikikati'. Diosa Pablotaj ona'uyate.

²⁴ Oy durugda ijepo opudomeytechuapa' pai'da on'nignopo'ene. Aya' Cristoen huaknopoe'eritaj Cristo pai'da o'manignopo'e'uy. Opud huaknopoe'eritehuapa' Jesucristoen aya' a'dakeaya'po do'huakon huāso'da pai'da on'nignopo'unhuahuika'ne. Aya' huaknopoe'eri-omey Cristoen huāso' konigti o'ne. ²⁵ Opudtehuapa' nog huaknopoe'eritere aya'da Diosen hua'a kaman-madikadhuahue'po Diosa me'ta'mona'uyne. ²⁶ Opud judío ehue' huāē'eritaj 'ururanada o'magkika'po Cristoen Nokirēgā mo'nopo'toika'. Diosere durugnana-da mo'noeonhuahuika'apo Diosa mo'nopoeā'dene. A'-nennada kenda ijka'apoy Dios e'nopoika'ada judío aratbuttaj manopoeāhue' o'ika'uyate. Judío ehue' huāē'eritaj 'ururanada ijmagka'apoy manopoeāhue' o'ika'uyate. Oynayo ke'nen huaknopoe'eritaj o'-manopoeā'de.

²⁸ Aya' huaknopoe'eri Cristotaj daka' kanoknopojke' kenpa'ti Cristotaj daka' kan'nigpejke', konig hua-knopoe'eri nogiti nogiti kanoknopojke'po Cristoen huadak hua'a o'manmadikikay. "Diostaj yan'peē'." "Diostaj yan'nigpeē'." "Diostaj yan'nopo'korea'." Aya'ta-da o'maboroayikay. Daka' kan'nopoenke'po aya'tada daka' o'manmadikikay. ²⁹ Kenda digā'da ijikikay. Teyda ijikikay. Kenda kakike'po Diosa be'teypakika'ne.

² Opudomeyā Laodiceaomeyā nogomeyākon do'taj tiahuyahued o'nene. Opudomeytaj kenomey hua-knopoe'eritere huakka'da ijmepe'ke'ika'po on'nigtiona'-pakika'ne. ² Opudomey nogiti nogiti Diostaj yan'-pakika'apet kenpa'ti huayahuaya di'da yan'maika'apet, Cristotaj huakka'da yanoknopojka'apet. Cristotaj mo-

knopoe'po Diostaj daka'da yanoknopoenka'apet. Ken-pa'ti Cristotaj huaknopoe' Diosa o'iregan-huahuika'uyng' kendakon kanoknopoe'po, do'hua di-gā' on'tiona'pakika'ne. ³ Cristo Diosen aya'da o'nopoika'. Cristotaj daka' eknopoe'nayo 'urua'da e'ka' mo'nopoika'apone kenpa'ti huakka'nada mo'nopoenkika'apone. Cristo Diostere mo-knopoenka'apone. ⁴ Nog aratbuta 'urua'da e'man-madika'te engaña ogkahue'dik ya'neapet. Kenda opu-domeytaj o'nona'ne. ⁵ Opudenbayo opudere ehue' e'ēāda opudomeytaj huakka'da ijpaki. Opudomey Cristotaj daka' moknopojka'nok kenpa'ti oknopoe-batikhue' mo'ika'nok do'a durugda ijikay.

⁶ Huairi Jesucristotaj konig huaboa'da mo-knopoe'uyng' kenpa'ti huaboa'da durugda mo'nopo'korea'de'uyng' konigti daka' yanoknopojka'po yan'nigpejka'. ⁷ Konig hueymey hua'ihuit sorokyo o'epo o'kereko o'meybia'po, teyda o'epo. Konigti kenpa'da Cristoen yan'pakika'po daka' yanoknopojka'po, nogiti nogiti yanoknopojka'. Cristotaj a'nenda mon-madika'onhuahuika'uyng'taj nogiti nogiti yanoknopojka'po Diostaj dakiti ya'nonikati'.

Cristotaj oknopoe'nok Cristotere Diosa mo'noean-huahuika'ne.

⁸ Keyoj o'nona'ne. Opudomeyere nama'da huaman-madika'eri o'nepo engaña egkata' on'pakpo konig aratbutada nama'da on'nopoika'nig opudomeytaj en-madikata' bo'tipakne. Daka' Cristotayo'da yanoknopoe'po kenomeytanayo manigpeehue' yanikati'. Konig adhuae'pane' ogkika'uyatenig kenpa'ti on'nopojkuyatenig nama'da monmadikapetnig manig-peehue' yanikati'. Kenda Cristo o'manmadika'uyatenig ken konig onmadikahue' mo'ēapet.

⁹ Aya'tehuapa'da Dios o'e konigti Cristodation o'e. ¹⁰ Opudomey Cristotaj moknopoe'po Diosen Nokirēgā mo'nopo'toepo, opudomeytaj mo'noea'ika'ne. Cristo aya' huairien huairi o'e. Cristoa aya'tada kuruderi huairitaj mata'mona'dik o'maika'. Aya'ada Cristotaj nig-pejka'dik o'nika'. ¹¹ Judío huabokerektaj on'si'dakokte-gika'po. Opudomeynayo Cristotayo'da moknopoe'po Diosensi'po hueretda mo'ene. Konig bo'eretpakika'po dakhuea' e'kikameada onte'ti kikhue' mo'ene. ¹² Ken-pa'ti Jesucristo e'bueyde'te egkubarakka'uytada Diosa teyda o'epo o'noyhuada'uyate. Opudomey kenda mo-knopoe'po bautiza mogka'po konigti Cristoere e'kubarakka'nig Cristoere Diosa mo'nopo'noea'uyne. ¹³ A'nen Diostaj okiēhued mo'epo dakhuea'da bo'kika'po Diostaj nigpeehue' mo'ika'uy. Huabokerek-si'dak okteghue' huāē'eri mo'epo Diosensi'po ehue' mo'uyne. Diostaj oknopoe'hue'da mo'uyne. Oynayo aya' dakhuea' bo'ka'uyatenigtaj Diosa bokkahuea'depo Cristoere mo'noeanhuahuika'ne. ¹⁴ Diosen hua'a Moisésa o'manigmadoya'uyate. Opudomey kenda nig-peehue'ada dakhuea' bo'kika'uyne. Moisésenba'taj nig-peehue' huāē'eritaj castiga magka'dik o'e. Oro'omeyā dakhuea' o'kika'nok Cristotaj hueypa cruzte mo'nigbe-ta'uyne siropia mo'nigbeta'uyng' mo'bakkahuea'uyne.

¹⁵ Aratbuta en'tiahuaya'te Cristo cruzte o'bueydepo to-to' huairitaj okbiraepo o'teyhue'paka'uyatenok. Konigepo oro'omey huaknopog'eri dakhuea' ogka' to-to' huairia onte'ti huaahue'dik mo'epone.

Kenda Cristo kurudyo o'pakika'nigtaj yan'pakpo yag'kika'.

¹⁶ Oynayo Cristotaj moknopog'epo "Ken aypo mo'bape'po pehue'dik mo'ene." Be'api' ena'nayo manigpeehue' yanikati'. "Ken huamai' mayhue'dik mo'ne." Be'api' ena'nayo manigpeehue' yanikati'. Huabayok judioen Diostaj e'durugpak fiestate huahue' ee'nayo, huabo puug judioen Diostaj e'durugpak fiestate huahue' ee'nayo judioen Diostaj e'durugpak okmapig'ahuaddik fiestate huahue' ee'nayo "Hua'dik mo'ne." Be'api' e'na'nayo manigpeehue' yanikati'.
¹⁷ Kenda fiestate aypote huamai'takon judioa on'-mana'ika'po ogkika'uynig'a Cristo cruzte e'bueyde'te onte'ti kikhue'dik mo'ene. Cristoen hueretda hua'a g'enek Cristotayo'da yan'nigpeikati'.
¹⁸ Hua'ikudate yan'huadpo Diosen huata'moneritaj tiona'pakdik yanikati'. Sue'ada nama'da huamanmadika'eria on'-mana'nig'a tiahuayhuedada nama'da on'nopog'epo on'-mana'nig'a. "Kenda o'nona'nig nigpeehue' ee'nayo nama'da boka'. Diosensi'po ehue' mo'ene." Kenomeya ena'nayo peehue'dik yanikati'. Konig aratbut Diostaj oknopog'ehue' huag'eri g'nepo nama'da on'nopog'ika'po. Huadakda ijje, huadaknada ijkikay nama'da on'nopog'ika'po.
¹⁹ Cristotaj daka' oknopog'ehue' g'nika'. Cristo konig huaknopog'erien huanopo' g'e. Huaknopog'eri konig Cristoen huasog' g'ne. Huaknopog'eri nayo Cristotayo'da on'nigpeika'. Nama'da huaa'eri Cristotaj nigpeehue' g'nika'. Oro'omey huaknopog'eri konig Cristoen huasog' g'ene. Konig nogso'tida g'epo nogiti nogiti moknopog'ea'ne Cristoa. Nogiti nogiti o'nigpeika'ne. Kenpa'ti konig nogso'tida konigti Cristotaj moknopog'ea'ne Dios.

²⁰ Cristoa oro'omeytaj mo'nigbuey'uyatenok opudomey a'nopo'yareaya'po moknopog'edepo konig Cristoere mo'bueydepo konig oknopog'ehue' huag'eria nama'da on'nopog'ika'nig onte'ti nopog'ehue' yanikati'. Konig oknopog'ehue' huag'eria nama'da on'nopog'epo on'mana'ika'nig manigpeehue' yanika'. A'nopo'yareaya'po kenda peehue'dik yane'. Konig oknopog'ehue' huag'eriomey nogen e'manmadika' ogkika' kenda kahue' yanika'.
²¹ "In nejhue' yanikati'." "Ken aypo pehue' yanikati'." "Kentaj huaba'api' to'eg'ehue' yanika'." Ken konig on'mana'ika'nig manigpeehue'dik yanikati'.
²² Nejhue'dik, pehue'dik, bapad-hue'dik huabokerekayo'da on'mana'ika'nig kenda on'-mana'ika'nig ehue' g'epo.
²³ Kenda on'manika'nig 'uru-a'da e'nopog'onig aratbuta nama'da on'nopog'epo. Aratbuta on'manigpeika'po nama'da hua'ikudate on-huadpo Diosen huata'moneritaj on'tiona'pakika'po, Diostaj on'tiona'pakika'po, sue'da ijje huairihue' ijje nama'da on'nopog'ika'po, kenpa'ti nama'da Diosta' pai'da on'nopog'epo. Kenda ogkika'po huadakda g'ey aratbuta nama'da on'nopog'epo kenpa'da dakhuea'

e'ka'ta' on'eretpakika'. Kenda huabokereka nama'da on'mana'ika'nig kenpa'ti nama'da on'kika'nig'a dakhuea' bo'kika'nigtaj batikhue'dik g'nika'.

3 Ken, Cristo e'bueytada kubarakya' Dios a'noy-huadap'po onte'ti o'noea'uyate. Cristoere Dios opudomeytaj mo'noea'uyne. Konig Diosen 'ururanada huaknopog'eri mo'noea'uyne. Konigepo kenda Cristo kurudyo o'pakika'nig mon'pakpo mogkika'. Cristo kurudyo Diosere teyanada 'ururanada g'ika'nok ke-nenyoda moderetpakika'.
² Kurudyo Dios o'noika'po Cristoere o'noika'. Kenda Cristo o'paknig konigti mon'pakika'. Konig Cristo g'epo o'kika'nig mon'nopog'ika'. Katepi' indariyo g'ika'nig kenpa'ti katepi' aratbuta ogkika'nig nopog'ikahue' mo'nika'.
³ Cristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate oro'omeya' o'nopog'edepo konig aratbut kubarakya' katetapi' onte'ti dakhuea' kahue' mo'nika'. Oy huaboa'da oknopog'epo Cristoere Diosyo o'noika'ne. Dios daka' mo'nopog'otog'enek Cristoere o'noeon-huahuika'apone.
⁴ Ken Cristo oro'en huamanoan-huahuika'eri g'e. Ke'na onte'ti kurudyo' e'tiakte kenoka' oro'omey huaknopog'eri Cristoere 'ururanada g'eon-huahuika'apone.

A'nenda Cristotaj oknopog'ehue' mo'epo dakhuea'da bo'kikame'nig'a. Oynayo Cristotaj moknopog'edepo huadakda yag'kika'. Diosenyo'da yag'kika'.

⁵ Katepi' dakhuea'da e'ka'ta' e'paknayo Jesucristotaj yoknopog'epo Cristoere do'huedso' o'bueyde, do'hued e'nopog' o'bueyde, onte'ti dakhuea' kahuea'dik ijje, yan'nopog'ikati'. Ken konig mo'nopog'epo, nogen huatog'etaj bakdejhue' yanika'. Huabokerek nogtaj nogtaj ettone'taj bakdejhue' yanika'. Ettone' nogtaj nogtaj huabokereka' bakdejhue' yanikati'. Katepi' dakhuea'da konig oro'ensog' o'pakika', onte'ti pakhue' yanika' kenpa'ti kahue' yanika'. Kenpa'ti katetapi' e'tamaeta' eretpakhue' yanikati'. Katetapi' e'eretpaknayo konig e'ketka' diostaj e'pak g'e. Dakhue'da g'e.
⁶ Aratbut ken konig dakhuea'da ogkika'po Diostaj nigpeehue' g'nika'nok Dios digan'nada castiga o'magka'apo.
⁷ Kenda dakhuea'da ogkika'nig opudomeya' bo'kika'uynig'a konig Cristotaj oknopog'ehue' mo'epo bo'kika'uynig'a.
⁸ Oy Cristoere mo'noedepo aya' in konig onte'ti kahue' yanika': Nogomeytaj bahuadiyahue' yanika'. Maboy-hue' yanika'. Mahui'iahue' yanika'. Batidi'kehue' yanika'. Dakhuea'da bahuaa'pakhue' yanika'.
⁹ Huayahuaya da bahuaahue' yanika'. A'nenda Cristotaj oknopog'ehue' mo'epo nama'da mo'nopog'ika'po dakhuea'da bo'kika'uyate. Oynayo Cristotaj moknopog'edepo onte'ti konigti dakhuea' kikhue' mo'ika'ne.
¹⁰ Oy konig huabonopo' mo'edepo konig Dios a'no'pog'ika'nig huaboa'da mo'nopog'ika'po. Konig Dios o'paknig nogiti nogiti bo'pakpo mo'nopog'ika'ne. Dios aratbuttaj huamatime'a'eri g'enek nogiti nogiti daka' moknopog'epone.
¹¹ Ken konig Cristoere o'noepo huaboa'da o'nopog'epo ken konig huaboa'da o'kikay, "Judio ehue' ijje." Ahue' g'ene. "Judio ijje." Ahue' g'ene. "Do'huedsi'dak okteg'uy." Ahue' g'ene. "Do'huedsi'dak

okteghue' o'uy." Ahue' o'ene. "Nog aratbut ijje." Ahue' o'ene. "Esoeri ijje." Ahue' o'ene. "Huanaba' ijje." Ahue' o'ene. "Huanaba' ehue' ijje." Ahue' o'ene. "Kenyo'da Cristoen ijje. Kenyo'da Cristotaj ijpaki. Kenyo'da Cristotaj e'nigpejika'ta' ijpaki." Kenda aya'ada a'dik o'ene.

¹² Diosa opudomeytaj di' mo'epo mo'baktie'ea'uyunok Dioseno'da mo'ene. Konigepo aya'tada yan'-matinepahuika'po. Daknopo'da huadaka'da yan'-manigkika'. Donayo huairi ehue' ijje, yan'nopoika'. Nogomeytaj daka' yan'manigpejika'. Nogomeya dakhuea' egka'nayo bahuadiayhue' yanika'. ¹³ Nogomeytaj dig mahuanopogehue' yanika'. Nog dakhuea' egka'nayo kentaj yan'bakkahuea'po huadiayhue' yanika'. Konig Cristo Huairi oro'taj bokkahuea'uyunig konigti nogomeytaj yan'bakkahuea'ika'. ¹⁴ Huakka' di' yan'maika'. Huayahuaya di' yan'maika'. Kenda Diosa huakka' o'pak. Di'nada e'maika'nayo konig onpapayo' mo'ika'po konigti Diostaj bo'pakika'po aya'da 'urunanada bo'kika'apone. ¹⁵ Opudomeyennopo'taj Diosa kamanopo'noeye'. Kenda Diosa o'pak. Aya'ada konigti yan'nopoika'. Konigti yan'pakika'. Konigti yag'kikati'. Ken konig nogso'tida ka'ne'po Diosa mo'baktie'ea'uyne. Kenpa'ti Diostaj dakiti ya'nonika'.

¹⁶ Aya'da Cristo o'manmadika'uyatenigtaj yan'nopoika'po, huanopoya'da yan'diktajikati'. Kenda nogtaj nogtaj yan'manmadikika'. Kenpa'ti Cristoen e'manmadika'taj yan'nigpejika'. Nogomeyere huayahuaya yan'manikati'. Diosen e'manmadika' 'uru-a'da yan'nopoepo huayahuaya yan'mandikika'. Diostaj dakiti mona'po daknopo'da Diostaj yan'batadi'kea'ika'. Huanopoya'da dakiti ya'nona'po yan'batadi'kea'ikati'. Dios Jesucristoere 'uru-a'da mo'tojika'ne yan'batadi'kika'. ¹⁷ Katepi' bo'kika'nig katia'pi' boa' kenda Huairi Jesús o'pakika'nig yadika'po yag'kika'. Jesustaj moknopoe'po Diostaj dakitia' yan'tiona'pakikati'.

Konig Cristoen huaknopoe'eria huayahuaya Cristotaj 'uru-a'da nigka'dik o'ne.

¹⁸ Ettone'a Jesús Huairitaj eknopoe'nayo Huairi Jesús en mo'epo, Jesús o'pakika'nigda opuden huatoe'taj yan'nigpejika'. ¹⁹ Huabokereka opuden huatoe'taj di'da yanika'. Huatoe'taj huadiayhue' yanika'. Kenpa'ti huiyoka'da onahue' yanika'. ²⁰ Apag Diosa o'paknok huasi'poa opudomeyen huaojtaj huayetere yan'manigpejika'. Huaojtaj huayetere e'nigpejika'nayo Diosa durugda o'ika'apo. ²¹ Huaoa huasi'potaj diga'da barakhue' yanika'. Huasi'potaj diga'da e'bitbitnayo huasi'po pai'da ya'neapetpi'. Onte'ti daka' nigpeehue' ya'neapetpi'. ²² Opudomey huanaba' mo'epo opuden huairitaj yan'nigpejika'. Huairia e'tiahuayteyo'da daka' nigpeehue' yane'. Huairia e'tiahuayte kenpa'ti huairia tiahuayhue' ee'tepi' daka' yan'nigpejika'. 'Urunopo'da Diostaj daka' yanoknopoe'po daka' yan'nigpejika'. ²³ Katepi' bo'kika'nig daka' yag'kika'. Jesustehuapa' ijkay yan'nopoepo 'uru-a'da yag'kika'. Huabokerektayo'da ijanigkay nopogehue' yanika'. ²⁴ Cristo opuden Huairi o'enek kentayo'da yan'nigpejika'. Diosen

Huasi'poere mo'noeonhuahuika'apo. Kenda mo'nopogene. ²⁵ Be'api' dakhuea' egka'nayo pai'da on'nopo'epo. Be'api' huairi huanaba'pi' dakhuea' egka'nayo Diosa castiga diga'da ya'magka'apet.

4 Huairia huanaba'taj mo'matojika'po daka' yan'matojika'. Dakhuapa yan'bayokika'. Huairi mo'tajika'nok okkahuehue' yanika'.

² Kirigayo' yan'tiona'pakika'. Tayhue'ada daka' yan'tiona'pakika'. Dakiti Dios, yan'tiona'pakika'. ³ Kenpa'ti oro'taj motiona'pakika'. Cristoen huadak hua'a a'nenda Diosa soatayo' e'nopogeda manopogehue' o'uyate. Oy Cristoen huadak hua'a oro'a e'manbatia'pakta' o'paki. Oroa kan'manbatia'pake'po Jesús Huairia oro'taj bo'tihuapokike'po yan'tiona'pakika'. Cristoen huadak hua'a ijanbatia'pakikame'nok huabakudaj jakyo megkudame'ne. Huabakudaj jakyo ijje. ⁴ Pablaa Cristoen huadak hua'a aratbuttaj 'uru-a'da kamanopogee'ike'po do'taj mentiona'pakikati'.

⁵ Daka' yan'nopoika'po yag'kika'. Ken oknopogehue' huag'eri opudomeyere o'nika'po opudomeytaj bo'tihuayika'nok daka' yan'nopoepo yag'kikati'. Nogomeytaj kirigayo' yan'mantihuapokika'. ⁶ 'Uru-a'da yan'batia'pakika'. Nogomeytaj a'batihuapokya'po huadakda yan'batia'pakika'. Daka' yan'nopoepo dakteynopoda nogomeytaj daka' yan'manbatia'pakatokika'.

Saludos on'manigdikta'mona'uyate.

⁷ Tíquico oro'omeyen huadi'da huama'buy o'e. Do'taj daka' be'tihuapokika'uyne. Doere Jesús Huairitaj o'nigpejika'uy. Do konig o'ea' montia'pakapone. ⁸ Konigepo Tíquicotaj opudomeytaj on'nigta'mona'ne. Konig o'ea' do'taj be'huae'po kenpa'ti nogiti nogiti Cristotaj kanoknopog'po on'nigta'mona'ne. ⁹ Kenere Onésimoretaj on'nigta'mona'ne. Onésimo oro'omeyen huama'buytion o'e. Di'da mo'taene. Diostayo'da o'nigpejika'. Opudomeyen aratbut o'e. Ke'na Tíquicoere monbatia'pakapone. Iyoda aya'da huaknopog'eria ogkika'nig kenda opudomeytaj monbatia'pakapone.

¹⁰ Aristarco doere huabakudaj jakyo o'epo, opudomeytaj saludos mo'nigdikta'mona'ne. Marcosakon saludos mo'nigdikta'mona'ne. Marcos Bernabéen huama'buy o'e. Marcos huadaktion huaknopog'eri o'enek kenpa'ti opudomeyte ehua'te daka' yadeti'. ¹¹ Kenpa'ti Jesús Justoa saludos mo'nigdikta'mona'ne. Aristarco Marcosere Jesús Justoere judío huaknopog'eri o'ne. Kenomeyyo'da judío huaknopog'eri doerea on'manmadikika'po, "Yan'no'porea'po Jesucristo Huairitaj yan'noknopoe'po yan'nigpejika'." Doerea on'mana'ika'nok do'taj on'durugpakanhuame'ne. ¹² Epafras saludos mo'nigdikta'mona'ne. Konig Cristoen huanaba' Cristoenyo'da o'kika'po opudomeyen aratbut o'e. Opudomeytaj huakka'da motiona'pakika'ne. Opudomey Diostaj daka' moknopojika'po batikhue'da yanoknopojika'. Aya'da Diosa o'pak daka'da moknopojika'po aya'da bo'kika'apo. Kenda Epafrasa mo'tiona'pakika'ne. ¹³ Epafras opudomeytaj mo'timepukepo diga'da mo'tiona'pakika'ne. Kenpa'ti Laodicea huaknopog'eritaj kenpa'ti Hierápolis

huaknopog'eritaj o'matimepukepo o'manigtiona'-pakika'. Kenda ijtiahuayika'po opudomeytaj o'nona'ne. ¹⁴ Lucas huamadakka'eri o'e. Di'da mo'ene. Opudomeytaj saludos mo'nigdikta'mona'ne. Demasakon saludos mo'nigdikta'mona'ne.

¹⁵ Laodicea huama'buytaj saludos ijmanigdikta'monay. Ninfastakon saludos ijmanigdikta'monay. Kenpa'ti Cristoen huaknopog'eri Ninfasen jakyo ogkupopakika'nigtaj saludos ijmanigdikta'monay. ¹⁶ In beroba' ijnigmadoya'dey opuda yan'mona'pakdepo

Laodicea huaknopog'eritaj yan'bata'mona'. Nogda beroba' Laodicea huaknopog'eritaj ijnigmadoya'po ijta'mona'mey e'mokyede'te yan'mona'pakti'. ¹⁷ "Huairi Jesús aya'da ona'uyate, Arquipo, 'uruda yanopog'epo daka' yakadhuahuika'." Kenda Arquipotaj ya'nonati'.

¹⁸ In saludo huadik on'nigta'mona'ne do'hued huaba'a on'nigmadoya'ne. Huabakuda' jakyo ijjeon-huahuikay. Do'taj okkahuehue' menika'. Dios opudomeytaj daka' mo'tojke', ken.

1 TESALONICENSES

Tesalónicaya' Jesucristotaj huaknopogē'eri huakupopakika'eritaj Pablaa nogerea o'manigmadoy-a'uyate.

1 Huadi'da huama'buy huadi'da huidpo o'maene. Apag Diostaj Jesucristo Huairitaere moknopogēpo. Tesalónica jakyo bokupopakika'. A'batadi'keaya'po bo'kupopakika'. Do Pablaa on'nigmadoya'ne. Doere Silvano kenpa'ti Timoteoere o'ey. Apag Diosa Jesucristo Huairiera daka' 'urua'da mo'tounhue', bo'tihuapoknhue' mo'nopo'noeyanhue'po ijtiona'paki.

Tesalónica jak huaknopogē'eriomey Jesucristotaj daka' o'noknopogēpo 'urua'nanada ogkika'. Pablaa ona'ti o'matinopogēpo Diostaj dakiti ona'uyate.

² Jesucristotaj daka' moknopogēpo nogomeytaj huadakda bokika'. Kenpa'ti Diostaj di' mo'ēpo nogomeytakon daka' mo'matihuapokika'ne. Kenpa'ti moknopogēpo batikhue'da Jesucristo Huairi e'tiaktaj mon'maboika'. Kenda durugda on'tinopogēpo Apag Diostaj "Tesalónica huaknopogē'eritaj dakiti Dios," kirigayo' o'tiona'pakikay. ⁴ Diosa di'nanada mo'ēne. Ke'nensi'po huagē' mo'baktie'ea'uyne o'nopogēne, egomey, pogomey. ⁵ A'nenda opudomeyere o'jika'po Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhuahuame'ne. Ijja'poda onbatia'pakhue' o'neme'ne. Diosen hua'a o'nonbatia'pakikame'ne. Kenda huadak hua'a buttida o'ē Diosen Nokirega mo'nopogēame'ne. Diostaj eknopogē' a'tihuapokya'po Diostaj o'nigpeikay. Huadakda opudere o'jika'mey opud kenda mo'nopogēt.

⁶ Jesucristoa Diostaj o'nigpeika'po pai'nanada o'nopo'ē'uyate. Oro'akon Diostaj o'nigpeika'po pai'nanada o'nopo'ikay. Opud konigti Jesucristoen huadak hua'a durugnanada mo'pē'uy. Diosen Nokirega mo'durugpaka'uyne. Moknopojika'nok pai'nanada mo'nopo'ē'ika'. ⁷ Macedoniabayo Acayabayo aya'ada Jesucristotaj huaknopogē'eria kenda mo'tipeēdepo opudomeyogig Jesucristotaj eknopogē'ta' on'pakika'.

⁸ Huakka' aratbuttaj nogyon nogyon Jesucristoen huadak hua'a mo'manbatia'pakonhuame'ne. Macedonia huadaribayo huagē'eria Acaya huadaribayo huagē'eria nogbaya' nogbaya' huagē'eria huadak hua'a on'pēēdepo kenpa'ti Diostaj daka' moknopogē on'tipeēde. Konigēpo Diostaj moknopogēnok kenda nogya' nogya' batia'pakhue'dik o'ey. ⁹ Opud Tesalónica huaknopogē'eria Jesucristotaj daka' o'noknopojika'. Kenda nogya' nogya' bo'huaika'ne. "Tesalónica huaknopogē'eria Pablomeytaj durugteda on'baedpo on'

manigpē'uyate. Kenpa'ti on'nopo'korea'depo ke'nen e'ketka' diostaj on'maenondepo huaboa'da hueretda Diostaj o'noknopojika'." Kenda nogya' nogya' bo'huaika'ne. ¹⁰ Kenpa'ti Diosensi'po Jesústaj e'bueyta-da Diosa o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti Diosa ke'ponanana castiga o'magka'apo. Jesúsoro'tanayo huaknopogē'eritaj daka' bo'tioka'apone. Ken Jesucristo kurudya' o'tiakapo. Jesucristotaj daka' o'noknopogēpo o'nonmabo'ika'. Kenda nogba nogbaya' bo'huaika'ne.

Tesalónica aratbuttaj Diosen Jesucristoenere 'urua'da o'manmadika'uyate Pablaa.

2 A'nenda opudtaj ijmatā'unhua'po Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhua'po daknopoa-da o'nonbatia'pakonhua'nok mo'nopo'korea'po daka' Jesucristotaj moknopogē'uy. Nama'da ijje'po tā'unhuahuahue' o'ne'uy, kenda mo'nopogēt egomey. ² A'nenda Filipos huakka' jakyo ijjeonhua'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakonhua'depo diga' do'taj mentidi'kudhua'po kenpa'ti dakhuea' menogkad-hua'uyne. A'ti o'nen jakyokon opudtaj ijtiakpo huadak hua'a e'manbatia'pakte huakka'mona pakhue' e'ne'ta-da kenda nopogēhue'ada kenpa'ti me'pukhue'ada Diosa be'tihuapoknok teynopo'da Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhua'uyne. Kenda mo'nopogēt.

³ Huadak hua'a nama'da manbatia'pakhue' ijjunhua'po aratbuttaj nama'da huaknopogē' nama'da e'mana' manmadikahue' ijikay. Aratbuttaj buttida huaknopogē' daknopoda buttida hua'a ijmanmadikikay. ⁴ Huadak hua'a Pablo daka' o'manbatia'pakika' Diosa o'nopogēnok "Aya'tada huadak hua'a yamanbatia'pakika'," Diosa mena'uyne. Konigēpo huadak hua'a 'uruda ijmanbatia'pakikay. "Huadakda o'manbatia'pakika'." Kenpa' aratbuta e'huaa'taj pakhue' e'ēada "Huadakda o'manmadika'ika', do'huedyo'da o'kika'," Diosayo'da e'huaa'ta' ijpakpo. Diosa oro'en e'nopogē' o'nopogē'ika'. ⁵ Do'taj me'nonpeike'po "Huadakda mo'ēne, huadakda bo'kika'," kenda nama'da onahue' o'nika'uyne. O'nen huakupe a'bakaya'po nama'da onahue' o'nika'uyne. ⁶ "Pablomey huadakda o'ēne." Yan'batia'pakonhua'. Oro'anayo onahue' o'nika'uyne. "Oro' Cristoen huata'moneri o'ey. Oro'taj nigpeika'dik mo'ēne." Kenda ona'dik o'nenig'a onahue' o'nika'uyne. ⁷ Daka' on'tojika'ne. Do'tayo'da me'nigpeike'po ighua' onahue' o'nika'ne. Konig huayē yobedtaj di' o'nika' daka' on'tojika', ken konigti opudtaj di' o'nika'ne.

⁸ Huakka' di' o'nepo Jesucristoen huadak hua'a e'manmadikika'ta' ijpakpo kenpa'ti Jesucristotaj

kanoknopogēpo kenpa'ti kan'nigpejike'po opudomeytaj o'tihuapokta' ijpakika'uy. ⁹“Diosen hua'a o'nonmadikika'nig kente huakupe men'yok.” E'mana'ta' pakhue' ijje'po huadak hua'ayo'da kenpa'da e'manmadikika'ta' ijpakpo o'nonmadikika'ne. Huadak hua'a o'nonmadikendepo do'hueddakon aypotehuapa' digā' ijbaa'ika'uy. Huame'noe sikyoere digā' ijbaa'ika'uy. Kenda mo'nopoet.

¹⁰ Opu' huaknopogē'eri'ere ijika'uy. Do'taj bo'ti-ahuayikame'ne on'pejikame'ne. Diostaj daka' yoknopojika'uy, kenpa'ti huadakda ijika'uy kenda on'tinopoene kenpa'ti Diosa me'tinopoene. Dakhuea' o'ka'uy be'api' huaahue'dik me'nene. ¹¹ Konig be'api' huaoa huasi'potaj daka' o'manmadikika' ken konig Diostaj daka' yan'nigpejika' daka' o'nonmadikikame'ne opudtaj. Diosen mo'ene. Konig Diosensi'po mo'ene. Diosere 'urunanada mo'noehuahui'ka'apone. Diosensi'po ya'nepo huadak yag'kika'. Kenda aya'tada o'nona'ika'ne.

¹³ Diosen hua'a o'nonbatia'pakonhua'uy'nyig mo'nigpe'epo moknopogē'uyne. Konig huabokereken e'manmadika' o'e nopogehue'ada mo'pe'epo, moknopogē'uyne. Diosen buttida e'manmadika' o'e mo'nopogēpo mo'nigpe'uy. Konigepo opud Tesalónica huaknopogē'eritaj “dakiti Dios,” yona'ikay. ¹⁴ Jesucristotaj moknopojika'nok onyoyo' hua'e'eria bo'tierikonhuame'ne. Dakhuea'nana da mogkadhuahuame'ne, egomey pogomey. Konigti Judea huadaribayo judío huaknopogē'erien onyoyo' hua'e'eria dakhuea' on'magka'ika'. Judío huaknopogē'eritaj on'magka'ika'. ¹⁵ A'nennada judío aratbuten adhuea'pane' Diosen huamanbatia'pakeritaj on'batiarakikame'te. Kenpa'ti judíoa Jesús Huairitaj on'arakuyate. Do'takon dakhuea' mogkika'po do'taj me'nen'uyne. Kenpa'da dakhuea' ogkika'po Diostaj durugpakahue' o'nika'. Aratbuta huadak hua'a pe'ehue'dik ka'nike'po dakhuea'da on'kadhuahuika'. ¹⁶ Dios judío ehue'taj dakhuea' e'ka' kamanopo'kore'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'uy. Judío aratbuta mo'manmadika'batika'uyne. Ken konig ogkika'nig'a Diostaj nogiti nogiti dakhuea'da ogkika'. Oynayo Diosa digā' o'bahuadiaydepo ke'ponanada castiga o'magka'apo.

Tesalónica jak huaknopogē'eritaj onte'ti e'bata'huadunhua'ta' o'pak Pabloa.

¹⁷ Opu'dtaj o'nokhua'depo nogyoda adteda o'nokjika'po opudtaj huakka' ijnopojikay. Kenpa'ti e'ta'huadunhua'ta' huakka' ijpakikamey. ¹⁸ Opu'dtaj a'bata'huadey e'nopojika'tada huahue'dik o'jikamey. Donayo nogok nogok a'bata'huadey e'nopojika'tada toto' huairia menokboe'ikame'ne. ¹⁹ A'timon Jesucristo Huairia onte'ti bo'huatiakapone. E'huatiakde'te do'hua e'manmadika' Jesucristoen daka' moknopounhua'po 'urua'da mo'nigpeunhua'nok Jesucristo Huairia e'bahuahuayde'te durugnanada ijdurugpakapoy. Kenpa'ti huadakda moknopounhua'nok kenpa'ti Jesucristo Huairitaj daka' monigpejika'nok “dakiti Dios” yona'ika'apoy, egomey.

³ Konigepo Atenas jakyo ijika'po opudomeytaj tipeehued ijje'po “Tesalónica huaknopogē'eri monig yanoknopogē' monig Diostaj yan'nigpejiket,” ijnopogēpo, “Iyo Atenas jakyo Silvanoere botta'yo'da a'ikaya'po. ² Timoteotaj oro'en huama'buy opudtaj a'manigta'monay.” Ijnopogē'uy. Diosa Timoteotaj oktie'ea'uy, huadak hua'a kamanbatia'pakike'po kamanmadikike'po oktie'ea'uy. Doere huadak hua'a daka' o'manbatia'pakika'uy. Opu'domeytaj nogiti nogiti eknopounhuahuika' kabatihua'poke'po on'nigta'mona'uyne. Kenpa'ti nogiti nogiti e'nigpejika' kabatihua'poke'po on'nigta'mona'uyne Timoteotaj. ³ Kenpa'ti aratbuta opudtaj en'tieriktada kenpa'ti dakhuea' egka'tada moknopogēpo batikhue' ka'ne'po on'nigta'mona'uyne. Jesucristo moknopogēnok aratbuta bo'tierekonhua'apone, bo'tidi'kudhua'apone, dakhuea' mogkadhua'apone mo'nopoet. ⁴ Kenpa'ti opudtaj on'ta'huadunhua'po, “Jesústaj oknopogēhue' hua'e'eria oro' huaknopogē'eritaj mo'batierikapone kenpa'ti dakhuea' mogka'apone.” Kenda o'nona'uyne. Kenda opudtaj mogka'depo kenpa'ti oro'takon mogka'uy mo'nopoet. ⁵ Konigepo “Mempa' opudtaj toto' huairia kenda yanoknopogēbatik nama'da ya'manetpi'. Kenpa'ti yanoknopogēbatikdetpi'. Huadak hua'a o'nonmadika'uy'nyig'a.” Ijnopogēpo ijme'pu'kuy. Kenpa' ijnopogēpo Timoteotaj on'nigta'mona'uyne. “Jesucristotaj monig moknopojika'. Monig monigpejika'.” Yamanati'. Timoteotaj yona'uy, ken.

⁶ Oynayo Timoteo bo'ta'huadunhua'depo do'tekon o'kumejdeme'. Huadakda Diostaj o'noknopojika'te kenpa'ti huayahuaya di'da on'maika'te menbatia'pakato'me'ne. Oro'taj di'da moknopojika'po kenpa'ti e'tiakta' on'tipaknok konigti opudtaj e'tatiakta' o'paki. ⁷ Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikika'nok aratbuta menhuadiayika'ne kenpa'ti dakhuea' me'nogkika'ne. Opu'domeynayo Jesucristotaj daka' moknopojika'tenok on'tipe'edepo durugnanada o'nea'ne do'taj. ⁸ Oy opudomey Jesucristotaj oknopogēbatikhue'da moknopojika'po daka' mo'nigpejika'po oro'omeya kenda o'nopogēpo durugnanada o'noehuahui'kay. ⁹ Kenpa'ti opud daka' moknopojika'nok durugnanada o'epo dakiti Dios ona'ikay. ¹⁰ “Tesalónica huaknopogē'eritaj Jesucristoen nogiti nogiti kan'manmadike'po, nogiti nogiti eknopogē' nogiti nogiti e'nigpejika' kan'manti-hua'poke'po mota'mona'.” Sikyo huame'noeere Diostaj o'tiona'pakikay.

¹¹ “Tesalónica huaknopogē'eriedbayo betohua', Apag Dios, Jesús Huairi. ¹² Konig Tesalónica huaknopogē'eritaj oro'a di'nanada o'maikay. Konigti Tesalónica huaknopogē'eria huayahuaya di' e'maika' kenpa'ti aya'tada di' e'maika' yabatihuapokika', Jesús Huairi. ¹³ Kenpa'ti huaknopojika' yamanopo'teypaka', Dios. Kenpa'da huadagnada huamae', dakhuea' kahue' kan'maika'po Diosa yabatihuapokika'. Jesús Huairiere huaknopogē'eriyoy en'tiakte 'uruda e'noknopojika'te, kenpa'da huadakda en'maika'te yabahuahuayti'.” Kenpa' Diostaj o'tiona'pakikay.

Kenda Diosa o'pakika' nogiti nogiti yag'kikati'.

4 Oyedda, egomey pogomey, Jesús Huairia kenda o'paknok ighua'da ona'ne. Daka' men'pee' do'taj. Diostaj a'durugpakaya'po monig kika'dik o'ey a'nenda o'nonmadika'uyne. Kenda nogiti nogiti yag'kikati'.

² Jesús Huairia kenda o'paknok kika'dik mo'ene o'nona'uyne. Kenda o'nona'uyng mo'nopoet.

³ Huadakda yanika'. Diosenyoda daka' yag'kika'. Kenda Diosa huakka' o'pak. Nog huabokerekere bakdejhue' yanika'. O'nen huatoe ehue'tada bakdejhue' yanika'.

⁴ Huatoe'taj daka' yan'matojika'. Konig Diosa o'pak daka'da yan'manika'. ⁵ Diostaj oknopohue' huage'eria on'toepakpo daka' matohue' o'nepo huatoeda o'deretpakpo kenpa'da on'bakdejika'. Kenomey ogkika' konigti kahue' yanika'. ⁶ Dakhuea' kahue' yane'. Huaknopohue'eri huama'buyen huatoe'taj bakdejhue' yane'. Kenpa' huaka'eritaj Jesús Huairia castiga o'magka'apo. Kenpa' daka' a'nenda o'nona'uyne. ⁷ Huadaknada kagkike'po kenpa'ti Diostayo'da kan'durugpakike'po Diosa bo'baea'uyne. Dakhuea' kagke'po Diosa baehue' mo'uyne. ⁸ Be'api' oro'taj e'peeta' pakhue' ee'nayo Diostaj peehue' o'ne. Diosen Nokirega mo'nopo'toene. Oro'omey Diostayo'da o'nigpeikay.

⁹ Kenda Diosa mon'madika'uynok huayahuaya di' yan'maika'. Nogiti do'akon ahue' o'nene egomey.

¹⁰ Huabada nogyon nogyon Macedonia huadaribayo huaknopohue'eri huama'buytaj di' mo'maika'. Nogiti nogiti di'nada yan'maika', o'nona'ne. ¹¹ Huakka' bo'pakpo daka' yanika'. Nogtaj dakhue'da bahuahue' yanika'po o'nenda yag'kika'. Kenda a'nenda o'nona'uyne. ¹² Ken konig bo'kika'nok oknopohue' huage'eria daka' moknokotdepo mana'dik mo'ene. Konig aya'da e'toelonigti e'dik mo'epone. Kusitokhue'dik mo'epone.

Jesucristo o'tiakpo huaknopohue'eritaj o'batobehuikapo.

¹³ Oknopohue' huage'eri on'bueydepo onte'ti noyhuadhue' o'neaponok kenomeyen huabeta diga'da on'tabahuikika'. Huaknopohue'eria ekbueyde'te suhue' ehue'dik o'ene kenpa'ti oro'nayo huikhue'dik o'ene, egomey. Huaknopohue'erinayo noyhuaddik o'neapo. Kenda e'manopohue'ata' o'paki. ¹⁴ Jesús o'bueyuyate. E'bueyada o'noyhuaduyate o'nopoene. Kenpa'ti aya' huaknopohue'eri e'bueyuytaj Jesús kenoka' e'tiakte Diosa o'manoyhuada'apo. Jesúsere kurudyo o'batobehuikapo o'nopoene.

¹⁵ Kenda Jesús Huairia mo'nopohue'uyng kenda o'nonmadika'apone. Jesús Huairi e'huatiakte Jesúsén huaknopohue'eri on'mabueyde'uy ke'na noyhuadhue' oro'omeytaj huakkuru tohuahue'dik mo'epone. Onokteteyo' bo'tohua'apone e'bueyuytaere huanoe'eriere mo'batobehuikapone. ¹⁶ Ken kurudya' Jesús Huairi o'huarakapo. 'Utta'da o'okoypo o'huarakapo. Konig Diosen huata'moneri huairi 'utta'da o'okoyapo, Diosen huatoka' trompeta 'utta'nada ea'te Jesús Huairi o'huarakapo. Huaknopohue'eri e'bueyuytaj huakkuruda

o'manoyhuadapo. ¹⁷ Kenta' oro'omey bueyhue' huage'eritaj kenomeyere kurudyo e'sihui'yo Diosa bo'tobehuikapone. Kurudyo onokteyo' Jesús Huairitaj o'huahuayapone. Jesús Huairiere kenpa'da o'manoeonhuahuika'apone. ¹⁸ Konigepo kenda mon'batia'pakika'po huayahuaya mon'madurugpakika', ken.

5 Keniga huabayok Jesús Huairi o'tiakapo kenpa'ti kenoka' Jesús Huairi o'tiakapo nigmadoyahue'dik o'nene, egomey. ² Castiga a'magkaya'po Jesús Huairi o'tiakapo. Kenme'noete kenoka' onmabohue' ee'te idapi' o'tiakapo. Konig sikyopi' nopohue' ee'te huabereeri on'tiakika'. Ken konig nopohue' ee'te Jesús Huairi ida o'tiakapo. Castiga a'magkaya'po ida o'tiakapo. Kenda oyda mo'nopoet. ³ "Daka'da o'maene. Be'api' oro'taj ogkahue'dik mo'epone." Oknopohue' huage'eria kenpa' e'batia'pakte idada Diosa castiga o'magka'apo. Konig ettone' bogdakhue' o'nepo asi'popakya'po idada diga' on'tiri'ika'. Ken konig idada castiga o'magka'apo. Be'api' mon'hue'dik o'neapo. ⁴ Opudnayo Diosen mo'epo konig huakjeyyo mo'ika'po huadakda bo'kika'. Huadak bo'kika'po konig huame'noeteda mo'ika'. Konig sikkiregyo huage'eri dakhuea' ogkika' ken konig, dakhuea' kahue' yanika'. Konig huabereeria aratbuttaj pa'da o'manopo'eanika', ken konig Jesús Huairi o'tiakpo opudomeytaj pa'da nopohue' mo'epone, egomey. ⁶ Nogomey sue'da on'nigpeepo Jesús Huairitaj onmabohue' o'nika'. Konig kenomey ogka' kahue' yanet opud. Ya'nonmabo'ika'. Jesús Huairitaj ya'nonmabo'ika'. Daka'da mo'nopohue'po huadakda bo'kika'po Jesús e'tiakte ya'nonmabo'ika'. ⁷ Sikyo on'batayika'. Kenpa'ti sikyokon on'mamayika'. O'nokkudika'. ⁸ Oro'omeynayo Diosensi'po o'epo konig huame'noete huage'eri o'epo, huadakda o'kika'ne. Okkudahue' mo'nepo daka' mon'nojika'. Toto' huairia oro'taj nama'da ena'ta' bo'tipakika'ne. Kentaj mo'noktioka'. Sorotataj huaso'taj on'tioka'ika'. Huakutaj on'tioka'ika'. Ken konig daka' Diostaj mo'noknopohue'po kenpa'ti di' huayahuaya mon'maika'po mo'noktioka'ika'. Konig huakutaj e'tioka'nig a'eya'po Diosa mo'nopo'yare'po oknopohue'po. ⁹ Diosa castiga e'magka'ta' pakhue' o'epo e'manopo'yarea'ta' o'pakika'. Oro'omeytaj a'manopo'yareaya'po oro'en Jesucristo Huairia mo'nigbueyuyate. ¹⁰ Jesucristoa a'manoeonhuahuikaya'po mo'nigbueyuyne. Jesús e'tiakapotada oro' e'bueyuyayopi' e'noenayopi' konigti Jesúsere o'manoeonhuahuika'apone. ¹¹ Konigepo huayahuaya daka' yan'batiakpakika'. 'Uruda yanoknopohue'. Daka' yan'nigpejika'. Huayahuaya yan'batia'pakika'. Konig oy Diosen daka' bo'kika' konigti nogiti nogiti daka' yag'kikati'.

Pabloa huaknopohue'eritaj o'maboroay.

¹² Opuden huaknopohue'eri huairi o'nepo Jesucristoen mo'manmadikika'ne kenpa'ti Diostaj daka' yan'nigpejika' mona'ika'ne. Kenomeytaj daka' yan'matinopohue'po, yan'manigpejika'po, kenpa'ti di' yan'maika'. Kenda ijpakpo konig ighua'da o'nona'ne,

egomey pogomey. Kenpa'ti huayahuaya bahuadi-ayikahue' yanikati'.

¹⁴ Huakka'ahuiti baahue' o'nika'. "Yan'baa'." Yan'-manika'. Nogomeypi' nopo'durugpakhue' o'nika'. "Yan'nopo'korea'po yan'nopo'durugpak." Yan'manati'. Nogomeypi' sue'da on'nigpejika'. "Nogiti nogiti yan'noknopopepo yan'nigpejika'." Yan'manikati'. Aya'tada bahuadiayahue'da ya'neonhuahuika'. ¹⁵ Be'api' dakhuea' egka'nayo kenpa'ti ogkahue' yane'. Huayahuaya 'urunanada yan'matojika'. Aya'tada huadakda yanika'. ¹⁶ Diostaj daka' yanoknopojika'po yan'durugpakikati'. ¹⁷ Kenpa'da yan'tiona'pakonhuahuikati' Diostaj. ¹⁸ Ke'poda e'eadapi' dakhue'da e'eadapi' huadakda e'eadapi' kenpa'da Diostaj dakiti ya'nona'ika'. Jesucristoen huaknopoe'eri mo'enok kenpa'ti Dios o'paknok dakiti yan'tiona'pakikati'.

¹⁹ Diosen Nokirega opudtaj mon'madikika'ne mo'nopo'tojika'ne kenpa'ti bo'tihuapokika'ne. Diosen Nokirega kenda egkika'te "keje'" ahue' yane'. Diosen Nokiregtaj "keje'" ahue'dik yane'. ²⁰ Huamanmadika'eri-taj Diosa daka' o'manopoea'nok kenomeytaj yan'-manigpejika'. ²¹ Sue'ada huamanmadika'eri buttida on'nopopepo buttida hua'a on'manmadikika'. No-

gomeynayo nama'da on'manmadika'. Daka' yan'maknopopepo, menpa' buttida onda', nama'dapi' e'manmadika' o'e, daka' yan'maknopopepo buttida huadik en'manmadika'nayo daka' yan'maknopopepo yan'manigpejika'. ²² Dakhuea' e'ka' yan'maenonpo onte'ti dakhue' e'ka'ta' pakhue' yanikati'.

²³ Diosa 'urunopoa'da mo'manopo'eanhue', huadak e'nopojika' bo'tihuapokonhue', dakhuea' e'nopojika'te bo'tihuapokonhue', Diostaj huadak huakika' mo'tihuapokonhue'. Jesucristo onte'ti e'tiakde'te opudada huadakda kagkike'po kan'nopojike'po kenpa' on'tiona'pakika'ne. ²⁴ Diosa boktie'ea'uayne. Da onahue' moika'ne. Aya'tada huadak e'kika' bo'tihuapokika'apone.

Ta'pota' e'tiona'pak o'manigdikta'mona'.

²⁵ Oro'takon motiona'pakika' egomey.

²⁶ Huama'buytaj keyoda yan'manigdikta'mona'.

²⁷ In beroba' o'nigmadoya'nig aya' huama'buytaj yan'-manati'. Jesus Huairiera doereada o'nona'ne.

²⁸ Jesucristo Huairia di' yamaika'. Kenpa'ti yamatinepahui'ika', opudomeytaj ijmationapakikay, ken.

2 TESALONICENSES

Tesalónicaya' Jesucristotaj huaknopoe'eri huakupopakika'eritaj Pabloa nogerea o'manigmadoy-a'uyate.

1 Tesalónica huag'eri huama'buey huidpoere huadi'da on'taene. Jesucristo Huairitaj kenpa'ti Apag Diostaj huaknopoe'eri mo'epo bo'kupopakika'. Do Pabloa on'nigmadoya'ne. Do Silvano Timoteomeya on'nigmadoya'ne. ² Oro'omeyen Apag Dios Jesucristo Huairierea 'urua'da motounhuahuike' bo'tihuapokon-huahuike' mo'manopo'noeyike' opudomeytaj.

Jesucristo e'tiakte Diosa castiga o'magka'apo. Dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'apo.

³ Nogiti nogiti Diostaj 'urunanada moknopoenok kenpa'ti huayahuaya nogiti nogiti di' mo'maika'nok opudomeytaj on'tinopoe'eri dakiti, Dios o'tiona'pakikay. Kenpa' ea' huadakda o'enenok, egomey pogomey.

⁴ Oknopoe'hue' huag'eriera bo'tierikika'ne. Dakhuea' mogkika'ne. Pai'da e'nopo'unhuada Jesucristotaj oknopoe'batikhue' mo'unhua'po daka' moknopoun-huahuika'nok kenda durugteda Jesucristoen huaknopoe'eritaj nogyo nogyo egkupopakika'te o'manbatia'pakonhua'po daka' o'noknopounhuahuika' oro'ada o'manbatia'pakonhuay. ⁵ Konigepo kenoka' opudtaj digā' mo'huanopoe'eri kenpa'ti digā' mogka'nig'a opudā daka' moknopoe' batikhue'da moknopoeon-huahuika'nok Diosa opudtaj daka' me'noknopojika'ne. Buttida Diosa o'batia'pakapo. Jesucristo kurudya' e'tiakte, "Konigepo opud daka' moknopojika'nok opudtaj digā' mogkika'ne. Do'huedsi'po mo'ene." Diosa mona'apone.

⁶ Opudtaj pai'da huamanopo'eg'eritaj Diosa daka' o'matinopoe'eri kenomaytataj pai'nanada o'manopo'eg'apo. ⁷ Nogok Jesús Huairi kurudya' e'tiakte castiga a'magkaya'po e'tiakte oro'omey pai'da huanopo'unhuahuika'eritaj durugda mo'manopo'tounhuahua'apone, Diosere durugda monopo'unhuahuika'apone. Jesús Huairi Diosya' kurudya' o'huarakpo e'bakpaknopoya' teyda Diosen huata'monieriere o'huarakapo. ⁸ Diostaj oknopoe'hue' huag'eritaj kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'ataj nigpeehue' huag'eritaj Jesucristoa o'tiakdepo castiga o'magka'apo. ⁹ Jesús Huairia castiga o'magkad-huahuika'apo. Jesús Huairi jeynananada kenpa'ti tey-nanada o'jika'po kenpa'nada keyoda Diosa o'maenapo. ¹⁰ Jesús Huairi e'tiakte aya'ada huaknopoe'eriera opudomeyere on'mepuke'po 'urua'nanada o'ge aya'ada

konigti o'huaa'apone. Jesucristoen huadak hua'a opudomeya oro'taj mo'pee'uyunok Jesucristo e'tiakte kenere mo'unhuahuika'apone.

¹¹ Opudomeytaj o'nigtiona'pakika'po ke'nen 'urusi'ponig e'mae' opudtaj mo'bayahue', opudtaj mo'madurugpake', huadak e'kika' bo'paknok bo'tihuapokike', teyda o'epo bo'tihuapokike' kenpa'ti huaknopojika' huanigpejika' teyda bo'tihuapokike', kenpa' o'nigtiona'pakika'ne. ¹² Kenpa' o'nigtiona'pakika'nok 'urunanada bo'kika', daka' moknopojika', kenda nogomeya bo'tiahuayika'po Jesús Huairi 'urunanada o'ge o'noknopoe'eri on'batia'pakika'apo. Opudomeykon Jesús Huairien mo'enenok huadakda o'nika' aya'ada moknopoe'eri apo. Diosere Jesucristo Huairiere di' mo'maepo mo'matinepahui'po 'urunanada monigkika'apone.

Dakhuea'da huaka'eri huairi o'ge'apo.

2 Oro'en Huairi Jesucristo o'tiakapo. Kenere o'kupopakapoy. Jesúsere Diosa oro'taj bo'kupopakapoy. Jesúsere Diosa oro'taj bo'kupopakapoy. Kenda e'batia'pakta' o'paki, egomey pogomey. ² Sue'ada nama'da on'batia'pakpo nama'da mo'nigmadoya'po, do'a Pabloa on'nigmadoya'ne nama'da on'batia'pakapo. Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakdeme' nama'da on'batia'pakapo. Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakdeme' e'pee'ada ida me'pu'kudhue' yane'. ³ "Jesucristo Huairi o'tiakdeme'." Nama'da mona'apone. Kenda manpeehue' yane'. Nogok Jesús Huairi o'tiakapo. Tiakhued ee'ted huakkuru aratbut Diostaj on'huadiayapo kenpa'ti huabokerek dakhuea'da huaka'eri huairi o'ge'apo. Kentaj Diosa castiga ogkad-huahuika'apo. ⁴ Ke'na dakhuea' huaka'eriera Diostaj digā' o'huadiayapo. Dios e'ketka'takon o'bahuadiayapo. Donayo huadaknada ijje' o'batia'pakapo. Diosen jakyo o'huadpo "Dios ijje'," "Do'taj men'nigpejika'," nama'da oa'ika'apo.

⁵ Kenda opudomeyere ijje'poed o'nonbatia'pakuyne. Menpa' bokkahuepi'. ⁶ Oy nogtiada o'paknok dakhuea' huaka'eri huairi tiakhueddik o'ge. Nogok o'paknok tiakdik o'ge'apo. Kenda mo'nopoe'eri. ⁷ Konig iregireg dakhuea' o'ka'depo oy dakhuea' huaka'eritaj Diosa o'toe'po a'ti nogok o'enenapo. ⁸ Kenoka' dakhuea' huaka'eri huairi o'tiakapo. Toto' huairia o'tihuapoknok teyda o'epo o'tiakapo. Nama'de a'maknopoe'eri apo 'urua'nanada o'kika'apo. Konig tiahuayhue' o'nunhuahuika' kenda o'ka'apo. Nama'da o'mana'apo. Oknopoe'hue' huag'eritaj kenpa'da huabueyeritaj dakhuea'da o'nopoe'eri apo nama'da o'manopo'eg'apo. Kenpa'da on'mabueyapo a'nopo'yareaya'po Jesucristoen

buttida hua'a pakhue' o'nenok. Konigepo "Nama'da kanoknopogē," Diosa oa'. Kenpa'ti ke'na dakhuea' huaka'eritaj Jesús Huairia o'tipojpo o'arakapo. Kenpa'ti Jesús Huairi 'urunanada jeynanada o'tiakpo dakhuea' huaka'eritaj kenpa'da o'batikanapo. ¹² Ken konig o'ka'po aya' buttida hua'a oknopogehue' huagē'eritaj aya' dakhuea' e'ka' huapakeritaj kenpa'da castiga o'-magka'apo.

Tesalónica huaknopogē'eritaj a'manopo'yareaya'po Diosa o'baktie'ea'uyate.

¹³ Diosa a'manopo'yareaya'po huakkuruednanada mo'bae'ea'uyatenok "Dakiti Dios" tiona'pakika'dik o'ene, egomey pogomey. Jesús Huairied huadi' mo'ene. Diosen Nokjirega mo'nopo'togepo 'urunopoa'da mogkika'ne kenpa'ti Jesucristoen buttida hua'a moknopogēnok Diosa mo'nopo'yarea'ika'ne. ¹⁴ Diosa o'paknok Jesucristoen huadak hua'a o'nonmabatia'-pakuynok moknopogē'uyne. Jesucristo Huairiere 'urunanada kan'manounhuahuike'po.

¹⁵ Opuđtaj on'ta'unhua'po daka' o'nonmadikad-huahua'po kenpa'ti huamanmadika' beroba'te on'nigmadoyadhua'uyne. Kenda okbatikhue'da okkahuehue' ya'nepo daka' yanoknopounhuahuika', egomey.

¹⁶ Oro'en Jesucristo Huairi kenpa'ti oro'en Apag Dios o'pakpo oro'omeytaj di' mo'epo mo'nopo'durugpakn-huahuika'apone kenpa'ti 'urua'nanada mogkad-huahuika'apone oro'taj mo'nopogēa'ne. ¹⁷ Ken Diosa 'uruda huanopogeyo' mo'nopo'toeonhuahuike' kenpa'ti huadakda huamanbatia'pakika' huadak huakika' mon'tihuapokonhue', ken.

Oro'taj motiona'pakika'.

3 Kene'huaya' o'nona'pone egomey pogomey oro'taj yan'tiona'pakika'. Jesús Huairien e'manmadika' ijhuiti ehue' manbatia'pakdik ijjeapoypi'. Nogyo nogyo manbatia'pakdik ijjeapoy. Kenpa'ti konig opudomey daka' mo'peē'uy. Konigti huakka'ada kan'nigpeē'po ken konig yan'tiona'pakika'. ² Aya'da huaknopogē'eri ehue' o'nepo huakka'ahuiti dakhuea' huaka'eri oro'taj dakhuea' e'magka'ta' on'pakika'nigta daka' yabatioka' Diostaj motiona'pakikati'. ³ Jesucristo Huairia kenda ijka'apoy oa'po kenda o'kika'. Kentayo'da daka' oknopojka'dik o'ene. Opudomeya daka' Diostaj huaknopojka' daka' huanigpejika' bo'tihuapokapone. Ken-

pa'ti toto'en nama'da huanopogē'taj bo'tioka'ika'apone. ⁴ Kenpa'ti kenda o'noname'ne bo'kika' kenpa'ti bo'kad-huahuika'apo Jesucristo Huairitaj oknopogēpo daka' o'tinopogey. ⁵ Diosa di' o'maika'. Diostaj nogiti di' huajika' Jesús Huairia bo'tihuapokike'. Kenpa'ti konig Jesucristo pai'da e'nopo'uyada batikhue'ada daka' o'nigpejika'. Konigti opudomeykon batikhue'ada daka' huanopojika' Jesucristo Huairia bo'tihuapokike'.

Aypo huabae' yan'baa'ika'.

⁶ Sue'ada huama'buy aypo huabae' e'baa'ta' pakhue' o'ne. Kenda o'nonmadika'uyunig nigpejikhue' o'nika'. Kenomeytaj huata' yan'makikati'. Jesucristo Huairi kenda o'paknok o'nona'ne, egomey. ⁷ Opudere o'ika'po bakahue' huagē'eri ehue' o'ika'ne. Aypo huabae' o'baa'ika'ne. Konigti kika'dik o'ene mo'nopogē. ⁸ Be'tapi' aypote huakupe o'bayokika'ne. Aypo katetehue' be'api' yokhue'dik mo'ēnok sikyoeta' o'baa'ika'ne kenpa'ti huame'noe o'baa'ika'ne. Huakupe aypotehuapa' o'bae'ika'ne. ⁹ Jesucristoen huadak hua'a o'nonmadikanhua'po katetehue' aypo boyok ona'dik o'neay'uyunig'a kenpa' onahue' o'nika'ne. Aypotehuapa' o'baa'ika'po opuda on'tiahuaypo kenpa'ti e'baa'ta' bo'pakapet. ¹⁰ Opudere e'huagē'oka' "be'api' baahue' e'nika'nayo bapehue'dik ka'ne," o'nona'uyne. ¹¹ Opudere sue'ada sigpi' baahue' o'nika'po on'manmahuijika' o'peey. ¹² Baahue' huagē'eritaj ijmanay, "Soata'da aypote yan'baa'ika'." Oro'en Jesucristo Huairi kenda o'paknok o'nona'ne.

¹³ Nogomey sue'da huadak egkika'nayo opudomeynayo 'urunanada yag'kika', batikhue'da huadaknada yag'kika', egomey pogomey. ¹⁴ In beroba' on'nigmadoya'ne be'api' e'nigpeeta' pakhue' ee'nayo kentaj daka' yanokija'. Kabire'po kentaj tiahuayahue'dik yanika'. ¹⁵ Takanig oknopogehue' ya'nepo konig huama'buytaj enapa' "yanopo'korea'," daka' yan'manikati'.

Ta'pote kene'huaya' Pabla o'mationa'pakuyate.

¹⁶ Jesucristo Huairi huamanopo'noeyā'eri o'epo opudomeytaj kamanopo'noeyike', menokapi' kamanopo'noeyike', opudere kajike', on'tiona'pakika'ne.

¹⁷ Do Pablo ijje'po ijdikta'mona'po do'hued huaba'a ijmadoya'po konigti aya' beroba'te ijmadoya'ikay.

¹⁸ Oro'en Jesucristo huairi opudomey aya'tada daka' kamanigkike'po ijtiona'pakikay, ken.

1 TIMOTEO

Pabloa Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.

1 Do Pabloa o'nigmadoya'ne, huadi'da Timoteo. Diosa Jesucristoerea me'ta'mona'uyne. Huadak hua'a kamanbatia'pake'po me'ta'mona'uyne. Diosa oro'omeytaj o'manoeanhuahuika'. Jesucristotaj oro'omey ekpog'e' o'nigika'ne. Jesucristoen huata'mona'eri ijjenok, Jesucristotaj iknopogedenok konig do'hued hueretda huaknopog'e'eri huasi'po o'taene, Timoteo. Oro'en Apag Dios Jesucristo Huairierea 'urunanada megkadhuahuike' metinepahuiodhue' menopo'noeyanhue'.

Nama'da en'manmadika'taj yan'batik yamana', Pabloa ona'uyate.

3 Macedonia huadaribayo huaboa'da akhua'deya'po nogiti daka' o'boroayonpo Efeso huakka' jakyo ya'ika'po. Efeso huaknopog'e'eri sue'da huakka'ahuiti nama'da on'manmadika'ika' kenpa'ti adhuea'pane'endik batikhue'ada on'batia'pakonhuahuika'. Kenda manmadikahue' yane', yamana'. Daka'da oname'ne. Adhuea'pane'endik e'batia'pakonhuahuika'nayo onpapayo' mabo'i'dik o'ene. Kenda ea'nayo Diostaj eknopog'e' Diostaj e'nigpeika' tihuapokhue'dik mo'ene. Akhua'deya'po o'boroayon'uyne.

5 Kenda o'boroayon'uynek ona'po 'urunopo'da kenpa'ti buttida mon'nopog'ika'po daka' Diostaj mo'knopog'ika'po aratbuttaj di'nanada mon'maika'.

6 Huakkitihue' huamanmadika'eri huadakda e'mandika' nopenkahue' o'nepo nama'da on'batia'pakika'po on'mabo'i'ika'. **7** Moisesen e'mana' e'manmadika'ta' e'pakada Moisesen e'mana' nopogehue'ada o'nepo kenomeyen e'manmadika'kon nopenkahue'da o'nepo.

8 Ken Moisesen e'manmadika' huadakda o'e' o'nopogene. Oro'nayo dakhuea' o'kikay nopog'e'dik o'ene.

9 Huanigpeika'eritaj kenpa'ti huadak huakika'eritaj Moisesa manahue' o'uyate. Dakhuea' huaka'eritaj manigpeehue' huaka'eritaj Diosa o'paknok Moisesa o'mana'uyate. Dakhuea' e'ka' kan'nokote'po kenpa'ti kan'nopo'kore'po o'mana'uyate. Diostaj pakhue' huag'e'eritaj Diosen hua'a huanigpeehue' huag'e'eritaj dakhuea' huaka'eritaj Diostaj oknopogehue' huag'e'eritaj Diostaj tiona'pakhue' huag'e'eritaj huaojtaj huayetapi' huarakeritaj idiaypo huabakeritaj nogen huatoe huabakdejeritaj nog huabotbokereka' huabakdejeritaj huabakbereeritaj da huaa'eritaj buttida ijjay nama'da huaa'eritaj Diosa o'paknok Moisesa o'mana'uyate. Ken-

pa'ti nogomey huadak e'manmadika'taj nigpeehue' ee'nayo kan'nopo'kore'po Moisesa o'mana'uyate.

11 Kenda Jesucristoen huadak hua'a daka' o'manmadika'ikay. Jesucristoen huadak hua'a kamanmadike'po Diosa huadak hua'a yamanmadika'mena'po me'ta'mona'uyne do'taj.

Jesucristoa di' o'epo Pablotaj o'tinepahui'uynek konigepo dakiti Jesucristotaj ona'uyate.

12 Diostaj do'a daka' o'nigpeika'apo Jesucristo Huairia meknopog'ek huadak hua'a huamanbatia'pakonhuahuika' Jesucristoa bektie'ea'uyne kenpa'ti teynanada kamanmadike'po be'tihuapokika'ne. Konigepo "dakiti" yona'ikay. **13** A'nenda Jesucristoendiktaj ijtidike'ika'uy. Jesucristoen huaknopog'e'eritaj dakhuea'nada ijmagkika'uy kenpa'ti ijbattidike'ika'uy. Kenda e'kika'tada Diosa me'tinepahui'po dakhuea' e'ka' bekkahuea'uyne. Diosensi'po Jesucristotaj oknopogehued ijje'po kenpa'ti nopogehue' ijje'po dakhuea' ijkika'uynek Diosa bekkahuea'uyne. **14** Kenpa'ti oro'omeyen Huairia 'urua'nanada megka'nok Jesucristotaj yoknopogepo di' o'maey.

15 Dakhuea' huaka'eritaj a'bakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po Jesucristo Diosya' kurudya' bo'hua-tiakuyate. Kenda buttida o'da'ika'. Daka' oknopog'e'dik o'ene. Nogomey sue'da dakhuea' egkika'tada donayo dakhuea'nanada ijkadhua'huika'uy. **16** Dakhuea'nanada e'kika'tada Diosa di' me'epo me'tinepahui'po me'nopo'korea'uyne. Aratbuttaj diga'nanada o'matinepahui'udhuahuika'po Diosa. Kenda kamanopoeanhuahuike'po bekkahuea'uyne. Do'taj dakhuea'nanada huaka'eri ee'tada bekkahuea'uyne. Aratbut on'tipe'epo Diosere noeonhuahuika'dik kanoknopog'e'po Diosa menopo'yarea'uyne. **17** Konigepo "Dios Huairia aya'tada o'mananhuahuika', bueyhue' o'ika', kentaj tihuayhue'dik o'ey, kenyo'da hueretda Dios o'e, aya'nanada o'nopog'e, huadaknanada 'urua'nanada o'ika'." Mon'batia'pakika'.

18 Konig do'huedsi'po o'taene, Timoteo. "Diosa be'tihuapokika'apone, yaknopog'ika'po yanigpeika'po Diosen hua'a yamanmadika'," Diosen huamanbatia'pakeria mona'uyne. Okkahuehue' yae'. Yanopuenka'po daka' yaknopogepo, 'urunopo'da yanopogepo huadakda yakika'po, me'pukhue'da buttida hua'a yamanmadikika'. Nama'da huamanmadika'eritaj "nama'da manmadikahue' yane'," yamana'. Ona'ne, sion.

19 Huakka'ahuiti huadak ikkay nama'da e'nopog'ada dakhuea' ogka'uy. Onte'ti Jesucristotaj oknopogehue'

o'nepo nama'da o'noknopog'uy. ²⁰ Himeneo Alejandro huabokerek o'nepo ken konig ogka'uyate. Huadak ijkay e'nopog'ada dakhuea' ogka'uy. Diostaj dakhuea' onahue'dik huaboa'da kanopog'epake'po castiga kamagke'po toto' huairitaj ijbayok'uy.

Konig e'tiona'pak Pabla o'manmadika'uyate.

2 Huakkuru huakka' ijpakpo ijmanay. Yan'mationa'pakika' ijmanay. Aya' aratbuttaj "ya-matinepahui'po," "yabatihuapokika', Dios" "dakiti, Dios" mon'mationa'pakika'. ² Gobierno huairia oro'omeytaj huadiayahue' mo'e'po, kenpa'ti oro'omey 'uruda a'eya'po, oro'omeya a'manopo'noeyaya'po, Diosenyoda a'kikaya'po, huadak a'kikaya'po, gobierno huakhuairitaj mon'mationa'pakika' kenpa'ti aya' huairitada mon'mationa'pakika'. ³ Ken konig e'mationa'pakika' huadakda o'e. Diosa kenda o'pak. Diosa oro'en huamanopo'yarea'eri o'epo kenda o'pak. ⁴ Aya'tada e'manopo'yarea'ta' o'pak kenpa'ti buttida hua'a Jesucristotaj aya'da eknopog'eta' bo'tipakika'ne. ⁵ Diosyo'da huadakda o'jika'. Jesucristo nogbokerektida o'epo, huamanopo'noeya'eri o'epo ke'nayo'da Diostaj manopo'noeya'dik mo'ene. ⁶ Ken Jesucristo huabokerek o'epo aya'tada dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po kenpa'ti castiga e'ka'taj a'batiokaya'po o'pakpo mo'nigbuey'uyate. Kenoka' Diosa o'pakdepo kenda moknopog'eyuy. ⁷ Kenda a'manbatia'pakya'po Diosa bektie'ea'uyne kenpa'ti me'ta'mona'uyne. Nog aratbutte Diosa me'ta'mona'uyne. Nog aratbut kanoknopog'epo Jesucristotaj buttida hua'a yamanmadika' mena'uyne. Jesucristotaj yoknopog'epo buttida ijjay. Da ahue' ijjay.

⁸ Konigepo meyopi' aratbut ogkupopakpo Diostaj a'batadi'keaya'po ogkupopakpo huabokerek yan'tiona'pakika'. 'Urunopo'da konig dakhuea' kikhue' ya'nepo yan'tiona'pakika'. Kenpa'ti huadiayahue' ya'nepo, maboyhue' ya'nepo Diostaj yan'tiona'pakika', kenda ijpakpo ijjay. ⁹ Kenpa'ti ettone' huaknopog'eriere egkupopakya' daka' kanotike'po, sue'da huadak yudtaj kanotike'po. 'Uru yudtaj huabokereka me'nontiahuayye'po othue' ka'nike'. Diosen o'nenok huadananada kan'kike'po. 'Urua'nanada huakuhuij a'eya'po ijhue'da kumoretkadhuahuikahue' ka'ne'. Kenpa'ti siro oro huaka' kenpa'ti sakbij huakka'tenanada ee'tada kenpa'ti yudtaj huakka'tenanada ee'tada othue' ka'nike'po ijjay. ¹¹ Ogkupopakpo ettone' soata' ka'ne'po huadak hua'ataj daka' kan'pee'po huaknopog'eri huairitaj kan'nigpee'. ¹² Egkupopakte ettone'a huabokerektaj manmadikahue' ka'ne'. Konig huairia manahue' ka'ne'. Utaka' ka'ne'. Ijjay. ¹³ Konigepo huakkuruda Adantaj o'ka'uyate Diosa. Ta'pota' Evataj o'ka'uyate. ¹⁴ Toto'a da ena'te Adan dakhuea' kahue' o'uyate. Toto'a da ena'te ettone'nayo o'nigpee'epo dakhuea' o'ka'uyate. Diostaj nigpee'hue' o'epo dakhuea' o'ka'uyate. ¹⁵ Ettone' Diostaj o'noknopog'epo onsi'popakpo Diosen durugda o'neonhuahuika'apo. Nogomeytaj di' o'nepo, Diosen daka' ogkika'po, daka' on'nopog'epo daka' ogkika'po, Diostaj daka' o'noknoponhuahuika'po Diosere durugda o'neonhuahuika'apo.

Huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi konig e'dik o'ne.

3 Huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi ee'ta' e'paknayo be'api' huadak e'dik o'e. Huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi huadik o'ne obispo. Huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi 'urunanada ogkika' o'nopog'ey. Kenda buttida o'e. ² Konigepo huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi huadakda e'dik o'ne. Huadak o'nenok huaknopog'eria dakhuea' huaahue'dik o'nika'. Nogtida ettone' huatoe toe'dik o'ne. Sue'da katetapi' huapakeri e'dik o'ne. Huakka' huamai'hue mayhue'dik o'ne kenpa'ti katepi' o'ka'po daka' o'nopog'epo kadhua'dik o'ne. 'Uruda kika'dik o'ne. Huadakda o'ne nogomeya on'maknopog'ika'. Huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi esoeri huaknopog'eritaj batokudika'dik o'ne jakyo. Apagba' 'uruda manmadika'dik o'ne. ³ Huamai'hue okkudahue' ika'dik o'ne. Huabatuktukeri ehue'dik o'ne. Huamanoeynoeyeri e'dik o'ne. Huakupe engaña e'magka'ta' eretpakhue'dik o'ne. Sonnopoda e'dik o'ne. ⁴ Huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi ke'nen huabettaj ke'nen huatoe'taj huasi'poeretaj daka' matog'ika'dik o'ne. Daka' manika'dik o'ne. Ke'nensi'poa daka' nigpejika'dik o'nepo huaojtaj daka' oknopog'epo onika'dik o'ne. ⁵ Huabokereki' huatoe'taj huasi'poeretaj daka' matog'hue'dik ee'nayo kenpa'ti huaknopog'eritaj daka' matog'hue'dik ya'neapet. ⁶ Jesucristotaj huaboa'da eknopog'nayo ke'na hueretda huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi ehue'dik o'ne. Konig a'nennanada toto' huiri nama'da o'nopog'uyate. 'Urunanada ijje' nama'da o'nopog'uyate, konigepo Diosa castiga o'magka'po tototaj o'maen'uyate. Kenpa'ti hueretda huaknopog'eri huamatog'eri huairi huaboa'da eknopog'ada nama'da huadakda ijje' nopog'dik o'neapo. Dakhue'api' ka'dikpi' o'neapo. ⁷ Kenpa'ti huadakda o'kika' oknopog'hue' huae'eria oknopog'dik o'ne. Kenpa' oknopog'hue' ee'nayo huairitaj dakhuea' hua'adik o'ne. Kenpa'ti toto' huairia engaña ka'dik o'maeapo.

Huaknopog'erien huatihuapokeri huairi konig e'dik o'ne.

⁸ Jesucristotaj huaknopog'erien huatihuapokeri huairi, diaconos o'nepo 'uruda kika'dik o'ne. 'Uruda daka' nopog'ika'dik o'ne. Nogpa' nogpa' huaa'eri ehue'dik o'ne. Huakka' huamai'hue mayhue' o'nika'. Huakupe engaña e'magka' eretpakhue'dik o'ne. ⁹ Jesucristotaj buttida hua'a Diosa mo'nopog'eyuyne. Oro'a oknopog'ey huaknopog'erien huatihuapokeri huairikon daka' oknopog'dik o'ne. 'Urunopo'ada oknopog'dik o'ne. ¹⁰ Diaconostaj oktie'ea'hued kenomeytaj daka' yan'batiahuayonhua'po yan'matinopog'epo huadakda e'ne'nayo huaknopog'erien huatihuapokeri ka'ne'po. ¹¹ Kenomeyen huatoekon 'uruda kika'dik o'ne. Ettone'en huanopo'a daka'da o'noknopog'epo kika'dik o'ne. Huamahuij'eri ehue'dik o'ne. Huamai'hue huapakeri ehue'dik o'ne. Daka' huanopog'eri e'dik o'ne. Nama'da ahue'da ke'nen hua'a kenda huakika'eri e'dik

o'ne. ¹² Huaknopog'erien huatihuapokeri huairi nogti-da ettone' huatoe toe'dik o'ne. Huatoe huasi'poeretaj daka' matojika'dik o'ne. ¹³ Jesucristoen huaknopog'erien huatihuapokeri huairi 'uruda en'tihuapokika'nayo huadakda o'ne aratbuta on'tinopog'apo. Kenpa'ti nogiti daka' on'nopog'epo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakapo.

Buttida hua'a Diosa moknopog'ayne 'urunanada o'e.

¹⁴ Onte ida ijhuahua'apetdapi' Timoteo. In o'nig-madoya'nig ¹⁵ ijhue'tada e'huahua'nayopi' Jesucristotaj huaknopog'eri huairi be'a ya'neapet huabaktie'ea' kenda a'nopog'aya'po ontaj o'nigmadoya'ne. Oro'omey Diosen aratbut o'ey. Ken Dios o'noeonhuahuika'po kenpa'ti buttida hua'a daka' mo'tounhuahuike'. Kenpa'ti buttida hua'a daka' bo'tioka'ika'ne. ¹⁶ Buttida Jesucristoen hua'a Diosa moknopog'ayne 'urua'nanada o'e. A'nenda nopog'hue' o'ika'uyne.

Kurudy'a' Dios o'si'pog'uyate aratbutensog'nigda. Jesucristo kenpa'da huadak o'ika'po kenyo'da buttida oa'ika'. Diosen Nokirega mo'nopog'ayne. Diosen huata'moneria on'tiahuayika'po daka' on'tihuapokonhuahuika'uyate. Jesucristoen huadak hua'a aya' aratbuttaj aya' huadaribaya' on'manbatia'pakonhuahua'de. Nogbaya' nogbaya' nogdari nogdaribaya' aratbut Jesucristotaj o'noknopounhuahuika'de. Kurudyo onte'ti o'hua'uyate.

Nogok huaknopog'eri hueretda eknopog' o'noknopog-batikapo. Nama'da eknopog'kon on'pakapo.

4 Nogok Jesucristotaj hueretda eknopog' huakka'ahuiti o'noknopog'edenig'a o'noknopog-batikapo. Onte'ti Jesucristotaj oknopog'hue' o'neapo. Da huaa'eri toto' nokiregtaj on'pejika'apo. Toto'en nama'da huamanmadika'eritaj on'nigpeonhuahuika'apo. Diosen Nokirega kenda daka' mona'uyne. ² Da huaa'ika'eri da ijaya' nopog'hue' o'epo nama'da on'manmadika'apo. Huakka'ahuiti on'manigpeonhuahuika'apo. ³ "Toepakhue'dik yane'." Nama'da on'mana'ika'. Kenpa'ti "nogda nogda ojpai' aypopi' bapehue' yanika'." on'mana'apo. Kenda nama'da on'mana'apo. Diosa ken ojpai' aypoere o'ka'uyatenok Jesucristotaj huaknopog'eri buttida huaknopog'eri o'nepo Diostaj dakiti o'nona'depo aypo ojpai'eritaj kan'bape'ike'. ⁴ Kena'po Diosa aya'tada o'ka'uyatenok aya'da huadakda o'e. "Huadak o'e." Diosa oa'uyate. Kenpa'ti dakiti Dios mon'tiona'pakdepo mon'bape'. Bapokhue' ehue'dik o'ene.

Jesucristoen huamanmadika'eri daka' nopojika'dik o'ne. Huadak oknopojika'dik o'ne. Huadakda kika'dik o'ne.

⁶ Efeso jak huaknopog'eri huama'buytaj kenda daka' yamanmadika'. I'manmadika'po Jesucristoen 'uruda i'nigpeepo huadak hua'a iknopog'epo Diostaj nogiti teynopo'da i'epo. Kenpa'ti buttida eknopog' daka' iknopog'epo Diostaj 'urunopo'da i'jika'apo. ⁷ Sue'da huamanmadika'erimey nama'da on'manbatia'pakon-

huahua'. Konig judio adhuea'pane' on'manbatia'pakonhuahua'. Kenomeytaj manigpeehue' ya'e'. Diostaj yamationa'pakika'. Diosenyo'da yakikati'. ⁸ Huaso' a'teypakya'po e'kete'nayo sue'da huadak mo'ea'ne. Diostaj o'nigpejika'po huadaknanada mo'ea'ne. Diostaj o'nigpejika'nok oy Diosa bo'tihuapokne. Durugda o'ikay kenpa'ti nogok Diosere durugnanada o'noeonhuahuika'apoy. ⁹ Kenda buttida o'e. Aya'ada oknopog'edik mo'ene. ¹⁰ Konigepo Diosen digada o'kikay kenpa'ti oro'taj e'tidi'kudhua'te diayhue' o'epo daka' o'nigikay. Kena'po Dios huanoeonhuahuika'eri o'e daka' oknopog'ey. Aya' hueretda huaknopog'eritaj Diosa o'manopo'toeonhuahuika'po o'nopo'noeonhuahuika'apo.

¹¹ Kenda yamana'ika' kenpa'ti yamanmadikika'. ¹² 'U-rudikyo' yabatia'pakika'. Huaknopog'eria ontaj bo'tiahuaypo konigti huadakdikyo' batia'pakdik o'neapo. Huadakyo' yakika'. Ontaj bo'tiahuaypo konigti huadakyo' kika'dik o'neapo. Diostaj aratbuttere di' yamaika'. Ontaj bo'tiahuaypo konigti di' on'maeapo. Cristoen nokirega 'urunopo'da yaika' kenpa'ti daka' yaknopojika'. Ontaj bo'tiahuaypo 'urunopo'da o'nika'apo kenpa'ti daka' o'noknopojika'apo. Sue'da huatone'mon ee'pi' ontaj nigpeedik o'neapo. ¹³ A'ti ijhuahua'apoy. Ontaj huatiakhued ee'te huaknopog'eri egkupopakte Apag Diosba' yamanika', yamaboroay'ika', yamanmadikika'. ¹⁴ Diosen Nokirega huaknopog'eri huairitaj o'manopog'ay'apo "Diosa be'tihuapokika'apone, e'maboroay', e'manmadika', e'matog' kenda be'tihuapokapone." Huairia bo'tibata'te'po mona'uyne. Kenda okkahuehue' ya'epo mepu'kehue' i'epo daka' yamaboroay'ika'.

¹⁵ Kenda huairia mona'uyne kenda yanopojika'po daka' yakika'. Nogiti nogiti 'uruda Diosen i'kika'nok aya'ada tiahuaydik me'ne'po. ¹⁶ Dakhuea'pi' ijkay huata'yatinopojika'. Menpa' nama'dapi' ijanmadikay huata'da yatinopojikati'. Daka' yanopog'epo 'urunanada Diosen hua'a yamanmadikika'. Kenda e'kika'nayo Diosere durugda i'noeonhuahuika'apo. Ontaj huanigpejika'erikon Diosere durugda on'noeonhuahuika'apo.

Huaknopog'eritaj monig magka'dik o'ene.

5 Huaknopog'eritone'taj ighua' onahue' ya'epo konig huadi' huaotaj enapa' daka' yamaboroay. Huabokerek sue'da huatone'mon huag'eri konig huama'buytaj enapa' 'uruda yamaboroay'ika'. ² Ettone'tone'taj konig o'nen huayetaj enapa' daka' yamaboroay'ika'. Kenpa'ti mune'yotaj konig huaidpotaj bokerekbohue' ya'epo daka' yamaboroay.

³ Ayhuatone'en huabet ehue'da o'tae'nok konig pai'da ee'ok ayhuatone'taj katepi' kan'bayokike' huaknopog'eria. ⁴ Bepi' ayhuaen huasi'po e'kereke' huayobupi' e'kereke' e'tamaenayo huasi'po huayobupi' huaojen huayereen a'nen mo'nigbae'ika'uyunig huakka'da dehuea' o'ne. Huaotone'taj huayetone'tapi kan'tihuapokike' Diosa kenda o'paknok kan'bayokike'. ⁵ Ken ayhua huabet toehue'da konig pai'da o'nepo Diosa be'tihuapokapone on'nopog'epo, kenpa'ti huame'-

noe sikyoere Diostaj on'tiona'pakika'. Kenomey hueretda ayhua o'ne. Kenomeytaj huaknopoe'eria kan'batihuapokike'. ⁶ Nog ayhuanayo huag'enda dig'ada o'deretpakika', huakka'da o'deretpakika', kenomeynayo konig nopo'noeyhue' o'ne. Hueretda ayhua ehue' o'nenok batihuapokhue' ka'nike'. ⁷ Kenda huaknopoe'eritaj yamana'. Ayhuaensi'poapi' huayayoapi' katepi' aypopi' yan'bayokika'. Yamana'. E'bayokikana'yo be'api' dakhuea' bahuahue'dik o'neapo. ⁸ Huabet konig pai'da huapane'tone'pi' huamamatone'pi' kenpa'ti huaye ayhuapi' pai'da e'taetada be'api' daka' matohue' ee'nayo kennayo dakhue'nanada o'e. Kenomey nama'da Diostaj o'noknopoenig'a konig oknopoe'hue' huag'eri nogitnada dakhuea'nada o'ne.

⁹ ¿Huaknopoe'eria be' ayhuatataj aypo yudtapi' bayokika'dik ya'ne? Pai'da ayhua huatone'nada konig sesenta nogitipi' huabayok ee'nayo, nogtida huatoe e'toe'uyunayo, "huadakda o'kika'," aratbuta en'batia'paknayo, ke'nensi'potaj daka' e'matohue'ika'uyunayo, esoeri huaknopoe'eritaj jakyo e'batokudika'nayo, pai'da huaknopoe'eritaj e'tihuapokikana'yo, dakhue'taj e'matinoikame'nayo, kenpa'ti katepi' nogda nogda huadak e'kikame'nayo kenomey ayhuataj aypo yudtapi' huaknopoe'eria kan'bayokike'.

¹¹ Ayhua sesenta huabayok ehued ee'taj aypopi' katepapi' bayokhue' kan'ma'ike' huaknopoe'eria. "Onte'ti toepakhue' ijjepo Jesucristotayo'da ijnigpeika'apoy," ea'ada huabokerekta'j e'mune'bo' o'nepo Cristotaj o'nendepo onte'ti e'toepakta' yan'pakapetpi'. ¹² Ke'nada on'dikjenonpo dakhuea'da ogka'. Aya'ada on'tipee'apo dakhuea'da o'ka', bahuahue'dik o'neapo. ¹³ Kenpa'ti kenomey ayhuataj e'bayokikana'yo katepi' kahue'dikda o'neapo. Nog jak nog jakyo on'hua'epo, on'mahu'ia'po nogtaj nogtaj nama'da on'bahuahue'apo. ¹⁴ Konigepo ayhua huatone' ehued ee'ted kan'toepakpo kansi'popakpo ta'ba jakeretaj daka' kan'matohue'. Huadakda ogkika'nok oknopoe'hue' huag'eriomeya sigipi' dakhuea' bahuahue'dik o'neapo ijnopoe'y. ¹⁵ Toto' engaña egkak huakka'ahuiti ayhua Jesucristotaj e'nigpeika'ada o'nokbatikpo toto'takon on'nigpeedepo. Cristotaj o'noknopoe'batikme'te.

¹⁶ Huabokerek ettone'pi' huaknopoe'eri o'neapo pai'da ayhua huabeta en'tae'nayo yudtaj kenpa'ti aypo kan'bayokike', huaknopoe'eri huakupopakerianayo aya'ada bayokhue'dik ka'nike'. Nog huerettayo'da ayhuataj bayokika'dik ka'ne'.

¹⁷ Huaknopoe'erien huairi huadakda huaknopoe'eritaj huadak hua'a e'mana'ikana'yo dakhuapa kan'bayokike'po huaknopoe'eria kenpa'ti huadak o'ne kan'matinopoe'ike'. E'manbatia'pakikana'yo kenpa'ti e'manmadikikana'yo nogiti dakhuapa kan'bayokike'. ¹⁸ "Vacapi' huakidtaj trigokidpi' on'tiogkubere'epo on'tikaa'ika', huag'pataj tinukuhue'dik ka'ne'. Vacaa sue'pi' huakid bapika'dik ka'ne'." Kenpa'ti "Huanaba'taj dakhuapa bayokika'dik ka'ne'." Kenda Apagba'a o'mana'nok konigti huairitaj dakhuapa kan'bayokike'po huaknopoe'eria.

¹⁹ Huaknopoe'erien huairitaj "Dakhuea' o'ka'," nogtiadapi' e'huaanayo peehue'dik ka'ne'. "Dakhuea' o'ka'," botta'a bapa'api' en'huaakda pe'e'dik ka'ne'. ²⁰ Huairia dakhuea' ogka'nok batikhue'da ogka'nok aya' huaknopoe'eria onpeedepo "Nama'da boka'. Yan'nopo'korea'po onte'ti huadakda yag'kika'." O'na ighua' yamana'. Aya'ada mo'peepo onme'pukpo dakhuea' e'ka'ta' pakhue' o'neapo. ²¹ Dios men'tiahuayne, Jesucristoa men'tiahuayne. Diosen huata'moneria kurudya' bo'tiahuayne, ighua'da yonay. Kenda huaboa'da o'nigmadoya'ne huadakda yanopoe'po, yakikati'. Huag'enda yapakpo kikhue' yae'. O'nen huaditaj matinepahuhue' yae'po yaka'. Aya'tada konigti yakikati'. ²² Daka' ya'nakokienpo huaknopoe'erien huairi huag' bae'dik yae'ika'. Ida makieghuedada baehue' ya'ika'. Idada makieghue'ada e'bae'nayo dakhuea' ka'dikpi' ya'net kenpa'ti nama'da o'baey nogomeya mo'tinopoe'epet. Huadakda o'e yatinopoeonhuahuika'po nama'da kikhue' yae'. Dakhue'en kikhue' yae'. Huadaky'o yakika'.

²³ Nogok nogok o'nen huadapo dakhue' i'ika'nok kenpa' i'ika'nok hue'ey sue'da vinoere yakmayikati'.

²⁴ Aratbuta en'tiahuaytada sue'da huakka'a dakhuea' ogkika'. Dakhuea' ogkika' aya'ada on'matinopoe'. Dakhue'da ogkika' e'tinopoe'nayo konig huaknopoe'erien huairi huag' bae'hue'dik yae'. Aratbuta tiahuey' hue' ee'te nogomey konig ireg'ireg dakhuea' ogkika'nok menpa' dakhuea' ogkikapi' menpa' huadak ogkikapi' daka' yamaknopoe'po. Daka' yabatiahuayika'. Dakhuea' ogkika' e'matinopoe'nayo kentaj huairi huag' bae'hue' yae'. ²⁵ Kenpa'ti aratbuta en'tiahuaytada huabokerekpi' huadakda ogkika'. Kenda aya'da on'tinopoe'po huairi huag' bae'dik yae'. Soatayo' huadakda egkikapi' nogok huadakda ogkika' aya' on'matinokotdepo huaknopoe'erien huairi huag' bae'dik yae'.

6 Huakka'ahuiti huairien huanaba' huaknopoe'eri o'ne. Aya'ada huanaba' huairitaj 'uruda kan'manigkike'. Huairi oknopoe'hue' huag'eri o'epi' daka' kan'tinopoe'ike' huadiayhue' ka'nike', daka' kan'nigpeike'. Ken konig egkika'nayo aratbuta huanaba'taj on'batiahuaypo Diosendiktaj tidikehue' o'neapo kenpa'ti Jesustaj huadak hua'a tierikikahue' o'neapo.

² Huairi huaknopoe'eri ee'nayo "Do'ed huama'buy huairi sue'da huadak tinopoe'dik ijjepo kenpa'ti sue'da nigpeedik ijjey," huanaba'a ahue' ka'ne'. Dios huairitaj di' o'taenok kenpa'ti huairi huaknopoe'eri huama'buy o'enek nogiti nogiti huadak kan'tihuapokike' kan'nigpeike'. Kenda yamanmadika' kenpa'ti yamana'. Huaknopoe'eritaj yamana'.

Diostaj e'nigpeika' huadakda o'nek durugnopoda o'neonhuahuika'apo.

³ Sue'mon huamanmadika'eri Jesucristo Huairitaj buttida e'manmadika'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepi' kenpa'ti Diosen huamanmadika' pakhue' o'nepi' nogpa'da e'manmadika'ta' e'paknayo kenomey konig o'ne on'batia'pakapone. ⁴ Kenomey huakka'da ijnopoe'y nama'da on'nopoenig'a nopoe'hue' o'ne. Dakhue'nopoa-

da nogpa' nogpa' nama'da e'batia'pakta' o'deretpak. Huadiktaj e'batia'pakta' o'deretpaknok kenomeytaj on'peepo on'bahuadiayogka'apo, huayahuaya dakhuea' on'mana'apo, on'mahui'ia'apo nama'da huayahuaya on'matinopogepo. ⁵ Kenpa'ti nama'da huamanmadika'eria huayahuaya on'maboyika'apo. Nama'da huanopog'eritaj kenpa'ti buttida hua'a nopogehue' huae'eritaj on'maboyika'apo. Diosen eka'nayo huakka'da katapi' ijmatogepoy nama'da on'nopog. Kenomeytaj yabakhuati'. ⁶ Huakka' katapi' e'matogeta' pakhue' o'epo Diosen e'kika'nayo durugnanada o'unhuahuika'apone. ⁷ Ken e'si'pogete katapi' matogehue'da o'uyne kenpa'ti o'bueydepo sigpi' tohuahue'dik o'egapone. ⁸ Huakka'da katapi' matogehue' e'egada aypo yudtaereyo'da o'togepo durugmada e'dik o'egapone. ⁹ Nogomeynayo huakka'nada e'matogeta' o'deretpaknig'a nama'da nogda nogda bae'dik ya'neapet. Toto'taj nama'da yan'nigpeepetpi'. Kenpa'ti nogta' nogta' yan'deretpakpo dakhuea' yagka'apetpi'. Diosa castiga o'magka'po kenpa'da o'maenapo. ¹⁰ Be'api' huakupeta' on'eretpakpo nogda nogda dakhuea' ogkika'apo. Huakka'ahuiti huakupe o'deretpakpo nama'da ogka'depo Jesucristotaj o'no-knopogedenig'a o'nokbatikdepo pai'nanada on'nopounhuahua'.

Jesucristotaj daka' yanigpeika'po yaknopojika'.

¹¹ Onnayo Diosen huanigpeika'eri i'enok, Timoteo, kenda huaboa'da ona'ne kahue' yae', dakhuea' kahue' yajika'. Huakka' yapakpo huadakda yakika', Diostaj di' yae'po daka' yanigpeika', Diostaj daka' yaknopounhuahuika', aya'tada di' yamaika', huaknopog'eritaj dakhuea' egka'nayo huadiayhue' yae'po daka' yaknopogepo yamana'. ¹² Oknopogehue' huae'eria e'tieriknayo, batikhue' yae'. Dakhuea' e'ka'ta' e'paknayo kahue' yae'. Jesucristotaj daka' yaknopounhuahuika'po Diostaj yanigpeika'. Diosere durugda ijnoeonhuahuika'apoy dig'a yaknopojika'. Huakka' aratbut on'peepo "Ijnopo'kore'uypo Jesucristotaj yoknopojikay," o'na daka' e'mana'te "Doere yanoeonhuahuika'." Ken-

pa' Diosa menuyane. ¹³ Diosa aya'tada o'manoea'ika'. Poncio Pilatotaj Jesucristoa me'pukhue'ada "Judioen Huairi ijje," buttida ona'ne. Diosen hua'a yanigpeika'. Aya'da ona'denig daka' yakika'. "Dakhuea' i'ka'," be'api' onahue'dik mo'ene. Jesucristo Huairi tiakhued ee'ted huadaknada yakika'. ¹⁵ Nogok Diosa o'pakdepo o'ta'mona'apo Jesucristotaj o'batiahuay'ea'apo. Dios huamadurugpak'eri o'epo kenyo'da huamananhua' huairitone' o'ika'nok. Kenpa'ti teynanada o'ika'. Aya' gobiernoen huairi o'e. Huamata'mona'erien huairi o'e. Diosnayo huaboro' huairida o'ika'. ¹⁶ Diosyo'da bueyhue'dik o'epo o'noeonhuahuika'. Huakjeyyo o'noeonhuahuika'. Keyo be'api' huahuahue'dik o'ene. Kenpa'ti Diostaj nogtiapi' aratbuta tiahuyhue'da o'nika'. Oy-dapi' tiahuyhue'dik o'nika'. Ke'nayo'da huadaknada o'ika' aya'ada kan'batia'pakike'. Kentaj kan'nigpeike' aya'tada Diosa kamananhua'po.

¹⁷ Huakka'da huamatog'eri huairitaj yamanati'. "Huakka' ijmatogey, huairi ijje, huadak ijje." Huata'da tinopogehue' yane', yamanati'. "Huakka' ijmatogey kate-tapi' me'pukehue'dik ijje," nopogehue' yane', yamanikati'. Menokapi' kenda matogehue'dikda ya'neapet. "Oro'taj bo'tihuapokika'po Diosa dakhupa bo'yokika'ne. Diosa dakhupa beyokika'apone," yanoknopojika'. Yamana'. ¹⁸ "Nogomeytaj huadakda yag'kika', yan'batihuapokikati', daknopo'da ya'nepo yan'bayokikati'." Kenda yamanika'. ¹⁹ Ken konig egkika'nayo Diosa 'urua'nanada o'matog'ika'apo kenpa'ti Diosere durugnanada on'noeonhuahuika'apo.

Ta'pote kenpa'da Timoteotaj ona'uyate.

²⁰ Diosa 'urudikda huakka' me'nopog'uyane. Daka' yadiktog'ika'. Daka' yanigpeika'. Daka' yamanmadikika'. Nogomey nama'da en'manbatia'pakonhua'te peehue' yamaika'. 'Urunanada o'nopogey nama'da on'batia'pakika'. ²¹ Kenomey 'urunanada ijnopogey on'nopog'ig'a onte'ti Diosen hueretda eknopog' oknopogehue' o'ne. Kenomeytaj peehue' yamaika', Timoteo.

Ontaj Diosa daka' me'tounhue'.

2 TIMOTEO

Pabloa Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.

1 Huadí'da Timoteo, do Pablo o'nigmadoya'ne, sion. Ontaj Jesucristoen huadak hua'a o'nigbatia'pakme'ne. Iknopöepo o'nigpöeme'nok konig do'huedsi'po o'taene. "Jesucristotaj aya'ada o'noknopöepo aya'ada on'nigpöepo Diosere on'noeonhuahuika'apo." Diosa be'pakpo do'taj bektie'ea'uyne, "Jesucristo huadak hua'a aya'tada yamanbatia'pakika'." Mena'po nogbayo nogbayo nog aratbuttaj Diosa me'ta'mona'uyne. Ontaj sion ijtiona'pakikay. "Apag Dios Huairia Jesucristoere 'urunanada katiokike'po, katinepahuike'po, kenpa'ti kanopo'noeyike'po," o'tiona'pakika'ne, sion.

Jesucristoen huadak hua'a yamanbatia'pakika'.

3 Diostaj do'hued adhuea'pane' on'nigpeika'uyate. Konigti Diostaj ijnigpeika'po daknopo'da ijjepe ijnigpeikay. Diostaj o'tiona'pakika'ne. "Timoteo daka' oknopöepo o'nigpeika', dakiti Dios. Daka' yati-huapokika' yanopo'teypakika'," o'tiona'pakika'ne. **4** Kenpa'ti a'nenda ontaj yokhua'denok suhue' i'epo i'huikon'uy. I'huikuynok kenda oknopöika'ne. Konigepo ontaj e'huahua'ta' ijpaki. E'ta'huadunhua'ta' ijpaki. A'durugpakya'po e'ta'huadunhua'ta' ijpaki. **5** Diostaj daka' iknopöika' yoknopoenkikay Q'nen huamama Loida huayé Euniceere huakkuruda Jesucristotaj o'noknopöe'uyate. Oy o'nakon Jesucristotaj iknopöika' daka' ijnopöey.

6 Konigepo Diosen Nokirega nogiti nogiti ontaj menopo'teypake'po betihuapokike'. Nogiti nogiti Diosen yakika'. Jesucristoen huadak hua'a yamanbatia'pakika'. Huakka' yamanmadika'. "Yan'nopo'korea', Jesucristotaj yanoknopöe'." Yamana'ika'. A'nennada o'tibata'tepo kenpa'ti o'tiona'pakuy. E'tiona'pakde'te Diosa menopo'töe'uyne. Huaboa'da o'tihuapokpo o'nopo'teypakuy. Huadak hua'a e'manbatia'pak kenpa'ti e'manmadika' Diosen Nokirega betihuapokika'ne. Konigepo nogiti nogiti Diosen huadak hua'a yamanbatia'pakika'po yamanmadikika'. **7** Diosen Nokirega mo'nopo'töenok me'pukhue' o'epo teynopo'da Diostaj nigpeika'dik o'ene, Huayahuaya di' o'maika'ne, kenpa'ti huadakyö' huaka' o'nopöepo o'kika'ne. **8** Konigepo me'pukhue'ada Huairi Jesucristoen yamanbatia'pakika'. Kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'nok huabakudá' jakyo ijikay. Huabakudá' jakyo ee'pi' do'taj okbirahue' o'ene. Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakonhua'te mo'huadiayapone bo'

tidi'keapone dakhuea'da mogka'apone. Pai'da e'nopo'eada okbatikhue'ada nogiti nogiti huadak hua'a yamanbatia'pakika'. Diosa menopo'teypakapone. **9** Oro' dakhuea' huaka'eritaj Diosa mo'manopo'korea'po mo'nopo'yare'uynok kenpa'da bueyhue'dik o'eapone. "Huadak yag'kika' kenpa'ti do'huedyo'da yag'kika'. On'tihuapokika'apone." Diosa mona'ne. Diosere o'noeonhuahuika'apoy. Oro'ada huadaknana o'kika'nok Diosa nopo'yareahue' mo'ene. Diosada di'nanada mo'epo kenpa'ti bo'pakpo oro'en dakhuea' e'ka bokkahuea'po mo'nopo'yarea'ne. A'nennanada huadari kahued siokpoere kahued Diosa oa'po, "Aratbut dakhuea' huaka'eritaj a'manopo'yareaya'po do'huedsi'po ijmanigta'mona'apoy." Diosa a'nennanada oa'uyate. **10** Ken oynayo Diosa di' mo'ene oknopöe'dik o'ene. Kena'po oro'en huamanopo'yarea'eri Jesucristo o'si'pöepo, o'kerekepo o'manmadika'po, o'batihuapokika'po, aya'tada o'manigbuey'uyate. E'bueytada Diosa o'noyhuada'po kurudyo o'tohua'uyate. Dios di' mo'epo kenda mo'nigka'uyne oro'taj. Kenda huadak hua'a o'e, oknopöey. Oknopöepo kenpa'da bueyhue'dik o'epo Diosere o'noeonhuahuika'apoy.

11 Huadak hua'a kamanbatia'pake'po, Jesucristoen huadak hua'a kamanmadike'po. Diosa me'ta'mona'uyne. "Judío ehue' e'huage'taj yamanmadika'." Diosa mena'uyne. **12** Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'nok aratbuta dakhuea' me'nogkika'ne. Huabakudá' jakyo e'kudá'tada birahue' ijje. Pai'da e'nopo'eada birahue' ijje. Huadakda o'e Dios. Teynanada o'e. "Huadak hua'a yamanbatia'pakika'." Mena'uynok Jesús nogok e'tiakde'te do'taj be'tihuapokika'apone be'töe'ika'ne daka' yoknopöey.

13 Diostaj kenpa'ti Jesucristotaj buttida hua'a on'madikika'ne. O'peonhuahuika'ne, Timoteo. Do'hua buttida e'manmadika'taj yanopoeonhuahua'. Okkahuehue' yae'. Jesucristotaj daka' yaknopöika'po, Diostaj di' ya'ika', kenpa'ti aya' Jesucristoen huaknopöe'eriomeytaj di' yamaika'. **14** Diosen Nokirega mo'nopo'töene. Diosen Nokirega be'tihuapokpo Diosen buttida hua'a me'nopöe'ne daka' yaknopöika'po daka' yamanmadika'. Batikhue'da yaknopöika'po yamanmadikika'.

15 Huakka' Asia huadaribayo huaknopöe'eria do'taj me'nokhuame'ne. Kenda i'nopöe. Figelo Hermógenesere me'nokhuame'ne. **16** Onesiforonayo kirigayo' be'ta'huadikame'ne. Me'nopo'noeyagkikame'ne. Do'te huabakudá' jakyo behuatiakikame'ne. Do'taj o'tiahuaypo okbirahue' me'ika'uyne. Roma huakka' jakyo

huaboa'da o'tiakdepo be'ukonhua'po be'ukpo be'huahuayme'ne. Kenpa'ti a'nenda Efesoyo oro'omeytaj huakka' bo'tihuapokika'uynne i'nopoget. "Onesiforotaj yatinepahui'po dakhuea' e'ka' yakkahuea'. Ke'nen huabettaj yamatinepahui'po yabakkahuea'. Jesucristo onte'ti e'tiakte Onesiforotaj katinepahui'e'po," ijtiona'paki.

Jesucristoen huadak sorotataj yaika'.

2 Konig do'huedsi'po o'taene, sion. Jesucristotaj daka' iknopojika'nok Diosa daka' menopo'tey-pakike'. Huadak hua'a kamanbatia'pakike' Dios be'tihuapoke'po. ² A'nenda Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikanhua'po huakka'tada ijmanmadikika'uy. Do'hua e'manmadika' me'peika'uynne. Do'hua e'manmadika' nogomey huaknopoe'eritakon daka' yamanmadika'. Ken huabokerekomey daka' Jesucristotaj yan' nigpejika'apet okbatikhue' ya'neapet kenpa'ti nogomeytaj manmadikika'dik ya'neapet, kenomeytaj yamanmadikanhuati'.

³ Sorotataj menokanig pai'da o'nopo'jika'. Huadak sorotatanayo pai'nana e'nopo'jika'ada monhue' g'ne. Konig huadak sorotataj yaika', Timoteo. Jesucristotaj iknopoenok kenpa'ti i'nigpejika'nok aratbuta dakhuea' egka'te kenpa'ti pai'da e'nopo'epi' oknopoebatikhue' yae'. Monhue' yae'. ⁴ Kenpa'ti sorotatanayo huakupete bahuayikahue'dik g'ne, huakupete katepi' sigpi' kakahue'dik g'ne, ta'bapi' kakahue'dik g'ne. Sorotataj ke'nen huairitayo'da nigpejika'dik g'ne. Oro'omeykon konig sorotataj o'epo oro'en huairi Jesucristotaj mon'nigpejika'. ⁵ Kenpa'ti huake'te'eri nog huake'te'eriere o'ketpo huakkuruda jakokyeya'po ida okketpo. Gana agkaya'po e'ke'te' huairitaj nigpejika'dik g'e. Oro' konigti Diosen 'urua'da e'kika'ta' e'paknayo daka' Jesucristotaj nigpejika'dik g'ne. "Huadakda i'kika'uy. Doere i'noeonhuahuika'apone." Diosa mona'apone. ⁶ Kenpa'ti oro' Cristoen huamanmadika'eri konig ta'ba huaka'eri g'ne. Huairitaj ta'ba huanigka'eri ogkika'po huakkuru aypo e'boyogte bape'dik g'nika'. Oro' konig ta'ba huaka'eri ee'nayo Diosa oro'takon huakkuruda 'urua'nana mo'ea'apone. ⁷ Kenda huaboa'da ona'ne daka' yanoponhua'. Jesucristo Huairia aya'da menopo'enka'apone.

⁸ Jesucristotaj yanopo'epo Jesucristo David Huairien adhuea' huayayo o'epo e'bueytada Diosa o'noy-huadag'uyate. Kenda huadak hua'a aya'tada ijmanbatia'pakikay. Aratbuta Jesucristotaj o'noknopoe'po on'nopo'korenok Diosa o'manopo'yarea'ika'. ⁹ Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'nok huakka'mon do'taj menhuadiayne. Dakhuea' menogkika'ne, huabakuda' jakyo megkudika'ne. Dakhuea' huaka'eri-onig pai'da ijnopo'ey. Donayo huabakuda' jakyo ee'pi' nogya' nogya' huabada nog huaknopoe'eria Jesucristoen huadak hua'anayo on'manbatia'pakika'. ¹⁰ Huakka'tada Diosa o'baktie'ea'uyate. Jesucristotaj huaknopoe' kenpa'ti huanopo'korea' huanopo'yare' o'baktie'ea'uyate. Huakka' Jesucristotaj kanoknopoe'po kan'nopo'kore'po kan'nopo'yare'po Diosere kan'noeon-

huahuike'po pai'nada e'nopo'unhuahuada Diostaj batikhue' yoknopoe'po batikhue' ijjikay.

¹¹ In buttida huadik o'da'ika' aratbuta: Oro' Jesucristotaj oknopojika'po pai'da o'nopo'epo e'bueynayo kenere o'noeonhuahuika'apoy. ¹² Cristotaj oknopoe'po pai'da o'manopo'epo batikhue' ee'nayo Cristoere huairi o'ea'apoy. "Jesucristotaj oknopoe'hue' ijjey." Oro' ea'nayo Cristotaj oknopoe'hue'da huage'eritaj "Do'huedsi'po ehue'da mo'ene." Oro'taj mona'apone Diosa. ¹³ Jesucristotaj eknopoebatikpi' kenda Cristoa mona'uyng o'ka'apo. Kenda oa'uyyo o'ka'apo. Nogpa'da adhue'dik o'epo o'ka'apo.

Huaknopoe'eritaj daka' yamana'ika'. Diostaj daka' yanigpejika'. Daka' e'nigpejika'te, "Daka' o'nigpejika'ne." Diosa mena'apone.

¹⁴ Jesucristotaj huaknopoe'eria o'noknopoe'po on'bueydepo Cristoere on'noeonhuahuika'apo. Cristotaj mo'noknopoe'po batikhue' mo'ne. "Cristotaj oknopoe'hue' ijjey," ahue'dik g'ne. Kenda Cristo oa'uy o'ka'apo. Kention huaknopoe'eritaj onte'ti onte'ti yamanika'. Kenpa'ti adhuea'pane'en hua'a maboyikahue'dik mo'ne. Kenda hua'a e'maboi'ika' 'urunopoa' ogkikahue'dik mo'ene. Kenda hua'a be'api' on'pejika'po Jesucristotaj eknopojika'ada batikdikpi' onte'ti dakhuea' kika'dikpi' g'neapo. Huaknopoe'eria 'uru-a'nana kan'batia'pakike'po Diosa o'pak. ¹⁵ Diostaj daka' yanigpejika'po Diosen buttida hua'a butuknana-da yamanmadikika'. Diosen daka' i'manmadikika'po "Huadakda i'manmadikika'uy." Diosa mena'apone okbihue' i'ea'po Diostaj. ¹⁶ Keyoda i'ika'nig keya' nama'da huamanmadika'eri g'nika'po dakhue'da on'batia'pakika'. Manigpeehue'ada konigti batia'pakhue' yae'. Nama'da huamanmadika'eria nama'da on'batia'paknok Jesustaj huaknopoe'eri sig sig o'noknopoebatikonhua'apo nogiti nogiti dakhuea' ogkika'apo. ¹⁷ Nama'da on'manmadika'nok nogya' nogya' huakka'ada on'nigpe'epo Jesustaj eknopoe' sig sig o'noknopoebatikonhua'apo. Himeneo Filetoere nama'da huamanmadika'eri g'nepo ¹⁸ Jesucristotaj buttida huadik o'noknopoebatikdepo huaboa'da nama'da on'manmadika'de. "Jesucristoen huaknopoe'eri e'bueyde' kurudyo Diosyo on'mabehukde'uyate kenpa'da g'ne." Kenda nama'da on'manmadikika'. Huakka'ada on'pe'edepo onte'ti Jesustaj oknopoe'hue' g'ne. ¹⁹ Diosen buttida hua'a o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik o'ea'apo. Kenpa'ti hueretda huaknopoe'eri okbatikhue'ada o'noknopounhuahuika'apo. "Diosen hueretda huaknopoe'eritaj Diosa o'makie'." Diosba' kenpa' oa'. "Aya'ada Jesucristotaj huaknopoe'eri dakhuea' onte'ti kahue' ka'ne'po," Diosa oa'.

²⁰ Huakka'mon Jesusen huaknopoe'eri e'nopo'korede'te 'urunopo'da Apag Diostaj daka' on'nigpejika'po Diostaj on'durugpaka'ika'. Kenomey konig huairien 'uru plato' g'ne. Konig huairien oro huakupe plato' konig g'ne. Nog huairi en'batiakte on'batobape'po 'uru oro plato' huage'te on'bape'ika'. Nog huaknopoe'eria Jesusen sue'da o'noknopoe dakiti nigpeehue' g'nenok

Diosa batodurugpakhue' o'mae. Konig sorok koso o'nepo konig huakka'tehue' o'nepo konig oktig tajpo konig huaena' o'ne, be'api' pakhue'dik o'ne. ²¹ Diosen 'urunada e'ka'ta' e'paknayo 'urunopo'da ika'dik o'ene huadaknada nopoika'dik o'ene, huadakda kika'dik o'ene, "Do'taj bekkahuea'," tiona'pakika'dik o'ene, keny-o'da huadakda o'kika'po 'urua'da Diostaj o'nigpeika'po Diosenyo'da o'epo, Diosa oro'taj durugnanada mo'epone.

²² Huaboa dakhuea' e'ka'ta' huakka' on'nopoika'po dakhuea' e'ka' o'deretpakika'. Ken konig pakhue' ya'e. Dakhuea' e'ka' nopogehue' ya'e'. Huadak e'ka kenpa'ti kenda Diosa o'pak kenyo'da yanopogepo yaeretpakika'. Huakka' yapakpo Diostaj daka' yaknopoika'po yanigpeika'. Huakka' yapakpo aratbuttaj di' yamaika'. Huakka' ya'pakpo huaknopog'eri aya'tada yamanoey-noeyika'. Nog huaknopog'eri 'urunopo'da Diostaj daka' on'nigpeika' daka' on'tiona'pakika' kenomeyere 'urua'da yag'kika'. ²³ Sue'da huaknopog'eri o'nika' kenteda i'ika'ne. Huakka'dikda on'batia'pakika'nig'a nama'da on'batia'pakika'. Ida huayahuaa on'bahuadiaypo on'batoare'ika'. Kenomeytaj manpegehue' ya'e'. ²⁴ Oro' Jesucristoen huanigpeika'eri o'epo Diosen huadak hua'a huamanmadika'eri e'eadada o'diaypo batoare'ikahue'dik o'epo aya'tada daka'da manbatia'pakdik o'ika'po daka' manmadika'dik o'ene. Nogomey dakhuea' egka'te bahuadiayonhue'dik o'ene. ²⁵ Hueretda huaknopog'eriere sue'ada nama'da o'noknopogepo Diosen buttida hua'a e'peeta' pakhue' o'nika'. Nopoenkahue' o'nepo toto'taj on'nigpeika'. Dakteynopo'da ya'epo buttida hua'ayo' daka' yamanmadika'. Daka' i'manmadika'po kirigayo' yamationa'pakpo Diosa kamano'kore'po buttida hua'a ka'noknopog'epo.

²⁶ E'nopo'korede'te onte'ti toto'taj nigpeikahue' o'nepo Diostaj huaboa'da on'nigpeika'apo.

Nogok kene'huaya' huame'noete Jesucristo tiakhued ee'te aratbut dakhue'yo' on'nopoika'po dakhuea'da ogkika'apo.

3 Nogok kene'huaya' huame'noete Jesucristo tiakhued ee'te aratbut dakhuea'nanada ogkika'apo. Ke'poda o'epo. Kenoka' aya'ada Diostaj oknopounhuahuhue'dik o'neapo. ² Huata'da di'nana-da o'neapo. Huakupe huakka' o'deretpakika'apo. 'Uru-da ijje' kenpa'da on'nopoika'apo. Huadaknanada ijkikay nama'da on'nopoika'apo. Huadaknanada ijkikay nama'da on'nopoika'apo. Diostaj on'tibirae'ika'apo. Huaojtaj huayeeretaj manigpeikahue' o'neapo. Nogomeya huadak on'manigkika'nig'a "Dakiti" manahue' o'nika'apo. Diostaj pakhue' o'neapo. ³ Nogomeytaj di' maehue' o'neapo. Matinepahuihue'da o'neapo. Manoeynoeyhue' o'neapo. Bakkahueahue' o'neapo. Dakhuea' on'mahui'ia'apo. Katetapi' o'deretpakika'apo. Matinepahuihue'da dakhuea' on'magka'apo. Huadak huaka'eriomeytaj on'bahuadiayapo ⁴ Huadi'da on'ta'ene e'mana'ada dakhuea' on'magka'apo. Daka' oknopogehue'ada dakhuea' on'magka'apo. "Huairi ijje'." "Huadaknanada ijje'." "Huakka' ijnopogey." Nama'da

on'manbatia'pakapo. Diostaj pakhue'da o'nepo huamai'hue' e'mamayika'ta' o'deretpakapo, baile o'deretpakika'apo, kenpa'da e'durugpakta' o'deretpakika'apo. ⁵ Onere yan'batadi'kea'apetpi'. Onere yan'tiona'pakapetpi'. Ontaj mon'madika'apetpi', kenda e'ka'ada "Dios teyhue' o'e. Aratbuttaj bati-huapokhue'dik o'e. Dakhue'taj yareahue'dik, e'bueytaj noyhuadaghue'dik o'e Dios." Aratbuttaj mana'dik o'neapo.

Kenomeytaj yamakika'. ⁶ Sue'damon nama'da huamanmadika'eri o'nepo Diostaj nama'da e'manmadika' on'manmadikika'. Nama'da on'manika'po nogen jakyo on'kudika'po ettone'taj nama'da on'batia'pakpo engaña ogkika'. Kenomey ettone'a ida nama'da e'manmadika' o'noknopoka'po nama'da on'nopoika'po dakhuea'da ogkika'. ⁷ Kenpa'ti inomey ettone' hua-bodik e'manmadika'taj en'peika'ada Jesucristoen buttida hua'a nopoenkahue'dik o'nika'. ⁸ A'nennanada botat'idig huaka'eri o'nika'uyate. Janes Jambresere o'nika'uyate. Egipto gobierno huairia Moiséstaj nigpeehue' ka'e'po tidig ogka'uyate. Ken konig nama'da huamanmadika'eri ogkika'po. Jesucristoen buttida hua'a oknopogehue' yane' nama'da on'manika'apo. Nama'dayo' on'nopoika'po buttida hua'a o'manmadikay e'mana'ada Diosen nama'nada on'manmadika'apo. ⁹ Sue'da huakka'mona on'manigpe'epo. Idada nama'da on'manmadikanhua' aya'ada on'maknokotpo on'manigpe'ebatikapo. Konigti a'nennanada Janes Jambresere nama'da on'batia'pak'uyate. Aratbuta ida on'maknokotpo on'manigpe'ebatik'uyate.

Kene'huaya' Timoteotaj ona'uyate Pabloa.

¹⁰ Diosen Jesucristoenere buttida hua'a o'manmadikika' daka' o'tinopogene, sion. Diostaj o'nigpeika' o'tinopogene. Kenda Diosa o'pak o'kika' o'tinopogene. Diostaj o'durugpakika' o'tinopogene. Diostaj Jesucristo-eretaj daka' oknopoka' o'tinopogene. Be'api' oknopogehue' o'neonhuahuika' kenomeytaj idada bahuadiayonhue' o'ika' o'tinopogene. Do'taj dakhuea' e'nogka'tada diayhue' o'ika' o'tinopogene. Aratbuttaj di' o'maika' o'tinopogene. Pai'da e'nopo'unhuahuada oknopogebatikhue' o'ika' o'tinopogene. ¹¹ Huabokereka dakhuea'da me'nogkame'ne. Pai'nanada ijnopoenhuahua'mey. Antioquia huakka' jakyo kenpa'ti Iconio huakka' jakyo kenpa'ti Listra huakka' jakyo huabokereka dakhuea'nada menogkame'ne. Huakka' pai'nanada en'nopo'eanhuahua'tada Diosa be'tihuapokonhuahua'mey. Kenda aya' o'tinopogene, sion. ¹² Kenpa'ti aya'da Jesucristotayo'da huanigpeika'eritaj oknopogehue' huag'eriomeya dakhuea' on'magka'apo kenpa'ti pai'da on'manopo'ea'apo. ¹³ Huabokerekomey eknopog'eta' pakhue' o'nepo dakhue'da o'nepo da huaa'eri o'nepo nogiti nogiti dakhue'ada on'nopog'epo. Nogiti nogiti dakhuea' on'magka'apo. Da on'mana'ika'apo kenpa'ti nogtakon nama'da on'manopog'epo.

¹⁴ Kirigayo' dakhuea' egkika'tada do'a on'mandikanhuame'ne kenda batikhue'da yaknopoika'. Jesucristoen

buttida hua'a on'madikhanhuame'nok kenda daka' yaknopoeonhuahuika'. ¹⁵ On huasi'poedada Diosen hua'ataj i'pejka'uy. Diosen hua'a i'peepo Diostaj Jesucristoeretaj iknopoe'uy. Jesucristotaj iknopoenok Diosa o'nopo'korea'po o'nopo'yarea' kenpa'ti Diostaj kirigayo' e'nigpejka' huadak huakika' Diosa betihuapokika'ne. ¹⁶ A'nennanada Diosen huamanbatia'pakeria mo'nigmadoya'uyate. Nogok nogok Diosenba' mo'nigmadoya'uyate. Diosa o'manopoea'nok mo'nigmadoya'uyate. Nogomeytaj Diosen buttida hua'a huamanmadika' Diosenba'a bo'tihuapokika'ne. Diosen hua'a boktibu-tukea'ika'ne. Dakhuea' o'kika'nig ke'na mo'nopoea'ne. Huadak e'kika' kenpa'ti Diostaj e'nigpejka' Diosenba'a mo'manopoea'ika'ne. ¹⁷ Ken aya'ada Diosen huakad-hua' Diosenba'a daka' mo'nopoea'ika'ne. Aya' huadak huakadhua' Diosenba'a bo'tihuapokika'ne.

4 Onte'ti Jesucristo Huairi o'tiakapo. Aya'tehuapa'da huakhuairi o'epo o'tiakapo. Aya'ada on'ning-pejka'apo. Aratbut e'noetaj e'bueytakon dakhuea' e'kika'nayo Jesucristoa kenpa'da dakhuea' mogka'apone. Ken Jesucristo Dioserea me'peepo 'uru-a'da ona'ne, sion. ² Menokapi' aratbut egkupopakte Diosen huadak hua'a yamanmadikika'. E'peeta' en'pak-nayo e'peeta' pakhue' e'ne'tadapi' Diosen huadak hua'a yamanmadikika'. Batikhue'da kirigayo' yamana'ika'. "Dakhuea' bo'kika'nig nopo'korea'dik mo'ene. Jesucristotaj oknopoe'dik mo'ene." Kirigayo' yamana'ika'. "Dakhuea' bo'kika'nig yan'batik yan'nopo'korea' huadakyoda' yag'kika'po Diostayo'da yan'nigpejka'." Huaknopoe'eritaj kirigayo' yamana'ika'. Kirigayo' yamanmadikika'. ³ Nogok huakka' huaknopoe'eri buttida e'manmadika'taj pakhue' o'neapo. Huamanoean-hua'diktaj pakhue' o'neapo. Huadakda huaka' e'manmadika' pakhue' o'neapo. Nama'da huamanmadika'y-o'da on'eretpakapo. ⁴ Buttida e'manmadika'taj onte'ti peehue' o'neapo. Adhuea'pane'en en'batia'paktaj huakka' on'pejka'apo. ⁵ Onnayo, daka' yanopo'jika'po huadakyoda' yakika'. Pai'da e'nopo'epi' daka' Jesucristotaj yaknopojika'. Jesucristoen huadak hua'a batikhue'ada yamanbatia'pakika'. Katepi' ka'dik i'epo kenda yakikati'. Ken daka'da ona'ne, Timoteo.

⁶ Diostaj daka' yoknopojika'nok ida huabok-erekomeya do'taj men'arakaponok ida bueydik ij-jeapoy. ⁷ Batikhue'ada 'uru'a'da Diostaj ijnigpeon-huahuikay. Diosen hua'a batikhue'da ijmanmadikhanhuahuikay. Toto'taj nigpeehue' ijikay. Aya' Diosa mena'uy-nig kenda ijkadhuaahuikay. ⁸ Konigepo konig "premio" kurudya' Diosa me'noeahuahuika'apone. Jesucristo Huairi e'tiakde'te kurudya' me'noeahuahuika'apone. Oro' huadakda e'kika'nayo Jesucristoa huadaknanada mogkika'apone oro'taj. Konig "premio" e'yok Jesús Huairi huadakda huamanoeynoeyeria huakka'tada o'manoeanhuahuika'apo kurudya'. Aya' Je-

sucristotaj on'maboika'po aya'tada o'manoean-huahuika'apo kurudya' Diosere.

Timoteotehuapa'yo'da o'batia'pak Pabla.

⁹ Idamon behuatiak, sion. ¹⁰ Demas doere o'jika'nig'a do'taj e'tihuapokika'ada katetapi' o'batiahuayika'nig kenda huakka' o'pakpo bekhuame'ne Tesalónica huakka' jakyo. Kenpa'ti Crescente Titoere doere o'nika'nig'a e'tihuapokika'da Crescente Galacia huadaribayo bekhuame'ne kenpa'ti Titoa bekhuapa'po Dalmacia huadaribayo o'huame'. ¹¹ Lucasyo'da doere o'jika'. Marcostaj yaukpo yahuahuaypo iyoda onere yan'tiak. Ke'nanayo e'manmadika'te tihuapokdik me'ea'pone. ¹² Efeso huakka' jakyo Tíquicotaj ijta'mon-a'mey. ¹³ Kenoka' yatiakpo do'hued yudtaj be'tatotiak. Troas huakka' jak Carpoen jakyo ijjeanmey. Kenpa'ti do'hued beroba' be'tatotiak.

¹⁴ Alejandro sirosot huaka'eri o'e. Do'taj ke'na dakhuea' megkame'ne. Dakhuea' o'kame'nok oro'en Jesús Huairia castiga ogka'apo. ¹⁵ Keyoj ontakon dakhuea' megka'apetpi'. Jesús en huadak hua'a o'manmadikika'nig kennayo pakhue'nanada o'e.

¹⁶ A'nennada huakkuruda Romayo huakka' jakyo huairitaj ijbahuahua'po dakhuea' kahue' ijikay. Ijmana'po Jesucristoen huadak hua'ayo'da ijmanmadikikay. Kenda huadak hua'ayo'da nogyo nogyo ijmanmadikikay. Roma huairitaj ijmana'mey. Roma huairitaj e'mana'te nogtiapi' ehue' doere men'to-bome'ne. Be'api' tihuapokhue' me'neme'ne. Aya'da me'nokhuame'ne. Diosa kabakkahue'po castiga magkahue' kamae'po. Kenda ijpaki. ¹⁷ Roma huairitaj e'mana'pakte Jesús Huairia be'tihuapokme'ne. Diosa be'tihuapokika'nok aya' judío ehue' aratbuta kan'mapee'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikhanhuamey. Sue'ada do'taj diga' men'huadi-ayme'ne. E'arakta' en'tipaktada Diosa be'tiokame'nok arakhue' me'neme'ne. ¹⁸ Dakhuea' egka'ta' Diosa be'tiokika'apone. Diosere kanoeonhuahuika'po me'tojika'ne "Dios 'uruda o'jika'." Mon'batia'pakonhuahuika'.

Pabla o'kuhuitdepo kene'huaya' o'dikta'mona'po.

¹⁹ Priscataj Aquilataj kenpa'ti Onesíforo en huabettaj ijmanigdikta'monay. ²⁰ Erasto Corintoyo o'yahueme'. Trófimo dakhue' o'eme'nok Melito huakka' jakyo ijjeanmey. ²¹ Huahuijok tiakhued ee'te tiakdik ee'nayo do'taj yatiakti'. Huakka'a mo'dikta'mona'ne, Eubulo, Pudente, Lino, Claudia, aya' huaknopoe'eri huama'buya mo'nigdikta'mona'ne.

²² Ontaj Jesucristo Huairia kanopo'teypakike'po kenpa'ti aya' Efeso huaknopoe'eriomeytaj daka' kama-tojke'po ijtiona'paki. Kenda do Pabla ona'ne, ken.

TITO

Pabloa Titotaj o'nigmadoya'uyate.

1 Pablo do ijjej. Diosen ijjejo Diosen huanaba' Diosenyo'da ijkikay. Jesucristoa me'ta'mona'uyne. Diosen huabaktie'ea'eritaj buttida hua'a kama-knopoe'po nogiti nogiti buttida hua'a kamaknopoe'po kenpa'ti kagkike'po Jesucristoa me'ta'mona'uyne. Diosen huabaktie'ea'eri Diosere kurudyo on'noeon-huahuika'apo. Kenda Diosen huabaktie'ea'eritaj daka' kamanopoe'po Jesucristoa me'ta'mona'uyne. Diosere huaknopoe'eri on'noeonhuahuika'apo Diosa oa'uyate. Huadari kuruderetaj kahued Diosa kenda oa'uyate. Diosnayo da ahue'dik o'e. ³ Oyda Diosa e'manoean-huahuika' hua'a e'manopoe'po o'pakpo, Diosen buttida hua'a yamanbatia'pak. Diosa mena'uyne. Dios oro'omeyen dakhuea' e'ka' huanopo'yarea'eri mo'taene. ⁴ In beroba' o'nigmadoya'ne, Tito. Do'a Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte iknopoe'uyyo do'huedsi'po konig i'ene. Onere Jesucristotaj oknopoe'ne. Apag Dios kenpa'ti Huairi Jesucristoere on'taj metinepahuie' menopo'durugpake'. Jesucristo oro'omeyen dakhuea' e'ka' huanopo'yarea'eri mo'taene.

Creta huagkuta'mejyo huaknopoe'eritaj yamaboroayti' yabatihuapok. Pabloa Titotaj ona'uyate.

⁵ Creta huagkuta'mejyo nogyo nogyo huaknopoe'eri ogkupopakika'po a'tiona'pakya'po a'batadi'keaya'po Apagba' a'peeya'po ogkupopakika'. Kenda do'hua kahue' ijje'uyng yadakeati' kenpa'ti Cretayo huaknopoe'eritaj aya' huairitone'taj oktie'ea'hued o'nenok nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo nogbaya' nogbaya' Cristotaj huaknopoe'eri huatone' huairi huamanmadika'eri yabaktie'eati' konigepo Cretayo ontaj o'ean'uyne. ⁶ Be'api' huatone' huairi huamanmadika'eri a'eya'po dakyo' kika'dik ka'nike'. Huadakda o'e aratbuta tinopojika'dik o'nika'. Dakhuea' ogka'. Be'api' kenomeytaj bahuahue'dik o'ne. Nogtida huatoe tojika'dik ka'ne'. Kenomeyensi'pokon Cristotaj huaknopoe' ka'nike'. Huatone' huairiensi'po huadakda ogkika'nok dakhuea' ogka', aratbuta bahuahue'dik o'ne. Kenpa'ti huasi'poa huojtaj huayetere on'nigpejika'nig onig. ⁷ Huaknopoe'erien huatioka'eri huairi Diosen o'nepo Diosen kika'dik o'ne. Huadakda kika'dik o'ne. Hua'enda e'nopoe'ta' pakhue' o'nika'. Kenomeynayo diyhue' o'nika'. Borracho ehue' o'nika'. Huabatuktukeri ehue' o'nika'. Huakupe huapakeri konig engaña huaka'eri ehue' o'nika'. ⁸ Esoeritaj jakyo kan'taye'po e'bae'ta' on-

pakika'. Kenpa'ti huadak ee'ta' on'pakika'. Huadakda e'kika'ta' on'pakika'. Daka' on'nopoe'po daka' ogkika'. Diosenba'taj on'nigpejika'. Daka' on'nopojika'po huadaky'o ogkika'. ⁹ Buttida e'manmadika' daka' on'peede'po oknopojika'dik o'ne. O'noknopoe'po okbatikhue'dik o'ne. Nog huaknopoe'eri daka' kagkike' u-rudikda manmadikika'dik o'ne. Nogte nama'da o'no-knopojika'nigtaj huatioka' huairia on'manmadika'po nopo'korea'dik ya'neapetpi'. Ken konig huaknopoe'erien huatioka' huairi e'huage' yabaktie'ea'.

¹⁰ Huakka'da huamanmadika'eri o'nepo huakka'mon judio aratbuttion huamanmadika'eri o'nenig'a buttida e'manmadika' e'nigpeeta' pakhue' o'nika'. Nama'da on'batia'pakika'. Aratbuttaj nama'da engaña on'magka'po on'manmadikika'. ¹¹ Onte'ti nama'da manmadikahue' ka'nike'po ighua'da yamana'. Huakka' huakupe men'yoke'po nama'da e'manmadikapa' on'manmadikika'po huojt huaye huasi'popi' Cristotaj jeknopoe' on'batikdeme'te.

¹² Creta huagkuta'mejyo huage'eri huabokerek o'uyate. Huamanbatia'pakeri o'epo, "Creta aratbut da huaa'eri o'nika'. Dakhuea' magkika'dik o'nepo dakhuea' huaka'eri o'ne. Kenpa'da eretbapeta' on'pakpo e'baa'ta' pakhue' o'nika'." Oa'uyate. ¹³ Buttida oa'uyate.

Konigepo Cristotaj huaknopoe'eritaj ighua'da yamanika'. Onte'ti daka' Cristotaj kanoknopojike'po ighua'da yamanikati'. ¹⁴ Judio aratbuten adhuae'panetaj nama'da e'tia'pakonhuahua' kentaj nigpeehue' ka'ne'po oknopoe'hue' ka'nike'. Kenpa'ti Diosen buttida hua'ataj pakhue' huage'eritaj nigpeehue' ka'nike'.

¹⁵ Keneri aratbuttaj Diosa o'bakkahuea'nok daknopo' on'nopo'toe'po, 'urunopo' on'toe'po, katepi' on'nopoe'po huadakda on'nopoe'po, huadakda ogkika'apo. Katepi' ayo huaenpi' bape'dik o'nepo, aya'da e'bape' huadakda o'e. Nogomeynayo dakhue'da o'nepo oknopoe'hue' huage'eri o'nepo, dakhue'da ogkika' dakhue'da on'nopojika' kenpa'ti katepi' huadak dakhue'pi' o'ea' nopoenkahue'da o'nika'. ¹⁶ "Diostaj yoknopoe'." Nama'da o'nona'nig'a dakhuea' ogkika'po Diostaj oknopoe'hue' o'nenigtaj aratbuta matinopoe'dik o'nika'. Konig dakhue'da tahuirigda on'makepo dakhue'da o'nika' nog aratbuta matinopoe'dik o'nika'. Diosba'taj nigpeehue'da o'nika'po katepi' huadak kahue'dik o'nika'.

Buttida e'manmadika' daka' oknopoe'dik o'nika'.

2 Huaknopoe'eri huadakda kagkike' Diostaj durugpaka'dik ka'ne' Diosen buttida hua'a yaman-

madikika'. ² Tone'bokerek huakka' huamai'hue may-hue' yanika'. Daka' yag'kika'. Huadakda yag'kika', daka' yannopojika', 'urua'da yag'kika', Cristotaj daka' yanoknopojika', Diostaj di' yanika'. Aya'tada di' yanika'. Aratbuta dakhuea' egka'nayo ida diayhue' yane'. Tone'bokerektaj yamaboroay. ³ Ettone' huatogetaj di' kan'maike'po, huasi'potaj di' kan'maike'po, daka' kan'nopojike'po, huakka'da eretpakhue' ka'nike'po, 'urunopo' kan'nopotojike'po, jak huasi'poere daka' kan'tojike'po, huatogetaj kan'nigpejike'po ettone'tone'a konigda Diosa o'paknok daka' kika'dik o'ne, mahui'ghue'dik o'ne, huakka' huamai'hue mayhue'dik o'ne. Ken konig ettone'taj daka' yamaboroay. Ken konig ettone' e'kika'nayo Diosba'taj dakhue' huaahue'dik o'neapo, kenpa'ti Diosen Huasi'po Jesu-cristotaj dakhue' huaahue'dik o'neapo.

⁶ Tone'huabo dakteynopo'da yana'. Katetapi' e'togeta' eretpakhue' yanika'. Daka' yan'nopojika', yamaboroay'ika'. ⁷ Aya' ika'po, huadakda yakika'. Daka' i'kika'nok huabokerek ontaj on'tiahuayika'po konigti huadakda ogkika'apo. Yamanmadika'po buttida yamanmadika', huadakda yamanmadika', daka' yamanmadika'. ⁸ Ontaj dakhuea' huaahue'dik me'ne'po daka' yamanmadika', aya'da i'mana', huadakda yamana'. Ken kenomey ontaj pakhue' o'nepo, ontaj on'tibira'apo dakhuea' huaahue'dik mo'eapone. Aya'da huadakda i'manmadika'nok dakhuea' huaahue'dik mo'eapone.

⁹ Huanaba'a huairitaj yan'nigpejika' yamana'. Huairia aya'da ena'te kenda yag'kika', yamana'. Kenda huairi o'paknig kagkike'. Huairitaj keje' onahue'ada yan'nigpejika', yamana'. ¹⁰ Huairitaj okberehue' yanika' yamana'. Huanaba' katepi' huairien on'tamatopepo daka'nada yan'tamatojika' yamana'. Huanaba' huaknopoe'eri huairien daka' egkika'nayo Dios oro'omeyen huama-noeanhuahuika'erien e'manmadika' hua'a huadakda o'e aya'ada on'nopoeapo.

¹¹ Aya'tada Diosa o'matinepahui'po dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'po Diosa oro'omeytaj mo'nopoea'uyne.

¹² Kenda o'nopoeapo dakhuea' kahue'dik o'ey o'nopoeene. Kenpa'ti nogta' nogta' katepi' eretpakikahue'dik o'ey o'nopoeene. Oy huadakda noika'dik o'ey o'nopoeene Diostaj o'pakpo nigpejika'dik o'ey o'nopoeene. ¹³ Diostaj o'nigpeepo oro'omeyen huaboro' Diostaj oro'en huamanopo'yarea'eri Jesu-cristotaj oro'omeya ekpoe' o'nigjika'po. E'tiakte durug-da o'eapone. Diosa bo'huatiakapone mona'uyne.

¹⁴ Aya' oro'omeyen dakhuea' e'ka' abakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate. Oro'omey Diosen huabetonig a'matoye'ya'po Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate. Huadakda e'ka' kan'eretpake'po Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate.

¹⁵ Kenda yamanmadikika'. Huaknopoe'eri huadak kagkike' ighua'da yamanika'. Jesucristo o'paknok ighua'da yamanika'. Kenomey nama'da egka'nayo "Yan'nopo'korea' Diostaj yan'nigpee'," utta'da yamana'. Daka' 'uruda e'huage' yamanmadikika' yamana'. Be'api' dakhuea' oa' tinopoe'ghue'dik mo'eapone.

Kenda Creta huaknopoe'eri kika'dik yanika'.

3 Gobierno huairitaj yan'nigpejika'po okkahuehue' yane', yamana'. Huakka' jakyo huage'eri huairitaj yan'nigpejika'po okkahuehue' yane', yamana'. Katepi' huadakda e'huage' yag'kika'po okkahuehue' yane', yamana'. ² Be'tapi' gobierno huairitapi' dakhuea' bahuaa'pakhue' ya'nepo okkahuehue' yane', yamana'. Yan'manoeya'ika'po okkahuehue' yane', yamana'. Huayahuaya di' yan'maika'po okkahuehue' yane', yamana'. Aya'tada daka'nada yan'matinopoe'. Creta huaknopoe'eritaj bakkahuehue' yane', yamana'.

³ Konigepo a'nenda Cristotaj oknopoe'ghue' ee'ted oro'omey konig Diostaj nopenkahue' huage'eri o'uyne. Diostaj nigpe'ghue' o'ika'uyne. Nama'da huamanmadika'eritaj nama'da o'nigpejika'uyne. Konig katetapi' o'eretpakika'po dakhuea' o'kika'uyne. Nogomeytaj dig o'bahuahuayika'uyne. Huayahuaya o'bahuadi-ayika'uyne. A'nenda dakhuea'da o'kika'uyne. ⁴ Nogok-nayo Dios huadakda o'epo oro'omeyen huatioka'eri oro'omeyen dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'epo di' mo'ene. Konig huakka' di' mo'ene. Mo'nopoea'po mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne. "Konig huadak mo'ene," Diosa mona'uyne. Katepi' huadak o'kika'nok Diosa nopo'yareahue' e'ada mo'tinepahui'po dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeyennopo' mo'nopo'koyoa'uyne. Konig onte'ti huaboa'da e'si'poe' Diosa ke'nen Nokireg boyo'ke'uynek oro'omeytaj kamanopo'tojike'po boyo'ke'uyne. Ken konig huabonopo' o'epo Diostaj noonhuahuika'dik o'eapone. ⁶ Oro'omeyen dakhuea' e'ka' Huamanopo'yarea'eri Jesucristo mo'nigbuey'uynek kenpa'ti mo'nigtiona'pakika'nok Diosa oro'omeytaj mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeytaj ke'nen Nokireg dakuapa boyo'ke'uyne. ⁷ Dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "Huadak mo'ene," mone'po Diosa huakka' di' mo'uyne. Huakka' mo'matinepahui'uyne. Konigepo Diosere o'noonhuahuika'apone oro'omey ekpoe' o'nigjika'ne.

⁸ Kenda ona'nig buttida o'e. Buttida o'e daka' yanopoe'po huaknopoe'eritaj daka' yamanika'. Huaknopoe'eri daka' o'noknopoe'po huadaknada kagkike' ighua'da yamanika'. Kenda huadakda ogkika'po aya'tada huadakda o'neapo kenpa'ti aya'tada on'batihuapokapo. ⁹ Nama'da batia'pakhue' ka'nike', konig huasegada eapa' batia'pakhue' ka'nike', adhuea'pane'taj batia'pakonhuahuikahue' ka'nike', Moisesen hua'ataj dakhuea' tia'pakhue' ka'nike'. Kennayo dakhue'nada o'e.

¹⁰ Be'api' nama'da e'manmadika'nayo huaknopoe'eritaj ya'bapoespaka'po "Onte'ti nama'da manmadikahue' yae'. Huaknopoe'eritaj poespakahue' yae'," yana'. Batikhue' ee'nayo onte'ti "Yabatik," yana'. Batikhue' ee'nayo kentaj yaenpo ke'na onte'ti huaknopoe'eriere kupopakhue' kae'. ¹¹ Konigepo nama'da oknopoe'po Diostaj dakhuea' o'ka' i'tinopoe'.

Pabloa Titotayo'da ona'uyate.

¹² Onte Artemastaj Tíquicotapi' ijta'mona'apoy. Ekyede'te Nicópolis huakka' jakyo yatiakti', do'te yatiakti'. Ayo Nicópolis juju' huage'ok ijika'apoy. ¹³ Apolostaj kenpa'ti gobiernoen hua'a huanopogē'eri Zenastaj huakka' yabatihuapok. Kanhua'udhuahue'po kenomeytaj aypopi' huakupepi' katepi' on'pak yabayokti'. ¹⁴ Nog huaknopogē'erien katepi' aypopi' tæhue' eē'nayo huaknopogē'eri huama'buy huadak

kanigkike' kenpa'ti kan'bayokike'. Daka' yamanopogē'ika'.

Saludos o'manigta'mona'uy Diosa daka' kamagkike' ona'uyate.

¹⁵ Ayada iyo doere o'nepo saludos o'manigdikta'mona'ne. Oro'omeyen huadi'da huaknopogē'eritaj saludos yamana'. Diosa aya' opudomeytaj daka' kamagkike', ken.

FILEMÓN

Filemóntaj Pabla o'nigmadoya'uyate.

1 Do Pablo ijjeý. Cristo Jesústaj ijnigpejka'po Roma aratbuten huabakudá' jakyo ijikay. Do'hued huama'buy Timoteoere ijjeýo o'nigmadoya'ne. O'na Filemón huadi'da o'ene, oro'omeyere huadak hua'a huamanbatia'pakeri i'ene. ² Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe'eri o'nen jakyo ogkupopakika', kenomeytaere o'nigmadoya'ne. Kenpa'ti oro'omeyen huaidpo Apiataj Arquipotakon o'nigmadoya'ne. Arquipo konig Cristoen huanaba' oro'ere huadak hua'a o'manbatia'pakika'. ³ Oro'omeyen Apag Diosere Huairi Jesucristoerea opudomeytaj o'matinepahui'po mo'nopo'durugpake'po mo'nopo'noeye'po.

Huaknopoe'eritaj Filemóna di' o'maika'po Huairi Jesús-taj daka' oknopojka'ne.

⁴ Diostaj huaknopoe'eri aya'tada on Filemón di' i'-maika' kenpa'ti Huairi Jesústaj daka' iknopojka' o'tipee'uyyo Diostaj ijtiona'pakpo do'hued Diostaj dakti yona'ikay. ⁶ Huairi Jesústaj daka' iknopojka'nok aratbuta 'urua'nanada o'noknopojka' kenpa'ti Cristotaj on'eretpakpo daka' on'nigpejka'. Cristo Jesústaj o'noknopoe'po durugda o'neonhuahuika'apo kenpa'ti Diosa daka' mo'nigkika'apone kan'nopoe'po ijmanigtiona'pakikay. ⁷ Huakka' huaknopoe'eritaj di' i'maepo i'-batihuapokika'nok nogiti nogiti daka' Diostaj o'noknopoe. Kenda ijtipede'po Diostaj nogiti durugda ijjeý kenpa'ti nogiti Diosen e'kika'ta' ijpaki.

Konig do'taj oe'uyng, konigti o'nen huanaba' Onésimotaj daka' yae'ti' Pabla Filemóntaj ona'uyate.

⁸ Cristoen huata'mona'eri ijjeýo "Onésimotaj daka' yae'," ona'dik ee'pi' o'eng'a ⁹ di' i'maika'nok "E'paknayo Onésimotaj daka' yae'," ona'ne. Do Pablo ijjeý. Tone'bokerek ijjeýo Jesucristotaj huadak hua'a ijmanmadikika'po oyda huabakudá' jakyo ijikay. ¹⁰ "Onésimotaj 'urua'da yae'." Kenda huakka' ijpakpo ona'ne. Iyo huabakudá' jakyo ijjeýo Jesucristotaj do'hua e'manmadika'te oknopoe'uynok Onésimo konig do'huedsionig o'e konig ke'nen huaojonig ijnig'uynok.

¹¹ A'nenda Onésimo o'nen huanaba'a ontaj nigpeehue' e'eada oynayo ontaj kenpa'ti do'taj e'nigpeeta' o'pakika'. Oy Cristotaj huaknopoe'eri o'epo ontaj e'nigpeeta' o'pak. ¹² Onte kahue'po ijta'monay. Onésimotaj 'uruteda yaeti'. Konig do'huednopo' o'nigta'mona'nig-

taj di'nanada Onésimotaj yae'. ¹³ Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'uynok bokudame'nok huabakudá' jakyo ijjunhuay. On iyo ee'nayo do'taj o'tihuapokika'ayetnig'a iyo ehue' i'enok ontehuapa' o'nen huanaba' Onésimo do'taj be'tihuapokike' do'hua e'-pakada ¹⁴ "Katihuapoke'po me'tatoe'," onahue' o'uynok kenpa'ti kenta' i'paketpi' onte ijnigta'mona'apoy. Katepi' do'taj nigka'dik me'ene ena'ta' pakhue' o'ene. ¹⁵ Diosa o'paknok oy kenpa'ti nogok nogok onere onte'ti Onésimo o'unhuahuika'apo konigepopi' ontaj sue'da huapuugte o'bakhua'uyate. ¹⁶ O'nen huanaba' i'-taeonhuahuika'aponig'a huanaba'yo'da ehue'dik i'-taeapo. Konig o'nen huadi'nanada huama'bueykon i'-taeapo. Do'hued huama'buy konig ijtaeapo huakka' di' ijjeý. O'nanayo Onésimotaj nogiti di' yae'. Ken o'nen huanaba' i'tae nogiti di' yae'. Ken Huairi Jesucristotaj huaknopoe'eri huama'buy o'enok nogiti di' yae'.

¹⁷ Ken Jesucristotaj oro' onokteyo' oknopoe'po konig do'taj daka' be'ika'nig konigti Onésimotaj daka' yae'. ¹⁸ Ontaj a'nenda Onésimo dakhuea' eka'nayo dehuea' ee'nayopi' do'hua o'yokapone. ¹⁹ Do Pabla huaba'a o'nigmadoya'ne. Kenda Onésimo dehuea' o'epo ontaj o'yokapone. Jesucristoen huadak hua'a ontaj ona'uynok iknopoe'po Diosere i'neonhuahuika'apo. Konigepo do'taj dehuea' o'ene. Kenda on i'nopojka'nok onahue'dik o'ene. ²⁰ Ee', eg' do Huairi Jesústaj yoknopoe'po do kanopo'durugpake'po huaknopoe'eri huama'buy i'epo Onésimotaj daka' yade'ti'.

²¹ Kenda ona'nig i'nigpeepone daka' ijnopoe'po o'nigmadoya'ne. Kenpa'ti nogiti menigka' ena'nayo o'nigka'apone daka' ijnopoeý. ²² Onésimotaj ee'te kenpa'ti do'taj o'nen jakyo adkorepen huatay daka' menigkati'. Do'tehuapa' on'tiona'pakika'nok Diosa me'orokapetpi'. Ijorokpo opudomeytaj huahua'dik ijjeapetpi'.

Saludos on'manigdikta'mona'po kenpa'ti Huairi Jesucristo daka' kan'maike'po.

²³ Epafra Cristo Jesústaj oknopoenok kenpa'ti o'nigpejka'nok doere huabakudá' jakyo o'epo opudomeytaj saludos o'manigdikta'mona'. ²⁴ Marcos Aristarcoere Demasere Lucasere doere huadak hua'a on'manbatia'pakika' saludos o'manigdikta'mona'.

²⁵ Oro'omeyen Huairi Jesucristoa opudomeytaj daka' kamanike', ken.

HEBREOS

Diosa Huasi'potaj mo'mata'mona'po oro'omeytaj mon-a'uyne.

1 A'nennada oro'omey Israel aratbuten adhuea'pane' o'nuyate. Diosen huamanbatia'pakeri Israel aratbut o'nepo adhuea'pane'taj on'manbatia'pakika'po onte'ti onte'ti Diosen hua'a on'manbatia'pakika'uyate. Huamanbatia'pakeritaj Diosa o'manopoea'po nogda nogda o'manopoea'po konig e'bayorokte o'manopoea'po Diosen huata'moneria o'manopoea'po Diosen Nokirega o'manopoea'uyate. ² Oynayo kene'huaya' huame'noe o'e. Oro'omeytaj Diosen Huasi'poa Diosen hua'a Diosa o'paknok mo'nigbatia'pakuyne. Diosa o'paknok Diosen Huasi'poa aya'da o'ka'po huadari, niokpo, siokpo, puug, aratbutkon aya'da o'ka'uyate. Huasi'potaj kamatojike'po aya'da Diosa o'yokuyate. ³ Dios huakjeytone'onig o'epo 'urua'nanada o'e. Diosen Huasi'po konig Dios eyanada senognanada o'epo, konig Dios o'ika' o'manopoea'ika'. Diosen Huasi'po aya'tada o'manika'nok aya'ada niokpo siokpo puug aratbut nigpeika'dik o'ne. Teya'da o'matojika. Ken Diosen Huasi'po oro'omeyen dakhuea' e'ka' kabakkahue'po hueypa cruzte o'manigbueydepo kurudyo Diosere Dios huahuadte o'huadika'po, Diosere aya'tada o'mana'ika'.

Diosen huata'moneritaj sue'da o'pakika'. Ke'nen huasi'potanayo diganana o'pakika'.

⁴ Ke'nen Huasi'potaj Diosa diganana di' o'ika'. Diosere o'huadika'. Do'hued Huasi'po 'uru'dikda o'ika' Diosa oa'uyate. Diosen huata'moneritanayo digiti pakhue' o'e. ⁵ Do'hued Huasi'po i'enok e'bueyte oyda ijnoyhuaday. Diosen huata'moneritaj Diosa kenpa' manahue' o'uyate. Diosen Huasi'potanayo kenda ona'uyate.

Ke'nen Apag ijje. Ken do'hued Huasi'po o'e. Diosen huata'moneritaj Diosa kenpa' tia'pakhue' o'uyate. Diosen Huasi'potanayo kenda Diosa o'tia'pakuyate. ⁶ Nogok Diosen Huasi'potaj in huadariyo aratbutte e'totiakuyte

Diosen Huakkuruerisi'po huadakda o'e. 'Urunanada o'e. Kenda aya' Diosen huata'moneria kan'batia'pakike'. Diosa o'mana'uyate.

⁷ Diosen huata'moneritaj Diosa o'tia'pakpo:

Do'hued huata'moneri ida huahua'eri o'ne. Konig bapoka ida o'hua'ika'nig konigti ida on'hua'ika'. Konig ojbéd ida o'kotika'nig konigti huata'moneri huanaba' idada on'hua'ika'. Diosa oa'uy.

⁸ Diosen Huasi'potanayo o'tia'pakpo:

Konig gobierno huairia i'mata'mona'ika'apo, Dios. Huairi i'unhuahuika'po batikhue'da i'unhuahuika'apone. Gobierno huairi i'ika'po buttida i'manika'. ⁹ Huadak e'kikata' i'pakika'nig kenpa'ti huadakda i'ika'nig huakka'da i'pak. Dakhuea' e'ka' pakhue' i'ika'nig o'nakon pakhue' i'ika'. Konigepo ontaj huakka'da ijdurugpakay. O'nen huadi'taj sue'pi' durugda i'jadurugpakay. Kenda Huasi'potaj Diosa ona'uyate.

¹⁰ Onte'ti Huasi'potaj Diosa ona'po:

O'na Huairi i'ika'po, huadari i'ka'uyate. A'nennanada huakkuru huadari i'ka'uyate. Kurud huag'erikon i'ka'uyate. Puug, niokpo siokpo aya'da i'ka'uyate. ¹¹ Huadari, puug, niokpo, siokpo ehue'da o'epo. O'na do'hued Huasi'ponayo kenpa'da bueyhue' i'epo i'noeonhuahuika'apo. Huadari, puug, niokpo, siokpo o'tone'pakapo. Konig yudtaj o'tone'pak. Konigti huadari kurudyo huag'eri o'tone'pakapo. ¹² Konig yudta'tone' o'maenika'po huabo yudtaj o'bae'ika'. Konigti huadari kurudere e'tone'pakde'te o'maenapo. Huabo o'baeapo. Onnayo tone'pakhue' i'epo kenpa'da bueyhue' i'epo i'noeonhuahuika'apo. Diosa Huasi'potaj ona'po, a'nennada Apagba'te ona'uyate.

¹³ Doere da'kopen be'huad. Doere mo'manika'. Ontaj oknopogehue' huag'eri kenpa'ti dakhuea' huaka'eri konig o'nen taka' huamagkika'eri onte'ti on'taj nigpeika'dik o'neapo.

Diosen huata'moneritaj kenpa' Diosa manahue' o'e'uyning'a ke'nen Huasi'potayo'da ona'uyate. ¹⁴ Diosen huata'moneri aya'ada Diosen huanaba' o'ne. Konig nokireg o'ne. Katepi' Diosa o'paknok o'nigkika'. Cristoen huaknopog'eritaj huabatihuapokika'eri o'ne. Kan'batihuapokike'po Diosa o'mata'mona'ika'. Cristoen huaknopog'eritaj Diosa o'manopo'yarea'ika'po o'ma-noeanhuahuika'nok huaknopog'eriomeytaj Diosen huata'moneria on'batihuapokika'. Ken Diosen huata'moneria sue'da tey o'nepo, sue'da huadak o'ne. Diosen Huasi'ponayo teynanada aya'da o'matojika'po 'urunanada o'ika'.

Aya'tada kamanopo'yare'po kamanoeanhuahuika'po Diosen Huasi'poa kurudyā' mo'nighuarakuyate, mo'nigbuey'uyate, mo'nignoyhuaduyate. Konigepo batikhue'ada daka' mo'noknopojika' daka' mon'nigpejika'.

2 Cristo Diosen Huasi'po o'ēnok huaboro' huairitone' o'ēnok teyda huairitone' o'ēnok konigepo Cristoen huadak hua'a daka' pejika'dik o'ēne. Oro'omey huaknopoe'eri nogiti nogiti nigpejika'dik o'ēne. Daka' oknopojika'dik o'ēne. Huakka'da nogiti nogiti oknopojika'dik o'ēne. Jesucristotaj moknopoe'po sigda sigpi' okbatikhue' mo'ne. Kenpa'ti mo'nigpejika'po sigda sigda okbatikhue' mo'ne. Mo'deretpakpo Cristoen huadak hua'a nogiti nogiti mon'nigpejika'. ² Diosen huata'moneria Diosen buttida hua'a on'manika'uyate. Aya' aratbuta bepi' nigpeehue' o'nenok castiga o'magkika'uyate Diosa. Nigpeehue' huā'eritaj Diosa castiga ogka'dik o'ēpo o'magkika'uyate. ³ Oro'omeytaj Diosa castiga ogkahue' moke'po Diosen Huasi'po pa'ida o'nopo'ēpo mo'nigbuey'uyate. Konigepo oro'omeyen dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'ēpo, nopo'yarea'dik mo'ēpo, Diosere noeanhuahuika'dik mo'ēne. Huairi Jesucristo huakkuru kenda huadak hua'a o'mana'uyate. Nogomey on'peēdepo buttida oa' daka' on'nopo'ēpo buttida hua'a oro'omeytaj mon'a'uyne. Konigepo kenda Diosa mo'nigka'uyate, okkahuehue'dik mo'ēpo, Jesucristotaj oknopoe'po okbatikhue'dik mo'nika'. ⁴ Jesucristoa a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyate, mo'nignoyhuaduyate kurudyō Diosere o'noeonhuahuika'apo. Diosa o'pakpo o'manopoe'uyate. Kenda huadak hua'a Jesucristotaj buttida hua'a e'manopoe'at' o'pakpo Diosa 'urua'da o'kika'uyate, konig Diosayo'da ka'tepi' ka'dik o'ēpo o'ka'uyate. Kenpa'ti buttida hua'a o'ē kan'manopoe'po Diosa dakhue'taj o'bayarea'uyate. E'bueytakon o'manoyhuadū'uyate. Kenpa'ti buttida hua'a o'ē kan'manopoe'po, Diosa o'pakpo huaknopoe'eritaj o'manopo'tōepo Diosen Nokiregā o'manopo'tōe'uyate. Konigepo ken huadak hua'a buttida hua'a o'ēa' oro'omey huaknopoe'eri o'nopo'ēne. Konigepo kenda Diosa mo'nigka'po, huadak hua'ataj okkahuehue'dik oro'omey o'ēpo, huakka' bo'pakpo Huairi Jesucristotaj moknopoe'po mon'nigpejika'.

Diosen Huasi'po kurudyō o'jika'po nogok huabokerek Diosa o'si'poka'uyate Jesús.

⁵ Nogok monig o'ēapo o'nona'apoy. Huabokerek konig huairia aya'tada on'mana'ika'apo. In huadariyo Diosen huata'monerinayo konig huairia manahue' o'neapo. ⁶ Huabokereka aya'tada on'mana'apo, konig huairia aya'tada on'mana'apo. Kenda Apagba'te Davida Diostaj ona'po:

Oro'omey aratbut suhuigda ee'pi' konig ehue'da ee'pi' oro'taj Dios mo'tinopojika'po, bo'tihuapokika'ne. Oro'omeynayo bueydik ee'pi' oro'omeytaj mo'timepu'kepo 'urua'da mogkika'ne. ⁷ Sue'da huabayok

o'nuhuahuika'te huabokereka toteda huadariyo o'nedepo, kenoka' Diosen huata'monerinayo bueyhue'dik o'neapo, kurudyō Diosere o'nika'. Nogok aratbuttaj 'urua'da mogka'apo, Diosa. Aratbut Diosere 'urunanada o'neonhuahuika'apo. ⁸ O'na Dios i'paknok aratbut huairi o'neapo. Aya'tada on'mana'apo. Diostaj Davida ona'uyate. Diosbate ona'uyate. Dapita' aya'ada nigpejika'dik o'neapo. Huabokerektaj aya'ada manigpejika'dik o'neapo. Oynayo huabokerektaj aya'ada nigpejika'hued o'ne. ⁹ Sue'da huabayoktemon huabokerek Diosa o'si'poe'uyate. Kuruderi e'ēa'da aratbutada Jesús o'si'poe'uyate. Diosa o'paknok sue'da huabayoktemon huasō'da Jesús o'noikame'po kenoka' sue'pi' huairimon o'nuhuahua'po Diosen huata'monerinayo teymon o'nuyate. Apag Dios aya' aratbuttaj di' mo'maepo mo'matinepahui'po Diosa o'paknok Jesús pa'ida o'nopo'ēpo aya'tada aratbuttaj o'manigbuey'uyate. Konigepo konig 'urunanada Huairi Diosa Jesustaj kurudyō o'tobehuikpo Diosyo o'tobehuikuyate. 'Urunanada Dios Huairi o'ēa'.

¹⁰ Diosa aya'da o'ka'uyate. Aya'ada Diostehuapa' o'ni-gunhuahuika'apo. Aya'tada Diosa o'matōeon-huahuika'po. Huakka' aratbuttaj kamanopo'yare'po Jesús pa'ida nignopo'ēdik o'ēapo, Diosa o'nopo'ēuyate. Konigepo Jesús aya'tada pa'ida o'manignopo'ēdepo aya' Diosa ena' o'ka'depo o'kuhuituy. Konigepo Jesús huakkurueri huamanopo'yarea'eri huakka'tada dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'nok Diosensi'po o'nepo Diosere on'noeonhuahuika'apo. ¹¹ Oro'omeyen Huairi Jesucristoa pa'ida o'manignopo'ēpo o'manigbuey'uyapo oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'ne. Kenpa'ti huadak e'kika' bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti Diostayo'da e'nigpejikataj bo'tihuapokika'ne. Konigepo "Do'hued huama'buy mo'ta'ene." "Do'hued huaidpo mo'ta'ene." Huairi Jesucristoa birahue'ada ona'dik mo'ēne. ¹² Diosba'te Jesucristoa oa'po:

Ontaj Dios do'hued huama'buytaj ijbaknopoe'apoy. Huaknopoe'eri egkupopakke do'hued huama'buyere o'batadi'keapoy. Dios 'uruda o'ē o'batadi'keapoy. Jesucristoa ona'uyate.

¹³ Kenpa'ti oa'po:

Diostaj daka' yoknopoe'y. Jesucristoa huama'buyere oa'.

Onte'ti oa'po:

Diosensi'po huaknopoe'eri kamato'epo Diosa me'bayokuyne. Ijmatojika'po huama'buyere ijje'y. Jesucristoa oa'uyate.

Ken "Huaknopoe'eri do'hued huama'buy me'ta'ene." Jesús birahue'ada ona'dik mo'ēne. O'nopo'ēne.

¹⁴ Oro'omey huaknopoe'eri Diosensi'poda huaenere mimiere o'tōene. Jesús konigti huasō'da o'ēpo huaenere mimiere o'tōuyate. A'manigbueyya'po huasō'da o'si'poe'uyate. Jesús o'manigbuey'uyapo huabueyada toto' huabatarakeritaj ogka'nok onte'ti barakhue'dik o'ēapo. ¹⁵ Be'api' aratbut e'bueytaj o'nokme'pukonhuahuika'. Jesús o'manigbuey'uynok aya'ada e'bueytaj okme'pukhue'dik o'neapo. Abrahamkudaken huayayo huaknopoe'eriomeyā e'bueytaj ok-

me'pukhue'dik o'neapo. Abrahamen huayayo huanopog'eriomeytaj dakhuea' e'ka' kamanopo'yare'po Jesucristo kurudyá' o'tiakuyate. Diosen huata'monertaj kabatihuapoke'po Jesucristo tiakhue' o'uyate.

¹⁷ Abrahamen huayayo Israel aratbut o'nika'po Jesús kon Israel aratbuten 'uru sacerdote huanigtiona'pakika'eri a'eayá'po konigsot'i o'uyate. Konig Diostaj 'uru'rua'da huanigpejika'eri sacerdote huairi o'ea'uyate. Konig aratbuttaj 'uru'rua'da huamatinepahui'eri sacerdote huairi o'ea'uyate. Kenpa'ti aratbuten dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesús konigti Israel aratbut e'dik o'uyate. ¹⁸ Diostaj nigpeehue' yae' toto'a nama'da ena'ed Jesús pai'da o'nopog'uyate. Diostaj Jesús a o'nigpejika'uyate. Konigepo oy aya' oro'omeytaj huadak e'kika' tihuapokdik mo'ika'ne. "Dakhuea' yaka'. Diostaj oknopog'ehue' yae'. Nigpeehue' yae'." Toto'a oro'omeytaj nama'da ena'te Jesús a dakhuea' kahue' ka'ne'po bo'tihuapokapone. Onte'ti Diostaj nigpe'e'dik o'ea'pone.

Jesús 'urunanada o'e. Huakhuairi o'e. Diosa Jesús taj huakka'da o'pakika'. Moisés nayo sue'da huairi o'uyate. Moisés taj sue'da o'pak Diosa.

3 Kurudyá' Apag Diosa Jesucristotaj mo'nigta'mona'uyate. Jesús oro'omeyen sacerdote huairi huanigtiona'pakika'eritaj mo'nigta'mona'uyate. Kenda mo'nopog'epo Jesús taj daka' yanoknopojika', egomey. Opudomeytaj Diosa mo'baktie'ea'uynok Diosenyo'da mo'ika'po Diostajyo'da mo'nigpejika'. ² Jesús Diostaj daka' o'nigpejika'uyate. Konig Diosen huanigtiona'pakika'eri huairi Diosa oktie'ea'uyatenok Diostaj o'nigpejika'uyate Jesús a. Moisés kon Diostaj o'nigpejika'po Diosen aratbuttaj daka' o'manmadikika'uyate. ³ Apag Diosa aya'tada o'ka'uyate. Jesucristoerea aya'tada o'ka'uyate. Jesús nayo 'urunanada o'e. Diosen aya'tada o'ka'uyate. Huakhuairida o'e. 'Urunanada o'e, tia'pakdik o'ika'ne. Moisés nayo sue'da huairi o'uyate oknopojika'ne. Jesús en huaknopog'eritaj Jesús a dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'ika'po aratbut Diosen-si'po o'kika'. Moisés nayo aratbutda o'epo Diosen huanaba'da o'uyate. ⁵ Moisés Diosen huanaba' o'uyate. Diosen aratbuttaj daka' o'mana'ika'uyate. Kenda Diosa aratbuttaj ya'manapet Moisés a o'mana'ika'uyate. ⁶ Jesucristonayo Diosen Huasi'po o'epo aya'tada Diosen aratbuttaj huamatog'eri o'epo, daka' o'manika'. Oro'omey hueretda Diosen-si'po o'epo daka' Jesucristotaj oknopojika'po oknopog'ebatikhue'da oknopojika'ne. Diosyo kurudyó ahuay' o'nopog'epo o'durugpaki.

Diosen aratbut Diostaj daka' e'noknopojika'nayo akma'pie'onhuahuaya'po Diosenbayo kuddik o'neapo. Diosa o'mana'uyate.

⁷ In Apagba'te Diosen Nokirega oa'po: Oyda Diostaj daka' yan'pejika'. ⁸ A'nenda sue'da aratbut e'ika'yo judío aratbuta onte'ti e'nigpejkata' pakhue' o'nuyate. Huanopoya'da Diostaj pakhue' o'nuyate. Diosa castiga ogkahue' mo'ea'pone nama'da on'nopog'uyate. Konig ogkika'uynig kahue' yanika'.

⁹ Huadaribatone'yo aratbut bahue'yo cuarenta huabayok e'unhuahuika'te opudomeyen adhuea'pane' o'nunhuahuika'uyate. Kenomeytaj ijbatohua'ika'uy. Ijbatihuapokika'uy. Aypo ijbayokonhuahuika'uy. Kenda ijkadhuahuika'uy adhuea'pane' nama'da en'tiahuayonhuahuika'uyp'i do'taj nigpeehue' o'nunhuahuika'uyate. Diosa castiga ogkahue' mo'ea'pet nama'da on'nopojika'po dakhuea' mogkika'uyate. ¹⁰ Konigepo adhuea'pane'taj digá'da ijbahuadiay'uy. Kenomeytaj "Nama'da mo'nopojika'ne. Do'taj oknopog'ehue' mo'unhuahuika'ne. Do'taj e'nigpeeta' pakhue' mo'ika'ne." A'nennada ijmana'uy. ¹¹ "Doere akma'pie'unhuahuikaya'po do'hued huadaribayo bakudhue' ya'neapet." Opudomeyen adhuea'pane'taj ijbahuadiay'po buttida ijjay ijmana'uy. Apagba'te Diosen Nokirega oa'uyate.

¹² Keyoj keyoj, egomey pogomey. Huanopoda dakhuea' nopog'ehue' yanika'. Dios o'noika'. Diostaj mo'knopog'epo batikhue'da yanika'. Daka' yanoknopoeonhuahuika'. ¹³ Aya'me'noeda huayahuaya yan'maboroay. "Dios huadakda o'enok daka' yanoknopojika'. Huadaka'da yag'kika'po yan'nigpeonhuahuika'." Huayahuaya yan'maboroayikati'. Be'api' dakhuea' kahue' ka'ne'. Be'api' o'noknopojika'nig okbatikhue' ka'ne'. Huayahuaya daka' yan'maboroayikati'. ¹⁴ Jesucristotaj huakkurudamon' oknopog'eyupo daka' oknopojika'uy. Kene'huayá' huame'noete Jesucristotaj daka' oknopoeonhuahuika'po Jesucristoere durugda o'noonhuahuika'apoy.

¹⁵ Ken Apagba' oa'po:

Oyda Diostaj yan'pee'. "Ontaj nigpeehue' ijjeapoy, Dios." Onahue' yanika'. "Diostaj oknopog'ehue' ijjeapoy." Huanopoya' nopog'ehue' yanika'. Opudomeyen adhuea'pane' Israel aratbutda o'nepo do'taj Diostaj mo'knopog'ebatikuyate. Onte'ti onte'ti adhuea'pane' do'taj Diostaj nigpeehue' o'nika'po dakhue' ogkika'uyate. Konig kenomey ogkika'uynig konigti kikhue' yanika'. Diosa oa'uyate.

¹⁶ Huakka'ada adhuea'pane'a nama'da Diostaj on'pee'uyate. O'noknopog'ebatikuyate. Diostaj nigpeehue' o'nika'uyate. Israel aratbut o'nuyate. A'nenda Egipto huadaribayo Egipto aratbuten huanaba' o'nika'uyate. Pai'nanada o'nika'uyate. Moisés a Diostaj o'nigpeepo o'makmatog'okuyate. Aya'tada o'bakbatohua'uyate. ¹⁷ Kenomey Israel aratbut cuarenta huabayok huadaribayo ohueybahue'yo o'neonhuahuika'po, Diostaj nigpeehue' o'neonhuahuika'po, dakhuea' ogkadhuahuika'uynok Diosa cuarenta huabayok o'bahuadiayika'po kenomey Israel aratbuttaj o'bahuadiayika'uynok huadariba serenyá'da on'mabuey'uyate. ¹⁸ Huanigpeehue' huajika'eritaj "Do'hued huadaribayo Canán huadaribayo bahuahue' mo'ikapone." Diosa buttida ijjay o'mana'uyate. Konigepo huadariba serenyá'da on'mabuey'uyate. ¹⁹ Israel aratbut Diostaj oknopog'ehue' o'nika'uypo Canán huadaribayo huahue'dik o'nuyate. Canányo akma'pie'unhuahuikaya'po huahue'dik o'nuyate.

4 Ken "Do'hued aratbut do'taj huaknopogē'eri o'nepo doere o'nokma'piē'anhuahuika'apone. Doere on'noeonhuahuika'apone." Diosa mona'uyunig oytion konigti mona'ne. Sue'da huaknopogē'eri'pi' nama'da yagka'apetpi' Diostaj o'noknopogē'batikapetpi' Diosyo huahue' o'neapo. Oro'omey aya'ada Diosere akma'piē'unhuahuikaya'po kenpa'ti a'noeonhuahuikaya'po 'urua'da mo'noknopojika'. Daka' mon'nigpejika'. Oknopojika'po okbatikhue'dik mo'ne. ² Huadak hua'a Diosere kurudyō mo'noeonhuahuika'apone. Durugda mo'eonhuahuika'apone. Oro'omeytakon Diosa mona'uyne. Israel aratbutnayo huadak hua'ataj e'pēēada nigpēēhue' o'nika'uyate. Konigepo on'mabueypo Diosenbayo Canáno huahue' o'nuyate. ³ Oro'omey huaknopogē'eri kurudyō Diosere durugda o'eonhuahuika'apoy. Adhuea'pane'nayo oknopogēhue' o'nepo Diosyo huahue'dik o'neapo.

Do'hued huadaribayo Canán huadaribayo doere jakmapie'onhuahuikaya'po huahue' mo'ika'apone. Buttida ijjay. Diosa o'bahuadiaypo o'mana'uyate. Adhuea'pane' oknopogēhue' huāē'eritaj o'mana'uyate. Diosanayo a'nennada aya'da o'ka'uydepo huadari kurudere o'ka'uydepo onte'ti kahue' o'epo durugnanada okmapie'onhuahua'uyate.

Aya'da o'ka'depo siete huame'noete okmapie'uyate. Diosba'a oa'po, kenpa'ti nogkorepen doere okmapie'onhuahuikahue' o'neapo. Diosa oa'uyate. Israel adhuea'pane' a'nennada Diosen huadak hua'a on'pēēnig'a, nogok nogok on'pēēbatikpo nigpēēhue' o'nika'uyate. Konigepo Diosere okmapie'uyate. Oro'omeytanayo kenpa'ti nogomeytanayo Diosere ekmapionhuahuika'ta' Diosa o'pak. ⁷ Konigepo, oyme'noete men'pēēde': Oyme'noete men'nigpēē', ekmapionhuahuikata' ijpaki. Diosa oro'taj mona'ne:

Oyme'noe Diosen hua'ataj e'pēē'nayo "Diostaj nigpēēhue' ijjēapoy. Diostaj oknopogēhue' ijjēapoy," huanopoda ahue' yane'.

Nogok huakka' huabayok o'pokonhuahuika'po Davida Apagba'te oa'uyate. ⁸ Josué a'nennada o'epo David si'poēhued o'uy. Huairi o'epo Israel aratbuttaj Diosenbayo Canánbayo o'batohua'uyunig'a Israel aratbut Diostaj nigpēēhue' o'nika'po okmapionhuahuahue' o'nuyate. Konigepo "nogok doere do'hued aratbut durugteda o'nokmapionhuahuika'apo." Diosa nogomeytaj o'mana'uyate. ⁹ Konigepo Diosere Diosen aratbut durugteda o'nokmapionhuahuika'apo. ¹⁰ Diosa aya'da o'ka'depo durugteda okmapieonhuahuika'. Konigti Diostaj huaknopogē'eri on'nigpēēpo Diosen ogkika'depo Diosere durugteda o'nokma'piunhuahuika'apo.

¹¹ Konigepo Diosere durugteda akmapionhuahuikaya'po huakka' mo'deretpakpo Diosenba'taj daka' mo'noknopojika'po mon'nigpeonhuahuika'. Batikhue'da daka' mon'nigpeonhuahuika'. Konig Israel aratbut oknopogēhue' o'nika'uyunig konigti kikahue' mo'ne.

¹² Dios teynanada o'epo o'noika'po Diosen hua'akon teynanada o'epo manoeanhuahuika'dik o'ē. Oy Diosa ighua'da mona'nok nigpejika'dik mo'ne. Diosen hua'a

konig siro igku'etnanada o'epo oktegdik mo'ene. Diosen hua'a konig siro igku'etnanada huanopoya'da a'dik mo'ika'po nama'da e'nopogē'nayo Diosen hua'a mo'nopogē'ika'ne. Nama'da e'eretpaknayo mo'nopogē'ika'ne. ¹³ Diosere durugda a'noeonhuahuikaya'po Diostaj mo'deretpakika' mon'nigpejika' Diostaj engaña ka'dik o'ey, nopogēhue' mo'nika'. Oro'omey huanopoya'da o'nopojika'nig aya'da Diosa moknokotika'ne. Oro'omey katetapi' e'eretpaknayopi' Diosa moknopogēne. Diosa huamanoea'eri o'epo aya'da o'nopojika'. Konigepo Diostaj mo'deretpakpo daka' mon'nigpejika'.

Sacerdote Huairitone' Huamanigtiona'pakika'eri Jesús o'ē.

¹⁴ Jesús Diosen Huasi'po o'ē. Oro'omeyen sacerdote huairitone' huamanigtiona'pakika'eri Jesús o'ē. Huairitone' oro'omeyen o'ē. Diosyo o'hua'uyate. Diosere o'ika'. Konigepo Jesústaj daka' mo'noknopojika'. Batikhue'ada 'urua'da mo'noknopojika'. ¹⁵ Oro'omey huasō o'epo dakhue' e'dik o'ene. Kenpa'ti dakhuea' ka'dik o'ene. Jesús oro'omeyen sacerdote huairitone' konigti huasō o'epo toto'a dakhuea' yaka' enika'tada dakhuea' kahue' o'ika'uyate. Konigepo Jesús oro'omeytaj mo'tinepahuika'po dakhuea' kikahue' ka'nike'po bo'tihuapokika'ne. ¹⁶ Jesús a mo'tinepahuika'nok kenpa'ti e'tihuapokta' bo'pakika'nok me'pukhue' mo'nepo Dios Huairitaj daka' mon'tiona'pakika'. Oro'taj mo'tinepahui'po oro' e'tiona'pakte Diosa bo'tihuapokapone.

5 Aya'da sacerdote huairi huamanigtiona'pakeritaj Diosa o'baktie'ea'ika'uyate. Huabokerektayo' o'baktie'ea'uyate. Aratbuttaj kan'manigtiona'pake'po o'baktie'ea'uyate. Kenpa'ti aratbuten dakhuea' e'ka' castiga magkahue' kamae'po 'uhua kan'nigbatiarakike'po sacerdote huairitaj Diosa o'baktie'ea'ika'uyate. ² Konig aratbut dakhuea' ogkika' sacerdote kenpa'ti dakhuea' kika'dik o'nika'uy. Konigepo nopogēhue' dakhuea' huaka'eritaj 'uhua nigbatiarakika'dik o'nika'uy. ³ Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa castiga magkahue' kamae'po 'uhuatat manigbatiarakika'dik o'nika'uyate. Sacerdote kenpa'ti dakhuea' ogkika'po huata'da dakhuea' e'ka' 'uhuatat nigarakdik o'nika'uyate.

⁴ Be'api' sacerdote huairi e'yahueta' e'pakada yahuehue'dik o'ne. Diosa ektie'ea'nayo sacerdote huairi e'dik o'nika'. Aarón Israel aratbuten huakkuruda sacerdote huairi o'uyate. Konigti Diosa Aaróntaj oktie'ea'uyate. ⁵ Kenpa'ti Jesucristo huata'da e'pakada sacerdote huairi yahuehue'da o'uyate. Diosa o'pakpo Jesucristo sacerdote huairi oktie'ea'uyate.

Do'hued Huasi'po i'ene. Oyda ijnoyhuada'po. Doere Huairitone' o'yahueapone.

Diosa Huasi'potaj ona'uyate. ⁶ Nogyō Apagba'te, A'nennada Melquisedec huairi o'uyate. Diosa sacerdote o'yahuea'uyunok Melquisedec Diosen sacerdote o'eonhuahuika'. Ontaj konigti sacerdote kaē'po oktie'ea'ne. Sacerdote i'eonhuahuika'apo, sion.

Diosa Huasi'potaj ona'uyate. Apagba'te ona'uyate. ⁷ Jesucristo indariyo o'noika'po Diostaj o'tiona'pakpo, "Pai'da i'nopo'epo bueyhue'dik yaeti', sion. Do'taj e'paknayo menati', Dios. Do konig ijpaknignayo kahue' iijeapoy. Konig on i'paknig ijka'apoy, pag." Jesusa 'utta'da o'okoypo o'tiona'pakuyate. Huakka'da o'huikpo o'tiona'pakuyate. Diostaj o'nigpejika'nok Diosa Jesustaj o'pe'e'uyate. ⁸ Hueretda Diosen Huasi'po e'e'ada pai'nana o'no'epo nogiti nogiti Diostaj o'nigpejika'uyate. ⁹ Diostaj aya'da o'nigpejika'depo kurudy o'hua'depo huanigpejika'erien dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'yahuepo o'eonhuahuika'apo. Huanigpejika'eritaj o'manopo'yatika'apo. ¹⁰ Huamanopo'yarea'eri o'enk Jesus sacerdote huairi ka'e'po oktie'ea'uyate Diosa. Konig Melquisedec Diosen sacerdote huairi huamanigtiona'pakika'eri o'eonhuahuika'uynig. Jesucristo sacerdote huamanigtiona'pakika'eri huairi konigti o'eonhuahuika'apo.

Jesucristotaj eknopoebatiknayo pai'da mo'eapone.

¹¹ Jesucristo Diostaj huamanigtiona'pakika'eri konig o'jika' huakka' e'manmadika'ta' ijpaknig'a opudomeynayo ijhue'ta'nada mo'nopoenka'nok daka'nana manmadika'dik ijje. ¹² A'nennada huaboa'da mo'nopo'koreapo Jesucristotaj moknopoe'uyate. Huakka' huabayok Jesusen huadak hua'a mo'peunhuahua'de'uynig'a sigdamon mo'nopoe'ene. Konig huamanmadika'eri e'dik e'e'ada ehue' mo'ene. Sigdamon mo'nopoe'ene. Opudomeytaj konig huakkuru Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika' onte'ti manmadika'dik o'ey. Nog Diosen 'urua'da e'manmadika' oknopoekahue'dik mo'ene. Opudomey konig yobed huaknopoe'eri mo'ene. Yobed aypo bapohue'dik o'jika'. On'hueyo'da on'minogika'. Opudomey konig yobed huaminogonhuahuika'eri mo'ene. On'hue konig Jesucristoen huadak hua'a huakkuru huamanmadika' o'e. Kenyo'da moknopoe'dene. Sigda moknopoe'dene. Konig yobedonig huaknopoe'eri mo'jika'. Nogda nogda Cristoen huamanmadika' nopoe'hue' mo'ene. Huadakda e'kika' nopoe'hue' mo'ene. ¹⁴ Aratbut og'kere'kdepo aypo kenpa'ti huaen on'bapika'. Konigti Cristotaj huaknopoe'eri nogiti nogiti eknopojika'nayo, nogiti nogiti huadak e'kika'nayo, kenpa'ti nogiti nogiti dakhuea' kikhue' ee'nayo nogiti nogiti huadak huamanmadika' daka' nopoenka'dik o'nika'apo.

6 Konigepo Jesucristotaj nogiti nogiti e'manmadika'ta' on'tipakne. Opudomey nogiti nogiti eknopoe'ata' on'tipakne. Nogiti nogiti Diostaj e'nigpejika'ta' on'tipakne. Huakkuruda e'manmadika' mo'nopoe'depo, "Dakhuea' e'kika'taj Diostaj nopo'korea'dik mo'ene." "Jesustaj oknopoika'dik mo'ene." Kenda moknopoe'denok onte'ti manmadikahue'dik o'neapone. ² Kenpa'ti "Jesucristotaj moknopoe'depo batiza ogka'dik mo'ene." "Huaknopoe'erien huairi ka'e'po yan'tibata'tepo yan'tiona'pak." "Nogok aya' e'bueyte Diosa o'manoyhuada'apo." "Dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magkadhuahuika'apo." Kenda e'manmadika' moknopoe'denok onte'ti konigti man-

madikahue'dik o'neapone. ³ Konigepo Jesucristoen huadak hua'a nogiti nogiti e'manmadika'ta' o'pakne. Opudomey nogiti nogiti Jesucristotaj e'nigoknopoe'ta' on'tipakne. Kenpa'ti opudomeya nogiti nogiti e'nigpejika'ta' on'tipakne.

⁴ Be'omeyapi' Jesucristoen huadak hua'a daka' o'no'knopoe'epo durugteda o'noknopoekadhuahua'depo, kenpa'ti Diosen Nokirega' o'manopo'toeonhuahua'depo, Diosen buttida hua'a 'uruda o'e o'noknopounhuahuika'depo, kenpa'ti konig Dios teyda o'epo 'urua'nana o'kadhuahuika'nigtaj o'noknopoekadhuahuika'depo, nogokpi' Diosen hua'a kenpa'da e'enayo onte'ti menpa' nopo'korehue'dik o'neapo. Jesucristotaj kenpa'da eknopoebatiknayo konigti Diosen Huasi'potaj onte'ti cruzte o'darak. Diosen hua'a kenpa'da eknopoebatiknayo Diosen huasi'potaj tierikdik ya'neapet. Aya'ada on'tiahuayo yan'tierikapetpi'. Kenpa' onte'ti menpa' nopo'korehue'dik o'neapo.

⁷ Diosen 'uruda huaknopoe'eri o'nenig konigti ijbatiapakapoy. Konig dakdarionig o'ne. Nogok nogok ehui' sorokyo o'hu'ekud. Huadakhua'da o'tipakboa'po, Diosa 'urua'da mo'nigtipakboa'ne. Konigti 'uruda huaknopoe'eritaj Diosa o'batihuapokika'nok 'urua'da ogkika'. ⁸ Diosen hua'a kenpa'da eknopoebatiknayo konig o'ne ijbatiapakapoy. Konig dakhue'darionig o'ne. Nogok nogok dakhue'dariya' e'pidbada o'tipakboika'. Huadari huatoe'eria o'mahuigapo. Konigti Diosen hua'a huaknopoebatikeritaj castiga o'magka'apo. Konigepo Diosen hua'a oknopoebatikhue'ada daka' yan'nigpeonhuahuika'.

Diosere mo'noeonhuahuika'apone Diosa buttida mon'aynok daka' mo'noknopounhuahuika'.

⁹ Huiyokdika' edapi' opudomeytaj Diosa 'urua'da mo'manopo'yarea'nok nogiti nogiti huadakda bo'kika'apone, daka' ijnopoe'y, huadi'da egomey pogomey. ¹⁰ Diostaj daka' moknopoe'epo Cristotaj huaknopoe'eri huama'buytaj 'uruda okbatikhue'da bo'tihuapokikame'ne. Di' mo'epo bo'tihuapokikame'ne. Nogiti nogiti bo'tihuapokikame'ne. Diosa kenda okkahuehue'dik mo'eapone. Dios buttida huanopoe'eri o'epo huadak bo'kika'nok okkahuehue'dik mo'eapone.

¹¹ Opudomey bo'eretpakpo 'urua'da bo'kadhuahuika'depo, Diosen bo'kadhuahuika'depo, Jesucristo onte'ti e'tiakde'te konigti bo'eretpakpo Diosen aratbuttaj di' mo'epo yan'batihuapokika'. Ken konig e'kika'nayo Diosere durugda mo'noeonhuahuika'apo. ¹² Jesustaj oknopoe'epo tinosikhue' mo'nepo, oknopoe'epo sigda sigda okbatikhue' mo'ne. E'peeta' pakhue' ihuey nopoe'hue' yane'. Huakka'mon a'neneri aratbuta Diostaj 'urua'da o'noknopoekadhuahuika'po daka' on'nigonhuahuika'uy. Diosere on'noeonhuahuika'apo. Konigti ya'g'kika'. 'Urua'da yanoknopoekadhuahuika'. Daka' yan'nigonhuahuika'. Kenda ijpakpo o'nona'ne.

¹³ "Ontaj huakka' o'tihuapokapone. Huasi'po kenpa'ti huakka' huayayo o'bayokapone. Buttida ijje. Dios ijje'po da ahue'dik ijje." Abrahamtaj ona'uyate. ¹⁵ Ken

Abraham Diostaj oknopōepo o'nigonhuahua' depo huasi'po huayayokon o'matōē'uyate. ¹⁶ "Buttida ijay Diosa me'pēene." Judío aratbuta ena'nayo e'maboy batikdik o'ne. Buttida oa' aya'ada on'nopōē. Da ea'nayo Diosa castiga megka'apet on'nopōē. ¹⁷ "Diosere durugnanada mo'noeonhuahuika'apone." Israel adhuea'pane' huanigpejika'eritaj kenpa'ti aya' huaknopōē'eritaj Diosa o'mana'uyate. Kenda Diosa o'mana'uyate, dapi'ta' o'ka'apo. Nogpa'da kahue' o'ēapo. Kenpa'ti nogpa'da manahue' o'ēapo. Kenda oro'omey huaknopōē'eri daka' aknopōēya'po "Dios ijje'po da ahue'dik ijikay." Diosa mona'uyate. ¹⁸ "Diosere durugnanada mo'noeonhuahuika'apone." Diosa kenda mona'uyate. Kenpa'ti "Dios ijje'po da ahue' ijikay." Diosa kendakon mona'uyate. Kenpa'ti Diosa nama'da ahue'dik o'jka'nok oro'omey oknopōepo o'nopo'durugpakika'ne. Jesucristoa oro'omeytaj bokkahuea'nok daka' oknopōjka'ne. Kenpa'ti Jesucristo oro'omeytaj mo'nopo'yarea'dene oknopōedene. Diosen buttida hua'a batikhue'da o'ēapo oknopōene. Diosere durugnanada o'noeonhuahuika'apone daka' oknopōjka'ne. ¹⁹ Diosere durugda o'noeonhuahuika'apone. Okbatikhue'da oknopōene. Diosere kurudyō konig oro'omeyen huamanigtiona'pakeri huakkuruda Jesús o'behuikuyate. Daka' oknopōene. Oro'omeyتهuapa' mo'nigbehuikuyate. Kurudyō Diosere Sacerdote Huairi o'ēdepo mo'nigbehuikdepo o'eonhuahuika'apo. Konig Melquisedec Sacerdote Huairi o'eonhuahuika'uyatenig Jesucristo konigti Sacerdote Huairi huamanigtiona'pakika'eri mo'nigonhuahuika'apone.

Melquisedec konig sacerdote huairi huamanigtiona'pakika'eri o'eonhuahuika'uyate. Jesús konigti sacerdote huairi o'eonhuahuika'apo.

7 A'nennada Melquisedec Salem huakka' jak huairi o'uyate. Teyda Diosen sacerdote Melquisedec huamanigtiona'pakika'eri o'eonhuahuika'uyate. Kenoka' cinco huakka' jak huairitaj Abrahamomeya huayakhue' on'magka'uyate Abraham e'kumejde'te Melquisedeca Abrahamtaj o'dejpakpo Diosa Abrahamtaj daka' me'tojke'po o'nigtiona'pakuyate. ² Abrahamomey cinco huakka' jak huairitaj huayakhue' on'magka'po huairien en'tamae' huakka'tada on'bakbatiparatpo on'batotiakuyate. Melquisedec Diosen sacerdote o'ēnok Melquisedectaj sue'da huakka' o'yokuyate. Konig diezkupoa' o'posakposakpo Melquisedectaj nogkupotida o'yokuyate. Melquisedecdika'uruda huakika'eri huairi o'ē. Kenpa'ti Melquisedec Salem huakka' jak huairi o'ēpo huamanoeya'eri huairi o'uyate. ³ Melquisedecen huaojdik nopōēhue' o'ene. Huayē'dik nopōēhue' o'ene. Adhuea'pane'endik nopōēhue' o'ene. Kenok osi'poē'uyate nopōēhue' o'ene. Kenok o'buey'uyate nopōēhue' o'ene. Cristo Diosen Huasi'po o'ēpo o'manigtiona'pakonhuahuika'apo konigti Melquisedec o'noeonhuahuika'po o'manigtiona'pakonhuahuika'apo.

⁴ Melquisedec huairitone' o'uyate, yanoknopōē'. Abraham oro'omeyen adhuea'pane' cinco huakka' jak

huairitaj huayakhue' on'magka'po o'bakbatiparatpo Melquisedectaj sue'da huakka'mon o'yokuyate. Konig diezkupoa' o'posakposakpo nogkupotida o'yokuyate. Melquisedectaj o'yokuyate. Konigepo Melquisedec huakhuairi o'jka'uyunig o'nopōene. ⁵ Abrahamen huayayo huakka'nada o'nepo sue'da huayayo Leví aratbut o'ne. Sue'da Leví huāē'eri sacerdote o'nepo Diostaj on'manigtiona'pakika'. Moisés Diosen hua'a o'mana'nok aratbut on'baa'po on'baika' konig diezkupoa' o'posaka'po nogkupotida Leví huāē'eri sacerdotetaj bayokdik o'nika'. Aratbut Abrahamen huayayo eē'pi' Leví huāē'eri sacerdotetaj bayokdiktion o'nika'.

⁶ Melquisedec Levien huayayo ehue' eē'pi' Abrahamen diezkupoa' on'posakposakpo nogkupotida Melquisedeca o'bae'uyate. Melquisedec huairitone' o'ēpo "Abrahamtaj daka' yatihuapokika'. Daka' yakika', Dios." Diostaj o'nigtiona'pakuyate. Abrahamtaj daka' o'ka'nok Melquisedec huaboro' huairi o'jka'uyunig o'nopōene. Abraham sue'da huairi o'jka'uy o'nopōene. Abrahamtaj "O'nen huayayo huakka'da o'nitakapo." Diosa ona'uyate. ⁸ Abrahamen huayayo Leví aratbut sacerdote o'nepo sue'damon on'bae'ika'. Leví aratbut bueydik o'nepo sue'damon on'bae'ika'. Melquisedecnayo bueyhue'dik o'ēpo o'noeonhuahuika'apo. ⁹ Leví huāē'eri sacerdote o'nepo sue'damon on'bae'ika'nig'a Abrahamen huayayo Leví si'poēhued e'ēada Abrahamere Melquisedectaj huakka'mon o'yokuyate. Konigepo Melquisedec huaboro' huairi o'jka'uyunig o'nopōene. Abrahamnayo sue'da huairi o'uyatenig o'nopōene.

¹¹ Abrahamen huayayo sue'da Leví huāē'eri o'nepo, Aarón Leví aratbut kenpa'ti o'ēpo huakkuru Levíeri sacerdote huairi o'uyate. Aarónen huayayo nogok nogok sacerdote huamanigtiona'pakeri o'nepo Moisésenba' Diosen hua'a Israel aratbuttaj on'mana'ika'nig'a 'urunopo'da kahue'dik o'nika'uyate. Nopo'yareahue'dik o'nika'uyate. Konigepo Diosa nog sacerdote konig Melquisedec ta'mona'dik o'uyate. Jesucristotaj o'ta'mona'uyate. ¹² Leví huāē'eri sacerdote huamanigtiona'pakeri o'nika'po Moisésenba' on'mana'ika'uyate. Nog huabokerek Leví huāē'eri ehue' e'huāē'taj sacerdote o'yahuea'depo Diosa nog hua'ada mana'dik o'uy. ¹³ Jesucristo Leví huāē'eri ehue' e'jka'pi' sacerdote kayahue'po Diosa o'ta'mona'uyate. Jesús nog aratbut o'ēpo Judá aratbut o'ēpo Judáeri sacerdote ehue' o'nika'uyate. ¹⁴ Oro'omeyen Huairi Jesucristo Judá aratbut o'uyate. Daka' o'nopōene. Judá aratbut sacerdote o'nika'. Moisésa manahue' o'jka'uyate.

¹⁵ Diosa nogda o'pakpo Jesucristo sacerdote o'yahuea'uyate. Melquisedec sacerdote batikhue'da o'eonhuahuika'uyate. Konigti Melquisedec Jesucristo sacerdote o'ēdepo batikhue'da o'eonhuahuika'apo. ¹⁶ Moisésa o'mana'uyunok Leví huāē'eri sacerdote huamanigtiona'pakeri o'nika'uy. Diosa Jesússtaj o'noyhuadā'uyunok Jesússa sacerdote huamanigtiona'pakeri o'eonhuahuika'apo. Jesús onte'ti bueyhue'dik o'eonhuahuika'apo. Konigepo oro'omeytaj sacerdote mo'eonhuahuika'apone.

¹⁷ Do ijpaknok Melquisedec huamanigtiona'pakeri huairi o'unhuahuika'uyate. Melquisedeconigti o'nakon, sion, huamanigtiona'pakeri huairi i'unhuahuika'apo. Diosa huasi'potaj ona'uyate. Apagba'te ona'uyate.

¹⁸ Ken a'nennada Leví huag'eri sacerdote huamanigtiona'pakeri ka'nike'po Moisésa o'mana'uyate. Moisésen e'mana'taj on'nigpejika'uynig'a 'urunopo' ehue'dik o'nika'uyate. Kenpa'ti dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dik o'nika'uyate. Kenpa'ti dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dik o'nika'uyate. Konigepo Leví aratbut sacerdote ka'nike'po Diosa onte'ti manahue' o'e. Jesucristo oro'omeyen sacerdote Diosere o'eonhuahuika'apo daka' oknopoe'ne. Jesucristoanayo 'urunopo' mo'ika'nok Diostaj tiona'pakdik o'ika'apone.

²⁰ Leví aratbut sacerdote huamanigtiona'pakeri o'nuynok konigepo huasi'poakon sacerdote on'yahue'ika'uyate. Sacerdote i'e, buttida ijjay, Diosa onahue'tada huasi'po sacerdote on'yahuea'ika'uyate. Sacerdote i'unhuahuika'apo. Konig Melquisedec i'unhuahuika'apo. Buttida yonay. Jesucristotayo'da Diosa ona'uyate. Nogpa'da onahue' o'eapo Diosa. Apagba'te oa'uyate.

²² Diosa kenpa' ona'nok Jesús nayo oro'tehuapa' 'urunanada sacerdote huairi mo'unhuahuika'apone. (Kentaj oknopoe'dik o'unhuahuika'apone.) ²³ Leví bueydik aratbut o'nepo sacerdote ehue' o'neonhuahuika'apo. Konigepo nogok nogok huakka'da o'neonhuahuika'uyate. ²⁴ Jesucristonayo onte'ti bueyhue' o'eapo o'neonhuahuika'apo konigepo sacerdote o'unhuahuika'apo. Nogda sacerdote ehue'dik o'neapo.

²⁵ Jesús o'neonhuahuika'po sacerdote o'eapo o'manigtiona'pakonhuahuika'po, ke'nen huaknopoe'eritaj Jesús a dakhuea' e'ka' manopo'yarea'dik o'maepo o'ma'noe'neonhuahuika'apo.

²⁶ Ken Jesús 'urua'nanada sacerdote huamanigtiona'pakeri huairi o'unhuahuika'aponok kenta' oknopojika'dik mo'nika'. Diosen hua'ayo'da Jesús a o'kika'. Huadakda o'ika'. Kenpa'da huadakda o'kika'. Dakhuea' e'ka' nopogehue' o'ika'. Kenpa'ti dakhuea' kahue' o'ika'. Konig dakhuea' huaka'eri ogkika' konigti Jesús nayo kahue' o'ika'. Diosa Jesús taj 'urua'nanada o'taenok kurudy o' hua'enbayoda o'tobehukuyate.

²⁷ Aya'me'noeteda Leví huag'eri sacerdote huairi Diostaj 'uhua on'nigbatiarakika'uyate. Diosa castiga ogkahue' kamae'po on'nigbatiarakika'uyate. Diostaj on'nighuigika'uyate. Kenomeyen dakhuea' e'ka'taj kenpa'ti aratbuten dakhuea' e'ka'taj on'manigbatiarakika'uy. Ken konig Jesús nayo kikhue' o'uyate. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj aya'tada nogti'a'da o'manigbuey'uyate. Aratbuttehuapa' Jesús o'pakpo o'manigbuey'uyate. ²⁸ Leví aratbut dakhuea' huakka'eri o'nenig'a sacerdote huamanigtiona'pakeri huairi ka'ne'po Moisésa Diosen hua'ate o'mana'uyate. Nogok "Do'hued Huasi'po sacerdote huairi o'unhuahuika'apo. Dios ijjepo buttida ijjay." Diosa oa'uyate. Diosen Huasi'po Jesús nayo huadakda sacerdote huairi o'unhuahuika'apo.

Judío aratbuttaj Diosen huabo hua'a Diosa o'mana'uyate.

8 Ken konig 'urua'da sacerdote huairi mo'taene. 'Urua'nanada huamanigtiona'pakeri mo'taene. Jesucristo o'e. Judío aratbutere Diosen hua'a huehuea' o'ka'depo, o'kuhuitdepo kurudy o'hua'depo Diosere o'eonhuahuika'apo. Dios Huairitone' o'eapo Diosere o'eonhuahuika'apo Diosen jakyo Diosere kurudy mo'nigtiona'pakonhuahuika'ne. Kenda Diosa o'pakuyate. Aratbutanayo konigjak kahue'dik o'nuyate. Kenda ea'ta' ijpakpo o'nona'ne. ³ Aratbut dakhuea' ogkika'nok sacerdote Diostaj 'uhua kan'nigbatiarakike' aya' sacerdote huairitaj Moisésen hua'a o'mana'uyate. Konigepo aratbuten dakhuea' e'ka'taj kabakkahue'po cruzte Jesucristoa o'manigbuey'uyate. ⁴ Jesucristo kurudy Diosere sacerdote huairi e'dik o'ika'. Huadariyo Leví sacerdote huairi o'nepo Moisésen e'mana'taj on'nigpejika'po 'uhua on'nigbatiarakika'nok. Jesús huadariyo sacerdote huairi ehue'dik o'ika'. ⁵ Kurudy Diosen hueretda jak o'taen. Konig Jesucristo kurudy Diosen jakyo o'kika'nig huadariyo Diosen carpa huasi'dakakyo sacerdote huairi sue'da konig Diosen ogkika'. Moisésa jak ka'dikte Moisés taj "Ote'te konig o'tiahuay'eame'ne huasi'daka e'akka' konigti yakati'." Moisés taj Diosa ona'uyate. ⁶ Huaboa'da Diosa 'urua'da mona'uyne. E'nopo'korea'nayo Jesús taj eknopoe'nayo dakhuea' e'ka' on'bakkahuea'apone. On'manopo'yarea'apone. Diosa 'urua'da mona'uyne Jesús a kurudy a' orotehuapa' 'urua'da mo'nigkika'po mo'nigtiona'pakika'ne. Mo'nignopo'yarea'ika'ne. Moisésenba'taj e'nigpejika'nayo nopo'yareahue' mo'ene.

⁷ Diosen hua'a a'nennada Moisésa o'mana'uyate. Israel aratbut nigpeehue'dik o'nika'uyate. Kena'po konig huaboa'da Diosa 'urua'da hua'a mona'uyne. Konig huaboa'da moknopoe'uyne. ⁸ Do'hued Israel aratbuta nigpeehue' mo'ika'uyne Diosa o'nopoe'po kenpa' huaojba'te o'tia'pakpo:

Nogok Israel aratbuttaj kenpa'ti Judá aratbuttaj huabo hua'a ijmana'apoy. Dios Huairia o'mana'uyate. ⁹ A'nennada Israel adhuea'pane'taj ijbakbatotiakuy. Egiptodaribayo huanaba' pai'da o'nenok Egiptodaribaya' ijbatihupokpo ijbakbatotiakuy. Do konig ke'nen huaojonig ijmanigepo huasi'potemagkapa' huabata' e'otaku' ijbakbatotiakuy. Egiptoya' on'tiakdepo do'hued hua'a nigpeehue'da o'nika'uyate. Nigpeehue' o'nenok kena'po kenomeytaj onte'ti batihupokhue' ijmae'uy. Dios Huairia oa'uyate. ¹⁰ Nogok huakka' huabayok Israel aratbuttaj nogda huabo hua'a ijmanopoe'po ijmana'apoy. Do'hued hua'a huanopoya'da on'nopoe'apo. Huanopoya'da e'nigpeeta' on'pakika'apo. Do kenomeyen Huairi ijjepoy. Do'huedsi'po o'neapo. ¹¹ Aya'ada do'taj moknopoe'apone. Huairiomeya huanaba'omeyerea moknopoe'apone. Do'taj moknopoe'depo do'taj Dios Huairitaj kanoknopoe'po nogtaj nogtaj manmadikahue'dik o'neapo. Kenpa'ti huama'buytaj manmadikahue'dik o'neapo. Aya'ada do'taj moknopoe'apone.

¹² Kenomeytaj di' ijmaepo kenomeyen dakhuea' e'ka' castiga magkahue' ijjeapoy. Dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy. Diosa o'mana'uyate.

¹³ Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Do'hued aratbuta nigpeehue' mo'ikame'ne. Huatone' hua'anayo 'urunopoa'da mayahue'dik o'uyate, Diosa o'ma-knopoe'po huabo hua'akon ijmana'apoy. Diosa oa'uyate. Moisésen hua'a konig yudta'tone' e'enonig o'epo.

Huasi'dakakyo huakka'ada Levieri sacerdote en'nigkika'uytada Jesucristo mo'nigbueydepo Diosyo o'hua'uyate. Diostaj mo'nigtiona'pakika'ne.

9 Ken konig sacerdote Diostaj nigkika'dik o'ne. Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Kenpa'ti huasi'dakak menigka'ne. Diosa o'mana'uyate. Huasi'dakakya' sacerdote huanigka'eri Diostaj on'nigkika'uyate. ² Huasi'dakak e'nigka'de'te huasi'dakakkiregya' ibodpen sacerdote Diostaj on'nigkika'po kenteda oro siropate huakjey huakpaka' o'tajika'uy. Kenpa'ti kenteda oro e'tihuit kutopate pan on'nighueda'ika'uy. Diosa katiahuae'po on'nighueda'ika'uy. ³ Nopoya' yudta'tone'a e'tiokpaka' adyonda Diosa ata'huadeya'po o'tiakika'uyate. ⁴ Yakudpen nogkutopasi'po o'huadika'uy. Oroa e'tihuit kutopasi'po e'huadikaya' ken kutapen huasihuaj 'uru'huieda o'bakpakika'. Adpen 'uru huajen manpotone' o'huedika'uy. Nogpen nogpen oroa e'tihuit o'uyate. Manpotone' Diosen hua'a e'mana' hua-tajika' o'uy. Manpotone'kiregyo oropu' o'tapu'huadika'uyate. Oropu'kiregyo maná aypo o'tajika'uyate. Judío aratbut Egipto huadaribaya' e'bakhuade'te bahuayte en'hua'udhuahuika'te Diosa maná aypo o'bayokonhuahuika'uyate. Kenpa'ti manpotone'kiregyo Aarónen hueypa o'teypa o'tahuedika'uyate. Aarónen hueypa o'tipakboe'uyate. Huidpentate Diosen e'mana' hua'a Diosa o'madoya'uyate. Manpotone'kiregyo o'tahuedika'uyate. ⁵ Manpotone'ojkute botta' querubines Diosen huata'monerionig oroso'ada e'ketka' on'bo'ika'uyate. E'kok e'koka' on'bo'ika'uyate. Diosonig eynanada o'jika'uyate. Manpotone' huanokbeta' 'uhuamimia' o'tibahuidhidika'uyate. Diosa aratbuten dakhuea' e'ka'taj o'matinepahui'ika'uyate. Diosen huata'moneri oroso'da e'ketka' e'okajpebakde. Ken konig Diosen huasi'dakak o'uyate. Oyda huasi'dakaktaj nogiti manbatia'pakhue' ijje.

⁶ Diosen huasi'dakak ibodyonkorepen sacerdote huanigkika'eri on'kudika'uyate. Diostaj a'nigkikaya'po on'kudika'. ⁷ Adkorepen Diosa ata'huadya'po o'tiakika', adkorepen sacerdote huairiyo'da o'kudika'. Nogbayoktida nogme'noetida o'kudika'. Ke'nenda dakhuea' e'ka' 'uhua mimi adkorepen o'tokudika'. Adkorepen manpotone' huanokbette mimia onhuikhui'ika'. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj mimia o'manigonhuikhui'ika'.

⁸ Huasi'dakak men'nigka'. Jaknya'da men'nigkika'. Diosa o'mana'uyate. Diostaj on'nigpejika'depo huasi'dakakya' sacerdote on'nigkika'po, adkorepennayo kirigayo' kudhue'dik o'nuy. Dios e'huage'yo kudhue'dik o'nuy. Diosen Nokirega' mo'manopoea'ne. ⁹ Huasi'dak jakya' Diostaj sacerdote on'nigkika'nig'a. Huasi'dak jakya' Diostaj

on'bayokika'po kenpa'ti jakkurute 'uhua on'batiarakika'nig'a 'urunopoa'da kahue'dik o'nika'. Nopo'yareahue'dik o'nika'. ¹⁰ Kena'po Moisésen hua'ataj on'nigpejika'po nogda nogda 'uhua huaen bapehue'dik o'nika'. Nogda nogda huama'ihue mayhue'dik o'nika'. Kenpa'ti ationa'pakya'po ba'koyo'dik o'nika'. Moisésa o'mana'uyate. Ken konig ogkika'po 'urunopoda kahue'dik o'jika'. Jesucristo e'tiakde'te kenda ogkika'nig'a batikdik o'nede.

¹¹ Ken Jesucristo o'tiakde'uyate, oynayo oknopoe'ne. Oy oro'omeyen sacerdote huamanigtiona'pakeri huairi Jesucristo mo'taene. Oro'omeytaj 'urua'nanada bo'tihuapokika'ne. Kurudyo Diosere konig jak o'taepo keyo oro'omeyen sacerdote huairi mo'tajika'po mo'nigtiona'pakika'ne. Ke'nen jak kurudyo hueretda o'taepo kurudya' Jesucristoa oro'omeytaj 'urunopoa' mogkika'ne. Ke'nen jak kurudyo aratbuta kahue' o'nuyate. Diosanayo o'ka'uyate. Diosen jak kurudyo kenpa'da o'unhuahuika'apo. ¹² Jesucristo adkorepen nogtia'ada o'kudpo kurudyo Dioste o'kuduyate. Konig Leví sacerdote huairi ogkika'po 'uhuataj on'nigarakpo mimi huasi'dakakyo on'tokudika' konigti Jesúsnyayo 'uhua mimi tohuahue'ada kurudyo o'kuduyate. Jesucristonayo ke'nen mimiada o'tita'huarakondepo nogtia'ada kurudyo o'hua'po oro'omeytaj mo'manopoyarea'po mo'noanhuahuika'apone. ¹³ Be'api' judío aratbut dakhue' ee'nayo Diosen jak kurute a'tiona'pakya'po kudhue'dik ya'nika'. Moisésa o'mana'uyate. Kenomey dakhue' ee'nayo sacerdote 'uhua toropi' nigarakdik o'nepo mimia dakhue' ene'te tionhuikhui'ika'dik o'ne. 'Uhua cabritopi' nigarakdik o'nepo mimia dakhue' ene'te tionhuikhui'ika'dik o'ne. Kenpa'ti 'uhua becerra huaso' bakpaka'dik o'nepo ken parokupoa hue'eyere dakhue' ene'te tionhuikhui'ika'dik o'ne. Kenda ogka'depo Diosen jak kurute kuddik o'ne. Moisésa o'mana'uyate. ¹⁴ Jesucristo 'urua'da o'jika'uyate. Diostaj o'nigpejika'uyate. Dakhuea' kahue' o'jika'uyate. Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa castiga magkahue' kamae'po Jesucristoa o'manigbuey'uyate. Dios o'paknok mo'nigbuey'uyate. Diosen Nokirega' o'tihuapoknok mo'nigbuey'uyate. Cristo Diosen Huasi'po o'epo mimikon o'tita'huarakpo oro'omeyen dakhuea' e'ka' Diosa nopo'tihueke'dik mo'ene. 'Urua'nanada okkahuea'dik mo'ene. Diosa 'urunopoda e'magka'de'te Diostaj durugnopo'da nigpejika'dik o'eonhuahuika'apone.

¹⁵ Cristoa oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyate. Moisésen hua'ataj nigpeehue' o'epo oro'omey dakhuea' o'kika'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj Cristoa mo'nigbuey'uyate. Konigepo Diosen huabo hua'a Cristo oro'omeytaj konig huanigtiona'pakeri mo'nigjika'ne. Huabaktie'ea'eri Diosere kan'manoenhuahuike'po Diosen huabo hua'a Cristo huanigtiona'pakeri mo'nigjika'ne. ¹⁶ "Do e'bueyde'te huasi'potaj men'tabayoketi'." Judío aratbuta on'madoya'ika'. Hua'oj e'tanoetdnayo bayokhue'dik o'nika'. E'bueyde'teataj huasi'poa huaojen matoge'dik o'neapo. Kena'po Jesucristoa mo'nigbueyde'uynok ke'nen huabo hua'a nigpee'dik o'epo. Cristotaj oknopoe'po

Diosere o'noeonhuahuika'apone. ¹⁸ Konigepo a'nennada Moisésen hua'a nigpe'e'dik ka'ne'po huakkuru 'uhua on'nigarakpo mimi o'tasurukuyate. ¹⁹ A'nennada aya' judío aratbut egkupopakte Moisésa Diosen hua'a o'mana'uyate. Moisésenba' hua'a o'manmadika'po o'mana'uyate. 'Uhuataj on'darakdepo mimiere hue'eyere kosoyo on'tioktaoy'uyate. Ken Moisésa hisopo huakpitaj ovejahuij kutajbibedada o'tidukupo mimiere hue'eyyo o'ta'buta'depo Diosenba' hua'ataj o'tionhujhuika'uyate. Kenpa'ti aya' aratbuttaj o'mationhujhuika'uyate. ²⁰ Moisésen hua'ataj mimia o'tionhujhuika'depo, "Diosen hua'ataj mimia ijtionhujhuika'denok oy aya'ada nigpe'e'dik mo'ika'apo." Moisésa o'mana'uyate. ²¹ Moisésa Diosen huasi'dakak-taj mimia o'tionhujhuika'uyate. Kenpa'ti huakjey huabakpaka'taj pan huadopo kutopataj 'uru'huajeda huabakpaka' kutopataj manpotone'takon mimia o'tionhujhuika'uyate. ²² Aya'da Diostehuapa' 'uruda kamnigke'po Diostaj 'uhua nigarakdik mo'epo mimi-hua'dik ya'e'apet. 'Uhuabueymimi mimiuhuahue' ee'nayo dakhuea' e'ka'taj Diosa okkahueahue'dik mo'e'apone. E'mimihua'nayo okkahueahue'dik mo'e'apone. Ken konig Moisésenba'a o'mana'uyate.

**Jesúsa oro'en dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyunok
Diosa bakkahueahue'dik mo'ene.**

²³ Moisésa carpa si'dakak o'nigka'uyate. Jakyo aya'da e'tamae'kon o'nigka'uyate. Konig Diosenbayo o'ika'nig o'nigka'uyate. Jakyo aya'da e'tamaetaj mimia onhujhuika'uyate. 'Uhua mimia onhujhuikika'uy Diostehuapa' sue'da huadak o'uyate. Diosen 'urusipoda Jesucristoanayo 'urua'nanada mo'nigka'uyate. Dakhuea' e'ka'taj a'manopo'yareaya'po cruzte mo'nigbuey'uyate. Ke'nen 'urumimi mo'nigtita'huarakuyate. ²⁴ Diostaj huasi'dakaka' yan'nigka' Moisésa o'mana'uyate. Judío aratbuta on'nigka'uyate. Konigtimon Diosen jak kurudyo o'uyate. Leví huag'eri sacerdote huamanigtiona'pakeri Diostaj huasi'dakakyo on'nigkudika'uyate. Jesucristonayo huasi'dakakyo kudhue' o'uyate. Dios e'ika'yo kurudyo o'hua'uyate. Oro'omeyen sacerdote huairi a'nigikaya'po o'behuikuyate. Oro'tehuapa' a'manigtion-a'pakhuaya'po o'hua'uyate. A'batihuapokhuaya'po o'behuikuyate. ²⁵ Leví sacerdote huairi aya' huabayok noga'tida 'uru'uhua o'nigbatiaraka'depo 'uhua mimi huasi'dakakyo o'tokudika'po adkorepen manpotone' o'jkute o'tionhujhuika'uy. Cristonayo onte'ti onte'ti oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj cruzte nigbueyhue' mo'uyate. Noga'tida cruzte mo'nigbueypo kurudyo Diosyo o'behuikuyate. ²⁶ Cristoa huadari o'ka'uyate. A'nennada e'ka'de'te Jesucristo nogok nogok aratbuten dakhuea' e'ka'taj kirigayo' nigbueyhue'dik mo'ika'uyate. Oynayo kene'huaya' huame'noete Jesucristo Diosya' noga'tida o'tiakuyate. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po noga'tida mo'nigbuey'uyate. ²⁷ Ken konig aya'ada noga'tida bueydik o'neapo, kenpa'ti Diosen castigataj pai'da nopoe'dik o'neapo. Hua-knopoe'erinayo Diosere on'noeonhuahuika'apo. ²⁸ Diosa o'paknok Jesucristo o'manigbuey'uyate. Cruzte

pai'da mo'nignopo'epo o'manigbuey'uyate. Huakka' aratbuten dakhuea' e'ka'taj noga'tida o'manigbuey'uyate. A'bakkahueaya'po o'manigbuey'uyate. Onte'ti bo'huatiakapone. Onte'ti dakhuea' e'ka'taj nigbueyhue' o'maeapo. Cristotaj ekpoe' huanig'e'ritaj Diosyo o'batohua'apo. Durugnanada mo'noeonhuahuika'apone.

10 Ken konig judío aratbuttaj Diosa o'manigkika'apo Moisésen hua'a sue'da huadakmon o'epo sue'da o'manopoe'uyate. Nogbayok nogbayok 'uru'uhuataj sacerdote on'nigbatiarakika'po Moisésen hua'ataj on'nigpe'ika'po on'nigbatiarakika'po huamationa'pakeritaj 'urunopo' magkahue'dik o'maika'. ² Moisésen hua'ataj on'nigpe'epo 'urunopo' eka'nayo onte'ti Diostaj 'urunopo'da ijje'y on'nopoe'epo 'uru'uhua nigbatiarakahue'dik ya'nika'apet. ³ Moisésstaj on'nigpe'ika'po nogbayok nogbayok Leví sacerdote 'uru'uhuataj e'nigbatiaraka'de'te dakhuea' huaka'eri ijje'y onte'ti onte'ti okkahuehue' o'nika'. 'Uhuataj on'nigbatiaraka'po 'urunopo'da ehue' e'neada 'uhua'en mimi-anayo dakhuea' e'ka'taj bakkahueahue'dik o'nika'.

⁵ Jesucristoa huadariyo e'tiakte Diostaj ona'po: Aratbutomeya' ontaj mo'nigpe'ike' kenyo'da i'pakika'ne. 'Uhuataj e'nigbatiarakika'ta' pakhue' i'ene. Ontaj kanigpe'ike'po do'taj o'si'poe'ayune. ⁶ Judío aratbuta ontaj 'uru'uhua on'nigmahuijgika' kenpa'ti dakhuea' e'ka'taj kabakkahue'po 'uru'uhuataj on'batiarakika'. Ken konig pakhue' i'ene, Dios. Cristoa ona'uyate. ⁷ Onte'ti, "Ontaj a'nigpe'ikaya'po ijbahuatiakuy. Aratbuttaj ijbahuatiakuy, Dios. Konig o'nen hua'ate mentimadoya'uy, konigti a'nigpe'ikaya'po ijbahuatiakuy, Dios." Cristoa ona'uyate.

⁸ Judío aratbuta dakhuea' ogkika'nok 'uhua batiaraka'dik mo'ika'. Kenpa'ti nigmahuijgdik mo'ika'. Moisésa e'manapi' Diosnayo ken konig pakhue' o'e. Kenpa' Cristoa ona'uyate. ⁹ Onte'ti "Ontaj a'nigpe'ikaya'po huadariyo ijbahuatiakuy, Dios." Cristoa ona'uyate. Oynayo Jesucristoa oro'omeytehuapa' mo'nigbuey'uyate moknopoenok oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj Diosa kabakkahue'po onte'ti 'uru'uhua batiarakahue'dik o'ene. ¹⁰ Kenpa'ti Diosa o'paknok Jesúsa o'nigpe'epo cruzte mo'nigbuey'uyate. Noga'tida mo'nigbuey'uyate. Mo'nigbuey'uyunok oro'en dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yarea'po 'urunopoa' mogkika'ne. Onte'ti Diosenyo'da 'urua'da o'kika'apone.

¹¹ Ken aya' judío sacerdotea 'uru'uhua on'nigbatiarakika'. Aya' huame'noeda on'nigbatiarakika'. Batikhue'da en'nigbatiarakika'tada dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dikda o'e. ¹² Jesucristonayo aya'enda dakhuea' e'ka'taj noga'tida mo'nigbuey'uyate. Dakhua-pada o'dakea'uy. Noga'tida mo'nigbuey'uyapo aya' huaknopoe'ritaj dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po 'urunopoa'da o'magkika'. O'ka'depo Dioste kurudyo o'hua'uyate. Kurudyo Diosere o'ika'. Diosere o'nigunhuahua'apo. Jesucristotaj pakhue' huag'eri Diosen taka' o'nepo Diosa o'paknok Diosensi'po Jesucristo Huairitone'taj nigpe'ika'dik o'neapo. Kenokayo' Jesucristo Diosere o'nigunhuahua'apo. ¹⁵ Aya'enda dakhuea' e'ka' kabakkahue'po Jesucristoa noga'tida

mo'nigbuey'uyate. Diosen Nokirēgakon konigti mon-a'po:

¹⁶ Nogok Israel aratbuttaj huabo hua'a ijmanopoea'po ijmana'apoy. Do'hued hua'a huanopoya'da on'nopoeapo. Huanopoya'da e'nigpeikata' on-pakika'apo. Diosen Nokirēga o'mana'uyate.

¹⁷ Nogbayokkon mona'po:

Kenomeyen dakhuea' ogkika'uynig ijbakkahuea'apoy onte'ti castiga magkahue' iijeapoy. Diosen Nokirēga o'mana'uyate.

¹⁸ Oro'omeyen dakhuea' e'kika' Diosa bokkahuea'de-nok dakhuea' e'ka' onte'ti 'uru'uhua batiarakahue'dik o'ēapone.

'Urunopo'da Diostaj daka' mo'noknopojika'po mon'tion-a'pakika'.

¹⁹ Konigepo Jesucristo oro'omeytaj a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uynok 'urunopo'ada daka' oknopoeapo kurudyō Diostaj tiona'pakika'dik o'ene, egomey, pogomey. ²⁰ A'nennada Levī sacerdote huairiyo'da huabayok noga'tida huasidakayon yudtaj e'tiokpaka' adkorepen o'kudika'uy. Adkorepen Diosa o'huatiakika' oro'omeyanayo kudhue'dik o'ika'uyne. Oyedda Jesucristo mo'nigbueydepo, o'noyhuaddepo, kurudyō Dioste o'hua'denok oro'omeyakon Diostaj nigpeika'dik o'ēpo tiona'pakdik o'ene. ²¹ Aya' huanigpeika'erien sacerdote huairi Jesucristo o'ēpo oro'omeyen sacerdote huamanigtiona'pakikeri huairi o'ēnok 'urunopo'da Diostaj mo'noknopojika', daka' oknopojika'po Diostaj mon'tiona'pakika'. Jesucristo mo'nigbuey'uyyo, bokkahuea'po, oro'omeytaj 'urunopoa' mogka'uyne. Kenpa'ti huē'eyya' bautiza mogka'nok 'urunopo'da o'ene. ²³ Do'taj e'nopo'korea'nayo eknopoeon-huahuika'nayo kurudyō doere mo'noun-huahuika'apone. Diosa buttida o'mana'po dapita' mo'nigka'aponok sigpi' okbatikhue'da Diostaj daka' mo'noknopounhuahuika'. ²⁴ Oro'omeyen huaknopoe'eri huama'buy huidpoere huayahuaya di'da kan'maika'po kenpa'ti huayahuaya daka' kan'batihuapokike'po oro'omey huakka' huayahuaya di' mon'maika' kenpa'ti huayahuaya daka' mon'manti-huapokika'. Kenpa'ti huayahuaya mon'maboroayika'. ²⁵ Sue'da huaknopoe'eri a'batadi'keaya'po kupopakhue' e'nika'tada oro'omeynayo a'batadi'keaya'po mon'kupopakika'. Kenpa'ti huayahuaya di' kan'mae'po daka' kan'batihuapokike'po Diostaj kan'nigpeike'po huayahuaya mon'maboroay. A'ti onte'ti Jesús o'tiakdeaponok nogiti nogiti di' mon'maika'. Nogiti nogiti mon'mantihuapokika'. Huayahuaya mon'maboroayika'.

²⁶ Cristoen huadak hua'a oknopoe'edepo do'hued dakhuea' e'ka' Diosa bekkahuea'dene o'nopoe'edepo oro' o'pakpo dakhuea' e'kika'nayo oro'tehuapa' Cristo mo'nigbuey'uynig'a Diosa okkahuehue' mo'ēapone.

²⁷ Kenpa'da Diosa huiyoknanada castiga mogkad-huahuika'apone. Kenpa'ti Diosen taka'taj ta'akyo o'mahuigapo. Oro'omeytere mo'mahuigapone. Cristotaj kenpa'da eknopoe'ebatiknayo mo'mahuigapone,

ken. ²⁸ A'nennada Moisésenba'taj be'api' nigpeehue' o'ēpo dakhuea' eka'nayo botta' bapapi' on'tiahuaypo "dakhuea' o'ka'," en'huaa'nayo matinepahuihue'ada castiga ogka'po arakdik o'nika'uyate. ²⁹ Be'api' Diosen Huasi'potaj daka' eknopoe'edada kenpa'da e'nennayo Jesucristotaj onte'ti oknopoe'hue' ee'nayo dakhuea'da ogka'. Kenomeytaj Diosa digā'da castiga o'magka'apo. Jesucristoen mimia o'bakkahuea'depo, 'urunopo' o'magka'deme'. Kenomeya Jesús en mimitaj e'tidike'nayo dakhuea'da ogka'po kenpa'ti Diosen Nokirēg huatinepahui'eritaj dakhuea' on'huaa'. Diosa nogiti digā'da castiga o'magka'apo. ³⁰ "Do castiga huamagka'eri ije'po dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy." Dios Huairia o'mana'uyate. Kenda o'nopoe'ne. "Diosa ke'nen aratbuttaj castiga o'magka'apo. Dakhuea' egka'nayo castiga o'magka'apo." Diosba'a oa'. ³¹ Dios o'noeon-huahuika'apo. Jesucristoen huadak hua'a huaknopoe'eri onte'ti huadak hua'a kenpa'da e'nennayo Diosa digā'nanada castiga o'magka'apo. Digā'nanada me'pukdik o'ene. Konigepo 'uru'da Diosensi'potaj mo'noknopojika'. Enhue'da daka' mo'noknopojika'.

³² A'nenda Jesucristoen huadak hua'ataj huabo'da mo'pe'edepo o'pudomey mo'pe'edepo moknopoe'uy. Moknopoe'edepo oknopoe'hue' huā'eriomeya dakhuea'da opudomeytaj mogkika'uyne. Jesucristotaj moknopoe'epo oknopoe'ebatikhue' mo'ika'uyne. Nogiti dakhuea'da egkika'uyte pai'da mo'nopo'ika'po Jesucristotaj oknopoe'ebatikhue' mo'ika'uy. ³³ Aratbutokpoteda opudomey huaknopoe'eritaj mo'tidi'kikame'ne kenpa'ti digā'da mogkikame'ne. Nogok nogomey huaknopoe'eritaj e'batidike'de'te e'magka'de'te mo'tinepahui'uy. Opudomeynayo moknopoe'edepo oknopoe'ebatikhue' mo'ika'uyne. ³⁴ Kenpa'ti nog huaknopoe'eritaj on'bahuadiaypo huabakuda' jakyo en'bakudade'te me'pukhue'ada bo'ta'huademe'ne. Mo'tinepahui'po bo'ta'huademe'ne. Kenpa'ti moknopoe'edepo katepi' e'tamae' e'bakkakayde'te mo'durugpakonme'po, kurudyō Diosere durugda o'unhuahuika'apoy mo'nopounme'ne. ³⁵ Okbatikhue'da Jesucristotaj daka' yanoknopounhuahuika'. Moknopounhuahuika'depo Diosere durugda mo'eunhuahuika'apone. ³⁶ Jesucristotaj daka' yanoknopounhuahuika'. Moknopounhuahuika'po Diostaj mo'nigpeonhuahuika'apone. Kenpa'ti kenda Diosa mona'uyate konigti mo'nigka'apone. ³⁷ Kenpa'ti Apagba'a oa'po: A'ti Cristo onte'ti o'tiakapo. Idada o'tiakaponok daka' do'taj yanoknopounhuahuika'po yan'nigpeonhuahuika'. Daka' eknopojika'nayo "huadakda mo'ene," o'nona'apone. Do'taj eknopoe'ebatiknayo pakhue' o'neapone. Diosa o'mana'uyate.

³⁹ Sue'da Jesucristotaj e'noknopoeonhuahuika'ada pai'da on'nope'edepo on'me'pukpo Jesucristoen hua'ataj o'nokbatiknok Diosa kenpa'da o'maenapo. Oro'omeynayo Jesucristoen hua'ataj huakka' o'pakika'ne. Okbatikhue' o'ēpo daka' moknopounhuahuika'po Diosere durugda o'unhuahuika'apone.

Diosen buttida hua'ataj moknopounhuahuika'po daka' Diostaj mo'nigpeunhuahuika'ne.

11 Diostaj tiahuahue'dik ee'pi' kennayo kenpa'da o'noika'. Diosa buttida mo'nika'uyne daka' mo'noknopounhuahuika'. "Opudomeytaj daka' on'ti-huapokapone. On'manopo'yarea'apone. Kurudyo do'te mo'behuikapone." Diosa buttida mona'uyne daka' mo'noknopounhuahuika'. Konig Diosa mona'uyne konigti mogka'apone. Mo'noknopounhuahuika'po o'ningunhuahuika'apone. ² A'nennanada katepi' ehue' o'uyate. Diosyo'da o'ika'uyate. Huadari kae'. Niokpo puug siokpo duba huahue kae'. Diosa o'mana'uyate. Kenpa' o'mana'depo kenokda o'maea'uyate. Aya'da Diosa o'ka'uyate oknopone. Diosa buttida mona'uyne oro'omeyen adhuae'pane' huaknopoe'eriomey daka' o'noknopojika'uyate. "Do'taj daka' me'noknopounhuahuika'nok, konigepo ijbatidurugpaki." Diosa oa'uyate.

⁴ A'nennada Abela 'uru'uhuatada Diostaj o'nigpeepo o'arakuyate. Oknoponepo o'arakpo o'yokuyate. Diosa oe'uyate. Caínnayo oknoponehue'ada aypo e'yoktada Diosa onba'pokhue' o'uyate. "Abel huadakda menigpeene. Meknoponepo 'uru'uhuatada menigarakne." Diosa oa'uyate. Abel a'nennada o'buey'uyate. Diostaj 'urua' oknopone'uyate oro'omeyakon o'tipeedepo konigti 'urua'da mo'noknopojika'.

⁵ Enoc judío adhuae'pane' o'epo Diostaj 'urua'da oknopojika'uyate. 'Urua'da o'nigpejika'po Diostaj o'durugpaka'uyate. Apagba'a oa'. Diostaj o'durugpaka'nok bueyhued ee'ted kurudyo Diosa o'tohua'uyate. On'te'ti Enoctaj huahuayhue' o'nuyate. ⁶ Kenpa'ti Diostaj oknoponehue' ee'nayo Diostaj durugpakahue'dik o'ene. Kena'po Diostaj a'tiona'pakya'po Dios o'noika' nopoe'dik o'ene kenpa'ti Diostaj huaeretpakeritaj Diosa o'matinepahui'po dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'apo nopoe'dik o'ene.

⁷ Noe' adhuae'pane'kon nogoknada o'uyate. Diostaj 'urua'da oknopojika'uyate. "Dakhuea' huaka'eritaj castiga a'magkaya'po huəkurutone' ijta'monapoy. Aya' huakupa ijtiokma'huayapoy. Aya'da dakhuea' huaka'eri on'bata'kotapo. Onere huabetere huabatokud kusi'petone' yakati'." A'nennanada Noétaj Diosa ona'uyate. Noé huəkuru tiahuahued ee'ada o'nigpeepo huaboro'nanada kusi'petone' o'ka'uyate. O'kuhuitdepo Noéere huabetere on'bakuduyate. Huəkurutone' o'tiakpo aya'da on'bata'kotuyate. Noénayo huabetere ta'kothue' o'nuyate. Konigepo Diostaj oknopojika'po ta'kothue' o'nuyate. Dakhuea' huaka'eriomeynayo oknoponehue' o'nepo on'mabuey'uyate. Kena'po Noé Diostaj daka' oknopojika'nok "Huadakda o'e." Noétaj Diosa o'huaa'uyate.

⁸ Nogoknanada Abrahamkon adhuae'pane' o'epo Diostaj 'uruda oknopojika'uyate. "Nogda huadari o'yokapone. Kendariyo yahuati'." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Abraham Diosen hua'ataj oknoponepo o'nigpeepo'uyate. O'nigpeedepo kendariyo o'hua'uyate. Kendari tiahuahued ee'ada o'nigpeepo o'hua'uyate.

⁹ Diosa bo'yokaponok Abraham kendariyo Diosen hua'ataj oknoponepo o'ika'uyate. Abraham esoerionig nog aratbuten huadariyo o'ika'uyate. Yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. Konigti ke'nensi'po Isaac yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. Kenpa'ti ke'nen huayayo Jacob yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. "Isaactere Jacobtere kenpa'ti indariba bo'yokapone." Diosa ona'uyate. ¹⁰ Diosen jakyo ijjeapoy Abraham o'noponepo huadak huid jak kahue' o'uyate. Diosen jak Diosa o'ka'po o'unhuahuika'apo.

¹¹ Sara Abrahamen huatoe o'uyate. Abrahamereda Sara huatone'da o'nepo Sara si'popakhue'dik ee'pi' Diosen hua'ataj oknoponepok Sara kasi'popake'po Diosa o'tihuapokuyate. Sara isi'popakapo Diosa mename'nok ijsi'popakapoy Saraa oknoponepo Abrahamensi'po o'si'popakuyate. ¹² Abrahamkon huatone'nanada o'epo Sarataj onsi'pokahue'dik ee'pi' Diosa o'tihuapokuyate. Kenpa'ti huayayo'en huayayo huakka'nanada o'nuyate. Konig siokpo huakka'nanada o'ika' konigti Abrahamen huayayo huakka'nanada o'ne'uyate. Konig kuhud huakka'nanada o'ika' konigti Abrahamen huayayo huakka'nanada o'nuyate. Be'a dikkahue'dikda o'nuyate.

¹³ Abrahamomey, huasi'po, huayayo huayayo'ensi'po o'nepo Diosen buttida hua'ataj o'noknoponepo on'mabuey'uyate. Huadari on'yokapone, Diosa o'mana'uyate. Huadari toehue' o'nepo on'mabuey'uyate. Kenda Diosa bo'yokapone o'toepoy huanopoya'da on'noponepo on'durugpakuyate. Esoerionig o'ika'ne Abrahamen huayayomeya on'batia'pakika'uyate. ¹⁴ Esoerionig o'ika'ne on'batia'pakpo Diosere kurudyo huae'eri o'ika'apoy on'nopone'uyate. ¹⁵ Abrahamomey Abrahamen huaoen jakya' o'norokon'uyate. On'te'ti e'kumejta' pakhue' o'nuyate. ¹⁶ 'Uruda huadari on'pakuyate. 'Uruda jak on'pakuyate. Diosere e'noeunhuahukata' on'pakuyate. "Doere e'ikata' on'paknok ijdurugpaki. Kenomeyen Dios ijjey." Birahue'ada Diosa o'mana'po 'urua'nanada huakka' jaka'da o'nigka'nede.

¹⁷ "O'nen huasi'po Isaac o'epo Isaacen huasi'poen adhuae' huayayomey huakka'nanada o'nitakapo." Diosa Abrahamtaj enapi' nogok, menpa' Abrahama do'taj buttia'da meknopone' Diosa o'noponepo. "O'nensi'po Isaactaj yaarak." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Ken Abraham buttia'da oknopounpo Diostaj o'nigpeunpo a'nigarakya'po Isaacsipotaj ote'yo o'tobehuikuyate.

¹⁹ Dios teyda o'epo huakudaka'da e'bueytada manoyhuada'dik o'e. Abrahama buttia' oknopounpo Isaacsipotaj a'arakya'po o'tobehuikuyate. Abrahama o'arakaynig'a konig e'arakayada on'te'ti huasi'potaj oe'uyate.

²⁰ "Isaacen huasi'poen adhuae' huayayomey huakka'nanada o'nitakapo." Diosa ona'uyate. Isaaca daka' oknoponepo, "Diosa bo'tihuapokapone. Mo'itakapone." Ke'nen huasi'potaj Jacoberetaj Esaúeretaj ona'uyate. Diostaj daka' oknoponepo Isaaca ona'uyate. ²¹ Diosen hua'a daka' oknoponepo Jacob huabueydikte oteypate on'ta'deypo, "Diosa daka' megka'apone." Diostaj huakka' o'pakpo, ke'nen huayayo Joséensi'potaj nogti

nogtitaj Jacoba o'nigtiona'pakuyate. ²² Diosen hua'a daka' oknopōepo Josékon huabueydikte o'epo o'mana'po: "Egipto huadaribaya' opudomeyen adhuea' huayayo o'norokapo. Kendari Abrahamtaj Diosa o'yokuy keyo do'hueday kan'nigtohue'po." José Israelen huayayotaj o'mana'uyate.

²³ Nogoknanada Jacobed adhuea' huayayo huakka' o'nitakdepo Israel aratbut Egiptodaribayo o'nepo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'po huabokerekyobedtaj arakdik o'nika'uyate. Kenda Egipto gobierno huairia o'mana'uyate. Kenoka' Moisés o'si'poē'uyate. Moisésen huaoj huayēere Diostaj daka' o'noknopōē'uyate. 'Uru-da huasi'po o'e, on'nopōepo Diostaj o'noknopōepo gobierno huairitaj me'pukhue' o'nepo jakyo bapa' puug o'nireganhuahua'uyate. Ken konig Moisésen huaoj huayēere Diostaj o'noknopōē'uyate. ²⁴ Moisés o'kerekepo Diostaj daka' oknopōē'uyate. Israel aratbut-taj Egiptodaribaya' e'batōrōkta' Diosa do'taj be'tipakne. Moisésa oknopōē'uyate. Huasi'poteda Egipto huairien huayōbu Moisésaj e'tounhuahua'ika'uytada "Huairien huayōbu'ensi'po ehue' ijje'y." Oa'uyate. ²⁵ "Egipto huairi eē'ta' pakhue' ijje'y. Egiptoeri ettone' pakhue' ijje'y. Egipto huairien 'uru aypota' pakhue' ijje'y. Do'hued aratbutere Israel aratbutere pai'da e'nopo'ikata' ijpaki," Moisésa Diostaj oknopōepo oa'uyate. ²⁶ "Diosen Cristo o'tiakapo yoknopōepo pai'da nopo'unhuahuika'dik eē'nayo kenpa'ti aratbuta do'taj tidike'dik e'ne'nayo Diosa me'durugpakanhuahuika'apone, yoknopōey. Do Egipto huadaribayo huairitone' eē'nayo sue'da durugda ijje'apet." Moisésa o'nopōē'uyate. ²⁷ Egipto huadaribaya' Moisésa o'hua'uyate. Diostaj oknopōepo o'hua'uyate. Diostaj oknopōepo Egipto huairia e'huadiayte okme'pukhue' o'epo okhua'uyate. Diostaj tiahuahue' e'ēada oknopōepo nogdaribayo o'hua'uyate.

²⁸ Okkahuehue' o'nepo fiesta a'kaya'po "'Uru'uhua yabatiaraka', 'uhua mimia akbogpeta' yan'tion-huijhuikati'. Diosa mona'nok yan'nigpēē'." Moisésa buttida oknopōepo Israel aratbutomeytaj o'mana'uyate. Kenoka' Diosen huata'moneria Egipto aratbuten huakkuru huabokereksi'potaj o'mabueya'uyate. Israel aratbuten huakkuru huabokereksi'potaj mabueyahue' ka'ne'po Israel aratbuta Moisésaj on'nigpēepo, 'uru'uhuataj on'batiarakanpo mimia akbogpete on'tion-huijhuika'uyate. ²⁹ Moisésere Israel aratbutere Diostaj o'noknopōepo epog huabed Diosa eā'itandagte o'nokteg'uyate. Dag sorokjayda o'uyate. Egipto huairien sorotataj e'batahuada on'bata'kotuyate.

³⁰ Nogoknanada Diosen buttida hua'ataj Israel aratbuta o'noknopōepo Jericó huakka' jak huidā ekbirik kurute huationpia' on'hua'epo on'pijkubere'uyate. Siete huame'noeyō'da on'pijkubere'uyate. O'noknopōenok e'pijkuberede'te Diosa huidā ekbirik o'saka'uyate. E'sakde'te a'barakya'po on'kuduyate.

³¹ Jericó aratbut Israel aratbuten Diostaj pakhue' o'nepo nigpēēhue' o'nika'uyate. Rahab ettone' Jericóyo huāē'eri o'epo huamune'boeri o'uyate. Rahabnayo Israel aratbuten Diostaj oknopōepo botta' Israel huabatiahuayeritaj o'batioka'po o'makiregā'uyate. Nogok Jer-

icóyo Diostaj nigpēēhue' huāē'eriomeytaj Israel sorotataj on'barakpo Rahabtanayo arakhue' o'nuyate.

³² Katea' nogda o'nonapet. Huaknopōē'eritaj aya'tada nogiti nigmadoyahue'dik ijje'apoy. Gedeón Diostaj huadakda oknopōika'uyate. Barac Sansón Jefté David Samuel Diosen huamanbatia'pakerikon huadakda o'noknopōika'uyate. Kenomeytaj aya'tada nigmadoyahue'dik ijje'apoy. ³³ Kenomey huaknopōē'eri huairia Diostaj o'noknopōepo sorotataere nogbayo huāē'eri sorotataj on'barakonhua'po nogdari huairitaj gana ogka'uyate. Nogbayo huāē'eritaj 'urua'da on'manika'uyate. "Do'hua on'ta'ka'apone," Diosa o'mana'uynok o'noknopōenok Diosa o'bata'ka'uyate. Diostaj huadakda o'noknopōenok leóna mabokhue'da o'uyate. ³⁴ Bapa' 'urunanada huaknopōē'eritaj huaboro'ta'akyo juknananada eē'yo on'ma'en'uynig'a bueyhue' o'nuyate. Diostaj o'noknopōepo meyhue' o'nuyate. Nogomeytaj oknopōēhue' huāē'aria siroenpia e'barakta' e'pakada Diosa o'batihuapoknok on'mon'uyate. Nogomey huaknopōē'eritaj sō'arogtada o'masō'teypaka'uyate. O'masō'teypaka'denok kenomeyen taka'taj on'barakuyate. Diostaj o'noknopōika'po gana on'magka'uyate. ³⁵ Botta' ettone'ā Diostaj daka' o'noknopōika'nok kenomeyensi'po e'bueyde'te Diosa o'matinepahui'po o'manignoyhuadā'uyate.

Nogomey Diostaj daka' o'noknopōika'nok Diostaj eknopōē' kan'batike'po pai'da eē'tada huakupen on'tidukupo kenpa'ti hua'itakpipen on'tidukupo on'batotoke'po, pai'da eē'tada on'mabitbituyate. Kenomey huaknopōē'eri o'noknopōepo okbatikhue' o'nuyate. Diosere durugnanada e'noeonhuahuika'ta' on'pakpo o'noknopōepo okbatikhue' o'nuyate. Pai'da on'nopo'epo on'buey'uyate. ³⁶ Nogomey Diostaj huaknopōē'eritaj on'tibirae'uyate. Kenpa'ti huiyokbiada o'batibitbita'uyate. Kenpa'ti sirobia huamata'koypita' o'batiduku'uyate. Kenpa'ti hua'ita'pota' o'batiduku'uyate. Kenpa'ti huabakudā' jakyo on'bakudā'uyate. ³⁷ Kenpa'ti huaknopōē'eritaj on'bapa'ea'uyate. Kenpa'ti huanopota' on'bakteg'uyate. Menpa' yanokbatikapetpi' a'nopōeya'po siroenpia on'barakuyate. Konig pai'da huāē'eri yudtabayo' o'nepo 'uhuasi'dak on'otika'po nogyo nogyo on'huae'uyate. Pai'da on'nopo'epo on'huae'uyate. Kenpa'ti huaknopōē'eritaj dakhuea'da on'magka'uyate. ³⁸ Kenomey huaknopōē'eri 'urua'da ogkika'uynok oknopōēhue' huāē'eri huaknopōē'eritaj dakhuea' on'bahuua'ika'uyate. Diosanayo huadakda o'ne o'maknopōika'. Diostaj o'noknopōika'po aratbut ehue' e'ika'yo huae'dik o'nika'uyate. Ote' huakupate on'huae'ika'uyate. Sorokjeyyo on'tayika'uyate. ³⁹ "Doere durugnanada mo'noeonhuahuika'apone." Kenomeyen adhuea'pane'taj Diosa o'mana'uyate. Kenomey aya'ada Diostaj buttida o'noknopōika'uyate. Kenomeynayo Diosyo huahued on'mabuey'uyate. ⁴⁰ Kenomeytere oro'omeytere Diosa 'urua'nanada mogka'apone o'nopōē'uyate. Oro'omeytaj kenomeytere 'urunopo'da mogka'apone. Onokteteyo' dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yareapone.

Jesústayo'da daka' mo'noknopoeonhuahuika'.

12 Ken a'nennanada nogok nogok noga noga Diostaj buttida o'noknopoe'po on'nigpejika'uyate. Kenomey 'urua'da o'noknopojika'uyate mon'-matinopoe. Oro'omey konigti huadakda aknopojikaya'po huakka'da kateta'pi' eretpakhue' mo'nika'. Diostaj huadakda aknopojikaya'po kateta'pi' mepu'kehue' mo'nika'. Dakhuea' e'ka'ta' pakhue' mo'nika'. Diostaj huadakda aknopojikaya'po dakhuea' e'ka' mon'batik. Diostaj huakka' mon'deretpakpo huadakda mo'noknopojika'. Nogok nogok mo'no-knopojika'. Batikhue'ada mo'noknopojika'. ² Jesús huakkuru huamaknopoe'eri oro'omeytaj mo'-manopoe'uyane. Kenpa'ti Jesús huamaknopoe' nogiti nogiti dakuapa mo'manopoe'ika'ne. Dakhuea'da huaka'eritaj cruzte konig castiga ogka'po gobiernoen sorotataa o'darakika'uyate. Diosa o'paknok Jesús cruzte pai'da o'nopo'epo, cruzte o'betpo biradik ee'pi' mepu'kehue' o'uyate. Diosere durugda ijjeapoy Jesús o'nopoe'uyate. O'bueydepo kurudyo Diosyo o'behuikuyate. Diosere Huairitone' o'epo o'mata'mona'ika'.

³ Opuomey Jesucristotaj moknopoe'po suhue'da pai'da mo'nopo'ika'. Jesús nayo digá'nana da pai'nana da o'nopo'uyate. Dakhuea' huaka'erimeya digá'da on'huadiaypo cruzte on'beta'uyate. Kenda mo'tinopojika'po Jesústaj oknopoe'batikhue' ya'nika'. Pai'da mo'nopo'epo oknopoe'batikhue' ya'nika'. Jesústaj daka' yanoknopojika'. ⁴ Jesús Diostaj oknopoe'po pai'nana da o'nopo'epo o'buey'uyate. Opuomeynayo Diostaj moknopojika'po bueyhued mo'ene. ⁵ Oro'omey konig ke'nensi'potanig Diosa 'urua'da mo'boroay'uyane. Menpa' okkahuehue' moet.

Opuomey huaknopoe'eri konig do'huedsi'po on'taene. Do'taj men'nigpejike'po nama'da eka'nayo konig isi'potaj egkapa' castiga ogka'apone. Do'taj men'nigpejike'po castiga ogkika'apone. Kenpa'ti do'hua castiga egka'de'te do'taj oknopoe'batikhue' ya'nika'. ⁶ Kena'po Huairi Dios di' mo'epo oro' nama'da e'ka'te 'urua'da mo'manmadikegka'ne. Oro'omeytaj konig ke'nensi'po mo'taene. Dakhue' e'ka'te konig isi'potaj castiga mogka'ne. Apagba'a oa'.

⁷ Opu kan'nigpejike'po Diosa castiga egka'nayo okbatikhue'da Diostaj yanoknopojika'. Konig huaoa isi'potaj 'urua'da o'manmadikika', konigti Apag Diosa opudomeytaj 'urua'da mo'manmadikegkika'ne. Isi'po huaojtaj kanigpejike'po huaoa daka' castiga o'magkika'. Konigti Diosa opudomeytaj mo'manmadikegkika'po daka' castiga o'magkika'. ⁸ Aya'tada Diosen isi'potaj Diosa 'urua'da o'manmadikegkika'po suhue'da castiga o'magkika'. Opuomeytaj Diosa castiga ogkahue' ee'nayo Diosensi'po hueretda ehue' mo'ene. ⁹ Kenpa'ti a'nennada oro'omey huasi'poted oro'omeyen huaoen jakyo o'ika'uyane. Huaoen hua'a ka'nigpeje'po oro'omeyen huaoa suhue'da castiga mogkika'uyane. Oro'omeytaj castiga e'magka'de'te onte'ti daka' o'kika'uyane. Huaojtaj huadiayhue' o'uyane. Apag

Diostanayo bo'eretpakpo nogiti nogiti mon'nigpejika'. Oro'omeytaj suhue'da castiga egka'nayo ida mon'nopo'korea'. Ida onte'ti Apag Diostaj mon'nigpejika'po Diosere mon'noeonhuahuika'. ¹⁰ Oro'omey huasi'poted, "Do'huedsi'potaj huadakda ijmanmadikay." Oro'omeyen huaoa konig on'pakpo a'manigpejaya'po suhue'da castiga mogkika'uyane. Suhue'da huabayok oro' e'kerekte'te castiga mogkika'uyane. Oro'omey huadaknanada kagkike'po Diosanayo huadaknanada bota'ka'ne. Konig Dios huadaknanada o'e, oro'omey konigti ka'nike'po Diosa suhue'da castiga mogkika'nok Diosen 'urua'nana da kika'dik o'ika'apone. ¹¹ Oro'omeytaj Diosa a'manmadikegkikaya'po suhue'da castiga e'magka'te oro'omey pakhue' o'epo pai'nana da o'nopo'etuypo nogokda Diosa oro'omeytaj suhue'da castiga egka'de'te kirigayo' huadaknanada o'kika'apone, onte'ti Diostaj kirigayo' o'nigpejika'apone. Kenpa'ti Diostaj o'nopo'durugpakonhuahuika'apone.

Diosa ena'te kaeya' onahue' yanika'. Yanoknopoe'po, yan'nigpejika'ti'.

¹² Kenpa'ti Diostaj mo'nigpeonhuahuika'depo onte'ti huadakda kikhue'dik moet, suhue'da oknopoe'dik moetpi', Diostaj nogiti nogiti yan'nigpeje'. Onte'ti daka' yanoknopojika'. Diostaj daka' yan'nigpejika'. ¹³ Jesucristoen butukdag yan'dukpo yan'huati'. Jesucristoen hua'a daka' yag'kikati'. Opu Diosen hua'a 'urunanada bo'kika'nok nogomeya sigda eknopoe'ada opudtaj on'tiahuaydepo okbatikhue' o'nepo nogiti daka' o'no-knopoe'apo. Nogiti daka' on'nigpejika'apo.

¹⁴ Aya'tada bahuadiayhue' yanika'. Aya'tada e'maboyta' pakhue' yanika'. Aya'tada e'manoeya'ta' yan'pakika'. Diostayo'da e'nigpejika'ta' yan'deretpakikati' Diosenyo'da huadaknanana da e'kikata' yan'deretpakikati'. Diosenyo'da huadaknanana da kikhue' ee'nayo Huairi Jesucristoere noeonhuahuikahue' mo'epone. ¹⁵ Opuomey huaknopoe'eritaj aya'tada Diosa e'tihuapokta' bo'tipakika'ne. Aya'tada 'urunopoa' egkata' bo'tipakika'ne. Opuomeyere sue'da huaknopoe'eri ekbatikta' on'pakpo nama'da ogkika'. Diostaj yan'nopo'korea' yan'maboroayika'. Kenpa'ti nogtipi' huaknopoe'eri nama'da e'kika'nayo nama'da e'manmadika'nayopi' ke'na konig pai'nana hueymeihue' o'e. Nog huaknopoe'eri on'tiahuaypo on'peepo onte'ti Diostaj oknopoe'hue'dik yanikapet. Nama'da huamanmadika'eritaj yan'boroay. Onte'ti Diostaj ya'nigpejika'. Nama'da manmadikahue' ya'e' yan'maboroay. ¹⁶ Be'api' nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika' huayahuaya yan'maboroayti'. Kenpa'ti be'api' Diosen hua'ataj pakhue' ee'nayo nogiti nogiti Diosen hua'ataj yan'pakiti', huayahuaya yan'manikati'. Konig Esaú Isaacen huakkuru huasi'po o'ka'uyate konigti kahue' yane'. Huayahuaya yan'manati'. Huakkurueri isi'potaj Diosa 'urua'da o'ta'kika'uyate. Esaú huama'buyen aypota' o'pakpo, Diosen e'ta'kika'ta' pakhue' o'epo huama'buytaj o'yokuyate. Aypotehuapa' o'yokuyate. Huama'buyen aypo o'bape'uyate. ¹⁷ Nogok Esaúen huama'buytaj Diosa huabo'a'da huadaknanana da o'ta'kika'uyate. Esaú-

tanayo ta'kahue'da o'uyate. Diosa huadaknanada be'ta'ke'po e'eretpaktada ta'kahue' o'enek o'huikuynig'a, Esaú digá'da o'huikuyate.

¹⁸ Konig opudomeyen adhuae'pane'taj Israel aratbut-taj Diosa o'mana'uyate. Konigti opudomeytaj manahue' mo'ene. A'nennada Egipto huadaribaya' o'norokondepo nog huadaribayo o'nedepo Dioste ote'yo on'huahua'uyate. Moisésayo'da Diosen hua'ataj a'eya'po ote'yo o'huabehui'uyate. Dios o'te'te o'epo huiyoknanada o'uyate. Digá'nanada e'bakpak on'tiahuay'uyate. Sikkiregnanada ee' on'tiahuay'uyate, konig e'sihui sikyo on'tiahuay'uyate. Huiyoknanada o'epo, digá'nanada e'bakpak on'tiahuay'uyate.

¹⁹ Trompeta 'utta'nanada ea'te on'pee'uyate. Kenoka' Diosen hua'a huiyoka'nanada o'uyunok adhuae'pane'a on'peede'po, "Onte'ti onahue' moe'." Diostaj o'nona'uyate. ²⁰ "Aratbut 'uhuapi' huatota'poya' ote'te e'behuiknayo kabueye'po huida' yan'pa'ea'ti." Diosa o'mana'uyatenok. Diosen hua'ataj nigpeehue'dik o'nuyate.

²¹ Diostaj o'tiahuaypo, "Ijme'pukpo ijjirigamey." Moisésada oa'uyate.

²² Oro'omeynayo Jesucristotaj oknopopepo Diosen ote' Siónyo o'huahua'depo, kenpa'ti Dios huanoeon-huahuika'erien jakyo o'huahua'depo Diosen jak Jerusalén kurudyo o'huahua'depo. Diosen huata'moneri Diostaj a'batadi'keya'po egkupopakyo o'huahua'depo. ²³ Kenpa'ti huakka'da huaknopoe'eri Diosensi'po o'nepo ogkupopakpo kenomeyendik Diosa kurudya' o'manigmadoya'uyate. Kurudyo on'hua'apo. Diosere on'noeonhuahuika'apo. Kenomey Diosen 'uru huaknopoe'eritaj oro'omey konig o'bahuahua'depo. Kenpa'ti Diostaj oknopopepo konig o'huahua'depo. Dios huairi o'epo dakhuea' huaka'eritaj kenpa'da castiga o'magka'apo. Huaknopoe'eritaj o'manoean-huahuika'apo. Kenpa'ti huaknopoe'erikudak kurudyo Diosere huadakda o'ne Diosa 'urunopoa'da o'magka'depo. Kenomeytaj oro'omey o'bahuahua'depo.

²⁴ Jesús a'manopo'yareaya'po mo'nigbueypo mimia mo'nigtita'huarakuyate. Jesús huabo hua'a konig dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea' hua'a o'mana'uyate. Jesústaj kenpa'ti Jesús en mimitaj oknopopepo Jesús en mimia oro'en dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik o'e oknopogene. A'neneri Abel Diostaj 'uhua o'nigarakpo o'mimihua'uyate. Ken mimianayo dakhuea' e'ka' okkahueahue'dik o'e o'nopogene. Ken konig oknopopepo Diostaj meyhue'da o'tijay.

²⁵ Konigepo Diosen e'mana' hua'ataj oknopopepo nigpe'e'dik o'ika'ne. A'nennada ote'kupata' Israel aratbut-taj Diosa o'mana'uyate. Israel aratbutnayo e'nigpeeta' pakhue' o'nuyate. Diosa castiga egka'te okmonhue'dik o'nuyate. Castiga o'magka'uyate. Oynayo kurudya' Diosa mona'ne. Oknopopepo nigpe'e'dik o'ika'ne. Buttida o'nona'ne. Nigpeehue' ee'nayo dapita' castiga mogka'apone. Okmonhue'dik o'epone. ²⁶ A'nennada ote'kupata' Diosa o'mana'uyate. Diosa e'mana'te huadari o'iyeg'uyate. "A'ti onte'ti huadaritaj ijjiyega'apoy. Kurudtakon ijjiyega'apoy." Oynayo Diosa o'manade'uyate. ²⁷ "Onte'ti ijjiyega'apoy." Diosa oa'uyate.

Konigepo aya'da Diosa o'ka'uyatenig o'iyega'apo. Nogtipi' yahuehue'da o'epo. Dios, Jesucristoere, Diosen aratbutere Diosen huata'moneriere batikhue'da on'noeonhuahuika'apo o'nopogene. ²⁸ Dios oro'omey huairia moknopoe'uyne. Oro'omey Diosensi'po o'ma'uyne. Diosere o'noeon-huahuika'apone. Kenpa'da bueyhue'dik o'eon-huahuika'apone. Konigepo "Huadakda i'kika'. Huadakda i'ika'." Diostaj mo'nona'ika'. Diostaj mon'mepu'kepo mo'noknopopepo mo'nigpe'ika'apo ²⁹ Dios konig huamahuig ta'akonig huiyokda o'epo oknopoe'hue' huae'erimeytaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

Diostaj a'durugpakaya'po 'urua'da nigkika'dik o'ene.

13 Ken bakbatikhue'ada huayahuaya di' yan'-maika'. Konig huama'buytaj di' mo'maika'nig konigti huayahuaya di' mon'maika'. ² Bepi' en'ti'aknayo di' yan'maepo jakyo yan'bakudati'. Bakkahuehue' ya'nepo yan'bakudati'. Suhue'ada Diosen huata'moneritaj okiehue' e'eadada on'bakuda'po on'tobape'uyate.

³ Jesucristotaj huaknopoe'eri huabakudaj jakyo e'ne'te kenomeytaj bakkahuehue' ya'nepo yan'-matinepahui'po yan'tahuade'po aypopi' yan'bayokikati'. Nog huaknopoe'eritaj dakhuea' e'magka'nayo pai'da en'nopoe'nayo pai'da huae'eritaj yan'matinepahui'po kenpa'ti opudpi' pai'da nopoe'dik mo'epet.

⁴ E'toepakde' ee'nayo daka' yan'to'ika'. Kenpa'ti nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'. Nogen huatoe'taj e'bakdejnayo dakhuea'da boka'nok Diosa castiga mogka'apone. Huatoebet e'eanayo huaboerepi' mune'yoerepi' bakdejhue' yanika'. Nogtaj e'bakdejnayo dakhuea'da boka'nok Diosa castiga mogka'apone.

⁵ Huakupeta' eretpakhue' yanika'. Katepi' mo'ta-maenigyo'da kentaj yan'todurugpak. Huakka' e'tamaeta' pakhue' yanika'. Kena'po "Opudtaj on'matoun-huahuika'apone. Opudere o'ika'apone. Okeyahue'dik o'ika'apone." Apag Diosa mona'uyate.

⁶ Be'api' huabokereka do'taj dakhueapi' ogka'dikpi' menet. Do me'pukhue' ijjikay. Dios Huairia menti-huapokika'nok i'jnopoy. Kenda daka' o'nopopepo a'dik o'ika'ne.

⁷ Opudomeyen huakkuru huairikudak Jesucristotaj 'urua'nanada o'noknopojika'uy. Opudomeytaj Diosen hua'a mon'madikika'uyne. Diosen 'urua'da on'kika'uy. Konig kenomey ogkika'uy daka' yan'nopojika'po konigti yag'kikati'.

⁸ A'nennada Jesucristo Diosen Huasi'po o'epo 'urua'nanada o'ikame'uyate. Oytion Diosen Huasi'po o'epo 'urua'nanada o'ika'. Nogok nogok Jesucristo Diosen Huasi'po o'epo konigti 'urua'nanada o'eon-huahuika'apo. ⁹ Jesucristo 'urua'nanada o'ika'nok Jesústaj 'urua'da e'manmadika' mo'pee'uyne konigti daka' yanoknopojika'. Nogda nogda huamanmadika'eri opudomeyere en'ti'aknayo nogpa'da en'manmadika'nayo kenomeytaj nigpeehue' yanika'. Nogda aypo bape'dik mo'ene. Nogdanayo bapehue'dik mo'ene. Nogda huaennayo bapehue'dik mo'ene. Suhue'ada huamanmadika'eri nama'-

da mona'apetpi'. Kenomeytaj e'nigpe'e'nayo Diostaj 'urunopo'da nige hue'dik mo'eapone. Diostanayo Jesucristoeretanayo oknopog'enok Diosa mo'tinepahui'po 'urunopoa' mogkika'apone.

¹⁰ Jesucristoa cruzte mo'nigbuey'uyate. Oro'omeytaj huamanopo'yarea' cruzte mo'nigbuey'uyate. Cruzte mo'nigbuey'uyate oknopojika'nok Diosa mo'nopo'yareadhuahuika'ne. Judío sacerdote huasi'dakak huakudika'erianayo 'uhua on'batiarakika'po on'mahuigika'. Aya' kenpayo'da o'noknopog'epo Jesús cruzte mo'nigbuey'uyate oknopog'ehue' o'nenok Diosa dakhuea' e'ka' manopo'yareahue' o'maeapo. ¹¹ Judío sacerdote huairi Moisésen hua'ataj on'peepo ogkika'. Jesucristotaj oknopog'ehued o'nepo 'uhuataj on'batiarakika'. Diosa dakhuea' e'ka' kabakkahue'po 'uhuataj on'batiarakika'po Diosen 'uru huid jakyo adkorepen mimi on'tohua'ika'. Diosen manpotone'taj on'tionhujkhuika'ika'. On'tionhujkhuika'depo huakka' jakya' adteda 'uhua huaso' on'tohua'po adyoda on'mahuigika'. ¹² Jesústaj kenpa'ti huakka' jakya' adyonda on'tohua'depo o'darakuyate. Jesús en mimi-anayo konig dakhuea' e'ka' kabakkahue'po Diostaj 'urunopoa' kamagke'po Jesús pa'ida mo'nignopog'epo o'manigbuey'uyate. Huakka' jakya' adyenda o'manigbuey'uyate. ¹³ Konig judío aratbut nama'da ogkika'po Diosen kahue' o'nika'. Konig ogkika'nig'a konigti kahue' mo'ne. Jesucristotayo'da mo'noknopojika'. Jesústaj oknopojika'nok oro'omeytaj bo'tierikapet, bo'huadiaypo dakhuea' bo'huaa'apetpi'. Konig Jesústaj dakhuea' on'huaa'uyate konigti oro'omeytaj dakhuea' bo'huaa'apetpi'. Moisésen hua'a huakika'erite mo'nokhua'. Jesucristoen huaknopog'eri ijje'y huaa'eriere mo'nika'. ¹⁴ Indariyo aratbut noeon-huahuikahue' o'neapo. Diosen aratbutnayo kurudyo on'noeonhuahuika'apo. Kurudyo Diosen aratbutere e'noeonhuahuika'ta' o'pakne. Oro'omeytaj e'tieriknayo dakhuea' e'huaa'nayopi' kenpa'da kade'. ¹⁵ Jesucristotaj oknopog'epo, o'nigpeepo, "Dakiti Dios, 'urua'nanada mo'nigka'uyate, huadakda mogkika'ne. 'Uruda i'ika'ne Apag Dios," mon'tiona'pakika'. "Dios 'uruda o'ika'. Huadakda megkika'ne." Nogomeytaj mon'manbatia'pakika'. ¹⁶ Okkahuehue' ya'nepo huadakda yan'manti-huapokika' kenpa'ti okkahuehue' ya'nepo katepi' mo'tamaenig yan'mabayokika'. Pa'ida huag'eritaj

yan'mabayokika'. Kenda e'kika'nayo Dios durugda o'eapo.

¹⁷ Opu domeyere suhue'ada Jesucristotaj o'no-knopog'epo Diosen 'urua'da ogkika'po huaknopog'eritaj huamatog'eri huairi o'ne. Kenomeytaj yan'nigpejika'. Opu domeyen huabatihuapokeri o'nepo daka' mo-knopojike'po tihuapokika'dik mo'ene. Cristo onte'ti e'ti-akte "Huaknopog'eritaj huadakda ijbatihuapokikamey." A'dik o'neapo. Opu domeytaj e'batihuapokte huadakda e'nigpe'e'nayo durugda o'neapo. Daka' nigpe'ehue' ee'nayo suhue' o'neapo kenpa'ti pa'ida o'neapo.

¹⁸ Do'taj men'nigtiona'pakika'. Huadakada ijikikaya', ijnopog'ey. Aya'da katepi' 'urua'da e'kikata' ijpaki. ¹⁹ Opu domeytaj e'nigkumejta' e'pakada menpa' kumejhue'dik ijjedey. Ida kumejdikada ijje'apet mentiona'pakti'.

Huaknopog'eritaj Diosa daka' kamagkike'po o'manig-tiona'pakpo huadik on'manigdikta'mona'uyate.

²⁰ Opu domeytaj ijmanigtiona'pakpo, "Diosa huama-noey'eria mo'matog'ene. Huabueya'da ee'tada Huairi Jesucristotaj i'noyhuada'uyate, Dios. Oro'omey huaknopog'eri konig Jesús en oveja o'ene. Jesús oro'omeyen huamatog'eri o'e. Oro'omeytaj a'manopo'yareaya'po kenpa'ti a'manoeanhuahuikaya'po mo'nigbuey'uyate. Jesús mo'nigbuey'uyatenok oro'omeytaj mo'nopo'yarea'apone daka' oknopog'dik o'ene. ²¹ Ontaj kan'nigpejike'po 'urunopoa' Jesucristoen huaknopog'eritaj yamagkikati'. Konig o'na yapakpo yamagkikati'. Jesucristo o'nen Huasi'potaj o'noknopog'epo 'urua'nanada kika'dik o'neonhuahuika'apo. Cristo 'urua'nanada o'ika'." Diostaj ijmanigtiona'paki.

²² Sue'da ijnigmadoya'depo opu domeytaj mo'maboroayne. Daka' yan'nigpejika', egomey, pogomey. ²³ Timoteo oro'omeyen huama'buytaj huabakudā' jakya' o'norokā'deme'te, yan'nopog'. Ida e'tiaknayo opudyo ijtohua'apoy.

²⁴ Aya' huaknopog'eri huairitaj oro'en huadik yan'madikta'mona'. Aya' huaknopog'eri huama'buyretaj huaidpoeretaj huadik yan'madikta'mona'. Italiayo huag'erimey huama'buyakon huadik on'madikta'mona'.

²⁵ Opu domey huaknopog'eritaj Diosa daka' mo'nigkike'.

SANTIAGO

Judío huaknopogē'eritaj o'manigmadoya'uyate Santi- agoa.

1 Do Santiago ijjeý. Diosen Huairi Jesucristoenere huanaba' ijjeý. Opud Israel huaknopogē'eritaj o'nigmadoya'ne. Nog aratbutenbayo nogbayo nogbayo mo'jka'ne. Saludos on'dikta'mona'ne.

Diosa daka' mo'nopogē'a'nok huadakda kika'dik g'ene.

² Kenoka' pa'ida e'nopo'epi' dakhue' ee'pi' pa'ida ee'pi' mon'durugpakika'. ³ Oro' oknopogē'batikdikpi' ka'ne'po e'dikdikpi' nogiti nogiti Diostaj daka' mo'noknopojka' Diostaj mo'noknopoeonhuahuika'po batikhue' mo'nika'. ⁴ Nogiti nogiti eknopojka'nayo dakhuea' e'ka' kikhue'dik g'ene kenpa'ti kenda Diosa o'pakika'nig nogiti nogiti kika'dik g'eonhuahuika'apone. Dakhuapa Dios Huairitaj moknopoeonhuahuika'apone.

⁵ Opudomeytaj nogda nogda dakhuea' kagke'po e'dikdikpi' katepi' e'ka' nopogē'hue'da ee'nayo Diostaj yan'tiona'pakikati'. Do'taj konigy'o'da daka' e'kika' menopogē'a', yan'tiona'pakikati'. Diosa bo'tihuapokpo daka' e'kika' mo'nopogē'a'apone. Diosa sue'nopo ehue' g'epo e'tihuapokta' o'pakpo daka' e'kika' mo'nopogē'a'ika'apone. ⁶ "Daka' e'ka' menopogē'a', Dios." Yan'tiona'pak. Diosa mo'nopogē'a'apone. Daka' yan'nopojka'. Diostaj daka' oknopogē'hue' ee'nayo ti-huapokhue'dik mo'jka'apone. ⁷ Be'api' nogpa' nogpa' o'nopogē konig oy Diostaj oknopogēpo eme'te oknopogē'hue' g'epo kentaj Diosa tihuapokhue' g'jka'apo. Daka' huakika' nopogē'ahue' g'e'apo.

⁹ On pa'ida huagē'eri ee'pi', eg', Cristotaj iknopogēpo yan'durugpakika'po Diosensi'po j'ene. ¹⁰ Konig huakhuen ida o'aypo okhuenkahua'ika' konigti huakka'da huamatogē'eri a'ti on'mabueyikaponok konigepo Diostaj kanoknopogē'po kan'durugpakike'.

¹¹ Kenoka' niokpo o'behuikdepo digā'da o'ta'tepo huakhuen ida okhuenaya'ika' huehuela'da o'kotika'. On-a'ti 'uruda ehue' g'e'apo. Huabokerek huakka' on'ma-tojka' konig huakhuen g'nepo, e'baa'ika'pi' ida on'buey.

Kenoka' dakhuea' kagke'po e'dikdikte dakhuea' kahue' yanika'.

¹² Opudā dakhuea'da kagke'po e'dikdikte dakhuea' kahue' e'jka'nayo durugda mo'jka'apone. Nogok nogok dakhuea' kagkike'po e'dikdikte kahue' e'jka'nayo:

—"Huadakda bo'kika'po dakhuea' kagkike'po e'dikdikte dakhuea' kikhue' mo'jka'nok huairi mo'epo do'hued jakyo doere yan'noeonhuahuika'." Do'hua

o'nona'apone. —Kenda Diosa huadi' huagē'eritaj o'mana'uyate. ¹³ Kenokapi' dakhuea' kake'po Diosa medikdikne nopogē'hue'dik yanika'. Dios kenpa'da huadaknopō'da g'jka'. Dakhuea' kake'po Diosa madikdikhue'dik g'e' kenpa'ti dakhuea' kagke'po Diosa oro'taj dikdikhue'dik mo'jka'ne. ¹⁴ Huakkuru oro'en e'pakika'a dakhuea' e'ka' huanopoya'da o'eretpakpo ¹⁵ nogok digā'da o'eretpakpo huaboa'da dakhuea'nada o'kika'ne. Ken dakhuea'da e'kika'nayo kenpa'da o'bueyapone. Diosere ehue'dikda g'jka'apone.

¹⁶ Huata'da nama'da nopogē'ahue' mo'nika', huadi'da egomey pogomey. ¹⁷ Katepi' Diosa mo'nigkika'ne kenpa'ti bo'tihuapokika'ne kenpa'da huadakda g'jka'. Diosya' kurudya' kenpa'da huadakyō'da bo'yokika'ne. Niokpo puugere aya'da siokpoere Diosa o'kuyate. Niokpo sikyo ta'tehue' g'jka'. Siokpo puugere huame'noe ta'tehue' g'jka'. Diosnayo huakjey huaka'eri huadak g'jka'. Diosnayo nogok nogok konigti huadak g'jka' kenpa'ti nogok nogok konigti huadak o'kika'. Nogpa' nogpa' manahue'dik g'jka'. ¹⁸ Dios o'pakpo ke'-nen buttida hua'aa mo'nopo'noika'ne. Konig Diosen huakkurueri huasi'po konig 'urusī'po Diosa e'bae'po mo'nopo'noeanhuahuika'ne.

Nama'da Diostaj kikhue' mo'nepo 'urunopoda 'urua'- da mogkika'.

¹⁹ Konigepo do'hued huadi'da egomey pogomey Diosbata' e'pēeta' yaderetpakika'. Daka' yan'nigpejka'. Daka' nopogē'hue'ada ida e'manmadika'ta' pakhue' yane'. Daka'da e'pēepi' diayhue' yanika'. ²⁰ Kena'po oro' o'diaypo kenda Diosa o'paknig kikhue'dik g'ene. O'diaypo Diostaj durugpakahue'dik g'ene. ²¹ Kenpa'ti aya'da dakhuea' e'nopogē' aya' dakhuea' e'kika' kenpa'da mon'batik. Apagba' o'pēedeme'ne kenpa'ti huaboa'da o'pēepo huanopoya'da daka'da mon'nigpejka'. Apagba' 'urua'da ogka'dik mo'ene. Oro'taj Diosere onte'ti noeanhuahuika'dik mo'e'apone.

²² Diosenba'taj daka'da mon'nigpejka'po mogkika'. E'pēēada kikhue' ee'nayo nama'da on'pēē. ²³ Be'api' huabokerek Apagba'taj o'pēepo kate kika'dik ijjeý huaboa'da o'nopoēnig'a kikhue' ee'nayo ken konig huabokerekpi' sigda o'koktiahuayatupo konig huakok g'enig huaboa'da o'nopoēnig'a ida okkahue'ika'. ²⁵ Diosen huadak hua'a 'urunanada g'enok e'nigpejkata' o'pakpo Diosen huadak hua'a okkahuehue' mo'nepo mon'nigpejka'po mogkika'. Diosen huadak hua'a o'nigpejka'po durugnanada g'jka'apone.

²⁶ Be'api' Diosen ijikay e'nopogēada dakhue' o'ad-huahuika'po batikhue'dik e'ēada Diosen ijikay nama'-da o'nopogēnig'a Diosen kahue'dik o'ika'. ²⁷ Diostaj e'-batadi'kea'ta' e'paknayo Diosen e'kika'ta' e'paknayo kenpa'ti Apag Diostaj e'durugpaka'ta' e'paknayo pai'da ayhuayotaj ayhuaeretaj di' yan'maepo yan'ti-huapokika'. Konig nog aratbut dakhuea'da on'kika'nig konig kikhue' yanika'. Kenda Diosa o'pakika'.

Huakka' huatamae'eritaj e'pakada pai'da huag'eritaj pakhue' ee' nopogehue' mo'nika'.

2 Do'hued huaknopog'eri egomey pogomey, Jesu-cristo Huairitaj daka' mo'noknopojika'po be'edpi' huakka'da o'tamaenok huadakda o'e nopogehue'dik mo'nika'. Noga pai'da ee'te kennayo dakhue'da o'e nopogehue'dik mo'nika'. ² Opu'd e'kupopakya' Diostaj e'-batadi'kea'yo huairi e'kudnayo oro huabapiokot o'ma-toepo 'uruada yudtaj o'otpo kenpa'ti pai'da huag'eri e'kudnayo yudtatone'da o'otpo. ³ 'Urua'da yudtaj e'huaottaj bo'tihuapokpo, "In 'uru huahuadte yahuad." Ea'ada pai'da huag'eritaj "Ayopi' yabo'. Sorokte yahuad," ena'nayo ⁴ dakhuea'da ka'dik mo'ene. Opu'd pi' aya'da konigti huadak mo'ene. Huairinayo huadak o'ne. Pai'da huag'eri dakhue'da o'ne. Nama'da mo'nopogēnig'a dakhuea'da mo'nopogēne. Ken konig dakhue' o'e.

⁵ Yan'pee', huadi'da egomey pogomey. Diosa huakka' pai'da huag'eritaj o'bae'ika'. Kenomeya Jesucristotaj daka'da o'noknopojika'po Diosere Jesucristo huairiere durugda on'noeonhuahuika'apo. Aya'ada Diostaj huadi'da o'nepo Diosere o'neonhuahuika'apo. Diosa kenpa' oa'uyate. ⁶ Pai'da aratbuttaj dakhuea'da mo'manika'nok on'bira'ika'. Huairitaj huadakda bo'kika'nig'a huakka'da huamatog'eriera opudtaj dakhuea'da mo'nika'ne kenpa'ti opudtaj dakhuea' a'huaaya'po gobierno huairite bo'tohua'ika'ne. ⁷ Huairi huakka' huamatog'eriera Jesucristoen huadiktaj dakhuea'da on'huaa'ika'. Ke'nen 'uru huadik opud mo'diktojika'ne.

⁸ Konig o'na huata'da huakka' i'pakika'nig nog arat-but-takon konigti huakka' di' yan'maika'. Kenda Dios Huairia Apagba'te o'mana'ika'. Kenda e'kika'nayo huadaknada bo'kika'ne. ⁹ Huakka' huamatog'eritaj di'da e'maika'ada pai'da aratbuttaj dakhuea'da e'kika'nayo Diosen e'mana'taj nigpeehue' mo'ika'po dakhuea'da bo'kika'. ¹⁰ Diosa huakka'da huadik oro'taj mona'uyate. Moisésenba'taj aya'da nigpejika'dik o'ene. Oro' nog aya'da e'nigpeēēada nogdiktida nigpeehue' ee'nayo Diostaj dakhue'da o'e. Konigti Diostaj nig-peehue' ee' o'e. Dakhuea'da o'e. ¹¹ "Nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'." Diosa o'mana'uyate. "Nogtaj yadi-aypo arakhue' yanika'." Kenpa'ti nogdakon Diosa o'mana'uyate. Nogen huatoe'taj bakdejhue' e'ika'ada nogtaj e'araknayo aya' Moisésenba'taj nigpeehue'da i'ene. Dakhuea'da i'ka'ne. ¹² Jesús en huadak hua'a o'pakpo o'nigpejika'ne. Oro' e'nigpejika'nayo Diosa di' mo'epo, "Huadakda bo'kika'uy." Mona'apone. Konigepo nogomeytaj di' mon'maepo 'uruada mo'

da'ika' kenpa'ti huadakda mogkika'. ¹³ Oro'a pai'da huag'eritaj kan'matinepahuike' Diosa kenda o'pak. Oro' nogomeytaj matinepahuihue' ee'nayo Diosa oro'taj tinepahuihue' mo'ēapone. Oro' pai'da huag'eritaj e'-matinepahui'nayo Diosa bo'tiahuaypo oro'taj mo'tinepahui'po dakhuea' bo'kika'ne onahue' mo'ēapone.

Diostaj eknopog'nayo 'urudayo' yag'kikati'.

¹⁴ Diostaj Jesúseretaj yoknopogey. Opu'da ea'ada pai'da aratbuttaj tihuapokhue' e'ika'nayo "Diostaj yoknopogey," nama'da boanig'a Diostaj nama'da moknopogēnig'a Diosa dakhuea' e'ka' nopoyareahue' mo'ēapone. ¹⁵ Huaknopog'eri huama'buy huidpopi' pai'da ee'nayo yudtaj toehue' ee'nayo aypopi' toehue' ee'tada ¹⁶ "Urua'da yahuati', yudtaj yatog'e, Diosa mebayoke'. Aypo yabape', Diosa mebayoke'." Opu'd Jesús en huaknopog'eriera ea'ada yudtaj yokhue' ee'nayo aypo yokhue' ee'nayo kenda nama'da ea' dakhue'da o'e. ¹⁷ O'na Cristotaj yoknopogē ea'nayo nogomeytaj daka'da tihuapokika'dik i'ene. Tihuapokhue' ee'nayo nama'da Cristotaj iknopogēne, do'hued huama'buy.

¹⁸ Sue'dada Diostaj yoknopogey kenpa'da o'da'ika'. Noga kenpa'da huadak ogkika'. Huadak kikhue' ee'nayo Cristo en huaknopog'eri o'e do oknopogehue'dik o'ene. Nogomeytaj doa e'tihuapokika'nayo Cristo en huaknopog'eri o'e nopogēdik mo'ene. ¹⁹ Nogtida Dios o'ika' mo'nopojika'ne. Kenda huadak ee'pi' huadak kikhue' ee'nayo onte'ti Diosere noehue' mo'ika'apone. Toto' kenpa'ti Diosen huadik eknopogāda digā' o'nok-me'pukika'. ²⁰ Diostaj ijnopogepoyo'da dakhuapa o'e mo'nopogepo huadak kikhue' ee'nayo kenda Diostaj eknopogē' dakhuapa ehue' o'e. ²¹ Menpa' bokkahue'de. A'nennada Diosa oro'en adhuae'pane' Abrahamkudak-taj "O'nensi'po menigarak," ona'uyatenig. Kenoka' Diosa Abrahamtaj ena'te Abraham Diostaj o'nig-pejika'po huasi'po Isaactaj a'nigarakya'po ote'yo o'to-hua'uyate. "Huadakda i'ene." Diosa Abrahamtaj ona'uy-ate. ²² Ken Abraham Diostaj oknopogepo Diostaj konig dakhuapa o'nigpeē'uyate nopogēdik mo'ene. Diostaj eknopojika' e'nigpejika'ere Diosa o'pakika'. ²³ Apagba' oa'uyatenigda Abraham o'nigka'uyate. Do'taj meknopojika'nok "Huadakda i'ene, Abraham." Diosa ona'uyate. Kenpa'ti Dios Abrahamtaj huadi'nada o'tajika'uyate.

²⁴ Diostaj moknopogēnok kenpa'ti mo'nigpejika'nok "Huadakda mo'ene." Diosa ona'dik mo'ēapone. Eknopogeyo'da dakhuapa ehue' o'e. ²⁵ Konigti Rahab huakupete huabakdejeri e'ēada botta' Dios en aratbut-taj o'batihuapoknok, "Huadakda i'ene." Diosa ona'uy-ate. Judío aratbut huata'mona'eritaj Rahab ke'nen jakyo sorotataj a'batihuapokya'po o'bakuda'uy kenpa'ti nogdagpen o'mata'mona'uyate. ²⁶ Konig aratbut e'bueyde' huaso'yo huanokireg toehue' o'nika'. Konigti be'api' Diostaj eknopogēada Diostaj daka' nigpeehue' o'nepo Diostaj oknopogēnig'a konig e'bueyonig oknopojika'.

Huakitta'a konig oa'ika'.

3 Huakka'da Diostaj huamanmadika'eri yahuehue' yanika', do'hued egomey. Diosa aya' huamanmadika'eritaj daka'da o'mapejika'. Nama'da e'manmadika'nayo digā castiga mogka'apone. ² Oro'omey huakka'da nama'da o'kika'ne. Be'api' o'batia'pakpo nama'da ahue' e'jka'nayo huadaknada o'epo aya'da katepi' o'ka'po huadakda kika'dik o'jka'apo. ³ Caballo oro'taj me'nigpēepo tioroe'dik caballo huakitta'yo siropasi'po o'kudika'ne. Meyopi' ehuaata' o'paknok bo'tohua'ika'. Huakittaya' siropasi'po caballo huaso'eta' tioroika'dik o'ene. ⁴ Kenpa'ti huaboro' barcotone' o'nepo kuperinatone' e'oroa' bapoka' o'tohua'ika'. Huata'pobeta'eri huanokhuayaga'si'po o'bapadpo o'tionbahue'epo keyoda ehuaata' o'pakpo o'jpaendik o'jka'. ⁵ Kenpa'ti oro'en huaso' huaboro'da ee'pi' huakitta' suhuigda o'epo huiyokda ika'dik o'ē. Huakitta'a a'dik o'ē. Kenpa'ti oro'en huakitta' konig pai'pasi'ponig ee'pi' huaboro'da bakpakdik o'ē. Konigti oro' nama'da eanayo huakka'da dakhuea' ka'dik o'jka'ne. ⁶ Oro'en huakitta' konig ta'ak e'bakpakonig dakhuea'da ka'dik o'ē. Oro' huata'da dakhuea' ogka'dik o'ene. Toto'a on'paknok aratbut dakhuea'da o'da'pakika'. O'noepo oro'en huakitta' konig ta'ak e'bakpakonig o'epo dakhuea'da kika'dik o'eonhuahuika'ne. ⁷ Aya'da dubayo huāē'eri toyahue'dik o'ne. Aya'da bakoy, barakte huāē'eri, huāhueyo huāē'eri toyahue'dik o'ē. ⁸ Aratbutnayo huakitta' toyahuehue'dik o'ne. Daka' toehue'dik o'nika'. Konig bihui e'bueryuru huakitta' o'toepo mabueya'dikonig o'epo. Oro'en huakitta' dakhuea'da kika'dik o'ē. ⁹ Oro'en Apag Diostaj "Huadakda i'ene," ona'ika'ne oro'en huakitta'a. Dios konig o'enigda huabokerektaj o'ka'uyate. Huabokerektaj dakhuea'da e'huaa'nayo oro'en huakitta'a, "Dios dakhue'da o'ē," o'huaika'ne. ¹⁰ Nogtia'da huakitta' o'toepo Diostaj "Huadakda i'ene," oa'po kenpa'ti huabokerektaj dakhuea'da o'huaa'ne. Ken konig o'ika'ne dakhue'da o'ē, do'hued egomey pogomey. ¹¹ 'Uruda huē'ey pai'ere nogtida jenuhupo' onyayo' o'rokhue'dik o'ē. ¹² Menpa' mangote kumehui' dapakdik ya'ē. Ehue' dapakhue'dik o'ē. Apoarete menpa' jo dapakdik ya'ē. Ehue' dapakhue'dik o'ē. Kenpa'ti huē'eypai' jenuhupo' uruda huē'eyere o'rokhue'dik o'ē. Huadakdikyo'da moda'ika'.

Diosa 'uruda e'kika' mo'nopoēā'ne.

¹³ Opuomeyere huakka'mon 'uruda e'kika' daka' mo'nopoē. 'Urua'da ijkikay nopoēhue'ada huaknopōē'eri kan'tiahuaye'po huadakda kagkike'. ¹⁴ On dig e'matioknopenka'nayo kenpa'ti huakka'da huata' e'eretpaknayo "Huakka' ijnopōepo huadakyō' ijkikay." Ahue' yaē'. Dapi' a'dik i'ēt. ¹⁵ Dig e'matioknopenka' kenpa'ti huata'da e'eretpak Diosa kenda nopoēahue' mo'ene. Ken konig eka'nayo nama'da bo'kika'apone. Dakhue'nopo'da mo'ēnok kenda ka'dik mo'ene. Toto' huairia mo'nopoēā'nok kenda bo'kika'apet. ¹⁶ Dig e'huahuayika'nayo kenpa'ti huata'da e'eretpakika'nayo

digā'da e'maboyika'nayo nogtaj nogtaj dakhuea' on'mana'pakika'apo kenpa'ti nogda nogda dakhuea'da on'magkika'apo. ¹⁷ Diosa oro'tanayo 'uruā'da e'ka' mo'nopoēā'nok onte'ti dakhuea' kikhue' mo'ne. Diostaj 'uruā'nada mogkika'. Nogomeytaj mon'noey-noeyika'. Huadiayhue' mo'nika'. Daka'da mon'nopoēpo nog aratbuttaj daka' mon'batia'pakika'. Nogomeytaj huadakda mon'mapejika'. Nog aratbuttaj mon'matinepahui'po mon'tihuapokika'. Nogtaj nogtaj huadakda mogkika'. Daka' mon'nopoēpo mon'bati-huapokika'. ¹⁸ Oro'nayo o'manoeya'po kenpa'ti nogomeytakon o'manoeynoeyika'nok nogomeykon huadakda ya'g'kika'apet.

Indariyo nogta' nogta' e'eretpakada mon'nopo'korea'po Dioseno'da mon'eretpakika'.

4 Nogte opudā huayahuaya digā'da mo'bahuadi-ayika'ne kenpa'ti mo'magkika'ne. Huakka'da bo'eretpakika'ne. Nogpa' nogpa' dakhue'dikyo bo'eretpakika'. ² Katetapi' huakka'da bo'eretpakpo toehue' mo'epo noga o'toēnok aktōeyā'po kentaj bo'arakika'. "Beyok, Dios," onahue' mo'jka'po toehue' mo'jka'ne. ³ "Beyok," Diostaj ena'tada Dios ontaj yokhue' mo'ēnok Diostaj nama'da i'pakpo ina'nig'a o'nada i'pakpo nama'da Diostaj i'tiona'paknig'a konig Diosa o'paknig tiona'pakhue' mo'ēnok Diosa yokhue' mo'jka'ne. ⁴ Huatōē e'tōēāda nogtaj nogtaj o'pakika'nig konig mo'jka'ne. Huakka'da bo'pakika'. Kenpa'da kate-tapi' e'eretpakika'nayo Diosen taka'onig mo'ene. ⁵ "Diosen Nokireg oro'taj mo'nopo'toepo huakka'nada bo'pakika'ne." Menpa' Apagba' kenpa' nama'da yaa'. ⁶ Diostaj men'nigpejike'po Diosa mo'tinepahui'po bo'tihuapokika'ne. "Huata'tada huapakeritaj Diosa pakhue' e'ēāda pai'da ijje' huanopoē'eritaj o'matinepahui'po o'manopo'korea'ika." Apagba'te kenpa' oa'ika'. ⁷ "Ontaj me'nigpejike'po be'tihuapok, Dios," yan'tiona'pakika'po toto'taj nigpeēhue' yanika'. Toto'taj nigpeēhue' mo'jka'nok bokhua'apone. ⁸ Diostaj nogiti nogiti yan'pakika'po yan'tiona'pakika'. Diostaj e'tiona'pakika'te Dios oro'ere meyo'hue' o'epo bo'tihuapokika'apone. Nama'da e'kika'nayo Diostaj yan'nopo'korea'. Dioseretaj katetapi' e'eretpakika'nayo yan'nopo'korea'po Diostayo'da onte'ti yan'pakika'. ⁹ Diostaj dakhuea'da bo'kika'po pai'da ya'nepo yan'huik. Diostaj nigpeēhue' mo'jka'po yan'erikbatik. Yan'durugpakbatikpo yan'huik. Nama'da ijkikamey yan'nopoēpo yan'huik. Huadaritaj durugpakikahue' yanika'. ¹⁰ Dakhuea' ijkikame'po Diosensi'po ehue'dik ijje'apet, Huairi. Yan'tiona'pakika'. Diosa bo'tihuapokapone. Diosensi'po mo'yahuea'apone.

Cristotaj huaknopōē'eri huama'buytaj dakhuea' huaahue' yanika'.

¹¹ Huayahuaya dakhuea' bahuahue' yanika', egomey pogomey. Huama'buytaj dakhuea' e'huaa'nayo di' ehue' mo'epo Cristoen hua'atakon dakhuea' bo'huaa'. Huanigpeē'eri ehue' mo'epo dakhuea' huaa'eri mo'ene.

¹² Diosayo'da huadak huakika' hua'a o'mana'uyate kenpa'ti Diosayo'da aratbuttaj dakhuea'da ogka' huaa'dik o'e. Diosa oro'taj noeanhuahuika'dik mo'eapet kenpa'ti Dios oro'taj e'pogtone' ta'akyo en'dik mo'eapet.

Eme'te kate o'ka'apetnig Diosayo'da o'nopoe.

¹³ "Oy eme'tepi' adyonda huakka' jakyo oro' o'hua'apone. Nogbayoktida o'jka'apone. Kenteda o'baadhuahuapone. Huakka' huakupe o'baeyapone." Opud kenda boa'nig e'batia'pakta' ijpaki. ¹⁴ Inpa' ia'nig'a monig eme'te o'eapetnig nopoehue' o'ene. Eme'te menpa' noe'dik o'et nopoehue' o'ene. Menokpi' oro' bueydik o'ene. ¹⁵ "Dios oro'en Huairi e'paknayo oro' o'noeapone. Dios Huairi e'paknayo inpapi' nogpa'dapi' o'ka'apoy." Kenpa' ika'dik o'ene. ¹⁶ Opudnayo do'huada ijpakpo ijka'apoy boa'ika'nig'a kenda dakhue'da o'e. ¹⁷ Kenda Diosa o'pakika' mo'nopoe. Opud kenda kahue' e'jka'nayo dakhuea'da mo'ene.

Huakka'da huamatoe'eritaj, ¡Keyoj! Santiago o'maboroay'uyate.

5 Yan'pee', opud huakka'da e'matoe'nayo huakka'da e'eretpaknayo pai'nada mo'nopo'epo huakka' bo'huikapone. Huakka'da basagkeae'dik mo'eapone. Opud dakhuea'da mo'eonhuahua'apone. ² Huakka'da mo'matoenig'a o'babara'de. Huithuit o'nen 'uru yud-tataj o'bape'de. Dakhue'da o'ede. ³ O'nen oro huakupe o'nen plata huakupe huakka'da e'matojka'pi' ehue' mo'eapone. Huakka'da e'toeada pai'da aratbuttaj bayokhue' mo'jka'nok dakhuea' ogka' on'huaa'aponok kene'huaya' huame'noete Diosa castiga mogka'apone. ⁴ O'nen ta'bate huakka'da aratbut on'baadhuahua'uyate. Huakka'da e'taetada dakhuapa bayokhue' mo'mae'uyok "Oyda huakupe beyok," 'utta'da beyok e'nona'te Dios kurudyo sorotataj huairia o'mapeedepo castiga mogka'apone. ⁵ Indariyo mo'noepo huakka'da mo'matojka'po huakka'da mo'durugpakika'po konig 'uhua huasihuada arakdik mo'jka'nig konigti huaboa'da kenpa'da bueydik mo'eapone. ⁶ Huadak ee'pi' "Bueydik o'ene," mona'ika'ne. Opud huakka' huamatoe'eria mo'mana'po kenomeytaj mo'barakika'ne. Opudtaj be'a tiokahue'dik mo'enok bo'arakika'ne.

Cristo e'tiaktaj daka'da yan'nigunhuahuika'. Dakhue' ee'taj yan'tiona'pakunhuahuikati'.

⁷ Konigepo Jesús Huairitaj e'tiaktaj daka'da yan'nigunhuahuika'. Ta'ba huaka'eria daka'da on'nigepo on'batukepo e'takerekte on'nigunhuahua'. E'boyogtaj daka'da on'nigjka'. Nogok nogok e'hui'te on'nigunhuahuika'. E'taboyogde'te 'uruda aypo jakyo on'totiakika'. ⁸ Konig ta'ba huaka'eri daka'da o'nigjka' konigti Jesús Huairitaj daka'da yan'nigjkat'i. Daka'da yanoknopjka' Diostaj. Jesús Huairi ida o'tiakaponok batikhue' yanika'. ⁹ Huama'buytaj huayahuaya

dakhuea'da huaahue' yanika', egomey pogomey. Kenpa' e'huaa'ika'nayo "Dakhuea'da boka'ne." Diosakon a'dik ya'eapet. Jesús 'ibodteda o'ede a'timon o'tiakapo. ¹⁰ Sue'ada Diosen huamanbatia'pakeri Dios Huairien hua'a on'manbatia'pakika'uyok dakhuea' huakeri kenomeytaj dakhuea'da on'magkika'uyate. On'bahua-diaypo dakhuea'da on'magkika'uyng'a kenomey Diosen huamanbatia'pakeri batikhue'da onte'ti Dios Huairien hua'a o'manika'uyate. Kenda huadak ogkika'uyatenig yan'nopoe'po konigti ya'g'kika'. Diosen ya'g'kika'po batikhue' yanika', egomey pogomey. ¹¹ Kenomey Diosen huamanbatia'pakeri pai'da e'nopo'epi' Diosen e'ka' batikhue'da ogkika'uyate. Diosen ogkika'po durugda o'nika'uyate, oro' o'nopoe'ne. Job o'basetpo dakhue'da ee'pi' Diostaj daka'da oknopoeonhuahua'po oknopoebatikhue' o'uyate. Nogok Diosa Jobtaj ona'ti huadakda o'ea'uyate. Diosa o'tinepahui'uyate. Konigti Jesús en hua-knopoe'eritakon di'da o'maepo o'matinepahui'ika'.

¹² Daka' o'nonay. Daka' men'pee', egomey pogomey. Kenpa'da buttida yada'ika'. Diosa castiga kahue' ka'e'po "ee', ijka'apoy," ea'nayo kenda yakati'. "Keje'," ea'nayo kahue' ya'eti'. "Ijka'apoy Diosapi' kurudya' be'ti-ahuyane." Ahue' yanika'. "Ijka'apoy huadariapi' kenda me'tinopoe'ne." Ken konig ahue' yanika'.

¹³ Be'api' pai'da e'nopo'ete Diostaj yan'tiona'pakika'. Diosa be'tihuapokikapone. On durugda be'api' ya'nepo Diostaj yan'batadi'kea'ika'. ¹⁴ Be'api' dakhue' ee'nayo Diostaj huaknopoe'eri huamatoe'eri huairitone'taj kan'tiake'po yan'mata'monika'. Kenomey on'tiakdepo sue'da huasihuaj e'kutioyde'te Diosa kayare'po kan'nig-tiona'pakike'. ¹⁵ Diostaj daka' o'noknopojka'po on'tiona'apaknok dakhue'taj Diosa o'yarea'apo. Ona'ti huadakda o'eapoy. Dakhuea' eka'nayo Diosa bekkahuea'apone. ¹⁶ Konigepo nogtaj dakhuea'da eka'nayo kentaj yahuahua'po, "Nama'da ogka'ne, bekkahuea'," ya'dika'. Ken konig huayahuaya ya'dika'. Kenpa'ti nogda dakhue' e'huage'taj nog dakhue' e'huage'taj yan'mationa'pakika'. Diosa ya'bayarea'apet Diosa o'peepo o'yarea'apo. ¹⁷ Diosen huamanbatia'pakeri Elías oronig-tion o'uyate. "Huihue' kaunhuahue'." Kenoka' Diostaj diga'da enade'te bapa' huabayok seis puug e'pok huihue' o'unhuahua'uyate. ¹⁸ "Kahuie'." Nogok Elías enade'te ona'ti o'hui'ika'uyate. Ta'bayo aypo o'bakerekuyate.

¹⁹ Opud nogtiada Diosen buttida e'manmadika'taj eknopojka'ada dakhuea' eka'nayo nog huaknopoe'eria o'tihuapokpo onte'ti Diostaj e'nopo'korea'nayo huadakda o'ka'apo. ²⁰ Ke'na Diosen buttida e'manmadikataj ona'ti nigpeehue' o'edepo dakhuea'da o'ka'nok. Be'api' kentaj Diosba'te o'boroaypo dakhuea' e'ka'taj o'nopo'korea'po ona'ti dakhuea' kahue' o'eapoy. Kenpa'da Diosa enhue' o'eapoy. Diosere o'noeonhuahuika'apo. Huakka' dakhuea' e'kika'ta' Diosa o'bakkahuea'apo. Kenda yan'nopojka'.

1 PEDRO

Pedroa huaknopog'eritaj nogyon nogyon o'manigmadoya'uyate.

1 Do Pedro ijjepon on'nigmadoya'ne. Jesucristotaj a'manbatia'pakikaya'po Dios Jesucristoere me'ta'mona'uyne. Jesucristoen huanigpejka'eri mo'енок o'nenbaya' mo'bakmon'uyate. Nogenbayo mo'ika'po Ponto huadaribayo Galacia huadaribayo Capadocia huadaribayo Asia huadaribayo Bitinia huadaribayo mo'ika'ne. ² A'nenda Apag Dios o'pakpo opudtaj bokbatie'ea'uyate. Oy Jesucristotaj moknopog kenda Dios o'nopojka'uyate. 'Urunopo' yan'nopo'tojka'po Jesucristoenyo'da yan'nigpejka'po Diosen Nokirega mo'nopo'tojka'ne. Kenpa'ti opudomeytaj bokkahue'po Jesus mo'nigbueypo mimia mo'nopo'tihueke'po. Ken Dios 'urua'da botihuapokike' kenpa'ti mo'nopo'noeyike'po, ijtiona'paki ken.

Diosere 'uruda o'noeonhuahuika'apoy kenda oknopojkay.

³ Dios Jesucristoen Apag 'urunanada o'e mon'batia'pakika'. Oro'omeytaj mo'matinepahue'po Diosen Nokirega mo'nopo'toedepo Diosensi'poa' o'yahuedepo kenpa'ti Dios Jesucristo e'bueytada o'noyhuada'uynok oro'takon mo'manoyhuada'apone Diosere o'noeonhuahuika'apone oknopounhuahuika'ne. ⁴ Kurudyo Dios 'urunanada mo'nigkadhuahuika'depo daka' mo'matounhuahuika'po kenda Dios o'ka' huadakda o'unhuahuika'apo batitikhue'dik o'eaponok durugda o'unhuahuika'apone. ⁵ Diostaj oknopog'ek teyda bo'tiokika'po mo'tounhuahuika'po nogok kene'huayag huame'noete kurudyo bo'tohua'apone.

⁶ Konigepo durugnanada mo'ene. Oypi' ijhue' ehue' pai'da e'nopo'epi' sue'da dakhuea' e'ka'ta' e'pakpi' daka' moknopogepo durugnanada mo'ene. ⁷ Diostaj opuden eknopog' Diosa huakka' o'pak. Eknopog' konig huakka'teda o'unhuahuika'. Oro sirokupenayo huakka'teda ee'tada nogok ehue'da o'eapo. Kenpa'ti oro menpa'ti oroyo' yag'et a'nopogeya'po huatihue' ta'aka e'jka'yo on'tihuepo. Opudomeynayo hueretda moknopounhuahuika' Diosa mo'tinopog'epo pai'da mo'nopo'epo batikhue' moknopounhuahuika'po nogok Jesucristo e'tiakte "'Uruda mo'ene.'" "Huadakda ogkika'." Diosa bo'huaa'apone. 'Uruda o'ne aya'ada mo'tinopog'epone.

⁸ Jesucristotaj tiahuahue'pi' e'jka'da di' mo'ene. Kenpa'ti oy tiahuahue' e'eada moknopogepo digag'da mo'madurugpak. ⁹ Moknopoeonhuahuika'nok dakhuea'

e'ka' Diosa bokkahuea'apopo mo'manopo'yarea'apopo konig Diosensi'po Jesusere kurudyo mo'noeanhuahuika'apone.

¹⁰ "Opudomeytaj mo'matinepahui'apone Diosa kenpa'ti dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone, onte'ti mo'noeanhuahuika'apone." A'nennada Diosen huamanbatia'pakeria kenda o'mana'uyate. "Monig kenda Diosa mo'nigka'apone." E'nopog'eta' onpakpo on'batia'pakuyate. ¹¹ Cristo pai'da o'nopo'epo o'bueyapo o'noyhuadapo huairi o'epo Diosere onte'ti o'mana'apo, onte'ti huiyokda o'mana'apo. Ken Diosen huamanbatia'pakeria a'nennada on'manigmadoya'uyate. Cristoen Nokirega o'manopog'ek'nok kenda on'manigmadoya'uyate. Jesus si'poehued on'manigmadoya'uyate. Nopoenkahue'ada on'manigmadoya'po be'a pai'da o'nopo'epo mo'nigbueyapo kenpa'ti menoka' o'manigbueyapo digag' e'nopog'eta' on'pakuyinig'a. ¹² Otehuapa'da madoyahue' e'eada oro'omeytaj mo'nigmadoya'uyate. Kenda Diosa o'manopog'ek'uyate mo'nigmadoya'uyate. Oy huabokerek Diosen Nokirega o'manopo'tog'ek'ok huadak hua'a mon'batia'pakdepo oro'omeytaj dakhuea' e'ka' kan'nopo'yare'po Jesus o'si'poepo pai'da o'nopo'epo mo'nigbueypo mo'nignoyhuadpo kenda on'manbatia'pakuyate. Kenda Diosen huata'moneriakon kurudya' e'nopog'eta' on'pak.

Dios kenyo'da huadaknanada o'jka'. Oro'omey konigti huadaknanada mogkika'ne.

¹³ Konigepo katepi' mogka'po daka' mon'nopog'epo mogkika'. Jesucristo e'tiakte Diosa mo'matinepahui'apone. 'Urua'nanada mogka'apone. Daka' mo'nonmaboika'po huadak mogkika'. ¹⁴ A'nenda Diostaj oknopog'ehue' ee'te nogtaj nogtaj o'eretpakika'uyne. Dakhuea' e'ka' o'eretpakika'uyne. Oynayo Diosensi'po o'epo dakhuea' e'ka' pakhue' mo'ne. ¹⁵ Dios kenyo'da huadakda o'jka'po kenpa'da 'urua'nanada o'kika'nok oro'omeykon Diosensi'po o'epo 'urua'nanada mogkika'. ¹⁶ Apagba' o'mana'po, "Dios kenpa'da huadak o'kika'nok. Diosenyo'da 'urua'da yag'kika'." Apagba'te kenpa' mo'nigmadoya'uyate.

¹⁷ Kenda katepi' o'kika'nok Apag Diosa aya'tada konigti digag' magka'dik mo'eapone. Dakhuea' eka'nayo digag' ogka'dik mo'eapone. Diostaj "Pag" be'api' ena'nayo okme'pukdik o'jka'pone. ¹⁸ Oro'omeyen adhuea'pane' Diostaj nigpeehue'ada nama'da ogkika'uyate. A'nen oro' konigti nama'da o'kika'uyinig'a mo'nopo'yarepo Diosere mo'noeanhuahuika'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Jesus konig oveja 'urusg'da o'epo mo'nig-

bueypo mimi o'hua'uyate. Orokupe sirokupepi' oro'omeytaj kan'nopo'yare'po Diosa yokhue' o'uyate. ²⁰ Huadari niokpo siokpo aya' o'tiahuayika'nig Diosa kahued "Aratbuttaj kamanigbueye'po huadariyo i'si'poe'apo." Diosa ona'uyate. Huaboa'da o'si'podepo bo'huahuaya'uyne oro'omeytaj. ²¹ Jesús e'bueytada Diosa o'noyhuada'po kurudyo o'tobehaikpo 'urunana-da o'yahue'uyate. Jesucristotaj oknopoe'po Diostakon oknopoe'ne. Diosa' mo'noeahuahuika'apone oknopoe'ne.

²² Kenpa'ti oy Diosen Nokirega mo'nopo'toenok Diosen buttida hua'a o'nigpeeonhua'depo 'urunopo' o'nopo'todepo huama'buy huidpoeretaj di' mon'-maika'. Huayahuaya di' mon'maika'po huanopoabeta' mon'eretpakpo di' mon'maika'. Digā' di' mon'maika'. ²³ Huaoj huayeere on'mabueyika'nig ke'nanayo oro'taj noeahuahuikahue'dik e'eada Diosba'taj oknopoe'nek Diosa mo'si'poe'ayne. Diosba'a mo'noeahuahuika'nok oro'omeya oknopoe'po o'noeonghuahuika'apone. ²⁴ Kenpa' Apagba'te o'manigmadoya'uyate oa'po,

Toket huakpi ida o'ay. Aratbut konigti ida o'tone'-pakpo o'buey. Kenpa'ti huakhuen 'urunanada e'eada ida o'kot. E'hue'da e'eapo. Aratbut konigti 'urunanada e'eada on'bueyapo. 'Urunanada katepi' e'ka'ada ehue'da o'neapo ²⁵ Dios Huairien hua'anayo o'un-huahuika'apo. Batikhue'dik o'eapo. Kenpa'da o'un-huahuika'apo. Kenda Apagba' oa'uyate. Ken hua'a Jesucristoen huadak hua'a Cristoen huamata'mona'eria mon'batia'pakonhua'uyne opudomeytaj.

2 Konigepo dakhuea' e'ka' kenpa'da ya'nenpo yan'-batik. Onte'ti dakhuea' kahue' yane'. Nama'da onahue' yane'. Dakhue'da e'eada "huadakda ijje," batia'pakhue' yane'. Kenpa'ti dig bahuahuayhue' yane'. Kenpa'ti bahu'ehue' yane'. ² A'kerekyapo yobed digā'da e'mi'nogta on'pak. Opud huaboa'da huaknopoe'eri mo'epo konig Diosen yobed mo'epo Diosensi'po mo'epo Diosen hua'a yaderetpakika'. Diostaj daka' aknopokaya'po Diosen hua'a yan'nopokika'po yan'nigpeika'. Nogiti nogiti Diostaj yanoknopoe'. ³ Jesús Huairia mo'matinepahui'nok nogiti bo'eretpakpo nogiti yanoknopoe'.

Jesucristo konig jak huaka' huid o'e. Oro' huaknopoe'eri konig jak huaka' huidsipo o'ene. Konig Diosen jak o'epo Jesucristo mo'noeahuahuika'ne.

⁴ Jesucristo Huairi konig jak iddu enta'poeda' huid o'epo aya' jak huid onta'tihuedika'nig. Aratbutanayo Jesús Huairita' pakhue' ee'tada Diosnayo huakka' o'pakpo konig huamanoea' huid oktie'ea'uyate. Jesucristo Huairi huamanoeahuahuika'eritaj daka' yanoknopoe'. ⁵ Opudnayo konig Diosen huid huakpa mo'epo mo'nigpeika'po Diosen Nokirega mo'nopo'todepo Diostaj mo'noeonghuahuika'po Diostayo'da yan'nigpeika'. Nogomey nogomeytaj yan'maknopoe'po Diosa kamanopo'yare'po yan'manigtiona'pakika'. Kenpa'ti Jesucristotaj moknopoe'po huadaky'o yag'kikati'.

Huayahuaya di' yan'maika'. Dakiti Dios ya'nona'ika'. Kenda Diosa o'pak. ⁶ Kenpa'ti a'nenda Apagba' oa'po, Jesucristotaj o'batia'pakpo,

Keyo Jerusalén jakyo, ken judío aratbutenbayo ijta'mona'apopo ke'na konig do'hued jak enta'poeda' huid ijhuada'apoy. Kentaj yoktie'ea'po huakka' ijpaki. Aya'ada kentaj o'noknopoe'po durugda o'neapo. Birahue' o'neapo.

⁷ Opudomey Jesucristotaj moknopoe'po huakka'da bo'pakika'ne. Oknopoe'hue' huae'eritaj Apagba' o'batia'pakpo,

Jak huaka'eriomey 'uru jak enta'poeda' huid on'tiahuaypo pakhue' e'ne'tada ke'na konig Diosen 'uru jak enta'poeda' huid o'e. Apagba' oa'.

⁸ Kenpa'ti

Ke'na konig dagte huid e'huedte o'epo aratbut on'pakpo konig tiahuayhue' o'neapo on'tikudepo on'huedato'.

Kenda Cristotaj o'batia'pakuy, aratbut huadak hua'a Jesucristotaj e'nigpeeta' pakhue' o'neapo dakhuea' ogka'po kenpa'da ehue'da o'neapo. Kenda a'nenda Diosa o'nopoe'uyate.

Diosen aratbut o'maene.

⁹ Oro'omeynayo Jesucristotaj o'pakpo oknopoe'nek Diosa mo'baktie'ea'uyne. Kenpa'ti Dios Huairien huamanigtiona'pakera o'ene. 'Urunopo' monopo'ka'po Diosenyo'da 'urua'nada kika'dik o'ene. Diosen aratbut o'maene. A'nenda oknopoe'hue' o'epo dakhuea' o'kika'uyne konig sikkiregyo o'ika'uyne oro'omey. Diosa mo'tinepahui'po mo'nopo'yarea'po konig Diosen huakjeyyo mo'bakuda'uyne. "Urua'nanada Diosa mogka'ne. 'Urunanada Dios o'epo o'kika'. Dakiti Dios." Oy batia'pakdik o'ene. Kenda Diosa o'pak. ¹⁰ A'nennayo Diosen aratbut ehue' e'eada oynayo Diosen aratbut o'ene. A'nenda Dios mo'tinepahui'uyne oknopoe'hued o'uyng'a oynayo mo'tinepahui'ne oknopoe'po Diosensi'po o'ene oro'omey.

Diosenyo'da yag'kika'po 'urua'nanada yag'kikati'.

¹¹ Nogda e'mana'ta' ijjeretpaki, huadi'da egomey. Jesucristo huaknopoe'eri mo'epo Diosensi'po mo'epo iyo indariyo konig esoeri mo'enek konig huanopo'a nama'da o'eretpakika' kahue' yanika'. Dakhuea' kikahue' yane'. Toto' Diostaj e'baktiparatta' bo'eretpakika'ne.

¹² Huakka'ada Diostaj oknopoe'hue' o'ne. "Dakhue'da mo'ene," nama'da opudomeytaj e'huapa'pi' 'urunanada yag'kika'. Huadakda yag'kika'. Kenda bo'tiahuayapone. Kenme'noe Dios e'tiakte "Dakiti Dios." "Dios 'uruda o'ka'." On'huapa'pakapo.

¹³ Jesús Huairi o'paknok aya'ada gobierno huairitaj yan'nigpeika'. Presidente huairitaj yan'nigpeika'. ¹⁴ Kenpa'ti Presidente huairi ka'yahue' teniente gobernador sorotataj yan'nigpeika'. Ken huairi dakhuea' huaka'eritaj castiga on'magka'ika'. Huadak huaka'eritaj "Huadak ogkika'," on'bahu'ika'. ¹⁵ Huadakda e'kika'te

oknopoghue' huag'eri nama'da bahuahue'dik o'ne. Kenda Diosa o'pak.

¹⁶ Jesucristotaj moknopog'epo oy toto'en huanaba' ehue'da mo'epo katepi' bo'pakpo kika'dik mo'e. Katepi' huadak e'huag' kika'dik mo'e. "Katepi' ijpakpo ka'dik ij-jey. Dakhuea' ka'dik ij-jey." Nopog'ehue'ada Diostaj yan'nigpejika'. ¹⁷ Aya'tada huadakda yan'maknopojika'. Jesucristoen huaknopog'eritaj di' yan'maika'. Diosa dakhuea' huaka'eritaj huiyoknanada o'magka'apo kenpa'ti huadaknanada o'jika'. Diostaj daka' yanoknopojika'. Gobierno huakhuairitaj huadakda yan'maknopojika'.

Jesucristo o'bueypo pai'da o'nopo'epo bahuadiayahue'a-da o'buey'uyate. Oknopog'ehue' huag'eria dakhuea' egka'te pai'da yan'nopo'epo Jesucristonig bahuadiayahue' yanika'.

¹⁸ Huanaba' ee'nayo o'nen huairitaj huadakda yanoknopojika'po yan'nigpejika'. Huadak e'huag'taj yan'nigpejika'. Dakhuea' huag'eri huairitakon yan'nigpejika'. ¹⁹ Diostaj mo'nigpejika'po huadakda e'kika'te ontaj nogā nama'da dakhuea' egkayo bahuadiayahue' yane'. Bahuadiayahue' ee'nayo Diosa durugda mo'tog'apone. ²⁰ Opud dakhuea' eka'nayo kena'po castiga egka'te diayahue' ee'nayo "Huadak i'e," Diosa onahue'dik ee'tada huadak e'ka'tada huairia castiga egka'nayo, huadiayahue' ee'nayo "Huadak i'e," Diosa onapo. ²¹ Huadak e'kika'te dakhue' egka'nayo huadiayahue' yane'. Kenda Diosa o'pak. Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Pai'da mo'nignopo'e'uyate. Kentaj monoknopog'epo pai'da mon'nopo'epo huadiayahue' mo'neunhua'. ²² Jesús nayo dakhuea' kahue' o'jika'uyate. Sigpi' nama'da ahue' o'jika'uyate. ²³ Dakhuea' ena'tepi' madeahue' o'uyate. Pai'da e'nopo'ea'te bahuadiayahue' o'uyate. Apag Diosa daka' me'tojika'ne oknopojika'po Dios buttida o'nopojika'po daka' o'matinopog'epo castiga o'magka'apo Jesús a oknopog'uyate. ²⁴ Oro'en dakhuea' e'ka' a'batikaya'po onte'ti huadakhakon akikaya'po huas'o' oro'en dakhuea' e'ka' o'tog'epo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate. Oro'taj mo'nopo'yarea'po mo'nigenhuaduyate. ²⁵ Oro' konig oveja o'jika'uyne. Ovejaomey i-da o'yoyahue'. Dag meyon ya'e nopog'ehue' o'ne. Oro' konigti Diosendagya' diga'da o'yoyahue'ika'po dakhuea' e'kika'tada oynayo Jesucristo oro'en huairitaj o'kumejdene. Oro'omeytaj bo'tiokika'ne.

In konig huatog'taj kika'dik mo'ne.

3 Ettone' huatog'taj yan'nigpejika'. Huakka'iti Jesucristoen huadak hua'a oknopog'ehued ee'nayo kanoknopog'epopi' daka' yan'nigpejika'. Daka' yan'baa'ika'. Daka' yan'manhuada'ika'. Nogbokerektaj mune'bohue' yane'. Madi'pakhue' yane'. Kenpa'da Diostaj yan'pakpo huadak yag'kika'. Huatog'ea bo'ti-ahuaypo apakhue'da Diostaj yanoknopog'epetpi'. ³ Sue'ada ettone' huag'enda kenpa'da 'urunanada ee'ta' o'deretpakika'. Huakuhuij 'urunanada e'kika'ta' o'deretpak. Huakka' oro sabbij e'matihukta' o'deretpakika'. Huakka'teda e'huag' huaok e'baotta'

o'deretpakika'. Ken konig pakhue' yane'. Ken konigti me'pukehue' yane'. ⁴ Kenyo'da 'urunopo'da yan'pakika'. 'Urunopo'da o'unhuahuika'apo. Batikhue' o'egapo. Daka' o'nopojika'po diayahue' o'e. Kenpa'ti yan'nopo'noey'. Kenda Diosa o'pak. ⁵ Konigti a'nenda a'neneri ettone' Diostaj huaknopog'eri ogkika'uyate. 'Urunopo'da Diosen huadakda ogkika'po huatog'taj on'nigpejika'uyate. ⁶ Sarakon Abrahamen huatog' o'nigpejika'uyate. "Do'hued huairi" ona'po o'nigpejika'uyate. Konigti huadak e'kika'nayo kenpa'ti me'pukhue'da huatog'taj e'nigpejika'nayo konig Sara i'egapo. Diosa daka' bo'kika'apone.

⁷ Huabokerekkon huatog'eere daka' yanikati'. Daka' yan'tinopog'epo yan'tojika'. Ettone' sue'da tey o'enenok daka' yan'tojika'. Huatog'eere moknopog'epo Diosere mo'neonhuahuika'apo. E'tiona'pakte Diosa mo'pe'epo huatog'taj 'urua'da yan'tojika'.

⁸ Kenpa'ti opudomeytaj ijmana'apoy. Konigti nogā nogā yan'nopojika'. Huayahuaya yan'matinepahuika'po huaknopog'eri huayahuaya di' yan'maika'. Huayahuaya daka' yan'matojika'. "Donayo huadakda ij-jey," huata'da tinopog'ehue' yane'. ⁹ Be'api' dakhuea' egka'nayo konigti e'ka'tino ehue' yane'. Kentaj dakhuea' kahue' yane'. Nogā e'tidike'nayo kentaj dakhuea' huahue' yag'epo huadaka'da yanati'. Kenpa'ti kentaj daka' yationa'pakikati'. Diosa daka' yagka' yationa'pakikati'. Kenda Dios o'pakpo oro'takon huadak mogka'apone.

¹⁰ Konigti Apagba' oa'po,

Durugda e'noika'ta' e'paknayo dakhuea' ahue' yane' kenpa'ti da ahue' yane'. ¹¹ Dakhuea' e'ka' yan'nopo'korea'po huadakda yag'kikati'. Aya'tada yan'manoeynoey'po huadiayahue' yane'. ¹² Jesús Huairi huadak huaka'eritaj daka' o'matojika'nok huadak huaka'erien e'tiona'paktaj o'pejika'. Dakhuea' huaka'eritaj mape'ehue' o'jika'. Kenda Apagba'a oa'.

Huadak ogkika'depo huaknopog'eri o'nenok pai'da on'nopo'egapo. Oknopog'ehue' huag'eria on'huadiaypo dakhuea' o'magka'po pai'da on'manopo'eg'apo.

¹³ Huadakda e'kika'nayo dakhuea' ogkahue' mo'epetpi'. ¹⁴ Huadak i'ka'po Jesucristotaj iknopog'enok be'api' dakhuea' egka'nayo pai'da e'nopo'ea'nayopi' durugda yane'. Mididhue' yane' kenpa'ti me'pukhue' yane'. ¹⁵ Jesucristo Huairitaj daka' yanoknopog'epo konig do'hued huakhuairi mo'ta'ene huanopoya'da daka' yanoknopojika'. "¿Mena'po Jesucristotaj moknopog'epo?" Be'api' ena'te daka' yan'nopo'epo buttida huadik yan'madea'. Diostaj daka' yanoknopog'epo 'uruda yan'madea' kenpa'ti huata'da 'huadakda ij-jey' tinopog'ehue'ada yan'madea'. ¹⁶ Diayahue' mo'epo huadak yan'madea'po huadaky'o' yag'kika'po birahue'dik mo'egapo. Jesucristotaj moknopog'enok en'tidike'nayo nama'da ij-jay on'nopo'epo yan'bira'apetpi'. ¹⁷ Huadakhada e'ka'ada. Diosa e'paknayo pai'da nopo'e'dikpi' kenda huadakda o'e. Dakhue' i'ka'po pai'da e'nopo'enyayo kennayo dakhue'nanada o'e.

¹⁸ Jesucristo kenpa'da huadakda e'ika'tada oro'nayo dakhuea'nanada o'kika'po Diostaj nigpe'ehue'

o'ika'uyunig'a oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uy. Diosere a'manoeanhuahuikaya'po mo'nigbuey'uyate. Noga'tida o'buey'uyate. Huaso'nayo e'bueyada Jesúsen Nokireg o'noeonhuahuika'apo. ¹⁹ A'nenda Noé e'noe'oka' kusi'petone' e'kadhuahuika'te Diosa o'manigunhuahuika'po huakka'da Diosen hua'ataj en'peunhuahua'tada nigpeehue'da on'ba'takotpo on'mabuey'uyate. Nokiregomey huanokireg huakudbayo e'nika'yo Jesús Nokireg o'hua'depo huadak hua'a o'manbatia'pokonhua'uyate. Huanokiregtaj o'manbatia'pakonhua'uyate. Kusi'petone'yo Noéere ocho aratbut bata'kothue' o'nepo. Diosa o'matōenok hue'eyya' bueyhue' o'nuyate. ²¹ Konigti oy Diosa oro'omeytaj mo'nopotōepo mo'nopo'yarea'ne. Hue'eyya' bautiza egka'te Diosa 'urunopo' mogka'ne. Bautiza egka' so'koyoahue' e'ēada konig e'nopo'tihueke' o'ē. Oro'en dakhuea' e'ka' mo'nopo'yareaya'po Jesucristo o'noyhuaduyate. ²² Kurudyo o'hua'depo Diosere o'ika'. Diosa Jesucristo huairi o'yahuea'nok aya'tada huiyoka o'mana'ika'. Aya'ada Jesucristotaj nigpejika'dik o'ne Diosen huata'moneri, nog huairiomey. Aya'da on'nigpejika' Jesucristotaj.

Konig Diosa mo'nopoēa'ne Diosen yag'kadhuahuikati'.

4 Hueypa cruzte Jesucristo pai'da o'nopo'e'uy-atenok Dios e'paknayo oro'omeykon pai'da nopo'e'dik o'ene. Pai'da e'nopo'ede' onte'ti dakhuea' kahue' o'ēapone. ² In huadariyo e'noeonhuahuikade'te kenyo'da katepi' hua'enda bo'eretpakika'nig nopoēhue'ada kenda Dios o'pak yan'nopo'jika'po yag'kikati'. ³ Konig Diostaj oknopōehue' huaē'eri o'deretpakpo ogkika'po dakhuea' ogkika'nig opudomeykon konigti bo'kika'uy a'nenda. Nogen huatoē'taj nogtaj nogtaj mo'baktohuedika'po sinea mo'bakkudā'ika'po, mo'batuktukika'po kenpa'ti e'ketka' diostaj nama'de bo'eretpakika'uyate. Kenpa'da konig bo'kika'uyate. ⁴ Oynayo Diosen bo'kika'nok "Kenpihuay, mena'po inomey huaknopōē'eri oro'ere mayhue' o'ne, mena'po oro'ere bokerekbohue' o'ne. Dakhue'da o'ne." Oknopōehue' huaē'eria on'huaa'po opudtaj mo'batidike'po. ⁵ Kenomeytaj peehue' yane'. Nogok Diosa castiga o'magka'apo. Huanoe'eri e'bueytaeri katepi' dakhuea' ogka'uy. Nogda nogda ogka'uy. Buttida o'bahuaa'depo Diosa castiga o'magka'apo. ⁶ Konigepo kan'manopo'kore'po Jesucristo huadak hua'a aya'tada on'manbatia'pakuyate. A'nen aratbutkudaktakon huadak hua'a o'manbatia'pakuyate Jesús. E'bueya o'noknopōedepo nokiregyo'da Diosere durugda on'noeonhuahuika'apo.

⁷ Indariyo aya' Diosa katepi' e'ka'ta' o'pakpo o'kaynig'a a'ti o'dakea'apo. A'ti kene'huaya' huame'noe o'ēapo. Konigepo daka' yan'nopo'epo nogta nogta eretpakhue' ya'nika'po daka' Diostayo'da yan'tiona'pakika'. ⁸ Diga'da yan'pakpo huayahuaya di' yan'maika'. Kenda Diosa o'pak. Di' e'maika'nayo nogomeytaj mo'manoeya'apo. Nogen dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'ika'apone. ⁹ Durugda huanopoya'da ya'nepo esoeri huaknopōē'eri huayahuaya o'nen jakyo yan'ba-

tokudika'po aypo yan'batobapika'. ¹⁰ Nogpa' nogpa' ka'dik ka'ne'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Diostaj monopōjika'po konig Diosen huadak huamanigtihuapok-eri mo'matinepahui'po huayahuaya yan'batihuapoke'. ¹¹ Huaknopōē'eri be'api' e'manmadika'nayo konig Apagba' o'ika'nig konigda kan'manmadikike'. Huaknopōē'eri e'tihuapoknayo Diosa bo'teypaka'nok mon'batiahuapokika'. Ken konig 'urunanada bo'kika'nok huakka'ada Jesucristotaj o'noknopōē'apo on'batia'pakpo, "Urua'da o'ē Dios." "Diga'da bo'tihuapokika'." "Teynanada Huairi o'ē." Huakka'ada on'batia'pakika'apo.

Jesucristotaj moknopōenok konig Jesucristo pai'da o'nopo'e'uy konigti pai'da mo'nopo'ēapo.

¹² Ken, diga'da mogka'aponig'a me'pukehue' mo'ne. Menpa'ti Jesucristotaj hueretda huaknopōē'eri ya'netata'po diga' mogka'apone, huadi'da egomey. ¹³ Pai'da mo'nopo'edepo mepu'kehue' ya'nepo yan'durugpakti'. Jesucristo cruzte pai'nanada o'nopo'e'uyate. Ken Jesucristoere pai'da e'nopo'ēnayo durugda mo'ēapo. Jesucristo 'urunanada o'ēpo teynanada o'ēpo o'tiakapo. E'tiakde'te durugnanada mo'ēapo. ¹⁴ Jesucristoen huanigpejika'eri mo'enok opudtaj en'tidike'nayo durugda mo'e, Diosen 'uru Nokirega mo'nopo'tōenok durugda mo'ne. Kenomey Jesucristotaj dakhuea'da en'batia'paktada opudnayo huadakda yan'batia'pakika'. ¹⁵ Yan'huadiaypo barakhue' yaneti'. Nogen en'tamae' berehue' yane'. Nogomeytaj dakhuea' kahue' yaneti'. Kenda dakhue'da o'ē. Ken konig eka'nayo pai'da nopo'edik mo'ene. ¹⁶ Jesucristotaj moknopōenok dakhuea' egka'nayo bakbira' ehue' ya'nepo, "Dakiti Dios, huadakda i'kika'." Yan'tiona'pakikati'. ¹⁷ Oyda Diosa castiga o'magka'depo huakkuruda Diosen huaknopōē'eri kan'nopoētpake'po sue'da castiga o'magka'depo. Oro'omeytaj castiga e'magka'nayo oknopōehue' huaē'eriataj diga'da castiga o'magka'apo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. ¹⁸ Huadak huakika'eri pai'da e'nopo'unhuahuika'pi' daka' oknopōjika'po Diosere durugda on'noeonhuahuika'apo. Dakhuea' huaka'erinayo kenpa'da pai'da on'nopo'unhuahuika'apo. ¹⁹ Konigepo kenda Dios o'paknok pai'da e'nopo'unhua'nayo huadakyoda mogkika'po, "Daka' bo'tioka', huadak mo'nopo'tōē'," Diostaj daka' monoknopōepo mon'tiona'pakika'. Diosa aya'da o'ka'uyate. Kenda katepi' oa' o'ka'apo daka' oknopōē'dik o'ene.

Pedroa huaknopōē'eri huairitaj aya' huaknopōē'eri-takon o'maboroayuy.

5 Jesucristotaj huaknopōē'erien huairitaj o'maboroayne. Dokon huaknopōē'eri huairi ijjepo Jesucristo cruzte pai'da e'bueyte ijtiahuay'uy. Onte'ti 'urua'nanada e'tiakde'te kenere huairi ijjepoy. Kena'po huaknopōē'erien huairitaj ijmana'po, ² Diostaj huaknopōē'eri opudere egkupopakika'te daka' yan'maitōjika'po yan'manmadikika'po 'uruda yan'maboroayika'.

Diosa huamaboroay bo'yokuyne. Kamatojike'po mo'bayokuyne. Manmadikahue' ahue'ada manmadikahue' yane'. Huanopoya'da yan'eretpakpo yan'manmadika'. Kenda Dios o'pak. Huakka' huakupe pakhue' ya'nepo yan'manmadika'. ³ Huiyokda manahue'ada huaknopoe'eritaj daka' yan'manmadika'. 'Urunanada Diosen bo'kika'nok huaknopoe'eri bo'ti-ahuayika'po konigti 'uruda kika'dik o'neapo. ⁴ Jesucristo oro' huaknopoe'erien huamatoe'eri Huairi e'tiak-te opud Jesucristoen huaknopoe'erien huairitaj 'urunanada mo'nigkadhuahuika'apone. Batikhue'da mo'nigkadhuahuika'apone.

⁵ Jesucristoen huaknopoe'eri huairitaj yan'nigpejika'. Nogomey huadakda o'nepo donayo sue'da huadak ij-jey, huayahuaya yan'matinopoe'epo huayahuaya yan'batihuapokika'. Konigepo,

'Uruda ij-jey huanopoe'eritaj Dios pakhue' ee'tada. Sue'da huadak ij-jey huanopoe'eritaj Diosa o'matinepahui'ika'. Apagba'a oa'.

⁶ Pai'da e'nopo'enayo Diostaj huadiayhue' yane'. Diosnayo teynanada o'jika'. Daka' yan'nigpejika'. Nogok 'uruda mo'nigka'apone. 'Urunanada mo'ea'po. ⁷ Katetapi' me'pukehue' ya'nepo Diosa mo'tinepahui'po bo'ti-huapokapone yanoknopoe'.

⁸ Daka' yanoknopojika'. Toto' oro'en taka' da ea'ta' bo'tipakika'ne. Engaña egka'ta' bo'eretpakika'ne. Konig huiyokda apetpet o'jika'. A'barakya'po o'huae'ika'a. Konigti toto'a aratbut huaknopoe'eritaj o'ka'po huaknopoe'eritaj e'batika'ta' bo'tipakika'ne. Konigepo Apagba' daka' yag'kikati'. Daka' yanonmaboika'po 'uruda yanoknopojika'. ⁹ Toto'taj nigpeehue' yanika'. Jesu-

crisotayo'da yan'nigpejika'po daka' yanoknopojika'. Jesucristotaj moknopoenok pai'da mo'nopo'ea'popi'. Do'tayo'da dakhuea' megka'ne. Doyo'da pai'da ijinopo'ey, nopoe'hue' yane'. Konigti nogbaya' nogbaya' huaknopoe'eritaj konigti dig'a'da on'magka'. Huaknopoe'eri pai'da on'nopo'jika' yan'nopoe'. ¹⁰ Oro'taj di'da mo'ene Diosa. O'matinepahui'nok ij-hue'mon pai'da o'nopo'eonhua'depo oro'taj mo'nopo'teypakapone. Daka' eknopoe' bo'tihuapokapone. Jesucristotaj oknopoenok kurudyo bo'tohua'apone. Jesucristoere mo'noeonhuahuika'apone. ¹¹ Diosyo'da teynanada o'epo aya'tada o'mana'onhuahuika'. Aya'ada Diostaj nigpejika'dik o'ne.

O'dikta'mona'po dakhuapa o'manigmadoya'uy.

¹² Silvano daka' huaknopoe'eri huama'buy o'e ijnopoe'y. Ke'na be'tihuapokpo in beroba'te mo'nigmadoya'ne. Opudomeytaj sue'da o'nigmadoya'ne. Diosen hua'a nogiti eknopoe' on'maboroayne. Kenpa'ti Dios dig'a' di' mo'maika'po mo'matinepahui'ne. Mo'matinepahui'po durugnanada mogka'ne. Buttida ij-jay. Daka' mo'noknopoe'epo batikhue' yaneti'.

¹³ Babilonia huakka' jakya' huaknopoe'eri Diosa o'baktie'ea'uyate. Opudere o'baktie'ea'uyate. Opudomeytaj di' o'nepo on'dikta'mona'ne. Marcos do'huedsi'ponig o'epo mo'dikta'mona'ne. ¹⁴ Di'da yan'maepo huayahuaya yan'mabajbaj.

Daka' moknopojike'po me'pukehue'da daka' mo'manopo'noeynoeyike', ken.

2 PEDRO

Huaknopog'eritaj Pedroa o'manigmadoya'uyate.

1 Do Simón Pedro ijje'po on'nigmadoya'ne, huadi'da huaknopog'eri huama'buy. Jesucristoen huanigpejka'eri ijje'. Jesucristoen kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Opu' konigti oro' Diostaj kenpa'ti Jesucristotaj moknopog'ene. Dios kenpa'da huadakda g'epo Jesucristotaj oknopog'enok oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po mo'nopo'yarea'ne. Huadakda mo'ene mona'ne. ² Diostaj Jesús Huairitaere nogiti nogiti moknopog'enok Diosa nogiti mo'tinepahui'po 'urunopo'da mo'manopo'tojke' kenpa'ti daka' mo'manoeye'. Kenda on'nigtiona'pakika'ne.

Jesucristotaj huaknopog'eri nogiti nogiti 'urua'nanada nopojka'dik mo'e.

³ Teynanada g'e Dios. Teyda g'epo 'urua'nanada e'ka'taj bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti daka' kan'nigpejke'po bo'tihuapokika'ne. Diostaj oknopog'enok nogiti nogiti 'urunanada Diosen kika'dik g'ene. Kenpa'ti Dios 'urunanada g'epo huadaknanada o'kika'po oro'taj mo'baktie'ea'uyne konig ke'nensi'po huag' mo'baktie'ea'uyne. ⁴ Dios o'pakpo kenpa'ti teynanada g'epo, "Katetapi' bo'eretpakika'uy kan'batike'po on'tihuapokapone. Dakhuea' bo'kika'uy kan'batike'po on'tihuapokapone. Kenpa'ti konig Diosen 'urunopo' kan'nopo'tojke'po on'tihuapokapone." Diosa o'pakpo mona'uyne. ⁵ Konigepo Diostaj mo'noknopog'epo huakka' mo'deretpakpo 'urua'nanada mogkika'. Kenpa'ti Diosen nogiti nogiti mon'nopojka'. ⁶ Kenpa'ti kate'papi' e'eretpakpi' keje' a'dik mo'nepo nogiti nogiti huadakyoda ijka'apoy mon'nopog'epo huadak mogkika'. Dakhuea' kahue' mo'ne. Kenpa'ti pai'da e'nopo'enayo diyhue'ada Diostaj daka' mo'noknopounhuahua'po batikhue' mo'ne. Kenpa'ti Diosda g'epa'tij huakka' mon'pakpo kenpa'da Diosenyo'da mon'pakpo mogkika'. ⁷ Diosenyo'da yag'kika'po konig huama'buytaj di' e'epa' aya'tada di' mon'mae. Oknopog'hue' huag'eritakon di' mon'mae.

⁸ Kenda konig nogiti nogiti e'kika'nayo nama'da kikhue' g'eapone kenpa'ti nogiti nogiti 'uruda Jesucristo Huairitaj oknopog'epone. ⁹ Ken konig kikhue' e'epa'nayo konig ikpobig konig ikpohuiok g'ene. Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne ida okkahue'dene. ¹⁰ Diosa konig huasi'po a'matog'eya'po mo'baktie'ea'uynok nogiti nogiti Diosen mogkika'po nogiti nogiti mo'noknopojka'po mo'noknopog'epo batikhue' mo'eapo. ¹¹ Diosen 'urunanada o'kika'nok Jesucristo

Huairi o'pakpo durugteda kurudyo bo'tohua'apone. Jesucristo huamanopo'yarea'eria mo'noeahuahuika'apone. Diosensi'po o'noeahuahuika'apo.

¹² Kenda o'nona'dene mo'nopog'edet kenpa'ti buttida hua'a daka' moknopojka'det okkahuehue' ka'ne'po onte'ti on'manopog'eka'ne. ¹³ A'ti ijbueyapoy Jesucristo Huairia menopog'edene. Do bueyhued ijje'po ona'ti on'manopog'eka'ne. 'Urunopo'da daka' yan'nigpejka'. Diostaj 'urunanada yanigpejka'. Ona'ti on'manopog'eka'ne. ¹⁵ In on'nigmadoya'nig do e'bueyde'te yan'nopounhuahuika'apet.

Cristotaj Pedro nogomeyere on'tiahuay'uyate. 'Urua'nanada senogda g'uyate.

¹⁶ Jesucristo huaboro' huairi g'epo teynanada g'e. 'Urunanada g'epo o'tiakapo. 'Urunanada kenpa'ti senogda o'tiahuay'uy. Da onahue' g'nene. Ijtiahuay'uypo buttida o'nona'ne. ¹⁷ Ken Jesúsere ote'te g'epo, nog huanigpejka'eri doere g'epo, konig Dios g'jka' eynanada keregnada senognanada g'ea'nok Apag Diosa o'eypaka'uy. Kenpa'ti "In do'hued Huasi'po huadi'da me'tag'ene. Kentaj ijtodurugpaki." Kurudya' hua'ayo'da o'peg'uy. Jeyya'da Diosya' o'peg'uy.

¹⁹ A'nennada Diosen huamanbatia'pakeria Cristotaj on'timadoya'uyate. Apagba'te daka' on'timadoya'uyate. Apagba' mon'tog'epo buttida g'e mon'nopog'epo nigpejka'dik mo'ne. Huakjey o'bakpakpo jeyda g'enok 'urudatiahuydik g'ene. Konigti Apagba' o'tiahuaypo Jesucristotaj moknopog'eka'ne. Kenpa'ti Jesucristo e'tiakte mo'nopo'tog'epo 'urunanada moknopog'epo. Konig jeyda siokpo huanopo'taj e'ta'te huadaknada moknopog'epo. ²⁰ Diosen huamanbatia'pakeria Apagba' on'manigmadoya'uyate. Cristotaj buttida on'timadoya'uyate. Huag'enda on'nopog'epo madoyahue'ada Diosen Nokjreg'a o'manopo'tog'epo o'manopog'epo Diosen hua'a on'batia'pakpo kenpa'ti on'manigmadoya'uyate. Kenda daka' yan'nopog'eti', ijjay.

Nama'da huamanmadika'eritaj konig g'ne e'tiapak. (Jud. 4-13)

2 A'nennada Israel aratbuttaj Diosen hueretda huamanbatia'pakeria 'uruda on'mana'ika'uyate. Buttida on'manmadikika'uyate. Kenpa'ti nama'da huamanbatia'pakeria nama'da on'manmadika'uyate. Oy konigti opudomeyere nama'da huamanmadika'eri g'neapo. "Diostaj buttida o'manmadikay," on'batia'pakpo da on'manmadika'apo. Kenomeytaj Cristo hueypa cruzte o'manigbuey'uyng'a "Jesucristotaj oknopog'hue'dik

mo'e." Nama'da on'batia'pakaponok Diosa ida castiga o'magka'apo. ² O'deretpakpo dakhuea'da ogkika'apo. Nama'da on'manmadika'po nama'da ogkika'apo. Huakka' huaknopog'eria on'peedepo konigti dakhuea'da ogkika'apo. Jesucristoen buttida hua'ataj on'tierikapo. ³ Opuden huakupe on'pakpo nama'da mo'manmadika'apone. "Huakupe beyok," mona'apo. A'nenda "Dakhuea' huaka'eritaj kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj castiga digá' ijmagka'apoy." Diosa oa'uyate. A'ti castiga o'magka'apo.

⁴ A'nennada sue'da Diosen huata'moneri kurudyo Diosere o'nepo Diostaj nigpeehue'da o'nepo dakhuea'da ogka'uyate. Diosa matinepahuihue'da castiga o'magka'po sikkiregyo pai'da kan'nopo'unhuahuike'po o'maen'uyate. Diosen castiga digá' egka'te sikkiregyo on'maunhuahua'. ⁵ Kenpa'ti a'nennada e'pogtone' tiakhued Noéere huakka'nanada aratbut o'nyuate. Aratbut dakhuea'nanada ogkika'uyate. "Yan'nopo'korea', yan'nopo'korea', Diostaj yan'nigpeika', onte'ti huadak yag'kika'." Noéa o'mananhuauihu'aynig'a peehue' o'nika'uyatenok Diosa matinepahuihue' o'epo e'pogtone' o'ta'mona'uyate. Aya'da on'bata'kot'uyate. Noétaj sietetakon kusi'petone'yo Diosa o'batiokanok ta'kothue' o'nyuate. ⁶ Kenpa'ti a'nennanada Sodoma huakka' jak huage'eri kenpa'ti Gomorra huakka' jakyo huage'eri o'nepo dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue' o'nenok Diosa castiga o'magka'po aya'tada jakbeta' o'bakpaka'uyate. Aya'da on'mabuey'uyate. Parokupoy-o'da o'uyate. Diosa aya' dakhuea' huaka'eritaj digá' castiga o'magka'apo a'manopog'eya'po Sodoma Gomorraeretaj o'bakpaka'uyate. ⁷ Lotnayo huadaka'da o'uyate. Sodomayo o'ika'uyate. Jaktaj Diosa bakpakahued aratbut dakhuea'da ogkika'uyate. Aratbut dakhuea'nanada ogkika'nok Lot kenda o'batiahuayika'po suhue'da o'makepo kenpa'ti pai'da o'maknopo'unhuahua'uyate. Ken Sodoma jaktaj Diosa bakpakahued ee'te Lottaj o'toepo o'torokuyate. ⁹ Ken oro'takon Diosa dakhuea' e'ka' nopo'tiokika'dik mo'ene. Diosenyo'da e'kika'ta' e'paknayo toto' engaña e'nika'tada Diosa bo'tiokika'apone. Dakhuea' huaka'eritanayo pai'da on'nopo'unhuahua'po Diosa o'matounhuahuika'po nogok kene'huaya' huame'noete "Dakhuea' boka'uy." Diosa o'mana'apo. Castiga o'magka'apo.

¹⁰ Kenomey nama'da huamanmadika'eri hua'enda o'deretpakpo Diostaj me'pukhue' o'nepo Jesús Huairitaj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo Diosen 'urunanada huairitaj dakhuea' on'bahuaa'po. Me'pukhue'da kenpa'ti huiyoka on'bahuaa'po. Diosa castiga o'magka'apo. ¹¹ Diosen huata'monerinayo teynanada ee'pi' ighua'da manahue'dik o'nepo Diosen 'urunanada huairi "dakhuea' ogka'," huaahue' o'ne Diostaj.

¹² Inomey nama'da huamanmadika'eri nopogehue'ada dakhuea' on'da'ika'. Diosa castiga o'magka'apo. On'mabueyapo. Konig 'uhuanig o'nepo. 'Uhuanayo nopogehue'ada o'pakpo o'ka'. Huape' on'batiaraka'ika'.

¹³ Nama'da huamanmadika'eri dakhuea' ogkika'nok pai'nanada on'nopo'e'apo. Kenpa'da e'durugpakta' on'deretpakika'. "Hueretda huaknopog'eri o'ey." Na-

ma'da on'batia'pakpo opudere ogkupopakpo on'batadi'kea'po durugteda on'batobape'po. Engaña ijmagkay on'nopog'epo durugda o'ne. Nama'da huamanmadika'eritaj bakkira'dik mo'ene.

¹⁴ Nama'da huamanmadika'eri ettone' on'tiahuaypo digá' o'deretpakika'po dakhuea' ogka'po sue'da huaknopog'eritaj, "Durugteda dakhuea' mogka'." Nama'da on'manika'po kenpa'ti huakka'da katepi' e'tamaeta' o'deretpakika'. "Dakhue'da o'ne," Diosa oa'de. ¹⁵ Kenpa'ti inomey huamanmadika'eri buttida hua'ataj on'batikdepo konig Diosya' ekyoyahue' nama'da ogkika'po. Konig Balaam o'ka'uyate inomey ogkika'. A'nennada Balaam Diosen huamanbatia'pakeri o'epo Beorensi'po o'uyate. Huakka' huakupeta' o'eretpakpo Diostaj nigpeehue'da o'epo dakhuea'da o'ka'uyate.

¹⁶ Diostaj nigpeehue'ada e'hua'te Balaamen burra 'uhua'a aratbuten hua'a ona'po "Huakupeta' i'pakpo Diostaj nigpeehue'ada dakhuea' i'ka'ne. Kenda kahue' yae'." Burra 'uhua'a ona'nok o'kore'uyate.

¹⁷ Konig hue'ey okposagyo ehue' ee'yo nama'da huamanmadika'eri konig o'ne. Hue'ey okposagyo ehue' ee'yo bohua'nig'a ehue' o'e. Nama'da huamanmadika'eriyi bohua'nig'a daka' manmadikahue' o'ne. Kenpa'ti konig e'sihui' huihued bapoka o'tohua' konigti kenomey o'ne. E'hui'ta' bo'paknig'a huihue' o'e. 'Uruda e'manmadika' e'peeta' bo'paknig'a peehue' mo'e. Nama'da on'manmadika'nok Diosa castiga o'magka'apo. Sikkiregyonana on'noeonhuahuika'apo. ¹⁸ "Dakhuea' e'ka'tada. Katepi' o'pakpo e'kika'tada. Diosa castiga ogkahue' mo'ika'ne." Da on'mana'po, "Yan'tiak, oro'ere dakhuea' mogka'." Nama'da on'mana'po huabokerek huabo'ada e'noknopog'ede'te huabo'ada Diosta e'nigpeede' kenomeytaj nama'da on'mana'po. ¹⁹ "Katepi' bo'pakpo kika'dik mo'ene." Huabo'ada huaknopog'eritaj nama'da e'mana'tada nama'da huamanmadika'eria huadak kikhue'dik o'nepo dakhuea' ogkika'. Konig toto'en huanaba' o'nepo dakhuea' ogkika'po batikhue'dik o'ne. ²⁰ Sue'da aratbut dakhuea' ogka'depo huabo'ada Jesucristo Huairitaj o'noknopog'edepo, Jesucristo huamanopo'yarea'eritaj on'nopo'korea'depo onte'ti Diosenyo'da ogkika'depo nogok ona'ti dakhuea' egkika'nayo kenomeytaj ke'poda e'dik o'neapo. Dakhue'nanada e'dik o'neapo. ²¹ Oknopogehue' huage'eria sue'da dakhue'mon e'eada Diosen huadak hua'a on'peedepo o'noknopog'edepo nogok eknopog'edeadada e'batiknayo onte'ti dakhuea' eka'nayo dakhue'nanada o'ne. ²² Eknopog'ede'te onte'ti dakhuea' egkika'nayo konig kuhua o'ne kenpa'ti konig huakyari' o'ne. "Kuhua hua'enda e'okpi' onte'ti on'minika'. Huakyari' huabo'ada e'og'edeadada onte'ti samibiyo o'huedika'." Kenda aratbut buttida oa'ika'.

Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakapo.

3 A'nenda on'nigmadoya'uyne. Onte'ti on'nigmadoya'ne, huadi'. Onte'ti e'manopog'eta' on'tipakne. Onte'ti e'maboroay'ta' ijpaki. ² Diosen huamanbatia'pakeri on'mana'uyate. Kenda Diosa o'ka'apo kenpa'ti konig o'e'apo on'manbatia'pakuyate. Onte'ti on-

te'ti on'nopoeanhua'apone. Kenpa'ti Jesucristo oro'en huairi kenpa'ti oro'en dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'erien e'mana' Cristoen huata'mona'eria mona'uyne. Onte'ti onte'ti on'nopoeanhua'apone.

³In ijbatiapakaponig yan'nopogē'. Nogok Jesucristo tiakhued kene'huaya' huame'noete huakka' oknopogehue' huagē'eri o'neapo. Katepi' dakhue'da huagē'enda on'pakpo ogkika'apo. Diostaj on'tierikapo. ⁴"Onte'ti ijbatiapoy." Jesús a'uyatenig'a, menpa' nama'da o'uyate. Ehue' tiakhue' o'ēapo. A'nenda huadari e'ka'te oro'en adhuea'pane' on'mabuey'uyate oy kenpa'ti huadari konigti o'ē. Oknopogehue' huagē'eria on'batia'pakaponig'a. ⁵A'nennada Diosa o'uyunok huaboa'da kurud siokpoere niokpokon puug nog o'uyate. Kenpa'ti huagē'ey o'uyate. Diosa onte'ti o'uyunok huagē'eyya' huadari ote'ere o'oroka'uyate. Huadariere e'pog huagē'ere o'uyate. Kenda oknopogehue' huagē'eria eknopogē'ta' pakhue' o'ne. ⁶Kenpa'ti a'nenda Noé e'noete aratbut dakhue'da ogkika'uyunok Diosa castiga a'magkaya'po e'pogtone' o'matita'mona'po aya'da on'mabuey'uyate. ⁷"Kurud huadariere aya'da boti-ahuayika'nig aya'da mahuidik o'ēapo." Diosa kenpa'ti o'apo oy ta'aka huamamey o'nigika'ne. Nogok "Dakhuea' boka'nok castiga ogka'dik o'nene." Diosa o'mana'depo castiga o'magka'apo kenpa'ti kurud huadariere o'mahuigapo.

⁸Kenpa'ti mil huabayok ijhue'nannada o'pokon-huahua' oro'nayo o'nopogēy. Diosnayo konig oro' nopogehue' o'ē. Mil huabayok ijhue'nannada o'un-huahua' nopogehue' o'ēpo idada o'pok o'nopogē Diosnayo. Mil huabayok eē'pi' nogme'noetida Diosanayo o'tonopojika', huadi'da egomey. ⁹Kenpa'ti "Ijbatiapoy." Jesús Huairia mona'uyne. Tiakhued o'ēpo ijhue'nada o'ēpo o'tiak sue'da huakka'a nama'da on'nopogēnig'a aratbuttaj o'matinepahui'po castiga e'magka'ta' pakhue' o'ēpo dakhuea' huaka'eritaj e'manopo'korea'ta' o'manigunhuahua'po castiga e'magka'ta' pakhue' o'ēpo aya'tada e'manopo'korea'ta' o'pak.

¹⁰Dapita' Jesús Huairi o'tiakapo. Kentaj ekpogē' nighue' eē'te o'tiakapo. Kenoka' aratbut nopogehue' eē'te huabereeri on'tiak. Konigti Jesús o'tiakapo. E'tiakte kurud 'utta'nannada o'nig ehue'da o'ēapo. Aya'da o'mamey'apo. Huadaritaj kenpa'ti aya'da katepi' o'ika'nig o'mahuigapo. Ehue'nannada o'ēapo.

¹¹Ken aya'da o'tiahuayika'nig o'mameydepo ehue'da o'ēapo. Kenda mon'nopogēpo mon'nopokorea'. Onte'ti dakhuea' kahue' mo'ne. Dioseno'da mogkika'. 'Urua'nannada mogkika'. Diostayo'da mon'nigpejika'. ¹²Dios tiakdik o'ēnok mon'nigunhuahua'ika'. Kenpa'ti Dios Huairi e'tiakte daka' mo'nonmabodhuahua'. Ida kati-ake'po daka' Diosen mogkika'. E'tiakte kurudyo aya' o'tiahuayika'nig o'mahuigapo. Ehue'da o'ēapo. ¹³Huabo kurud huabo huadariere o'ēapo. Diosa o'uyatenok huabo kurud huabodaritakon o'nigunhuahuika'ne oro'omey. Huabokurudyo huabodariya' aya'da huadada o'ēapo. Aya'da huadak ogkika'apo.

¹⁴Jesucristo o'tiakaponok huabo kurud huabodari o'ēaponok Jesucristo e'tiakte huadak mogkika' kenpa'ti huayahuaya mo'manoeynoey'ika'. Kahuahuaye'po kenpa'ti opudomeytaj kamadurugpake'po bo'eretpakpo digā'da Diosen yag'kika'. 'Urunanada yag'kika', huadi'da huama'buy. ¹⁵Oro'omeytaj a'manopo'koreaya'po kenpa'ti Jesucristotaj kanoknopogē'po kenpa'ti nogomeytaj a'manopo'yareaya'po Jesús Huairia o'matinepahui'po mo'nigunhuahuika'ne yan'nopogē'. Konigti huadi'da huama'buy Pabla mo'nigmadoya'uyate. Diosa Pablotaj o'nopogē'nok Pabla mo'nigmadoya'uyate. ¹⁶Jesucristo o'tiakdeapo kenpa'ti Diosen 'uruana'da yag'kika' Pabla o'manigmadoya'ika'. Pabloen hua'a nogdik nogdik e'manigmadoya' dakhua'pa be'api' nopoenkahue'dik o'ne. Nopogehue' huagē'eri kenpa'ti e'nopogē'ta' pakhue' huagē'eri nama'da nogpa'da Pabloen e'manigmadoya' on'manbatia'pakika'. Kenpa'ti Apagba'taj nama'da nogpa'da on'batia'paknok Diosa o'maenapo.

¹⁷Inomey Diostaj nigpeehue' huagē'eri inomey nama'da huagē'eri inomey Diostaj nopoenkahue'da huagē'eri konig o'ne, on'nokota'ne, huadi'da egomey. Nama'da manmadikahued e'ne'ted opudomeytaj on'nopogē'ne. Kenpa'ti moknopogēpo okbatikhue' ya'ne on'nokota'ne. ¹⁸Jesucristo Huairi oro'en dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eritaj nogiti nogiti yanoknopogē'. Kenpa'ti konig Jesús di' mo'ēpo mo'nigbuey'uyate konigti nogiti nogiti di' yan'mae'ikati'. Jesucristo Huairi kenpa'da huadannada o'ika' mon'batia'pakika'. 'Urunanada o'ē mon'batia'pakika'. Ken.

1 JUAN

Cristo Diosen Huasi'po oro'taj onte'ti o'manoean-huahuika'apo.

1 Opudomeytaj o'nigmadoya'ne. A'nennada Cristo o'noika'uyate. Huadari kurudere kahued ee'te o'uyate.

Ke'na e'manmadika'te o'ppee'uy. Kentaj o'tiahuay'uy. Kentaj huaso'teda huaba'a oroa o'tibata'te'e'uy. Ke'na oro'taj onte'ti mo'noeanhuahuika'apone. ² Cristo Diosen huamanoeanhuahuika'eri o'si'poe'uyate. E'k-erekde'te oroa o'tiahuay'uy. Ke'na Diosen Huasi'po o'e buttida o'nona'ne. O'noeonhuahuika'po Apag Diosere o'ika'uyate. Diosa Cristotaj bo'tiahuay'ea'uyne. ³ Oro' Diostaj Jesucristotaere oknopojika'nig oro'ere konigti Diostaj moknopojike'po kenpa'ti oro'ere konigti Diosen Huasi'po Jesustaj moknopojike'po kenda o'ti-ahuayika'uynig kenda o'pejika'uynig o'nonbatia'pakne. ⁴ Kenpa' Jesustaj on'timadoya'ne doere huakka' mon'-durugpakika'.

Dios jeynada o'ika'.

⁵ Dios jeynada o'epo huadakda o'e. Diosa sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. Kenda Diosen Huasi'po Jesucristoa monmadika'uyne o'peepo, opudomeytaj o'nonbatia'pakne. ⁶ Oro'omey dakhuea'da e'kika'nayo "Diostaj oknopojepo Jesusen huadi' o'ey," ea'nayo, da oa'po, dakhuea' o'kay. ⁷ Konig Dios huakjeyonig o'epo huadakda o'kika'nig oro' kenpa'ti Diosen huadakda e'kika'nayo nogere nogere durugnada Diostaj oro' oknopojika'po o'ene. Kenpa'ti Cristo Diosen Huasi'po mo'nigbuey'uyatenok aya'da dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihuekea'ne oro'en dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihuekea'ne.

⁸ "Do dakhuea' kahue' ijje," oro' ea'nayo huata'da nama'da o'huaa'po oay. Cristotaj oknopojehue' o'ey. ⁹ "Dakhuea' ijkamey. Bekkahuea', Apag Dios." Oro' e'tiona'pakika'nayo Dios huadakda o'epo buttida huaa'eri o'epo mo'nopo'tihueke'apone oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone. ¹⁰ "Do dakhuea' kahue' ijje'mey." Oroapi' ea'nayo Dios da huaa'eri o'e o'huaa'po Diosen hua'a hueretda okijehued o'ene.

Cristo oro'en huamanopo'tihueke'eri mo'taene.

2 Dakhuea' kikahue' ka'nike'po opudomeytaj on'nigmadoya'ne, sion. Dakhuea' eka'nayo Jesucristo huadakda o'epo Diostaj nigtiona'pakdik mo'epo dakhuea' e'ka' yanopo'tihuekea' mo'nigtiona'pakapone. ² Oro'en dakhuea' e'ka'taj Jesucristoa mo'nigbuey'uypo mo'nopo'tihuekea'ne. Cristo oro'en

dakhuea' e'ka'taj kenpa'ti aya'enda dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'tihuekea'ne.

³ Diosen hua'a oro' e'nigpejika'nayo Diostaj oknopojepo Diosensi'po o'ey daka' o'nopojene. ⁴ "Diostaj yoknopojey." Be'api' ea'nayo Cristoen hua'a nigpeehue' e'eadada da huaa'eri o'epo Diosen hua'a nopojehue' o'e. ⁵ Be'api' Cristoen hua'a o'nigpejika'po, o'kika'po, Diostaj nogiti nogiti di' o'ene. Kenpa'ti Diosensi'po o'ey o'nopojene. ⁶ "Diosensi'po ijje." Oro'omeya' ea'nayo konig Jesucristo o'kika'uynig konigti mog'kika'.

Di' yan'maika' Juana huaboa'da o'mana'.

⁷ A'nenda di' yan'maika' Cristoa o'mana'uyatenok mo'ppee'uy. Konig a'nenda o'mana'uyate konigti o'nona'po o'nigmadoya'ne, egomey, pogomey.

⁸ Huayahuaya di' yan'maika' onte'ti o'nona'ne. Cristo aratbuttaj di' o'maika'uyate kenpa'ti oro'omey huayahuaya di' mon'maika'. A'nenda konig sikkiregya' nopojehue' mo'epo dakhuea' bokika'uyatenig'a oynayo konig huakjeyyo huaboa'da Cristotaj moknopojepo huadakda bokika'.

⁹ "Huakjeyyo ijje'po Cristotaj yoknopojepo huadakda ijkikay," be'api' ea'pi' nog huaknopojehue' eritaj o'diaypo nama'da oa'nig'a Cristotaj oknopojehue' o'epo sikkiregyo o'e. ¹⁰ Be'api' nog huaknopojehue' eritaj huadi'da o'epo huadak o'kika'. Nama'da kikahue' o'epo. Diostaj huadakda o'kika'apo. ¹¹ Be'api' huaknopojehue' eritaj o'hua'diaypo dakhue'da o'epo konig sikkiregya' dakhuea'da o'kika'. Nama'da o'kika'po konig ekpobigonig o'epo Diosen hua'a nopogkahue' o'e.

¹² Opud Cristoen huaknopojehue'eri dakhuea' e'ka'taj Jesucristoa mo'nigbuey'uypo mo'manopo'tihueke'de-me'nok opudtaj on'nigmadoya'ne. ¹³ Cristo a'nennada o'noika'uyate. Aya'da o'tiahuayika'nig o'ka'uyate. Opudomey tone'bokerek Jesucristoen huaknopojehue' eritaj on'nigmadoya'ne. Toto'taj nigpeehue' mo'ika'po dakhuea' kikahue' mo'ika'nok opudomey huabokerek ettone'eretaj on'nigmadoya'ne. Apag Diostaj moknopojenok opudtaj on'nigmadoya'ne, sion. ¹⁴ Cristo huakkurueri huanoeonhuahuika'eritaj opud huaknopojehue' eritone' moknopojene, do'hued huaojonigtaj on'nigmadoya'ne, pag. Opudomey huabo huaknopojehue'eri Diosen hua'a huanopoya' moknopojika'po teyda mo'epo toto'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Opudomeytaj on'nigmadoya'ne.

¹⁵ Konig aratbut oknopojehue' huaa'eri dakhue'da o'nika'nig konigti ehue' yanika'. Konigti pakhue'

yanika'. Konig nama'da ogkika'nig kahue' yanika'. Konig nama'da on'nopoika'nig nopogehue' yanika'. Konig nogomey katetapi' on'eretpakika'nig eretpakhue' yanika'. E'eretpakika'nayo Apag Diostaj pakhue'dik mo'ene. ¹⁶ Kenda aratbut oknopogehue' huage'eri on'nopogepo ogkika'nigtaj Dios kenpa' pakhue' g'e. Huakka' dakhuea' e'ka'ta' o'deretpakika'. Katetapi' huakpoa o'tiahuaypo o'deretpakika'. Huata'da di'nada g'nika'. Ayada dakhuea'da on'nopogepo ogkika'. ¹⁷ Aya'da katetapi' nama'da ogkika'po, aya'da nama'da on'nopogepo ken konig ehue' g'eapo. Aya'da dakhuea' e'kata' o'deretpakika'nig ehue' g'neapo. Diostaj huanigpeika'erinayo onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. Okbatikhue' on'noeonhuahuika'apo.

Jesúsen hueretda huaknopog'eri buttida hua'a on'nopoika'. Jesús ehue' g'e Diosen Cristo. Da huaa'eria kenda nama'da on'manmadikika'.

¹⁸ Kene'huaya' huame'noe g'edeapo. A'ti Cristo o'tiakapo. Cristoen taka' huairi o'tiakapo mo'tipeeme'ne. Ken Cristoen taka' huakka'da on'tiakdeme'. Kena'po kene'huaya' huame'noe g'epo a'ti Cristo o'tiakapo o'nopogene. ¹⁹ Cristoen taka' huamanmadika'eri a'nenda oro'omeyere e'nika'ada konig oro' Cristotaj oknopogepo kenomey oknopogehue' g'nika'po on'bakhuame'. A'nenda kenomey konig oro' eknopojika'nayo oro'ere g'nika'po bakhuhue' mo'eaymet. Kenomey on'bakhuame' kena'po konig Cristotaj o'nigpee'nig oro', kenomey nigpeehue' g'ne, o'nopogene, sion.

²⁰ Opudomeytanayo Cristoa Diosen Nokireg bo'yokuynok Diosen buttida hua'a mo'nopogene. ²¹ Kena'po buttida hua'a nopogehue' mo'enok onahue'dik ij-jey. Buttida hua'a opud mo'nopogenek on'nigmadoyane. Be'api' da ea'nayo buttida hua'a ehue' g'e.

²² Konig da huaa'eri g'ne o'nona'apone. Jesús Diosen Huasi'po ehue' g'e ea'nayo da huaa'eri g'ne. Cristoen taka' g'ne. Apag Diostaj oknopogehue' g'ne. Diosen Huasi'potaj oknopogehue' g'ne. ²³ Jesús Diosen Huasi'po ehue' g'e. Aya'da kenda ea'nayo Apag Diostaj oknopogehue' g'ne. Jesús Diosen Huasi'po g'e. Aya'da ea'nayo Diostaj o'noknopog'e.

²⁴ Kenda a'nenda huakkuruda Jesucristoen huadak hua'a mo'peonhuauyngitaj daka' ya'noknopounhuahuika'. Kenda huakkuruda mo'peonhuauyate eknopounhuahuika'nayo Diosen Huasi'potaj mo'nopo'teonhuahuika'po kenpa'ti Apag Diostaj moknopoeonhuahuika'. ²⁵ Kenpa'ti Cristoa mo'noeanhuahuika'apone Cristoa mona'uynone.

²⁶ Opudomeytaj da huamanmadika'eritaj on'nigmadoya'dene. ²⁷ Jesús Diosen Nokireg bo'yoke'uynok mo'nopo'togepo buttida hua'a okie'dik mo'ika'ne. Diosen Nokirega aya'da mo'nopogea'ika'ne. Buttida hua'ayo'da mo'nopogea'po da nopogeahue' mo'ene. Konig mo'nopogea'ika'nigtaj Cristotaj daka' ya'noknopojika'.

²⁸ Oy Cristotaj daka' yanoknopojika'po Cristo e'tiakte daka' moknopogepo me'pukhue' mo'eapet kenpa'ti bi-

rahue' mo'eapet, sion. ²⁹ Cristo huadakda o'jka'po Diosen hua'a o'nigpeika'po sigpi' dakhuea' kahue' o'jka'. Kenda opud mo'nopogene. Kenpa'ti aya'ada huadakda ogkika'po Diosen hua'ataj on'nigpeika'po Diosensi'po g'ne mo'nopogene.

Diosensi'po g'ene.

3 Apag Diosa oro'omeytaj huakka'da di' mo'ene. Huakka' di' mo'epo, "do'huedsi'po mo'ene," monane. Huakka'ada Diostaj oknopogehue' g'nepo oro' Diosensi'po g'eng sigpi' okie'hue' mo'ene. ² Oyedda Diosensi'po g'ene. Monig g'eapet nopogehued g'ene. Jesucristo e'tiakde'te oro'a o'tiahuaydepo konigti g'eapone, huadi'da egomey. ³ Cristonigtion e'dik ij-jeapoy, aya'da kenda on'nopogepo konig Cristo Diosen hua'a o'kika'uynig, huadaky'o' o'kika'uynig dakhuea' kahue' o'jka'uynig konigti kagkike'.

⁴ Aya'da dakhuea' ogkika'po Diostaj nigpeehue'da g'ne. Dakhuea' e'kika' konigti Diostaj nigpeehue' ee' g'e. ⁵ Aratbuten dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesucristo aratbutte o'tiakuyate, mo'nopogede. Diostaj o'nigpeika'uyate. Jesús sigpi' dakhuea' kahue' g'uyate mo'nopoget. ⁶ Aya'da Jesucristotaj o'noknopogepo on'nigpeika'po Diostaj dakhuea' kahue' g'nika'. Aya'da Diostaj nigpeehue' huage'erinayo Cristotaj okie'hue' g'nepo kenpa'ti Cristotaj nopogehue'da g'ne. ⁷ Nama'da da huamanmadika'eritaj peehue' yanika', do'hued sionomey. Konig Cristo Diostehuapa' huadak g'eng konigti aya'da Diostaj on'nigpeika'po Cristonigda huadakda g'ne. ⁸ A'nennada huakkurutedda toto' nama'da huamana'eri g'epo huabo'a'dakon Diostaj nigpeehue' g'eonhuahuika'nok aya'da Diostaj nigpeehue' huage'eria toto' huairien huanaba' g'ne. Toto'a dakhuea' o'bakika'nigtaj da o'manika'nigtaj a'batikaya'po Diosen Huasi'po o'tiakuyate.

⁹ Aya'da Diosensi'po Diosa o'nopo'tojika'nok Diostaj dakhuea' kahue' g'nika'. Diosensi'po g'nepo nigpeehue' ehue'dik g'nika'. ¹⁰ Diostaj nigpeehue' huajika'eri Diosensi'po ehue'da g'ne. Nog aratbuttaj di' ehue' huage'eri Diosensi'po ehue'da g'ne. Kenda o'nopogepo Diosensi'potaj makia'dik g'ene oro'. Aratbut toto' nama'da huaa'eriensi'po g'ne makia'dik g'ene oro'.

Huayahuaya di'da mon'maika'po huadak e'kika' mon'-batihuapokika'.

¹¹ Huayahuaya di' mon'maika'. Kenda hua'a oro'a a'nennada o'peonhuahuika'uynone. ¹² Konig Caín kikhue'dik g'ene. Caín toto'en g'epo toto'taj o'nigpeepo huama'buytaj o'huadiaypo o'arakuyate. Diostaj nigpeehue' g'epo dakhuea' o'ka'uyate. Ke'nen huama'buy huadakda o'ka'po Diostaj o'nigpeenek Caína o'arakuyate. Konig Caín kikhue' mo'nika'.

¹³ Opudaj Diostaj mo'nigpeika'nok Diostaj pakhue' huage'eria opudtaj e'huadiaynayo mepukehue' yanika', do'hued egomey. ¹⁴ Oro' toto'en e'kika'tada Diosa mo'nopo'noeame'nok oy Diosen g'ene. Nog huaknopog'eritaj di' g'epo kenda o'nopogene. Kenomey nog

aratbuttaj di' maehue' o'nika'po toto'en ogkika'po Diosen ehue'da o'ne. ¹⁵ Aya'ada nog aratbuttaj huabahuadiayeri konig huabarakeri o'ne. Huabarakeri Diosere onte'ti noehnuahuikahue'dik o'neapo. ¹⁶ Jesucristo huakka' oro'taj di'nanada mo'epo a'nopo'yareaya'po o'pakpo mo'nigbuey'uyne o'nopoene. Kenapo oro'en huama'buy huaknopoe'eritaj huakka' di' mo'nepo huadaky'o' e'kika' mantihuapokika'dik o'ene. Konig Jesús huakka' di' mo'ene konigti huama'buytaj digada di'nada ika'dik o'ene. ¹⁷ Oro'omeyapi' aypo o'toepo nog huaknopoe'eri huama'buy aypobayo' ee'te e'tiahuayada sue'nopo'da o'epo sigpi' yokhue' ee'nayo Diostaj di' ehue'dikda o'ene. ¹⁸ "Nogtaj di' mon'mae," oro'a ea'nayo hueretda di' o'maepo mon'bati-huapokika', aypopi' mon'bayokika'.

Diosen hua'a e'kika'nayo Diosensi'po o'ene daka' nopoika'dik o'ene.

¹⁹ Oro' nog aratbuttaj di' o'ika'po buttida hua'a o'nigpeika'po Diosensi'po o'ene nopoedik o'ene. ²⁰ Nama'da ijkay huanopoya'da oro' e'nopoene'nayo Dios huahuakda o'epo aya'da o'nopoepo okkahue'dik mo'ene. ²¹ Diostaj o'nigpeikay oro' huanopoya'da e'nopoene'nayo Diosensi'po o'ey daka' nopoika'dik o'ene. ²² Diosen hua'a o'nigpeika'po kenpa'ti Dios o'paknigda o'kika'nok oro' e'tionapakte Diosa oro'taj mo'nigpeika'ne, huadi'da egomey pogomey. ²³ Jesucristo Diosen Huasi'po o'e. Kenda oknopoe'dik mo'ene. Diosen hua'a kenpa' oa'. Huayahuaya di' mae'dik mo'ene. Diosa kenpa' oa'. ²⁴ Diosen hua'a aya'ada ogkika'po Diosyo o'nika' kenpa'ti Diosa kenomeyennopo'yo o'ika'. Diosen Nokireg oro'taj bo'yokuypo Dios oro'ere o'ika' o'nopoene.

Nama'da huamanmadika'eri kenpa'ti Diosen huamanmadika'eri o'ne.

4 Huakka'da nama'da huamanmadika'eri o'nepo buttida hua'a Diosa me'nopoene'nok buttida hua'a ijmanmadikikay onda'ika'nok menpa' buttida huamanmadika'eri yaneta'po yan'bata'huahuayti'. Menpa'ti Diosen Nokirega ya'manopo'toet yan'bata'huahuayti'. ² Jesús Diosen Huasi'po o'epo kurudya' o'tiakuyate. Huaso'da o'si'poe'uyate huabokerek. Aya' huamanmadika'eria kenda o'manmadikika'po Diosen Nokirega o'manopo'toepo kenpa'ti Diosen hueretda huamanmadika'eri o'ne nopoedik o'ene. ³ Jesús Diosen Huasi'po ehue' o'e. Kurudya' tiakhue' o'uyate. Aya'da huamanmadika'eri kenda on'manmadikika'po, Diostaj oknopoe'hue'ya o'ne. Diosen Nokireg toehue' o'ne. Cristoen taka' nokireg on'toe. Cristoen taka' nokireg o'tiakapo mo'tipeikame'nig, indariyo aratbutere o'ede, huadi'da egomey pogomey.

⁴ Diosensi'po mo'epo Diosen Nokirega mo'nopo'toenok nama'da huamanmadika'eritaj manigpeehue' mo'ika'ne. Diosen Nokireg teyda o'epo huadak e'kika' huakka' tihuapokika'dik mo'ene. Cristoen taka' nokiregnayo teyhue'da o'enek nigpeikahue'dik mo'ene, huadi'da sionomey. ⁵ Nama'da huamanmadika'eri

Cristotaj nigpeehue' o'nika'po aratbutada on'eretpakika'nig on'manbatia'pakika'. Aratbut Diostaj oknopoe'hue' o'nepo nama'da huamanmadika'eritaj on'pakpo on'mapeika'. ⁶ Oro'omeynayo Diosensi'po o'ene. Diostaj huaknopoe'eri oro'taj daka' mo'nigpeika'ne. Nogomey Diostaj oknopoe'hue' o'nepo oro'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Oro'taj huanigpee'eri Diosen Nokireg huanopo'toe'eritaj makie'dik o'ene kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj makie'dik o'ene.

Dios oro'taj di' mo'enek oro'kon huayahuaya di' mon'maika'.

⁷ Dios oro'taj di' mo'enek oro' huayahuaya di' mon'maika'. Aya'tada di' huamae'eri Diosensi'po o'nepo Diostaj o'noknopoe. ⁸ Dios di'nada e'maika'tada be'api di' ehue' e'mae'nayo Diostaj oknopoe'hue' o'ne. ⁹ Oro'omeytaj kamanoeanhuahuike'po Diosa di' mo'epo ke'nen nogsipotida indariyo o'ta'mona'uyatenok Dios di' mo'ene nopoedik o'ika'ne. ¹⁰ Dios oro'taj di' mo'epo ke'nensi'po oro'en dakhuea' e'ka' kamanopo'tihueke'po o'ta'mona'uyate. Kenda o'ka'uyning Diosa huakka'nada di' mo'ene o'nopoene. Oro'anayo Diostaj sue'da di' o'ene.

¹¹ Diosa huakka'da oro'taj di' mo'uyunok huayahuaya di' mae'dik o'ika'ne. ¹² Oro' aratbuta be'api' Diostaj tihuayhue' e'ika'ada huayahuaya di' e'maika'nayo Dios oro'omeytaj mo'nopo'toika'ne. Diosa di' mo'ika'po mo'nopo'toenok huayahuaya nogitida di' o'maika'ne, huadi'da egomey pogomey. ¹³ Oro'ennopo'yo Diosa ke'nen Nokireg bo'yokuyunok Diosere o'noika'ne kenpa'ti oro'yo Dios o'ika' daka' nopoedik o'ene. ¹⁴ Dakhuea' huaka'eritaj kamanopo'yare'po Apag Diosa Huasi'po o'ta'mona'uyate. Oro'ada Diosen Huasi'potaj o'tiahuayika'uy o'huaa'ikay. ¹⁵ "Jesús Diosen Huasi'po o'e." Aya'ada o'noknopoe'po on'huaa'ika'po Dios kenomeyyo o'ika'. Kenpa'ti kenomey Diosyo o'nika'.

¹⁶ Oro'taj huakka' di' mo'ika'ne Diosa. Daka' o'nopoene. Dios di' mo'enek nogomeytaj di' o'maika'po Diosere o'noika'ne kenpa'ti Dios oro'omeyyo o'noika'. ¹⁷ Oro' Diosere o'noika'po oro'yo Dios o'noika'po nogiti nogiti huakka' Diostaj di' o'epo nogok kenehuaya' huame'noete Diosa castiga e'magka'te oro' mididhue' o'ea'pone. Konig Diosen Huasi'po Jesús oro'omeykon di' o'maika'po me'pukhue'dik o'ea'pone. ¹⁸ Kenda huayahuaya di' o'maika'po me'pukhue'dik o'ene. Kenoka' di' o'maika'po huadakda o'kika'nig o'nopoepo castiga egka'taj okme'pukhue'dik o'ene. E'me'puknayo sigda di' o'maika'nig nokotdik o'ene.

¹⁹ Diosa huakkuruda oro'taj di' mo'uyunok kenpa'ti Diostaj di' o'ene. ²⁰ "Diostaj di' ijje." Oro'api' ea'ada nogomeytaj e'huadiaynayo da huaa'eri o'ey. Diostaj tihuayhue'dik o'epo huama'buytaj e'tiahuayada di' ehue' ee'nayo Diostaj sigpi' di' ehue'dik o'ey. ²¹ Diostaj di' mo'epo nog aratbuttakon di' yan'maika'. Diosa mona'uyate.

Jesús Diosen Cristo o'etaj oknopõepo Diosen Huasi'potaj di'da o'ika'po huama'buytaj di' o'maika'po katetapi' eretpakhue' o'ika'po dakhuea' kikhue' o'ika'ne.

5 Jesús Diosen Huasi'po o'e, Jesús Diosen Cristo o'epo kurudya' o'tiakuyate. Aya'ada kenda o'no-knopõepo Apag Diosensi'po o'ne. Aya'ada Apag Diostaj di' o'nepo, Diosensi'potakon di' on'maika'. 2 Oro' Diostaj di' o'epo Diosen hua'a o'nigpejika'po kenoka' Diosensi'po huaknopõeritaj di' o'maey o'nopõene. 3 Diostaj di' o'epo Diosen hua'a o'nigpejika'ne. Diostaj di' o'epo Diosen hua'a daka' nigkika'dik o'ene. 4 Aya'ada Jesústaj o'noknopõepo Diosensi'po o'ne. Jesústaj o'no-knopõepo katetapi' eretpakhue' o'nika'po dakhuea' kikhue' o'nika'. Diosenyo'da on'pakpo õgkika'. 5 Jesús Diosen Huasi'po o'e. Aya'ada o'noknopõepo dakhuea' kikhue' o'ne. Huakpoa on'tiahuaypo eretpakhue'dik o'ne. Diosenyo'da õgkika'.

Jesús Diosen Huasi'po o'e.

6 Jesústaj bautiza egka'te "In do'hued huadi'da huasi'po o'e." Diosa oa'uyatenok kenpa'ti Jesús e'bueyte mimi o'mimihua'uyatenok Jesús Diosya' o'tiakuy oknopõedik o'ene. Diosen Nokireg buttida huaa'eri o'epo "Jesús Diosya' o'tiakuyate," o'huaa'nok Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopõedik o'ene. 7 "Jesús Diosen Huasi'po o'e," Diosen Nokirega huanopoya'da oa', Diosa oa', kenpa'ti Diosen hua'a oa'. Bapa'a konigti oa'. "Jesús Diosen Huasi'po o'e," oa'. 8 Kenpa'ti indariya' "Jesús Diosen Huasi'po o'e." Diosa bautiza egka'te oa'uyate. Diosen Huasi'po o'epo Jesús o'bueyuy. "Jesús Diosen Huasi'po o'e," Diosen Nokirega oa'uyate. "Jesús Diosen Huasi'po o'e," Bapa'a konigti oa'uyate. 9 Bapa' huabokereka konigti en'huaa'nayo oro' pee'dik ee'ada Diosa buttida o'manika'nok oro' nogiti pee'dik o'ika'ne. Jesús do'hued Huasi'po o'e. Diosa oa'nok oknopõika'dik o'ene. 10 Jesús Diosen Huasi'po o'e aya'ada o'noknopõepo buttida hua'a o'e huanopoya'da daka' on'nopõ. "Jesús do'hued huasi'po o'e." Diosa

oa'uynig aya'ada oknopõehue' huae'eria "Dios da huaa'eri o'e," on'huaa'ika'. 11 Diosa ke'nen Huasi'po oro'taj bo'yokpo huadakda mo'noeanhuahuika'ne. Onte'ti mo'noeanhuahuika'apone. 12 Aya'ada Diosen Huasi'potaj o'noknopõepo Diosere on'noeanhuahuika'apo. Aya'ada oknopõehue' o'nepo Diosere noehue' o'nika'apo.

Juana mo'nigmadoya'depo mo'boroayne.

13 Diosen Huasi'potaj moknopõepo onte'ti Jesúsere mo'noeanhuahuika' kan'nopõepo opudomeytaj on'nigmadoya'ne.

14 Konig Diosa o'paknig oro'a konigti o'pakpo o'tiona'pakpo Diosa mo'peene daka' o'nopõene. 15 Diostaj o'tiona'pakpo oro'taj mo'peene daka' o'nopõene. Konig o'tiona'paknigda kenda Diosa mo'nigka'apone. Daka' o'nopõene.

16 Huaknopõeri huama'buya dakhuea' e'kika'nayo Diostaj kenpa'da oknopõebatikhue'da e'kika'nayo kentaj mon'tiona'paknok Diosa o'noeanhuahuika'apo. Huama'buy kenpa'da oknopõebatikdepo kenpa'da o'bueyapo. Kentaj tiona'pakhue'dik o'ene, ijjay.

17 Dakhuea' e'ka' konig Diostaj nigpeehue' o'enig dakhuea'da o'e. Aratbut Diostaj nigpeehue' ee'nayo onte'ti e'nopo'korea'nayo kenpa'da bueyhue' o'neapo.

18 Aya'ada Jesucristotaj o'noknopõepo Diosensi'po o'nepo dakhuea' kikhue' o'neonhuahuika'. Jesús Diosen Huasi'poa o'matinoea'ika'. Toto' huairia kenomeytaj enga'ña magkahue'dik o'e. Kenda oro'omey o'nopõene.

19 Oro' Diosensi'po o'ene o'nopõene. Aya'da Cristotaj oknopõehue' huae'eria toto' huairitaj on'nigpejika' o'nopõene.

20 Dios kurudyo hueretda Dios o'e. Kenda oro'taj kanopõepo Diosen Huasi'po o'tiakuyate o'nopõene. Diosen Huasi'po Jesucristotaj oro' oknopõika'ne. Jesús hueretda Dios o'epo oro'taj mo'noeanhuahuika'ne o'nopõene. 21 Katetapi' eretpakhue' yanika'. Konig dios e'ketkatapi' pakhue' yanikati', sionomey.

2 JUAN

Buttida hua'a oknopōēpo huayahuaya di' mon'maika'.

1 Do Juan huaknopōē'eritaj huamanmadika'eri ij-jepo on'nigmadoya'ne. Huidpo Cristoen huak-tie'ea'eritaj o'nigmadoya'ne. Q'nen huasi'po hua-knopōē'eritaj ijmanigmadoyay. Buttida hua'a yoknopōēpo daka' di' on'maene. Aya' buttida hua'a huaknopōē'eria di'erea mo'ene. ² Kena'po Jesucristoen buttida hua'a oro'omeyen huanopoya' oknopōjika'ne. Buttida hua'a oknopounhuahuika'po di' o'nene. ³ Jesucristo Huairi Diosen Huasi'po o'ēpo Apag Diosere oro'taj daka' kamatinoike'. Oro'taj kamatinepahuie'po kenpa'ti kanopo'noeyē'. Diosa kenda mo'nigkikapone buttida hua'a oknopōēpo huayahuaya di' mon'maika'.

⁴ Huakka'mon huaknopōē'eri huasi'potaj ijbatiahuay-po Apag Diosen buttida hua'a daka' on'nigpejika'po oqkika'nok ijdurugpakmey. ⁵ Oy ijjeretpakpo o'nona'ne, huayahuaya di' yan'maika'. A'nennada kenda Diosa o'mana'uyate. Onte'ti do'huakon o'nona'ne. ⁶ Diostaj di' o'ēpo ke'nen hua'a o'nigpeēpo o'kika'ne. Huayahuaya di' yan'maika'. Ken Diosen hua'a a'nennada o'pēē'uyne.

⁷ Huakka'da da huamanmadika'eri aratbutere o'nika'. Oro'tehuapa' Diosya' Jesús tiakhue' o'uyate. Jesús

hueretda huabokerek ehue' o'uyate. Nama'da on'man-madikika'. Jesucristotaj pakhue' o'ne. ⁸ Diosen 'uruda bo'kika'depo Diosya' huadakuapa a'baeya'po da huamanmadika'eritaj pēehue' yanika'. Kenomeytaj pēehue' mo'jka'po huadakuapa mo'bae'apone.

⁹ Cristoen e'manmadika'taj aya'ada e'pēēunhua'de'ada on'batikpo Diostaj oknopōēhue' o'ne. Cristoen e'manmadika'taj aya'ada on'nigpeehua'huika'po Apag Diostaj Diosen Huasi'poeretaj daka' o'noknopōjika'.

¹⁰ Cristoen hueretda e'manmadika' manmadikahue' e'jka'nayo o'nen jakyo en'tiaknayo o'nen jakyo baku-dahue' yan'maika'. "Bo'tiak," manahue' yanika'. ¹¹ "Bo'tiak," opudā e'mana'nayo nama'da huamanmadika'eriere dakhuea' bokika'apone.

Juana kene'huayā' hua'a o'nigmadoya'uyate.

¹² Huakka'da e'nona'ta' ijpaknig'a oy beroba'te nigmadoyahue'dik o'nene. A'ti opudte e'huata' ijpaki. Oro'omey huakka' a'durugpakya'po opudtaj e'ta'huadeta' ijpaki. ¹³ Q'nen huama'buayen huasi'po huabaktie'ea'eria saludos mo'nigta'mona'ne.

3 JUAN

Gayotaj Juana huadak o'timadoya'uyate.

1 Do Juan huaknopoe'eritaj huamanmadika'eri ij-
jepo Gayotaj o'nigmadoya'ne. Buttida hua'a
iknopoenok di'da o'ene.

² Aya'da katepi' i'kika' huadakda ka'e. Kenpa'ti huada-
knopo' ka'e. Ontehuapa' ijnigtiona'pakikay. Diostaj du-
rugda o'nigpejika' ijnopoe'po, huadi'da eg'. ³ Jesucristo-
taj huaknopoe'eri sue'da o'nokyepo iyo. "Gayo Jesu-
cristoen buttida hua'a oknopoe'po huadaky'o' o'kika'."
Bo'huaa'nok huakka' ijdurugpakmey. ⁴ Do'hued hua-
knopoe'eri huasi'po Cristoen buttida hua'a o'no-
knopoe'po on'nigpejika'nigtaj ijtipee'po huakka'nada ij-
durugpaki.

⁵ Cristoen huadak hua'a huamanmadika'eri en'ti-
akde'te daka' i'matojika'. Kenpa'ti sue'da huaknopoe'eri-
taj nogbaya' i'matojika'. Kenda i'ka'po Diosen hua'a
daka' i'kika'po, huadi'da eg'. ⁶ Gayoa di' mo'jika'ne mo'-
matojika'ne. Cristotaj huaknopoe'eri egkupopakya' bo'-
tia'pakme'ne. Huadak huamanmadika'eri onte'ti
en'hua'te yabatihuapok. Aypopi' yabayokti'. Diosa beti-
ahuaypo o'durugpakapo. ⁷ Cristotaj on'nigpejika'po
Cristoen hua'a a'manmadikaya'po on'hua'udhuahua'po
oknopoe'hue' huae'ried katepi' bakehue'da o'nika'.
⁸ Kena'po oro' huaknopoe'eriayo'da bayokika'dik o'ene.
Oro' o'batihuapoknok kenomey buttida hua'a man-
madikika'dik o'nika'.

Diótrefes dakhuea' o'kika'.

⁹ Cristoen huaknopoe'eri o'nenbayo egkupopakika'yo
beroba' ijnigmadoya'po ijnigta'moname'nig'a Diótrefes

huabokerek opudya' o'nada huairi ee'ta' o'pakpo do'taj
nigpeehue' o'eme'. ¹⁰ Do ijtiakdepo aya'da kenda
dakhuea' o'kika'nig ijhuaa'apoy. Do'taj dakhue'dika'da
be'huaa'po da be'huaame'ne. Nog kenpa'ti dakhue'
o'ka'po Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eri-
taj totayhue' o'jika'. Jaky'o kenpa'ti nogomeya' e'batotay-
ta' en'pakte "keje'," o'manika'. Kenomeya' on'batotay-
tynok Cristoen huaknopoe'eri egkupopakya' o'-
maenika'.

¹¹ Konig dakhuea' huakika'eri ogkika'nig konigti
kikhue' yajika'. Huadakda huakika'eri konig huadak
ogkika'nig konigti yakika'. Kenomey huadak ogkika'po
Diosensi'po o'ne. Kenomey nama'da ogkika'po Diostaj
oknopoe'hue' o'ne, ontaj ona'ne, huadi'da eg'.

Demetrio huadaka'da o'kika'.

¹² Demetrio huadabokerek o'e. Huadakda o'kika'.
Aya'ada on'huaa'. Diosen buttida hua'a o'kika'. Huadak-
da o'e oro'akon o'huaay. Buttida o'dika' opuda
mo'nopoe'ne.

Juana ta'pote kene'huaya'kon o'nigmadoya'uyate.

¹³ Huakka' nogiti enata' e'pakada e'nigmadoya'ta'
pakhue' ijje'y. ¹⁴ A'ti eta'huadeta' ijpaki. Kenoka' hua-
sg'teda me'batia'pak.

¹⁵ Diosa menopo'noeye'. Huadi'da aratbut iya'da salu-
dos mo'dikta'mona'ne. Kenpa'ti do'hued huadi' keyoda
saludos ijmadikta'monay.

JUDAS

Diosen huabaktie'ea'eriomeytaj Judasa o'manigmadoy-a'uyate.

1 Judas Jacoboen huama'buy ijje. Jesucristoen huana'ba' ijjepon ijnigkikay. Diosa mo'baktie'ea'uyonok Apag Diosensi'po mo'epo mo'nigpeika'ne. Apag Diosa di' mo'ika'ne. Jesucristoere mo'nounhuahuika'po, Apag Diosa daka' mo'matojika'ne. Opudomeytaj on'nigmadoya'ne. ² Opudomeytaj Diosa nogiti nogiti mo'matinepahui'po, nogiti nogiti mo'manoeye'po, nogiti nogiti di'da mo'maika'.

Opudomey noga nama'da huamanmadika'eri o'ne.
(2 Pe. 2.1-17)

³ Konig Diosa oro'omeytaj mo'bakkahuea'ne, mo'manopo'yarea'ne, mo'manoeanhuahuika'ne e'nigmadoya'ta' e'pakada Dios Jesucristotaere buttida hua'ada Diosen huaknopog'eritaj kenyo'da oro'omey o'manmadikika'uyonig daka' moknopojika'po manika'dik mo'ene. Opudomeytaj nigmadoya'dik o'nene. ⁴ Sue'da huamanmadika'eriomey nama'da o'noknopog. Hueretda huaknopog'eri ijje nama'da e'ada Diostaj nigpeehue' o'nika'. Opudomeyere on'kudpo a'manmadikaya'po on'kudika'nok kenomeytaj sigpi' manpeehue' yanika'. Diostaj pakhue' o'nepo, nama'dayo' on'batia'pakika'. Diosa di'da o'epo dakhuea' eka'nayo bekkahuea'aponok ettone'taj digad'ada bakdejdik mo'ene. Nama'da on'manmadikika'. Huairi Diostaj oknopogehue' o'nepo nigpeehue' o'nika'. Huairi Jesucristotaj oknopogehue' o'ne. Kenomeytaj Diosa castiga o'magka'apo a'nennada Diosba'te kenpa' o'madoya'uyate.

⁵ Diosa Israel aratbut oknopogehue' huag'eritaj castiga o'magka'uyate. Kenpa'ti Diosen huata'moneri nigpeehue' huag'eritaj castiga o'magka'uyate. Kenpa'ti huakka' jak Sodomataj Gomorraeretaj castiga o'magka'uyate. Kenda opud e'nopogepi' onte'ti on'nopoeanhua'ne. Diosen Israel aratbut Egipto huadaribayo o'neonhuahuika'uyate. Egipto aratbuten huanaba' o'neonhuahuika'po, pai'nana o'neonhuahuika'po, pai'da on'nopo'eonhuahuika'po Diosa teyda o'epo o'batihuapokpo o'matorokuyate. Egipto huadaribaya' o'matorokuyate. Nogok Israel aratbut eknopog' o'noknopogebatikuyate. Onte'ti Diostaj pakhue' o'nepo huakka'ada oknopogehue' o'nuyate. Diosa castiga o'magka'nok oknopogehue' huag'eriyo' on'mabuey'uyate. ⁶ Kenpa'ti a'nennada Diosen huata'moneri sue'da kurudyo Diosere o'nepo Diostaj on'nig-

peika'depo konig huairi o'nedepo huata'da on'pakpo Diostaj o'nokbahua'uyate. Nogokda kene'huaya' castiga huamagka' huame'noete castiga o'magka'apo. Kenomey dakhue'da huata'moneritaj Diosa sikkiregyo o'matoeonhuahuika'po keyoda huanhuahuika'te bi-jteyanada o'matinuku'ika'. ⁷ Kenpa'ti jak Sodoma Gomorraere kenpa'ti meyhue'da huahaderiomey dakhuea' ogkika'uyate. Konig sue'da Diosen huata'moneria dakhuea' ogka'uyatenig kenomeykon dakhuea'da ogkika'uyate. Sodoma nog huabotbokereka' o'deretpakpo on'mabakdejpo dakhuea'nanada ogkika'uyatenok Sodoma jaktaj Gomorra jaktakon Diosa castiga o'magka'po o'bakpaka'uyate. Aya'ada nopog'dik ya'neapet, Diosa dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po o'mabakpakanhuahuika'apo. Ken dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo. Kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

⁸ Kenda nama'da huamanmadika'eri nama'da on'nopogepo Diosa castiga magkahue' ya'epet opudomeyere o'nepo nama'da e'yorkya' on'nopogepo kenpa'ti ettone'taj on'bokerekbo'ika'po. Huairi Jesucristotaj e'nigpeeta' pakhue' o'nika'po. Diosen huata'moneritaj on'tidikkika'. ⁹ Miguel Diosen huata'moneri huairi huadakda o'epo huadakda o'kika'uyate. Toto' huairitaj o'batia'pakpo Moisesenso'bueytaj toto'a e'tohua'ta' o'pakuynok, "Dakhuea'da i'ka'." Miguela o'nada toto'taj huiyoka onahue' o'epo. "Dakhuea' i'ka'. Dios Huairia kae'po." Miguela ona'uyate. ¹⁰ Inomey nama'da huamanmadika'erinayo Diostaj kenpa'ti Diosen huata'moneritaj nopogehue'ada dakhuea'da on'bahuaa'pakpo, dakhue'da on'batidikkika'po. Konig dubayo huag'eri katepi' on'pakpo ogkika' konigti nama'da huamanmadika'eriomey on'eretpakpo ogkika'. Dakhuea'da ogkika'. Konigepo Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo.

¹¹ Konig Ca'ina o'ka'uyate konigti ogkika'. Ca'in Diostaj nigpeehue' o'uyate. Inomey huamanmadika'erikon Diostaj nigpeehue' o'nika'po pai'da on'nopo'eonhuahuika'apo. Kenpa'ti Balaam huakupeta' o'eretpakpo Diosen aratbuttaj nama'da o'manmadika'uyate. Inomey konig Balaam huakupeta' o'eretpakpo huakupete nama'da on'manmadikika'. Pai'da on'nopo'epo. Kenpa'ti a'nennada konig Coré Dios huairitaj nigpeehue' o'ikame'tepo o'buey'uyate. Konigti nama'da huamanmadika'eri nigpeehue' e'ika'te Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo. ¹² Nogok opudomey huaknopog'eriomey a'bapeya'po bo'kupopakika'po huayahuaya di'da mo'maepo

mo'bape'ika'. Ontatayo' mo'bape'po kenomey nama'da huamanmadika'eri opudomeyere ogkupopakika'. On'bape'po, huata'da on'pakpo dakhuea'da ogkika'. Nama'da on'batia'pakpo, huata'da on'pakpo durugda onyo'da huakka' on'bape'po opudomeytaj yokhue' mo'ika'. Birahue'da ogkika'. Kenomey huamanmadika'eri huata'da daka' on'tojka'po nama'da opudomeytaj bo'huatiakika'. Kenomey konig o'nika'nig ijbatia'pakapoy. Kenomey konig e'sihui' o'nenigtaj ija'apoy. E'sihui' o'tiahuaypo o'hui'apo nama'da o'nopo'epo bapoka o'tohua'nok sigpi' huihue'dik o'e. Kenomey nama'da huamanmadika'eri konig huemey o'nepo, huadapakok e'eda dapakhue' o'ika'. Nama'da huada o'nonmabo'ika'. Konigti nama'da huamanmadika'eri o'nepo 'uruda manmadikahue' o'nika'. Nama'da mo'peene. Konig huemey o'aynok on'uruj. E'urujde'te kenpa'da o'para'apo. Konigti kenomey nama'da huamanmadika'eri o'nepo sigpi' huadaka' kahue' o'nika'. ¹³ Konig e'pogtone'te diga'da e'bakpote kuhuadbate huiyokda o'bosakika'po konig sorokda huekuru kutaj huidbate on'bosakika'. Inomey nama'da huamanmadika'eri konigti dakhuea'da ogkika'nok aya'ada batibira'dik o'nika'nig'a birahue' o'nika'. Kenomey nama'da huamanmadika'eri konig siokpo e'kotonig dakhue'da o'ne. Sikkiregyo o'neonhuahuika'apo. Kenomey huamanmadika'eriomey Diosen buttida hua'a manmadikahue' o'nika'po nama'da on'manmadikika'nok kenomeytaj manigpeehue' yanika'.

¹⁴ A'nennada Adanen huasi'po huayayo huayayoenisi'po ke'nensi'po ke'nensi'po ke'nensi'po sietea Enoc o'uyate. Enoca inomey nama'da huamanmadika'eritaj o'bahuua'po inomey nama'da huamanmadika'eritaj Diosa castiga o'magka'apo Enoca o'bahuua'uyate. Oa'po, "Kenpihuay, aya'tada dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'apo. Dakhuea'da ogkika'uyate. Dakhuea'da hua'a Diostaj on'huaa'ika'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Diosere Diosen huakka'ada huata'moneri on'batiakapo. Castiga on'magka'apo." Enoca a'nennada o'mana'uyate. ¹⁶ Nama'da huamanmadika'eriomey dakhueyo' onda'ika'po huairitaj dakhuea' on'bahuua'ika'po gobierno huairitaj dakhuea' on'bahuua'ika'po katetapi' nama'da on'eretpakika'po durugnopoy ehue' o'nika'. Katetapi' on'deretpakpo ogkika'. Kenpa'da on'deretpakpo ogkika'. Nama'da 'utata'da on'mana'ika'. Engaña e'magka'ta' on'pakpo "huadakda o'jka'ne," "di'da o'jka'ne," on'mana'ika'. Nama'da huamanmadika'eriomeya ken konig ogkika'.

Keyoj, huabatidike'eritaj keyoj ijjay. Diostaj daka' yanoknopoe'po 'urua'da yag'kikati'. Judasa huaknopoe'eritaj daka' o'maboroay'uyate.

¹⁷ "Nogok huabokerek o'neapo. Diosen 'uruda hua'ataj on'tibira'eapo. Huaknopoe'eritaj on'batibi-

ra'eapo, dakhuea'da e'ka'ta' o'deretpakpo dakhuea'da ogkika'apo. Ken konigti o'neapo." Kenda Huairi Jesucristoen huata'mona'eriomeya on'mana'uyate, onte'ti kenda yanoknopoe'ika', huadi'da egomey pogomey.

¹⁹ Kenomey dakhuea'da huabokerek nama'da on'manmadika'po sue'da opudomey nogpa' nogpa' yan'nopoe'apetpi' onte'ti konigti hueretda oknopoe'hue' mo'e'apetpi', konigti pakhue' mo'e'apetpi'. Nama'da on'manmadikika'nok. Kenomeykon konig on'pakpo ogkika'. Dakhuea' ogkika'. Diosen Nokirega manopo'toehue' o'mae. Konig kenomeya ogkika' konigti kikhue' mo'nika'. Kenomeytaj manigpeehue' yanika'.

²⁰ Opudomeynayo nogiti nogiti Diostaj 'urua'nanada yan'nigpejka'po ya'noknopojka', huadi'da egomey. Diosen 'uruda hua'a daka' yanoknopojka'. Diosen Nokirega teyda be'tihuapoke'po Diostaj yan'tiona'pakika'.

²¹ Diosen di' e'maika' 'urua'da yag'kika'. Onte'ti dakhuea' kahue' yanika'. Diostaj daka' yan'nigpejka'. Diosa castiga ogkahue' me'e'po huadaka yag'kika'. Huairi Jesucristoa me'tinepahue'po ekpoe' mo'nigjka'. Huairi Jesucristo mo'matinepahui'nok onte'ti Diosere durugda mo'neonhuahuika'apone.

²² Nama'da huamanmadika'eritaj sue'da huaknopoe'eria on'peenig'a kenpa'ti nogomey yan'pe'apetpi'. Opudtaj e'peeta' en'paknayo yan'matinepahui'po daka' kanoknopoe'po Diosen buttida hua'a daka' yan'manopoe'ati'. ²³ Nama'da huamanmadika'eritaj huaknopoe'eri sue'adamon yan'pe'apetpi'. Oknopoe'batikhue' ka'ne'po daka' yan'mana'. Konig ta'ak e'bakpakyani yan'batotokpo yan'manopo'korea'. Nogomey dakhuea' huakika'eri ke'poda ogkika'depo yudtakon dakhuea'da on'tajka'. Kenomeytaj e'matinepahui' konig ogkika', keyoj, konigti kikhue' yanika'.

'Urunanada o'jka' Dios teynanada o'jka'. Diostaj mon'huaa'ika'. Judasa mo'nigmadoya'uyate.

²⁴ Dios nogtida o'jka'. Ke'nayo'da aya'da o'nopojka'. Oro'omeytaj dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'ne. Mo'noeanhuahuika'ne. Dakhuea' kahue' ka'ne'po matojka'dik mo'e'apone. 'Urunopo'da konig dakhuea' kahue' kurudyo oro'omeytaj hua'enbayo a'matoye'po Diosa bae'dik mo'e'apone. Bo'edenok diga'da o'nopo'durugpakapone. Dios 'urunanada konig eyda konig senogda kenere o'nopo'durugpakapone. Jesucristoere Dios 'urunanada o'jka', teynanada o'jka'po ighua' o'mana'ika', a'nennada, oyda, nogok batikhue'da Dios 'urunanada o'jka'apo.

APOCALIPSIS

Kenda Diosa o'ka'apo Jesucristoa o'nopoea'uyate.

1 Kenda Diosa ida o'ka'apo Diosa Jesucristotaj o'nopoea'uyate. Jesúsen huaknopoe'eritaj kenda kamanopoe'po Jesucristotaj o'nopoea'uyate. Do'taj Jesucristoa Diosen huata'moneri me'nigta'moname'ne. Do Juan Jesúsen huanigpejka'eri huanaba' ijje. Kenda Diosa ida o'ka'apo Diosen huata'moneria me'nopoeame'ne. Kenda opudomeytaj on'nigmadoya'ne. ² Diosa me'nopoeame'ne buttida ijjay. Aya' Jesucristoa me'nopoeame'ne buttida ijjay. Aya'da ijti-ahuaymey buttida ijjay.

³ Kenda Diosa o'ka'apo me'nopoea'deme'ne. In beroba'te on'nigmadoya'ne. Ke'na on'mona'pakika'apo durugda o'nika'apo. Huaknopoe'eri egkupopakte in e'madoya'taj on'peepo on'nigpejka'po durugnada o'nika'apo. Kene'huaya' huame'noe meyhue'da o'e.

Siete huabata'dikea' jakeritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

⁴ Asia huadaribayo nogyo nogyo opudomey Cristoen huaknopoe'eri Apagba'taj a'peeya'po bo'kupopakika'. Siete huabata'dikea' jakeritaj on'nigmadoya'ne. Dios oy o'jka'. A'nennada o'jka'uy. Kenpa'ti nogok bo'huati-akapone. Diosa opudomeytaj daka' mo'nigkike'po mo'tin pahui'po kenpa'ti opudomey huaknopoe'eritaj mo'manopo'noeyike'. Siete Diosen Nokirega Diosyo o'nika'po konigti opudomeytaj daka' mo'nigkike'po mo'matine pahui'po kenpa'ti mo'manopo'noeyike'.

⁵ Opudomeytaj Jesucristoakon daka' mo'nigkike'po mo'matine pahui'po mo'manopo'noeyike'. Jesucristoa Diostaj buttida o'huaa'ika'uyate. Konig huakkurueritaj Diosa Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Diosere o'eonhuahuika'po. Huakkurueri huairi o'jka'. Aya' huadaribaya'da gobierno huairia Jesucristotaj nigpejka'dik o'ne. Jesucristoa oro'omeytaj di'da mo'ene. Oro'omeytaj mo'nigbueydepo ke'nen mimia oro'omeyennopo'taj mo'nopo'tihueke'po oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj mo'bakkahuea'uyne. ⁶ Oro'omeytaj konig huairionig bo'yahuea'uyne. Konig Cristoen huanigtiona'pakika'erionig sacerdote bo'yahuea'uyne. "Dakiti Dios." "Diosnayo huadakda o'e." Tiona'pakika'dik o'jka'ne. Kenpa'ti Diostayo'da nigpejka'dik o'ene. Dios Jesucristoen apag o'e. Jesucristo hueretda Huairi o'e. Kenpa'da huadakda o'jka'. Kenyo'da 'urua'da kenpa'ti teynanada o'jka'. Aya'ada kenda kan'batia'pakike'. Aya'tada teyda kamanike'. Kenpa'ti aya'ada Jesucristotaj kan'nigpejke'. Kenyo'da kajike'.

⁷ Yan'tiahuayti', Cristo 'urunanada o'epo konig e'sihui'yo e'huarakte aya'ada bo'tiahuayapone. Kenomeyakon on'pidtuka'uyatenig'a Cristotaj on'tiahuayapo. Nogbaya' nogbaya' nog aratbut nog aratbut aya'bayoda huae'eri aya'ada yan'tiahuayapet. Pai'nanada o'nepo yan'bahuikapet. Huakka' on'me'pukpo yan'bahuikapet. Ken konigda o'eapo.

⁸ "Do Dios ijjeapo huakkuru huae'eri ijje. Konig la letra A huakkuru letra o'jka'nig do huakkuru huae'eri ijje. Ijjeonhuahuikay. Kenpa'ti kene'huaya' huae'eri ijjeapo konig la letra Z kene'huaya' letra o'jka'nig do kene'huaya' huae'eri ijje, ijjeonhuahuika'apoy." Huairi Diosa oa'uyate. Kenyo'da teyda o'epo aya'da ka'dik o'e. Oy o'jka'. A'nennada o'jka'uyate. Nogok mo'nigti-akapone.

Cristo 'urunanada o'enig Diosa Juantaj o'tiahuay'ea'uyate.

⁹ Juan ijjeapo Cristotaj huaknopoe'eri ijjeapo opuden huama'buyonig ijje. Opudomey Jesucristotaj monopoe'po pai'da mo'nopo'ede. Opudomeyere dokon pai'da ijnopo'eonhuahuay. Opudomeyere Diosen Huairi Jesucristotaj oknopojka'po o'nigpejka'ne. Opudomeytere Cristo bo'tihuapoke'po Diostaj oknopojka'po o'nigpejka'po batikhue' o'jka'ne. Diosen Huadak Hua'a ijmanbatia'pakikame'nok kenpa'ti Jesucristotaj ijmanbatia'pakikame'nok huagkuta'mejyo Patmosyo huabokereka bo'tohua'uyne. ¹⁰ Patmosyo domingote, Huairi Jesucristotaj e'tiona'pakikame'noete Diosen Nokirega me'nopo'toeonhua'depo ta'poyen do'taj be'api' Jesucristoapi' utta'da menokoy'uyne. Konig trompetatone'a eapa' 'urua'da mena'uyne. Kentaj ijpe'e'uy.

¹¹ —Do konig la letra A ijjeapo, huakkuru huae'eri ijjeapo ijnoeonhuahuikay. Kenpa'ti konig la letra Z kene'huaya' huae'eri ijje. Kenda itiahuaydenig beroba'te yamanigmadoya'. Asia huadariyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. Huakka' jakyo huaknopoe'erien jakyo ogkupopakika', Efeso huakka' jakyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. Esmirna huakka' jakyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona' kenpa'ti Pérgamo huaknopoe'eritaj, Tiatira huaknopoe'eritaj, Sardis huaknopoe'eritaj, Filadelfia huaknopoe'eritaj, Laodiceaya' huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. —Mena'uyne.

¹² Be'api' ijnopo'epo tanya' ijkorudpo oro huaka' siete huabid huakjey huakpaka' ijtiahuay'uy. ¹³ Ke'na konig Diosen Huasi'po Diosa o'ta'mona'uyate, huabokerek

hua'ite o'bopo oro huakjey huakpaka' nopoyo ijti-
ahuay'uy. Huabokerek e'bo'te ijtiahuay'uy. Konig
huairitone' 'urua'da o'dot'ika'nig yudtaj huabidokda
e'ot ijtiahuay'uy. Huabidokda o'otpo, huakagkate e'tje'
orobijtone' o'otuy. ¹⁴ Huakuhuij yerenanada konig ku-
tajmenonig konig huakupakuno'te yerenanada o'ika'
ken konig huakuhuij o'epo, huakpo konig ta'ak digā'da
e'bakpakonig eyda o'epo, ¹⁵ hua'ikon 'urunanada o'epo
konig siroeyonig eynanada konig senognada o'epo
ken konig hua'i 'urunanada o'epo, 'utta'nanada oa'po
konig huahuetone' eapa' 'utta'nanada o'ika' konigti ke'-
na 'utta'nanada oa'po. ¹⁶ Ke'nenba' huada'kopen siete
siokpo o'eme'. Teyda o'epo o'toeme'. Diosen hua'a
ighua'da o'mana'ika'nig konig ke'nen huakittaya' siro
o'orokme'. Siro botpenpenda igku'etda o'epo, ke'-
nenkok konig niokpo eynanada o'ta'teika'. Ke'nenkok
niokponig eynanada o'eme'. Kentaj ijtiahuay'uy.

¹⁷ Huairi Jesucristotaj ijtiahuaydepo e'bueyonig ke'-
nen'ita'pote ijhuēkon'uy. Konig huakka'nanada
ijme'pukpo ijhuēkon'uy. Huada'kopen be'tibata'tepo,
—Me'pukhue' yaē'. Do huakkuruda huāē'eri ijje'y ken-
pa'ti kene'huayā' huāē'eri ijje'y. ¹⁸ Doyo'da ijnoeon-
huahua'apoy. Do ijbuē'uyng'a onte'ti ijnoyhuadpo
batikhue'ada ijnoeonhuahuika'apoy. Aratbut bueydik
o'neapo mana'dik ijje'y kenpa'ti aratbutkudaktaj ma-
tojka'dik ijje'y. ¹⁹ Kenda i'tiahuaydenig yamanigmadoy-
a'. Kenda konig oyda o'e kenpa'ti konig o'eaponig ya-
manigmadoya'. ²⁰ Siete siokponig ke'na o'ne. Kenpa'ti
oro huaka' siete huakjey huakpaka' ke'na o'ne Diosa
soata'yo o'nopoika'uyate. Diosa manopoēahue' o'un-
huahuika'uyng'a oyda ijmanopoēā'apoy. Ken siete
siokponig siete huakka' jakyo huaknopōē'erien huam-
atoē'eri huairi o'ne. Siete huakjey huakpaka' siete
huakka' jak huaknopōē'eriomey kenda o'ne. —Huairi
Jesucristoa kurudyā' mename'ne.

**Huaknopōē'eri siete huakka' jakya' egkupopakika'yo
yamanigmadoya' Cristoa ona'uyate. Efeso huakka'
jakyo huaknopōē'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.**

2 Efeso huakka' jakyo huaknopōē'eri huamatōē'eri
huairitaj yamanigmadoya'. In ona'nigda yamanig-
madoya': "Do Huairi Jesucristo ijje'po do'hued huada'ko
huaba' siete siokpo ijmatōjīkay. Siete oro huaka' huak-
jey huakpaka'te ijhua'ikay. Huaknopōē'eriere ijīkay.
² Aya'da huaknopōē'eri o'gkika' ijmaknopōēy. Opu-
domey Efeso huaknopōē'eri digā'da Diosen bo'kika'nig
kenda o'noknopōene. Do'taj mo'nigpeika'po huakka'da
bo'kika'depo batikhue'ada bo'kika'nig o'noknopōene.
Huabokerek opudomeyere o'nepo dakhuea'
o'gkika'nok onte'ti oro'omeyere kupopakhue'dik
mo'ene, mo'mana'ika'uy. Kenda o'noknopōene. Ken-
pa'ti nogomey huamanmadika'eri opudomeyere
o'nepo, 'Diosa huata'mona'eri huamanmadika'eri o'ey.'
Nama'da mona'uyne. Kenomeytaj daka' mo'batiahuay-
depo mo'pēēpo da huāē'eri o'ne, mo'nokotuy. ³ Do'taj
moknopōēpo daka' moknopōēpo pai'da mo'nopo'eon-
huahuika'po okbatikhue'ada moknopoeonhuahuika'po
do'taj huakka'da bo'kika'po a'roghue'ada bo'kika'uyate.

⁴ Huakkuruda do'taj o'noknopōēpo do'taj huakka' di'da
o'nika'uy. Kenpa'ti huayahuaya huakka' di' mo'-
maika'uy. Oynayo suhuigda di' on'maika'ne. Kenda
dakhue'da o'enok konig pakhue' ijje'y. ⁵ Konig huakku-
ruda huayahuaya di'da mo'maika'uy kenpa'ti do'taj
huakka'da di'da o'nuyne, kenda okkahuehue' yanika'.
Yan'nopo'korea'. Konig huakkuruda huakka'da di'
o'nuyne onte'ti di'da me'nika'. Nopo'koreahue' eē'nayo
opudomeytaj on'huahua'apone. Castiga a'magkaya'po
on'huahua'apone. Nopo'koreahue' eē'nayo konig
huakjey e'bakkay'onig opudenbaya' onte'ti do'taj
oknopōēhue' o'neapone. ⁶ Opudomeyanayo huadakda
boka'po nicolaitas nama'da en'manmadika'taj bo'hua-
diayne. Dokon nicolaitas nama'da en'manmadika'taj
ijbahuadiay. ⁷ Diosen Nokiregā huaknopōē'eritaj o'-
mana'nigda daka' aya'ada kan'pēē': Opudomey daka'
o'noknopōika'ne on'nigpeika'po okbatikhue'ada on'nig-
peika'po konig dakhuea' kikahue' mo'epo gana
huaka'eri mo'ēapo. Kurudyō Apag Diosere durugnana-
da mo'eonhuahuika'apo. Efeso huaknopōē'eritaj ya-
manigmadoya'." Jesucristoa do'taj Juantaj kenpa'
mename'ne.

**Esmirna huakka' jakyo huaknopōē'eritaj Juana o'-
manigmadoya'uyate.**

⁸ Esmirna huakka' jakyo huaknopōē'eri huairitaj ya-
manigmadoya'. In ona'nig yamanigmadoya': "Do
huakkuruda huāē'eri ijje'y. Do kene'huayā' huāē'eri ij-
je'y. Ijbuē'uyng'a onte'ti kubarkya' ijnoyhuadpo on-
te'ti ijnoeonhuahuikay. Opudomey huaknopōē'eritaj
o'nona'po: ⁹ Aya'da bo'kika'nig aya' pai'da
mo'nopoika'nig kenda ijnopōey. Opudomey katepi'
matōēhue' mo'epo pai'da mo'epo Diostaj mo-
knopōika'po Diosen huakka'da mo'matōjīka'ne. Kenda
ijnopōey. Judío aratbuta opudomeytaj
mo'huamahuijīka'nig. Kenda ijnopōey. Oro' judío
huāē'eri o'ey. Diosen aratbut o'ey. Nama'da mona'po
toto'taj on'nigpeika'po toto'en o'nika'. ¹⁰ Opudomey
huaknopōē'eritaj dakhuea'da mogka'aponig'a
me'pukhue'da yaneti'. Toto'a kenda o'pakpo menpa'ti
Diostaj oknopōēbatikhue'da e'dik ya'eta'po
a'nopoēya'po suhue'da opudomeytaj huabakudā' jakyo
bo'kudā'apone. Diez huame'noe pai'da mo'nopo'ēapo.
Pai'da huabueydiktada e'ēāda do'taj okbatikhue'da
menoknopōēpo menigpeika'nok dakhuapa
bo'yokapone, Diosere mo'noeonhuahuika'apo.
¹¹ Diosen Nokiregā opudomey huaknopōē'eritaj mon-
a'nig daka' aya'ada yan'pēē'. Opudomey huaknopōē'eri
okbatikhue'da eknopoeonhuahuika'nayo konig gana
huaka'eri mo'epo e'bueyde'te ta'akyo maenhue'
mo'ēapet." Esmirna huaknopōē'eritaj kenpa' yamanig-
madoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

**Pérgamo huakka' jakyo huaknopōē'eritaj Juana o'-
manigmadoya'uyate.**

¹² Pérgamo huakka' jakyo huaknopōē'eri huairitaj ya-
manigmadoya'. In ona'nig yamanigmadoya': "Do

Diosen hua'a huamana'eria o'nona'ne. Diosen hua'a konig siro botpenpenda igku'etda o'ika'nig o'nona'ne: ¹³ Aya'da bo'kika'nig ken do'a ijnopoe. Huakka' jakyo kente opudomey mo'noika' aya'ada toto'taj e'nigpejika'ta' on'pakika'. Opudomeyen huakka' jakyo toto' konig huairi ee'pi' opudomeynayo do'tayo'da e'nigpeeta' bo'pakika'. Do'taj moknopoeonhuahuika'po batikhue' mo'ene. Keyo o'nen huakka' jakyo kente toto' o'ika' Antipasa hueretda huadik o'mana'ika'po, Jesucristotaj yanoknopoe' o'mana'ika'uy. Antipasa meknopojika'nok nog huabokereka o'darakuyate. Kentaj e'darakde'te opudomey do'taj o'noknopoe'po batikhue'ada do'taj o'noknopoe'ne. ¹⁴ Opudomey huaknopoe'eri Pergamoya' suhue'ada nama'da bo'kika'po opudomeyere suhue'ada nama'da huaknopoe' o'noknopojika'. Konig a'ennada Balaam nama'da o'manmadika'uyate. Dios e'ketka'taj 'uhua on'arako e'nigmahuigde' Israel aratbut ken huaen kan'bapike' kenpa'ti Israel aratbut nogen huatoe'taj nogtaj nogtaj kan'bakde'ike' Diostaj dakhuea' kagkike'. Kenda Israel aratbuttaj yamana'. Balaama Balac gobierno huairitaj nama'da kamanike'po ona'uyate. ¹⁵ Opudomeyerekon suhue'ada kenda nicolaifas aratbut nama'da on'manmadikika'uyate. Kenda nicolaifas on'manmadikika'uyatenigtaj pakhue'nada ijje'po ijdiayikay. ¹⁶ Konigepo yan'nopo'koreati'. Nama'da huaknopoe'eritaj yan'maenti'. Nopo'koreahue' ee'nayo castiga a'magkaya'po opudomeytaj ijhuatiakapoy. Konig siro huiyokda do'huedkittaya' o'orokpo nama'da huaknopoe'eritaj ighua'da ijmana'apoy. ¹⁷ Diosen Nokirega me'nopo'toenok o'nona'ne. Opudomey huaknopoe'eritaj do'hua o'nona'nig aya'ada daka' yan'pee'. Opudomey huaknopoe'eri oknopoe'batikhue' ee'nayo konig toto'taj huayakhue' huaka'eri mo'epo. Konig Diosa maná aypo Israel aratbuttaj o'bayokika'uyate opudtaj mo'noeanhuahuika'apone. Kenpa'ti huabodik on'dikka'apone. Huidyere'te huabodik on'nigmadoya'ne. Ken huid huatoe'eriayo'da huabodik on'nopoe'epo." Kenda Pergamo huaknopoe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Tiatira huakka' jakyo huaknopoe'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

¹⁸ Tiatira huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya': "Opudomeytaj o'nona'po Apag Diosen Huasi'po ijje'po do'hued huakpo konig ta'akonig o'epo aya'da bo'kika' kenda on'tiahuayika'ne. Kenpa'ti aya'da huanopoya' mo'nopojika'nig kenda ijnopojikay. Do'hued'i konig siro jeynanada o'epo kenda Dios o'ika'. Dokon konigti ijikay. Konigti ijja'ikay. Nogpa' nogpa' ahue' ijikay. ¹⁹ Aya'da bo'kika'nig ijnopoe. Nogomeytaj di' mo'maika'ne. Diostaj doeretaj moknopojika'ne, pai'da aratbut huae'eritaj bo'tihuapokika'. Kenoka' pai'da mo'nopo'eonhuahua'po oknopoe'batikhue'ada moknopoeonhuahuika'. Kenda ijnopoe. Huakkuruda do'taj moknopoe'uyate. Oynayo huakka'da moknopoe'ne. ²⁰ Nogda nogtiada dakhuea' boka'po opudere ettone' Jezabel o'ika'po opudtaj monmadikika'ne. Nama'da

monmadikika'nig'a keje', oro'omeytaj onmadikahue' ya'e, onahued mo'ene. Diosen huamanbatia'pakeri ijje', Jezabel ea'ada do'hued huanigpejika'eritaj engaña e'magka'ada nama'da o'manmadikika'. Nogen huatoe'taj bakdejdik mo'ene, nama'da o'manmadikika'. Kenpa'ti 'uhua dios e'ketka'taj o'nigarakdepo e'nigmahuigde' ken huaen bape'dik mo'ene, nama'da Jezabel do'hued huanigpejika'erimeytaj o'manmadikika'. Kenda dakhuea'da o'kika'. ²¹ Yanopo'korea', yanopo'korea'. Nogok nogok ijhue'da Jezabeltaj ena'ika'tada e'nopo'korea'ta' pakhue' o'uyate. Nogtaj nogtaj huabokerektaj e'bakdejta' o'eretpakpo e'batikta' pakhue' o'uyate. ²² Oynayo Jezabeltaj castiga yogka'apoy. Huatai'yo dakhuee' onpahuedpo pai'da o'nopo'epo. Kenpa'ti kenomeya' Jezabeltaj on'nigpejika'po konigti dakhuea' ogkika'po nopo'koreahue' e'ne'nayo kenomeytakon castiga ijmagka'apoy. Huakka' pai'da on'nopo'epo. ²³ Kenomey konig Jezabelensi'ponig Jezabeltaj huanigpejika'eri o'nepo dakhuea' ogkika'nok, kenpa'da ijbarakapoy. Kenda huanopoya' mo'nopojika' kenpa'ti bo'pakika' doa ijnopoe. Kenpa'ti opudomey huadak e'kika'nayo huadakda o'nogka'apone. Dakhuea' eka'nayo castiga o'nogka'apone. Kenoka' huaknopoe'eri aya'ada do'taj yan'nopounapet. ²⁴ Opudnayo suhue'da Tiatira huaknopoe'eri Jezabelen e'manmadika'taj nigpeehue' mo'ne kenpa'ti toto'en e'ireg e'manmadika' konig Jezabela o'manmadikika'nig opudomey oknopoe'hue' mo'ene. Nogiti nogiti nogda kika'dik mo'ene. Onahue' ijje'apoy. ²⁵ Opudomeyte do tiakhued ee'ted kenda oy huadakda bo'kika'po nogiti nogiti nogok nogok batikhue'da huadakda yag'kikati'. ²⁶ Opudomey huaknopoe'eri konig huayakhue' huaka'eri mo'epo kenda do konig ij-paki e'kika'nayo kenpa'da bo'kadhuahuika'po nogok doere aya' aratbut aya' huadaribayo nogyo nogyo aya'tada ighua'da o'mana'apone. ²⁷ Konig do'hued Apag Dios mena'po, be'teypaka'uyne, opudomeykon doere teyda o'epone. Ighua'da mo'mana'apo. Diosen taka'taj barakdik mo'epone. Konig siropa'a sorokkosotaj sakdik o'e konigti Diosen taka'taj magka'dik mo'epone. ²⁸ Kenpa'ti Diosa siokpo magkesionig jeyda o'enig konigti jeynanada ijjenok do'taj 'urunanada o'noknopoe'apone. ²⁹ Diosen Nokirega me'nopo'toe'po opudomey huaknopoe'eritaj do'hua o'nona'nok aya'daka' yan'pee'." Kenda Tiatira huaknopoe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Sardis huakka' jakyo huaknopoe'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

3 Sardis huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya': "Opudomeytaj o'nona'po Diosen siete Nokirega me'nopo'toe'ne. Kenpa'ti siete siokpo ijto'epo: Opudomey Sardis huaknopoe'eri aya'da bo'kika'nig kenda ijnopoe. Diostaj o'noknopoe'po Diostaj on'nignoe aratbuta opudomeytaj nama'da bo'huaa'nig'a Diostaj e'bueyonig mo'epo Diostaj eknopoe' mo'batikay'uyunig'a. ² Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'onmabo'ika'. Onte'ti nogiti nogiti do'taj meno-

knopogé. Konig mo'bueyaypo konig Diosa o'paknok suhue'da bo'kadhua'uy. Ken konig bo'kika'nig Diosnayo pakhue' o'ey, ijnopogey. ³ Huakkuruedda Diosen huadak hua'a e'manmadikade'te mo'peede'epo mo'knopogé'uyate kenpa'ti daka' mo'nigpejika'uyate. Konig a'nennada do'taj daka' moknopojika'uyatenig okkahuehue' yanika'. Oyda suhuigda moknopogede'epo onte'ti yan'nopo'korea', onte'ti daka' yanoknopogepo yan'nigpeonhuahuika'. Nopo'koreahue' ee'nayo ekpogé' nige'hue' ee'te opudomeytaj on'huatiakapone. Castiga a'magkaya'po on'huatiakapone. Konig ekpogé' nige'hue' ee'te huabereeri on'tiakika'. Konigti do'taj ekpogé' nige'hue' ee'te on'huatiakapone. ⁴ Sardis huakka' jakyo opudomey huaknopogé'eria suhue'ada dakhuea' kahue' mo'ika'uy. Do'taj moknopojika'depo okbatikhue'ada daka' mo'nigpejika'nok yerenanada bo'otika'po konig 'uru'nopo'da doere on'noeonhuahuika'apo. ⁵ Kenomey do'taj moknopoeonhuahuika'po okbatikhue'ada do'taj mo'nigpeonhuahuika'po konig huayakhue' huaka'eri mo'epo doere yereda yudtaj bo'otika'apo doere mo'noeonhuahuika'apo. Opudomeyendik Diosen huanoeonhuahuika'ba'te e'timadoya'de' o'epo Diosa dikti-huekehue' o'epo. Kenpa'ti Diosa e'peete Diosen huata'moneri en'peete 'Inomey do'hued huaknopogé'eri o'ne.' Ijbatia'pakapoy. ⁶ Diosen Nokirega me'nopo'togonok opudomey huaknopogé'eritaj do Cristoa o'nona'nig aya'ada daka' yan'pee'." Kenda Sardis huaknopogé'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Filadelfia huakka' jakyo huaknopogé'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

⁷ Filadelfia huakka' jakyo huaknopogé'eri huairitaj yamanigmadoya': "Opudomeytaj o'nona'po, do Dioseny-o'da ijnignokay. Diostayo'da ijnigpejika'y. Hueretda Diosen Huasi'po ijje'y. Konig David huairi o'uyatenig konigti huairi ijje'y. Teyda mana'dik ijikay. Diosyo yagkud. Dios Huairiensis'po mo'ene. Suhue'tada ona'dik o'nene. Do'hua enade'te Diosyo bakuddik mo'epone. Nogomeytaj: Tokudhue'dik o'nene. Diosensi'po ehue' mo'ene. Ona'dik o'nene. Do'hua kenpa' enade'te kudhue'dikda o'neapo. ⁸ Aya'da opud bo'kika'nig ijnopogey. Do'taj menhuatiakpo do'taj me'noknopogepo Diosensi'po yaneti'. Opudomeytaj o'nona'uyne. Diosyo kudhue' yane'. Be'api' opudomeytaj onahue'dik mo'ene. Suhue'da tey ee'pi' do'taj kenpa'ti do'hued huadak hua'ataj mo'nigpejika'. Kenpa'ti Jesucristotaj yoknopogey. Mo'batia'pakika'ne. ⁹ Diosen aratbut o'ey. Suhue'ada nama'da o'da'ika'. Diosen hueret huagé'eri ehue' o'ne. Kenomey konig toto'en huanaba' o'nepo toto'taj on'nigpejika'po do'taj eknopogé'ta' pakhue' o'nepo opudomey huaknopogé'eritaj digā on'tierikika'. Nogoknayo do ijpaknok kenomeya opudomeytaj konig huairitaj hua'ikudate bo'tihuadapone kenpa'ti opudomeytaj di' ijmaika'nig ijmanopogé'apoy. ¹⁰ Do'taj daka' men'nigepo mennigpeonhuahuika'. O'nona'uynok opudomey daka' mo'nigpejika'dene. Konigepo

kenoka' aratbut huabada pai'nanada on'nopo'eonhuahua'depo opudomeytaj on'batioka'apone kenpa'ti on'tihuapokapone. Menpa'ti huereta'da huaknopogé'eri ya'neta'po huereta'da huaknopogé'eri ehuepi' ya'netapo aya'tada pai'nanada on'nopo'eonhuahua'apone. ¹¹ Onte'ti idada ijtiakapoy. Buttida hua'a daka' oynayo moknopogepo do'taj di' mo'epo mo'nigpejika'ne. Okbatikhue'ada daka' menoknopogé'. Do'taj o'noknopogepo okbatikhue'ada do'taj di' menika'. Kenpa'ti okbatikhue'ada menigpejika'. Kenda e'kika'nayo be'api' o'nen e'noeonhuahuika'taj oktiparathue'dik me'neapone. ¹² Aya'ada do'taj me'noknopoeonhuahuika'po okbatikhue'ada me'noknopoeonhuahuika'po konig toto'taj huayakhue' huaka'eri mo'epone. Diosere ijmanoeonhuahuika'apoy. Kenpa'da durugnanada Diosere o'neonhuahuika'apo. Diosya' be'api' okbatohuahue'dik o'neapo. Diosensi'po o'nika' aya'ada on'nopogé'apo. Huabo Jerusalén Diosen huakka' jak kurudya' o'huarakapo. Kenomey toto'taj huayakhue' huaka'eri Diosen huabo jakyo Jerusalényo o'nika' aya'ada on'nopogé'apo. ¹³ Diosen Nokirega me'nopo'togepo o'nona'po opudomey huaknopogé'eritaj do'hua o'nona'nok aya'ada daka' yan'pee'." Kenda Filadelfia huaknopogé'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Laodicea huakka' jakyo huaknopogé'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

¹⁴ Laodicea huakka' jakyo huaknopogé'eri huairitaj yamanigmadoya': "Kenda ia'nig ijka'apoy. Diosen hua'a buttida ijmana'ikay. A'nennanada Diosere ijjedepo aya'da bo'tiahuayika'nig ijka'uy. Opudomeytaj kenda o'nona'apone. ¹⁵ Aya'da bo'kika'nig do'hua ijnopogey. Jesucristotaj daka' ijnigpejika'y nama'da bo'ika'nig'a 'urunanada nigpeehue' mo'ika'po suhuignanada bo'pakpo do'taj suhuigda on'nigpejika'ne konigepo opudomeytaj e'ok ekenpa' e'ka'ta' ijpaknig'a. ¹⁷ Huakka'da o'matogey. Huakka'da o'bae'uy. Nogiti pakhue' o'ey. Kenpa'ti 'uruda o'ey. Nama'da mo'nopogepo bo'ika'nig'a. Diostaj dakteynopo' ehue' mo'enek opudomeytaj be'api' matinepahui'dik o'nepo Diosen e'nopojika'nayo pai'nanada mo'ika'po opudomey ekpobigonig mo'epo Diostaj oknopoenkahue' mo'ika'ne. Kenpa'ti konig Diosa opudomeytaj e'nigkika'ta' o'pakika' kendakon oknopoenkahue' mo'ika'po kenpa'ti Diostaj konig 'uruda yudtaj nigbaothue' e'ika'nig Diostaj 'urunopo' ehue' mo'ika'ne. ¹⁸ Do'taj daka' menoknopogepo dakteynopo'da yag'kika'. Konig oroyeretaj digā da e'tihuede'te 'uruda oroyo' o'ika'. Konigti opud do'taj yan'nopo'korea' onte'ti nama'da nopogehue' yanika'. Daknopo'da yag'kika'. Onte'ti daknopo'da do'taj menoknopojika'. Do'taj durugnanada mo'epone. Konig yudtaj e'manbasa' keregda o'ika' konigti 'urunopo'da yag'kika'. 'Urunopo'da boka'po Diostaj okbirahue' mo'epone. Kenpa'ti konig ekpotasedapa' onte'ti Diosen daka' bo'tiahuayapone. Kenda Dios e'nigkika'ta' o'pakpo 'urunanada moknopogé'apo. ¹⁹ 'Dakhuea' boka'ne,' aya'tada di' ijmaepo ijmanikay.

Kenpa'ti kenomey kan'nopo'kore'po castiga ijmagkikay. Konigepo digā' yan'deretpakpo do'taj yan'nopo'korea'.²⁰ Ken konig opudomey huanopoya'da do'taj e'dik o'nene ijbatiapakapoy. Men'peē'. Konig huabokerekapī' opudomey jakyo on'tiakdepo 'Ijtiaki,' ead-e'te kentaj mo'peēpo mo'nigokhuike'po mo'bakudā'ika'. Ken konig e'nopo'tojika'ta' ijpaknok do'taj me'de'ika'. Opudomeyere ijika'apoy.²¹ Okbatikhue'ada opudomey do'taj moknopoeonhuahuika'po konig to-to'taj huayakhue' huagka'eri mo'ēapone. Doere kurudyō Diosen huahuadte bo'huadikapone. Keyō 'urua'nada mo'ēapone. Do Diostaj ijnigpejika'uy toto'taj huayakhue' huagka'eri ijje'uyunok Diosa kurudyō me'behuika'uyne. Kenere huairi ijje'po ijhuadikay. Konigti opudomey toto'taj huayakhue' huaka'eriomey doere huairi kurudyō bo'huadikapone.²² Diosen Nokiregā me'nopo'toēnok opudomeytaj o'nona'po opudomey huaknopōē'eritaj do'hua o'nona'nok aya'ada daka' yan'peē'ika'." Kenda Laodicea huaknopōē'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Kurudyā' Diostaj "Dios huadakda o'ē. Aya'da o'ka'uyate." Huikudate on'tihuadpo veinticuatro huairitone'a on'batia'pakika'uyate. Kenda Juana o'peē'uyate.

4 Nogoka' kurudyō do ijmagkikay akbogpe ekhuike' ijtiahuay'uy. A'nennada konig 'urua'nada trompeta Cristoa 'utta'da do'taj Juantaj mena'uyne. Onte'ti konigti mena'po:

—Iyo do'te behuatiak. Nogoknanada konigti o'ēapo o'tiahuay'ea'apone. —Mena'uyne.

² Ijhuiti ehue' Diosen Nokiregā me'nopo'toē'uyne. Kurudyō konig huairitone'en huahuad ijtiahuaymey. Apag Dios kenteda o'huadika'.³ Apag Dios senogda konig jaspe 'uruda huid kenpa'ti konig cornalina huidbed senogda o'ē, Apag Dios konig senognanada o'jika'. Nogyō nogyō huahuad huaneg 'urunanada togke' o'ē. Togke' senognanada konig esmeralda huid senognada o'ē.⁴ Kenpa'ti Dios huairien huahuad huatiokpe huaneg veinticuatro huairitone' on'bahuadika'. Huairien huahuadte huairitone' on'bahuadika'. Yereda yudtaj on'otika'po oro huakupetada e'ka' huakuot on'kuotika'.⁵ Diosen huahuadya' ojbbed o'hua'ika' kenpa'ti 'utta'da konig kurud ea' doa Juana ijpeē'uy. Diosen huakkurupen Diosen siete Nokireg o'nika'po siete huakjeytone'onig o'nokpakika'.⁶ Dios Huairien kuruteda konig huaduyda konig vidrionig irida ijtiahuay'uy.

Kenpa'ti Apag Dios huahuad huaneg cuatro huanoeonhuahuika'eri o'nepo, huāso' huaneg huakpo on'tojika'.⁷ Huakkuruda huanoeonhuahuika'eri konig apetpetonig o'ē'uy. Bottaa'te konig vacanig o'ē'uy. Bapaa'te konig huabokerekkokonig o'ē'uy. Onte'ti botta' bottaa'tea' konig huatoposig e'yorepa' o'ē'uy.

⁸ Kenomey cuatro huanoeonhuahuika'eri okajpe on'toē. Nogtia nogtia huanoeonhuahuika'erien seis okajpe on'tojika'. Huāso' huaneg huakpo on'tojika'. Huanopo'yobeta' huakpo on'tojika'. Apag Diostaj o'nona'ika'po:

Onnayo kenpa'da huadak ijika', kenpa'da 'uruda ijika', Apag Dios. Onnayo kenpa'da huadak ijika', Apag Dios. Onnayo kenpa'da 'urunanada ijika', Apag Dios. Dios Huairi i'ē. Teynanada i'ika', Dios. Aya'nada ka'dik i'ē. A'nennada i'noeonhuahuika'uy. Kenpa'ti oy i'noeonhuahuika'po. Nogoknadakon i'noeonhuahuika'apo, Apag Dios. Kenda cuatro huanoeonhuahuika'eria o'nona'ika'po, batikhue'da huame'noe sikyoeere o'nona'ika'.

⁹ 'Urunanada i'ene, Dios. Dakiti, Dios, o'na Dios Huairi i'ene, i'noeonhuahuika', Dios. Kenda onte'ti onte'ti onpayo' e'nonade'te veinticuatro huairitone' huikudate on'tihuadpo Dios Huairi huanegte huikudate on'tihuadpo oro huakupetada e'ka' huakuot Diostaj on'yokpo, Diostaj on'batadi'ke'apo,

¹¹ Dios Huairi i'ēpo kenpa'da huadkanada kenpa'da 'urunanada i'ēpo, onyo'da teyanada i'ē. Aya'ada kada'ike'. Konigepo aya'tada i'ka'uyate. Konigepo i'paknok aya'da o'jika', kenpa'ti i'pakpo aya'tada i'ka'uyate. Kenda veinticuatro huairitone' Huairi Diostaj o'nona'ika'.

Beroba' kenpa'ti ovejasi'po Juana o'tiahuay'uyate.

5 Kenoka' beroba' e'korig Dios Huairien huada'koba'pen o'toēpo beroba'tiojpen kenpa'ti huakiregpen e'madoya' ee' ijtiahuay'uy. Beroba'te sieteta' e'tiondapike' o'ēnok okkujhue'dik o'uy.² Diosen huata'moneritaj ijtiahuay'uy. Teynanada o'jika'po, —¿Be'a huadaknopō'nada yā'ē. Beroba' sieteta' e'tiondapike' okkujdik yā'ne? ¿Beroba'taj kan'tiahuay'epo be'a okkujdik yā'ē? —Diosen huata'moneria 'utta'da o'mana'uy.

³ Ken beroba' be'api' nogtiapi' okkujhue'dikda o'nuy. Kuruderī, huadarieri soroktoeripi' en'uktada kan'tiahuay'epo be'api' okkujhue'dik o'nuy. Nogtiapi' okkujhue'dik o'nuy.⁴ Konigepo be'api' huadaknopō'nada yanetpi' ijnopōēpo beroba'taj okkujdikpi' tiahuaydikpi' bahuahuayhue'da ijje'po huakka'da ijhui'kuy.

⁵ —Nogiti huikhue' yā'ē. Judā aratbut nogtida teyda huairi o'ēpo konig León o'ēpo Huairi Daviden adhuea' huayayo o'ēpo cruzte huayakhue' mo'nigka'uyate. Kenpa'ti e'bueyada o'noyhuadpo huayakhue' mo'nigka'uyate. Konigepo sieteta' e'tiondapike' okkujdik o'ē. Beroba'taj tikujdik o'ē. —Nogtiada huairitone'a mena'uyne.

⁶ Onpapayo' Diosere kenpa'ti cuatro huanoeonhuahuika'eri eretnopoyoda kenpa'ti huairitone' eretnopoyo ovejasi'ponig Jesús hua'ite o'boika'. Kentaj ijtiahuay'uy. Oro'tehuapa' o'nigarakuyate. Siroa e'tukka'en e'en' okiōgde' o'ēpo ovejasi'po huakute siete huakupi kenpa'ti siete huakpo o'jika'. Siete huakpo Diosen Nokireg o'ne. Diosen Nokireg huabada huadaribayo ohua'e'ika'. Keyō aya'tada Diosa o'tiahuaypo o'nopo'jika'.⁷ Ovejasi'po Diostaj o'huahua'depo ken beroba' Diosen huada'koba'pen o'bae'uy.⁸ Beroba' e'ma'toēde'te cuatro huanoeonhuahuika'eri veinticuatro huairitone'ere Ovejasi'potaj huikudate on'tihuadpo aya'ada huairitone'a arpa on'beta'po oro sirop-

u' copa on'toepo, copate kenda 'uru'hujeda o'epo Diostaj huaknopog'eria en'tiona'pakika' kenda Dioste-huapa' hujeda o'ika'.⁹ Huabodikda on'batadi'kea'po:

Jesucristo i'e. Dakhuea' huaka'eria bo'arakuynok o'-nen mimia o'nigorokpo huakka' aratbuttaj dakhuea' e'ka' i'manopo'yarea'po o'bae'uy. Nogda nogda arat-but, nogda nog hua'a huaa'eri, nogda nogda huakka' jak huag'eri, nogda nogda huadaribayo huag'eritaj o'baepo kenomeytaj Diosen huairi kenpa'ti Diosen sacerdote bo'yahuea'depo. Aya'tada huadariyo on'-mana'ika'apo kenpa'ti on'ta'mona'ika'apo. On'-batadi'kea'uy.

¹¹ Dios e'huag'e'yo cuatro huanoeonhuahuika'eri, huairitone'ere huakka'nada millones Diosen huata'-moneri ijbatiahuaypo kenpa'ti ijmapeemey,

Diosen Ovejasi'potaj on'nigarakuyanok ke'na huairi teyda ka'e'po, aya'tada ta'mona'dik kaje'po, aya'da ke'-nenyo'da kabae'po aya'da kanopog'po, aya'tada teyda ka'dik ka'e'po, ke'nayo'da huadaknanada o'e kan'manbatia'pakike'po, 'urua'nanada o'e. Aya'ada batia'pakdik o'nika'apo. Aya'ada huata'moneria 'utta'da o'da'nok kenda ijpe'e'uy.¹³ Dios Ovejasi'poere kenpa'da huadaka o'nika'. Dakiti. Ya'nona'ika'. 'Urunanada mo'ene. Teynanada mo'ene. Ya'nona'ika'.

Diostaj kenpa'ti Ovejasi'potaj nogok nogok yan'batia'-pakonhuahuika'. Kenda aya'da en'da'te, aya' Diosa o'ka'uyatenig'a aya' kurudyo huag'eria en'da'te, aya' huadariyo huag'eria en'da'te, aya' soroktoyo huag'eria en'da'te, aya' huahueyo huag'eria en'da'te, do'hua ijpe'e'uy.

¹⁴ —Kenda kaje'. —Cuatro huanoeonhuahuika'eria o'da'uy.

Kenpa'ti veinticuatro huairitone' huikudate on'tibahuadpo, "Dios 'urua'nanada o'e. Kenpa'da huadaknanada o'kika'. Dios huanoeonhuahuika'eri o'e." O'da'uy. Kenda veinticuatro huairitone'a o'da'uy. Diostaj o'da'uy.

Sieteta' e'tiondapike' Ovejasi'poa okku'uy.

6 Diosen Ovejasi'poa nogtida e'tiondapik ekkujted ijtiahuay'uy. Kenpa'ti:

—Yatiak. Yatiahuay'. Cuatro huanoeonhuahuika'eria onokteteyo' 'utta'da eda'te konig kurud eapa' 'utta'da ena'te ijpe'e'uy.

² Yereda caballotaj ijtiahuaypo ke'na caballote o'huadpo kumej o'toepo. Huayakhue' huaka'eri huakuot o'edepo huayakhue' e'ka'ta' o'pakpo nogtaj nogtaj Diosen taka'taj huayakhue' ya'magkad-huahuika'apet. Kenda ijtiahuay'uy.

³ Diosen Ovejasi'poa bottaa' e'tiondapik ekkujde'te —Yatiak. Yatiahuay'. Bottaa' huanoeonhuahuika'eria ea'te ijpe'e'uy.

⁴ Nogda caballo huabed o'hua'. Ke'na caballote on'huadpo huaboro' siroda o'epo huadariere aratbut huayahuaya en'manoeyanhuahuika'te huayahuaya kan'barakike'po caballo huabedte huahueritaj Diosa teyda ya'e'apet.

⁵ Diosen Ovejasi'poa bapaa' e'tiondapik ekkujde'te,

—Yatiak. Yatiahuay'. Bapaa' huanoeonhuahuika'eria ea'te ijpe'e'uy.

Caballo huasik ijtiahuay'uy. Ke'na caballote on'huadpo huata'huahuay'ea' huaba'a e'tog' ijtiahuay'uy.⁶ Botta' botta' huanoeonhuahuika'eriomeyen huanopoya' ea'te ijpe'e'po,

—Nogok sue'da aypo o'eapo. Trigo nogkilotida huakka'teda ee'te nogme'noetida e'baa'huapa o'enok. Bapa' kilos cebadakid aypo huakka'teda ee'te nogme'noetida e'baa'huapa o'enok. Hueymey olivotaj okteghue' yane'. Kenpa'ti uva hueymeytaj okteghue' yane'. Ijpe'e'uy. Olivo huada konig huasihuaj huaka' o'e. Uva huada konig vino huaka' o'e.

⁷ Diosen Ovejasi'poa botta' bottaa' e'tiondapik ekkujde'te,

—Yatiak. Yatiahuay'. Botta' bottaa' huanoeonhuahuika'eria ea'te ijpe'e'uy.

⁸ Caballo huaeykon ijtiahuay'uy. Ke'na caballote en'huadte on'dikka'uy Huamabueyika'apoeri. Ke'nen-ta'poyen konig kubarakonig ijtiahuay'uy. Ke'na o'paknok huakka'tada barakika'dik ya'neapet. Aratbut nogtaj nogtaj huayahuaya on'bahuadiaypo yan'barakonhuahua'po huakka'da yan'mabueyikapet. Kenpa'ti ay-pota' yan'kusitokpo yan'mabueyikapet, huakka' on'-madigpakpo huakka'nada yan'mabueyikapet. Kenpa'ti toyahuehue'dikda huag'eria huakka'tada ya'mabatiarakikapet.

⁹ Diosen Ovejasi'poa huabaniga' e'tiondapik ekkujde'te aratbutkudaken nokiregtaj ijbatiahuay'uy. Diostaj 'uhua e'nigbarakika' kutopa o'ika'. Kutopatoyo aratbut nokiregtaj ijbatiahuay'uy. Kenomeya' Diosen hua'a on'manmadikika'uynig kenpa'ti Diosensi'po Jesucristotaj yoknopog' on'batia'pakika'nok kenomeytaj oknopog'hue' huag'eria on'barakuyate. Kenomey huaknopog'erien nokiregtaj ijbatiahuay'uy.

¹⁰ —Kenpa'da huadaknanada i'ika', Dios Huairi. Kenda ijka'apoy ea'nayo i'kika'ne. ¿Huadariya' oknopog'hue' huag'eria oro'omeytaj bo'arakuyn. Kenomeytaj menokata castiga magka'dik ya'eapo? —'Uta'da huaknopog'erikudaken nokirega' Diostaj o'nona'uy.

¹¹ Ken yereda yudtaj huaok Diosa o'bayokuy. Huaknopog'erikudaktaj o'bayokuy. "Nogitimon yan'nigika'. Nogok nogomey huaknopog'eri huama'buy Jesucristotaj huanigpe'ika'eritaj huehuela' dakuapa kanakbarakene' daka'da yan'nigunhua'." Diosa o'mana'uy.

¹² Diosen Ovejasi'poa nogba'yo e'ayhua' e'tiondapik ekkujte doa e'tiahuayde'te huadari dig'a da o'iyegaponig, konig sikda yudtanig niokpo o'sikpakaponig, konig mimia'da puug o'bedpakaponig kenda ijtiahuaymey.¹³ Kenpa'ti konig huakka'da e'bapokte higuera huada burada dig'a da on'dakotika', huakka'da on'dakotika' ken konigti huakka' siokpo kurudya' huadariyo o'bakotapetnig kenda ijtiahuaymey.¹⁴ Kenpa'ti beroba' o'korigonpo onte'ti tiahuyhue'dik o'ika' konigti kurud o'korigonpo onte'ti tiahuyhue'dik ya'eapetnig kenda ijtiahuaymey. Kenpa'ti aya' huakupa nogyondakon yan'hua'apetnig, aya' huagkuta'mej nogyondakon yan'hua'apetnig kenda ijtiahuaymey.

¹⁵ Aya'ada Diostaj on'me'pukpo huata' a'tiokaya'po huakogyo yan'iregapet kenpa'ti sipana'kupatoyo yan'iregapet. Gobierno huairi, huakupe huairi, sorotataj huairi, huamata'moneri huairi, huanaba'ere aya'ada yan'iregapet. Huakupataj huidtone'taj ona'po:

¹⁶ —Oro'omeytaj bo'tibuka' huidtone'. Diostaj mokirega'. Ovejasi'poa castiga e'magka' mokirega'. —Huakupataj huidtone'eretaj ya'nona'apet. Kenda ijpeemey kenpa'ti ijtiahuaymey.

¹⁷ Oy aya' dakhuea' huaka'eritaj Diosa kenpa'da castiga ya'magka'apet. Diostaj be'api' okmonhue'dik o'ne.

Israel aratbuttaj o'batimadoya'uy. Diosen aratbut o'ne kan'matinopqike'po o'batimadoya'uy.

7 Nogok botta' botta' Diosen huata'moneritaj do Juan ijbatiahuaymey. Huadariyo adyon nogyon nogyon en'bote ijbatiahuaymey. Bapoka huadarite bapokhue' yae', e'pogte bapokhue' yae', kenpa'ti qhueyte bapokhue' yae' Diosen huata'moneria e'bapoktaj ya'nona'apet. ² Nog Diosen huata'moneritaj ijtiahuaymey. Keya' niokpo orqkika'yen o'tiakpo "In Diosensi'po o'e," huatimadoya' o'totiak. Huatimadoya' Dios huanoeonhuahuika'erien huadik huaka' o'e. Ke'na huata'moneria 'utta'da ya'mana'apet. Botta' botta' Diosen huata'moneri ene'te 'utta'da ya'mana'apet. Botta' botta' Diosen huata'moneritaj Diosa o'bateypaka'denok ke'poda ogka'dik ka'nike'po, huadaritaj e'poggetaj ke'poda ogka'dik ka'nike'po, kenomeytaj 'utta'da o'mana'po,

³ —Huanoyte Diosen huanigpejka'eritaj "In Diosensi'po o'e," timadoyahued ee'ted ke'poda ogkahue' yane'. Huadaritaj e'pogtaj qhueytapi' ke'poda ogkahue' yane'. —Botta' botta' Diosen huata'moneritaj 'utta'da ya'mana'apet.

⁴ Huanoyte "In Diosensi'po o'e," e'timadoya'de' inega' o'batimadoya'e'uyatenig huadik ijpe'e'uy. Ciento cuarenta y cuatro mil aya'tada Israel aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. ⁵ Doce mil Judá aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Rubén aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Gad aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Aser aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Neftalí aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Manasés aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. ⁷ Doce mil Simeón aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Leví aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Isacar aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. ⁸ Doce mil Zabulón aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil José aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Benjamín aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Kenda ijpe'e'uy.

Dios e'huaje' huanegte huakka'ada ogkupopakpo on'bopo yere yudtaj yan'otapet.

⁹ Nogok kurudyo Dios e'huaje' huanegte huakka'nada aratbuttaj ijbatiahuaymey. Kenomey aya' huadarierida huaje'eri o'neme', aya' aratbutda nogerida o'neme', aya' nogpa'da huaa'pakeri o'neme', aya'ada Dioste Ovejasi'pote huakkurupen yan'batoboapetnig ijt-

ahuaymey. Huakka'nada o'nenok madikahue'dik ya'neapet. Yudtaj yereyo' on'otpo konig yan'ma-toeapet. ¹⁰ Aya'ada 'utta'da o'dapo:

Oro'omeyen Dios o'epo Dios Huairitaj aya'ada nigpejka'dik o'ne. Dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'epo Ovejasi'poerea huamanoeanhuahuika'eri o'e. Ke'nayo'da dakhuea' huaka'eritaj o'manopo'yarea'ika'. 'Uta'da yada'apetnig.

¹¹ Dios Huairi e'huaje' huanegte cuatro huanoeonhuahuika'eri kenpa'ti huairitone' o'nika'po. Huairitone' e'nahujka' huaneg aya'ada Diosen huata'moneria on'tibopo Diostaj o'deretpakpo on'tihuedpo sorokyo ogkokbetpo yada'apet:

¹² Kenda, Dios huadakkanada o'jka'. Ka'nonike'. Diosnayo 'urua'nanada o'jka'. Ka'nonike'. Diosnayo aya'da i'nopqene. Ka'nonike'. Dakiti, Dios. Ka'nonike'. Diosnayo huadakkanada o'jka'. Kanonike'. Diosnayo teyda o'epo aya'da ka'dik o'jka'. Ka'nonike'. Kenpa' ka'kike'. Yada'apetnig ijtiahuaymey.

¹³ —¿Inomey yudtaj yereda e'baot o'nenig be'a ya'ne? ¿Meyá' yan'tiakpo ya'ne? Huairitone'a nogtiada do'taj mename'ne. Do'taj Juantaj mename'ne.

¹⁴ —On i'nopqene, Huairi. —Yona'mey.

—Inomey Diostaj moknopqepo pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'uy. Moknopqepo okbatikhue' o'nepo pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'uy. Diosensi'po konig ovejasi'po o'manigbuey'uynok kenomeyen dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'uyate. Dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'uyate. 'Urunopoa' o'magka'uyate.

¹⁵ Konigepo Diosyo o'nika'po, huame'noe sikyoere okbatikhue'ada on'nigpejka'po Diosen jakyo kente Dios o'jka' on'nigpejka'. Dios kenomeyere o'jka'po o'batioaka'ika'. ¹⁶ Onte'ti pai'da kusitokhue'da o'neonhuahuika'apo. Onte'ti "Digá' maymaya' ijjay." Ahue' o'neonhuahuika'apo. Onte'ti niokpoa kenomeytaj digá'da batita'tehue' o'neonhuahuika'apo. Onte'ti digá'da 'ukpakhue' o'neonhuahuika'apo. ¹⁷ Diosen Ovejasi'po Jesúsá Diosere onteteyo' kenomeytaj daka' o'batiokadhuahuika'po konig ovejasi'potaj o'matqe'onhuahuika'po konig e'manoeanhuahuika' hue'ey sipajyo o'batohua'ika'. Kenpa'ti Diosa kenomeyen huakpotá'hué o'baktihueyke'apo. Onte'ti suhue' ehue'da o'neonhuahuika'apo. —Huairitone'a nogtiada mename'ne.

Sietea' e'tiondapik ekkujde'te oro siropuya' e'bakpak 'uru'huje'da Diostaj o'tibehuiquate.

8 Ovejasi'poa beroba' sietea' e'tiondapik ekkujde'te konig ijhue'mon konig una hora pokhue' sigpi' a'pakhue'da o'nepo kurudyo Diosya'. ² Siete Diosen huata'moneri Diosere o'nepo Diosen huakkurute en'mabote ijbatiahuaymey. Diosa siete trompeta ya'bayokapetnig. ³ Kenta' nogtida Diosen huata'moneri ya'tiakapet. 'Uhua Diostaj huanigmahuiga' kutopate o'tibopo oro sirobaeg huakka' 'uru'huje'da huasihuaj e'nigbakpaka' o'edepo ya'tohua'apet. Nog oro kutopate Dios huakkurute 'uru'huje'da Diostaj ya'nigbakpakapet. Diosen huaknopqepo'eriomey e'nigtiona'pakte

kenokti 'uru'hujeḏa ya'nigbakpakapet. ⁴ Ken oro sirobaeg Diosen huata'moneri o'badpadpo, 'uru'hujeḏa o'nigbakpaka'po 'uru'hujeḏa e'sihui' Diosyo ya'nigbe-huikika'apet. Diosen huaknopoge'eri on'tiona'pakpo konig 'uru'hujeḏa Diosyo e'tiona'pakhujeḏkon ya'nigbe-huikika'apet. ⁵ Nogok Diosen huata'moneri oro sirobaeg o'toḑepo 'uhua huanigarak kutopaya' ta'ak e'nigbakpak o'etupo oro sirobaeg o'tihueda'po huadariyo keya' castiga huamagka' ta'ak ya'enapet. 'Utta'da kurud yaa'apet. 'Utta'da bapoka eapa' yaa'apet. Kenpa'ti digā'da ya'ojbedapet. Huadariakon ya'iyigapet. Kenda ijtiahuaymey.

Siete trompeta yaa'apet.

⁶ Ken siete Diosen huata'moneri siete trompeta on'badpadpo huabogte a'toka'deya'po on'toḑepo.

⁷ Diosen nogtia'da huata'moneri trompetate e'mogde'te huadarite huabada oṛe'okda ya'batikotapet. Huadarite huabada ta'ak e'bakpak mimionokpared kurudya' ya'batikotapet. Huadaritaj huakka'tada ya'bakpakapet, huakhuaraka' huadari ya'meyapet. Kenpa'ti huakhuaraka'tion oḥueytaj ya'meyapet. Kenpa'ti huakhuaraka' mirebakon ya'meyapet.

⁸ Diosen huata'moneri nogakon botaa' trompetate e'mogde'te huakupatone'a o'bakpakpo e'pogtone'taj e'tienpa' ya'tikotapet. E'tikotde'te bapaa'tea' e'pog hue'ey mimida ya'eapet. ⁹ E'pogyo huae'eri huakka'nanada bapaa'tea' ya'mabueyapet. Huakka'nanada bapaa'tea' barcotone' ya'batakotapet.

¹⁰ Diosen huata'moneri nogakon bapaa'tea' trompetate e'mogde'te huaboro' siokpoda kurudya' ya'batikotapet. Digā'da o'bakpakpo huadarite ya'batikotapet. Nogyo nogyo nog huahuē nog huahuēyo ya'batikotapet. Konig bapaa'tea' huahuēte hue'ey enhuipoika'yo ya'batikotapet. ¹¹ Kenda huaboro' siokpo o'dikka' Ajenjo. Ajenjo pai'nanada huaeen o'e. Huakka'da huahuē kenpa'ti poso hue'ey pai'da o'eandenok huakka'da aratbut yan'mabueyapet.

¹² Diosen huata'moneri nogakon botaa' bottaa'kon trompetate e'mogde'te huakhuaraka' niokpotaj puugtaj siokpotaj dakhuea' ogka'nok huakhuaraka' puug huakhuaraka' siokpo huakhuaraka' niokpo yasikon'apet. Konigepo huame'noe sikkiregmon sue'da ya'ta'tika'apet. Sikkiregmon sikyokon ya'eapet. Kenda ijtiahuaymey.

¹³ Kurudyo eretnopoyo konig e'yore'te nog Diosen huata'moneritaj ijtiahuaypo kenpa'ti ijpeemey. 'Utta'da oa'po:

—Ee'... dakhuea' huaka'eri pai'nanada ya'neapet. Dakhuea'da o'manigeapo. Nog bapa' Diosen huata'moneria a'ti trompetate e'mogde'te digā'da pai'nanada yan'nopo'eapet. Diosen huata'moneria 'utta'da oame'.

9 Nogakon huabanigaa' Diosen huata'moneri trompetate e'mogde'te Diosen huata'moneri siokponig huadariyo e'kotte ijtiahuaymey. Sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo huakhuike' llave ya'eapet. ² Sorokkogyo dakhuea' huaka'erikudakenbayo yakhuike'apet. Ekhuikedete huakka' e'sihui'sik-

da o'orokika'po, konig huaboro'nanada ta'ak huakka'da e'sihui'sikda o'epo kurudtaj sikkiregnada ya'eapet. Niokpotakon sikkiregmon sue'da ya'ta'teapet.

³ E'sihuiya' tegkeresonig digā'da o'bahua'po huadaribayo nogyon nogyon yan'bahua'apet. Kenpa'ti tegkeres konig to'tid digā'da o'bahuekika' konigtikon tegkeres yan'bahuekapet. ⁴ "Huadarite miretaj huakpiburataj oḥueytapi' dakhuea' ogkahue' yane'ti'. Diosen o'e e'timadoya' ehue' e'huae'tayo'da digā' yamagkati'." Tegkerestaj Diosen huata'moneria ya'mana'apet. ⁵ Huabanigā' puuga' tiriodhuahuika'dik ya'neonhuahuika'apet. Mabueyahue'dikada yaka'apet. Konig to'tid digā'da o'bahuekika' konigti kenomey tegkeresa digā'da yan'bahuekonhuahuika'apet. Kenda ijtiahuaymey.

⁶ Kenoka' tegkeresa konig to'tid digda o'bahuekpo e'bahuekonhuahuā'te aratbut e'bueyta' e'eretpakada bueyhue'dik o'neapo.

⁷ Tegkeresonigtaj ijtiahuaymey. Konig ya'eapetnig ijmanbatia'pakapoy. Konig caballos taka'taj a'bahuahua'deya'po daka' yabakka'apet. Konig a'barakya'po o'bahuahua'po ken huatioka' on'otpo konig oro huakuot o'kuotpo, tegkeres e'eada aratbutkokonig o'epo ⁸ tegkeresenkuhuj konig ettone'kuhujonig o'epo, kenpa'ti hua'id apetpetidonig o'epo, ⁹ huasotaj o'tiokka'po, siropeg o'beta'po okaa 'utta'da oa'. Konig carro caballoa o'oroapo o'totokpo taka'taj a'barakya'po idada o'huahua'po carro'ia 'utta'da oa', konigti tegkeres okaa 'utta'da yaa'apet. ¹⁰ Konig to'tid huasig'a digā'da bahuekdik o'epo aratbuttaj digda mayā'dik o'epo huabanigā' puug digda mayanhuahua'dik ya'eapet. ¹¹ Sorokkogyo dakhuea' huaka'erikudaken huata'moneri huairi tegkeresen huairikon o'epo, Hebreoen hua'a o'dikka' Abadón. Griegoen hua'a o'dikka' Apolión. Ke'na huabarakeri o'ika'.

¹² Huakkuruda dakhuea' huaka'eri pai'nanada on'manopo'edepo, onte'ti botaa' pai'nanada yan'manopo'eapet. Ijtiahuaymey.

¹³ Ken, Diosen huata'moneri nogbayo e'ayhua' trompetate o'mog'uy. Oro kutopa Dios e'huae'yo o'huadpo botta' botta' huakupi ehua'nopoya' ea'pak ijpeemey.

¹⁴ —Huaboro'huēda Eufreteste botta' botta' Diosen huata'moneritaj e'matinukue'taj kan'hua'epo yabatikuj. —Nogbayo e'ayhua' huata'moneritaj Diosa ona'uy. Nogbayo e'ayhua'a huata'moneria trompeta o'toḑe'uy.

¹⁵ Ken botta' botta' Diosen huata'moneri huakka'tada huadariyo aratbuttaj huakhuaraka' kan'barake'po ya'batikujde'apet. E'barak horataj, e'barak huame'noetaj, e'barak puugtaj, e'barak huabayoktaj on'nige'onhuahua'de'uyate. ¹⁶ Botta' botta' Diosen huata'monerien sorotataj caballote on'bahuadpo huakka'nanada ya'neapet. Sorotataj caballote on'bahuadpo doscientos millones ya'neapet, kenda ijpeemey.

¹⁷ Huakka'nanada caballote sorotataj en'bahuadte ijbatiahuaymey. Konig o'eme'nig o'nonbatia'pakapone: Sorotataj caballote on'bahuadpo sirokusibega huakagkata' on'tiokika'po, sirokusibeg nogpa' nogpa'

ē'tihuij huabeda kihuea eyakon o'eme'. Caballoenku konig apetpetkuonig o'epo caballokittaya' ta'akonig ya'orokapet. E'sihuijere ya'orokapet. Kenpa'ti a'matihuij-tog'onig juknanada ya'orokapet. ¹⁸ Konig castiga o'-magka'po caballokittaya' ta'akonig o'orokpo o'mameypo, e'sihuijere a'matihuijtog'ereanig aratbuttaj castiga o'magka'po huakka'nanada on'mameypo yan'mabueyapet. Aratbut huadariyo huakhuaraka' yan'mabueyapet. ¹⁹ Caballokittaa barakdik ya'neapet. Caballo huahuēpaakon barakdik ya'neapet. Huahuēpa bihuionig o'epo huakua huabueya'da digā' maboke'dik ya'neapet.

²⁰ Nogomeytajnayo caballoa barakhue' ee'tada Diostaj e'nopo'korea'ta' pakhue'da ya'neapet. Kenpa'da dakhuea' ogkika'po batikhue' ya'neapet. Toto'taj digā'-da on'pakika'po batikhue' ya'neapet. Oro diosa' e'ketka' o'deretpakika'po batikhue' ya'neapet. Kenpa'ti nog dios e'ketka' plata e'ka', siro eytada e'ka', 'uru huid dios e'ketka', hueymey'en dios e'ketka' nama'da o'deretpakika'nig'a dios e'ketka' noehue' ee'tada tiahuahue'dik ee'tada pēhue'dik ee'tada hua'e-hue'dikpi' ee'tada yan'pakika'apet. ²¹ Kenpa'ti kenomeyakon on'huadiaypo on'barakika'po e'nopo'korea'ta' pakhue' o'nepo. Kenpa'ti tidig e'magka'ta' o'deretpakpo batikhue' ya'neapet. Nogta nogta e'bakdejta' o'deretpakpo batikhue' ya'neapet. Kenpa'ti yan'bereika'apet. Kenda ijtiahuaymey.

Diosen huata'moneria beroba'si'po ya'badapet. Kenda Juana o'tiahuahuyate.

10 Kenoka' nog Diosen huata'moneritaj ijti-ahuaymey. Teynanada o'epo kurudya' o'huarakpo, konig 'uru e'sihuij'a e'otonig o'epo kenpa'ti ke'nenkute togke' o'bopo. Konig niokpo ke'nenkok ey-nanada ya'eapet. Kenpa'ti ke'nen huabopi konig ta'ak e'bakpak oknonig ya'eapet. Ken konig Diosen huata'moneria ee'te ijtiahuaymey. ² Beroba'si'po e'bokhuike' o'badapdo, huada'ko'ipen e'pogte o'bopo, ope'to'ipen huadarite ya'boapet. ³ Diosen huata'moneria 'utta'-nanada o'okoy'uy. Konig apetpet 'utta'nanada e'huikpa' ke'na ya'okoy'apet. E'okoyde'te sietea' kuruda 'utta'-nanada yaa'apet. ⁴ Kenoka' sietea' kurud ea'te huaboa'da a'madoyay' e'nopoete kurudya' Diostaj ijpeemey:

—Kenda sietea' kuruda ea'te soatayo' yadiktōe' madoyahue' ya'e'. —Diosa mename'ne.

⁵ Kenpa' enade'te ke'na Diosen huata'moneri e'pogte huadarite o'ibopo kurudyo Diostaj huada'kopen o'ba'tepo ⁶ buttida ijjay. Diosa do'taj me'peene. Dios o'-noeonhuahuika'apo. Diosa aya'tada o'ka'uyate. Kurud-taj huadaritaj e'pogtaj o'ka'uyate. Aya'da kurudyo huāe' Diosa o'ka'uyate. Aya'da huadariyo huāe' Diosa o'ka'uyate. E'pogyo aya' huāe' o'ka'uyate. Buttida ijjay. Diosa kenda o'nopoē.

—Nogiti ijhue' nigehue'dik mo'eapone. Ida o'eapo. ⁷ A'ti sietea' Diosen huata'moneri huaboa' trompetate e'mogde'te kenda ijka'apoy Diosen huanigpejka'eri e'eāda huamanbatia'pakeritaj Diosa o'mana'uyatenig

kenda Diosa ijka'deapoy. Konig soatayo' Diosa e'nopoē kenda nopoēhue' o'nika'uyunig. Kenda a'ti Diosa o'ka'deapo. —Diosen huata'moneria mename'ne.

⁸ Kurudya' Diosa ena'te onte'ti ijpeepo, —Diosen huata'moneri ken e'pogte huadaritere o'ibonigtaj yahuahua'. Ke'nenba'te beroba' e'bokhuike' o'toenig yabae'. —Mename'ne. ⁹ Diosen huata'moneritaj ijhuahua'po, "Beroba'si'po beyok," yona'mey.

—Ine yabape'. Huakittaya' setda konig ay'moro'noea' i'nounapone. Dakda o'eā' i'nopoēapone. Hua'aypoya'-nayo pai'da o'eapo. Diosen castigaba' o'e i'nopoēapone. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁰ Ken, beroba'si'po ijba'epo ijba'pemey. Huakittaya' setda konig ay'moro'noea' ijnounmey. Ijyekdepo hua'aypoya' pai'nada ijnoeatomey.

¹¹ —Huakka'nada aratbut, nogda nogda huadaribayo huāe'eri, nogda nogda hua'a huaa'pakeri, huadaribayo gobierno huairikon konig o'eapo onte'ti manbatia'-pakdik i'ene. —Diosen huata'moneria mename'ne.

Diosen botta' huamanbatia'pakeritaj o'manigmadoy-a'uyate.

11 Kenoka' jak huadik hueypi menpiyokme'. —Yahuahua'. Diosen jakyo huahuahua'. Diosen jaktaj yadikti'. Kenpa'ti kutopataj yadikti'. Jakyo meniga' Diostaj on'nigtiona'pakika' yamadikati'. ² Jak kurute nog aratbut ika'dik o'neapo. Kenta' kurutenayo tidikahue' ya'e'. Esoeria Diosen huakka' jak Jerusaléntaj on'barakonhuahua'apo. Dakhuea' on'magkad-huahua'apo. Cuarenta y dos puug aya' me'noeda on'-magkadhuahua'apo. ³ Do'taj Diostaj mentia'pake'po botta' huamanbatia'pakeri ijmata'mona'apoy. Jerusalén huāe'eritaj ijmata'mona'apoy. Mil doscientos sesenta huame'noe do'taj botta' huamanbatia'pakeria mentia'pakonhue'po ijmata'mona'apoy. Konig pai'da huāe'erien yudtaj konig saco yudtaj on'oton-huahua'apo. —Diosa mename'ne.

⁴ Inomey botta' huamanbatia'pakeri konig botta' olivo hueymey o'ne. Konig botta' huakjey Diosen on'-manopoeanhuahuika'po. Inomey botta' huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokiregā o'manopo'toēpo Dios Huairitaj on'manbatia'pakonhuahuika'apo. ⁵ Kenomey Diosen botta' huamanbatia'pakeritaj be'api' dakhuea' e'magka'ta' e'paknayo dahuea' a'magkaya'po huāe'eritaj on'mahuigapo. Huamanbatia'pakeri huakittaya' ta'ak o'oroka'po kenomeyen taka'taj kenpa'da on'mahuigapo. Ken konigā yan'mabueyapet. ⁶ Kenoka' Diostaj on'manbatia'pakonhuahua'po, Diosa botta' huamanbatia'pakeritaj o'bateypaka'ika'apo Diostaj en'-manbatia'pakonhuahua'te kurudtaj yakhuik ena'nayo huihue'dik o'unhuahua'apo. Kenpa'ti e'paknayo huēey-taj mimiakon yahuea'dik o'nea'apo. Kenpa'ti huadrieri aratbuttaj nogda nogda pai'da manopoe'ika'dik o'nea'apo. Ke'poda castiga magka'dik o'neapo.

Menokapi' on'pakpo magkika'dik o'neapo. ⁷ Ken on'-manbatia'pakonhuahua'depo en'kuhuitde'te. Ke'na toyahuugkahue' huāe'erionig huiyokda o'epo sorokko-gyā' adteda dakhuea' huaka'erikudakenbaya' o'-

matiorokdepo. Botta' Diosen huamanbatia'pakeritaj a'barakya'po o'magka'po o'barakapo. ⁸ Jerusalényo huakka' jakyo dagte Diosen huamanbatia'pakeri e'bueysō' on'huedonhua'apo. Kenda huakka' jakyo aratbut dakhuea' huakka'eri o'nika'po, Diostaj pakhue' o'nepo konigti Sodoma huakka' jakyo dakhuea' huaka'eri o'nuyate. Kenpa'ti konigti Egiptobayo dakhuea' huaka'eri o'nuyate. Keyo Jerusalényo e'bueysō' on'huedonhua'apo. Ken konigti huakka' jakya'tion oro'omeyen Huairia cruzte mo'nigbuey'uyate. ⁹ Botta' huamanbatia'pakeritaj e'barakde'te bapa' huame'noe nogme'noe okta'pete huakka'nanada aratbut e'bueysō'taj on'sō'tiahuayonhua'po nogbayo nogbayo huagē'eri nog hua'a nog hua'a huatoē'eri huakka'nanada on'sō'tiahuayonhua'apo. "Bakubarakkahue' yane'." On'mana'apo. ¹⁰ Botta' Diosen huamanbatia'pakeritaj huakka' aratbut e'peeta' pakhue' o'nika'po. Botta'a bueyhued o'nepoed Diostaj on'manbatia'pakika'po aratbuttaj pai'da on'manopo'eagkika'nok nogok en'bueyde'te dakhuea' huakka'eria huakka'da on'durugpakatu'apo. Huayahuaya katetehue' on'bayokeapo. ¹¹ Bapa' huame'noe nogme'noe okta'pete e'bueysō' en'huedonhua'de'te Diosen Nokirega o'manopo'toēpo o'manoyhuada'apo. Hua'ite on'boapo. Kentaj huakka'nanada on'tiahuayapo. On'tiahuaydepo huakka'nanada on'mamididapo. ¹² Nogok kenomeya botta' huamanbatia'pakeria kurudya' on'peēpo,

—Iyo yan'tiak. Kutayo yan'behuik. Ena'te on'peēpo.

Ken on'peēdepo kurudyo e'sihuiyo en'behuikte kenomeyen taka'a yan'batiahuaya'apet. ¹³ En'behuikte huadari digā'da o'iyegapo. Jerusalényo huakka' judío aratbut sorok jakyo ene'te o'mahuēkpo o'manbetapo. Sorok jak huakka' konig nog huakhuaraka' diez jaktion o'mahuēkpo. E'iyegte siete mil aratbut huakka' jakyo huagē'eri yan'mabueyapet. Nogomeya huakka'ada on'me'pukpo "Dios kurudyo huagē'eri huadakda o'e. Teynanada o'e." On'batia'pakapo.

¹⁴ Botaa'tea' dakhuea' huaka'eri pai'nanada on'nopo'ede a'timon bapaa'tea'kon pai'nanada on'nopo'eapo.

Siete'a trompetate o'mogapo.

¹⁵ Siete'a Diosen huata'moneria trompetate e'moge'te ijpeemey. 'Utta'da kurudya' ea' ijpeēpo:

Oro'omeyen Dios Huairi ke'nen Cristoere huakhuairi o'nedeo Diosayo'da kenpa'da huairi o'eon-huahuika'po o'mana'onhuahuika'apo. Kenda ijpeemey. ¹⁶ Diosen huakkurute huairi huahuadte on'huadika'po veinticuatro huatone' huairia on'huadika'po Diostaj on'tihuedpo o'deretpakpo ¹⁷ o'nona'po,

Dakiti Dios Huairi. Teyda i'ene, Dios. Aya'da ka'dik i'ene. Aya'enda huairi i'ika'. A'nennada i'ika'uyate. Oyda kenpa'ti i'ika'. Nogokkon i'ika'apo. Huaboa'da konig teynada i'epo aya'tada teyda i'manika'apo. ¹⁸ Ontaj digā' bo'huadiayika'uyne. Huakka'ada nogbaya' nogbaya' huagē'eria digā' bo'huadiay'uyne'g'a oynayo on Dios i'epo dakhuea' huaka'eriomeytaj digā' i'bahuadiaypo e'bueyomeyeretaj castiga i'magka'apone. Kenpa'ti oynayo o'

nen huanigpejika'eri, kenomey o'nen hua'a daka' on'manbatia'pakika'uy, kenomeytaj 'urua'da dakhuaa i'bayokapone. Kenpa'ti kenomey ontayo'da aya'da on'nigpeēpo ogkika'uy. Kenpa'ti o'nendiktaj huakka' on'pakuynok 'urua'da dakhuaa i'bayokapone. Huasi'potaj huatone'eretaj huanaba'taj huairitaj 'urua'da dakhuaa i'bayokapone. Kenpa'ti huaboa'da aratbuttaj dakhuea'da huaka'eriomeytaj kenpa'da i'barakapone.

¹⁹ Kenoka' kurudyo Diosen jak okhuikepo, "Kenda do'hued Israel aratbuttaj ijka'apoy," Diosa o'mana'uyne'g kenda e'madoyade' huaenokteg caya'poyo Diosen jakyo on'tiahuaypo ken en'tiahuayde'te o'ojbedpo, kuruda ya'aapet kenokti huadari ya'iyegapet kenpa'ti o're' ya'kotapet. Kenda ijtiahuaymey.

Ettone'taj kenpa'ti huamayuekeri bihuitone'taj kurudyo Juana o'tiahuay'uyate.

12 Kurudyo ka'tihuay: Ettone' eyda konig niokpo o'epo, konig puugte o'bopo, doce siokpo konig huakuot ya'kuotapet. ² Bogdakhue' o'epo o'si'popakpo pai'da o'nopo'epo ya'sagkia'eapet. ³ Kurudyo onte'ti ka'tihuay: Huabed huamayuekeri bihuitone' ya'eapet. Sieteku diez huakupi ya'eapet. Sietekute siete huairi huakuot ya'kuotapet. ⁴ Huaghepa'a kurudya' huakka'tada siokpotaj o'batotokpo siokpo huakhuaraka' o'batotokpo huadariyo ya'maenapet. Ettone'kokpen huamayuekeri bihuitonea yakboapet. E'yo'bedete yobedtaj a'yuekyapo yakboapet. ⁵ Ken ettone'a huabokereksi'po yasi'popakapet. Ke'na huasi'poa aratbuttaj nogba nogbayo aratbut huairitaj aya'tada teyda ya'mana'ika'apet. Konig siropa o'bapadpo teya'nanada ya'manahua'huika'apet. Huasi'potaj o'etupo Diosyo ya'tobehuikapet. ⁶ Ta'ba bahue' ee'yo kenpa'ti aratbut bahue' ee'yo kenteyo ettone'a yakhua'apet. Keyo aypopi' huē'eypi' katepi' kabae'po Diosa huakkuruteda ya'nigka'apet. Keyo mil doscientos sesenta huame'noe aypo ya'beyokika'apet.

⁷ Kenoka' kurudya' on'barakpo, Diosen huata'moneri huairi Miguel o'epo Miguelen huata'moneriere digā'da on'barakpo huamayuekeri bihuitone'taj digā'da on'barakpo, huamayuekeri bihuitone'en huata'moneritakon yan'barakapetnig kenda ijtiahuaymey. ⁸ Huamayuekeri bihuitonea menpa' huayakhue' magkahue'dik o'maepo kurudya' okbahua'dik ya'neapet. ⁹ Ken konig huamayuekeri bihuitone'taj yan'maenapet. Kurudya' yan'maenapet. Ke'na a'neneri bihuitone' konogda o'dikka' toto' kenpa'ti Satanás. Ke'na huadarieri aratbuttaj aya'tada dakhuea' kagke'po nama'da o'manika'. Ke'nen huata'moneritaj kenpa'ti kentaj huadariyo yan'maenapet. Kenda ijtiahuaymey.

¹⁰ A'timon kurudya' 'utta'da ea' ijpeemey:

—"Dakhuea'da ogkika'." Oro'omeyen huama'buy no-ga huaknopogē'eritaj o'batia'pakpo toto'a Diostaj o'bahuaa'ika'. Huame'noe kenpa'ti sikyo o'bahuaa'ika'. Kurudya' kentaj o'nendenok oy aya'ada huaknopogē'eriomey Diostaj on'nopo'yaredepo, oy Diosa teynanada o'epo ke'nen taka'tone'taj digā' o'magka'depo, oy Dios

Huairiyo'da ke'nen Cristoere aya' huag'eritaj o'-mana'ika'apo. Kenpa'ti oro'omey huaknopog'eri Diosensi'po o'ene. ¹¹ Huakka'ada Jesucristoen huaknopog'eri e'bueyta' me'pukhue' o'nika'. Diosa e'paknayo bueydik o'ey, on'nopog'epo kenpa'ti konigepo Jesucristo Diosen Ovejasi'poa o'manigbuey'uyate, ke'nen mimi mo'nighua'uy, o'noknopog'nok kenpa'ti "Jesucristoen huaknopog'eri o'ey." On'batia'pakika'po nama'da huaa'eri toto'taj huayakhue' ogkika'. ¹² Kurud kenpa'ti kuruderi kan'durugpakike'. Huadariyo kenpa'ti epogyo huag'eri ke'poda pai'da mo'no'po'eon-huahuika'aponok toto'a opudomeytaj digada mogkad-huahua'apone. Opudomeytaj on'huahuarakdenok sue'da ijhue'mon magkadhua'dik ijjeapoy o'nopog'epo diganana bo'huadiayapet. Kenda ijpeemey.

¹³ "Kurudya' me'endene." Huamayuekeri bihuitone'a o'nopog'edepo ettone'taj ya'tahua'apet. Ke'na ettone' o'si'popakuynigtaj ya'tahua'apet. ¹⁴ Bihuitone'taj bidteda okmondik ka'e' konig aratbut bahue' e'ika'yo ta'ba ehue' e'ika'yo kabode'po konig hua'dik ka'e'po ettone'taj sigtone' botta' okajpetone' ya'yokapet. Keya' aypo o'baudhuahua'apo. Bapa' huabayok e'tionpok aypo o'baudhuahua'apo. ¹⁵ Huakurua ettone'taj kaoye'po kata'kotepo bihuitone'a konig huakurutone' huakittaya' ya'huag'ogka'apet. ¹⁶ Ettone'taj soroka o'ti-huapokpo konig sorok okhuikepo ettone'taj ta'kotahue' ka'e'po huakurutone' sorokyo yakhuakudapet. ¹⁷ Konigepo huamayuekeri bihuitone'a ettone'taj digada o'huadiaypo nog huasi'po ettone'en huayayotaj ya'bahuahua'apet. A'barakya'po ya'bahuahua'apet. Kenomey ettone'en huayayo Diosen hua'a on'nigpejka'po kenpa'ti Jesucristotaj o'noknopog'epo, "Jesucristo Diosen Huasi'po o'e." On'batia'pakika'. Kenomeytaj toto'a a'barakya'po ya'bahuahua'apet.

Botta' monstruo huiyoknanada huag'eritone'taj ijti-ahuaymey.

13 Epog kuhuadte do Juan ijbopo huiyoknanada huag'eritone' epogya' e'ogrote ijtiahuaymey. Siete huaku kenpa'ti diez huakupi o'epo, aya' huakupi konig gobierno huairien huakuot o'otpo kenpa'ti huakute Diostaj tahuirigdika'da e'timadoya' o'eme'. ² Ke'na huiyoknanada huag'eritone' konig apetpettone'onig o'epo hua'i konig ahuadtone'ionig o'epo kenpa'ti huakitta' konig leon teynanada o'eme'. Ijti-ahuaymey. Huamayuekeri bihuitone' toto' o'epo ke'na huiyoknanada huag'eritone'taj o'teypaka'po kentaj gobierno huairitone'onig ya'ea'apet. Kenpa'ti huiyokda huamana'eri kajke'po huamayuekeria bihuitone'a ya'ea'apet. ³ Huiyoknanada huag'eritone' nogkutida e'kuhuek o'eme' e'bueyayada ya'yareapet. Huiyoknanada huag'eritone' o'yarenok "kenpihuay" aya'ada nogbaya' nogbaya' huag'eria yada'apet. Huiyoknanada huag'eritone'taj yan'nigpejka'apet. ⁴ Huamayuekeri bihuitone'a huiyoknanada huag'eritone'taj huairi ka'e'po o'teypaka'nok huadariyo huabada aya'ada huamayuekeri bihuitone'taj ya'deretpakapet. Kenpa'ti huiyoknanada huag'eritone'taj o'deretpakpo,

—In huiyoknanada huag'eritone' bepi' konigti ehue'dik o'epo teynanada o'e. Kentaj be'api' huayakhue' ogkahue'dik o'ne. —Kenda aya'ada ya'da'apet.

⁵ Huamayuekeri bihuitone'a o'paknok huiyoknanada huag'eritone'a Diostaj dakhuea'da ya'huaa'apet. Huakhuairida ijje, Diosda ijje, o'mana'po Diostaj ya'tidi'keapet. Kenpa'ti huamayuekeri bihuitone'a o'paknok cuarenta y dos puugte aya'tada teyda mana'dik ya'ika'apet. ⁶ Kenda yaa'apet kenpa'ti yaka'apet. Diostaj dakhuea'da o'huaa'po Diosen huadiktaj o'tidi'kepo Diosenba kurudyo ehue'da o'e, kenpa'ti Diosere aratbuttaj dakhue'da o'ne, ya'bahuaa'apet. ⁷ Diosen aratbut huaknopog'eritaj digaj magka'dik ya'ea'apet. Huayakhue' yamagka'apet. Kenpa'ti aya'tada aratbuttaj aya'tada huadribayo huag'eritaj, aya'tada nogda nogda hua'a huag'eritaj kenpa'ti aya'tada huadribayo huairitaj teyda mana'dik ya'ea'apet. ⁸ A'nennada Dios o'ika'uyate. Huadari kahued ee'te aya' Diostaj huaknopog'eri Diosere on'noeonhuahuika'apo. Dios o'manopog'edepo kenomeyendik Diosen huanoeon-huahuikabate o'manigmadoya'uyate. Kenomey huanoeonhuahuika'eria Jesucristotaj huaknopog'eria huiyoknanada huag'eritaj pakhue' o'nepo. Kentaj nigpeehue' ya'neapet. Nogomey, aya'ada nogyo nogyo huadriya' huiyoknanada huag'eritaj huakka'da on'pakpo yan'nigpeea'apet.

⁹ Kenda opudomeytaj o'nona'apone, kenda daka' yan'pee'. ¹⁰ Be'api' a'bakudaya'po opudomeytaj e'batohua'nayo kenpa'ti nogok kentakon a'bakudaya'po on'batohua'apo. Nogok siroa opudomeytaj e'araknayo kenpa'ti nogok kentakon siroation on'barakika'apo. Konigepo opudomey Diostaj moknopog'epo, Diosen mo'epo, opudomeyen taka'taj Diosa castiga ya'magka'apet. Opudomeyanayo castiga magkahue'dik mo'ika'ne. Diostaj daka' ekpog' yan'nigunhuahuika' kenpa'ti daka' yanoknopounhuahuika'.

¹¹ Nogok nog huiyoknanada huag'eritone'taj ijti-ahuaymey. Sorokya' ya'ogrokapet. Konig ovejasi'po botta' huakupi o'ika'nig konig huamayuekeri bihuitone' huiyokada eapa'tion yaa'apet. ¹² Huakkuruda huiyoknanada huag'eritone' meyhue'da o'epo konig huakkuru huiyoknanada huag'eritone' huiyokda mana'dik ya'ika'apet. Ke'na konigti kenpa'ti huiyokda manika'dik ya'ea'apet. O'mana'po, "Ken huakkuru huiyoknanada huag'eritone' e'kuhuek o'epo bueydik e'eadada ya'noyhuadapet. Kentaj eretpakdik ya'nepo yan'nigpejka'." Aya'tada huadari huag'eritaj huiyokda ya'mana'apet.

¹³ Kenpa'ti kenda konig aratbuta kahue'dik o'nika'nig yaka'apet. Aratbut kentaj kanoknopog'epo konig 'urua'da konig tiahuyahued o'nika'uy ya'manigkika'apet. Aratbut en'tiahuayte huiyoknanada huag'eritone'a kurudya' ta'ak e'bakpaktone' ya'manigkoteapet.

¹⁴ Huakkuru huiyoknanada huag'eritone' e'tiahuayada kenda aratbuta kahue'dik o'nika'nig 'urunana o'ka'po aratbuttaj engaña ya'magka'apet. Huakkuru huiyoknanada huag'eritone'taj konigsoq'ation dios yagketka'. Ya'mana'apet. Kenda huakkuru huiyoknana-

da huāe'eritone'taj siro e'kuhuek o'ēpo bueydik e'ēada ya'noyhuadapet. ¹⁵ Huakkuru huiyoknanada huāe'eritone'a nog huiyoknanada huāe'eritone'taj yatey-paka'apetnok e'ketka'taj ya'noea'apet. E'ketka'taj pakhue' huāe'eritaj ke'nada ya'barakapet. ¹⁶ Huaba' da'kobapen huanoytapi' aratbut aya'tada ontojyo' e'e'pi' huaboro' e'e'pi' huakka' huamatōe'eri e'e'pi' pai'da huāe'eri e'e'pi' huanaba' e'e'pi' huanaba' ehue' e'e'pi' aya'tada yabatidoyae'ti' ya'mana'apet. ¹⁷ Aya'ada huaba'tapi' huanoytapi' huiyoknanada huāe'eritone'endik en'tidoya'nayo katepi' bae'dik ya'neapet kenpa'ti katepi' bayokdik ya'neapet. Huiyoknanada huāe'eritone'dik tidoyahue' e'e'nayo katepi' baehue'dik ya'neapet kenpa'ti katepi' bayokhue'dik ya'neapet. ¹⁸ Daka' yan'nopo'e'. E'nopoenka'ta' e'paknayo huiyoknanada huāe'eritone'en numerodiktaj daka' yan'nopo'e'po. Huabokerekdikonig o'e. Seiscientos sesenta y seis huadik o'ika'.

**Ciento cuarenta y cuatro mil aratbuta yan'-
batadi'kea'apet.**

14 Nogok onte'ti ijmabopo, ote' Siónte Diosen Ovejasi'po o'bopo kenere ciento cuarenta y cuatro mil aratbut Cristoen huaknopōe'eri o'nepo aya'ada huanoyte Ovejasi'poen huadik kenpa'ti Huaojendikere e'timadoya' kenda ya'e'apetnig ijtiahuaymey. ² Kenoka' a'ti kurudya' konig ea' ijpeemey. Konig huakka' huāhue huēkuru utta'da eapa', konig kurud' utta'da eapa' kenpa'ti 'urua'da konig huakka' arpas 'urua'da música egka' ijpeemey. ³ Dios eretnopote e'e'te, cuatro huāe'eri Dios e'ika' huanegte ene'te, veinticuatro huairitone' e'nika' huaneg huakkurute o'nepo huakkurute ciento cuarenta y cuatro mil aratbuta on'batadi'kea'po kenomeyayo'da kenda e'batadi'kea' nopo'e'dik ya'neapet. Huadarieri aratbut e'ne'tada kenomeytaj Diosa dakhuea' e'ka' yamanopo'yarea'apet. ⁴ Inomey ciento cuarenta y cuatro mil Jesucristoen 'uruyo' huaknopōe'eri o'nepo konig nogen huāto'e'taj bakdejhue' huāe'eri o'nepo konig oknopōehue' huāe'eri ogkika' konig kahue' o'nika'po huadaknanada o'nika'po katepi' Diosen Ovejasi'po o'manika' kenda on'nigpejika'po. Huakkuruda Diosa kenomeytaj o'baeapo, konig huakkurueri Diosen o'tamaeapo kenpa'ti Ovejasi'poen o'tamaeapo. Dakhuea' huaka'eriomey e'ne'tada o'manopo'yarea'uyate. ⁵ Da ahue' o'nika'uyate. Diostaj daka' on'nigpejika'po Diostaj 'uru'nopo'da on'nigkika'uyate.

Diosen bapa' huata'monerien hua'a Juana o'mapee'uyate.

⁶ Kurudnopoyo nog Diosen huata'moneritaj okajte e'bodte ijtiahuaymey. Huadari nogyo nogyo huāe'eritaj kenpa'ti nogbayo nogbayo gobierno huāe'eritaj, nogda nogda aratbuttaj, nogda nogda hua'a huāa'pakeritaj, nogda nogda huakka' jakyo huāe'eritaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po huadak hua'a a'manaya'po yabahuahua'apet.

⁷ —Diostaj yanokme'pukpo yan'nigpejika' "Hueretda Dios i'ene." "Teynanada Huairi i'ene, Dios." Ya'nona'ika'. Konigēpo oy Diosa huadaka' huaka'eritaj o'bak-tie'ea'apo kenpa'ti castiga a'magkaya'po dakhuea' huaka'eritaj huata' o'baktie'ea'apo. Diosa aya'tada o'ka'uyate. Kurudtaj huadaritaj e'pogtakon o'ka'uyate. 'Urua'da huē'ey sipataj sorokya' o'orokika'nig kenpa'ti 'uruda huē'ey o'ka'uyate. Kentaj Diostaj yaderetpakika' kenpa'ti dakiti yan'tiona'pakika'. —Ke'na huakkuruda Diosen huata'moneria 'utta'da ya'mana'apet.

⁸ Nog huata'moneria kente'ti o'tatiakpo, —Babilonia huakka' jakmon o'ēpo huakka'nanada aratbut o'nepo nog aratbut nogbayo nogbayo huabada aya'tada nama'da e'ka' yan'manopo'e'ika'apet. Huasō'ada e'eretpak kika'dik mo'ene. Nogtaj nogtaj bakdeika'dik mo'ene. Nama'da kenda yan'manopo'e'ika'apet. Konigēpo huaboro' Babilonia kenpa'da o'mahuigde Diosen castiga e'magka' o'mahuigde. —Ke'na Diosen huata'moneria yaa'apet. ⁹ Konogadakon Diosen huata'moneri kente'ti o'tatiakdepo,

—Huiyoknanada huāe'eritone'taj be'api' en'pakika'nayo huiyoknanada huāe'eritone' e'ketka'taj en'pakika'nayo huiyoknanada huāe'eritone'dik huanoyte huaba'tepi' "be'tidoya'," ena'nayo ¹⁰ Diosen huata'moneri on'tiahuaypo kenpa'ti Diosen Ovejasi'po o'tiahuaypo Diosa huiyoknanada huāe'eritone'en huaeretpakeritaj diga' o'bahuadiaypo diga'da castiga o'magkadhuahuika'apo konig ta'ak azufreere o'mabak-pakadhuahuika'apo. ¹¹ Nogok nogok batikhue'ada pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'apo. Sigpi' yareatuhue' o'neonhuahuika'apo, kenpa'da pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'apo, huame'noe sikyoere pai'nanada yan'nopo'eonhuahuika'apet. Kenomey huiyoknanada huāe'eritone'taj o'deretpakpo kenpa'ti huiyoknanada huāe'eritone' e'ketka'taj o'deretpakpo kenpa'ti ke'nendik huanoyte huaba'tepi' e'tidoya'de' o'nepo pai'nanada yan'nopo'eonhuahuika'apet. ¹² Konigēpo Diosen aratbut Diostaj on'nigpejika'po Jesústaj o'no-knopōjika'po daka' kan'nigunhuahuika'po. —Bapa'tea' Diosen huata'moneria 'utta'da yaa'apet.

¹³ Ken kurudya' do'taj ena'te ijpeemey.

—"Oy kenpa'ti nogok aya'ada Huairi Jesucristotaj o'noknopōe'po on'bueydepo durugda ya'neapet." Yamadoya'. "Dapita' Diostaj huanigkadhuahuika'eriomey ya'nokmapie'onhuahuika'apet. Kenda Diostaj on'nigkadhuahuika'nigtaj Diosa okkahuehue' o'maeapo." Diosen Nokirega ea'te ijpeemey.

Ta'baya' aypo e'taboyogte on'totiakika' konigti huadariya' Diosa ke'nen huabaktie'ea'eritaj o'baeapo. Kenpa'ti konig aratbut uvas e'boyogte sirosi'poa o'nogkupoktegika' kenpa'ti uva huada on'sapaika' konigti huadariyo Diosa aya' dakhuea' huaka'eritaj castiga ya'magka'apet.

¹⁴ Onte'ti ijtiahuaypo yereda e'sjhuite ya'huadapetnig. Huabokerek konig Diosen Huasi'po ya'huadapet. Oro sirotaj e'ka' huairied huakuot e'kuotte kenpa'ti

igku'etda siroenpi e'badapte ijtiahuaymey. ¹⁵ Dios huana'pak jakya' nog Diosen huata'moneri o'orokdepo "Siroenpia ta'bayo aypotaj yagkupoktega'po yamagkupaya'. Huadariyo aypo konig o'boyogdenok." Ken huata'moneria 'utta'da yana'apet. Diosen Huasi'po e'sihuite e'huadte yana'apet.

¹⁶ Ken Diosen Huasi'po konig siroenpia aypotaj ogkupoktega'po o'baea'po huadariyo ke'nen huabaktie'ea'eri e'huage'taj ya'bae'apet.

¹⁷ Ken, nog Diosen huata'moneri Dios huana'pak jakya' o'orokonpo ke'nakon igku'etda siroenpi o'to'epo.

¹⁸ Diostaj e'nigmahuig kutopaya' noga Diosen huata'moneri o'orokonpo. Ke'na huamamey ta'ak huairia on'a'po,

—Uva e'boyog o'enek siroenpia uvas huadariyo yamagkupoktega'. —'Uta'da yana'apet. Nog Diosen huata'moneria siroenpi e'to'etaj yana'apet.

¹⁹ In konig huadri huage'eri dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga o'magka'apo. Uvas konig dakhuea' huaka'eri o'ne. Diosa huadariyo aya'da uvas o'magkupoktega'apo. O'magkupoktega'depo huaboro'kogyo on'togpo kenta' o'batuga'apo. Konig aratbuta uva on'tuga'ika' konigti dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga ya'magka'apet. ²⁰ Huakka' jak adpen ken konig ya'batuga'apet. Castiga o'magka'apo. Huakka'nanada on'mabueypo huakka'nanada mimi ya'e'apet, odnanda konig caballo eakitta'e'te mimia odnanda ya'e'apet. Kenpa'ti bidteda konig huahu'e mimi ya'hu'ehua'apet, konig trescientos kilómetros ya'hu'ehua'apet.

Siete Diosen huata'moneria sietea kene'huaya' ke'poda castiga yan'magka'apetnig Juana o'tiahuayme'.

15 Onte'ti kurudyo 'uruda o'enek ijtomepu'kepo ijtiahuaymey. Diosen huata'moneria kene'huaya' sietea' nogpa' nogpa' ke'poda castiga e'magkapo'te ijtiahuaymey. Diosa diga' o'bahuadiaypo castiga o'magka'depo aya'da ya'dakea'apet.

² Nogdakon ijtiahuaymey. Konig 'urunanada e'pog irinada konig vidrionigere ta'akonigere ijtiahuaymey. Huiyoknanada huage'eritone'taj kenpa'ti ke'nen e'ketka'taj huakka'ada, nigpe'ehue' o'nika'po kenpa'ti ke'nendik timadoyahue' o'nepo irinada e'pog okta'bogpeirite on'mabopo arpas on'to'epo Diostaj yan'batadi'kea'apet. Diosen arpas Diosa e'bayok yan'to'e'apet. ³ Diosen huanigpejka'eri Moisésen e'batadi'kea' kenpa'ti Ovejasipoen e'batadi'kea' on'batadi'kea'po:

Kenpihuay, 'urua'nanada i'ka'uyate, Dios. Konig huaboroa'da i'ka'uyate. Aya'da i'ka'uyatenig 'urua'nana da o'e, Dios Huairi. Dios Huairia aya'da ka'dik i'epo teynanada i'e. O'nen hua'a buttida o'ika'. O'nen hua'a butukda o'ika', Dios Huairi. Nogbayo nogbayo huage'erien Huairi i'eonhuahuika'. ⁴ Dapita' aya'anada ontaj okme'pukdik mo'ene, Huairi. Dapi' Dios huadakkanada o'e aya'ada ontaj tia'pakdik mo'ene, Huairi. Onyo'da huadaknada i'ika'ne. Onyo'da kenpa'da 'urunanada i'ika'ne. Konigepo nogba nogbayo huage'eri yan'batikapet. Diostaj huikudate on'tibahuadpo o'deretpakpo 'uruda Dios i'unhuahuika', ya'nona'apet. Huakka'ada

e'pog oktabogpete on'mabopo yan'batadi'kea'apetnig ijtiahuaymey.

⁵ Nogdakon ijtiahuaypo kurudyo Dios kente e'ika' konig Diosen jakyo adkorepen Moisésen huidpegta' diez hua'a e'mana' o'ika' konig ekhuike'te jakyoda ijtiahuaymey. ⁶ Keya' jakya' siete Diosen huata'moneri sietea' nogpa' nogpa' ke'poda castiga yan'magka'deapet. 'Uru yudtaj on'otpo yereda kenpa'ti senogda yudtaj on'otpo kenpa'ti orobijsodaktone'tada e'ka' huakagkate e'tje' on'otpo. ⁷ Botta' botta' huanoe'eri Diosere onteteyo' o'nika'po nogtiada ya'bayokeapet. Siete Diosen huata'moneritaj copa orotada e'ka' ya'bayoke'apet. Siete copa orotada e'ka' ya'bayokeapet. Siete copa dakhuaa dakhuea' ogka'deika'nigtaj Dios huanoeonhuahuika'eria diga'da o'bahuadiaypo castiga diga'da ya'magka'apet. ⁸ Dios eynanada o'epo senognanada o'epo teynanada o'epo Diosen jak kurudyo Dios o'ika'nok konig huakka' e'sihu'i' o'enek aratbutpi' be'api' kudhue'dik ya'neapet. Diosen sietea huata'moneri nogpa' nogpa' ke'poda castiga dakhuaa magkahued e'ne'ted Diosen jakyo be'api' kudhue'dik ya'neapet.

Siete copa orotada e'ka' dakhuaa dakhuea' ogka'deika'nigtaj Diosa diga'da o'bahuadiaynok sietea Diosen huata'moneria dakhuea' huaka'eritaj castiga ya'magka'apet.

16 Diosen jakya' 'utta'da ea' ijpeemey. Diosen siete huata'moneritaj o'mana'po,

—Konig huadariyo siete copa dakhuaa castiga e'magka' yanoypo do'hued hua'ate castiga yan'magka'. —Diosa ya'mana'apetnig ijpeemey.

² Diosen huata'moneri huakkuruda o'hua'po huadariyo copate yadoyapet. Huadariyo Diosen hua'ate castiga ya'magka'apet. Aratbut huiyoknanada huage'eritone'dik e'tidoya'de' kenpa'ti huiyoknanada huage'eritone' e'ketka'taj o'deretpakika'nok huasi'dak diga'da on'setpo, dignada yan'batiriapet kenpa'ti pagda ya'neapet.

³ Diosen huata'moneria kenta' nogakon e'pogyo copate o'doypo, e'pogyo konig Diosen hua'ate castiga o'magka'po, e'pog hue'ey e'bueyen mimida yan'mae'apet. Aya'da e'pogyo huahu'eyo huanoe'eri yan'mabueyapet.

⁴ Diosen huata'moneri nogakon bapaa' huahu'eyo kenpa'ti kente hue'ey sorokya' enhuipoika'yo copate o'doypo huahu'e kenpa'ti hue'ey mimida yan'mae'apet. ⁵ Kenokati nog Diosen huata'moneritaj ijpe'epo, ke'na huahu'e huamatoe'eri o'ika'uyate.

—Castiga i'magka'po kenda castiga magka'dik i'ika'po, huadakda i'ka'ne, Huairi. Dios Huairi i'epo, kenpa'da huadakkanada i'epo, oy i'ika'po, kenpa'ti a'nenada i'ika'uyate. ⁶ O'nen huanigpejka'eritaj on'barakuyatenok kenpa'ti o'nen buttida hua'a huamanbatia'pakeritaj on'barakuyatenok kenomeytaj siroa yan'baarakapet. Dakhuea'da on'magka'nok mimi huakka' on'orokpo yan'mabueyapet. —Diosen huata'moneria kenda yaa'apetnig ijpeemey.

⁷ Diostaj huanigmahuig kutopaya' ea'te ijpeemey: —Teynanada Dios i'ene. Aya'da ka'dik i'ene, Dios Huairi. Buttida i'mana'ika'po, butuknanada i'kika'po castiga i'magka'dene. Kenda Diosen huanigmahuig kutopaya' ea' ijpeemey.

⁸ Diosen huata'moneri nogakon botta' botta'a niokpote castiga copate odoypo niokpotaj Diosa ukda ya'eanapetnok aratbuttaj digā'da kabatita'te'po mameydik kajepo ⁹ aya'tada o'batita'tepo huaso' e'mameytada nopo'koreahue' o'nepo, ""Uruda i'ene." Diostaj onahue' ya'neapet. Diostaj yan'tidike'apet. Ken Diosa sietea'a' ke'poda castiga magka'dik ya'eapet.

¹⁰ Diosen huata'moneri nogadakon huabaniga'a' huiyoknanada huāe'eritone'yo copate yan'doyapet. Dios Huairia ka'poda castiga o'magka'po, huiyoknanada huāe'eritone'en huanigpejka'eriomey sikkiregyo o'nepo pai'nanada on'no'po'epo huakka'nanada digā'da e'tiriada ¹¹ nopo'koreahue' o'nepo huadig dakhuea'da ya'g'kika'apet. Digā'da on'tiripo kenpa'ti huasi'dak on'basetpo Diostaj on'huadiaypo yan'tidike'apet.

¹² Nog Diosen huata'moneriakon seisa Eufrates huaboro' huahueyo copate yandoyapet. Niokpo e'orokyen gobierno huairi yan'batiakapet. Sorotataere yan'batiakapet. Huaboro' huahue kanoktege'po ya'manigaitapet. Konig dag ee'te oktegdik ya'neapet.

¹³ Ken, huamayuekeri bihuitone' huakittaya' dakhue' nokiregda ya'orokapet. Huiyoknanada huāe'eritone' huakittaya' nog dakhue' nokiregda ya'orokapet. Nama'da huamanbatia'pakerien huakittaya' dakhue' nokiregda ya'orokapet. Bapa' dakhue' nokireg konig huahuanig o'norokpo ke'na engaña huamagka' yan'huapet. Kenda ijtiahuaymey. ¹⁴ Dakhue' nokireg konig toto' nokireya engaña a'magkaya'po 'urua' ya'g'kika'apet yan'bayarea'apet. Nogyon nogyon on'bahua'po kan'batiarake'po gobierno huairi sorotataere yan'bakupopaka'apet. Diosnayo teynanada o'epo aya'da ka'dik o'ika'. Kenme'noe Diosenme'noete aya'nada yan'batiaraka'apet. ¹⁵ "Yan'pee'. Ekpoe' ngehue' ee'te huabereeri a'bereya'po on'tiakika'. Konigti aratbuta ekpoe' ngehue' ee'te ijtiakapoy. Ke'na ekpoe' on'nigika' durugnada ya'neapet. Kenpa'ti konig yudtaj daka'da mo'toika'nig konigti do'taj moknopoe'po mo'nigpejka'po okbatikhue'da moknopoe'po do'a e'huatiakte durugda mo'eapet. Do e'tiakde'te yudtaj othue' e'gonig mo'epo ehue' o'neapone. Kenpa'ti okbihue'dik o'neapone." Jesucristoa o'uyate. ¹⁶ Ken Armagedónyo gobierno huairitaj yan'bakupopaka'apet. Kan'batiarake'po dakhue' nokirega yan'bakupopaka'apet. Armagedón hebreoen hua'adik o'e.

¹⁷ Kene'huayā' Diosen huata'moneri sietea' copate kurudyā' yadoyapet.

—Aya'da kenda o'dakea'de. —Huā'enbaya'da Diosa 'utta'da yaa'apet.

¹⁸ Ken huakka' o'jbed o'epo, 'utta'da o'adpo, kenpa'ti kurudakon yaa'apet. Menoka' huāehuepa' huadari digā'da o'iyegpo, 'utta'da ya'iyegapet. ¹⁹ Huakka' jak huaboro'nanada ee'tada bapata' ya'posaka'apet. Nogyo

o' nogyo nog huadaribayo nog huadaribayo huakka' jak o'mahuēkpo ya'basakapet. Kenpa'ti huakka' jak Babilonia, huaboro'nanada Babilonia, huakka'da dakhuea' huaka'eri on'maetaj Diosa o'no'ponpo digā'da o'bahuadiaypo digā'da castiga ya'magka'apet. ²⁰ Kenpa'ti digā' castiga o'magka'po e'pogte huāgkuta'mej e'ikada ya'titikonapet. Kenpa'ti castiga egkade'te huakupa e'ikada yatitikonapet. ²¹ Kurudyā' huaboro'da ore' ya'bakahua'apet. Oroganada o'epo nogtida cuarenta kilos ya'eapet. Aratbut ee'yo o'batikotnok aratbuta Diostaj yan'tidike'apet. Ke'ponadakon Diosa castiga ya'magka'apetnig kenda ijtiahuaymey.

Ettone' huabakdejeri huairi ee'tada kentaj castiga ya'magka'apet.

17 Diosen huata'moneri siete o'nepo, siete copa on'to'epo, do'taj nogtiada behuatiakpo, —Yatiak. Diosa ettone' huabakdejeri huairitaj castiga e'magka' o'tiahuayay'. Ettone' huabakdejeri huairi Babilonia huakka' jak konig e'pogte e'huadonig konig huairitone' o'nika'. ² Ken ettone' huabakdejeri huairi huakka' huadaribayo gobierno huairiere konig on'bakdejika'nig dakhuea' ogkika'po, konigti aya'ada huadaribayo huāe'eria digā'da on'bakdejika'nig e'anig dakhuea'da ogkika'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

³ Ken Diosen Nokirega me'nopo'to'epo Diosen huata'moneria be'tohuame'ne. Aratbut bahue' e'ika'yo be'tohuame'ne. Diosen Nokirega ettone'taj be'ti-ahuayame'ne. Huiyoknanada huāe'eritone' huabedte e'huadte ijtiahuaymey. Huabed huiyoknanada huāe'eritone' sieteku o'epo diez huakupi o'epo Diostaj tahuirigdikyo' o'huaa'ika'. ⁴ Ayagda yudtaj kenpa'ti bedda yudtaj ettone'a' o'otpo oro 'uru huidsi'po kenpa'ti 'uru perlas sakbij yudtate o'mabetika'. Copa orotada e'ka' o'bapadpo, kenda dakhuea'da o'kika' eapa' Diostaj pagda o'nigepo konig copayo e'kika' hueda'da o'epo ke'na aya'tada digā'da dakhuea' o'kika'. ⁵ Ettone'noyta' huadik e'timadoya' ee'te kendik aya'ada nopoghue'da o'nika'. Ken huadik: "Babilonia huakka' jak huairi ijje. Ettone' huabakdejeri nagonig ijje'po aya' huadariyo aratbuttaj dakhuea' huaka'eri ijje." Kenda ijtiahuaydepo ijnopounmey. ⁶ Diostaj huaknopoe'eritaj ettone'a' o'barakpo kenomeyen mimi huakka' on'mimihua'po kenpa'ti Jesústaj huamanbatia'pakeritaj o'barakpo kenomeyen mimi huakka' on'mimihua'po digā' o'pakpo o'magkika'. Kenda ijtiahuaydepo digā'da ijme'pu'kemey.

⁷ —Me'pukhue' ya'e'. Ken huabed huiyoknanada huāe'eritone' ke'na ettone'taj o'tohua'ika'. Sieteku kenpa'ti diez huakupi o'ika'. Ken be'a ya'e. E'tiokhue e'ika'tada ontaj o'nopoe'a'apone. ⁸ Ke'na huiyoknanada huāe'eritone' itiahuaydenig o'noika'uy oynayo e'bueyonigti o'ede. Nogok soroktoya' dakhuea' huaka'erikudak nokiregbaya' o'orokpo kente pai'da o'no'po'unhuahuika'apopo o'bueyapo. Aratbut huadariyo huāe'eri Diosen huanoeonhuahuika'ba'te ke'nendik timadoyahue' o'nepo Jesúsen huaknopoe'eri ehue'

o'nepo a'nennada Dios huadari e'ka'te huanoeon-huahuika'ba'te ke'nendik timadoyahue' o'nuyate kenomey huiyoknanada huag'eritone'taj on'tiahuaydepo on'mame'pu'kepo on'nigpejka'apo konigepo ke'na a'nennada o'noe'uyate, oynayo e'bueyonigti o'e, onte'ti a'ti o'orokapo.

⁹In kenda e'nopogea'ta' ijpaki. Be'api' pee'dik ee'nayo men'pee': Huiyoknanada huag'eritone'en siete huaku o'engig siete huakupa o'e. Kente siete huakupate huakka' jak Babilonia o'jka'. ¹⁰Siete huaku o'engig siete gobierno huairi o'ne. Huabaniga' huairi a'nenda nogok nogok huairi o'nikame'te aratbuta on'nigpejkame'te. Kenomey on'bueyde'uyate. Nogtida oyedda gobierno huairi o'edenok aratbuta on'nigpejka'. Nogakon gobierno huairi ehued o'e. A'timon o'ea'po aratbuta on'nigpejka'apet. Ke'na ijhuiti huairi jkahue' ya'ea'pet. ¹¹Ke'na huabed huiyoknanada huag'eritone' o'noika'uyate. Oynayo e'bueyonig o'e. Siete gobierno huairi e'eda ke'na ocho gobierno huairi ee'pi' ke'na huiyoknanada huag'eritone' kenpa'da ya'bueyapet.

¹²Kenpa'ti diez huakupi i'tiahuaynig diez gobierno huairi ya'neapet. Konig gobierno huairi teyda manahued o'ne. Sue'da puug teyda mana'dik o'nedepo. Huiyoknanada huag'eritone'ere sue'da puug teyda mana'dik o'nedepo. ¹³Inomey diez gobierno huairi konigti on'pakpo huiyoknanada huag'eritone'taj huiyoka'da kamane'po on'teypaka'apo. ¹⁴Diosen Ovejasi'potaj dakhuea' o'nogka'aponig'a Ovejasi'ponayo huayakhue' ya'magka'apetnok Diosen Ovejasi'po aratbut huairien Huairi o'e kenpa'ti gobierno huairien gobierno Huairi o'e. Kenere Diosen e'baktie'ea' huag'eri o'nepo okbatikhue' o'noknopoeonhuahuika'apo. —Kenda Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁵—Ken huaboro' e'pogyonig ettone' huabakdejeri huairi o'huadika'nig. Kenda i'tiahuaydenig o'nopogea'ne. Huaboro' e'pog konig huakka' jak o'ne, nogda nogda huadaribayo huag'eri, kenpa'ti nog hua'a nog hua'a huapakeri konig e'pog o'ne. ¹⁶Diez huakupi i'tiahuaydenig o'nopogea'pone. Diez gobierno huairi o'nepo ettone' huabakdejeri huairitaj dig'a da on'huadiaypo, ettone' huabakdejeri huairitaj dig'a da castiga ya'nogka'po yan'biradapet. Ta'akyo yan'huigapet. ¹⁷Diosa o'paknok diez gobierno huairia huiyoknanada huag'eritone'taj yan'nigpeea'pet. Huiyoknanada huag'eritone'a ettone'taj castiga yagka'apet. ¹⁸Kentaj ettone' huabakdejeri huairitaj i'tiahuaydenig ke'na huakka' jakda o'e. Ken jaktaj aya'ada gobierno huairi nogbaya' nogbaya' on'nigpejka'po. —Diosen huata'moneria kendakon mename'ne.

Huakka' jak Babiloniataj castiga Diosa o'magka'po o'mahuigapo.

18 Kenta' a'timon nog Diosen huata'moneri kurudya' o'huarakpo teynanada ighua'nanada mana'dik o'epo aya'tata mana'dik o'epo eynanada o'epo kenpa'ti senognanada o'epo huadariyo nogbaya' nogbaya' huabada eynanada ee'te ijthiahuaymey. ²'Utta'nanada o'okoypo,

—Huakka'nanada jak Babilonia ehue' o'ede oynayo toto'enbayo o'jka'po, keyoda aya' dakhue' nokireg o'nika'apo kenpa'ti aya' dakhue' bakoy huayorereripi' konig matuk paga'da e'huie' keyoti o'jka'apo. ³Babilonia huag'eria huakka'nanada on'tamaika'nok aya'ada nogbayo nogbayo aratbuttaj huakka' katetapi' on'baeretpaka'uynok nogbaya' nogbaya' huag'eri huakka'tada on'baeretpakika'. Kenpa'ti aya' huadaribayo huairi Diostaj o'nokkahuepo Babiloniaen en'tamae dig'a'nanada o'deretpakika'po on'bae'ika'. Konig e'bakde'ikanig kenpa'da katetapi' o'deretpakika'. Kenpa'ti huadaribayo noga noga huabahuaya'eriomey Babilonia huag'erien huakka'da on'bae'ika'po huakka'nanada on'tamaika'nok. Kenda Diosen huata'moneria 'utta'da oa'uy. Kenda ijpeemey.

⁴Ken kurudya' noga ea' ijpeedepo,

—Ken Babilonia huakka' jakyo huag'eritaj yan'bakhua', do'hued aratbut. Kenomeyere konigti dakhuea' kahue' a'eya'po kenomeytaj yan'bakhua'. Kenpa'ti castiga kenomeytaj Diosa o'magka'apo opudomeytaj castiga ogkahue' me'e'po yan'bakhua'. ⁵Kenomeya dakhuea'da ogkika'uy. Huakka'nanada dakhuea' e'ka' o'tihueddenok konig huakupanig kurudnejneja' o'edenok kenda dakhuea' ogkika'nok Diosa okkahuehue' o'epo castiga o'magka'apo. ⁶Kenomey huakka' jak huag'eria nogomeytaj dakhuea'da on'bakika'uyatenok kenomeytaj castiga dig'a da kamagke'. Botaa' castiga e'magkapa' kamagke'. Nogomeytaj huakka' pai'da on'manopo'ea'uyate. Nogomeytakon huakka'tada dakhuea'da on'batokika'uyatenok huakka' castiga konig botaa' ee'pa' pai'da kan'manopo'e'. ⁷'Urua'da ijje'po ijikikay nama'da on'nopojka'po kenpa'ti konig kenomeya huakka'nanada on'eretpakpo on'tamaika'nok kenomeyakon pai'nanada kan'manopo'ike'. "Iyo konig ettone' gobierno huairi ijje'y. Ayhua ehue' ijje'y. Pai'da ehue' ijje'apoy. Pai'da nopo'ehue' ijje'apoy," huanopoya'da nama'da on'nopojka'. ⁸Konigepo nogme'noetida Diosa castiga kenomeytaj ya'magka'apet. Huakka'nanada yan'mabueyapet. Huakka'nanada pai'nanada yan'nopo'ea'pet. Huakka'nada yan'bakusitokapet. Kenda Babilonia huakka' jaktaj ta'aka ya'mameyapet. Dios Huairi teynanada o'epo kenomeya dakhuea' ogkika'uynok pai'da nopo'edik o'neapo. Diosa castiga magka'dik o'maeapo. Kenda kurudya' ena'te ijpeemey.

⁹Nog huadariyo nog huadariyo gobierno huairi nogyo nogyo huag'eri ken huakka' jak Babilonia huag'eriere katetapi' huakka'tada o'deretpakika'uyate. Huakka'nanada on'tamae'jka'uyate. Diosa Babiloniataj castiga o'magka'depo o'mahuigpo. Gobierno huairia e'mahuigte on'tiahuaydepo yan'bahuikapet. Suhue'na da o'nepo yan'bahuikapet. ¹⁰Diga'da on'mame'pukpo castiga e'magkade'te huakka' jak e'meyte adteda on'mabopo,

—Aaj, kenpihuay, pai'nanada mo'nopo'e, Babilonia huag'eri. Hueretnada huairi ijika'nig'a teynanada ijika'nig'a noghoratida ontaj Diosa castiga mogka'de-

nok ehue'da mo'ene. —Huakka' gobierno huairia Babiloniataj ya'da'apet.

¹¹ Kenpa'ti huadarieri nogbaya' nogbaya' huabahuaya'eriomey on'bahuikonhuahua'po kenomeyen huabahuaya' e'tamaika' ken be'taj bahuayahue'dik o'nepo. ¹² Kenomeyen oro, kenomeyen 'uru siro plata, kenomeyen 'urunanada huids'i'po huakka'teda kenomeyen perlas sakbij huaka', 'uru tela lino e'ka', 'uru tela seda e'ka', tela ayagda, tela bedda, kenomeyen 'uru'huie'da ohueyen, katepi' elefanteidtaj e'ka', nog 'uruda ohueyen huakka'teda, bronce siro, hierro siro, 'uru mármol huid, kenomey e'bahuaya'ta' en'paktada ¹³ kenpa'ti canela, huasihuaj 'uru'huie'da, 'uru'huie'da huabakpaka', kenpa'ti 'uru'huie'da mirra, 'uru'huie'da perfume, vino, huasihuaj aypo huamayaka', harina 'uruda, trigo, huabatohua'eri konig mula, oveja, caballo, konig carro caballo huatok, aratbut huanaba'pi' e'bahuaya'ta' on'pakika'nig'a Babilonia huairi ehue'da o'nenok meyo bahuayahue'dikda o'ne. ¹⁴ Ken huakka' jak Babilonia huag'eritaj:

—Nogda nogda 'uruda e'huag' huada bo'eretpakika'nig oynayo ehue'nanada mo'ta'ene. Onte'ti baehue'dikda mo'ene. Kenpa'ti katepi' 'uruda mo'tamae'ika'uyne. Katepi' huadakkanada mo'tamaika'uyng kenpa'da oynayo matog'hue'da mo'ea'pone. Onte'ti maehue'da mo'ta'ea'pone. —Huabahuaya'eria yan'mana'apet.

¹⁵ Nogyag' nogyag' huabahuaya'eria Babilonia huakka' jakya' huakka'nanada gana ogkika'uyate. Babiloniataj castiga e'magka'te on'tiahuaydepo on'me'pukpo adta'da on'tiahuaypo, suhue'da o'nepo yan'bahuikapet.

¹⁶ —Aaj, kenpihuay, huakka' jak Babilonia huag'eria pai'nanada o'ne. Babilonia huakka' jak konig ettone' 'uru'ru'ada o'otika', 'uru lino tela yudtaj, 'uru ayagda yudtaj, 'uru huabed yudtaj, yudtaj oro sakbij o'betika', 'uru huids'i'po o'betika', perla sakbijkon o'mabetika'. Ken konig Babilonia 'urunanada o'ika'uyate. ¹⁷ Ida konig nogminutotida aya'da ehue'nada on'ta'e'uy. —Huabahuaya'eria yan'mana'apet.

Barco capitán, huabatohua'eriore marineroere e'pogyag' huakjene'eriomeyere huakka' jak Babilonia bidteda ya'neapet. ¹⁸ Huakka' jak e'bakpakte on'tiahuaydepo,

—Ken jak huaboro' o'epo huakka'nanada on'matog'ika'po nog konigti huakka' jak ehue'da o'ge. —'Utta'nanada yada'apet.

¹⁹ Suhue'nada o'nepo soroka huata' ogkusorokka'po on'bahuikpo:

—Aaj, menpa' ken huaboro' huakka' jak pai'nanada o'nede. Ken huakka' jakya' huakka'da o'matog'ika'nok kusi'pe barco huata'g'erition gana ogkika'po ke'na huairionigtion o'nika'po. Ijhuiti ehue' konig nogminutotida o'bakmamey'denok huakka' jak ehue'da o'ede. —'Utta'da ya'da'apet.

²⁰ Kurudyog huag'eritaj, huaknopog'eritaj, Cristoen huata'mona'eritaj kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeritaj ken huaboro' jak huag'eriomeya dakhue'da on'

magkika'uynok Diosa castiga o'magka'denok yan'durugpakti'.

²¹ Kenoka' Diosen huata'moneri nogtida o'epo teyda o'epo kate'kidpi' huatarua' huidtone'taj o'toepo e'pogtone'yo o'huidenpo, o'okoypo,

—Ken konig huaboro' huakka' jak Babiloniataj ke'pada ya'magka'apet. Ehue'da ya'ea'apet. Onte'ti tiahuayhue'dikda ya'neapet. ²² Babilonia jak kurute dagta' arpa música, flauta música, trompeta musicakon onte'ti peehue'da ya'neapet. Onte'ti Babiloniayo katepi' baahue' ya'nika'apet. Katekidpi' huatarua' huidtone'ya' e'tarua' onte'ti peehue' ya'nika'apet. ²³ Huakjeypi' onte'ti ey ikahue'dik ya'ika'apet. E'toepak fiestapi' onte'ti música peehue' ya'nika'apet. Babilonia huabahuaya'eriomey konig huabada huadaribayo adteda konig huairitone' o'nuynig'a. Nama'da tidig e'magkapa' engaña on'magkika'uyate. Diosen huata'moneria kenpa' ea'te ijpeemey.

²⁴ Ken, Diosen huamanbatia'pakeritaj on'barakika'uyate. Diostaj huaknopog'eritaj on'barakika'uyate. Nogbayo nogbayo on'barakika'uyate. Babilonia huag'eriomeya on'magka'uyatenok Dios Huairia castiga o'magka'apo. Kenda Diosen huata'moneria e'okoyte ijpeemey.

19 Onte'ti kurudyag' huakka'nanada 'utta'nanada ea'te ijpeemey:

'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Dios Huairi oro'en Dios huadakkanada mo'tajika'ne. Dios Huairiayo'da dakhuea' e'ka' o'manopoyarea'ika'. Huabatioka'eri mo'tajika'ne. Dios Huairiyo'da 'uru'nanada i'ika'. Eynanada i'ika'. Teynanada i'ika'ne. ² Diosayo'da buttida o'maknokotpo castiga magka'dik ya'ika'apet. Ettone' huabakdejeria nogda nogda huadariyo aratbuttaj dakhuea' e'kika' o'manopog'ika'uyate. Kenpa'ti huakka'tada e'eretpakika' o'manopog'ika'uyate. Ke'nakon Diosen huanigpejika'eritaj o'barakika'uyate. Konigepo ettone' huabakdejeritaj Diosa castiga ya'magka'apet. Kurudyag' 'utta'nanada ea'te ijpeemey.

³ Onte'ti ea'te ijpeepo,

—'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Dios Huairi oro'en Dios huadakkanada o'ika'. Ettone' huabakdejeritaj Diosa castiga o'magka'po o'mahuigika'. Esihu'i'kon kurudyog ya'behuikonhuahuika'apet. Batikhue' ya'eonhuahuika'apet. Kenpa' kurudyag' ijpeemey.

⁴ Ken Diosyo veinticuatro huairitone' cuatro huanoonhuahuika'eriore Dios e'huahuadte on'eretpakpo okkubuka' on'tibahuedpo,

—Amén. 'Urunanada i'ene, Dios Huairi. —Diostaj ya'nona'apet.

⁵ Dios e'huahuadyag' onte'ti ijpeemey:

Oro'en Apag Dios huaboro'da i'ene. Huadakkanada i'ene. Teynanada i'ene mo'nona'ika'. Diostaj huanigpejika'eri kenpa'ti Diostaj huakme'pukeriapi' huairiapi', huanaba'api' mo'nona'ika'.

Kenda Dios e'huahuadyag' ea'te ijpeemey.

Diosen Ovejasi'poen e'toepak fiesta ya'eapet.

⁶ Konig huakka'nana aratbuta en'batia'pakte, konig huakka'nada huəkuru eapa' 'utta'da ea', konig kurud 'utta'nana eapa' ea'te ijpeemey:

'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Oro'en Dios Huairi teynanada o'epo o'mana'ika'de. Aya' huadariera huairiapi' kentaj pejka'dik o'nede. ⁷ Mon'madurugpak. Kentaj dakiti mo'nona'ika'. Huadaknana i'ene, mo'nonika'. Jesusa aya' huaknoppe'eritaj Diosen huabo jakyo o'matohuade'po Diosere Jesucristoere 'uru'nanada o'neonhuahuika'apo. Ken konig Diosen Ovejasi'po o'toepakdepo, oro' ke'nen huatoe'oni'g 'urunopo'nanada o'tedepo 'urunanada o'baotdene. ⁸ Yudtaj 'uru lino tela otdik o'jika'ne. Keregnanada senogda otdik o'jika'ne. Oro'omey Diosen huaknoppe'eri huatoe'oni'g o'taepo o'nigpejka'po huadakda o'kika'po ken konig 'uru lino yudtaj o'otika'ne. Kenda kurudyā' eda'te ijpeemey.

⁹ Kenda inpa' Diosen huata'moneria do'taj mename'ne:

—Do'hued jakyo yan'tiakpo yan'kudti'. Do'huedsi'poed e'toepak fiestate yan'tiakti'. Kenda yan'peepo durugada ya'neapet. Kenda yamadoya'. Kenda Diosa buttida mena'ne. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁰ Kenta' Diosen huata'moneritaj a'eretpakya'po huikudate ijtihuadme'nig'a,

—Do'taj huikudate tihuadhue' mee'. Onere Diosen huanigpejka'erition ijje. Kenpa'ti o'nen huaknoppe'eri huama'buyere Diosen huanigpejka'erition ijje. Kenomey Jesustaj daka' o'noknopjika'po Jesusen hua'ataj daka' o'noknopjika'. Kenomeyere huanigpejka'erition ijje. Diostayo'da huikudate yatihuadpo Diostaj yaeretpakikati'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

Kenda Jesusa buttida o'manmadika'onhuahua'uyinig Diosen huamanbatia'pakeritaj o'manoppe'ika'.

Yereda caballota'pite Cristo e'huadte Juana o'ti-ahuayme'te.

¹¹ Kenoka' kurud ekhuike'te yereda caballotaj ijti-ahuaymey. Caballota'pite Cristo o'huadpo Diostaj okbatikhue'da daka' o'nigpejka'. Buttida huaa'ika'eri o'e. Ke'na huadakda o'ka'po, castiga o'magka'po konig Diosen taka'taj o'barakika'po huadakda o'kika'. ¹² Ke'nen huakpo konig ta'ak e'bakpakonig o'epo ken huakpoa aya'da tihuaydik o'e. Huakute gobierno huairien huakka' 'uru huakuot o'ku'otpo aya' huadarien huairien huairi o'enenok aya'ada kentaj nigpejka'dik o'ne. Ke'nen huadik e'timadoya'de' ee' ke'nay-o'da o'noppe. ¹³ Ke'nen yudtaj huaok o'otpo mimia e'tibahuidbahuid o'eme'. Jesusen huadik "Diosen Hua'a" o'e. ¹⁴ Huakka'nana kurudyō huaje'eria Diosen sorotataa on'ta'hua'po 'uruda lino yudtaj yereda on'baotpo yere caballota'pite on'bahuadpo on'ta'huame'. ¹⁵ Ke'nen ighua'da hua'a huakittaya' konig siroenpi igku'etda o'orokpo nogbaya nogbaya huakka'oknoppe'hue' huaje'eritaj e'batituktukapa' ke'nen taka'

taj e'batituktukapa' huiyokda ya'manika'apet. Konig vino huaka'eria uvadataj e'basapaa'pa' Diosa o'mahuadi-ayondenok Cristoa huiyokda castiga ya'magka'apet. Diosnayo teynanada o'epo aya'da ka'dik o'jika'. ¹⁶ "Aratbuten huairien Huairi o'e. Gobiernomey hui Huairi o'e." Kenda huaokte e'timadoya' o'eme'. Huakutipotekon e'timadoya' o'eme'. Kenda kurudyō ijti-ahuaymey.

¹⁷ Diosen huata'moneri niokpote o'bopo kurudte huayorere'eritaj:

—Diosa castiga o'magka'po huakka'nana on'mabueyapo. A'bapeya'po yan'batiak. ¹⁸ Dakhuea' huaka'eri on'mabueyapo. Gobierno huairi on'mabueyapo, capitán huairi on'mabueyapo. Nogda nogda huairi on'mabueyapo. Caballo on'mabueyapo. Caballota'pite huahaderi on'mabueyapo. Diosa castiga o'magka'nok aya'da aratbut on'mabueyapo. Huanaba' kenpa'ti huanaba' ehuepi' on'mabueyapo. Kenpa'ti noyehuepi' tone'yahuepi' on'mabueyapo. Yan'kupopakpo e'bueyenso' yan'bape'. —Huayorere'eritaj Diosen huata'mona'eria 'utta'nada ya'manokoy-apatnig. Kenda ijtiahuaymey.

¹⁹ Nogdakon ijtiahuaymey. Huiyoknana huaje'eritone'ere huadaribayo nogyo nogyo gobierno huairi sorotataere a'barakya'po ogkupopakdepo kentaj yere caballota'pite o'huadnigtaj ke'nen sorotataaj a'barakya'po yagkupopakpetnig ijtiahuaymey.

²⁰ Diosa huiyoknana huaje'eritone'taj teyda o'toepo, nama'da huamanbatia'pakerieretaj teyda o'matopepo, huaboro' e'pogtone' ta'akyo ya'maenapet. Huiyoknana huaje'eritone'a e'tihuayteda kenda aratbuta tihuayhued o'nika'nig nama'da huamanbatia'pakeria o'manigkika'uy. Engaña a'magkaya'po 'uru'ada nama'da o'manigkika'uy. Engaña o'magka'nok aratbuttaj huiyoknana huaje'eritone'endik huaso'ta' on'timadoya'uy kenpa'ti huiyoknana huaje'eritone'en e'ketka'taj on'eretpakika'uy. Huaje'eritone'taj nama'da huamanbatia'pakerieretaj teyda o'matopepo nohuey huaboro' e'pogtone' ta'akyo ya'majenapet. Ta'ak azufreere digā'da o'bakpakika'. ²¹ Nogomey huiyoknana huaje'eritone'en huadaribayo huairitaj sorotataere siro o'barakuy. Ken siro huakittaya' o'orokpo ke'na caballota'pite o'huadpo kenkittaya' siro o'orokpo aya'tada o'barakuy. Aya' e'barakde'te kenomey huaso'taj huayorere'eria dapoteya'da kenomey huaso' ya'bapeapet. Kenda ijtiahuaymey.

Mil añoستا o'tia'pak.

20 Nogdakon ijtiahuaymey. Kurudyā' Diosen huata'moneri noytida o'huarakpo, sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo huakhuik llave o'toepo sirobi cadenatone' o'toepo, ² huamayuek-eri bihuitone'taj teyda o'toepo sirobia o'tinukupo mil años tiokhuik hue' ya'unhuahuika'apet. Huamayuekeri bihuitone'taj o'dikka'uyate Satanás diablo toto'. ³ Kentaj sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo o'endepo o'tinokhuikpo teyda yatiokkasapet mil huabayok e'unhuahuika'te huadaribayo aratbuttaj en-

gaña kahue'dik kaunhuahuike'po. Mil huabayok e'tipokde'te sue'da huabayok kaunhue'po hua'dik o'енок o'roka'dik ya'ëapet. Kenda ijtiahuaymey.

⁴ Kenokti huakka' huairi on'bahuadpo huaboa'da dakhuea' huaka'eritaj castiga magka'dik ya'neapetnig ijtiahuaymey. Kenpa'ti huakka' aratbut Jesucristotaj on'tia'pakika'uyatenok kenpa'ti Apag Diosba' on'tia'pakika'uyatenok, oknopogehue' huag'eria on'bakuokeg'uyate. Kenomey huaknopog'eri huiyoknanada huag'eritone'taj eretpakhue' o'nika'uyate. Huiyoknanada huag'eritone' e'ketka'ta' eretpakhue' o'nika'uyate. Huanoytapi' huaba'tapi' huiyoknanada huag'eritone'dik timadoyahue' mee' o'nona'ika'uyate. Kenomeytaj ijbatiahuaymey kenomey kubarakya' on'noyhuadpo Cristoere o'neonhuahuika'po mil huabayok Cristoere huairia yan'mana'on-huahuika'apet. ⁵ Kenomeya huakkuruda manoyhuad-dik ya'neapet. Nog aratbutkudaknayo kubarakya' o'neonhuahua'po mil huabayok e'pokte yan'noy-huadapet. ⁶ Aratbut huakkuruda on'manoyhuadpo durugnanada o'neonhuahuika'apo. Diosenyo'da o'neonhuahuika'apo. Kenpa'ti 'urunopo'nanada o'neonhuahuika'apo. Onte'ti mabueyhue'dik o'neonhuahuika'apo. Kenomeynayo Diosenere Cristoenere konig sacerdote huamanigtionapakika'eri o'neonhuahuika'apo. Mil huabayok Cristo huairiere on'mana'onhuahuika'apo. Kenda ijtiahuaymey.

⁷ Ken mil huabayok e'pokde'te Diosen huata'moneria Satanastaj yanokhuikeapet. Sorokkogyā' ya'o'rokapet. ⁸ Huadaribayo nogyo nogyo aya'tada engaña a'magkaya'po ya'o'rokdapet. Gog aratbuttaj Magog aratbuttaj engaña a'magkaya'po ya'bahuahua'apet. (Dioštaj pakhue' huag'eri o'nenok) Diosen aratbuttaj kan'barake'po Gog sorotataj Magog sorotataeretaj ya'bakupopakapet. Huakka'nanada ya'neapet. Konig kuhuadonig huakka'nanada o'nepo sorotatayo' huakka'nanada ya'neapet. ⁹ Huadariya' aya'baya'da yan'batiakapet. Diosen huadi' aratbuttaj yan'bahuatiakapet. Diosen aratbuttaj kenpa'ti Diosen di' huakka' jak kurute yagkupopakapet. Diosa kurudya' ta'aka aya'tada ya'mahuigapet. ¹⁰ Diabloa engaña huaka'eritaj huaboro' e'pog ta'akyo e'bakpakyo ya'enapet. Huaboro' ta'ak konig e'pogtone' uknanada ya'bakpakonhuahuika'apet, azufreere uknanada ya'bakpakonhuahuika'apet. Keyotion ta'akyo huiyoknanada huag'eritone'taj nama'da huamanbatia'pakerieretakon huakkuruda o'maendej. Keyo kenpa'da ya'neonhuahuika'apet. Keyo castiga o'magka'nok pai'da yan'nopo'eonhuahuika'apet. Huame'noeere sikyo'eta' pai'nanada yan'nopo'eonhuahuika'apet.

Aya' e'bueykudak oknopogehue' huag'eritaj Dios Huairia castiga o'magka'apo.

¹¹ Huaboro' yereda huairien huahuadtaj ijti-ahuaymey. Kente e'huadte Dioštaj ijtiahuaymey. Diosya' huadari kurudere o'titikonme'. Onte'ti be'api' huahuayhue'da ya'neapet. ¹² Dioste huakokpen e'bueykudaka on'tikupobopo aya'da huairiere huan-

aba'ere aya'ada on'tikupobome'. Beroba' e'ba'korig a'-batiahuaya'po o'ba'tikujme'. Nog beroba' e'neonhuahuika'ba'kon o'ba'tikujme'. E'bueykudak katapi' egkadhuahuika'uyde'te beroba'te e'timadoya'de' o'енок huadakpi' dakhuea' e'ka'pi' Diosa beroba'taj o'tiahuaydepo castiga ya'magka'apet. ¹³ Aratbut huahueyapi' e'pogyapi' nogyo nogyo huadaritapi' on'mabueyika'uyatenig ke'na Dioste on'hua'depo on'tikupobonok beroba'te kenda egkadhuahuika'uyde'te e'timadoya'de' o'енок huadakpi' dakhuea' e'ka'pi' o'tiahuaydepo castiga ya'magka'apet. ¹⁴ E'bueyika' kenpa'da a'dakia'po a'batikaya'po kenpa'ti e'bueykudak enba a'dakia'po a'batikaya'po huaboro' e'mahuig ta'akyo ya'maenapet. Ken huaboro' e'mahuig ta'ak bottaa'tea' kene'huag'eda huabuey o'e. ¹⁵ Ayo huaboro' ta'akyo a'mahuigikaya'po ya'maenapet. Huadik e'neonhuahuika' beroba'te timadoyahue' e'huag'tanayo ya'maenapet. Huaboro' e'pog ta'akyo ya'maenapet. Kenda aya'da ijtiahuaymey.

Huabo kurud huabo huadari Juana o'tiahuay'uyate.

21 Nogok huabo kurud huabo huadari ijti-ahuaymey. Huakkuruda kurud a'neenada o'ika'uyunig kennayo ehue'nada ee'te kenpa'ti huakkuruda huadari a'neenada o'ika'uyunig kennayo ehue'da ee'te kenpa'ti e'pogpi' ehue'nada ee'te ijtiahuaymey. ² Huabo Jerusalén Diosen huakka' jak kurudya' Diosya' e'huarakte do Juana ijtiahuaymey. Jak 'urunanada ijti-ahuaymey. Konig ettone' huaboa'da a'togepakya'po huatog'taj 'urunanada yudtaj onotika' konigti Diosen huabo jak 'urunanada ya'ëapet. ³ Utta'da hua'a kurudya' Diosenbaya' ijpeemey:

—Yan'pee'. Oyda aratbutere Dios o'noika'. Aratbutere o'noika'apo. Ke'nen aratbut o'neapo. Aratbuten Dios a'eya'po aratbutere o'ika'apo. ⁴ Diosa o'manopo'yarea'denok onte'ti suhue' ikahue'dikda ya'neapet, onte'ti bueyhue'dikda ya'neapet, onte'ti huikhue'dikpi' ya'neapet onte'ti bahuikikahue'dik ya'neapet, onte'ti digpi' ikahue'dikda ya'neapet. Konig a'nen o'ika'uyunig konigti oynayo ehue'da ya'ëapet. Kenpa' kurudya' ea'te ijpeemey.

⁵ —Yan'pee'. Aya'da huaboa' ijka'nig. —Diosa kurudya' mename'ne. Kenpa'ti,

—In huadik ona'nig buttida huadik o'енок yamadoya'. In do'hued huadik oknopojka'dik me'neapone. —Diosa mename'ne.

⁶ —Aya'da ijka'po ijkuhuitdey. Do huakkurueri ijikay. Kene'huaya' huag'eri ijikay. Konig la letra A huakkuruda letra o'e. Konigti do huakkurueri ijikay. Konig la letra Z kene'huaya' letra o'e. Konigti do kene'huaya' huag'eri ijikay. Maymaya' huaa'eria hue'ey huakka' on'pakika'. Konigti do'taj huakka' e'paknayo konig katetehue' mo'manounhuahuika'apone. ⁷ Aya'ada do'taj daka' moknopojka'po okbatikhue'ada o'nepo konig huayakhue' huaka'eri o'nepo aya'da do'hued yan'bae'apet kenpa'ti do'huedsi'po ya'neapet kenpa'ti kenomeyen Apag Dios ijjeapoy. ⁸ Dakhuea' huaka'eri kenpa'ti huamidideri Cristotaj eknopog'taj huame'puk-

eri, oknopogehue' huag'eri, dakhuea' huahuaa'eri, imahuadiaypo huabarakeri, ieretpakpo huabakdejeri, tidig huaka'eri, dios e'ketka'ta' huaeretpakeri, da huaa'eritakon huaboro' e'pog ta'ak huamahuigyo yan'mahuigonhuahuika'apet. Azufreere yan'mahuigonhuahuika'apet. Pai'nanada yan'nopo'eon-huahuika'apet. Kenda bottaa'tea' huabuey o'e. Dios kurya' ena'te ijpeemey.

Huabo Jerusalén Juana o'tiahuay'uyate.

⁹ Diosen huata'moneri siete copa huatoe'eria o'nepo Diosen castiga huamagka'eri siete e'eda nogtiada do'taj mena'po,

—Yatiak. Diosen Huasi'poen huatoeen jak ontaj o'tiahuay'. Keyo huaknopog'eri yan'noeonhuahuika'apet Diosere. —Do'taj mename'ne.

¹⁰ Diosen Nokirega do'taj a'tiahuayaya'po Diosen huata'moneria be'tohuame'ne. Huabidkupayoda be'tohuame'ne. Kurudya' Diosen Jerusalén huakka' jak e'huarakte be'totiahuayme'ne. ¹¹ Konig Dios eyanada o'epo konig senogda o'eme'. Diosen jakkon eyanada senogda o'epo konig 'uru huidsi'po senogda o'epo, konig huid jaspe 'uruda o'epo, konig vidrionig irida o'epo Diosen jak 'urunanada o'eme'. ¹² Jak kuru huanigte huaboro'da ekbiriktone' o'epo, huabidda o'epo ekbiriky doce akbogpe o'epo, Diosen huata'moneri nogti nogtia' aya' akbogpete o'bopo, doce Israel aratbutdik doce nogendik nogendik e'timadoyae' o'eme'. ¹³ Niokpo e'orokyen' bapa' akbogpea' o'epo, niokpo e'sikpen bapa' akbogpeation o'epo, kenpa'ti e'dea' norteyon bapa' akbogpeation o'epo, nog e'dea' suryon bapa' akbogpeation o'epo. ¹⁴ Jak kuru ekbiriktone' doce huid huaboro'a enhuada' o'epo Ovejasi'poen doce huamata'mona'eridik nogdik nogdikti doce huidtone' enhuada'te e'timadoya' o'eme'. Kenda ijtiahuaydepo nogdakon ijtiahuaymey.

¹⁵ Ken Diosen huata'moneria do'taj menbatia'pakpo orotada e'ka' siropi jak huatidika' o'toepo Diosen huakka' jaktaj a'tidikaya'po, ekbiriktaj a'tidikaya'po, ekbirik akbogpekon a'tidikaya'po oro siropi jak huatidika' o'toeme'. ¹⁶ Diosen huakka' jak huabidnanada o'epo huabidda konigti huabidda e'dea'. Diosen huata'moneria huakka' jaktaj o'tidika'po oro siropi huatidika' o'tidika'po, dos mil doscientos kilómetros huabidda o'eme', konigti huabidda e'dea', kutayo konigti o'eme'. ¹⁷ A'timon ekbiriktone'taj o'tidikame'. Qjkuya' e'dea' sesenta y cuatro metros Diosen huata'moneria o'tidikame'.

¹⁸ Huakka' jak ekbirik jaspe 'uru'huidtada e'ka' o'eme'. Diosen huakka' jak oroyo' e'ka' o'eme'. 'Uruda konig vidrionig o'eme'. ¹⁹ Ekbirik huid huaboro'a enhuadhuadte 'uru'huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Nogda nogda 'uru'huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Huakkuru enhuada'ta' jaspe 'uru'huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Burada o'eme'. Bottaa' enhuada'ta' 'uru zafiro huidsi'poa burada e'timabeta' o'eme'. Bapaa'ta' enhuada'ta' 'uru ágata huidsi'poa e'timabeta' o'eme', botta' botta' enhuada'ta' 'uru esmeralda kihuey huidsi'poa e'timabeta'

o'eme'. ²⁰ Huabaniga' enhuada'ta' 'uru ónice bedda huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Seista' enhuada'ta' 'uru cornalina bedda huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Sieteta' enhuada'ta' 'uru crisólito nog kihueyada huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Ochota' enhuada'ta' 'uru kihueyada berilo huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Nueveta' enhuada'ta' 'uru jeyda topacio huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Diezta' enhuada'ta' 'uru burada crisoprasa huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Onceta' enhuada'ta' 'uru bed jacinto huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. Doceta' enhuada'ta' 'uru ayagda amatista huidsi'poa e'timabeta' o'eme'. ²¹ Ekbirik doce akbogpete nogti nogtia e'beta' perla o'eme'. Huakka' jak dag eretnopoyo dagtaj 'uru orotada e'ka' o'epo 'urunanada o'eme'.

²² Diosen e'huajika' jak tiahuayhue' ijjemey. Teyda Dios Huairi kenpa'ti Diosen Ovejasi'po aya' jakyoda o'nika'. ²³ Niokpo eyda nighue'dik mo'ene kenpa'ti puugapi' ey nighue'dik mo'ene. Dios keyoda o'ika'po eyda o'ika'nok. Kenpa'ti Diosen Ovejasi'po aya' jakyoda huakjey o'e. ²⁴ Nog huadari nog huadari aratbut Diosen dakhuea' e'ka' huamanopo'korea'eri huaboda huakka' jak huakjeyyo on'noeonhuahuika'apo. Huadari gobierno huairia huakka' jaktaj 'urunanada o'e on'huaa'ika'apo. Diostaj 'urua'da on'nigkika'apo. ²⁵ Ekbirik akbogpe okhuikhue' o'ika'apo. Huame'noe okhuikhue' o'ika'apo. Sikhue'dik o'ika'apo. ²⁶ Kenda Diosen huakka' jak kenpa'da huadkanada o'e. 'Urunanada o'e. Huakka' aratbut nog huadariyo nog huadariya' huag'eria on'daika'apo. ²⁷ Aya' dakhuea' huaka'eri, aya' Diostaj pakhue' huag'eri, aya' nogtaj nogtaj huadiayeri aya' Diostaj nigpeehue' huag'eri aya'da nama'da huaa'erikon Diosen jakyo kudhue'dik ya'neapet. Ovejasi'poen huanoeonhuahuika'ba'te kenomeyen huadik e'timadoya' o'nepo oro'omey huaknopog'eri oro'omeyyo'da Diosen huakka' jakyo kuddik ya'neapet. Kenda ijtiahuaymey.

22 Ken Diosen huata'moneria nogdakon be'totiahuayme'ne. 'Uru'huayda be'totiahuayme'ne. Hueirida konig vidrionig o'epo. Kenhueya' Diosen aratbuttaj o'manoeanhuahuika'. Dios huahuadya' Ovejasi'po huahuadya' 'uru'huayda o'orokonhuahuika'apo. ² Huakka' jak dagnopoyo o'huahua'ika'po, huahuete botpenpenda akta'bogpepen huamanoeanhuahuika' hueymey o'bakerekika'po, ken hueymey nog huabayoktida aya' puugda o'dapakika'. Ken huaba'a aratbuttaj o'bayarea'ika'. ³ Katepi' dakhuea' e'ka' kenpa'ti dakhuea' huaka'eri keyo Diosen huakka' jakyo ehue'da ya'neapet. Dios Ovejasi'poere huakka' jakyo o'nika'aponok Diosen huanigpeika'eria Diostaj on'eretpakonhuahuika'po Diostaj on'nigpeika'. ⁴ Diosenkotaj yan'tiahuayonhuahuika'apet. Diosendik huanoyte e'timadoya' ya'nunhuahuika'apet. ⁵ Huakka' jakya' sikhue'dikda ya'neapet. Jakyo huag'eria onte'ti huakjey huakpakata' pakhue' ya'neapet. Niokpoa e'nigta'teta pakhue' ya'neapet. Dios Huairiada huanigpeika'eritehuapa' huakjey o'eonhuahuika'apo. Huanigpeika'erimeya' Diosere konig gobierno huairi ya'neonhuahuika'apet.

Jesucristo ida o'tiakapo.

⁶ Diosen huata'moneria do'taj mename'ne:

—In hua'a buttida o'e. Daka'da oknopojika'dik ka'nike'. Dios Huairien Nokirega Diosen huamanbatia'pakeritaj o'manopoea'ika'uyate. Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'de'uy. Diosen huanigpejika'eritaj kamane'po o'mata'mona'de'nok. Ken konigda o'eapo, kenda Diosa o'ka'aponig kamane'po mo'ta'mona'ne. —Diosen huata'moneria mename'ne.

⁷ —Idada ijtiakapoy. —Huairi Jesucristoa oa'uyate. In beroba'taj aya'ada e'nigpejika'nayo durugda ya'nika'apet.

⁸ Do Juan ijje'po kenda aya'da ijpeemey aya'da ijti-ahuaymey. E'peede'te e'tiahuayde'te Diosen huata'moneri'ite kentaj a'eretpakya'po huikudate e'tihuadta-da ⁹ kennayo do'taj

—Keje'. Kenda kahue' yae'. Do'taj huikudate tihuad-hue' mee'. On onigtion Diostaj huanigpejika'eri ijje'y. Kenpa'ti konig Diosen huamanbatia'paken o'nen hua-ma'buy huanigpe'e'eri onigti ijje'y. Kenpa'ti in beroba'taj aya'ada huanigpejika'erionigti Diosen huanigpejika'eri-onigti ijje'y. Diostayo'da diga'da yaeretpakika'. Diostay-o'da huikudate yatihuadika'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁰ —In beroba'te huabodik yamadoya'po konig iregireg matoghue' yaeti'. Ken i'tiahuaydepo i'madoya'denig a'ti kenda Diosa o'ka'apo. ¹¹ Oynayo kenpa'da dakhuea' huaka'eria nogiti nogiti dakhuea' ogkika'apo. Kenpa'ti dakhuea' huaa'eri nogiti nogiti dakhuea' on'bahuaa'ika'nok Diosa castiga ya'magka'apet. Kenpa'ti huadaka' huaka'eriomeynayo batikhue'ada huadaka' kagkike'. Nogiti nogiti huadaknanada kagkike'. Diosenyo'da huaka'eria Diosenyo'da nogiti nogiti kagkike'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹² —Yanpe'e'. Ida ijtiakapoy. Ijtiakdepo dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy. Huadak huaka'eritaj huadaka'nada ijmanigkadhuahuika'apoy. Ijmanoean-huahuika'apoy. ¹³ Do konig la letra A ijje'po, huakku-reri ijje'y. Kenpa'ti konig la letra Z ijje'po, huata'pote kene'huaya' huaje'eri ijje'y. —Jesús Huairia oa'uy.

¹⁴ Aratbuta on'manopo'korea'po Cristotaj o'no-knopojika'po Jesúsa o'manigbueypo dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'po o'bakkahuea'nok Diosere on'

noeonhuahuika'apo kenpa'ti huaboda jak Jerusalényo kuddik o'nika'apo. Durugnanada o'nika'apo. ¹⁵ Jak kuru-te o'nepo konig kudhue'dik o'nepo, dakhuea' huaka'eriomey, tidig huaka'eriomey, nogtaj nogtaj huabakdejeriomey, o'huadiaypo huabarakeriomey, dios e'ketka'taj huaeretpakieriomey, kenpa'ti da huaa'eriomey Diosen huaboda Jerusalén jak kurute o'nepo, kudhue'dik ya'neapet.

¹⁶ —Do Jesús ijje'po Cristoen huaknopoe'eritaj aya'da Juan i'madoya'denig buttida o'e kamanopoeanhue'po do'hued huata'moneritaj o'nigta'mona'ne. Do Davidkudaken adhuea'pane' ijje'y. Oyda do'huakon Daviden huayayo ijje'y. Konig siokpo magkesi eyda o'ika'nig ken eyda konig 'urunanada ijjenok do'taj 'urua'nanada o'noknopojika'pone. —Jesúsa oa'uy.

¹⁷ —Yan'tiak, Cristotaj yanoknopoe'. —Diosen Nokirega o'mana'. Kenpa'ti Ovejasi'poen huatoe'a, Cristoen huaknopoe'eria on'mana'. Be'api' kenda e'peenayo yan'tiak.

Kenomey Diostaj on'pakpo Jesucristotaj kanoknopojike' Diosere yan'noeonhuahuika'apet. Konigti hue'eyta' maymaya' eapa' kada'po Cristotaj kan'huahue', kenpa'ti Cristotaj kanoknopoe'. Konig Diosen huanoeanhuahuika' hue'ey kan'maye'. Katetehue' kan'maye'.

¹⁸ In beroba'te Diosen hua'a ijnigmadoya'denig be'omeyapi' in hua'a inberoba'te e'tiahuayika'ada nogpa'da on'mana'po nogda e'manmadika'nayo konigda Diosa castiga ya'magka'apet. In beroba'te oa'ika' konigda kenomeytaj Diosa castiga ya'magka'apet. In beroba'te Diosen hua'a be'omeyapi' e'tiahuayika'ada eknopoe' pakhue' o'nepo manmadikahue' o'nika'nok kenomeytaj Diosen e'manoeonhuahuika'ba'yo kenomeyendik yabaktihuekeapet kenpa'ti Diosen huaboda huakka' jakyo kudhue'dikda ya'neapet. Diosen e'manoeonhuahuika'ba'taj kenpa'ti Diosen huabo huakka' jaktaj in beroba'te ijtimadoya'dey. Aya' Diosen hua'a in beroba'te huape'e'eritaj daka' ijmboroay.

²⁰ Kenda aya'da en'manade'te,

—Dapita' idada ijtiakapoy. —Huairi Jesúsa oa'uy.

Kenda ia'nig ida yatiak, Huairi Jesús. Do Juana yon-amey.

²¹ Opuomeytaj aya'tada oro'en Huairi Jesucristoa daka' mogkike', ken.